Concordia Seminary - Saint Louis

Scholarly Resources from Concordia Seminary

CSL Special Collections

1520

R.P. Doct. Martini Lutherij Augustiniani theologi synceri lucubrationum pars una : quas aedidit usq[ue] in annum praesenteum XX. catalogum earu[m] uersa tibi pagina indicabit. Alio tomo, Domino volente, post hac meliora trademus, ut absoluta fuerint eode[m] autore, nempe in Psalmos & Paulum.

Martin Luther

Follow this and additional works at: https://scholar.csl.edu/special_collections

Recommended Citation

Luther, Martin, "R.P. Doct. Martini Lutherij Augustiniani theologi synceri lucubrationum pars una : quas aedidit usq[ue] in annum praesenteum XX. catalogum earu[m] uersa tibi pagina indicabit. Alio tomo, Domino volente, post hac meliora trademus, ut absoluta fuerint eode[m] autore, nempe in Psalmos & Paulum." (1520). *CSL Special Collections*. 1.
https://scholar.csl.edu/special_collections/1

This Book is brought to you for free and open access by Scholarly Resources from Concordia Seminary. It has been accepted for inclusion in CSL Special Collections by an authorized administrator of Scholarly Resources from Concordia Seminary. For more information, please contact seitzw@csl.edu.

Eigenthum
der
Concordia-Seminar-Bibliothek
in
ST. LOUIS, MO.
Klaſſe: I 6
Nummer: 72
Band:

R3. f. 2. n. 15.

Concordia Seminary
ST. LOUIS, MO.
Library

270.608
Bas.

PRITZLAFF MEMORIAL LIBRARY
ST. LOUIS, MO.

14614.

[illegible]
[illegible]

R· P· DOCT· MARTINI LV

THERII AVGVSTINIANI THEO LOGI SYNCERI LVCVBRA TIONVM PARS VNA,

quas ædidit uſq; in annum præ⸗ ſentem XX. Catalogum earũ uerſa tibi pagina indicabit.

ALIO TOMO, DOMINO VO⸗ lente, poſt hac meliora trademus, ut ab ſoluta fuerint eodẽ autore, nempe in Pſalmos & Paulum.

BASILEAE APVD ADAM PE TRI, ANNO DOMINI M. D. XX. MENSE IVLIO.

CATALOGVS OPERVM LVTHERIANORVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Epiſtola D. Eraſmi Rot, ad Epiſcopũ Mogũ. Marti. Luthe. negocium nonnihil attingens.
Reſolutiões diſputationũ de uirtute indulgẽtiarũ ad Leonẽ. X. Põtificẽ max.
Fratris Syluestri Prieratis ordinis prædicatorũ Sacri palatij magiſtri ad Martinum, liber Dialogorum.
R. P. Martini Lutherij ad eundẽ Syluestrũ Reſponſio.
Contra D. Io. Eccium Ingolſtadieñ. Sophiſtam Apologeticę ꝓpoſitiones D. Andreæ Bodenſteym, Archidiaconi Vuittenbergeñ.
R. P. Martini Lutherij, Sermo de Pœnitentia.
Sermo de Indulgentijs.
Sermo de Matrimonio.
De decem præceptis declamaciunculæ populares.
De triplici iuſtitia Sermo.
De uirtute excõmunicationis Sermo.
Sermo de digna præparatione ad ſacramentũ Euchariſtiæ.
Quomodo Chriſti paſſio ſit conſyderanda.
Acta D. Martini Lutherij Auguſtæ apud D. Legatũ apoſtolicũ.
Propoſitiones Ioan. Eccij, & D. Martini Lutherij Lipſiæ diſputatæ, cum epiſtolis eorundem.
De eadem diſputatione Lipſica Reſolutio Lutheriana.
De poteſtate Papæ, Reſolutiones Lutherianæ.
Defenſio contra Ioannem Eccium, qui ꝓpoſitiones quaſdam hæreticas Lutherio affinxit, ædito quodam libello.
Canonicorũ indoctorũ Lutherianorũ, ad Ioannẽ Eccium Reſponſio.
Condemnatio Doctrinalis librorũ Lutherianorũ per Magiſtros noſtros Louanieñ. & Colonieñ. facta.
Reſponſio. R. P. Martini Lutherij ad cõdemnationẽ Loua. & Colonieñ.
Confitendi ratio D. Martini Lutherij.
In Epiſtolã diui Pauli ad Galatas D. Martini Luth. Cõmentarius.
Reſolutiones duodecim propoſitionũ, quas R. P. Martinus Luth. in Lipſica diſputatione contra Ioannẽ Eccium defendit.
Additio ſeu locupletatio, quã Martinus poſt diſputationẽ Lypſeñ. adiecit Reſolutioni ſuæ ſuper ꝓpoſitione. xiij. de poteſtate Papæ.

CONCORDIA SEMINAR
ST. LOUIS, MO.
BIBLIOTHEK.

ADAM PETRI PIIS ERVDITISQVE LECTORIBVS CHRISTVM VIVERE.

EPiſtolam D. Eraſmi Roterodami, ad Reuerēdiſſimū dominū Archiepiſcopū Moguntinū, cum uideremus typis excuſam, germanice quoq; uerſam, paſſim auidiſſime legi, nec latere dignam, uolebant quidē boni uiri ſupprimendā, Verum ego æque bonorum uirorū iuxtaq; eruditorum prudentiori, ni fallar, uſus conſilio, Quod uideretur nō parum gratiæ ſubſidijq; præbitura, non tam Martino noſtro, ꝙ inuictiſſimæ ueritati, in plateis non iam angulis clamitanti, Eam operis fronti affigere curaui, ut habeant cordati candidiq; Lectores, quo firmentur chriſtiano iudicio ſuo, uel inuidi obtrectatores quo in Chriſto erudiantur, ſi uelint. Saltem obtinere cupimus apud omnes literatos, quatenus ſibi temperent, ne ignorata damnent. Legant primū, ablegata tamē perturbationis uehementia, & tum agnita bona amplectant & teneāt, Mala ſi quæ deprehēderint uel infirma, chriſtiana manſuetudine corrigant & euertant. Tu candide lector boni cōſulas, & literarij ſtudij clariſſimos ambos ſtrenuiſſimoſq; duces æuo noſtro diu ualere, pficereq; uelis, Ac Deū op. max. pro eis iugiter dignis orationibus interpellare non ceſſes, Vale.

DESYDERII ERASMI

AD REVERENDISSIMVM MOGVNTINENSIVM præſulem, atq; illuſtriſſimū principem epiſtola, non nihil D. Martini Lutheri negocium attingens. S.

REVERENDISSIME Præſul, & idem Illuſtriſſime Princeps, redditū eſt mihi celſitudinis tuæ munus, materia iuxta atq; opere uiſendū & inſigne, dignum quidem quod a tali principe mitteretur, ſed haud ſcio an dignus Eraſmus ad quē mitteret, quē magis cōuenit uitreis aut Samijs, ꝙ auro cælatis poculis bibere. Quod ſi calix uitreus miſſus fuiſſet, tamē mihi inter ea quæ maxie ſunt in delitijs reponeret, uel ob id ipſum, quod ab Heroe longe optimo profectus fuiſſet. Cōmendauit autem mihi nō mediocriter munus per ſe gratiſſimū Huttenus noſter, qui docuit appellari poculū amoris ceu gratijs ſacrum, ob id opinor, quod cum uelut oſculo ſibi committuntur, e duobus fiat unum, addit, eam ineſſe uim, ut qui ex hoc biberint, tenaciſſima quadā beneuolentia conglutinent. Huius rei periculū facere uolens, reuerēdiſſimo domino D. Guilielmo Cardinali de Croy, cum hiſce diebus inuiſeret bibliothe- Cardinalis de Croy.
cam meā, e tuo poculo præbibi, & ille mihi uiciſſim. Iuuenis eſt longe feliciſſimus, & cuius indoles non uideatur indigna tanta felicitate. Sed doleo ſerius fuiſſe redditū. Nuper em̄ theologi Louanieñ. mecū redierūt in gratiā, hac lege

ut illi cõpeſcerent obtrectatrices linguas, quas excitaſſent, ego pergerem cohi-
bere calamos meoꝝ, quantũ eſſet in me. In eo cõuiuio (nam hic nihil ſacrum
abſq; cõpotatiõe) produxiſſem tuum poculũ, ſi mihi fuiſſet, ex quo ſi bibiſſent
ſinguli, fortaſſe melioribus auſpicijs obijſſet noſtra cõcordia. Nunc ex epiſto-
la, neſcio qua, parum bene ĩtellecta, & peius interpretata, male ſarta gratia, ſic
diſſilijt, ut poſt breuem tranquillitatẽ ſæuior etiã tempeſtas coorta uideref, nec
dubito quin hæc omnia geranf artificio ſatanæ, cui nihil inuiſius eſt, chriſtia-
norum inter ipſos cõcordia, eoq; modis omnibus conatur, & uitã & ſtudiorũ
tranquillitatẽ, aliquo pacto turbare, idq; facit pietatis prętextu, quo magis etiã
noceat. Qua de re ſi Reuerẽdiſſime D. T. per negociorum undas uacaret, ſunt
quæ mea refert illam ſcire, ac fortaſſis ipſius quoq;, certe bonarũ literarum in-
ter eſt, quibus æquũ eſt optimos quoſq; aduerſus peſſimos fauere. Primũ illud
eſt prętandũ, mihi neq; cũ Reuchlini negocio, neq; cum Lutheri cauſſa quicq̃
unq̃ fuiſſe cõmune. Cabala & Thalmud, quicquid hoc eſt, meo animo nunq̃
arriſit. Conflictatiões illæ uirulentæ inter Reuhlinũ, & hos qui Iacobo Hoch-

Luther⁹ Eraſmo ignotus

ſtrato fauebant, mihi maiorẽ in modum diſplicuerũt. Lutherus mihi tam igno-
tus eſt, ꝙ̃ qui ignotiſſimus, cuius libros nondum uacabit legere: niſi quod car-
ptim deguſtaui quædam: ſi bene ſcripſit, nihil mihi debetur, ſin ſecus, nihil eſt

Vir optimus nõ offendiť.

quod mihi imputef. Illud uideo, ut quiſq; uir eſt optimus, ita illius ſcriptis mi-
nime offendi, nõ quod probent omnia, opinor, ſed quod hoc animo illum le-
gant, quo nos legimus Cyprianũ ac Hieronymũ, immo etiam Petrũ Lombar-
dum, Nimirũ ad multa cõniuentes. Libros Lutheri æditos dolebam, & cũ cœ-
piſſent, primũ oſtendi libelli, neſcio qui, pro uiribus obſtabã ne æderenť, præ-

Has epl̃as uide i Farragie Eraſ.

cipue quod uererer, ne quid tumultus ex his orietur. Scripſerat ad me Luther⁹
epiſtolã bene chriſtianã, mea quidem ſententia, & reſpondi obiter, admonens
hominẽ, ne quid ſeditioſe, ne quid in Rhomanũ Pontificem, ne quid arrogan-
tius, aut iracundius ſcriberet, ſed doctrinam euãgelicam, animo ſyncero, cum
omni manſuetudine prædicaret. Id feci ciuiliter, quo magis proficerem. Addidi
hic eſſe qui illi fauerẽt, quo magis ad horum iudiciũ ſeſe accõmodaret, hæc qui-
dem ſtultiſſime ſic interpretati ſunt, quaſi Luthero fauerem, cum iſtorum ne-
mo hominẽ adhuc monuerit, ipſe ſolus admonui. Ego Lutheri nec accuſator
ſum, nec patron⁹, nec reus: De ſpiritu hominis nõ auſim iudicare, Eſt enĩ diffi-

Martin⁹ uir bonus.

cillimũ, præſertim in partem peiorem. Et tamẽ ſi illi fauerem, ut uiro bono, q̃d
fatentur & hoſtes: ſi ut reo, quod iuratis & iudicibus permittũt leges: ſi ut op-
preſſo, quod dictat humanitas, ab his qui ſimulato prætextu deuotis animis
tendunt aduerſus bonas literas, quæ tandem eſſet inuidia, modo ne me cauſæ

Fauendũ oĩ homini.

admiſcerem? Poſtremo chriſtianum opinor ſic fauere Luthero, ut ſi innocens
eſt, nolim improborum factionibus opprimi, Si errat, uelim ſanari, non perdi.
Hoc enim magis congruit cũ exemplo Chriſti, qui iuxta prophetæ teſtimoni-
um, linum fumigãs nõ extinxit, neq; baculum confractũ cõminuit. Optarim
pectus illud, quod uidetur habere præclaras quaſdam ſcintillas euangelicę do-
ctrinæ, non opprimi, ſed correctũ uocari ad prædicationẽ gloriæ Chriſti. Nũc
Theologi quidã, quos ego noui, nec admonent nec docent Lutherum, tm̃ in-
ſanis clamoribus ad populũ traducũt hominẽ, & uirulentiſſimis obtrectationi-

Nõ lecta dã-nantur.

bus latrant, nihil habentes in ore, præter hæreſis & hæreticum. Negari nõ põt,
hic clamatũ fuiſſe apud populũ odioſiſſime, ab his qui libros Lutheri nõdum
uiderãt: cõpertũ eſt quoſdã nominatim damnaſſe, quæ nõ ĩtellexerãt. Quoꝝ
illud unum eſt, Lutherus ſcripſerat, nos nõ teneri ad confitendũ peccata mor-
talia.

talia niſi manifeſta, ſentiens manifeſta, quæ nobis eſſent nota. Id quidã Carme
lita theologus ſic interpretãs, quaſi manifeſta eſſent, quæ palã eſſent admiſſa,
uociferatus eſt miris modis in re nõ intellecta. Cõpertũ, ab his damnata, ut hæ
retica, in libris Lutheri, quæ in Bernhardi, Auguſtiniq; libris, ut orthodoxa,
immo & pia legunť. admonui eos initio, ut ab huiuſmodi clamoribus tẽpera/
rent, ſed ſcriptis potius, ac diſputatiõibus rem agerent. Primũ non eſſe publice
damnandũ, quod nõ eſſet lectũ, immo quod nõ expenſum, nõ eñ dicam nõ in
tellectũ. Deinde theologis indecorũ eſſe, quicq; per tumultũ agere, quorũ iudi
cium oportet eſſe grauiſſimũ. Poſtremo nõ facile debacchãdũ in eũ, cuius uita
ꝓbareť ab om̃ibus. Deniq; fortaſſis nõ eſſe tutũ attingere talia, apud ꝓmiſcu
am multitudinẽ, in q̃a ſunt multi q̃bus ualde diſplicet ſecretorũ peccatorum
confeſſio. Hij ſi audiant eſſe theologos, qui negant oportere cõfiteri om̃ia cri/
mina, facile arripient unde cõcipiant ꝑuerſam opinionẽ. Cũ hoc idem uidetur
cordatiſſimo cuiq;, quod mihi uidebať. Tũ ex hac amica admonitiõe conce/
perũt ſuſpitionẽ, libros Lutheri magna ex parte meos eſſe, & Louanij natos,
cum in his nec apiculus ullus ſit meus, aut me cõſcio, aut uolente æditus, & tñ
hac falſiſſima ſuſpitiõe freti, citra ullam expoſtulationem excitarũt hic multas
tragœdias, quibus adhuc in uita nihil uidi furioſius. Ad hæc cũ theologorũ ſit
ꝓpriũ docere, nunc uideo multos nihil aliud agere, niſi ut cogant aut perdant
& extinguãt. Cũ Auguſtinꝰ nec aduerſus Donatiſtas quidẽ, nõ hæreticos mo
do, uerumetiã ſæuiſſimos latrones, ꝓbat eos qui cogant tñ, nõ etiam doceãt.
Sed homines quos maxime decebat manſuetudo, nihil aliud ſitire uidẽtur, q̃
humanũ ſanguinẽ, tñ in hoc inhiant ut capiať, ut perdať Lutherꝰ. Atqui hoc
eſt carnificẽ agere, non theologũ. Si ſe magnos Theologos uolunt oſtendere
cõuertant Iudæos, cõuertant ad Chriſtũ a Chriſto alienos, emendẽt publicos
Chriſtianorũ mores, q̃bus nihil eſt corruptius, ne apud Turcas quidem. Quo
pacto æquũ eſt, ut rapiať ad pœnã, qui primũ ꝓpoſuit diſputãda, de quibus in
omnibus Theologorũ ſcholis ſemꝑ eſt diſputatũ? Cur affligi debet, qui cupit
doceri, qui ſe ſubmittit iudicio Romanæ ſedis, qui ſe cõmittit iudicio uniuerſi/
tatũ? Quod ſi ſe nõ credit manibus quorũdã, qui illũ mallent extinctũ, uirum
probũ, mirũ uideri non debet. Spectandi in primis ſunt huius mali fontes, Mũ
dus oneratus eſt cõſtitutionibus humanis, oneratus eſt opiniõibus & dogma
tibus ſcholaſticis, oneratus eſt tyrannide Fratrũ Mendicãtiũ, qui cũ ſint ſatel/ *Tyrannides mendicantiũ*
lites ſedis Romanæ, tñ eo potentiæ ac multitudinis euadunt, ut ipſi Romano
Ponti. atq; ipſis adeo regibus ſint formidabiles, his cũ pro ipſis facit Pontifex
plus q̃ deus eſt. In his quę faciũt aduerſus eorũ cõmodũ nõ plus ualet q̃ ſomni
um. Nõ damno om̃es, ſed plurimi ſunt huius generis, qui ob quæſtũ ac tyran/
nidẽ data opera illaqueãt cõſcientias hominũ. Iam cœperãt nihil prædicare ni
ſi ſua nouа, & ſubinde impudentiora dogmata, de indulgẽtijs ſic loquebanť,
ut nec idiotæ ferre poſſent. His & huiuſmodi multis rebus paulatim euaneſce
bat uigor euangelicæ doctrinæ, & futurũ erat, ut rebus ſemꝑ in deterius ꝓla/
bentibus, tãdẽ ꝓrſus extingueretur illa ſcintilla Chriſtianę pietatis, ut nõ redac
cendi poterat extincta charitas. Ad ceremonias plus q̃ iudaicas ſumma religi **Ceremoniæ.**
onis uergebat. Hæc ſuſpirãt ac deplorãt boni uiri, Hæc ipſi etiã Theologi nõ
Monachi, & monachi quidã in priuatis colloquijs fatenť. Hæc opinor moue
runt animũ Lutheri, ut primũ auderet ſe quoꝝdã intolerabili impudentiæ op
ponere. Quid enim aliud ſuſpicor de eo, qui nec honores ambit, nec pecuniã *Articuli*
cupit? De articulis quos obijciũt Luthero, in p̄ſentia nõ diſputo, tñ de modo *Lutheri*

 & occaſi

& occaſione diſputo. Auſus eſt Lutherus de indulgentijs dubitare, ſed de qui
bus alij prius nimis impudenter aſſeuerauerāt. Auſus eſt moderatius loqui de
poteſtate Romani Pontificis, ſed de qua iſti nimis immoderate prius ſcripſerāt
Aluarus Syluester. Caietanus. quorū ꝓcipue ſunt tres Prędicatores, Aluarus, Syluester, & Cardinalis S. Sixti
Auſus eſt Thomæ decreta cōtemnere, ſed quæ Prędicatores pene ꝓferūt euan
gelijs. Auſus eſt in materia cōfeſſiōis ſcrupulos aliq̄s diſcutere, ſed in qua mo-
nachi ſine fine illaqueāt hoīm cōſcientias. Auſus eſt ex parte negligere ſchola
ſtica decreta, ſed q̄bus ipſi nimiū tribuūt, & in q̄bus nihilomin⁹ inter ſe diſſen-
tiunt. Poſtremo quæ ſubinde mutant, pro ueteribus reſciſſis inducentes noua
Diſcruciabat hoc pias mentes, cū andirēt in ſcholis fere nullū ſermonē de do-
ctrina euangelica, ſacros illos ab eccl'ia iam olim ꝓbatos autores, haberi ꝓ an-
tiquatis, immo in ſacris concionibus minimū audire de Chriſto, De poteſtate
Pontificis, de opinionib⁹ recentiū fere oīa. Totā orationē, iam palam quæſtū
ambitionē, ac fucum præ ſe ferre. His imputandū opinor, etiā ſi qua intēperan
Rhomanus Pontifex. tius ſcripſit Lutherus. Quiſquis fauet euangelicæ doctrinæ, is fauet Romano
Pōtifici, qui huius primus eſt præco, cū cęteri epiſcopi ſint eiuſdē ꝓcones oēs.
Epiſcopi Chriſti uices gerunt, ſed inter hos ꝓcellit Roman⁹ Pontifex. De eo
ſic ſentiendū eſt, ꝙ nulli rei magis faueat q̄ gloriæ Chriſti, cuius ſe miniſtrū
gloriat̄. De hoc peſſime merētur, qui ꝑ adulationē illi tribuunt, quod ne ipſe
agnoſcit, nec expedit gregi chriſtiano, & tn̄ qui mouent has tragœdias nō fa-
ciunt ſtudio Pontificis, ſed huius ꝑtāte ad ſuū quæſtū, ſuāq; tyrannidē abutun
tur. Habemus (ut arbitror) Pontificē pium, ſed in tantis rerū fluctibus plurima
ſunt, q̄ ille ignorat, quædā, etiā ſi uelit, nō poteſt obtinere. Sed, ut inq̄t Maro,
fert̄ equis auriga, nec audit currus habenas. Huius igit̄ pietatē adiuuat, qui ex
Notabile. hortat̄ ad ea, q̄ maxime Chriſto digna ſunt. Obſcurū nō eſt, eſſe q̄ ſanctitatem
illius incitent aduerſus Lutherū, immo aduerſus oēs qui audēt aduerſus illoꝝ
dogmata mutire, ſed maximis pricipib⁹ magis ſpectādū, q̄d uelit ꝑpetua uolū
tas Pontificis, q̄ obſequiū īprobitate extortū. Iam quales ſunt autores huius
tumultus poſſem ueriſſime demōſtrare, niſi metuerem, nedū ueridicus eſſe ꝑ-
go, uidear maledicus. Multos noui familiariter, multi quales ſint, æditis libris
Cōtra inq̄ſitores & theologiſtas. declararūt, nec in ullo ſpeculo magis relucet imago mētis & uitæ, Atq; utinā
iſti, qui ſumūt ſibi cenſoriā uirgulā, qua quos uelint eijciant de ſenatu chriſtia
norū, penit⁹ imbibiſſent doctrinā & affectū Chriſti, ea nō cōtingit niſi animis
ab omni cupiditatū huius mundi ſorde defecatis. An iſti tales ſint, id mox ex-
perief, qui cū illis agat de re, quæ ad quæſtū, aut gloriā, aut uindictam eoꝝ ꝑti
net. Vtinā poſſem inſinuare animo celſitudinis tuæ, quę ſuꝑ his rebus & ꝑſpe
cta habeo & cōperta. Nam me decet meminiſſe modeſtiæ chriſtianæ. Hæc eo
liberius dico, quod modis omnibus ſum a Reuchlini, Lutheriq; cauſa alieniſ-
ſimus, nec em̄ ipſe uelim eiuſmodi ſcribere, nec eam doctrinā mihi arrogo, ut
ab alijs ſcripta uelim tueri, ſed mihi nō tēpero, quī illud myſteriū aperiā, iſtos
longe alio tendere, q̄ ore præ ſe ferant. Iam pridē male habet eos, efflореſcere
Floreſc̄ literæ bonas literas, effloreſcere bonas linguas, reuiuiſcere ueteres autores, quos an-
te hac exedebāt tineæ, puluere optas, mundū ad fontes ipſos reuocari. Timēt
ſuis lacunis, nolunt uideri quicq; neſcire, metuūt ne quid eorū maieſtati dece-
dat. hoc ulcus cū diu preſſerint, nuꝑ tn̄ erupit dolore uincente diſſimulationē
anteq; exirent libri Lutheri, iam magnis ſtudijs hoc agebāt, maxīe Prædicato
res & Carmelitæ, quorum utinam plurimi nō eſſent ſceleratiores, q̄ indocti.
ubi libri Lutheri ꝓdijſſent, uelut anſam nacti, cœperūt linguarū, bonaꝝ litera

rum Capnionis, ac Lutheri, immo & meā cauſam eodē aſce cōplecti, non ſolū male inferentes, uerū etiā male diuidentes. Primū eñ quid rei ſtudijs cum fidei negocio? deinde qd mihi cū cauſa Capnionis ac Lutheri? Sed hæc arte cōmi-ſcuerūt, ut cōmuni inuidia degrauarēt oēs bonaꝝ literaꝝ cultores. Porro rē nō ſyncero aīo geri, uel ex hoc licet cōijcere, cū ipſi fateanť nullū eſſe, neq; ueterum, neq; recentiū autorū, in q̃ nō reperianť errores, etiā hæreticū facturi, ſi qs ꝑtinaciter defendat. Cur cæteris omiſſis in unū tm̄, aut alterū inquirūt tā odioſe? Non inficianť in multis erraſſe Aluarū, in multis Cardinalē ſancti Sixti, in multis Syluestrū Prieratē, de his nulla mentio, quia Prędicatores ſunt, in unū Capnionē clamať, qa linguas callet, In Lutherū, quē iſti putant noſtris literis ꝓditum, cū eas tenuiter attigerit. Multa ſcripſit Lutherus imprudēter magis q̃ impie, quoꝝ hoc iſtos habet peſſime, quod Thomæ nō multū tribuit, quod minuit quæſtū Veniarū, ꝙ ordinibus Mendicātiū parū tribuit, quod Scholaſticis dogmatibus nō tantundē defert, quātū Euangelijs, q̄d negligit humanas diſputatorū argutias. Hæ nimirū ſunt hæreſes intollerabiles. Sed his diſſimulatis prætexūt inuidioſa apud Pontificem, homīes tm̄ ad nocendū & concordes & callidi. Olim etiā reuerēter audiebať hæreticus, abſoluebať ſi ſatiſfaciebat, ſin cōuictus ꝑſtitiſſet, extrema pœna erat, nō admittebať ad catholicā & eccleſiaſticā comunionē. Nūc alia res eſt hæreſeos crimen, & tm̄ ob quālibet leuē cauſam hoc ſtatim habēt in ore, Hęreſis eſt. Olim hęreticus habebať, qui diſſentiebat ab euangelijs, ab articulis fidei, aut his q̃ cū his parem obtinerēt autoritatē. Nunc ſi quis unq̃ diſſentiat a Thoma, uocať hæreticus, immo ſi qs a cōmentitia rōne, quā heri Sophiſta quiſpiā in ſcholis cōmentus eſt. Quicqd nō placet, quicqd nō intelligūt, hæreſis eſt. Græce ſcire, hæreſis eſt: expolite loqui, hæreſis eſt. Fateor graue, crimē eſt uitiatæ fidei, ſed nō oportet qduis trahere in quęſtionē fidei. Et qui tractāt fidei negociū, debēt ab omi ſpecie ambitionis, q̄ſtus aut odij, uindictæq; ꝓcul abeſſe. At qd iſti præ ſe ferant, qs eſt qui non uideat? quoꝝ cupiditati ſi ſemel licentiæ frena laxenť, paſſim incipient ſæuire in optimi cuiuſq; caput. Poſtremo minitabunť ipſis epiſcopis, atq; ipſi etiā Romano Pontifici, quod non recuſabo q̃ minus falſum uideať, niſi iam a quibuſdā fieri uidemus. Quid auſit ordo Prędicatorū, ut ne quid aliud adferā, Hieronym⁹ Sanarorola, & Bernēſe facinus admonere nos debet, nō renouo ordinis infamiā ſed admoneo qd ſit cauendū, ſi illis ſucceſſerit, quicqd temere tentarint. Quicqd adhuc diximus, extra cauſam Lutheri eſt. De modo tm̄, ac periculo diſputamus. Cauſam Capniōis Roman⁹ Pōtifex ad ſe recepit, Lutheri negociū delegatū eſt academijs, quicqd hi ꝓnunciabūt, citra meū ꝑiculū fuerit. Ego ſempꝑ caui, ne qd ſcriberē obſcœni, ne qd ſeditioſi, ne qd alienum a doctrina Chriſti, nec unq̃ ſciens, uel magiſter erroris, uel autor tumultus fui. Oīa paſſurus citi⁹ q̃ ſeditionē excitaturus. Hæc tñ certis de cauſis uolebā eſſe nota R. D. T. non ut illi conſulā aut præeam, ſed ut ſi conenť aduerſarij bonaꝝ literarū abuti prętextu dignitatis tuæ, certius poſſit hiſce de rebus, quod optimū ſit ſtatuere. quæ mea ſentētia q̃ magis abſtinebit ab hac cauſa, hoc rectius conſulet ſuæ trāquillitati. Methodū tuæ celſitudini dicatam recognoui, & auctario non mediocri locupletaui. R. D. T. incolumē, ac florentem in æternū ſeruet Chriſtus Opt. Max. Louanij Calendas Nouemb.

Hæreſeos lābes inuritur facile.

Prędicatoreſ

Hæreſis noſtro æuo.

Capnion.

Eraſmus Roterod. E. R. T. D. addictiſſ.

EORVM QVAE IN HISCE Lutherianis opibus continentur, INDEX.

ABnegatio ſuijpſius præcepta eſt, nõ ut inuocemus ſanctos pro ſanitate. 178
Abſolutio erat olĩ poſt impletã pœnitẽtiã. 117
Abſolutio fit nõ ꝓpter cõtritionẽ, ſed ꝓpter uerbum Chriſti. 149
Abſolui ſe credere, præcipuũ eſt. 150
Abſoluit̃ qs, ſi nõ dubitet. 122
Abſolutiõe delent̃ pœnæ canonicę. 23
Abſolutionẽ p̃cedit pœna, nõ ſeqt̃. 24
Abſolutionis forma habet, inquantũ claues ſe extendunt. 50
Abſurda in Sylueſtro Prierate citra Euangeliũ, Paulũ, & ueteres Theologos. 90
Abba pater quare duplicet̃. 456
Abrahæ fides. 438
Abrahæ ſemen & filij qui ſint. 438
Abrahæ filij, filij ꝓmiſſionis. 439
Abrahæ ſemen & hæredes uere ſumus. 453
Acta Martini Lutherij. 264
Accipere & diſcere differũt. 404
Actus quicũq; humanus aut eſt bonꝰ aut malus. 517, & 520
Adulatio ex Papa monſtrũ facit. 130
Adulatio Sylueſtri molliſſima, ſed nocentiſſima. 130
Adulatio in aulis principũ. 243
Adulator nocentiſſ. peſtis. ibidem
Adulatores omnes ſumus. 243
Adulatores ꝑuertũt omnia. 61
Adulatorum uox de Papa peſtilẽs. 65
Adultera in euangelio, & Maria Magdalena æque non ſatiſſecerunt. 12
Adulteriũ grauius furto. 235
Adoleſcẽtes quõ iſtituẽdi in lr̃is. 373
Adoptamur ꝑ fidem in filios dei. 456
De puero in Adulterio concepto ſtultiſſime conſulunt Iuriſtæ. 226
Aduerſarij Martini curarunt D. Cardinali cauſam cõmittere. 285
Aemulari ap d' Pau. quõ accipi. 464
Aemulatio dei & hoĩm diuerſa. 464
Agar ancilla quid ſignificet. 469
Agere noſtꝝ eſt pati deũ in nobis operantem. 458
Allegoria quid ſit. 457
Allegoria huius parabolæ, Sic̃ eſt regnũ cœlorũ fermento &c. 481
Allegoricis doctris q ſint ĩbuẽdi. 466
Allegoria decẽ plagaꝝ ægypti. 426
Amaritudo erga omnes humano ſtudio deponi nõ poteſt. 260
Amoris præceptum a nobis deus exigit totaliter, quod tamẽ implere nõ poſſumus. 181
Ambro. ex Decretis citat Eccius. 348
Ambroſius ſequit̃ fidẽ Ro. eccle. 348
Ambulare ſpiritu. 501. & 502
Amor ſui non præcipit̃, ſed amor ꝓximi. 488
Amor ſui nocentiſſimus. 506
Anna ꝓpter diuitias colitur. 170
S. Annæ legenda apocrypha. 170
Anniuerſaria ſeruãtur, etiam ſi animæ euolant, quod eſt illuſio, & techna ſacerdotum. 86
Animã ſeparandi ꝑtãtẽ nemo hẽt. 257
Animã uacuã & eſurientẽ offeras. 260
Animæ bona. 260
Animas liberare quando & quõ uult non eſt in poteſtate eccleſiæ. 113
Animæ iudicio dei ſubſunt, non eccleſiæ. 113
Animæ damnum ex infidẽtia in Chriſtum. 116
Animæ in purgatorio non ſunt certæ de ſua ſalute. 34. 118.
Pro Animabus intercedendi poteſtas apud omnes. 122
Animæ non redimunt̃ auro. 122
Animæ in purgatorio perficiuntur in charitate. 123
Animam hominis eſſe immortalẽ decreuerunt Romæ. 326
Animabus in purgatorio augeri charitatem perſuadetur. 31
Anathema quid ſit. 401
Ancillæ filium eſſe quid ſit. 473

Animas

Animas exutas nõ tenẽri, declarãt legis uerba. 19
Animæ in purgatorio qd patianẽ. 26
Aiæ in igne patiunẽ, nõ ab igne. ibidẽ
Animarũ receptacula abdita sũt, & remota a noſtra cognitione. 26
Animæ decedẽtes a uita ſunt in triplici differentia. 30
Animabus in purgatorio ultra pœnæ ablationẽ eſt addenda perfectio nouitatis. 30
Animas nihil mereri, quibus rationibus friuole colligitur. 33
De animabus in purgatorio negociũ abſconditiſſimũ eſt. 24
Animas euolare ꝓpter indulgentias, non cõceditur. 50. 51
Aniæ poſſunt nolle redimi. 52
Antichriſtus in medio templi. 316
ἀντιστρέφων 308. &. 322
Anathema quid ſit. 401
Ancillæ filiũ eſſe quid ſit. 473
Apoſtoli in Petrũ habuerũt autoritatem, nõ ediuerſo. 314
Apoſtoli nõ exigerũt fidelitatis iuramentũ a ſuis. 323
Apoſtoli intellexerũt uerba Chriſti, dicentis: Tu es Petrus. 327
Apl̃i ambitione laborarũt. 332
Apl̃i æquales in regimine. 344
Apoſtolicæ eccleſiæ principatus ſemper uiguit in Ro. eccl̃ia. 348
Apl̃s miſſus, & Silas dicĩ Silohe. 394
Apoſtolorũ. iiij. genera. 396
Apl̃us nomẽ humilitatis. 395
Apl̃oꝝ officiũ eſt æquale. 409
Apoſtolicũ opus eſt, eſſe ſollicitum de pauperibus. 417
Apoſtolus qui dei uerbũ apportat nõ hominum. 395
Apoſtoli nõ fiunt ab hominibus, ſed dei uocatione. 395
Appellatio Martini ad Papam melius informandum. 281
Arbitrij liberi facultas eneruaĩ. 142
Arbitriũ liberũ ꝑ gratiã reſtituiĩ. 352
Arbitriũ eſt ceu ciuitas deuaſtata. ibi.
Arbitriũ eſt liberũ, id eſt, uerti poteſt in libertatem. ibidem
Argumentum cornutum. 318
Ariſt. nõdũ intelligũt Theolo. 73. 241
Ariſtoteles uerborũ artifex, quare admiſſus ad theologiam. 73
Ariſtotelẽ loquiĩ Syluester. 108
Ariſtotelis ſomnia. 4
Ariſtotelicentones. 8
Ariſtotelis ſtudiũ eſt ſtultiloquiũ. 230
Ariſtoteles diſcẽdus ut intelligaĩ, nõ ut defendatur. 241
Ariſtoteles nocet Chriſto. 242
Artes uariæ diuinandi. 164
Articulũ fidei faciũt ꝑtãtẽ papæ. 317
Articuli ĩ Cõſtã. cõcilio reprobati. 350
Articuli fidei probandi autoritate ſcripturæ, non eccleſiæ Ro. 71
Articuli hæretici Ioan. Eccij, & quorũdam fratrum. 356
Argumentaĩ apl̃s ab impoſſibili. 425
Articuli Hus ueri ſunt in concilio Cõſtantien̄. damnati. 519
Articuli quos Louanien̄. damnauerũt ex libris Martini ml̃ti, Vide eos. 364
Articuli a Colonien̄. damnati. 366
Ariſto. honeſtaĩ Chriſti ignomĩa. 371
Ariſtoteles male ꝑponiĩ apl̃is. 389
Ariſtoteli tribuiĩ ml̃tũ ĩ albo ſuo. 389
Aſſerere abſurdũ eſt, quod ꝑ ſcripturã probari nõ poteſt. 11
Aſtra nõ immutant dæmones, ſed animas, ſecundũ aſtrologos. 163
Aſtris dominabiĩ ſapiens. 163
Aſtrologia uaniſſima illuſio, q̃ ſe ſciẽtiam frigide oſtentat. 162
Aſtrologiã nõ docuit Abrahã. 163
Aſtrologia prohibetur. 163
Attritio Scholaſticorũ. 116
Attritus nõ poteſt fieri contritus uirtute clauium. 121
Attritio fictitia pœnitẽtia. 124. &. 126
Attritio diſponit ad contritionẽ error Thomæ. 146
Auaritia miſſas aureas inuenit, & abutitur omibus in ſuum quæſtũ prætextu pietatis. 177
Auaritię ſacerdotal' ſaccus ꝑtuſus. ibi.
Auaritia ſacer. pietatẽ oppugnat. 177

Auaritia ſub tribus præceptis continetur. 249
Auarus idolorũ ſeruus. 249
Auritiæ miniſteriũ, tantopere laborare pro uenijs 132
Auaritiã qui taxat, innocentiã pontificis non mordet. 132
Auaritia ut tangatur non poteſt ferre Sylueſter. 133
Auara Rhoma. 133
Auaritia Romana habet omnia beneficia. 320
Auguria. 62
Auguſti, male exponentes. 145
Aures pias dum timemus offendere, multas ueritates reijcimus. 173
Auriũ pietas ueritate offendit̃. 264
Auditus fidei quid ſit. 436
Auditu uerbi dei homo conſequitur gratiam. 436
Autoritas eccleſiæ infallibilis. 537
Auguſti. iſta autoritas, Euangelio nõ crederem, niſi eccleſiæ crederem, expenditur. 538
Autoritatũ origo cõſpicienda. 538
Auaritia taxatur. 509

BAſilicæ noſtræ utiliores nobis ꝙ eccleſia S. Petri. 130
Baſilica ſancti Petri inſatiabilis. 130. &. 136
Baptiſati nõ ſunt ſine peccato. 426
Barbari ſapere ĩcipiunt̃ de Latinis. 393
Beneficia dei, & noſtra mala, ſcala ſũt in deum. 194
Benefacere nobis inuicẽ melius ꝙ indulgentias redimere. 121
Benefaciendũ uiuis tẽplis. 131
Beneficia om̃ia in uoragine Romanæ auaritiæ. 320
Benedictio duplex, interior & exterior. 442
Beati in cœlo ſunt iuſti abſq; admixtione mali. 528
Bellum in Turcas. 11
Bella ꝑmouẽt Theologorũ ꝓfeſſ̃. 84
Boemi meliores nobis. 356
Bonauẽtura de ĩdulgẽtijs dubitat. 37
Bonauentura lapſus eſt. 71
Bona tẽporalia ꝗ cõſilio det deus. 178
Bona ſunt facienda. 180
Bona opera moraliter facta, mala ſunt apud deum. 189
Bonus moraliter tantum, ſi uituperat̃ iraſcitur. 189
Boni nihil nouant. 240
Boni imprudentes proſunt. 147
Boniſacius martyr. 20
Bouinatores operũ & cõtritiõis. 60
Bonitas & benignitas differũt. 499
Bohemorum diſcidiũ ab eccleſia non poteſt excuſari. 506
Bona omnia ſunt dei. 507
Bulla quæ legit̃ in cœna domini Rhomæ. 83
Bullæ priuilegiorũ nõ emendæ, quia nocent eccleſiæ. 430. &. 502

CAnones pœnitẽtiales nõ aliter obligant, atq; alij de alijs operibus. 19
A Canonibꝰ liberi ſũt ægroti, ergo mortui. ibidem
Canones non ligant animas, quemadmodũ nec leges ciuiles. 20
Canones in uita ceſſant. 20
Canones uiuentibus & beneualentibus imponendi tantũ. 20
Canones pro ſtatu huius uitæ ſtatuti ſunt, & ſuper terrã ligant. 22
Canonicæ pœnæ nõ ſunt declaratoriꝯ pœnarũ a iuſtitia diuia reqſitarꝯ. 23
Canones impeditis nõ ſunt ĩpoſiti. 25
Canones infirmis nõ ſũt ĩpoſiti. ibidẽ
Canonicæ pœnæ qbꝰ olim ĩpoſitę. 61
Canones oneroſos pontifex deberet tollere. 83
Canones cum euangelio indifferẽter recipiendi. 312
Canonũ autores ſunt ſcribæ. 314
Canones ꝑ pontifice multi ꝓpter Cõſtantinopolitanã eccleſiam. 314
Canon impudentiſſimus Nico. diſ. 20 c. omnes. 315
Canones ſub qbus põtificibꝰ nati. 325
Canones damnoſi ſunt eccleſiæ, & la/

quei

laquei animarum. 325
Ex Canonibꝰ turpiſſimæ nundinæ. 325
Canones nõ ſunt ꝓpter auaritiã inſtitu
ti, ſed ſeruiunt auaritiæ. 349
Canonizatio ſanctoꝝ inutilis. 356
Capita noſtra ſunt loco gentiũ nos op
pugnantiũ. 331
Cardinalis ꝑ amicos a uero flectere Lu
therium nititur. 280
Cardinali cõmiſſa cauſa per aduerſari
Cardinalis noluit docere ubi (os. 285
erraſſet Martinus. 285
Cardinalis urget Martinũ ad reuocatio
Caroloſtadij dogmata ſalua (nẽ. 176
manſerunt ab Eccio. 293
Carnis mortificationẽ habet pœniten
tia euangelica. 7
Caſtitas immundis cogitationibus nõ
perditur, quæ inuito obrepunt. 224
Caſtitas abſcondita uera. 125
Ad caſtitatem media. 250
Caſtior tanto, quanto magis dolet ſeca
ſtum non eſſe. 224
Cabala uera nominis dei. 423
Caro ſpiritus & aĩa nõ ſeparant. 492
Carnis facta & deſyderia deberet morti
ficari. 491
Carne conſummari quid ſit. 436
Carnalis iuſtitia. 437
Caro allegorice quid ſignificet. 485
Carnis uitia duodecim. 495
Carnis malitia ꝓfundiſſima. 498
Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ. 524
Cardinalis Dertuſeñ, epĩa ad Loua. 363
Cardinalis dertuſeñ. ꝑſonatꝰ uidet. 368
Cardinalis Dertuſeñ ſuccurrit fidei la
boranti. 363
Caſus reſeruatio quo ad culpam res du
Caſuum reſeruatio de occul (bia. 366
tis cenſetur. 365
Ceremoniæ licitæ nõ neceſſariæ. 394
Ceremonijs malũ eſt fidere. 474
Ceremoniæ nõ iuſtificant. 476
Cephe quid interpretat. 421
Certus ſemp ſis q ſis in te ꝑditus. 399
Certus ſis quod in chriſti fide ſis iuſtifi
candus. ibidem
Cephas, id eſt, Petrus aut ſoliditas. 320
Ceremonias deo qdã ante ponũt. 21
Charitas nõ eſt qualitas latens, ſed dul
cis motus. 497
Charitatis lex in omiũ cordibus ſcripta
Charitas nõ habet primũ aut (eſt. 488
ſecundũ gradum. 456
Charitas apĩica oſtendit. 465. & 504
Charitate cor occupante, cætera mẽbra
nõ indigent ꝑceptis. 485
Charitas extinguit multitudine huma
Charitas raro populo (naꝝ legũ. 486
a concionatoribus inculcat. 487
Charitatẽ nobis ĩeſſe ſcire poſſũꝰ. 487
Charitatis ꝓbatio crux. ibidem
Charitate abſente oĩa dona nocẽt. 490
Chriſto indigni q ſctõs ꝓ tꝑalibꝰ inuo
Chriſtus catalogũ exponit (cant. 178
ſpiritualiter. 213
Chriſtus Malcho dure reſpondit, ne ſe
putet eſſe iuſtum. 245
Chriſti uerba ſunt exhortatio. 308
Ex chriſto Moſen faciũt quidã. 263
Chriſti paſſionis memoria. 263
In chriſto ſeipſum homo deploret. 263
Chriſtus flagellatus. 263
In chriſto deflẽda miſeria noſtra. 264
Cr̃i merita nõ cõmittunt hoibus. 267
Chriſtꝰ ſit exẽplar recte uiuẽdi, deinde
Chriſtus an ſibi meruerit. (ſancti, 146
incertum. 355
Chriſtus oĩa nobis meruit. 355
Chriſtus Monarchiã re probauit. 331
Chriſtus ſolã dilectionẽ exegit. 323
Chriſtus magiſter ſpũs, nõ literæ. 6
Chr̃i doctrina oibꝰ debet cõuenire. 6
Chriſtus reſtrinxit clauẽ ad terrã. 11
Chriſti imago depingẽda populo. 53
Chriſto inuito qdã impetrãt ueniã. 57
Chriſti bonorũ participatio ꝑ ſolam fi
dem datur. 58
Per Chriſtum fiducia. 67
Chriſti meritũ nõ eſt theſaurus indulgẽ
Chriſtũ Theologi doceãt (tiarũ. 71
purũ, nõ hominũ ſomnia. 81
Chriſtus non inuenit in terris ſuauiter
Chriſtus optima in nobis (uiuẽtiũ. 90
ſine nobis operatur. 109
Chriſtꝰ cũ Thoma uix intelligit. 110

Chriſtianꝰ

Chriſt⁹ legis ipletor, nō legiſlator. 425
Chriſtus Galatis pſcriptus. 434. & .435
Chriſt⁹ liberauit nos nō tm̄ a pctis cere
moníalis legis, ſed & moralis. 440.
Chriſt⁹ fact⁹ eſt pcm̄ p nobis (& .427
& maledictio. 442
Chriſtus influit ſuā iuſtitiā ecclīæ. 428
Chriſt⁹ mitiſcas, tñ phariſæis iraſcit. 376
Chriſtum induere quid ſit. 451
Chriſtus quare factus dicat̃ ex muliere
& nō ex uirgine. 455
Chriſtus portauit peccata noſtra. 505
Chriſtus ſimilis fuit peccatorib⁹. ibidē
Chriſtiani uita nō eſt ſtatus, ſed tranſi-
Chriſtianos gignere nō eſt (tus. 456
pdicatoris, ſed gratiæ dei. 465
Chriſtiani opa, ſunt opa Chriſti. 477
Chriſtiana uita quid ſit. 491
Chriſtian⁹ uerus ad oīa indifferēs. 414
Chriſtianus oīs q̄tidie peccat. 521
Chriſtian⁹ uerus ſine literis participat
omnibus bonis Chriſti & ecclīæ. 57
Chriſtianorū fiducia. 58. & .173
Chriſtiani nō debent effundere in ueni
as ea, quibus ipſi egent. 64
Chriſtiani ſemp cupiūt pficere. 103
Chriſtiana doctrina. 177. & .204
Chriſtianos ſeria decēt, nec īter amicos
Chriſtiana libertas nō uult (nugę. 230
premi opinionibus Tho. Bona. 5
Charitas pfecta timoris expers. 26
Charitatis defectu laboratur in purga-
torio. 31
Charitas in pœna pficitur. 32
Charitas eſt uia dei. 33
Chalcedoneñ. ſynodus ſanctiſſimi no-
men obtulit. 331
Chriſtophori exiſtimatio apud uulgū
diſcutitur. 168
Chriſtophorum milites colunt præci-
pue. 169
Chori ſaltantium. 233
Circumciſio eſt licita ei qui nō ponit ſa
lutem in ea. 477
Circūciſio poſt Chriſtū eſt neutra. 478
Claues nō extēdunt̃ ad purgatoriū. 46
Claues quid ſint. 303
Claues tibi dabo, ad omnes apoſtolos
dictum eſt. 304
Claues traditæ ſunt ecclīæ. 303
Claues unius hoīs non ſunt, ſed ptinēt
ad omnes eccleſias. 305
Claues ubi, ſi Papa moritur. 306
Cōfeſſiōi ecclīæ, nō pticlaris hoīs dant̃
Tibi dabo claues, exponit̃ (claues. 306
ex cōſequentia textus. 306
De eccleſia locutus Chriſtus, Tibi da-
bo claues. 307
Claues cōmittunt̃ ppter fidem. 307
Claues præcedat dilectio. 308
Clauium reuerentia. 13
Clauium friuola diſtinctio. 18
Clauiū poteſtatē etiā in purgatoriū q̄ſi
certi extendūt quidā. 55
Claues ad quietādā cōſciētiā utiles. 60
Claues noſtræ dicuntur potius q̄ Pon
ficis. 61
Clauiū poteſtas merito Chriſti donata
eſt theſaurus eccleſiæ. 76
Clauiū poteſtati cedēdū humiliter. 81
Clemētina uerbis ſcripturæ abutitur, &
torquet in aliēnū ſenſum. 266
Cogere ad ceremonias. 511
Columnā in eccleſia eſſe. 417
Cognoſcere legē & cognoſcere filium
Coloniē. damnāt dogmata (dei. 407
ſine ſcripturę pbatione. 367
Colo. uniuerſitas iacturā facit alijs gym
Colo. & Lou. fidei articu (naſijs. 367
los conduxx. 368
Colo. & Lou. parū credendū. ibidē
Colonieñ. & Louaniē. laicis iudicio mi
nores. 369
Colo. & Lou. iniuriant̃ Leoni. X. 372
Colo. & Lou. dānatio ab oībus dam-
natur. 373
Colonieñ. & Louanieñ. gladiatores ſu
dei imbecilles. ibidem
Colonieñ. & Louanieñ. præſumūt quæ
non ualent. ibidē
Colonieñ. & Louanieñ. iudices delecti
ab Eccio. 374
Colonieñ. & Louañ. uera dānant. ibidē
Colonieñ. parua autoritas. 376
Commeſſatio unde. 496
Concilia reprobant̃. 391

Conciliū

Cōciliū & Papam errare principes facto oſtendunt. 392
Cōcilia damnauerūt contraria. 518
Conciliū Conſtantieñ. duo contraria determinauit. ibidem
Conciliū debet ſua ſtatuta ꝓbare. 519
Conāti deus ignoſcit. 493
Cōdemnatio doctrinalis librorꝫ Martini per Louanieñ. & Colonieñ. 363
Condemnatores uerba Martini nulla mutent. ibidē
Concupiſcentia ꝓhibita magis irritatur. 448
Cōcupiſcentia carnis quid ſit. 491
Concupiſcentia crucifigenda. 431
Cōcluſit deus oēs ſub pctō. 448
Cōferre accipit̄ in Paulo pro acqeſcere. 408
Cōfeſſionalia Ro. fruſtra emunt̄. 420
Cōfeſſionalia Rom. nocēt eccliæ. 502
Confeſſio libere fiat. 376
Cōfeſſurus fidat in Chriſti ꝓmiſſione de uenia. 379
Confitenti fiducialiter ueniā Chriſtus ꝓmiſit, ꝓbatur. ibidem
Confeſſio prius deo fiat q̃ ſuo uicario. 380
Cōfeſſur⁹ ſerio meliora ꝓponat. ibid
Confeſſio deo fiat liberrime. ibidē
Confeſſionē omittere melius q̃ ficte confiteri. ibidē
Cōfeſſio ſi ſit de occultis cordis. 361
Cōfeſſio nō ſit nimis anxia. ibidem
Cōfeſſio eorū quæ corde qs ſtatuit cōtra dei præcepta. 382
Confidere in dei miſericordiā aſſueſcēdum. 385
Contentioſi relinquendi 513
Cōtradicere nō eſt detrahere. 374
Cōtinentia ſiue temperantia. 500
Copulata familiare ſtudiū Coloñ. 376
Copiſtę illudūt chriſtianis. 392
Corripiēdi ſuauit̄ errātes. 400. & . 460
Conciliū Piſanū ꝓ reformatiōe ecclię laborauit. 41
Ad cōciliū ꝑtiet nou⁹ articul⁹ fidei. 49
Concilium ꝓ indulgentijs declarādis neceſſarium. 50
Concilia ſine autoritate Ro. Pōtificis optima fuerunt. 50
Conciliū generale exulat. 113
Cōciliū errare pōt, ſicut & Papa. 114
Conciliū Cōſtantieñ. citat Ecci⁹, tāq̃ ius diuinum. 295
Conciliū Nicenū & Africanū. 295
Conciliorū ueterū autoritas. 297
Cōfeſſio clancularia nō eſt de iure diuino. 351
De cōfeſſiōe euāgelica ſcribūt pr̄es. 351
Confitendi nullus finis ex errore Sophiſtarum. 351
Confeſſiōe tollit̄ fomes peccati. 210
Confeſſuri nō onerent ſe & ſacerdotē multis differentijs pctōrꝫ. 247
Confeſſio ſit breuis. ibidem
Cōfitenda nō eſt inclinatio corruptæ naturæ ſacerdoti, ſed deo 249
Confitenda manifeſte mortalia, inuidia & odiū ꝓximi maxime. 260
Confeſſurus quid diſcutere & cogitare debet. 147
Confeſſio impœnitētiæ ſi ficta nō fuerit, prodeſt. 148
Cōfidēdū nō eſt in cōfeſſionē. 149
Confitenda nō ſunt oīa mortalia. 149
Confitentes ſcrupuloſe. 149
Confitens credat. 149
Confeſſionis ſacramētalis originē trepidatio dedit meticuloſorū. 14
Confitendi modus, q nūc eſt in uſu, laborioſus & inutilis. 44
Confeſſionalia. 56
Confitēda nō ſunt uenialia 25
Confitēda nō ſunt pctā nō manifeſte mortalia ſacerdoti, ſed deo. 147
Concionatores notantur. 43
Concionatores populū ſeducūt. 53
Cōcionatores ueniarꝫ ad quæſtū, impone impone in ore habent. 54
Concionator peccata magnifacere debet. 82
Cōciōatores ad ꝑfectionē erudiāt. 173
Cōcionatores ſunt fabuloſiſſimi. 242
Concionatores indulgentiarū obſcure loquantur. 122
Cōcupiſcētia immūditia dicit̄. 214

Concūpiſcētia ſuboriente homo timere debet. 223
Cōcupiſcētia interna mortificāda. 234
Cōcupiſcētia & fomes ꝓhibeť. 246
Nō cōcupiſces, oīb⁹ ꝑcepit de⁹, at nemo attingit, ut ſic oīb⁹ ignoſcat. 351
Cœlū habet ſecuritatē. 29
Cōmiſſarij in ludibriū pontificis agūt, noua dogmata moliti. 293
Colloquiū incendit amorē. 232
Cōiugū exceſſus ex nimio amore. 227
Coniugatorꝫ regulæ. 299
Cōio ſpūalis interna a ſolo deo eſt. 256
Cōio ſctōꝝ ad ſymbolū adiectū. 304
Coitus ſimplex, eundē fouentes, mediantes, non reſiſtentes. 222
Cordis beneuolētia requiriť erga ꝓximum. 223
Conſilia ſunt infra præcepta. 350
Conſilia ſumme adimplens, nōdū adimplet præcepta. 350
Conſtantini donatio fictitia. 76
Conſtantiæ damnati articuli non oēs ſunt hæretici. 296
Cōſtantienſis concilij duces hæreticæ prauitatis inquiſitores. 295
Cōſcientia formidoloſa ex defectu fi (dei. 26
Cōſuetudo fuiſſet Panormitano obijcienda. 325
Contritio ex amore procedat. 193
Cōtritionē aiūt ex cōfeſſiōe uenire. 116
Contritio uileſcit. 125
Contritis ꝑfecte nihil remittiť. 136
Cōtritio qualis faciat hypocritam. 146
Contritio quæ fit amore iuſtitiæ, chriſtianū decet. 146
Contritionis ueræ ſignum. 147
Contritionē perfectā nemo mortaliū habet. 23. &. 147
Contritio ꝑ totam uitam durat. 148
Conterēdo nō reddimur quieti. 16
Contritus perfecte, a purgatorio abſolutus eſt quo ad deum. 38
Cōtritio incipiēda ab amore dei. 43
Contritio non requiriť ad deletionē pœnarum. 52
Contritio ad deſperationē, fides ad remiſſionem facit. 60
Cōtritionis & operū bouinatores. 60
Cōtinēs eē nemo pōt ſine gr͞a dei. 223
Credēs in chriſtū iuſtus eſt in ſpe, nondum plene in re. 426
Credentes in chriſtū habēt multū pctī ſed nihil damnationis. ibidem
Credēs in chriſtum fit unus cū eo. 433
Credendū plus uni priuato fideli in caſu ꝙ̄ toti concilio. 518
Credendo iuſti efficimur. 397
Credēs chriſto, euacuať a ſeipſo. 477
Creatura noua. 515
Crucifigenda eſt cōcupiſcētia. 431
Crucifigiť chriſtus in Galatis. 435
Crucifigi debet caro. 508
Crucifixum mundo eſſe. 513
Crux chriſti damnat mūdana. 512
Crimina occulta nō pertinēt ad canones. 24
Crux illa aīaꝝ, pœna purgatorij. 33
Crucem accipere. 35
Crux chriſti Chriſtophorus eſt. 169
Crux Euangelica. 57
Crux pœnitentiæ. 295
Crucē chriſti ꝙ̄ reliquias ſanctorū inuiſere præſtat. 75
Crucis ſtultitiā odio habēt ſuꝑbi. 78
Crux chriſti cum cruce indulgentiarū male comparať. 83
Crux pœnitentiæ uſqꝫ ad mortem durat. 9
Cryptæ S. Sebaſtiani & Laurentij in urbe. 113
In cryſtallo imagines nō omnib⁹, nec ſemper apparent. 167
Cultum uarium permittit eccleſia & Chriſtus. 168
Cultus ſctōꝝ cōtra timorē dei. 169
Cultus immodicus uitio datur. 223
Currere & ambulare in ſcriptura pro conuerſari. 479. &. 412
Cyprianus errauit cū oīnibus Affricæ epiſcopis in graui articulo. 518
Cyprianū deprauate citat Eccius. 344
Cyprianus epos ordinauit. 344
Cyprianus docet crimina ab epiſcopo loci excutienda. 349
Cyprianus de electione. 329

DAmnum omne ꝓhibeť. 205
Damnati ultra deſperationẽ blaſphemant. 35
Damaſc⁹ q̄d interp̄teť. 408
Decem plagaꝝ ægypti allegoria. 426
Decreta & ſtatuta humana deploranda. 430
Deſperandũ de ſe, & fidendũ in Chriſtum. 475
Deus capiť ꝓ uero & falſo deo. 457
Decretis & Euangelijs pugnantibus non poſſibile obedire. 334
Decreta frigida. 303
Decreta contra Euangeliũ. 307
Decreta ſunt impijſſima. 315
Decreta frigidiſſima adducunť diſt. 19 c. ita dominus. 310
Decreta nõ ſunt articuli fidei. 311
Ex Decretis, cõtorta expoſitio Euangelij. 314
Decreta toleranda. 314
Decretorũ ſupbiſſima hæreſis. 315
Decretũ implicat. 319
Decretales ſummam autoritatem tribuunt decreto. 320
Decretales frigidiſſimæ, quæ maxime habenť in uſu, enumeranť. 321
Decreta nata intra quadringentos annos. 325
Decreta nõ habent germanũ ſenſum ſcripturæ. 326
Decretũ Romæ animã eſſe immortalem. 326
Dedicationes uiſitantes, relicta eccleſia propria. 177
In Dedicationibus indulgẽtię, hoc eſt cædes & uulnera, abrogandæ. 177
Dæmones permittente deo nocere poſſunt. 165
Dæmoni cõtra nos mlta p̄mittũť. 165
Dæmones fiũt incubi & ſuccubi. 166
Dæmones arte cibos afferunt. 166
Dæmonũ miniſtræ ſunt illuſiões. 167
Denarius numerus. 247
Deſyderium auxilij facit, quod animę ſe quaſi certas de ſalute dicant. 35
Detractor ter homicida eſt. 214
Deuotioni ſuæ ſimplices non ſunt relinquendi. 191
Deus falſum cultum in ſuam gloriam uertit. 163
Deum quidam non inuocant, ſed ſanctum Antonium. 168
Deus q̃ cõſilio det bona tp̄alia. 178
Deus præcepit ultra uires noſtras, ut nobis miſereať. 210
Deus cor requirit in præceptorũ iuſtificatione. 234
Deo cõfitenda inclinatio corruptæ naturæ, nõ ſacerdoti. 249
A ſolo Deo remittiť culpa. 116
Deus dat pœnitentiã. 142
Deus hoc nobis præſtat, quod facere iuſſit. 143
Deus percutit hominẽ, id eſt, ad contritionẽ emollit. 14
Dei filiũ eſſe eſt ualde occultũ. 16
Deo plus parẽdũ, q̃ canonib⁹, qb⁹ ſine periculo ſæpe cõtraueniť. 21
Dei forum eſt alibi. 22
Deus ignoſcit ſine ſatiſfactiõe. 18
De⁹ nõ eſt uſurari⁹ uel mercator. 23
Deus eſſet durus, ſi nõ remitteret uehementer iuſto tẽporalẽ pœnã. 31
Dei bonitas. 31
Deus cito exaudit, tarde dat. 51
Deus iuſſit impoſſibile in p̄ceptis. 108
Diabolus etiã mẽti illudit. 167
Dialectica Theologorũ. 21
Dies Aegyptiaca. 162
Dignus nemo ex ſe. 262
Indignũ te agnoſce clemẽtia dei. 262
Dignitas & officiũ nõ diſtinguũť. 345
Dilectio cum odio ſui in bono cõiungitur proprie. 112
Diligas ꝓximũ ſicut teipſum. 112
Dilectio præcedat claues. 308
Diligere pl⁹ ijs, nõ eſt p̄eſſe oib⁹, nec paſcere eſt oĩa iura poſſidere. 309
Diluuiũ idulgẽtiaꝝ uaſtauit orbẽ. 76
Diſpoſitio optĩa ĩ ſui idiſpoſitiõe. 260
Diſputatio Eccij ad laudẽ mẽorię. 293
Diſputandũ e libris. 293
Diſputator fortis Eccius, nec uictus cedit. 293
Diſputandi modus clamoſi & auda-

culi. 89
Diſputatores ſtipendio conducti contra Martinum. 295
Diſputãdi facultatẽ habet doctor Theologiæ. 4
Diſputatio Lipſica frigidiſſima pro uenijs. 361
Diſputant meras nugas de diuina maieſtate. 4
Diſtinctiões Theologicæ notanť. 34
Diſtinctionib⁹ diſſipať ſcriptura. 123
Diſtinctiones diſtinctionibus nouis defendunt. 109
Dies oẽs feſti in noua lege. 459
Dies nullã conferũt iuſtitiã. 460
Dierũ obſeruatio ſuꝑſtitioſa. 459
Dilectione lex impleť. 485
Dilectio nobiliſſima uirtus. 486
Dilectionis obiectũ nõ diues aut formoſus, ſed proximus. ibidẽ
Dilectiõis ꝓceptũ extinguitur, dũ habeť differentia ꝑſonarũ. ibidẽ
Dilectionis ad amuſſim omnia dirigẽda. 486
Diligiť Chr̃s ſi ſyncere audiať. 479
Dilectio ꝓximi eſt expendẽda ſecũdũ priuatã ſuĩpſi⁹ dilectionẽ. 489
Dilectio in ſeipõ eſt iniqua. ibidem
Dilectio quõ cõplectať totã legẽ. 489
Diligere quid ſit. 506
Diſputaturus de ſacris ꝓmittat orationes. 371
Diſputare nõ eſt hæreſis. 375
Diuina humano conſilio ſtabilire eſt impium. 408
Diuiſio apl̃orũ qñ fuit facta. 410
Diuiſio apl̃orũ ãno. 13. facta, ẽ fabl̃a. 415
Dona dei nobis donata. 399
Doctrinę chr̃i quare multæ ſint. 405
Doceniť mĺta ĩ eccl̃ia ſine ꝓbatiõe. 415
Doctorum gloriatio. 512
Doctores ſcholaſtici. 241
Doctores qdã falſa mirc̃ſa ꝓdicãt. 242
Doctores illuminati. 295
Docere nemo uult. 310
Docere ꝑ aliũ nõ eſt Chriſti. 310
Doctor Theologiæ facultatem habet diſputandi. 4
Doctor pœnitentiæ Io. Bap. 13
Doctores ſomniant pœnam ſatiſfactiuam & uindicatiuam. 17
Doctores ſcholaſtici uarijs opiniõib⁹ diuexantur. 73
Doctrina Chr̃i oĩb⁹ debet cõuenire. 6
Doctrina Chriſti eſt ius diuinũ. 8
Doctrina impia indulgentiarũ. 66
Doctrina peſtilentiſſima mactanť & ꝑdunť innocẽtes Chr̃i ouiculę. 66
Domini non ſint tyranni. 204
Donatiſtę aſſerũt malũ epiſcopũ non eſſe epiſcopum. 307
Donatiſtę nullũ ep̃atũ relinquũt. 307
Dubia relinquẽda ſunt. 31
In dubijs periculoſum eſt alterã partẽ aſſerere pertinaciter. 282

EBrij. 250
Ebrietas peſtis in multis regionibus. 496
Eccl̃iæ miſeria ĩ tot legib⁹. 425
Eccl̃iæ Romanæ miſeriæ & aduerſitates. 393
Eccleſiæ obeſt uerbum hominis. 395
Eccleſia duplex eſt. 397
Eccl̃ia nõ ædificať hũanis decretis. 396
Eccleſiam ſine ruga Augu. differt poſt hanc uitam. 397
Eccl̃ias appellat apl̃s errãtes ĩ fide. 398
Eccleſię mandatũ quõ ligat. 460
Eccleſia fœcundať gratia dei. 471
Eccleſiæ autoritas infallibilis. 537
Eccleſia quõ ab Aug. accipiať. 538
Eccleſia quouſq; creuit. 509
Eccl̃ia Ro. in lumbis Petri forſan. 314
Eccleſia Babylone confuſior. 326
Eccl̃iæ occaſũ nemo audet dolere. 326
Eccleſiarum ordo non ex apoſtolis ſumendus. 334
Eccleſiæ caput in terris nullũ eſt. 335
In Eccl̃ia duo capita nõ ſtatuẽda. 335
Eccl̃ia Hieroſolymitana prior eſt Romana. 314
Eccleſiarum omnium matrem dicere hyperbole 315
Eccleſia Ro. quicquid habet iure diuino, habet etiam quælibet alia. 318

Eccleſiæ

Eccleſiæ unitatem uocant fidē & obedientiam Ro. ſedis. 324
Eccleſiæ nunq̄ fuerūt omnes ſub Ro. Pontifice. 325
Eccleſijs cōſecratis cōcurſ⁹ deſinit, 176
Eccleſiæ reformatio in pueris incipienda. 230
In Eccleſiæ fide accedas ad ſacramentum. 263
Eccleſię obedientia utilis. 263
Eccleſia non eſt ſita ſup̄ ptātē. 314
Eccleſia Ro. ſic credit. 272
Eccleſia Ro. indoctiſſimi adulatoris uoluntate ſæpe regit. 272
Eccleſia audienda. 305
Eccleſiæ toti uidetur dictū, Quodcūq; ligaueris. 113
In Eccleſiæ ludibriū uergit ea docere, quorū ratio reddi nō poteſt. 114
Eccleſia uirtualis & rep̄ſentatiua. 114
Eccleſiæ ptās nō ſaluat, ſed fides. 116
Eccleſia Ro. diſcipula fidei. 119
Eccl'ia uniuerſalis errare nō pōt. 136
Eccl'ia S. catholica. 304
Eccleſiaſticā dignitatē colit pure ſimpliciterq; Martinus. 4
Eccleſiæ reconciliatus, non eſt reconciliatus deo. 13
Eccleſiæ militantis merita Papa in potestate habet, & non habet. 47
Eccleſia Rhomana nō ſemper fuit ſuper alias. 40
Eccl'iæ theſaurū applicare mortuis uirtute clauiū uix eſt intelligibile. 48
Eccleſiæ ſuffragiū nō eſt ſub iuriſditione Papæ. 51
Eccleſiæ theſaurus non eſt niſi meritū Chriſti & ſanctorum. 69
Eccius oblique in Lutheriū ſcripſit. 312
Eccius diſputationē p̄poſuit poſtq̄ Lipſēſes recuſarūt ſe audituros. 289
Ecciana modeſtia ſibi libere diſſentit. 297
Eccius triumphator. 289
Eccius audaculus literis ſacris contradicit. 289
Eccius pronus Martinum de hæreſi traducere. 141
Eccius nimiū naturæ tribuit, minimū deo. 143
Eccius iudaizat, plus tribuens hominibus, q̄ deo. 145
Eccij faſtus ex indicibus autores citat. 346
Eccius ī elemētis & ſyllabis hęret. 347
Eccius hæreſim in pulmōe habet. 145
Eccius Hieronymum citat, ubi contra ipſum maxime facit. 347
Eccius inter apoſtolatum & regimen diſtinguit. 347
Eccius puluerulentas ſcholas cōtemnens, ineptiſſime colligit. 347
Eccius lectorē ſubuertere ſtudet. 347
Ecci⁹ Ambroſiū ex Decretis citat. 348
Eccius cupit diſcipulos in utraq; parte contradictionis. 352
Eccius de libero arbitrio Lutherio nō diſſentit. 352
Eccius iuris doctor. 353
Chryſopaſſus Eccij. 363
Eccij diſputatio cum Lutherio fuit p̄ditio temporis. 296
Eccius clamator non attigit ſcopum. 291. & 353
Ecciana modeſtia. ibidē
Eccius contra conciliū Conſtantieñ. aliqua conceſſit. 297
Eccius irritauit pactū initum. 297
Eccius metuit lucē, neſcit ſacra, habet farraginē autoritatū, perperam inducit dicta patrum. 292
Eccij diſputatio ad laudē mēorię. 293
Ecciana aſtutia. 293
Eccius deſerit ordinem. 294
Eccij incōſtantia & impudētia. 294
Eccius concedit non fidendum in indulgentias. 89
Eccius nihil habet præter conciliū Cōſtantieñ. 356
In Eccij oſtentationem ludunt Canonici indocti. 359
Eccio non deſunt uerba. 359
Ecci⁹ mouet inuidiā Lutherianis. 359
Eccius irritabilis. 359
Eccij peregrinationes. 363
Eccius in Lutheriū cōgeſſit cōuitia, q̄

excuſari non poſſunt. 360
Ecciani qui nõ, ſunt indocti. 362
Ecciꝰ ſcripſit ad exaſperãdos aĩos. 360
Eccij cõmentaria. 360
Eccius ſua excudenda conditionibus obtrudit. 362
Eccius de contractu Auguſtano. 362
Eccius tranſgreditur pactum in literis ad principem. 298
Eccius mentitur. 298
Ecciani ingenij ſpecimen. 298
Sub Eccio multa dogmata theologiæ ſcholaſticæ conciderunt. 298
Eccio Lipſenſes tulerũt ſuppetias cõtra Martinũ. 299
Ecciana autoritas. 336
Eccius Sylueſtrum ſtolidiſſimũ prope cõmendat. 336
Eccius uox eſt, p̃terea nihil. 336
Eccius cogit plurima, ſed impertinentia. 337
Eccius prior pactũ Lipſeñ. rupit. 337
Eccio gloria inuidiã inurit. 337
Eccianæ probationes ridiculæ pro primatu Ponti. 338
Eccij noua dialectica. 341
Eccius impugnat priuilegia Roma. Pontifi. 341
Eccius Vuicleff & Hus articulos confirmat eos impugnando. 342
Eccius delyrat. 343
Eccius ex ambulatione ſuper mare primatum fingit. 343
Ecciꝰ deprauat uerba ſcripturæ, aut eſt Pighardiſta. 343
Eccius dicta patrũ deprauat. 345
Ecciꝰ Theologus ſycophantizat. 346
Contra Eccium de induſtria ponitur propoſitio. xiij. 326
Editi libelli ab Eccio. 363
Edificari eſt incorporari Chriſto per fidem. 339
Edificare non eſt regere. 339
Eleemoſyna, ieiunium, oratio, nõ ſũt partes ſatiſfactionis. 7
Eleemoſyna. 7
Eleemoſyna negari nõ poteſt ſine peccato. 129
Elementa mundi quid apud Paulum ſignificent. 454
Epiſcopi nõ excuſant̃, ꝙ nõ abrogant dies q ebrietatibus feriant̃. 460
Epiſcopi iure diuino nõ ſunt e Roma accipiendi. 540
Epiſtolæ apſoꝝ ſunt euãgelia. 405
Epiſcopi ſucceſſores apoſtolorum, mirum quod ſolus Ro. Pont. ſucceſſor Petri. 333
Epiſcoporum & ſacerdotum negligẽtia. 177
Epiſcopus & p̃sbyter idem. 540 327
Epiſcopi & presbyteri domi ſint æq̃les. 328
Epiſcopos cogi ad obedĩetiam unius tyranni. 329
Epiſcopus eligebat̃ a plebe. 329
Epiſcopꝰ uniuerſalis, blaſphemiæ nomen. 330
Epiſcopi extra ditionem Roma. ſine pallio ſunt. 333
Epiſcopi meliores ſine laruis & pallijs. 333
Epiſcopi depoſiti ab alio ꝙ̃ a Roma. pontifice. ibidem
Epiſcopi ordinatio fiat a prouincialibus. 334
Epiſtola Lutherij ad cardinalem tit. ſancti Sixti. 281
Equiuocationes fugiendæ. 34
Eraſmus uictor inuidiæ. 393
Eripit nos Chriſtus, cum anima crucifigitur mundo. 389
Error clauis non officit. 10
Errores noſtros oportet nos carpere, alias deridiculo ſumus ijs qui foris ſunt. 84
Aetas recipiẽdoꝝ ad ordines. 386
Euangelium miſſæ priuatæ an ſatis ſit audire. 192
Euangelia nõ docent̃ hac tempeſtate ſed humana iura & philoſophia. 301
Secundũ Euangeliũ uere uiuere. 205
Euangelij opera ab interiori dicuntur opera hominũ ab exteriori. 206
Euangelium non placet, alioqui omnia. 242

Euãgeliũ

Euangeliũ in miſſa legendũ. 263
Euangelio neglecto ſolæ indulgentię populo inculcanť. 51
Euangelica crux. 57
Euangeliũ omnibus agendis in eccleſia anteferať. 67
Euangeliũ exupat miſſam. 68
Euangeliũ eſt theſaurus ecclſiæ. 77
Euangelium timorem, qui ex lege, fugat. 77
Euangeliũ nondũ audiuerũt, qui pœnas timent. 78
Euangelio quondam piſcabantur uiros diuitiarum, iam uero diuitias uirorum. 79
Euangeliũ & culpæ remiſſio ſupra indulgentias prædicanda ſunt. 80
Euangelium cum apparatu prædicandum. 83
Euangeliũ hodie ſubuertiť. 401
Euangeliũ & lex differũt. 404
Euangeliũ quid, & quod euãgelium Paulus prædicauit. 405
Euangelia Petri & Pauli idẽ. 416
Euangeliũ cõtemniť ab ijs, qui eius titulo uehunť. 417
Euãgelica fides & charitas ſubuertũť plerũq; ꝑpť põtificia decreta. 420
Euangeliũ odor ungentoꝝ. 494
Euãgeliũ & iura humana nõ poſſunt ſimul ſtare. 498
Euangelio quare Aug. crediderit. 558
Ad Euchariſtiam digne ſuſcipiẽdam præparatio. 260
Euchariſtia cõmunio diciť 260
Ad Euchariſtiam optima diſpoſitio, ſui indiſpoſitio. 260
Euchariſtiã ſumpturus habeat memoriam paſſionis Chriſti. 263
Euchariſtiã ſumpturus cõfidat de gratia conſequenda. 270
Excõmunicatus eſt in caſu abſoluendus. 386
Excõmunicatio non excludit audire uerbum dei. 192
Excõmunicatio externam cõmunionem priuat. 256
Excõmunicatio non priuat aliquem bonis eccleſiæ. 256
Excõmunicatio adiuuat internam cõmunionem. 256
Excõmunicatio res mitis eſt, & nõ cõtemnenda. 257
Excõicatio nimiũ timeť. 258
Excõmunicatio ferenda pro crimine ſcandaloſo. 258
Excõicatio iniuſta meritũ nobile. 258
Propter Excõmunicationẽ nõ omittẽdum bonum opus. 258
Excõicanť mortui in terrorẽ. 21
Excõicatio timeri debet, nõ tñ ſcrupulũ in cõſciẽtia facere, & tanq; flagellũ ferẽda, nõ tñ approbãda. 82. & 79
Extrauagans, Vnigenitus, falſa continet. 268

FAcetiæ nõ uituperanť. 230
Facere quod in ſe eſt. 143
Facere opa legis & facere q̃ ſcripta ſunt differũt. 440
Facere & perficere deſyderia carnis differunt. 491
Faſcinare quid ſit. 434
Fermentũ nouum Chriſtus eſt. 481
Fermentũ uetus & nouum. 480
Feſta noua ueterib⁹ ꝑponũť. 170. 175
Feſti dies ſanctorum ad quid inſtituti. 174. & 187
Feſtus dies quõ celebrandus. 175
Feſtus dies cuilibet cuiuis Chriſtiano. 189
Feſti celebratio nõ eſt in ocio & ornatu corporis. 189
Feſtis ꝑhonoranť uigiliæ. 189
Feſto die laborãtes, qua neceſſitate excuſentur. 190
Feſti celebratio eſt in quinq; reb⁹. 191
Fides particularis habenda. 271
Fides in abſolutiõe neceſſaria. 271
Fides quid ſit. 270
Fides in baptiſmo. 271
Fides de gratiæ præſentia, miniſterio ſacerdotis conferť. 16
Fide iuſtificamur. 17. & 261
Fidendum de gratia conſequenda acceſſuro ad Euchariſtiam. 270

Fides dignum facit. 170
Fiducia puritatis a pctō pniciosa. 261
Fides ſaluat, nō eccliæ ptās. 116
Fides nō uirtꝰ eccliam iuſtificat. 116
Fidē in Vtrū uertūt quidā. 118
Fides regula eſt eccleſiæ Ro. & omnium aliarum. 119
Fiducia noſtra in deū. 26
Fidē Petri totus orbis habet. 348
Fidem omnia comitantur. 318
Fides indeſinens non ſignificat poteſtatem regiminis. 341
Fiducia nulla ī uenijs habenda. 66
Fiducia atq; ſecuritas per nullam rem præter Chriſtum. 67
Fidei articuli pbādi autoritate ſcripturæ, non Romanæ eccleſiæ. 71
Fides clauiū inculcanda pplō. 72
Fiducia in deū facit ſecuritatē. 26
Fides nō pficiť in morte. 30
Fidei quæ ſunt, in his nihil temere habet ſtatuere Pontifex. 37
Fidei nouus articulus ad concilium ptinet. 49
Per fidem participatio bonorum Chriſti. 58
Fides ad iuſtificationē maxime neceſſaria. 59
Fides ad remiſſionē, cōtritio ad deſperationē facit. 60
Fides uerbi Chriſti iuſtificat. 60
Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum. 499. & 534
Fides cor hominis purificat. 407
Fides docet ad gratiā dei cōfugere. ibi
Fides in nomine domini. 423
Fides expugnat pctm̄. 428
Fidei ſpūs inter opa diſcernit. 430
Fides iuſtū facit. 432. & 457
Fides una erga deum, alia erga hominem. 499
Fides ſola iuſtificat, & bona opera facit. 436
Fides quō ex auditu ſit. ibidem
Fides ē benedictio & hæreditas Abrahæ. 451
Fides meretur ſpūſſcti dationē. 457
Fides plenitudo legum. 476
Fides ſine opibus mortua eſt, quomodo intelligendū. 534
Fides Petri cecidit, nō defecit. 539
Fides iuſtitia dei. 477
Fides uera & ficta. 478
Fides ſola nō ſufficit, ſed ſpiritū charitis impetrat. 496
Fide & fiducia in Chriſtum iuſtificamur. 449
Fiducia in deū, deo gratiſſima. 385
Fœnū in quo Chriſtus iacuit. 242
Fraternitates faciūt, ut nec fratres, nec ſorores retineamus. 175
Fraternitatū fundamentū. 47
De fratre credas optima. 323
Frater excuſandus eſt coram detractoribus. 245
Fridericus Saxoniæ dux. 4
Fridericum principē notare non ſunt ueriti. 4
Fructus ſpūs ſunt duodecim. 497
Fulmē latæ ſnīæ neſciuit Paulꝰ. 463
Furor domini tyrānidem permittit in eccleſia. 391

GAlatia interptať trāſlatio. 401
Galatæ quare Pauli epiſtolā receperint. 394
Gaudiū fructus ſpūs. 498
Gentes Abrahæ filij. 443
Germani ludibrio habenť Italis. 392
Germani non obediunt concilio Laterano. 392
Germani per indulgentiarum oblationem expilantur. 537
Gerſon damnat indulgentias immodicas. 19
Gerſon mirū cur nō inquiſitus eſt ab hæreticæ prauitatis inqſitoribꝰ. 19
Gerſonis tres ueritates. 60
Georgij principis falſum dictū. 298
Georgius dux cōmendať. 292
Geilerus Keyſerſperg. 266
Gladij duo falſo interptanť. 84
Gloria Eccio inuidiā inurit. 337
Gr̃a obtineť ex auditu uerbi dei. 436
Gratia donum ſignificat, non tantum fauorem dei. 438

Gratia dei & mũdi cõtrariant̃. 398
Gratia dei ſola iuſtos facit. ibidẽ
Gratia ſignatur per fermentum euan-gelicum. 526
Gradus in peccato. 213
Gratia eſt adiumentũ legis adimplen-dæ. 211
Gratiam nullus accipiet, qui dubitat ſe accepturũ. 271
Gratia lege teſtificat̃, nõ cõfert̃. 145
Græci extra poteſtatẽ Pontificis ſem-per fuerunt. 311
Gregorij epſtæ in Regeſtis. 331
Gregorius recuſat nomen uniuerſita-tis. 331
Gregorius ait Petro cõmiſſam pleni-tudinẽ poteſtatis, ſed alias ferme cõ-trarium habet. 350
Gregorius nonus Decretalium autor peſtis fidei. 325
Gregorius in Regiſtro. 330
Gula ſub ſexto præcepto. 249
Gula non ſemper p̃eccatũ. 250

HAeretici q̃ dei uerba ſuis ſenſi-bus aptant. 240
Hæreſeos duplex genus. 124
Hęreſis matæologorum quo-rundam. 135
Hæretici unitatem eccleſiæ ſcinden-tes 345
Hæretici articuli ſublecti ex dictis Ec-cij Sophiſtæ. 356
Hæreticæ prauitatis inquiſitores ſunt eiuſdem inſitores. 8
Hæreticæ prauitatis inq̃ſitores captio-ſe ſuper ſyllabis inquirũt. 42
Hæreticę prauitatis inq̃ſitores impu-ne hæreſim ſeminant. 56
Hæretici cõburuntur, nõ extirpantur hæreſes. 84
Hæreticus quis dicat̃. 496
Hæretic⁹ ꝓbat̃ ex p̃mo poſterioꝝ. 375
Hæres paruulus nos ſumus. 453
Hæredũ ſerui qui ſunt. ibidem
Hierarchia. 509
Hiſtoria de duobus epiſcopis. 194
Hierony. æquat põtifices om̃es. 327
Hieronymo conſentit Luth. 328
Hieronymi uerba nõ approbãt decre-ta, ſed textus ſcripturæ. 328
Hieroſolyma prima eccleſia. 334
Hõ ſeipm̃ in Chr̃o deploret. 265
Hõ patit̃ a deo, nõ agit bonũ. 212
Homo carnalis. 504
Hõ ſp̃ualis & hõ carnalis. 494
Hõ recipit differẽtiã iuxta affect⁹. ibi.
Hõ fit tot⁹ ſp̃us uel tot⁹ caro. 492. 526
Hõ ꝑ ſingulis mẽbris regendis indi-get multis præceptis. 485
Hoĩes oẽs ſunt maſſa ꝑditiõis. 449
Hoĩes errare pñt, etiã papa. 392
Hoĩbus placẽtes & diſplicẽtes q̃. 403
Homicidij pœnitentia. 24
Honor parentũ ſp̃ualis obedientiã & uenerationẽ includit. 195
Humanũ eſt p̃eſſe & nõ paſcere. 309
Humana mutantur. 18
Humilitas ex quatuor rebus. 248
Humillimus eſt maximus. 332
Hulde regina noctu ambulãs. 164
Hus & Hiero. quõ uicti. 370
Humilit̃ p̃ſat̃ Paul⁹ ad Galatas. 395
Hypocritã faciũt op̃a ſine gratia. 400
Hypocriſis literalis. 263
Hypocritarũ eſt pœnitẽtia exterior. 6
Hyrene⁹ cõpeſcuit Victorẽ Papã. 333

IAcobus præponit̃ Petro. 416
Idolo ſacrificãt, pœnarũ timore re-dimẽtes indulgentias. 63
Idolatria duplex. 153
Ignem minant̃ p̃lati eccl̃iæ, ſi ueritas ab eis quæratur. 517
Ignorantiæ ſcholaſtica inanis diſtin-ctio. 457
Ignorãtia inuincibilis nõ docẽda. 458
Illuſio ſpecie bona fit dupliciter. 167
Impietas eſt confidere incorporalibus rebus. 181
Impij opus deo non placet. 56
Imagines in cryſtallo nõ om̃ibus nec ſemper apparent. 167
Imaginis filij dei oportet nos partici-pes fieri. 74
Impropriiſtæ qui ſint. 124

Inceſtus inter cõſanguineos. 226
Inceſtuoſi nõ ꝓhibendi a petendo uel reddendo debito cõiugali. 387
Indulta Romanæ curiæ nocent eccleſiæ. 502
Indulgentiarũ materiam in multis nõ diffinit Martinus. 375
Indulgentiæ a centenario cucurrerũt & extendunť in cœlũ & ſeculũ. 376
Indulgentiæ nihil ſunt. 268
Indulgentiæ debent cõtemni. 279
Indulgentiarij ceu Iudas uendũt Chriſtum. 279
De Indulgẽtijs incertæ opiniões. 282
Indulgẽtiarũ materia ſummatim. 282
Indulgentiæ res friuola, nec præceptæ nec conſultæ. 283
Indulgẽtias redimere nõ bonũ. 283
Indulgentiæ res uiles. 20. & 289
Indulgentiæ plenariæ cõferunť a deo cuilibet uere pœnitenti. 114
Indulgẽtiarij callide imponũt. 130
Indulgentiæ mutilatæ. 298
Indulgentijs accreuit autoritas ſilentio. 361
Indulgentiarũ effuſor Sixtus. 19
Indulgentiæ qbus nõ ꝓſint. 24
Indulgentiæ tantũ utiles criminoſis. 25
Indulgentias non curent agentes meliora. 25
Indulgentiarũ uilificationes ſtudent euitare Theologi. 37
Per indulgentias merita Chriſti donari, reuocat Lutherius. 279
Exactionũ p indul. nõ eſt finis. 131
Indulgẽtiæ ſi nihil ſint, nullũ periculũ animarũ. 37
Indulgentiæ quid ualeant uetus quæſtio. 37
Indulgentiarum ualor uarie a diuerſis æſtimatur. 37
Indulgentiæ nihil remittunt quo ad deum. 38
Indulgẽtiæ nõ ſunt meritoriæ augmẽti gratiæ. 38
Indulgentiæ ſatiſfactionẽ pœnitentialem eneruant. 38. & 73
Indulgentiarũ cauſa idonea, eſt charitas & miſericordia in animas. 42
Indulgentiæ de iniunctis pœnitentijs ſonant. 43
Indulgentiæ natæ ex canonibus. 44
Indulgẽtiarũ cauſa animas euolare nõ conceditur. 50
De Indulgentijs noua dicunt. 51
Indulgentiæ populo inculcanť neglecto Euangelio. 51
Indulgentiæ quæ ſe fundant ſup certitudine cõtritionis, ſunt dubiæ 52
Indulgentijs nitentes ponunt carnem brachium ſuum. 53
Indulgentiæ tollendæ, & ſi præceptæ eſſent, ꝓpter abuſum. 54
Indulgentiæ Papæ non ſunt gratia reconciliationis dei. 55
Indulgentiæ ſumma gratia, iudicio cuiuſdam indulgentiarij. 55
Indulgẽtiarij libellus blaſphemus, occaſionẽ criminãdi dat hæreticis. 55
Indulgentiarij nummũ, non deum, pecunias, nõ aïas quærũt. 56
Indulgentiariorũ & apſorũ diuerſum ſtudium. 57
Indulgentiarũ gratia peregrinantes nihil merentur. 62
Indulgentiariorũ impia doctrina. 65
Præter indulgentias eſt ſanctorum cõmunio. 70
Indulgentiæ inanes magnificũ habẽt fundamentũ a ſanctis. 74
Indulgentiarum diluuium uaſtauit orbem. 76
Indulgẽtijs homo nõ trahiť ad deũ. 79
Indulgẽtiæ maxīe ꝙ ad quæſtum. 79
Indulgentias ultra cõmiſſionem magnifaciunt. 80
Indulgentiarũ ſermones timẽdi. 84
Indulgentiarũ occaſione in riſum uenit ſacerdotiũ. 85
Indulgẽtiæ uenales pecuniæ cauſa cõceduntť, & nõ ꝓpter pietatem. 86
Indulgẽtiæ ueteres ſuſpenduntť, quando nouæ adueniunt, mirũ ſi nõ propter quæſtum. 87
Indulgentijs ita diuexari merenť peccata noſtra. 88

Indulgẽtias

Indulgentias nimiūm extollendo extinguunt. 88

Infirmitas carnis q̄d ſignificet. 462

Intelligētia ſpūalis quę ſit. 467

Infamiam irrogat ſecularibus, adhærētibus Martino, & priuat feudis ſum. Pontifex. 278

Infernus habet deſperationē. 29

Ingenium acutum ad decipiendos incautos. 57

Innocentes nō mouentur. 132

Inq̄ſitores hæreticæ prauitatis. 215

Inquiſitores hæreticę prauitatis, duces concilij Conſtantieñ. 296

Inquiſitores hæreticæ prauitatis temere definiunt. 297

Inquiſitorum tyrānis. 21

In inq̄ſitorē Tetzel monachum. 45

Intellectus duplex, ſpiritualis & literalis, de hoc pręcepto, Nō occidas, 234

Interdicto ſubijcit principes, communitates, ciuitates, & omnia loca, ubi Martinus fuerit. 278

Inuidia ſub quinto præcepto continetur. 250

Inuidia & odium proximi maxime cōfitēda eſt ſuſcepturo euchariſtiā. 260

Iohan. Reuchlin deprehendit uniuerſitatū quarundam doctrinas indoctas. 368

Ira, lis, rixa, æmulatio differūt. 495

Ira dicitur malicia. 214

Ira uiri iuſtitiam dei nō operaṫ. 215

Iræ ſigna omittenda. 220. & 218

Iræ & rancoris ſigna deponere difficillimum eſt. 219

Iram oſtendere quando liceat. 220

Ira cordis cauenda. 221

Iraſci ne utile quidē debemus. 208

Iraſcendū ꝓpter malū culpæ. 209

Iraſcens pro temporalibus nondū eſt in ſpiritu iuſtus 210

Iraſci ſine cauſa, adiectitia particula eſt. 210

Itali ſuperſtitioſiſſimi. 168

Itali nō curant de indulgentijs etiā gratis oblatis. 537

Iudicium uarium de Martino. 390

Iudicare neminem debemus. 508

Iurat apoſtolus Paulus. 411

Ius petendi debitū fatue interdiciṫ. 387

Iuſtitia humana iniuſtitia eſſe conuincitur in dei iudicio. 528

Iuſtitiā ꝓpriam q̄rere, eſt Chriſtum abnegare. 401

Iuſtitia hūana, & iuſtitia dei uera. 422

Iuſtitia Chriſti qua iuſtificamur, pulchre cōmendaṫ. 423

Iuſtitia chriſtiana & humana ſunt diuerſæ. 425

Iuſtitia moralis & iuſtitia chriſti. 432

Iuſtitia chriſti glīa chriſtianoꝝ. 433

Iuſtitia carnalis. 437

Iuſtitia legis expugnatur. 444

Iuſtitia gratis data, eſt non ex operibꝰ legis. 445

Iuſtitiæ noſtræ immundæ. 523

Iuſti ſumus cum nos peccatores fatemur. 528

Iuſti nō hoīes, ſed dij appellanṫ. 403

Iuſti qui ſeipſos laudant, non indigent medico. 405

Iuſti quō uere ſunt cōmendandi. 426

Iuſti in ſcriptura ſine nomine ſectę deſcribuntur. 452

Iuſtus omnis in terra peccat. 523

Iuſtitiarij in carne uiuunt. 432

Iuſticiarij exiſtimant ſe operibus iuſtificari. 450

Iuſtificaṫ homo dupliciter. 422

Iuſtificati, ſunt peccatores & non peccatores. 427

Iuſtificari nemo poteſt legis operibus uel proprijs uiribus. 432

Iuſtificatio fit ꝑ fidem chriſti. 449

Iuſtificationē fieri per opera, impium eſt. 475

Iuſtificamur fide, non operibus. 533

Iudæorū ſenſus refutatur. 246

Iudæi culicem colant, & elephantem deglutiunt. 190

Iudæ pœnitētia. 7

Iudicium particulare in morte cuiuſlibet. 35

Iulius ſecundus bellator. 49

Iudicū ſeueritas rigida in furto. 236

Iudiciū temerariū ꝓhibuit. 261
Iudicium non eſt incerti. 118
Iudiciū diuinū & humanū differūt. 126
Iudicia ſunt & in laicis. 135
Iurandum temere non eſt. 183
Iurare qñqꝫ bonū & meritoriū. 183
Iuramētū malū ex cōſuetudine 184
Iuramentū falſum etiā hic punit̃. 184
Periurij grauitas late oſtendit̃ 184
Periuriū incurrit̃ dupliciter. 185
Iurādū nō eſt uitādæ mortis cauſa. 185
Non iurandum omnino. 185
Iuramenti cauſæ licitæ. 185
Iuramentū iniuſte exigit Pontifex ab epiſcopis 321
Iuramentū eccleſiæ Ro. præſtitū nihil ad nos pertinet. 321
Iuramentū fidelitatis exigit̃ ꝓpter poſſeſſionē poteſtatis ex mala fide 322
De iuramento. 324
Iurare ꝓ temporarijs cauſis. 252
Iureconſulti calumniatores. 240
Iureconſulti redargui non poſſunt, ut ipſis uidetur. 240
Iureconſulti ad pacem deberēt laborare. 241
Iure cōtendere nō eſt Chriſtiani. 241
Iureconſulti & notarij notant̃. ibidē
Iura uigilantibus ſubueniunt. 244
Iura contra p̄cepta Chriſti. 244
Iuris ſtudiū periculoſiſſimū. 244
Iuriſtæ de ptāte Pontificis. 303
Iure agere infirmis ꝑmittit̃, chriſtianis prohibetur. 245
Ius interpretandi ſcripturā nō uidetur eſſe apud Ro. Ponti. 323
Iure humano papatus inſtitutus. 333
Iure diuino Papa nō ē uicari⁹ chr̄i. 338
Iure diuīo null⁹ caſus eſt reſeruat⁹. 348
Ius diuinū nemo debet recuſare. 350
Ius diuinū eſt doctrina Chriſti. 8
Ius diuinū non relaxat papa. 10
Ius pontificiū eſt carnificina aīarꝫ. 16
Iuſti nō temere iudicāt ꝓximū. 288
Iuſtus omnis qui credit. 270
Iuſtitia remittit ad purgatoriū. 117
Iuſtitiam eſurientes. 221
Iuſtitiæ nr̄ę ſicut pann⁹ menſtruatę. 142

LApſis condolendū ex charitate, nō recitāda uitia eorꝫ. 227
Lares familiares, uulgo uichtelen. 64
Laurentius cōtra ignē inuocat̃. 169
Laurēti⁹ Valla theologorꝫ nouus fomes. 369
Laurentij Vallæ laus. ibidē
Laicorū argumēta tyrannide nō rōne diſſoluuntur. 87
Lædendi gradus exponunt̃. 208
Leo. X. Daniel in Babylone, cui ſua innocētia uitæ ꝑiculū aliqñ fecit. 131
Leo. X. innocentiæ decus. 133
Leo. X. optim⁹ pōtifex cōmēdat̃. 41
Leoni. X. iniuriāt̃ Colo. & Louañ. 372
Lex ceremonialis & moralis eſt literalis traditio. 407
Lex nō implet̃ ꝑ opa, ſed ꝑ fidē. 424
Lex ſpūs, & lex lr̄æ quid ſit. 429
Lex ſuſcitat odiū, fides dilectionē. ibi.
Lex lr̄æ, & lex ſpūs differūt ſicut ſignū & ſignatum. 430. & 470
Lex ſpūalis eſt, q̄a reqrit ſpm̄ fidei. ibi
Lex miniſtrat pc̄ti cognitionē nō abolitionem. 431
Lex data eſt poſt. cccc. & xxx. annos poſt exitum Abrahæ. 445
Lex poſita ē, ut delictū abūdaret. 446
Lex ordinat̃ ꝑ angelos, ſed ī manu mediatoris q̄ iuſtificare poſſit. 447
Lex nō eſt aduerſus ꝓmiſſa dei, ſed innititur promiſſis dei. 448
Lex recte cognoſcit̃, ſi peccatū ꝑ eam agnoſcitur. ibidem
Lex poſita ē cauſa trāſgreſſiōis. ibidē
Lex docet nos de nobis ipſis deſperare. 449
Lex quō augeat pc̄m̄, declarat̃ ꝑ aptā ſimilitudinem. ibidē
Lex eſt carcer. 450
Lex ob quid poſita ſit. ibidem
Lex ad Chriſtū cogit. ibidem
Lex pędagogus noſter. ibidem
Lex eos qui ſub ea fuerūt minis coercuit a peccatis. 451
Lex ꝓdeſt, mō recte intelligat̃. 455
Lex fuit bona, & etiā iuſtitia eius. 523

Lex quibus,& q̃bus nõ poſita ſit. 500
Lex impleri nequit ſine Chriſto. 474
Lex facit ſeruos,fides liberos. 484
Lex nõ põt perfici citra gratiã. 477
Lex una charitatis eſt ſcripta in omniũ cordibus. 488
Lex nõ poteſt impleri naturalibus uiribus. 526
Lex implet̃ ex fide. 512
Legibus humanis quõ ſeruiendũ. 489
Leges humanæ deplorant̃. 411
Leges oneroſę ſũt abrogãdę. 421.&. 503
Legem firmari. 427
Legi uiuere & ſub lege eſſe. 429
Legi mori quid ſit. ibidem
Leges humanæ augent iram dei. 430
Leges humanæ ſunt ferendæ,ut Turcarum tyrannis. 430
Leges humanæ cum fiducia rumpẽdæ ſi obſtent neceſſitati aut charitati. 431
Leges humanę nõ ædificãt eccl'iam. 515
Legis intentio quæ ſit. 442
Legis opera & iuſtitia legis pro eodẽ accipiunt̃. 445
Lege cognitio fit peccati,non eius impletio. 447
Legem peccatũ augere quomodo intelligatur. 448
Lege fit nõ tantũ pc̃ti augmentũ,ſed & cognitio peccati,& deſperatio de ſeipſo. 449
Leges ceremoniarũ & traditionum humanarũ nõ pñt hoĩem iuſtificare. 449
Leges pontificum factę ſunt rhetia pecuniarum. 502
Legis iuſtitiæ nõ fidendum,ſed gratię dei. 450
Legis fructus. ibidem
Legi ſubeſſe quid ſit. 455.&.493
Legi aliter ſubfuit Chriſtus q̃ nos. 455
Legalia ſeruare nõ eſt malũ, ſed eis ſeruire eſt malum. 459
Leproſi tantũ ob teſtimoniũ oſtenderũt ſe ſacerdoti,nõ in ſatiſfactionẽ. 12
Lex humana durat ꝑ uitã tantũ. 13
Legis conditio in mortuis ceſſat. 19
Legis pontificiæ uerba declarant anĩas exutas non teneri. 19
Leges ciuiles non obligant animas,ita nec Canones. 20
Legislator neceſſitatẽ eximit. 21
Leges nõ uexent mortuos. 24
Lex ſpiritualis eſt. 205
Lex eſt lux,qua uidetur humana miſeria. 222
Lex dei cõmunis, ſecũdum q̃ dimittit peccatum. 127
Leges humanæ. 158
Leges pontificiæ ultima perſecutio eccleſiæ ſunt. 352
Legis tranſlatio ut fiat,neceſſe eſt,trãſlato ſacerdotio, perperam uſurpant Decretales. 353
Liberum arbitrium per gratiã reſtituitur. 352
Libidinans animus uulneratus eſt, & ridemus inſani. 223
Libidinis fomenta. 250
Lingua gubernaculis conferť. 215
Lingua ignis eſt. 216
Lingua maximus hoſtis noſter. 216
Linguã nullꝰ domare poteſt. 217
Linguæ uitia uaria ſunt. 239
Lipſienſes quidã ſycophantę. 292
Lipſienſes tulerunt ſuppetias Eccio cõtra Martinum. 299
Litium & iurgiorum forenſiũ ꝑmiſſio apud Chriſtianos. 127
Litium prorogatio. 245
Libertas euangelica. 414
Libertas iuſtitiæ & libertas pc̃ti. 473
Libertas humana & Chriſtiana pugnant. 474
Libertas nõ eſt licentia peccandi. 484
Liberum arbitrium. 493
Liberum arbitriũ nõ eſt dominꝰ actuũ ſuorum. 533
Litera & ſpiritus quid ſint. 467
Longanimitas quid. 499
Loqui a ſeipſo nõ debet p̃dicator. 396
Louanieñ. antidotũ adhibẽt animabus fidelium contra doctrinam Lutherij. 363
Louanieñ. & Colonieñ. cæteris magis temerarij. 370
Louanieñ. & Colo. calũnias diſcũt. 371

Louanieñ. & Colonieñ. monitionem Chriſtianam omiſerunt. 371
Locorũ obſeruatio ſuſpecta. 176
Logica garruloſiſſima. 216
Loquaces p ranas ſignanť. 216
Lugentes hic, conſolabunť. 224
Luſores ſunt fures, non tamen teneñť ad reſtitutionẽ. 238
Lutherius philoſophiæ quæſtu detrahit pagina 372
Lutherus philoſophus & Scholaſticus eſt. ibidẽ

MAgiſtratibus nõ obloquendum. 204
Magiſtri fieri nõ debetis. 215
Mgr̃i nr̃i prõpte rñdẽt. 296
Magiſter ſuiꝑpſi⁹ qſq; eſſe põt. 487
Mgr̃i nr̃i nõ utunť armatura dei. 370
Mgr̃i nr̃i oppſſores ueritatis. ibidem
Magiſtri nr̃i detrahũt philoſophiæ. 372
Magna apud Romanos, minima penes Chriſtum. 391
Malũ fidei duplex, contra fidem & contra mores. 401
Maledictio duplex, interior & exteri(or. 442
Maledictũ fuerunt Chriſt⁹ & ſancti. 443
Maledicit Paul⁹ externũ opus. 483
Manaſſe regis oratio. 388
Mãdata dei implenť ignoſcẽte deo. 517
Manſuetudo. 499
Magdalena & adultera in euãgelio, nõ (æque ſatiſfecerũt. 12
Malcho dure rñdit dñs, ne putet ſe eſſe iuſtũ. 245
Maleficia a uetulis q̃ iferanť. 163
Maledicẽs hoĩem, deũ maledicit. 217
Maledictio, detractio, ſuſurratio. 218
Manſuetudo p̃cipiť i q̃nto p̃cepto. 218
Mariæ uirgini ſi qs intuliſſet ſtuprũ, is p indulgẽtias recuperat gratiã. 82
Marit⁹ deformis amãd⁹ ꝑpter deũ. 201
Mariti erga uxores quõ ſe gerãt. 202
Maritus multa cõdonet, diſſimulet, ut pacis ratio poſſit conſtare. 202
Martinus de irreuerẽtia in ſummũ Pontificem petit ueniam. 280
Martin⁹ añ citationẽ ſcpſit libellos. 278
Martini modeſtia. 4. & 248
Martinus incerta nõ aſtruit. 29
Martino Breue datum poſt citationẽ ſedecim diebus. 279
Martini epiſtola ad Cardinalem tit. S. Sixti. 280
Martinus obediens eſt. 278
Martinus præſtitit eccliæ. 265
Martinus cõparuit apud inimicos, excipiť a Cardinali honorifice. 265
Martin⁹ ꝑſtať. 52. & 68. 266. & 311
Martini ſcripta uſq; hodie in domo Caiphæ. 265
Martinus in ſcriptis uult reſpõdere obiectionibus. 266
Martinus reuocare contra conſcientiã non uult. 280
Martinus rationem petit, cupit eccleſiã ſequi. 280
Martin⁹ exhortať, nõ definit. 267
Martinus a ueritate ſcripturæ nõ eſt diſceſſurus. 272
Martinus q̃re ſe põtifici ſubmiſerit. 273
Martinum incarcerandi mandatum habuit Cardinalis. 275
Contra Martinum exiſtenti dať plenarias indulgẽtias. 278
Martinus cenſuras minus timet q̃ errores. 281
Martinus ſua reuocatione faceret nouũ articulum. 281
Martinus appellat ad Papam. 278
Martino tenduť inſidiæ. 284
Martinus cenſuris terreri nõ põt. 132
Martinũ Lutheriũ caſus in hanc diſputationẽ induxit. 132
Martinus Luth. in quodã loco acerbe tractat Syluestrum. 133
Martinus in ſcriptis appellat uniuerſitates, Baſilieñ. Friburgẽ. Louaniẽ. 266
Martini magn⁹ & Chriſtian⁹ anim⁹. 137
Martini aduerſarij ſacra, aut nõ legunt, aut nõ intelligũt. 140
Martinus dolet ſe in indulgẽtijs, primatu, & priuilegijs, hoc eſt nugamentis occupatum. 297
Martinus pactum ſeruat. 298
Mar. paradoxõ nlli᷑ audet ꝑpõere. 300

Martino uitiant uerba aduerſarij, ſicut Iudæi Chriſto. 336
Ex Martini auditoribus captarunt arti culos. 336
Martinus probat legitima cõcilia. 337
Martinus magiſter honeſtatis. 360
Martini Luth. præceptoriũ. 361
Martin⁹ detexit ĩdulgẽtiarũ fraudes. 361
Martinus primus libere diſputat de in dulgentijs. 361
Cõtra Martinũ bene conantem inſur git Eccius. 361
Martinus nititur ſcripturis. 362
Martinũ euangelicæ ueritatis amicum imitant̃ indocti Canonici. 362
Martini fundamenta pro indulgentijs intelligendis. 107
Martinus quid ex ſcholaſtica theolo gia didicerit. 525
Martinus hæreticus cenſet̃. 363
Martinus reſpõdet ad cõdemnationẽ uniuerſitatũ Coloñ. & Louañ. 367
Martini chriſtiana libertas. 374. & 518
Martinus ſtrenue cõtradicit Coloñ. & Louanieñ. 375
Martini uexatio indigna. 389
Martini uehemẽtia ueniã meret̃. 390
Martinus negocioſus. 391
Martin⁹ eccliam Romanã ꝓmouet. 393
Martinus pro eccleſia & ueritate mori paratus. ibidẽ
Martinus debitor uerbi. ibidem
Martinus cupit a ꝗlibet erudiri. ibidẽ
Martinus graſſat̃ in Romanã curiam non ex libidine. 503
Martinus conqueritur de iniurijs ſibi illatis. 514
Martin⁹ excuſat ſe, cur multis ſeſe op ponat. 517
Martin⁹ libere uult ueritatẽ dicere. 518
Maria Iacobi & Maria Cleophæ, una perſona. 410
Mariæ uirginitas intacta ꝑmanſit. 456
Martyres damnati, quia Rom. Pontifi cem nõ agnouerũt. 206
Matrimonij inſtitutio. 154
Matrimonij uerba, & quõ auſpicari de bet, & quot eius bona. 154
Mediatores idonei, ꝗbus etiam inuito Chriſto uenia impetrat̃, ſũt lucra. 57
Memoria paſſiõis Chriſti habẽda Eu chariſtiam ſumpturo. 263
Mendaciũ iocoſum & officioſum non eſt mortale. 242
Mendaciũ eſt cõtra naturã hoĩs. 243
Mentiri cõuitiũ atrox. 243
Mercenarij mali. 204
Merita Chriſti nõ cõmittũt̃ hoĩb⁹. 267
Mediator dei & hoĩm Chriſtus. 447
Mediator unius nõ eſt. ibidẽ
Merita ex ſpe ueniũt. 181
Merita Chriſti ſunt ſpũs & uita. 536
Merita Chriſti nõ pñt per Papã uel ec cleſiam diſpenſari. ibidẽ
Merita Chriſti cõferri pñt per Papam miniſterialiter. ibidẽ
Merita chr̄i ſũt theſaur⁹ gr̄ę uitalis. 269
Merita Chriſti ad fœdiſſimã ſeruitutẽ
Meritũ ꝗ iuuaris (ꝗſi⁹ ꝑtexuit. 179
in purgatorio, an hic cõparet̃. 34
Meritorũ applicatio eſt eccleſiæ militã tis & triumphantis. 47
Merita eccleſiæ militantis Papa in po teſtate habet tripliciter. 47
Merita ecclīæ militantis nõ eſſe in ma nu Papæ, fortiſſime ꝓbat̃. 47
Meritũ Chriſti nõ eſt theſaurus indul
Merita Chriſti ſi appli (gentiarũ. 71
carẽt p indulgẽtias, ꝑſtaret omiſſis opib⁹ bonis cõquirere ĩdulgẽtias. 71
Merita Chriſti nõ cõſequimur p indul
Merita Chriſti recõcilia (gentias. 72
tionẽ comitant̃. 74
Meruit nobis oĩa Chriſtus. 355
Meruerit an ſibi Chriſt⁹, incertũ. 355
Merita inculcare peſſima ſeductio. 355
Μετανοεῖτε, id eſt, reſipiſcite, ĩdicat affe ctum & uitæ mutationẽ. 6. & 91
Miſſas aureas inuenit auaritia. 177
Miſſa audienda in die feſto. 191
Miſeria nr̄a deflenda in Chriſto. 264
Miſericordia dei ſcĩ ꝗꝗ indigẽt. 70
Modeſtia Martini. 4. 36. 108
Modeſtia ſenilis in Syluestro. 134
Mœchia omnẽ affectum libidinoſum includit. 221

Monachi & ſacerdotes ex falſo ſancto/
rum cultu ſaginanť. 171
Monachi ſtationarij. 242
Monachus prædicator Martinum detu
lit. 278
Monarchiæ pōtificiæ ꝓbationes. 301
Monarchiæ pontificis reſiſtentes pec/
cant. 302
Morbi cuiuſlibet remediū deus ꝑ quēli
bet conferre poteſt. 173
Mortis uitandæ cauſa nō iurandū. 185
Morte aliquid boni acquiriť. 123
Mortis tpe cōſide ī miſeď iam dei. 149
Morte uolūtaria ſoluunť pœnæ oēs. 20
Mors maxima pœna. 20
Mors magna ecſtaſis. 21
Morituro nihil imponendū. 22
Moriturus oīs abſoluendus. 23
Mortis articlō q̄libet ſacerdos papa. 25
Mortis horror pœnarū maxima. 39
Mortē uoluntarie non ſuſcipiens, non
euolat per indulgentias. 40
Mortis horror īpedit introitū regni. 40
Mortuos, latores Canonum, noluerūt
obligare. 19
Mortuis & morituris non impoſiti Ca
nones. 25
Mortuos eſſe extra ſtatū meriti, nō do/
cetur ſolidis ſcripturis. 32
Mortificationē carnis cur Paulus tan/
topere inculcet. 522
Morituris Chriſtus inculcādus. 475
Moſen Paul⁹ cū Chriſto cōparat. 425
Mulieres in catos nō uertunť. 165
Mulieres in ſpecie catorum uulneratæ
ſunt aliquando. 166
Mulieres cibos, dęmōis arte afferūt. 166
Mulieres peregrinaturi debent querna
cruce prius a uiro ſanctificari. 177
Mulieres ſe ornant aliquādo ex cōſen/
ſu uiri. 198
Mulierū præcepta uiuendi. 198
Mulieres rixoſæ agunt cōtra præceptū
Pauli. 199
Mulieres uirum rixoſum lenitate uin/
cant. 199
Mulierū ornatus ſumptuoſus a uiro &
magiſtratibus male ꝑmittiť. 200
Mulieris ornatus uerecūdia pudica. 208
Mulicbris naturæ pubes cœpit miracu/
la facere. 242
Mundus nihil aliud q̄ mutua rerum ra
pina. 236
Mundus uitioſos affectus, non apoſto
los ſignificat. 343
Myſticū ſæpe externa ſignificat. 205

NAtura æmulať gratiā. 487
Neutrales theologi ꝑ Paulū
confutanť. 432
Nomen dei, & nomen no/
ſtrum. 422
Nomine dei ſctō iuſtificať cor. 423
Nomen dei ſeruit multis ſuperſtitioni/
bus. 457
Negocium de animabus in purgatorio
eſt abſconditiſſimū. 34
Nicenū cōciliū tribuit Papæ ſollicitu/
dinē Italicarū eccleſiarū. 295 334
Nobiles nūc īſigniores ſūt rapinis. 236
Nomē dei aſſumēdū tātū ī honorē. 182
Nō mœchaberis, præceptū eſt affirma/
tiuum. 234
Nō occides, habet dupli/
cem intellectum. 234
Notarij notanť & Iuriſtæ. 244
Notariorū uulgus ꝓ Eccio, patrū uero
ꝓ Martino, & ferme cōcilia. 348
Noua uita quid ſit. 13
Nou⁹ articul⁹ fidei ad cōciliū ꝑtiet. 44
Noua dicūt de indulgentijs. 23
Nundinatiōes ſacerdotiorū, ueterū ele/
ctione nō habuiſſent ꝓgreſſum. 330

OBediētiā ꝑſtitit eccl'ię Lutheri⁹. 265
Obediētia ſedis apo/
ſtol. pl⁹ curať, q̄ Chr̄i. 324
Oblationes ueteꝝ quales fu/
erit. 302
Obligationē iuris diuini tol
lere pōt hō fret⁹ autoritate diuia. 363
Obſeruandū nō q̄ multa, ſed q̄ apte di
canť. 337
Occam olim reprobatus
nunc regnat. 369
Oculus in ſacris literis quid ſit. 434
Officiū uerbi nō debet eē ſine gr̄a. 427
Ocioſus dignitatis primat⁹ ꝓbať. 342
Oculorum cuſtodia. 231

Oculoꝝ

Oculorū iactus, corruptiõis ſignū. 231
Oculus inſatiabilis eſt. 232
Occidentes in uerbo qui ſint. 205
Occidere hominē propter furtum iniquum eſt. 235
Odium ſui in hac uita. 6. & .112
Officialiū poteſtas nobis prodeſt. 257
Onera Chriſtianorꝫ ex Canonibꝰ. 19
Operum fiducia nocet. 15
Operum ꝓmutatio apud inferos nulla poſſibilis. 19
Operum bonorum triplex genus, quę largiendo fiunt. 62
Opus bonū fieri põt ſine uenijs, uenię autē nõ bonæ ſine opibus. 63
Opera ſupererogatiõis ſctõrꝫ nõ condonanť per indulgentias. 72
Operi bonitatem nõ dat propoſitum noſtrum. 109
Oꝑa ſeruilia ſunt opera peccati. 186
Oꝑa bona nos p̄parant. 187
Opus non penſatur, ſed animus facientis. 188
Opera bona non poſſunt ſuſtinere iudicium. 83
Oꝑa phariſaica facimus nos. 206
Oꝑa bona quæ ꝑtinent ad ſatiſfactionē, ſunt p̄ferenda uenijs. 127
Opus per uenias fit deterius. 128
Oꝑa bona ꝑ indulgẽtias remittūť. 128
Oꝑa bona nõ ſunt in noſtra ptãte. 143
Oꝑa bona omittere q̃re liceat Thomiſtæ non quærunt. 129
Oꝑa bona extra gratiā nihil ſunt. 354
Opera bona ſunt ſalubria, id eſt, neceſſaria. 354
Opes templorum pauperibus potius diſtribuendæ, q̃ ex ipſis quicq̃ exigendum. 67
Opificia nēceſſaria omnia excuſanť a tranſgreſſione ſabbati. 190
Opinionibus Thomæ, Bonauenturæ &c. nõ uult premi Chriſtiana libertas. 5
Opiniones Theologorum nõ ſunt fidei articuli. 37
Opiniones meræ nihil ligant. 38
Opinio non firmata ſcripturis neglígenda. 69
Opinionibus uarijs ſcholaſtici doctores diuexantur. 74
Operum nulla differẽtia, ſed affectuū operantis. 387
Opera legis quomõ ſint mortificata per Chriſtum. 413
Opera legis ſunt licita ex cauſa. 414
Opera legis nõ reprobanť, ſed fiducia eorum. 424
Opera legis differunt ab operibus gratiæ. ibidē
Operū quatuor ordines. ibidē
Operibus legis nõ obtinetur cordis iuſtitia. 428
Opera legis nõ implent legem. 440
Opera legis coram homine iuſtificant ſed non coram deo. 441
Opera legis quõ bene fiant. 475
Opus bonum quod ex puro corde ꝓcedit. 476
Opus quodcūq; bonū, partim eſt malum. 528
Oꝑa fidei nõ faciūt fidē, ſed ecõtra. 534
Oratio. 7
Oramus pro animabus, & q̃re. 36
Orationes fieri ꝓ ſe, optauit aplius. 36
Orare uoce tm̃ nõ eſt orare. 193
Oratio remediū cõtra libidinē. 223
Oratio ad deum pro fide. 233
Oratio ꝓdeſt aĩabus in purgatorio. 118
Ordo petendorum. 174
Ordo ſacerdotalis a Petro non eſt, ſed forte ab eo cœpit. 313
Organa muſica clero conferunť. 193
Oratio Martini pro eccleſia. 515
Orat omnis homo, dimitte nobis debita noſtra. 522
Oſculari manum, eſt ſua opera laudare. 401

PAllium emendum. 319
Palliū Romanū euiſcerat epiſcopatꝰ & ſacerdotia germaniæ. 503
Papa non põt articulos fidei ſtatuere, ſed eos declarare. 536
Papa quõ, & ꝑ quos debeat declarare

articulos fidei. 536
Papa non poteſt, nec eccleſia, merita Chr̄i diſpēſare aut applicare. ibidē
Papa miniſterialiter poteſt cōferre merita Chriſti. ibidē
Papa ſupra deū ab aliqb⁹ ponit̃. 538
Papa nō pōt deponi a concilio ſi iure diuino eſt Papa. 519
Papam eſſe ſupra & infra conciliū ſtatutum eſt. ibidē
Papa nō pōt tollere pœnas pœnitētię euangelicæ. 9
Papa nō relaxat ius diuinū. 11
Papæ & ſacerdotis eadē poteſtas. 23
Papalis abſolutio, de iniunctis pœnitentijs intelligitur. 23
Papa in poteſtate habet merita eccleſiæ militantis. 47
Papa ut papa audiendus eſt. 49
Papa nō uult comparari indulgentias operibus miſericordiæ. 62
Papa multis monſtris obſeſſus. 65
Papa ſoluit & diſſoluit poteſtate, non merito Chriſti. 76
Papam tyrannū faciunt. 84
Papa ſubeſt melius ſentienti. 332
Papa nō deberet oēs ep̄os ordiare, ſed uicini ep̄i. 320
Papā dici uniuerſalē charitatē uulnerat. 313
Papæ p̄tātē faciūt articulū fidei. 317
Papatus inſtitut⁹ iure humano. 333
Papa non eſt imp̄ator, nec princeps ſacerdotum. 312
Papa nō debet exigere iuramentū p̄pt̃ ignorantiā conſcientiarū. 323
Papatus poſſet tolli ab eccleſia. 328
Papa honoratior alijs fuit. 319
Papa in morte nō pōt pœnitētias reſeruare. 117
Papæ incertū pœnæ infligendæ relinquitur. 117
Papa miniſter eſt eccleſiæ. 125
Papa p̄ter interceſſionē nihil iuris habet in foro dei. 126
Papæ ſup̄ioritas ex uoluntate dei arguitur. 301
Papa malus non Papa. 307
Papa indulgentias dat cuiuis aduerſanti Martino. 278
Papa princeps excōicat, infames reddit, īterdicit, feudis priuat, Marti. adhęrentes. 278
Papa habet maiores gratias q̄ ſint uenię. 135
Papa dum moritur, ubi tum claues? 193
Papa actu amet. 322
Parentū ueneratio unde naſcat̃ in nobis. 195
Parentum honor literalis eſt ex timore. 196
Parentū in filios diligentia. 196
Parētes caueāt, ne nimia ſeueritate filios reddāt puſillanies & timidos. 196
Parētes indulgētiores, filios p̄dūt. 193
Pariſiēſes articuli ī fabulā abierūt. 369
Paſtoris negligentia magnā iacturam infert ouibus. 463
Paſtores eę, de p̄tāte ſua gloriant̃. 480
Paſſio Chr̄i ē ſacramētū & exēplū. 431
Paternæ traditiōes quæ ſint. 405
Paſce oues meas, generali ſentētia oībus dictum eſt. 307
Paſce oues, terribile uerbum. 308
Paſcere, id eſt, prædicare. 308
Paſcēdi uerbū p̄ſt[illegible]t ad amātē p̄ ſe. 309
Paſcendi officiū p̄ manus tradit̃, reſeruato titulo. 310
Paſce, id eſt, permitte ut paſcat alius, p̄peram exponit̃. 310
Paſcere oues, ſignificat Eccio, in ocio dominari. 343
Paſcere quid ſit. 343
Pauperes fideles intelligunt̃. 235
Paupertas in ſp̄ū præcipit̃. 237
Pauperi negari eleemoſyna ſine peccato nō poteſt. 129
Paulus quā eccleſiā uaſtarit. 314
Paulus uult bonū & nō facit bonū. 524
Pauli doctrina minimi ducit̃. 391
Paulus minimus ap̄lorū. 391
Pauli ſanctiſſima ſuperbia. 399
Pauli neceſſaria ſuperbia. 409
Paulus nō a Petro inſtructus. ibidē
Paulus multis annis p̄dicauit ant̄q̄ cōferret cum apoſtolis. 412
Paulus iurat. 411
Paulus Petrū corripuit utre. 420
Paulus Petro ſup̄ior in correctiōe. 421
Pauli pia ſollicitudo. 433

Paulus aliorũ ꝑeccata dolet & deplo-
rat. 461
Pauli lenitas & ſollicitudo. ibidem
Paulus fatet̃ ſe peccatorẽ eſſe. 522
Paulus ſeruit legi peccati. 524
Pauperes ꝓpter exercẽdã charitatem
ſemper ſunt nobiſcũ. 505
Pax fructus ſpũs, & eſt duplex. 498
Pax dei & pax hoim pugnãt. 398
Peccat oĩs chriſtianus q̃tidie. 521
Peccata ꝑcio maximo redempta. 399
Peccata reædificare, ædificare, deſtru-
ere. 427
Pctm̃ lege auget̃, ꝑ chriſtũ finit̃. 446
Pctm̃ eſt qcqd extra gratiã fit. 449
Pctm̃ nõ habere, aliud eſt, q̃ non pec-
care. 497
Pctm̃ habẽt hic omnes ſancti. ibidẽ
Pctm̃ fratris eſt extenuandũ. 504
Pctm̃ oẽ ex natura ſua ẽ mortale. 527
Peccatũ ueniale nõ leue cẽſendũ. ibi.
Pctõres ſunt omnes homines. 449
Peccatores ſumus q̃diu in carne uiui-
mus. 493
Peccatores non deſpiciendi. 505
Peccator quõ fieri poſſit iuſtus. 423
Peculiũ dei quõ efficimur. 507
Peripatetica chriſtianũ magis impedit
q̃ expediat. 389
Perfectus oĩs in hac uita, ꝑficiẽdus eſt
adhuc. 377
Peregrinatiões ad Romã uel Hieruſa
lem fruſtra fiunt. 479
Perſona quõ a Paulo accipiat̃. 415
Perſona a deo non reſpicit̃. 752
Perſonalia fidẽ eccleſiæ pene extin-
guunt. ibidem
Perſonas laruatas Paulꝰ deſpicit. 482
Perſuaſio pro fide. 480
Petrus reprehendit̃ a Paulo. 419
Peccatũ ẽ nõ eſſe perfectũ, ſed nõ om̃i
bus imputabitur. 210
Peccati fomes totus extinguẽdus. 211
Pctã ſeptẽ mortalia unde dicant̃, & ꝙ
nõ neceſſario ad eũ numerũ coartan
tur. 247
Pctm̃ om̃e eſt cõtemptꝰ dei. 249
Peccatũ maximũ, nõ credere. 261
Peccatorũ examen. 262
Peccata remittunt̃, nõ requiſita ſatiſfa
ctione. 115
Peccatũ quod eccleſia expiat. 140
Pctã nõ manifeſte mortalia ſunt deo,
non ſacerdoti confitẽda 149
Peccata ſunt etiã bona opera. 149
Peccata multa remittit deus ſine ſacer-
dote. 352
Pctĩs publicis tãtũ offendit̃ eccl'ia. 24
Peccati reliquiæ. 26
Peccatũ ſui natura ad deſperationem
urget. 59
Peccat grauiter ſubtrahens egeno, q̃d
effundat pro uenijs. 64
Pctm̃ eſt etiã in bono ope ſctõꝝ. 70
Peccator peſſime diligendo animam
ſuam odit. 112
Pecora & fruges quidã ſignant, ut ſer-
uentur a lupis. 161
Pecũniarij reditus. 238
Pelagiani ſunt qui dictamini rectæ ra
tionis confidunt. 179
Pelagiani dicunt Chriſtũ mortuũ ꝓ-
pter merita noſtra. 179
Peregrinatiõis quatuor cauſæ. 61
Peregrinatiões ſũt ꝑniciosiſſime. 176
Peregrinatiões ad S. Iacobũ ſũt minꝰ
utiles q̃ uera opera pietatis. 177
Peregrinãtes ꝓpter indulgẽtias, nihil
merentur. 62
Ad perfectionẽ enitendũ. 155
Perſeuerãtia creaturæ impoſſibilis. 33
Perſecutio miniſtrorũ fori eccleſiaſti-
ci unde ſit. 257
Pœnã nemo oderit, ſed peccatũ. 208
Pœnæ nõ auferunt̃ ꝑ indulgẽtias. 35
Pœna uolita nõ infert dolorẽ. 119
Pœna purgatorij. 27. 36. 119
Pœnarũ maxima horror mortis. 39
Pœnas purgatorij ꝑ indulgentias rela
xari, non eſt factũ eccleſiæ. 121
Pœnas a deo impoſitas nemo, neq; ꝑ-
fectiſſimis auferri poteſt. 121
Pœnis nos deus in grã ꝑficit. 40
Pœnas & ſatiſfactiones melius eſt nõ
remitti. 127
Pœnas amare & quærere indulgẽtias

non ſunt ſimul. 128
Ad pœnarum deletionem nō requirit contritio. 52
Pœnæ canonicæ quibus olim impoſitæ. 61
Pœnas timere populū, multum facit ad quæſtum. 61
Pœnarum eccleſiaſticarū inflictio melior eſt, q̄ earum relaxatio. 70
Pœnas timentes nondum audiuerūt Euangelium. 76
Pœnarum genera, quas pati poſſunt fideles. 9
Pœnæ caſtigatoriæ p̄ orationes ecclię poſſunt tolli. 10
Pœna caſtigatoria non tollitur p̄ Papam. 10
Pœna uoluntaria & Euangelica. 9
Pœnā canonicā tollūt indulgētiæ. 10
Pœna impiorū eſt timor. 28
Pœnas canonicas non omnes remittit Pontifex. 11
Pœna damnatorū maxima a facie domini oritur. 27
Pœnæ inferni uiuentib⁹ deguſtatæ. 28
Pœna timore augetur. 30
Pœna purgatorij crux eſt aniaꝝ. 33
Pœna a cōſciētia maxime infert. 36
Pœnam diminuit amor. 36
Pœnitentia eſt tota uita hominis. 6
Pœnitentia ſacramentalis nō eſt crux Chriſti. 6
Pnīa coacta ſæpe exaudit a deo. 157
Pœnitentiā agunt ſine intermiſſione omnes qui ſunt in gratia. 110
Pœnitentia a Theologis conficta eſt carnificina & hypocriſis. 110
Pœnitentia luget & gaudet. 110
Pnīa uera nō intercidit p̄ ſomnū. 111
Pœnitentiæ ſunt oīa opa iuſti. 111
Pœnitētia ſumma eſt, cū odio uitiorū habere amorē uirtutū. 147
Pœnitentia uera. 147
Pœnitentia ſacramētalis nō eſt inſtituta a Chriſto, ſed a pontificibus. 7
Pnīa uirtutis diſtat a ſacramētali. 7
Pœnitentia Euangelica habet carnis mortificationē. 7
Pœnitentia ſacramentalis poteſt eſſe ficta. 7
Pœnitentiæ nomine poteſt etiā intelligi ludę pœnitētia. 8
Pnīæ crux uſq; ad mortē durat. 9
Pnīæ doctor Ioannes Baptiſta. 13
Pœnitentiā ſatiſfactiuā & uindicatiuā ſomniant doctores. 17
Pœnitentiā impoſitā omittens, nō tenetur alibi perſoluere. 19
Pœnitentia homicidij. 24
Pœnitētes uere, ardenter pœnas efflagitant. 61
Pœnitentiam habitualem ueteres nō poſuerunt. 108
Pœnitentiā agite, non intelligitur de ſatiſfactione, alioqui papa nō poſſet diſpenſare. 110
Pœnitentiam ueram agere eſt a uitijs abſtinere. 109
Pœnitentiæ tres partes. 146
Petrā hāc nō dicit Romanā eccliā. 315
Petrus nullū Apl̄oꝝ ordinauit. 332
Petrus æqualis cæteris. 332
Petri priuilegium. 115
Petrus etiā petra dici poteſt, quia eſt membrum Chriſti. 346
Petro ſanguis & caro non reuelauit, igitur non ut Petrus reſponſum accepit. 304
Petrus non ſuper apoſtolos, quia nullum miſit. 307
Petri ſoliditas poteſtas Rho. eccleſiæ nominatur. 263
Petrus reprehēditur poſt acceptas claues. 305
Petrus apl̄us circūciſionis. 308
Petrus ut apoſtolus, nō ut ep̄us Rho. claues accepit. 306
Petrę ſoliditas nō eſt poteſtas. 310
Petrus nullius urbis ep̄s. 306
Petrus nō eſt caput eccliæ. 263
Petrus cœleſtis imperij iura non tenet neq; terreni. 315
Petro ut paſcat, Ioanni ut ſit filius Mariæ, æqualiter dictum eſt. 335
Petro tradita omnia regna mundi, exponitur. 343

Petr⁹ apoſtolatũ ſuũ nõ reliquit. 346
Petrus eccleſiæ geſſit perſonam, citante Eccio. 345
Petri ſucceſſor Enodi⁹, nõ Ignati⁹. 319
Petr⁹ prim⁹ ordine, nõ poteſtate. 319
Petrus nuſq̃ petra dicit. 339
Petrus pars ædificij eccleſiæ, non fundamentum. 339
Petri habere fidem & poteſtatem regiminis, non ſunt idem. 341
Petro tribuunt quæ non qδadrant in ſucceſſores. 345
Petri fabrica ẽ p̃textus impudẽtior. 96
Petrus honore orbi p̃ficit. 346
Petro cõmittit officium fraternũ, nec ulla poteſtas. 341
Petrus os apoſtolorũ pro omnibus reſpondit. 303. & 342
Philipp⁹ Melanchton theologię ſcholaſticæ eximie doctus, miraculũ ingeniorum. 299
Philippus certi iudicij. 191
Philoſophia Theologiæ peſtis, pagina. 116
Philoſophia nocet eccleſiæ. 372
Philoſophiã q̃ dã Chriſto p̃ferũt. 375
Philoſophia euangelica & ap̃lica chriſtiano conuenit. 389
Pici cõcluſiones olim damnatæ, nunc admittunt. 369
Pighardi nos accuſant idolatriæ. 178
Pijs nõ deeſt ꝑpetui luctus cauſa. 222
Pietas aurium. 264
Pietatis ſpeciem immiſcent, quo min⁹ eorũ tyrannis intelligi queat. 55
Placere uel diſplicere alijs nõ eſt in nobis. 404
Plenitudo tẽporis quæ ſit. 455
Pœnitẽtiã oĩbus a Chriſto indicit. 522
Pontifices nihil ſtatuere pñt contra libertatẽ charitatis. 420
Pontifices noſtri dormiũt. 426
Pontificũ noſtri ſeculi, Faſtus ſupat principes ꝓ magna parte. 463
Populus ꝓcliuis in fiduciã operũ. 534
Portare onus ſuũ & iudiciũ ſuũ. 482
Poteſtati papę & priuilegijs Ro. eccleſiæ reluctari unice odioſum. 391
Poteſtas papæ & doctorum ſanctitas nunc ſufficit ad docendũ. 415
Poetarũ ſtudioſi meras nugas ſectantur. 241
Pollutiões nocturnæ nõ ſũt pc̃tm̃. 227
Pontifex eſſe poteſt, qui non habet fidem. 301
Pontificię monarchiæ ꝓbatiões. 301
Pontifex cõſenſu fideliũ ſummus. 302
Pontifices errant æque ac alij humana patiuntur. 311
Pontifex non eſt caput ſecundum cõcilium Africanum. 312
Pontifex non eſt epiſcopus uniuerſalis dicendus. 313
Pontifices nolunt ſua cum iudicio legi. 323
Pontificũ reſcripta ſine autoritate lecta utiliora eſſent. 326
Pontifices non confirmant, ſed fulminant & frangunt. 341
Pontificis uerba nuda in extra uagante, Vnigenitus. 212
Pontifex ut uox Petri audiendus eſt, pagina. 267
Pontifex Petri ſucceſſor reprehẽdi poteſt. 267
Pontifex non poteſt exigere nũmos ceu princeps mundi. 130
Pontifex non remittit omnes pœnas Canonicas. 11
Põtificiæ p̃tãtis defenſores, ex quarto ſenteñ. ſe tuentur. 18
Pontifex nihil temere habet ſtatuere in his quæ ſunt fidei. 37
Pontificis poteſtati nõ ſubeſſe purgatoriũ probatur. 43
Pontifex non quærat pecunias, ſed ſalutem animarũ. 62
Pontifices Rho. notantur. 76
Põtificis ſtilus ſonat de iniunctis pœnitentijs. 37
Pontificis autoritati deferendum, quã libet grauia onera, uti ſolet, impoſuerit. 79
Pontifex uidetur neſcire extinctam fidem, alioqui daret tantũ indulgentias pro ea redintegranda. 82

Pōtifex debēret tollere Canones oneroſos. 83
Populo craſſo craſſe dicendum. 132
Poteſtas nō uiliſpēdēda, etiā ſi turpiſſimi eam occupent. 258
Poteſtas papæ ſupra ſcripturā iudicio Caietani. 266
Poteſtas intercedendi pro animabus apud omnes. 122
Poteſtati reſiſtētes, deo reſiſtūt. 302
Poteſtatē papę faciūt articulū fidei. 317
Poteſtatē diſcretam ab alijs non habuit Petrus. 319
Poteſtatis affectu q̄rūt primatū. 320
Poteſtatis paliritas a Petro īcepit. 344
Præcepta hoīm pñt infringi ex neceſſitate uel charitate. 420
Præcepta tot decalogi & euāgelij cur iubeamur implere. 427
Pręcepta ſunt neceſſaria pc̄tōrib⁹. 428
Prædicare non debet, niſi a deo miſſus. 396
Præceptū primū qui impleant. 159
Præceptū unum affirmatiuū in decalogo. 182
Pręceptū maxim ē, Nō cōcupiſces. 188
Præceptū, ne occidas, nō poſſumus ſine gratia implere. 207
Præcepit deus ultra uires noſtras, ut nobis miſereatur. 210
Præcepta ſūt i charitate ꝑficiēda. 211
Præcepta nulla negatiua. 212
Præcepta primæ tabulæ ſunt de tribuſ uirtutibus theologicis. 212
Præcepta per charitatem optime pernoſcūtur. 220
Præceptoꝝ oīm ſpūal interp̄tatio. 237
Præcepta dei impoſſibilia homini, cū gratia facillima. 354
Præceptum affirmatiuū eſt, non facias furtum. 238
Pręcepta ī cōſilia mutāt theologi. 244
Præceptū nonū & decimū a nullo impleň, q̄libet ſancto. 246
Presbyter & ep̄s idem. 327
Presbyteris unus præpoſitus ꝓpter uitanda ſchiſmata. 327
Presbyteri & ep̄i domi ſint æq̄les. 328
Principibus malis obſeqūēdū. 308
Prierij diſtinctio indocta. 392
Principes diſtinguere docent eccl'iam a curia. 392
Priuilegia nutriūt auaritiā Ro. 503
Prophetare uerū, ſed nō uere. 521
Propoſitū uitæ melioris p̄cibus a deo impetrandum. 380
Propoſitū bonū fit dupliciter. 381
Propoſitū de omnibus uenialibus impoſſibile. 381
Proxio ſeruire dēm⁹ tota uita nr̄a. 488
Probet ſeip̄m hō, quō intelligiť. 261
Probatio ſui uera & ſolita. 262
Propꝛa tueri difficili⁹, q̄ aliēa carpe. 356
Proteſtatio Lutherij. 5. & 266
Proximo ſua impartiri. 237
Puella loquacula. 233
Pubes muliebris naturę cœpit miracula facere. 242
Puritas intrantiū regnum cœlorū ſit ſine malo motu. 246
Purgatorij p̄tās quibus data. 41
Purgatoriū nō ſubeſſe poteſtati pontificis probatur. 43
Purgatoriū euacuet papa ſi in illud poteſtatem habet. 46
Purgatoriū cur papa nō euacuet. 35
Cōtra purgatoriū rōes q̄dā pugnāt. 33
In purgatorio q̄les dies & anni. 22
Purgatoriū aſſeriť. 27
Purgatoriū patiuntur timore ſe cruciantes. 29
Purgatoriū, nō punitoriū diciť. 31
Purgatorij pœna adimiť dū ab anīab⁹ (nō timeť. 35
Pueros coquūt, ut pinguiores fiant. 65
Pueris inſtilletur eruditio dñi, & correptio. 197
Pueroꝝ educatio ē deo ſacrificiū. 197
Pueros ad luxum quidā alunt. 198
De puero in adulterio cōcepto ſtultiſſime conſulūt ſummiſtæ. 226
Pueri & puellæ ardent. 229
Puerorū ætas reuerenda. 230
Pueri īnocētes ſūt uiua mōitoria. 147
Pueri nō ſūt remedijs ſupſtitioſis curandi. 160

Pueros

Pueros bene inſtituere ſũmũ eſt. 197

QVæſtũ affert, quod populus timet pœnas. 61
Quæſtũ faciunt max me indulgentiæ. 79
Quæſtus facit, ut multæ eccleſiæ cõſecrentur. 176
Quæſtores eleemoſynarũ pl⁹ ꝓponũt q̃ in literis habeñ papalibus. 39
Quæſtiones laicorum. 135
Quieti nõ reddimur cõterẽdo. 16
Quodcunq; ſolueris, aliter exponitur apud ueteres. 114

RAnarũ immiſſio loq̃aces ſignificat. 216
Regnũ gratiæ & fidei habet Chriſtum regem. 398
Regnũ gl'iæ habet regẽ deũ patrẽ. ibi.
Religioſi & clerici ꝓpter externũ cultum litigant. 414
Reprehenſibilis fuit Petrus. 418
Reſurrectio Chriſti crebro interſerit̃ uerbis apoſtoli. 397
Reſurget nemo, niſi per Chriſti reſurrectionem. ibidem
Recõciliatus eccl'iæ an ſit recõciliatus deo. 13
Redemptiões ueniarũ nõ ſunt meritoriæ. 36
Redituũ emendorũ iuſtæ cauſæ. 238
Religio linguoſi uana eſt. 215
Remiſſio culpæ nobis certa fit ꝑ iudicium ſacerdotis. 15
Remiſſio ſacerdotis ĩ uoto ꝓcedat. 14
Remiſſio culpæ maxĩe curãda, q̃ a ſolo deo eſt. 16
Remiſſio ĩ uerbo Chriſti nitit̃, nõ in ſacerdote. 17
Remiſſio culpæ non fit ſine infuſione gratiæ. 32
Remiſſiones quid ualeãt uetus quæſtio. 37
Remiſſio plenaria de pœnis iniũctis intelligitur. 44
Remiſſio Papæ licet nõ neceſſaria, nõ tamen cõtemnenda. 59
Remiſſio pœnæ, ſicut & culpæ incerta eſt. 72
Remiſſio culpæ & Euangelium ſupra indulgentias prædicanda. 81
Remiſſio peccatorũ ꝑ indulgentias fit iuxta diuiſionem continui. 87
Remiſſionẽ culpę ꝑ claues ignorãt. 86
Renouatio mẽtis ſemꝑ curanda. 109
Reſeruatio caſuũ, & curia Ro. euertũt diſciplinã Chriſtianam. 349
Reſeruatio in purgatoriũ. 21
Roma Babyloni comparat̃. 41
Romani notantur. 76
Romæ bulla legit̃ in cœna dñi. 83
Romanos mores an teneamur probare. ibidẽ
Romæ peſſimi mores. 119
Ro. eccl'ia diſcipula fidei. 119
Roma deuoratrix toti⁹ pene mũdi. 136
Romanę eccl'ię dicit̃, Vade poſt me Satana. 305
Romanã eccl'iã dicere matrẽ oĩm eccl'iarũ, hyꝑbole eſt. 315
Romani ſcribæ ꝑ potẽtias tractãt ſcripturas. 315
Romana eccl'ia nõ eſt ſola cõſtituta a Chriſto. 316
Romæ decreuerũt animam homĩs immortalem eſſe. 326
Romana eccl'ia nõ cõſtituit alias. 317
Rhomam matrem eccleſiarum ſequit̃ Ambroſius. 318
Romana eccleſia quicquid habet iure diuino, habet etiã alia. 318
Romani quærũt amorẽ ſui. 324
Romana eccleſia non eſt cardo eccleſiarum. 321
Roma nobis ſeruitutẽ imponit. 322
Roma depingitur, nihil audit, niſi laudes ſuas. 325
Ro. curia exoſa omnibus. 326
Romani homicidę uerũ primatum ſuper animã nolunt ſuſcipere. 343
Rhomano pontifici & eius decretis dignus honor defertur. 391
Rhomana eccleſia uix diſcernitur ubi ſit. 392
Rhomanæ curiæ & eccleſiæ differentia. ibidem
Rhomana curia qualis ſit. 393
Rhomana eccl'ia qualis ſit. ibidem
Rhomani perditiſſime graſſant̃ in germanorum temporalia. 503

SAbbatum non uiolant opificia neceſſaria. 190
Sacerdotis occurſus mali omnis creditur. 65
Sacerdotes conniuēt falſo ſanctorum cultui ꝓpter quæſtum. 171
Sacerdotes & monachi ex falſo cultu ſanctorũ ſaginanť. 171
Sacerdotum tentationes. 224
Sacerdotes plurales teneńt ad pœnitētiam, nõ ad reſtitutionē. 238
Sacerdotes omnes quõdã epĩ. 540
Sacerdotalis ordo a Petro nõ eſt inſtitutus, ſed forte ab eo cœpit. 313
Sacerdos ſummus in ueteri lege non eſt figura Papæ. 321
Sacerdos a populo eligať. 329
Sacerdos in articulo mortis æquatur Romano pontifici. 335
Sacerdos & ſi ignorat quãta ſint pctã, nõ tñ impedit abſolutionē. 23
Sacerdotis & Papæ eadē ptãs. 23
Sacerdotia in urbe nõ acquirunť ueritate. 131
Sacerdotiũ indulgentiarũ occaſiõe in riſum uenit. 85
Sacramēta ſunt efficacia gratiæ, ſi credantur. 150
Sacramenta ad quid data. 60
Sacramēta nouę legis dare iuſtificantē gratiã, eſt hæreticũ. 18
Sacrilegiũ mira atrocitate puniť. 235
Saluantur pauci. 209
Sancti nõ ſperarũt futurũ, ut eſſent in memoria hoĩm, nec uideńt orare ꝓ his rebus, ꝗs in uita cõtēpſerũt. 170
Sanctos colentes ꝓpter tꝑalia, paulo meliores ſunt illis qui ꝓ pecunia cũ diabolo paciſcuńt. 167
Sanctorũ etiam inepti cultores exaudiuntur. 167
Sanctos facimus nobis ſeruos. 170
Sctõꝝ cultus uerus & pius. 171
Sanctorũ ſuperſtitioſus cultus quibus argumentis fucatur. 171
Sãctis eſſe diuerſa officia erga nos, improbatur. 173
Sancto cuilibet ꝓ ꝗuis te cõmēdes. 173
Sctĩ coluńt in deo, & deꝰ in ſctĩs. 173
Sanctorũ uirtus in laudem dei quomõ uertitur. 174
Sanctoꝝ feſti dies ꝗre inſtituti. 174
Sanctoꝝ ordinē in cœlis temere diſcutimus. 174
Sctõs neſciri, ꝗ ſic coli, meliꝰ eſſet. 174
Sancti tutelares opificibus, & nationibus diuerſis ſtulte affinguńt. 175
Ad Sctõs diſcurſus ſũt ex diabolo. 176
Sanctos ꝓ temporalibus inuocantes, indigni ſunt Chriſto. 178
Sctĩ deſperãt de meritis ꝓpriis. 246
Sancti ultra cõdignũ ꝑmiańt. 60
Sancti nõ ſuis meritis, ſed ſola dei miſericordia ſalui fiunt. 60
Sanctorũ uocabulo Syluester unum Thomam intelligit. 112
Sctõꝝ canonizatio inutilis 356
Sctĩ ꝗꝫ indigēt miſericordia dei. 70
Sctõꝝ cõio eſt ꝑter indulgētias. 70
Sanctoꝝ merita nõ ſuꝑfluũt. 70
Sanctorum paſſiones & martyria præſtant reliquiis. 75
Sancti nõ ſunt nimis excuſandi & efferendi. 419
Sctõꝝ meritis & ꝑcibꝰ iuuamur. 375
Sancti orant ꝓ peccatis ſuis. 528
Sancti in cœlo ſũt iuſti corã deo abſꝗ admixtione mali. 528
Sapere, uerbũ frequēs in no. teſta. 481
Sapientes biſariam dicuńt. 397
Sanitatē a deo petere inutile. 172
Satisfactiõis partes nõ ſunt ieiunium oratio, eleemoſyna. 7
Satisfactio optima ꝑ nouitatē uitæ. 12
Satisfactio nõ requiriť. 12
Satisfactionē pœnitentialē indulgentiæ eneruant. 39
Satisfactiunculas tēporales remittunt indulgentiæ. 125
Satisfactio ſine ueniis eſt eligēda. 128
Scandalũ duplex, infirmorũ & firmorum. 508
Scholaſticoꝝ loꝗndi uſꝰ ꝑnicioſꝰ. 524
Scriptura attente legenda. 437
Scripturæ diuinæ ſolida petra expetēda. 392

Scrupulus

Scrupulus conſcientiæ nõ ſemper impediat ab euchariſtia. 385
Scholaſticorũ ſectæ tres negatæ. 294
Scholaſticorum errores. 294
Scortatio fugienda & periculoſa propter conſuetudinẽ. 225
Scripturæ corruptores Theologi. 6
Scripturis non firmata opinio negligenda. 69
Scripturæ autoritate, non Ro. eccleſiæ ꝓbandi ſunt articuli fidei. 71
Præter ſcripturam omnia legẽda cum iudicio. 74
Scripturę repurgatores bñdícti ſunt. 81
Scriptura ſacra timore tractet̃. 240
Scriptura habet cæreũ naſum. 240
Scriptura diſſipat̃ diſtinctionibus. 123
Scripturas torquent propter temporalem poteſtatem Papæ. 320
Scripturam interpretandi ius, non eſt apud pontificem. 323
Scripturę unus eſt ſenſus uni⁹ loci principalis. 338
Scriptura abuſi ſunt patres. 346
Scriptura abutuntur patres aliquando in laudem Petri. 353
Scripturæ ſanctæ credendum pluſq̃ cõcilij & Papæ. 353
Seculum hoc florentiſſimũ. 4
Sectarũ origo penes opa diſcernit̃. 452
Seculũ quõ dicat̃ bonũ uel malũ. 400
Senſus q̃tuor ſcripturę exponẽdę. 467
Seruus & ſeruitus quid. 457
Seruitus iuſtitiæ, & ſeruit⁹ pcti. 473
Seruire iuicẽ p charitatẽ debem⁹. 490
Seuerũ oportet eſſe erga delinquẽtes, ſed cum benignitate. 464
Senſus quinq;, inſtar quinq; nauiũ. 216
Senſus noſtri noxij ſunt. 232
Sententiarum chaos. 9
Sequendi, qui propriũ ſenſum ſcripturæ tradunt. 353
Seruus ſeruorum dei. 331
Serui inutiles ſumus. 69
Serui fraudulenti. 203
Seruorũ conſolatio, quia mercedem a domino accipient. 203
Seueritas iudicũ rigida in furto, in maioribus flocceſſit. 236
Silohe interpretat̃ miſſus. 394
Simulatiõe Petri gentiles ad iudaiſmũ cogebantur. 419
Sina Arabiæ mons. 468
Sine cauſa, male exponitur. 211
Sine uenijs opus purius, q̃ cũ uenijs. 63
Simplicitate fidei Germanorum abuſi Romani. 321
Simonia eſt cũ emunt̃ ueniæ. 63
Simonenſes ſe eſſe & negociatores fatent̃ quidã indulgentiarij. 66
Sixtus quartus de indulgẽtijs determinauit. 49
Soluere p uenias nõ dicit apertionem theſauri meritorũ Chriſti. 77
Soluere & ligare eiuſdem poteſtatis. 115
Sophiſtæ diſcerpunt autores. 347
Spes uitæ melioris a deo eſt. 124
Spiritus & caro pugnant. 493
Spiritus, caro & ania nõ ſeparant̃. 492
Spiritu uiuere & ambulare. 501. &. 502
Spiritus ſanctus patrocinatur nobis coram deo. 504
Spiridonis notabile factum. 420
Spiritus ſanitas. 26
Spiritus impfecta ſanitas eſt timor. 30
Spurciloqui peccant. 227
Spurcarum fabularũ narratores. 228
Stella nulla p̃tendit peccatorẽ. 164
Stilus pontificis ſonat de iniunctis pœnitentijs. 37
Stigmatum nomine quid Paulus ſignificet. 514
Stigmata Moyſi, pontificum & cæſarum. ibidem
Suadere quomodo accipiatur ab apoſtolo. 402
Summ⁹ põtifex ẽ Roman⁹ põtifex. 392
Supſtitio oĩm fallaciſſima. 394
Suffragiũ cupiũt animæ, ne deficiãt. 36
Suffragiũ ꝓprie exponit̃. 42
Suffragiũ applicat̃ ad purgatoriũ. 45
Suffragium animabus duplici uia impenditur. 47
Suffragium eccleſiæ non eſt ſub iuriſditione Papæ. 51
Suffragij modus nõ explicatus. 282

Supbiæ

Supbíæ remediū efficacissimū. 181
Supbe alter alterū nō doceat. 215
Superbia eſt, non ſcelus intemeranti/ bus ſcripturam. 240
Supbia eſt cōtra primū ꝓceptū. 248
Supbire uanā gloriā includit. 248
Supbia q̄tuor rebus cōſtat. 249
Supbiā docet Syluester cū Scholaſticis Theologis. 112
Sup terrā, nō ſub ter/ra dat poteſtatē Petro. 113
Supſtitiōes in gladio, in telis &c. 159
Supſtitioſa q̄dā i partu mlier̨ fiūt. 159
Supſtitioſum genus mulieres. 165
Supſtitioſa fiunt in hoc noīe Tetragrāmaton, 182
Supſtitioſis remedijs in/fantēs nō ſunt curandi. 160
Supſtitio eorū, qui pecora & fruges ſi/gnant, ut ſeruent a lupis. 161
Sylueſter Prieras uituperat bona opa, Lutherius laudat. 129
Syluestrinum forum. 135
Syueſtri ſolutio oī glacie frigidior. 135
Sylueſter iugulatur. 135
Sylueſtro ignoſcendū, qui præter ſacra mentalē pœnitētiā nullā ponit. 111
Sylueſter cōcedit q̄d priꝰ negauit. 128
Sylueſter ſanctor̨ uocabulo unū Thomam intelligit, per figuram. 112
Sylueſter eccliar̨ fabricator. 113
Sylueſter adulat̄ pontifici, pagina 114
Sylueſter impius adulator. 115
Sylueſter nihil p̄ter Thomā allegat. 119
Sylueſtri temeritas redarguit̄. 119
Sylueſtri in deū immodeſtiā taxat. 119
Sylueſtri argumētū, Si grā auget̄ i purgatorio, ꝓſtat anīas diu ibi eſſe. 120
Sylueſter conatus eſt Lutheriū pontifici reddere infenſum. 124
Sylueſtrū totū negat Martinus. 126
Sylueſter graphicus adulator, pagi. 135
Sylueſter Ariſtotelem loquitur, non Chriſtum. 108
Sylueſtri inſcitiā mirat̄ Martinus. 109
Sylueſter cōmētarijs thomę imerſꝰ. 109
Sylueſter diſtinguendo ſe inuoluit. 110
Sylueſtri cōmentarij. 89
Sylueſter adiutꝰ ab aliq̄ ſcribit 89
Sylueſtri mirum acumen, uerba Chri/ſti torquentis. 90
Sylueſter ſupponit, q̄ nō ſunt. 91
Sylueſter adulator. 94
Sylueſter uoluptatē corpis, nō pœnā, amorē, nō odiū ſui aſſerit. 91
Sylueſter nō agnoſcit ſeipſum. 92
Sylueſter temere deſinit ſine ſcriptura. 93
Sylueſter putat hæreſim, oppoſitū Thomæ dicere. 94
Sylueſter hæreſim putat, Romanenſiū facta improbare. 94
Synodus Chalcidonenſis ſanctiſſimi nomen obtulit. 331

TActus mirifice inflāmat. 235
Tauleri cōmendatio. 28
Templa nimiū ornant̄. 204
Tēplis uiuis diſtribuēdū. 67
Tēporalia bona q̄ cōſilio det deus. 178
Tentatio Galatarum. 462
Teſtamentū ex q̄tuor cōſtat. 444
Teſtamentū dei quō fiat irritū. 445
Teſtamenti noīe ſub indicat̄ deꝰ moriturus. 446
Teſtamētū a pacto differt. ibidem
Theologię ꝓfeſſores, & quales eſſe debeant, & quales ſint. 364
Theologi qui falſa docent, peccāt contra octauū præceptū. 239
Theologi inpropriе loqui putāt ſibi licere. 134
Theologorū impia temeri/tas, q puрā & ſimplicē Chriſti philo/ſophiā, Ariſtotelicis nugis īficiūt. 114
Theologia ſcholaſtica tyrannidem fouet. 116
Theologiæ peſtis philoſophia, pagina 116
Theologorū iudicio incerti ſumus de conſecutiōe ueniarū. 121
Theologi diuinant. 122
Theologi ſcholaſtici illudūt pplm. 124
Theologi ſūt corruptores ſcripturæ. 8
Theologorū dialectica. 21
Theologor̨ diſtinctiōes notant̄. 34
Theologorum opiniones non ſunt articuli fidei. 37
Theologorū error. 73
Theologi nōdū ītelligūt Ariſtotelē. 73
Theologꝰ crucis a ſcolaſtico differt. 75

Theologi ſcholaſtici deritatē dānāt. 80
Theologorũ gloſſæ bella ꝓmouēt. 84
Theologos hortaẽ, purũ Chriſtũ doceant, nõ hominũ ſomnia. 81
Theologicum initium & fraternale in Syluestro. 89
Theologus ſcriptura loquaẽ. 107
Theologiæ ſcholaſticæ dogmata tantũ ualent ad pugnas uerborũ. 109
Theſaurus eccłiæ eſt euangeliũ. 77
Theſauri ueritas occultatur apud populum. 269
Theſaurus eccłiæ improprie ſunt merita Chriſti & ſanctorũ. 268, 69, 73
Thomas ſanctus ſępe arguiẽ erroris. 73
Thomas nudis uerbis, ſine ſcriptura loquitur. 107
Thomas ſimplicia diſtinguit. 105
Thomas unus ſanctorum uocabulo intelligitur. 112
Thomæ opiniones ꝓ articulis fidei obtrudunt. 115
Thomiſtæ nõ cõueniunt. 117. & 128
Thomiſtica conſuetudo, dubia affirmare. 118
Thomiſtæ hæreticũ uocant nõ ſentientem cum Thoma. 118
Thomiſtarum error. 142
Thomiſtæ docent populũ in ꝓprias iuſtitias confidere. 122
Thomaſtri. 126
Thomiſtica Theologia. 111
Thomas Caietanꝰ uult fidẽ nõ eſſe neceſſariã acceſſuro ad Euchariſtiã. 265
Thomæ Caiet. Card. tit. ſancti Sixti reſponſio. 264
Tho. Ca. noluit audire ſcripturas. 272
Tho. Caiet. gloſſas ex ſuo capite commentatur. 272
Tho. Caiet. habet facultatẽ temerariã interpretandi. 272
Tho. Caiet. Martinũ incarcerãdi mandatum habuit. 273
Timor filialis pure nõ eſt hic. 119
Timor pars deſperationis. 120
Timor ſeruilis in nobis ſemꝑ. 294
Timore ſe cruciantes patiuntur purgatorium. 29
Timor eſt imꝑfecta ſanitas ſpũs. 30
Timere aliqd p̃ter deũ, eſt pc̃tm̃. 32
Tollẽdæ ſunt mltæ leges ab eccłia. 421
Turrim euangelicã q ædificẽt. 433
Tu te crede ꝓ q̃ ſit Chriſtus mori compulſus. 399
Trahit deus, ducit & agit. 494
Trinitatẽ unıꝰ dei innuit Paulus. 456
Tributũ ſolutũ a Chriſto & Petro, nõ probat primatũ. 342
Tribulationis tempore optime fit emẽdatio uitæ. 172
Turcam quiſq; in ſinu ſuo palpat. 183
Turcæ domeſtici primũ eijciendi. 11
Tyrannis inquiſitorũ. 21
Tyrannidẽ obtegũt ſpecie pietatis. 55
Tyrannis officialium. 257
Tyrannis epiſcopos cogit ad obediẽtiã unius. 329
Tyrannidis ſuſpitio, ſi de poteſtate põtificis nõ ſinitur diſputare. 301

VAna gloria. 508
Veniæ ꝓ uiuis prĩcipaliter inſtitutæ. 122
Veniæ ſunt piæ fraudes. 122
Veniæ ꝑmittunẽ, nõ ĩprobanẽ. 128
Veniæ ſunt licentiæ & remiſſiões multorum meritorum. 129
Veniæ olim nullæ. 129
Venias aiunt occaſionalr̃ ꝓdeſſe. 131
Venias oĩno ſublatas eſſe ꝓdeſſet. 130
Veniarũ p̃cones obſcure loquunẽ. 39
Veniæ uileſcunt neceſſario. 40
Veniarum præcones imponendũ ſemper clamant. 54
Veniæ ſunt ꝑmiſſæ, nõ p̃ceptæ. 64
Veniæ ſi emunẽ, ſimonia eſt. 63
Veniæ ex deo nõ ſunt, qa aduerſus ueritatem crucis. 65
Veniæ quibus utiles. 131. & 66
Venialia nõ confitenda. 25
Veniarũ præcones. 29
Veniales lr̃æ tollũt dei timorẽ. 67
Veniæ nõ ſunt gratiæ dei. 82
Verbũ dei cogit cedere indulgẽtijs. 132
Verbum dei ante omnia prædicandum non ueniæ. 67

Verba

Verba Petro dicta nemini aptanꝰ, niſi qui ſit ſimilis Petro. 342
Verba nuda non debent uideri oracula. 18
Verecũdia pudica, mulieb. ornatꝰ. 309
Veritatẽ docere, eſt eccliã turbare. 264
Veritate offendiꝰ anriũ pietas. 264
Veritas theſauri occultatur apud populum. 269
Veritas urit: 176. & 123
Veritas ſe tuetur. 128
Veritas ſemp̃ temeraria. 296
Veritas Canonicos indoctos Lutherio conciliauit. 360
Verbũ dei ſanat, uerbũ hominis peius habere facit. 395
Verbũ hoĩs qd faciat audiẽti. ibidẽ
Verba Chriſti gratioſa. 405
Verbũ dei ſine periculo mortis nõ põt recte tractari. 504
Verbũ dei prædicantibus tp̃alia debẽt miniſtrari. 508
Verbi dei tractator multorum inuidiæ obnoxius. 510
Veritas libere cõſitenda, etiã ſi ſit cõtra Papam, aut conciliũ. 518
Veritas euangelij. 415
Veritas tractaꝰ nõ ſine ſanguine. 393
Verę ꝓpoſitiões dãnanꝰ a Coloñ. 374
Verbi dei tractatio in eccleſia maximũ opus. 509
Veneficia hodie creſcunt. 495
Veniam ꝓmiſit deus ad gloriam gratię ſuæ. 379
Veſtium cultus nouus & peregrinꝰ arguitur. 233
Viator ſecundũ quid & ſimpliciter, nouæ dictum. 120
Viſu uincuntur fortes. 231
Virga diuinatoria. 164
Virginitas incõparabile decus. 226
Vitæ emendatio fit optime tempore tribulationis. 172
Vita paſſiua Chriſtiano potior ꝙ actiua. 172
Virtutes morales, & ſcientiæ ſpeculatiuæ ſunt peccata. 179
Virtutes adſunt, dũ nõ putanꝰ. 224
Vicia quæ crucifigenda. 506
Videri quõ ab aplo accipiaꝰ. 417
Virtus quid ſit. 527
Virtus moralis ſine fide uelamẽ eſt nequitiæ. 399
Viuere in carne & ambulare ſecundũ carnem. 432
Viuit homo iuſtus apud deum ex fide, apud hoĩes uero ex lege. 441
Vita Chriſtiani nõ eſt ipſius, ſed Chriſti. 465
Vita Chriſtiana quid ſit. 494
Viuere debemus, non nobis, ſed fratribus. 502
Vnitatẽ eccl'iæ ſcindẽtes hæretici. 345
Vnitatem tuetur Cyprianus, non poteſtatem pontificis. 347
Vnitas quõ a Petro orta. 347
Volũtatis bonæ hoĩes qui dicanꝰ. 400
Votorũ tractatũ mundus non cupit audire. 386
Vouendi ꝓnitas dehortanda. 386
Votis ſunt præponenda opera mandatorum dei. ibidẽ
Votũ baptiſmi omniũ ſacratiſſimũ & magnũ. ibidẽ
Vota in baptiſmo uix uel nunꝙ implere ſufficimus. ibidem
Vota facta hoĩbꝰ quõ interp̃tanda. ibi.
Vota deo facta indiſpenſabilia & diuini iuris. 387
Votum caſtitatis ante pubertatẽ non ligat. ibidẽ
Votorum cõmutatio in alia opera non probatur. 367
Volũtas coram deo p̃pendiꝰ. 235
Volũtas dei in oĩbus cõſyderãda. 128
Vomitus ebrijs prodeſt. 250
Votorum ad ſanctos i melꝰ cõmutatio bona. 62
Votũ ſufficit, ſi deeſt ſacerdos. 25
Vſurarius eſt fur publicus & ſanguiſuga populi. 236
Vxor timeat uirum. 203
Vxores monent indulgentiarũ, ut corrodant ꝑ indulgentijs. 130
Zelus quid ſit. 464

FINIS.

ADAM PETRI CANDIDO LECTORI S.

POST uniuerſi operis laborem exanclatum finemq; feliciter impoſitum, admonuit nos eximius Theologus Egranus. R. P. dominum Martinum ſecundo ædidiſſe Reſolutionē ſuam de poteſtate Papæ, & cum locupletatione nō ſpernenda. Nacti itaq; exemplaris opportunitatem, diligenter adiecta annotauimus, & in hunc locum, ne quippiam deſyderare cogaris ex hactenus æditis, appendicem nō obmiſimus. Tu candide lector, ſedulitatis noſtræ fidem agnoſcas, & boni conſulas. Vale.

Facie. 305. Ante locum ubi habetur. Quin uide quoddā mirabile. In ſecūda æditiōe Martinus addidit pauculū, quod ſubſcribit.

Perſpicuum eſt itaq; claues eſſe eccleſiæ datas, nec eſt, quod huic loco poſſit opponi, quando dicit, Dic eccleſiæ, Si eccleſiam non audierit. Non dicit, Dic Petro, ſi Petrum non audierit &c.

Item. 309. facie, Verſu. 35. Vbi legis, Sicut Petro iam in apoſtolatum uocato, hæc dicunt, Adiecit in ſecūda æditione.

Et hoc eſt, quod iſtos adulatores, uerborum Chriſti oſcitantes & ſtertentes lectores ab intellectu ſano propellit, quod nō diſcernūt uerbum officij & poteſtatis. Vocatio Petri fecit eum primū, & qualem ipſi uolunt ſtatuere, Sed impoſitio officij per uerbum paſce, nullum ei gradum maiorem contulit, nec cōferre potuit, niſi dicant Petrum ſuper ſeipſum etiam eleuatum per uerbū paſce. Sequitur. Dicis autem.

Facie. 325. prolixam Martinus additionem fecit editione ſecunda, Poſt uerſum. 10. ubi habetur. At iſta decretalis meram ſuperbiam & præfractam fiduciam ſpirat. Sequitur,

ADIICIAMVS & alterā decretalē, quo firmius ꝓbemus, non eſſe ſolis Pōtificibus Rho. ius interp̄tandi ſacras literas, nec oportere captiuos eſſe Chriſtianos in eorū uerba, ſed cū libero iudicio omnia eorum legenda.

De maioritate & obedientia Cap. ſolitæ. ubi, cū Imperator Cōſtantinopolitanus obieciſſet Rho. Pōtifici uerbū Petri, Subditi eſtote omni humanæ creaturæ &c. quo uoluit patriarcham Cōſtantinop. ſibi inferiorē facere. Reſpondet Innocentius tertius, ſiue quiſquis fuerit, familiaris eius ſcriba, prorſus ignarus ſacrarum literarum, dicens,

Verū, ſi perſonā loquētis, & eorū ad quos loquebat͛, ac uim locutionis attendiſſes diligētius, talem ſcribētis nō expreſſiſſes intellectū.

Vide quæſo paſtorē hūc ouiū Chriſti, qui interp̄taturus uerbū dei, parat p-

ſonarũ differẽtias afferre, cũ uerbũ dei nihil æque impugnet, atq; reſpectũ pſo/
narũ. Nõ eſt eñ acceptio pſonarũ apud deũ, ſed quicqd præcipit, oĩbus præ
cipit, magnis & paruis. Sed age, uideamus q̃ loquentis perſonam hic nouus
aduehat ſcripturæ interpres.
Scribebat ei aplſ ſubditis ſuis, & eos ad meritũ hũilitatis puocabat.
Sic habes loquẽtis pſonã, & eorũ ad quos ſcripſit, id eſt, maioris & minoris.
Deinde uim locutionis, quæ eſt, prouocatio ad meritum humilitatis, hæc ille.
Principio, quid noui quæſo hæc affert interp̃tatio? Quis unq̃ p̃cipit alijs,
aut docet alios, q̃ ſubditos ſuos? Quid ergo neceſſaria eſt diſtinctio pſonarũ,
ad intelligẽdũ hũc ſolũ locũ Petri, præ cæteris eiuſdẽ, & oĩm doctorũ ſcp̃turis?
An in cæteris, ſubditi docẽt maiores, diſcipuli magiſtrũ, gentes Apoſtolũ?
VERVM, ſic oportet loqui ne taceãt, q uel peſſimã cauſam tuenť, uel igna/
ri ſunt literarũ ſacrarũ, fallit autẽ hũc locutorẽ, quod uerba Petri, interim arbi/
trať eſſe iuris ſui humani, in qbus aliqñ maiores ſtatuunt pro inferiorũ ſalute,
q̃ ipſos nõ tangũt. Atq; hoc nimirũ eſt, q̃d ex diuino p̃cepto Petri, nobis con/
ſiliũ facit dicẽs, cũ puocaſſe ſubditos ad humilitatẽ, uidelicet nõ p̃cepiſſe, nec
cõſuluiſſe, ſed tanq̃ ad humilitatis ſupererogatũ (ut uocant) meritũ puocaſſe.
Hãc ſcilicet uim in locutiõe dei, inueniũt Paſtores ouiũ: cũ Petrus p̃cipiat, p̃ce
ceptũ diuinũ & neceſſariũ, addẽs, Sic eſt uoluntas dei.
Senſus Innocentij. SEQVAMVR tñ ſenſum eius, qui eſt, hac locutionis ui diſtinctis pſonis
nõ Petrũ, nõ ſucceſſores eius, nõ rectores in eccl'ia, ſed ſubditos tantũ puocari
ad ſubiectionẽ. Videamus quid ſequatur.
PRIMO, Petrus & Põtifices ſunt exempti a p̃cepto dei, nõ decet eos obe/
dire deo, ſed ſolos ſubditos. & cũ ius ſeu uerbũ diuinũ oĩbus p̃ſtigať, magnis &
paruis, nullũq; ſinat exceptũ: Notari⁹ tñ Papę, poteſtatẽ habet excipere quos
Pro uerbo dei uritur, & uehementer urget. uolet. Ita uides, p decretales extingui euãgeliũ: p uerbũ hoĩs, tolli uerbũ dei. &
hoc monſtrũ adoramus chriſtiani in eccl'ia Chriſti, p uerbo dei. QVIS, q̃ſo
(nõ uratur?
QVIS autẽ ita inſaniret alius, ut Petrum hanc ſubiectionẽ
ſubditis impoſuiſſe ſua autoritate crederet, q̃ ſe ipſe ab eodẽ p̃cepto eximeret?
Hoc ſi fecit, aliud docuit uerbo, & aliud mõſtrauit exẽplo: hoc eſt, deſtruxit q̃
docuit. An oportet, ſubditos Petri & ſucceſſores, eſſe ſubiectos Cæſari: ipſos
uero cõtrario exẽplo idẽ eiſdẽ diſſuadere? An nõ Petrus fuit ſubditus poteſta
An aliud ſũt Põtifices q̃: Chriſtiani? acerba conceſſio. tibus ſicut docuit? Nõ fuit Chriſtus ſub Cæſare? Nõne oẽs apli & ſancti? An
Rho. Põtifici nõ licet puocari ad meritũ humilitatis? Huic ſoli licet erigi pec
catũ ſupbiæ? Itaq; aliud iam Põtifices ſunt, q̃ chriſtiani: quoniã lex chriſtia/
norũ eos nõ ligat. alio eunt ipſi, alio eorũ ſubditi, alio paſtores, alio oues, alio
duces, alio greges: noua certe rõne, ducendi, paſcẽdi, regendi. Nõ iam dicant,
uenite, ſed ite: nõ p̃cedũt, ſed tantũmodo, dimittũt populũ in mandatis dei.
QVOD ſi in hoc loco iſta ſapiẽtia ualet, ualebit & in omi alio p̃cepto Petri
ubi docet fidẽ Chriſti, euacuabiť q; uniuerſa autoritas Petri: quia ubiq; diceť,
hoc ſubditis p̃cepiſſe, nõ ſibi, nec ſucceſſoribus. quãdoqdẽ nõ niſi ſubditis lo
qui potuit. Dicam⁹ ergo & hic, ſi loquẽtis pſonã attendiſſes, & eorũ ad q̃s lo/
Expende Romanenſ. morem. quiť, nõ ita expoſuiſſes intellectũ eius, qa loquiť ſubditis ſuis, & eos ad meritũ
fidei, ſpei, & charitatis puocat: ſeipm & nos exemptos uoluit. Et recte. ſic eñ
hodie attendũt diligẽtiſſime Rhomani loquẽtis ſui Petri pſonam, ut eis licere
nihil eorũ ſeruare, quæ ille locutus eſt, intelligant: ne Chriſto quidẽ credere, &
chriſtianos eſſe ac uiuere; ut reiecto uerbo chriſtiano Petri, digni ſiant hac de/
Qualis lex, talis popul⁹. cretali chriſtiani, qualis lex, talis & populus.

Vbi

VBI ergo manebit, quod in omnibus quę docentur in ſacris literis, oportet primos eſſe pontifices, & lucem mundi, ut uideantur eorum opera ab hominibus? Quid? ſi ſubditi dicant, aliud nec facere, nec debere poſſumus, ꝙ a paſtoribus noſtris fieri uidemus? ubi tunc manebit uerbum Petri? ubi tunc eorum perſona, ad quos loquitur? Quando ſubditi maiorem cauſam habent illud reiiciendi, eo ipſo, quo uident, ipſum nõ modo nõ ſeruari, ſed etiam reiici ab iis, quorum exemplo uiuere debẽt. Vix me contineo, ne decretalem hanc impiiſſimam & peruerſiſſimam dicam blaſphemiam.

Sed iam cognita & perſona loquentis & audientis, & ui locutionis, proſequamur, quomodo hæc exequatur.

Nam ſi per hoc, quod dixit, ſubditi eſtote, ſacerdotibus uoluit iugum ſubiectionis imponere: & eis prælationis autoritatem aufferre, quibus eos ſubiectos eſſe monebat. Sequeret᷑ ex hoc etiam, quod ſeruus quilibet in ſacerdotes imperium accepiſſet, cum dicatur omni humanæ creaturæ.

Quam amarum uerbum, ſubditi eſtote, unde & repetit ꝙ poteſt odioſius appellans iugum ſubiectionis, contra autoritatẽ prælationis, & ſerui imperiũ uelut querulans. Deinde, monebat (inquit) exhortens præcepti uocabulum aliud nihil ſpirans, ꝙ ne cogatur ſubeſſe ulli hominũ: ſed ut liceat omnibus præeſſe, aut ſaltem, ut conſilium ex præcepto faciat.

Amarũ uerbum, ſubditi eſtote, ſed tñ apoſtolicum

QVALE autem eſt incõueniens, eſſe ſacerdotem ſubiectum ſeruo? Nõne Chriſtus in medio omniũ uenit miniſtrare, & formã ſerui accepit? An hæc prouocatio ad meritũ humilitatis nõ niſi ad ſubditos Chriſti pertinet, cuius Rho. Pontifices nolunt eſſe ſubditi? Chriſtus iuſſit nouiſſimo loco ſedere. Et Petrus omnes iubet inſinuare humilitatem. Et Paulus, Superiores inuicem arbitrantes, & honore præuenientes. Verum, hæc ſubditis ſuis dixerũt perſonæ loquentium, & alia ſecutæ ſunt.

Quanto ꝗſq; eſt maior, tãto ſe ſubmiſſiorem debet gerere, magiſq; ſubditis inſeruire, exẽplo Chriſti.

Quanquã de hac ſubiectione, Petrus hoc loco nõ loquatur, quæ mutua humilitate ſpiritus in chriſtianis regnat: ſed de ea, qua ſubiiciebant ꝓphanis magiſtratibus, præſidibus, iudicibus, quos poteſtas Rhomani imperii ordinauerat. Hanc enim cõſtitutionẽ uocat Petrus creturã humanam, quod per homines creentur ii magiſtratus. At hic decretaliſta, nec uocabula ſcripturæ intelligit, & audet eam interpretari. Eſſe autem creaturam humanam (id quod dixi) potuiſſet intelligere (ſi tam ſenſum Petri, ꝙ ſuam ambitionem quæſiuiſſet) ex mox ſequentibus, ubi Petrus diſtribuens per ſingula, quæ in collectione dixerat, ſeipſum exponit, omni inquã creaturæ, ſiue regi, ſiue ducibus, q. d. Ideo dixi omni creaturę & omnibus hominum ordinationibus ſubiici, ne qui ueſtrũ ſe aduerſus minores præſides eleuent, quaſi tantummodo regi obtemperaturi ſed etiam miſſis ab eo, date, facite, ſeruate, quæ danda, facienda, ſeruanda ſunt. Quomodo Rho. xiii. Cui honorem, honorem; cui timorem, timorem; cui tributum, tributum. Nõ ergo de creatura dei loquitur, quã Innocẽtius in ſuis opinionibus cogitat: Sed de creatura humana, ut uerba expreſſe ſonãt; qualis nõ eſt ſeruus, quẽ timet imperiũ accipere ſuper ſacerdotes, licet, iuxta euangeliũ, cuius ſeruo nos oporteat ſubmitti. quin totum hoc uerborũ cahos Innocentii, & nihil facit ad rem, & inſcitiæ ſuæ duntaxat teſtimonia ſunt.

 Sequitur.

SEQVITVR.

Quod autem ſequitur, ſiue regi tanquā præcellenti, Nō negamus, quin præcellat Imperator in temporalibus, illos duntaxat, qui ab eo ſuſcipiunt temporalia.

Hic ſi quæras, qua autoritate uerbū Petri ſic coartet: & quod om̄ibus dictū eſt, ad aliquos dūtaxat deprauator aptet: reſpondebit aliud nihil, q̃ ſic uolum⁹ expreſſo textui uerborū dei.
noſtro uerbo credi fas eſt: etiā plus, q̃
PRIMVM, hic ſcriba laborat, ubi nō urgetur, & fugit nemine perſequen/
te, ſcilicet mala fide, & cōſcientia uexatus. Petrus dicit, regi ſubdi debere tanq̃
præcellenti, id eſt, qui ſit primarius & pluſq̃ duces ab eo miſſi. Ad decretali/
ſta, uocabulo præcellenti, male tactus, timens ne p̄cellentiā ſonet Imperatoris
ſuper Pontifices, anxie occurrit: & de præcellentia regis & Pontificis, longe ex
tra ſententiā Petri diſputat: nō aduertens uerbū Petri, qui non modo regi præ/
cellenti, ſed etiā ducibus ab eo miſſis, obtemperare præcipit, immo omni crea/
turæ humanæ: de quibus nihil eſt ſolicitus decretaliſta: quia uerbum præcel/
lentiæ in ducibus, & creatura humana non ſonuit terribiliter in auribus eius,
Breuiter, ne dictionem unam quidem in Petri hac autoritate intelligit is, quiſ/
quis eſt, ſcriptorculus Rhomanus, & cōtendit tamē om̄es oues Chriſti docere.

SED SEQVAMVR EIVS FVMVM.

Impator in tpalib⁹ oīb⁹ etiā ſacris p̄/cellit, idq; iure diuino.

Dico, Imperator in tēporalibus omnibus præcellit, etiā ſacris, idq; iure diui/
no, ut hæc Petri uerba cogūt: tñ q̄a in arbitrio eius eſt, & ſunt creaturæ hūanæ
pōt hāc p̄cellentiā ipſe ſponte, uel retinere, uel dimittere, & in utroq; habet ius
diuinū. Sic a Cōſtantini tēpore, nō autoritate Pontificū, ſed impatorū, creatu/
ris humānis, data eſt libertas, p̄ſonis & rebus eccleſiaſticorū. nec pōt ad hoc ul
lus reſpōdere aliud quod ualeat. Vnde ſi Impator uel duces rurſum hæc reuo/
cent, quæ ſua autoritate donarūt, nō pōt eis reſiſti ſine peccato & impietate.
QVARE, nihil hic facit deprauator: dūtaxat eos impatori ſubijciēs, qui tē/
poralia ab eo ſuſcipiūt, aperte & temere uerbū Petri diſcerpens. A quo, rogo,
habet ipſe temporalia? A diabolo, uel rapina? Et ubi eſt, quod ſupra dixit, p̄ſo
nam loquētis, attendendā quod Petrus hæc ſcripſerit ſuis ſubditis? Qui ſunt
Petri ſubditi? An ſoli laici? Cur ergo om̄es oues Chriſti ſibi cōmiſſas in Petro
iactat? Ergo omnes oues Chriſti, id eſt, omnes ſubditi Papæ, ſiue laici, ſiue cle

Oēs ſiue laici ſiue clerici, ſubditi ſunt Impatori & ducibus.

rici: ac p̄ hoc, & ipſe, dux ac paſtor, & arietes gregis, ſubditi ſūt Impatori & du/
cibus. Sic eñ ipſius met decretaliſtæ huius uerba ſibi collata cogunt. Aut ergo
nō niſi clerici ſunt oues Chriſti Petro cōmiſſi, aut clerici, aut ſubditi ſūt Impa/
tori ſimul cū laicis, q̄a oēs Petro ſubditi, ſubdunt a Petro Impatori & ducib⁹.

Sed Pontifex in ſpiritualibus antecellit, quæ tanto ſunt digniora, quanto anima præſtat corpori.

Et cur hic nō additur, dūtaxat illos, qui ſpiritualia ab eo ſuſcipiunt? Nempe quod in temporalibus excellere uult, ne Impatori ulla parte cogat ſubdi, quē Petrus in totum ſubdit Imperatori: Ita cogit ſacrum & tremendū uerbum dei poſtremo loco ſedere, & noſtris affectibus cedere. Sed dicito,

An Petrus

AN PETRVS ignorabat, ſpiritualia præcellere temporalibus? Cur ergo ſeipſum & omnes ſubijcit temporalibus adminiſtrationibus? Verū, illud longe ſuauius. Subditi Petri & Papæ ſunt ſpirituales, ideo nō ſubditi imperatori, ex quo ſequitur, quod laici, quia ſpirituales nō ſunt, nec ſubditi Petri, non ſint oues Chriſti; quia has omnes Petro ſubiecit. Cum autē Petrus, hoc autore decretaliſta, ſuis ſubditis hæc ſcripſerit, ſequens erit, ſolos clericos debere, & nullos laicos, ſubeſſe imperatori, aut, quod maxime horrēt, nō omnes oues Chriſti per mūdum, ſub Petro ſunt: aut omnes ſubditos eſſe oportet æqualiter ſpirituales, ſi omnes oues & ſubditi ſunt Petro, ac per hoc diſtinctio iſta temporalium & ſpiritualiū, prorſus corruit. Quid aliud mereaſ, qui ſacras literas, humanis traditionibus tractare & contaminare audet, ꝗ̄ ut in hæc monſtra confuſionis & cōtradictiōis ruat? Non ergo alij ſunt ſubditi Papæ & Imperatoris, niſi quantū donauit Imperatoris conſtitutio & creatura: hoc uerbo Petri & iure diuino omnes ſubijcimur gladio & poteſtati mundanę: ſicut & Rho. xiij. & Tit. iij. ſcribitur. Omnis (inquit) anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non ſine cauſa gladium portat, miniſtra dei eſt, tibi in bonū. Credo, qui omīs anima dixit, nec animā Pontificis, nec ſuam ipſius exceperit. Sed perpendamus ſingula, ut uideamus, ſcripturæ ſacræ interpꝛ̄tationē Rhomanā hodiernā.

Præmiū torquentis ſcripturā ꝓ ſuo affectu.

Si ſpiritualia temporalibus præcellunt, quanto anima corpori, ideoq; ſpiritualia nō licet ſubdiri temporalibus. omnis autē homo habet animā, id eſt ſpirituale, ergo nullus homo alteri ſubdaſ, nec oues Chriſti Petro, cū Petrus ſit homo ſicut & illi.

Paulus dicit, omnis anima ſubdita ſit, quæ utiq; ſpiritualis eſt. An Chriſtus erat ſpiritualis, quādo cum Petro ſoluit Cæſari didrachmū. An Pontifices excepit, quando dixit, date quæ Cæſaris ſunt, Cęſari? At hoc ſyllogiſmo cōcludemus, quod magis ſpirituale fuerit, præcellat minus ſpirituale.

Tum uirgo ſancta ancilla dominabiſ impio Pontifici, & pannoſus mendicus Imperatori: obſecro, quæ tandem hinc ludibria ſequentur. Hoc ſane uerum, in uerbo & ſacramento tradendo (hæc enim ſunt ſpiritualia) Pontifices ſunt ſuper omnes. Verum, in temporalibus rebus, officijs, tributo, cenſu, uectigali, & omībus oneribus temporalis reipublicæ, prorſus Pontifices & clerici ſunt magiſtratibus ſubiecti iure diuino, nec exempti, niſi beneficio huius humanæ creaturæ.

In tpalibus pont. ſūt magiſtratibus ſubiecti.

Quod ſi dixerit, Spiritualia nō intelligo ꝑſonas ipſas: nam uolumus omnes oues Chriſti, nobis eſſe ſubiectas & ſpirituales, ſed res ipſas ſpirituales: ut per temporalia, res temporales. Reſpondeo, tuo laqueo te capio. Si Imperatori tribuis temporaliū omnium poteſtatē, cur ergo tua temporalia ſubtrahis, & non uis ſubdita? Et quod maius eſt & inæſtimabile monſtrum, cur in imperia, regna, dominia, tenes, aufers, confers, transfers? Cur his te miſces? Eſt hoc Imperatori temporali permittere, & tibi ſpiritualia ſeruare?

Quid hic dicent omnes decretaliſtæ, niſi quod tam ex uerbis ꝙ̄ operibus ſuis cognoſcitur, ceu ex folijs & fructibus, ſe neſcire, quid ſit, uel temporale, uel ſpiritale: immo amiſſo ſpiritualibus, ſolum temporalia amare, ut præcellentiam, opulentiam, uoluptatē. Si enim Imperator excellit in temporalibus, nō debet ea ſpūalis Pōtifex uſurpare, ſed ſubdita illi relinquere, tributū de eis pendere Impatori & ducibus, ac rei publicæ tpali ꝓ illa, ſeruire ꝗties fuerit regſiti.

Decretaliſtæ neſciūt quid tpale uel ſpirituale.

Licet non ſimpliciter dictum fuerit, ſubditi eſtote, ſed additum fuit

propter deum.

Qoid hoc? an iterum conſilium fiet ex præcepto? an nõ ſimpliciter perſona loquentis attendenda eſt? an non ſimpliciter ſubditos ſuos Petrus prouocauit ad humilitatẽ? Non ſimpliciter Imperator præcellit in temporalibus? O miſerum & anxium effugium, immo deploranda inſcitia, quæ nondum, quid propter deum uelit, accipit. Petri ſenſus planus eſt, ut ſtatim ſe ipſe exponit. Quia (inquit) ſic eſt uoluntas dei. ideo ſcilicet propter deum ſubdi debere, non quia illi mereantur magiſtratus, ſed quia deus ita uoluit.

O miſeram euaſionem.

At decretator forte conatᷣ hoc uerbo, nõ neceſſariã eſſe ſubiectionẽ eiuſmodi docere, quaſi Petrus indebitos obſecrarit, meriti uidelicet hũilitatis cauſa. VE TIBI, qui uerbum dei ſaluberrimum tam audacter corrumpis miſerrime decretator,

Nec pure ſit ſcriptum, Regi præcellenti, ſed interpoſitum fuit (forſan uon ſine cauſa) tanquam.

Tot mendaciũ eget fucis, ut uerum ſaltem uideatur. ꝙ miſere torquitur hic fugax autor, ut dei præceptũ illudat. Si hoc Tanq̃, minuit ueritatem, uel regis, uel præcepti, cur ſuperius non ſimiliter dixit, Subditi eſtote tanq̃ omni humanæ creaturæ? Cur præcipit ſubdi ſine tanq̃? Cur nõ dixit, Eſtote tanq̃ ſubditi, ſimulantes ſubiectionem, ſicut ille ſimulat regem, tanq̃ ſit rex? Inſuiſior eſt iſta gloſſa, ꝙ ut mereatur confutari. Petrus uult hoc tanquã, rationalem eſſe coniunctionem: oſtendens, quare ſubdendum: quia (inquit) præcellit, & quia duces miſſi ſunt ab eo: Hoc eſt, ipſa præcellentia & poteſtas, quia deo uolente geritur, eſt cauſa, quare ꝓpter deum ſubdi ei debeatis.

Tanquã

Quod autem ſequitur, Ad uindictam malorum, laudem uero bonorum, intelligendum non eſt, quod Rex uel Imperator, ſuper bonos & malos acceperit gladij poteſtatem, ſed in eos ſolũmodo, qui utentes gladio, eius ſunt iuriſditioni commiſſi.

O neceſſarium Rhomanæ curiæ, & cleri licentiæ impunitiſſime gloſſam. Hic ſane opus erat oculos intendere, hic ulcus tangebatur, ſed fruſtra. Iterum, hic cum ſuo duntaxat prodit, uerbum dei generale torquens in partem populi Chriſti. Quare & nos eadem abſurda pro uerbo dei, contra uanitatem hãc reducamus. Et quæramus, an omnes oues Chriſti ſint Petro ſubditæ: & an ad ſuos ſubditos hæc ſcripſerit: & an alij ſint ſubditi Petri & regis. Hæc enim tria neceſſe eſt confiteatur uera, ut ex prædictis patet. Quare, ſi ſuos ſubditos hæc ſcripſerit, & hi alij ſunt a ſubditis Imperatoris, gladij poteſtas, uerbo Petri, ſolum ſuper clericos, in uindictam malorum, & laudem bonoꝝ ualebit: eruntq́ exempti omnes & ſoli laici. Cur ergo contraria uidemus fieri, adeo, ut clericos tradant ſeculari foro, non niſi exutos clericatu? Sin omnes ſunt ſubditi Petro, & ad om̃es hęc ſcripſit, qui ſunt oues Chriſti: ergo uel clerici gladio exempti, non ſunt oues Chriſti: uel hæc deprauatio & diſtinctio uerboꝝ Petri, prorſus impia & ueritati aduerſa eſt.

Impia eſt diſtinctio.

Deniq́, hæc gloſſa id præſtabit, ut iam nulla ſit poteſtas gladij, quandoquidem pontifici totum urbem ſubijciunt. ſubiecti uero ei, non ſunt ſub Imperatoris

Gloſſa in poteſtatẽ gladij ficta.

toris iuriſditiõe. Niſi noua & humanitas inſtituta iuriſditio, clericus ſolos eximat, ac laicos illic relinquat. Sed hoc nõ eſt uerbum Petri exponere, qui oẽs gladio ſubijcit, qui ſibi ſubiecti ſunt. Ita pugnant leges hominũ, cum lege dei. Quare nullus eſt exemptus a poteſtate gladij, ſiue laicus, ſiue clerus: niſi quanenim ipſa poteſtas gladij donauit ac permiſit, ſicut olim heretici tempore Auguſtini puniebantur poteſtate gladij, & etiam nunc per ignem. Quod nullo modo liceret fieri, ſi eccleſiaſtica iuriſditio, eſſet iuris diuini: ea ſcilicet, qua exempti ſunt clerici a gladij poteſtate. Et ſicut hodie habet clericalis ſtatus, melius eſſet, ſublatis exemptionibus, rurſum gladio ſubijci, iuxta preceptum Petri & Pauli, omnes cleros, ut punirentur. tunc eccleſia melius haberet, timore gladij peccatis coercitis. nunc autem ſuis legibus impune aluntur in om̃e malũ.

Melius eſſet, clerũ timore gladij a peccandi libidie coerceri, q̃ impunitate eam tam feneſtrã neqtię apire

Poteſt autem poteſtas gladij clero, gratuito concedere ſuum rigorem. Verũ ſi id nollet facere, non poſſet cogi, nec ullis pontificum decretis impediri. Nõ enim habent poteſtatem gladij coercendi, quem deus dedit ſolus. Nec uerum eſt, quod in manu Papæ ſit iubere gladium eximi, uel condi: libera eſt poteſtas gladij a deo collata. ſicut & ſupra dixit, quod in temporalibus eam habeat Imperator. ubi in omnibus dicere debuit, adeo non potuit omnino negare, gladium non eſſe in ſua manu.

Potuiſſes autem prærogatiuam ſacerdotij ex eo potius intelligere quod dictum eſt, nõ a quolibet, ſed a deo: non regi, ſed ſacerdoti: non de regia ſtirpe, ſed de ſacerdotali proſapia deſcendẽti: de ſacerdotibus uidelicet, qui erant in Anatot, Ecce conſtitui te ſuper gentes & regna, ut euellas & diſſipes, ædifices & plantes.

Quid hoc? an non eſt a deo dictum, quod Petrus & Paulus dixerũt, ſubditi eſtote. Non eſt ſacerdotibus dictum, non eſt omnibus dictum, quando Paulus dicit, omnis anima?

Quid? ſi Impator dicat: Ego duos apl̃os primos ꝑ me habeo, q̃bus plus credendũ eſt, quã Hieremiæ; eo quod illi, ueritatẽ reuelatã noui teſtamenti; iſte more ꝓphetico occultatã locut⁹ eſt; ideo nihil ꝓbat cõtra me. Quid hic dicet? Sed adde, ſi hæc, uera ſunt, Ergo Hieremias eſt ſũmus Põtifex: quãdoq̃dẽ, hũc eius titulũ ſoli Romani Põtifices arrogãt, q̃d cõſtituti ſunt ſup gẽtes & regna

Igit̃ de ꝓpheta & opere ꝓphetæ, locutus eſt deus; nihil de p̃cellentia ſacerdotali. Non eſt alia præcellentia in eccleſia, q̃ uerbi miniſteriũ; quod bene ſaluum manet, ſi ſacerdotes in omnibus temporalibus ſubiecti ſint poteſtati gladij, ſicut fuit in Chriſto & apoſtolis, & primoribus Epiſcopis.

In ecc̃ia p̃cellentia eſt uerbi miniſteriũ

Deniq;, c̃ur nõ euellit, diſſipat, ædificat, plantat, ſi hoc ad ſe pertinere putat? Nõ ſunt dignitatis & p̃cellentiæ, ſed laboris & officij uerba, quæ hic ponunt̃. Et ubi fuit ſummus ſacerdos in lege, ſi Hieremias hoc uerbo ſacerdos conſtituitur ſuper gentes & regna, ſuper quæ ille non erat conſtitutus. Vbi eſt & illud quoq;, quod Pontificẽ in ſpiritualibus duntaxat præcellere dixit, partitus cum Cæſare imperiũ, ſi ſup gentes & regna cõſtitutus eſt, ad hunc ſenſum?

Præterea noſſe debueras, quod fecit deus duo luminaria magna in firmamẽto cœli. luminare maius, ut præeſſet diei, luminare minus,

ut præceſſet nocti, utrunq; magnum, ſed alterum maius.
Ad firmamentum igitur cœli, id eſt, uniuerſalis eccleſiæ, fecit deus
duo luminaria magna, id eſt, inſtituit duas dignitates, quæ ſunt ponti/
ficalis autoritas, & regalis poteſtas. Sed illa quæ præeſt diebus, id eſt
ſpiritualibus, maior eſt: Quæ uero carnalibus, minor. Et quãta eſt in/
ter ſolem & lunam, tanta inter põtifices & reges differẽtia cognoſcit.

A quo cognoſcitur? a gloſa hoc textu digniſſima, quæ dicit, Papam quadra/
geſies ſepties eſſe maiorem Rege. adeo certi ſibi ſunt, de menſura utriuſq; ma/
gnitudinis, & ſolis & Pontificis, niſi quod hic magna quæſtio oritur, quomo/
In uete. lege reges erãt ſupra pontifi. do in ueteri lege, Reges erant ſuper Pontifices, niſi tunc non fuiſſe eccleſiam,
id eſt, firmamentũ cœli, credendum ſit. quando una eccleſia dei eſt, ab origine
mundi ad finem uſq;. Sed eſto, eccleſiam chriſtianam intelligat.
Quid dicet? quis certiores nos faciet, ſol nouum an ueterem ſacerdotẽ ſigni
ficet? Siquidem allegoria dubia eſt, & nihil probat. Immo qua ratiõe compe/
ſcitur Imperator, ſi ſuam poteſtatem dicat intelligi per ſolem maius lumen, ut
cui ſubiecta per Petri uerbũ ſit omnis anima, quantumlibet ſpiritualis?
QVID? quod hac ratione ſequitur, Iulium, Auguſtũ, & alios gentiles im/
peratores fuiſſe in eccleſia, quia fuerunt minus lumen eccleſiæ, a deo factum.
Feſtiua eluſio. Et quod feſtiuius eſt, Iulius & Auguſtus erant minus lumen, anteꝙ fieret fir/
mamentũ, id eſt, eccleſia, immo anteꝙ Chriſtus naſceretur, caput & autor hu/
ius firmamenti, ſed & uniuerſalis eccleſia diu fuit ſine iſto maiori luminari, &
etiamnum eſt in Græcia & India.
Illi forte adhuc in tenebris ſunt, licet in firmamento cœli ſint.
DOLENDVM ſane, iſtis ludicris & nugis, & uerba dei in res (ut putant)
tam ſerias ſtabilendas deformare, faceſſant laruæ, figura nihil probat.
Deinde, allegoria horum uerborum eſt hæc, SOL, eſt Chriſtus, LVNA,
eccleſia, COELI, apoſtoli, STELLAE, ſancti. Poteſtas Imperatoris nihil ꝑ
tinet ad eccleſiam, nõ magis, ꝙ quæcunq; mundi.

Nobis autem commiſſæ ſunt Chriſti, in b. Petro dicente domino,
paſce oues meas, non diſtinguẽs inter has oues & alias, ut alienum a
ſuo ouili demonſtraret, qui Petrum & ſucceſſores ipſius, magiſtros
non recognoſceret & paſtores.

Hoc ſane neceſſariũ erat addere, quo ambitio aperte oſtenderetur. Quis au/
tem hãc gloſſam accipiet? quo neruo firmabitur? quãdo dicis: non diſtinguẽs
inter has & alias. Cuius oues Paulus paſcebat, & alij apoſtoli? ſuas. Cur non
potius dicendum, quod nõ diſtinxerit inter Petrum & alios paſtores, cum im
Si ꝑ aliũ licet paſcere, q̃d uetat & oues per alium audire. poſſibile fuerit, ab uno Petro paſci omnes. Sin per alium poteſt paſcere, quid
refert & oues poſſe per aliũ audire? ubi tunc erunt, tam paſtor, ꝙ oues? Siccine
uerbum dei licet ludere? Cur autem qui hoc uerbũ paſce, ad ſe ſolos pertinere
putant, nõ eunt in Turcas? immo cur non in Boemos ſaltem? Verũ, quid hoc
laboro? Cur nõ pauit hic Paſchalis hunc decretaliſtam & ſuam curiam, ut uer
ba Chriſti recte intelligeret, pro animæ cibo, & nõ tam miſere contaminaret?
An in Turchia & Boemia nõ ſunt animæ paſcẽdæ? An ſolũ paſtas ſibi credit
cõmiſſas

commiſſas? Cur ergo Petrus non contentus paſtis a Chriſto ouibus, ipſe per totum mundum, paſcendas ac docēdas quæſiuit? Cur inquã paſcere ſibi uſurpant, & tamen non faciunt? niſi quod cupiunt nos ſcire, quid intelligant per uerbum paſcere, quoties illi ad ſe oues pertinere iactant, ſcilicet dominari, in otio tondere oues, meraq́ʒ tyrannide in eccleſia præualere. Error itaq́ʒ eſt, alienum eſſe ab ouili Chriſti, qui Petrum & ſucceſſores ipſius non recognoſcit paſtores & Magiſtros.

PRIMVM quod ipſi, nec paſcunt, nec regunt, Alioquin, iam omnes chriſtiani eſſent alieni a Chriſto, quod nullus corũ uideat, etiam ſi q́ʒ maxime uelit, paſtores & magiſtros Rho. Pontifices. uident autem eos, & recognoſcunt dominantes & pompantes: & tamen hac recognitiõe, non magis ſunt de ouili Chriſti, ſed pene eijciuntur per uim: tam efficacia ſunt eorum ſcandala.

DEINDE, quia ſatis eſt, PAVLVM, immo quemuis ſacerdotem recognoſcere paſtorem & magiſtrũ, ubi ubi fuerit. Hic enim paſcit & regit: illi uero, paſtas ſolum tondent & mactant.

Satis eſt quẽcunq́ʒ ſacerdotẽ, ſiue Petrũ ſiue Paulũ recognoſcere paſtorẽ, q potius paſcat q́ʒ tondeat & mactet.

Sed ſatis hæc, ne uidear ſtudio reprehẽdendi hæc moliri, cũ aliud non quæram, q́ʒ ut illis os obſtruam, qui nobis ſcripturarum intellectum liberrimum a Chriſto datum, captiuare audent in ſenſum & uerbum hominũ pontificum: uolentes de uerbis dei iudicare ſecundum uerbum hominũ: cum cõtra, uerba hominum iudicanda ſint ſecundũ uerbum dei, quod iudicat omnia.

Sequitur. Ad tertium, ad rationes. Vbi illud primum tractandum &c.

Tandem circa finem facie. 335. Vbi uerſu. 19. habetur Quo quid uanius dici poteſt, In ſecũda adiecit.

Decimaſeptima. Si Papa eſſet iure diuino ſuper omnes fideles eccleſiæ, nullus poſſet eum abſoluere, nec confitentẽ audire: quia quicquid iuris diuini eſt, immutabile eſt. Nec ulla ratione poteſt ſe alteri ſubmittere, & poteſtatem ſuper ſe pati, ſine iuris diuini iniuria. Nõ em̃ põt inferior fieri ullo pacto, niſi hominum arbitrio. Ius diuinũ ſtat fixum in eo quod eſt. Sequit̃. In fine dico.

Sed nec Procemialẽ Epiſtolam, quã præmiſit ſecundę æditioni, quod notabilis ſit, & in rem ſuam & tuam obmittere potuimus, quin ſubiecimus in hunc modum.

Martinus

MARTINVS LVTHE/ RIVS PIO LECTORI SALVTEM IN CHRISTO.

SVPER propoſitionibus tredecim reſolutiones meas,
nuper tumultuario negotio ædidi, ut ferebat, & tempo
ris, & occupationum mearum ratio. ita enim cogor pe/
ne imparatus, peſſimo nomini, quod mihi a multis in/
tentatur, occurrere. Quas cũ uideam maiore ſtudio peti
ꝙ ſperaueram, uiſum eſt, eas ſub in cudem reuocatas au
gere, uel emendare ſaltem, ſi qua digniore facie in publi
cum uenire poſſint. In qua re, optime lector, te primum
oro, ne ſtili mei uarietatem mireris. Sum plane aliquando ſordidior, penituſqꝫ
mei diſſimilis, quod de induſtria facio, quod mihi non ſit ſpes nominis & me/
moriæ diuturnæ, nec tale quippiam unquam queſiui. Sed ſicut ui in publicum
tractus ſum, Ita cogito ſemper, ꝙ poſſim, citius redire in meum angulum, ſal/
uo Chriſtiano meo nomine. Habere enim puto Theatrum meũ ſuam horam.
Poſt me alius ſequetur, ſi dominus uolet: ego tempori meo ſatiſfecerim. Vide/
or & multis paulo durior in aduerſarios, & uelut modeſtiæ theologicæ obli/
tus. Hic ſi qua & alia uitia mea inueniantur, non magnopere deprecor culpã:
quod hoc me alia cauſa facere nõ ſum mihi conſcius, ꝙ nimio publici tædio &
odio, in quod me mergũt illi, plurimum mihi pretioſiſſimi temporis ſuffuran/
tes. Deinde, quod tam ꝑfractos & obſtinatos oblatratores patior, ut e quauis
ſyllaba, mihi ignominiam, ſibi uictoriam nominis Chriſtiani, inſidioſiſſime
& pertinaciſſime quærant: ut malo nodo, malus mihi cuneus neceſſarius uide
atur. quanquã uideor mihi, ſtomacho me multam ſemper feciſſe uim, ne face/
rem quæ poſſem. Et neſcio, ſi molliter ſimul & utiliter tangi queant, qui inue
teratiſſima iam diu cõſuetudine opprobrãdi hæretici nominis, ita in iudican/
dis aliorum ſcriptis obſtupuerunt, & ad audiendam ueritatẽ obduruerunt, ſu/
iſqꝫ opinionibus obſurduerunt: ut uix caduceo diuino quopiam excitari poſſe
uideãtur. Vt id taceam, ꝙ intolerabile ſit, leuiter arguere eos, qui e templo dei
ſpeluncam latronum fecerunt: & e ſcriptura dei, negotium hominum: abomi
nationẽ eã e loco ſancto, & CHRISTVS flagellis pepulit. & PAVLVS
dure increpandos cenſuit hos uaniloquos. Nã id coguntur, uelint, nolint, con
fiteri, ſacras literas paſſim in uniuerſalibꝰ ſtudijs fuiſſe neglectas penitus, quã/
tumuis ſeſe iactent ſcripturas intelligere religioſius, humano aliorum ſenſu,
ꝙ illarum proprio. Ego mihi nolo hãc cantari cantilenã, nec ſaltitabo ad eam.
uolo, non iudice humano dic ſcripturam, ſed ſcriptura iudice, omnium homi/
num ſcripta, dicta, facta intelligere. Poſtremo omnium criminũ nomina, mo/
deſte & patienter tuliſſe, laus eſto. At ſpolium nominis Chriſtiani, rapinam
gloriæ dei, abnegationem Chriſti (quod moliuntur, qui hæreticum tam facile
ꝙ temere pronunciant) agnouiſſe, ac non potius uſqꝫ ad ſanguinem omnibus
uiribus reclamaſſe, anathema ſit. Proinde qui me patientem deſyderãt, primũ
alio ꝙ hæretico, perfido, & apoſtatico nomine criminentur: aut, quod debent,
talem me eſſe prius conuincant. Neqꝫ enim mihi retaliaſſe uideor quenquam
talium criminatorũ, etiam ſi ſexcentis nominibus malis eos oneraſſem. Hæ/

reſis

reſis enim ſimilia ſibi monſtra nō habet, cum ſit peccatum in ſpiritum ſanctū: Quanquā intutus omniū ſanctorū exempla, & impotentem illorum animū, qui tam celebre hoc crimen faciunt: pene mihi perſuadeo, non minus ferendū eſſe hæretici, ꝙ̄ cuiuſcꝫ uitij opprobrium. Quādo & Chriſtum habere dæmonium Iudæi inſaniebant, obſequium deo ſe præſtare arbitrati. Verum, utut ſit nullius perſona unquā mihi erit odioſa, qui ſperem omnes nos tandem pacatos in regno Chriſti uicturos in æternum. Cauſam uero ſcripturæ ſanctæ, ſi concitati ore zelo egero, ueniā mihi ſpero iuſtam non negari, quod non poſſit eſſe par ullius læſio ſeu iniuria, cū iniuria diuinæ ſcripturæ collata. Hic enim uita noſtra læditur æterna: illic putridum nomen corruptibilis hominis. Dominus autem ipſe Ieſus regat & ſeruet nos omnes, cuſtodiatqꝫ corda, & intelligentias noſtras, Amen. Vale optime lector.

REVERENDO ET VERE PATRI SVO IOANNI STVPITIO S. T. profeſſori, Auguſtinianæ familiæ Vicario, F. Martinus Luther diſcipulus, Salutem, & ſeipſum.

MEmini Reuerende Pater, inter iucundiſſimas & ſalutares fabulas tuas, quibus me ſolet dominus Ieſus mirifice conſolari, incidiſſe aliquando mentionem huius nominis, pœnitentia: ubi miſerti cõſcientiarum multarum, carnificumq; illorũ, qui præceptis infinitis, eiſdemq; importabilibus modum docẽt, ut uocant, confitendi: te uelut e cœlo ſonantem excepimus, quod pœnitentia uera non eſt, niſi quæ ab amore iuſtitiæ & dei incipit: & hoc eſſe potius principium pœnitẽtiæ, quod illis finis & cõſummatio cenſetur. Hæſit hoc uerbum tuum in me, ſicut ſagitta potentis acuta: cœpiq; deinceps cum ſcripturis, pœnitentiã docentibus, conferre. Et ecce iucundiſſimum ludum uerba undiq; mihi colludebant, planeq; huic ſententiæ arridebãt & aſſultabant: ita, ut cũ prius non fuerit ferme in ſcriptura tota amarius mihi uerbum, quam pœnitentia, licet ſedulo etiam coram deo ſimularem, & fictum coactũq; amorem exprimere conarer, nunc nihil dulcius aut gratius mihi ſonet, quam pœnitentia. Ita enim dulceſcũt præcepta dei, quando nõ in libris tantum, ſed in uulneribus dulciſſimi Saluatoris legenda intelligimus. Poſt hæc acceſſit, quod ſtudio & gratia eruditiſſimorum uirorum, qui nobis Græca & Hebræa officioſiſſime tradunt, didici, idem uerbum græce Metanoea dici, a meta & noein, id eſt, a poſt & mentẽ: ut ſit pœnitentia ſeu metanoea, reſipiſcentia, & poſt acceptum damnũ & cognitum errorem intelligentia ſui mali, quod ſine mutatione affectus & amoris fieri eſt impoſſibile: quæ omnia Paulinæ Theologiæ ita reſpondent apte, ut nihil ferme aptius Paulũ illuſtrare poſſit, meo ſaltem iudicio. Deniq; profeci & uidi, Metanoean non modo a poſt & mentem, ſed a trans & mẽtem poſſe deduci (ſit ſane uiolentum) ut Metanoea tranſmutationem mentis & affectus ſignificet, quod non modo affectus mutationem, ſed & modum mutandi, id eſt, gratiam dei uidebatur ſpirare. Nam tranſitus ille mentis, id eſt, ueriſſima pœnitentia, celeberrimus eſt in ſacris literis: ut quem phaſe illud uetuſtũ olim ſignificauit, Chriſtus exhibuit: & longe ante Abraham quoq; figurauit, quando trãſitor, id eſt, Ebræus uocari cœpit, traiectus ſcilicet in Meſopotamiam, ut Burgen. docte docet. Huic & titulus ille pſalmus

Carnifices cõſcientiarũ.

Ineptus cõfitendi modus.

Pœnitentia uera ab amore iuſtitiæ incipit.

μετάνοια, reſipiſcẽtia.

μετανοεῖν, reſipiſcere.

concinit,ubi Idithun,id eſt,tranſiliens cantator inducitur. His in/

Opibus pœnicentiæ ni/ miũ tribuẽ

hærens,auſus ſum putare,eos falſos eſſe,qui operibus pœnitentiæ tã
tũ tribuerũt,ut pœnitentiæ uix reliquũ nobis fecerint,præter frigidas
quaſdã ſatisfactiones,& laborioſiſſimã cõfeſſionẽ:latino ſcilicet uoca

Latina uox erroris cau/ ſa.

bulo abducti,qđ pœnitentiã agere,actionẽ magis ſonet,quã mutatio
nẽ affectus:& Græco illi Metanoin,nullo modo ſatisfacit. Hæc mea
cũ ſic ferueret meditatio,ecce ſubito cœperũt circũ nos ſtrepere, imo
clangere noua indulgentiarũ claſſica,& remiſſionũ buccinæ: quibus
tñ non ad ſtrenuũ belli ſtudiũ animaremur. Breuiter, neglecta ueræ

Satisfactio uiliſſima ps pœnitẽtiæ.

pœnitentiæ doctrina,adeo magnificare p̄ſumpſerũt,non pœnitentiã,
non ſaltẽ uiliſſimã eius partẽ,quæ ſatisfactio dicitur,ſed eiuſdẽ uiliſſi/
mæ partis remiſſionẽ,ut nunquã ſit ita magnificari audita. Deniq; im
pia & falſa,& hæretica docebãt,tãta autoritate,temeritate uolui dice,
re,ut qui uel cõtra mutiret,ſtatim hæreticus,igni deuotus cęt,& æter,
næ maledictiõis reus.Ego hoꝝ furori occurrere nõ potẽs,ſtatui mode
ſte eis diſſentire,& in dubiũ uocare eorũ dogmata,fretus oĩm docto/

Satisfacere, melius q̃ ſa tis actionẽ remittere.

rũ,totiusq; eccleſiæ ſentẽtia:qđ etiã ſatisfacere melius ſit,quã ſatisfacti
onẽ remitti,id eſt,indulgẽtias redimere:nec eſt ullus qui aliter unquã
docuit.Itaq; diſputaui,id eſt,ſumma,media,infima,oĩa in malũ capi/
tis mei irritaui,quantũ ꝑ hos,pecuniarũ,heus animarũ dicendũ fuit,
zelatores fieri,ac ꝑfici põt.Sic eñ ſuauiſſimi hoĩes,craſſiſſima aſtutia
inſtructi,cũ negare nõ poſſint ea,q̃ dixi,fingunt ſummi Pontificis po
teſtatẽ lædi meis diſputationibus.Hæc eſt cauſa R.P.qđ ego nũc infe
liciter in publicũ prodeo:qui ſempꝛ anguli amator fui, & ipſe eligens
ſpectare pulcherrimũ noſtro ſeculo ingenioꝝ ludũ,magis quã ſpecta

Prouerbiũ.

ri & rideri.Sed,ut uideo,oportet & Corchorũ inter olera uideri, & ni
grũ ſtatui inter alba,decoris ſcilicet & Veneris gratia.Rogo itaq;,has
meas ineptias ſuſcipias,& q̃ fieri põt induſtria,ad optimũ Pontificem
Leonẽ decimũ tranſmittas:ut ſint ibi mihi aduerſus ſtudia malignã/
tiũ,uice alicuius paracleti:nõ qđ te mihi cõiungi periculo uelim,meo
ſolius periculo hæc egiſſe uolo.Chriſtus uiderit,ſua ne ſint an mea q̃
dixi:ſine cuius nutu,nec ſummi Pont.ſermo eſt in lingua eius,nec cor
regis in manu ſua.Hũc eñ expecto iudicẽ e Romana ſede,ꝓnũciantẽ.
Cæterũ,minacibus illis meis amicis nihil habeo qđ reſpondeã,niſi il
lud Reuchlianũ:Qui paupꝛ eſt,nihil timet,nihil põt ꝑdere.Res nec ha
beo,nec cupio.Famã & honorẽ,ſi habui,aſſidue nũc ꝑdit qui perdit.
Vnũ ſupeſt imbecille,& aſſiduis fatigatũ incõmodis corpuſculũ: qđ
ſi qua ui uel dolo abſtulerint,ĩ obſequiũ dei,forte una uel duabꝰ uitæ

Chriſtianus Martini ani mus.

horis me pauperiorẽ faciẽt.Sufficit mihi dulcis redẽptor & ꝓpitiator
dñs meus Ieſus Chriſtus:cui cantabo,quã diu fuero:ſi q̃s aũt noluerit
cantare

cantare mecum, quid ad me? ululet, ſi libet, uel ſecum. Ipſe dominus Ie
ſus ſeruet te in æternum mi pater ſuauiſſime. Vuittenbergæ, die ſan
ctæ Trinitatis. Anno M. D. XVIII.

BEATISSIMO PATRI

LEONI X. PONT. MAX. F. MARTINVS LV
THERIVS AVGVSTINIANVS AETER
NAM SALVTEM.

AVDITVM AVDIVI de me peſſimum,
Beatiſſime Pater, quo intelligo, quoſdā ami
cos feciſſe nomen meum grauiſſime coram
te & tuis fœtere: ut qui autoritatē & poteſta
tem clauiū & ſummi Pontificis minuere mo
litus ſim: inde hæreticus, apoſtata, ꝑfidus,
& ſexcentis nominibus, imo ignominiis ac
cuſor. Horrent aures, & ſtupent oculi. Sed
unicū ſtat fiduciæ præſidiū, innocens & qui
eta conſcientia, nec noua audio. Talibus enim inſignibus & in noſtra
regione me ornauerunt homines iſti honeſtiſſimi, & ueraces, id eſt,
peſſime ſibi conſcii: qui ſua portēta mihi conantur imponere, & mea
ignominia ſuas ignominias glorificare. Sed rem ipſam beatiſſ. Pater
digneris audire ex me infante & inculto. Cœpit apud nos diebus ꝓ
ximis prædicari Iubileus ille indulgentiarū Apoſtolicarū: profecitq;
adeo, ut præcones illius, ſub tui nominis terrore, omnia ſibi licere pu
tantes, impiiſſima hæreticaq; palam auderēt docere, in grauiſſimum
ſcādalū & ludibriū Eccleſiaſticæ poteſtatis, ac ſi Decretales de abuſi
onibus quæſtorū nihil ad eos pertinerent. Nec contenti, quod liberri
mis uerbis hæc ſua uenena diffunderēt: inſuper libellos ediderunt, &
in uulgū ſparſerunt. In quibus, ut taceā inſatiabilē & inauditā auariti
am, quā ſinguli pene apices olent craſſiſſime, eadē illa impia & hæreti
ca ſtatuerunt: & ita ſtatuerunt, ut Confeſſores iuramento adigerent,
quo hæc ipſa fideliſſime inſtantiſſimeq; populo inculcarent. Vera di
co, nec eſt quo ſe abſcondant a calore hoc. Extant libelli, nec poſſunt
negare. Agebantur tum illa proſpere, & exugebātur populi falſis ſpe
bus: & ut Propheta ait, Carnē deſuper oſſibus eorū tollebant. Ipſi ue
ro pinguiſſime & ſuauiſſime interim paſcebantur. Vnū erat, quo ſcan
dala ſedabant, ſcilicet terror nominis tui, ignis cōminatio, & hæretici

Conſcientiā bonā & quietā habet Lutherus.

Inſatiabilis auaritia indulgentiariorū.

nominis opprobrium. Hæc enim incredibile eſt quã propenſi ſint in-
tentare: quandoq; etiam ſi in meris opinioſisq; nugis ſuis contradicti
onem ſenſerint, ſi tamen hoc eſt ſcandala ſedare, ac non potius mera ty
rannide ſchiſmata & ſeditiones tãdem ſuſcitare. Verum nihilominus
crebreſcebant fabulæ per tabernas de auaritia ſacerdotum, detractio
nesq; clauium, Summiq; Pontificis, ut teſtis eſt uox totius huius ter-
ræ. Ego ſane, ut fateor, pro zelo Chriſti, ſicuti mihi uidebar: aut ſi ita
placet, ꝓ iuuenili calore urebar: nec tamẽ meũ eſſe uidebã, in iis quicq̃

Monuit pri-
mates eccle-
ſiaſticos.

ſtatuere, aut facere: ꝓinde monui priuatim aliquot magnates eccleſia
rum. Hic ab aliis acceptabar, aliis ridiculũ, aliis aliud uidebar: præua
lebat enim nominis tui terror, & cenſurarũ intentatio. Tandẽ cũ nihil
poſſem aliud, uiſum eſt ſaltem leniuſcule illis reluctari, id eſt, eorũ do-
gmata in dubium & diſputationẽ uocare. Itaq; ſchedulam diſputato-
riam ædidi, inuitans tantũ doctiores, ſiqui uellent mecũ diſceptare, ſi-
cut manifeſtũ eſſe, etiam aduerſariis oportet, ex præfatione eiuſdẽ di-
ſceptationis. Ecce, hoc eſt incendiũ, quo totum mundũ queruntur con
flagrare, forte, quod indignantur me unum, autoritate tua apoſtolica

Diſputãdi fa-
cultatem ha-
bet doctor ſa-
cræ theologiæ

magiſtrum Theologiæ, ius habere in publica ſchola diſputandi pro
more omnium uniuerſitatũ, & totius eccleſiæ, nõ modo de indulgen-
tiis, uerumetiã de poteſtate, remiſſione, indulgentiis diuinis, incompa
rabiliter maioribus rebus. Nec tamen multũ moueor, quod hanc mi-
hi facultatẽ inuideant, a tuæ B. poteſtate conceſſam, qui eis fauere co-

Ariſt. ſomnia.

gor inuitus multo maiora: ſcilicet, quod Ariſtotelis ſomnia in medi-

Diſputãt me-
ras nugas de
diuina maie-
ſtate.

as res Theologiæ miſcẽt: atq; de diuina maieſtate, meras nugas diſpu
tant, contra & citra facultatem eis datam. Porro, quod nam fatum ur-
geat, has ſolas meas diſputatiões præ cæteris, nõ ſolũ meis, ſed omniũ
magiſtrorum, ut in omnem terram pene exierint, mihi ipſi miraculũ
eſt. Apud noſtros, & propter noſtros tantum ſunt æditæ, & ſic æditæ,
ut mihi incredibile ſit, eas ab omnibus intelligi: diſputatiões eñ ſunt,
non doctrinæ, non dogmata, obſcurius, pro more, & enigmaticẽs po-
ſitæ. Alioqui, ſi præuidere potuiſſem, certe id pro mea parte curaſſem,

Nota Marti-
ni modeſtiã.

ut eſſent intellectu faciliores. Nunc quid faciam? Reuocare nõ poſſum
& miram mihi inuidiam ex ea inuulgatione uideo cõflari, inuitus ue-
nio in publicum, periculoſiſſimumq; ac uarium hominum iudicium,
præſertim ego indoctus, ſtupidus ingenio, uacuus eruditione, deinde

Seculum hoc
florẽtiſſimũ.

noſtro florentiſſimo ſeculo, quod pro ſua in literis, & ingeniis felicita
te, etiam Ciceronẽ cogere poſſit ad angulum, lucis & publici alioqui
non ignauum ſectatorem. Sed cogit neceſſitas, me anſerem ſtrepere in
ter olores. Itaq; quo & ipſos aduerſarios mitigem, & deſyderia multo-
rum expleam, emitto ecce meas nugas, declaratorias mearum diſputa
tionum,

tionum:emitto autẽ,quo tutior ſim,ſub tui nominis præſidio,& tuæ protectionis umbra,Beatiſſime pater:in quibus intelligẽt omnes,qui uolent,quam pure ſimpliciterq; eccleſiaſticã poteſtatẽ & reuerẽtiam clauium quæſierim & coluerim,ſimulq; quã inique & falſe me tot nominibus aduerſarii fœdauerint. Si enim talis eſſem,qualem illi me uideri cupiunt,ac nõ potius omnia diſputandi facultate, recte a me tractata fuiſſent,non potuiſſet fieri,ut illuſtriſſimus Princeps Fridericus Saxoniæ dux,elector Imperii &c. hanc peſtem in ſua permitteret uniuerſitate:cũ ſit catholicæ & apoſtolicæ ueritatis unus facile amantiſſimus:nec tolerabilis fuiſſem uiris noſtri ſtudii acerrimis & ſtudioſiſſimis. Verum,actum ago,quando illi ſuauiſſimi homines nõ uerentur mecum & principem & uniuerſitatẽ pari ignominia cõficere palam. Quare beatiſſime pater,proſtratũ me pedibus tuæ B. offero,cũ omnibus quæ ſum & habeo. Viuifica,occide,uoca,reuoca,approba,reproba,ut placuerit:uocem tuã,uocem Chriſti in te præſidentis & loquẽtis agnoſcam. Si mortem merui,mori non recuſabo:Domini enim eſt terra & plenitudo eius:qui eſt benedictus in ſecula, Amen: qui & te ſeruet in æternum,amen. ANNO M. D. XVIII.

Eccleſiaſticã dignitatẽ coluit pure ſimpliciterq;.

Fridericus Saxo. dux.

Fridericum principẽ notare nõ ſunt ueriti.

PROTESTATIO R. P. MARTINI LVTHER AVGVSTINIANI VVITTENBERGENSIS.

Quia hæc eſt Theologica diſputatio, ꝙ pacatiores faciã animos, nudo diſputatiõis textu forte offenſos,repetã hic denuo,ꝓteſtationẽ ĩ ſcholis fieri ſolitã.

Primum proteſtor,me prorſus nihil dicere aut tenere uelle, niſi quod in & ex ſacris literis primo,deinde eccleſiaſticis patribus,ab eccleſia Rhomana receptis hucuſq; ſeruatis,& ex Canonibus,ac decretalibus pontificijs habetur, & haberi poteſt. Quod ſi quid ex ijs probari uel improbari non poteſt,id gratia diſputationis duntaxat,pro iudicio rationis,& experiẽtia tenebo: ſemper tamen in ijs ſaluo iudicio omnium ſuperiorum meorum.

Proteſtatio theologica.

Vnum illud addo,& mihi uendico iure Chriſtianæ libertatis,quod opiniones B. Thomæ,Bona.aut aliorum ſcholaſticorum,uel canoniſtarum, nudas, ſine textu & probatione poſitas,uolo pro meo arbitrio refutare uel acceptare, ſecundũ conſiliũ Pauli: Omnia probate,quod bonũ eſt tenete. Etſi ſcio quorundam Thomiſtarũ ſententiam,uolentium B. Thomã ab eccleſia approbatũ in omnibus. Conſtat ſatis,quantũ B. Thomæ ualeat autoritas. Hac mea proteſtatione credo ſatis manifeſtũ fieri,quod errare quidẽ potero:ſed hæreticus non ero,quantũlibet fremant & tabeſcant, ij qui aliter ſentiũt uel cupiunt.

Chriſtiana libertas opinionibus Tho. Bonauẽturæ &c. non uult premi.

RESOLVTIONES DISPVTATIONVM DE VIRTVTE INDVLGENTIARUM Reuerendi patris, ac ſacræ theologiæ doct. Martini Lutherij Auguſtiniani Vuittenbergenſis, ad Leonē X. Pont. omnibus modis ſummum.

CONCLVSIO PRIMA.

Pœnitentia ē tota uita hominis.

DOminus & magiſter noſter Ieſus Chriſtus, dicendo, Pœnitentiam agite &c. omnem uitam fidelium pœnitentiam eſſe uoluit.

Hanc aſſero, & nihil dubito.

μετανοεῖτε. i. reſipiſcite, indicat affectuum & uitæ mutationē.

Probo tamen eā, uel rudis ingenij cauſa, primo, ex ipſo uerbo græco Metanoite, id eſt, pœnitentiā agite: quod rigidiſſime trāſferri poteſt, transmentamini, id eſt, mentem & ſenſum alium induite, reſipiſcite, tranſitum mētis & phaſe ſpiritus facite, ut ſcilicet nūc cœleſtia ſapiatis, qui hucuſq; terrena ſapuiſtis: quod Apoſtolus Rhoma. xiij. dicit. Renouamini nouitate mētis ueſtræ. Qua reſipiſcentia fit, ut redeat præuaricator ad cor, odiatq; ſuum peccatum. Certū eſt autem, quod iſta reſipiſcentia, ſeu odium ſui, tota uita fieri debeat, iuxta illud: Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in uitam æternam cuſtodit eā. Et iterum: Qui nō accipit crucem ſuam, & ſequitur me, nō eſt me dignus. Et ibidem: Non ueni pacem mittere, ſed gladium. Matth. v. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Et Paulus Rho. vj. & viij. alijſq; multis locis, iubet mortificare carnem & membra, quæ ſunt ſuper terram. Et Gal. v. docet carnē crucifigere cum cōcupiſcentijs eius. Et. ij. Cor. vj. dicit. Exhibeamus noſmetipſos in multa patientia, in ieiunijs multis &c. Hæc ſic late profero, tanquam cum eis agam, qui noſtra ignorant.

Odiū ſui in hac uita.

Chriſtus magiſter ſpirit⁹ non literę.

Ideo ſecūdo probo & ratione eandem. Quia Chriſtus magiſter ſpiritus eſt, non literæ: & uerba eius ſunt uita & ſpiritus: ideo neceſſe eſt, ut eā doceat pœnitentiam, quæ in ſpiritu & ueritate agitur: Non autem eam, quam foris agere poſſunt ſuperbiſſimi hypocritæ, in ieiunijs ſuis facies exterminantes, in angulis orantes, & cum tubis eleemoſynam faciētes. Eam inquam, doceat Chriſtus oportet, quæ in omni uitæ genere agi poteſt: quam rex in purpura, ſacerdos in mundicia, principes in dignitate non minus poſſunt agere, q̄ monachus aut mendicus in ſuis ritibus & paupertate: ſicut egerunt Daniel & ſocij ſui in media Babylone. Omnibus enim hominibus, id eſt, omnium conditioni debet conuenire doctrina Chriſti.

Pnīa exterior pōt eē hypocritarum.

Doctrina Chriſti omnibus debet cōuenire.

Tertio, per totam uitam oramus & orandum eſt: Dimitte nobis debita noſtra: ergo tota uita pœnitētiam agimus, & diſplicemus nobis. Niſi quis ſit ita ſtultus, ut ficte putet orandum ſibi pro remittendis debitis: uera enim ſunt, & non contemnenda debita, pro quibus orare iubemur, etiā ſi ſint uenialia, non tamen niſi eis remiſſis, ſaluari poſſumus.

Concluſio

CONCLVSIO II.

Quod uerbum de ſacramentali pœnitentia (confeſſionis & ſatisfactionis, quæ ſacerdotum miniſterio celebratur) non poteſt intelligi.

Hanc etiam aſſero & probo.

Primo, quia pœnitentia ſacramentalis eſt temporalis, nec poteſt omni momento agi: alioquin aſſidue cum ſacerdote loquendum eſſet, nec aliud quicquam agendum, niſi peccata confitenda, atq; ſatisfactionem impoſitam exequendam. Ideo non poteſt eſſe crux illa, quā Chriſtus præcipit tollere: nec eſt mortificatio paſſionum carnis.

Pnīa ſacramētalis nō ē crux Chriſti.

Secundo, ſacramentalis eſt externa tantum, & prærequirit internā, ſine qua nihil ualet. Sed hæc interna eſt, & ſine ſacramentali eſſe poteſt.

Tertio, Sacramentalis poteſt eſſe ficta, hæc non niſi uera & ſyncera eſſe poteſt. Quod ſi ſyncera non fuerit, hypocritarū eſt, non ea quā Chriſtus docet.

Poteſt eſſe ficta.

Quarto, de ſacramentali pœnitentia nullum habetur præceptum Chriſti: Sed eſt per Pontifices & eccleſiam ſtatuta (ſaltem quo ad tertiam ſui partem, ſcilicet ſatisfactionem) ideo & mutabilis arbitrio eccleſiæ. Sed pœnitentia euāgelica eſt lex diuina, nulla hora mutabilis; cum ipſa ſit iuge illud ſacrificium, quod uocatur cor contritū & humiliatū.

Nō eſt a chriſto, ſed a pontificibus inſtituta.

Quinto, huc pertinet, quod uno cōſenſu doctores ſcholaſtici diſcernūt pœnitentiā uirtutis a pœnitentia ſacramētali, ponentes pœnitentiā uirtutem uelut materiā ſeu ſubiectū pœnitentiæ ſacramenti.

Pœnitentia uirtutis.

CONCLVSIO III.

Non tamen ſolā intendit interiorem, immo interior nulla eſt, niſi foris operetur uarias carnis mortificationes.

Et hanc aſſero & probo.

Primo, Rhoma. xij. præcipit Apoſtolus, Corpora noſtra offerre hoſtiam uiuentem, ſanctam, deo placentē. Atq; id quomodo fiat, ſecutus clare & late exponit, dum docet humiliter ſapere, inuicem ſeruire, diligere, orationi inſtare, patientiam habere &c. Quomodo & .ij. Corinth. vj. ait. Exhibeamus noſmet ipſos in multa patientia, in ieiunijs, & uigilijs &c. Sed & Chriſtus Matth. v. & vj. docet recte ieiunare, orare, eleemoſynas dare. Item alibi. Quod ſupereſt, date eleemoſynā, & ecce omnia munda uobis.

Carnis mortificatio p pœnitentiā euāgelicam.

Vnde ſequitur, quod illæ tres partes ſatisfactionis, ieiuniū, oratio, eleemoſyna non pertinent ad ſacramentalem pœnitentiam, quo ad ſubſtantiam factorum: quia ſunt de præcepto Chriſti: ſed pertinent ad eam, quo ad certum modum & tempus, ſecūdum quod eccleſia ordinauerit: uidelicet quādiu ſit orandum, ieiunandum, dandum. Item quantum & quid orandum, quantū & quid non comedendum, quantum & quid dandum. Verum ut ſunt de euangelica pœnitentia, Ieiunium habet in ſe omnes caſtigationes carnis, ſine delectu ciborum, aut differentia ueſtium: Oratio uero omne ſtudium animi meditando, legendo, audiendo, orando: Eleemoſyna uero, omne obſequium erga proxi

Ieiuniū, orō, eleemo. ſunt de præcepto Chriſti, non partes ſatiſfactionis.

Ieiunium.

Oratio.

Eleemoſyna

CONCORDIA SEM. ST. LOUIS

ga proximum:ut ita per ieiunium ſibi ſeruiat,per orationẽ deo,& per eleemoſynam proximo. Per primum uincat concupiſcentiam carnis, & uiuat ſobrie & caſte: Per ſecundum,ſuperbiam uitæ,& uiuat pie: Per tertiũ,concupiſcentiam oculorum,& uiuat iuſte in hoc ſeculo. Quare omnes mortificationes, quas homo cõpunctus ſibi infert, ſunt de pœnitentia interiore,tanq; fructus eius,ſiue ſint uigiliæ,labores,inopiæ,ſtudia,orationes,fuga ſexus ac deliciarũ inquantũ promouent ſpiritum.

Opa bona.

Secundo ipſemet egit dominus,& omnes ſancti eius cum eo. Sic deniq; prę cepit: Luceat lux ueſtra coram hominibus,ut uideant ueſtra bona opera. Nã ſine dubio opera bona foris ſunt fructus pœnitentiæ & ſpiritus. Cum ſpiritus nõ faciat niſi uocem turturis,id eſt,gemitũ cordis,radicem operũ bonorũ.

Cõcluſiones aduerſarii ſtolidæ.

Aduerſus has tres meas concluſiones,quidam indignatus,& ſub pelle leonis incedens,poſuit,deblaterans errorem eſſe,ſi quis uerbum illud Pœnitentia negauerit,etiam de ſacramento pœnitentiæ intelligi. Primum,nõ eſt propoſitum meum ſingulas eius poſitiones cõfutare:quæ ſunt adeo inſulſæ & indocte compoſitæ,ut mihi impoſſibile ſit creditu,eas fuiſſe intellectas, tam ab eo,cuius titulo uulgantur,q̃ ab eo,qui eas conflauit:quod & cuiq; mediocriter ingenioſo,& in ſcripturis erudito facile patet:tamen ut & eis ipſis ſuã inſcitiam oſtendam(ſi capaces eſſe poterunt)hanc primam dijudicabo. Admitto ſub nomine pœnitentia poſſe intelligi etiam Iudæ pœnitẽtiam,etiam dei pœnitentiam,etiam pictam,&(ut Logici ſolent)materialiter & ſecundo intentionaliter ſumptam pœnitentiam,ideo & ſacramentum (id eſt, ſatisfactionem).

Theologi corruptores ſcripturæ.
Vel potius Ariſtotelicẽtonas,immo nugas,ſtultas & impias

At quis negat hucuſq; Theologis quibuſdam non paucis licuiſſe, totam ferme ſcripturam corrumpere audacibus ſuis diſtinctionibus & amphibologijs nuper confictis:adeo ut pro Paulo & Chriſto Paulocentonas & Chriſtocentonas legamus? Ego de germana & propria uerbi locutus ſum ſignificatione,quam Chriſtus in eo uerbo uoluit,aut ſaltem quam Ioannes Baptiſta uoluit:qui non habuit autoritatem inſtituendi ſacramenti,& tamen uenit prædicans baptiſmum pœnitentiæ,dicens: Pœnitentiam agite. Quod uerbũ Chriſtus repetijt:ac ſic non de ſacramento locutus ſatis credo intelligitur. Tamen eſto illorum ſomniũ uerũ,Videamus quid ſequatur.

Doctrina Chriſti eſt ius diuinum.

Chriſtus ſine dubio legiſlator diuinus eſt,& doctrina eius ius diuinum: id eſt,quod nulla poteſtas mutare aut diſpenſare poteſt. At ſi pœnitentia in eo loco a Chriſto docta,ſignificat pœnitentiam ſacramentalem (id eſt,ſatisfactionem)& hanc poteſt Papa mutare:& de facto mutat pro arbitrio ſuo:ergo uel Papa habet in arbitrio ius diuinum,uel eſt in deum ſuum impijſſimus aduerſarius,irritum faciens mandatum dei. Quod ſi hoc audẽt aſſerere ij,qui ad laudem dei,& defenſionem catholicæ fidei,& ſanctæ ſedis apoſtolicę honorem, & pro ueritate reuelanda,& erroribus ſupprimendis gloriantur ſeſe diſputare:deniq; ſi ſic honorant eccleſiam,tuenturq; fidem,qui terrifico & immaniter(pene dixiſſem,inaniter)iactato titulo, HAERETICAE PRAVITATIS INQVISITORES uolunt uideri:quid quæſo relictum eſt,uel inſaniſſimis hæreticis,quo & ipſi Papam & ſedem apoſtolicam blaſphement & criminentur? Hos ego non inquiſitores,ſed inſitores hæreticę prauitatis,libera uoce pronunciarẽ.

Hęreticę prauitatis inquiſitores ſunt inſitores hæreticæ prauitatis.

Tales & tã prudenter poſitæ ſunt fere oẽs cõcluſiões, quas ampliſſima illa & innocẽtiſſima papyrus paſſim circũfert,ſubiecta uanitati nõ uolens. Quas ſi oẽs uellẽ confutare,grandi uolumine opus foret,& totũ pene chaos quarti Sententiarũ euoluendũ cũ ſuis ſcribẽtibus. Sed tu lector

eſto liber

eſto liber & candidus, quo poſſis ex hac una diſcere omnes.

CONCLVSIO IIII.

Manet itaq; pœna, donec manet odium ſui, id eſt, pœnitentia uera intus, ſcilicet uſq; ad introitum regni cœlorum.

Et hanc aſſero & oſtendo.

Primo. Certa ſequela tanquam corollarium ſequitur ex dictis. Quia ſi omnis uita eſt pœnitentia & crux Chriſti, non ſolū in uoluntarijs afflictionibus, ſed etiam in tentationibus diaboli, mundi & carnis, quin etiam in perſecutionibus & paſſionibus: ut ex prædictis, ex ſcriptura tota, ex ipſiuſmet ſanctiſanctorum, & omniū martyrum exemplis patet: certum eſt quod Crux illa uſque ad mortē, & ſic ad introitum regni durat. *Crux pœnitētiæ uſq; ad mortē durat*

Secundo, illud patet etiam in alijs ſanctis. Sanctus Augu. Pſal. vij. pœnitentiales ſibi fecit ſcribi, & eos cum lachrymis orabat & meditabatur, dicens, Etiam ſi epiſcopus quicunq; iuſte uixerit, non debere tamen ſine pœnitentia de hoc mūdo eum diſcedere. Ita & beatus Bern. agonizans, clamauit. Perdite uixi: quia tempus perdidi: Nihil habeo, niſi quod ſcio, quia cor contritū & humiliatum deus non deſpicies.

Tertio ratione. Tam diu crux illa pœnitentiæ debet durare, donec ſecundū Apoſtolum deſtruatur corpus peccati, & pereat uetuſtas primi Adæ cum ſua imagine, & perficiatur nouus Adam ad imaginem dei: ſed peccatū manet uſq; ad mortē, licet quotidie minuatur per renouationē mentis de die in diem.

Quarto, ſaltem pœna mortis manet in omnibus: timor etiam mortis, certe pœna omnium pœnarum, & ipſa grauior morte, in plurimis: ut taceā de timore iudicij & inferni, de tremore conſcientiæ &c.

CONCLVSIO V.

Papa non uult, nec poteſt remittere ullas pœnas, præter eas, quas uel ſuo, uel Canonum arbitrio impoſuit.

Hāc diſputo, & doceri humiliter peto, ut & in præfatiōe rogaui: ita adhuc rogo, manum porrigat qui poteſt, & mea motiua attendat. Primo colligamus genera pœnarum, quas fideles poſſunt pati. *Genera pœnarū, quas fideles pati poſſunt.*

Prima eſt æterna, gehenna damnatorum: de qua nihil ad propoſitū. Certū eſt enī, quod hæc nec in ſummi, nec infimi Pontificis poteſtate eſt, ut omnes in tota eccleſia tenent: quā ſolus deus per remiſſionē remittit. *Aeterna.*

Secunda eſt purgatorij, de qua infra uidebimus in ſua concluſione, interim accipimus non eſſe eā in poteſtate Pontificis, aut ullius hominis. *Purgatorij.*

Tertia, ipſa uoluntaria & euangelica, de qua ſupra dictum eſt, quod eā operetur pœnitentia ſpiritualis, ſecundum illud. j. Corinth. xj. Si noſipſos iudicaremus, non utique iudicaremur a domino. Hæc eſt crux illa & mortificatio paſſionum, ut ſupra conclu. iij. Cum autem hæc ſit præcepta a Chriſto, & de eſſentia pœnitentiæ ſpiritualis, ac omnino de neceſſitate ſalutis, nullo modo eſt in poteſtate ullius ſacerdotis, neque ut augeat, neque ut minuat. Nō enī ex arbitrio pendet hominis, ſed ex gratia & ſpiritu, immo hæc pœna minus eſt in poteſtate Papæ, q̄ oēs aliæ pœnæ, cuiuſcunq; nominis ſunt. *Volūtaria & euāgelica.*

Siquidē

Siquidem æternam, purgatoriam, afflictiuam, ſaltem oratione poteſt tollere apud deum; ſicut poteſt gratiam iuſtificantem impetrare peccatori. Hanc autem non poteſt tollere, nec oratione quidē. Quin potius eam debet impetrare peccatori & imponere, id eſt impoſitā nūciare, nō minus ꝙ gratiā impetrat; alioquin euacuaret crucē Chriſti, & reliquias Cananæorū copularet filijs & filiabus ſuis, & hoſtes dei (id eſt, peccata) nō occideret ad internitionem. Niſi uideret aliquos nimio feruore plus ſeſe affligere, ꝙ expediret eorū ſaluti & aliorum neceſſitati. Tunc non ſolum remittere, ſed prohibere debet, ſicut ſanctus Paulus Timotheo dicit. Noli adhuc aquā bibere &c.

Papa nō pōt tollere pœnaſ pœnitenciæ euangelicæ.

Pœna caſtigatoria non tollitur p Papam.

Quarta eſt caſtigatoria & flagellatio dei, de qua pſal. lxxxix. Si autem peccauerint filij eius, & legem meam non cuſtodierint, uiſitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus hominū peccata eorum. Hanc pœnam extra manum eſſe Pontificum quis dubitat? Quandoquidem ſeſe innocentibus eā dicit imponere Hiere. xlix. Ecce quibus non erat iudicium ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quaſi innocens relinqueris? Nō eris innocēs, ſed bibēs bibes. Et eiuſdem. xxv. Ecce in ciuitate, in qua inuocatum eſt nomen meum, ego incipio affligere; & uos quaſi innocentes eritis? non eritis innocentes. Inde b. Petrus. j. Pe. iiij. Nunc tempus inchoandi iudiciū a domo dei: quod ſi primum a nobis, quis finis eorū, qui non credunt euangelio? Apo. iij. Ego quos amo, caſtigo. Et Heb. xij. Flagellat autem omnē filium, quē recipit. Quod ſi ſummus Pontifex hanc remittere uellet, aut peccator remitti crederet, certe futurum eſt, ut adulterini & ſpurij fierent: ut Heb. xij. Si extra diſciplinā eſtis, cuius participes facti ſunt omnes: ergo adulteri & non filij eſtis. Hanc em̄ Ioannes Baptiſta, & ſanctiſſimi pertulerunt.

Pœnæ caſtigatoriæ per orōnes eccleſiæ pōt tolli.

Admitterem tamen per orationes eccleſiæ poſſe tales aliquas pro infirmis tolli, ſcilicet morbos, ægritudines, peſtes, febres. ſicut B. Iacob[9] docuit presbyteros eccleſiæ induci & ungi infirmum, ut dominus eum alleuiet infirmū propter orationem fidei. Et quid moror? quaſi ulli Chriſtiano dubiū ſit, flagella dei non poteſtate clauium, ſed lachrymis & oratiōe tantūmodo poſſe tolli & magis per impoſitionem aliarum pœnarum, ꝙ per remiſſionem. Sicut Niniuitæ per pœnitentias ſuas humiliter ſeſe affligentes, meruerunt auertere flagellum ſubuerſionis eis intentatum. Alioqui ſi ſacerdos eccleſiæ, ſiue ſummus, ſiue infimus, poteſt hanc pœnam poteſtate clauium ſoluere, pellat ergo peſtes, bella, ſeditiones, terremotus, incendia, cædes, latrocinia: itē Turcas & Tartaros, alioſq; infideles: quos eſſe flagella & uirgā dei, nemo niſi parū Chriſtianus ignorat. Dicit enim Eſa. x. Væ Aſſur uirga furoris mei & baculus ipſe eſt. In manu eius indignatio mea. Licet plurimi nunc, & ijdem magni in eccleſia, nihil aliud ſomnient, ꝙ bella aduerſus Turcam, ſcilicet non contra iniquitates, ſed contra uirgam iniquitatis bellaturi, deoq; repugnaturi: qui per eā uirgam ſeſe uiſitare dicit iniquitates noſtras, eo quod nos nō uiſitamus eas.

Bene ſubinfert.

Bellū in Turcas.

Eijciam[9] primum turcas domeſticos, hoc eſt uitia noſtra.

Pœnā canonicā tollūt indulgentiæ.

Error clauis non officit.

Quinta eſt Canonica pœna, ſcilicet ab eccleſia conſtituta. Hanc eſſe plenario iure in manu ſummi Pontificis, non eſt dubium, ſic tamen ut ſubſit (ut aiunt) iuſta cauſa remiſſionis earum, & clauis non erret. Verū ego (mea temeritate) illam iuſtam cauſam non ita rigide acciperem, ut multi ſolent. Sufficere enim uidetur pia uoluntas Pontificis, atq; hæc ſatis iuſta ſit cauſa. nec uideo quomodo in hac remiſſione error clauis contingat: aut ſi contingit, quid noceat, cū nihilominus ſalua ſit anima, etiam ſi pœnæ eiuſmodi per errorem non remitterentur.

Illud ma

Illud magis aduertendum, quod ſummus Pontifex in remiſſione plenaria nec omnes canonicas pœnas remittit: quod patet, quia non remittit ingreſſionem ſeu intruſionem quorundam in monaſterium, quæ tamen pœna non incelebris eſt in Canonibus: ſed nec ciuiles, ſeu potius criminales pœnas a iure ciuili inflictas; licet id legati faciant alicubi, ubi perſonaliter ſunt præſentes.

Pœnas ca. non oēs remittit pon.

Videtur ergo ſolum eas remittere, quæ de ieiunijs, orationibus, eleemoſynis, alijſq; laboribus & diſciplinis impoſitæ ſunt, aliæ ad ſeptennium, aliæ minus, aliæ plus. Et in iſta pœna comprehendo etiam, quam arbitrio ſuo imponit ſacerdos eccleſiæ. Nunc itaq; uide, & doce me, qui potes. Quatuor priores non poteſt remittere, quam aliam remittit niſi canonicam & arbitrariam?

Ius diuinū non relaxat papa.

Iterū hic Leonte illa mihi oggannit, remitti quæ a iuſtitia diuina exigitur, uel in purgatorio eſt luenda. Cui & ego reſpondeo, Impijſſimum eſſe ſentire, quod Papa habeat poteſtatem mutandi ius diuinum, & id relaxare, quod iuſtitia diuina inflixit. Non enim dicit: Quodcūq; ego ligauero, tu ſolues: ſed quod tu ſolues, ſolutum erit. Non autē omnia ligata ſolues, ſed a te ligata duntaxat, non a me ligata. Illi uero ſic intelligunt: Quodcunq; ſolueris ſiue in cœlo ſiue in terra, ſolutum erit: cum Chriſtus in terra addiderit, dedita opera, reſtringens clauem ad terram, futurum ſciēs, quod perforaturi alioquin eſſent omnes cœlos.

Chriſtus reſtrinxit clauē ad terrā.

Sexta eſt, Quam uolo fingere, donec aliter erudiar, quam illi dicunt ſecundum iuſtitiam diuinam requiri, ut ſatisfiat iuſtitiæ diuinæ. Hæc autem ſi eſt alia a tertia & quinta (ſicut oportet, ſi debet ſexta eſſe) non poteſt uel imaginari, niſi quod ubi tertia & quinta non eſſent ſatis, tūc ipſa imponeretur, ſcilicet plus orationis, ieiunij, eleemoſynæ. Ac ſic ſolo intētionis gradu diſtaret a quinta uel tertia. Non enim poteſt intelligi pœna ciuilis, quia hanc (ut dixi) non remittit: alioquin literæ indulgentiarū tollerent omnia patibula & carnificinas per eccleſiam. Sed nec poteſt intelligi pœna canonica per iudicium contentioſi fori de facto impoſita, quia non remittit excōmunicationes, interdicta, aut ullas cenſuras eccleſiaſticas inflictas, ut patet ſatis ad experientiam. reſtat ergo quam modo fingere me dixi.

Satisfactoria iuſtitiæ diuinæ. Et hæc ē a recētioribus recepta.

Sed quod illa nulla ſit, ita mihiipſi perſuadeo.

Primo, quod nulla autoritate ſcripturæ, doctorum, Canonum, ratione probabili poteſt doceri, talem eſſe aliquam pœnam, & uehemēter abſurdum eſt in eccleſia aliquid docere, cuius nec in ſcriptura, nec doctoribus, neq; canonibus, neq; ſaltem rationibus poteſt cauſa dari.

Aſſerere abſurdū ē, qđ ꝑ ſcripturā nō pot ꝓbari.

Secundo, quod ſi etiam eſſet talis pœna aliqua, non tamen ad remiſſionem Papæ pertineret: cum ſit uoluntaria & ultra Canones impoſita, immo nō impoſita, ſed ſponte ſuſcepta: quia eſt alia ab ijs quæ imponuntur, ut ſupra dictū in pœna quinta.

Quod ſi diceres: Quomodo tunc ſatisfieret iuſtitiæ diuinæ, ſi quo modo canonicæ, uel ſacerdotales non eſſent ſatis? Reſpondeo: abunde ſatis fit per tertiam & quartam, ſecundum menſuram quam nouit deus. Neque enim legitur uſpiam deus aliquam requiſiuiſſe, niſi tertiam aliquando & quartam, ut in Dauid & filijs Iſrael in libro Iudicum & Regum. Sed fere ſemper contentus eſt corde contrito & pœna tertij generis.

Et hinc ego miror quorundā negligentiā, qui ut ſatisfactionē aſtruant, dicūt, Chriſtum abſoluiſſe adulteram illam in euāgelio ſine ſatisfactione, Mariam uero Magdalenam non ſine ſatisfactione. Et ideo in Maria, non in adulterā imitan

Adultera in euāg. & M. Magda. æq̄ nō ſatisfecerunt.

imitandum eſſe dominū, ut ſine ſatisfactione nulli remittatur peccatum. Nā nec leproſos mundauit, niſi impoſito, ut ſatisfacerent legi, & oſtenderēt ſe ſacerdoti. Hæc ergo eſt illa pœna, quam iuſtitia diuina requirit ultra iam dictas? Sed reſpondeo. Iſta adultera (meo iudicio) plus pœnarum tulit q̄ Maria Magdalena, & magis ſatisfecit. Nempe iam mortem patiebatur, non aliud uidens, niſi duriſſimum iudicium, ideo mire cruciabatur, & dolebat longe plus q̄ Maria, cui iudiciū mortis non imminebat. Ideo de quarta ſpecie & tertia fuit eius pœna, quia flagellū mortis tulit in corde contrito. Maria uero Magdalena in tertia ſpecie pœnas luebat. neq; poteſt doceri, aliam fuiſſe eius pœnam, ut patet. De leproſis uero dico, quod non ad ſatisfactionē oſtendere ſe iuſſi ſunt, ſed ad teſtimoniū. Non enim erat lepra peccatū, ſed ſignificabat peccatum. Oſtenſio autem peccati non eſt ſatisfactio, ſed iudicium quærit ſacerdotis, ut hæc nota ſunt ſatis.

M. Magda.

Leproſi tantum ob teſtimoniū oſtēderunt ſe ſacerdoti, nō in ſatisfactione.

Secundo probo concluſionem ſic. Illæ duæ poteſtates, ligandi & ſoluendi, ſunt æquales & ſuper eandē materiā. Sed ſummus Pontifex nullam habet ligare & imponere pœnam præter canonicam ſeu quintā, ergo nec ullā ſoluere & tollere. Aut dicendum, duas illas poteſtates eſſe inæqualis latitudinis. Quod ſi hoc dicitur, nemo tenetur credere, quia nullis ſcripturis, canonibuſq; probatur, cum ſit clarus textus: Vbi Chriſtus ligare ſuper terrā, & ſoluere ſup terrā dedit, æqualiter utranq; menſurando & extendendo.

Poteſtas ligandi & ſoluendi eſt æqualis.

Tertio extra de pœ. & re. lib. v. c. Quod autē. expreſſe dicit, remiſſiones eis non ualere, quæ non fuerint ab eorū iudice factæ: cum nullus ligari aut ſolui poſſit a non ſuo iudice. Sed certū eſt, quod homo non eſt ſub iuriſditione Papæ in. j. ij. iij. iiij. vj. pœnis, ſed tantūmodo in quinta, ut clare patet, & magis infra patebit.

Coroll. ſequitur.

Quod ſatisfactio ſacramentalis non dicitur, quia pro culpa ſatisfacit ſimpliciter (quia pro culpa ſatis facit tertia & quarta pœna) ſed quia pro culpa ſecundum ſtatuta eccleſiæ ſatisfacit. Maxime enim deo ſatisfit per nouā uitā &c.

Satisfactio optima per nouitatē uitæ.

SED PER SCRIPTVRAS quoq; probandum eſt, non requiri aliquā ſatisfactionem pro peccatis. Hic adeſt Ioannes Baptiſta, qui in hoc miſſus ſecundum propoſitum atq; decretū dei, ut pœnitentiam prædicaret: qui & dixit Pœnitentiam agite. Et iterū: Agite itaq; dignos fructus pœnitentiæ. quæ uerba ipſe expoſuit, cum interrogantibus turbis quid facerent, reſpondit: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui eſcas habet, ſimiliter faciat. Nōne uides, quod pro pœnitentia non niſi obſeruantiam præceptorum dei impoſuit, atq; ideo pœnitentiam non niſi conuerſionem & mutationem nouæ uitæ intelligi uoluit? Sed clarius. Ecce uenerunt publicani, & dixerunt: Magiſter quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius, q̄ quod conſtitutum eſt uobis, faciatis. Nūquid hic dixit, oportet uos ſatisfacere pro præteritis peccatis? Item militibus dixit. Nihil amplius, q̄ quod conſtitutum eſt uobis, faciatis. Nunquid hic dixit, oportet uos ſatisfacere pro præteritis peccatis? Item militibus dixit. Neminem concutiatis, nemini calumniam faciatis, & cōtenti eſtote ſtipendijs ueſtris. Nunquid hic aliud quam præcepta dei communia impoſuit? Quod ſi hic pœnitentiæ doctor, a deo in hoc ipſum inſtitutus, nō docuit nos ſatisfactionem, nimirum fefellit nos, nec ſatis docuit pœnitentiæ officium.

Satisfactio non requiritur.

Io. Bap. doctor pniæ.

Secundus Ezechiel. xviij. Si conuerſus fuerit impius ab impietate ſua, & fecerit iudicium & iuſtitiam, uita uiuet, & non morietur. ecce nil niſi iudicium & iuſtitiam imponit; quæ tota uita facienda ſunt, iuxta illud; Beati qui faciunt

iudici

iudicium & iuſtitiam in omni tempore. Etiam hic ergo nos fefellit?

Tertius Micheas. vj. Indicabo tibi o homo quid ſit bonũ, & quid dominus requirat a te: utiq; facere iudiciũ, & diligere miſericordiam, & ambulare ſolicitum cum deo tuo. Vides quid requirat ab homine deus pro ſatisfactione. deniq; præmittens irridet eos, qui per opera ſatisfacere uolũt, dicens: Quid dignũ offeram domino? Nunquid ei offeram holocauſtomata, & uitulos anniculos? Nunquid placari poteſt in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum? Nunquid dabo primogenitum meũ pro ſcelere meo, fructum uentris mei pro peccato animæ meæ? q.d. nõ: quia deus pro peccato nulla talia requirit, ſed iudiciũ & miſericordiã & timorem, ut dictũ eſt, id eſt, nouam uitam. Noua uita quid ſit.

CONCLVSIO VI.

Papa non poteſt remittere ullam culpam, niſi declarando & approbando remiſſam a deo, aut certe remittendo caſus reſeruatos ſibi, quibus contemptis, culpa prorſus remaneret.

Prima pars eſt tam manifeſta, ut etiam confeſſi ſint quidam eſſe impropriã orationem, quando Papa dat remiſſionem culpæ: Alij uero ſe nõ intelligere: Omnes enim confitentur a ſolo deo remitti culpam, ſecundum illud Eſa. xliij Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorũ non recordabor. Et Ioan. iij. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Et Pſal. cxxix. Si iniquitates obſeruaueris domine, domine qs ſuſtinebit? Quia apud te propitiatio eſt. Et infra: Apud dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius. Et Pſal. l. Cor mundum crea in me deus &c. Multa alia in ſcrip. Et B. Aug. cõtra Donatiſtas tam frequentibus operibus nihil aliud agit, q̃ quod a ſolo deo remittuntur peccata. Petã remittũtur a ſolo deo.

Secunda pars ſimiliter ſatis patet: Quia qui contẽneret caſus reſeruatos, certe nõ remitteretur ei ulla culpa. Qui uos ſpernit, inquit, me ſpernit. immo nullus uenit remiſſa culpa a deo, niſi ſimul ſecũ portet reuerentiã clauium. Reuerentia clauium.

Hanc concluſionem, quia omnes ueram concedunt, nõ eſt neceſſe, ut mea aſſertione firmetur. Hic tamen ſignabo, quæ me mouent, & iterum cõfitebor ignorantiam meam, ſi quis dignetur me erudire, & hanc rẽ planius elucidare.

Primo circa primam partem, uidetur eſſe iſta oratio uel ſententia impropria & euangelico textui incongrua, quando dicitur ſummũ Pont. ſoluere (id eſt declarare ſolutam) culpam, ſeu approbare. Textus enim non dicit: Quodcunq; ego ſoluero in cœlis, tu ſolues ſuper terram: ſed contra: Quodcũq; tu ſolueris ſuper terram, ego ſoluam, ſeu ſolutũ erit in cœlis; ubi magis intelligitur deus approbare ſolutionem ſacerdotis, q̃ contra.

Secundo circa ſecundam partem, Certum eſt, quod quos caſus ſoluit Papa eoſdem ſoluit & deus: nec poteſt quis deo reconciliari, niſi reconcilietur prius eccleſiæ, ſaltem uoto. Nec offenſa dei tollitur, manente offenſa eccleſiæ. Sed quæritur, Vtrũ reconciliatus eccleſiæ, mox ſit etiam recõciliatus deo? Textus certe habet, quod omnia ſoluta in eccleſia, ſint & in cœlo ſoluta. Sed nõ uidetur hinc ſequi, quod ideo omnia ſint ſimpliciter ſoluta in cœlo, ſed ea dũtaxat, quæcunq; in eccleſia ſunt ſoluta. Nec ſunt parui ponderis hæ duæ quæſtiones meo iudicio: de quibus forte in cõcluſione ſequenti meũ iudiciũ latius aperiã. Quædam dubia.

CONCLVSIO VII.

**Nulli prorſus remittit deus culpã, quin ſimul eum ſubiiciat, in om
nibus humiliatum ſacerdoti ſuo uicario.**

Hanc aſſero, nec eget diſputatione aut probatione tanto omnium conſen/
ſu approbata. Sed in eius intelligentia adhuc laboro. Et ut meũ ſenſum ſtultus
primo dicam, quia iſta cum ſita præcedente concluſione id aſſerunt. Quod de/
us non remittat culpam, niſi ſit prior remiſſio ſacerdotis (ſaltem in uoto) ſicut
clare textus ſonat: Quodcunq; ligaueris &c. Et illud Matth. vj. Vade prius re
conciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuũ. Et illud: Reddite cæſa
ri, quæ ſunt cæſaris, & quæ dei deo. Et oratio dominica: Dimitte nobis debita
noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. In quibus omnibus omni
no prior remiſſio in terra ſignificatur, ꝙ ea quæ eſt in cœlis. Merito quærit,
quomodo ante gratiam infuſam (id eſt, ante remiſſionem dei) hæc fieri poſſint
Cum ſine gratia dei primo remittẽte culpam, nec uotum remiſſionis quæren/
dæ habere poſſit homo. Hic ita dico & ſapio. Quando deus incipit hominẽ
iuſtificare, prius eum damnat: & quem uult ædificare, deſtruit. Quem uult ſa/
nare, percutit: quẽ uiuificare, occidit. Sicuti. j. Reg. ij. & Deutero. xxxij. dicit:
Ego occidam & uiuificabo &c. Hoc autem facit, quando hominem conterit,
& in ſui ſuorumq; peccatorum cognitionem humiliat, ac tremefacit: ut dicat
miſer peccator: Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum: Nõ eſt
ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ. Sic enim montes fluũt a facie domini. Sic
mittit ſagittas ſuas, & conturbat eos ab increpatione tua domine, & ab inſpira
tione ſpiritus iræ tuæ. Sic conuertuntur peccatores in infernum, & implentur
facies eorum ignominia. Quam conturbationem & quaſſationem ſæpius ex
pertus Dauid, multis eam in diuerſis pſalmis confitetur gemitibus. In iſta au/
tem conturbatione incipit ſalus. Quia initiũ ſapientiæ timor domini. Hic do/
minus (ut ait Naum. j.) Mundans neminem facit innocentem, & in tempeſta/
te & turbine uiæ eius, & nebulæ puluis pedum eius, hic allucent fulgura eius,
uidet & mouetur terra, hic ſagittæ eius tranſeunt & infigũtur, & uox tonitrui
eius uoluitur, id eſt, rotatur: uident aquæ, & timent. Hic deniq; operatur opus
alienum deus, ut operetur opus ſuum: hæc eſt uera contritio cordis, & humili
atio ſpiritus gratiſſimum deo ſacrificium. Hic eſt mactata uictima in membra
conſciſſa, & pelle detracta in holocauſtum incenſa. Et hic infunditur (ut uo/
cant) gratia, ſicut ait Eſa. xlj. Perſequetur eos, tranſibit in pace. Et. lxvj. Super
quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper quietum & humilem tremẽtem ſer/
mones meos? Et Ezechias Eſa. xxxviij. Domine ſi ſic uiuitur, & talibus uita
ſpiritus mei, corripies me, & uiuificabis me. Verum tunc adeo ignorat ho/
mo ſui iuſtificationem, ut ſeſe proximum putet damnationi. Nec infuſionem
gratiæ, ſed effuſionem iræ dei ſuper ſe, hanc putet eſſe. Beatus tamen, ſi ſuffert
hanc tentationem: quoniam cum ſe conſumptum putauerit, orietur ſicut luci
fer. Stante autem hac miſera ſuæ conſcientiæ confuſione, non habet pacem
neq; conſolationem, niſi ad poteſtatem eccleſiæ confugiat, ſuisq; peccatis &
miſerijs per confeſſionem detectis, poſtulet ſolatium & remedium: neq; enim
ſuo conſilio uel auxilio ſeſe poterit pacare, immo abſorberetur tandem triſti/
tia in deſperationem. Hic ſacerdos talem uidens humilitatem & compunctio
nem, de fiducia poteſtatis ſibi ad faciendam miſericordiam traditę, pleniſſime
præſumet

Sacerdotis remiſſio ſuo eo ꝓcedat.

Deus ꝑcutit hoiem .i. ad cõtritionẽ e/ mollit.

Peccator cõ pungitur.

Triſtatur.

Confeſſionis ſacramẽtalis originẽ trepi datio dedit meticuloſoꝝ

præſumat, & ſoluat, ſolutumq; pronunciet, ac ſic pacem ei conſcientiæ donet.

Abſoluẽdus uero omni ſtudio caueat, ne dubitet, ſibi remiſſa eſſe apud deũ peccata ſua, ſitq; quietus in corde. Nã & ſi præ ſuæ conſcientiæ confuſione ſit incertus (ſicut regulariter oportet fieri, ſi compunctio uera eſt) tamen ſtare tenetur alterius iudicio, non propter ipſum prælatum, aut poteſtatem eius ullo modo, ſed propter uerbũ Chriſti, qui mentiri non poteſt, dicendo: Quodcũq; ſolueris ſuper terram. Fides enim huius uerbi, faciet pacem conſcientiæ, dum iuxta illud ſacerdos ſoluerit. Qui uero pacẽ alia uia quærit, utputa experientia intus, hic certe deum uidetur tentare, & pacem in re, non in fide uelle habere. Tantum enim habebis pacis, quantũ credideris uerbo promittentis: quodcunq; ſolueris &c. Pax enim noſtra Chriſtus eſt, ſed in fide. Quod ſi quis huic uerbo non credit, etiam ſi plus milies abſoluat̃ a Papa ipſo, & toti mundo confiteatur, nunquam erit quietus.

Abſoluitur, modo nõ dubitet.

Hæc igitur eſt illa dulciſſima poteſtas, de qua ſummas gratias ex imo cordis agere debemus deo, qui talem dedit poteſtatem hominibus, quæ eſt unica cõſolatio peccatorum & infelicium conſcientiarum: ſi modo Chriſtum uera promiſiſſe credant. Ex iſtis nunc patet quod ſupra quærebatur, ſcilicet quod licet remiſſio culpæ fiat per infuſionem gratiæ ante remiſſionem ſacerdotis: Talis tamen eſt infuſio gratiæ, & ita ſub forma iræ abſcondita (ſiquidem ueſtigia eius non cognoſcuntur: pſal. lxxvi. Et ſemita in pedibus eius nõ apparet: Eſa. xli.) ut homo incertior ſit de gratia cum fuerit ipſa præſens, q̃ cum eſt abſens: ideo ordine generali nõ eſt nobis certa remiſſio culpæ, niſi per iudicium ſacerdotis; nec per ipſum quidem, niſi credas Chriſto promittenti: Quodcunq; ſolueris &c. Donec autem nobis incerta eſt, nec remiſſio quidem eſt, dum nondum nobis remiſſio eſt, immo periret homo peius niſi fieret certa, quia nõ crederet ſibi remiſſionem factam. Sic Chriſtus de Maria Mag. ad Simonem leproſum dixit, Remittuntur ei peccata: quo utiq; ſignificauit gratiam ei iam infuſam, ſed hanc infuſionem ipſa non cognouit: nondum erat pax oſſibus ſuis a facie peccatorum ſuorum, donec ad eam cõuerſus diceret: remittuntur tibi peccata tua. Fides tua te ſaluam fecit (ſcilicet qua credidit remittenti.) Ideo ſequitur, uade in pace. Et adulteræ illi iam remiſſa erant peccata, anteq̃ Chriſtus ſe erigeret. At non illa hoc cognouit, cum tot ſtarent circum eam accuſatores, donec audiret uocem ſponſi, dicens: Nemo te condemnauit mulier: nec ego te cõdemnabo. Et Dauid certe cum peccaſſet, & a propheta Natan fuiſſet reprehenſus ex mandato dei, mortuus fuiſſet ſubito, quando operante in eo gratia iuſtificationis exclamauit, peccaui (hæc eſt enim uox iuſtorum ſeipſos primo accuſantium) niſi ſtatim uelut abſoluens Natan dixiſſet: Dominus quoq; tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Quare enim addidit, non morieris, niſi quia uidebat eum terrore peccati ſui conquaſſari & deficere. Ezechias quoq;, audito quod moreret̃, fuiſſet mortuus, niſi rurſus ab Eſaia cõſolationem accepiſſet, & ſignum intrãdi templum; cui credens, ſimul & pacem, peccatorũq; remiſſionem obtinuit, ſicut ait: Proieciſti poſt tergũ tuum omnia peccata mea. Et omnino in uet. teſt. quomodo fiducia eorum de miſericordia dei, ac remiſſione peccatorum potuiſſet cõſiſtere, niſi deus nũc apparitionibus, nũc inſpirationibus nunc oblationum incenſionibus, nunc nebulæ oſtenſionibus, & alijs ſignis, oſtendiſſet ſeſe gratum habere, quicquid operet̃: quod nunc uult fieri uerbo & iudicio ſacerdotum.

Remiſſio culpæ nobis certa fit per iudicium ſacerdotis.

Igitur remiſſio dei, gratiam operatur, ſed remiſſio ſacerdotis pacem. quæ & ipſa eſt

Remiſſio ſacerdotis pacẽ operatur.

ipſa eſt gratia & donum dei, quia fides remiſſionis & gratiæ præſentis. Et hanc meo ſenſu dicerem eſſe eam, quā noſtri doctores dicunt, per ſacramēta eccleſiæ efficaciter conferri. Non autem ipſam primam iuſtificantem, quā ante ſacramētum oportet adeſſe in adultis, Sed ut Rho.j. dicitur. Fides in fidem, oportet enī accedētē credere. At baptizatū oportet etiā credere ſe recte crediſiſſe & acceſſiſſe, aut pacē nunꝗ̄ habebit, quæ non niſi ex fide habetur. Non ergo prius ſoluit Petrus ꝗ̄ Chriſtus, ſed declarat & oſtendit ſolutionem. Cui qui crediderit cū fiducia, uere obtinuit pacem & remiſſionem apud deum (id eſt, certus ſit ſe eſſe abſolutum) non rei, ſed fidei certitudine, propter infallibilē miſericorditer promittentis ſermonem: Quodcunꝗ̄ ſolueris ſuper &c. Sic Rhoma. v. Iuſtificati gratis per gratiā ipſius; pacē habemus ad deū per fidē, non utiquæ per rem &c.

Remiſſio culpæ maxime curanda quæ a ſolo deo eſt

Quæ ſi recte & uere ſapio. Non falſum neque improprium (ut illi uolunt) dicere, quod Papa remittat culpam, immo remiſſio culpæ eſt incomparabiliter melior ꝗ̄ remiſſio quarumcunꝗ̄ pœnarum. Licet hanc ita ſolam prædicent, ut remiſſionem culpæ fecerint nullam eſſe in eccleſia, cum contra potius ſit. Vbi enim homo per remiſſionem culpæ (quā ſibijpſi dare nequit, cū nemo ſibijpſi credere debeat, niſi qui malit ex una turbatione duas facere) per fidem abſolutionis acceptam pacatus fuerit, omnis pœna ei nulla pœna eſt. Conſciētiæ enī confuſio facit moleſtā pœnā. Iucunditas uero cōſcientiæ optabilē facit pœnā.

Quieti non reddimur cōterendo.

Et hanc intelligentiam in populo, de poteſtate clauium uidemus abundare qui ſimplici fide quærunt & accipiunt abſolutionem. Doctiores uero quidam ſuis nituntur ſeſe contritionibus & operibus atꝗ̄ cōfeſſionibus facere quietos & nihil aliud agūt, ꝗ̄ quod de inquietudine in inquietudinem eunt, quia in ſe & ſua cōfidunt; cum ſi ſentirent conſcientiæ malum, deberent Chriſto credere dicenti: Quodcunꝗ̄ ſolueris &c. Ad hoc autem cōſcientiæ malum, Theologi recentiores nimis feliciter cooperātur, dum ſacramentū pœnitentiæ ſic tractāt & docent, ut populus diſcat per ſuas contritiones & ſatiſfactiones confidere ſe peccata ſua poſſe delere. Quæ uaniſſima præſumptio nihil aliud poteſt efficere ꝗ̄ ut cum hæmorrhoiſſa euangelica, ac conſumpta in medicos tota ſubſtantia, peius & peius habeant. Fides primo in Chriſtum, gratuitum remiſſionis largitorem docenda erat, & deſperatio propriæ contritionis & ſatiſfactionis perſuadenda: ut ſic fiducia & gaudio cordis de miſericordia Chriſti firmati, tādem hilariter odirent peccatum, & contererentur, & ſatiſfacerent.

Operū fiducia nocet.

Ius pōtificiū carnificina ē conſcientiarū

Nec iuriſtæ eiuſdem carnificinæ ſegnes ſunt autores, qui dum nimio ſtudio extollunt poteſtatem Papæ, plus fecerunt æſtimari & mirari poteſtatem Papæ ꝗ̄ uerbum Chriſti honorari fide: cum docendi ſint homines, ut non in poteſtatem Papæ, ſed in uerbum Chriſti Papæ promittentis confidere diſcant, ſi modo uelint eſſe pacati in cōſcientijs ſuis. Non enim quia Papa dat aliquid habes ſed ſi credideris te accipere, habes; tantum habes quantum credis, propter promiſſionem Chriſti.

Monachi uiliſicant poteſtatē clauiū.

Niſi autem poteſtas clauium ſic ualeret ad pacem cordis & remiſſionem culpæ, tum uere (ut aiunt quidam) uiliſicarentur indulgentiæ. Quid enim magni confertur, ſi remiſſio pœnarum confertur, cum Chriſtianorum ſit, etiam mortem contemnere?

Itē ē cur dixit Chriſtus, Quorū remiſeritis peccata, remittūtur eis, niſi quod nō ſunt remiſſa ulli, niſi remittēte ſacerdote, credat ſibi remitti? Ideo in uerbo, Quorū remiſeritis peccata, confert̄ poteſtas: ſed in uerbo, remittunt̄ eis, prouocatur peccator ad fidem remiſſionis; Sicut & in uerbo, Quodcūꝗ̄ ſolueris, poteſtas

datur. In

datur: In uerbo, ſoluta erunt, fides noſtra excitatur. poterat enim dicere: Quoꝝ remiſeritis pœnas uel uindictas, ſi uoluiſſet id intelligere. Sed ſciuit quod cōſcientia iam iuſtificata per gratiam, ſua trepiditate euomeret gratiam, niſi ſuccurreretur ei per fidem de gratiæ præſentia miniſterio ſacerdotis, immo peccatum maneret, niſi remiſſum crederet. Nō enim ſufficit remiſſio peccati & gratiæ donatio, ſed oportet etiam credere eſſe remiſſum. Et hoc eſt teſtimoniū, quod reddit ſpiritus dei ſpiritui noſtro, quod ſumus filij dei: quia eſſe filium dei, eſt tam abſconditum (cum appareat ſibi eſſe hoſtis dei) ut niſi credatur ita eſſe, nō poſſit eſſe. Sic enim mirificat dominus ſanctos ſuos, quod nemo ſuſtineret manū iuſtificantis & medentis, niſi credat eū iuſtificare & mederi. Sicut medicus corporis incidens infirmum, non creditur id ſtudio medendi facere ab infirmo, niſi boni amici perſuadeant ei.

Fides de gratiæ præſentia miniſterio ſacerdotis confertur

Eſſe filiū dei ualde occultū eſt.

Siue ergo ſacerdos ſit cauſa ſine qua non, ſiue alia, remiſſionis peccatorū, nō curo, dum uerum eſſe aliquo modo conſtet ſacerdotē remittere peccata & culpam. Sicut amicis infirmi uere imputatur ſanitas, dum ſua ſuadela effecerunt, ut crederet infirmus cædenti medico.

Nec hic oportet cogitare, quid ſi ſacerdos erraret? quia non in ſacerdote, ſed in uerbo Chriſti nititur remiſſio illa: ideo ſiue ſacerdos id faciat lucri uel honoris cauſa, tu modo optes remiſſionem ſine fictione, & credas promittenti Chriſto, immo etiam ſi ex leuitate abſolueret, adhuc obtineres pacem ex fide tua, ſicut baptiſmum ſeu euchariſtiā dat, ſiue ille lucrum quærat, ſiue leuis ac ludens ſit, tua fides plenum accipit: tanta res eſt uerbū Chriſti, & fides eius. Nam legimus inter geſta martyrum quendā mimum, ioco immo illudendo baptiſmum baptizari uoluiſſe, & inter baptizandum conuerſum, uere baptizatū a ſuis colluſoribus gentilibus, & ſtatim martyrio ab eiſdem coronatum. Item S. Athanaſius puer pueros baptizauit, quos Epiſcopus Alexādriæ poſtea baptizatos iudicauit, ut in Eccle. hiſto. Et B. Cypria. pacem a quodam epiſcopo Therapio datā præpropere, reprehendit quidem, ſed ratam eſſe uoluit. Igitur fide iuſtificamur, fide & pacificamur, nō operibus, neq; pœnitentijs, aut cōfeſſionibus.

Remiſſio in uerbo Chriſti nititur, nō in ſacerdote.

Fides i Chriſtum.

Fide iuſtificamur.

Circa hanc ſextam & ſeptimam concluſionem, Leonte illa noſtra cum gloria triumphat, immo de me cantat encomiū ante uictoriā. Et ex ſentina illa opinionum, aliam diſtinguit pœnam ſatisfactiuam, & uindicatiuam, aliā medicatiuā & curatiuam, quaſi neceſſe ſit, hæc uel ſomniantibus credere: quamq; coram populo hanc diſtinctionem prudentiſſime cælant, ne uileſcant indulgentiæ, uel potius lucra, ſi populus intelligeret tā modicas & ſteriles uindicatiuas (id eſt, conſictas) remitti pœnas. Deinde ut notum faceret omnibus, ſeſe neſcire, quid ſit uel uetus uel nouum ſacerdotium, introducit aliam uerborū caliginem, & diſtinctionem clauium, alias autoritatis, alias excellentiæ, alias miniſteriales. Adeo nihil nouerunt etiam Magiſtri Noſtri eximij hæreticæ prauitatis inquiſitores, & catholicæ fidei defenſores, niſi quod ex laciniofis & pręrancidis quæſtionibus quarti ſententiarum ſuxerunt, uolentes forte, quod quicquid Chriſtus ſoluerit clauibus excellentiæ in cœlo (nam in terra non ſoluit ipſe) ſolutū erit in ſuper cœlo apud deum. Rurſum ut deus ſit pontifex, alius fingendus eſt deus ſuperior, apud quem ſit ſolutum, quicquid ipſe ſoluerit clauibus autoritatis in ſuper cœlo. Sed faceſſant nugæ, unas nouimus claues, tantum in terra traditas. Iam quod inferunt: Ergo errat, qui dicit ſacerdotē nouæ legis tantum approbando & declarando ſoluere, hoc enim Iudaici erat ſacerdotij. O acumen ingenij, & pondus ingens eruditionis, digniſſimi plane uiri,

Pœnam ſatiſfactiuā et uindicatiuā ſomniant docteres.

Clauiū friuola diſtinctio.

Pōtificiæ poteſtatis deſſores ex. iiij. ſen. ſe tuētur.

Sacerdotiū uetus a nouo differt.

qui inquirant hæreticos, & defendant catholicã fidẽ, ſed aduerſus lapides & li/
gna. Quanto rectius Apoſtolus Paulus ſacerdotiũ uetus aſſerit cõſtitiſſe in iu/
dicãdis leproſis, in iuſtificationibus & mundicijs carnis, in cibo & potu, & ue/
ſtitu, & feſtis diebus &c. Quibus ut figura ſignificatę ſunt iuſtificationes in ſpi/
ritu, & mũdiciæ cordis, quas miniſterio noui ſacerdotij operaẽ in eccleſia Chri/
ſtus. Quanq; igitur ſextã concluſionẽ ipſe non poſui ex animo, ut dixi ibidẽ,
ſed quia alij ſic ſentiunt, tamen quia nec ipſi aduerſarij cum omnibus ſuis magi/
ſtris, uſq; hodie poſſunt oſtendere quomodo ſacerdos remittit culpas, niſi hæ/
reticam illã, ſed uſitatã ſententiã proferãt, qua dicit ſacramenta nouæ legis iuſti/
ficantẽ gratiam dare illis, qui non ponunt obicẽ: cũ ſit impoſſibile ſacramentũ
conferri ſalubriter, niſi iam credentibus, & iuſtis & dignis. Oportet eñ accedẽ/
tẽ credere, deinde nõ ſacramentũ, ſed fides ſacramenti iuſtificat. Ideo quicquid
blaterẽt opinioſi ſophiſtæ, uероſimilius eſt, quod ſacerdos nouæ legis declarat
dũtaxat, & approbat ſolutionẽ dei (id eſt oſtendit) & hac oſtenſione & iudicio
ſuo quietat conſcientiã peccatoris, qui eius iudicio tenetur credere, & pacẽ ha/
bere: Quomodo uetus ſacerdos quietabat eos, quos corpore uel ueſte mũdos
iudicabat, cũ tamen ipſe nullũ poſſet mũdare, nec ſeipſum. Quod eñ ille in cor/
poribus, hoc iſte in conſcientijs operatur. Et ſic reſpondet ſpiritus literæ, & ue/
ritas figuræ. Et expecto hos catholicæ fidei defenſores, quomodo ſine prauita/
te hæretica aliter poſſint exponere clauium uirtutem.

Nouũ ſacer/dotium.

Aduerſarij. Sacramẽta noue legis dare iuſtificãtẽ gratiam, eſt hæ/reticum.

Sacerdos noue legis de/clarat tãtum ſolutionẽ dei

CONCLVSIO VIII.

Canones pœnitentiales ſolum uiuentibus ſunt impoſiti, nihilq; mo/rituris ſecundum eoſdem debet imponi.

Hanc diſputo, & ſi multi ſunt, qui mi/
rentur eam eſſe dubiam.

Primo probatur per illud Rho. vij. Lex dominaẽ in homine, quanto tempo/
re uiuit &c. Quod cũ Apoſtolus de lege diuina interpreteẽ, multo magis uerũ
eſt de lege humana: unde ibidẽ dicit. Cũ mortuus fuerit uir eius, ſoluta eſt mu/
lier a lege uiri. Multo magis ipſe mortuus eſt ſolutus a lege uxoris uiuẽtis. Ar/
guit enim a minori Apoſtolus: ſi uiuus ſoluiẽ per mortẽ alterius, multo magis
ipſe mortuus, per quem ſoluitur uiuus.

Lex humana durat per ui/tam tantum.

Secundo, leges canonicæ ſunt alligatæ circũſtantijs tẽporis, loci, perſonarũ,
ſicut omnes aliæ leges poſitiuæ, di. xxix. (ut omnibus notum eſt) de ſolo enim
uerbo Chriſti dictum eſt. In ęternum domine permanet uerbũ tuũ, in ſeculũ ſe/
culi ueritas tua. Et iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi. Verbũ aũt & iuſtitia ho/
minũ, manet ad tempus duntaxat: quare illis mutatis ceſſant & leges. Niſi di/
cendum eſt, quod uaſtata ciuitate, adhuc ipſe locus deſertus, teneaẽ ad omnia,
quæ prius faciebat ciuitas, quod eſt abſurdum.

Humana mu/tantur.

Tertio, ſi ius cogit, etiam cũ uiuentibus diſpenſare, & legẽ mutare, quando le/
gis conditio ceſſat, uel in peius uergit, cum (ut Leo Papa dicit) non debeat con/
tra charitatem militare, quod pro charitate ſtatutum eſt: ita certe q̃d cõtra unita/
tẽ, pacẽ &c. cœperit militare: quãtomagis morituris leges ſunt tollendæ, cũ nõ
ſolũ ceſſet ibi cõditio legũ, ſed ipſe quoq;, cui & cuius cõditionibus poſitæ fuerũt.

Legis condi/tio in mortu/is ceſſat.

Quarto ex ipſis uerbis legis, in quibus exprimunẽ clare dies, & anni, ieiuniũ
uigiliæ, labores, peregrinationes &c. quæ manifeſtũ eſt eſſe huius uitæ, & p mor/
tẽ ceſſare, ubi homo longe in aliam uitã migrat, ubi nec ieiunat, nec plorat, nec

Verba legis pontificiæ de/clarant aĩas nõ teneri ex/utas.

comedit, neq;

comedit, nec dormit, ut qui non habet corpus. Inde Ioannes Gerſon damnare audet indulgentias, titulo multorū miliū annorū donatas, ut mihi miraculū ſit, quid nā acciderit hæreticæ prauitatis inquiſitoribus, ut hunc uel mortuū nō cōbuſſerint, qui contra morē omniū ſtationū urbis, tum maxime cōtra uſum effuſoris illius indulgentiarū Sixti quarti, tanta fiducia pronunciat, ut etiā moneat prælatos officia ſua in ijs corrigendis atq; prouidendis, fatuas & ſuperſtitioſas appellās titulationes talium indulgentiarum &c.

Gerſon damnat indulgentias immodicas.

Sixtus quartus effuſor indulgentiarū.

Quinto, reſpiciendo ad intentionē latoris canonū, quos certū eſt, ne cogitaſſe quidē, ut eiuſmodi canones imponerent morituris. Finge enī nos interrogare Pōtificē tales ferētem, quos intelligis o pater in lege tua, uiuos an mortuos? Quid reſpondebit niſi, imo uiuos, quid enim cum mortuis agere poſſum, qui egreſſi ſunt forum meum?

Mortuos, latores Canonū noluerunt obligare.

Sexto crudeliſſime faceret ſacerdos Chriſti, ſi nō relaxaret fratri, ſicut ſibi uellet fieri: & non eſt cauſa quare non debeat, cum ſit in eius poteſtate.

Septimo, ſi canones pœnitentiales manent mortuis, eadem ratione & ceteri omnes. Celebrent ergo, agant feſta, & ieiunia, & uigilias, dicant horas canonicas, non comedāt oua, lac, carnes, certis diebus, ſed tantū oleū, piſces, fruct⁹, legumina, induant ueſtes pullas, uel candidas pro differentia dierū, & alia onera grauiſſima, quibus nūc premitur miſera illa, olim liberrima eccleſia Chriſti. Nec enī ulla eſt ratio, quare aliqui ceſſent canones propter tempus, & nō omnes. Quod ſi ceſſant illa, quæ tamē ſunt bona & meritoria ad uitam, cur nō magis afflictiua illa & ſterilia, atq; impeditiua? An hic etiā permutationē nobis fingim⁹, ut ſicut alias pœnas ꝓ illis ꝓportionatas patiunī, ita & alia opa illis ꝓportionata ibidē faciūt, ut nihilominus dicēdi ſint, legere horas canonicas?

Canones pœnitētiales nō aſſr obligant atq; alij de alijs opibus. Onera Chriſtianorum ex Canonibus.

Permutatio operū apud inferos nulla poſſibilis.

Octauo. De facto infirmis corpore, & ſi non ſunt morituri, tolluntur Canones tam pœnitentiales, ꝙ morales. Sacerdos enī infirmus nō tenetur orare, celebrare, deinde alij quoq; nec ieiunare, nec uigilare, nec a carnibus, ouis, lacte abſtinere. Suntq; omnia nō modo libera, imo ꝓhibita, quę prius erāt ſanis pręcepta. Alioquin cū eos iam manus domini tangat, diceretur eis. Quare me perſequimini ſicut deus, & carnibus meis (id eſt, infirmitatibus) ſaturamini? Arguo itaq;. Canones ſunt impoſiti nō infirmis, ſed ſanis & ualentibus, ergo multo minus mortuis, ſed uiuētibus. Aut ſi morituri & mortui non ſunt liberi, cur infirmi etiam non eiſdem premuntur & uexantur? deniq; recepta ſanitate nō tenentur repetere omiſſa in infirmitate, quomodo ergo credentur poſt mortem repetendi, aut ſoluendi Canones? Sed hic dicunt quidam: Quid ſi quis ſanus impoſitas pœnitentias omiſerit, & poſtea moriturus confiteatur? uidetur quod tales omnino neceſſe ſit in purgatorio ſoluere, etiam ſi aliæ nō imponendæ ſint, aut non imponantur. Reſpondeo, quod nequaꝗ; quia per talem omiſſionem nihil eſt factum aliud, ꝙ quod contra præceptum eccleſiæ peccatū eſt, de quo dolendum eſt, non denuo repetēdum eſt ac implendum pro præterito, ſed pro futuro tantum. Sufficit diei malicia ſua, craſtinus ſolicitus erit ſibi. Quod ſi præcepti tranſgreſſio ullius eſſet repetenda, ut nulla maneret, maxime id in dei præceptis fieri deberet. Sed eſt impoſſibile, ut adulterium non ſit factū amiſſæ caſtitatis.

Ægroti liberi ſunt a Canonibus, ergo mortui.

Pnīam impoſitam omittens, nō tenetur alibi perſoluere.

Nono. Quicūq; maiorē pœnam ſubit ꝙ ſibi impoſita eſt, huic merito & naturali iure remittuntur minores: ſed moriturus ſubit ultimam, ſummam, & maximam pœnarum, ſcilicet mortis. Quare præſente morte, omnis alia debet tolli, cum uix ullus ſufficiat huic ſoli pœne. Et iterum finge, coram legiſ

Morte uoluntaria ſoluuntur pœnę oēs. Mors maxima pœna.

latore moriturum ſeſe ad mortē offerentem, an nō ille ſuas ſtatim retractabit.

Decimo. Illuſtres quidam in eccleſia doctores dicūt, quod Chriſtianus quilibet ſit ditiſſimus, quia per mortem uoluntariā poteſt omīa ſoluere, & ſtatim euolare: cū nihil ſit maius uolūtaria morte ꝓpter deum ſuſcepta: ergo fruſtra Canones illic reſeruantur. Huius ſententiæ ſunt Vuilhel. Parh. Gerſon: & ſequitur eos non irrationabilis multitudo.

Vndecimo. Si mors ſatis pœnarū nō eſt, niſi mortuꝰ & Canones ferat, ergo canonū pœna maior erit mortis pœna, quippe quæ ultra mortē durat, & fiet iniuria morti Chriſtianorum, de qua dictum eſt: Pretioſa in cōſpectu domini mors ſanctorum eius.

Bonifacius martyr.

Duodecimo. Finge peccatorē rapi, & in ipſa cōfeſſione Chriſti ſtatim ſubire martyriū, anteq̃ canonibꝰ ſatisfecit (ut de ſancto Bonifacio martyre legit.) Hunc ergo remorabitur purgatoriū, ne ſit cū Chriſto? Et fiet ut oretur ꝓ martyre in eccleſia? At omnis uoluntarie moriens (de hoc enim loquimur, id eſt, de Chriſtiano) etiam pro uoluntate dei moritur.

Ciuiles leges nō obligant aīas, ita nec Canones.

Tertiodecimo. Cur non ciuiles quoq; leges poſt mortē manent ſoluendæ, cum & ipſæ ligent coram deo & in cœlis, non ſua uirtute, ſed Chriſti, & Apoſtolorum Petri & Pauli, qui tradunt ex animo, & propter conſcientiam illis ſubiici oportere, quia ſic eſt uoluntas dei?

In uita ceſsāt Canones.

Quartodecimo. Canones ceſſant, quādo laicus pœnitēs mutat ſtatū, ſcilicet in ſacerdotiū, aut ſacerdos in epiſcopatū, aut in monachatū. Et hæc ceſſatio fit in hac uita, & nō ceſſat in mutatione mortis? Quid abſurdius?

Quintodecimo Quod talis ſententia de Canonibus poſt mortē ſoluendis, prorſus nullā habet autoritatē ſcripturæ, canonū, aut rationis ꝓbabilis, ſed uidet ſola inertia & negligētia ſacerdotū ītroducta, ſicut & mlta alia ſupſtitioſa.

Negligentia ſacerdotum multa onera inuexit.

Decimoſexto. Ad hoc habemus exempla patrum antiquorū, & certe unus Cyprianus uel rigidiſſimus eccleſiaſticarū cenſurarū & diſciplinarū obſeruator, is tamē Epiſt. xvij. lib. iij. præcipit pacē dandā ijs, qui periculo mortis ſunt obnoxij, ut ad dominū cum pace ueniant, facta cōfeſſione ſua uel presbytero uel diacono, ut ibidē dicit. At datio pacis illa nihil eſt, ꝙ id quod nūc remiſſio plenaria uocatur, ut patet intuenti.

Dare pacem eſt remitti plenarie.

Canones uiuentibus, & bene ualentibus tantū imponendi.

Concludamus ergo, quod Canones nō niſi uiuentibus, nec ijs niſi ſanis & ualentibꝰ imponēdi ſunt, immo nō niſi pigris, & qui ſponte ſua melius agere nolunt. Hæc certe nō tam late produxiſſem, ſi nō ſcirem quoſdā nimis tenaciter aſſerere contrariū, quod tamē nulla uia probare poſſunt. Nam ſi cū ingenioſis & eruditis uellem agere, melius tacerem ꝙ loquerer.

Indulgētias uiles haberi nihil periculi eſt.

At hic dicat aliquis. Sic dicere eſt nimis uilificare indulgentias, ſi ſolum Canonicæ pœnæ, nec omnes tamē, nec niſi huius uitæ remittuntur. Reſpondeo. Præſtat uiles fieri indulgētias, ꝙ crucem Chriſti euacuari: & melius eſt uiles habere indul gentias, ꝙ aliquid in eccleſia docere, quod fictionis poſſit argui in eccleſiæ confuſionē. Ego ſane libera fronte confiteor atq; proteſtor, me nō magnopere curare indulgētias, quo ad remiſſionē pœnarum (in qua illi ſola gloriantur) ſed maxime ueneror, amplector, gratulor in eis, quo ad remiſſionem culpæ, ſecundum ſenſum meū ſupra poſitū, quā illi nullā eſſe putant.

Excōicantur mortui.

Huic octauæ obijcitur pugio unus plumbeus, quod uidelicet in iuribus inuenitur etiā mortuos excōmunicari, ut præ cæteris teſtat. c. A nobis. extra de ſentē. ex. Quā timebam ne etiam inueniri dicerent pœnas ſenſibiles, & ſatiſfactiones infligi mortuis. At bene eſt, quod tantum excommunicari dixerūt

Decimo

mortuos,ita & abſolui mortuos,nemo eſt,qui negat.Sed quid iſta abſolutio ad remiſſionē pœnarum?Heccine eſt illa ſubtiliſſima dialectica,ſine qua docent non fieri Theologum?forte in quinta figura tenet conſequētia: Aliquis abſoluitur ab excommunicatione,ergo remittuntur ei pœnæ ſatisfactoriæ:ut quid ergo paſſim indulgentias profundūt,ſi abſolutus a peccato, mox etiam remiſſionem habet pœnarum?Si autem abſolutis adhuc remanet ſatisfactio, quomodo ergo abſolutio mortuis prodeſt,aut tollit pœnā? Igitur futilis eſt iſte ſyllogiſmus,quod ſicut excōmunicatio ſeſe extendit ad mortuos, ita & remiſſio pœnarū;Immo,ut ipſimet Iuriſtæ dicunt,Excōmunicatio mortui mortuo nihil infert,ſicut abſolutio nihil confert:ſed omnia hæc nobis fiunt in terrorem:niſi quod non pro tali publice oratur.Non plus igitur ille patitur a tali excōmunicatione,ꝙ pateretur domus uel ueſtis ſi excommunicaretur:ſic rurſus nihil plus iuuatur abſolutione.Sed quieſcam deinceps confutare cōtradictiones iſtas garrulas,cum nihil in ſe cōtineant ꝙ opiniones ſcholaſticas,nec in ſcripturis,nec eccleſiaſticis patribus,nec Canonibus fundatas.Semper eñ petit principium,aut ſi hoc nō facit,more iratarum muliercularum ſaltē blaterat hæc uerba,Errat,furit,inſanit,Error,errare.In his enim uerbis ſummam ſapientiæ & ſcientiæ ſuæ conſtitutam uult uideri.

Dialectica theologorum.

Excōicantur mortui in terrorem.

Tyrannis inquiſitorū.

CONCLVSIO IX.

Inde bene nobis facit ſpiritusſanctus in Papa,excipiēdo in ſuis decretis ſemper articulum mortis & neceſſitatis.

Iſta concluſio magis eſt probatio præcedentis.Certum eſt enim,quod ſi articulos neceſſitatis temporalis ſummus Pontifex uult exceptos,multo magis neceſſitatem æternam,ad quā homo per mortem uadit,cū infirmus aut impeditus legitime,ſolum temporali impotentia teneatur. Quin etiam ſi quā ſummus Pontifex non excipit neceſſitatē,tamen excepta non minus intelligitur, cum neceſſitas non habeat legem.At mors neceſſitas neceſſitatum,& impedimentum impedimentorū omniū ultimum & maximum eſt,

Neceſſitatē eximit legiſlator.

CONCLVSIO X.

Indocte & male faciunt ſacerdotes ij,qui morituris pœnitentias canonicas in purgatorium reſeruant.

Reſeruatio in purgatoriū.

Et hæc quoq; corollarium manifeſtū eſt concluſionis.viij. Et certe ſunt nō nulli,qui mirentur,ſi hæc fiant a ſacerdotibus. At utiq; fiunt. Cum uero id ſit plus obedientiam Canonum ꝙ obedientiam uocantis dei ponderare, & uilíora Canonū opera præferre pretio pretioſiſſimæ mortis Chriſtianorū; neſcio ſi illi rectæ fidei regulam teneant,qui tali imbuti ſunt opinione.

Secundo.Id notum eſt,& inſignibus autoribus celebre in eccleſia,ſi quē deus hominem in medijs ipſis operibus obedientiæ eccleſiaſticæ ad ecſtaſim raperet,uel ſingularem illuminationem,tenetur homo tum opus intermittere, & obedientiam eccleſiæ relinquere,& deo obſequi magis ꝙ hominibus. Immo dicunt in ipſis horis canonicis attentionem uerborū debere omitti,contra præceptū eccleſiæ,ſi qua arriſerit cœleſtis illuſtratio & affectio. Si ergo in ijs

Deo plus parendū ꝙ canonibus,quibus ſine periculo ſæpe cōtrauenitur.

uocationi

uocationibus feriantur leges eccleſiæ,quomodo non feriantur in uocatiõe & eccl aſi tam magna,ſcilicet mortis? Niſi forte ſtultorum ſequi oportet multitudinem:qui in operibus ſuis ceremonialibus ita hærent,ut manifeſtam obedientiam dei & hominum propter illa ſæpius poſtponant,& recte ſibi feciſſe uideantur,ſi illa tantum,cætera uero nunq̃ fecerint.

Ceremonias deo quidam anteponunt.

Forũ dei eſt alibi.

Tertio.Eſſet ſane eccleſia tum ſatis impia in deum,ſi ſcilicet eum in ſuo foro retineret inferiori,quem deus iam ad ſuum tribunal ſupremum uocat. Aut quando patitur ſummus Pontifex reum teneri lege, iuribusq; fori inferioris epiſcopi aut prælati,poſtq̃ uocatus eſt ſuo foro ſiſti? an ipſe id a ſuis inferioribus requirit,quod ipſe homo ſuo deo ſuperiori non permittit? Claudit ergo manum dei homo,& homo nõ poteſt claudere homini? Abſit. At certe ſi morituro imponit Canones,clarum eſt,quod eum ſecundum ſuum forum iudicat & punit. Hæc ſunt itaq; ferme uiginti rationes,quæ me mouerũt(ut ſpero)non temere dubitare de materia illa canonicarum pœnarum,cum in cõtrariam partem nulla ſit autoritas,nec Canon,nec ratio,nec uniuerſalis uſus eccleſiæ,ſed abuſus quorundã tantummodo.

CONCLVSIO XI.

Zizania illa de mutanda pœna Canonica in pœnam purgatorii,uidentur certe,dormientibus epiſcopis,ſeminata.

Dies & anni quales ſint i purgatorio. Canones ꝓ ſtatu hui⁹ uitæ ſtatuti ſũt & ſup terrã ligant.

Hic rogo,nullus exiſtimet me calumniam R.Epiſcopis ſtruere,quod dixerim eos dormiuiſſe. Euangelii,non mea ſunt uerba,niſi quod ibi non ponitur nomen epiſcoporum,ſed hominum. Certum eſt tamẽ, quod per homines intelligit maiores & rectores eccleſiæ:niſi per tropologiam uniuſcuiuſq; ſpiritũ & mentem ſuper corpus ſuum acceperis .Igitur Pontifices eccleſiæ iſta quidẽ non docẽt,qua(ut dixi)nullus Canon,nullum ſtatutum ex illis habemus,unde id poſſit doceri. Fruſtra itaq; laborant quidã Canoniſtæ,dum nituntur oſtẽdere,quales ſint illi anni,dies,quadragenæ in purgatorio, cum uere nulli ſint aut falſẽ eſſe nõ probetur .Sed error inde uenit,quod nõ aduertunt Canones eſſe in tempore huius uitæ ſtatutos,& ſuper terram ligantes: ſicut qui mutat municipium,& iura quoq; municipalia ſimul. Quod ſi quid debet, prius cogitur ſatisfacere q̃ mutare. Igitur morituris prorſus nihil eſt imponendum, neq; remittendi ſunt ad purgatorium cum reſiduo pœnitentiæ (ut Gerſon in aliquo loco aſſerit)ſed magis(ut idem melius alibi ſapit)ad mortem cõſtanter & uolenter pro uoluntate dei ſuſcipiendam.

Ignorare ſacerdotẽ quãta ſint pctã, non impedit abſolutionẽ.

Hic uidendum cõmentum illud & futile cauillum,quo uelut puellulos terrere laruis cupiunt,dicentes:quia ſacerdos ignorat menſuram contritionis abſoluendi,ideoq; forte non imponit tantã ſatisfactionẽ,quantã iuſtitia diuina requirit; quare neceſſe eſt & huic uel proprio ope, uel indulgẽtiis ſatisfieri.

Nuda uerba oracula uideri nõ debent.

Primum uide,ut nuda ſua uerba pro oraculis ſonent, ſine ulla probatione, cum tamen propheta dicat: Nõ faciet deus uerbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Nec eſt credibile,cum deus noſter ſit, qui docet nos utilia,ſicut per prophetam loquitur,non etiã hanc ſue iuſtitiæ exactionem alicubi reuelarit.

Ignoſcit ſine ſatisfactione deus.

Deinde neſcio an ſic dicentes,deum uelint uſurarium aut mercatorem facere, ut qui non remittat gratis, niſi ei uelut precium reddatur ſatisfactio.

An forte

An forte uolunt, ut cum iuſtitia dei tractemus de noſtris peccatis, coram qua nullus iuſtificatur homo?

Tertio, Si id ita eſt, cur ergo Papa plenarie abſoluit, cum æque ignoret mēſuram contritionis, nec ipſe poteſt ſupplere contritionis imperfectionem? perfectus autem eius abſolutione non eget. Nec habet alterius generis poteſtatē q̄ alius ſacerdos: ſed alterius quantitatis, quia ipſe omniū peccata, alij aliqua remittunt: & quantam ſatisfactionem illi in aliquibus, tantā ipſe in omnibus poteſt remittere, nec amplius. Alioquin monſtrum eſſet eccleſia ex diuerſi generis poteſtate conſtituta.

Quarto, Et eccleſia primitiua ignorabat contritionis menſuram & pondus ſpirituum, nihilo tamē minus remittebat plenarie peccata poſt peractam pœnitentiam, quam ſatis fuiſſe non potuit ſcire, iuxta horū ſententiam.

Quinto, Iterum ſomnium procedit ex eo, quod remiſſionem peccatorū nō ſuper fidem & uerbū miſerentis Chriſti, ſed ſuper opus currentis hominis ædificant: quia ſatisfactionem plenariam dari non poſſe fingunt, niſi perfecte cōtritis, quorum nullus eſt in hac uita. Et tamen concedunt eam dari a Papa, etiam imperfecte contritis.

Sexto, Si iuſtitia dei aliquid requirit, iam extra manum eſt eccleſiæ, quæ nihil habet mutare, quod deus uult, aut imponit. Stat enim firma ſententia: Cōſilium meum ſtabit, & uoluntas mea fiet.

Eadem ratione & illud confutatur, quod alij dicunt, pœnas canonicas eſſe declaratorias pœnarum a iuſtitia diuina requiſitarum. Primum illud nō probatur, ergo eadem facilitate contemnitur. Si declarat, ergo impoſſibile eſt, ut relaxet eccleſia eaſdem: quia non impoſuit, ſed impoſitas a deo declarat. Aut dicere cogentur, quod uerbū Chriſti ſic ſit ordinandū: Quodcūq; ego ligauero, tu ſolues.

Canōice pœnæ nō ſūt declaratoriæ pœnarū a iuſtitia diuina requiſitarum

CONCLVSIO XII.

Olim pœnæ Canonicæ non poſt, ſed ante abſolutionem imponebantur, tanquam tentamenta ueræ contritionis.

Iterum probat octauam hæc duodecima, quia Canonicæ pœnæ adeo ſunt temporales, ut finem ſui habeant ipſam abſolutionem. Cum autē nullus moriturus non debeat abſolui (cæteris paribus) patet, quod non imponendæ, ſed etiam impoſitæ & imponendæ, ſunt potius relaxandæ. Quod ſi mos ille priſcus eccleſiæ hucuſq; fuiſſet ſeruatus, nō fuiſſet error iſte natus. Nunc uero cū abſolutio præcedat pœnas, factum eſt, ut in abſolutionis iniuriam, non abſolutum remittant in mortem, & rem monſtro faciant ſimillimam, dū abſoluendo nō abſoluunt, & abſolutū eadē uoce ligant.

Abſolutione delentur pœnæ canonicæ

Primo probatur concl. ex ipſo uſu ſolennis pœnitentiæ, in Canonibus deſcriptæ, cuius uel exemplum uel reliquum ueſtigium adhuc agitur in homicidij pœnitentia. Cur enim hic uiuentem abſoluunt a pœna, & non remittunt eū ad alias in uita agendas, qui tā rigidi ſunt in morituros?

Secundo, Sic beatus Hieronymus ſcribit Fabiolam ſuam abſolutam. Sic B. Ambroſius ſuū Theodoſium abſoluit. Deniq; apud nullum frequētius id legitur, q̄ apud glorioſum matyrem Cyprianum lib. iij. epiſtolarum ſuarū. Itē in Eccleſiaſtica & tripertita hiſtoria. Item apud Dionyſium in Eccleſiaſtica Hierarchia ſtatus pœnitentium & energumenorum deſcribitur. In ijs

Abſolutionē p̄cedit pœna non ſequitur

omnibus

omnibus uidemus, non fuiſſe receptos tunc ad gratiam & abſolutionem pec/catores, niſi peracta pœnitentia.

Tertio, Neq; Chriſtus abſoluit Mariam Magdalenam, & adulterā, niſi poſt lachrymas, unctionem, & uehementiſſimam & humillimā afflictionem.

Quarto, Sic legimus Geñ. xliij. Ioſeph fratres ſuos multis affixiſſe tētationibus, ut exploraret, an uere eſſent erga ſe & Beniamin affecti, quo cognito re/uelauit ſe eis, & in gratiam recepit.

CONCLVSIO XIII

Morituri per mortem omnia ſoluūt, & legibus Canonum mortui iam ſunt, habentes iure earum relaxationem.

Leges nō uexāt mortuos

Hæc concludit prædicta, & ſatis patet. Eſſet enim hæc res mira ſatis, ſi moriturus ſoluitur ab omnibus operibus, rebus, legibus, hominibus, inſuper ab ipſis legibus dei, ſcilicet ubi præcipitur eleemoſyna, oratio, ieiunium, crux, labor, & quicquid per corpus geri poteſt, deniq; ab ipſis ſanctæ dilectionis (quæ nunq; excidit ſola) operibus erga proximum, & ſolæ rerū ſint Canones, a quibus non poſſit ſolui. Tum Chriſtianus miſerabilior erit cunctis gentibus, puta, quem etiam mortuum uexent leges uiuorum: cum ipſe potius talis ſit, ut etiam inter mortuos eſſe debeat liber per Chriſtum, in quo uiuit.

Indulgentiæ quibus non proſint.

Colligamus nunc tandem Epilogum, ut uideamus quibus remittūtur pœ/næ per indulgentias. Sextuplex hominum genus mihi uidetur exceptum, quod non egeat indulgentijs. Primo mortui ſeu morituri. Secundo infirmi Tertio legitime impediti. Quarto qui non cōmiſerunt crimina. Quinto qui crimina, ſed non publica cōmiſerunt. Sexto qui meliora operantur. Oſten/demus hæc, & faciemus ſaltem ueriſimilia. Primū, quod forte maxime mo/uet, ſcilicet quod publicis criminibus ſolū neceſſariæ ſunt indulgētiæ, ut ſunt adulteria, homicidia, uſuræ, fornicationes, ebrietates, rebelliones &c. Tales enim ſi fuerint occulti, ad Canones non uidētur pertinere. Primo, quod Canones ſtatuunt publicas pœnitētias, nec habet eccleſia iudicare foris de occultis. Secundo, quod peccatum occultum, ſicut non debet publice puniri, ita nec eget publice remitti: ſed indulgentiæ ſunt remiſſiones publicæ, & in facie eccleſiæ fiunt, ut patet: immo ſunt nonnulli, qui non nihil diſtare putant inter indulgentias publicis bullis conceſſas, & priuatim in foro conſcientiæ dona/tas. Tertio, Occultis peccatis non eſt offenſa eccleſia, ſed ſolūmodo publicis ideo nō tenenť ad pœnitētiā publicā, ut reſarciāt ſcandala, & rurſum ædificēt quod deſtruxerūt. Quarto, Et nūc iuriſcōſulti nō damnāt publice crimino/ſos, niſi fuerint iure notorij: tolerantes facto notorios: quorum ſētentiam certe non reprobo, neq; erronea mihi uidetur, cum nulli liceat alterum iudicare, damnare, deſpicere quantumlibet peccatorem, niſi poteſtatem habuerit iudi/candi ſuper eum, ne dicatur ei: Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruū? Negli/gentia tamen charitatis reprehendenda eſt, tum prælatorum, tum ſubditorum quod notorios facto ſinant libere agere, nec curant, ut fiant notorij iure, ſecundum illud præceptum Chriſti, dic eccleſiæ, ſi eccleſiā nō audierit &c.

Crimina occulta nō pertinent ad Canones.

Publicis peccatis tm̄ offēdit eccleſia.

Notorij facto.

Notorij iure.

Criminoſis tm̄ utiles indulgentiæ.

Secundo, Credo omnibus patere, quod ſolū pro criminibus imponantur pœnæ Canonicæ: ergo indulgentiæ (ſi ſunt remiſſiones Canonum) non niſi criminoſis ſunt utiles. Ideo qui cōmuni uita agunt, quæ ſine peccatis uenialibus non

bus non

bus non agitur, non habent opus uenijs: Maxime cum nec debeat inſtitui pœna uenialibus, immo nec confiteri teneantur, multo minus uenias redimere opus habẽt: Alioquin eſſet neceſſe pœnas Canonicas ab omnibus omni tempore ferri, cum nemo (ut dixi) ſine uenialibus uiuat. Atq; amplius loquar, nec pro omni peccato mortali ſunt ueniæ redimendæ; quod ſic oſtẽdo. Nemo certus eſt ſe nõ ſemper peccare mortaliter, propter occultiſſimũ ſuperbiæ uitium. Si ergo ſuper omni mortali ſtarent Canonicæ pœnæ, non eſſet tota uita fideliũ ultra crucem euangelicam, niſi etiam canonicarũ pœnarum carnificina. Quare & ſemper redimendæ eſſent indulgentiæ, atq; nihil aliud agendum. Quod ſi hoc abſurdum eſt, patet, indulgentias non eſſe niſi ſuper peccatis a Canonibus punitis: peccata autem a Canonibus puniri nulla poſſunt, niſi certa & publica crimina: Aut ſi multum urgear, ſaltem que ſibi certa ſunt eſſe crimina, ut dixi de adulterio, furto, homicidio, &c. id eſt, manifeſta opera foris. Quare cõſenſus cuiuſcunq; mortalis nõ pertinet ad Canonicas pœnas, uel imponẽdas uel remittendas, ut nec uerbum oris, niſi ſit occaſio operis futuri, ut etiam ex uerbis Canonum patet.

Tertio. Nec ſic ſunt criminibus impoſiti Canones, quin ceſſent, ſi quis melius quid operetur: ut ſi intret monaſteriũ, aut ſe deputet ſeruitio pauperum & hoſpitalis, aut pro Chriſto patiatur, aut pro uoluntate dei moriatur, aut ſimile uel maius quippiã his fecerit. In ijs claret, quod Canonicæ pœnæ ceſſant, nec indulgentiæ eius aliquid proſunt. Vnde ſolum inertibus, frigide pœnitẽtibus delicatis ſcilicet peccatoribus ſunt impoſitæ: ideo & ſolũmodo duris & impatientibus indulgentiæ proprie concedi uidentur.

Meliora agẽtes nihil curent indulgentias.

Quarto. Impeditis iuſtiſſima cauſa, ut pœnas ferre nõ poſſint, non eſt dubium, nõ impoſitas intelligi: ut ſi quis captiuus eſſet Turcis & infidelibus, ſi ſeruus alicuius domini, cui tenetur obedire ſub præcepto euangelij, aut etiam debitum reddere, ſeruire uxori & liberis, opere manuum, & uictu quærẽdo: illis enim impeditus, non tenetur ea dimittere, immo tenetur ea facere & Canones omittere, & deo obedire: quare nec remiſſiões illorum habet neceſſarias, quorum non fuit capax impoſitionis.

Quinto. Infirmis nihil imponunt Canones: ſanus ergo quæritur, & qui nõ ſit de numero illorũ, qui dicũt: Manus domini tetigit me. His eñ non impoſitio pœnarũ, ſed uiſitatio & cõſolatio debetur, ſecundũ illud Chriſti: Infirmus fui, & non uiſitaſtis me. Alioquin dicetur pontificibus. Quoniã quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerum meorum addiderunt. Et illud Iob. Quare me pſequimini ſicut deus; ergo nec ijs ſunt neceſſariæ ueniæ.

Sexto. Tandem mortuis & morituris, de quibus dictum eſt. Vides ergo, ꝙ multi ſint Chriſtiani, quibus ueniæ nõ ſunt neceſſariæ, nec utiles. Sed ad concluſionem tandem reuertor: ut hanc materiam aliquando finiam, & proprio eos fodiam gladio: Conſtat apud omnes in eccleſia, quod in agone & articulo mortis quilibet ſacerdos, Papa eſt: ergo omia remittit morituro: quod ſi deeſt ſacerdos, certe uotum ſufficit, quare abſolutus eſt ab omnibus, quibus a Papa poteſt abſolui: ergo indulgentiæ defunctis nihil conferri uidentur prorſus, cũ quicquid ſolui poteſt, ſolutum ſit in morte. Ex quo ſimul patet, quod graduũ & legum differẽtia ſolũ ſuper uiuentes & ſanos intelligitur. Igitur ueniæ ſunt utiles manifeſte criminoſis uiuẽtibus, ſanis, ac ualidis, non impeditis, & melius agere non uolentibus. Hic ſi erro, reuocet me qui poteſt & ſcierit. Si autẽ quæras, a quibus ergo pœnis rediuntur animæ, uel quas patiuntur in purgatorio,

In articulo mortis quilibet ſacerdos eſt papa. Votũ ſufficit ſi abſit ſacerdos.

torio, ſi canonicæ nihil reſpondēs patiunť? Dico: Si id ego ſcirem, quid diſpu-
tarem & quærerem? Ego nō ſum tam expertus & ſciens, quid deus faciat cum
animabus ſeparatis, ut illi copioſiſſimi animarū redemptores, qui omnia adeo
ſecure pronunciant, ac ſi fuerit impoſſibile eos eſſe homines. Accedit ad diffi-
cultatem, quod ſunt doctores qui putent animas nihil ab igne, ſed in igne tan
tummodo pati, ut ſit ignis non tortor, ſed carcer animarum. Iccirco & hic in-
gredior multo maxime dubiam & diſputabilem materiam, & quid ſuper iis re
bus perceperim profero.

Aiæ in igne patiuntur, nō ab igne.

CONCLVSIO XIIII.

Imperfecta ſanitas ſeu charitas morituri, neceſſario ſecum fert ma-
gnum timorem, tantoq; maiorem, quanto minor fuerit ipſa.

Patet per illud .j. Ioan. iiij. Timor nō eſt in charitate: perfecta charitas foras
mittit timorem; quia timor pœnam habet. igitur ſi perfecta charitas foras mit-
tit timorem, neceſſariū eſt, ut imperfecta timorem non mittat foras. Ac per hoc
timor ſit cū charitate imperfecta: ſed ubi eſt illa perfecta charitas? & (ut digredi-
ar paululum) quis eſt ſine timore mortis, iudicij, inferni? nam in homine quan
tumcunq; ſancto reliquiæ ſunt uetuſtatis & peccati, & non poſſunt filij Iſrael
in hoc tempore Iebuſæum, Cananæum, & reliquas gentes penitus delere, ma
net ueſtigium prioris Adæ. Hæc autem uetuſtas eſt error, concupiſcentia, ira,
timor, ſpes, deſperatio, mala conſcientia, horror mortis, &c. Hæc enim ſunt ue
teris & carnalis hominis, minuuntur autē in nouo homine, ſed nō extinguun
tur, donec & ipſe extinguatur per mortem, ſicut ait Apoſto. licet is qui foris eſt
noſter homo corrumpať, ille qui intus eſt renouatur de die in diem. Igitur iſta
mala reliquiarū uetuſtatis, per indulgentias nō tolluntur, nec per cœptam cō-
tritionem, ſed incipiunt tolli, ac proficiēdo magis ac magis tolluntur. Hæc eſt
ſanitas ſpiritus, nihil aliud q̃ fides ſeu charitas in Chriſto.

Charitas perfecta timoris expers.

Reliquiæ peccati.

Sanitas ſpūs

Iſto ſic poſito, patet cōcluſio ſatis, quia ſi quiſpiam fuerit præoccupatus mor
te, priuſq; ſit perfectæ charitatis, quę timorem pellat, neceſſario cum timore &
horrore moritur, donec perficiatur charitas, & foras mittat timorē illum. Hic
autem timor eſt ipſa cōſcientia mala & trepida, propter defectum fidei. Nulla
eſt enim formidoloſa cōſcientia, niſi quæ fide uel uacua uel imperfecta eſt. Sic
enim & Apoſto. ait: Sanguinem Chriſti liberare conſcientias noſtras ab ope-
ribus mortuis. Et iterum Heb. x. Aſperſi corda a conſcientia mala in plenitudi
ne fidei. Breuiter ſi poſſum probare, quod cauſa horroris & timoris ſit diffiden
tia: rurſum, cauſa ſecuritatis ſit fides, credo ſimul probatum eſſe, quod moriens
in fide imperfecta, neceſſario timet & horret: ſed diffidētiam eſſe cauſam terro-
ris, deſperationis, damnationis, in euangelio ſæpius legitur. Primum, quando
Petrus dominū a ſe iuſſit exire, quia homo peccator ego ſum, inquit. Secundo
quando cœpit mergi propter modicam ſuam fidem. Tertio, quādo diſcipuli
præ turbatione uoluerūt clamare, ubi Chriſtum ſuper mare ambulantē, phan
taſma putabant. Quarto, quando turbati exiſtimabāt ſe ſpiritum uidere, cum
intraret ad eos ianuis clauſis. In his omnibus oſtenditur diffidentiā eſſe cau-
ſam timoris & horroris. Venit ergo omnis turbatio ex diffidentia, omnis ſecu-
ritas ex fiducia in deum. Fiducia autem ex charitate, quia neceſſe eſt, ut is tibi
placeat, in quem confidas.

Conſcientia formidoloſa ex defectu fidei.

Fiducia in deum facit ſecuritatem.

Concluſio

CONCLVSIO XV.

Hic timor & horror ſatis eſt, ſe ſolo facere (ut alia taceam) pœnam purgatorii, cum ſit proximus deſperationis horrori.

Nihil de igne & loco purgatorij loquor, non quod ea negem, ſed quod alia eſt illa diſputatio, nec a me nũc inſtituta: deinde quod neſciã ubi ſit locus purgatorij, licet B. Thomas illum ſub terra eſſe putet. Ego uero interim cũ B. Auguſti. remaneo, ſcilicet quod receptacula animarũ abdita ſunt, & remota a noſtra cognitione. Quæ ideo dico, ne Pighardus hæreticus in me ſibi uideat obtinuiſſe, purgatorium non eſſe, quia locum eius ignotum eſſe confiteor. Aut ideo Rhomanam eccleſiam errare, quia opinionem beati Thomæ non explodit. Mihi certiſſimum eſt, purgatoriũ eſſe, nec multum me mouet quid blatterent hæretici, quando iam mille & plus centum anni ſunt, quod beatus Aug. in ſuarum cõfeſſio. lib. ix. pro matre & patre ſuo orat, & orandum petit. Et eadem ſancta mater eius moriẽs (ut ibi ſcribit) memoriam ſui optauerit ad altare domini, ſed & a B. Ambroſio id factum narrat. Quod ſi etiam tempore Apoſtolorum nõ fuiſſet purgatorium (ut ſuperbit faſtidioſus Pighardus) nunquid ideo credendum eſt hæretico, uix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot ſeculorum falſam fuiſſe contendendũ: maxime cum ipſe nihil aliud faciat, quod dicit, non credo: & ſic probauit omnia ſua, & improbauit omnia noſtra, quaſi nõ & lignum & lapis non credant. Sed hæc ſuo operi & tempori.

Animæ receptacula abdita ſunt & remota a noſtra cognitiõe

Purgatoriũ aſſeritur.

Pighardũ inuehit negãtẽ purgatoriũ.

Igitur conceſſum eſt, horrorem eſſe in animabus: Nunc probo eum eſſe pœnam purgatorij uel maximam.

Primo, omnes concedũt eaſdem eſſe pœnas purgatorij & inferni, niſi quod differũt æternitate. At ſcriptura deſcribit pœnas inferni eſſe, turbationem, pauorem, horrorem, fugam, ut Pſal. j. Non ſic impij, nõ ſic, ſed tanq̃ puluis quẽ proijcit uentus. Sed & in Iob & Eſaia, & multis alijs locis impij comparantur ſtipulæ & pulueri, turbine raptis atq̃ diſperſis: in quo nimirum ſignificat fugam horribilem damnatorum. Item pſal. ij. Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos. Et Eſa. xxviij. Qui confidit in illum, nõ confundetur, id eſt, non feſtinabit, nõ pauebit, neq̃ fugiet confuſus & horrens, utiq̃ uolens, quod non confidentes confundentur & pauebunt. Prouerbiorum. j. Qui me audierit abſq̃ terrore requieſcet, & abundantia perfruetur, timore malorum ſublato. Et Pſal. iij. Ab auditione mala nõ timebit. His enim & alijs locis ſcripturæ, terror, horror, pauor, timor, tremor, exprimitur pœna impiorum quando piorum contraria aſſerit. deniq̃ & B. Iacob dicit, quod dæmones credunt & contremiſcunt. Et Deut. xxxij. clare pronunciat pœnam impij eſſe pauorem, dicẽs: Dabit tibi dominus deus cor pauidum &c. Nam ſi pauor ille nõ eſſet, nec mors, nec infernus, nec ulla pœna eſſet moleſta. Sicut ait in Canticis Fortis ut mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio: quod ſatis oſtenſum eſt in martyribus, adeo, ut de impijs dicat ſpiritus, Pſal. xiij. Illic trepidauerunt timore ubi non fuit timor: & Prouer. xxviij. Fugit impius nemine perſequente Iuſtus autem quaſi leo confidens, abſq̃ terrore erit. Alioquin, cur unus timet mortem & dolet, alius uero contemnit, niſi quia intus iuſtitiæ fiducia deſtitutus timet, ubi timere non debet?

Eadẽ pœnæ iferni & purgatorij.

Pœna impiorũ eſt timor.

Secundo. ij. Teſſa. j. Qui non credunt euangelio, dabunt pœnas in interitu æternas, a facie domini, & a gloria uirtutis eius: quia ſcilicet ſolo uultu uirtu-

tis ſuæ torquet eos, & cruciat deus, cum ſit eis inſuſtentabilis: ideo fugient & non effugient, ſed deprehendentur inter anguſtias. Sic illud Sap. Cito apparebit uobis horrende. Et Pſal. xx. Pones eos, ut clibanum ignis in tempore uultus tui. Alioquin unde illa uox: Mõtes cadite ſuper nos, & colles operite nos. Et illud Eſa. ij. Ingredere petram, & abſcondere in foſſa humo, a facie furoris domini, & gloria maieſtatis eius. Et illud Iob. Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec tranſeat furor tuus? Patet itaq; quod a facie domini oritur eorum maxima pœna, dum confunduntur a fœdiſſima ſua immundicia ad tantam puritatem comparata.

Tertio, Et eccleſia in perſona animarum pſallit & gemit, Pſal. vj. Cõturbata ſunt oſſa mea, & anima mea turbata eſt ualde. Et Pſal. cxiiij. Circundederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerũt me. Vnde & uſitatiſſima oratio eſt, ut eis requiem optemus, utiq; intelligentes, quod ſunt inquietæ. At pœnæ nõ faciũt inquietudinẽ, ut patet in martyribus & cõſtantibus uiris, ſed horror & fuga pœnarum, quæ oritur ex infirmitate fiduciæ in deum. Sicut credit unuſquiſq;, ſic fit ei, & tales ſunt ei pœnæ & omnia, qualis fuerit & ipſe; inde non conturbat iuſtũ quicquid acciderit ei (ait Sap.) Rurſum impios terret (Leui. xvj.) ſonitus folij uolantis. Et Eſa. lvij. Impij quaſi mare feruens, quod quieſcere nõ poteſt, & redundant fluctus eius in cõculcationẽ & lutum. Non eſt pax impijs, dicit dominus deus.

Inquietudo i purgatorio

Pœnæ inferni uiuentibus guſtatæ.

Quarto, Viuentes aliqui eas pœnas guſtauerũt, ſcilicet inferni, ergo multo magis mortuis credendum eſt eas inferri in purgatorio. Nam Dauid expertus dicit: Niſi quia dominus adiuuit me, paulominus habitaſſet in inferno anima mea. Et alibi: Repleta eſt malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit. Et rurſum: Diſſipata ſunt noſtra ſecus infernũ. Et aſſimilatus ſum deſcendentibus in lacum. Et iterum: Quam multas oſtendiſti mihi tribulatiões magnas & malas, & de abyſſis terræ iterũ reduxiſti me. Ezechias uero dicit. Ego dixi, in dimidio dierum meoꝝ, uadam ad portas inferi. Et infra: Sicut leo cõtriuit omĩa oſſa mea, quod certe nõ niſi intolerabili factũ horrore poteſt intelligi.

Io. Taulerus

Cõmẽdatio ſermonũ Io. Tauleri.

Quinto, ꝙ multi ſunt, qui uſq; hodie has pœnas guſtant, nam & IOAN. TAVLERVS in ſuis Teutonicis Ser. quid aliud docet, ꝙ earum pœnarũ paſſiones, quarum & exempla nonnulla adducit: atq; hũc doctorem ſcio quidem ignotum eſſe ſcholis Theologorũ, ideoq; forte contemptibilem. Sed ego plus in eo (licet totus Germanorum uernacula ſit conſcriptus) reperi theologiæ ſolidæ & ſynceræ, ꝙ in uniuerſis omnium uniuerſitatum ſcholaſticis doctoribus repertum eſt, aut reperiri poſſit in ſuis ſententijs.

Timore ſe cruciãtes patiuntur purgatorium.

Sed & ego noui hominem, qui has pœnas ſæpius paſſum ſeſe aſſeruit, breuiſſimo quidem temporis interuallo, ſed tantas, ac tam infernales, quãtas nec lingua dicere, nec calamus ſcribere, nec inexptus credere poteſt, ita ut ſi pficerent, aut ad mediã horã durarẽt, immo ad horæ decimã partẽ, funditus periret, & oſſa oĩa in cinerẽ redigerent. Hic de⁹ apparet horribiliter iratus, & cũ eo pariter uniuerſa creatura. Tum nulla fuga, nulla conſolatio, nec intus, nec foris, ſed omniũ accuſatio. Tũc plorat hũc uerſum: Proiectus ſum a facie oculoꝝ tuorũ, nec ſaltẽ audet dicere: Dñe ne i furore tuo arguas me. In hoc momẽto (mirabile dictu) nõ poteſt anĩa credere ſeſe poſſe unq; redimi, niſi q̃d ſentit nondũ cõpletam pœnã. Eſt tamẽ æterna, neq; poteſt eam temporalẽ exiſtimare, ſolũ relinquitur nudum deſyderium auxilij, & horrendus gemitus, ſed neſcit unde petat auxilium. Hic eſt anima expanſa cum Chriſto, ut dinumerentur omnia

oſſa

oſſa eius. Nec eſt ullus angulus in ea, non repletus amaritudine amariſſima, horrore, pauore, triſtitia, ſed ijs omnibus non niſi æternis. Et ut dem ſimile utcunq;, ſi ſphæra tranſeat ſuper lineam rectam, quilibet punctus lineę tactus totam fert ſphæram, non tamen comprehendit totam ſphæram: ita anima in ſuo puncto, dum tangitur a tranſeunte inundatiõe æterna, nihil ſentit & bibit, niſi æternã pœnam, ſed non manet, iterum enim tranſit. Igitur ſi uiuentibus contingit illa inferorũ pœna, id eſt, intolerabilis ille pauor, & inconſolabilis, multomagis animarum in purgatorio uidetur talis eſſe pœna, ſed continua. Et hic eſt ignis ille internus multo atrocior, q̃ externus. Quod ſi quis iſta non credit, non cõtendimus, ſed id tantum efficimus, quod illi ueniarum præcones, multa dicunt, quæ uel ignorant uel dubitant, nimis audacter. Magis enim credendum eſt expertis in his, q̃ illis inexpertis.

Simile.

Veniarum præcones.

Sexto, ad id facit autoritas eccleſiæ, quæ canit: Libera eos de ore leonis, ne abſorbeat eas Tartarus. Item a porta inferi. Quibus uerbis certe uidetur ſignificari, eſſe animas uelut iam in porta, & introitu damnatiõis, & initio inferni, quod dixi prope deſperationẽ eſſe, nec uana eſſe uerba eccleſiæ credo.

CONCLVSIO XVI.

Videntur infernus, purgatorium, cœlum differre, ſicut deſperatio, prope deſperatio, ſecuritas differunt.

Si quis duas præcedentes cõcluſiones ueras putauerit, hanc quoq; facile admittit, immo cum in cœlo credamus regnare pacem, gaudium, & ſecuritatem in luce dei: in inferno uero contra, ſeruire deſperationem, dolorem, & horribilem fugam in tenebris exterioribus.

Cœlũ habet ſecuritatem.

Purgatorium uero ſit medium inter utrunq;, ſic tamẽ ut propius ſit inferno q̃ cœlo (quia non habent gaudium & pacem, immo nihil de cœlo participãt, cum ponatur eſſe eadem pœna cum inferno, ſola duratione differente) ſatis patet, quod & in ipſo ſit deſperatio, fuga, horror, & dolor. Sed addidi prope deſperationem dicens, quia tandem ceſſat illa deſperatio. Alioquin reuera, dum eſt in illo anima non ſentit niſi deſperationem, non quod deſperet, ſed quod in tanta eſt perturbatione, & confuſione pauoris, ut non ſentiat ſeſe ſperare. Solus ſpiritus adiuuat ibi q̃ maxime infirmitatem eorum in gemitibus inenarrabilibus pro eis interpellans. Sic enim fit & tentatis in hac uita, ut neſciant an ſperent uel deſperẽt, immo ſibi deſperare uidentur, ſolo ſuperſtite gemitu pro auxilio. Ex quo ſigno non ipſi, ſed alij intelligunt eos adhuc ſperare. Sed omitto uerboſius de ea re loqui, quæ eſt abſtruſiſſima, ne & mihi obijciãt ueniales quæſtores, quod ſine probatione loquar, quanq̃ non ut illi, aſſero, quæ ignoro, ſed diſputo & quæro, & eorum præſumptam certitudinem, dubiam, immo nullam eſſe contendo.

Purgatoriũ timorem.

Infernus deſperationem.

Incerta non aſſeruit.

CONCLVSIO XVII.

Neceſſarium uidetur animabus in purgatorio, ſicut minui horrorem, ita & augeri charitatem.

Et hæc nititur præcedentibus tribus concluſionibus, Sed tamẽ declaremus

Aiæ deceden tes e uita, ſũt in triplici diſ/ ferentia.

eam,& ponamus(ſicut cœpimus)animarum decedentium tria genera. Pri/
mum,earum quæ ſunt fide omnino uacuæ(id eſt,damnatæ) has neceſſe eſt in
morte excipi ſummo horrore & deſperatiõe,iuxta illud: Virum iniuſtum ma/
I la capient in interitu. Et iterum: Mors peccatorum peſſima: ſcilicet,quia nõ ha
II bent fiduciam in deo,ideo comprehendit eos ira. Secundum,earũ quæ ſunt
fide omnino plenæ atq; perfectæ(id eſt,beatæ) hos neceſſe eſt in morte excipi
ſumma ſecuritate & lætitia,iuxta illud: Iuſtus cum ceciderit, non collidetur,
dominus enim ſupponit manum ſuam. Et iterum: Precioſa in conſpectu do/
mini mors ſanctorum eius. Et iterum: Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit,in
refrigerio erit. Et cauſa utriuſq; eſt,quia iniuſtus inuenit quod timuit,timuit
autem ſemper mortem & pœnam. Iuſtus autem ſatur huius uitæ, maxime cu/
piuit diſſolui,ideo deſyderium eius tributum eſt ei. Ille non dimidiauit dies ſu
os,iſte ultra perfectum prolõgauit incolatum ſuum: ideo quod ille horret,iſte
quærit,diuerſiſſimo ſtudio affecti,quod illi ſummus horror eſt, huic eſt ſum/
III mum lucrum & gaudium. Tertium,earum quæ ſunt fide imperfectæ,& hæ
uarie differentes inter plenam & nullam fidem. Credo autem non negari ab
ullo,quaſdam animas imperfectæ fidei diſcedere,ſed tamen infra id ſuadebi/
mus latius. Igitur cum imperfectio fidei ſit nihil aliud,niſi imperfecta noui/
tas uitæ in ſpiritu,& adhuc reliquum de uetuſtate carnis & Adæ (ſi enim eſſet
perfecta,non timeret pœnam,nec inuite moreretur, aut cum affectu terreno
huius uitæ migraret) clarum uidetur,animabus neceſſarium eſſe,non ſolum
tollere pœnas,ſed etiam addere perfectionem nouitatis,& tollere reſiduũ ue/
tuſtatis (id eſt,amorem uitæ & timorem mortis atq; iudicij) Nam quantum/
cunq; tolleretur pœna (ſi eſſet poſſibile) non per hanc ablationem eſſet ſana,
ſicut nec in iſta uita per ablationẽ pœnarũ ſolam aliquis melior fit,ſed per ad/
ditionem gratiæ,& remotionem peccati,quare & illis primo peccatum aufe/
rendum eſt(id eſt imperfectio fidei,ſpei,charitatis.)

Aiabus i pur gatorio, ul/ tra pœnæ ab lationem, eſt addenda per fectio noui/ tatis.

Secundo. Nulla pœna uincitur fuga aut timore. Verum eſt enim prouerbi/
um: Qui timet infernum,deſcẽdet in eum; immo qui timet pruinam,cadet ſu/
per eum nix; Iob. vj. id eſt,plus cadet ſuper eum q̃ timuit. Omnis pœna timo
re ſui augetur & roboratur,ſicut amore minuitur & infirmatur. Vincitur au/
tem pœna amore & amplexu ſui; deinde nulla pœna eſt moleſta, dum fuerit
uicta; ideo amanti pœnas & mortem non ſunt moleſtæ,ſed dulces,quia per a/
morem & ſpiritum uictæ. Sunt autem moleſtæ timenti, quia per timorem &
literam ei dominantur. Si ergo purgatorium affligit animas,& moleſtus eſt
eis pauor,euidens eſt,eis deeſſe amorem & ſpiritum libertatis, & adeſſe literã
ac timorem; atq; hunc defectum amoris,uoco imperfectam ſanitatem ſpiritus
cum autem ſine perfecta ſanitate nullus cœlum intrabit,tandem concludo,ne
ceſſarium illis eſſe augeri charitatem & ſanitatem,ſicut minui horrorem. Si
quis iſta negauerit,neq; crediderit,contenderitq;,animas eſſe ibi perfectas in
uita ſpiritus,ſolumq; debita præterita pœnarum luere. Reſpondeo primum
probent & ipſi ſuam ſententiam,quam & ego nego,& certus ſum,quod uel
nullis uel infirmioribus rationibus ſua probabunt. Secundo age; Quæro an
negent triplex illud ſupra poſitum animarum genus decedentium,ſi admit/
tunt tertium quoq; genus. Reſpondeant ad prædicta,quomodo auferatur pu
ſillanimitas ſpiritus,& timor,quando perfectus homo,ſicut pater eius deus,
nihil timet,omnia poteſt,omnia ſuffert,in omnibus gaudet ac delectatur.

Pœna timo/ re augetur.

Imperfecta ſanitas ſpũs eſt timor.

Fides nõ per ficitur i mor/ te.

Si non admittunt,ſed in morte perfici fidem arbitrantur,ac ſic ſolummodo

pœnæ

pœnæ ſoluendę reſtent, & hoc totum ſit purgatorium, ratio ſcilicet debitarum pœnarum. Tum præter id quod iam fortiſſimum & inſolubile produxi argumentum, uidelicet, quod nulla ſcriptura, nulla ratione ſuam ſententiam poſſint probare, tamen adhuc uia ſuaſoria procedam. Sic enim & illi opinatores & poſtillatores faciunt.

Primo. Ad quid deus uult puniri perfectos in ſpiritu? ad ſatiſfactionē? Contra. Super omnem ſatiſfactionem eſt charitatis ſatiſfactio; neq; enim deus ipſe etiam per pœnas quicq; aliud requirit, ꝗ ut perficiatur charitas. Charitas em̄ (niſi Apoſtolus mentitur) operit multitudinem peccatorum. At illos iam eſſe perfectæ charitatis poſitum fuit.

Aiabus î purgatorio augeri charitatem, perſuadetur.

Secundo. Deo maxime ſatis fit per uoluntatem, ubi non inuenit facultatem ut cum B. Augu. ſentit tota eccleſia. At illi ſi ſunt perfectæ charitatis, talem habent uoluntatem neceſſario, & tamen facultatē non habēt defectu uitæ, quare neceſſario ſola uoluntate abunde ſatiſfaciunt.

Tertio. Perfecti tales omnia reddunt deo, quæcunq; debent; quia nihil amplius debent, ꝗ ut ſe totos ipſos cum intima uoluntate offerant. deus enim ab homine nihil requirit amplius, ꝗ ipſum totum, ſicut dicitur: Præbe fili cor tuum mihi; immo per pœnas cogit hominem ad id, ut ſe totum offerat; quomodo ergo eo facto pœnæ manent? ad quid cogunt?

Quarto. Finge animam in morte perfectæ fidei & charitatis, quæ adhuc forte debeat. vij. dies ieiunare, aut aliam Canonicam pœnam implere. Hic ergo deus tam crudelis eſt, ut animam, quæ ſumma charitate ad eum ſitit, eumq; ſuper omnia uehementiſſime diligit, quæ proximo ſuo omnia pleniſſime ignouit, & ſibi omnia ignoſci uehementiſſime cupiuit, cui propter hæc etiam debita fuit apud deum & homines ignoſcentia (talis eſt enim anima, quæ ſana charitate moritur) hic inquam deus non remittit ſeptem illos dies, propter ſummā in eum & proximum charitatem & humilitatem, quæ ſunt ſummæ omnium eleemoſynarum; qui tamē in euangelio dicit, omnia remitti, & munda eſſe ijs qui dant, non de corde, ſed de ijs quæ ſuperfluūt, eleemoſynas: & ſeruo ſolum roganti & nihil facienti, niſi promittenti, omne debitum dimiſit, etiam promiſſione data libera. Nec ſaltem intuetur deus in hac re, quod tam facilis eſt uiuentibus, ſineq; mortis periculo talia concedit; morituris uero & ſummo iam periculo preſſis, tam difficilis eſt ad remittēdum tam parua, tam magnæ charitati? quis credet? aut quibus id uijs ſuadebunt? aut ergo deſinant ſua tam confidenter prædicare, aut melius roborent, & iſta diſſoluant. Nos interim ſentiemus, animas in purgatorio non propter ſolam pœnam, immo propter defectum charitatis laborare in pœna, quia hic noluerunt laborare ad perfectionem, aut ſi perfectæ ſunt, omnibus pœnis amore triumphatis, liberas eſſe. Nec enim ſic de dei bonitate ſapio, quod intuitu perfectæ & æternæ charitatis non remittat quibuſdam pœnam temporis breuiſſimi, qui propter modicam charitatem, omnibus paſſim remittit æternam, & qui ſæpius in uita ignouit omnes pœnas pro uno opere inceptæ charitatis, non remittat unꝗ in morte aliquas pœnas, pro omni opere conſummatæ charitatis. Verumtamen hæc ſunt diſputata, quia mirabilis eſt deus in ſanctis ſuis; melius faceremus, ſi tam dubia relinqueremus, & in populum alia certiora doceremus; potens eſt deus cum illis, nec ſecundum hanc, nec ſecundum illam ſententiam agere; non enim noſtro, ſed ſuo iam iudicio ſubiecti, quia poteſt & ibi punire gratis, ut oſtendat gloriā

Deus eēt durus ſi non remitteret uehementer iuſto temporalem pœnam.

Charitatiſ defectu laboratur in purgatorio.

Dei bonitas.

gratiæ ſuæ, ſicut fecit in Iob & Pau. Tamen ultimo &

Quinto ſuadeo concluſionem. Si purgatorium tantummodo eſt pœnarum officina, cur non potius uocatur punitorium, potius ꝙ purgatorium? Ratio enim & uis uocabuli, purgationem aliquam importat, quæ intelligi non poteſt, niſi uetuſtatis & peccati relicti, quo ſunt immundi, qui terrenorum affectu fidei puritatẽ impedierunt. Quod ſi noua (ut ſunt ad diſtinctiões prompti) uſi æquiuocatione, dixerint eſſe purgationem hic idem quod ſolutionem ut tum purgatæ dicantur, cum pœnæ fuerint ſolutæ. Reſpondeo, hoc eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Quod ſi & ipſi contempſerint, uim uocabuli ad purgationem uitiorum extendi, eſto ſane, non contendo, id tamen effectum eſt, utrunq; eſſe dubium; ideo præpoſtere alterum illorum tanta certitudine in populos diſperſum, maxime cum nec ratio nominis illorum ſententiæ conueniat.

Purgatoriũ, non punitorium dicitur.

Sexto. Et ad hoc ualet illud Gregorij diſtinct. xxv. c. qualis. ubi non pœnas tantummodo, ſed culpas remitti dicit in futuro, ſcilicet ueniales, ut ibidem exempla ponit. At remiſſio culpæ non fit ſine gratiæ infuſione, & horror mortis eſt ſanctis peccatum ueniale, ſed non paruum.

Remiſſio culpæ nõ fit ſine gratiæ infuſione.

CONCLVSIO XIIII.

Nec probatũ uidetur ullis aut rationibus aut ſcripturis, quod ſunt extra ſtatum meriti ſeu augendæ charitatis.

Hoc enim robuſtiſſimum eſt meum aduerſus oppoſitam opinionem argumentum, quod uidelicet ſine autoritate docetur. Noſtra autem certe uel ea nititur autoritate, quod ſine addita gratia nullus timor pellitur, quem ſola perfecta charitas foras mittit. Hæc autem concluſio præuenit argu. eorum, qui dicerent contra me, ſunt extra ſtatum meriti, quare tres præcedentes concluſiones falſæ. Ego autem ut opinando & diſputando, nihil aſſerendo, ſicut cœpi, proſequar, dico: Si purgatorium ſolum eſt ſoluẽdarum pœnarum officina, & animæ in illo ſunt ſuo affectu (ut ego ſentio) immũdæ, nec ab eo uitio purgantur, fieret purgatorium idem quod infernus, quia infernus eſt, ubi pœna eſt cum culpa manente. At in animabus purgatorij eſt culpa, ſcilicet timor pœnarum, & defectus amoris, cum iuſtus ſecundum Eſa. viij. nihil debeat timere, niſi ſolum deum; ergo peccant ſine intermiſſione, ꝙdiu horrent pœnas & quærunt requiem. Quod probo, quia quærunt quæ ſua ſunt, pluſq; uoluntatem dei, quod eſt contra charitatem. Quod ſi amant deum, amant amore concupiſcentiæ (id eſt uitioſo) cum etiam in ſuis pœnis debeant diligere deum, & glorificare ac fortiter ſuſtinere. Atq; ut inter tot diſputationum ſpineta etiã aſſeram aliquid, Ego libere confiteor me credere, nullã animam redimi de pœnis purgatorij propter ſuum timorem, donec poſito timore, incipiat amare uoluntatẽ dei in tali pœna, & plus dei uoluntatem amet, ꝙ pœnam timeat, immo ſolam dei uoluntatẽ diligat, pœnam uero uilipendat, aut in uolũtate dei etiam amet. Quia oportet ut iuſtitiam diligat anteq; ſaluetur. At iuſtitia eſt deus, qui hanc pœnam operatur; deinde illud Chriſti: Qui non accipit (id eſt, uolens & amãs portat) crucẽ ſuã, & ſequit̃ me, nõ eſt me dignus. at crux aĩaꝝ eſt illa pœna. Quæ cũ ita ſint, & ueriſſima credo, dicat qui poteſt, quomodo iſte amor pœnarum

Mortuos eẽ extra ſtatum meriti nõ docetur ſolidis ſcripturis.

Timere aliquid pter deum eſt peccã.

Purgatorij pœnæ adimũtur, dũ ab aĩabus nõ timetur.

Accipere crucem.

rium cum timore mutari poteſt, ſine noua gratia infuſa. Ego fateor me neſcire niſi dixeris, quod purgatorium non habeat terrorem pœnarum, ac per hoc nec ſimilem inferno contra prædicta, atq; tunc fruſtra oramus pro eis, quas audimus, uolentes & amantes eſſe pœnarum ſuarum ſine timore.

Secundo probo, quod augeatur eis charitas. Apoſtolus dicit: Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum: hoc autem bonum non poteſt intelligi niſi augmentum iam poſſeſſi boni: ergo & purgatorium auget bonum dilectionis dei, immo maxime omnium auget, dum ſicut infern⁹ dura eſt æmulatio, & in tãtis malis etiã diligit, ſicut fornax aurũ ꝓbatũ facit, ita pœna dilectionẽ.

Tertio. Virtus in infirmitate perficitur, oĩs enim pœna, ſi præſens eſt, charitas eſt ſalutaris & proficua: nõ enim permittit pretioſiſſima charitas atq; fœcundiſſima aliquid ſecum ſterile. At in purgatorio eſt maxima infirmitas, ergo maxime perficit charitatem.

Charitas in pœna ꝑficit.

Quarto. Impoſſibile eſt eſſe ſtatum in uia: uia autem dei eſt charitas ad deum tendens: ergo neceſſe eſt animas uel procedere uel retrocedere a charitate dei, cum nondum ſint in termino & uiſione, ut patet.

Via dei charitas eſt.

Quinto. Impoſſibile eſt ulla perſeuerantia creaturæ, niſi aſſidue accipiat magis ac magis: inde enim dicunt acuti quidam, quod conſeruatio rei ſit eius continuata creatio. Sed creare eſt ſemper nouum facere, ut etiam patet in riuulis, radijs, calore, frigore, maxime dum ſunt extra ſuum principium. Quare & ſpirituali calori, id eſt, amori dei in animabus opus eſt continuata cõſeruatio (donec abſorbeantur in ſuum principium diuinum) ac per hoc & augmentum, etiam ſi uerum eſſet quod eſſent perfectæ, licet extra deum eſſe, nec perueniſſe & eſſe perfectum, ſint contraria.

Sed uidere dignum eſt, quibus nam cauſis mouentur, ut animabus ſtatum meriti negent, aut negandum probent.

Primum illud uulgatiſſimum B. Auguſt. Hic omne meritum comparatur, poſt mortem nullum: ergo inquiunt, purgatorium non eſt merẽdi locus. Reſpondeo. B. Auguſt. & quicunq; patres ſimilia dixerunt, ex autoritate & uſu ſcripturæ loquuntur, quæ multo fortius in hanc ſententiam loquitur: ut eſt illud Gal. vj. Operemur bonum, dum tempus habemus. Et Chriſtus Ioan. ix. Venit nox, quando nemo poterit operari. Et Apocal. Opera enim illorum ſequuntur illos. Et illa manifeſtiſſima Hebrę. viij. Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori, poſt hoc iudicium, deinde finis. Gal. vj. Quæcũq; enim homo ſeminauerit, hæc & metet. Item oportet nos oẽs manifeſtari ad tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſq; prout geſſit in corpore, ſiue bonum ſiue malum: & multæ aliæ, quæ omnino ſonant, ac ſi poſt mortem omnino ſit iudicium recipiendi, ſicut geſtum eſt, id eſt meritum hic, ſecundum illud Eccle. Lignum ubicunq; ceciderit, ibi erit. Sed hæc omnia æque contrã totum purgatorium pugnãt, quia non ponunt ſtatum medium inter mortuos damnatos & beatos. Si ergo illis nõ obſtantibus, purgatorium defenditur uere, etiam id defendi poteſt, quod augeatur illis gratia, non obſtante illo quod dicitur: Hic omne meritum comparari, quia loquitur non de purgatorio: ſicut & illæ autoritates nihil de purgatorio, ſed de cœlo uel inferno loquuntur: utrinq; ergo intermittũt purgatoriũ. Quare illa uerba Aug. ad purgatoriũ nõ ſunt tendenda. Omne meritũ hic, nõ illic, id eſt, nõ ĩ cœlo aut inferno. Deniq; ſecũdũ B. Aug. etiã hic meritũ illud cõparaẽ, ꝙ dign⁹ ſit homo in purgatorio ſuffragio iuuari. Alioquin in cœlo uel inferno nullũ habet meritũ, ꝙ mereaẽ ibi iuuari, ſed tũc quidem

Aĩas nihil mereri his rõnibus colligitur, ſed friuolis.

Autoritates ꝓ purgatorio adductæ, ꝓprie de inferno & cœlo loquuntur

quidem ad purgatoriū reſpexit, hic autem nequaq̃. Si autem quiſpiam contentioſior uoluerit aſſerere, autoritates iam adductas, nihilo aduerſus purgatorium pugnare, quod ſaluari poſſunt per duplex iudicium, ſeu duplicem retributionem poſt mortem: Temporalem ſcilicet, quæ eſt purgatorij: Aeternam quæ eſt inferni: & ſic alius metit purgatorium, alius infernum. Item alium ſequuntur opera ſua ad purgatorium, alium ad infernum. Hic Reſpōdeo. Sic dicendo potius deſtruuntur illæ autoritates, q̃ ſaluentur cum purgatorio, per tam uiolentam & arbitrariam æquiuocationē, cum altera pars æquiuocatiōis nunq̃ poſſit probari. Et meo iudicio, non eſſe licitum credo, longeq; peſſimū uſum, quibuſdam hucuſq; fuiſſe ſeruatum, ſcilicet ſcripturæ ſanctę ſimplicem ſenſum, in æquiuocum & dubium diuidere. Rectius enim dicitur, hanc autoritatem de hac re non loqui, q̃ dum de utraq; re intelligere conamur, de nulla certam relinquamus. Pallium enim breue eſt (ait Eſaias) utrunq; operire non poteſt. Et ut uulgo dicitur: Non eſt altare alterius nuditate ornandum. Igitur dicendum eſt, quod homo illic metit, quod hic ſeminauit, intelligatur de præſenti & futura uita. Meſſis enim ſine noſtra torſione & æquiuocatiōe arbitrij noſtri, relinquenda eſt in ea ſignificatione, qua utitur ſcriptura, ſcilicet futuri & uniuerſalis iudicij. Atq; ita illæ autoritates nihil pugnant aduerſus purgatorium: non per æquiuocationis cauillum, ſed per ablationis ſenſum. Eodem modo & illud: Hic omne meritum, illic nullum. Alioquin quantus fuerat ſudor ingenio meo, ſi & ego meritum æquiuocarem duplex, ſcilicet poſt mortē non eſſe meritum huius temporis, ſed bene meritum illius ſtatus, & Auguſtinum loqui de primo, ſed nolui.

Diſtinctiōes theologicæ notantur.

Quid autem dicent ad illud Eccleſ. Lignum ubicūq; ceciderit, ſiue ad Aquilonem ſiue ad Auſtrum, ibi erit? Siquidem per caſum intelligūt mortem. Si ergo per Aquilonem infernum, per Auſtrum cœlum, quo cadent qui intrāt purgatorium? ad Auſtrum dicent, ſed æquiuoce, ſed quid dicēt? ibi erit? ibi manebit? ergo nunq̃ exibunt purgatorium? An hic quoq; æquiuocatur manſio, ſcilicet temporalis & æterna? Claret itaq;, quod hæc autoritas recte facit contra purgatorium: quinetiam per æquiuocationem ſui facit ex purgatorio infernum. Non poteſt itaq; ſolui, niſi dicatur (ſicut dixi) nihil eam de purgatorio loqui, non plus q̃ illam: Liber generationis Ieſu Chriſti.

Aequiuocationes fugiendæ ſunt.

CONCLVSIO XIX.

Nec hoc probatum eſſe uidetur, quod ſint de ſua beatitudine certę & ſecuræ, ſaltem omnes, licet nos certiſſimi ſimus.

Nos enim, quia credimus nullam in purgatorium uenire, niſi ſit de numero ſaluandorum, certi ſumus de beatitudine illarum, ſicut certi ſumus de electorum ſalute. Quanq̃ nō nimis impugno, ſi quis aſſerat eas eſſe certas: ego nō omnes dico eſſe certas. Sed quia totum negocium de animabus in purgatorio abſconditiſſimū eſt, ideo ſuadendo magis q̃ demonſtrādo declaro cōcluſionē.

Negociū de aīabus ī purgatorio abſconditiſſimum eſt.

Primo ex ſupradictis: Si pœna purgatorij eſt pauor ille & horror dānatiōis & inferni, pauor autem omnis facit animū perturbatū, incertū, inopem cōſilij & auxilij, & tanto magis, quāto fuerit uehementior & inopinatior. Animarū autē eſt omniū uehemētiſſimus & inopinatiſſimus, ut ſupra dictū eſt. Et Chriſtus: Tāq; laqueus ſupueniet dies illa. Et Apoſtolus: Dies dñi ſicut fur in nocte

ita ueniet

ſta ueniet. Quare ualde probabile eſt, eas præ cõfuſione neſcire, quo ſtatu ſint
an dãnatæ uel ſaluatæ, immo ſibi uidentur iam ire in damnationẽ, & deſcende
re in lacũ, omninoq; iam eſſe in portis inferi, ſicut Ezechias dicit. Sed &. j. Re/
gum. ij. Dominus deducit ad inferos & reducit. Igitur nihil aliud ſentiunt, ꝙ
incipere ſuam damnationẽ, niſi quod ſentiunt, nondum clauſam poſt ſe por/
tam inferi, necdum etiam dimittunt uotum & deſyderium auxilij, licet nuſꝙ
apparẽtis: ſic enim loquuntur, qui id experti ſunt. Accipiamus ſimile. Si quis
ad iudicium mortis inopinatus ueniat, puta incidens in latrones, qui dum in/
tentant illi omni ex parte mortem, etiam ſi ſtatuerint eum terrere, non occide/
re: hic ipſi certi ſunt eum uicturũ: ipſe uero nihil niſi præſentiſſimã mortem ui
det, atq; eo ipſo iam moritur: ſolum id ſibi reliquum eſt, quod nõdum ſit mor/
tuus, poſſitq; redimi a morte, ſed neſcit unde: uidet enim illos poſſe, ſed nolle:
igitur fere nihil differt a mortuo. Ita uidet in pauore æternæ mortis fieri, quod
non aliud ꝙ æternam ſibi ſentiunt imminere omni ex parte. Sic canit eccleſia
pro eis: A porta inferi erue animas eorum: Et libera eas de ore leonis, ne abſor
beat eas Tartarus &c. Solum id reliquũ ſcientiæ habent, quod deus poſſit eos
redimere, ſed nolle illis uidetur. Damnati uero ſtatim huic malo addũt blaſ/
phemiam, illi uero ſolam querelam & gemitum inenarrabilem, ſuſtẽtari a ſpi/
ritu. Hic enim fertur ſpiritus ſuper aquas, ubi ſunt tenebræ ſuper faciem abyſſi
Sed de hoc ſupra latius.

Aiꝫ in purgatorio incertiſſimæ ſunt, & dubitãt de ſalute ſua.

Simile.

Damnati ultra deſperatiõe blaſphemant.

Secundo. Multa leguntur exempla, in quibus habetur nonnullas animas
hanc ſui ſtatus incertitudinem confeſſas fuiſſe. Apparuerunt enim tanꝙ eun/
tes uocati ad iudicium, ut de S. Vincentio &c. Rurſum leguntur multa, in qui
bus certitudinem ſuam ſunt confeſſæ. Ad quæ dico. Primo me dixiſſe non
omnes eſſe certas. Secundo, forte melius ſecundum prædicta, eas nõ fuiſſe cer
tas, ſed præ nimio auxilij deſyderio, tanꝙ certæ eſſent, uelocius iuuari poſtu/
laſſe, ita ut potius opinentur, & timidæ præſumant ſeſe certas, ꝙ ſciant: ſicut &
in euangelio de dæmonibus dicitur, quod ſciebãt ipſum eſſe Chriſtum, id eſt,
uehementer opinabantur, ut ait gloſſa. Ita enim fit naturaliter in omni angu/
ſtia & pauore, ut uehementer opinemur nos eſſe adhuc reparabiles, cũ tamen
magis ſit ibi cupido reparationis, ꝙ ſpes aut ſcientia: ſicut in dæmonibus plus
fuit cupido ſciendi, ꝙ ſcientia. Scientia enim ſalutis non pauet, neq; trepidat,
ſed confidit, omniaq; fortiſſime tolerat.

Deſyderium auxilij facit quod ſe quaſi certas dicãt de ſalute.

Hic dicitur; Quid ergo de iudicio particulari, quod in morte cuiuſlibet ho/
minis fama eſt agi, & Inno. teſtatur? uidetur enim per ipſum certus fieri homo
de ſuo ſtatu. Reſpondeo, quod non ſequitur eum certum fieri, etiam ſi ſit par/
ticulare iudiciũ. Poteſt fieri, ut homo mortuus iudicetur, immo accuſetur, ſed
tamẽ ſententia differatur, nec ei reuelетur. Interim autẽ accuſante conſcientia,
urgentibus dæmonibus, & minante ira dei nihil aliud faciat miſera anima, ꝙ
ut tremat a ſententia, omni momento cum horrore expectata, ſicut de corpo/
rali morte facit & minatur Deut. xxviij. Dabit tibi dominus cor pauidum, &
pendebit uita tua ante te: mane dices, quis det mihi ueſpere? & ueſpere dices,
quis det mihi mane? Ita & ibi mors æterna ſimili pauore feriat, & horribili hor
rore cruciet animã: nec iſta ſentẽtia multũ abſona eſt ueritati, quãdoquidẽ &
Matth. v. Dominus diſtinguit inter reum iudicij, & reum conſilij, & reum ge/
hennæ, id eſt, inter accuſatũ & conuictũ & damnatũ. Sed & inſignes quidam
autores ſcientia plus ꝙ fama, audent dicere, quaſdam animas pro ſuæ tepidi
tate uitæ, per mortem rapi, & adeo ſic proijci, ut uſq; in finem mũdi neſciãt, an
ſint damna

Iudiciũ peculiare in morte cuiuslibet.

Aniꝫ quædã uſq; in finem mundi de ſalute dubitãt.

ſint damnatæ uel ſaluandæ. Et ſi recipitur hiſtoria illa de monacho morituro,
& propter peccatum fornicationis, uelut damnato, iam blaſphemante, deinde
ad ſanitatem reuerſo: ſatis patet, quod iudicium & accuſatio inferni poteſt ani-
mam affligere, & tamē nondum eſſe diffinitam ſententiam latam. Ad idem, id
quod in homilia recitat quadam B. Greg. de iuuene, quem in morte draco ab-
ſorbere uolebat.

Hæc itaq; de tota materia pœnarū purgatorij uериſimiliter pono, motus pri-
mum ex natura horroris & pauoris. Deinde, quod ſcriptura hanc pœnam tri
buit damnatis. Tandem, quod omnis eccleſia dicit, eaſdem eſſe pœnas inferni
& purgatorij: & ita credo hanc noſtram ſententiā in ſcripturis ſatis fundatam.
Pœna a conſcietia maxie infertur. Buccinatores uero indulgentiarum uidentur pœnas animarum ita imaginari
quaſi ab extra inferantur, ſintq; penitus externæ, non autem ab intra in conſci
entia naſcantur, quaſi deus ſolum ab eis auferat pœnas, cum ſit cōtrarium ue-
rius, quod animas potius a pœnis auferat, ſicut ſcriptum eſt. Diuertit ab oneri
bus dorſum eius. Non ait: Diuertit onera a dorſo eius. Et iterum: Si tranſibis
per ignem, flamma non nocebit te. Quomodo nō nocebit? niſi quia dat fiduci
am cordi, ut ignem non timeat: non autem ut ignis non ſit, cum tranſeundum
Pœnā dimiuit amor. ei per illum ſit. Quare diuerſio dorſi ab oneribus non fit, niſi ſanando animæ
timorem & confortando eam, ſicut & ſupra dictum eſt, quod nulla pœna uin
citur timore ſui, ſed amore & contemptu. At timorem non auferunt indulgen
tiæ, immo inferunt quantum in eis eſt, dum uelut odibilem rem, pœnas rela-
xandas ſuadent. Deus autem propoſuit habere filios impauidos, ſecuros, gene
roſos, æternaliter & perfecte, qui prorſus nihil timeant, ſed per gratiæ ſuæ fidu
ciam omnia triumphent atq; cōtemnant, pœnasq; & mortes pro ludibrio ha-
beant: cæteros ignauos odit, qui omnium timore confunduntur, etiam a ſoni
tu folij uolantis.

Iterum obijcitur.

Oramus pro animabus, & quare. Si uolenter pœnas ferunt animæ, cur pro eis oramus? Reſpondeo. Niſi eas
uolenter ferrent, certe damnatæ eſſent: ſed nunquid nō ideo optare debent ora
tiones, quādo & Apoſtolus optauit pro ſe orationes fieri, ut liberaretur ab in-
fidelibus, & ſibi oſtium uerbi aperiretur, qui tamen omni fiducia plenus, mor-
tem contemnere ſe gloriabatur? Etiam ſi animæ non optarent oratiōes, tamē
noſtrorū eſt, earum labori condolere & ſuccurrere oratione, ſicut quibuſlibet
alijs, quantumlibet fortiter patientibus. Deinde, cum animæ non adeo doleāt
Suffragiū cupiunt aīæ ne deficiant. pœna præſenti, q̄ horrore inſtantis ſibi & intentatæ perditionis, non eſt mirū
ſi cupiant ſuffragium, ut perſeuerent & nō deficiant in fiducia, cum ſint incer-
tæ (ut dixi) de ſtatu ſuo: nec tam timeant pœnas inferni, q̄ odium dei, quod eſt
in inferno: ſicut dicitur: Non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno quis cō
fitebitur tibi? Et ſic patet, quod non timore pœnæ patiuntur, ſed amore iuſti-
tiæ, ut ſupra. Timent enim magis, ne non laudent & ament deum (quod fieret
in inferno) q̄ ne patiantur. Et hoc eorum ſanctiſſimū, ſed anxioſiſſimū deſyde
rium, merito iuuat omnis eccleſia, quantum poteſt: Maxime, quando & deus
uult illas per eccleſiam iuuari. Et hic tandem ſit aliquādo finis tam obſcuræ &
dubiæ diſputationis, de animarum pœnis. Quibus qui poteſt meliora profer-
re, nō inuidebo. Modo id faciat, melioribus ſcripturæ autoritatibus nixus, nō
fumoſis hominum opinionibus obnubilatus.

CONCLVSIO XX.

Igitur

Igitur Papa per remiſſionē plenariā omniū pœnarum, nō ſimpliciter omniū intelligit, ſed a ſeipſo tantūmodo poſitarum.

Remiſſio omnium pœnarū .ſ. a ſe iniūctarum.

Hanc diſputo, nondum pertinaciter aſſero.

Rationes meæ ſunt.

Prima, Ex dictis concl. v. quod ſolum Canonica pœna remittitur per poteſtatem clauium, ideo hæc concluſio corollarium eſt illius: & illa negata, negatur & iſta.

Secunda, ex ipſo ſtilo Pontificis, quo dicit: De iniunctis pœnitentijs miſericorditer relaxamus, ergo non iniunctas a ſe uel a canonibus, non relaxat. Ne quicquam hic curandum puto arbitrarium cōmentum quorundā, qui dicunt: Quādo Pontifex non addit hanc clauſulam, de iniunctis pœnitentijs, tum intelligi omnium ſimpliciter remiſſionem pœnarum. Dicerem ego: Etſi nō additur, tamen ſubintelligitur addi tanquā neceſſaria, & de eſſentia ſtili clauſula, aut illi probent aliquo textu, quod dicunt.

Stilus pōtificis ſonat de iniunctis pœnitentijs.

Tertia, ad ſolitum uenio argumentum, ſed omnium fortiſſimum, & requiro, quibus nā autoribus probent, etiam alias pœnas per claues tolli, quam canonicas? Et exhibent mihi Antoniū, Petrū de Palude, Ang. de Anco. Capreolum. Deinde & Angelus Summiſta ſuū Franciſcū Maronis inducit, redemptiones ueniarum eouſque uehentem, ut meritorias eas pronūciare ſit auſus, ſi Christo placet. Quaſi uero illi homines tales ſint ac tāti, ut quiquid ſenſerint, ſtatim neceſſe ſit inter articulos fidei numerare. Verū illi magis ſunt reprehendendi, qui ad ignominiam noſtrā & iniuriā illorū, allegant pro aſſertis, quæ illi pro pio ſuo ſtudio fuerunt opinati, prorſus nihil aduertentes illud Apoſtoli fidele monitoriū: Omnia probate, quod bonum eſt tenete: longe ſtultiores Pythagoricis, quippe cum ij ea tantum aſſererent, quæ Pythagoras dixiſſet: iſti uero etiā ea, quæ illi dubitauerunt. Sed ad originem & fontē ueniamus riuulorū iſtorum, id eſt, B. Thomā & Bonauenturā. Ex his enim illi partim acceperūt, partim de ſuo addiderūt. Hi itaque & ſancti, & graues plane autoritate uiri. Verū cū & ipſi magis opinentur quam aſſerant, denique S. Bona. confiteatur eſſe rē dubioſiſſimam, omninoque incertam: nonne clarum eſt, ex ipſis etiam nihil poſſe aſtrui? Tu uide, ſi ullum textum aut ſcripturam adducant? Nec mirum, quod ipſi nihil aſſerant. Cum enim hæc res ſit fidei quidam articulus, ſi fuerit determinatus: adeo non pertinet ad doctores diffinire, quod etiam ad ſolū concilij uniuerſalis iudiciū ſit ſuſpendendus: nec ſummus Pontifex quid temere in ijs habeat ſtatuere quæ ſunt fidei, niſi ſoli præcones ueniarum. Illis omnia quælibuit licent: unicam tamen habent omnes rationē ſuæ ſententiæ, quam & Panor. li. v. de pœ. & re. c. Quod autem affert. uidelicet hanc: Si indulgentiæ ſolū canonicas pœnas dicuntur remittere, hoc eſt, indulgētias nimis uilificare. Itaque ne uiles ſint indulgentiæ, magis placuit fingere, quod neſciunt, cum nullū ſit periculum animarū, ſi indulgentiæ etiam nihil eſſent, nedum uiles: Miſerrimū uero ſit, animabus figmenta & illuſiones prædicare, etiam ſi indulgētiæ utiliſſimæ eſſent. Adeo non habetur ratio ſalutis animarū, ſed tantūmodo, ne non optima uideamur docuiſſe, plus laboramus pro gloria noſtri uerbi, & ſi non neceſſarij, quam pro fide ſimplicis, & nobis commiſſi populi, ſola neceſſaria. Sed antequam ad beatū Thomā & Bonauē. reſpondeā, dignū uidetur recitare opiniones de indulgentijs, ne ego primus aut ſolus eas in dubiū uocaſſe uidear.

Redēptiōes ueniarū non ſūt meritoriæ.

Theologorū opiniōes nō ſunt fidei articuli.

Bonauētura de indulgentijs dubitat.

Indulgētiarū uilificatiōes ſtudent euitare Theo.

Gloſſa ſuper c. Quod autē. li. v. de pœni. & re. aſſumens declarationem ſu-

per efficacia & uirtute indulgentiarum, ſic incipit: Quid ualeant tales remiſſiones, uetus quærela, & adhuc ſatis dubia.

Remiſſiones quid ualeant uetus eſt quæſtio.

Alij dicunt, quod proſunt quo ad deum, ſed non quo ad eccleſiam. Quoniã ſi quis ſine mortali decedat, nondum peracta pœnitentia, minus ſentiat pœnas purgatorij, iuxta modum remiſſionis ſibi factæ. Eccleſia tamen uiuenti nõ propter hoc relaxat ſatisfactionem. Hęc opinio damnatur a Panor. ibidem, & placet eius damnatio.

Valor indulgentiarũ uarie a diuerſis æſtimatur.

Alij dicunt, quod proſunt quo ad pœnitentiã hic iniunctã ex ſuperabundanti, & ad cautelam, id eſt, tantum eas pœnas, quas nõ ſecundum modum, ſed in cautelam ſuperabundantius, q̃ peccatum merebatur, impoſuit. Et hæc plus damnanda q̃ prior.

Alij, quod proſunt quo ad deum & eccleſiam, ſed remittens onerat ſe ad ſatiſfactionem pro illo, & hæc eſt abſurda.

Alij, quod proſunt ad remiſſionem pœnitentiæ negligẽter omiſſæ. Hanc Panor. damnans dicit, quod iſta remunerat negligentiam. Sed meo iudicio, hæc non omnino eſt falſa, quia uere remittuntur pœnæ quæcunq;, etiam negligenter omiſſæ, dummodo diſpliceat negligentia, immo remittuntur etiam non negligenter omiſſæ, atq; adhuc perficiendæ,

Alij, quod ualeant ad relaxationem iniunctæ pœnitentiæ, dummodo ſacerdos qui iniunxit pœnitentiam, permittat, ut poſſit cõmutare pœnitentiam cũ remiſſionibus. Et hæc eſt proba ſententia & uera in re, niſi quod reſtringit poteſtatem conferentis indulgentias. Verum eſt enim, quod iniunctas pœnitẽtias relaxant, ſed non requiritur conſenſus eius qui iniunxit.

Sexta, quã ultra iſtas quinq; in gloſſa prędicta poſitas Panor. adducit, quod proſunt, prout ſonant uerba, & quo ad deũ, & quo ad pœnitentiam hic iniunctam, & hanc dicit teneri a Goff. Hoſt. Io. And. Et hanc ego quoq; teneo, ut iacet & ſonat in uerbis. Sed non ſequor intelligentiam omniũ. Maxime propter iſtud uerbum, quo ad deum, per quod ſi intelligunt etiam pœnas a deo impoſitas remitti, ſiue hic, ſiue in purgatorio, ultra pœnitentias ab eccleſia uel canonibus iniunctas, non credo uerum, niſi ſub tali moderatione, quia pœnæ purgatorij remittuntur ſine poteſtate clauium, per ſolã cõtritionem. Ideo ſi quis perfecte fuerit cõtritus, credo quod ſit quo ad deum a purgatorio abſolutus. Quo ad pœnas aũt huius temporis dico, quod id nullam habet autoritatem, ut ſupra ſatis dictum eſt Con. v. Non eſt enim nominabilis illa pœna, quæ quo ad deũ remitti credatur. Ideo ego dicerem, quod illud, quo ad deũ, debet intelligi non de pœnis a deo impoſitis, ſed de eiſdem ab eccleſia iniũctis, ut ſit ſenſus. Remiſſio illa iniunctarum pœnitentiarum ab eccleſia, tenet tam apud deum, q̃ apud eccleſiam. Eo quod deus approbet hãc eccleſiæ ſuæ remiſſionem, ſecundum illud. Quodcunq; ſolueris ſuper terram, ſolutum erit & in cœlis. Nõ ait: Quodcunq; ſolueris ſuper terram, aliud erit ſolutum in cœlis; ſed id idem quod tu ſolueris, & ego ſolutum habebo. Quia per hoc deus uult homines ſubijci ſacerdoti quod non fieret, niſi deum approbare facta ſacerdotis ſciremus.

Remittũt nihil quo ad deum.

Vides ergo omnia adhuc in opinionibus hærere. Porro id quod Angelus ex ſuo Franciſco Maronis adducit, quod indulgentiæ etiam ualeant ad augmentum gratiæ & gloriæ, nõ aduertit, quod indulgẽtiæ nõ ſunt opera bona, ſed remiſſiones bonorum operum, propter aliud minus opus. Et ſi enim opus bonũ propter quod dantur indulgentiæ, ſit meritorium, non tamen ideo indulgẽtiæ ſunt meritoriæ, cum opus ſeorſum factũ nõ minus eſſet meritoriũ, & forte magis.

Indulgentiæ non ſunt meritoriæ augmẽti gratiæ.

gis. Indul

gis. Indulgentiæ uero ſeorſum ſumptæ, potius ſunt demeritoriæ, quia remiſſiones bonorum operũ. Igitur cũ in omni materia dubitata licitũ ſit unicuiq; diſputare, & opponere: & ego quoq; dico, me a B. Thoma & Bona. in hac parte diſſentire, donec melius probent ſua, atque diſſoluẽt noſtra. Ego enim præter opiniones nihil uideo quæ probent, nec ſaltem unũ canonẽ, cum tot ſcripturas ego ſuperius conclu. v. produxerim pro mea parte. Et nunc ne ſine canonibus etiam loquar, ecce

Opiniones meræ nihil ligant.

Quarta ratio. cap. Cum ex eo. li. v. de pœ. & re. dicit, per indulgentias ſatisfactio pœnitentialis eneruatur. Hoc uerbũ licet ex dolore potius, ꝙ ex gratia dicat Papa, tamen canoniſtę ſicut ſonat, intelligunt. Ergo ſi ſatisfactio eneruatur pœnitentialis, patet, quod non niſi pœna canonica remittitur. Cum ſatisfactio pœnitentialis ſit nihil aliud, niſi tertia illa pars pœnitentiæ eccleſiaſticæ, & ſacramentalis. Nam de ſatisfactione euangelica nihil ad eccleſiam, ut ſupra.

Indulgentiæ ſatisfactionẽ pœnitentialẽ eneruant.

Quod ſi quis mihi obſtet, Papam non negare, etiam alias pœnas eneruari. Sed affirmat duntaxat, nec excluſiue loquitur per. c. Cũ ex eo. ut ſupra, ubi dicit, quod quæſtores eleemoſynarum, præter id quod in literis eorum cõtinetur, nihil permittantur proponere populo. Sed nihil continetur in ullis literis apoſtolicis, præter remiſſiones ſatisfactionis ſacramentalis, ſicut ipſemet dicit Papa. Satisfactio pœnitẽtialis eneruatur per indulgẽtias indiſcretas & ſuperfluas immo hoc uerbo adhuc rigidius Papa indulgẽtias reſtringit. Quia ſi ſuperfluæ indulgentiæ ſolum eneruant ſatisfactionem ſacramentalẽ, ergo modeſtæ & legitimæ, nec ipſam ſatisfactionẽ pœnitentialem eneruãt, multo minus cæteras ullas pœnas. Sec hæc ſunt non mei fori aut profeſſionis, uiderint Canoniſtæ.

Quæſtores eleemoſynarũ plus ꝓponunt ꝙ in literis habetur papalibus.

CONCLVSIO XXI.

Errant itaq; indulgẽtiarum commiſſarij. ij, qui dicunt per Papæ indulgentias hominem ab omni pœna ſolui, & ſaluari.

Hanc omnino aſſero & probo.

Quia ſaltẽ relinquit̃ pœna tertia, id eſt, euãgelica, imo & quinta, puta mors & ægritudo, & in multis illa oĩm maxima pœnarũ, ſcilicet horror mortis, tremor cõſcientiæ, infirmitas fidei, puſillanimitas ſpiritus: quas pœnas ſi cõparas ad remiſſas ꝑ indulgẽtias, ſicut ſi rẽ cũ umbra compares erit cõparatio. Sed neq; mẽs Papæ eſt, ut tã friuole & impune fabulẽtur, ut patet ex capi. Cũ ex eo.

Pœnæ nõ auferuntur per indulgentias

Quod ſi dixerint, nec nos dicimus has pœnas tolli per indulgẽtias. Reſpondeo. Cur ergo populum non inſtruis de cognitione pœnarũ, quas remittis. Sed omnino omnes remitti clamas, quaſcunq; pro peccatis ſuis luere deberet, corã deo & eccleſia? Quomodo populus per ſeipſum intelliget, quod tam obſcure & large loqueris?

Veniarũ ꝓ̃cones obſcure loquuntur

CONCLVSIO XXII.

Quin nullam remittit animabus in purgatorio, quam in hac uita debuiſſent ſoluere ſecundum Canones.

Hanc nõ latius aſſero ꝙ octauam, ex qua fluit ceu corollarium, quod Canones pœnitentiales non tranſeant in aliam uitam Quia omnis pœna temporalis

Ro.eccl̃a nõ ſemper fuit ſuper alias.

mutatur in pœnã mortis, immo propter mortis pœnam tollitur, & tollẽda eſt, immo finge (ut latius ſuadeamus) Romanam eccleſiam eſſe, qualis erat etiam adhuc tempore B. Gregorij, quando non erat ſuper alias eccleſias, ſaltem Græciæ: Clarũ eſſet, quod Canonicæ pœnæ non obligabant Græcos, ſicut nec nũc obligant, ſi qui ſunt Chriſtiani nõ ſubiecti Papæ, ut in Turcia, Tartaria, Liuonia. Illis ergo nulla iſtarum indulgentiarum eſt neceſſaria, ſed tantum in orbe Rhomanæ eccleſiæ conſtitutis. Si ergo iſtos uiuos non obligant, multo minus mortuos, quia ſub nulla eccleſia ſunt.

CONCLVSIO XXIII.

Si remiſſio ulla omnium omnino pœnarum poteſt alicui dari, certum eſt eam non niſi perfectiſſimis, id eſt, pauciſſimis dari.

Pœnis nos deus in gratia perficit.

Hanc de pœnis omnium generũ intelligo, & ſic aſſero. Nam quod remiſſio pœnitentialis ſatisfactionis poſſit unicuiq; dari, non eſt dubium, ut ſatis eſt dictum. Immo hanc concluſionẽ corrigo & dico. Quod prorſus nullis, ſiue perfectiſſimis ſiue imperfectis, poteſt dari omnium pœnarum remiſſio, quod probo. Nam licet perfectiſſimis deus non inferat flagella, ſeu. iiij. genus pœnarum ſaltẽ omnibus & ſemper, tamen tertia manet, ſcilicet euãgelica, immo & quarta, puta mors, & quæ mortis & ad mortem ſunt pœnæ. Licet enim poſſet deus omnes perficere in gratia, forte ſine pœnis, nõ tamẽ ſtatuit id facere, ſed ad imaginẽ filij ſui (id eſt crucem) omnes conformare. Et quid opus eſt multis? Quãtumcunq; magnifice extollatur pœnarum remiſſio, quid quæſo efficitur apud eum, qui mortẽ & timorem mortis atq; iudicij ante oculos habet? Huic ſi omnis alia remiſſio prædicetur, & hæc non remitti conceditur, neſcio ſi conſolationis aliquid reportet. Igitur horrorem mortis & inferni attende, & remiſſiones pœnarum, uelis nolis nihil curabis, ac ſic non noſtro ſtudio, ſed rei neceſſitate uiliſicabuntur indulgentiæ, quæ timorem mortis non tollunt.

Veniæ uileſcunt neceſſario.

CONCLVSIO XXIIII.

Falli ob id neceſſe eſt maiorem partem populi, per indifferentẽ illã & magnificam pœnæ ſolutæ promiſſionem.

Mortem uoluntarie non ſuſcipiẽs, p indulgẽtias nõ euolat.

Et hãc aſſero, & ſcio ita contingere. Nam ego ipſe audiui multos non ſecus intellexiſſe, q; quod ſine omni pœna euolarent per indulgentias. Nec mirum, quando illi ſic ſcribunt, legunt, clamant, quod ſi quis uenias cõſecutus, ante recidiuam moreretur, ſtatim euolaret. Hæc omnia ita loquuntur, quaſi non ſint peccata, niſi actualia, ac ſi fomes relictus nulla ſit immundicia, nullum impedimẽtum, nullum medium, quod moretur ingreſſum regni. Cum niſi ipſe ſanetur, impoſſibile ſit intrare cœlum, etiam ſi nullũ adſit actuale. Nihil enim inquinatum intrabit. Quo circa horror ipſe mortis, cum ſit uitium fomitis & peccatũ etiam ſe ſolo impedit introitum regni. Quia qui non uoluntarie moritur, non obedit uocanti deo, niſi inuitus. Et tantum ibi non facit uoluntatem dei, quantum inuitus moritur. Tantum autem peccat, quantum non obedit uoluntati dei. Ideo rariſſimus eſt, qui poſt omnes uenias, non etiam in morte peccet, niſi ij, qui cupiunt diſſolui, & uocant mortem. Igitur ut non omnino cũ eis diſcor/

dem, dico

dem, dico, quod ſiquis ſit perfecte contritus (id eſt odiens ſe, uitamq; ſuam, & ſumme diligens mortem) ſtatim euolabit, remiſſis ſibi pœnis, ſed quotus ſit hic, tu uideris.

CONCLVSIO XXV.

Purgatorĳ poteſtas quibus data.

Qualem poteſtatem habet Papa in purgatorium generaliter, talem habet quilibet Epiſcopus & Curatus in ſua diœceſi & parochia ſpecialiter.

Hæc eſt illa blaſphemia, quæ me mille mortibus dignum fecit, iudicio ſcilicet quæſtorum, ne dicam quæſtuariorum. Verum anteꝗ̃ ego hanc cõcluſionẽ oſtẽdam, paululum præfabor de propoſito meo. Primũ, dico iterum hic me diſputare, non quo ad ſententiam, quam intendo iſtis uerbis (hanc enim conſtanter aſſero, quia eam tenet uniuerſa eccleſia) ſed quo ad uerba.

Scripturis nõ probarũ, non eſt aſſerendũ

Deinde aduerſarios meos etiam rogo, ut ferant dolorem meum, quo crucior dũ audio ea prædicari in eccleſia Chriſti, quæ nunꝗ̃ ſcripta & ſtatuta ſunt, quã do ſanctis olim patribus legimus uiſum eſſe periculoſiſſimũ, aliquid ultra præſcriptum cœleſte doceri, ut inquit Hilarius, & ſanctus Spiridon Cypri epiſcopus, huius diſciplinæ tam rigidus obſeruator fuit, ut interrumperet ſermonem eius, qui tãtum Greci uocabuli æquiuocatione uſus, Tolle cubile tuum & uade, dixerat, pro Tolle grabatum ſeu lectum tuum & uade, reprehendens eum in re, quæ ſenſum nihil mutarat. Atq; huius doloris mei ueniam puto mihi iuſtiſſime ab illis deberi, quando nos ferre cogimur, nunꝗ̃ rogati aut moniti, eorũ præſumptiones, quibus delectantur ea prædicare, in quibus nos cruciamur audiendo.

Non hæc dico aut ago, quod tam impudenter arrogans ſim, ut me inter doctos eccleſiæ ſanctæ numerandum putem, multo minus inter eos, quorum hæc ſit ſtatuere aut deſtituere: Atque utinam nouiſſimũ merear eccleſiæ membrũ fieri aliquando. Sed id potius ago, cum ſint in eccleſia & doctiſſimi pariter & ſanctiſſimi uiri, ea tamen eſt noſtri ſeculi infelicitas, ut etiam tanti non poſſint eccleſiæ ſuccurrere. Quid ẽm potuerit hodie, doctrina & pius zelus, ſatis probauit infelix euentus eorũ doctiſſimorum & ſanctiſſimorum uirorum, qui ſub Iulio ſecundo ſtuduerunt reformare eccleſiam, inſtituto ad hanc neceſſitatem concilio. Sunt & alĳ paſſim quos noui, optimi & eruditi Pontifices, ſed exemplum paucorum imponit ſilentium plurimis. Eſt enim tempus peſſimum (ut ait Amos propheta) ideo prudens in illo tempore tacebit. Deniq; eſt nobis hodie Pontifex optimus Leo Decimus, cuius integritas & eruditio delitiæ ſunt omnibus bonis auribus. Sed quid ille ſuauiſſimus homo poteſt unus, in tanta rerũ confuſione, dignus profecto qui melioribus tẽporibus põtificaretur, aut meliora tempora eſſent ſui pontificatꝰ. Noſtro ſeculo digni ſumus pontificari non niſi Iulios ſecundos, Alexandros ſextos, aut ſi quos alios atroces Mezentios uel finxerũt Poetæ. Nam bonos ridet hodie etiã Rhoma ipſa, immo Rhoma omnium maxime, in qua enim orbis Chriſtiani parte liberius ludũt, etiam in ſummos põtifices, ꝗ̃ in uera illa Babylone Rhoma? Sed ſat iſta. Cũ itaq; præter innumeros priuatos, etiam in ſedibꝰ ſuis habeat eccleſia doctiſſimos, ſi prudens uoluiſſem exiſtimari illorũ exemplo, & ipſe tacerẽ. Sed præſtat uel a ſtultis, a pueris, ab ebrĳs ueritatẽ dici, ꝗ̃ omnino taceri, ut fiducia doctiorũ & ſapiẽtiũ animoſior fiat, ubi audiũt nos rude uulgus tandẽ pro rei nimia indignitate

Cõciliũ Piſanũ, in quo pſedit Card. ſ. crucis, pro reformatiõe eccleſiæ laborauit.

Rhoma Babyloni comparatur.

D iij clamare,

clamare,ſicut ait Chriſtus,Si hi tacuerint,lapides clamabunt.

Iſta itaꝗ; præfatus,ad concluſionem uenio,& primo de ea ſecundum ſententiam,̃ deinde ſecundũ uerba ſeu ſententiã aliorũ. Igitur in hac cõcluſione nihil loquor de poteſtate iuriſdictionis,quã infra ſequente mox concluſione nego, & ſupra.xxij.&.viij.idem negaui.Hanc eñ poteſtatem illi ex ijs uerbis cœperunt,de qua dico ſicut dixi.Statuat eccleſia alteram partem eius quæſtionis, & ſequar libentiſſime. Ceſſent interim temerarij ſuorũ ſomniorũ aſſertores. Ego

Purgatoriũ ſubeſſe iuriſdictioni pontificis non cõſtat.

dubito & diſputo,an habeant poteſtatem iuriſdictionis in purgatoriũ. Et quantum hucuſꝗ; lego & uideo,teneo negatiuam,paratꝰ tenere affirmatiuã, poſtꝙ eccleſię ſic placuerit.Interim hic loquor de poteſtate uiriũ, non iurium,de poteſtate operandi,nõ imperandi:ut ſit ſenſus; Papa nullam quidem habet poteſtatem in purgatorium, ſicut nec ullus alius Pontifex. Si aũt habet aliquam,talẽ certe habet,qualis ſit & inferioribus pticipata.Hæc autem eſt,qua Papa & quilibet Chriſtianus poteſt ſuffragari,orare,ieiunare,&c,pro animabus defunctis Papa generaliter, epiſcopus particulariter, Chriſtianus indiuidualiter. Patet itaꝗ; concluſio ueriſſima.Sicut enim Papa una cũ tota eccleſia ſuffragatur animabus(quale fit in die omnium aninarum)Ita quilibet epiſcopus cũ ſua dioceſi id facere poteſt (ſicut fit in diebus,quos uocant cõmunes) & Curatus in ſua parochia (ſicut fit in exequijs & anniuerſarijs) Et quilibet Chriſtianus in ſua

Suffragium proprie exponitur.

deuotione.Aut ergo nega ſuffragium eſſe interceſſionem,aut concede quemlibet prelatum cum ſuis ſubiectis poſſe ſuffragari animabus.Hęc igitur puto nõ eſſe tã dubia,ꝙ ſunt audaces illi ſermões de iuriſdictiõe eccleſiæ in purgatoriũ.

CONCLVSIO XXVI.

Optime facit Papa,quod non poteſtate clauis (quã nullam habet) ſed per modum ſuffragij dat animabus remiſſionem.

Non credo neceſſariũ, iterũ proteſtari quid diſputem, aut quid aſſeram. Sed

Hæreticę prauitatis inquiſitores capitioſe ſuper ſyllabis inquirunt.

cũ noſtro ſeculo ſint tã zeloſi Hæreticæ Prauitatis Inquiſitores,ut Chriſtianiſſime catholicos,ui conẽtur ad heręſim adigere,opportunũ fuerit ſuper ſingulis ſyllabis proteſtari.Nam quid aliud fecerint Ioan. Picus Mirandulanus, Laurentius Valla,Petrus Rauennas,Ioannes Veſalia,& nouiſſime diebus iſtis Ioannes Reuchlin,atꝗ; Iacobus Stapulenſis, ut inuiti cogerentur, & bene ſentiẽdo,male ſentire,non facile uiderim,niſi quod omiſerint forte proteſtationẽ ſuper ſingulis(ut dixi)ſyllabis,tanta eſt hodie in eccleſia puerorum & effœminatorum tyrannis.Itaꝗ; proteſtor denuo,duo in iſta concluſione me facturũ.Primum, de poteſtate clauium in purgarorium diſputare , & negatiuam probare,donec alius affirmatiuam melius probet. Secundo de modo illo ſuffragij inquirere.

Primum probo ſic.

Purgatoriũ non ſubeſſe ptãti Pontificis rõnibus probatur.

Primo,per illam uulgatam Hoſtiẽſis rationẽ,uidelicet; Si claues ſeſe ad purgatorium extenderent ,poſſent euacuare purgatorium: Atꝗ; crudelis eſſet Papa quod non euacuat purgatorium.

Hanc ſoluunt ſic,Papa poteſt,ſed non debet euacuare,niſi ſubſit iuſta cauſa & rationabilis,ne aduerſus iuſticiam diuinam temere agat . Hanc frigidam & oſcitantem ſolutionem uix puto proferrent,niſi uel non aduerterent quid loquantur,uel inter uitulos marinos profundiſſime ſtertẽtes ,ſe loqui arbitrarentur.

Ita

tur. Ita ſit, ut ex uno abſurdo dato, plura ſequantur. Et ut ille ait, Septem mendacijs eget unum mendacium, ut uerum uideatur.

Igitur argumentum uix potuit robuſtius firmari, ꝙ tali ſolutiõe. Quærimus enim, quod tandem nomen erit huius cauſæ rationabilis? Conſtat autẽ, quod uel pro bello contra infideles, uel pro ſtructura ſacra, aut cõmuni, alia, ue neceſſitate huius uitæ, indulgentiæ donantur. Sed nulla illarum tanta eſt, quin incõparabiliter maior ſit charitas, iuſtior & rationabilior. Si itaq; iuſtitia diuina nõ offenditur, ſi propter corpora fideliũ, & res eorum tuendas, aut propter inanimatas fabricas, aut uſum huius corruptibilis uitæ breuiſſimum, remittũtur tot quot uoluerit (etiam ſi omnes in eo numero comprehendis, ut ſic etiam euacuetur purgatorium) quanto magis non offenditur, ſi pro ſancta charitate redimantur omnes? Niſi forte iuſtitia diuina tam eſt iniqua, aut forte melãcholica, ut plus faueat charitati in corpora & pecunias uiuentium, ꝙ in animas tã egenas exhibitæ. Maxime cum tanta res ſit ſuccurrere animabus, ut fideles debeãt malle ſeruire Turcis, & corporaliter occidi, ꝙ animas non redimi. Si ergo propter, id quod minus eſt, infinitas, & forte per hoc ipſum omnes redimet, cur nõ & propter id, quod maximum eſt (id eſt) charitatem? Hic tamen ego illis anguſtia clauſis cõſilium dederim, ut dicant cauſam rationabilem nullam eſſe poſſe ut ſic ſecure elabantur huic obiectioni. Et ita ſi Papa poſſit quo ad ſe, nõ tamẽ poteſt quo ad cauſam, quæ non eſſe poteſt.

Indulgẽtiarũ cauſa idonea eſt, charitas & miſericordia in aĩas.

Secundo, ipſe ſtilus Papæ idem probat, in quo dicitur, de iniunctis pœnitentijs. Manifeſtum eſt autem quod tantum donat, quãtum ſonat, & eo modo donat, quo ſonat, ut enim epiſcopus .xl. Card. c. dies de iniunctis pœnitentijs, ita Papa prorſus omnes plenarie dies de eiſdẽ iniunctis relaxat, ſed purgatorij pœnas nulla clauis iniunxit. Hic uero bellus quidã ſomniator ſic fabulatur. Quãdo Papa dicit, damus indulgentias omnium peccatorũ de pœnitẽtia iniuncta, intelligitur de pœna impoſita per ſacerdotem. Quando autem dicit, damus indulgentias omnium peccatorũ, de quibus contriti & confeſſi fuerint, tunc non remittuntur oblita uel ignorata. Quando uero dicit, damus remiſſionem omnium peccatorũ, tunc euolaret, ſi moreretur. Et ſic in manu Papæ eſt, quos uolet ſaluare. O furor. Vide pronunciatorem hunc ꝙ ſecure aſſerit, ac ſi oraculum æderet. Cui ſi dicerem, obſecro te, unde probabo hæc, ſi fuero iuſſus rationẽ reddere huius fidei? fortaſſe noua alia finget mendacia, quibus illa priora ſtatuat magna maioribus. Infelices Chriſtiani, qui coguntur omnia audire, quæcunq; tandem nugari libuit ineptiſſimis hominibus. Ac ſi nõ haberemus ipſam ſcripturam, quam præcipiente Chriſto, populum doceremus, & tritici menſuram, non lapparũ & tribulorum cados illis tribueremus. Inter cætera portenta, quæ hic ſuauiſſim⁹ autor fingit, id quoq; nobis audet perſuadere, quod in manu Papæ ſit remittere uel non remittere ignorata uel oblita, quaſi non ſciat uniuerſa eccleſia, quod poſt omnẽ ſolutionem Papæ, cunctis fidelibus reſtet dicere: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me domine. Et quod etiam bona opora noſtra, cum Iob uereri oporteat, ne inueniantur apud deum horrenda peccata. At clauis eccleſiæ, bona opera, ſi ſint mala corã deo nec ne, neſcit, nec iudicat, multo minus remittit. Secũdo procedit eius ſomnium ex laborioſa illa & inutili arte cõfitẽdi, immo deſperandi & perdendi animas, qua hucuſq; docti ſumus arenã numerare, id eſt ſingula peccata diſcutere, colligere, atq; ponderare, ad faciendam contritionem. Quod cum fecerimus, ſit ut refricemus uel concupiſcentias uel odia, præteritorum memoria: & dum conterimur

Indulgentiæ de iniunctis pœnitentijs ſonant.

Indulgẽtiarũ ualor apud recentiores.

Concionatores notantur.

Cõfitẽdi modus qui nunc eſt in uſu, laborioſus & inutilis eſt.

de prӕteritis,noue peccemus. Aut certe ſi fiat optima contritio , ſit tantummo/
do uiolenta,triſtis,mereq; factitia,de metu pœnarũ ſimulata dunraxat. Sic eñ
docemur peccata conteri,id eſt, ad impoſſibile,uel ad peius conari.

Contritio in/cipienda ab amore dei.

Cum uera contritio ſit incipienda a benignitate & beneficijs dei,prӕſertim a
uulneribus Chriſti,ut homo ad ſui ingratitudinem prima ueniat ex intuitu di
uinӕ bonitatis,& ex illa in odium ſui,ac amorem benignitatis dei. Tum fluẽt
lachrymӕ,& odiet ſeipſum ex corde,citra tamen deſperationẽ. Tum odiet pec
catum,non propter pœnam, ſed propter intuitum bonitatis dei , qua inſpecta
conſeruatur,ne deſperet,& ſeſe ardentiſſime odiat,etiam cum gaudio.Sic dum
fuerit unius peccati uera cõtritio,omnium ſimul erit.Sic Rho. ij.Ignoras quod
benignitas dei te ad pœnitentiam adducit?O ꝗ multi id ignorãt ſancte Paule
etiam aliorũ magiſtri.Sic in Numeris legimus,filios Iſrael non fuiſſe a ſerpenti
bus ſuis ignitis liberatos per intuitum & horrorem eorum , ſed potius auerſo
intuitu ab eis,& ad ſerpentem ӕneum (id eſt Chriſtum) conuerſo.Item & ab
Aegyptijs uiſis territi ſunt,ſed dato eis dorſo, mare tranſeuntes ſaluati ſunt . Ita
ſunt peccata noſtra in uulnerato Chriſto,magis ꝗ in noſtra conſcientia tractã
da,Illic enim mortua ſunt,hic uiuunt . Alioquin ſi illorum carnificina ſeruãda
eſt,fieret,ut ſi quis ſubito ad mortem raperetur,non poſſit ſaluari,quia non ha/
bet tempus colligendi peccata.Sed habent quod hic dicant.

Papalis abſolutio de iniunctis pœnitentijs intelligi/tur.

Quare ad commentum illius Cõmentatoris dici poteſt . In omni remiſſione
ſummi Pont.prӕſertim illa publica & corã eccleſia(ut fit in uenijs) debet ſub/
intelligi iſta clauſula , de iniũctis pœnitentijs,ſiue ſint peccata oblita ſiue igno
rata.Hӕc enim ad forum eccleſiӕ non pertinent.

Indulgentiӕ natӕ ex canonibus.

Ortũ eſt autem iſtud pelagus ſermonum (ut mihi uidetur) ex quadã incuria
inſpiciendi originis indulgentiarum.Nam tunc temporis quando uigebãt Ca
nones pœnitentiales,magnum erat relaxare.iiij.dies,poſt hoc cœperunt centũ
dari,deinde mille dies,tandẽ multa milia dierũ,& anni,& annorũ centenaria.
& millenaria.Sic enim paulatim ꝓceſſit maior,ac maior largitas ueniarũ.Poſt
hӕc cœpit ſeptima pars omniũ peccatorũ remitti,deinda tertia pars , nouiſſime
dimidia pars,ac ſic peruentum eſt ad plenariam remiſſionem omnium peccato
rum,ut ſatis poteſt uideri adhuc inſtatiõibus urbis Rhomӕ.Quod ſi in primis
gradibus intelligitur pœnitentia iniuncta,certe & in plenaria remiſſione intel/
ligenda eſt.

Plenaria re/miſſio de pœnis iniunctis intelligitur.

Tertio,iterum ſtilus Papӕ dicentis,per modũ ſuffragij.Oportet enim diuer/
ſum eſſe modũ ſuffragij a modo poteſtatis.Quod ſi ipſi Papӕ (ſicut debemus)
plus credemus ꝗ illis & nobiſipſis,patet nullam poteſtatem,ſed ſuffragiũ uale
re in purgatorium. Tutius eſt mihi cũ Papa ſentire,ꝗ cum illis,Papa non arro
gat ſibi poteſtatem,ſed ſuffragium ſibi uendicat. Et ſatis miror , qua fiducia illi
contra expreſſam prohibitionem.c.Cum ex eo.plus audiant prӕdicare,ꝗ in li
teris Papӕ continetur,cum ſuffragij modus ibi ſolum contineatur.Quod ſi ſic
intelligunt. Non habet poteſtatem quidem iuriſdictionis in purgatorium,ſed
tamen habet poteſtatem clauiũ applicandi ſuffragia in illud. Hic dico & ego
quod hoc nemo negat,poteſtas applicandi ſiue ſuffragia,ſiue ſatisfactiones,ſi/
ue laudes dei,prorſus eſt in manu ſummi Pont.Verum an illa poteſtas ſic ſit ſo
lius Papӕ,ut non etiam aliorum Pontificũ ſit,ut concluſione prӕcedenti dictũ
eſt,uel quid,ego nondum intelligo in iſto modo applicationis, in ſecunda par
te huius concluſionis dicam.Interim hanc primam proſequamur.

Suffragiũ applicatur ad purgatoriũ.

Quarto,& omniũ fortiſſime. Chriſtus nõ ambiguis, ſed claris,apertis,rotun
dis uerbis

dis uerbis dicit: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, ligatum erit & in cœlis. Et
quodcunq; ſolueris ſuper terram, ſolutum erit & in cœlis. Non fruſtra adiecit Super terram
ſuper terram. Alioquin niſi reſtringere uoluiſſet poteſtatem clauium, ſatis fue/
rat dixiſſe: Quodcunq; ſolueris, ſolutum erit. Aut ergo Chriſtus ut nugator ſu/
perfluit uerbis, aut poteſtas clauium ſolummodo eſt ſuper terram. Sed hic o bo
ne deus, q̄ prompta eſt quorundam ſuperſtitio, qui ſine ſcitu & ſine uoluntate
Papæ uolunt in his uerbis poteſtatem ei dare, ubi ipſe ſuffragium ſibi uſurpat
duntaxat. Et cum ſentirent hæc uerba Chriſti ſibi fortiter reſiſtere, & errorē cō/
futare, non id egerunt, ut erroris patrocinium defererēt, & uerbis Chriſti incor
ruptis ſenſum ſuum accōmodarent. Sed e cōtra, uerba eius ſenſui ſuo corrupto
accommodant & torquent, dicentes illud, Super terram, poteſt dupliciter con/
ſtrui. Vno modo, ut ad ſoluentem: Alio modo, ut ad ſoluendum pertineat. Et
primo modo eſſe Chriſtum intelligendum, ſcilicet: Quodcūq; Petrus, dū fue/
rit ſuper terram, ſoluerit, ſolutum erit & in cœlis. Volentes forte, quod & ſi dia
bolum ſolueret (modo ipſe ſoluens ſuper terram ſit) ſolutus erit in cœlo. Nam
qui dicit: Quodcunq;, & nihil addit quo reſtringat, omnia certe ſolubilia eſſe
oſtendit. Neſcio quibus uerbis hanc rudem & inſulſam ſuperſtitionem, immo
temeritatem inſecter. Hieronymiano ſtomacho & eloquio dignus hic erat
autor, ut ſanctorum uerborum Chriſti tam audax uiolentia & corruptio uindi
caretur. Et ut omittam grāmaticam, quæ uel ſola potuit eos docere, non poſſe
hunc eorum ſenſum iſtis uerbis ſtare, ſed magis nouas dialecticas, q̄ ueram ſe/
quuntur grammaticam.

Videntur iſti eouſq; ſapuiſſe, quaſi Chriſtus timuerit, ne quādo talis Petrus
uel Papa foret, qui & mortuus uellet ligare & ſoluere, & ideo neceſſariū ei fue/
rit tam inſignē mortuorum Pontificum ambitionem & tyrannidē præuenire
ac prohibere, ne ligent aut ſoluant, niſi dum fuerint in uita & ſuper terrā. Et for
te (ut tā dignos ſcripturæ interpretes digne laudemus) nec ſine cauſa ſic timuit
Chriſtus, ne uidelicet aliquando contingeret, ut mortuus Pontifex aliquid li/
garet, & ſuus ſucceſſor uiuus idem ſolueret: Tum fieret magnus error in cœlo
& Chriſtus anxius ignoraret cuius illorum approbaret officium, ut qui teme/
re permiſiſſet utriſq; idem officiū, nec addiderit ſuper terrā, ut mortuus cōpeſce
retur. Si enim ita non ſapiunt, quid æſtuant? quid laborant oſtendere, quod ſu/
per terram, ad ſoluentem pertinet? Ecce o uere aureum opuſculum aurei docto In inquiſitorē
ris, & aureis literis digniſſimum, & ne nihil nō ſit aureum, aureis diſcipulis tra Tetzel mo/
dendum, illis uidelicet, de quibus dicitur: Simulachra gentium aurū & argen/ nachum.
tū, oculos habentia & non uidentia &c. Recta uia iſti incedunt contra Chri/
ſtum. Chriſtus enim ideo addidit, ſuper terram, ne Pontifex, qui non poteſt ni
ſi ſuper terram eſſe, præſumat id ligare aut ſoluere, quod non ſit ſuper ter/
ram, uelut data opera noſtri temporis adulatores fœdiſſimos præueniens &
prohibens, qui inuito & recuſanti Pontifici, regnum tradere incipiunt infero/
rum. Hos S. Hieronymus pro ſuo feruore dixiſſet theologos, id eſt, deum lo/
quentes, eum autem puta, qui apud Vergilium magnum uatibus inſpirat furo
rem. Sed tamen agamus contra eos. Primo, Si per hanc intelligentiā cla/
ues ſoluunt mortuos, ergo & ligant, quia utrinq; additur, ſuper terrā, di/
cens: Quodcunq; ligaueris ſuper terram. Ergo & hic oportet eadem induſtria
& acumine nobis diſtingui, ſuper terram, dupliciter cōſtrui. Vno modo, ut ad
ligantem: Alio modo, ad ligandum pertineat, ut ſic concludant nobis, Pontifi
cem poſſe ligare ſub terra in purgatorio, modo id curemus (opere uidelicet me
dicorum,

dicorũ) ut id uiuus faciat, & dum fuerit ſuper terram. Nam mortuus nõ poſſet ligare. Quod ſi iſta prima pars uerborum Chriſti, non recipit hanc torturam & uiolentam eluſionem, ut ipſimet quamtumlibet ſint ſine iudicio, aſſerunt: qua fronte audebunt alteri parti eam uim facere, cum ſit ſimili ſchemate per omnia compoſita? niſi forte illis, more ſuo, omnia licuerit, uniuocare & ęquiuocare & amphibologiſare & paralogiſare, ſicut libuerit & ubi libuerit. Dicunt ergo, quod ſuper terram in prima parte pertinet ad ligandũ, ſed in ſecunda parte pertinet ad ſoluentem: quandoquidem & maiora mõſtra in ſacras etiam literas inuexerunt, pro ſua laudabili cõſuetudine. Quare cum omnes negent Claues poſſe ligare, in purgatorio, neceſſe eſt negare, quod poſſint ſoluere, cũ ſint illæ duæ poteſtates æquales, & æqualiter a Chriſto eccleſiæ ſuæ datæ. In hac ſententia ſunt quidam non peſſimi Iuriſtæ, an ſaniores cæteris, uiderint illi.

Claues nõ extẽduntur ad purgatoriũ. Secundo. Ex ipſa antitheſi iſta ſententia etiam confutatur. Quia ſicut in cœlis, utiq; ad ſoluendum in cœlis reſpicit: ita ſuper terram, ad ſoluendã ſuper terram, reſpiciat, oportet. Et rurſus. In cœlis ad ligatum, quare & ſuper terrã, ad ligatũ referri debet. Vnde Chriſtus uelut de induſtria, nõ dixit. Ego ſoluã in cœlis, ſed ſolutũ erit in cœlis, ut ſi quis primo uerbo, ſcilicet: Quodcunq; ſolueris ſuper terram, falſę intelligẽtiæ calumniam quæreret, in ſequente retunderetur, nec permitteretur ad ſoluendum aptare: quia ſolutũ in cœlis, cogit certe intelligi, ſolutum in terra, non ſoluentem. Et ligatum in cœlis, cogit intelligi, non ligantem, ſed ligatum in terra, aut ſaltem utrumq;.

Tertio, ſi clauis tenditur in purgatorium, quid fruſtra laborant? Cur nõ tollunt uerbum ſuffragij? cur non perſuadent Pontifici, ut dicat per modum poteſtatis, & autoritate potius, q̃ ſuffragio ſoluere & ligare? Quippe, Quodcunq; ſoluerit (tantum caueat ne ſit mortuus) ſolutum erit. Quid nos obtundit uocabulo ſuffragij, quod nemo intelligit poteſtatem, ſed omnes interceſſionem?

Purgatoriũ euacuet papa ſi in illud poteſtatẽ habet. Quin amplius faciamus, & rogemus Papã, ut purgatoriũ omnino tollat de rerum natura. Si enim claues eccleſię, etiam quo ad ſoluendum duntaxat, illuc ſeſe extendunt, erit in manu eius totum purgatoriũ. Quod probo ſic. Det omnibus in illo exiſtentibus remiſſionem plenariam: Secundo, omnibus morituris Chriſtianis eandem ſimiliter det remiſſionem. Tunc certum erit, ut nullus in eo maneat, nullus in ipſum ueniat, omnes autem euolent, & ceſſet purgatorium. Debet autem id facere, & ſubeſt iuſtiſſima cauſa, ſcilicet charitas, quę per omnia, ſuper omnia, in omnibus quærenda. Nec timendũ eſt, quod iuſtitia diuina offendatur a charitate, ad quam potius ipſa nos urget. Quod cum factum fuerit, deponamus totum officium defunctorum, ſatis hodie moleſtum, & neglectum tamen, mutemuſq; id in officia feſtiua.

Quarto & ultimo. Si purgatorij pœna eſt caſtigatoria & afflictiua, ut ſupra v. Concluſione, tunc certum, eſt eam non poſſe ſolui poteſtate clauium. At nõ eſſe aliam, ſatis puto ex ſufficienti diuiſiõe patere. Patet itaq; prima pars huius Conclu. ac per hoc tota ſatis probabiliter firmata, quod ſuffragium, non iuriſdictio intret purgatorium.

Suffragij modus quis ſit. Secundum, ſcilicet modus ille ſuffragij, & ſi non fuit a me propoſitum, ut inquireretur, nec requiritur ad poſitiones meas, ſcire quis aut qualis ſit, tamen uolens exponam me in eo, quod iuſte poteram omittere, nẽ uidear angulum quærere, ſalua ſemper mea proteſtatione, quod non meum, ſed Pontificis, immo Eccleſiaſtici forte Concilij ſit ſtatuere, quis ſit ille modus. Meum eſt inquirere & diſputare, ac rationibus adductis, quid intelligam, aut non

dum intel

dum intelligam indicare. Ergo duplici uia impenditur ſuffragium animabus.

Primo, re ipſa & officio præſente, ſicuti fit, cum ſacerdos cum populo orat, ieiunat, ſacrificat, aliaq; facit nominata opera, pro nominatis animabꝰ. De quo ſuffragio nullum dubium eſt, quin uehementer proſit, & redimat animas, ſecũdum quod deo uiſum fuerit, & illæ meruerint ſecundum B. Aug. De iſto ſuperius dixi cõclu. præcedenti, quod talem poteſtatem habet epiſcopus ſpecialiter qualem Papa generaliter, ſcilicet non iuriſdictionis, ſed ſuffragij faciẽdi in purgatorium. De iſto modo hic non quæritur, ut notum eſt.

Secundo, impenditur ſine officio uel opere, ſed mera iuriſdictione per literas uel uoces pronunciata. Et id quoq; ex duobus theſauris. Primus eſt triumphantis eccleſiæ, qui eſt meritum Chriſti & ſanctorum eius, ſuperabundantiꝰ ꝗ debuerant merentiũ. Et hunc eſſe relictum in eccleſia, ut hic remuneretur & compenſetur, dicunt illi. Alter eſt militantis eccleſiæ, ut ſunt merita, bona opera uiuentiũ Chriſtianoꝝ, quæ habeat ſummus Pontifex in manu ſua, applicare ea, uel pro ſatiſfactione pœnitentiũ, uel ſuffragio defunctorũ, uel pro laude & gloria dei. Sic enim & ego aliquãdo & docui & ſcripſi, Papam tripliciter habere militantis eccleſiæ merita in poteſtate. Primo, ut ea offerat deo pro ſatiſfactione aliorum. Secundo, pro ſuffragio animabus. Tertio in laudem dei. Et hanc facultatem ſpititualem, ſi uera eſt, in ſuis diœceſibus habere epiſcopos, ſimiter credo. Aut ſi erro, reuocet me qui poteſt. Alioquin quomodo ſtabunt ſine errore fraternitates illæ, in quibus ſibi communicant ſua ſtudia & opera, tã maiores ꝗ minores platiciltẽ monaſteria & ordines, & hoſpitalia & parochiæ. Id enim non poteſt uerum intelligi, niſi quod tali modo unius opus pro altero ſatiſfacit, ſuffragatur, & glorificat deum.

Applicatio meritorum eccleſiæ militantis & triumphantis.

Militantis eccleſiæ merita Papa in poteſtate habet.

Fraternitatum fundamentum.

Dico itaque.

Quanq; ego prorſus non intelligo, quomodo ſint iſta merita militãtis eccleſiæ in manu Papæ, tamen interim ſic pie credam, donec ſuus Gordus hunc nodum diſſoluat. Cauſa autem quare non intelligam, eſt hæc.

Militantis eccleſiæ merita nõ eſſe in manu ponti. ſic uidetur probari.

Prima, Si pro uiuentibus uiuentium offert opera, iam non uideo, quomodo ſit remiſſio gratuita, & non potius uera & iuſta ſatiſfactio & perſolutio uſq; ad nouiſſimum quadrantem. Licet enim ille non operetur cui ſit remiſſio, alij tamen operant̃ & ſatiſfaciunt. Tunc enim id fiet, quod omnes cõſtanter negant ſcilicet quod concedens oneret ſe ad ſatiſfactionem: uere enim Papa tunc non remitteret, ſed ſatiſfaceret, ſcilicet per ſibi ſubiectos.

Secũda, quod ſic claues eccleſiæ nihil prorſus facerẽt, niſi quod iam de facto ſit in eccleſia, etiam ſine clauibus. Nam ex lege charitatis quilibet pro quolibet tenetur orare. Et Apoſtolus ait: Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.

Tertia, quod nomen indulgentiæ huic ſententiæ repugnat, quia debet illud indulgere, id eſt, remittere, ut non faciat quod debet, non autem imponere alteri, uel impoſitum dicere, ut indulgentia prorſus extinguat debitum, non autẽ per aliũ ſoluat. Quare uidetur potius, ſine iſto theſauro nuda ſufficere poteſtas clauiũ ad indulgentias, maxime cum remittatur tantummodo canonica, non autem euangelica ſatisfactio. Aut iterum hic dicendum erit, ut ſupra de remiſſione culpę dictum eſt, quod ſic etiam remittat per hunc theſaurum pœnas id eſt, declaret id fieri, quod etiam ſine eo fit, ſcilicet, eccleſiam pro eo ſatisfacere cui remittitur. Quomodo B. Augu. dicit, Neminem ſuſcitari, niſi quẽ ſuſcitat unitas eccleſiæ; ut in uidua figuratum dicit. Sed adhuc durat ratio prima & ſecunda,

cunda, quod ſit tūc potius ſatiſfactio ꝙ̃ remiſſio, ſiue declaretᷣ, ſiue concedatur.

Quarta, Theſaurus ille eccleſiæ militantis magis operatur gratiam ſpiritus, ꝙ̃ remiſſionem pœnarum, & uidetur ſatis uiſiter tractari, ſi pro pœnarū remiſſione applicetur, cum remiſſio pœnarum ſit uiliſſimum donum in eccleſia, etiā impijs donabile, & ſola clauis poteſtate, ut uidetur.

Dico ſecundo.

Theſaurū eccleſiæ applicari mortuis uirtute clauium uix eſt intelligibile.

Non intelligo, quomodo aut quid fiat, quādo Papa eundem theſaurum applicat pro ſuffragio defunctorum.

Cauſa eſt hæc.

Prima, Quia iterum non plus uidetur facere, ꝙ̃ quod de facto ſit. Nam uniuerſa eccleſia de facto orat & ſuffragatur pro defunctis, niſi iterum hic putetur id facere declaratiue. Nec uideo quid illud obſtet quod dicitᷣ de miſſa, quæ plus prodeſt ſi per ſacerdotem uni applicetur, ꝙ̃ ſi ſine applicatiōe pro omnibus celebretur. Fateor id uerum a me credi. Sed Papa ut ſummus & generalis omniū ſacerdos, certe non poteſt niſi generaliter applicare, immo debet id facere, etiā ſine literis ueniarum.

Secūda. Cum per indulgentias non remittantur niſi pœnæ Canonicæ, prorſus non poſſum intelligere, quid animabus remittatur, cum Canones eas non ligent. Denique in morte ſunt ab illis abſolutæ, cum omnis ſacerdos ſit Papa in hora mortis. Item quod nulla anima patitur in purgatorio pro criminibꝰ & mortalibus peccatis, ſed tantum pro uenialibus, ut diſt. xxv. Qualis. Canones aūt uenialibus, immo mortalibus occultis non ſunt impoſiti, ſed tātum criminibus cognitis, ut ſupra dictum eſt. Dicat ergo qui poteſt, Quomodo indulgentiæ ſuffragantur illis, id eſt, remiſſiones Canonum, niſi non tantum indulgentias largiatur, immo illis uelut in ſuperabundantem cautelā datis (uel ut ſolent etiam mortui abſolui in facie eccleſiæ) ſimul inuoluat ultra indulgentias, applicationem meritorum eccleſiæ. Et tunc certe indulgentiæ non fiunt ſuffragium, ſed cum ſuffragio tanꝗ̃ altero dono dantur animabus, id eſt, declarantur dari, uel applicantur.

Dico tertio.

De theſauro meritorum Chriſti & ſanctorum ad remiſſionem pœnarum applicato, dicam infra in ſua Cōclu. lviij. Vides ergo ꝙ̃ ſint omnia obſcuriſſima & dubioſiſſima, ideo periculoſiſſima doceri. Id unum dico & uideo, quod Papa (in Cle. de pœ. & re. c. Abuſionibus.) damnare uidetur hanc ſententiam, de redimendis animabus per indulgentias, dum dicit, Animas de purgatorio, ut aſſerunt, mēdaciter extrahūt. Vbi gloſſa ſuper uerbo, mendaciter, quia inquit, ſunt iudicio dei reſeruatæ. Et allegat ad hoc diſt. xxv. c. Qualis. Et certe mihi uidetur recte ſentire. Nam ſi per ſuffragium redimantur, nō utiꝗ ſequitur eas ſtatim euolare; non eſt idem ſuffragari & redimere ſeu liberare. Itaꝗ ego hucuſꝗ ſapio, quod uideo indulgentias & ſuffragium meritorum eccleſiæ eſſe duas res diuerſiſſimas, alteram ſine altera, & cum altera dari potētem. Indulgentijs ſufficit ſola poteſtas clauiū, ſine addito illo theſauro, qui tamen poteſt addi, uel ſolus dari. Solus datus facit participem bonorum, ut ſupra ſatis eſt dictum. Hæc ſi eſſent certa & uera, ſequeretur quod indulgentiæ, inquantum tales prorſus nihil prodeſſent animabus, niſi quod coram eccleſia abſoluerentur (id eſt denūciaretur eas eſſe abſolutas) Aut ſi prodeſſent, non id fieret uirtute ipſarum, ſed alia adiuncta illis donatione, ſcilicet meritorum eccleſiæ. Quæ donatio iterum diſtinguenda eſt a generali applicatiōe, qua eccleſia de facto per illa ſuffragatᷣ animabus,

Purgatorio nō extrahuntur aiæ ſecundū Canones

animabus,ſine Papæ applicatiõe,& uidendũ quid ipſa ualeat. Sed etiã alijs re/
linquẽdus eſt inquirẽdi labor,quibus eſt nondũ feſſum ſtudiũ in tãtis dubijs.

Nunc obijcitur.

Primo, Celebre habetur,quod quidam magiſter Parrhiſijs tenuit in diſputa
tione ſua,ſummũ Ponti.habere poteſtatẽ in purgatoriũ,& Põtifex eo cogni/
to & mortuo,dedit eam aſſertam remiſſionẽ,uelut cõmendans.

Reſpondeo.

Me nihil mouet,quid placeat uel diſpliceat ſummo Pontifici, Homo eſt,ſi/
cut & cæteri,multi fuerunt ſummi Pontifices,quibus nõ ſolum errores & ui/
tia,ſed etiam portenta placuerũt. Ego audio Papam ut Papam ,id eſt,ut in Ca
nonibus loquitur,& ſecundum Canones loquitur,aut cũ Concilio determi/
nat,non autem quando ſecundum ſuum caput loquitur:ne forte cogar cum
quibuſdam,male Chriſtum cognoſcentibus,dicere,quod Iulij ſecundi horren
dæ cædes in Chriſtianum populum,fuerint quædam beneficia pij paſtoris in
oues Chriſti collata.

Papa ut Pa/ pa audiẽdus eſt.

Iulius.ij.bel/ lator.

Secundo,B.Bona.lib.iiij.diſt.xx.dicit: Non eſſe reſiſtendum importune,ſi
quis aſſeruerit Papam habere poteſtatem in purgatorium. Reſpondeo primũ
Autoritas S.Bona.in re hac non ſufficit. Secundo,quãdo Papa id aſſeruerit
non erit reſiſtendum. Tertio,Bona.recte dicit,quia addit,ſeipſum exponẽs,
dummodo id conſtet per autoritatem manifeſtam,aut dictamen rationabile.
Sed illa nondum conſtat manifeſta autoritas.

Hic uero obijcitur.

Primo,Sixtus.iiij.determinaſſe dicitur,quod per ſuffragium ille modus ni/
hil minuit plenitudinem indulgentiarum.

Sixtus.iiij. de idulgẽtijs

Reſpondeo.

Primum:Si quis pertinax eſſe uellet,diceret: Proba quod dicis optime pa/
ter:Maxime cum ſolius Papæ non ſit nouos fidei ſtatuere articulos,ſed ſecun
dum ſtatutos iudicare & deſcindere quæſtiones fidei. Hic autem erit articulus
nouus,ideo ad uniuerſale concilium pertinebit eius determinatio,multoma/
gis ꝙ Conceptio B.uirginis. Præſertim cum hic nullum,illic multum & ma/
gnum ſit animarum periculum. Alioquin,cum Papa ſit unus homo,qui erra/
re poteſt in fide & moribus,periculo aſſidue laboraret totius eccleſiæ fides,ſi
quicquid ſibi uiſum fuerit,neceſſe ſit uerum credi.

Articul⁹ no/ uus fidei ad conciliũ per tinet.

Secundo,etiam ſi Papa cum magna parte eccleſiæ,ſic uel ſic ſentiret,nec etiã
erraret,adhuc non eſt peccatũ aut hæreſis,contrariũ ſentire, præſertim in re nõ
neceſſaria ad ſalutem,donec fuerit per concilium uniuerſale alterum reproba/
tum,alterum approbatũ. Quod,ne multis agam,illo unico probatur,quod ec/
cleſia Rhomana etiam cum Cõcilio uniuerſali Baſilieñ.ac tota ferme eccleſia
ſentit B.uirginẽ ſine peccato conceptam. Et tamẽ,quia altera pars non eſt re/
probata,non ſunt hæretici qui contrarium ſapiunt.

Tertio: Ego dico mihi nondum uiſam illam Sixti determinationẽ. Sed hæc
mihi uiſa eſt,quod indulgẽtiæ dantur defunctis per modum ſuffragij. Ex qua
nondũ ſequit̃,quod ideo animæ euolent,quibus ille modus datur.

Quarto,Non poſſum eſſe alieni uerbi,multominus ſummi Pontificis inter
pres: Quare donec ſeipſum interpretetur,interim opinemur,honoris gratia,
defendendo dictum tale incognitũ. Dupliciter poteſt id ipſum intelligi. Pri
mo,Modus ſuffragij nõ minuit plenitudinẽ indulgẽtiæ,id eſt,licet indulgen/
tiæ dentur ibi,non per modũ indulgentiæ,ſed per modum ſuffragij,tamen tali

Euolare aĩas propter idul/ gẽtias,nõ cõ/ ceditur.

E ſuffragio

ſuffragio & interceſſione nihilominus fit, ut euolēt omnino, quibus fuerit ſuſ-penſus. Ac ſic non ſoluendo, ſed intercedendo euolant. Hanc nō teneo, ſed il-li ita putant dictum.

Secundo, Modus ſuffragij non mi. ple. indulg. id eſt, applicatio indulgentia-rum per modum ſuffragij, permittit eas eſſe quod ſunt, ſcilicet indulgētias ple-nas, nec tollit id quod natura ſua ſunt: Solum, quod nō agunt ut indulgentiæ, ſed ut ſuffragiū. Et hanc admitto, & addo: Quod ſi non minuit aliquid, multo magis nihil auget indulgētias illa applicatio ſuffragatoria. Ex ijs ſequitur, ꝙd non euolent animæ per illum modum. Et id ſonant etiam uerba: Quia non di-cit, Modus ille ſuffragij plene redimit animas: Sed non minuit plenitudinē in-dulgentiæ, ſcilicet quod indulgentiæ licet plenæ, tamen tantū faciunt, quantū facere poteſt ſuffragiū, nec amplius.

Iterum obijcitur.

Abſolutiōis forma habet inquantū claues ſe exten-dunt.

Forma abſolutionis Apoſtolicæ dicit: Remittendo tibi pœnas purgatorij, inquantū claues ſanctæ matris eccleſiæ ſe extendūt. Et hanc formā ſeruant pœ-nitentiarij Papæ, etiam in urbe.

Reſpondeo.

Primo, Iſta ſunt extra propoſitum, quia eſt forma abſoluēdi uiuorum & mo-rientiū, non autē forma applicandi indulgentias iam defunctis.

Secundo, Tamē quærendæ ueritatis cauſa dico, quod cum ſint dubia, & ob-ſcure poſita iſta uerba, non poteſt errari in fide, ſi quis contra ſenſerit, ꝙ putan-tur intelligēda. Cur enim trepidat illa forma? cur uelut dubitans dicit: Inquā-tum claues ſeſe extendunt? Suſpecta eſt mihi iſta tremula cauda. Non teneor firmiter credere, quod ipſe non audet conſtanter pronunciare. Cur hic ſolum & nuſꝙ alibi adiungit, inquantum claues ſe extendūt? An nondum uidemus ꝙ uigil ſit Chriſtus in Eccleſia ſua, ut etiam errare uolentes, non permittat er-rare? Si tamen noſipſos, neglecto eius monitorio, nō præcipitarem⁹ in errorē.

Tertio dico ſicut prius, Etiam ſi Papa cum ſuis pœnitentiarijs hic non erra-ret, non ideo ſunt hæretici, qui negent eius ſenſum, aut non credant, donec fu-erit Concilij uniuerſalis iudicio alterutra partiū definita uel reprobata. Sic enī licet etiam indulgentijs ornarint feſtum Conceptionis, tanꝙ rem certam fidei non tamē damnant, aut ligant eos, qui ſolutionē talium indulgentiarum non quærunt. Ita quantumcūꝙ donetur indulgentiarū, formam illam non eſt ne-ceſſe credere eſſe ueram, donec ſtatuat eccleſia. Et iterū uides, quanta ſit neceſſi-tas legitimi & uniuerſalis Concilij. Sed timeo, noſtrum ſeculum nō ſit dignū donari nobis tale, ſed potius ut opationib⁹ erroris illudamur, ſicut meruimus.

Cōcilium ꝑ indulgentijs declarandis neceſſarium.

CONCLVSIO XXVII.

Hominem prædicant, qui ſtatim, ut iactus nummus in ciſtam tin-nierit, euolare dicunt animam.

Alias nō euo-lare certo per indulgētias, latius ꝓbat.

Hominē prædicant, id eſt, uanitatem & mendacia, ſecundum illud: Omnis homo mendax. Et iterum: Vanitas, omnis homo uiuens. Atq; iſta poſitio ſe-cundum meam ſententiam, non eget probatione. Probatur tamē per ſequen-tem Cōclu. Quia arbitrio dei, & merito animæ ualet ſuffragium eccleſiæ. Ideo etiam ſi illorum eſſet uera ſententia, quod per modum ſuffragij proſunt, non ſequitur quod ſtatim euolent.

Primo, non ſuffragium, ſed exauditio ſuffragij, eiuſq; ſuſceptio liberat: Cū

non orante eccleſia, ſed operante deo liberentur.

Secũdo, Natura deus ſic agit, ut cito exaudiat, tardet autem dare, ut patet in omnium ſanctorum orationibus & doctrinis, ut probet perſeuerantiam. Ideo longe diſtant ſuffragiũ, exauditio, executioq; eiuſdem.

Cito deus exaudit, tarde dat.

Tertio, Quod hocipſum noue dicitur, ſine autoritate ulla, contra prohibitionem Canonis, ne quid ultra ꝗ in literis continetur, dicatur. Non ergo dei & eccleſiæ, id eſt, uera: ſed ſua propria, id eſt, mendacia loquuntur.

Noua dicſe de idulgẽtijs

Quarto, Non differũt ille qui loquitur falſum ſcienter, & ille qui aſſerit certum, quod neſcit eſſe certum. Sic enim & uerum loquens aliquando mentitur Sed illa iam dicta ſciunt ſibi eſſe incerta, & tamen certa affirmant, tanꝗ euangelia: nulla enim autoritate uel ratione poſſunt ea certa eſſe probare.

Quinto, Tunc ſuffragium illud eſſet melius alieno officio & per accidens, ꝗ ſuo proprio, quia non tantum prodeſt operario, quantum alteri pro quo ſit, immo hoc eſt Peripateticum, ideo tranſeo: Maxime cum illi auſint concedere, quod non proſint operario, ſed animæ &c. Poſſem & ego iſtas fabulas ridendas agitare & illudere, ſicut ipſi per eas illudunt ueritatem; Sed deſiſto, ne magis dogma ꝗ problema ponere uidear.

CONCLVSIO XXVIII.

Certum eſt, nummo in ciſtam tinniente, quæſtum & auaritiam augeri poſſe, ſuffragium autem eccleſiæ eſt in arbitrio ſolius dei.

Mirum eſt, quod non tanto ſtudio atq; boatu etiam euangeliũ Chriſti prædicatur ſaluberrimum. Quæ res ſuſpectum facit negociũ, quod plus quæſtum ꝗ pietatem æſtimare uidentur, niſi forte iuſtiſſime excuſentur, per hoc quod euangelium Chriſti ignorant. Igitur, cum indulgẽtiæ ſint nullius pietatis, nec meriti, nec præcepti, ſed licentiæ tantummodo quædam, licet opus per quod redimuntur, ſit pium, uidetur omnino quæſtus augeri per eas, magis ꝗ pietas dum tam effuſe & ſolæ tractantur, euangelio uilius uix recitato.

Euãgelio neglecto, ſolæ indulgentiæ populo inculcantur.

Probo primo, Quia ſuffragium eccleſiæ non eſt iuriſdictio Papæ, nec in manu eius, quo ad acceptionem dei, ſed tantummodo quo ad oblationem, etiam ſi ſtet eorum ſententia de animarum redemptione per illud.

Suffragiũ eccleſiæ nõ eſt ſub iuriſdictione Papæ.

Secundo, Falſa eſſet B. Auguſtini uulgata ſententia, quod ſuffragia tantum ijs proſunt, qui ea ſibi prodeſſe meruerunt, quia poteſtate Papæ, non autẽ merito animæ prodeſſent, cuicunq; prodeſſent.

Tertio, Cõtra naturam & uim uocabuli eſt, ut ſit in poteſtate Papæ, per ſuffragium redimere. Nam quantumcũq; opus ſit excellens, ſi ipſum uertitur in ſuffragium, non ut opus, ſed ut ſuffragium operatur. Exauditio ſuffragij potius redimit. Aut ergo alijs nominibus de re ipſa loquuntur, & tunc peius fallũt. Aut ſi proprio uocabulo de re ſua loquuntur, tum non ſtat ſententia eorum, repugnante uocabulo ſuffragij, ſignificationi & intellectui poteſtatis.

Quarto, Tũc prorſus nulla eſſet differentia inter ſuffragium & poteſtatem, niſi uoce tantum, re ipſa erunt idem, quia idem efficiunt ſine alio requiſito ultra uoluntatem Papæ. Cur ergo nõ tacet ſuffragium, & ceſſat nos cogere alia intelligere per ſuffragiũ, ꝗ per poteſtatem?

Hic iterum proteſtor optime lector, me de ſuffragio eiuſmodi loqui, tanꝗ uere eſſet tale. Nam meam ſententiã dixi ſupra, quod dubitem nec intelligam

Proteſtatio Lutheri.

an ſit, aut eſſe poſſit tale. Quod ideo dico, ne mihi ipſi quiſq; contrarium me ſibi fingat, dum hic uelut aſſero ſuffragium, quod prius pene negaui.

CONCLVSIO XXIX.

Quis ſcit, ſi omnes animæ uelint redimi a purgatorio, ſicut de ſancto Seuerino & Paſchali factum narratur.

Non quidem fide dignam ſcripturam de ijs duobus legi. Narrari tamen audiui, quod potuiſſent ſuis meritis liberari, ſi minus uoluiſſent glorificari, ideo potius ſuſtinuerũt ꝙ minuerẽt gloriã uiſionis. Sed in ijs credat quiſq;, quod uelit, mea nihil refert. Non enim negaui, quin & alias pœnas luant animæ in purgatorio, ꝙ ſupra dixi. Sed uolui, ut etiam illis remiſſis non euolarẽt, niſi & ſanarentur in gratia perfecte. Poſſe tamen fieri, ut aliquæ nollent redimi ex nimia dei charitate: ex eo fit ueriſimile, quod Paulus & Moſes potuerunt uelle eſſe anathema, & ſeparatio a deo in æternum. Si tale in uita facere iſti prompti erant, non uidetur negandũ & a defunctis idem fieri poſſe, de quo exemplum de quadam uirgine, uide in ſer. Tauleri, quæ ſic fecit.

Aiæ poſſent nolle redimi.

CONCLVSIO XXX.

Nullus ſecurus eſt de ueritate ſuæ contritionis, multo minus de cõſecutione plenariæ remiſſionis.

Hæc dico eorum ſententia, qui uolunt contritionem eſſe neceſſariam ad remiſſionem pœnarum; Et non uident, ꝙ uehementer incerta reddant omnia Et ſatis patet conclu. Nam primam partem omnes aſſerunt. Secunda autẽ neceſſario ſequitur. Meo autẽ iudicio poteſt fieri certa remiſſio pœnarũ, ſcilicet Canonicarũ, etiam ſi ille dignus non fuerit, nec contritus. Non enim contritio nedum certitudo cõtritionis requiritur ad pœnarum remiſſionẽ, quia tenet remiſſio etiam ſi fictis cõcedatur, cum ſit in mera poteſtate Papę. Illi uero, ut ſupra quoq; dictum eſt, ſi alias pœnas ꝙ criminũ uolunt remitti, ſcilicet quorumcunq; mortalium peccatorũ, faciunt, dum nimium magnificant indulgentias ut nullæ ſint indulgentiæ. Quia nec indulgẽtiæ quidem ſunt, ſi incertæ ſunt. Incertæ uero ſunt, ſi nituntur ſuper abſoluendi conſcientiam, nõ ſuper clauiũ poteſtatem: maxime uero ſi & ſuper omnium peccatorũ mortalium non tantum criminum manifeſtorum cõtritione nituntur, cum nullus certus ſit, ſe ſine peccato mortali eſſe. Certus autem eſſe poteſt quod ſine crimine eſt, id eſt, ſine peccato, de quo coram eccleſia poſſit accuſari, ut ſupra. Ideo illam conclu. nego eſſe ueram, meo ſenſu loquens; Poſui autem, ut uiderent illi abſurditatẽ ſuæ iactantiæ, qua indulgentias extendunt.

Cõtritio nõ requiritur ad deletionẽ pœnarum.

Indulgentiæ quæ ſe fũdãt ſup certitudi ne contritionis ſũt dubię

Sine crimine id eſt ſine peccato publico

CONCLVSIO XXXI.

Quam rarus eſt uere pœnitens, tam rarus eſt uere indulgentias redimens, id eſt, rariſſimus.

Iterum eorum loquor ſententia, ut uideant ſuæ licentioſæ prædicationis temeritatem,

meritatem, immo contradictionẽ, qui cum tam multis eas prodeſſe clamitent & tamen confitentur paucos eſſe, qui anguſtam uiam ambulant, nondũ erubeſcunt, neq; attendunt quid loquantur. Sed nec mirum: Non enim ſuſceperunt officium contritionis & anguſtæ uiæ docendæ. Meum itaq; ſenſum dico, quod & ſi pauci ſint contriti, multi, immo omnes in tota eccleſia, poſſunt eſſe liberi a pœnis Canonum, per ablationem Canonum, ſicut & uere nunc ſunt.

CONCLVSIO XXXII.

Damnabuntur in æternum cum ſuis magiſtris, qui per literas ueniarum ſecuros ſeſe credunt de ſua ſalute.

Hanc aſſero & probo, Sic Hiere. xvij.

Indulgentijs nitentes ponunt carnem brachiũ ſuũ.

Maledictus qui ſpem ſuam ponit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Non eſt enim nobis ulla fiducia ſalutis, niſi unus Ieſus Chriſtus: nec aliud nomẽ ſub cœlo datum, quo nos oporteat ſaluos fieri. Act. xv. Pereat ergo fiducia in mortuis literis, in nomine ueniarum, in nomine ſuffragiorum. Secundo ſicut dixi, Literæ & ueniæ nihil conferunt ſalutis, ſed tantummodo auferunt pœnas, nec niſi Canonicas, nec has omnes tamen. Atq; hic mecum utinam terra & plenitudo eius gemeret ac fleret ſuper ſeductionem populi Chriſtiani, qui paſſim indulgentias non aliter intelligunt, q̃ ſalutares, & ad fructũ ſpiritus utiles: Nec mirum cum non exprimatur eis rei manifeſta ueritas. Infeliciſſimi Chriſtiani, qui nec in ſuis meritis, nec in ſua conſcientia bona poſſunt confidere de ſalute, docentur confidere in ſcriptam & cæratam papyrum, cur non ita loquar? quid enim amplius ibi confertur rogo? non contritio, non fides, non gratia, ſed tantummodo externi hominis pœnæ a Canonibus ſtatutæ? Atq; ut paulum digrediar, audiui egoipſe multos, qui datis pecunijs, & redemptis literis, totam fiduciam in illas poſuerunt. Ita enim uel audierant (ut dicebant) uel (ut ego honoris gratia credo) intellexerant, præcones ueniarum docere. Non hic eos taxo, ſicut nec mihi licet, qui non audiui præcones ueniales: excuſant ſeſe ultra niuem candidius, mea cauſa licebit, certe populi redarguendi ſunt aures tam illotæ, ut illis ſalutaria dicentibus, ipſi non niſi peſtifera audiant. Sed dum illi dicunt:

Concionatores ppl̃m ſeducunt.

Chriſti imago depingenda populo.

Ante omnia fratres in Chriſtum credite, atq; confidite, & pœnitentiam agite, Crucem ueſtram tollite, Chriſtum ſequamini, mortificate membra ueſtra, diſcite pœnas & mortem non formidare. Ante omnia mutuam inter uos charitatem habete, inuicem ſeruite, etiam neglectis uenijs. Primum pauperibus & egenis ſubuenite. Hæc inquam & ſimilia tam pia & religioſa & ſancta illis narrantibus, inſipiens uulgus, nouo miraculo ſubuerſum, longe alia audit ſcilicet hæc: O uos inſenſatos & craſſi cordis homines, beſtijs prope ſimiles, qui non percipitis tantam effuſionem gratiarum. En cœlum undiq; apertum nunc eſt, Si nunc non intres, quando unq̃ intrabis? En tot poteſtis redimere animas: O duri, duri & negligentes, duodecim denarijs patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis non ſuccurris? Ego ſane in extremo iudicio excuſatus ſum, uoſq; magis accuſati, quod tantam neglexeritis ſalutem: Dico tibi, Si uel unam ſolam tunicam haberes, hanc quoq; exuendam, & diſtrahendã iudico, ut tantas gratias obtineas. Tum uero ubi uentum fuerit ad oblocutores gratiæ, cũ illi meras benedictiones inundẽt etiam, ſtat tre-

Veniarũ prædicatores ad quæſtum oĩa dicunt.

mens uulgus & coelum ruiturũ, ac terrã hiaturam formidat, longe peiores, ꝗ
infernales poenas ſibi minari audit: ut uerum forte ſit, quod ubi illi maledicũt,
deus benedicit eorũ maledictionib⁹, & ubi benedicũt, deus maledicit. Nã qua
uia fieri poſſit alia, ut illi tam aliena loquantur ab ijs, quæ audiunt, quis poſſit
intelligere? Vnde iſtæ quæſo uerborũ laruæ? Sed nec omnia tamen credo, quæ
populus paſſim ſeſe audiſſe dicit; alioquin hæretica, impia, blaſphema illis prę
dicata putarem. Non credo uerum eſſe, quod unus illorum prohibuit fieri ex/
equias defunctorum, & ſacerdotum inuitationem, ſed magis ut imponerent
in ciſtam, qui exequias & miſſas, parentaliaqꝫ uellent peragere. Populus hæc
etiam fingit. Non credo fabulam illam mendacijs refertam, ab ullo dictam, ui
delicet quod in quodã loco, neſcio quot milia (ſi recte memini, tria uel quinqꝫ,
animarum fuerint redempta per has uenias, inter quas ſolũ tres fuerunt dam/
natæ, quia detraxerant indulgentijs. Nemo hanc dixit, ſed paſſionem Chriſti
narrantibus, talia populus audiuit, aut poſtea audiſſe finxit. Nõ credo uerum
quod paſſim ſiue uectoribus, ſiue hoſpitibus, aut alias ſeruietibus, pro precio
dant quatuor, quinqꝫ, uel quot libitum fuerit, animas. Nõ credo, quod in pul/
pitis, poſtꝗ impetuoſo mugitu deſpumauerint ſuas exhortatiões, & ut popu/
lus imponat, clamauerint: Impone, impone, impone, (hanc eñ populus uocẽ
caput & caudã, immo & uentrẽ, ac totũ pene ſermonẽ eſſe fingit) tum, ut apo
ſtolici ꝑdicatores, rem nõ uerbis modo, ſed exẽplo docent, deſcendũt, primiqꝫ
ad ciſtam eunt, in omnium oculis, irritantes & prouocantes ſimplicem & ſtul
tum populum, ut penitus exugant medullas eius. Imponunt itaqꝫ ſplendido
geſtu, atqꝫ ſonoro tinnitu, tum mirantur, ſi non pluant cæteri oẽs totum æs
ſuũ, arrident imponentibus, indignantur omittentes. Non dico ego iſtas nun
dinas eſſe animarum, & monopolia? populo indignor qui tam pia ſtudia pro
ſua ruditate, non ſpeciem, ſed uſqꝫ ad furorem auaritiã, interpretatur. Quanꝗ
mihi forte dignus uenia uideatur populus, qui ex iſtis nouis ſpiritibus, uel no
tam mentem, uel errorem accipiat, cum prius magis audire ſit ſolitus, quæ ad
charitatem & humilitatem pertineant. Sed ſi catalogum portentoſorum audi/
tuum uelim percenſere, nouo uolumine fuerit opus. Ego uero mea ſententia
credo, ſi indulgentiæ eſſent etiã præceptæ, & ſalutares, tamẽ quia in tam gran/
dem ſunt nunc abuſum & ſcandalum redactæ, ut uel hæc ſola cauſa ſatis iuſta
fuerit, ut uniuerſæ tollerentur: Ne forte ſi diutius permittãtur uigere, tandem
præcones earum præ pecuniarum amore inſaniant. Vere quidem credo, non
omnia ab illis dicta eſſe, quæ paſſim feruntur, uerum debuerant ſaltem popu/
lum in hoc arguere, & ſeſe clarius exponere, aut quod melius eſt, ſecundum
Canones modeſte loqui de indulgentijs.

Imponendũ ſemper cla/ mitant.

Indulgentiæ tollendę & ſi ꝑceptę eſſent ꝑpter abuſũ.

CONCLVSIO XXXIII.

Cauendi ſunt nimis, qui dicunt uenias illas Papæ donum eſſe illud
dei inæſtimabile, quo reconciliatur homo deo.

Peſtilẽtes hæreticos debueram eos dicere, quid enim magis impium & hæ/
reticum, ꝗ dicere indulgẽtias Papæ eſſe gratiam reconciliationis dei? Verum
ut ſtomachum meum premam, uolo potius eos nulla malitia aut uoluntate ta
lia dixiſſe, aut poſuiſſe, ſed mera inſcitia, & tam eruditionis ꝗ ingenij penuria
licet & in hoc ſit temeritas, quod tam indocti, nõ potius bubulci opus fecerũt,
ꝗ opus

Indulgentiæ Papæ, nõ ſũt gratia recõci liationis dei.

opus docendarũ animarũ Chriſti ſubirent. Audiamus itaq; iſtum bubulcũ ſua uerba grunnientẽ; ſic enim in libello ſuo poſtq̃ indulgentias in quatuor principales gratias diſtribuerat, & multas alias minus principales. Prima inquit, gratia principalis, eſt plenaria remiſſio omniũ peccatorũ; qua quidẽ gratia nihil maius poteſt dici, eo quod homo peccator, & diuina gratia priuatus, per illam perfectam remiſſionẽ & dei gratiam denuo conſequitur. Hæc illæ. Obſecro, quæ hęreticorũ ſentina tam hæretice unq̃ locuta eſt? uel ex hoc loco diſce, qua cauſa fiat, ut cum illi ſeſe ſanctiſſima docere dicant, populus tamen tam impia audiat. Vtinam hic ſit diui Hieronymi zelus & eloquiũ. Pudet me tantæ temeritatis, quod iſte blaterator non fuerit ueritus, eum libellũ ædere in faciem quatuor illuſtrium, & circumiacentiũ uniuerſitatũ, ac ſi omnino ibi ingenia uerſa eſſent in fungos putidos. Doleo & hæreticis noſtris propinquis Pighardis, tandem ueniſſe occaſionem iuſte criminandi eccleſiam Rho. ſi hęc in ea doceri audierint. Quod autẽ iſte inſulſus autor, non malitia forte, ſed inſcitia iſta dixerit, ex illo uidere licet, quia inquit, per illam (id eſt, primam gratiam plenariam remiſſionẽ) conſequitur homo perfectam remiſſionem. Quid eſt dicere, per plenariam remiſſionẽ conſequitur perfectam remiſſionẽ, & per gratiam dei conſequitur gratiam dei? An non per febrem ſomniat, aut phreneſi laborat? Sed ad ſenſum hæreticum uerte animum.

Verba cuiuſdam indulgẽtiarij ſummã gratiã indulgentias dicẽtis.

Libellus indulgentiarij blaſphemus occaſionem criminandi dãs hęreticis.

Hanc primam gratiam uult eam eſſe, qua maius dici nihil poteſt, & quam conſequitur homo priuatus gratia, quod niſi de iuſtificante gratia ſpiritus intelligi non poteſt. Nec ipſum aliter intellexiſſe clarũ eſt; alioquin nõ eſſet, qua maius dici nihil poteſt. Quanq̃ ſi etiam de gratia iuſtificante alias loqueretur ſatis impie loqueretur, cum ſolus deus ſit id, quo maius dici nõ poteſt. B. Aug. enim, nõ ſicut ille, ſed in donis creatis, inquit, nullum eſt maius charitate. Hic uero gratiam dei, & gratiam Papæ in unius uocabuli chaos confudit, dignus autor tali uel opinione, uel errore.

Sequitur in eodem libro.

Per quã etiam peccatorũ remiſſionẽ, ſibi pœnæ in purgatorio ꝓpter offenſam diuinæ maieſtatis, luendæ, pleniſſime remittunt, atq; dicti purgatorij pœnæ omnino delentur. Delphicũ audiuimus oraculũ, ut nihil omnino dubitat, qui omnia ignorat, de poteſtate clauium in purgatoriũ ſecure pronunciat. Sed ſatis de his ſupra.

Pñtem clauium etiã i purgatoriũ quaſi certi extendunt.

Sequitur ibidem.

Et licet ad tantam gratiã merẽdam, nihil ſatis dignũ poſſit retribui, eo quod donum dei & gratia æſtimationem non habẽt &c. Vides ut iterum donum & gratiam dei inæſtimabilem uocet, id quod Papa remittit, homo digniſſimus, qui eccleſias doceat, id eſt, hæreticorum proſtibula. Poſtq̃ his uerbis gratiam illam ad forum & nundinas ſtudioſe adornarat, mox tamen Mercurium ſuum habitu Iouis ueſtit, ne ullus intelligat, quod lucrum quæreret, niſi qui nõ plus q̃ ipſe intelligit. Permittit pauperibus quoq; eam gratis dari, ita ſane ſi primum undecunq; pecunias corradere tentauerint a bonis (ut inquit) fautoribus; ita ut mendicantes fratres ſine licentia ſuorum ſuperiorum pecuniam procurent (quia multo melior eſt apud hunc pſeudolum remiſſio uel fictæ pœnæ, q̃ ſalutaris obedientia) Cum uero nuſq̃ patuerit uia corradendi pecunias ut gratiam illam redimant (id eſt, denuo emant, nõ quod illi uendãt, ſed quod nimia rerum ſimilitudo cogit uocabulis abuti) tum demum dicit: Regnũ eñ cœlorum nõ plus diuitibus patere debet, q̃ pauperibus; Iterum per uenias uolens patere cœlum. Sed ſubtraho calamum, ne pro meritis in eos debacchẽr.

Speciẽ pietatis imiſcẽt, q̃ minus eorũ tyrannis intelligi queat.

Sit ſatis indicaſſe fidelibus, peſtilẽtiam eorum ſermonum tam inſigni (ut par erat) inuolutam inſcitiæ & ruditati, ut dignum eſſet operculum uaſe.

CONCLVSIO XXXIIII.

Gratiæ enim illæ ueniales reſpiciunt tantum pœnas ſatisfactionis ſacramentalis, ab homine conſtitutas.

Hæc abunde patet ex quinta ſupra, & uiceſima.

CONCLVSIO XXXV.

Non Chriſtiana prædicant qui docent, quod redempturis animas uel confeſſionalia non ſit neceſſaria contritio.

Nummũ nõ deum, pecunias non animas quærũt.

Confeſſionalia.

Obſecro, cur iſtam dilationem dant hominibus in periculum? Et quid prodeſt illis talia prædicari, niſi quod pecunia quæritur, & non ſalus animarum, etiam ſi eſſent uera? nunc cum ſint & impia & falſa, multo magis ſunt explodenda. Sane & ego ſuperius permiſi, poſſe pœnas remitti, etiam ijs qui non ſunt contriti, quod illi negant. Hic rurſum quod illi affirmant, negandum puto. Atq; de confeſſionalibus quidem, idem mihi quod de pœnis iudicium eſt, ſcilicet, utrobiq; non requiri contritionem, neq; quo ad redemptionem eorum, quod negant, neq; quo ad uſum, ſimiliter & in pœnis remittẽdis. Quandoquidem pars confeſſionalis eſt remiſſio pœnæ. Sed in redimendis animabus omnino diſſentio, & peto, ut probent dicta ſua. Ego quidem in redimendis animabus longe aliud uideri puto, q̃ in remiſſione pœnarum. Siquidem in remiſſionibus pœnæ homo recipit bonum, ſed in redimendis animabus facit bonum. At impius recipere bonum poteſt, ſed nullo modo facere, nec poteſt placere opus eius deo, qui ipſe non placet, ut Gen. iiij. Reſpexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Deinde contra ſcripturam eſt, ut quis primo alteri miſereatur, q̃ animæ ſuæ: & prius feſtucam de oculo fratris eijciat, q̃ trabem de ſuo: atq; omnino ut ſeruus diaboli redimat filiam dei, & hoc apud ipſum deum ridiculum eſt, ut hoſtis pro amico regis intercedat. Quis rogo furor hic eſt? qui (ut uiliſſimæ pœnæ remiſſionem, & ad ſalutem inutilem magnificet) peccata, quorum pœnitentia ſola fuerat magnificanda, extenuat. Si hoc nunc eſt hæreticum, maleſonans, ſcandaloſum, piarum aurium offenſiuum, quid tandem eſt quod his nominum portentis appellari poſſit? An his titulis, HAERETICAE PRAVITATIS INQVISITORES, ideo catholicos, catholicaſq; ſententias uexant, atq; fatigant, quo liceat eis ſolis impune & pro libito hæreſes inundare?

Impij opus placere deo nequit.

Hęreticę prauitatis inquiſitores ipune hęreſim ſeminant.

Dicunt autẽ, quod redemptio illa nõ innitit̃ operi redimentis, ſed merito redimendi. Reſpõdeo, Quis hoc dixit? unde probat̃? Cur ergo nõ ſine opere redimentis, merito redimẽdus ꝓprio liberat̃? ſed nõ tũc creſceret pecunia, cupita ꝓpter ſalutẽ animaꝝ. Cur ergo nõ inuocam⁹ Turcas, & Iudæos, ut nobiſcũ etiã ſuas pecunias imponãt, nõ ꝓpter noſtrã auaritiã, ſed ꝓpter redemptionẽ animaꝝ? Nec obſtare uidetur, ꝙ illi nõ ſunt baptizati, q̃n hic nõ eſt opus, niſi pecunia dantis, nequaq̃ ani̅a pereũtis: nõ eñ illa datio innitit̃, niſi redimẽdæ ani̅ę. Credo ꝙ ſi uel aſinus imponeret aurũ, etiã redimeret, ꝙ ſi requirit̃ aliqua

diſpoſitio

diſpoſitio, neceſſario & gratia: cũ Chriſtian⁹ peccator magis diſpliceat deo, ꝙ ullus infidelis; nec tantũ dedecorat aſinum rudibilitas, ꝙ Chriſtianũ impietas.

Secundo, dixi confeſſionalia quidem peccatoribus, ſicut & remiſſiones pœnarum dari poſſe. Sed non dixi, ut hortandi, immo nec permittẽdi ſint talia redimere, ſicut ipſi impie & crudeliter docent, quod probo.

Primo, omnis doctrina Chriſti eſt exhortatio ad pœnitentiam, & id agit, ut homines quantocyus a diabolo recedant, ſicut ait Eccleſiaſt. Ne tardes conuerti ad dominum. Et ipſe dominus: Vigilate, quia neſcitis diem neq; horam. Et Paulus: Feſtinemus ingredi in requiem illam. Et Petrus: Cũ ergo hæc omnia conſummãda ſint, quales oportet uos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus, properantes in aduentum diei &c. Sed hæc ideo illi docuerunt, quia ſolliciti erant, non quomodo pecunias colligerẽt, ſed animas ſaluarent. Hi uero uelut ſecure illis tribuunt miſeram dilationem, & quãtum in eis eſt, in periculo æternæ mortis relinquũt, ita ut neſciam an tali ſtudio ſint ab homicidijs animarum excuſati, quippe nõ quæritur hic ſalus dantis, ſed donum pereuntis: cũ ſi eſſent boni paſtores animarum, & uere Chriſtiani, omnibus ſtudijs agerent ut peccatorem ad timorem dei, ad horrorem peccati inducerent, nec quieſcerẽt flendo, orando, monendo, increpando, donec animã fratris lucrifacerẽt: q̃d ſi ille pergeret pecuniam dare, perſeueraturus malus, in faciem ei reijcerent, & cum Apoſtolo dicerent: Non quæro tua, ſed te. Et iterum: Pecunia tua tecum in perditionẽ, & abhorrerent a conſpectu eius. Sic recte agerent, ſed abſit hoc a Mercurio noſtro; quin id potius agamus, ſi uenerint peccatores, mediatoribus idoneis freti (id eſt lucris) etiam inuito Chriſto cum uniuerſis apoſtolis, ſint ſicut unus ex nobis, nihil nõ potentes, quod nos poſſumus, etiam animas redimere ipſi ſine intermiſſione pereuntes, etiam ridentibus nobis, & de dono eorum ſecure gaudentibus. Iſta eſt charitas in populum Chriſti, & fratres noſtros: ita curamus animas eorum, ut intelligant in ſuis peccatis, nos nouiſſimam, id eſt, nullam compaſſionem habere.

Diuerſũ apoſtolorũ & indulgentiariorum ſtudiũ.

Mediatores idonei, quib⁹ etiam inuito Chriſto ueniã impetrãtur ſũt lucra.

CONCLVSIO XXXVI.

Quilibet Chriſtianus uere compunctus habet remiſſionem plenariam a pœna & culpa, etiam ſine literis ueniarum, ſibi debitam.

Alioquin in periculo eſſent, qui literas eiuſmodi nõ haberent, quod falſum eſt, cum illæ ſint neq; præceptæ, neq; conſultæ, ſed liberæ. Neq; peccant, qui eas negligunt, nec ideo in periculo ſalutis ſunt. Quod ex eo patet, quia tales iam ſunt in uia mandatorũ dei. Et per caſum, ſi quando ei nõ daretur eiuſmodi remiſſio, debetur tamen ei, ut dicit Papa. Sed hic intercedit, O acutiſſimum ingenium quorundã dicentium, quod uera hæc eſſent, ſi Canones eſſent pœnæ tantum a Papa poſitæ. Nunc uero ſunt declaratorij pœnarũ a deo inflictarum. Sic loqui decet eos, qui ueritatem ſemel perpetuo odio perſequi propoſuerunt.

Acutũ ingeniũ ad decipiendum incautos.

Primum pronunciant uelut ex oraculo, quod deus pro peccatis pœnam ſatiſfactoriam requirit: Aliam ſcilicet ꝙ crucem euangelicam (id eſt, ieiunium, laborem, uigiliam) aliam ꝙ caſtigatoriam, non enim has intelligũt, quia has remitti niſi a deo non poſſunt negare.

Crux euangelica.

Secũdo huic mõſtro addũt maius, ſcilicet quod canones declarẽt impoſitã,

ergo

ergo Papa non habet niſi declarare, nunq̃ autem imponere, nec relaxare; alio
quin contra uerbũ Chriſti, ĳ ſic docebũt nos: Quicq̃d ego ligauero, tu ſolues.

CONCLVSIO XXXVII.

Verus Chriſtianus ſine literis participat oibus bonis Chriſti & eccleſiæ.

Quilibet Chriſtianus uerus, ſiue uiuus ſiue mortuus, habet parti-
cipationem omnium bonorũ Chriſti & eccleſiæ, etiam ſine literis ue-
niarum, a deo ſibi datam.

Impoſſibile eſt eſſe Chriſtianum, quin Chriſtum habeat: Quod ſi Chriſtũ,
& omnia ſimul quæ Chriſti. Dicit enim B. Apoſtolus Roma. xiĳ. Induimini
dominũ Ieſum Chriſtũ. Et Ro. viĳ. Quomodo non omnia nobis cũ illo dona
uit? Et. j. Cor. iĳ. Omnia ueſtra, ſiue Cephas, ſiue Paulus, ſiue uita, ſiue mors.
Et. j. Cor. xĳ. Non eſtis ueſtri, ſed membra de membro. Et alĳs locis, ubi deſcri
bit unũ corpus, unum panem, nos omnes eſſe in Chriſto ſingulos, alter alteri
us membra. Et in Canti. Dilectus meus mihi, & ego illi. quia per fidẽ Chriſti
efficitur Chriſtianus, unus ſpiritus, & unũ cũ Chriſto. Erunt eñ duo in carne
una. Quod ſacramẽtũ magnũ eſt in Chriſto & eccleſia. Cũ ergo ſpiritus Chri-
ſti ſit in Chriſtianis, per quẽ fratres cohæredes, cõcorporales, & ciues fiũt Chri
ſti, quõ ibi poſſit nõ eſſe participatio omniũ bonorum Chriſti? nam & Chriſtus
ex eodẽ ſpiritu habet omnia ſua, ita fit per inæſtimabiles diuitias miſericordia-
rum dei patris, ut Chriſtianus poſſit gloriari, & cũ fiducia præſumere in Chri-
ſto omnia, ſcilicet quod iuſtitia, uirtus, patiẽtia, humilitas, omnia merita Chri-
ſti, ſint etiã ſua per unitatẽ ſpiritus ex fide in illum. Rurſum, omĩa peccata ſua
iam non ſint ſua, ſed Chriſti, per eandem unitatẽ, in quo & abſorbent omnia.

Fiducia chriſtianorum.

Et hæc eſt fiducia Chriſtianorũ, & iucunditas cõſciẽtiæ noſtræ, quod per fidẽ
fiunt peccata noſtra, nõ noſtra, ſed Chriſti, in quẽ deus poſuit peccata omniũ
noſtrũ, & ipſe tulit peccata noſtra, ipſe agnus dei, qui tollit peccata mũdi. Rur
ſum, omnis iuſtitia Chriſti fit noſtra. Imponit enim manũ ſuã ſuper nos, & be-
ne habemus, & extendit pallium ſuum, & operit nos, benedictus ſaluator in
ſecula, Amen.

Participatio bonorum Chriſti per ſolam fidem datur.

Verũ quando hæc participatio ſuauiſſima & iucunda permu-
tatio, non fit niſi per fidem, hanc autem homo nec dare nec auferre poſſit: ſa-
tis clarum puto, quod uirtute clauium uel beneficio uenialiũ literarũ hæc par-
ticipatio non datur, ſed potius ante, & ſine illis datur a ſolo deo: ſicut remiſſio
ante remiſſionẽ, abſolutio ante abſolutionẽ, ita participatio ante participatio-
nem. Quid ergo participat Papa ſua participatione? Reſpondeo, Illi dicerẽt
ut ſupra de remiſſione dictũ eſt Conclu. vj. quod declaratiue participat. Nam
quomodo poſſint aliter dicere, non intelligere me confiteor: Meum ſenſum ſe
quente ponam concluſione.

CONCLVSIO XXXVIII.

Remiſſio tamen & participatio Papæ, nullo modo eſt contemnen-
da, quia (ut dixi) eſt declaratio remiſſionis diuinæ.

Remiſſio papæ licet non neceſſaria, non tamẽ contemnenda.

Non quod neceſſaria ſit illa declaratio, quæ in literis indulgentiarum, & pu
blice fit (ſufficit enim ea quæ fit in priuata confeſſione) ſed quod non ſit con-
temnenda, quia per eam etiam eccleſiæ nota fit, & approbatur, priuatim facta

declaratio

declaratio. Sic enim ego intelligendū puto. Qui habet meliora, dicat ea; Non enim quid alias illa participatio publica faciat, uideo. Verum, licet hanc cōcluſionem ab omnibus (ut puto) acceptam, non negem, dixi tamē ſupra Conclu. vj. mihi non placere hunc modum loquendi, quod Papa nihil aliud faciat, ꝙ quod declaret aut adprobet remiſſionē diuinam, ſeu participationem. Nam id primo nimis uiles reddit eccleſiæ claues, immo uerbum Chriſti facit irritū quodammodo, ubi dixit: Quodcunq; &c. Declaratio enim nimis modicū eſt. Secundo: Quia incerta erunt omnia ei, cui fit declaratio, licet aliȷs ſeu eccleſiæ foris in facie certa fiat illius remiſſio & reconciliatio. Quare ſicut ſuperius de remiſſione culpæ, ita de participatiōe bonoꝝ uolo opinari, donec erudiar melius, uidelicet, quod ſicut peccator poſt peccatū difficillime confidit in miſericordiā dei, adeo urget ad deſperationē peccatū onere ſuo grauiſſimū, multoq; facilius iram ꝙ miſericordiā dei cogitat, ſicut ante peccatū facilius miſericordiam ꝙ iram cogitat. Omnia enim peruerſe agit homo, timēs ubi non eſt timendum, ſed ſperandum, ſcilicet poſt peccatum: Præſumens ubi nō eſt præſumendum, ſed timendum, ſcilicet ante peccatum. Cuius rei exemplū abunde oſtenſum eſt in reſurrectione Chriſti, ubi multis argumētis opus fuit, ut ſeſe in cordibus diſcipulorum reſuſcitaret. Deniq; prima annunciatio fuit mulíebris & delyramentis ab illis comparata. Ita & peccatori prima fiducia apparet mollis, & cui non, uel uix credendum puta: Ita multo difficilius eſt cōfidere, ſeſe eſſe participem Chriſti bonorū (id eſt, inenarrabiliū bonorum, ut ſit particeps diuinæ naturæ, ut ait S. Petrus) Magnitudo bonorū etiam operatur diffidentiam, uidelicet, nō ſolum eſſe remiſſa tanta mala, uerum & collata tanta bona, ut ſit filius dei, hæres regni, frater Chriſti, ſocius angeloꝝ, dominus mūdi. Obſecro quomodo hæc uera poteſt credere, qui peccati ſui morſu, immo pōdere feſſus trahiť ad inferos: Hic itaq; neceſſariū eſt iudiciū clauis, ut homo ſibi nō credat credat autem potius claui, id eſt, ſacerdoti. Atq; nihil curo, ſi etiam ſit forte indoctus clauiger, aut leuis. Nam nō propter ſacerdotem, nec poteſtatem eius, ſed propter uerbum eius qui dixit, & non mentitur: Quodcunq; ſolueris &c. In ȷs enim qui credunt in uerbum iſtud, nō poteſt clauis errare. Errat uero in ȷs ſolis, qui non credunt abſolutionem iſtam ualere. Nam finge (per impoſſibile uel contingens) ſi quis non ſit, uel non putet ſeſe ſatis contritum, & tamē abſoluendi tota fiducia credat ſeſe abſolutum (fiducia mea ſic opinor) hæc ipſa fides eum facit abſolutū ueriſſime, quia credit in eū qui dixit: Quodcunq; &c. Fides autē Chriſti ſemper iuſtificat, non ſecus, ꝙ ſi baptizet te ineptus, leuis, imperitus ſacerdos. Adde, ſi etiam non putes te ſatis contritum (tibi enim nō potes nec debes confidere) nihilominus ſi credis ei qui dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic ſaluus erit, dico tibi, hęc fides eius uerbi facit te ueriſſime baptizari, quicquid ſit de contritione tua, ideo fide ubiq; opus eſt. Tantum habes, quantum credis. Atq; ſic intelligo quod noſtri doctores dicūt ſacramēta eſſe efficaria gratiæ ſigna, non quia fit (ut B. Auguſti.) ſed quia creditur, ut ſupra. Ita hic, Abſolutio eſt efficax, non quia fit, a quocunq; tandem fiat, erret ſiue non erret, ſed quia creditur. Nec hanc fidem poteſt reſeruatio caſuum impedire, niſi eſſet manifeſta & contempta. Proinde dico: Homo quādo in peccato eſt, ita uexatur & agitatur conſcientia eius, ut ſuo ſenſu potius participationem omnium malorum ſeſe credat habere. Et talis homo certe proximus eſt iuſtificationi, & habet initium gratiæ: Ideo ei confugiendum eſt ad ſolatium clauium, ut arbitrio ſacerdotis quietetur, & pacem obtineat, atque fiduciam

Pctm̄ ſui natura ad deſperationem urget.

Vt reſurrectio Chriſti, ita pctōris iuſtificatio multis argumentis oſtēdēda.

Fides ad iuſtificationē maxime neceſſaria.

Claues ad quetandā cōſciētiam utiles.

fiduciam conſequatur participationis omnium bonorum Chriſti & Eccleſiæ.
Quod ſi quis hanc participationē officio ſacerdotis ſibi factam, non crediderit
aut dubitauerit, non errore clauis, ſed ſuæ infidelitatis ſeducit̄, & magno dam-
no ſuam animam afficit, & deo uerboq; eius iniuriam atq; ſummam irreueren
tiam facit. Ideo multo melius eſt, ut non adeat ad abſolutionem, ſi non credat
ſeſe abſolui, ꝙ ſi ſine fide accedat: ficte enim accedit, & iudiciū ſibi accipit, non
ſecus ꝙ ſi baptiſmum uel ſacramentū panis ficte acceperit. Proinde non adeo
eſt neceſſaria contritio, ꝙ fides. Incomparabiliter enim plus ibi conſequitur fi-
Cōtritio ad deſpationē, fides uero ad remiſſionem facit. des abſolutionis, ꝙ feruor contritionis. Et hac fide omiſſa, nos plurimi ſolū
in formandis contritionibus laboramus, ut doceamus homines tunc confide-
re remiſſa peccata, quando ſenſerint ſeſe eſſe perfecte cōtritos (id eſt nunq̄ con
fidere, ſed magis ad deſperationē laborare) cum ſecundum Prophetam, nō in
noſtram contritionē, ſed in uerbum eius ſit ſperandum. Neq; enim dixit: Me-
mor eſto contritionis meæ ſeruo tuo, in qua mihi ſpem dediſti, ſed memor eſto
uerbi tui, in quo mihi ſpem dediſti. Et iterum. In uerbum tuum (non utiq; in
opus noſtrum) ſuperſperaui. Et iterū: Suſtinuit anima mea in uerbo eius &c.
Et ut Pſal. l. in Hebræo eſt: Tibi ſoli peccaui, propterea iuſtificabis uerbo tuo.
Fides uerbi Chriſti iuſtificat. Igitur nec ſacramentū, nec ſacerdos, ſed fides uerbi Chriſti per ſacerdotē & offi
cium eius rete iuſtificat. Quid ad te, ſi dominꝰ per aſinum uel aſinam loquat̄?
dummodo tu uerbum eius audias, in quo ſperes atq; credas.

Sic intelligerem illud quod noſtri doctores Scholaſtici dicunt, ſacramenta
Sacramenta ad quid data eccleſiæ eſſe in exercitationem nobis data, hoc eſt tanq̄ inæſtimabilia dona, in
quibus occaſionem habeamus credendi & iuſtificandi. Nam olim erat ſermo
domini pretioſus tempore Saulis, nunc uero etiam per leuiſſimos, peſſimos,
indoctiſſimos homines ſuum uerbum tibi ſonat. Tu in uerbū intende, & mit-
te laruam perſonæ. Erret, non erret ille, tu non erras ſi credideris. Hic ſi erro
& deſipio, reuocet me qui ſapit. Conſequens ex ijs erit, ut tres illæ ueritates Io-
Tres ueritates Io. Gerſonis. an. Gerſonis iam diu in omnes libros & aures trāſfuſæ, prudenter intelligēdæ
ſint, puta quod non ideo confidat ſeſe homo eſſe in ſtatu ſalutis, quia poteſt di
cere ſe dolere de peccatis, ſed multo magis id aduertat, ſi ſic optet ſacramētum
abſolutionis, ut credat, ſi ipſum fuerit aſſecutus, ſeſe abſolui. Hoc enim eſt ſa-
cramentū in uoto ſuſcipere, id eſt, in fide uerbi uel præſentis uel deſyderati au-
ditus. Caue ergo, ne quando in tuam cōtritionem ullo modo confidas, ſed in
nudiſſimū uerbum optimi & fideliſſimi tui ſaluatoris Ieſu Chriſti. Cor tuum
Bouinatores operū & contritionis. fallet te, ille te nō fallet, uel habitꝰ, uel deſyderatus. Quæ ſi ita ſunt (det domi-
nus deus ut cum propheta Michea ſim uir non habens ſpiritum, ac mendaciū
potius loquar) timendum eſt, multas animas perdi per indoctiſſimos illos ope
rum & contritionis bouinatores. Primum, quod fidem uerbi non docent, ſed
contritionē duntaxat, atq; hanc tenuiter ſatis. Secundo, quod faciliimi ſunt ab
ſolutiones impendere & participationes eiuſmodi, quaſi ſit paſſim omnium,
iſtam fidem habere, neq; diſcutiunt quem aut quare abſoluant. Itaq; non tam
neceſſariū eſt abſoluendo dicere, doles? ꝙ illud, credis tete abſolui a me poſſe?
ſicut Chriſtus ait ad cæcos: Creditis me poſſe hæc uobis facere? Credēti om̄ia
poſſibilia ſunt. Hæc enim fides certe in illis maxime probatur, qui tremore cō
ſcientiæ agitati, potius ſeſe diffidere ſentiunt; illis uero qui talem miſeriam nō
ſentiunt, neſcio an ſint claues illæ conſolatoriæ, cum conſolari nō mereantur,
niſi qui lugent: nec animari ad fidem remiſſionis, niſi qui trepidat diffidentia
retentionis. Atq; ut finem tandē faciam, Hæc ſentētia mea, credo, poteſtatem
clauis

clauis non minuit, ut mihi impingitur, ſed a falſo honore & tyrannica reuerentia in ſibi debitam & amabilem reuerentiam reducit. Non em̃ eſt mirum, ſi claues contemptui fiant, ſi falſis honoribus, id eſt, terroribus tantummodo offerãtur ſuſcipiendæ. Cũ cognita earum ſaluberrima cõmoditate, ſaxũ ſit, aut lignũ, qui non cũ lachrymis eas exoſculetur & amplectatur. Quid ergo Pontificem propter eas magnificamus, & hominẽ terribilẽ fingimus? Non illius ſunt claues, meæ potius ſunt, mihi donatæ, meæ ſaluti, meæ conſolationi, paci & quieti conceſſæ. Pontifex ſeruus eſt & miniſter meus in clauibus, ipſe non eget illis ut Pontifex, ſed ego. Adulatores uero omnia Pontificibus inflectunt, non noſtram conſolationem, ſed illorum tantũmodo potentiã in illis iactitant, & per eaipſa nos terrẽt, per quæ nos maxime opportuit cõſolari, adeo ſunt hodie omnia peruerſa. Et adhuc non putamus infelicia eſſe tempora, in quibus tãtus eſt abuſus optimarũ rerum in peſſimas res nobis uerſarum. Itaq; iſtam Conclu. ut iacet non omnino teneo, ſed ex magna parte nego.

Claues noſtræ potius q̃ pontificis dicuntur.

Adulatores peruertũt oĩa

CONCLVSIO XXXIX.

Difficillimum eſt etiam doctiſſimis Theologis, ſimul extollere ueniarum largitatem, & contritionis ueritatem coram populo.

Ratio huius eſt ſequens concluſio.

CONCLVSIO XL.

Contritionis ueritas pœnas quærit & amat, ueniarum autem largitas odiſſe facit, ſaltem occaſione.

Da uerum pœnitentem, & uidebis eam tam ardenter in ſeipſo quærere ultionem offenſionis diuinæ, ut cogat te ſui miſereri, immo ut neceſſarium ſit ei reſiſtere, ne deſtruat ſeſe, ut ſæpe legimus & uidimus contigiſſe. Et B. Hiero. talẽ ſcribit ſuã Paulam fuiſſe, & ipſemet de ſeipſo, Nihil iſtis eſt ſatis pœnarũ, quin cum filio prodigo inuocant cœlum & terrã, & deum ipſum cõtra ſeipſos, ſicut & Dauid, quando dixit: Vertatur obſecro gladius tuus in me & in domum patris mei. Recte ergo me puto dixiſſe, pœnitentias Canonicas ijs tantum impoſitas, qui, uel nollẽt meliora facere, ut pigri, uel certe ut explorarentur de ueritate contritionis ſuæ. Patet itaq; q̃ difficile ſit, ſaltem doctis, inter odium & amorem pœnarum medios ire, ut ſic doceant odium earum, ut tamen maxime perſuadeant amorem earum. Indoctis uero cum ſit nihil difficile, nihil obſtat, quin & hoc ſit facile. Euangeliũ quidẽ docet pœnas nõ fugere, nec relaxare, ſed quærere & amare, quia docet ſpiritum libertatis & timoris dei uſq; ad contemptum omnium pœnarum. At multo lucroſius eſt, & expedit capſis quæſtorũ, ut populus timeat pœnas, & ſpiritũ mundi atq; timoris in litera & ſeruitute hauriat, dum audit eſſe tam horribilem rem, pœnas quaſdem Canonicas, ut non niſi tãto ſtudio, tanto impendio, tanta pompa, tantis ceremonijs doceãtur uitari, quãtis nec euangelium docetur amari.

Vere pœnitẽtes ardenter pœnas efflagitant.

Canonicæ pœnæ quib' olim impoſitæ.

Ppl̃m timere pœnas multum facit ad quæſtum.

Obijcitur.

Quid ergo dicis de peregrinantibus Rhomã, Hieruſalẽ, S. Iacobũ, Aquiſgranum, Treuerim, multaſq; alias regiones & loca, cauſa indulgentiarum, Item

in dedica-

in dedicationibus eccleſiarum? Reſpondeo.

Quatuor cauſæ peregrinãtium.

Peregrinationes iſtæ fiunt multis cauſis, rariſſime iuſtis. Prima eſt omnium cõmuniſſima, curioſitas ſcilicet uidendi & audiendi aliena & ignota, quæ leuitas uenit de faſtidio & acidia cultus dei in eccleſia ꝓpria neglecti. Alioquin incomparabiliter meliores indulgentias domi inueniret, ꝙ in omnibus iã dictis locis ſimul ſumptis: ſimiliter & Chriſtum & ſanctos præſentius haberet, ſi non tam ſtultus eſſet, ut ligna & lapides præferret pauperibus & proximis ſuis, quibus in charitate ſeruiret, aut etiam ſuæ familiæ prouideret.

Peregrinãtes ꝑpter indulgentias nihil merentur.

Altera eſt tolerabilis, ſcilicet cauſa indulgentiarum. Nam cum indulgentiæ ſint liberæ, non præceptæ, ac per hoc nullius meriti: nihil prorſus meretur, qui præciſe propter indulgentias peregrinatur. Iuſte autẽ illi ſic illuduntur, qui domi Chriſtum & proximum negligunt, ut foris decuplo plus conſumant ſine fructu & merito. Ideo qui domi maneret & illud cogitaret: Charitas opit multitudinem peccatorum. Et illud: Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia mũda uobis. lõge melius, immo ſolum hic bene ageret, ꝙ ſi omnes uenias in Hieruſalem & Rhoma afferret: ſed non placet adeo recte ſapere, ideo tradimur & in deſyderia noſtra.

Tertia eſt cauſa afflictionis & laboris pro peccato: quã credo raro contingere ſaltẽ ſolam. Nam & domi poſſet ſeſe affligere & laborare, ſi laborẽ tantũmodo quæreret: ſi tamen facit, non eſt malum, immo bonũ.

Quarta, Honeſta, ſed ſi fiet ſingulari deuotione pro honore ſanctorũ & gloria dei, ac ſuo profectu, ſicut ſancta Lucia ad beatam Agathã, & quidam ſancti patres Rhomã uiſitarunt: quod nõ fecerint curioſitate, exitus ꝓbauit. Proinde mihi placet in iſtis facultatibus, quod etiã uota talium peregrinationũ cõmutētur in alia opera, atq; utinã gratis cõmutarentur.

Votorum ad ſanctos ĩ melius cõmutatio bona.

CONCLVSIO XLI.

Caute ſunt ueniæ Apoſtolicæ prædicandæ, ne populus falſe intelligat eas præferri cæteris bonis operibus charitatis.

Triplex bonorũ operũ gen⁹ quæ largiendo fiunt

Ego ſic dicerem ad populum: Ecce fratres, ſcire uos oportet, quod triplex eſt genus bonorũ operũ, quod expenſionibus pecuniæ fieri poteſt. Primũ & ante oĩa, Si quis pauperibus donet, aut proximo egenti mutuet, & omnino in quacunq; neceſſitate laboranti ſubueniat. Hoc opus ſic eſt agendũ, ut etiã intermittendæ ſint ſtructuræ eccleſiarum, & omittendæ oblationes ad uaſa & ornamenta eccleſiarum. Poſtq; hoc fuerit factũ, & non reſtat qui egeat, tum ſecundum erit, noſtras & in noſtris terris eccleſias & hoſpitalia, & publicæ utilitatis ſtructuras primum iuuare. Poſtq; aũt id fuerit factum, tum demũ ſi placet, poteſtis & pro indulgentijs redimendis tertio loco dare. Quia in primo eſt mandatum Chriſti, in nouiſſimo illo nullum mandatum.

Pontifex non quærit pecunias, ſed ſalutẽ animarũ.

Si dixeris, Iſta prædicatione parum colligetur pecuniarum per indulgentias Reſpõdeo, Credo. Sed quid hoc mirũ? cũ Pontifices per indulgentias non quærant pecunias, ſed ſalutem animarum, ut patet in ijs, quas dant in conſecrationibus eccleſiarum & altarium. Ideo non uolunt per ſuas uenias impedire meliora, ſed promouere potius charitatẽ. Ego libere dico, quod qui aliter docet populũ, & hũc ordinem peruertit, non doctor, ſed deductor populi eſt, niſi quod populus ꝓpter peccata ſua mereĩ aliquãdo nõ audire ueritatẽ recte prædicari.

Conclu

CONCLVSIO XLII.

Docendi ſunt Chriſtiani, quod Papæ mens non eſt, redemptionẽ ueniarum ulla ex parte comparandam eſſe operibus miſericordiæ.

Papam intelligo, ut ſupra dixi, prout ſonat perſonam publicam, id eſt, ut per Canones nobis loquitur. Non em̃ ſunt Canones, qui prædicent ueniarũ dignitatem comparari operibus miſericordiæ.

Papa nõ uult comparari indulgentias operibus miſericordiæ.

Patet aũt Conclu. Quia præceptum dei infinita dignitate præſtat, eo quod per hominem quoq; permittitur, ac nullo modo præcipitur: cum illic ſit meritum, hic nullum.

Hic obijcitur.

At ueniæ redimuntur per piũ opus, puto contributionẽ ad fabricã, uel captiuorũ redemptionẽ, ergo ſunt meritoriæ. Reſpõdeo, Nõ loquor de opere, ſed de uenijs, nam opus illud poterat fieri ſine uenijs, non enim alligatur neceſſario uenijs. Veniæ autẽ ſine opere conceſſæ nihil conferunt, ſed tantũmodo auferũt. Opus autem ſine uenijs confert, quia illic noſtra recipimus, hic damus. Et ideo illic carni, hic ſeruitur ſpiritui. Et breuiter illic naturæ, hic ſatisfit gratiæ. Quare ueniæ ſeorſum ſumptæ ſunt incõparabiles ad opus miſericordiæ. Item opus ſine uenijs purius eſt, ꝗ̃ cum uenijs, & ueniæ ſunt operis aliquod uitium, quia recipit mercedem ſuam, immo plus ꝗ̃ mercedem ſuam. Sanctius itaq; agerent ſi nude cõtribuerent, & nõ propter uenias. Nõ quod ueniæ ſint malæ & noxiæ ſed quod abuſus peruerſus nocet, dum tale opus nõ facerent, niſi ueniæ eſſent ac ſic finis operis huiuſmodi ſit uenia, imo ipſe homo, qui quærit quę ſua ſunt cum deberet opus propter deum & gratis facere, & uenias non aliter acceptare ꝗ̃ gratis, ſibi non propter contributionem datas, ut ſic illi uenias non emãt, nec iſti uẽdant; oportet enim utrobiq; eſſe gratuitam donationem, uel erit manifeſta ſimonia, & uenditio turpiſſima. Sed quis hæc populo dicit, quando dicitur, Impone gratis, & ego concedo gratis?

Opus bonũ fieri poteſt ſine uenijs, ueniæ autẽ non bonæ ſine operibus.

Purius eſt opus ſine, ꝗ̃ cum uenijs.

Simonia eſt, cũ emuntur ueniæ.

Item, Timendum ne per illã ordinis peruerſitatem magna in eccleſia alatur idololatria. Quia ſi populus doceatur propter pœnarũ euaſionem contribuere (quod ſpero non fiat, & ſi multi forte ſic intelligant) tunc clarum eſt, quod nõ propter deũ contribuunt, & erit timor pœnarũ, ſeu pœna idolũ eorum, cui ſic ſacrificant. Quod ſi ita fieret, tale aliquod malũ ageretur in eccleſia, quale olim in Rhomanis gentilibus agebatur, quando Febri & alijs læuis & noxijs numinibus ſeruiebãt, ne læderentur. Ideo hic uigilandum pro populo, & tam dubia atq; periculoſa negocia uix doctiſſimis cõmittenda.

Idolo ſacrificant, pœnarum timore redimentes indulgentias.

CONCLVSIO XLIII.

Docendi ſunt Chriſtiani, quod dans pauperi, aut mutuans egenti, melius facit ꝙ̃ ſi uenias redimeret.

Pauperibus dãtes melius faciunt, ꝗ̃ ſi indulgentias redimerent.

Hanc ſic pono propter rudes, nam ſatis ex prædictis patuit. Hanc aũt concluſionem cũ duabus præcedẽtibus & ſequentibus, non ego primus aut ſolus, ſed omnes & tota eccleſia tenet; niſi quod ſolus populus hæc nunq; audit, forte timetur, ne nimis cito intelligeret tam apertam & ſolidam ueritatem: nam & S.

Bona,& cæteri omnes, quando in hac materia agentes ſibiipſis opponerent, ergo omittenda ſunt reliqua bona opera. Reſpondēt unanimiter, nequaꝗ. Quia cætera bona opera ſunt meliora, quo ad præmium eſſentiale obtinendum. Patet ergo concluſio, cū hoc illi dicant, qui tamen aſſerunt indulgentias eſſe theſaurum meritorum Chriſti & eccleſiæ.

CONCLVSIO XLIIII.

Quia per opus charitatis creſcit charitas, & fit homo melior, ſed ꝑ uenias non fit melior, ſed tantummodo a pœna liberior.

Patet, Quia ſolum remiſſio pœnarum ibi datur, nec indulgentiæ plus ualēt, ut etiam omnes concedunt, ꝗ̄ ut tollant pœnas. At ablatio pœnæ non facit bonum, ſiue meliorem in charitate.

CONCLVSIO XLV.

Docendi ſunt Chriſtiani, quod qui uidet egenū, & neglecto eo dat pro uenijs, non indulgentias Papæ, ſed indignationē dei ſibi uēdicat.

Peccat grauiter ſubtrahēs egeno, quod effundat pro uenijs.

Quia peruertit ordinem ſuprapoſitum, & contra id agit Ioan. Si quis uiderit fratrem ſuū neceſſitatē habere, & clauſerit uiſcera ſua ob eo, quomodo manet in eo charitas dei? Hanc autem neceſſitatē noſtri ſophiſtæ interpretantur extremam, ſcilicet ut charitati nunꝗ̄ uel rariſſime locum faciant operandi: cū tamē ipſi, ſi in neceſſitate eſſent nō extrema, ſed prima, uellent ſeſe iuuari, alios uero uolunt iuuare, cum iam exhalarint ſpiritum. Optimi ſane theologi & Chriſtiani, qui faciunt hoc hominibus, quod ſibi uellent fieri.

CONCLVSIO XLVI.

Docendi ſunt Chriſtiani, quod redemptio ueniarum eſt libera, non præcepta.

Veniæ ſunt ꝑmiſſæ, nō pręceptæ.

Satis id ſupra dixi, quod ueniæ ſunt de numero eorū, que licent, non autē eorum quæ expediūt, quo modo in uet. lege libellus repudij, ſacrificium Zelotypiæ. Et in no. lege, lites & iudicia propter infirmos, immo propter duritiam ueſtram inquit Chriſtus, quæ quicunꝗ egerit tolleratur potius ꝗ̄ cōmendatur, immo, ut Gloſ. dicit li. v. de pœ. & re. Quod autem. & multi alij melius facerēt, ut per ſe ſatiſfacerent, & non redimerent uenias, quas tamen nō niſi criminoſi redimere opus habent.

CONCLVSIO XLVII.

Effundere nō debent Chriſtiani in uenias, quæ ſuæ ſunt neceſſaria uitæ.

Docendi ſunt Chriſtiani, quod niſi ſuperfluis abundent, neceſſaria tenentur domui ſuæ retinere, & nequaquam pro uenijs effundere.

Quia Apoſtolus dicit: Qui ſuis, & maxime domeſticis nō prouidet, fidē negauit, & eſt infideli deterior. Sed ſunt multi, qui nec panē, nec ueſtem commode habent, & tamē crepitu & ſtrepitu uenialium prædicatorum inducti, ſeipſos fraudant, & inopiam ſuam conficiunt, ut illorum copiam augeant.

Conclu

CONCLVSIO XLVIII.

Docēdi ſunt Chriſtiani, quod Papa, ſicut magis eget, ita magis optat in uenijs dandis, pro ſe deuotā orationem, quā promptam pecuniā.

Hanc conclu. riderēt domini noſtri Curteſani Rhomanę Curiæ conſcij. Certum tamē eſt, quod ante omnia debet Pontifex a ſuis ſubditis optare orationē, ſicut & ſanctus Paulus ſæpius a ſuis optauit. Et hæc eſt multo iuſtior ueniarū dandarum cauſa, q̄ ſi mille ſtruerētur baſilicæ, eo quod ſummus Pont. tot mōſtris dæmonum, & impiorum hominum obſeſſus magis q̄ ſtipatus, non poſſit errare, niſi cum totius eccleſiæ maximo malo: tunc maxime, ſi libenter audierit hanc peſtilentē Syrenarū ſuarū uocē, Non præſumitur tantæ celſitudinis apex errare. Item & illam, Omnia iura poſitiua ſunt in ſcrinio pectoris ſui. Non præſumitur quidem errare, ſed an bona ſit illa præſumptio quæritur. Et ſunt quidē in ſcrinio pectoris eius omnia iura ſua, ſed an pectus eius bonum ſit quæritur, idēm oratione curandum eſt. Sed de hac re omnium pulcherrime B. Bernhar. ad Eugenium Papam de conſyderatione.

Papa multis monſtris obſeſſus.

Vox adulatorum peſtilēs de Papa.

CONCLVSIO XLIX.

Docēdi ſunt Chriſtiani, quod ueniæ Papæ ſunt utiles, ſi non in eas confidant: Sed nocentiſſimæ, ſi timorem dei per eas amittant.

Vide itaq̄ periculum, Populo ueniæ prædicātur directe aduerſus ueritatem crucis & timoris dei, quia permittitur libertas eorum a pœnis, deinde ſecuritas remiſſorum peccatorum. Et euidens ſignum uidetur, uenias tali iactantia prædicatas non eſſe ex deo, quod populus pronius accurrit, acceptat, obſeruat, q̄ ipſum ſanctū euangelium dei, ut probetur ueritas, quia quod ex deo uenit, faſtidit mundus, alius uenit in nomine ſuo, & hunc ſuſcipit. Et erroris cauſa ſunt ipſi fabularum talium magiſtri, qui ſedulius & pompoſius, q̄ euangelium eas prædicant, tum quod omnibus prædicant, quæ paucorum ſunt. Nam ut ſupra patuit, Veniæ ſunt relaxationes, licentiæ, permiſſiones, atq̄ indulgentiæ & uere indulgentiæ (ſi rigidam uerbi ſignificationem accipimus) id eſt, molliculæ permiſſiones delicatorum, frigidorum, durorum Chriſtianoꝝ, id eſt Gabaonitarū & Hydrophororū ac ſeruoꝝ, magis q̄ Iſrahelitaꝝ principum atq̄ filiorū.

Venię ex deo nō ſunt, quia aduerſus ueritatē crucis.

Probo autem concluſionem.

Si opera charitatis feruide agentiū ſunt talia, ut nemo in eis confidere, aut ſecurus eſſe poſſit, ſiquidem & Iob ſanctiſſimus ueretur omnia opera ſua. Et, Beatus uir qui timet dominum. Item, Beatus uir qui ſemper eſt pauidus. quanto magis ueniæ incomparabiliter inferiores talibus operibus, pluſq̄ cum timore ſuſcipiendæ, & minus q̄ fiduciam minimam, id eſt, nullā prorſus debemus habere. Sanctus timet, ne minus operetur, aut patiaſ q̄ debet. Et ubi peccator erit cui remittitur, ut minus agat, & agere poſſit? Et quantum noſtros uaniloquos, & mentium corruptores intelligo, faciunt nobis ex negocio indulgentiarum negotium perambulans in tenebris, & operationem erroris, dum per illas hominibus fiduciā ſuadent omnibus, quę tamē paucis conueniunt, & ijs (ut dixi) frigidis ac infirmis. Vide ne exinde factū ſit, magiſtro ſancto ſpiritu, ut proprio eorum teſtimonio appellent, Negocium S. Petri, negociū ſancti ſpiritus: quaſi

Fiducia nulla in uenijs habenda.

Negociatores ſe eſſe & Simonenſes, ipſi fatentur.

ipſimet confiteantur, negociatores ſeſe eſſe, & Simonenſes nundinas habere.
Quod autem dixi, ſunt utiles, intelligo, non omnibus, immo ueteri homini,
& ſtertentibus operarijs, eo quod melius ſit illis eas remitti pœnas, ꝗ ut ferrent
inuite: ueruntamen iſta uoluntate eis permiſſa propter maius malum uitandū,
non debent ſecure frui, neq; in ea cōfidere, ſed eo magis dolere & timere quod
tales ſunt, qui egent propter maius malum in minore malo relinqui. Quando
uiderunt etiam eos timere, qui feruentiſſime in bono proficiunt; ideo dixi eſſe
nocentiſſimas, ſi ſine timore de tali licentia gaudeant.

Veniæ quib. utiles.

CONCLVSIO L.

Docendi ſunt Chriſtiani, quod ſi Papa noſſet exactiones uenialiū
prędicatorū, mallet Baſilicam S. Petri in cineres ire, quā ædificari cute,
carnibus & oſſibus ouium ſuarum.

Indulgentiariorum impia doctrina.

Sic enim noſtri uenatores robuſtiſſimi, poſtꝗ omni Chriſtianæ uitæ ordi-
ni ſtatum pecuniæ numerum indixiſſent, tandem & uxores mendicare docent
etiam inuito uiro, & fratres mendicantes, etiam inuitis prælatis ſuis, alicunde
corradere: ut omnino nullus ſit, qui reſiduū oboli habet, quin huc tribuat. De-
niq; factū eſt, ut tunicas etiā uendere hortētur, aut undecunq; mutuare, ꝗd &
factum dicitur. Ego uero ſapio, quod cum indulgentiæ ſit uiliſſimum bonum
omniū bonorum eccleſiæ, nec niſi uiliſſimis eccleſiæ donandū, deinde nec me
ritorium, nec utile, ſed plerumq; nocentiſſimū, ſi non ſint timorati, quod ma-
ledictione digna ſit talis doctrina, & contra mandata dei. Vxor enim debet
ſub uiri poteſtate eſſe, & eo inuito nihil facere, etiam ſi eſſet meritorium, multo
minus mendicare pro uenijs ſibi non neceſſarijs forte. Tum religioſi ſuam obe
dientiam ſeruare, etiam ſi poſſent alibi martyrio coronari, nec Papa unꝗ inten
dit contrarium, ſed falſi interpretes illius. Alius uomat ſtomachum, ego me co
hibeo, unum dico, hinc ſaltem intellige lector, an non ſuis prædicationibus pe
ſtilentioſis id agant, ut populum credere faciāt, quaſi ſit ſalus in uenijs, & uera
dei gratia: Alioquin quomodo tam anxie eas cōmēdarent, ut opa meritoria, &
mādata dei propter illas irrita facerent? adhuc tn̄ ſunt adeo non hæretici, ut glo-
rientur ſe hæreticorum perſecutores.

Peſtilentiſſima doctrina mactātur & perduntur innocentes Chriſti ouiculæ.

Hoc ſcilicet uoluit Papa, ut homines ſuæ curę commiſſi propter lapides & li
gna uſq; ad uiuam cutem radantur? immo ut peſtilentibus doctrinis ab iſtis la-
tronibus & furibus (ut Chriſtus ait) mactentur & perdantur? Melius erat Cæ-
ſarem illum habere, qui dixit: Boni paſtoris eſſe oues tondere, non deglubere.
At ij non deglubunt modo, ſed deuorant eos corpore & anima, uere ſepulchrū
patens eſt guttur eorum, linguis ſuis &c.

CONCLVSIO LI.

Templorum opes pauperibus potius diſtribuēdæ, ꝗ ex ipſis quicꝗ exigendū.

Docendi ſunt Chriſtiani, quod Papa ſicut debet, ita uellet, etiā uen-
dita, ſi opus ſit, Baſilica S. Petri, dare illis, a quorum plurimis quidam
concionatores ueniarum pecunias eliciunt.

Sic B. Ambroſius calices conflauit, pro redimendis captiuis, & B. Paulinus
Nolanus ſeipſum captiuum tradidit pro ſuis. Et ad hoc ipſum habet aurum ec-

clesia, ut

cleſia, ut eſt in decretis ex eodem Amb. ſumptum. At nunc bone deus, quanti ſunt qui ligna, immo folia portant in ſyluã, & guttulas ſuas in mare, id eſt, obolos ſuos in marſupium illud, cuius (ut Hieronymi uerbis utar) lucrum eſt totius orbis religio.

CONCLVSIO LII.

Vana eſt fiducia ſalutis per literas ueniarũ, etiã ſi commiſſarius, immo ipſe Papa impignoraret animam ſuam pro illis.

Hoc quoq; portentum audent ſine omni fronte proferre, ut timorem dei ab hominibus tollant, per indulgentiaſq; ſecum ad indignationem dei perducant cõtra dictum Sap. de peccato propiciato, noli ſine metu eſſe. Et iterum. Delicta quis intelligit? At inquiunt: Non tollimus timorem dei. Si poteſt ſecuritas per uenias ſtare cum timore dei, uere non tollitis, ſed populus acceptis literis, cum tanto iuramenti hiatu commendatis, ſi timet, quod non ſufficiunt literæ coram deo, quomodo erit uera illa glorioſa ſecuritatis promiſſio? Sin confidit ſufficere, quomodo timebit? Infelix ſit omnis ille ſermo in æternum, qui ſecuritatem & fiduciam ſuadet in aut per rem quãcunq; præter nudam miſericordiã dei quæ Chriſtus eſt. Omnes ſancti non ſolum timent, ſed etiã deſperantes dicunt Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo domine. Et tu eos per literas ſecuros introducis in iudicium eius. Vnde ego illam fabulã, quam quidam in tam effrenes mendacij gurgites finxerunt, non ueritate penitus uacuã credo, ſcilicet ueniſſe quendam mortuum cum literis ueniarum ad infernum, per eaſq; petijſſe libertatẽ, tunc occurriſſe dæmonem, qui legens, inter manus præ feruore ignis, ceram & papyrum conſumpſit, ſecumq; traxit in profundum.

Dei timorem tollunt literæ ueniales.

Fiducia atq; ſecuritas per rem nullam ꝑter Chriſtũ.

CONCLVSIO LIII.

Hoſtes Chriſti & Papæ ſunt, qui propter uenias prædicãdas, uerbũ dei in aliis eccleſiis penitus ſilere iubent.

Quia officium & mens Papæ eſt, ut ante omnia ſemper & ubiq; uelit uerbũ dei prædicari, ſicut ſibi præceptum eſſe a Chriſto nouit. Quomodo ergo credendus eſt, Chriſto & ſibijpſi repugnare? At noſtri id audent, ſicut & omnia.

Verbũ dei ꝑdicandũ ante oia, nõ ueniæ

CONCLVSIO LIIII.

Iniuria fit uerbo dei, dum in eodem ſermone æquale uel longius tẽpus impenditur ueniis quã illi.

Satis patet ex dignitate uerbi dei, immo ex neceſſitate, cum uerbum ueniarũ neq; ſit neceſſarium, neq; multum utile.

CONCLVSIO LV.

Mens Papæ neceſſaria eſt, quod ſi ueniæ qđ minimũ eſt, una cãpana

unis pompis,& ceremonijs celebrantur. Euangelium, quod maximũ eſt, centum campanis, centum pompis, centum ceremonijs prædicetur.

Euangelium oĩbus agẽdis in eccleſia ꝑferatur.

Quia nihil in eccleſia eſt maiore cura tractandum, ꝙ ſanctum Euangelium, cum eccleſia nihil habeat precioſius & ſalubrius: unde & hoc unicũ eſt opus, quod diſcipulis ſuis iniunxit, tã repetitis uicibus. Et Paulus dicit, ſe non ad baptizandum, ſed ad euangelizandũ miſſum. Denique Chriſtus præcepit ſacramentum euchariſtiæ non celebrari niſi in ſuam commemorationem. Et Paulꝰ j. Corinth. ij. Quotieſcunq; mãducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis. Melius eſt enim omittere ſacramentum, ꝙ euangelium non nunciare. Et eccleſia ſtatuit, Miſſam ſine lectione euangelij non celebrandã. Plus itaq; ponderat euangelium ꝙ miſſam deus: quia ſine euangelio non uiuit homo in ſpiritu, ſine miſſa autem uiuit. In omni uerbo em̃ quod procedit de ore dei, uiuet homo, ut latius Ioan. vi. dominus ipſe docet. Deinde miſſa reficit eos, qui iam ſunt in corpore Chriſti. Euangelium uero, gladius ſpiritus, deuorat carnes, diuidit Behemoth, tollit uaſa fortis, & auget corpꝰ eccleſiæ. Miſſa nulli prodeſt, niſi iam uiuo, Euangelium prorſus omnibus. unde in primitiua eccleſia permittebantur Energumeni & Catechumeni uſq; poſt Euangelium intereſſe, & tum foris mittebantur ab ijs, qui de corpore miſſæ erant, & nunc etiã permittunt iura excõmunicatos uſq; poſt euangeliũ intereſſe miſſis. Sicut Ioannes præcurrit Chriſtum, ita euangelium miſſam. Euangelium proſternit & humiliat, miſſa humiliatis dat gratiã. Melius ergo facerent, ſi miſſam prohiberent. Quã pulchrũ uero dæmonibus ſpectaculum id eſſe putes, ſi quãdo ueniarum effuſores, ipſi maxime uenijs indigi (puta Simoniaci & in Canones lapſi) dant illis, qui prorſus non egent uenijs?

Euangelium exuperat miſſam.

CONCLVSIO LVI.

Theſauri eccleſiæ, unde Papa dat indulgentias, neq; ſatis nominati ſunt, neq; cogniti apud populum Chriſti.

Hæc eſt mors ſecunda, quam merui. Ideo poſtꝙ multa iam diu aſſerui, tã manifeſta, ut proteſtatione non egerent. Nunc rurſum aliquando diſputandũ eſt, ideoq; & proteſtandum nouiſſima proteſtatione in hac diſputatione. Diſputo ergo hic, & quæro ueritatem, teſtis lector, teſtis auditor, teſtis uel ipſe hæreticæ prauitatis inquiſitor.

Proteſtatio Lutheri.

CONCLVSIO LVII.

Temporales certe non eſſe patet, quod non tã facile eos profundunt ſed tantummodo colligunt multi concionatorum.

Satis patet experientia.

CONCLVSIO LVIII.

Nec ſunt merita Chriſti & ſanctorum, quia hæc ſemper ſine Papa operantur gratiam hominis interioris, & crucem, mortem, infernumq; exterioris.

Huius

Huius concluſionis materia profunde nimis inhæſit, atq; penitus inſedit fere omnibus doctoribus, ideo latius & firmius probanda mihi erit, faciamq; id cum fiducia.

Theſaurus eccleſiæ non eſt meritũ Chriſti & ſctõrũ.

De meritis ſanctorũ prius.

Dicunt enim quod ſancti in hac uita multa operati fuerunt ultra debitum, uidelicet opera ſupererogationis, quæ nondum ſunt remunerata, ſed in theſaurum eccleſię relicta, quibus fit per indulgentias aliqua digna compenſatio &c. Et ſic uolũt ſanctos ꝓ nobis ſatiſfeciſſe. Cõtra quæ arguo.

Primo, Ergo indulgentiæ non ſunt indulgẽtiæ, quod probo, quia non ſunt gratuitæ remiſſiones, ſed alienæ ſatiſfactionis applicationes, & per omnia ſicut ſupra argutum eſt de theſauro militantis eccleſiæ, ſcilicet, quod tunc nihil efficitur uirtute clauium, niſi translatio quędam operum, nihil autem ſoluitur, quod eſt contra uerbum Chriſti, Quodcunq; ſolueris.

Item, Quod tunc idem per claues agitur, quod de facto fit, quia ſi ſunt opera ſanctorum in eccleſia iſto modo, certe per ſpiritum ſanctum non permittuntur ocioſa iacere, ſed de facto ſuccurrent quibus poſſunt.

Secundo, nulla ſunt opera ſanctorum relicta irremunerata, quia ſecundũ omnes, deus præmiat ultra condignũ. Et Paulus. Non ſunt condignæ paſſiões huius temporis ad futuram gloriam &c.

Tertio, nullus ſanctorum in hac uita ſufficienter impleuit mandata dei, ergo nihil prorſus fecerũt ſuperabundans. Quare nec ad indulgentias aliquid diſtribuendum reliquerunt. Cõſequentiam credo ſatis claram, ſed maiorem ita probo, ut non ſit dubitanda, ſed ita credenda, ut eius contraria ſit hæretica.

Primo per illud Chriſti, Cum feceritis omnia quæ ſcripta ſunt, dicite, Serui inutiles ſumus. Sed ſeruus inutilis citra non ultra feciſſe intelligitur, niſi forte quorundam inſulſiſſimorum hominum ſomnia ſequamur, qui humilitatis, nõ ueritatis gratia, hæc dici a ſuis Chriſtum uoluiſſe garriunt, Chriſtum mendacẽ facientes, ne ipſi non ſint ueraces.

Serui inutiles ſum⁹ reuera.

Secundo per illud Math. xxij. quod ſapiẽtes uirgines prorſus nihil uoluerũt communicare de ſuo oleo, timentes ne ipſis quoq; deficeret.

Tertio, Paulus. j. Corinth. iij. Vnuſquiſq; mercedem accipiet ſecundum ſuũ laborem, non ait, ſecundum alienum.

Quarto Gala. vj. Vnuſquiſq; pro ſe reddet rationem. Et iterum. Vnuſquiſq; recipiat prout geſſit in corpore.

Quinto, Omnis ſanctus debitor eſt dei diligendi, quantũ poteſt, immo ultra ꝗ poteſt, ſed nullus id fecit, nec potuit.

Sexto, Sancti per opus eorum omnium perfectiſſimum, ſcilicet, mortẽ, martyrium, paſſionem non faciunt ultra ꝗ debent, immo faciũt quod debent, etiã uix faciunt. Ergo multominus in alijs operibus plus fecerunt ꝗ debuerunt.

Septimo, quod cũ tot ego argumenta producã, illi aũt pro ſua parte nec unũ ſed ſimplicem narrationem, ſine ſcripturis, ſine doctoribus, ſine rationibus loquentes, poſſumus immo debemus ab eorum ſententia omnino recederẽ. Sed hæc ſint mea.

Scripturis nõ firmata opinio negligenda.

Nunc idem probo autoritate ſanctorũ patrũ. Et primo per illud familiare B. Aug. Oẽs ſancti neceſſe habẽt orare: Dimitte nobis debita noſtra, etiã tunc cũ benefecerint, eo quod Chriſtus nullum excepit, quando orare nos docuit. Sed qui confitentur debita, certe non ſuperabundant.

Secundo per pſal. triceſimum primum, Beatus uir, cui non imputauit dominus peccatũ. Et infra: Pro hac orabit ad te oĩs ſanctus, Quã B. Hiero dial. cõtra Pelag.

Hieronymus

Pelag. egregie tractans dicit. Quomodo eſt ſanctus, ſi pro impietate ſua orat? Rurſum: Si eſt impius, non eſt ſanctus &c. Itaq; ſancti per orationem & cõfeſſionem ſuæ impietatis, merentur ſibi non imputari peccatum.

Tertio, B. Augu. li. j. retracta. Omnia mandata implentur, quãdo quicquid non impletur, ignoſcitur. Tractat enim ibidem quæſtionem, An ſancti impleuerint mandata perfecte. Et negat, dicens, quod magis ignoſcente deo, q̃ implente homine.

Si quoq; indigent miſericordia dei.

Quarto, idem Confeſſ. ix. Væ hominũ uitæ quantũcunq; laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur. Ecce etiam ſancti indigent miſericordia in tota uita ſua. Ad quod illud Iob: Si etiam iuſtum quippiam habuero, iudicem meum deprecabor. Quomodo ergo ſuperfluunt alijs, qui ſibi non ſufficiunt?

Quinto, B. Aug. li. ij. aduerſus Iulianũ, inducit decem antiquos patres eccleſiaſticos, puta Hilarium, Cyprianũ, Greg. Nazan. Ioan. Chryſoſt. Amb. Hiereneum, Olympium, Rethiciũ, Innocentium in eandem ſententiam, & illorum autoritate nitiť: Probãs, nullũ ſanctũ in hac uita ſine peccato eſſe, ſecundũ illud prima Io. j. Si dixerim⁹, q̃a peccatũ nõ habem⁹ &c. Et in de natura & gratia idẽ.

Merita ſctõrum non ſuperfluunt.

Ex quibus & multis alijs, quæ longũ eſſet hic narrare, concludo, Merita ſanctorum nulla eſſet ſuperflua ſibi, quæ nobis ocioſis ſuccurrant. Et ut aliquando audax ſim, ea quæ iam dixi, proteſtor, me nõ dubitare, ſed paratus ſum ignẽ & mortẽ ſuſcipere pro illis, & hæreticũ aſſeram omnem qui contra ſapuerit.

Tamen per impoſſibile admittendo, quod uere ſuperfluerent merita ſanctis neſcio ſi ſatis dignũ opus fieret ab Eccleſia, ut tam pretioſa merita, tã uiliter expenderet, ſcilicet pro ſolutione pœnarum, cum ſolutio pœnæ ſit uiliſſimũ donum eccleſiæ, & uiliſſimis donabile, ut iam ſæpe dictum. Martyrum autem & ſanctorum pœnæ debent eſſe potius exemplum ferendarũ pœnarum. Sic enim oramus: Quorum feſta colimus, uirtutem quoq; paſſionis imitemur. Item nec

Eccleſiaſticarũ pœnarum inflictio melior eſt q̃ earũ relaxatio.

eccleſia mater, tunc uidetur pie agere, quando relaxat, ſed quando caſtigat & coercet, ut patet in excõmunicationibus & cenſuris; quas pœnas utiq; non relaxat, ſed potius infert, tunc maxime, quando fuerit maxime ſollicita pro filijs ſuis. Si autẽ relaxat, quaſi deſperans hoc facit, timens peiora euenire. Igitur cũ ſint pœnarum remiſſiones tam uile donum, & ſola poteſtas clauiũ ibi ſatis ſit, uideretur certe non parua irreuerentia fieri tam egregijs laboribus ſanctorum ſi ſtertentibus impartirẽtur. Multo melius B. Aug. in ſer. de Marty. Solennitates martyrum (non remiſſiones) ſed exhortationes martyriorum ſunt, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat.

Probata eſt itaq; iſta pars, quod merita ſanctorum non poſſint eſſe theſaurus nobis, cum ſint penuria ipſiſmet ſanctis; niſi quis ſic putet ea, nobis eſſe theſau-

Cõio ſanctorũ eſt p̃ter indulgencias.

rum, nõ quia ſuperfluunt, ſed quia eſt communio ſanctorũ, quod quilibet pro altero laborat, ſicut membrum pro membro: Sed hoc fecerunt in uita, & ſi nũc facerent, interceſſione potius q̃ poteſtate clauis id fieret.

Sed hic a longe audio quorundam acutum argumẽtum, uerum eſt inquiũt, Sancti non fuerunt ſine peccato in hac uita, ſed ueniali, nihilominus plura potuerunt facere q̃ debuerunt. Cum iſtis quidẽ obtuſiſſimis ingenijs difficile eſt agere in hac re. Tamen breuiter dico, id eſſe ueniale peccatũ, quia minus faciũt

P̃ctũ eſt etiã in bono ope ſanctorum.

q̃ debent, nõ aũt id quod ipſi fingunt ſolum ueniale peccatum, ſcilicet riſum, uerbũ leue, cogitationẽ. Eſt quidẽ hoc ueniale peccatũ, ſed magnũ ueniale, uerum etiam opus bonum optime factum eſt ueniale peccatum, ut ex Bea. Augu. ſupra. Tunc mandata complẽtur, quando quicquid per nos impleť, ignoſciť,

quod in

quod in omni opere bono fit, ſemper enim ibi uenia petenda eſt ſecundum orationem dominicam. Sed hæc aliam diſputationem requirunt, de quo alias. Inde ſanctus Bonauentura, cum aſſeruiſſet hominem poſſe ſine ueniali peccato eſſe, utiq; defecit ſanctus homo.

Bonauētura lapſus eſt.

De ſecundo, ſcilicet merito Chriſti.

Hoc non eſſe theſaurum indulgentiarum diſputo, eſſe autem theſaurum eccleſiæ, hæreticus negat. Siquidem Chriſtus eſt pretium mundi, & redemptor, & ideo ueriſſime & ſolus unic⁹ eccleſiæ theſaurus. Sed quod ſit theſaurus indulgentiarum, nego, donec docear: & cauſa negandi eſt

Meritū Chriſti non eſt theſaurus indulgentiarum.

Prima, Quia nullis (ut iā ſæpe dixi) ſcripturis id probari, nec rationibus oſtēdi poteſt. Nec ipſi, qui hoc tenēt ꝓbāt, ſed ſimpliciter narrāt, ut oībus notū eſt.

Dixi autem prius, quod in eccleſia aliquid aſſerere, cuius nulla poteſt ratio uel autoritas reddi, eſt eccleſiam hoſtibus & hæreticis irriſioni exponere, cū ſecundum Apoſtolum Petrum teneamur rationem reddere de ea, quæ in nobis eſt, fide & ſpe. Et Paulus, ut ſit epiſcopus potens in doctrina ſana, etiam contra dicentes redarguere. Hic autem adeo eſt nulla autoritas, ut ſi hodie determinaret eccleſia Rhomana partem affirmatiuam, nihilominus maneret idem periculum, ſcilicet, quia non poſſumus rationem reddere aliam, niſi quia ſic Papæ & Rhomanę eccleſiæ placuit. Sed qd iſta ratio faciet, ſi ab ijs urgeremur, qui Rhomanā eccleſiā non ſequuntur: ut hæreticis, Pighardis. Hi non uoluntatē Papæ & Rhomanę eccleſię, ſed uel autoritatē, uel rationem probabilem quærent. Et certe iſte eſt mihi uel unicus ſcopus in iſta materia tota.

Autoritate ſcripturæ aut euidentis argumenti, nō eccleſiæ Ro. articuli fidei probandi.

Secunda, Omnia argumenta hic plus ualent, quæ de theſauro militantis eccleſiæ & ſanctorum meritis adducta ſunt, ſcilicet,

Primo, quod tunc indulgentiæ non ſunt indulgentiæ, ſed trāſlationes operū alienorū ad alios, & uera ac legitima ſatiſfactio, quia id facim⁹, qd per aliū facimus. At per indulgentias (ut dicit Canon lib. v. de pœn. & re. ca. Cum ex eo) pœnitentialis ſatiſfactio eneruatur: non ait transfertur, ſed eneruatur.

Secundo, Quod tunc eccleſiæ claues nihil faciunt, & uere uilificantur, quia non ſoluunt, ſed ligatum alio trāſferunt. At impium eſt dicere, quod clauis nō ſoluat: Si autem ſoluit, totum tollit.

Tertio, quod merita Chriſti de facto, ſine clauibus eadem operantur, non enim erunt ocioſa.

Quarto, quod tunc inſignis fiet irreuerentia meritis Chriſti, ſi ſolūmodo pœnę relaxationi expendētur, cum ipſe per ea fuerit exemplum omnium martyrū. Contrarium itaque erit naturæ meritorum Chriſti, ut ſeruiant pigris, quæ extimulant etiam feruentes. Viliſſimum eſt enim, ut iā dictum eſt, remiſſio pœnæ.

Tertia, Reſpondeant mihi ad iſtam contradictionem. B. Thomas & Bona. & ſui ſequaces conſtanter & unanimiter dicunt. Quod opera bona ſunt meliora ꝙ indulgentiæ, ut ſupra ſatis eſt dictum. Eſto ergo hæc uera.

Item per indulgentias applicantur & expenduntur merita Chriſti. Eſto etiā hæc uera: quia & hanc conſtanter oēs aſſerunt. Item merita Chriſti incōparabiliter ſunt meliora ꝙ bona opera noſtra, immo ſola bona. Eſto etiā hæc uera.

Hic ego concludo & infero, infelix qui non dimittit opera ſua bona, & ſolū quærit opera Chriſti, id eſt indulgētias: cum ſit omnium blaſphemiarū ultima ſentina, ſua opa bona præferre operib⁹ Chriſti: Aut ergo opera Chriſti nō ſunt theſaurus indulgentiarum, aut ſuperbit miſer, qui nō omiſſis omnibus præceptis, etiam diuinis, ſolum indulgentias redimit, id eſt, merita Chriſti. At contra

Merita Chriſti ſi applicarent̄ p indulg. pſtaret omiſſis operibus bonis cōquerere indulgētias.

S. Tho-

S. Thomas & Bonauentura dicunt, quod non ſunt præceptæ indulgentiæ, &
ſunt uiliores bonis operibus: Ergo non ſunt opera Chriſti, & tamen ſunt ope/
ra Chriſti ſimul & ſemel.

Merita Chri/ſti ut ſatis fa/ctorias appli/cari p indul/gentias, pro/bari nō pōt.

At forte, ut ſunt arguti, reſpondebunt p Ariſtotelicas diſtinctiones. Verū eſt
merita Chriſti, ut ſimpliciter ſumpta, ſunt meliora noſtris operibus. Sed ſic nō
ſunt indulgentiæ, uel per indulgentias ſic non applicantur. Accipiuntur autē
prout ſolum ſunt ſatiſſactoriæ pro pœnis, & iſto modo applicātur. Reſpondeo
proba quod dicis, quid ſi nolim iſtud tibi credere nuda narrāti? probare iubeor
ſpiritus an ex deo ſint. Secundo. Vbi nunc illud eſt, quod ſupra dictum fuit,
ideo illa per uenias diſpenſari, quia non eſſent renumerata, ſed quia feciſſent
quædam, quæ non debuerant? Talia ergo ſunt tam uilia merita, ut nullā aliam
recipiant mercedē, ꝙ ut ſint aliorum pigrorum ſatisfactiones? Tūc arguo ſic.
Opera ſupererogatiōis ſunt omnium nobiliſſima & perfectiſſima. Admittitis?

Opera ſuper/erogatiōis ſan/ctorū nō con/donani p in/dulgentias.

ita. Et talia non remunerantur martyribus uel ſanctis, ſed conceduntur pigris
& ſtertentibus? Et ſic ſancti remunerantur ſecundū opera & merita ſua mino/
ra, quia perfectiora relinquunt alijs? Quis ita inſaniat oro? Ergo ſancta Catha/
rina pro martyrio & uirginitate ſua nihil accepit, Sed hæc eccleſiæ relinquit, &
ſufficit ei pręmium orationis uigiliarum & aliorum bonorum operum? Quod
ſi dixeris, quod ſimul & pro eis remunerati ſunt, & ſimul ea reliquerunt, ubi
illud quod dictum fuit. Eſſe quædam quæ nō ſunt remunerata? Vides ne quid
ſit ſine autoritate loqui, & per tenebras diuinare?

Quod ſi impium eſt dicere, quod opera ſupererogationis, uel plura ꝙ debue
runt ſancti, ſic ſint uilia & eis non remunerata; Quāto magis impium eſt, Chri
ſti opera, quæ omnia ſunt ſupabūdātia, ſic uiliſicare? Quare indulgētias ita ma
gnificare, & tamen rurſum noſtris operibus eas minorare, hoc eſt Chriſtum &
ſanctos eius in ſuis meritis blaſphemare, niſi id erronee & non uolenter fiat.

Quarta, reſumo arg. quod gloſ. de pœni. & re. c. Quod autem. adducit, ſcili/
cet, Si indulgentiæ ſunt remiſſiōes pœnarum omnium, non debet homo ultra
ieiunare aut bona facere. Nec ſoluit per hoc, quod ſit incerta remiſſio, ſed blaſ/
phemantur potius claues eccleſiæ: licet eum iuuent in hac ſententia omnes fer/
me doctores Scholaſtici. Illud aūt quod neſcit homo an amore dignus ſit, intel/
ligitur de futuro euentu, quia qui nunc credit, neſcit an ſit in fide perſeueratur.
Vnde ibidē Eccl. ix. ſtatim additur. Neſcit homo an amore uel odio dignus ſit,
ſed omnia ſeruantur incerta in futurum. præmiſit enim: Sunt iuſti & opera eo/
rum in manu dei &c. Quod ſi remiſſionem culpæ faciunt incertā, multo ma/

Pœnæ remiſ/ſio ſicut culpę incerta eſt.

gis & pœnæ: cum culpa manente, & pœnā quoque manere neceſſe ſit, ſicut ibi/
dem dicit gloſ. quod remiſſio illa intelligitur, quando per cōtritionem (immo/
per fidem clauium) omnino deletum eſt peccatum. Quid ergo ſunt indulgen/
tiæ? Incerta donatio. Abſit, abſit, ut tam impia illuſio ab eccleſia Chriſti, immo
clauibus fiat. Tum enim uere (ut quidam dicunt) indulgentiæ eſſent quædam
impiæ fidelium deceptiones. At iſtum errorem uenitur, dū quærimus per ope/
ra noſtra, & noſtram iuſticiam iuſtificari potius ꝙ per fidem. Ideo de contritio

Fides clauiū inculcanda populo.

nibus tantummodo docemus, quando optime docemus, nihil de fide clauium
quæ maxime omnium docenda erat. Sed ſupra de his latius eſt dictum.

Aut ergo indulgentiæ non ſunt theſaurus meritorum ſanctorum, Aut opti/
me ſequitur, quod conſecutus debet quieſcere ab operibus ſuis bonis pro pec/
catis. Sed quod iſta ſentētia ſit impia in Chriſtum, quia ſi per uenias mihi im/
penduntur merita Chriſti, & ego adhuc incertum habeo, mihi eſſe peccata re/

miſſa, ideo

miſſa, ideo adhuc operandū pro eorum remiſſione. Tunc ſequitur, quod dubito an merita Chriſti applicata & donata mihi, ſint ſufficientia ad remiſſionē peccatorum. Quo dubio quid execrabilius? Si autem nō dubito, ſed ſufficientia credo, impijſſime fecero, ſi opera mea meliora putauero, q̄ indulgentias (id eſt, opera Chriſti mihi impenſa.) Ego enim, ſi unicū opus, immo millies milleſimam partem unius minimi operis Chriſti poſſem obtinere, ſecurus ſum de redemptiōe æterna. Ceſſemus itaq; operari noſtra opera pro peccatis, & nihil niſi indulgentias redimamus, quia in illis non unum opus, ſed omnia merita Chriſti, nec huius ſolum, ſed omniū ſanctorum conſequimur. Cum itaq; merita Chriſti nulla proportiōe bonitatis, noſtris poſſint comparari, aut ipſa nō ſunt theſaurus indulgentiarū, aut indulgentiæ erunt præferēdæ omnibus operibus omnium præceptorū dei, aut meritis Chriſti fiet ſumma omniū irreuerētia & blaſphemia. Deinde id quoq; uide quale eſt, quod huic theſauro, quaſi ſolius Chriſti merita non ſufficerent, addunt merita ſanctorum, item merita eccleſiæ militantis.

Merita Chriſti nō cōſequimur p indulgentias.

Theſaurus eccl'iæ nō eſt meritū Chriſti & ſctōꝝ.

At dicis, Ergo ne ſanctus Thomas adeo errauit cū cæteris? Nunquid Papa & uniuerſa eccleſia errat, quæ ita ſapit? An tu ſolus recte ſapies & primus?

Reſpōdeo primū, Non ſum ſolus, ſed ueritas mecū, & multi alij, ſcilicet qui dubitauerunt, & adhuc dubitant quid ualeant indulgentiæ. Nec peccāt eo dubio, cum ſint remiſſiones tantum pœnarum, quas ſiue quis credat, ſiue non, ſiue conſequatur, ſiue non, nihilominus ſaluus erit.

Secundo, & Papa mecum eſt, quia & ſi cōcedit indulgentias, nuſq; tamē dicit, quod ſint de theſauro meritorum Chriſti & eccleſiæ, immo ſeſe declarans, dicit li. v. de pœ. & re. c. Cū ex eo, q̄d ſint eneruatiōes pœnitētialis ſatiſfactiōis ſed eneruatio nō eſt ipēſio meritorū Chriſti, ſed tantūmodo ſublatio pœnarū.

Indulgentiæ ſunt eneruationes pniales ſatisfactionis.

Tertio, & tota eccleſia mecum, quia eccleſia utiq; cū Papa ſapit, & ſicut Papa ſapit. Sed iam dictum eſt quid Papa ſentiat.

Quarto, & ſi S. Thomas, B. Bona. Alexan. de Ales ſint inſignes uiri, cum ſuis diſcipulis, Antonio, Petro Palu. Ang. Anco. præter Canoniſtas, qui omnes eos ſequuntur: Tamen iuſtum eſt ei præferre ueritatem primo, deinde & autoritatē Papæ & eccleſiæ. Nec mirum eſt tantos uiros in hoc erraſſe. Nam in quantis quæſo B. Thomā etiam Scholaſtici erraſſe arguunt? Immo quod maius eſt, iam plus trecētis annis tot uniuerſitates, tot in illis acutiſſima ingenia, tot ingeniorū pertinaciſſima ſtudia in uno Ariſtotele laborant, & tamen adhuc non ſolū Ariſtotelem non intelligunt, uerum etiam errorem & fictam intelligentiā per uniuerſam pene eccleſiam ſpargunt: quanq; ſi etiam intelligerent eum, nihil egregiæ ſapientiæ adepti eſſent, præſertim in eis libris Ariſto. quos uſitatiores habēt, in quibus uel ipſiuſmet teſtimonio apud Aul. Gel. li. xx. c. iiij. & Grego. Nazan. in Ser. aduerſus Arianos, nō niſi merus Logodedalus & Logomachus deprehenditur. Audax, impudēs, temerarius forte hic uideor, atq; utinam mihi tantū ſupereſſet ætatis & ocij, ut huius temeritatis meæ rationē reddere, & uerbis meis fidem facere poſſem, forte efficerem, ut nō fruſtra ſic ſapere uiderer. Non Ariſtotelē cum Platone & alijs concordarē, quod Ioannes Picus Mirandulanus cœpit, ſed Ariſtotelem ſuis coloribus pingerē: ſicut dignus eſt pingi eum, qui ex profeſſo eſt artifex uerborū (ut Greg. Nazan. ait) & illuſor ingeniorum.

Theologorū error.

Tho. ſæpe arguit erroris.

Theologi nō dū intelligūt Ariſtotelem.

Si itaq; per tantum tempus in tantis ingenijs permiſit deus tantum nubis & tenebrarum dominari, quid adhuc nobis ita ſecuri placemus, & non potius

Ariſt. uerborũ artifex, ad miſſuſq; eſt ad Theologiam hac occaſione.

(ſicut Chriſtianos decet) omnia noſtra ſuſpecta habemus, ut ſolus Chriſtus ſit
lux, iuſtitia, ueritas ſapientia, omne bonum noſtrũ? Igitur ſancti illi uiri cum
uiderent Ariſtotelem ab indoctis & Chriſtum ignorantibus, in tanta autorita
tis ueneratione haberi, ipſi (ut erant humiles ſenſu) pia ſimplicitate ſunt ſecuti
& in errorem lapſi, cæteris occaſio fuerunt tot turbinum, opinionum, quæ-

Scholaſtici doct. opinionibus uarijs diuexantur.

ſtionum, errorum, ſicut in SCHOLASTICIS DOCTORIBVS ui-
demus. Et digni fuimus, qui Chriſtum relinquimus, ut ipſe quoq; nos dereli-
ctos, etiam per electos ſuos, in occaſionẽ daret erroris & infiniti laboris. Sicut
ait in Ezech. xiiij. Propheta cum errauerit & locutus fuerit uerbum, ego domi Ezech 14
nus decepi prophetam illum. Et ibidem: Si uenerit ad prophetam interrogans
me per eum, ego dominus reſpondebo ei ſecundum multitudinem immundi

Præter ſcripturã oĩa legenda cũ iudicio.

tiarum ſuarum. Ideo cum timore & iudicio omnia ſunt legenda & ſuſcipiẽda,
etiam a magnis & ſanctis uiris tradita, ſecundũ Apoſtolum, Omnia probate,
quod bonum eſt, tenete. Et illud Ioan. Probate ſpiritus, utrũ ex deo ſint. Quæ
conſilia qui omiſerint, & in hominem confiſi fuerint (ſicut ij qui dicunt: Malo
cum tantis errare, q̃ tecũ recte ſapere) digni ſunt, quos etiã contemnat & relin
quat conſiliũ: qui enim conſilium ſpiritus ſpernit, cur non ſpernetur merito a

Sancti quare effinxerint inanibus indulgẽtijs fundamẽtũ magnificum.

ſpiritu conſilij? Ita & indulgentijs factum eſt, Cũ uiderent ſancti homines il-
las uulgo tãtum efferri (ut ſolet uulgus facere ſemper iudicium Paridis & Mi-
dæ) & nollent tam uiles eas credere, cœperunt uel fingere honeſtum & pretio
ſum eorum fundamentum, quia nullum aliud occurrebat, nec uſpiam erat.
At rem itaq; redeamus, & meritũ Chriſti quæramus, & probemus, non eſſe
theſaurum indulgentiarum, iam cauſa

Quinta, Nulli datur gratia cõtritionis, quin ſimul ei dentur merita Chriſti:
Ergo ante indulgentias habet theſaurum meritorũ Chriſti, & niſi haberet, nõ
proficerent ei indulgentiæ, ſecundũ opinionem ipſorum (ita enim ſapiũt ſub-
limiter de remiſſione pœnarũ) Nam per cõtritionem homo redit in gratiam,

Merita Chriſti recõciliationẽ comitantur.

ſicut filius prodigus cum Chriſto patre ſuo, qui dicit: Omnia mea tua ſunt. Et
Eſa. ix. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Rhoma. viij. Quo-
modo non omnia cum illo nobis donauit?

Sexta, Alioquin feliciores eſſent in eccleſia ij, qui ſunt peiores. Dictum eſt
enim, quod indulgentiæ proſunt criminoſis duntaxat, & ijs dabitur theſaurus
meritorũ Chriſti. Pueris autẽ, uirginibus ac innocentibus nõ dabitur, quibus
maxime debetur, immo qui habent eum ſoli. Sed in argumentum parum facit
apud eos, qui credunt omnes pœnas tolli, nec poſſe indulgentias conferri pec
catoribus ſine contritione, quod ego non credo.

Vltima, quam ſecum fert ipſa conclu. probationẽ, ſcilicet, quod merita Chri
ſti & ſanctorum eius ſine Papa operantur opus ſuum duplex, ſcilicet propriũ,
& alienum: Proprium, id eſt, gratiam, iuſtitiam, ueritatem, patientiam, mitita-
tem in ſpiritu hominis electi: quia iuſtitia Chriſti & meritum eius iuſtificat &
remittit peccata, ſicut Ioan. ait: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Et
Eſa. xliij. Seruire me feciſti in iniquitatibus tuis, & laborem præbuiſti mihi Esa 43
in peccatis tuis. Ego ego ſum, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorũ tuorum
nõ recordabor: delet autẽ merito ſuæ paſſionis. Et iſto modo cõcederem, quod

Theſaurus patris merita Chriſti.

merita Chriſti ſint quidam theſaurus, non eccleſię, ſed dei patris, q̃ui nobis per
ſuffragium efficax apud deum impetrat remiſſionẽ culpæ. Sic dicit in Iob per
figuram: Faciem eius ſuſcipiam. Et Apoſtolus Heb. xij. Sanguinẽ Chriſti me
lius clamantẽ q̃ Abel, quia ſanguis Abel uindictã & iram poſtulat; Sanguis
Chriſti

Chriſti miſericordiã clamat, & interpellat pro nobis. Alienũ (ſic enim Eſa. uocat. ca. xxviij.) id eſt, crucem, laborem, pœnas uarias, deniq; mortem & infernum in carne, ut deſtruatur corpus peccati, & mortificent membra noſtra ſuper terram, & conuertantur peccatores in infernũ. Nam quicũq; in Chriſto baptizatur & renouatur, ad pœnas, ad cruces, ad mortes paratur, ut æſtimetur ſicut ouis occiſionis, & mortificet tota die, ſicut ait Pſal. Ego autem ad flagella paratus ſeu ordinatus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Sic ſic oportet nos fieri conformes imagini filij dei, ut qui nõ acceperit crucem ſuã & ſecutus fuerit eum, non ſit eo dignus, etiã ſi ſit omnibus indulgẽtijs plenus.

Imagini filij dei nos oportet cõformes fieri.

Quo circa nunc uide, Num quo tẽpore cœpit THEOLOGIA SCHOLASTICA, id eſt, illuſoria (ſic enim ſonat græce) eodẽ euacuata eſt Theologia crucis, ſintq; oĩa plane peruerſa. THEOLOGVS CRVCIS (id eſt de deo crucifixo & abſcondito loquens) pœnas, cruces, mortem, docet eſſe theſaurum omniũ pretioſiſſimũ, & reliquias ſacratiſſimas, quas ipſemet domin⁹ huius Theologiæ conſecrauit, benedixitq;, non ſolum tactu ſuæ ſanctiſſimæ carnis, ſed & amplexu ſuæ superſanctæ & diuinæ uoluntatis, eaſq; hic reliquit uere oſculandas, quærendas, amplexandas. Quin beatus & benedictus, qui dignus fuerit deo uiſus, ut ei donẽtur hi theſauri reliquiarum Chriſti, immo qui intelligat ſibi donari. Nam cui non offeruntur? Sicut beatus Iacobus: Omne gaudiũ exiſtimate fratres, cũ in tẽtatiões uarias incideritis. Nõ eſt enim omniũ hæc gratia & gloria, ut hos accipiant theſauros, ſed electiſſimorũ filiorum dei.

Theologus crucis a ſcholaſtico diſfert.

Multi peregrinant Rhomã, aliaq; ſancta loca, ut tunicam Chriſti, oſſa martyrum, loca & ueſtigia ſanctorum uideant, quod non damnamus quidem, ſed hoc gemimus, quod ueras reliquias, ſcilicet paſſiones & cruces, quæ ſanctificauerunt oſſa & reliquias martyrum, & tanta ueneratiõe fecerunt digna, ita neſcimus, ut non ſolum nõ acceptemus oblatas domi, ſed ſummis uiribus repellamus, & perſequamur de loco in locum: cum deberemus ſumma ſiti, & iugibus lachrymis, id apud deum poſtulare, ut darent nobis tam pretioſæ reliquiæ Chriſti omnium ſacratiſſimæ, tanq; donum electorum dei filiorum. Sic Pſal. xv. titulum in Hebræo fertur habere, Michtam, quod aureũ inſigne uelut munuſculum intelligas, cum ibi non niſi paſſio Chriſti canatur. Et Pſal. Teſtimonium Aſaph, quod eruditi uolũt potius, iocale Aſaph, ſeu donum delitioſum Aſaph intelligere. Et ibi tamen Crucis perſonat hymnus. Quin tam ſanctæ ſunt eiuſmodi reliquiæ, & tam pretioſi theſauri, ut, cum aliæ poſſint ſeruari in terra, aut ut honorificẽtiſſime in auro, argento, gemmis, ſerico, hæ nõ poſſunt ſeruari niſi in cœleſtibus, uiuis, rationalibus, immortalibus, puris, ſanctis ſeruaculis, id eſt, cordibus fidelium, omni auro & gemma inæſtimabiliter pretioſioribus. At nunc adeo deeſt fides uulgi, qua hanc religionem talium reliquiarum colat, ut etiã ſummi quidam Pontifices autores & duces eis fuerint, non modo repellẽdarũ, ſed etiam perſequẽdarũ, adeo ut Turcas uorare uoluerint, deinde & ipſos Chriſtianos in peiorem, q; inferni damnationem excõmunicare, potius q; uellent obolum ſui cenſus remittere, nedum nominis aut corporis iniuriam ſuſtinere. Qui tamen interim nihilominus cataractas cœli aperuerunt, & inundauerunt theſauros indulgentiarũ & meritorum Chriſti, ita & hoc diluuio prope ſit peſſundatus orbis Chriſtianus, niſi me fallit fides mea.

Crucẽ chriſti q; reliquias ſanctorũ multo ſe re præſtat.

Paſſiones & martyria ſanctorũ pſtant reliquijs.

Põtifices Romani notant

Diluuiũ indulgentiarũ uaſtauit orbem

THEOLOGVS VERO GLORIAE (id eſt, qui non cum Apoſtolo ſolum crucifixũ & abſconditũ deum nouit, ſed glorioſum cũ gentibus, ex uiſibilibus inuiſibilia eius, ubiq; præſentem, omnia potentem uidet & loquitur)

diſcit ex Ariſtotele, quod obiectum uoluntatis ſit bonum & bonum amabile,
malum uero odibile, ideo deum eſſe ſummũ bonũ, & ſumme amabile. Et inde
diſſentiens a Theologo crucis, diffinit theſaurum Chriſti eſſe relaxationes &
ſolutiones pœnarum, tanq̃ rerum peſſimarũ & odibiliſſimarũ. Contra Theo/
logus crucis, theſaurum Chriſti eſſe impoſitiones & alligationes pœnarum,
tanq̃ rerum optimarum & amabiliſſimarum. Et tamẽ adhuc ille accipit pecu/
niam pro ſuo theſauro, huius nec gratis oblatum dignañt uel intuitu, ſed per/
ſequuntur denicq̃. Sed quis erit iudex horum, ut ſciamus utrum audiamus?
Ecce inquit Eſa. lxvj. Ego erigam illuſiones eorum. Et .j. Cor. j. Infirma mun
di elegit deus, ut confundat fortia &c. Quod iudiciũ ſi adeo placet, ut uerũ eſt,
id nobis reſtat cõfitendũ, ſi uolumus uera loqui, quod theſauri indulgentiarũ
ſunt omniũ maxima damna, ſi intelligantur eo, quo modo ebuccinantur, ſcili
cet eſſe eos oĩm pœnarũ remiſſionẽ, nõ tãtũ Canonicarũ, cũ nõ ſit maius dam/
nũ, q̃ tolli imaginẽ filij dei ab hominibus, & eos ſpoliare theſauris inæſtimabi
libus: de quibus ſancta Hagnes iucunda & beata iactantia ſuperbiebat, appel/
lans eos uernantes, coruſcantes gemmas ac ornamenta, monilia pretioſa &c.

Theſaurus Chriſti q̃d ſit

CONCLVSIO LIX.

Theſauros eccleſiæ ſanctus Laurentius dixit eſſe pauperes eccle/
ſiæ, ſed locutus eſt uſu uocabuli ſuo tempore.

Patet ſatis ijs, qui legendam ſancti Laurentij uiderunt: deinde nõ eſt nunc
uſus uocabuli, ut theſauros eccleſiæ uocent homines pauperes, ſed patrimoni/
um Chriſti & S. Petri appellamus, quod palea quædã, ſine tamen grano Con/
ſtantini, dedit eccleſiæ. Ideo & Pſal. ij. ubi deus dicit Chriſto: Poſtula a me, &
dabo tibi gentes in hereditatem, & poſſeſſionẽ tuam terminos terræ; intellig
oportet oppida & agros ab oriente in occidentem. Alioquin noſtro tempore
ſi quis loquatur aliter de rebus eccleſiæ & ſpiritualibus erit barbarus nobis, li/
cet & beatus Laurentius facultates eccleſiæ dixerit diuitias, ſed nõ ſolas.

Patrimoniũ S. Petri cõfir mat donacio Conſtantini fictitia.

CONCLVSIO LX.

Sine temeritate dicimus Claues eccleſiæ, merito Chriſti donatas,
eſſe theſaurum iſtum.

Si iſtud meritum uocaretur, & theſaurus indulgentiarum, ſcilicet poteſtas
clauium, plana eſt intelligentia. Nullus enim dubitat, quin merito Chriſti do
natum ſit eccleſiæ, quicquid donatum eſt.

Clauiũ ptãs eſt merito Chriſti dona ta eſt theſau rus eccleſiæ.

CONCLVSIO LXI.

Clarum eſt enim, quod ad remiſſionem pœnarum & caſuum, ſo/
la ſufficit poteſtas papæ.

Probatur ex ipſo ſtilo Papæ, dum nunq̃ meminit meritorũ Chriſti in ligan
do aut ſoluendo, ſed tantummodo dicit de plenitudine poteſtatis, ex certa ſci/
entia & motu proprio.

Pſãte ſoluit & diſſoluit papa, nõ me rito Chriſti.

Secundo

Secundo, ex cõmuni omnium ſententia probantium indulgentias uirtute illius uerbi donari, ubi Chriſtus dicit: Quodcũq; ſolueris &c. Quod uerbum putant ſine uigore eſſe, niſi poteſtatem donandi permitteret. Quare & ipſi ſolam poteſtatem intelligunt ſufficere, nulla autem autoritate probant theſaurũ ſed hanc autoritatem uelut ſufficientem adducunt: quæ tamen ſonãt nudam poteſtatem, non autem applicationem meritorum.

Tertio, Alioquin etiam in alijs ligationibus & ſolutiõibus intelligẽda eſſet diſtributio meritorum, puta, quãdo ſacerdotali officio excõmunicat, abſoluit, ordinat, deordinat, ſtatuit, abrogat, præcipit, prohibet,, diſpenſat, mutat, interpretatur. In ijs enim omnibus agitur uirtute iſtius uerbi, Quodcunq;. Si ergo in iſtis non eſt neceſſaria diſtributio meritorum, ſed ſufficit poteſtas nuda clauium, quantomagis in remiſſione pœnarum Canonicarũ? cum talis remiſſio ſit nihil aliud ꝗ abſolutio a pœnis, immo ſi uſpiam ſit diſtributio meritorum Chriſti, maxime fieri debet in abſolutione excõmunicati: ibi enim reconcilia tur eccleſiæ peccator, & rurſum declarat̃ particeps bonorũ Chriſti & eccleſiæ. Nulla itaq; eſt ratio, quare illud uerbum, Quodcunq; ſolueris, in indulgentijs includat theſaurum Chriſti, & non etiam in omnibus alijs ſolutionibus, cum ſit eadem autoritas, eadem uerba, eadem ſententia in illis.

Soluere pœnas nõ dicit apertionem theſauri meritorũ chriſti.

Quarto, ſi ſoluere per clauem in uenijs dandis, importat apertionem & effuſionem theſauri eccleſiæ, ergo per oppoſitum, ligare importabit collectionem & incluſionem theſauri eiuſdem. Sunt enim contrariæ poteſtates, & contrariorum operum. Sed nuſꝗ; & nunꝗ; eſt uſus colligẽdi aut includendi hunc theſaurum, & tamen ſi ſolutio & effuſio eſt, etiam incluſionem eſſe neceſſe eſt: cũ utrunq; donatum ſit eccleſiæ, nec fruſtra, aut uane donatum. Ergo ſicut ligare intelligitur ſine collectione theſauri, debitorem facere, nec aliquid ei poſitiue auferre: ita ſoluere cogit intelligi, liberũ facere, ſine expẽſiõe theſauri poſitiue.

CONCLVSIO LXII.

Verus theſaurus eccleſiæ, eſt ſacroſanctum euangelium, gloriæ & gratiæ dei.

Satis incognita res eſt euãgeliũ dei in multa parte eccleſię, ideo paulo latius de illo dicendum: Nihil enim reliquit in mundo Chriſtus, præter ſolum euangelium. Vnde & nihil ſeruis ſuis uocatis tradidit, ꝗ mnas, talenta, pecunias, denarios, ut ex ijſipſis uocabulis theſaurorũ ipſum uerum theſaurũ eſſe oſtenderet. Et Paulus dicit ſeſe theſaurizare filijs ſuis. Et Chriſtus theſaurũ abſconditum in agro. Et hoc ipſum quod eſt abſconditus, facit, ut ſit pariter & neglectus. Eſt autem euangelium ſecundũ Apoſt. Rho. j. Sermo de filio dei incarnato, nobis ſine meritis in ſalutem & pacem donato: Eſt uerbum ſalutis, uerbum gratiæ, uerbum ſolatij, uerbum gaudij, uox ſponſi & ſponſæ, uerbum bonum, uerbũ pacis. Sicut ait Eſa. xl. Quã iucundi pedes euangelizantiũ, euangelizantium pacem, prædicantiũ bona. Lex uero eſt uerbum perditionis, uerbum iræ, uerbum triſtitiæ, uerbum doloris, uox iudicis & rei, uerbum inquietudinis, uerbum maledicti. Nam ſecundũ Apoſt. Lex eſt uirtus peccati, & lex iram operatur. Eſt lex mortis, ex lege enim nihil habemus, niſi malã conſcientiam, inquietum cor, pauidum pectus: a facie peccatorum noſtrorum, quæ lex oſtẽdit, nec tollit, nec nos tollere poſſumus. Sic itaq; captis ac triſtibus, omni-

Theſaur⁹ eccleſiæ eſt euãgelium.

Euangelium timorem qui ex lege, fugat.

noq; deſperatis, uenit lux euangelij & dicit: Nolite timere: Conſolamini conſolamini popule meus: Cōſolamini puſillanimes, ecce deus ueſter, ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, ecce qui ſolus implet legem pro uobis, qui factus eſt a deo uobis iuſtitia, ſanctificatio, ſapientia, redemptio, omnibus qui credunt in eum. Hoc ſuauiſſimū nuncium cum audierit conſcientia peccatrix reuiuiſcit, & tota exultat in tripudio, plenaq; fiducia, iam nec mortē, nec amica mortis pœnarum genera formidat, neq; infernum: ideo, qui pœnas adhuc timent, nondum audierūt Chriſtum, nec uocem euangelij, ſed uocem potius Moſi. Ex hoc itaq; euangelio naſcitur uera gloria dei, dum docemur, non noſtris operibus, ſed gratia miſerentis dei in Chriſto, impletam legem & impleri, nō operando, ſed credendo: non deo aliquid offerendo, ſed ex Chriſto omnia accipiendo & participando, de cuius plenitudine participamus omnes, & accipimus. De qua alias latius.

Pœnas timētes nōdū audierunt euāgelium.

CONCLVSIO LXIII:

Hic autē eſt merito odioſiſſimus, quia ex primis facit nouiſſimos.

Euangelium enim deſtruit ea quæ ſunt, confundit fortia, confundit ſapientia, & redigit eos in nihilum, in infirmitatem, in ſtultitiam, quia docet humilitatem & crucem. Sic Pſal. ix. Increpaſti gentes & perijt impius, nomen eorum deleſti. Verum hanc regulam crucis horrent omnes, quibus placēt terrena & ſua, dicentes, durus eſt hic ſermo: ideo non eſt mirum, ſi ſit odioſiſſimus ſermo Chriſti, ijs qui diligunt aliquid eſſe, ſapientiam, potentiā, coram deo & hominibus, & primi ſibi uidentur.

Stultitiā crucis odio hñt ſuperbi.

CONCLVSIO LXIIII.

Theſaurus autem indulgentiarum merito eſt gratiſſimus, quia ex nouiſſimis facit primos.

Quia docet horrere pœnas, immo facit liberos a pœna, quod eſt ſolūmodo iuſtorum. Nullus enim indiget indulgentijs, niſi ſeruus pœnarum, id eſt, qui non calcat eas, contemptu ſuperbo eis dominās, ſed premitur illis & fugit eas, ſicut puer ab umbris noctis & tenebrarum: & tamē permittuntur liberi, cum iuſti etiam ſubiecti ſint pœnis uarijs.

CONCLVSIO LXV.

Igitur theſauri euangelici rhetia ſunt, quibus olim piſcabantur uiros diuitiarum.

Sic enim Apoſtolus: Non quæro ueſtra, ſed uos. Et Chriſtus: faciam uos fieri piſcatores hominū. uerbū enim dulce trahit uoluntatē, immo facit uoluntatem hominis in Chriſtū. Vnde S. Petrus in urbe pictus piſcator, dicit,

Eccleſiam pro naue rego, mihi climata mundi
Sunt mare: ſcripturæ, rhetia: piſcis, homo.

Euangelio quōdā piſcabantur uiros diuitiarū, iā uero diuitias uirorum. Diſtichō qd' Rhomæ legitur.

CONCLVSIO LXVI.

Theſauri indulgentiarum, rhetia ſunt, quibus nunc piſcantur diuitias uirorum.

hane

Hanc puto ex dictis claram, quia per remiſſiones pœnarũ homo non fit melior, nec trahitur plus ad deum (hoc enim ſolo uerbo Chriſti fit) cum ſint uerba hominis, dantis licentiam ac relaxationem, magis ꝗ̃ capientis & ligantis. Quod ſi aliquid capiunt, certe nihil niſi pecunias, non autem animas capiũt. Non quod damnem iſtud negocium pecuniarum contribuendarum, immo meo iudicio uidetur, dei prouidẽtia id curare in iſto negocio, ut cum ſit uiliſſimum inter dona & officia eccleſiæ, nec dignum in futura uita coronari, ſaltem in hac uita uel modica pecunia remuneret, ut nihil maneat irremuneratũ, quæ ꝗ̃ olim gratis fiebant relaxationes.

Indulgentijs hõ non trahitur ad deum

CONCLVSIO LXVII.

Indulgentiæ, quas concionatores uociferantur maximas gratias, intelliguntur uere tales, quo ad quæſtum promouendum.

Indulgentiæ maxiæ, quo ad quæſtum.

Sic enim audet audax ignorantia, ut maximum uocet quod minimum eſt, & relinquitur tum populo iudicium & facultas recte intelligẽdi, ut errans credat dei gratiam hic dari. Ipſi enim non exponunt, ne ſibijpſis contradicere cogantur, aut mendaces inueniantur, quod paruum dixerint magnum.

CONCLVSIO LXVIII.

Sunt reuera minimæ, ad gratiã dei & crucis pietatem comparatæ.

Immo comparatæ ad dei gratiã, ſunt nihil & nullæ, cũ potius contraria operentur gratiæ dei, tamẽ propter ignauos & pigros toleratæ, ut patet ex dictis.

CONCLVSIO LXIX.

Tenentur Epiſcopi & curati, ueniarum Apoſtolicarum, Commiſſarios cum omni reuerentia admittere.

Quia autoritati papali in omnibus cum reuerentia cedendum eſt. Qui ẽm poteſtati reſiſtit, reſiſtit dei ordinationi: qui autem deo reſiſtũt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Et dominus ipſe: Qui uos ſpernit, me ſpernit. Igitur licet in rebus exiguis, nihilo tamen minus, ꝗ̃ in magnis autoritati cedendũ. Hinc illud etiam uenit, quod & ſi Papa ferret iniuſtas ſententias, timendæ tamen ſunt, & ut Carolus inquit Imperator: Quicquid impoſuerit, quantumuis graue ſit, ferendum eſt: ſicut & experientia uidemus fieri ab eccleſia, quæ certe infinitis oneribus hodie premitur, & tamen pie & humiliter fert quieta. Id tamẽ intelligendum eſt, nequis in erroneam conſcientiam ueniat, quaſi ideo ſint timendæ iniuſtæ ſententiæ, quia ſint approbandæ tanꝗ̃ iuſtæ ab ijs, qui debent eas timere, Cum ipſemet Pontifex aliquos decernat ab eccleſia ligari, qui tamen coram deo ligati non ſunt, & cogit eos ligationem ferre, nec eis nocet talis ligatio, quia eſt pœna tantum, & timeri debet, non autem ſcrupulum conſcientiæ facere: ſicut timere debemus deum in omni alia uiolentia, etiam prophana, & nõ per contemptum ſuperbe reluctari. Ita & onera ſunt ferenda, nõ quod recte fiant, & approbanda ſint, ſed ut flagella a deo inflicta & humiliter portanda. Quare ſententiæ iniuſtæ & onera ſunt timenda, non propter illud

Põtificis autoritati defferendũ qualibet grauia onera, uti ſolet, ipoſuerit.

Excõicatio timeri debet, nõ tñ ſcrupulũ i cõſcia facere, & tãꝗ̃ flagellũ ferẽda, nõ tñ approbanda.

uerbum, Quodcunq; ligaueris: ſed propter illud generale præceptū: Eſto con-
ſentiēs aduerſario tuo in uia. Et illud: Qui te percuſſerit in maxillam dexterā,
præbe ei & ſiniſtram &c. Et Rho. xij. Non defendētes uoſmetipſos &c. Si enī
hoc eſſet conſilium (ut multi etiam Theologi uidentur errare) tunc liceret ea-
dem libertate reſiſtere Papæ in ſuis oneribus & ſententijs iniuſtis, qua Turcæ,
uel alijs aduerſarijs: ſed nullis prorſus eſt reſiſtendum, licet nō ſit eorum opus
approbandū, ne ſit error in conſciētia. Sed hæc materia neceſſaria ualde, aliud
tempus & opus poſtulat.

CONCLVSIO LXX.

Indulgētias ultra cōmiſſionem magnifaciunt.

Sed magis tenentur omnibus oculis intendere, omnibus auribus
aduertere, ne pro cōmiſſione Papæ illi ſua ſomnia prædicent.

Probatiſſima eſt regula illa iuriſtarum, Papam in omnibus conceſſionibus
ſic agere, ut nulli alteri præiudicet, niſi id faciat expreſſa mentione, & plenitu-
dinis poteſtate, ut docet quoq; mos Curiæ atq; ſtilus. Quare certiſſimum eſt,
quod dans indulgentias, uult eas eſſe nihil plus ꝗ indulgentias, neq; aliquid
ualere, ꝗ quod natura ſua ualent; permittit autem ualere, quātum ualent, con-
tentus quod dederit, nuſq; enim declaret ualorem earum. Hæc eſt commiſſio
Papæ. At noſtri præcones ultra procedunt, & non ſolum ſeſe iactitant per pul-
pita, quod ſint Papæ, quos rectius pappos alij putant: Verum & nomini con-
iungunt officium tam Papæ ꝗ eccleſiæ; ac nobis uelut e cœlo ſtatuunt & pro-
nunciant cum fiducia quid ſint, immo longiſſime ultra ꝗ ſint, & eſſe unq; poſ-
ſint indulgentiæ, ut uel ex libro ſuo poteſt probari nouiſſimo. Horū itaq; ſom-
nia tenētur Epiſcopi prohibere, ne ſinant lupos intrare ouilia Chriſti: ſicut ex-
preſſe præcipitur lib. v. de pœ. & re. c. Cū ex eo. Et Cle. eodē. c. Abuſionibus.
ut nihil permittant populo proponere, ꝗ quod in eorum literis continetur.

CONCLVSIO LXXI.

Contra ueritatem Apoſtolicarum ueniarum qui loquitur, ſit ille
anathema & maledictus.

Quia & ſi res parua ſit ueniarum largitio, reſpectu gratiæ dei, & ad tantum
boatum prædicantium eas, tamen contra poteſtatem ſuperbe agit, qui contra-
dixerit, ideo merito maledicetur: cum obedientia eccleſiaſtica ea ſit mirabilior,
quo etiam in uilioribus ſuo ſenſui cedit, & humiliatur. Quæ autē ſit ueritas
indulgentiarum, ſatis hucuſq; eſt diſputatum, & adhuc expecto determinatio-
nem eccleſię, niſi quod certum eſt, eas eſſe relaxationes tantum temporalium
pœnarum, quæcūq; tandem illæ ſint. Relaxatio uero pœnarum (ut dixi) uilius
eſt donum, quod eccleſia donare poteſt, præſertim ſi eam donet ijs, quibus cul-
pam remiſerit. Remiſſio uero culpæ eſt maximum omnium, cum ſancto euan-
gelio, quod illi non ita curant, aut certe ignorant.

Culpę remiſſio & euang. ſupra indulgentias prædicanda.

CONCLVSIO LXXII.

Qui uero contra licentiam & libidinem uerborum concionatorū
ueniarum, curam habet, ſit ille benedictus.

Sic enim

Sic enim hodie habet uidua Chriſti, ſancta eccleſia, ut omnibus omnia liceant, & præſertim THEOLOGIS SCHOLASTICIS: inter quos inuenire eſt, qui ueras etiã ſentẽtias damnent, nulla cauſa niſi quia ex ſuo fonte nõ prodierunt: ipſis tamen licet aſſerere, quod deus peccatum facit, deus eſt cauſa mali culpæ, & multa alia, quæ ſi quis poeta uel orator (ut uocant) aut græce, latine, hebraice doctus diceret, omnium hæreticorum peſſimus fuerit: ſed id maius damnum. Tantum eſt crimẽ, ſi quis Chriſtianus Turcis arma deferat, aut Rhomam petentes impediat, aut literas Apoſtolicas uiolauerit, ut nulla unquam data ſit facultas, illa remittẽdi, etiam ſi pleniſſima pleniſſimarum daretur, ſed ſibi reſeruat ſedes Apoſtolica: tam ſancte tunc agebat eccleſia, & ſeruatis dei mandatis primum, etiam tam parua uoluerit, tanto rigore coercere, nondum enim erat illa Lerna & Tartarus Simoniarũ, libidinum, pomparum, cædium, reliquarumque abominationum in eccleſia. At ſi illa ita rigide coercentur, quo tandem putamus rigore ſunt coercendi, qui non Turcis, ſed dæmonibus offerunt, non quæcunque, ſed noſtra propria arma, id eſt, uerbum dei, dum illud ſuis ſomnijs contaminant, & (ut Eſa. ſolet loqui) conflant in Idolum per ſpiritũ ſuum, ut ſit nõ inſtrumentum, quo trahatur anima, ſed ſeducatur in falſas opiniones? Ad hoc uitium paſſim ita licet, ut uitioſiſſimus ſit, qui nõ uirtutem & meritum meritorum exiſtimet a quocunque factum fuerit. Sic & beatus Hieronymus queritur, ſcripturam omnibus patere, nõ ad diſcendum, ſed ad lacerandum. Deinde, ſi qui euntes Rhomam impediũt, adeo peccant, quid illi, qui euntes in cœlum impediunt, non ſolum peſtilentibus doctrinis, ſed etiam corruptiſſimis moribus? Et illi, qui non literas Apoſtolicas, ſed diuinas uiolant, quo ibunt? clauem ſcientiæ tulerunt, ipſi non intrãt, & introeuntes prohibent. An iſta portenta ſunt forte maiora & peiora, quam ut in die Cœnæ legantur & reſeruentur? Sed legantur ſolum in cœlo, & nunquam remittantur.

Theologi ſcholaſtici ueritatẽ damnãt, quia nõ ex eorũ fõtibus fluxit.

O dñi Theologi redite tãdẽ ad bonã mentẽ, & purũ Chriſtum docere non hoim ſõnia.

Benedictione itaque digni, qui nituntur purgare ſcripturas ſanctas, & elucidare ex tenebris opinionum & humanarum rationum, quibus prope facti ſumus Pelagiani ſenſu, & Donatiſtæ opere. Sed hæc alias.

Repurgatores ſcripturæ bñdicti ſunt.

CONCLVSIO LXXIII.

Sicut Papa iuſte fulminat eos, qui in fraudem negocii ueniarum quacunque arte machinantur.

Iterum dico ſicut prius (quicquid ſit de intentione perſonali ſummi Pont.) poteſtati clauium humiliter cedendum & fauendum eſt, nec temere contra nitendum: dei enim poteſtas eſt, quæ ſiue per uſum, ſiue abuſum agatur, debet timeri, ſicut omne aliud opus ex deo, magis autem illa.

Poteſtati clauiũ cedendũ humiliter.

CONCLVSIO LXXIIII.

Multomagis fulminare intendit eos, qui per ueniarum prætextum in fraudem ſanctæ charitatis & ueritatis machinantur.

Quantumcunque enim poteſtas honoranda eſt, non ideo tam ignaui eſſe debemus, ut abuſum eius nõ reprobemus, aut nõ reſiſtamus. Sic enim oĩes ſancti, poteſtatem ſeculi, quam etiam dei uocat Apoſtolus, ſuſtinuerunt & ho-

noraruns

norarunt, etiam in medijs pœnis & torturis, quas illa inferebat, ſed tamen conſtanter eius abuſum deteſtabantur. Et non ideo ſuſtinuerũt, quia illi recte uterentur poteſtate perſequendo, ſed reliquerunt illis conſcientiam malefacti, & per mortem ſecum traxerunt teſtimonium, & confeſſionem innocentiæ, ſicut B. Petrus ait: Nemo patiatur ſicut fur &c. Ita ſi eccleſia uel pontifex aliquẽ priuauerit cõmunione fidelium, ſine cauſa, debet id ſuſtinere, & poteſtatem non damnare: ſed nõ debet ita timere, ut approbet quaſi benefactum ſit, ſed potius mori in excõmunicatione. non eſt enim excõmunicatus, niſi errante claue, cuius errorem ſi approbet petens abſolui, iam peius errat: clauem honoret & ferat, errorem non probet.

Excõicatio papæ ſine cã timeatur, nõ approbetur.

Igitur fulminandi ſunt, qui ita uenias prædicant, ut eas gratias dei uideri uelint, hoc eſt enim contra ueritatem & charitatem, quæ ſola talis gratia eſt. Multoq́ melius erat, nullas eſſe uſpiam indulgẽtias, ꝙ tales opiniões in uulgum ſeminari: quia ſine indulgentijs poſſumus eſſe Chriſtiani, ſed talibus opinionibus non poſſumus eſſe niſi hæretici. Certum eſt autem, quod ſummus Pontifex uel credit uel debet uelle eſſe in populo, primum mutuam charitatem & miſericordiam, aliaq́ præcepta dei in illo florere, ac ſic donat indulgẽtias. Nũc uero fallitur, quia charitas & miſericordia & fides prope extincta eſt, nedum refriguit apud nos. Hoc enim ſi ſciret, omiſſis uenijs id ageret, ut populus primum ad mutuam charitatem rediret. Ita teſtor ego dominum Ieſum, quod populus magna ex parte (alia putant ex omni parte) ignorat, quod opera charitatis meliora ſunt ꝙ ueniæ, credit potius ſeſe nil melius agere poſſe, ꝙ uenias redimere. Et huius hæreticę & peſtilentis opinionis nullum habet correptorem aut fidelem magiſtrum, ſed potius per pompoſas iſtas buccinas inſtãtiſſimos autores.

Veniæ non ſunt gratiæ dei.

Pontifex uidetur neſcire extinctã fidẽ alioq́ daret eũ indulgentias, ꝑ ea red integranda.

CONCLVSIO LXXV.

Opinari uenias papales tantas eſſe, ut ſoluere poſſint hominem, etiam ſi quis per impoſſibile dei genitricem uiolaſſet, eſt inſanire.

Coactus ſum inſanos uocare, qui talia opinantur, ac uenia nobis a dicta uirgine eſt petẽda, quod talia dicere & cogitare cogimur, nec patuit uia, qua hãc neceſſitatem uitaremus. Neſcio quo diabolo operante factum ſit, ut populus iſtum rumorem ubiq́ ſpargeret, ſiue id uere ita dictum eſt, ſiue ita intellectum a populo. Ego quidem & ſi conſtanter aſſeratur a multis, & magni nominis hominibus, ita eſſe prædicatum in multis locis, potius tamen mirabar, ꝙ credebam, ſed auditu fuiſſe falſos exiſtimabam. Ideo nolui in hac conclu. ullum cõcionatorẽ taxare, ſed uulgũ monere, qui talia opinari cœpit, quæ forte nullꝰ dixiſſet: ſiue eñ illi dixerũt, ſiue nõ, mea nõ refert, donec certior fiam. Opinio tamẽ illa peſſima, undecũq́ orta fuerit, deteſtanda & damnanda. Verũtamen non mirum fuerit, tale quid a populo fuiſſe intellectũ, quãdo audit, magna & horrenda peccata, quodammodo leuiſſima exiſtimari, propter magnitudinẽ gratiarum. Vera & euãgelica prædicatio eſt, peccata quoad fieri poteſt magnificare, ut homo ad timorem & legitimã pœnitentiam ueniat. Deniq́ quid prodeſt propter uiliſſimã pœnarum remiſſionem, tot auxeſibus tonare, ad extollendas uenias, & propter ſaluberrimam crucis ſapientiam uix mutire? immo quomodo id non noceat ſimplici uulgo, qui tantum ſolet æſtimare uerbum quãto fuerit geſtu & apparatu prædicatũ? At euangeliũ nullo, ueniæ oñi apparatu

Mariæ uirgini ſi quis ſtuprũ intuliſſet, is per indul. recuperabit gratiam.

Pctã magnificanda a ꝓdicatore.

Euangelium cũ apparatu prædicandũ

paratu

paratu proferunt, ſcilicet ut uulgus euangeliũ nihil, uenias omnia credat eſſe. Mirum tamen eſt, cum audeant clamare, homicidia, latrocinia, libidinẽ generis omnis, blaſphemias in uirginẽ Mariã & deũ, facilia, ut his ueniјs remittantur, cur non etiam illa leuiora remitti clament, quæ in Bulla cœnæ reſeruant? Pontifex nõ remittit; uide ergo forte ne & illa non remittat, aut ſaltem nõ tam facile remittat, quæ multo ſunt illis grauiora.

Bulla q̃ legit in cœna dñi Rhomæ.

CONCLVSIO LXXVI.

Dicimus contra, quod ueniæ papales, nec minimum uenialium peccatorum tollere poſſunt, quo ad culpam.

Hanc Meoſin non poſuiſſem, niſi uoluiſſem præcedentis conclu. opinionẽ deteſtabilem facere. Patet autem, quod nulla culpa remittitur, niſi a ſolo deo. Ideo nec illa magna per facultates remittuntur, ſed declarantur remitti, & eorũ pœna remittitur. Hæc dico ſecundum illorum ſententiam: Mea autem patuit ſuperius ſatis. Verum hic morandum fuiſſet in ueniali peccato, quod ita uileſcit hodie, ac ſi nullum pene ſit, & timeo cum magna multorum perditiõe, qui ſecure ſtertunt in peccatis, ubi non uiderint ſeſe crimina cõmittere. Ego id fateor, donec legi ſcholaſticos doctores, nunq̃ intellexi, quid & quantum eſſet ueniale peccatum: an ipſi intelligant, neſcio. Id breuiter dico, qui non aſſidue ſic timet & agit, ac ſi mortalibus peccatis plenus eſſet, uix unquã ſaluabitur, quia dicit ſcriptura: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine; nam nõ ſolum uenialia, quæ nunc paſſim uocant, ſed etiam bona opera nõ poſſunt iudicium dei ſuſtinere, ſed egent ignoſcente miſericordia. Quia nõ ait: Non intres in iudicium cum hoſte tuo, ſed cũ ſeruo & puero tuo, qui ſeruit tibi. Iſte ergo timor doceret miſericordiam dei ſuſpirare, & in eam confidere; ubi ille deeſt, incipimus confidere in conſcientiam noſtram, magis q̃ in miſericordiam dei, dum nihil criminis nobis conſcij ſumus feciſſe, & ij in horrendũ cadent iudicium.

Bona opera non poſſunt ſuſtinere iudicium.

CONCLVSIO LXXVII.

Quod dicitur, nec ſi S. Petrus modo papa eſſet, maiores gratias donare poſſet, eſt blaſphemia in ſanctum Petrum & Papam.

CONCLVSIO LXXVIII.

Dicimus contra, quod etiam iſte & quilibet Papa habet maiores ſcilicet euangeliũ, uirtutes, gratias curationũ &c. ut prima Corin. xii.

Quia in poteſtate & obedientia Papæ ſunt omẽs, qui iſta habẽt in eccleſia, quos poteſt mittere quo uolet, etiã ſi ipſe perſonaliter nõ haberet, ut nõ dicam quod bulla cœnæ, adhuc nõ eſt remiſſa cũ ſuis caſibus. Adhuc maior eſſet gratia ſummi Pont. ſi has omẽs facultates gratis donaret omĩbus Chriſtianis, qui eis egerẽt. Deinde ſi ſublatis canonibus oneroſis, libertatẽ populi Chriſtiani reſtitueret, & tyrannides officiorum, ac Simonũ exploderet. Sed hæc nõ ſunt forte in poteſtate eius, inualuit enim inimicus, & princeps puinciarũ facta eſt ſub tributo: dextera dñi faciet hanc uirtutẽ, ſi id digni fuerimus impetrare.

Canões oneroſos Pont. deberet tollere.

CONCLVSIO LXXIX.

Dicere crucem armis Papalibus inſigniter erectam, cruci Chriſti æquiualere, blaſphemia eſt.

Qua

Crux Chriſti cũ cruce idulgentiarũ male comparatur

Qua fronte ſint hi homines, quis nõ uidet? quid nõ audeãt, qui talia audẽt? His credendæ ſunt animæ Chriſti ſanguine redemptæ? Chriſti crux uiuificat totum mundũ occiſo peccato, crux illa armata largit᷑ quaſdã pœnas remitti, & ſic ſunt æqualia, pœna æterna & temporalis. Sed quid perſequar portenta oĩa, quæ ex tali ſermone ſequunt᷑, quæ nec cœlũ poſſit ſuſtinere, ut proferantur.

CONCLVSIO LXXX.

Rationem reddent epiſcopi, curati & theologi, qui tales ſermones in populum licere ſinunt.

Indulgentiariorũ ſermones timendæ

Duo gladij falſe iterpretantur.

Papã tyrãnũ faciunt.

At timetur poteſtas eccleſiæ, deniq́ errores & offenſiones hodie factas in ſedem Rhomanã, uindicant᷑ gemino gladio, ſed nunquid ideo tacendũ? Nolite timere eos qui occidũt corpus, animã autẽ non poſſunt occidere: qui me confeſſus fuerit corã hominibus, cõfitebor & ego eũ coram patre meo. Verum id ego uehemẽter admiror, quiſnam illam gloſſam inuenerit primus, quod duo gladij ſignificent, unũ ſpiritualẽ (non ut Apoſtolus uocat, ſcilicet gladiũ ſpiritus, uerbũ dei) alium materialẽ, ut ſic Põtificem utraq́ poteſtate armatũ, nobis nõ patrem amabilẽ, ſed quaſi tyrannum formidabilẽ faciant, dum nihil niſi poteſtatem undiq́ in eo uidemus.

Bella prouenẽt gloſſæ Theologorũ

Et iſta eſt fideliſſima gloſſa, ſuper patrũ decreta, in quibus tam rigide prohibẽtur clericis arma. Hic uide, num deus iratus, uidẽs quod pro gladio ſpiritus & euangelio, dilexerimus intelligere ferrũ, iuſtiſſime nobis fecit, ut daret gladiũ, quẽ uoluimus, & auferret quẽ noluimus. Ita ut nuſq́ in mundo fuerit crudelior ſtrages bellorũ, q̃ apud Chriſtianos. Rurſum, uix neglectior ſacra ſcriptura, q̃ apud Chriſtianos. En tibi gladiũ quẽ uoluiſti. O gloſſa uel tartaro digna. Adhuc tñ ſumus ſaxei, ut irã dei nõ intelligamus. Cur quæſo illud amabiliſſimũ ingeniũ, nõ etiã duas claues, pari uidelicet ſubtilitate interpretat᷑, ut una ſit diuitiarũ mundi largitrix, altera uero diuitiarũ cœli? & quidẽ de altera ſatis plana eſt ſentẽtia, quia ſecundũ cõcionatores ueniarũ, ipſa cœlum aſſidue aperit, & exundat diuitias Chriſti: ſed alterã nõ potuit ſic intelligere, ſciẽs uoraginẽ rapaciſſimã diuitiarũ in eccleſia. Non eñ expedit eccleſiæ & patrimonio Chriſti, ut tãta liberalitate diuitias mũdi, quãta ꝓfundit diuitias cœli: ideo altera clauis eſt clauis ſciẽtiæ, cui ſi adderet᷑ alter gladius, ꝗ eſt gladius ſcientiæ apoſtolicæ, diceret: In ijs omnibus nondũ eſt auerſus furor domini, adhuc manus eius extenta, ſcilicet, quia res eſt mire moleſta ſacras literas meditari, ꝗbus inſtructi (ſecundũ Apoſtolũ) deſtrueremus munitiones, & omnẽ altitudinem extollentẽ ſe aduerſus ſcientiã dei. Compendiũ illud laboris nobis placet, ut nõ hæreſes, aut errores deſtruamus, ſed hæreticos & errantes concrememus, ducti ſcilicet meliore conſilio Catonis, q̃ Scipionis in Carthagine uaſtanda, immo contra uoluntatẽ ſpiritus, qui ſcribit, ideo relinqui in terra promiſſiõis Iebuſæos, & Cananæos, ut filij Iſrael diſcerent bellare, & habere cõſuetudinẽ bellandi. Quod ſi ſanctus Hieronymus non decipit me, puto de bellis hæreticorũ præfiguratũ, uel certe Apoſtolus ſit dignus fide, ubi dicit, oportet hæreſes eſſe, at nos, nequaq́, ſed oportet comburi hæreticos, ac ſic radicẽ cũ fructibus, immo zizania cũ tritico euellere. Quid hic dicimus, niſi q̃d cũ lachrymis dño dicimus, Iuſtus es domine, & rectũ iudiciũ tuũ? quid eñ aliud meremur? Atq́ hæc ideo quoq́ cõmemoro, ne Pighardi, uicini noſtri, hæretici, infelix popul⁹

Hæretici cõburũtur, nõ extirpantur hæreſes.

Errores noſtroſ oportet nos carpere, alioq derididiculi ſumus ijs qui foris ſunt.

qui

qui fœtore Rhomano gaudet, ſicut Phariſæus ſuper publicanum, non autẽ cō-
patitur: ne inquam, illi nos crederent neſcire uitia, & labes noſtras, & immen-
ſum aduerſus noſtram miſeriam ſuperbirent, ſi nos iſta tacere & approbare ui-
deremur. Scimus heu noſtrum caſum, & dolemus, non aũt ſicut hæretici fugi-
mus, & ſemiuiuum trãſimus, tanq̃ alienis peccatis pollui timeremus. Quo fu-
rioſo timore illi ſic timent, ut non pudeãt gloriari, ſeſe ideo fugere, ne polluan-
tur. Tanta eſt charitas. Nos uero quo miſerius laborat eccleſia, eo fideli⁹ aſſiſti-
mus & accurrimus, flendo, orando, monendo, obſecrando. Sic em̃ charitas iu-
bet, alterum alterius onera portare: nõ ſicut hæreticorum charitas facit, quæ ſo-
lum cõmoda quærit alterius, ut potius portetur, & nihil moleſti ſuſtineat a pec-
catis aliorum. Quo modo, ſi Chriſtus uoluiſſet facere & ſancti eius, quis fuiſſet
ſaluus factus?

CONCLVSIO LXXXI.

Facit hæc licentioſa ueniarum prædicatio, ut nec reuerentiam Pa-
pæ, facile ſit etiã doctis uiris redimere a calumniis, aut certe argutis quę-
ſtionibus laicorum.

Et ſi amici mei, me hæreticũ, impium blaſphemũ, iam multis diebus clamẽt,
quod eccleſiam Chriſti, & ſcripturas ſanctas non teneam catholico ſenſu. Ego
tamẽ fretus conſcientia mea, credo eos falli, me uero diligere eccleſiam Chriſti
& decorem eius. Qui autem me iudicat, dominus eſt, licet nihil mihi conſcius
ſim. Et ideo iſtas poſitiones omnes coegit me ponere, quod uiderim alios falſis
opinionibus infici, alios per tabernas ridere, & ſanctũ ſacerdotium eccleſiæ ma- Indulgẽtiarũ occaſione in riſum uenit ſacerdotium.
nifeſto ludibrio habere, occaſione tam effuſe licentiæ prædicandarum ueniarũ
Non erat uulgus laicorum ampliore occaſione, in odia ſacerdotum excitandũ
quod iam a multis annis propter auaritiam & peſſimos mores nobis offenſum
(heu ſolo timore pœnæ) honorat ſacerdotium.

CONCLVSIO LXXXII.

Cur Papa non euacuat purgatorium, propter ſanctiſſimam charita- Purgatoriũ cur Papa non euacuet.
tem, & ſummam animarum neceſſitatem, ut cauſam omniũ iuſtiſſimã
ſi infinitas animas redimit propter pecuniam funeſtiſſimã, ad ſtructu-
ram Baſilicæ, ut cauſam leuiſſimam.

Hanc quæſtionem non papa, ſed quęſtores excitant, quia ut ſupra dixi, nuſq̃
legitur ſummi pontificis ſuper hac re ullum decretum, ideo reſpondeant illi ad
eam, qui ſuſcitauerunt. Ego ad omnes iſtas quæſtiones uno uerbo reſpõderim
quantum pro Pontificum honore fieri poteſt, uidelicet, quod nemo eos infor-
mat rei ueritatem, & frequenter fit, ut male narrantibus, male concedant.

CONCLVSIO LXXXIII.

Cur ꝑmanẽt exequiæ & anniuerſaria defunctorũ, & nõ reddit, aut Anniuerſaria ſeruãtur etiã ſi aiæ euolant quod eſt illuſio, & techna ſacerdotum
recipi ꝑmittit bñficia ꝓ illis inſtituta, cũ ſit iã iniuria ꝓ redẽptis orare.

Multos ſcio iſta quæſtione fatigatus mecũ, & multis euaſiõibus fruſtra a no-

bis laboratum, diximus etiam, ſi euolarent animæ, tum officia inſtituta pro illis iam in laudem dei cederent, ſicut fit, dum pueri & infantes decedũt. Alius aliter ſed nullus fecit ſatis. Tandem cœpi diſputare, & negare illorum ſermones eſſe ueros, ut uel ſic elicerem tandem a doctioribus, quid hic reſpondendũ foret.

CONCLVSIO LXXXIIII.

Indulgentiæ uenales pecuniæ cauſa cõceduntur, & nõ ꝓpter pietatem.

Quæ illa noua pietas dei & papæ, quod impio & inimico ꝓpter pecuniam concedunt animam piam & amicã dei redimere, & tamen propter neceſſitatem ipſiuſmet piæ ac dilectæ animæ non redimunt eam gratuita charitate.

CONCLVSIO LXXXV.

Cur Canones pœnitentiales re ipſa & nõ uſu, iam diu in ſemet mortui, & abrogati, adhuc tamen pecuniis redimuntur per conceſſionẽ indulgentiarum, tanquam uiuaciſſimi.

CONCLVSIO LXXXVI.

Cur Papa, cuius hodie ſunt opes opulentiſſimis Craſſis craſſiores, non de ſuis pecuniis magis, quã pauperum fidelium, ſtruit unam tantum Baſilicam ſancti Petri?

Fabrica. ſ. Petri eſt præterea impudẽtior.

Ad hanc quidẽ & ſimiles ego dico, non eſt noſtrum iudicare uoluntatem Papæ, ſed tantũmodo ferre, etiam ſi quando fuerit iniquiſſima, ut ſupra dixi. Verũ monendus tamen eſt, & præcones ueniarum, ut non detur tam manifeſta occaſio populis loquendi, ſicut olim Heli ſacerdos fecit, ut propter filios ſuos, homines detraherent ſacrificio domini. Si tamen mens Papæ unquam fuit, eccleſiã S. Petri tot pecunijs corraſis ædificari, & nõ potius eorum, qui facilitate eius, in ſuũ lucrum abutuntur. Non eſt neceſſe literis tradere, quid paſſim de ſtructura illa fabulentur; det dominus ut mentiar, non diu poterit iſta exactio proſpera eſſe.

CONCLVSIO LXXXVII.

Quid remittit aut participat Papa iis, qui per contritionem perfectã ius habent plenariæ remiſſionis & participationis?

Culpę remiſſionem ꝑ claues, ignorãt.

Hæc inde uenit, quod multi etiã Iuriſtę neſcire ſe dicant, quid ſit remiſſio culpæ per claues, de qua ſupra meum ſenſum dixi.

CONCLVSIO LXXXVIII.

Quid adderetur eccleſiæ boni maioris, ſi Papa ſicut ſemel facit, ita cẽties in die cuilibet fideliũ, has remiſſiões & participatiões tribueret?

Hic mire mira, alij cõmunẽ theſaurum fingunt, qui per indulgentias augeat. Et ideo ſi homo ſepties in die remiſſionẽ plenariã obtinet, ut in urbe poteſt fieri, tanto plura bona cõſequetur. Ii ſibijpſis contrarij ſunt, quod indulgẽtiæ ſint

expen/

expenſiones theſauri ſecundũ eos, ergo non collectiones. Alij iuxta diuiſionẽ continui in infinitũ, remitti putant peccata: ſicut diuiditur in ſemper diuiſibilia lignũ, ita remittuntur peccata, ſemper remiſſibilia ulterius, licet ſemper minora fiant. Ego fateor me neſcire quid dicam.

Remiſſio peccatorũ ꝑ indulgencias fit iuxta diuiſionẽ continui.

CONCLVSIO LXXXIX.

Ex quo Papa ſalutẽ quærit animarũ ꝑ uenias magis quã pecunias, cur ſuſpẽdit literas & uenias iã olim conceſſas, cũ ſint æque efficaces?

Hæc maxime omniũ urit & diſplicet, & fateor magna cum ſpecie, illa enim ſuſpenſio, unica eſt cauſa, quod uileſcunt indulgẽtiæ. Itaq; ego nõ poſſum negare quidem, quod omnia ferenda ſunt, quæ põtifex facit, ſed doleo, quod non poſſum optima eſſe probare, quanq; ſi de mẽte pontificis, ſine intermedijs operarijs mercedũ, dicendũ eſſet, optima de illa pręſumenda dicerẽ, breuiter & cum fiducia loquendo. Eccleſia indiget reformatione, quod non eſt unius hominis Pontificis nec multotũ Cardinalium officiũ, ſicut probauit utrunq; nouiſſimũ conciliũ, ſed totius orbis, immo ſolius dei. Tempus autẽ huius reformationis nouit ſolus ille, qui condidit tempora. Interim uitia tam manifeſta negare non poſſumus, claues ſunt in abuſu & ſeruitute auaritiæ & ambitionis, & gurges accepit impetũ, non eſt noſtrum remorari eum. Iniquitates noſtræ reſpondet nobis, & onus eſt unicuiq; ſermo ſuus.

Indulgentiæ ueteres ſuſpẽdũtur, qũ nouæ adueniũt mirũ ſi nõ ꝑpter quæſtũ.

CONCLVSIO XC.

Hæc ſcrupuloſiſſima argumẽta Laicorum, ſola poteſtate compeſcere, nec reddita ratione diluere, eſt eccleſiã & Papam hoſtibus ridendos exponere, & infelices Chriſtianos facere.

Laicorũ arg. tyrãnide, nõ ratione diſſoluuntur.

Sic eñ ex malo fit peius, dum terrore compeſcuntur, quanto rectius doceremur, hãc irã dei intelligere, & pro eccleſia orare, & talia tolerare in ſpe futuræ reformatiõis, q̃ dũ tã manifeſta uitia uolumus cogere, uirtutes uideri, peius irritemus. Siquidẽ niſi nos mereremur uexari, de⁹ nõ ꝑmitteret ſolos hoĩes in eccl'ia dominari, daret nobis paſtores ſecundum cor ſuũ, qui nobis pro uenijs darent tritici mẽſuram in tempore ſuo. Nunc aũt etiã ſi ſint boni paſtores, tamen non poſſunt ad officium ſuum uenire, tanta eſt ira furoris domini.

Indulgentijs ita diuexari merentur peccata noſtra.

CONCLVSIO CXI.

Si ergo ueniæ ſecundum ſpiritum & mentem Papæ prædicarentur, facile illa omnia ſoluerentur, immo nulla eſſent

Quomodo? ſcilicet, ſi, ut ſunt, ſolum remiſſiones pœnarum, non meritoriæ, ac infra bona opera habendæ, nõ fuiſſet ullus unq; commotus, aliquid de ijs dubitare, nunc propter ſui nimiam magnificationem, ſuſcitant quæſtiones inſolubiles, in earum propriam uilificationẽ. Mens eñ pontificis non poteſt eſſe alia, q̃ quod indulgentiæ ſunt indulgentiæ.

Indulgentias nimiũ extollẽdo extinguũt

CONCLVSIO XCII.

Valeant itaq; omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Chriſti, pax pax, & non eſt pax.

CONCLVSIO XCIII.

Bene agant omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Chriſti, Crux crux, & non eſt crux.

CONCLVSIO XCIIII.

Exhortandi ſunt Chriſtiani, ut caput ſuum Chriſtum per pœnas, mortes, infernoſq; ſequi ſtudeant.

CONCLVSIO XCV.

Ac ſic magis per multas tribulationes intrare cœlum, quã per ſecuritatem pacis, confidant.

Satis ſupra de cruce & pœnis dictum eſt, hodie rarus ſermo.

AD CANDIDVM LECTOREM ET ERVDITVM.

Excuſatio cur Summo Pontifici inſcripſit.

NOn tibi hæc ædita exiſtimes erudite & candide lector, quanq; quid opus hoc monitorio? quaſi timeam Ciceroniana hæc tibi uiſum iri, tu pro genio tuo habes aliũde, quod legas, me oportuit, cum mei ſimilibus, noſtra, id eſt, rudia & barbara tractare. Sic placitũ fuit in cœlo. Nec auſus fuiſſem nomẽ ſummi Pontificis, his meis bullis appellere, niſi uidiſſem amicos meos, illius terrore q; maxime confidere: deinde, quod ſummi Pontificis peculiare ſit officiũ, ut debitorem agat, ſapientibus & inſipientibus, Græcis & Barbaris. Vale.

DECLARATIONVM DISPVTATIONIS DE uirtute indulgentiarum reuerendi patris, ac ſacræ theologiæ doctoris Martini Lutherij, ad Leonem x. Pon. Max. Finis.

BEATISSIMO PATRI

LEONI X. PONT. MAX. FRATER SILVESTER
Prierias ordinis prædicatorum, ſacriq; Palatii
magiſter, æternam ſalutem.

NEſcio pater beatiſſime, an ullo ſim tẽpore letior, ꝙ cũ tue beatitudinis contẽplatione, & gratia aliquid efficio. Quo actum putarim, ut cõmẽtarijs in primũ ſecundi cõflatis ex diuo Tho. immerſus potius ꝙ implicitus cũ edendis, tum exornandis & conſumendis, nõ potuerim tanta uoluptate detineri, quin reiectis, ac poſtergatis ſtudijs & contemplationibus proprijs Martino neſcio cui Luther, qui in ueritatem ipſam, & ſanctam hanc ſedem ceruicem eleuatam oſtentat, me ſcutum opponerem pro ſedis huius, proq; ueritatis honore, ac maieſtate pugnatur°. Deniq; tridui laborẽ in opus iſtud abſumpſi, tãta letitia & animi iocũditate, ut amor ipſe mihi ſenſim ueritatẽ inferret, illaq; iugiter ac celerrime animo illaberetur. Oro uero beatitudo tua pauca iſta que elucubraui, in tantis & tã infeſtis laboribus, item & curis, percurrere non dedignetur, & ſua beniuola cenſura inepte dicta, aut elimare, aut eliminare. Ita eñ fiet, ut tãta ſim poſt hac fiducia, ac ſi fida lorica inſtructus, ut etiã ſathanã ipſum in futuro certamine non extimeſcam, immo auidus experiri cupiã an ferreũ naſum, aut caput eneũ gerat iſte Martinus, ut effringi non poſſit. Vbi uero is ſua fundamenta in lucem extulerit, ſua probaturus, aut improbaturus noſtra, quiddam (uolente deo) moliar, & maius, & accuratius expolitum. Eternum uale benigniſſime Paſtor.

Sylueſter conflat commentarios.

Oſcutum.

O elegantem amatorem.

Inepte dicta eliminare.

Satis Thomiſtice.

Sacrarum literarum profeſſori, Martino Luther, Frater Sylueſter de Prierio ordinis prædi catorum ſpiritum humilitatis & ueritatis.

ET ſi longa mora intercedente Martine mi, literarias manus conferre deſuerim, eo uel maxime quod tarda ſenecta iam frigeant effete uires, tuis tamen uerbis excitus, ac pene impulſus, quibus undiq; athletas quaſi alter Dares in certamina uocas, deſuetas paleſtras ꝓ ſancta apoſtolica Sede, itẽ pro ueritate tuẽda denuo aggredi ſtatui. Quoniã uero codicis abs te (ut fertur) editi fundamenta cernere non datur, nec tu concluſionibus tuis probationem ullã attuliſti, cariiq; complures ſenſus cũ ueros, tũ etiã falſos preſeferãt, non aliter imprimis tecũ congredi uelim, ꝙ tuarũ falſarũ poſitionũ oppoſita ſubſtinẽdo & defenſando, ut quibus innitaris fundamentis edoceas. Quaſq; ergo tuas ſententias percurrens, ac trutinãs, dialogo nobis ipſis qui certaturi ſumus interlocutoribus (deo maximo optimo inuocato) futuro certamini iam principium affero. Vale & melius ſentias.

Hic uidetur adiutus ab aliquo.

Reſponſio magiſtri Sylueſtri de Prierio ordinis prædicatorũ, ſacri palatii Magiſtri, ad concluſiones magiſtri Martini Luther.

TVum dogma ad examuſſim cribratur° Martine mi, normas & fundamenta faciam neceſſe eſt.

Fundamentum primũ eſt. Eccleſia uniuerſalis eſſentialiter eſt con-

Initiũ theologicum & fraternale.

uocatio in diuinũ cultum omniũ credentiũ in Christũ: Eccleſia uero uniuerſa
lis uirtualiter eſt eccleſia Romana, eccleſiarũ omniũ caput, & Pontifex maxi
mus. Eccleſia Romana, repreſentatiue eſt collegiũ Cardinaliũ, uirtualiter aũt
eſt Pontifex ſummus, qui eſt eccleſie caput, aliter tamen ꝙ Christus.

Hæc oĩa ꝓ eccleſia Ro. q̃ unꝗ, aut in euange. aut in Paulo, aut in ueterũ interpretũ ullo legit. Fraterna ſia ſunt & recentioris ſcholaſticę theologię dogmata

Fundamentũ ſecundũ. Sicut eccleſia uniuerſalis nõ poteſt errare determinã
do de fide, aut moribus, ita & uerum conciliũ faciens quod in ſe eſt (ut intelligat
ueritatẽ) errare non poteſt, quod intelligo incluſo capite, aut tandẽ ac finaliter
licet forte prima facie fallatur quouſꝗ durat motus inquirende ueritatis, immo
etiam aliquando errauit, licet tandẽ per ſpiritum ſanctũ intellexerit ueritatẽ, &
ſimiliter nec eccleſia Ro. nec Pontifex ſũmus determinans ea ratione qua Pon
tifex, id eſt ex officio ſuo ꝓnuncians & faciẽs q̃d in ſe eſt, ut intelligat ueritatẽ.

Fundamentum tertiũ. Quicunꝗ non innititur doctrine Ro. eccleſie, ac Ro
mani Pont. tanꝗ regule fidei infallibili, a qua etiã ſacra ſcriptu. robor trahit &
auctoritatem, hereticus eſt.

Fundamentum quartũ. Eccleſia Ro. ſicut uerbo, ita & facto poteſt circa fidẽ
& mores aliquid decernere, nec in hoc differentia ulla eſt, preter id quod uerba
ſunt accommodatiora ꝙ facta, unde hac ratione conſuetudo uim legis obtinet,
quia uoluntas principis factis ꝑmiſſiue aut effectiue exprimitur, & conſequen
ter quẽadmodũ hereticus eſt male ſentiens circa ſcripturarũ ueritatẽ, ita & ma
le ſentiens circa doctrinam & facta eccleſie in ſpectantibus ad fidẽ & mores, he
reticus eſt. Correlarium. Qui circa indulgentias dicit eccleſiam Romanã non
poſſe facere id quod de facto facit, hereticus eſt. Age nunc Martine & tuas con
cluſiones in medium afferas.

Mar. Dominus & magiſter noſter Ieſus Chriſtus dicens, pœniten
tiam agite, omnem uitam fidelium pœnitentiam eſſe uoluit. Quod uer
bum de pœnitentia ſacramentali, id eſt confeſſionis, & ſatisfactionis,
quæ ſacerdotum miniſterio celebratur, non poteſt intelligi. Non tamẽ
ſolam intendit interiorem, immo interior nulla eſt, niſi foris operetur
uarias carnis mortificationes.

Mirũ acumẽ q̃ uerba Chriſti prima torquet ad ea q̃ diu poſt Chriſtũ, ignorata fuerũt, nũ lo. eadẽ uerba loquens de confeſſione ſacerdotis locutus eſt?

Syl. His uerbis tres concluſiones Martine comprehendis, & uerbaliter ſaltẽ
quatuor falſitates. Prima falſitas eſt, quod ſaluator impoſſibile iuſſerit, ſcilicet
fideles omni tempore habere actũ penitentie interioris uel exterioris, cũ eñ di
cit agite, non loquitur de habituali interiori penitẽtia, que ſola perpetua eſt, &
conſequenter loquitur de actuali interiori uel exteriori, agere eñ, uel actus uel
non ſine actu eſt. Secunda. Verbum Chriſti dicentis, penitentiã agite, non po
teſt intelligi de ſacramentali penitentia. Tripliciter eñ penitentia dici conſue
uit. Primo ſcilicet ut eſt uirtus quedam, cuius obiectum eſt peccatũ ſub ratione
emendabilis, actus uero eius eſt dolor uoluntatis de peccato, ipſa uero eſt habi
tus moralis eliciẽs dictũ actũ reſpectu predicti obiecti. Secũdo uero penitentia
eſt ſacramentũ, cuiꝰ ꝑtes ſunt cõtritio, cõfeſſio & ſatiſfactio. Tertio accipit uul
gariter pro ſatiſfactiõe iniuncta a ſacerdote, & omni carnis mortificatione. De
qualibet aũt harum triũ dico predictũ uerbum Chriſti non ſolũ poſſe, uerũ etiã
& debere intelligi, cum ipſe ſufficiẽter mãdarit de bono opere efficiendo. Ter
tia falſitas eſt ad hominem .i. ad te, ꝙ ſcilicet Chriſtus non intendit loqui ſolũ
de interiori penitẽtia, hoc eñ in ſe quidẽ uerũ eſt, ſed tibi q̃ uis Chriſtũ his uer
bis indicere penitentiã in omni uita, de exteriori non poteſt intelligi, quã opor

tet inter

tet intercidere ſomno & gaudio, gaudẽdo cũ gaudentibus, & hmõi. Vnde tibi ſolũ de interiori poteſt intelligi, nõ omni ſed habituali, quia etiã interiorẽ actũ liberi ar. dormiẽtes neceſſario intercidimus. Quarta uero falſitas eſt, ꝙ interior penitẽtia nulla eſt, niſi foris operetur uarias carnis mortificationes, immo dico ꝙ exterior ſine interiori nulla eſt, ĩterior aũt ſola poteſt hominẽ ſaluare. Poteſt tñ hoc tuũ dictum uerũ, & a ſaluatore intentũ habere ſenſum, ſcilicet ꝙ oĩs interior penitentia operaẽ uarias carnis mortificationes exterius. i. pro loco & tempore. i. qñ ubi & quõ oportet, ſed hic ſenſus tibi uidetur impoſſibilis.

Quaſi Chriſtus in terris ſuauiter uiuẽtẽ, inueniri poſſit.

Mar. Manet itaq; pœna donec manet odium ſui, id eſt pœnitentia uera intus) ſcilicet uſq; ad introitum regni cœlorum.

Syl. Sic per penã exteriorẽ mortificationẽ Martine intelligis, quod inde conijcitur, ꝙ penã contra odiũ ſui, & interiorẽ penitẽtiã diuidis, intelligi nõ poteſt niſi ut dictũ eſt. i. pro loco & tẽpore, aliter hec doctrina falſa, impoſſibilis & erronea eſt. Preterea improprie dictũ eſt odiũ ſuũ quantũ ad uere penitentes attinet nullus eñ imbutus gratia diuina odit ſe, ſicut nec proximum, quẽ ad inſtar ſui diligit.

Volupeatem corporis non pœnam, & amorẽ nõ odiũ ſui aſſerit

Mar. Papa nõ uult, nec poteſt ullas pœnas remittere præter eas quas arbitrio uel ſuo, uel canonum impoſuit.

Syl. Suppoſito ꝙ eccleſia per indulgentiarũ uiã concedat liberationẽ unius anime, uel plurium a purgatorio quod facere nequit, niſi relaxando penã inflictã a deo, ſuppoſito etiam ꝙ eccleſia faciat indulgentias plenarias ſimpliciter. relaxando uidelitet omnẽ penã nulla habita mentione de iniuncta, ita ꝙ tali indulgẽtia rite aſſecuta, anima ſtatim e corpore ſoluta euolaret iuxta ſanctorũ interpretationẽ, dico Martine ꝙ male ſentis de facto eccleſie circa fidem, aut mores, quia poſito caſu poſſibili ꝙ peccator teneatur ad penam iniunctã a ſacerdote, item ad iniunctã a canone, & ulterius iſtis non ſufficienter expurgantibus, tertio teneatur ad penã iniungendã a deo, tali caſu (ſecundũ te) rite aſſequens indulgentiã plenariã, decedens ſtatim non euolaret, & ſi daretur ei indulgẽtia liberationis a purgatorio, ſi ibi non eſſet, non liberaretur, & ita circa factũ eccleſie male ſentis, a ſanctis diſſentis, & ideo meo iudicio iſta concl. eſt heretica. Vñ & S. Tho. in. iiij. diſt. xxi. dicit ꝙ iſta opinio, ſcilicet ꝙ indulgẽtie ualeãt ſolũ ad remiſſionẽ pene iniũcte a ſacerdote uel canone, eſt cõtra priuilegiũ datũ Petro, ut quod in terra remitteret, etiã in celo remitteretur, & preterea ſecundũ iſtam opinionẽ inquit diuus Thomas, eccleſia hmõi indulgẽtias faciens, magis damnificaret homines ꝙ̃ iuuaret, quia abſoluendo a penitẽtijs iniunctis remitteret ad grauiores, id eſt purgatorias, hec ſanctus Thomas. cũ tñ indulgentia nõ eſt plenaria, nec fit ſecundũ aliquã partẽ quotã reatus, puta remitendo tertiã partẽ penarũ, nec conceditur liberatio alicuius anime a purgatorio, aliquem colorẽ habere, poſſet iſta poſitio, quantũ ad id ꝙ̃d dicit ꝙ Papa non uult, quia communiter dicit de iniunctis penitẽtijs relaxamus, ſed quia ſubditur, nec poteſt, quo ad hoc poſitio, heretica eſt, auferẽs aut truncãs priuilegiũ Chriſti ad eccleſiam.

Supponis ꝙ nuſꝙ̃ ſunt.

Mores & facta Romana tenemur probare.

Quid ſcelus priuilegij aſſingis Petro?

Concedit abſolutiões põtificũ ſonare de iniunctis pœnitentijs

Mar. Papa non poteſt remittere ullam culpam, niſi declarãdo & approbando remiſſam a deo, aut certe remittendo caſus ſibi reſeruatos, quibus contemptis culpa prorſus remaneret.

Virtute idulgentiarũ frater nullã culpam remittit põtifex.

Syl. Etſi concluſio iſta quoquo modo habeat apparentiã in his qui clauibus eccleſie ſe contriti ſubijciunt, & conſequẽter iuſtificati a culpa, in attritis tamẽ qui uirtute clauium (iuxta ſanctorum interpretationẽ) fiunt contriti, nõ Papa modo, uerũ ſacerdos quiſquis peccata dimittit diſpoſitiue & miniſterialiter, id eſt applicando claues & ſacramenta iſtis, non autem ea remittunt auctoritatiue, ſed hoc excellentioris eſt poteſtatis. Vnde hanc concluſionẽ dico falſam, & gratia diſputãdi ſubſtineo ꝙ ſit heretica, eſto ꝙ heretici nõ ſint eius poſitores,

Mar. Nulli prorſus remittit deus culpam, quin ſimul eum ſubijciat humiliatum in omnibus ſacerdoti ſuo uicario.

O Syl. agnoſce teipſum, q neſcio ſi qd ueri tuis admiſceas ſycophantiis.

Syl. Leproſus (ſpiritualiter) Martine es, geſtas eñ cutẽ uariã & maculoſam ueris falſiſq; coloribus, dum multis falſis pauca uera commiſces, uerũq; reddis dictũ illud Bede, quod nulla tã falſa doctrina ſit que aliq̃ uera nõ intermiſceat.

Mar. Canones pœnitentiales ſolũ uiuentibus ſunt impoſiti, nihilq; morituris ſecundum eoſdem debet imponi.

Syl. Dico ad hoc dictum ut ad precedens proxime,

Mar. Inde nobis bñ facit ſpiritusſanctus in Papa, excipiẽdo in ſuis decretis ſemper articulum mortis & neceſſitatis.

Syl. Recte quidem loqueris, ſed que dicis nihil ꝓpoſito attinẽt, cum nõ excipiat Pontifex articulum mortis quo ad impoſitionem penitentie, ſed quo ad reſeruationem abſolutionis.

Mar. Indocte & male faciunt ſacerdotes ii, qui morituris pœnitentias canonicas in purgatorium reſeruant.

Immo nullas omnino reſeruat penas, cũ ſint iudicij dei.

Syl. Recte doces, ſed tamẽ quod in alijs culpas, admittis: cum enim doces ꝙ Pontifex ſolũ illas penas donat, que arbitrio ſuo uel canonũ ſunt iniunctę teſte diuo Tho. abſoluis ab his, & ad purgatorias grauiores animas adducis.

Mar. Ziʒania illa de mutanda pœna canonica in pœnam purgatoriã uidentur certe dormientibus epiſcopis ſeminata.

Syl. Dico ut proxime.

Mar. Olim pœnæ canonicæ non poſt, ſed ante abſolutionem imponebantur tanquã tentamenta ueræ contritionis.

Quid audio? iuxta arbitrium noſtrum deus puniet peccatorem?

Syl. Nunc quoq; noſtra tẽpeſtate qñ pene ſunt arbitrarie, idẽ in omni penitẽtentia ſeruandũ dico per Cle. dudum. de ſep. ubi & Io. And. Niſi forte nullũ ſit dubiũ quin penitens penitentiã iniungendam ſit acceptaturus & expleturus.

Mar. Morituri per mortem omnia ſoluũt, & legibus canonum mortui iam ſunt, habentes iure earum relaxationem.

Syl. Quod aſtruis uerũ eſt, ubi pena ex canone tantũ debeť, quod ſi eã quam imponit canon, etiam diuina iuſtitia exigat, purgatorium neges neceſſe eſt.

Mar. Imperfecta ſanitas ſeu charitas morituri neceſſario ſecum fert magnum timorem, tanto maiorem, quanto minor fuerit ipſa, qui timor & horror ſatis eſt ſe ſolo, ut alia taceam, facere pœnam purgatorij, cũ ſit proximus deſpirationis horrori.

Syl.

Syl. His dictis Martine duas concluſiones, & tres falſitates comprehẽdis, & quidẽ temere. Temeritas em̃ eſt in his, ad que nobis naturalis ratio non ſuppe/tit, uelle aliquid noſtra auctoritate deſinire preter & a fortiori contra ea que in doctrina fidei ſunt uel ſanctorũ, q̃ eodẽ ſpiritu ſcripturas interpretati ſunt, quo edite fuere in his precipue: que fidei & morum ſunt, in quibus concorditer do/cuere: immo non ſolũ temerariũ, ſed erroneũ eſt, ne dicã hereticum, ut ex quar/to fundamento liquet. Prima aũt falſitas eſt q̃ aperte innuis: ꝙ hi qui in purga/torio continentur neſciant ſe ſaluandos, quod apertius etiam innuis infra con/cluſione tua. xix. Ego uero cũ diuo Tho. cuius doctrina quantũ ad fidẽ & mo/res attinet, per regulã fidei eccleſiã Ro. & diſcuſſa & ꝓbata eſt, dico ꝙ qui pur/gantur ſciunt ſe liberandos, alioquin a nobis ſuffragia nõ expeterent, quod cre bro faciũt, ut liquet ex lib. dial. Gregorij. Secũda uero falſitas eſt ꝙ q purganť timeant, preter q̃ filialiter, q̃ em̃ iã ſuſtinẽt in preſenti non timẽt, quia timor de futuro eſt malo, alia aũt mala ꝑter ea q̃ ſibi inter purgandũ herent non timẽt, cũ ſciant ſe ab his malis ad gloriã trãſituros ut dictũ eſt. Tertia falſitas eſt ꝙ hic ti/mor ſe ſolo ſatis ſit facere penã purgatorij, quod utiq; falſum affirmo, quia nec facere poteſt cũ non ſit, nec ſe ſolo, alioquin impius eſſet deus, quippe qui pre/ter iſtã ſufficientem (ut aſtruis) penam, alias apponat, puta aſſiſtentie demonũ ligationis ad certum locum, dilationis optate glorie, & eiuſmodi.

Tu frater deſinis temere ſine ſcriptura & cõtra ferme omnes Theologi ſcholaſtici.

Grauis autoritas, ipſe aſſirmat magiſter palatij q̃ negabitur.

Mar. Videntur infernus, purgatorium, & cœlũ differre, ſicut deſpe/ratio, prope deſperatio & ſecuritas differunt.

Syl. Hoc uideť quidẽ forte tibi, mihi autẽ cũ d. Tho. uideť ꝙ qui purganť, ha bẽt ſpem certã ſalutis, & cõſequẽter nõ ſunt deſperati, uel q̃ſi ſiue ꝓpe deſperati Differunt aũt predicta ſicut pena ꝑpetua cũ deſperatione euadẽdi, & uoluntate ꝑpetuo adherendi peccato, quod inferno cõgruit, & ſicuti pena temporalis cũ ſpe euadendi, & uoluntate adherẽdi deo perpetuo, quod purgatorio ſit, & ſicut priua tio oĩs pene, & impletio oĩs naturalis appetit⁹, & gaudij, ut in celo eſt.

Satis eſt abũde Syl. tibi ſic uideri.

Mar. Neceſſarium uidetur animabus in purgatorio, ſicut horrorẽ minui, ita augeri charitatem.

Syl. Vno inconuenienti dato plura contingunt, apud Ariſt. Vnde poſito ſer/uili timore, qui charitati aduerſatur, neceſſariũ tibi fuit Martine modũ inueni/re quo pelleretur, quod eſſe nõ potuit congruẽtius q̃ per augmentũ eius, quod timori repugnat. Ego uero ſanctorũ ueſtigia ſequens, & non uocum nouitates cũ diuo Tho. dico, ꝙ qui purgatoriũ patitur eſt uiator ſecũdũ quid, inq̃tũ a bea titudine retardatur, nõ aũt ſimpliciter, unde in charitate non proficit, alioquin bonũ eſſet eis diu eſſe in purgatorio, ut ꝑfectiores & cõſumatiores euaderent

Sctõrũ ueſtigia. i. queſtionariorũ theologorum.

Mar. Nec probatũ uidetur ullis autoritatibus, aut rationibus, quod ſint extra ſtatum meriti, aut augendæ charitatis.

Syl. Eſto ꝙ iſta non probentur auctoritate ſcripture uel eccleſie, que neceſſa/rio conuincit (quod ad preſens nec aſtruo nec deſtruo, cũ tibi repente & ex his ſolũ que memorie ſuccurrunt reſpondeam) eſt tamen probatũ auctoritate ſan/ctorum, quæ argumentum probabile facit, tu uero eiuſmodi tua auctoritate fir mans, uide ne preſumas.

Autoritate ſctõꝝ. i. Thõmæ, quã præfert autoritati ſcripturæ & eccleſiæ.

Mar. Nec hoc ꝓbatũ uideť q̃d ſint de ſua beatitudĩe certæ & ſecuræ

ſaltem

ſaltem omnes, licet nos certiſſimi ſimus.

Syl. hoc ſicut iam dictũ eſt probatũ eſt ſaltẽ probabiliter, tũ ex autoritate ſanctorum, tum experientia, quia frequẽter ſuffragia petunt, ſicut multipliciter patet per beatum Gregorium in libro dialo.

Mar. Igitur Papa per remiſſionẽ plenariã onmniũ pœnarũ, non ſimpliciter omnium intelligit, ſed a ſeipſo tantummodo impoſitarum.

Vna hæreſis oppoſitum Tho. dicere.

Syl. Quid pont. intẽdat, uel non intendat omittens, dico, ꝙ ſi de poſſe ſit ſermo: Papa ex rationabili cauſa poteſt remittere omnem pœnã ſiue impoſitã ſiue non impoſitam, ut diuus Thomas edocet, oppoſitum aũt dicere hereticum eſt, & contra priuilegium datũ Petro a domino: ut dictum eſt.

Mar. Errant itaq; indulgentiarum prædicatores ii, qui dicũt per Papæ indulgentias hominem ab omni pœna ſolui, & ſaluari.

Vide ne tu pꝛ̃ter falſitatem etiã adulatione labores.

Syl. Dico ut ſupra proxime, & ꝙ tu Martine uulneratum & cecatum habẽs oculum, falſitatis trabe pergrandi, alienam feſtucam contemplaris.

Mar. Papa nullam pœnam remittit animabus in purgatorio, quam in hac uita debuiſſent ſecundum canones ſoluere.

Facta eccliæ .i. Romanen ſiũ improbare eſt hęreſis.

Syl. Negare poteſtatẽ Pape non ſe extendere ad relaxandũ penas in purgatorio per uiam indulgentie, eſt male ſentire de facto & doctrina eccleſie circa fidem aut mores, ideo hereticum eſt.

Mar. Si remiſſio ulla omnium omnino pœnarum dari poteſt alicui, certum eſt eam non niſi pauciſſimis, id eſt, perfectiſſimis dari.

Impfectis 'au ferendæ pœnæ opinor ut ſtertentes, re ſupiniq; i cœlũ inuehãtur.

Syl. Quod aſſeris certũ Martinæ, utiq; certũ eſt, nõ qdẽ in ueritate ut reris ſed in falſitate, daĩ em̃ uenia nõ ſolũ pfectiſſimis, ſed etiã impfectiſſimis mõ habeãt gratiã dei & charitatẽ per quã ſunt ueniarũ capaces, & ſeruẽt indulgẽtie tenorẽ ſiue iſti multi ſint, ſiue pauci, quod ſoli deo notũ eſt. Si tñ de multiplicitate ſaluãdorũ, aut aſſequentium indulgentias ex coniecturis & ſuaſiuis rationibus uolum⁹ deſinire, dico ꝓbabiliter, & ſalua rei ueritate, ꝙ ſunt ualde multi, ad quod arguo ex fundamento Theologico, ſcilicet ꝙ claues eccleſie de attrito faciunt contritũ, unde omnis qui cũ attritiõe confitetur, conſequiĩ contritionẽ, & gratiã, & conſequenter indulgentiã & ſalutẽ ſi perſeuerat. Sũt aũt ualde multi, qui indulgẽtiarũ tempore confitentur, ſi credunt ſe mortali peccato detineri, & cũ attritione, id eſt dolore imperfecto, qui tunc eſt qñ homo uellet habere dolorẽ & gratiam a deo, nunq; de cetero peccandi. Vnde omnes tales conſequunĩ gratiã & conſequenter indulgentiam, niſi poſt confeſſionẽ, ante uenie acceptionẽ relabantur. Et ſi plene non efficiunt quod mandatur, conſequuntur partem proportionalẽ uenie, ut docet diuus Tho. Et ex eodẽ fundamẽto probabiliter teneo, ꝙ & ſi maior pars Chriſtianorum non uiuat in gratia dei, maior tñ pars dei gratiã in morte cõſequiĩ cõfitendo cũ attritione, conſequẽter aũt etiã ſaluatur ſi perſeuerat. Et quod ſaluator dicit multos eſſe uocatos, ſic intelligendũ eſt eſt dictum, quia totus mundus eſt uocatus.

Nouũ Theologiæ fundamentũ, ignoratũ Apſis.

Lubrica anſa indulgẽtiarum.

Multi uocati

Mar. Falli ob id neceſſe eſt maiorem partem populi per indifferentẽ illam, & magnificam pœnæ ſolutæ promiſſionem.

Dare nũmos ueniarũ cauponatoribus nõ miſeris fame pereuntibus diſponit ad ſalutem.

Syl. Nõ falliĩ maior pars populi ſi attriti confitenĩ & reliqua obſeruãt, eo uel maxime ꝙ declamatores credo docẽt propter uenias alia pia opera non eſſe relinquenda, cum nullus pro certo ſciat ſe ueniam aſſecutũ, item quia & ſi illi ueniã non aſſequantur, pium tamen opus faciunt quod eos in ſalutẽ diſponit.

Mar:

Mar. Qualem poteſtatē habet Papa in purgatoriū generaliter, talē habet qlibet epiſcopus & curat⁹ in ſua dioceſi & parochia ſpecialiter.

Syl. Quantū ad propoſitū de themate ſuper quo diſceptam⁹, id eſt quantū ad applicationē ſatisfactionis unius ad alterū, eſt multiplex differentia inter Papā in eccleſia tota, & epiſcopū in dioceſi, & curatum in parrochia. Harū prima eſt ſecundū opinionē, que ſentit indulgentias fieri ex theſauro ſatisfactionis Chriſti, non aūt ſanctorū, quia iuxta eam ſolus Papa poſſet indulgētias facere, ſicut ſolus diſpenſat cōmunia toti eccleſie, cuiuſmodi eſt dictus theſaurus. Sed quia iſtam opinionem falſam exiſtimo, dico ꝙ alia differentia eſt, quia Papa diſpenſator eſt theſauri infiniti, cum diſpenſet ſatiſfactionem Chriſti, non aūt alij, ſed merita ſubditorū ſuorū duntaxat. Ex hac aūt ſequitur alia, quia ſolus Papa facit indulgentiā plenariam, cū ſolus ſit certus ꝙ theſaurus per eum diſpenſabilis ſufficiens ſit ad penas oēs diluendas. Alia etiā eſt, quia Papa diſpenſat bona, que alij diſpenſant, non econtra, unde & aliorum poteſtatē limitat & reſtringit, nō econtra. Vtrum autem curatus indulgentias edere poſſit, modo non diſcutio.

Vide ſomniā ultra Epimenidis de differētia papę & reliquorum epiſcoporum

Mar. Optime facit Papa, quod non poteſtate clauis, quam nullā habet, ſed per modum ſuffragij dat animabus remiſſionem.

Syl. Quantum ad indulgētias attinet, Papa habet clauē iuriſdictionis ſecundum ſanctos; etiā in purgatoriū applicatiue, animas tñ a debito ſeu reatu penarum non abſoluit, ſed eis tribuit unde penam uel debitū ſoluant, applicans & adijciens eis ſatisfactionem Chriſti uel aliorum

Chriſtus fuit aut oblitios⁹ aut parū candidus, qđ ceſſauit inimicū ſuū meritum nobis applicare.

Mar. Hominem prædicant, qui ſtatim ut iactus nummus in ciſtam tinnierit, euolare dicunt animam.

Syl. Predicator animā que purgatorio detinetur aſtruens euolare in eo inſtāti, in quo plene factū eſt illud, gratia cuius plena uenia datur puta deiectus eſt aureus in peluim, non hominem, ſed meram & catholicā ueritatē predicat, tu uero oppoſitum dogmatizās, ſi pertinaciā addideris, uide iuxta predicta quid inde merearis, factū & doctrinā ſancte Ro. eccleſie reprehendens. Nec plus eſt reprehenſibilis declamator ſic docens, ꝙ̄ cocus faſtidienti ſtomacho ſubſtātiales cibos accidentalibus ſaporibus exacuens.

Mera & cathol. ueritas, qđ tinniente in ciſta aureo ſtatim aīa euolet e purgatorio, o inſaniam.

Mar. Certum eſt nummo in ciſta tinniente augeri quæſtum & auaritiā poſſe, ſuffragium autem eccleſiæ eſt in arbitrio dei ſolius.

Syl. Certū eſt etiam Martine iſtā conclu. eſſe detractoriam, & uiri ponētis os in celū, nec minus certū eſt, erroneū & hereticū eſſe dicere: quod extante rationabili cauſa Papa non poteſt pro uolūtate plus & minus dare de ſuffragio unius alteri, cum deus hoc ſibi conceſſerit.

Nolite os ponere in celū

Mar. Quis ſcit ſi omnes animæ in purgatorio uellent redimi, ſicut de ſancto Seuerino, & Paſchali factum narratur.

Syl. Quicquid ſit de ſomnijs ꝓpter que nūꝗ̄ a ſana doctrina recedēdū eſt, doctor angelicus in. xxj. diſtin. iiij. querēs an pena purgarorij ſit uolūtaria, & multipliciter de pena diſtinguēs ſic cōcludit. Abſolute nulla pena eſt uolūtaria, qa ex hoc eſt ratio pene, ꝙ uoluntati cōtrariaṫ, ſed conditionate, ſiue ex ſuppoſitione alicuius finis pena eſt uoluntaria, ſicut uult quis pati uſtionem ut ſanetur & hoc dupliciter contingit. Aliquando enim per penam aliquod bonum acquirim⁹, ut patet in uſtione; & ſic ipſa uolūtas aſſumit penā, ut in ſatisfactione

Arguta diſt. de pœna ſi ſit uoluntaria.

patet,

patet:quæ ſcilicet in hac uita eſt meritoria. Aliquando uero per pœnam nullū bonū nobis accreſcit:tamen ſine pœna ad bonum peruenire non poſſumus;ſicut patet de morte naturali;ſine qua ſcilicet non uenitur ad regnum:& tunc uoluntas penā non aſſumit, ſed tolerat, & quantum ad hoc uoluntaria dicitur:& ſic pœna inquit purgatorij eſt uoluntaria. Ex quibus uerbis diui Tho.patet:ꝙ qui in purgatorio ſunt;illā pœnam non eligūt: ſed illatam patienter tollerant, & uellent libenter ea carere ſi poſſent. Adde ꝙ anima ſeparata grata deo nullū habet maius deſyderium, ꝗ̄ uidendi deum, cum ad hoc omne ſuum uelle ſicut ad finem ordinetur;licet pro dei uoluntate patienter toleret:unde ſi cum dei uoluntate poſſit carere pœna impediente uiſionem in hoc maxime letatur;pluſꝗ̄ gaudium aliquod in hoc mundo nobis poſſit obtingere. Dicere autem oppoſitum, ridiculum & ſtultum eſt,

Hic bis puer ſanū uirū ridet ſenex.

Mar. Nullus ſecurus eſt de ueritate ſuæ cōtritionis,multo minus de conſecutione plenariæ remiſſionis.

Syl. Hoc de uiuentibus uerū eſt :animę uero quę purgantur, certæ ſunt ſe dei gratiā habere:& conſequenter ſe indulgētias aſſequi,ſi rite conferantur,maxime plenarias;quibus ſtatim a tormentis ad gaudia deducuntur.

Mar. Quam rarus eſt uere pœnitens,tam rarus eſt uere indulgētias redimens,id eſt,rariſſimus.

Syl. Eſto ꝙ recte doceas:tñ ſuperflue doces:cum iam idē ſupra uirtualiter poſueris,immo plus,quia dixiſti non aſſequi niſi perfectiſſimos,qui rariores ſunt ꝗ̄ ueri penitētes,cum inter hos quidam ſint alijs minus perfecti. Dico etiam ꝙ uere penitentes tot ſunt,quot attriti confitentes,cū omnes tales dei gratiā aſſequantur,niſi obicem ponant.

Attritus cōſitens obicem ponit mirabili more.

Mar. Damnabuntur in æternum cum ſuis magiſtris,qui per literas ueniarum ſecurus ſe credunt de ſua ſalute.

Syl. Qui per dictas literas ſine bonis operibus tutos ſe putant fatui ſunt, qui uero ex ſpirituali commodo eiuſmodi literarum concipiunt ſpē melius uiuendi & moriendi,& purgatorias penas citius euadendi,recte ſentiūt,& ſic docentes recte docēt. Time aūt tibi magis Martine,ne uana eruditione inflatus, nūꝗ̄ reſipiſcas,eternoꝗ̄ pereas & damneris.

Hui quale periculum minatur.

Mar. Cauendi ſunt nimis, qui dicunt uenias illas donum eſſe dei inæſtimabile, quo reconciliatur homo deo.

Syl. Cauendi ſunt magis detrahentes dei uicario,cū iniuſte,tum etiā falſe & erronee. Qui uero dicunt(ut refers) uere dicunt,modo reconciliatio illa intelligatur improprie per amotionem reatus,qui animam a dei contemplatione clara ſecludebat.

Indulgentiæ donū inæſtimabile,quia auri pondo plus ſexcētis. nō potuimus eaꝗ̄ precium hacten' equare licet modo uenīāt uilius.

Mar. Gratiæ enim illæ ueniales tātum reſpiciunt pœnas ſatisfactionis ſacramentalis ab homine conſtitutas.

Syl. Iam liquet ex dictis quantum falſa & erronea ſit iſta ſentētia,etſi de poſſe Pontificis maximi ſermo ſit,ēſt etiam heretica,quaſi Papa non poſſit omnem penam per indulgentias abolere.

Mar. Non Chriſtiana prædicant, qui docent quod redēpturis animas

mas per confeſſionalia, non ſit neceſſaria contritio.

Syl. Nullum eſſe declamatorē reor: qui tam ſtulte docuerit: qua uero intentione tales poſitiones in medium afferas ipſe uideris. Si qui tamē docerent: ꝙ non contriti nō uane indulgētias proſequuntur: quia proderunt contritione ex poſt facto accedente: non male docent apud complures peritos: quia ſicut Papa poteſt cōſtitutionem facere aut inficere ut ex tunc; ita etiam poſſet indulgentias largiri ut ex nunc ſuo tempore ualituras.

Quaſi nō ſic declararent cōmiſſarij.

Mar. Quilibet Chriſtianus uere compunctus habet remiſſionem plenariā a pœna & a culpa, etiam ſine literis ueniarū ſibi debitam.

Syl. Si ſentis ꝙ omnis cui plena remiſſio pene debetur: eam aſſequitur: non obſtante ꝙ ueniarū literis careat; eſto ꝙ uerum doceas; tñ nihil dicis; quia deū dare omnibus que eis apud ipſum debentur ex congruo uel condigno: dubitauit nullus. Si uero ſentis (ut uerba tua pre ſe ferūt) ꝙ ſine dictis literis omnibus uere cōtritis debita ſit plena remiſſio penarum: hereticum eſt: & Canones oēs penitentiales euacuas & euertis: & tertiam partem ſacramēti penitentie: id eſt ſatiſfactionem: & omnia iura loquentia de penitentia ſalutari imponenda: & purgatoriū. Niſi forte dicas: ꝙ penam omnē remitti: & penam omnē exoluere idem ſit; quod abſurdum eſt.

Quaſi ueteres ferme nō ignoraſſent tertiam hanc partē pniæ.

Mar. Quilibet uerus Chriſtianus, ſiue uiuus ſiue mortuus, habet participationem omnium bonorum Chriſti, & eccleſiæ, etiam ſine literis ueniarum a deo ſibi datam.

Syl. In opere bono quo reatus pene deletur: puta ieiunio: oratione: & elemoſyna, duo ſunt ſecundū doctrinam ſanctorū: unum eſt meritum, quod nullius eſſe poteſt niſi operantis, qui ſolus pro opere proprio premio donatur: alterū eſt ſatiſfactio, que aliud a merito eſt, unde is qui elemoſynā largitur pro anima parentis, ſibi quidē meretur, pro amico autem ſatiſfacit ad abolendū pene reatum. Quis enim auſit negare elemoſynam horum utriꝗ ualere. Si ergo de bonis operibus Chriſti & eccleſie loquaris quantum ad meritum, licet pro alterius merito nullus muneretur: quilibet tamē deo gratus ex aliorum meritis aliquid boni percipit, puta protectionem dei, ſicut deus recordatus Abrahe, liberauit Loth tempore euerſionis Sodome, uel ſaltem ipſum gaudium, quod quiſꝗ bonus habet de bono alieno, ſecundū illud Pſal. Participē me fac deus omniū timentiū te &c. Sed quia hoc participiū paucis nō poteſt plene abſolui dimittatur. Si uero loquaris de eiſdem Chriſti & eccleſie operibus gratia ſatiſfactionis, dico cum diuo Thoma, quod in abſolutiōe a peccatis ex bonitate dei interueniente Chriſti martyrio, ſemper aliquid relaxatur de pena, non autem pena tota, alioquin plene implens iniunctum a ſacerdote uel canone, etiam ſi nō plene ſatiſfecerit deo euolaret, quod eſt hereticū, immo non oporteret ſacerdotē quicꝗ imponere, niſi forte per uiam medicine ad precauendū impoſterū.

Doctrina ſāctorū. i. Tho. numerus ꝑ nūero. Figit fectionē operis boni ridiculam.

Participium opinor nois & uerbi.

Mar. Remiſſio tamē, & participatio Papæ nullo modo eſt contemnenda, quia, ut dixi, eſt declaratio remiſſionis diuinæ.

Syl. Siue de culpa, ſiue de pena intelligas, utrobiꝗ damnabiliter erras, quia & culpam relaxat diſpoſitiue, & miniſterialiter, & ſimiliter penam per uenias ut crebro iam dictum eſt.

Mar. Difficillimũ eſt etiam doctiſſimis Theologis, ſimul extolle-
re ueniarum largitatem, & contritionis ueritatem coram populo.

Hoc eſt ſancti Thomę & Capreoli.

Thomiſtice affingit deo difficultatẽ ignoſcendi niſi a Ponti. p indulg. cogatur.

Syl. Poſtq̃ Martine peruerſe docuiſti, iam nunc detrahere incipis, & uenia-
rum declamatoribus, & Pontifici conſequenter. Quod autẽ difficile aſtruis
ego impoſſibile aſtruo tibi, tuiq; ſimilibus, qui nõ es (pace tue dixerim) bona-
rum diſciplinarũ preceptis inſtitutus, qui duo falſa precepta tenes, que uenias
euertunt: unum quidẽ, ꝙ uera contritio aboleat omnẽ penã, ut ſupra uideris
innuere: aliud, ꝙ uera contritio penas uenijs p̃eligat ſemper, ut ſequenti con-
clu. patebit. Theologi autẽ bene inſtituti facile efficiunt, quod tu difficile pre-
dicas, dicentes: ꝙ ſicut in humanis offendens quenq̃; cũ iactura honoris, aut
rerũ, & ſi ex bono animo offenſi reſtituatur ad amicitiã abolita culpa, nõ tamẽ
ſemper abolita emenda, immo nec actione iniuriarũ plerunq;: ita etiã & deus
abolita culpa lege cõmuni uult ꝙ peccatorũ emendã preſtet, ut qui peccando
ſue uoluntati pluſq̃ debuiſſet indulſit, aliquid cõtra ſuã naturalẽ uoluntatem
ex uoluntate electiua patiatur, quod eſt penas dare pro culpis.

Mar. Contritionis ueritas pœnas quærit & amat, ueniarum autem
largitas relaxat & odiſſe facit, ſaltem occaſione.

Se elidit, nã ſi uera contritio amat pœnas, ergo nõ indulgentias eas remittentes.

Syl. Hec eſt tua potiſſima ratio, quare difficile dixeris utraq; poſſe ſaluare.
Dico uero cũ ſancto Tho. ꝙ q̃diu penas dare pro ſceleribus eſt alicuius boni
allatiuum, ut in preſenti uita, quando meritoriũ eſt, uera contritio amat penas
ad merendum & precauendũ a peccatis, ſine tamen contemptu ueniarũ, quia
utrunq; melius eſt q̃ alterum, ubi uero pene nullum bonum afferũt, ſed retar-
dant a bono glorie, quod eis non exſolutis haberi nequit, pene non aſſumun-
tur, ſed tolerantur, dulciſſimumq; eſt animabus ab eis miſericorditer abſolui,
& ita in purgatorio eſt.

Mar. Caute ſunt ueniæ Apoſtolicæ prædicandæ, ne populus falſe
intelligat eas præferri cæteris bonis operibus charitatis.

Syl. Verũ utiq; doces, ſed nõ minus caute ſunt improbande & reſtringende
in preiudiciũ apoſtolice facultatis, & priuilegij conceſſi a deo beato Petro.

Mar. Docendi ſunt Chriſtiani, quod Papæ mens non eſt, redem-
ptionem ueniarũ ulla ex parte comparandã operibus miſericordiæ.

Indulgẽtias aiunt p̃uocare ad op̃a miſericordię.

Syl. Docendi ſunt etiam, ꝙ mens pontificis eſt per uenias prouocare fideles
ad opera pietatis, ſiue diuini cultus & miſericordie, & ꝙ melius eſt beneſacere
& uenias aſſequi q̃ horum neutrum, uel alterum moliri.

Mar. Docendi ſunt Chriſtiani, quod dans pauperi, aut mutuans
egẽti, melius facit q̃ ſi uenias redimeret, quia per opus charitatis cre-
ſcit charitas, & fit homo melior, ſed per uenias non fit melior, ſed tan-
tummodo a pœna liberior.

Indulgentiæ ſũt meritorię

Syl. Docendi ſunt etiã, ꝙ qui utrunq; poteſt melius eſt. Docendi ſunt etiã ꝙ
per uenias nõ fit homo melior eſſentialiter: fit tñ melior cõcomitãter, quia ero
gare in opus pium aut alias bonũ pro aſſecutiõe ueniarũ meritoriũ eſt, unde ce
teris paribus melius eſt dare elemoſynã gratia ueniarũ, q̃ gratia meriti preciſe
quia

quia ibi duo bona ſunt,ſcilicet meritũ,& ſublatio impedientis ac retardantis a gloria,id eſt, reatus penarum,hic uero unicum eſt.

Mar.Docẽdi ſunt Chriſtiani,ꝙ q uidet egenũ,& neglecto eo,dat pro ueniis,non indulgẽtias Papæ,ſed indignationẽ dei ſibi uendicat.

Syl.Docẽdi ſunt etiã ſcriptores caſtigati⁹ ſcribere,q̃ tu ſcribas,qa quod ſcribis,nõ eſt uerũ,ubi quis petenti pauperi põt elemoſynã ſine peccato negare, quod creberrime accidit,neq; ubi negat̃ cũ peccato qđẽ ueniali,ſed ſine mortali,quia ꝓ ueniali ſolo nõ uendicat ſibi hõ indignationẽ dei,cũ gratię,& charitati,ueniale nõ repugnat,& cõſequẽter nec amicitię quã ad deũ habemus.

Quàm maligne patrocinatur paupẽibus bene,pa ſtas frater.

Mar.Docendi ſunt Chriſtiani,quod niſi ſuperfluis abundent,neceſſario tenentur domui ſuæ retinere,& nequaꝗ effundere.

Syl.Docendus es & tu ſufficiẽtius diuidere,quia tẽporalis hominũ facultas inſufficienter diuidit̃ per neceſſaria que quis domui ſue tenet̃ retinere,que ſcilicet ſunt neceſſaria,ſine qbus nõ & ſupflua,ſed hec eſt diuiſio ſufficiẽs iuxta diuũ Tho.Bonorũ enĩ temporaliũ hominis quedã ſũt neceſſaria ad uitam ſuã & ſuorũ,que dicunt̃ neceſſaria,ſine qbus nõ,ſupple uiuit̃,quedã uero ſunt neceſſaria ad uitã decentẽ,que dicunt̃ neceſſaria,ſine qbus nõ bene,& quedã nec ſic nec ſic,que dicunt̃ ſuperflua ſimpliciter. De primo neceſſario nec uenie ſunt redimẽde,nec elemoſyna danda,niſi quis eligat mori dando pro bono rei publice. De ſecundo tenent̃ homines elemoſynã dare ſolũ in neceſſitate extrema,põt autẽ & debet homo dare de conſilio extra dictũ caſum partẽ huius neceſſarij cum indiuiſibili nõ conſiſtat,nõ autẽ totũ.Sic ergo patet ꝙ etiã non habens ſuperflua,poteſt redimere uenias,ex parte eius quod eſt neceſſarium, ſine quo non bene.

O philoſophũ plus q̃ Ariſtotelicũ hoc eſt pl⁹ q̃ gentilẽ,extrema neceſſitate.i.cũ ãpliuſ pđeiſe nõ pt eſt elemoſyna danda.

Mar.Docendi ſunt Chriſtiani,quod redemptio ueniarum eſt libera,non præcepta.

Syl.Docendi ſunt etiã,& docere debẽt boni filij eccleſie Romane & conſequenter dei,ꝙ princeps pro cõmuni bono poſſet coactiue exigere bona a ſubditis,ſed pontifex Romanus,utriuſq; poteſtatis apicẽ tenens,pro fabrica Baſilice ſancti Petri,que eſt totius Chriſtiani populi bonũ,petit quod iubere poſſet,& petendo munerat̃ ex theſauro ſibi tradito.

O adulatorẽ põt ne pont. ad emendas indulgẽtias cogere?

Mar.Docẽdi ſunt Chriſtiani,quod papa ſicut magis eget,ita magis optat in ueniis dãdis pro ſe deuotã orationẽ,q̃ promptã pecuniã.

Syl.Immo nõ ſunt ſic docẽdi,quia hoc eſſet eos a multis bonis quę ueniarũ gratia faciũt dimouere, ſed poti⁹ ſunt docẽdi,ꝙ oẽs fideles ex debito charitatis tenent̃ pro ſummo paſtore,etiã ſine uenijs orare,& ꝙ papa multotiẽs dat uenias,ut fideles prouocet ad orandũ pro ſe,ut ſemp̃ facit in ſua capella. Quando uero ultra oɫones etiã pecunijs indiget uenias largit̃,nõ gratia pecuniarũ, ſed eius rei ad quã pecunia ordinat̃,puta inſtaurationẽ hoſpitaliũ & eccleſiarũ & hoc cũ facit,oĩes quorũ intereſt letant̃ & gratulant̃ oẽs,niſi ꝙ tu Martine id quod in alijs eccleſijs inſtaurandis laudat̃,in fabrica prima totius reip.Chriſtiane uituperas,qui ſi a dño noſtro habuiſſes bonũ Epiſcopatũ cũ plenaria indulgentia ad eccleſie tue reparationem,forte dulcioribus uerbis abundaſſes,& quibus detrahis,uenias extuliſſes.

Lepide dicit nã rarus eſt trapezita,q nõ uelit pecunias propter uſum.

Vide q̃pulchre ex ſe alios metitur.

Mar.Docẽdi ſunt Chriſtiani,quod ueniæ Papæ ſunt utiles,ſi non

 in eis

in eis confidant, ſed nocentiſſimæ, ſi timorẽ dei per eas amittãt.

Pro indulgẽtijs agendæ gratię, num potius ꝙ bñficio redemptionis?

Syl. Docẽdi ſunt etiã, ꝙ confidẽtia ueniarũ ab alijs bonis operibus nõ retardans nihil obeſt, ſed occaſionaliter prodeſt, dum anima ex hoc in gratiarũ actiones aſſurgit. Docẽdus etiã es tu, ut cautius obſerues, ne paucis uerbis tibiipſi contradicas, qui interdũ uenias dicis eſſe utiles, interdũ ſolum ſigna diuinæ relaxationis, que ſigna etiam apud te ſunt fallacia, cum ſcribas nullũ eſſe certum ꝙ relaxationem penarum ſit aſſecutus.

Mar Docendi ſunt Chriſtiani, quod ſi Papa noſceret exactiones uenialium prædicatorum, mallet Baſilicam beati Petri in cineres ire, ꝙ̃ ædificari cute, carne, & oſſibus ouium ſuarum.

Maximũ ſecretũ, qđ nemo hoĩm ignorat, Lutherius traduxit cõtra charitatem. i. qſitum impudẽtem.

Syl. Docendi ſunt potius Chriſtiani, ꝙ tu iniuſte predicatoribus detraxeris contra ordinem fraterne correctiõis, talia ſecreta, ſi qua ſunt (quod uix credo) in publicũ per uniuerſum orbem ſeminando, qui talia ſi noueras, debuiſti fraterne correctionis normam obſeruare, eo uel maxime ꝙ talis ſit huius innocẽtiſſimi pontificis mens, ut nullus non inique modo, uerumetiam nec indecenter operetur aut uiuat.

Mar. Docendi ſunt Chriſtiani, quod Papa ſi ſicut debet, ita uellet, etiam uendita, ſi opus ſit, Baſilica ſancti Petri, de ſuis pecuniis daret illis, a quorum plurimis quidã concionatorũ ueniarũ pecuniã eliciunt.

Syl. Docendi nõ eſſent iſta populi, quia eſſet contra fraternã charitatẽ, ſed ſi nõ ſperař de clamãtiũ correctio per ſecretã moniti onẽ (iſta eñ nõ fiunt in ambone, docẽdus eſſet is p̃latus, cuius intereſt, & ſingulariter dñs noſter Papa, ſi tamẽ aliq̃ tales ſint, quod ut credã, uix adduci poſſem, quia eſto ꝙ declamatores forent rapaces, per uim tñ nõ extorquẽt, ſpõte uero nullus eſt adeo ſtultus, ut ſi uſq̃ adeo ſit egens, ut pro eis ſuffragio Baſilica ſancti Petri uendẽda foret, uel id pro indulgentijs pecunias effundere, unde potius credo ꝙ loquaris per talenta, & talia aut excogitas, aut exornas.

Mar. Vana eſt fiducia ſalutis per literas ueniarum, etiam ſi cõmiſſarius, immo Papa ipſe animam ſuam pro illis impignoraret.

Syl. Vana eſt iſta tua cõcluſio & ſimiles, quia nullus eſt tam ſtult⁹, ut ſalutẽ ſuã talibus literis cõmittat ſine uolũtate penitẽdi uel ſtatim uel tandẽ, ſed tu uideris loqui nõ theologice, ſed tragedice ad aures populorũ exhauriendas, uide autẽ ne diuino iudicio inde exhaurias maledicta irriſiones & cenſuras.

Tragedice loqui & exhaurire aures.

Mar. Hoſtes Chriſti & Papæ ſunt ii, qui propter uenias prædicãdas, uerbum dei in aliis eccleſiis ſilere iubent.

Merito alibi interdictum ne predicetř q̃ minus indulgentiæ illius ueneãt

Syl. Raris crebra cedere conſueuerũt, ſic celebrius coliť annalis ſolennitas ſanctorũ, q̃ ſabbatina dei matris, aut pene quotidiana trinitatis. Sic ex cauſa põtifex cuiq; declamatori pro loco & tẽpore indulget, ut alijs ſilentiũ indicat, quo populũ habeat frequẽtiorẽ, ut inquiſitori utq; ordinario, quod poteſt cõmẽdari. Aſtruere uero pape hoſtes eſſe, qui cum ſua gratia & beneplacito operantur, aut etiam dei, ſtultum & ridiculum eſt.

Mar. Iniuria fit uerbo dei, dum in eodem ſermone æquale, uel longius tempus impenditur ueniis, ꝙ̃ illi.

Quaſi deus uipẽ de queſtuoſis indulgentijs ſit locutus.

Syl. Dico ut ſupra proxime, & ulterius, ꝙ ita loqueris, ac ſi publicatio ueniarum cum his que illam comitantur, declaratoria & hortatoria, non ſit ſemina

tio

tio uerbi dei, q̃iod nego.

Mar. Mens Papæ neceſſario eſt, quod ſi ueniæ, quod minimũ eſt, una campana, unis pompis, & ceremoniis celebrant̃, Euãgeliũ, quod maximũ eſt, centũ campanis, centũ pompis, centũ ceremoniis p̄dicet̃.

Syl. Dico ut ſupra proxime, & ulterius, q̃ conſimiles cõcluſiones nõ decẽt grauem theologũ, ſunt enim pueriles, & uidentur eſſe uiri ſtomachati, & inſerentis os in celum, & contra ſtimulum calcitrantis.

Ecce uerũ pueri potius fatentur q̃ graues theologi

Mar. Theſauri eccleſiæ, unde Papa dat indulg. neq; ſatis nominati ſunt, neq; cogniti apud populum Chriſtianum.

Syl. Non eſt mirũ ſi uulgus iſta nõ nouit, cum tu, qui cũ orbe uniuerſo te diſputaturũ obtuliſti, iſta aut nõ intellexeris, aut fingas, ut patebit. Sunt enim iſti theſauri noti & nominati, nõ quidẽ lumine noſtre rationis, ſed ſpirituſſancti, qui per ſanctos ſuos nos edocet, quibus tu nõ aſſentiens, autoritate tua, aut tui ſimiliũ, alios theſauros effingis. Venie ergo ſiue indulgẽtie auctoritate ſcripture nobis nõ innotuere, ſed auctoritate eccleſie Ro. Romanorũq; pontificum, que maior eſt, inter quos ſanctus Gregorius primus (teſte diuo Tho.) indulgentias dedit Rome in ſtationibus, ceteriq; ſunt ſecuti. Theſaurus ergo iſte ſecundũ ſanctos, cũ theologos, tum etiam canoniſtas, ſunt merita Chriſti & ſanctorũ, non ea ratione qua merita, ſed qua ſatiſfactiones.

Indulgentiæ autoritate ſcripturæ nobis nõ innotuere, ſed põtificũ Ro. q̃ illa maior ẽ.

Mar. Theſauros certe unde indulgentiæ dantur, non eſſe temporales patet, quia non tam facile eos profundunt, ſed tantummodo colligunt multi concionatorum.

Syl. Nõ doces Martine, ſed detrahis, nõ cõcionatorib⁹ tantũ, quos ſcis rem ſuã nõ ꝓmouere, ſed innocentiſſimo pontifici, & q̃dẽ iniuſte, quippe qui nil uellet aut inique, aut etiã indecẽter agi, maxime uero p̃textu ſue auctoritatis.

Mouet inuidiã Lutherio

Mar. Nec ſunt iſti theſauri merita Chriſti & ſanctorum, quia hæc ſemper ſine Papa operantur gratiam hominis interioris, & crucẽ, mortem, infernumq; exterioris.

Syl. Immo ſecundũ ſanctos tam theologos, q̃ canoniſtas celebriores, ſũt p̄dicta merita Chriſti & ſanctorũ, nõ ea ratione qua merita, ſed qua ſatiſfactiões Chriſto ſuꝑuacanee, ſanctis autẽ ſuperabundãtes. Quarũ ſatiſfactionũ ualorẽ uerũ eſt quidẽ in nobis operari, & nobis applicari, ſed non ſic, ut plene per eas liberemur ab om̃i reatu, niſi in caſu duplici: primo quidẽ ſi nos ꝑ ſatiſfactionẽ plenã eis cõiungamur: ſecũdo uero ſi pontifex eas nobis plene ꝑ indulgentias applicet. Si aliter ſentis, aberras a fide, nec indulgẽtiarũ theſaurũ intelligis.

Bellũ ſõniũ.

Mar. Theſauros eccleſiæ ſanctus Laurentius dixit eſſe pauperes eccleſiæ, ſed locutus eſt uſu uocabuli ſuo tempore.

Syl. Etiam nunc latenter mordes potius q̃ doceas, quaſi tẽporibus noſtris pauperes nõ ſint põtificis hominũq; theſauri, puto autẽ quod licet Romanus clerus a ꝑfectione primeua declinarit, quod nõ inficior: tu tamẽ nõ ſis talis, q̃ poſſis irreprehenſibiliter reprehẽdere, & qui a primeua patrũ religioſitate nõ declinaris, quod equidẽ uel hinc conijcio, quia nullus ſapiens eſt (ut reor) qui te eſſe detractorẽ iniuſtũ non aſtruxerit, quanq̃ etiã utinã ſic Rome eſſent bona cetera, ſicut elemoſine pie, quod ut reliqua taceam, etiã pauperũ numerus ſine numero indicio ſit: maxime uero in pio pontifice, qui nulli quantumuis

Hoc clamat totus mũdus nec ignorat Germania, q̃tũcũq; barbara italis dicatur.

extero aut ingrato uiro, ſcit petita denegare.

Mar. Sine temeritate dicimus claues eccleſiæ merito Chriſti donatas, eſſe theſaurum iſtum. Clarum eſt enim quod ad remiſſionem pœnarum & c[illegible] ſola ſufficit poteſtas Papæ.

Mediãte theſauro ędificatur arx.

Syl. Si cuiuſq; ſancti teſtimoniũ citaueris, tecũ in hoc ſentientis, temere te ſic docuiſſe negabo, qđ puto nõ facies. Et quidẽ fateor ad id ſufficere poteſtatem pont. maximi eo modo quo poteſtas regis ad arcem fabricandã, uidelicet mediante theſauro, q nõ ſit poteſtas, ſed materia poteſtatis. Cũ em̃ eccl'ia ex theſauro iſto faciat indulgẽtias plenarias, ſi theſaurus iſte ſit claues eccl'ie, aut claues admote peccatoribus operabunť cum electione, ſic ꝙ in ſacramẽtali penitẽtia nõ operabunť quantũ poſſunt, abſoluendo ab omni pena ſicut ab om̃i culpa, aut ſemper penã totaliter abolebunt, quorũ utrũq; falſum eſt: primũ quidem, quia nullus ſacerdos ſic abſoluẽdo intendit, ſed intendit peccatori benefacere quantũ poteſt: ſecundo uero, quia purgatoriũ tollit: unde doctor angelicus docet per clauem remitti partẽ pene, nõ totam. Iſte ergo theſaurus materialiter eſt

Clauiũ ptãs.

ſatiſfactio Chriſti & ſanctorꝫ, effectiue autẽ eſt clauis iuriſdictiõis qua diſpenſatur. Igiť poteſtas pont. per clauẽ ordinis oẽm culpã, & per clauẽ iuriſdictionis, cuius eſt indulgere, omnẽ penã ex cauſa poteſt abolere.

Mar. Verus theſaurus eccl'iæ eſt ſacroſanctũ euangelium.

Syl. Verũ quidẽ Martine dicis, ſed tñ equiuoce loqueris de theſauro: & hoc ipſum uerũ quod dixiſti, ad malũ finẽ ordinas, ut uideť, ut etiã ſtatim patebit.

Mar. Theſaurus euangelii eſt merito odioſiſſimus, quia ex primis facit nouiſſimos, theſaurus indulgentiarũ merito eſt gratiſſimus, quia ex nouiſſimis facit primos. Igitur theſauri euangelici retia ſunt, qbus olim piſcabantur uiros diuitiarum, theſauri indulgentiarum ſunt, quibus nunc piſcantur diuitias uirorum.

Canẽ uocat.

Syl. Si mordere canũ eſt propriũ, uereor ne tibi pater canis fuerit, qui ad hoc uideris natus ut mordeas, uereor inſuꝑ ne ꝓpter tuã dicacitatẽ, & illationẽ tui oris in celum aliquid mali tibi cõtingat; nec uideo quõ uenias excuſandus ab anathemate ex capite multiplici, nec puto ꝙ uir ſis mẽtis compoſite, qui talia caracteribus formanda tradideris.

O Chriſtianã modeſtiã.

Mar. Indulgentiæ quas concionatores uocant maximas gratias, intelliguntur uere tales quo ad quæſtum promouendum.

V. burſæ q̃ aiæ indulgentiæ plus ꝓſũt

Syl. Iam pontifice deſerto, ſpũſſancti muneribus detrahis, quaſi ipſe indulgẽtie nõ anime, ſed burſe perutiles ſint, quod blaſphemiam dixerim.

Mar. Sunt tamen reuera minimæ ad gratiam dei, & crucis pietatem comparatæ.

Sũt maximę ꝑ hyperbolẽ ut culex.

Syl. Hi qui uenias gratias maximas aſſerunt nulli cõparantes, excuſandi ueniunt ꝑ hyperbolen, tu uero qui eas cõparas gratie Chriſti, uide quo nã pacto excuſabere dicẽs eas minimas, cũ etiã ſint gratie alie, & alia dona minora, puta ipſa bona fortune, nec reor poteris aliquã excuſationẽ pretẽdere, que ueniarũ declamatoribus eque nõ congruat, cõſequenter autem iniuſte mordes.

Mar. Tenentur epiſcopi & curati ueniarum Apoſtolicarum, commiſſarios cum omni reuerentia admittere, ſed magis tenentur omni-

bus

bus oculis intendere,omnibus auribus aduertere,ne pro commiſſiõe Papæ ſua illi ſomnia prædicent.

Syl.Si tibi talia dicẽti animus ineſſet eqnus & bonus,tacendũ eſſet,ſed ſicut diabolus in omni ſuo opere ſuam ſuperbiã,ita tu quoq; in omni pene tua con/cluſione tuam maleuolentiam redoles.

Mar.Cõtra ueniarum Apoſtolicarum ueritatem qui loquitur,ſit ille anathema & maledictus.

Syl.Effigiem geris eius,qui conſignare ſe putans,in lumẽ proprium impin git.Veritati enim ueniarum aut ignorantia,aut malitia multum detraxiſti,ut liquet ex dictis.

Mar.Qui uero contra libidinem & licentiam uerborum concio/natoris ueniarum curam agit,ſit ille benedictus.

Syl.Sit inquã benedictus,ſi charitate,ſi iuſtitia,ſi pietate mouetũr,qui uero contra licentioſum in dicendo,licentioſior eſt in ſcribẽdo,a deo quidẽ bonus efficiaĩ,ab hominibus uero ad aliorũ monimentũ caſtigetur.

Malo nodo malus querẽdus cuneus.

Mar. Sicut Papa iuſte fulminat eos,qui in fraudẽ negocii indulgen tiarum quacunq; arte machinantur, multomagis fulminare intendit eos,qui per ueniarum prætextum in fraudem ſanctæ charitatis & ue/ritatis machinantur.

Syl.Dominus noſter Papa tante uirtutis creditur,ut per ſuos miniſtros nil indecens fieri uelit,an uero in eos delinquẽtes intendat animaduertere p ana/thema ut dicis,puto neſcias.

Mouet inuidiam.

Mar.Opinari uenias Papales tantas eſſe,ut ſoluere poſſint hoĩem etiã ſi quis per impoſſibile dei genitricẽ uiolaſſet,eſt inſanire.

Syl.Aſtruere q habẽs plenitudinẽ ptãtis a Papa ad uenias poſſit abſoluere a culpa in dicto caſu per ordinis clauem,& a pena per clauem iuriſdictiõis,non eſt inſanire,ſed ſane ſentire,cum etiam idem poſſit in Iudam,& in eos,qui aut uirginem aut Chriſtum interemiſſent, modo eſſent uiatores. Videris autem loqui tragedice.

Sic affirmaſſe prodeſt.

Mar.Dicimus contra,quod ueniæ Papales nec minimum pecca/torum uenialium tollere poſſunt quo ad culpam.

Syl.Immo tibi tollere nõ poſſunt ueniale,etiã quo ad penã,quippe quoniã ſecundũ te ſunt ſolũ ſigna & nõ cauſa remiſſionis. Quod uero per uenias cul/pa remittaĩ,predicatorẽ ueniarũ docuiſſe credo nullũ,quippe cũ etiã rudiori/bus liqueat aſſecutionẽ ueniarũ preexigere culparũ abolitionem,cũ huius rei gratia etiam ruſtici ſua crimina fateantur.

Cur nõ Martini uerba dicitis libere, ſi ita creditis

Mar.Quod dicitur,nec ſi ſanctus Petrus modo Papa eſſet, maio/iores gratias dare poſſet,eſt blaſphemia in ſanctum Petrũ & Papam

Syl.Et ſi ſanctus Petrus credaĩ ſanctior fuiſſe omni poſt futuro pontifice,& in gratijs perſonalibus copioſior, quantũ tamẽ attinet ad clauẽ iuriſdictiõis &

Pe. et Leo. x æquãtur, etſi ille hũc in re leuicſa. i. gratia perſonali forte excelſe rit.

ordinis erroneum eſt, ne hereticum dicam; dicere Leonem. x. Petro primo mi-norem, & non poſſe de iure quecunq; ille potuit.

Mar. Dicimus contra, quod etiã iſte & quilibet Papa maiores habet, ſcilicet euangeliũ, uirtutes, gratias curationũ &c. ut. i. Cor. xii.

Mouet inuidiam.

Syl. Timeo ne dei iudicium ſuper tuum caput portes, qui per ironiam ita irriſorie loqueris uniuerſo orbi de tanto pontifice; Vtinam autẽ tibi ſint ille uir-tutes, que in domino noſtro predicantur.

Mar. Dicere crucem armis papalibus inſigniter erectã, cruci Chriſti æquiualere, blaſphemia eſt.

Quęlibet crux ęq̃ adoranda ipſi Syluestro.

Syl. Tibi nõ credere quoniã iam cepi, neq; hoc puto ab aliquo ueniarũ declamatore p̄dicatũ ita nude, ut recitas, quãq; q̃libet crux in qualibet materia eque repreſentet imaginẽ Chriſti, & eque adoranda ſit, ſecluſa ratione contactus, de qua ad preſens breuitatis gratia ſuperſedeo.

Mar. Rationem reddent epiſcopi, curati & theologi qui tales ſer-mones in populum licere ſinunt.

Mouet inuidiam.

Syl. Videris Martine uelle te per hec iuſtificare, quaſi recte feceris, detrahendo uenijs cõtra preceptũ dñi noſtri Pape, & detrahẽdo ueniarũ cõcionatorib⁹ & pontifici contra preceptum dei, ſed nequãq; propterea ꝙ theologus ſis, ue-nis in predictis excuſandus, ſed arguendus, plectendus, & ad omnem hereſim abiurandam cogendus.

Mar. Facit hæc licentioſa ueniarum prædicatio, ut nec reuerentiã Papæ facile ſit etiam doctis uiris redimere a calumniis, aut certe argutis quæſtionibus laicorum.

Syl. Pulchre ſub colore exceſſuũ eorum qui declamant, iterum impingere uis in pontificem, quæſtiones ſecularibus aſſcribens, ſed age, en reuerentia & amor ad pontificem docebit me ſoluere inſolubilia tua, incipe.

Mar. Scilicet cur Papa non euacuat purgatorium propter ſanctiſſimam charitatem, & ſummam animarum neceſſitatẽ, ut cauſam omniũ iuſtiſſimam, ſi infinitas animas redimit propter pecuniam funeſtiſſi-mam, ad ſtructuram Baſilicæ, ut cauſam leuiſſimam.

Facit chriſtũ inſtitorẽ, & nihil gratis nobis largientem.

Syl. Deus qui tanq; agens ſupremũ, omnia uertit ac dirigit in finem poſtre-mũ, unde & omnes homines uult ſaluos fieri, nulli uoluit gratiã, qua in finẽ illum dirigat & ſaluet elargiri, niſi ex parte eius, qui gratiã erat acceptur⁹, eſſet p̄paratio quedã, & meritũ cõgruitatis, quẽ apparatũ qui habere nequeũt ut infantes, his uult ſuffragari p̱ alios Chriſtus quoq;, q ꝓ nobis infinite ſatiſſactionis paſſionẽ tulit, nõ uult illã nobis ſuffragari, niſi nos p̱ noſtrã ſatiſſactionem inſufficientẽ, eius ſatiſſactioni ſufficienti & ſup̱abundanti iungamur. Cum ergo deus poſt penam anime ex contritione & clauſbus miſericorditer abolitã, ex ſua ſimul miſericordia & iuſtitia talem animã addixerit tali pene exoluen-de, puta annorũ centum, qua ratione debet pontifex totam illã penã, uel etiam partem relaxare cum tanto preiudicio iuſtitie diuine, niſi ex parte talis anime aliquod meritũ afferaẽ, puta elemoſyna, aut ieiuniũ, aut oratio a ſe aut ab alio

Sancti canoniſtæ.

pro ſe oblatũ? Inde eſt ꝙ clamant omnes ſancti, cum theologi, tũ canoniſte, in ueniarũ largitiõe cauſam aliquã oportere interuenire, que cauſa eſt q̃cq̃d eſt in dei gloriam, uel promotionem boni cõmunis, & hmõi. Patuerit ergo cur

Papa

papa purgatoriũ nõ euacuat, quia uidelicet nõ ſubeſt rõnabilis cauſa relaxãdi rigorẽ iuſtitie diuine in oĩbus aĩabus purgatorij, que ſi ſubeſſet, utiq; poſſet illud euacuare, puta ſi dareẽ plena indulgentia, etiã defunctis porrigẽtibus adiutrices manus ad expeditionẽ in Turcas, & q̃libet aĩa purgatorij amicũ haberet, ſibi debite & cõplete ſuffragantẽ. Charitas autẽ pont. & neceſſitas aĩaꝝ nõ eſt ratio efficax ſic relaxandi iuſtitiã diuinã, quã deus talis neceſſitatis cõſcius, & infinite charitatis ac miſericordie uiſceribus plenus ſanxit & inuiolabiliter ſeruat. Age nunc Mar. & alia queſita multiplica.

Nulla eſt cã rõnalis ꝓ oĩbus aĩabus redimendis e purgatorio

Ecce pecunia potior ẽ charitate.

Mar. Cur ꝑmanẽt exequiæ & anniuerſaria defũctoꝝ, & nõ reddit aut recipi ꝑmittit bñficia ꝓ illis iſtituta, cũ iã ſit iiuria ꝓ redẽptis orare.

Syl. Due huius cauſe ſunt. Prima qdẽ, ꝙ incertũ ſit, an is q porrigit manus adiutrices ut aĩe cupiã plenã ueniã obtineat, ſecũdũ ꝓpriã facultatẽ porrexerit qđ neceſſe eſt: põt ẽm aliqñ porrigere nimiũ parce, q̃ caſu aĩa non aſſequit̃ indulgentiã plenã, ſed ſecũdũ ꝓportionẽ exhibiti ad id totũ quod fuerat exhibendũ, ut docuit diuus Tho. Alia uero cauſa eſt, quia & ſi ſuffragia nõ proſint iam redemptis, alijs tamẽ proſunt, & hoc ipſum morituri intendebãt, qui ſibi anniuerſaria ꝑpetua ordinarũt, cũ nõ ſit ueriſimile ꝙ crederẽt ſe in purgatorio perpetuo futuros, donec celi cũ terra mouendi forent.

Pauce dotes nõ naneiſcũtur indulgentias ꝓ aĩab⁹

Mar. Itẽ quæ noua illa pietas dei & Papæ, quod impio & inimico ꝓpter pecuniã cõcedũt aĩam piã & amicã dei redimere, & tñ ꝓpter neceſſitatẽ ipſiuſmet piꝫ & dilectꝫ aĩæ nõ redimũt eã gratuita charitate.

Syl. Quæ eſt iſta noua ignorãtia tua (ut cũ ſtomacho loquar) ut putes ꝙ de⁹ iſinita charitate ſua (iuſtitia ſic exigẽte) aĩam cõſcius in tali neceſſitate cõſtituerit, & deinde nulla facta mutatione ex parte dei uel animæ debeat eam ex tali neceſſitate educere? Interueniat ergo cauſa aliqua neceſſe eſt, ut clamãt ſancti uniuerſi, ſi dei iuſtitia aut relaxãda penitus, aut certe mitigãda eſt, q̃ cauſa nõ ex parte dei (inuariabilis ẽm eſt) ſed ex parte anime penſanda eſt.

Pecunia põt mutare aĩam i purgatorio & intenſiſſima charitas non mutat.

Mar. Item cur Canones pœnitentiales re ipſa & non uſu in ſemet abrogati & mortui, adhuc tamen pecuniis redimuntur per confeſſionem indulgentiarum, tanq̃ uiuaciſſimi?

Syl. Viſis conclu. tuis Martine, doctus mihi primo aſpectu uiſus es, dicta uero tua exactius ꝑſcrutanti, mihi uideris ſatis groſſus; quippe qui nõ uideas, ꝙ licet canones eiuſmodi quo ad id ſint abrogati, ꝙ ſecũdũ illos penitẽtie nõ ſũt neceſſario imponẽdæ peccatoribus, cũ hodie ſint oẽs arbitrarie, nõ tñ abrogati ſunt quantũ ad hoc, ut reatus ad penã iuxta eos taxandã nõ maneat, niſi forte alicubi diuine iuſtitie menſurã excedant, plus iuſto imponẽtes, & quãtũ ad iſtum reatum pene uiuentẽ & ligantem redimuntur. Vnde tibi pro regula obſeruandũ eſt, ꝙ eccleſia Ro. ſicut in dicto, ita & in facto ſuo nõ fallitur in fide aut moribus, alioquin a uia ſalutis aberras.

Acumen de pœna arbitraria.

Optĩa regulã

Mar. Item cur Papa, cuius opes hodie ſunt opulentiſſimis Craſſis craſſiores, non de ſuis pecuniis magis, q̃ pauperum fideliũ ſtruit unã tantum Baſilicam ſancti Petri.

Syl. Vbi multe diuitie, ibi (diuina ſcriptura teſte) multi ſunt qui comedunt illas; & forte S. dñs noſter ꝓ ſuo gradu & maieſtate eſt pauperior te, cui ſi cenſus eſſet exiguus, forte non uacaret iſta conſcribere. Quid uero latenter reprehendis

Põtifex Ro. pauper.

Impare põt pecuniam

hendis ex laicorũ perſona pontificẽ, qui pecunias excipiat a ſpõte offerẽtibus qui pro hoc cõmuni; & quidẽ celeberrimo bono, iuſte tanq̃ ſummus in mundo gemina poteſtate rex imperare eas & indicere poſſet.

Mar. Item quid remittit, aut participat Papa his, qui per contritionem perfectã ius habent plenariæ remiſſionis & participationis.

Syl. Si quis tantã cõtritione torquet̃, ut omniũ peccatorũ ſuorũ reatũ aboleat, huic Papa nihil penarũ remittit, ſed ſi reris oẽs contritos eſſe eiuſmodi, euertis purgatoriũ, & non modo hereticus, uerũ hereſiarcha es quantũ ego ſentio, qui hactenus nullũ relegerim iſta nefanda docuiſſe.

Mar. Itẽ qd adderet̃ eccleſiæ boni maioris, ſi Papa ſicut ſel' facit ita cẽties in die cuilibet fideliũ has remiſſiões & participatiões tribueret

Plenariã indulg. ſæpius redimens, lucrũ habet ex ponendo pecunias.

Syl. Duo bona adderent̃, unũ quod neceſſe eſſet fideles toties repetere cauſam gratia cuius dantur ueniæ, puta elemoſynã aut orationẽ, aliud, quia remitteretur omnis nouus penarũ reatus, ſi quis poſt ueniã incidiſſet.

Mar. Exquo papa ſalutẽ q̃rit animarũ p uenias magis q̃ pecunias cur ſuſpẽdit uenias & literas iã olim cõceſſas, cũ ſint æque efficaces?

Syl. Ideo facit, ut ſicut olim p̃deceſſores ſui uenias dederunt, p ſtructuris minoris momẽti, & q̃ iam forte uel ex toto, uel ex parte explete ſunt, ita ipſe pro iſta ſtructura largiat̃ omniũ preclara, & in hanc fideliũ pia uota colligantur.

Mar. Hæc ſcrupuloſiſſima laicorũ argumẽta ſola poteſtate cõpeſcere, nec reddita ratione diluere, eſt eccleſiã, & papam hoſtibus ridendos exponere, & infelices Chriſtianos facere.

Apex pt̃ãtis in pontifice.

Syl. Eccleſia Ro. que in Ro. põtifice uirtualiter incluſa eſt, tp̃alis & ſpirtualis poteſtatis ſummũ in papa apicem tenet, & ſeculari brachio (prout iura decernũt) põt eos q fide primo ſuſcepta, deinde male ſentiũt cõpeſcere, nec tenet̃ rationibus certare ad uincẽdos, pteruientes, niſi maxime ueritas in aperto eſt, ego tñ uolo tecũ rationib⁹ agere, & experiri quid ſcribẽdo poſſis. Hoſtes autẽ ſe irridẽtes, & corpales & ſpũales, ſolet eccl'ia ad nihilũ (deo iuuãte) deducere.

Minatur.

Mar. Si ergo ueniæ ſecũdum ſpiritum & mentẽ Papæ prædicarentur, facile omnia illa ſoluerentur, immo non eſſent.

Argotizationibus. Elegantia Italica.

Syl. Si mens põtificis eſſet illa quã tu ſcripſiſti, eſſet mens male docta, & longe a ueritate aberrans, ut patuit, & clarius patebit: cũ iam non concluſionibus ſed argotizationibus agemus.

Mar. Exhortandi ſunt Chriſtiani, ut caput ſuũ Chriſtũ per pœnas mortes, infernoſq; ſequi ſtudeãt, ac ſic magis per multas tribulatiões intrare cœlum, q̃ pro ſecuritate pacis confidant.

Syl. Exhortãdi etiã ſunt, ut caueãt a doctrina tua tuiq; ſimiliũ, que nec ſana, nec charitatiua eſt, ſed detractoria & ſugillatiua. Tribulatiões uero in hac quidẽ uita a uiris pfectis eligunt̃, quãdo ſunt alicuius boni allatiue, in futuro autẽ ſecus, ut ſupra ex diuo Thoma deductũ eſt. Hæc ergo ſunt Martine, que ad cõcluſiões tuas reſpõdẽda occurrerũt, poſthabitis in fine quibuſdã uanis que loqueris. Eia nũc age, aut improba mea, aut tua proba. Ego quoq; impoſterũ itidem faciam. Et ut latior tibi campus certaminis adſit, etiã ea q̃ in Sylueſtrina ſcripſi, ſubſtinenda propono.

Quã Thomiſtice puocat Lutheriũ ad certamẽ, qui nũq; poſthac in arenã prodibit.

FINIS.

REVE

REVERENDO IN CHRISTO PATRI SYLVESTRO PRIERATI, ordinis Prædicatorum, ſacræ Theologiæ profeſſori celeberrimo, ſacriꝗ; Palatij Apoſtolici magiſtro, F. Martinus Lutherius Auguſtinianus, æternam in Chriſto Salutem.

PREVENIT AD ME REVERENDE Pater, Dialogus ille tuus, ſatis ſuperciliosſus, & plane totus Italicus & Thomiſticus. In quo & ſi cauſaris te iam ſenē armiſꝗ; deſuetum, denuo me is uerbis ad certamē impelli, tñ uelut Entell⁹ ille de me Darete, ut ais, referre paras uictoriā inſperato, niſi quod eo ipſo Dareta magis ꝙ̄ Entellū exhibes, quod rumores ponis ante ſalutē, & (ut dicitur) Encomium ante uictoriam. Age igitur, fac quod facis, fiat uoluntas domini. Vale.

Omitto fundamenta tua, quorum intelligentiā magis ſuſpicor ꝙ̄ capio. Et more exemploꝗ; tuo, mihi quoꝗ; fundamēta iaciam neceſſe eſt.

Primū eſt illud beati Pauli, Omnia probate, quod bonū eſt tenete. & Gal. ij Si angelus de cœlo aliud uobis euangelizauerit, ꝙ̄ accepiſtis, anathema ſit.

Secundū eſt illud B. Aug. ad Hiero. Ego ſolis eis libris, qui Canonici appellanť, hūc honorē deferre didici, ut nullū ſcriptorē eorū erraſſe, firmiſſime credā Cæteros autē quātalibet doctrina, ſanctitateꝗ; polleāt, nō ideo uerū eſſe credo (quia illi ſic ſenſerūt &c.

Tertium, illud Cle. de pœ. & re. c. abuſionibus. Quæſtoribus nihil licere, in uenijs prædicandis, ꝓponere populo, ꝙ̄ quod in eorum literis continetur, hoc eſt quod tu dicis, ea quæ eccleſia de facto facit.

Fundamēta Lutherij ꝓ indulgentijs intelligēdis.

His fundamentis, ſi me intelligis, ſimul intelligis totū tuum dialogū funditus euerſum. Nam tu perpetuo uerborū textu, non niſi nuda uerba ponis, aut ſolas opiniones diui Thomæ mihi nunc demum decantas, qui æque ut tu nudis uerbis incedit, ſine ſcriptura, ſine patribus, ſine Canonibus, deniꝗ; ſine ullis rationibus. Ideoꝗ; meo iure, id eſt, Chriſtiana libertate, te & illum ſimul reijcio & nego: immo ita cogit me autoritas fundamenti primi & tertij, & ſuadet exemplū Auguſtini in fundamēto ſecundo. Nā ſi apud Iurecōſultos ꝓuerbiū recipiť, Turpe eſt Iuriſtā loqui ſine textu, tu uide ꝙ̄ ſit honorificū Theologū, qui maxime omniū debet, loqui ſine textu, quē Apoſtolus iubet calceatū eſſe pedibus in præparatiōe Euangelij, & Epiſcopū potentē, nō in ſyllogiſmis & opinionibus hominum, ſed in doctrina ſana: nimirū ea, quā alibi diuinitus inſpiratā uocat. Hoc eñ cōſiliū ſi fuiſſet ſeruatū, minus nunc eccleſia haberet inutilium quæſtionum & opinionum, & plus Euangelij & Chriſtianæ ueritatis. Iam accedamus, & iudicemur ſimul.

Thomas nudis uerbis, ſine ſcriptura, ſine patribus ſine canonibus, deniꝗ; ſine ullis rationibus loquiť

Theologus ſcripturā loquatur.

Primo, Quatuor falſitates in trib⁹ primis cōcluſiōibus a me cōprehēſas ꝓnuncias. Primam, quod ſaluator impoſſibile iuſſerit, ſcilicet fideles omni tēpore habere actum pœnitentiæ, interioris uel exterioris. Cum enim dicat, agite, nō loquiť de habituali interiore pœnitētia, quę ſola ꝑpetua eſt, & cōſequēter loquiť de actuali, interiori uel exteriori. Agere enim, uel actus, uel nō ſine

actu

CONCORDIA SEM- ST. LOUIS

actu eſt. Hæc tua. Vere tua ſunt,id eſt,adeo ſcholaſtica & Thomiſtica,immo Ariſtotelica,ut me pigeat & tædeat ea confutare. Rogo,ubi hic ſcriptura, patres,aut canones ſonant? Deinde miror,quod iuxta Peripateticam iſtam Theologiam,uerbum illud agite,non ad ſolam internam actionem retuliſti.

Modeſtia Lutherij.

Item quid ſi & ego tua induſtria uſus te calumniarer,& dicerem: Omnē uitam,quod ego poſui,non eſſe idem quod omni tempore,quod tu interpretaris. Sed tamē admitto,nec duriter agam tecum,reuerebor canos tuos & dignitatem tuam. Rem ipſam tueri conabor. Ideo paulo fuſius hic tecum fabulabor ut iam ſecundo totum tuum dialogum ſubuertam.

Agite,nō dicit actum,in euangelio.

μετανοεῖτε

Primum,falleris reuerende pater in uerbo,agite,quaſi id actum importet, quem contra habitū diſtinguas. Idem eſt enim,agite pœnitentiā,quod pœniteat uos,ſeu,ut auſus eſt interpres Latinus Actu.ij. Pœnitemini & ſaluamini &c. Nam & Græci Metanoite,quod pœnitentiam agite,tranſtulerunt,reſipiſcite,ſeu ad mentem & cor redite,ſignificat.

Pœnitentiā habitualē ueteres non po fuerunt.

Secundū,habitualis illa pœnitētia,nec a uobis intelligibilis,nec uulgo tradibilis,nulla eſt apud me,ſed a uobis conficta ex Ariſtotele,præſertim,ſi qualitatem quandā in anima perpetuam & ocioſam intelligitis,aut doce eam ex ſcrip.patribus,canonibus,ratiōibus. Nolo,ut ſcias,te,aut S. Thomam nudos habere magiſtros,in his rebus quæ ad animam pertinent,quæ ſolo uerbo dei uiuit,& paſcitur,ideoq; unus eſt eius magiſter Chriſtus. Hunc autem in te loquentem non audio,ſed Ariſtotelē & hominem.

Ariſtotelem loquitur Syluester,non Chriſtum.

Impoſſibile iuſſit deus in præceptis.

Tertium,peſſime facis,quod negas ſaluatorem impoſſibilia iuſſiſſe,plus quam peſſime facis,quod hoc falſitatē audes appellare. Ideo enim ſemper orare oportet: Dimitte nobis debita noſtra,quia nunquam facimus,aut implemus mandata dei: Nec poſſumus in hac uita implere. Sicut B. Augu. locupletiſſime contra Donatiſtas & Pelagianos teſtatur. Sed & Paul. Rho. vij. queritur ſe captiuari in legem peccati,& non facere bonum quod uult. Similiter & Gal. v. Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnē. Hæc enim ſibi aduerſantur,ut non ea quæ uultis faciatis. Iſtæ ſunt inimicitiæ,quas poſuit deus inter ſemen ſerpentis & ſemē mulieris,id eſt,inter carnem & ſpiritū,inter cōcupiſcētiam & charitatē. Quod ergo non omni tempore pœnitemus,& reſipiſcimus, uitium eſt,licet impoſſibile ſit fieri. Concluſit enim deus omnes ſub peccatum,ut omnium miſereatur.

Quartū,Omnes doctores Eccleſiaſtici ſentiunt mecum,nullus autē tecum. Sic enim B. Augu. totam fidelium uitam,crucem & martyriū eſſe pronunciat. Quemadmodū & Iob. vij. militiam ſeu tentationem uocat,uitam hominis ſuper terrā. Et B. Bern. Stare in uia dei,& nō proficere,eſt deficere. Et alibi; Vbi incipis nolle fieri melior,deſinis eſſe bonus. Et hoc eſt quod in Pſal. uita iuſti uocatur uia,ſemita,non domus aut ſtatus,ut uitam eius quendam curſum,& non ſtatum eſſe doceat. Sicut de Chriſto omniū iuſtorum archetypo dicit; Exultauit ut gygas ad currendam uiam. Sed hanc uiam ſemper currere nō poteſt homo,niſi dilatetur cor eius. Iuxta illud; Viam mandatorū tuorum cucurri,cū dilataſti cor meum. Hæc eſt illa renouatio mentis,quā Apoſtolus Paulus,nō ut tu,intermittendam,ſed de die in diem,de claritate in claritatem,in eandem quæ in Chriſto eſt,formam promouendā docet. Sed nō ex nobis,immo ſicut a ſpiritu domini &c. quia præceptum eſt impoſſibile &c.

Chriſtiani ſemp cupiūt proficere.

Renouatio mentis ſemper curanda

Chriſtus optima in nobis ſine nobis operatur

Quintum,In omni bono opere potius agunt,quam agunt filij dei,ſicut Rho. viij. dicit; Qui ſpiritu dei agūtur,hi filij dei ſunt. Et ea opera,omniū qui remotiorem

tiorem

tiorē Theologiā guſtauerūt iudicio, ſunt optima, que ſine nobis, in nobis operatur Chriſtus; & ea fere peſſima, quæ iuxta Ariſtotelis peſſimam doctrinā, nobis eligentibus, &, ut uocant, liberio arbitrio mediante, operatur. Sic eñ fit, ut optime ieiunet, qui alia meliora meditatus, ne cogitat quidē an ieiunet. Hic eñ longiſſime omniū ab edendi cupiditate ſeparatur. Nō aūt ita qui ſe ſentit & proponit ieiunare. Ita qui ſancta meditatur, aut ea quæ ſuæ ſunt uocationis, operaſ intentus, quibus cū a uitiis abſtrahit, uel abſtractū conſeruat, ſine dubio uerissime pœnitet, ſi tñ id amore dei, nō ſui cauſa faciat. Quia id demū eſt uiuam & uerā pœnitentiam agere, animū a uitiis propter deū ſeparare, & ſeparatū ſeruare, magiſq; ſeparare. Tu uero q ſacramentalē illā & initialē pœnitentiā ob oculos tantum uerſas, cuius feruor & tu multus durare non poteſt ſine miraculo, inuenisti impoſſibilitatem.

Propoſitum noſtrum non dat operi bonitatem.

Agere uerā pœnitentiā, eſt a uitiis abſtinere.

Secūdam falſitatē meam ita pronuncias. Verbū Chriſti dicentis, pœnitentiā agite, non poteſt intelligi de ſacramentali pœnitētia. Hanc falſitatē eſſe ſic oſtēdis. Tripliciter, inquis, pœnitētia dici conſueuit. Primo eſt uirtus quædā, cuius obiectū eſt peccatū ſub ratiōe emendabilis; actus uero eius eſt dolor uoluntatis de peccato. Ipſa uero eſt habitus moralis, eliciēs dictū actū reſpectu prædicti obiecti. Secundo pœnitentia eſt ſacramentū, cuius partes ſunt, contritio, confeſſio, ſatiſfactio. Tertio accipitur uulgariter pro ſatiſfactione iniuncta a ſacerdote & omni carnis mortificatione &c. Hæc Syluester.

Martinus. Iſte ne eſt quæſo cæſtus ille immani corpore Entellinus, quo audaculum hunc Dareta cruentabis? Doleo & iā pœniteo, me adeo cōtempſiſſe quendā tuæ ſecte patrē in noſtra Germania, qui contra meas eaſdem poſitiões & ridicule, & inepte pugnauit, Longe tñ acutius & doctius q̄ tu. Et niſi canos tuos uererer, ſicut me decet, ꝑfecto hāc tuā diſtinctionē pro dignitate tractarē.

Sylueſtri inſcitiam miratur Martin.

Primo, quis dedit tibi, aut diuo Thomæ hanc poteſtatē, ut uerbū ſimpliciſſimū, ſimpliciſſimi & unici doctoris Chriſti, in tres diuideres ſectas? Hoccine eſt ſcripturā interpretari, an potius dilacerari? Qua ſcriptura quibus patribus, quibus rationibus hanc diſtinctionem ſtabilies quæſo? Thomæ non credo, Syluestrum, & ſi Palatii magiſtrum, nego.

Thomas ſimplicia diſtinguit.

Secundo, iterū ructuas Ariſtotelicam philoſophiam de uirtute morali, de obiecto, de actu elicito, quaſi ego talia nūq̄ audierim: deinde quæ talia ſunt, ut in populo doceri nō poſſint, nec ad ſcripturæ intelligentiā utilia, portenta duntaxat uerborum, non niſi ad contentiones fouendas conficta.

Scholaſticæ Theologiæ dogmata ualent tñ ad pugnas uerborum.

Tertio, penitentiam uirtutem, dolorem uoluntatis definis. Qua rogo autoritate? Tua? Quid hæc ad Martinum?

Quia eſt magiſter ſacri Palatij.

Quarto, quod eſt omnium acutiſſimum, immo immaniſſimus cæſtus Entelli, quod pœnitentiā primo modo uirtutem, diſtinguis a pœnitentia tertio modo, quā uocas omnē carnis mortificationē. Ergo pœnitentia uirtus nō mortificat carnē? Quid ergo facit? Viuificat carnē uel ſinit uiuere carnē? Quod aūt nō mortificet carnē, tua illa probat acutiſſima diſtinctio, q̄a pœnitētia primo mō non eſt pœnitentia tertio modo. Hoc ſic intelligo, Pœnitentia dolor uoluntatis, qui uere mortificator carnis eſt, non mortificat carnem. Si hæc Germanus diceret, frigidum cœlum culparem. Nunc quia Italus hæc dicit, ſub ardenti cœlo degens, quid prætendam, non inuenio. Niſi quod uerum te in epiſtola dicere credo, ſcilicet te & ſenem eſſe, & in commentariis Thomæ non tam implicitum, q̄ immerſum, immo ſubmerſum credo.

Cōmentariis Thomæ immerſus eſt Syluester.

Quinto pœnitentiam ſecundo modo ſatiſfactionem etiā eſſe dicis. Itē tertio

Diſtinctiões diſtinctioni bus nouis de ſendunt.

Chriſtus cũ Thoma uix intelligitur.

modo ſatiſſactionem eſſe, dicis. Et primo modo ſi eſt dolor uoluntatis, nō poteſt fieri quin & ipſe dolor ſatisfactionem operetur. Rogo quot modis tandem diſtingues ſatisfactiones? Hæc ideo impugno, ut hanc tuam diſtinctionem denuo ſeptẽ aliis noue confictis diſtinctionibus defendas, more ſacræ Scholaſticæ Theologiæ. Et tũ dicas, omnes nihilominus in uerbo Chriſti intellectas, ut perſuadeas mihi doctrinam Chriſti ſine Thomæ & Syluestri diſtinctiōibus intelligi nō poſſe. id enim opus eſt ut perſuadear, qui Chriſtum niſi ſine Thoma intelligi uix credo.

Pœnitẽtiam agite, non intelligitur de ſatisfactiõe, alioqui Papa nõ poſſet diſpenſare.

Sexto, Libera me quæſo ex his anguſtiis meis. Si uerbum Chriſti poteſt intelligi de ſacramentali pœnitentia, præſertim tertia eius parte, id eſt ſatisfactione, uerbum autem Chriſti eſt præceptum immutabile, quomodo fit ut ſacerdotalis poteſtas ſacramentalem ſatisfactionem mutet, dando indulgentias & remiſſiones ſatisfactionis? Nonne uides uel aliam eſſe ſatisfactionem ſacramẽtalem quam Papa remittit, ſcilicet eccleſiaſticam: uel ſi eadem eſt, nullas eſſe prorſus remiſſiones, & indulgẽtias eſſe meras illuſiones, & ſimulatas remiſſiones. Nō enim remittere poteſt, quod deus præcepit & ligauit.

Syluester diſtinguẽdo ſe inuoluit.

Septimo, ſi ſatisfactio comprehenditur in pœnitentia ſecundo & tertio modo, utraꝗ autẽ eſt quæ a ſacerdote iniungitur, rogo quomodo ſtabit hæc diſtinctio? Sacramentalis enim ſatisfactio non eſt niſi quæ a ſacerdote imponitur; & eadem eſt, te autore, quæ tertio modo accipitur. Iure mihi ueniam dabis, ſi hæc non capio. Aeneum enim caput, & naſum ferreum habeo, id eſt, indocile & incapax tantæ tuæ Theologiæ ingenium, ſi ita placet.

Tu nunc uide, quomodo uerbum Chriſti non ſolum poſſe, ſed debere etiam intelligi de qualibet harum trium pœnitentiarum, contendas.

Verba Syl.

Tertiam falſitatẽ meam perſecutus dicis: Tertia falſitas eſt ad hominem, id eſt ad te. Quod ſcilicet Chriſtus non intendit loqui ſolum de interiore pœnitẽtia. Hoc enim in ſe quidem uerum eſt. Sed tibi, qui uis Chriſtum his uerbis indicere pœnitentiam in omni uita, de exteriori non poteſt intelligi, quam oportet intercidere ſomno & gaudio, gaudendo cum gaudentibus, & huiuſmodi. unde tibi ſolum de interiori poteſt intelligi, non omni, ſed habituali, quia etiã interiorem actum liberi arbitrii dormientes neceſſario intercidimus. Hæc Syluester.

Falſitas ad hominem.

Pœnitentiã agunt ſine intermiſſione, oẽs qui ſunt in gratia.

Carnificina, & hypocriſis conficta, eſt pœnitentia a Theologis

Credo hæc acuta tibi & firma uideri. Placet autem quod dicis falſitatẽ eſſe ad hominẽ, id eſt, ad faciem & apparentiam, reuera autem ualidiſſimam ueritatem De habituali pœnitentia, & omni uita agenda, ſupra ſatis dixi; quæ & ſi non fit omni uita, debet tamẽ fieri omni uita, ideo enim peccamus, quanꝙ hi qui ſunt in gratia, nullo momento ſunt ſine pœnitentia, tam exteriori ꝙ interiori, quia ſanctificant ſe ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, licet & carnificinam illam confictamꝙ hypocryſin non faciant.

Pœnitentia luget & gaudet.

Id non ſatis admirari, poſſum quod apete negas pœnitentiam in gaudio agi poſſe, cum pœnitentia eo ſit purior, quo fuerit hilarior & iucundior. Hilarem datorem diligit deus. Sed Apoſtolum quæſo reprehende, qui Theſſalonicenſibus præcipit; Semper gaudete in domino. Et Pſal. ſemp laus eius in ore meo. Dic rogo, ut aliquando etiam plorent, & maledicant in domino. Igitur ſemper in domino gaudendũ, ſemper in nobis plorandũ. In deo habemꝰ unde gaudeamus; in nobis, unde lugeamus. Ideo ſit gaudium in luctu, & luctus in gaudio; gaudiũ in abſcondito, luctus in cognito. Sed hæc nō ſunt Scholaſtica, ideo differo in aliud tempus.

Quod

Quod uero dicis, Vel in ſomno intercidere neceſſario actᵒ pœnitẽtię. Agnoſco egregium Ariſtotelem in te ex Ethicis ſuis fabulãtem, ubi dicit, ꝙ miſer & felix dimidio uitæ nihil differunt, uterq; eñ dormiunt nocte, id eſt, nihil agũt, uel felicitatis, uł infelicitatis. Quõ põt tibi uera Theologia placere, cui placet tã inſipiẽs philoſophus? Audi Apoſtolum Pau. ad Ro. Qui manducat, domino manducat. Qui non manducat, domino nõ manducat. Et iterum: Qui uiuit, domino uiuit. Qui moritur, domino moritur. Sic & ad Corin. Non eſtis ueſtri empti enim eſtis precio magno. Hunc, rogo, liceat imitari, & dicere: Qui dormit, domino dormit. Qui uigilat, domino uigilat. Et alibi: Siue comeditis ſiue bibitis, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Domino autẽ dormire, credo non negabis eſſe dei uoluntati parere. uoluntati autem dei parere, optima certe pœnitentia, & a uitiis purgatio eſt. Puto etiam quod dormiens uiuat: ſi uiuit, certe domino uiuit, ut hic dicit Apoſtolus.

Pœnitentia uera nõ interciditur ꝑ ſomniũ.

O impiã theologorum temeritatẽ, qui ſimplicem & purã Chriſti philoſophiã, Ariſtotelicis nugis infeciſtis.

Item quomodo audes dicere, dormientem fidelem eſſe uacuum actibus bonis, qui tum maxime bonis actibus plenus eſt, quando deum in ſe quieto agere patitur, & ſabbatum domini celebrat? Sed ſiſto, neſcio enim an Thomiſtica theologia hanc theologiam unꝗ̃ ſenſerit. Paulina eſt enim, non Peripatetica.

Thomiſtica Theologia.

Quartam falſitatem meam tandẽ hanc ponis, Quod pœnitentia interior nulla eſt, niſi foris operetur uarias carnis mortificatiões. ſic enim ego poſui. Immo, inquis, exterior pœnitẽtia nulla eſt ſine interiori: interior autem ſola poteſt hominem ſaluare. Sed hanc falſitatem meã tuipſe tollis & dicis: Poteſt tamen hoc dictum tuum uerum, & a ſaluatore intentum habere ſenſum, ſcilicet quod omnis interior pœnitentia operatur uarias carnis mortificationes exterius, id eſt, pro loco & tempore &c. Gratias ago tandem, quia defendis me. Hic cõcordamus aliquantum, ſed rurſum repente diſſentis, dicens: Hic autem ſenſus tibi uidetur impoſſibilis. Hic ego, Tibi uidetur impoſſibilis, mihi uero eſt non tantũ poſſibilis, ſed & in eſſe ſemper, ut Peripatetice tecum loquar, Quia omnia iuſti opera ſunt pœnitentiæ, id eſt, mutationes & renouationes de die in diem. Hæc autem non poſſibilia modo, ſed neceſſaria quoq; ſunt, niſi ſis de nonagintanouem iuſtis, qui pœnitentia non indigẽt: aut ſocius Phariſæi, qui non eſt ſicut cæteri hominum. Nam nos cum eccleſia cõgemimus aſſidue: Erraui ſicut ouis quæ perijt, quære ſeruum tuum. & cum publicano uocẽ turturis ſonamus: Deus propitius eſto mihi peccatori. Et cum Iob: Veremur omnia opera noſtra. Et Dimitte nobis debita noſtra, cum omnibus ſanctis dicimus, non ſolum uerbo ſed corde & opere. Semper enim in timore dei agimus. Timor autem principium eſt ſapientiæ, id eſt, mutatio de inſipientia ad ſapientiam, quæ eſt ueriſſima pœnitentia. Factis oſtendit ſe non egere pœnitentia, ait Bern. qui non aſſidue ad pœnitentiam feſtinat. Tuam tamen ſententiam non damno, qui non nouiſti aliam ꝗ̃ ſacramentalem illam, & neſcio quanto tempore duntaxat durantẽ. Nos nec continuam iſtã ſemper agi a nobis pro debito dolemus & confitemur, ideo & pœnitemus ſimul, & non pœnitemus ſatis.

Pœnitentiæ ſunt omnia opera iuſti.

Timor dei.

Syluestro ignoſcendũ, qui præter ſacramẽtalem, nullam nouit pœnitentiã.

Hæc rogo uerboſiſſime a me tractata boni conſulas, quia neceſſariũ fuit oſtẽdere tibi, ꝗ̃ nihil meas poſitiones caperes, & ꝗ̃ fruſtra ex tã infirmis principijs totum hunc Dialogum deduxeris. Nihil uideo relictum in dialogo, quod non ex his abunde confutatum iam ſit. Sed ſponte mea latius tecum agam.

Quoniam ad propoſitionem meam quartam dicis, doctrinam hanc eſſe falſam, impoſſibilem & erroneam, niſi pœna intelligatur pro exteriore mortifica

catiõe, pro loco & tempore. Satis iam dictum eſt, Exteriorem pœnitẽtiam eſſe debere aſſiduam, & ſi fieri non poteſt quo ad actus pœnitentiæ a te intellectos fieri autem poteſt quo ad actus a Chriſto doctos, id eſt quos eccleſia remittere non poſſit, hi ſunt renouatio mentis, de die in diem. Vera ergo pro tua opiniõe dicis. Sed non probas meam ſententiam falſam & impoſſibilem. Illud uero nõ poſſum tolerare, quod dicis, improprie a me dici, odiũ ſui, quãtum ad uere pœnitentes attinet. Nullus eñi imbutꝰ gratia diuina, inquis, odit ſe, ſicut nec proximum, quem ad inſtar ſui diligit.

Odiũ ſui habet quilibet bonus, q̃uis in deo ſe diligat.

Libens permitto, ut cum tuis, de odio ſui, propriiſſime loquaris, modo permittas mihi, ut cum domino Ieſu Chriſto improprie loquar, quando dicit: Qui odit animam ſuam in hoc mũdo, in uitam æternam cuſtodit eam. Et cum Apoſtolo Rho. xv. Non debemus nobis placere. Et iterum: Non qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt. Tu uero cum perſuadeas, uere pœnitentes ſeſe diligere, neceſſario cõcedes, ut & cõmendent ſeſe tãq̃ uere diligibiles, bonos, iuſtos, ſapientes, & ſic ſibi placeant. id aũt nihil aliud eſt, q̃ cum Phariſæo horrenda ſuperbia, nõ pœnitere, ſed irridere deũ. Sic enim docetis infelices diſcipulos Scholaſtici Theologi, ſuperbire ſcilicet & perire. Sed latior eſt iſta materia, q̃ nunc patiatur negocium tractare. Error enim & ignorantia dilectionis, longe lateq̃ nimis perſuaſit, doctiores maxime.

Superbiã docet Syl. cum Theologis ſcholaſticis.

Ego ſic ſapio, quod homo Chriſtianus ſeipſum non diligat, niſi in deo, in ſeipſo uero non niſi odiat, hoc eſt, cum ipſe ſit mendax & uanus, deus autem uerax, nihil eorum quæ ipſe cupit aut nouit, diligat, ſed omnia quæ ſibi contraria ſunt, quærat. Nihil autem eſt contrarium mendacio & uanitati q̃ ueritas. Ita fit ut dum ſe odit, & ſibi ſemper contraria amat, ueriſſime ſe diligat, non in ſeipſo, ſed in ueritate, quæ mendaci ſibi eſt contraria. Sic ſancti crucem, mortem, ſtultitiam, ignominiam dilexerunt & cupierunt, quibus tamen ipſi non niſi perdebantur, quia ſeipſos in nihilum redegerunt, ut eſſet deus omnia in omnibus. Et hoc habent uerba Chriſti: Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. Proinde, quando Chriſtus dicit proximum diligendum ad inſtar ſui, meo iudicio, de peruerſo & incuruo amore loquitur, quo homo quærit non niſi quę ſua ſunt. qui amor non rectificatur, niſi omittat quærere quę ſua ſunt, & ea quæ ſunt alterius, quærat. Hæc ſententia eſt B. Pauli epiſt. v. Nõ quæ ſua ſunt cõſyderantes, ſed quæ aliorum. Et. j. Corin. xiij. Charitas non quærit, quæ ſua ſunt. His uerbis manifeſte prohibet amorem ſui. Ideo ſenſus præcepti eſſe uidetur, Diliges proximum tuũ ſicut teipſum, id eſt, diliges te ſolum & peruerſe. Si aũt amorem eiuſmodi in proximum tuum dirigeres, iam uere diligeres. quod ex eo patet, quia non p̃cipit ut homo diligat ſe. q̃d utiq̃ feciſſet, ſi bonꝰ eſſet ſui amor ſed inuenit amorem ſui, & alio tranſfert, & ita rectificat. Et heu rem fontibus lachrymarum digniſſimam, quod hac amoris ſciẽtia tã uacui ſunt omnes ferme Doctores Scholaſtici, ut pro ſancta charitate, fœdiſſimam cupiditatem doceãt. Nec altius incedunt, q̃ ille paganus, qui dixit: Proximus eſto tibi, quod tamẽ alius rurſus gentilis Terentius damnauit.

Dilectio cũ odio ſui in bono coniungiť

Proximũ diligas ſicut teipſum, amore incuruo.

Illud quod ais, Nullus imbutus gratia & uere pœnitens odit ſe, uidetur inferre, quod uacuus gratia odiat ſe: quod tamen contra omnes ſcripturas eſt, quæ ubiq̃ deteſtantur eos, qui ſeipſos amant, ut. ij. Timoth. iij. & illud omnes quæ ſua ſunt quærunt. Inde etiam apud tuos magiſtros damnatur affectus commodi. Item fruitio creaturæ, uſus dei, & abuſus rerum, Amor male accendens &c.

Amãt ſe peccatores.

Niſi

Niſi illud Pſal.x.te mouet, quod dicitur, Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. licet in Hebr. ſit, odit anima eius. ſ. dei: tamen permitto ꝙ odit animã ſuã: Sed hoc facit peſſime diligendo animã ſuam, ut Bea. Auguſt. Ioan. xij. interpretatur. Amor ut pereat, odium ne pereat. Sed fortaſſe uoce tantummodo hic diſſentimus, niſi quod ſcio uoces has raro pro ueritate intelligi.

Peccator peſſime diligendo, animam ſuam odit.

Contra quintam propoſitionem meam, ubi dixi, per indulgẽtias non remitti pœnas, niſi arbitrio ſacerdotis uel Canonum impoſitas, Dicis, me circa factum eccleſiæ male ſentire, & ſanctis diſſentire, ideo concluſionem meam tuo iudicio hæreticam eſſe.

Hic ſi te interrogem, qui ſint illi ſancti, & quod factũ eccleſiæ, nõ uideo quid dicas, niſi quod ſanctum Thomam nomines, cum quo te remitto ad fundamẽtum meũ primũ & ſecundum. Nam ego nõ capio quomodo in iſto uerbo Chriſti. Quodcũq; ſolueris &c. Petro ſit datum priuilegium. Non enim priuilegiũ, ſed lex generalis & irrefragibilis data eſt, nõ Petro tantum, ſed omnibus prorſus ſacerdotibus, & toti eccleſiæ. Cur ergo tu cum Thoma tuo id ſoli Petro arrogas, & ita arrogas ut priuilegium appelles? Aut ſi Petrus poteſt huius uerbi uirtute ſoluere pœnas purgatorij, cur non & quilibet ſacerdos? Eſt iſte modus interpretandi euangelij?

Quodcũq; ligaue. &c. dictum uidetur toti eccleſiæ.

Secundo, quod duo ſuppoſita facis. Primum, quod eccleſia per indulgentias concedat liberationem unius animæ. Secundum, quod eccleſia facit indulgentias ſimpliciter plenarias, ita quod anima euolaret ſoluta a corpore &c.

Reſpõdeo, uide tu R. P. ne ſuppoſita illa tua, ſint appoſita per te & humanũ diem. Redde rationem huius fidei & ſpei. Vtinam uera diceres, immo abſit ut uera dicas, quaſi in manu eccleſiæ ſit animas liberare, qñ & quomodo uoluerit.

Aias liberare qñ & quõ uult, non eſt in poteſtate eccleſiæ.

Tertio doce me unum factum eccleſiæ, in quo dedit liberationem unius uel plurium animarum, niſi cryptas forte S. Sebaſtiani & Laurentij ac Pudentianę aliaq; Romana loca mihi recitabis. Sed tu uide, quid ipſi uos Romani de his locis ſentiatis. Deinde quod fabulis ſaltem aucta ſunt iſta loca, utcũq; cœperint. Sed de ijs latius in Declarationibus meis. Interim ego fateor, me uſq; hodie in hac re dubitare. Nec ſum hæreticus, ſi negatiuam teneo, donec determinetur a concilio.

Cryptæ SS. Sebaſtiani & Laurentij in urbe.

Quarto, Cle. de poe. & re. c. abuſionibus, manifeſte dicit gloſſa in uerbo, mẽdaciter, ideo nõ extrahi animas per indulgentias, quia ſunt iam iudicio dei ſubiectæ. Hunc interim textum Decretalis (id eſt Papæ) id eſt factum eccleſiæ, ut tu dicis, ſequar cui conſonat euangelium, Quodcunq; ſolueris ſuper terrã, non ſub terra, non obſtante quorundam uiolenta adulanteq; gloſſa contraria. Nec uidi aliquam bullam, quę aliter habeat, niſi quod per modum ſuffragij, animas redimi paſſim dicitur, de quo ubi ſupra. Sed tu, qui contra me diſputas tanta alacritate, ut ipſa lætitia tibi influat ueritatem, tanta fiducia quoq;, ut Satanam ipſum non extimeſcas, eo maxime ſcilicet inuicto robore fretus, quod defacto eccleſiæ nõ licet male ſentire. Vnum id reſponde, cũ qua eccleſia, & tu, & Thomaſtri tui ſentitis in facto eccleſię, de conceptione B. uirginis? Num cũ uirtuali? num cum repreſentatiua? num cum eſſentiali? nõ cum exule illa & a te proſcripta, quæ eſt concilium generale? Si ergo licet tibi non modo non bene, ſed contra ſentire in facto eccleſiæ, quia opinionem tenes nondum reprobatã, Cur ego non permittor tibi diſſentire in opinione, neq; determinata, neq; reprobata? præſertim cũ tu nihil pro te habeas, niſi nudã S. Thomę narrationẽ. Ego aũt clarũ textũ Cle. & aperta uerba Euangelij, deinde Gerſonem, qui multis annis

Animæ iudicio dei ſubſunt, nõ eccleſiæ.

Super terrã: ſub terra non dat poteſtatẽ Petro.

Sic eñ ſcribit Syl. in epiſtola ſua ad Leonem. X.

Syl. eccleſiarũ fabricator

Concilium generale exulat.

poſterior Thoma, dicit opiniones eſſe ad utranq; partem probabiles in hac re.
Deinde penes me aliquot eruditos & acutos tractatus quorundã in Germania,
qui etiã damnant tuam & S. Thomæ ſententiam.

Quinto quod ponis caſum, ſi peccator teneat ad pœnã a ſacerdote iniunctã
item a Canone iniunctã, item a deo iniunctam, tunc ſequi ex mea propoſitiõe,
talem percepta plenaria indulgentia non euolare, aut non liberari a purgato-
rio, & ita de facto eccleſie male ſentio, & hæreticum ſapio.

Indulgentiæ plenariæ cõferũtur a deo cuilibet uere pœnitenti.

Reſpondeo. Tu quoq; uide, ne de facto eccleſiæ tã bene ſentias, ut factũ dei
peſſundes. Idcirco pono tibi rurſum caſum. Si peccator ſit plene & uere contri-
tus, ideo facto dei omnes pœnæ ſunt ei remiſſæ, quid cõfert huic remiſſio plena-
ria? Si aũt non eſt plene contritus, quid proficit ei remiſſio plenaria, cũ maneat
imperfecta ibi charitas iuſticię, imperfectũ odiũ peccati? Sed latius iſta in decla.
totus eñ es Thomiſta, nihil probans, neq; allegãs, de pœnis tantũmodo mul-
tiplicas uerba, quas contẽnit charitas. De cõtritiõe nihil dicis, q̃ diligit pœnas.

Sexto, Nõ credo uſq; hodie ꝑ claues remitti pœnas a deo inflictas, & rationes
meas uidebis in decla. nec tu unq̃ id poteris ꝓbare, ſine probatione aũt tibi ni-
hil prorſus credo. Et ut animũ meũ ſcias, Mihi uidetur id in grauiſſimũ eccleſię
ludibriũ uergere, ſi ea doceamus, de qbus nullã ꝓrſus rationẽ reddere poſſumꝰ.

Tã Papa q̃ cõciliũ errare poteſt.

Nec ſatis ibi eſſe credo etiam factum eccleſiæ, quanq̃ hic nõ ſit factum eccleſiæ,
quia tam Papa q̃ concilium poteſt errare, ut habes Panormitanũ egregie hæc
tractantem lib. 1. de conſt. c. ſignificaſti. Ideo fundamenta tua, ubi diſtinxiſti Ec-
cleſiam in eſſentialem, repreſentatiuam, uirtualẽ, ut iacet in uerbis, nego & pro
nihilo habeo. Tua eñ ſunt, id eſt, ſine ſcriptura & autoritate ulla prolata.

Eccleſia uirtualis & repreſentatiua.

Ego eccleſiam uirtualiter non ſcio, niſi in Chriſto: repræſentatiue, non niſi
in Concilio. Alioquin, ſi quidquid facit eccleſia uirtualis, id eſt Papa, factũ ec-
cleſiæ dicitur: obſecro quanta mõſtra in eccleſia pro benefactis numerabimus?
Nonne Iulij Secundi horrendas Chriſtiani ſanguinis effuſiones? Nonne Boni-
facij Octaui tyrãnides, in toto orbe abominabiles, & per omnes chronicas pul-
ſatas? De quo extat prouerbiũ, Intrauit ut uulpes, regnauit ut leo, mortuus eſt
ut canis. Nõ eo nobis tandẽ ꝑſuadeas, ut ſub nomine repræſentatiuæ & uirtua-
lis eccleſiæ, omnia illa iamdiu intollerabilia portenta in eccleſia, pro factis ſan-
ctiſſimis eccleſiæ colamus? Ne uerũ facias, quod noſtri Germani de tuo Dialo-

Põtifici adulatur Syluе.

go ſentiunt, ſcilicet, te hoc Dialogo, non tam Martinum refellere, q̃ Pontifici
& collegio Cardinaliũ adulari uoluiſſe. Si aũt Papa eſt uirtualis eccleſia, Cardi-
nales repreſentatiua, collectio fidelium eſſentialis, quod uocabis Conciliũ ge-
nerale eccleſiæ? non eſt uirtualis? non repræſentatiua? nõ eſſentialis? Quid tũ?
fortaſſe accidentalis, nominalis, & uerbalis eccleſia.

Septimo. Nouã hanc Thomæ tui intelligentiã reijcio, qua illud uerbũ Chri-
ſti, Quodcunq; ſolueris &c. ſic intelligendum proponis, ut Petrus ſoluere poſ-
ſit, etiã a deo inflictas pœnas.

Quodcunq; ſolueris, aliter expoñt apud ueteres

Iterum quæro, qua autoritate, qua induſtria hanc intelligentiã ex iſtis uerbis
trahes? Cur non beatus Thomas tuus tecum relinquit eum ſenſum, quem Ec-
cleſiaſtici patres, præſertim Chryſoſt. ad Hebræos tenuerunt, ut ijs uerbis nihil
aliud Chriſtus uoluerit, q̃ quod ligationem & ſolutionem Petri, fideles non ſe-
cus habeant, ac ſi Chriſtus ipſe ligaret & ſolueret, hoc eſt, ratificauit ligationẽ

Ligare & ſoluere eiuſdem poteſtatis.

& ſolutionem eius in terra, Quo nõ fit, ut aliquid Petrus ſoluat in cœlo, uel ex-
tra terram. Aut cur non aſtruis etiam ligare poſſe Petrum, & pœnas a deo infli-
ctas infligere, cum ſit utraq; poteſtas una & æqualis? Corrige ergo uerbũ Chri-

ſti, & ita doce, Quodcunqꝫ ego ligauero in cœlis, tu ſolue ſuper terram. Hanc
enim tuam eſſe intelligentiam in uerbis Chriſti, euidens eſt. Sed ꝗ̃ abſurda &
impia eadem ſit, credo uel palpare poſſis. Igitur facias quod facis. Ex iſtis uerbis
Chriſti nunꝗ̃ aliud probabis, ꝗ̃ quicquid Petrus non poteſt ligare, id nec ſol/
uere poteſt: ꝗ̃uis quicquid ligauerit & ſoluerit, tāꝗ̃ deo ligante & ſoluēte obe/
dire teneamur, ut ſalua ſit unitas eccleſiæ ſuæ, quam his uerbis conſtituit.

Octauo. Inducis ſanctum Thomam, quod ſecundum meam opinionem Ec
cleſia huiuſmodi faciens indulgentias, magis damnificaret homines, ꝗ̃ iuuaret
quia abſoluendo ab iniunctis pœnitentijs, remitteret ad grauiores, id eſt purga
torias. Hæc ſanctus Thomas.

Reſpōdeo, ſiue hæc ſanctus Thomas, ſiue alius dicat, nihil ad me: per funda/
mentum meum primum, ſecundum & tertium. Opinio eſt tantum, nondū de/
creta ueritas, cui ſi interim contradixero, non ero hæreticus.

Secundo, uellē a B. Thoma doceri, qua dialectica ſtet iſta conſequentia, Ec/
cleſia remittit ſolum iniunctas pœnitētias, ergo remittit ad grauiores, id eſt, pur
gatorias.

Vos Thomiſtæ grauiter eſtis reprehendendi, qui ſancti huius uiri opiniones
& ſępius falſas meditatiōes nobis pro articulis fidei audetis ſtatuere. Et id unice
curatis, ut ſicut nihil præter Thomam dignamini ueſtra lectiōe, ita nihi uultis
in eo falſum uideri. In qua ſententia iamdiu contra omnes Vniuerſitates, & to
tū fere mundum contenditis.

Tertio, fundamentū Thomæ falſum iudico, ſcilicet ꝙ deus requirat pœnas — **Peccata re/**
a peccatore, nec remittat, niſi requiſita ſatiſfactione. Contra uerum, eſt quod — **mittit non re/**
ſpiritum contribulatū & contritum non deſpicit. Et quod remittit, totū remit/ — **quiſita ſatiſ/**
tit, niſi forte flagella adhuc pro ſuo arbitrio inferat, quę nec eccleſia, nec cœlum — **factione.**
relaxare poteſt. Ideo quando eccleſia remittit iniūctas pœnitentias, non ad gra/
uiores remittit, quia non habet poteſtatem remittere ad alias pœnas, uel non re
mittere. Sed de ijs in probationibus meis.

Inique itaqꝫ mihi imponis, quod detruncē priuilegiū eccleſiæ, & hæreſim ſa/ — **Syluester im/**
piat ea propoſitio. Tu potius uide, an non in deum ſis impius, qui ut poteſtatē — **pi⁹ adulator.**
eccleſię uana adulatione extollas, in præiudicium diuinæ poteſtatis extollis, id
ei tribuens, quod ſolius dei eſt. Quare mihi ignoſce quæſo, ſi tam ſolicitus ſum
pro dei honore & poteſtate defendenda, ꝗ̃ tu es pro eccleſię poteſtate eleuāda.
Et expectemus uterqꝫ in hac re ſentētiā & determinationē Eccleſiæ ſeu cōcilij.

Miror autem, cur hanc poteſtatem eccleſiæ te appellare priuilegium delectet — **Priuilegiū pe**
niſi quod titillare uideris eos, qui magis de poteſtate dominante, ꝗ̃ de charitate — **tri.**
ſeruiente gloriantur. Siquidem priuilegium non ad communitatis miniſteriū,
ſed ad proprietatis commodum pertinet. Et hanc gratiam debemus Scholaſti/ — **Scholaſtica**
cæ ueſtræ Theologiæ, quod commune bonum eccleſiæ, poteſtatem clauium, — **Theologia**
non miniſterium multorum, ſed dominium feceritis paucorum, Tyrannidem — **tyrannidem**
ethnicam, non ſeruitutem Chriſtianam ſpectantes. — **fouet.**

Nono. Idē dico ad illud, quod ſequeretur animas magis dānificari, ꝗ̃ iuuari
per indulgētias plenarias, quia remitterentur ad grauiores, obſecro te, quid ec/
cleſia ad hoc facere poteſt, quod anima uadit ad purgatorium? Ipſa abſoluit eā
a ſuis pœnis, nō remittit ad purgatoriū, facit ꝙd poteſt: ſi hoc non ſufficit, defe/ — **Fides ſaluat,**
ctus eſt animæ migrātis, non eccleſiæ abſoluentis. Nō eñ poteſtas eccleſiæ, — **non eccleſiæ**
ſed fides purificat, ſaluat, liberat animam ab omnibus malis: quæ fides ab eccle — **poteſtas.**
ſia dari non poteſt.

Damnũ aniæ ex diffidentia in Chriſtum.

Decimo. Illi damnificant animas, qui omittunt eis perſuadere plenã fiduciã in Chriſto, & contemptum pœnarum. Et non niſi magnitudine pœnarum terrent, & puſilanimes faciunt, quatenus uirtutem poteſtatis magnificent, quæ tãta mala poſſit tollere. Da animam imbutam charitate, & erit dura ſicut infernus æmulatio eius.

Contra concluſionem meam ſextã, ubi dixi, culpã nõ poſſe remitti poteſtate clauis, niſi declarando uel approbãdo &c. Latiſſime reſolui meipſum in hac materia, ut uidebis in Declarationibus; quia & ipſe hanc concluſionẽ aliorum ſententia, nõ mea ſic poſui. Tua autem confutatio prorſus nihil eſt. Dicis ẽm quod attriti uirtute clauium, iuxta ſanctorum interpretationẽ, forte ſancti Thomæ, fiunt contriti. Et ideo non modo Papa, ſed quiſq; ſacerdos dimittit diſpoſitiue & miniſterialiter,

Fides, nõ uirtus clauiũ iuſtificat.

Reſpõdeo primum, ſiue ſancti ſint, ſiue peccatores, qui ſic loquunẽ, nihil moror, hoc ſcio quod errant. Error inquam eſt, quod attritus fiat contritus uirtute clauiũ, quia ut ait Apoſtolus: Oportet accidentem credere. Fides autem nõ ſolum cõterit, ſed etiam iuſtificat. Impoſſibile eſt ẽm, quod digne accedat ad ſacramentum, niſi iam iuſtificatus & uere contritus. Vnde illud commentum de attritione ſatis late uagans, figmentum eſt, & nihil in rerum natura, niſi ſimulationem forte uolueris eam intelligere, quæ magis indignum faciat ſacramento. Quid dicam? Etiam iſte tuus Dialogus confirmat ſententiam meam, iãdiu me cum moratam, quod uidelicet Theologia illa Scholaſtica exulẽ nobis fecit ueram & ſyncerã Theologiam. Nã uides, quo perpetuo hoc Dialogo nihil ago, niſi quod reſiſto & redarguo Scholaſticam Theologiã, id eſt, falſam ſcripturæ & ſacramentorum intelligentiam.

Attritio ſcholaſticorum.

A ſolo deo remittĩ culpa.

Secundo. Tuipſe cogeris dicere, quod omnes omniũ facultatũ dicũt, ſcilicet a ſolo deo remitti culpam. Quomodo ergo uirtute clauium uenit cõtritio, quæ ſola uirtute gratiæ dei uenire ab omnibus dicitur? Vide ne tua confutatio magis ſit hæretica, q̃ mea propoſitio, licet confutator forte nõ ſit hæreticus. Si aũt ſola gratia dat contritionẽ, quid faciunt eccleſiæ claues, ſi non declarant uel approbant gratiam, quæ eas iam præuenit? immo nullus uenit ad ſacramentum ſine fictione, niſi gratia cum mouente ad ſacramentum.

Cõtritionem aiunt ex confeſſiõe uenire

Aut reſponde reuerende pater, cur ante & non poſt Baptiſmum quæritur baptizandus, an credat? Cur abſoluendus quęritur, an doleat digne de peccatis anteq̃ abſoluatur? An noua iterum Theologia, materiam ſacramenti pœnitẽtiæ non cõtritum, ſed attritum pones? Ergo cõtritio non eſt prima pars pœnitentiæ, ſed poſterior confeſſione. Et tamen omnes dicunt, quod confeſſio ſine contritione nulla ſit. An forte poſtq̃ fuerit abſolutus, id eſt, ſacramentũ conſecutus, & uirtute clauium contritus, tũ demum incipiat repetere confeſſionem? Quod ſi hæc Theologia uera eſt, meũ fuerit conſiliũ ut quilibet peccator prius abſoluatur, q̃ cõfiteri permittaẽ. Et ita omnia peruerſo ordine, ita uult Scholaſtica theologia, agamus, abſoluendo etiam quod neſcimus. Deo gratias, immo uæ nobis miſeris, qui tantã fiduciam in creaturã ponimus, & clauibus tantam uirtutẽ tribuimus. Sed non permittit dolor & negociũ omnes errores, in hoc ſacramentũ inuectas per traditiones hominũ, percenſere; occaſionem dediſſe melioria ualentibus ſufficit. Igitur nunc quatuor ſunt partes, ſcilicẽt, Attritio, Confeſſio, Cõtritio, & Satisfactio: adeo profecit Theologia, adiutorio philoſophiæ

Philoſophia Theologiæ peſtis.

Contra concluſionem ſeptimam, ubi dixi, Nulli remitti culpã, niſi ſubiecto ſacerdoti, quam cũ ueram aſſereres, & tñ inculpatam dimittere nõ uelles, co me

faltem

ſaltem uituperio fœdaſti, quod leproſum appellaſti, quia miſcerem aliquas ueritates falſitatibus.

Gratias ago, quod aliquando, licet cum obprobrio, ueracẽ me confiteris. Sed id admiror, quid acciderit uobis Thomiſtis ut tã diuerſum ſentiatis. Hanc ẽm meam cõcluſionem, Thomiſtæ & tuæ ſectæ fratres in Germania miro zelo deteſtantur. An alium habeatis Thomam in Italia, & alium in Germania, ignoro. Niſi forte mihi ſuſpicionem facere uultis, quod nec Thomiſtæ Thomã, nec Thomas Thomiſtas intelligat.

Thomiſtę nõ conueniunt.

Ad octauam dicis, ſicut ad ſeptimam, id eſt, eſſe ueram, ſed mixtam alijs falſis ideo me leproſum & maculoſum. Dico & ego ſicut ad præcedentem. Conueniat primum Thomiſtis inter ſeipſos, & tunc pugnent contra me. quanꝙ miror hanc concluſionẽ te non reprobare, cũ tam multis perſuaſum ſit eã eſſe falſam.

Ad nonam, ubi dixi, excipi articulum mortis & neceſſitatis in decretis Papæ. Recte me dixiſſe ſentis, ſed non apte ſeu apposite. quod illa exceptio intelligatur, non quo ad impoſitionem pœnitentiæ, ſed quo ad reſeruationem caſuum.

Primo Manhu? quid hic audio? ſupra me ſunt quæ dicis, ideo nõ poſſum ad ea reſpondere. Si Papa etiã in morte reſeruat impoſitas pœnitentias, fateor me non intelligere, quomodo alias ꝙ iuxta Canones imponendas aſſeras: præcedente enim cõcluſione admiſiſti, morituris pœnitentias Canonicas non imponi. Hic rurſum dicis, Papam non remittere pœnitentias, niſi forte intelligas, ut inferius, pœnitentias a ſacerdote, uel a deo inflictas, nõ excipi articulo neceſſitatis. Sed de ijs iam ſupra dictum eſt, quod pœnas a deo inflictas, non ſit eccleſiæ uel reſeruare, uel relaxare: & ſacerdotis impoſitio mere eſt arbitraria.

In morte nõ poteſt pœnitentias reſeruare.

Verum ſi ita ſapis, figmenta illa cõmunia ſequeris. quod quia ſacerdos incertus eſt de quantitate pœnæ infligendæ, ideo morituro non poteſt omnia ſoluere, ſed relinquit hoc Papæ.

Incertum pœnę infligendę relinquit Papæ, ſecundũ Thomã.

Primum, quis credat, quod deus a morituro requirat aliam ꝙ mortis pœnã? quam ſolam ſufficere dicunt ad plenariam remiſſionem omnium peccatorum & pœnarum, ſi uolenter fuerit ſuſcepta: quod ueriſſimum eſt, quia precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius.

Mors uoluntaria.

Secũdum, ſi ignorat ſacerdos quantitatẽ infligendæ pœnæ, quis eam certã facit ſummo Pontifici? at inquis, huic dictum eſt: Quodcunq; ſolueris &c.

Reſpondeo: nunquid & quilibet ſacerdos eiuſdẽ uerbi uirtute ſoluit? Hæc & his ſimilia, nõ niſi ex opinionibus dicitis: & in eccleſia dei docetis, quæ probare prorſus non poteſtis.

Ad decimam, Arguis me admittere, quod in alijs damno. Nempe, quod animas ad purgatorium addico, dum ſolum iniunctas dico remitti pœnitentias.

Reſpondeo ut ſupra. Non remitto eas ad purgatoriũ, ſed iuſtitia & rigor dei: quem poteſtas eccleſiæ tollere non poteſt, niſi oratione, non poteſtate clauis.

Iuſtitia remittit ad purgatorium.

Deinde ſuadeo, ut fortiter moriantur: quod eos tutiores faciet a purgatorio, ꝙ omnes omnium indulgentiæ.

Vndecimam præteris. Ad duodecimã dicis, etiam nũc ante abſolutionẽ pœnitentias imponi, ut. c. dudũ. Reſpondeo: Non tenes quod uolui, q̃ & culpa mea eſt, quia non ſatis me expreſſi: ſed nec oportuit, cũ diſputationẽ ꝓponerem.

Senſus meus eſt, & fuit, ꝗd olim nõ abſoluebatur ante pœnitentiã expletã: quod ex eo poteras intelligere, quod ſubiunxi, tanꝙ tentamenta ueræ contritionis. Noſtro ẽm ſeculo, ubi ſolũ imponit̃, non autẽ implet̃ ante abſolutionẽ, nõ poteſt explorari, an uera ſit cõtritio. Et utinam ille uetus mos reuocaretur.

Abſolutio olim poſt impletã pœnitẽtiam.

Ad tertiamdecimã. Concedis uerum eſſe per mortẽ omnia ſolui, ubi ex Ca/
none tantũ pœna debetur. Quod ſi eã quã imponit Canon, etiã diuina iuſtitia
exigat, purgatorium neges, neceſſe eſt:

Oratio pro deſt aiab[9] in purgatorio.

Reſpondeo. Siue iuſticia exigat, ſiue non: nihil hoc ad claues eccleſiæ, ſed ad
orationes duntaxat: Sicut Iacobus dicit, quod oratio fidei eccleſiæ ſaluabit infir
mũ: & ſi in peccatis fuerit, remittenẽ ei. Secũdo. Fieret tunc miniſteriũ clauiũ
aliud nihil, ꝙ negocium perambulans in tenebris: quia ſolueret, neſciens quid

Iudicium nõ eſt incerti.

& quantũ ſolueret: quod mihi certe ſatis abſurdũ uidetur. Nam iudiciũ ferri nõ
debet ſuper re prorſus incognita. Claues eñ rem certã & ſolidã operari debẽt.
Sed iam ſatis ſupra & alibi. Tertio non ſequitur, ideo purgatoriũ a me nega/
ri, ſed ſolum quod purgatoriũ uirtute clauiũ non poſſit ſolui, ut infra.

Ad quartãdecimam, & quintamdecimã: ubi diſputaui, quæ mihi uideretur
eſſe pœna purgatorij, ſcilicet horror, & timor, ac prope deſperatio: tres mihi fal/
ſitates imponis, & temeritatem,

Reſpõdeo ad temeritatẽ prius. Eiuſdẽ criminis reus mecũ es & tu, & S. Tho/
mas, immo Thomas omniũ maxime. Qui ꝑ oĩa ferme ſua ſcripta aliud nihil fa/

Fidem i utrũ uertunt.

cit, ꝙ diſputat: & quod grãde eſt, etiã ea quæ fidei ſunt, in quæſtiones uocat, &
fidẽ uertit in utrũ, ut noſti. Cur ergo mihi quæſo, non permittis diſputare de ijs
rebus, quæ ſunt dubioſiſſimæ, & non determinatæ? nunquid ego eccleſia ſum,
immo pluſꝗ eccleſia, ut meæ diſputatiões pro definitionibus accipiantur? Sed

Thomiſtica conſuetudo dubia aſſir/mare.

cõſuetudo iſta eſt Thomiſtica: qua omnia aſſerere ſoletis, etiã quæ diſputatiue,
proponitis, aut in Thoma legitis. Ideo & me aſſertorẽ credis, non diſputatorẽ.
Verũ ut uidebis in declarationibus, ſi in nulla mearũ propoſitionũ parte diſpu
to, hac parte maxime diſputo, & ita diſputo, ut meam ſententiã firmius probare
mihi uidear, ꝙ tua opinio ſit probata: non tñ definio, ſed iudiciũ eccleſiæ expe/
cto. Ideo ignoſco tibi, quod me hæreticũ uocas, ſciens hunc eſſe morẽ Thomi/

Thomiſtę hę reticũ uocant non ſentientẽ cum Thoma

ſtarũ, ut hæreticus eſſe, uelit nolit, cogatur, duntaxat apud Thomiſtas, qui opi
niones Thomæ non fuerit ſecutus. Nunc reliqua.

Prima, inquis, falſitas eſt; quod aperte innuo, eos qui in purgatorio ſunt, ne/
ſcire ſeſe ſaluandos eſſe; ut & .xix. propoſitione dixi. Tu uero cũ diuo Thoma,
cuius doctrinã per regulã fidei, eccleſiã Rhomanã, & diſcuſſam & ꝓbatã dicis,
ponis, quod ſciunt ſe liberandos, alioquin ſuffragia non expeterent.

Animæ i purgatorio non ſunt certæ

Reſpõdeo. Rẽ ipſam omitto, quia diſputo: & infra cõcl. xix. nõ oẽs eſſe certas
dixi, licet aliquæ forte cognoſcãt, de quibus late in declarationibus, ſi peruene/
rũt, aut peruenĩẽt in manus tuas. Nam id credo me probare & probaſſe, quod
non oẽs ſciunt ſe eſſe ſaluandas; ut teſtantur exempla multa, de animabus eun/
tibus ad iudicium &c.

Probationes tuas tantũ uideamus. Primo autoritatẽ B. Thomæ inducis: cu/
ius ſententiam, ſententiam ſanctorum uocas numero plurali, forte reuerentiæ

Nihil præter Thomam ali legat Sylue.

cauſa. Et ut huic credam, dicis a Romana eccleſia, regula fidei probatũ. Miror
quod inter tot eccleſiæ doctores, non aliquando alium quoq;, aut textum ſcri/
pturæ inducas; ideo per fundamentum ſecundum iterum tam te, ꝙ Thomam
reijcio: Quia & Auguſtin. recept[9] eſt ab eccleſia magis ꝙ S. Thomas; Paulus
autem maxime, qui fundamentum meum primum eſt.

Fides regula eſt eccleſiæ Romanæ, & oĩm aliarum.

Ecccleſia Ro. diſcipula fidei

Secundo quid miror uelis, quod eccleſiã Rhomanã fidei regulã uocas. Ego
credidi ſemper, quod fides eſſet regula Rhomanæ eccleſiæ, & omnium eccle/
ſiarum, ut Apoſto. Galᷓ. vj. Et quicunq; hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſu/
per eos &c. Rogo, eo uſq; digneris adulari Romanæ eccleſiæ, ut eã ꝓmittas
diſci

diſcipulam eſſe fidei, quæ reguletur fide, non regulet fidem. Sed forte hæc uer/
bi eſt contrauerſia, quia regulam fidei impropriè locutus, uocas, quod ad eā fi/
dem quā Romana eccleſia profitetur, omniū fides debet conformari. Et placet
Eccleſia Ro.
mirifice. Nam & ego gratias ago Chriſto, quod hanc unā eccleſiam in terris ita
ſeruat, ingenti, & quod ſolum poſſit probare fidem noſtram eſſe uerā, miracu/
lo, ut nunq̄ a uera fide, ullo ſuo decreto receſſerit, nec tot barathris peſſimorū
Romæ peſſi/mi mores.
morum, diabolus tantum efficere potuit, ut penes hanc non maneret ab origi/
ne ſua canonicorū Bibliæ librorū, & eccleſiaſticorum patrum & interpretū au/
toritas, & autoritatis ſyncera profeſſio: licet multi forte ſunt nimis, qui priua/
tim his libris prorſus nullā habeāt fidē: nec eos curēt, aut legere, aut intelligere.

Tertio, Illam conſequentiā tuipſe quæſo perdende: Animæ expetunt ſuffra
gia, ergo ſciunt ſe eſſe ſaluandas. Fuiſti ne tuipſe aliquādo in periculo, uel mor
Suffragia pe/tunt ergo du/bitant de ſa/lute ſua.
tis, uel alterius neceſſitatis: in quo neſciebas, an tibi eſſet pereundum, uel emer
gendū? Si fuiſti, recordare quæſo q̄ anxie quæſieris auxiliū & conſiliū, eo maxi
me, quo ignar⁹ fuiſti auxilij & conſilij. Et, ut ille ait, una ſalus tibi fuit nullā ſpe
rare ſalutem. Si non fuiſti, obſecro uelis credere ijs qui fuerunt. Vbi eſt ergo ar/
gumentum tuū: petunt ſuffragia, ergo ſciunt ſe ſaluandas? Quid ſi contrarium
uerius ſit; petunt ſuffragium, ergo ignorant ſe ſaluandas? Sic inquā poteſt fieri,
ut a facie æternæ iræ horrentes, timeant perire, & in lacum ire ſempiternum: &
ne intrent, orare, & ſuffragiū quærere. Hoc eccleſia uidetur ſentire quando pro
Eccleſia dicit eas de ſalute dubitare.
eis orat, ne abſorbeat eas tartarus. Itē, Libera eas de ore leonis. Ecce in ore leo/
nis iamiam deglutientis, & in abſorptione tartari eas eſſe eccleſia proteſtatur.
Sed latius, ubi dixi.

Secunda, inquis falſitas eſt, quod qui purgantur, timeant, præterq̄ filialiter:
Temeritas Syluestri re/darguit.
quia timor de futuro malo &c. Reſpondeo: tuo te gladio peto. Temeritas eſt
in ijs quæ nos ratio naturalis non docet, uelle aliquid definire noſtra autorita/
te. Elue hanc temeritatem tuam, qui ſine autoritate, tanta fiducia pronuncias,
non eſſe in purgatorio, niſi filialem timorē. Thomā em̄ non audio. Secundo
Filialis timor pure non eſt hic.
uideo te eo errore laborare, quaſi poſſit eſſe filialis timor in uia tā purus, ut nul
lus cum eo mixtus ſit timor ſeruilis pœnarū: quod iuxta ſcrip. & eccleſiaſticos
patres non eſt poſſibile, cū nulla uirtus perficiat̄ niſi in patria. Et hæc meæ po/
ſitionis cauſa eſt, quod aīæ ſunt imp̄fectæ charitatis, habētes mixtū timorē pœ/
narū, id eſt ſeruilē. Aut doce me, quō de pœna doleant ſi non timent eā, ſi non
Pœna uolita nō infert do/lorem.
diſſentiūt ab ea: niſi definitio doloris B. Aug. alia eſt in purgatorio, alia ſup ter/
rā, qua dicit: Dolor eſt diſſenſio animi ab iis rebus, quæ nolentibus nobis acci/
dunt. Dolent ergo? Sed hoc ſit, quia nolunt: ſi nolunt, ſeruiliter timent pœnā.
Tu cape, ego nec fingere poſſum, q̄d quis doleat de pœna, quā non timeat, aut
horreat. Tertio id uero q̄ acute dixiſti, q̄a timor ſit de futuro malo: aīæ aūt ſunt
in p̄ſentibus malis. Si cogitare poſſes, uel guſtaſſes uitæ futuræ unā guttulā, nō
iſta diceres. Oīa ſunt illic præterita, oīa præſentia, oīa futura. Breuiter, quia hæc
Pœna purga/torij.
ſunt ignota tibi. Hoc eſt q̄d dico, quia pœna purgatorii eſt timor futuri mali, id
eſt, horror dānatiōis: ſicut ſupra exēplū dedi, de iis qui in p̄iculo ſunt cōſtituti.

Quarto: quod ſi ſolus iſte horror ſatis eſſet pœnarū, impius eſſet deus, q alias
Syluestri in deū immode/ſtiam taxat.
pœnas adderet. Obſecro, creatorē tuū modeſti⁹ nominare uelis miſera creatura
nunquid ideo deus impius eſſet, quia nō ſecundum caput tuum opinionibus
Thomiſticis differtum, ageret? Deinde nec me intelligis: nō dixi hanc pœnam
eſſe ſufficientem, id eſt omnem quam patiuntur animæ: nec de aliis pœnis di/
ſputaui; Sed hāc ſolā aio tantā eſſe, tā uehementē, ut ſola poſſit uice purgatorij

eſſe, cū

eſſe, cum in ea ſit omnis pœna, immo alię pœnæ ſeorſum nihil ſunt ad iſtam, ut dixi in declarationib.

Ad decimamſextam cõcluſionem, ubi purgatorium dixi uideri prope deſperationem: tu contra, certam ſpem ſalutis in purgatorium ponis: & hoc non, niſi nuda Thomæ autoritate, quod remitto ad fundamentum meum ſecundum.

Secundo uehementer dubito, an ſcias quid ſit certa ſpes, cum tua ipſius ſentẽtia ſit, quod homo neſcit an amore dignus ſit.

Tertio, hanc cõcluſionem ex ſupradictis apertam relinquo, quod morituris & periculo preſſis, licet nondum ſit deſperata, prope tamen, ac uelut ſimilis eſt deſperatæ, ſalus. Omnis enim timor, pars quædam eſt deſperationis.

Timor pars deſperationiſ

Ad decimamſeptimam, ubi ex conſequenti animabus augere neceſſario charitatem dixi, tu pulcherrimo Ariſtotele mihi occurris, quod uno inconuenienti dato, plura mihi contingerent, ſcilicet nõ minus abſurdum eſſe, quod timorẽ ſeruilem in animabus poſui, ꝙ charitatis augmẽtũ. Deinde tu ꝙ optimas tuas conuenientias proſecutus cum Beato Thoma, contrarium aſſeris, nihil allegãs aliud, pro more tuo, niſi noua uocabula, ſcilicet, quod animæ ſecundum Thomam, ſunt uiatores ſecũdum quid, non ſimpliciter. Quis dixit tibi, & Thomæ eſſe eas uiatores ſecundum quid, non ſimpliciter? An Ariſtoteles in Elenchis ſuis? Quis temeritatem, ut tu uocas, tibi permiſit ſcrutandi eius, ad quod nulla ſuppetit nobis ratio, naturalis præſertim: cum non diſputes, ſed definias? An illa tua fortiſſima ratio, qua dicis: Alioquin bonum eſſet eis, diu eſſe in purgatorio, ut perfectiores & conſumatiores euaderent? Hoc argumentum credo non poſſe fieri, niſi a Thomiſta: tantum habet acuminis. Nam ex eo etiam ſequeretẽ bonum eſſe, ut nullus ſanctorum moreretur: & ut martyres uſq; in diem iudicij carceres & ungulas ſuſtinerẽt: quia ſi charitas poteſt augeri in ſtatu in quo ſunt bonum eſt ut diu in illo maneant, hoc eſt, ſemper moriantur pro Chriſto, quo perfectiores euadant. Hæc tu, ut dicis, non ſequens uocum nouitates, ſed ueſtigia ſanctorum.

uiatores ſecũdum quid, & ſimpliciter noue dictũ ẽ.

Si grãtia augetur in purgatorio, ergo pſtat aĩas diu illic eſſe, argumẽtum Syluestri.

Decimamoctauam, ubi uidebas me petere autoritatẽ ſcrip. uel rationis omittis, niſi quod autoritate ſanctorum pluraliter, id eſt, S. Thomæ, dicis fieri argumentũ probabile. Concedo eſſe argumentum probabile, id eſt, dubium & dialecticum, cui non ſit neceſſariũ accedere fide. Et hac tua profeſſione obſtrictũ uolo ut quoties mihi diuum Thomam adducis, ſine ſcrip. ſine patribus, ſine eccleſia, ſine ratione loquentem, memor ſis, te dialecticum, non theologum agere: id eſt, probabilia tantũmodo tradere, non credibilia. Quid ergo? Hoc pacto iã omnino conuenimus in unũ, & finis eſt diſputãdi: quia hoc ꝗd affirmas tu, ego nego: uis ergo ut ſiſtamus? nam deinceps, præter diuum Thomam, nihil ponis, niſi quod aliquando me cõuitiis inſectaris, ubiq; autem inuidioſum Pontifici me facere ſtudes. Sed tanſiliam breuiter.

Probabile argumentũ, ſed non neceſſarium, quod ex nudo thoma ſumitur.

Decimamnonam præteriens, dicis idem quod ſupra ad decimam quartam & decimamquintam dixiſti, quo & ego te remitto.

Contra uiceſimam dicis, ſummum Pontificem poſſe remittere pœnam tam impoſitam, ꝙ non impoſitam, ut docet diuus Thomas. Oppoſitum autem dicere, eſt hæreticum, & contra priuilegium datum Petro. Reſpõdeo: nego, & ratio negandi dicta eſt ſupra Con. quinta. Hæreticus autem ero, ſi poſtꝙ eccleſia determinauerit, non tenuero.

Ad uiceſimam primam, me conuitio pungis, ideo tranſeo.

Ad uiceſimamſecundam, ea dicis quæ ſupra Conclu. quinta ſunt confutata.

Nego

Nego eſſe factum & doctrinã eccleſiæ, relaxari pœnas purgatorij per uiam indulgentiæ: quanq̃ admiror, quod hanc propoſitionem nõ approbaueris, qui ſuperius docuiſti & admiſiſti, Animas in purgatorio non ſoluere canonicas pœnas, ut dicit mea hæc propoſitio.

Pœnas purgatorij relaxari p indulgentias, non eſt factum eccleſiæ.

Ad uiceſimamtertiam, longo uerborum tractu repetis id quod ſupra tractatum eſt propoſitiõe ſexta, de attritione & cõtritione: quod ibi dixi, hic dictum puta. Non eſt enim fundamẽtum Theologicum, ex attrito fieri contritum uirtute clauium, ſed erroneum. Deinde attritio ſeu dolor ille imperfectus, nõ eſt idem quod uelle habere dolorem & gratiã dei: ſed uel eſt ſimulatio fallax, uel eſt initium gratiæ uerißimum, ſicut B. Augu. ait: Deſyderium gratiæ eſt initium gratiæ. Et alibi: Velle eſſe iuſtum eſt magna pars iuſtitiæ. Immo Apoſtoli in eo gradu permanſerunt. Rho. vij. Velle mihi adiacet, perficere nõ inuenio. Non ergo attritionis, nec liberi arbitrij, ſed gratiæ eſt tale deſyderiũ, ante oẽm uirtutem clauium. Secundo faciliime admitto, quod dicis, indulgẽtias conferri poſſe etiam imperfectis; nec hoc negat mea propoſitio: immo ego credo, quod remißio pœnæ ſacerdotalis poteſt conferri indignis & non cõtritis. Senſus autem meus eſt, quod nulla omnium omnino pœnarum, tam a deo impoſitarum, q̃ ab homine, niſi perfectiſſimis poteſt dari, immo nullis in hac uita: manet enim pœna mortis, dolor cordis &c. Et nullum eſt dubium in hac propoſitione, experientia teſte, & omnium ſententia.

Ex attrito fieri contritum uirtute clauium, eſt error

Remißio pœnæ ſacerdotalis indignis dari poteſt. Pœnaſ a deo impoſitas nemo, neq̃ pſectiſſimis poteſt auferre.

Ad uiceſimamquartam, Negas falli populũ, ſi modo attriti confiteanť &c. quod ut ſupra de attritione dictum eſt, reijcio.

Secundo, quod addis, alia opera bona non eſſe relinquẽda propter uenias: cum nullus pro certo ſciat ſe uenias aſſecutum. Item, quia & ſi illi ueniam non conſequunť, pium tamẽ opus faciunt, quod eos in ſalutem diſponit.

Reſpondeo. O miſerum patrociniũ ueniarum: obſecro ſi incertum eſt conſequi nos uenias, quid facimus? quid doces? Apoſtolus prohibet, ne in incertum curramus. Hęc tua apud me uerißima ſunt, immo apud omnes. Hinc eſt quod ego tota fiducia ſuadeo hominibus, ut relictis uenijs, inuicem benefaciant; quia hic ſunt certi ſeſe gratiam dei conſequi, illic uero incerti an gratiam hominis conſequantur. Hic tandem dicis & ſentis ad omnia uota mea, immo plus q̃ uolui. Ego qui hæreticus, perfidus, erroneus accuſor; nunq̃ tam utiliter de indulgentijs locutus ſum, nec loqui uolo. Quid eſt quæſo donum incertum, niſi nullum donum? Quare ergo tot pompis irritatur uulgus ad incertũ ſuum bonum, quod ad certiſſimũ bonum ſine pompa potuit induci? Hoc modo peius fallitur, non maior pars populi, ſed totus populus. Quid ſi ego iſta dixiſſem? Secundo. Vbi nunc eſt poteſtas Papæ, ubi uirtus clauium, ſi non niſi incertũ operantur? Iam Chriſtus nihil dediſſe uidetur eccleſiæ, qui nihil certum ei dedit. Eo ſcilicet peruenit res Eccleſiæ, ſtudio Scholaſticæ Theologiæ: ut quæ donata ſint nobis, neſciamus, & id ꝓfitemur nos neſcire, cõtra Apoſt. j. Corin. ij. Sed uide meas declaratiões. Credo me id effeciſſe, ut intelligi poſſit, quid claues, & quid non operentur; idq̃ non incerte, ſed certe.

Incerti ſumus de cõſecutiõe ueniarũ, ſecũdum Theologos.

Benefacere nobis iuſtũ, melius q̃ uenias redimere.

Scholaſtica Theologia.

Tertio. Altera lacinia frigidi huius patrocinij tui, miſerarum ueniarum eſt hæc: quod & ſi illi uenias non conſequanť, tamen pium opus faciunt &c. Volo premere quæ hic cogito: tu quæſo uide quid dicas, & quid inde ſequať. Hoc dico interim: non poteſt populus ad pium opus induci, niſi ſpe incerta ueniarum? Dico hoc populo, & uide ſi unum obolum pro tali ueritate cõſequaris. Quis enim pro incerto certum laboret? Ideo neceſſe eſt præconibus ueniarum

Pro incerto laborẽ certũ nemo facile ſuſcipit.

Docent populũ in ꝓprias iuſtitias confidere.

hanc ueritatẽ nõ docere. Et tamẽ nõ fallit maior pars populi. Ad has impias fabulas peruenimus, dũ docemus populos nõ in certiſſimã & nudiſſimã miſericordiã dei, ſed in ꝓprias iuſtitias incertiſſimas, immo nullas confidere.

Veniæ ꝓ uiuis principaliter inſtitutæ

Quarto, ſic ueniæ eſſent pro mortuis ſolidiores ꝙ pro uiuis: quia tua ſententia proſunt defunctis certiſſime, uiuis autẽ incerte. Et tamẽ pro uiuis ſunt principaliter & directe inſtitutæ. Quod ſi directe non ſunt niſi incertæ, quõ quæſo certæ fiũt, quãdo ſunt indirectæ? fateor hæc etiã in Gloſ. lib. v. quod autẽ, poſita. Primo me mouerũt, ut de indulgẽtijs dubitarẽ. Et quomodo non dubitarẽ cum dubitare iubear, a tantis ueniarũ tutoribus, doctoribus, præconibus?

Veniæ ſunt piæ fraudes.

Quinto. Vide ne populus pium opus pro uenijs facere doctus, non faciat eo ipſo niſi malum opus: ſcilicet, ſi opus huiuſmodi alias non faceret, niſi uenias ſperaret. Hic patet, quod non deum pro fine, ſed creaturam, ſcilicet remiſſionẽ pœnæ, in opere ſuo habet. Niſi uerum ſit, quod aliqui dicũt, indulgentias eſſe pias fraudes, quod homo bonum opus facit propter deum, & ſpe placẽdi deo, prouocatus ad hoc per uenias.

Poteſtas intercedendi ꝓ aïab⁹, apud omnes.

Ad uiceſimamquintam, ea quæ dicis, nihil curo, non enim ſunt ad propoſitum. Tu intelligis propoſitionem meam loqui de poteſtate iuriſditionis: quã tamen negaui ſuperius & inferius in purgatorium ualere. Ego loquor de poteſtate operandi. Et quidem non fuit mens mea, ut ſic fallerentur legentes: ſed tunc ſicut occurrebat, ita ponebã. Poteſtas itaq; hæc eſt: quia Papa generali interceſſione orat pro defunctis cum tota eccleſia: Epiſcopus ſpeciali, ut in diebus communibus: Curatus, in ſingulis ferijs. Ergo eſt poteſtas orandi & intercedendi, de quo alias.

Ad uiceſimamſextam, dicis eccleſiam habere poteſtatẽ in purgatoriũ, ſecundum ſanctos, id eſt, S. Thomã: & hoc per applicationẽ meritorũ Chriſti.

Reſpondeo, ut ſupra. S. Thomam nego.

Ad uiceſimamſeptimam, ardens in defenſionẽ tuorum dicis: nõ hominẽ, ſed meram ueritatem & catholicam prædicari ab ijs, qui animam eo inſtanti, quo plene factum eſt illud, gratia cuius plena uenia datur: puta, quando deiectus eſt aureus in peluim.

Reſpondeo, o ſuauiſſimam gloſſam: quis ignorat, ꝙ anima, quando ſatiſſactum eſt pro ea, in inſtanti euolet? Nunquid hoc impugnaui? quis iſta nõ credit? Sed & hanc gloſſam tuã dederunt poſtea tui quoq; fratres Germaniæ.

Auro nõ redimunt aïæ

Secundo, huc attende, & hic reſpõde, ubi urgeris, & nodus hæret, An ſit hominem prædicari uel deum, dicere, quod anima per indulgentias euolat. Hoc tu iam iterum facto & doctrina eccleſiæ, id eſt, opinione tua & S. Thomæ, probas, & nõ aliter: quanq; tu non tam uiliter pendis animas, ꝙ hi noſtri. Siquidẽ tu aureũ in peluim, noſtri duodecim quatrinos ſatis eſſe dicunt.

Theologi diuinant.

Tertio: quod ſi etiam uerum eſſet, per indulgentias redimi animas: qua dialectica didiciſti, eodem momento ſatiſſactum pro anima, quo factum eſt id, gratia cuius donatur uenia? Ita diuinatis de ijs rebus abſtruſiſſimis, ac ſi præſentes omnia uideretis. Nonne poſſet fieri, ut dum ille nummum iactat, interim angel⁹, ſicut Thobiæ fecit, offerat deo memoriã hui⁹ facti, & deinde aïam uiſitet, & aliqua mora intercedẽte redimat, aut aliud fieri qđ nos ignoram⁹.

Concionatores indulgentiarij obſcure loquunt.

Quarto, aptiſſimam inducis ſimilitudinem: quod talis prædicator ſit ſimilis coco, qui ſubſtantiales cibos accidentalibus ſaporibus exacuit. Immo hoc dolemus, quod comeſtores illi, nimis accidẽtalibus & alienis uerbis adulterant uerbum dei. Deniq; iube, ut prædicatores illi hoc modo ſua uerba intelligẽda

doceant: & uidebis eos omni populo ſibilum & fabulam fieri: nullus enim ita intellexit. Quare ſatis uideo, quantū ſollicitauerint apud te, ut hanc eorū conſcientiam utcunq; excuſares, & leuares: ſed fruſtra.

Ad uiceſimamoctauam, me detractorē uocas, & eū qui ponit in cœlū os ſuū quia deus, inquis, conceſſit Papæ dare de ſuffragio pro uoluntate ſua.

Veritas uerit.

Reſpondeo. Nolo tecum cōuitijs agere mi pater. Scio quod omnia facilius ſuſtinemus, ꝙ ueritatem. Tuis uerbis non poteſt offendi auaritia: quia nō tangis eam, ſed tingis & pingis. Nam quod Papa poſſit dare ſuffragium, non nego: ſed quod ſuffragium faciat animam euolare, hoc interim nego, donec tu aliud probaueris.

Suffragiū nō facit animā euolare.

Ad uiceſimamnonam. Primum ſomnia mea uocas. Deinde ex S. Thoma de pœna uoluntaria longum trahis ſermonem. Et in fine dicis: Contrarium ſi quis aſſerat, ſtultus & ridiculus ſit.

Reſpondeo. Sum optime contentus, ut tu ſapias & rideas, uſquequo uoles. Sim ego ſtultus & ridiculus.

Secundo. Ego quæſtionem duntaxat poſui. Tu ſicut egregius Thomiſta, pro more ueſtro, nec nutum ueſtris opinionibus contrarium ferre potes. Nihil tamen prorſus probas.

Per mortem aliquid boni acquiritur.

Tertio. Iſta diſtinctio B. Thomę eſt falſiſſima, meo iudicio: ſcilicet, quod aliqua pœna eſt per quā bonum acquirimus, ut quæ eſt in hac uita. Alia autem per quam nullum bonum nobis accreſcit: ſicut eſt mors naturalis, & pœna purgatorij: quia licet ſine ea, ut ais, non peruenitur ad bonum, tamen bonum non per eam accreſcit. Reſpondeo: Ita loqueris ſine iudicio, acſi neceſſe ſit uerbum B. Thomæ oraculum haberi. Cur ergo Apoſtolus errat, quādo dicit: Omnia cooperantur in bonum ſanctis? Sed forte, ut eſtis prompti ad diſtinctiones, id eſt, ſcripturæ diſcerptiōes, dices, quod omnia cooperantur, ſcilicet huius uitæ: ſic enim ſoletis elabi. Contra, Rhoma. xv. Qui moritur, domino moritur. Et Pſal. cxv. Pretioſa in cōſpectu domini, mors ſanctorum eius. Doleo ego ſanctum uirum eo prolapſum, ut neget per mortem bonū accreſcere: cū ſancti martyres, martyrio & morte ſummum præmium & aureolam obtinuerint. Igitur, ſiue hæc dicat angelicus, ſiue humanus doctor, inſulſiſſimum errorem dici, cum fiducia proclamo.

Diſtinctionibus diſſipaſ ſcriptura.

Quarto, eodem ſenſu, probabiliter, nihil aſſerendo, dixi: Animas quoq; uoluntaria paſſione pœnarum purgatorij, perfici in charitate: quia neceſſe eſt: ut ament & eligant pœnas, quas ſentiūt deum eis infligere. Hæc enim uoluntas dei eſt, quā ſuper omnia diligūt, aut certe diligere laborant.

Aiæ i purgatorio ꝑficiuntur in charitate.

Ad triceſimam, repetis eandē tuam cantilenam, ꝙ animæ certæ ſunt de gratia dei & ſalute &c. quibus ſupra reſpondi.

Ad triceſimāprimā, dicis me ſuperfluū dicere: eo ꝙ ſupra poſuerim ꝑfectiſſimos conſequi uenias, hic autē uere pœnitentes, qui tamē minus rari ſunt.

Reſpondeo. Recte feciſſes, ſi meas propoſitiones intactas reliquiſſes. Tu incedis ad Aquilonē, & illæ ad Auſtrum: adeo cōuenit tibi cum intelligētia earum. Tu audes egregie mi Pater, perfectiſſimos diſcernere a uere pœnitentibus? Deinde, quod abſurdius eſt, pœnitentes & attritos facis eoſdem, niſi obicem ponant. Iſta figmenta obicis & attritionis, ſupra quoq; reieci, & nūc reijcio. Humana ſunt cōmenta nuper inuenta, ſine autoritate ulla & ratione. Neminē pœnitet uitæ ſuæ, niſi gratia fidei præuentum, ut tenet una ſententia totius eccleſiæ. Quid mihi ergo de fictitia illa pœnitentia, quā tu attritionem fingis?

Attritio fictitia pœnitētia

fingis? Nec eſt ullus tam perfectus in hac uita, qui non egeat pœnitentia, ut ſu
pra dixi. Tu autem pœnitentiam extra eccleſiam uideris ponere, inter attritos
duntaxat: quod eſt euidens error.

Ad triceſimamſecundam, ubi ego docui, ne ullus fideret in literas ueniarũ:
quippe cum dicat Script. Maledictus qui confidit in homine. Tu acutiſſime
uolens unum malum uincere, gemino te perdis. Primum, fatuos eos aſſeris,
qui ſine operibus bonis tutos ſe putant. Quid ergo ſupra dixiſti, quod attri-
tus conſequens ſacramentũ & indulgentias, euolaret, ſi moreretur? cum talis
Nemo ex bonis operibus tutus eſt.
omnino ſit ſine bonis operibus. Deinde uideris admittere, quod cum bonis
operibus poſſint eſſe tuti, hoc ſecundũ te Chriſtianum eſt: ſecundum Augu.
& Paulum, Pelagianum eſt. Cum talia opera reuera nulla ſint, quibꝰ tuti eſſe
poſſumus: ſed nuda miſericordia ſalui erimus, ut Apoſtolus Tit. iij. Nõ ex ope
Miſericordia dei nos tutos facit.
ribus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos
fecit. Ita & alibi: Sola fidei iuſtitia gloriatur. Secundũ. Qui uero ex ſpiritua-
li cõmodo eiuſmodi literarũ, concipiunt ſpem melius uiuendi & moriẽdi &c.
recte ſentiunt: & ſic docentes, recte docent.

Reſpondeo. Remiſſio pœnarum tantũ confert per literas & indulgentias:
dignum ne ergo iudicas hanc ſpirituale cõmodũ uocare? Quid anima inde bo
ni conſequitur? Nihil prorſus, & tamẽ eſt ſpirituale cõmodum. Ita luditis uer
borum & nominum licentia, donec omnia confuderitis.

Secundo, quomodo melius ſpes uiuendi naſcitur ex remiſſiõe pœnarum?
id eſt, uita ex morte? Mortua res eſt pœnarum remiſſio: & ita mortua, ut etiam
tuis Magiſtris teſtibus, meliꝰ ſit ſatiſfacere per ſe, ꝙ ſatiſfactionem remitti per
Spes uitæ melioris a deo ẽ
indulgentias. Sed quid ego cum tuis nudis uerbis pugno? Spes uitæ melioris
ex deo per gratiã eius uenit. Gratia autẽ nõ in remiſſionibus, ſed in inflictioni
bus pœnarũ potiſſimũ operat̃: ut ad Corinth. Virtus in infirmitate ꝑficitur.

Ad triceſimamtertiã. Vbi nihil habuiſti quod diceres, id noluiſti conari, ut
me Pontifici odioſiſſimũ faceres: cuius me detractorẽ iniuſtũ, falſum errone-
umq́; deblateras. Euidens ſignũ eſt deſtituti a ueritate, furor & indignatio.

Reſpõdeo tibi ſemel pro omnibus. Summi Pontificis poteſtatem honoro,
ſicut decet. Veſtras autẽ, uel opiniones, uel adulatiões contemno. Ideo huius
concluſionis meæ, hanc enim diſputo, contrarium libera fronte hæreſim pro-
nuncio. Non eſt in manu hominis reconciliari hominẽ deo: nec Papa poteſt
gratiam dei iuſtificantem donare, ut tota ſentit eccleſia. Cuius cõtrarium nul-
lus fuit tam fœdus hæreticus, qui doceret.

Secundo, ut tuis præconibus utcũq́; ſuccurras, iterum fingis diſtinctionem,
pro Thomiſtarum laudabili more, d. Qui uero dicunt, ut refers, uere dicunt,
modo reconciliatio illa intelligatur improprie, per amotionem reatus, qui ani
mam a dei contemplatione clare ſecludebat.

Reſpondeo, miror quod nõ eadem opera reconciliationẽ illam intelligi do
ces Alphabetum Græcum, uel Hebræum, aut aliquid aliud, quod non ſignifi
catur literis & ſyllabis iſtis. Si iſta licentia improprie loquendi permittit̃, quid
me impugnas? cur non aliquo ſenſu improprio me uera dixiſſe fingis? cur nõ
omniũ hæreſium inſanias uno ſinu ſuſcipimus, cum poſſint eorum uerba ue-
ra fieri ſi improprie accipiantur? Vbi manet regula illa, Quod doctori eccleſiæ
omnis improprietas, quantum fieri poteſt, uitanda eſt? Et illud Sapiẽtis: Qui
Improprijſtæ
loquitur ſophiſtice, odibilis eſt. Rogo dent mihi tui improprijſtæ tecum ueni-
am, ſi uerba ueſtra non intelligimus ego & populus. Credimus enim uos uti
uerbis

uerbis pro intellectu,non pro illuſione noſtra. Niſi iterum rediјt, quod B. Hie
rony.in Ioanne Hieroſolymitano arguit, ſcilicet quod aliud loquuntur ſacer
dotes,aliud audiunt populi. Vos autem dedita opera ad improprietatem uerti
tis uerba: & hoc etiam defenditis, ut gloriam uelitis meruiſſe.

Theologi Scholaſtici illudunt po/pulum.

Ad triceſimamquartam dicis,quod ſit hæretica: quia negat quod Papa poſ/
ſit omnem pœnam abolere.

Reſpondeo & ego per diſtinctionem. Hæreſis accipitur uno modo,prout
eſt contra opiniones nudas Thomiſtarum: & ſic eſt hæretica. Alio modo,pro/
ut eſt contra doctrinam fidei & eccleſiæ: & ſic eſt catholica.

Hæreſeos du/plex genus.

Secundo,ſpero quod mihi etiam non rogatus cõcedes,per indulgentias nõ
aboleri mortem, & mortis tot pericula, & infinitas paſſiones huius uitæ. Iſtis
autem manentibus,obſecro,quid magni remittunt ueniæ,quãdo relicta mor/
tis pœna,ſatiſſactiũculas temporales remittunt? Sed ex muſca elephantem fa/
cere placuit,utinam non amore Amorrei.

Satisfaciun/culas tẽpora/les remittũt.

Ad triceſimamquintam dicis: Nullum eſſe declamatorem reor, qui tam
ſtulte docuerit.

Reſpondeo. Ego nõ reor,ſed ſcio. Extant enim libelli poſitionum,quibus
id non ſolum docent,ſed ita defendunt,ut contrarium aſſerant errorem. Idcir
co iterum rogo dominum,ut Thomam Italicum & Germanicum ſibi diſcor/
dem,primo concordet: ut ſciam utri pugnem,uel cedam. Sed iterum ad ſolitũ
refugium uenis,id eſt,ad improprietatẽ forte,d. Si qui tamen docerent,quod
non contriti,non uane indulgentias conſequuntur,quia proderunt contritio/
ne ex poſt facto accedente,non male docent apud complures peritos. Ergo
id Chriſtianum eſt prædicare? Cur ergo ſcriptura nos hortatur,ut quantocyus
conuertamus & conuertamur: & nullam dat fiduciam futuræ pœnitentiæ,in/
terim ſecure dilatæ? Sed omni hora uigilandum docet. Siue ualeant indulgen/
tiæ in futurum,ſiue nõ,nihil curo. Id curo,quod pro re leuiſſima,id eſt,ueniјs,
rem illam grauiſſimam,& ſolam neceſſariam,id eſt, contritionem,tam uirili/
ter æſtimamus,tam frigide curamus: ut nõ ad nos pertinere uideatur,quo tem
pore peccator eam obtineat,modo præſentes uenias redimat: quas cum ſine pe
riculo non ſolum differre,ſed etiam nunquã redimere liceat: ſedulo tamẽ agi/
mus,ne differat. Si id amore pecuniæ non fit,cur nõ tam ſedulo agimus,ne cõ/
tritionem differat? proprietas hic ne obſtat? Omnia tam acute pro ueniarum
gloria excogitant. Et impius ſum,qui pro gratia dei uel ſtupide diſputo.

Contritio ui/leſcit.

Ad triceſimamſextam dicis,quod ſit hæretica: deinde pœnitentiales Cano/
nes euacuet,euertat,& tertiam partem pœnitentiæ ſatiſſactionẽ,& omnia iu/
ra loquentia de pœnitentia,& purgatorium. Adde quæſo,& cœlum & terrã,
ut omnia comprehendas.

Reſpõdeo. Spero dabis mihi iterum eſſe,quod per totam eccleſiam dicitur,
ſcilicet,poſſe contritionem hominis tantam eſſe,ut deleret omnem culpam &
pœnam. Secundo dabis,quod uoluntarie morientes omnia ſoluunt,& ſatisfa/
ciunt pleniſſime. His credo ſine indulgentiјs & literis adeſſe remiſſionẽ plena
riam: & tamẽ me in hoc nõ eſſe hæreticũ,niſi apud Thomiſtas forte.

Secundo,debitũ ideo dixi etiã iјs,qui tam perfecti nõ ſunt: quia Papa mini/
ſter eſt Eccleſiæ: quicquid poteſt facere fidelibus in ſalutẽ,debet ſub neceſſita/
te ſalutis,etiã gratis,quod ſi non fecerit,deus ſupplebit ſpero per miſericordiã
ſuam,quod homo neglexit per incuriam ſuam.

Papa mini/ſter eſt eccleſiæ

Ad triceſimamſeptimã. Poſtquam dimiſſa diſputatiõe,quam de participatione

Thomiſtarũ opiniões fri-gidiſſimæ.

bonorum Eccleſiæ cœperas,dicis tandem hæreticum me eſſe, ſi dicerem ſuffi-cere impleri iniunctam pœnitentiã a ſacerdote,ſine impletiõe eius,quæ a deo imponitur:& ſic euolare peccatorẽ,non ſatisfacto prius deo. Sicut dixi,ue-ſter iſte mos eſt,ſi mos uocari poſſet,tanta cholera æſtuare,ut altera pene ſylla-ba hæreticũ dicatis.Nil niſi hæreticũ,hæreticũ,hęreticum,Thomiſtæ loqui di-dicerunt:& tamen nihil prorſus efficitis,niſi quod contra ueſtras frigidiſſimas & nudiſſimas opiniões dictum aliquid eſſe probatis. Ideo mihi de uobis Eſa. uidetur dicere: Concipietis ardorem,& parietis ſtipulam. & illud Gentilis: Parturiunt montes,naſcetur ridiculus mus.

Syluestrũ to-tum negat.

Primũ,ex prædictis uidiſti,quod de pœna, quã deus infligit,omnibus parti-bus a te diuerſus ſum,alijs nixus principijs.Ideo totũ quod cõtra me machina-ris,fruſtra machinaris:nego principia tua,& te totũ a plãta pedis uſq; ad uerti-cem:ſicut habes fundamenta mea ſuperius poſita.

Secundum,nolo ergo docere uel doceri in eccleſia,quod requiſitus nõ poſ-ſim defendere: niſi dicendo,ſanctus Thomas ſic dixit. Chriſtianus ſum,nõ Pythagoricus.

Ad tricesimamoctauam. Vtrobiq; damnabiliter me errare dicis,ſiue de cul-pa,ſiue pœna intelligã:quia Papa nõ declaratiue,ſed miniſterialiter & diſpo-ſitiue culpam & pœnam relaxat.

Attritio ficticia.

Reſpondeo.Hæc ſupra confutata ſatis ſunt:quia ante miniſterium Papæ, & ante eius diſpoſitionem, oportet remiſſam eſſe culpam. Nihil enim uales tua fictitia attritio.

Papa,præter interceſſionẽ nihil iuris ha-bet in foro dei.

Secundo,quo ad pœnam a deo inflictam Papa nec diſpoſitiue,nec miniſte-rialiter ſe habet,ut remittatur.Hoc enim pertinet ad forum dei:in quo Papa, præter interceſſionem,nihil iuris habet;ut ſatis dictum eſt:nec contrarium eſt determinatum ab eccleſia.

Thomaſtri.

Iudiciũ diui-nũ & huma-nũ differunt.

Ad tricesimamnonam,tandem plena fiducia,premo peruerſum doctorem. Deinde detractorem uenialium,ne dicam, uenalium prædicatorum & Pon-tificis proclamas. Deinde negas bonarum diſciplinarum præceptis inſtitu-tum.Oportet me tãdem animum meum & lectoris mei inſtituere,ut ſciamus cum Thomaſtris neminem poſſe loqui,niſi paratum,altero uerbo cõuitium, crimen,blaſphemiam audire. Diligitis enim opinionis ueſtræ ſenſum plus q; onager ſuum fœtum. Audiamus ergo iſtam magnificam tuæ diſputatiõis bul-lam. Duo,inquis,præcepta tenes falſa,quæ uenias euertunt.Vnum,quod ue-ra contritio aboleat omnem pœnam. Alterum, quod uera contritio pœnas præeligat ſemper. Primum impugnas, & id nõ niſi bene inſtitutorum Theo-logorum paradigmate:ſcilicet,ubi offendens hominem,reſtituitur in amiciti-am,non ſine emenda.Ita deus,lege communi,abolita culpa,uult peccatorum emendam præſtari &c. Primum,ſi eſſes bene inſtitutus Theologus,ut glo-riaris,ſcires iudicium diuinum & humanum diſſimilia & contraria eſſe:Et de-um,ſi remittit,totum remittere:quod homo,quia non eſt tam bonus q; deus, non facit.Deniq; ſic Chriſtus docuit: Vt filij eſſemus patris, non reddentes, nec requirentes malum pro malo, ſed benefacientes malis. Si filios oportet eſſe

eſſe tales, quanto magis ipſe pater talis eſt? Ideo lex iſta communis, quam tu, pace tua dico, fingis, non habet locum, niſi in opinionibus tuis. Nec unq̃ legis a deo peccatum remiſſum, reſeruata pœna, præſertim ea quam Papa remittere poſſit: legis autem ſemper contrarium, quod omnino pœnam & culpam remiſit, ſat habens uindictæ, ſi homo noua uita totus ei ſeruiat. Igitur legem illam cõmunem, qua utitur deus remittendo peccatum, ille doctius & uerius tradit, qui dixit: Sacrificium deo ſpiritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatum deus non deſpicies. Immo de induſtria præueniens, damnat ueſtram ſententiam & legem, dicens: Quoniam ſi uoluiſſes, ſacrificium dediſſem, holocauſtis nõ delectaberis. Ad idem eſt Eſa. j. Pſal. xlix. & Mich. vj. & multa alia loca ſcripturæ: ad ueſtram ſententiam autem nulla prorſus.

Lex dei communis, ſecundũ quã deus remittit peccatum.

Secundo, iterum inuidiam mihi conflare anhelas, quando me accuſas, quod eneruem & euacuem uenias. Hoc, ſalua tua reuerentia, non uerum dicis. Iſta enim ſententia mea: quod cum ſatiſfactio ſit, omnium ſententia, melior, q̃ indulgentia: dico, quod bona opera, quæ pertinent ad ſatiſfactionem, ſint præferenda uenijs: præſertim cum ueniæ ſint nec præceptæ, nec conſultę: ideoq; nec meritoriæ, nec utiles ad ſalutem: Quia ubi non præceptum, ibi nec obedietia: ubi non obedientia, ibi nec meritum: ubi nõ meritum, nec ſalus. Sunt enim licentiæ ac permiſſiones quædam: ut olim libellus repudij, & nunc permiſſio litium & iurgiorum forenſium. Ideo dolere me cõfiteor, quod has res leues tanto boatu ardemus uulgo perſuadere, quod cum ſine exhortatione pronum eſt ad permiſſiones: ſummis uiribus perſuadendum fuit ad meliora, id eſt, ipſam ſatiſfactionem. Ad hoc modo, cum uideant præcones ueniarum, quæſtum funditus periturum: prudentiſſime hanc melioris perſuaſionem, non modo omittunt, ſed omni ſtudio celant quoq;. Nec multũ prodeſt, quod dicitur, cauſa uerbi, uenias quidem non ualere ad meritum ſeu ſalutem: ualere tamẽ ad celerem ſatiſfactionem & pœnarum extinctionem. Sit ſane ita: ſed nihilominus redit id, quod prius dictum eſt, quod adhuc melius ſit, etiam pœnas & ſatiſfactiones non extingui aut remitti: cum in hoc non niſi optima opera remittantur: ſcilicet, oratio, ieiunium, eleemoſyna. Hæ enim ſunt partes ſatiſfactionis: quas remitti ſi audes bonum aſſerere, audebis etiam id quod nihil eſt, optimũ dicere. Igitur uenias quærant qui uolunt: ſed exhortentur plus ad meliora, id eſt, ad ipſa optima ſatiſfactionis opera. ſicut uirgini permittit Apoſtolus nubere: hortatur autem magis, ut uirgo maneat. Tales & tam diſcretos ueniarũ buccinatores, qui ſeparẽt pretioſum a uili, ſi dederis, nihil eſt quo diſſentiemꝰ: paucos autem dabis, aut aliquot ex ipſis mendicos facies.

Opera bona quæ ptinent ad ſatiſfactionẽ, ſunt præferẽda uenijs.

Litiũ & iurgiorũ forenſiũ pmiſſio apd' Chriſtianos.

Pœnas & ſatiſfactiones melius ẽ non remitti.

Adhortẽtur potius ad opera ſatiſfactionis.

Ad quadrageſimam, cum ſancto Thoma (Timui enim, ne cũ S. Paulo uel Auguſtino) confutare conaris alterum meum, ut dixiſti, falſum præceptum: ſcilicet, quod uera contritio pœnas quærit & amat. Et diſtinguis duplices pœnas, ſicut & ſupra feciſti. Primo, q̃diu pœnas dare pro ſceleribus, eſt alicuius boni allatiuum, ut in præſenti uita, quando meritorium eſt: uera contritio amat pœnas, ad merendum & præcauendum a peccatis, ſine tamẽ contemptu ueniarum.

Reſpondeo. Gratias ago tibi quammaximas, Nunquid ego aliud uolui, q̃ quod tu hic dicis? Cur ergo ſupra, hoc præceptum falſum aſſerebas? An

idem apud te diuerſis locis & uerum & falſum eſt? Rogo, ſi mihi nõ uis credere, crede aliquando ueritati, ut Augu. ait: per os tuum loquenti tibi, fortaſſis ignoranti & inuito. Admitto optimam iſtam confutationẽ falſi præcepti mei, qua ueriſſimum eſſe aſtruitur. Sequeris: quia utrunq; melius eſt, q̃ alterum &c. Magne deus, quanta eſt uis ueritatis, ut omnium ſe fortiſſime tueatur, per os detrahentium ſibi. Tu qui bonis es diſciplinis inſtitutus Theologus, doce me quæſo, quomodo hæc duo ſimul ſtare poſſint, amare & quærere pœnas & ſatisfactiones, ſimul etiam remitti & quærere indulgentias? Quia unum illorũ, ut ais, ſine altero minus eſt: utrunq; autem melius eſt, id eſt, ut ſimul ſatisfacias, & ſimul omittas ſatisfactionem: quod eſt aliud nihil, q̃ cum ratione, ut ille ait, inſanire.

Veritas ſe tuetur.

Amare pœnas, & quęrere idulgẽtias nõ ſũt ſimul.

Sequeris: Vbi uero pœnæ nullum bonum afferunt, ſed retardãt a bono gloriæ, pœnæ non aſſumuntur &c. De his concluſio mea nihil dixit. ſufficit mihi, quod etiam tuo teſtimonio ſit ueriſſima, pro hac uita. Niſi quod iterum doleo diui Thomæ uicem, & miſeram ſuæ diſcordiæ ſortem; quia hanc concluſionem probat in Italia, & damnat in Germania.

Thomiſtæ diſcordant.

Secũdo iſtud figmentũ tuũ eſt, quod pœnæ in purgatorio nõ afferant bonũ: contrariũ enĩ ſuperius tenui & defendi, uſq; ad determinationẽ concilij.

Tertio: Ratio tua nihil ualet, quod etiam pœnæ & opera huiꝰ uitæ retardãt a bono gloriæ: & tamen aſſumũtur: immo ut quidam e tua ſecta, doctiſſimus doctor Ioannes Taulerus ait: ſi cœlum coram te apertum eſſet, adhuc intrare non deberes, niſi primum uoluntatem dei ſuper introitu conſuleres: ut etiam in gloria, non quæ tua ſunt quęras. Sed hãc ſententiã ueriſſimã & theologiſſimam abſit ut probet Scholaſtica Theologia.

Volũtas dei in oĩbus conſyderanda.

Ad quadrageſimã primã, dicis uerum me docere: & gratias ago. Addis tamen, quod non minus caute ſunt improbandæ & reſtringendæ ueniæ, in præiudiciũ Apoſtolicæ facultatis. Et tu quoq; uerũ hic dicis: immo nec caute, nec incaute ſunt improbandæ, ſed permittendæ, ut quærat qui uelit: tantum te magnum quis ſe conſecutũ confidat, quin maius potuerit conſequi.

Veniæ ꝑmittunt non improbantur.

Ad quadrageſimam ſecundam & tertiam, conaris id perſuadere, quod Pontifex per uenias prouocat ad pium opus: Et melius eſſe opus pium cũ uenijs, q̃ alterum ſolum.

Mihi longe alia mens eſt. Melius prouocaretur fidelis ad ipſam ſatisfactionem ſine uenijs, ut ſupra coactus es concedere, id eſt, ad multa bona opera: q̃ quod prouocatur ad unum illorũ cum uenijs, id eſt, remiſſiõe multorum. Permitto tamen uenijs ita prouocari; ſed dico quod ſit incomparabiliter minus: ideo mea concluſio ueriſſima.

Satisfactio ſine uenijs eligenda.

Secundo erroneũ eſt, quod opus cũ uenijs, uel gratia ueniarum melius ſit, q̃ ſine uenijs: quia ſi ſatisfactio eſt multa & optima merita, quomodo opus unũ cum tot meritorum remiſſionibus melius erit, q̃ ipſa tot merita? Loquamur quæſo cum iudicio & Chriſtiana libertate. Neq; enim poteris dicere, indulgẽtias aliud eſſe q̃ remiſſiones ſatisfactionis; rurſum, ſatisfactionem non potes aliud aſſerere, q̃ multa bona opera, ieiunij, orationũ, eleemoſynarũ. Sufficit ergo quæſumus ut permittamus per unũ opus bonũ, multa bona opera remitti non etiã uſq; cõmendemus, ut melius eſſe unum multis credatur.

Opus per uenias ſit deterius.

Per indulgẽtias remittũt opera bona.

Tertio, idẽ eſt, quod deinceps dicis: quod cæteris paribꝰ, meliꝰ eſt dare eleemoſynã gratia ueniarũ, q̃ gratia meriti ꝑciſe. Id eſt: meliꝰ tibi uidet̃, ut homo, uno bono opere & merito, faciat ſe uacuum multis bonis operibus, erroneũ

hoc

hoc & impium eſſe, pace tua, credo. Semper tu id conaris, ut ueniæ, nõ permiſſiones & licentiæ quædam, ſed perfectiones eſſe uideantur. Scis autem, quod licentia omnis nullam habet laudem, nec exhortationes: niſi quod non peccatum eſt, & infirmorum, potius pigrorum ſolatium. Immo, ut ille ueriſſime dixit, Licentia omnes deteriores ſumus: ita in uenijs quomodo poteſt melior fieri concomitanter, ut tu dicis, qui per eas tot meritis fit minor? & ſolum permittitur eſſe deterior: tu autē & ſuadere uis, ut ſit deterior.

Veniæ ſunt licentiæ.

Sed uideamus tamē ꝓbationē tuā: quia ibi, inquis, ſcilicet in opere ꝓ uenijs duo bona ſunt, ſcilicet meritum & ſublatio impedientis: hic uero unicū eſt &c.

Reſpõdeo: ꝙ ſtudioſe claudis oculos, & in aperta luce quæris tenebras. Fateor, duo bona ſunt ibi, id eſt, meritum, & remiſſio multorum meritorū: quod bonum eſt pigritiæ carnis, & damnum optimum optimorum bonorū, & ſublatio quidem impedientis, ſcilicet ad peiora.

Veniæ ſunt remiſſiones multorū meritorum.

Secundo, hic, id eſt, in opere ſine uenijs, id eſt, permanente ſatiſſactione, nõ unicum eſt tantum, ſed tot, quot ſunt in tota ſatiſſactiõe, quæ eſt optima & meritoria ſublatio omnium impedimentorum gloriæ. Et quid multa? ſi tua dicta recte intelligeres, uideres tibi eſſe cauſam aſſumptam uituperandi bona opera, & laudandi remiſſiones eorundem: quod horrendiſſimū eſt in eccleſia audiri. Ideo cum fiducia mihi ſumpſi cauſam laudandi bona opera, non tamē uituperandi uenias. Abſtrahe uocabula hæc, indulgētias, uenias: & relicta opinione rem intuere, & uidebis te non bonum, nec bonæ cauſæ patronum. Quid enim poteſt, etiam ipſa eccleſia, ex uenijs facere, niſi remiſſionem ſatiſſactionum? Quid autē poteſt ꝑ ſatiſſactiones intelligere, niſi optima opera, meritoriaſꝗ pœnas, & ipſa a deo præcepta? Quid ergo magnifacere præſumimus, quod in ſe nihil eſt, niſi permiſſio deterioris, ne peccetur ab infirmis?

Sylueſter uituperat bona opera, Lutherius ea laudat.

Ad quadrageſimãquartam. Nouus interpres ſcripturæ dicis, pauperi poſſe negari eleemoſynam ſine peccato mortali, licet nõ ſine ueniali: ideo concluſionem meā falſam &c. Gratias tibi agit, ut optimo patrono, inſignis illa belua Philargyria: quia diſcit, ſe poſſe negare petenti eleemoſynam ſine mortali peccato. Proh dolor & horror horrendus, quid audimus in eccleſia? Cur ergo Ioannes dicit, charitatē nõ manere in eo, qui claudit uiſcera ſua a proximo ſuo? An charitas etiam recedens, non relinquit peccatum mortale? immo Chriſtus in iudicio cur damnabit eos, qui eſurientem nõ cibauerunt? &c. Sed forte in perſona Improprijſtarum iſta dixiſti. Eſt aliquis ſenſus uerus, quem ex India forte adduces poſtea, ideo interim expectabo. Quod ſi dixeris, tunc cum ueniali peccato negari, quando pauper non eget, aut alias iuſta eſt cauſa. Breuiter, ſi eſt iuſta negandi cauſa, ſine peccato negatur: ſin eſt nulla, peccatum mortale eſt negaſſe. Sic euãgelium, ſic Apoſtoli loquunt. Secundo cur non pari, immo maiori ſtudio exquiris, quomodo liceat uenias non redimere, ad ſalutem inutiles & non neceſſarias: qui tam periculoſe & acute exquiris, quomodo bona opera liceat omittere, ſola neceſſaria & utilia ad ſalutē, deniꝗ præcepta ab ipſo deo? An obſequium deo te arbitraris præſtare, ſi calumnieris præcepta dei & bona opera: tantum ut uenias, nec a deo, nec ab homine præceptas efferas immodice? Finge nullas eſſe uenias in eccleſia, ſed omnes per ſe ſatiſſacere, ſicut olim fiebat: Rogo, utra facies tibi placeret? ueniarum, an ſatiſſactionum? Vel ergo tu non recte intelligis indulgentias, uel mala ſimulatione moliris calumniam bonis operibus.

Pauperi negari eleemoſyna nõ põt ſine peccato.

Non quærũt ex qua cauſa liceat omittere bona oꝑa

Olim nullæ ueniæ.

Ad quadrageſimãquintā: iterū diſtinguis, ut uideris tibi, ſufficientius bona

temporalia

Neceſſitate extrẽa dicũt eleemoſynas dandas.

temporalia neceſſaria: & tandẽ cum Thomiſtis noſtris cõſentiens, dicis, neceſſaria ſecundo modo danda pro eleemoſynis: ſed ſolum in extrema neceſſitate.

Rogo, ignoſce mihi reuerẽde Pater: uror enim nimis, quod textum apoſtoli Ioannis de neceſſitate, perditiſſime trahis ad neceſſitatem extremam. quis dedit tibi poteſtatem, neceſſitatem illam, extremam facere? Sic diabolus inſidioſiſſimus hoſtis, etiam ſacras literas nobis illudit & perdit. Det dominus Ieſus Chriſtus, ut nullus hominũ, tibi & omnibus, qui hanc gloſſam tenent, tribuat, niſi dum perueneritis ad extremam neceſſitatẽ: ut diſcatis, ſcipturam ſanctã incorruptam relinquere uel penuria. Iſtam libidinem, & luxuriã corrumpendæ ſcripturæ, iam ferme trecentis annis patitur eccleſia, incomparabili damno ſuo, a doctoribus ſcholaſticis.

Indulgẽtiarij ſic callide imponunt.

Vxores monẽt, ut corradant pro indulgentijs.

Prodeſſet uenias omnino ſublatas eſſe.

Secundo, concluſionẽ meam uerã relinquis. Verũ nõ capis quod uolui. Tu in hoc recte ſapis, quod neceſſaria ſecundo modo, poteſt homo pro uenijs dare: quod admitto. Sed noſtri uenales prçcones de neceſſarijs primo modo, ſuadent hominibus dare pro uenijs. Horum enim uox & literæ, exempli gratia, ſunt hæ. Si haberes unam tunicam uendere deberes, ut uenias redimeres. Nec hoc contenti, ſuadent: ubi quis neceſſaria primo modo non habuerit, tum aliunde mutuet, aut mẽdicet, etiam ſi ſit uxor: deinde fratres mendicãtes quoq; ſuadent, ut corradant ſine licentia pecunias. Hæc ſunt, mi pater, illa portenta, quæ apud nos graſſantur: nihil niſi impudentiſſimæ & rapaciſſimę auaritię negociũ hic agitur, in tantũ ludibriũ eccleſiæ Ro. ut hæc ſola eſſet cauſa abunde ſatis, ut uniuerſæ ueniæ tollerent. Nec me falſa dicere credas: nõ tantũ uox & fama extat, ſed & libri eorum, in quibus hæc paſſim legunt.

Tertio, omnia quæ ſuades & dicis, ea opinione uel ſimulatione dicis, quod ueniæ ſint aliquod bonum: de quo ſatis ſupra.

Adulatio ex papa mõſtrũ facit.

Pontifex nõ põt exigere nũmos, ceu princeps mũdi.

Ad quadrageſimãſeptimã, cũ tibi eſſet ueriſſima, tamen quia propoſitum tibi fuit, nullam nõ mordere, licet nullos dentes habeas: ad inſignẽ adulationẽ Papæ uerſus, admittis eſſe ueram: ſed ex Papa monſtrũ faciens, tribuis ei utriuſq; poteſtatis apicem: ſcilicet ut ſit ſimul Pontifex & Imperator. Ita autem tribuis, ut poſſit imperio iubere pro fabrica ſancti Petri, ut pro communi bono. Nũc autem incomparabilẽ modeſtiã ei interim appingis, quod petit & remunerat. Hac tua molliſſima, ſed nocentiſſima adulatione id agis, ut futurus aliquis Pontifex, laudum huius modeſtiæ pertæſus, ius ſibi credat eſſe deglubendi totius orbis Chriſtianos, idq; cum imperio & poteſtate.

Baſilicæ noſtrę ſũt nobis utiliores, q̃ eccľia S. Petri.

Inſatiabilis baſilica ſancti Petri.

Non eſt finis exactionũ p indulgẽtias.

Secundo dico, quod Baſilica ſancti Petri eſt commune bonum urbis Rhomæ. Noſtræ autẽ Baſilicæ ſunt nobis utiliores, & magis neceſſariæ: quia non poſſumus omes ad Baſilicã ſancti Petri cõuenire, uerbum dei audire, & ſacramenta percipere, qua ſola cauſa ædificantur: meliuſq; eſſet, quod Baſilica ſancti Petri non ædificaretur, q̃ quod Parochiales noſtræ eccleſiæ deſolarentur. Id autem agi uidemus, & dolemus, dum omnium eccleſiarum ſubſidia, per indulgentias ad inſatiabilem Baſilicam ſancti Petri trahuntur. Quare iſtas tuas frigidiſſimas cauſandi rationes, ſcilicet quod Baſilica ſancti Petri eſt totius Chriſtiani populi bonum, etiam rident Germani, ſicut iuſtum eſt. Cur ego non magis Baſilicam ſancti Ioannis matrem eccleſiarum, etiam bonum commune uocas? Sed forte adhuc in futuris annis reſtat, ut omnes eccleſias Rhomanas, deinde & palatia, nouiſſime & muros, & plateas, & pontes, noſtris pijs operibus, gratia ueniarum factis, ædificemus: ut non ſit finis exactionum. Quare mi Pater, ego ſic, ut debeo, ſuadeo hominibus: ut primum uiſitem

uiſitem

uis templis benefaciant, deinde ſuas baſilicas, nouiſſime baſilicam ſancti Petri iuuent: quia ueſtræ eccleſiæ nō ſunt nobis neceſſariæ.

Viuis tēplis benefaciēdū.

Ad quadrageſimāoctauam: adeo impingis, ut ueritate confuſus, non poſſis inuenire quid dicas. Tandē ad hanc deſcendis ineptiam, dicens: Tu Martine, ſi habuiſſes a domino noſtro bonum Epiſcopatum, cum plenaria indulgētia ad Eccleſiæ tuæ reparationem, forte dulcioribus uerbis abundaſſes: & quibus detrahis, uenias extuliſſes.

Reſpondeo: forte & tu ſpectas me ex animo tuo: quod conijcio ex eo, quod tam molliter adularis. Si ego ad epiſcopatū aſpirarem: certe non ea loquerer, quæ tu impatientiſſime audis. An ignorare me credis, qua uia Epiſcopatus & ſacerdotia in urbe obtinentur, quādo hanc pueri in omnibus plateis orbis cantant? Deniq; nunc facta eſt rerū fœdiſſima Roma. Omitto reliqua: quæ hic uelut tremes, & a ueritate fractus, diſperdis potius ꝙ loqueris.

Sacerdotia in urbe ueritate nō acquiruntur.

Ad quadrageſimānonā: Eadem ſaliua uenias utiles aſtruis, ſed occaſionaliter, ſcilicet dum anima ex hoc in gratiarūactiones aſſurgit. Quaſi eſſes rhetor, tam uarios & exquiſitos locos inuenis. Cur non etiam ad balatū ouis dicis aſſurgere animā occaſionaliter ad gratiarumactionem? Aut quæ laus iſta ueniarum, quādo etiam de pœnis & malis iubemur laudare deum? Sed piget me pigra iſta & inania cōmenta uerſare. Illud uero ꝙ uigil aduertiſti, quod mihi ipſi contredixerim: ut qui uenias hic utiles, ſuperius autē aliter uidear aſſerere. Dico utiles pigris, ſicut omnes permiſſiones ſunt utiles: ne peccent, ſi licentiam non haberent. Dico inutiles ad profectum ſalutis: quod pro tua uigilantia debueras ex eo uerbo intelligere, ubi dixi, ſi nō in eas confidant.

Occaſionaliter aiunt prodeſſe uenias.

Vtiles pigris ne peccent, omittēdo pœnitentiā impoſitam.

Ad quinquageſimā, aſſumis cauſam p̄dicatorū uenialiū, ſed aſtute: quia nō credis talia p̄dicata. Deinde Pōtificē cōmēdas, ꝙ tam innocēs ſit, ut nullus uiuat aut operē indecēter. Tertio inueheris, qđ fraternā monitionē nō p̄miſerim

Reſpondeo: ſi non ſunt prædicata talia, aut non credis, quid æſtuas ut defendas? Sine in uentum me diſputaſſe.

Secundo. Scio & ego optimū nos habere Pontificem Leonem. X. & uelut Danielem in Babylone: ut cui ſua innocentia, uitæ periculum aliquando fecerit. Sed tu quæſo dic mihi, quis unquā tam innocenter uixit, ut nullus alius nō inique modo, ſed nec indecenter operatus ſit, aut uixerit? Videris, neſcio quid, maximum adulari uoluiſſe: ſed inter dicendum, & uerba, & ſenſus te defecerunt. Forte uoluiſti dicere: quod Leo decimus id agit, ut nullus indecenter uiuat; quod cum uideres impoſſibile, inter uerba mutas ſenſum, & orationem ſine ſenſu relinquis.

Leo. X. eſt Daniel in babylone.

Tertio dic mihi: Quis a diſputatore unquā expoſtulauit, ut prius eū moneret, contra quē diſputat? Cur etiā tu non prius me monuiſti, quādo tot nominibus criminum me fœdare parabas? Cur Pontifex in Decretis ſuis non prius monet, ꝙ ſtatuit contra abuſum quæſtorum? Ego in communi diſputaui, neminem nominaui. Si innocentes ſunt, quid queruntur ſeſe tangi? Ergo nemo prædicet euangelium, uitia nemo carpat in publico, niſi prius oſtiatim ſingulos moneat. Mihi miraculum eſt, eos eſſe innocentes, & tamen meis uerbis moueri. Sed uerum eſt illud diui Hieronymi: quando uitia communiter arguuntur, qui iraſcitur, accuſator eſt ſui. Deniq; quomodo monitionem meam recepiſſent, qui etiā te patrono uſq; hodie perſtant innocētes? Noli quæſo mihi mandare, ut innocentes moneam. Si uis autē ut moneā, iam alio accuſatore nō egent: quia tu patronus eorum nocentes confiteris.

Monere prius Pontificē nō oportuit.

Innocētes nō mouentur.

Indulgētiarū

Quarto

Quarto, quod autem hæc facta ſint, licet tu non credas, teſtis eſt tota terra, teſtes & extantes libri: qui autem id fecerint, ipſi uiderint.

Ad quintuageſimā primam, ſicut eadem repetis, ita eadē tibi dicta uolo: niſi quod me per talenta loqui dicis, quod tranſeo.

Ad quinquageſimam ſecundā dicis, uanam eſſe meam cōcluſionem, quod ita probas, quia nullus tam ſtultus ſit, ut ſic faciat.

Reſpondeo. Quid ad te quæſo, ſi nullus eſt tam ſtultus? Sine me diſputare, ut dixi, uel in uentum. Nunquid ideo Decretales Papæ ſunt uanæ de abuſionibus quæſtorū, quia tu nullum quæſtorem contra egiſſe defendis? Sed præ ſenectute forte, ita & loqueris, & phantaſiaris. Si nullus eſt qui ſic confidit in literas, nullum tetigi. Eos qui ſunt, uolui tangere; quos ego nō unum, ſed plurimos noui: & adeo ſtultos, ut non ſolum de animarū redemptione, ſed de ſua quoq; ſalute certi ſibi eſſent, quia has literas haberent. Deinde cur tuis clien

Auaritiæ miniſteriū, tantopere laborare ꝓ ueniis

tulis nō etiam perſuades, ut animā ſuam impignorent pro contritione & ſatiſfactiōe? Quoties tibi, rogo, dicendū eſt, impiū & auaritię miniſteriū eſſe, quod pro uenijs, tam exquiſite, tam magnifice omnia tentant; ac ſi ſolæ eſſent rerū, & pro neceſſarijs ad ſalutē, prorſus uix mutit? Tu cogita, an ſimplex populus non diſcat confidere in literas, tanto luxu & apparatu cōmendatas? Magnum

Populo craſſo ſingula craſſius dicenda.

enim cogitent neceſſe eſt, quod tam magnifice proponitur. Tu qui interim doctus es nō fidēdū in literas, mox etiam ſimplicē populū eadem per ſeipſum diſcernere & intelligere confidis: contra tot & tantorum perſuaſiones & irrita

Cenſuris terreri nō pōt.

bula? Tandē mihi minaris maledicta, irriſiōes, cenſuras. Quas? & quare? Noli minari mi pater, Chriſtus uiuit: non ſolum uiuit, ſed etiam regnat: nō ſolum in cœlo, ſed etiam in Rhoma, quantūlibet ipſa furiat. Si maledicar pro ueritate benedicam dominū. Nō ſeparabit me cenſura Eccleſiæ ab Eccleſia, ſi iungat me ueritas eccleſiæ. Malo eſſe a te & ſimilibus, ſi ita perſtes, maledictus & excōmunicatus, ꝙ tecū benedictus. Nihil habeo quod poſſim perdere: domini ego ſum; ſi perdor, domino perdor, id eſt, inuenior. Aliū ergo quęre, quem terreas.

Ad quinquageſimam tertiā, Stultum & ridiculum me uocas: interim tu ſapiens dicis, Crebra raris cedere: & annalia feſta Sanctorum celebriora eſſe, ꝙ ſabbatum Virginis matris.

Horatius.

Reſpondeo: Quo quo mi pater? Aut pluuius deſcribitur arcus, Aut flumen Rhenum. Sed nunc nō erat ijs locus. Primū, non ſunt rara apud nos, ſed con

Verbū dei cogitur cedere indulgentijs

tinua indulgentiarū negocia. Deinde quæ proportio, ut uerbum dei, quod inſtantiſſime præcepit Chriſtus prædicari, cedat raris indulgētijs? Si Chriſtus ita non iuſſiſſet, ſtaret tua ſimilitudo. Item nō poteſt Papa iubere ſilentiū uerbi dei: quod ſemel emiſſum, nō eſt alligatū, ſed nec factū a Papa unꝗ legi. Per idem reſpondeo ad ſequentis cōcluſionis futilem confutationē: ubi tu ſermo

Indulgentiæ non ſunt uerbum dei.

nem ueniarū eſſe uerbum dei cōtendis; ſed improprie, ſcilicet cū declaratorijs & hortatorijs. Si uerbum dei dicitur, quicquid cū uerbo dei dicitur: omnes hæretici, omnes dæmones, oēs homines nō loquunt̃ niſi uerbū dei: quia nihil

Verbum dei

tam abſurde dici poteſt, quin uerbum dei miſceri poſſit. Ego dico, quod ſit uerbum hominis, & de remiſſione hominis prolatū: quia uerbū dei eſt, quod fide iuſtificat cor, & gratiā iuſtificantē cōfert: ſicut Ro. j. Virtus dei eſt in ſalutem

Verbū ueniarum.

omni credenti. Verbum autē ueniarū nō iuſtificat, nihilq; confert animæ, niſi quod dat licentiā pigritandi à bonis operibus, propter infirmos,

Ad quinquageſimam quintam, dicis hanc & ſimiles eſſe pueriles, uiri ſtomachati, & inferētis os in cœlū, & cōtra ſtimulū calcitrantis. Reſpōdeo, uerū

eſt

eſt, apud Sylueſtrum & Thomiſtas duntaxat.

Ad quinquageſimamſextam, autoritate Thomę dicis theſauros eccleſiæ eſſe merita Chriſti, inquantum ſatisfactiones. Et idem per idem probas, & dicis q̄d S. Greg. dedit aliquando indulgentias, ut communiter dicitur, non poteſt probari. Ideo nec S. Thomas aliquid in hac re efficit.

Non poteſt probari de S. Gregorio.

Ego quidem non cum uniuerſo orbe me diſputaturum obtuli; quia neſciebā quod poſitiones meæ eſſe tam late uagaturæ; ideo noli mihi arrogantiam hāc aſcribere. Caſus me in has res perduxit, ex quibus cum ſilentio me eripere non poſſum; forte deus ita uoluit. Ego tamen iſtam concluſionem non aſſerui, ſed & adhuc diſputo, expectans concilij determinationē, ſicut & omnes alias, quæ dubiæ ſunt, aut in controuerſia hærent.

Lutherū caſus in hāc diſputationē de indulgentijs, traxit.

Ad quinquageſimamſeptimam, mire ꝗ pungeris, ꝙ auaritiam paululū momordi. Nam & tu quoq; patientius ferre potes, ſi contra ſcripturam pugnarem ꝗ contra auaritiam. Ideo & hic Pontifici eximie adulatus, inuidiam mihi cōciliare feſtinas. Quid mihi innocētiam Pontificis obtendis? Nunquid ego eam ignoro? Aut ſi auaritiam taxo, nunquid ideo Pontificis innocētiam mordeo? Tu uide potius, an impius ſis in Pontificem, qui auaritiam & Pontificis innocētiam in unam rem conflas, dum morſam auaritiam idem aſtruis quod læſam Pontificis innocentiam, immo ſub prætextu innocentiæ pontificalis, irreprehēſibilem nobis defendis auaritiam? Si ſunt innocentes tui clientuli, non mordētur a me: ſi nocentes, cur defendis? Det tibi dominus, ut aliquando rectius iudices, melius uideas, & a calumnijs mei abſtineas.

Qui taxat auaritiam, innocentiā Pōtificis nō mordet.

Ad quinquageſimamoctauam, eadem repetis, quæ in ante præcedente dixiſti. Tua enim ſunt uerba, ideo tranſeo.

Ad quinquageſimānonam, iterum totus ardes: adeo in cæteris omnibus patientior es, præterꝗ ubi auaritiam tango: quam tn̄, uelis nolis, non poſſis negare Rhomæ uerſari, ne dicā dominari: ut mihi tu quoq; prope fias ſuſpectus, quod magis lucra ꝗ animas cures. Interim innocentiſſimum Pontificem ad inuidiam meam commendas, ſcilicet ut tantum decus innocentiæ, operculum facias nequitiæ. Id enim anhelas, ut mores Rhomæ arguere neminem ſinas, niſi, te interprete, ſimul optimi Pontificis innocentiam læſiſſe probetur. Quid uis? patronum te uocem Rhomanorum flagitiorum? Cur tuipſe non te quoq; interpretaris læſiſſe Pontificem, qui aperte ſcribis, Rhomanum clerum a primęua perfectione declinaſſe? Sine me tuis tecum artibus agere. Clerum Rhomanum mordes? At Pontifex eſt pars, & quidē nobilior, cleri. Væ tibi miſero, qui qui talem ac tantum Pontificem non ſolum lapſum, ſed a tota perfectione declinaſſe, & in perfidiam & hæreſim abijſſe, palam aſſeris. Id enim totum ſignificat declinare, ſcilicet a perfectiōe. Vides ne ꝗ pulchre & ego te auxeſibus iſtis poſſem opprimere, ſi adulari & calumniari uellem?

Auaritia ut tangatur nō poteſt ferre Sylueſter. Rhoma auara.

Leo. X. innocentiæ decus.

Hoc uno locō tractat Sylueſtrum Lutherius quemadmodum ab illo ubiq; tractatus eſt.

Quæ ad ſexageſimam cū ſequente dicis, tranſeo. Nihil enim dicis, quod non dictum ſit prius. Ego probabiliter poſui, quod theſaurus indulgentiarū ſit ipſæ claues, ut in declarationibus.

Theſaurus eccleſiæ, claues ipſæ.

Similiter tranſeo ſexageſimamtertiam: quia admittis eam eſſe ueram, non tamen ſine calumnia.

Ad ſexageſimamtertiam, quartam, quintam, & ſextam cum ueras eſſe non neges, neq; negare poſſis, miror quod ita excādeſcis, & totus ignis efficeris. Mirabiliorem diſputatorem non uidi, ut quem propoſitiōes ueræ plus mouēt, ꝗ falſæ: cum tamen ueritas quæratur diſputando. Igitur ſim canis, filius canis

dicax, nõ excuſatus ab anathemate, nec mentis compoſitæ: & ſi qua plura, pro modeſtia tua ſenili habes, modo uera me ſaltem momordiſſe cõcedas, ſi negas dixiſſe. Hanc ſatyram merui, non quia falſa, ſed quia uera dixi in auaritiam. Nõ crediidiſſem Rhomanam auaritiam tam teneram & impaſſibilem eſſe, immo tã ambitioſam & arrogantem, ut innocentia optimi Pontificis uideri uellet.

Modeſtia ſenilis.

Auaritia Rhomana.

Ad ſexageſimamſeptimam dicis, me defenſo Pontifice, etiam donis ſpiritus ſanctũ detrahere. Ego miror te ſenem adeo feruere, ut nec me, nec te intelligere poſſis. Ego non dixi uenias non eſſe utiles, ſed animæ eſſe utiles nego: niſi quo modo licentiæ & permiſſiones utiles ſunt. Quod autem tu id blaſphemiam dicas, nihil curo.

Ad ſexageſimũoctauã, excuſandos cenſes eos, qui uenias aſtruxerint maximas gratias, ſed p hyperbolen. Obſecro, cur & me nõ aliqua figura cenſes excuſandum qui nihil aſſero, ſed ſolum diſputo? Cur tibi facis, quod mihi nõ facis? Deinde ſi ſunt per hyperbolen excuſandi, cur non etiam ſunt per cyrologiam accuſandi? cum ueritas hac figura ꝙ maxime gaudeat, & ipſa ꝙ optime ueritatis doctores deceat: illam uero, ubi poteſt, fugiant. Immo id unice queror, quod per hyperbolen ſunt loquuti.

Theologi improprie loqui ſibi ſoli licere putant.

Ioannes Ruchlinus.

Si autem uobis permittis mi R. P. improprie & hyperbolice, & quoquo modo libuerit, loqui, cur non & Ioannem Reuchlinum, integrum & eruditum uirum, eadem æquitate tractaſtis, & aliqua figura eum excuſaſtis? Aut ſi in hunc tam rigidi fuiſtis cẽſores, ut in ſyllabis innoxijs inueniretis uenenum: certe nõ permittetur uobis tam larga & libera figurande locutiõis licentia, ut falſa dicta pro libito ſeminare & interpretari poſſitis. Aut ſi qua uenia uobis dabitur, dupla huic debetur, & eo abſoluto, uos rei permanebitis.

Secundo, noua uſus dictione, putas me inexcuſabilem, quia uenias appellauerim minimas gratias, cum ſint & aliæ gratiæ, & dona minora; ſcilicet bona fortunæ &c. Si mente fuiſſes quieta, uidiſſes cur hæc addiderim, ad gratiam dei & crucis pietatem comparatæ. Ego comparationem feci ad crucem. Hanc quaſi non uideas, nouam comparatiõem facis ad bona fortunæ. Si ſic ad iniquitatẽ & calumniam tantum uigilas, quis poterit tibi uerax uideri?

Syluester calumniator.

Tranſeo quæ in ſexageſimamnonam cum tribus ſequentibus, amarulentus euomis.

Ad ſeptuageſimamtertiam, non nego quidem poſſe omnem caſum abſolui poteſtate clauis. Sed inſaniã eſſe dixi, & dico, prouениarum magnificẽtia, quæ nihil proſunt ad uitam, tã horrenda monſtra criminum, in exemplum uocare, & pro magnitudine poteſtatis, leuicula facere. Ex qua inſaniſſima ueniarum cõmendatiõe fit, ut uiles fiant contritiões & uera pœnitentia. Boni prædicatoris eſt peccata ut ſunt, magna prædicare, ut miſericordia dei magnificeẽ. Aut dic cur non pro contritionis magnificentia ſimile aliquid dicunt? ſcilicet quia non pecunias, ſed paupertatem hi ſermones afferunt. In rebus non neceſſarijs, nec utilibus ad ſalutem, ſed tãtum permiſſis, honorificum putas, in eccleſia dei tot auxeſibus tonare: cum nec Chriſti paſſionem ſic uelit eccleſia prædicari?

Quid accidat ex iſta inſana ueniarum cõmendatione.

In ſeptuageſimaquinta, non dixi Papam minorẽ Petro, immo nolui ut Papam & Petrum negarent maiores gratias habere, ꝙ ſint ueniæ.

In ſeptuageſimaſexta, ut nihil omittas, quo me execrabilem facias Pontifici, & eum tibi uni adulantiſſimo propitium: fingis me ironice de tanto Pontifice loqui. Vides ne quantus ſit mihi hic locus inuehendi in te? in tuam pene dixiſſem, ſed reprimo me. Attige aures, & audi, ſi ſaltem domi eas habes. Ego dico

non

non ironice, ſed plane; quod omnis Papa habet maiores gratias, ꝙ ueniæ ſint, ſcilicet Euangelium & gratias curationũ, & omnia quæ ſcribuntur. j. Corinth. xij. nõ in perſona ſua, ſed in poteſtate ſua; id eſt, eo modo quo gratias ueniales habet. Nã etſi ſedulo diſſimulas, non tamen credo adeo ſtupeſcis, ut uenias Papa in pſona ſua habere dicas, ſicut uirtutes pſonales; niſi dixeris, quod depoſit⁹ Papa etiã omnia poſſit quæ prius. Igitur quicquid eſt in eccleſia donorũ & miniſteriorum, dixi in manu Papæ eſſe, ut ordinet, mittat, donat, ſicut corpori eccleſiæ expedire uiderit. Hæc autem ſunt incomparabiliter maiores gratiæ, ꝙ ueniæ. Melius facit enim Papa, ſi unum bonum paſtorem uni eccleſiæ præfecerit, ꝙ ſi omes ſimul indulgentias dederit. Tu autem in perſonam tantũ huius Leonis. X. intentus, ſicut decet graphicum adulatorem, intelligis in uerbis alienis quicquid uolueris; & tamen detractor & calumniator eſſe non uis.

Papa habet maiores gratias, ꝙ ſunt ueniæ.

Sylueſter graphicus adulator.

In ſeptuageſimaſeptima mihi non credis, quid ad me? per hoc nobis non ſit ſatis omnia illorum optimi conſulis, niſi quod reſpector perſonarum, mea ſolius peſſimi conſulis.

In ſeptuageſimaoctaua, nec excuſatiõe me dignaris. Quod eſt iſtud nouum Sylueſtrinum forum, in quo reo negatur excuſatio? Sed obtorto collo rapitur ad abiurandam hæreſim: ſit, ſiue non ſit hæreticus?

Sylueſtrinũ forum.

Sed ubi uera mea non potes negare, ſaltem perſonam meam omni ſtudio cõtendis opprimere. Vtinã tecum mihi liceret, & corpuſculi permitteret imbecillitas, coram de ijs rebus conferre. Non dubito me tantum tibi oſtenſurum, ut ſaltem modeſtius deinceps diſputares. Hæc ſat de propoſitionibus. Cætera credo uideris, aut uidebis in declarationibus meis.

AD quæſtionum uero laicarum confutationes uolui quieſcere: ſed incidit & permouit perſpectum iam tuum ingenium, & auidum uictoriæ, & impotens pugnæ. Ideo ſi poſſum, paucis reſpondebo.

Quæſtiones laicorum.

Ad primam: cum longũ illud Taratantara induxiſſes, ubi inter cætera etiam meritum congrui, & præparationem hominis ad gratiam neceſſario præcedere docuiſſes infuſiõem gratiæ. Quæ hæreſis iam quidem per Eccleſiam præualida copioſiſſime confoditur a beato Auguſti. contra Pelagianos, & noſtra uniuerſitate cœpit explodi. Tandem commemoras iuſtitiam diuinam non permittere euacuari purgatorium. Et hoc probas autoritate ſanctorum, id eſt Thomæ; ex ipſo enim cæteri Theologi & Canoniſtæ ſuxerunt. His itaꝗ percenſitis, cũ quęſtio iſta laica adhuc ſtaret; ſcilicet, quod charitas & neceſſitas eſſent cauſe iuſtiſſimæ euacuandi purgatorij, & hic totus nodus eſſet; hunc ſic ſoluiſti fortiter Dicens; Charitas autem pontificis, & neceſſitas animarum, non eſt efficax ratio ſic relaxandi iuſtitiam diuinam; quam deus talis neceſſitatis conſcius, & infinitæ charitatis ac miſericordiæ uiſcerib⁹ plenus, ſanxit. Hæc tua ſolutio, omni glacie frigidior, &, ut tuis diſciplinis utar, petitio principij, tãtũ effecit: ut ſi quis uelit tibi credere, ſit quietus; qui nolit autẽ credere, nihil audierit niſi uacua uerba. Quid enim iſtis uerbis reſpõdiſti, niſi quia deus non uult, charitatem & neceſſitatem eſſe cauſas ſufficientes? Et non probas, deum id non uelle, quia ſi deus pecuniam, aut quodlibet temporale, niſi forte non ſit conſcius etiam temporis, efficacem reputat cauſam, cur non etiam charitatem ipſam, in quam omnia illa ordinari uoluit? Nunc ſi ego quærerem; Cur ergo pecunia, aut temporalis res eſt cauſa efficax? eadem principij petitione dices; deus ita uoluit. Si de uolũta ergo dei diſputandũ eſt; ſcimus ꝗd nulla res mũdi ſic placet, ut charitas; & ꝗd

Matæologorũ quorũdã hæreſis.

Sylueſtri ſolutio omni glacie frigidior.

Sylueſter hic iugulatur

charitati non donat, non præſumitur ulli alteri cauſę donare. Si autem alteri donat, multo maxime charitati. Et ſic patet, quod etiam tu mecū ſuccumbis in iſta quæſtione.

Iudicia ſunt & in laicis.

Obſecro te, crede mihi, ſunt & in laicis iudicia; & tanta, ut ego me confitear ferme ter in iſtis quæſtiōibus ſuccubuiſſe, & nihil retuliſſe gloriæ, q̃ quod ſibi uerba a me data dicerent; ſicut & tu hic facis mihi.

Secundæ ſolutio multo frigidior & uanior eſt, nulli niſi tibi ſoli ſatisfaciens. Prima, inquis, cauſa eſt, quod uel porrigens forte non ſecundum facultatē propriam porrexit, uel nimis parce porrigit. Tolle iſta accidētia, & pone, quod de propria facultate, & ſufficienter porrexerint. Hæc enim a te dicuntur, tanq̃ lubrico; qui tempus redimas, & exitum quæras; nihil enim ſunt ad propoſitum. Ergo non eſt cauſa, multo minus prima cauſa. Alia quod ſuffragia ſi nō ꝓſunt iam redemptis, proſunt tamen alijs. Hoc non quærebatur; ſed hic eſt nodus, an omittenda ſint officia nominatim pro animabus oblata, an nomina eorum nō ꝓnūciari, nō in orationibus memorari oporteat? Hic reſponde; ꝙ ſi omittenda ſunt, omnis deuotio uulgi deficiet, & ſacerdotes fame conficientur; niſi forte dices, quid ad Rhomanos, quod Germani moriuntur?

Ad tertiam iterum dicis, nō eſſe cauſam ſufficientem. cui rurſum opponitur charitas, ut ſupra, & permanet quæſtio; niſi uelimus nuda uerba Syluestri pro oraculis habere.

Ad quartam. Mihi pro regula tradis, factum & dictum eccleſiæ Rhomanæ. Reſpondeo; ſi de uirtuali & repræſentatiua tua eccleſia loqueris, nolo tuā regulam, quia, ut ſupra dixi, ex c. Significaſti, talis eccleſia poteſt errare. Vniuerſalis autem eccleſia non poteſt errare, ut doctiſſime etiam probat Card. Came. in primo Sen. Deinde, nec Papa uſq̃ hoc dicit aut facit, quod tu factum & dictum eccleſiæ uocas; promptulus es æquiuocator huius nominis eccleſia, ideo maxime mihi ſuſpectus.

Vniuerſalis eccleſia non poteſt errare

Rhoma deuoratrix totius pene mundi.

Ad quintam dicis: Vbi multæ ſunt diuitiæ, multi qui comedunt eas. Hoc eſt q̃d queruntur, q̃d Rhoma quærit ſaturare pecunijs ſuos comeſtores, & totū pene deuorat orbem. Cur non minuuntur comedentes diuitiarum?

In fine iterum facis ex Papa imperatorē in poteſtate & uiolentia. Sed Maximilianus & Germania id non nouerunt, neq; credunt: fortiſſime autem id negant Turcæ & Tartari. Fruſtra quoq; celeberrimum illud & commune bonum, quod eſt lapides & ligna, nobis iactitas. Non enim per hoc ſoluuntur laicorum quæſtiones.

Baſilica S. Petri.

Ad ſextam, ſum tibi hæreſiarcha, quandoquidem poteſtatem tibi arrogas baptizandi mei, ut uolueris. Ago tamen gratias, quod uerū eſſe dicis, nihil remitti ijs qui perfecte ſunt contriti. Et ſcio non omnes eſſe tales. Sed non ideo intrant purgatorium, quia pœnas debent, quas Papa poſſit ſoluere, ut probabiliter tenui, & teneo.

Perfecte contritis nihil remittitur.

Ad ſeptimam dicis, quod duo bona adderentūr. Vnum quod neceſſe eſſet fideles toties repetere cauſam, gratia cuius dātur ueniæ: puta eleemoſynam &c. Scimus mi pater, quod uos libenter uideretis, cauſam iſtam una hora millies repeti. Hoc ueræ in auaritiæ bonum cedit. Nos quærimus de bono dantis; quod ſi eſt datio eleemoſynæ, melius id fit ſine uenijs, & gratis, q̃ ꝓpter uenias, ut ſupra dixi. Tu autem ſemper imaginaris, uenias eſſe aliquod bonum.

Alterum bonum, inquis, remitteretur nouus reatus pœnarum, ſi quis poſt ueniā incidiſſet. Reſpōdeo, quod iſte reatus melius tollit̃ ſine uenijs; ꝗa ueniæ

non

nõ ſunt pro peccatis uenialibus neceſſariæ. Si autem de mortali reatu intelligis, iam nullum eſt iſtud bonũ, niſi centies quis in die peccet mortaliter: quod nullus facit uere pœnitens.

Ad octauam, quod Papa ſuſpendit uenias & literas, dicis id fieri pro ſtructura omnium præclariſſima. Et hęc uidetur tibi eſſe iuſta ſuſpenſionis cauſa. Nec mirum: non enim niſi quæ Rhomæ ſunt, curas. Ego autem dico: ſit illa ſtructura honorabilior omnibus, certe noſtræ eccleſiæ ſunt magis neceſſariæ. Ad pompam mundi ſolum reſpicis, quaſi tunc eccleſia ſit præclare prouiſa, ſi ligna & lapides in magnum erexerit cumulum, cũ ſi uelletis, poſſitis ipſi Rhomani Pontificem opulentiſſime iuuare.

Sed aliorum ſit iudicium de tuis ſolutionibus. Ego fateor, me nihil ex his habere, quod laicis reddam, niſi maiores quęſtiones.

Vltimo tribuis Pontifici iterum, ut ſit uirtualis eccleſia & Imperator, & Pontifex, potens & brachio ſeculari compeſcere &c. Iſta opinione tua ſtante, uellē doceri, an etiam ſitis homicidæ? Cur ergo iura non permittunt Eccleſiæ, ad corporalis uitæ periculum, pœnitentiam imponere? Sed hæc alias & ab alijs.

In fine dico, non me terrebis ampullis, & minaci ſtrepitu uerborum tuorum Si occidor, uiuit Chriſtus dominus meus & omnium, qui eſt benedictus in ſecula. Amen. Lutherij magnus & Chriſtianus animus.

Ecce mi R. P. curſim & duobus diebus tibi hæc reddidi: quia uiſa ſunt leuicula, quæ tu oppoſuiſti, ideo ex tempore, & ut in buccam uenit, tibi reſpondi. Si uolueris deinceps retundere, uide ut Thomam tuam armatiorem producas in harenam: ne forte tunc non ea modeſtia excipiaris, qua hac congreſſione exceptus es. Repreſſi enim meipſum, ne malũ reddere pro malo. Sylueſtrum monet.

Vale.

FINIS.

AD LECTOREM.

COnclusiones R. Patris D. Martini Lutherij de uirtute indul/
gentiarum ex medio ſcripturarum cãpo decerptas, Eccius ſo/
Io. Eccius. phiſtico dente conatus eſt arrodere: Scoti, Capreoli, Duran/
di, Alphonſi, Gabrielis, & aliorum nouorum doctorum opi/
nionibus nimiũ confiſus. At reuerendus pater Martinus Lu/
therius, aureolam quã uocant, metuit: qui abuſum indulgen
Lutherius. tiarum tam argute primus conuulſerit, ad quem tamen tot iam annos tot Theo
logorum milia conniuxerunt. Quam ſceleratum eſt Chriſtianam plebem, pro
qua mortuus eſt Chriſtus, his rebus tam impudẽter ludificari: quæ forſan neq;
in Euãgelijs, neq; in Paulo, neq; in Origene, neq; in Hieronymo, neq; in Am/
broſio, neq; in Auguſtino, neq; in Hilario, neq; in Cypriano, neq; in alijs uete
ribus fundatæ comperiuntur.

Sunt opiniones, inquiunt, Theologorum, ſed nouorum. Eſto. Verũ opinio/
nes maneant opiniones, & nihil aliud ſint q̃; opiniones, non autẽ onera Chri/
Opiniones, onera Chriſtianorum. ſtianorum. Non faciamus opiniones nouorum Theologorum pares articulis
fidei, & Chriſti Pauliq; decretis. Et pudeat tandẽ Theologos huius uocis, quã
doctiores ſecreto nonnunq̃; apud amicos ſuos effutiũt: Sic quidem dicerem in
ſcholis, ſed tamen, maneat id inter nos, diuerſum ſentio. Itẽ: Sic dicimus in ſcho
lis, ſed tñ, maneat id inter nos, non poteſt probari ex ſacris literis. Quinpotius
ſi quid docere uolũt, nõ ſtatim minis cogant homines: alioqui miſera erit Chri/
ſtianorum conditio: ſed proferant ex fontibus teſtimonia, ſine coactis & apud
ſe natis interpretationibus, & credetur eis. Id quod non fecit M. ſacri palatij F.
Syluester prieras: qui nuper Martino Lutherio reſpondit: ſed ſic, ut Theologis
& non Theologis riſum mouerit, cum ſua eccleſia eſſentiali, uirtuali, repræſen
tatiua. Quod ſi laici, reſipiſcente paſſim mundo, non tam ex libris, quos etiam
nobis Theologis meliores legunt, q̃; ex ingenij ſagacitate, multa quotidie de/
prehendunt circa Chriſtianiſmum, quæ ſecus habere putant: quid oportet nos
Exhortatio pia & Chriſtiana. facere a uulgo longe lateq; remotos? Aperite tãdem per dominũ noſtrũ Ieſum
Chriſtũ oculos ueſtros, o Theologi: & omiſſis Scholaſticis opinionibus, omiſ/
ſis puerilibus digladiationibus, ad ipſos ſcripturarum fontes accedite.

Hæc admonendi cauſa dicta putentur, certe non ſine lachrymis
& gemitu bonorum uirorum ſcripta, ad ſuperbam iſtam
pertinaciam, & pertinacem quorundam ſuperbi
am ingemiſcentium: teſte Chriſto, qui eſt
benedictus in ſecula.
Fiat, Fiat.

Reue

REVERENDVS PATER DOCTOR MARTINVS LVTHERIVS, DISPVTATIONIS ſuæ pro declaratione uirtutis indulgentiarum, hanc primam poſuit concluſionem.

Dominus & magiſter noſter Ieſus Chriſtus, dicendo, pœnitentiā agite, omnem uitam fidelium, pœnitentiam eſſe uoluit.

ECCIVS IMPVGNATOR.

Cum regnum cœlorum in uerbis Chriſti præſentem uideatur ſignificare eccleſiam, ac tempus plenitudinis euāgelicæ tunc aduentantis, non uidetur quomodo pœnitentia omnem fidelium uitam exprimat

D. ANDREAE BODENSTEINII ARCHIdiaconi Vuittenbergenſis Apologeticæ propoſitiones, pro R.P. D. Martino Lutherio.

Prima Eccij concluſio contra Vuittenbergenſes in fundamento eſt: Eccleſiā militantē, cui tempus plenitudinis euangelicæ aduenit, cū ſit congregatio omniū fideliū, inter quos non pauci ſunt iuſti, non uideri pœnitentia indigere.

1 Eccius non intelligit quod eccleſia ingemiſcit: negat quod eccleſia confitetur: & turpiter orationes, in quibus uerſatur, ignorat.

2 Quoniam eccleſia annua quadrageſimali obſeruatione, ſe purificari confitetur, & uniuerſaliter coacta dicit, peccatores te rogamus &c.

3 Eccius autem tollendo pœnitentiam eccleſiæ, eius purificationem negat quam ipſa confitetur, ne a domino iudicetur.

4 Eccleſia petit dei populū ab omnibus peccatis emundari: quæ uerba ſunt pœnitentis Pſal. L. Ita quoq; expoſtulat eccleſia: Sacro nos purificante ieiunio. Item: A noxijs quoq; uitijs ceſſare concede.

5 Dicit item: Deus qui culpa offenderis, & pœnitentia placaris &c. Et flagella quæ meremur, auerte. Non dicit, meriti ſumus, ſed meremur. Item Aduerte, pœnitentia placaris.

6 Et in alia collecta: Parce domine parce populo tuo, ut dignis flagellis caſtigatus, in tua miſeratione reſpiret.

7 Nonne eccleſia ſeu populus dei petit ſe caſtigari? quod ſi non eſt pœnitere, Eccius iudicabit.

8 Hoc idem inter ſuffragia in collecta: Deus qui culpas noſtras pijs uerberibus percutis &c. eccleſia petit.

9 Vide Ecci collectam quam eccleſia facit: & petit ab imminentibus peccatorum ſuorum periculis, deo protegente ſaluari.

10 Quæ petit a populo dei flagella iræ diuinæ auerti. Sed fortaſſe Ecci⁹ abſq; libris facile reſpondebit, eccleſiam deprecari, ut ab imminentibus peccatis liberetur. Non ab his quæ inſunt, ſed quæ imminent.

11 Verum ut euaſiones manifeſtis occludantur ſeptis, ei collectam hanc opponimus: Purifica quæſumus domine tuorum corda fidelium, ut a terrena cupiditate mundati, & præſentis uitæ exuantur &c.

Adde & alteram eius dici Collectam; qua petit, ut ſancta deuotio purificationem tribuat.

12 Ex qua oratione ad literam uidemus eccleſiam deprecari, ut fidelium dei corda purificentur: quod humilitatis cauſa dictum eſſe, nemo niſi anathemate percutiendus, dicere audet.

13 Per fideles dei, quos audet intelligere, niſi eos, qui ex fide uiuunt iuſtos?

14 Secundo ad literam apparet eccleſiam deprecari, ut dei fideles, hoc eſt iuſti, a cupiditate terrena mundentur: ergo habent immundiciem purgandam.

15 Rogo Eccium, quid aliud efflagitat eccleſia, niſi ut iuſti mundentur ab ædificatione illa, qua iuſti ſuper fide Chriſti, lignum, fœnũ & ſtipulam ædificant?

16 Qui non pereunt, ſed per ignem ſaluantur: cuius diuerſa eſt penes Augu. & Grego. interpretatio.

17 Aedificant qui carnali affectu circa temporalia tenentur &c.

18 Petit eccleſia, ut eius membra ſancta, a cupiditate terrena purificentur, ut ſordes ſubnaſcentes diluantur.

19 Quod timuit illa, quæ pulſanti ſponſo dixit: Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?

20 Petit eccleſia, quod Chriſtus patrem cœleſtem facturum promiſit, uidelicet ut palmitem ad ferendos fructus purget.

21 Cum in multis offendimus omnes, idcirco eccleſia petit purgari ab offenſis & culpis, & agit pœnitentiam.

22 Petit, ut fidelium corda purificentur: quia omnes fideles uetuſtatẽ ex peccato relictam habent, quæ in interiori homine de die in diem renouatur.

23 Petit quod apoſtolica præcipiunt mandata, renouari ſcilicet ſpiritu mentis, & indui nouo homine.

24 Eximia eſt pœnitentia, peccata & infirmitates fateri, & ſanitatem a medico precari.

25 Eleemoſynæ ieiunium & oratio, remedia ſunt uenialiũ peccatorum.

26 Tametſi euangelicæ plenitudinis tempus eccleſiæ aduenerit.

Eccleſia militans.

27 Attamẽ uniuerſa eccleſia q̃diu militauerit q̃tidianæ pœnitẽtia eſt indiga.

28 Eccleſia militans ideo dicitur, quod rebellat ſemper, & in omni bono opere uitijs atq; concupiſcentijs impugnatur.

Ex ſcripturis argumẽtatur nõ ex ſophiſmatibus.

29 Fit, dũ iuſtus fortiter pugnat, fategatio: q̃ hilaritatẽ datoris lædit uitiatq;.

30 Beatus eſt ait, non criminoſus, qui allidit paruulos ſuos ad petram.

31 Hoc fit, quod charitas huius uitæ poteſt augeri: & illud incrementi quod deeſt, ex uitio noſtro deeſt.

Peccatũ qđ eccl̃ia expiat.

32 Hoc uitium peccatũ eſt, quod eccleſia ſancta quotidiana confeſſione, nec ſterili dolore expiat.

33 Hoc uitium habent, qui pedum lotione indigent.

34 Quod boni & mali, filij dei habent: ſemper enim, dum bene facit iuſtus, peccat, & bonus & malus eſt.

35 Immo nemo coram deo, niſi iuſtus, pœnitet.

36 Adde quod ſepties in die iuſtus cadit, ſed non colliditur: quia dominus ſupponit manũ: ſecundum Caſſianum patet, quod fideles iuſti cadunt.

Aduerſarij Martini & Andreæ, ſacra aut non legunt, aut nõ intelligunt.

37 Quibus iuſtis dñs manũ ſupponit; & ideo nõ imputat peccata, quod peccata ſua agnoſcunt, ac femur percutiunt, & debitoribus remittunt debita.

38 Mordaces illi qui ſub titulo M. & A. uerbum imputat, tanquã indecens ſeu non congruens notant: literas ſacras rident, & eccleſiaſticos adlatrant: ſed

cur?

cur: quia legere & intelligere, ut bene loquantur, nolunt.

39 Agunt pœnitentiā incorporādi; agunt & ueraciter, eccleſiæ incorporati.

40 Sed & nullū ex literis Apoſtolicis, quibus eccleſia ſancta ſine ruga & macula prædicatur, Eccius auxilium petat: ne cæteras ſcripturas, hac male intellecta, ut Fauſtus legem Moyſi, laceſſat & rumpat: quoniam præmiſſis non obſtat Auguſtinus contra Iulianum libro quarto, capit. tertio.

CONCLVSIO SECVNDA R. P. D. Martini Lutherij ex uerbis Euangelicis.

Quod uerbum, pœnitentia, de pœnitentia ſacramentali, id eſt confeſſionis & ſatisfactionis, quæ ſacerdotum miniſterio celebratur, non poteſt intelligi.

ECCIVS IMPVGNATOR.

Interiorem pœnitentiā magnā eſſe, Chriſtus & omnes Chriſtiani docuerūt, Siquidem deus cor aſpicit & uoluntatē. Vidua hoc docet, quæ minuta duo in Gazophylacium miſit, & plus omnibus miſit, D. Ieſu teſte. Eſt enim uoluntas in anima, ſicut regina in regno.

D. ANDREAE BODENSTEINII ARCHIdiaconi Vuittenbergenſis Apologeticæ propoſitiones, pro R.P. D. Martino Lutherio.

1 Veruntamen cum Eccius in ſecunda contra nos concluſione, idcirco magnā interiorē fecit pœnitentiam, quod uoluntatem reginam ſuorū actuū dicit, oſtendit ſe uel ignorare literas ſanctas, uel eis aperte contradicere. *Eccius literis ſacris contra dicit.* *Audaculus Eccius.*

2 Nam uoluntas noſtra non eſt regina & domina eorum operum, quæ deus ut uoluntatis eſſent, fecit. Niſi liceat cum audaculo Eccio ſecuritatem uoluntati promittere, contra prophetica & apoſtolica documenta.

3 Idem Eccius ſe ignorare oſtendit, quod pœnitentia eſt donum dei, quod deus in nobis operatur.

4 D. Eccium hac ſcriptura ſatis cōfutari exiſtimo, quam Hieremias ædidit: Cōuerte me domine & conuertar, quia tu domine deus meus. Poſtq̄ enim cōuertiſti me, egi pœnitentiam: poſtq̄ oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum &c. Quam legat, & uideat confuſionē ſuā, Hierony. interprete. Amb. & nōnullos alios non ſine cauſa reticemus,

5 Cōmouiſti terram, & conturbaſti eam: ſana contritiones eius, quia cōmota eſt. Deus commouet uoluntates, & fit contritio.

6 Diſcat eodem Hieremia docente, quod dominus conuertit conuerſionē noſtram, Quod dominus dat pœnitentiam: agnoſcat orationē, quā ſcit: Da nobis digne flere mala quæ fecimus.

7 Veruntā cū litera nō dicat, dediſti, ſed cōuertiſti &c. & timendū ſit eū, quē pronus fuit hæreticū uocitare, M. quem non intellexit, & hęc calumniari, legat Apoſtolum: Ne forte det illis deus pœnitētiam, & reſipiſcāt a diaboli laqueis. aduerte, det, ait. lege Auguſtinum. *Eccius pronus Mar. de hære ſi traducere.* *Deus dat pœnitentiam.*

8 Voluntas eſt domina & regina ſuorū actuū, ſuorū omniū, ſcilicet malorū.

Quando

9 Qoando uoluntas dominatur in anima, ridet diabolus, & exultat, quod præparatur ei præda.

10 Deus amat in nobis, quod ipſe fecit: at quod ipſe non fecit, odit. Ambroſi. facit collectam, quæ in primis legitur: Dirigere, ſanctificare &c. Et in paſcha: Deus qui per unigenitum &c.

11 Per autoritatem, Omnis plantatio, quam nō plantauerit pater meus, eradicabitur: & bene ad propoſitum.

12 Miſericordia equidem eius ſuper omnia opera eius: non noſtra mutabilis uoluntas: quādo ab incommutabili uoluntate nō regitur, tunc tanto citius appropinquat iniquitati, quanto acrius intendit actioni. Attendi Ecci.

13 Aduerte commodum & periculum, quando uoluntas regitur, & quando in anima regit.

14 Vniuerſaliter loquendo, deus eſt dominus, & rex in anima noſtra.

Oīa noſtra, mala ſunt & peccata.

15 Omnia noſtra, quæ deus non fecit noſtra, mala ſunt & peccata.

16 Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo auxilium tuū ex me. Ex nobis perditiones, ex deo ſuppetiæ & bona & ſalus. Si pœnitentia ſalutaris ex nobis, id eſt, uoluntate noſtra eſt, falſa erit, quod perditio ex nobis eſt.

Iuſtitiæ noſtræ ſicut pannus mēſtruatæ.

Thomiſtarū error.

17 Omnis iuſtitia noſtra, hoc eſt, noſtræ uoluntatis, eſt ſicut pānus menſtruatæ mulieris. Hanc autoritatem Thomiſtæ male dicūt de iuſtitia legis ſacramētalis dictam, & nō intelligi poſſe de alia lege ſcripta.

18 Pondera autem, q̃ ſplendidum ſit opus, quod uoluntas in anima, dum regit, operatur.

19 Domino deo noſtro iuſtitia, nobis autē cōfuſio faciei noſtræ, ſi nobis eſt: id eſt, nos habemus confuſionem, deus autem iuſtitiam facit; quid de pœnitentia, quando noſtræ eſt uoluntatis.

20 Sed ſcit Eccius in ſuis iuſtificationibus fortaſſe preces proſternere, & nō in miſerationibus dei: ac habere ſuam iuſtitiā, non dei:

21 Deus, ait Hieremias, facit miſericordiā in terra. Tu es, alio atteſtante propheta, miſericordia mea.

22 Quod Eccius, niſi furiatus, de miſericordia, qua deus miſericors eſt, accipere nequit; ſed ea miſericordia, qua miſericordes operante deo, efficimur, deus noſtra eſt & dicitur miſericordia.

23 Iuxta Dauidicum illud: Secundum magnam miſericordiam tuā uiuifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

24 Opera miſericordiæ, & ea ſola, deus coronat in miſericordia & miſeratiōe nā ei iudiciū ſine miſericordia, qui non facit miſericordiam.

Facultas infirmi arbitrij eneruatur.

25 Quibus documētis lapideū pectus molliri poſſet, & omnis facultas infirmi arbitrij eneruari: quoniā opera dei nō ſunt in poteſtate noſtra. Dn̄s em̄ ſoluit cōpeditos, non liberū arbitrium. Dominus erigit eliſos, nō liberū arbitriū.

Opera bona nō ſunt in noſtra poteſtate

26 Si opera bona eſſent in noſtra poteſtate, ſtulte peteremꝰ ea nobis donari.

27 Omnia quæ ad uitā ſpiritalē attinent, hoc abbreuiato efflagitamus uerbo Fiat uoluntas tua. hoc eſt: fac nos facere, fac nos uoluntatis opera ſuſcipere.

Eccius nimium naturæ tribuit, minimum deo.

28 Eccleſia ſibi dari ſeu donari deprecat̃, ut deū quęrat, & ut gaudia ꝑmiſſiōis quærat, ac q̃ſita citius inueniat. Petit ſe illuſtrari, ut uidere poſſit agēda; q̃ Eccius ſine ꝑcibus accurate perſpicere poteſt. Itē petit dari, ut agnoſcat quod ꝓfitetur; & cœleſte munus, q̃d frequētat, diligat; quod Eccius ex naturalibus, nullo precatu ſuffultus, diligere poteſt. Petit item, deum præueniendo actiones noſtras, aſpirare. Et rurſus adiuuando proſequi. Eccius autem cum gratiam

tiam habet, nõ indiget nouo auxilio, niſi ſe indigere fateatur. Item ecclesia præſtari ſibi auxilium petit, ut orationibus & ieiunijs intendat, cũ multis collectis.

29 Quod ex Ezechielis & aliorum autẽticorum teſtimonijs deum facere, ut faciam⁹ dixi, oſtẽdã Eccio in orationib⁹ ſuis, ne poſteris rurſum aberret diebus.

30 Habes orationem in quadrageſima, dominicæ primæ feria ſexta, quam tibi facis deuotam. pulchre in collecta dominicæ ſecunde feria tertia petit, ut deo operante impleamus, quod eo autore cognouimus. Et in alia ſic dicit ad literã; & eius ſemp̃ faciat inhærere mandatis, dominica in tertia. Itẽ dominicæ quartæ feria quarta, & dominica in octaua Paſchæ: qui celebrari feciſti. Et in feriali collecta dicit: feciſti celebrare, fac gaudere.

31 Verum, ut exemplũ propoſitæ pœnitentiæ habeas, aduerte, quod oras ſabbato dominicæ quartæ in quadrageſima: Da nobis digne flere mala quæ fecimus &c. quid eſt hoc aliud, niſi: Fac nos flere, largire nobis fletum peccata expiantem.

32 Innumera alia ſunt exempla, ex quibus addiſcere deberes, deum hoc præſtare, quod nos facere iuſſit: nec alia ſibi placere, q̃ quæ ipſe largitus eſt, nec alias proſequi actiones, q̃ quas ipſe inſpirauit: ſuas proſequitur, ſuas adiuuat actiões, ſua opera, non noſtra coronat. Probatur per collectam dominicæ quartæ poſt octauas Paſchæ. Et collectam quæ Paſchæ, & ad primam inter paſchalia legitur feſta, per illud, qui habet dabitur, ut abundet &c.

Deus hoc nobis præſtat, quod facere iuſſit.

33 Veniamus demum oportet ad infirmitates, ad nihil, cum eccleſia dicẽtes: Deus qui conſpicis omni nos uirtute deſtitui, interius exteriusq; cuſtodi: dominica ſecunda in quadrageſima. Abſit ut deus falſe conſpiciat, & eccleſia mẽtiatur, nos omni uirtute deſtitui.

34 Sublata eſt per hanc orationem ab homine ſpes, & bene: quoniam maledictus eſt qui ſpem ponit in homine. Eccius eſt homo, ergo nec in ſe, uel in ſua uoluntate ſpem pœnitentiæ faciendæ ponere debet.

Maledictus qui ſpem ponit in homine.

35 Et rurſus bene, ne dixeris, ego feci mihi hanc uirtutem, ſed potius memoriberis domini dei tui, quia ipſe tibi dat fortitudine facere uirtutem.

Fiducia noſtra in deum.

36 Ergo nos ſumus nihil in dei ſcientia, ſed aliquid in diuina eius miſericordia. Bernardus.

37 Si omnes profuderimus & exercuerimus facultates, nõ habentes dei charitatem, ſumus nihil.

38 Si autem diuinas opes, & ſuperna auxilia, & eſurientes pauperes, nihilq; habentes mendicatim quæſierimus, dominus pro nobis ſolicitus erit, per illud: Ego pauper & mendicus &c.

39 Eant, ego & nos fecimus, euaneſcant noſtra, & propria; mortificemus dei ſpiritu noſtra, ut deus faciat ſua in nobis.

40 Vbi nõ ego, ibi felicius ego. Auguſtinus de cõti. Vbi non aliquid & nihil ibi felicius aliquid, per illud: Exaltauit humiles.

41 Et per illud: Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos; iratus es, & miſertus es nobis: deſtruxiſti, ait, nos.

42 Quam diu placent homini, ego, nos, noſtra, propria, & meum, noſtrũ, aliquid: tãdiu uiciſſim in homine eſt q̃d deo diſplicet. arg. Ambroſius &c.

43 Sed noſtrũ ego impios in ſeruitutem redigit, in iuſtis aũt uehementes habet uetuſtatis reliquias. Mirabiliter quoq; ſerpit tentatio: quæ aufert nobis, ego, tu, nos, uos, non ego, non tu, & male tu feciſti.

44 Tunc uero quando deus regnabit, & erit omnia in omnibus; ego, & om/

ne

ne proprium uileſcent.

45 Sũmoneamus humiliter & uere, ego & nos; & tũc deus nos faciet ſaluos.

46 Non eſt homo uerax, in quo deus non loquitur.

47 Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum.

Facere quod in ſe eſt.

48 Qui facit quod in ſe eſt, facit quod deo diſplicet, mentitur, obloquitur, ac ſibi officit.

49 Ex præmiſſis infertur, quod bona operatio non uoluntati humanæ, ſed diuinæ debet ſimpliciter attribui.

50 Bonus actus, ut aiunt, quantum ad totam ſuam entitatem, hoc eſt, totus attribuitur deo.

Contra Capreolum & Scotum.

51 Illi autem qui uoluntati ſubſtantiã actus, ut Capreolus & Scotus: modũ uero ſeu entitatem minorem deo attribuunt, quod maius eſt ſibiipſis; quod minus, ne dicam feces, deo deputant. Ex propoſitis infertur ad deſtructionem illius, quod penes Scotum legimus: uidelicet, quod uolũtas eſt principalis cauſa, quantum ad principalitatem entitatis in bono opere, ſecus quantum ad principalitatem eſſe meritorij. Scotus & ſequaces in. j. & Capreo. in. ij.

Auguſtinum male exponẽtes.

Infertur quoꝗ aduerſus eos, qui Auguſtinum diuellunt ne dicam corrumpunt, exponentes eius dictum: ipſa gratia augetur, ut aucta mereatur perfici; comitante, non ducente; pediſſequa, non præuia uoluntate. dicentes, quod uolũtas eſt pediſſequa, quantũ ad relationẽ meritorij, de qua Auguſti. nõ cogitauit.

R. P. D. MARTINVS LVTHERIVS.

Igitur Papa per remiſſionem omniũ pœnarum, non ſimpliciter omnium intelligit, ſed a ſeipſo impoſitarum.

ECCIVS IMPVGNATOR.

Immo oppoſitum, quia uel intelligit pœnas Canonũ ſolum accumulatiue, ad pœnas a deo impoſitas concurrere, iam laqueus, non ſalus eſſet in Canonibus pœnitentialibus. aut uult eos declaratorios, ſicut in ueritate ſunt, & ipſe nõ attendit, iam remittendo pœnas Canonum, aliquas pœnas remittit.

D. ANDRAE BODENSTEINII ARCHIDIAconi Vuittenbergenſis Apologeticæ propoſitiones, pro R. P. D. Martino Lutherio.

1 Eccius dum in canonibus non laqueũ, ſed ſalutem eſſe putat, & hoc latenter ſcribit, iudaizat, & Paulum, qui dicit, Litera occidit; item, lex eſt miniſtratio mortis; non intelligit.

Eccius iudaizat, plus tribuens hominibus ꝗ deo.

2 Aut plus hominibus ꝗ deo tribuit.

3 Indiget idem Auguſtino doctore.

4 Et ea caret intelligentia, quam Capricornus, Scotuſꝗ Alphonſus & Gabriel, præſtare nequeunt.

Eccius hæreſim in pulmone habet.

5 Cum autem is error, qui in atramẽto, ſeu literis eo factis, aliud auxilium, ꝗ demonſtrationis & manifeſtationis, utputa ſalutem ipſam ponit, in Paleſtino iudicio ſit ſubuerſus ac condemnatus; metuendum eſt Eccium hæreſim in pulmone habere.

6 Non ſufficit prædicare uerbum dei, aut illud legendo intelligere: ſed opor

tet ut aſſenſus ei accōmodetur.

7 Peiores efficiuntur qui diuina, etiam euangelicam legem, ſine gratia au‑diendo uel legendo intelligunt.

8 Cognitio peccati ſine gratia nocet; facit enim nos ſcire quod uitare non poſſumus.

9 Nudus ſermo ad monendum eſt utilis, ad perſuadendū̃ infirmus.

10 Nec lex ſancta quæ facienda & deuitanda demonſtrat, & liberum arbitri‑um cum ea, ad faciendum ſalutis opera ſufficiunt.

11 Si Eccius ſalutem in ſcripturis collocari putat, ipſum in Iudæis Chriſtus re‑prehendit, ibi: Scrutamini ſcripturas, quia uos putatis in ipſis &c. & ei aduerſa‑tur Apoſtolus, qui dicit gratiam lege teſtificari, non conferri.

Gratia lege teſtificatur, nō confertur

12 Immo ſi error notatus ſubſiſteret, magna Bibliæ pars falleret.

13 Paulus quoq; inſaniuiſſe merito conuinceretur; qui uelut gratię defenſor dixit: Si iuſtitia eſt ex lege, Chriſtus gratis eſt mortuus.

14 Si Eccius de ſalute ſecius ꝗ̃ nos dixit, eius concluſio contra Vuittenber‑gen. poſita, non urget, nec ualet, ſed aduerſus ignem cæreo pugnat ſtimulo.

15 Verum ſi de ſalute locutus eſt, more ſcripturarum, apoſtolicis aduerſatur documentis.

16 Ex præmiſſis colligitur, quod ſi canones conſcientiam obligant, ſolum præuaricationes accumulant, præceptum eccleſiæ oſtendunt, & ultra nō pro‑grediuntur.

17 Cum autem D. Eccius Vuittenbergenſes non dicit attendere ueritatem: uidelicet, quod canones ſunt pœnarum a deo impoſitarum declaratorij: niſi ſa‑le condiatur, euaneſcet iactata ſua ueritas, præſertim ſi non per f. ſcripſeris.

18 Petit tamen, ut idem Eccius in propoſitione ſua, quæ incipit, Erronea ap‑paret &c. ad idem & apertius loquatur. Quæ enim cōtrouerſia eſt partium nō aduerſantium? Niſi ſic dicat, Canones cumulatorios, aut declaratorios pœna‑rum. Sed parua & minuta non curamus, nec proſequimur ſophiſmata.

Ex Vuittenberga curſim, VII. die menſis Iulij,
An. domini M. D. XVIII.

R. P. Martini

R. P. MARTINI LV/ THERII AVGVSTINIANI VVITTENBER/ GENSIS, DE POENITENTIA SERMO.

DE INDVLGENTIIS ſæpe locutus ſum uo
bis, donec id meruerim, ut hæreticus accuſer. Vt
autem rem ipſam teneatis, poſſitiſq; uoſipſi cum
illis cōferre: ecce procedam iuxta eorum ſenten/
tiam, niſi ubi locus fuerit mea interferendi. Igi
tur eorum ſentētia, Poenitentia diuiditur in tres
partes: quæ ſunt, Cotritio, Cōfeſſio, Satiſfactio. *Pœnitentiæ tres partes.*
Prima, Contritio, ſic enim cœpit uocari uera
pœnitētia interior, duplici uia paratur. Primo p
diſcuſſionem, collectionem, deteſtationē pecca/
torum: qua quis, ut dicunt, recogitat annos ſuos
in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorū grauitatem, damnum, fœ/
ditatem, multitudinē, deinde amiſſionem æternæ beatitudinis, ac æternæ dam
nationis acquiſitionē: & alia quæ poſſunt triſtitiam & dolorem excitare. Hæc *Cōtritio qualis faciat hypocritam.*
autem contritio facit hypocritā, immo magis peccatorem: quia ſolum timore
præcepti, & dolore damni id facit. Et tales omnes indigne abſoluūtur, & com/
municantur. Et ſi libere deberent, remoto præcepto & minis pœnarum, confi
teri: certe dicerent ſibi nō diſplicere eam uitam præteritam, quam ſic coguntur
diſplicere confiteri: immo quo magis timore pœnæ, & dolore damni ſic con/
teruntur, eo magis peccant, & afficiuntur ſuis peccatis, quæ cogunt, non autē
uolunt odiſſe. Siquidē lex & cognitio peccati magis abundare facit peccatum
ut Apoſt. ait Rho. v. Et hæc eſt illa contritio, quam ipſi uocant extra charitatē *Attritio diſponit ad contritionem, error Thomæ.*
non meritoriam. Alij uocant attritionē proxime diſponentē ad cōtritionem.
ſic enim ipſi opinant: quam opinionē errorem ego iudico. Secundo paratur
per intuitum & contemplationē ſpecioſiſſimæ iuſtitiæ: qua quis in pulchritu/
dine & ſpecie iuſtitiæ meditatus, in eam ardeſcit, & rapitur: incipitq; cum Salo
mone fieri amator ſapientiæ, cuius pulchritudinē uiderat. Hæc facit uere poe/ *Contritio, quæ fit amore iuſtitiæ Chriſtianū decet.*
nitentem: quia amore iuſtitiæ id facit, & hi ſunt digni abſolutiōe. exempli gra
tia: Si uis poenitere de luxuria, nō incipias numerare uitia, fœditates, dāna eius
nam hæc non diu tibi durabunt, quum ſit uiolenta contritio ex ui præcepti fa/
cta: Sed intende in ſpeciem caſtitatis, atq; ad cōmoda eius pulcherrima, ut ipſa
tibi intime placeat. Sic de omībus alijs uirtutibus. Sed hic regula talis notan *Regula.*
da eſt, quod intuitus uirtutum fit dupliciter. Abſtractiue, ſeu per ſe: & ſic carna
lem hominē parum mouent: quo modo traditur per uerbum prædicatiōis: ſic
enim nō niſi ſpeculatiue uidetur. Concretiue, ſiue per aliud: hoc eſt, exempli
gratia, ut intuearis homines, qui tali uirtute lucent, quorū omnium ſpeculum
primū eſt Chriſtus, deinde ſancti in cœlo. Verum rudem & incipientē maxi/ *Chriſtus ſit exēplar recte uiuendi, deinde ſancti.*
me mouent exempla præſentia, & ſui ſeculi. Ideo uirginitatē in uirginibus, &
innocentibus pueris intuere, uſq; dum gemas a facie pulchritudinis eius. Sic
caſtitatem, charitatē, patientiam, reliquaſq; omnes. Sic enim B. Anshelmus
docet aſcendere ad amorem dei ex amore hominis boni. Sic B. Augu. ſuam cō
tritionē hauſit ex intuitu illorū, quos ex Pontiano audiuit: & ipſe confitetur
eccleſiam ſibi oſtendiſſe plenis manibus exempla uirginum & cōtinentium,

& ſic

& ſic odore illo optimo allectum: Sic & Apoſtolus ſe eſſe bonũ odorem, alijs in uitam, alijs in mortem. Signum eſt enim ueræ cõtritionis, ſi inſpecto homine caſto, humili, benigno, ſuſpires ex corde, quia nõ es talis. Sic & eccl'ia orat, ut deus nos per exempla ſanctorũ ſuorum reſtauret. Et B. Augu. lib. viij. confeſſ. Pſal. cxix. ſic exponit: Sagittæ potẽtis acutæ cũ carbonibus uaſtatoribus: ſagittas interpretans uerba uirtutes prædicantia ad abſtractiuã cognitionẽ: & carbones uaſtatores, exempla ſanctorũ uaſtantia omnẽ linguam doloſam, immo malam cupiditatem. Sic admirabili ſapientia dei fit, ut nullus ſibi bene uiuat. Et ſæpius fit, ut boni alijs proſint dum neſciunt, immo uere ſemper neſciunt: qui dum incedunt ſimpliciter, alij eorũ uerbis & uita mouentur miro affectu. Deniq; & pueri infantes ita nobis uiuunt, ut nobis innocentiæ ſpeciẽ ſuauiſſime cõmendent, atq; ad pœnitentiã prouocẽt. Sunt enim uiua monitoria. Non eſt utiq; quod queraris tibi deeſſe uirtutum exempla uiua: pueros intende, ſicut Chriſtus docuit, exhibens paruulum diſcipulis ſuis. Hæc eſt pœnitentia iucunda, uera, ſtabilis, & ex ſpiritu nata. Ratio omnium prædictorum eſt: Impoſſibile eſt, ut odias aliquid uero odio & perfecto, cuius contrariũ non prius dilexeris. Amor ſemper eſt prior odio, & odium natura & ſponte fluit ex amore: & ſic naſcitur zelus, qui eſt iratus amor, id eſt, odium mali propter bonum. Sic odium peccati, & deteſtatio uitæ præteritæ, nulla cura, nullo labore quæſita, ueniunt ſua ſponte: alioquin peruerſiſſimo ordine, & nunq; pro futuro ſtudio quæritur amor iuſtitiæ, per odium peccati, immo machina deſperationis, & deijciendi animi eſt talis peruerſitas. Pœnitentia enim debet eſſe dulcis, & ex dulcedine in iram deſcẽdere ad odium peccati. Amor enim eſt uinculum perpetuum, quia uoluntarium: odium temporale, quia uiolentum. Igitur perſuade homini, primum, ut diligat iuſtitiam, & ſine magiſterio tuo contereturde peccato: diligat Chriſtũ, & ſtatim ſui prodigus odiet ſeipſum. Sic Pſal. xliiij. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem. Prius inquit, dilexiſti iuſtitiã, & ſic odiſti iniquitatem.

Signũ ueræ cõtritionis.

Boni imprudentes, pſũt

Pueri innocẽtes ſunt uiua monitoria.

Pœnitentia uera.

COROLLARIVM.

Plus tibi diſcutiendum eſt confeſſuro, quantum diligas iuſtitiam, ꝙ quantum odias peccatum: multoq; maiore, immo ſolo hoc labore tibi cogitandum eſt, quomodo futuram uitam agas bonam, ꝙ quomodo deſeras, aut odias præteritam malam. Veriſſimũ eſt enim prouerbiũ, & omni doctrina de contritionibus hucuſq; data præſtantius: quo dicitur Teut. Nimmer thun, die hochſte buſz. Optima pœnitentia noua uita. Sicut & Apoſtolus ſonat ad Gal. vj. In Chriſto neq; circunciſio, neq; preputium aliquid ualet, ſed noua creatura. Proinde confeſſurus id potiſſimũ, & ante omnia tecum cogita, quid faceres, ſi nõ eſſet præceptum confitendi, ſi nulla eſſet quadrageſima, ſi nulli confiterentur, ſi nullus eſſet pudor, ſed omnis omniũ plenaq; libertas: an etiam ſic uelles confiteri, conteri, pœnitere. Quod ſi te non ita inuenis, iam ſcito te non ex amore iuſtitiæ, ſed conſuetudine & timore præcepti pœnitere: atq; malle ſequi turbã, ſi omnibus liceret non pœnitere. Si autẽ uelles, etiã ſi nullus pœniteret, cõfiteretur cõtereret: atq; adeo ſi totus mũdus aliter ageret, nec ꝓcepti habita ratiõe pœnitere, ſed amore nouæ uitæ & melioris: iam uere pœnites. Ecce hoc eſt, quod illi ſolent dicere, quod contritio in charitate facta, facit remitti peccata. Quod uerbum neſcio ſi omnes intelligant, qui tam frequenter ipſum in ore uerſant: hoc ſcio, obſcuriſſimum eſſe, nec a me aliquando intellectum. Hic uero inuenies, ſi non uis mentiri, te non eſſe talem: ſed potius uelles, ut prior

Confeſſurus quid diſcutere & cogitare debet.

Pœnitentia ſumma eſt cũ odio uitiorum habere amorem uirtutum.

Quando uere pœnites.

Perfectã contritionem nemo mortaliũ habet.

uita liceret: quia ſentis te omnino adhuc inclinari ad uitam priorem. Sic enim
& B. Augu. confitetur, in contritione ſua ſe fuiſſe ſollicitatum de uita præteri/
ta. Immo ſi recte perpendas hæc dicta, facile dices, nullum hominẽ eſſe in mun
do, qui hanc contritionem habeat: uel ſaltem pauciſſimos. Et de meipſo con/
fiteor ſimilia omnino. Et ſi uere ac libere uelis cõfiteri, remoto deo, præcepto,
pœna, gaudio: ſcio dices: Si nullus eſſet deus, nullus infernus, certe uix pœni/
terem. Scio inq̃ talem eſſe tuam cogitationẽ, quantũlibet foris contritionem

Obiectio.

Reſponſio.

oſtendas. Quid ergo hic faciemus? Oportet nos eſſe tales, & nõ poſſumus eſſe
tales, omnes ergo damnabimur? Abſit. Sed reſpondeamus: Oportet, ut cogni/
to te tali, non neges te talem, ſed in angulum uadas, & iuxta cõſilium Chriſti,
in abſcondito ores patrem tuum in cœlis, dicens ſine fictione: Ecce optime de
us, pœnitendum mihi præcipis: ſed talis ſum ego miſer, quod ſentio me nolle,
neq; poſſe: quare tuis proſtratus pedibus, oro miſericordiã & gratiam: fac pœ/
nitentem, quem iubes pœnitere. Et ſic cũ B. Augu. ores: Domine da quod iu/

Cõfeſſio impœnitentię ſi ficta nõ fuerit, prodeſt.

bes, & iube quod uis. Et cum eccleſia: Cor pœnitens tribue. Hæc inquã oratio
& agnitio atq; confeſſio impœnitentiætuæ, ſi ficta non fuerit, eoipſo faciet, ut
deus te pœnitẽtem uerum reputet: & licet multum adhuc ſentias te ad malum
inclinatũ, noli timere. Hæc confeſſio & oratio faciet, ut Chriſtus ſuppleat de
ſuo, quod deeſt de tuo. Atq; ut hanc orationem facias, non te retrahat indigni
tas & impuritas tua, accede confidenter: Quia ſi non ante uis orare deum, ut
multi ſtultiſſime agunt, q̃ fueris mundus, nunq̃ orabis. Et crede firmiter, qui
dedit tibi hanc tui cognitionẽ peccati, te nõ rogante, dabit etiam gratiã oran/
ti: immo ideo dedit cognitionẽ peccati & iuſtitiæ, ut rogares gratiã. Sic B. Au/
guſti. cum Apoſtolo dicit: Per legem cognitio peccati, ut gratia donetur & im
petretur. Accipe ſimile: Gentiles olim idola ſua rogabant, & fiebat quod pete/
batur. Et auarus cõfidit in diuitias ſuas, & fit ſicut uult. Quanto magis ille ue/
rus & bonus deus nõ ſinit ſe fruſtra rogari, & in ſe confidi.

COROLLARIVM PRIMVM.

Contritio uera non eſt ex nobis, ſed ex gratia dei: ideo deſperandum de no/
bis, & ad miſericordiam eius confugiendum.

Corollarium ſecundum.

Contritio p̃ totã uitã durat.

Non q̃rendũ an cõfitẽs ſit contritus.

Contritio incipit in pœnitente, ſed non ceſſat per totam uitam uſq; ad mor
tem: & non, ut multi putant, durat per horam confeſſionis duntaxat. Ecce ſic
habes, quomodo intelligas quod illi dicũt, oportere pœnitere in charitate, &
cum bono propoſito, quantum deus auxilium gratiæ dederit. Nullus debet ſa
cerdoti reſpondere ſe eſſe contritum, nec ſacerdos requirere, niſi quod poteſt
dicere: Neſcio an ſim cõtritus: rogo tamẽ dominum, atq; cõfido me ſua gratia
contritum, & quotidie magis conterendum. Hæc de prima parte.

Nõ oia mortalia cofitenda.

Secunda pars eſt Confeſſio ſacramẽtalis, & hic duo ſunt notanda. Primum
ut nullo modo præſumas confiteri peccata uenialia, ſed nec omnia mortalia:
quia impoſſibile eſt, ut omnia mortalia cognoſcas. Ad impoſſibile autem ne/
mo obligatur. Vnde in primitiua eccleſia ſolum manifeſta mortalia cõfiteban
tur, ut patet. j. Corin. v. ca. Si quis inter uos eſt fornicator, aut auarus, aut idolo
latra, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cũ huiuſcemodi nec cibum ſume/
re. & illud Galat. v. ca. Manifeſta ſunt opera carnis &c. Vnde multi confiten/

Scrupuloſe confitentes.

tur, in quinq; ſenſibus, ſeptem donis, ſeptem ſacramẽtis, octo beatitudinibus,
& alijs multis diſtinctionibus peccatorum: uelut id curantes, ut nullum pecca
tum non confiteantur: quum tamẽ inter ea quandoq; nullũ, uel uix ueniale ſit
peccatũ

peccatum, & fatigant fruſtra ſacerdotem, perduntq; tempus, ac alijs ſunt impedimento. Ideo duplici ſis confitendi modo inſtructus. Vno, quo ſacerdoti oĩa manifeſte mortalia cõfitearis: quãq; difficile ſit diſcerni mortalia a uenialibus, niſi ſint in opere manifeſto, aut euidenti conſenſu cordis, ut maledictio, furtũ, homicidium, luxuria, detractio, ira, amaritudo &c. Alio, quo deo confitearis reliqua omnia; immo cum B. Iob dicas: Verebar omnia opera mea, ſciens quoniam nõ parcis delinquẽti. Et Pſal. xviij. Delicta qs ĩtelligit? ab occultis meis munda me domine. Nam nulla ſunt opera noſtra etiam bona, quin ſint peccata damnabilia, ſi deus in iudicium intret nobiſcum. Sic dicit Pſal. cxliij. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia nõ iuſtificabit̃ in conſpectu tuo omnis uiuens. Item: Omnis homo mendax &c. Sola uero iſta confeſſione humili & oratione nobis ignoſcuntur, & fiunt meritoria. Vnde & iuſſit nobis, ut oremus: Dimitte nobis debita noſtra. Quocirca dum uolumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, ꝙ quod miſericordiæ dei nihil uolumus relinquere ignoſcendum: nec confidere in eum, ſed in confeſſionem noſtram cupimus: ac per hoc uolumus ſecuri eſſe, nec iudicium eius timere: quum tamẽ ei ſit beneplacitum ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordiã eius. Hæc ideo dixi, ut ſitis præmoniti atq; præmuniti in hora mortis: ubi diabolus nõ ſolum mortalia occulta opponet & magnificabit, ſed ex uenialibus, immo ex bonis operibus faciet non niſi horrenda peccata: & totam uitam perditiſſimam ac damnabilem oſtendet, ut ſcias quid facias, ſcilicet ne tunc dicas: Heu utinam eſſem confeſſus, aut tempus haberẽ confitẽdi: ne forte deſperas quod ipſe cupit, ſed confide & dicas: Scio quod omnis uita mea eſt damnabilis ſi iudicetur, ſed dominus iuſſit, non in mea uita, ſed in ſua miſericordia confidere, ſicut ait: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Pſal. lxij. Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper uitas. Sic enim B. Bernardus, quum aliquando mori ſe crederet: Perdidi tempus meum: quia perdite uixi: nec habeo, niſi quod cor contritum & humiliatum deus nõ deſpicies. Sic ſic timor iudicij humiliabit te, ſed ſpes miſericordiæ exaltabit humiliatum.

Peccata non manifeſte mortalia ſũt deo, nõ ſacerdoti cõfitẽda

Bona opera etiã ſũt pctã.

In cõfeſſionẽ nõ cõfidẽdũ.

Mortis ſpe ſ miſericordiã dei cõfidẽdũ.

Secundum, uide ne ullo modo te confidas abſolui propter tuam contritionem. Sic enim ſuper te & tua opera confides, id eſt, peſſime præſumes: ſed propter uerbum Chriſti, qui dixit Petro: Quodcunq; ſolueris ſuper terram, ſolutum erit & in cœlis. Hic inq; confide, ſi ſacerdotis obtinueris ſolutionẽ: & crede fortiter te abſolutũ, & abſolutus uere eris: quia ille non mentitur, quicquid ſit de tua contritione. Nam ſic non crederes ſententiæ pronunciatæ ſuper te a deo, qui mentiri non poteſt: ac ſi te ueracem, & ipſum mendacem faceres. Nã ſententia illa debet eſſe rata & certa. Ideo multo magis tibi hic uidendum, quo modo nihil huic fidei deſit, ꝙ cęteris omnibus: immo eſto ꝑ impoſſibile, quod confeſſus non ſit contritus, aut ſacerdos non ſerio, ſed ioco abſoluat: ſi tamen credat ſeſe abſolutum, ueriſſime eſt abſolutus. Tanta res eſt fides, & tam potẽs uerbum Chriſti. Damnabuntur itaq; qui nolunt confidere ſeſe abſolutos, donec certi ſint ſe ſatis contritos: & ſuper harenam, non ſuper petram uolunt domum conſciẽtiæ ſuæ ædificare. Sic legitur in eccleſiaſtica hiſtoria, quod B. Athanaſius ludens cũ pueris baptizauit eos, ſicut uiderat fieri a ſacerdotibus, & baptizatos iudicauit B. Alexander epiſcopus. Item quidam minus illudens baptizari uoluit ad placendum imperatori: & inter ludendum, uiſo angelo cũ libro, credidit, & eo ipſo ludicro baptiſmo uere eſt baptizatus. Quare plus eſt a confitente requirendum, an credat ſeſe abſolui, ꝙ an ſit uere contritus: ſicut

Abſolutio fit non propter contritionẽ, ſed propter uerbũ Chriſti.

Confitẽs credat.

Credere ſe abſolui, præcipuum eſt.

Chriſtus a cæcis quæſiuit: Creditis me poſſe uobis hoc facere? Et merito: quia contritio nunq̄ eſt uera ſatis: quod ſi eſſet uera, non eſt tamen certa: & ſi eſſet certa, non tamē eſſet ſatis. Fides autem & uerbum Chriſti ſunt uerisſima, certisſima, ſufficientisſima. Ruit ergo hic error illorum qui dicunt, quod ſacramenta nouæ legis ſic ſunt efficacia gratiæ ſigna, quod ſi quis etiam nō ſit contritus, ſed attritus, modo non ponat obicem actualis peccati, uel propoſiti mali, gratiam conſequatur.

Sacramenta ſunt efficacia gratiæ, ſi credantur.

Ego autem dico tibi, quod ſi etiam contritus acceſſeris, & non credideris in abſolutionem, ſunt tibi ſacramenta in mortem & damnationem. Fides eīm neceſſaria eſt: quanto minus attritio, uel non poſitio obicis ſufficit. Deniq̄ talis nullus eſt in mundo, qui non ponat obicem, niſi ſolus is qui credit: cum ſola fides iuſtificet, & accedētem ad deum oporteat credere. Verisſimum eſt enim dictum illud cōmune: Non ſacramentum, ſed fides ſacramenti iuſtificat. Et B. Augu. Abluit ſacramentū, non quia fit, ſed quia creditur. Quod ſi ſacramentū non iuſtificat, ſed fides ſacramēti: quanto minus contritio, aut nō poſitio obicis iuſtificat, ſed fides &c. Ad hic tum quæſtio reſurget: Quomodo ergo differunt ſacramenta ueteris & nouæ legis, ſi hæc æque non dant gratiam ſicut illa? Hæc ad aliud pertinent tempus. Satis ſit quod ſacramenta nouæ legis ſunt efficacia ſigna gratiæ, ſi credis, & nō amplius. Hæc de ſecunda parte.

De ſatisfactione nihil legimus in ſcripturis.

Tertia eſt Satiſfactio: de qua quidē nihil legitur in ſcripturis. Dicunt tamē eam duobus modis fieri. Vno modo, per impletionem operum, quæ ſunt eleemoſynæ, ieiunia, orationes. Alio modo per indulgentias. Sed de his habetis uulgarem ſermonem nuper impreſſum, ideo ad p̄ſens omitto: lege ibidem.

FINIS.

Reuerendi

REVERENDI PATRIS, AC S. THEOLOGIAE DOCTORIS Martini Lutherij de indulgētijs Sermo habitus Vuittenbergæ, in Latinā linguam e Germnica uerſus.

SCiendū primo, quod noui autores, ut magiſter Sen. S. Thomas, & horum imitatores, tres partes faciunt pœnitentiæ: nempe contritionē, confeſſionē & ſatiſfactionem. Et q̄uis hæc diſtinctio, ut ipſi eam ꝓponūt, difficulter, aut certe neutiq; deduci queat ex ſcriptura, neq; etiā ex antiquis Chriſtianæ religionis autoribus: Nos tamen id inconuulſum relinquemus in præſentiarum & ipſorum more loqui conabimur.

Theologorū Scholaſticorū ſtudiū fuit purā adhuc Theologiā dialecticis & philoſophicis nugis inuoluere.

Secundo. Dicunt uenias neq; contritionem, neq; confeſſionem adimere, ſed tantum ſatiſfactionem.

Tertio. Satiſfactio diuidit̃ in orōnē, ieiuniū, & eleemoſynā: ubi oratio oēm animi motum & actionē in ſe complectit̃ ad animā ꝓprie attinentē, ut lectionem, meditationē, auditionē uerbi diuini, declamationē ad populū, doctrinā, & id genus. Ieiuniū cōtinet omnia opera afflictiua carnis, ut uigilias, labores, duritiem in ueſtitu, in lectiſternijs &c. Eleemoſyna eſt operum amoris & miſericordię aduerſus proximum exhibitio.

Oratio

Ieiunium.

Eleemoſyna

Quarto. Apud oēs Theologos ꝑſuaſiſſimū eſt, quod indulgētiæ anferāt huiuſmodi opera ſatiſfactiōis pro peccatis debita uel impoſita. Nā ſi abſolute oīa opera ſatiſfactiōis adimeret, nihil boni ſupeſſet a nobis agendum.

Opera ſatiſfactionis auferunt indulgentiæ.

Quinto. Multis fuit magna quæſtio, ſed nōdū ſatis excuſſa atq; definita, immo adhuc cōtrouerſa: an uidelicet ultra iniuncta oꝑa ſatiſfactionis, quippiam adimāt indulgētiæ? An ne pœnā a deo ꝓ peccatis, aut inflictā, aūt infligendā?

Sexto. Eam quæſtionē intactā p̄tergredior: ſed affirmare poſſum, q̄d ex nulla ſcriptura colligi queat, diuinā iuſtitiā, ſiue pœnā, ſiue ſatisfactionē exigere de peccatore: quin uerā tantū & ex corde ꝓfectā pœnitētiā aut reſipiſcētiā, cū uolūtate ad crucē Chriſti ferendā, p̄dictaq; oꝑa ſatisfactiōis exercēdi, etiam ſi nemo imponat, q̄a ꝑ Ezech. dictū eſt: Quicūq; peccator cōuerſus fuerit, & bñ egerit, pctōꝝ ſuorū ampliꝰ nō recordabor. Itē hoc modo ipſe oēs abſoluit, Mariā Magdalenā, paralyticū, mulierē in adulterio dephēſam &c. Et audire liberet, q̃ſnā aliter ualeat aſtruere, tāetſi aliq ex Doctoribꝰ, in eā partē opinati ſūt.

Diuina iuſtitia nullā pœnam ſiue ſatiſfactionē exigit a peccatore.

Septimo. Bene fateor īueniri poſſe, q̄d deus iuxta diuinā iuſtitiā aliq̄s caſtiget, aut ꝑ flagella urgeat ad pniam, ut Pſal. lxxxviij. Si dereliq̄rint filij eiꝰ legē meā, ſi iuſtitias mes ꝓphanauerint, & mādata mea nō cuſtodierit, uiſitabo in uirga iniq̄tates eoꝝ, & in uerberibꝰ pctā eoꝝ: miſericordiā aūt meā nō diſpergam ab eo. Sed hāc pœnā amouere aut ignoſcere, deo tantū in manu eſt, nulli hominū. Neq; eam ipſe omittere uult, ſed eam ſedulo pollicet̃ ſeſe inflicturū.

Caſtigat de & ad pœnitētiam allicit.

Octauo. Propterea illiꝰ imaginariæ pœnæ nomē, quā indulgētiæ excludūt, nemo explicare pōt: neq; quiſq; nouit q̄dnā ſit, ſi non eſt neq; flagellū modo expoſitū, neq; bona opera, quæ ſatisfactiōis nominantur.

Nono. Finge q̄d eccleſia uel hac tēpeſtate decernat & apte declaret, aliq̄d remitti per indulgētias ultra prædicta oꝑa ſatisfactionis: nihilominus præſtaret infinitis modis, q̄d nemo Chriſtianꝰ indulgētias redimeret, immo ne peteret

Præſtaret, ꝙ nemo Chriſtian⁹ indulgentias redimeret.

Somnia recētiorū Theologorum.

quidem: quinpotius præoptent, tum facta bona, tum illius pœnæ tolerantiā. Quia indulgentiæ nihil ſunt aliud, neq; aliud fieri poſſunt, q̃ remiſſio bonorum operū & ſalutaris pœnitētiæ. Hæc autē amplecti q̃ refugere, multo æqui⁹ eſt atq; honeſtius. Tametſi ex cōcionatoribus recentiores quidā cōmenti ſunt pœnas duplices, medicatiuas, ut uocāt, & ſatiſfactorias. Etenim has ad diluendum cōmiſſum, illas ad ſanandā, & uitam in melius cōmutandā, prodeſſe pronunciant. Verum nobis maior facultas eſt iſtiuſmodi nugamēta contemnēdi q̃ iſtis excogitandi. Nam quicquid deus imponit, in emendationē eſt, & compendium Chriſtianis.

Deus & eccleſia nemine grauāt ultra uires.

Decimo. Friuolum eſt, quod dicunt, numerū pœnarum & operum, quibus ſatiſfaciendū pro peccatis, eſſe maiorē, q̃ homo in omnem uitam tum facere, tum perferre queat, ob exiguum uitæ ſpatiū, eoq; neceſſarias indulgētias. Reſpondeo, quod totum hoc inane eſt, fictitium, nulloq; fundamēto nititur. Nā deus & eccleſia neminē grauāt ultra uires: quod Paulus ipſe aſtruit. Deus, inquit, uos non permittit tentari ſupra id quod poteſtis. Neq; exigua eſt contumelia Chriſtianiſmo, dicere, ꝙ nobis importabilia onera imponat.

Canones oblitterati.

Vndecimo. Quod ſi pœnitentiæ per canones antiquatos iniunctæ, adhuc eſſent efficaces, ut pro quolibet peccato mortali, ſeptem annorum pœnitentia exigeretur: oporteret ab eiuſmodi conſtitutionibus Chriſtianitatem abſcedere, neq; amplius imponere q̃ quiſq; ferre ſufficeret. Quanto minus putandum eſt, illis pridem oblitteratis, plus pijs obtrudi, q̃ pro uiribus expediat.

Multa temere & ſupra fidem ueri aſſeruntur.

Duodecimo. Dicitur magno conſenſu, Peccatorē cum reliqua pœna, poſt contritionē & abſolutionē debita, remittendum aut in purgatorium, aut ad indulgentias. Verum multa etiam alia temere, & ſupra ueri fidē aſſeruntur.

Nemo ꝓ peccatis poteſt ſatiſfacere.

Decimotertio. Fœdus eſt error, quod quiſpiā de peccatis ſe putet ſatiſfacturum, quæ ex inæſtimabili clemētia deus & ſemper & gratis remittit, atq; cōdonat: nihil a nobis inuicem requirēs, q̃ ut in poſterum bene uiuamus. Chriſtianitas, bene uerū eſt, aliqua expoſcit, quæ poteſt & debet remittere, & nihil imperare ferendum quod ferri nequit: neq; quicq̃ moleſtius.

Indulgentiæ plus obſunt q̃ proſunt.

Decimoquarto. Indulgētiæ admittunt ꝓpter inertes & pigros Chriſtianos qui nolunt animoſe neq; bona facere, neq; mala ſuſtinere. Nā indulgentiæ nihil promouent in melius, ſed illorum imperfectionem dūtaxat tolerant uelut conniuendo. Ideoq; ab indulgentijs dehortari non licet. Atqui neq; licitū eſt ad eas adhortari.

Ad fabricā S. Petri quō dandum.

Decimoquinto. Tutius & utilius eſt dare pure propter deum ad fabriam S. Petri, aut ad alia quæ nominantur in indulgentijs, q̃ pro munere uiciſſim accipere indulgentias. Nam periculum eſt, ne minus propter indulgentias, & non propter deum impendat.

Tutius multo dare pauperi.

CHRISTIANA DOCTRINA.

Decimoſexto. Multis nominibus eſt conducibilius largum & munificum animum oſtendiſſe pauperi & egeno, q̃ ſic ad ſtructuram profundere ſpe indulgentiarū cōſequendarū. Nā plus momēti habet pium opus abſoluiſſe, q̃ remiſiſſe; & indulgētiæ plurima bona, quæ fieri deberēt, condonāt, aut certe nihil condonāt. Atqui, ut uere te inſtruā, animū aduertas. Pręcipue dederis, inq; egēti proximo, ſi quid es daturus: neq; fabrica S. Petri, neq; indulgētiæ ab hoc euangelico inſtituto te dimoueāt. Nemine uero oppidi tui, profligata inopia rerū, opus habēte auxilio tuo, quod fortaſſis nū q̃ futurū eſt: ad tēpla, ad altaria ad ornamēta, calices, clinodia tui oppidi tūc licet exponere, ſi lubet: Quo facto ſi animus te ſollicitat, potes impune aut Rhomā, aut alio mittere. Tāta liberali

tatis

tatis argumenta nemo uetat, modo ne indulgentiarũ reſpectu miſeris. quãdoquidem Paulus dicit: Qui domeſticis ſuis nõ benefecerit, non eſt Chriſtianus & peior quouis Ethnico. Ita libere & conſtanter ſentiendum. Qui aliter docet ſeductor eſt, & animam in crumena ſua quęrit: inuentoſq; nummos omnibus animabus anteponit, & plus amat. Quiſpiam forte reſpõdet: Sic nunq; indulgentias redimerẽ. Prius inquã ita cõtendebam, ita expetiui, oraui, cõſului, ne indulgẽtias compares. Ea facultate ſomniculoſis ꝑmiſſa, tibi recta ꝓgendũ eſt

Decimoſeptimo. Indulgentiæ neq; præcepti neq; conſilij ſunt, ſed ex illarũ rerum numero, quæ permittuntur, & ſub ꝑmiſſionem cadunt: ideoq; nõ ſunt factum aliquod obedientiæ, neq; etiam ullo modo meritoriæ, ſed tantum excuſſio quædam obedientiæ. Vnde conſequitur, quod indulgentiæ q̃uis interdicendæ non ſunt, amoti tamen & ſubtracti ab eis Chriſtiani, ad opera & pœnas quæ remittuntur, excitari debent.

Indulgentiæ neq; ꝓcepti, neq; conſilij ſunt.

Decimooctauo. Quod animæ per indulgentias ex purgatorio liberentur, nondum exploratum habeo, neq; credo: tametſi recentiores id aſſeuerant, ſed probandi facultatem non habent: Neq; ab eccleſia ſancitum eſt. Quare ſecurius eſt, ut pro animabus ipſe preceris, & exerceas opera pietatis: id quidem remedij receptius atq; certius habetur.

Aĩas e purgatorio liberari ꝑ indulgẽtias, icertũ

Decimonono. In prædictis nihil dubito, quæ idoneis argumẽtis omnia nituntur, & ſcriptura, & euangelicis decretis, longum ualere dicto doctoribus Scholaſticis: qui uniuerſi neutiq; ſufficiũt unam ad populũ concionẽ ſacram cõfirmare: eadẽ mecũ amplectamini ſine dubitatiõe, ſine formidine oppoſiti.

Doctores Scholaſtici frigẽt in cõcionibus.

Viceſimo. Si qui de hæreſeos crimine me traducunt, quorum ſcrinijs potiſſimum aperta ueritas uehemẽter officit, non magnopere curo. Neq; iſtorũ clamoſas contumelias magnopere reformido. Obſcuri ſunt, cerebri tenebricoſi Bibliæ guſtus inexperti: neq; Chriſti doctrinas unq; legerunt, neq; proprios autores, quos adorant, intellexerunt: quinimo laceris & carioſis opinionibus fere detriti ſunt. Etenim ſuis aſſertionibus perſpectis, cognouiſſent nequaq; condemnandũ eum, qui non ſolum nõ peractus eſt reus, ſed ne reus quidem factus. Verum ipſis ac nobis deus mentẽ largiri dignet̃ ſanam ac rectã, Amen.

Nihil curat ſycophantas

FINIS.

Reuerẽdi

REVERENDI PATRIS, AC S. THEOLOGIAE DOCTORIS Martini Lutherij de Matrimonio Sermo habitus Vuitenbergæ, in Latinā linguam e Germanica uerſus.

PRimo. Cum deus creaſſet Adam, adduxit ad illū omnia animātia: inter quæ cū non inueniret quodpiam illi cōforme, inqt deus: Nō eſt bonū quod Adā ſolus ſit: faciā ei adiutricem, quæ parata ſit ad manum. Et immiſit ſoporem in Adam: cumq; obdormiſſet, tulit unam de coſtis eius, & repleuit carnē pro ea. Et ædificauit coſtam, quā tulerat de Adā, in mulierē, & adduxit eam ad Adā. Tum Adā: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Vocetur autē uirago, quoniā de uiro ſuo ſumpta eſt. Propterea relinquet homo patrem ſuū & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Hæc oīa ſunt uerba dei, qbus uiri & uxoris exordiū deſcribit, & eorū cōiunctio, & quāobrē facta mulier: deniq; quis amor eſſe debet inter cōiuges.

Secundo. Quādo deus nō coniungit matrimoniū, & non adeſt ceu pronubus, tum accidit, ut ſolet, quod hic inſinuatur, ex hoc quod Adam nullā inuenit coniugem, donec ei prouideret dominus de Eua: quā cum uidiſſet, cœpit recte amare, & ſynceriter cognoſcens apud ſe hanc eſſe cōiugem ſuam. Iuuenes ergo, & ij, quorū animus eſt matrimoniū ſubire, docēdi ſunt, ſedulo & diligenter orandum eſſe, ut dominus deus dignetur diſponere felix cōiugium. Ad quod Salomon etiā hortatur, dicēs: Domus & diuitiæ dantur a parētibus, a domino autem proprie uxor prudens. Eua a ſolo deo Adæ conceſſa eſt. Res itaq; magna in conſpectu dei matrimoniū eſt: tametſi imprudens iuuentus, in qua affectus dominant, plerūq; circa hoc errat. Nam factū eſt nō ſine cauſa, & admirabili quodā conſilio, quod dominus deus ſolū hominē matrimonio copulauit. Reliquis animātibus tātū dixit: Creſcite & multiplicamini, nō adducens maſculū ad fœminā. Vnde & inter bruta anīalia matrimoniū nō eſt. Adæ autē creauit uxorē ex ꝓpria coſta: adduxit, & cōſentiēti, acceptāti q; copulauit

Matrimoniū res magna.

Matrimoniū ſolū inter homines.

Tertio. Creata eſt uxor ea cauſa, ut eſſet adiutoriū uiri, cū in omnibus rebus, tū præcipue ut liberos generaret: id hodie adhuc obſeruat utcūq;. Poſt lapſum uiri & mulieris affectus corruptiſſimi ſunt, quando maior pars, non ob mutuum auxilium, ſine liberorum amore, ut inſtitutum eſt, conueniūt: quin magis ad explendam carnis libidinem.

Quarto. Matrimoniū diiudicat inter amores. Viri & uxoris amorē maximū eſſe oportet īter uniuerſos amores. Sic eīn ſcriptū eſt: Relinquet hō patrē & matrē, & adhęrebit uxori ſuæ: uxor uiciſſim uiro ſuo. Boni adhuc hodie obſeruāt

Triplex amor, naturalis, falſus, cōiugalis.

Deinde notandū, ꝙd triplex eſt amor, Falſus, Naturalis, Cōiugalis. Falſus amor q̄rit pecuniā, honorē, opes, mulieres q̄q; ꝓhibitas ex ꝑcepto dei. Naturalis eſt inter parētes & prolē, fratres & ſorores, & cōſanguineos. Tertius uero, q cōiugalis dicit, duos primos excedens, ceu ignis ardet: nihil quærit, nihil deſyderat, ꝑter cōiugē. Sic eīn inqt, Nec argentū tuū, nec aurū, neq; hoc, neq; illud, ſed te uolo, & ꝑter te nihil prorſus. Cæteri amores, ultra id quod uident amare, aliud quæritāt: ſed, cōiugalis id qđ diligit, totū poſſidere uult. Quod ſi Adā in innocētia ꝑſeueraſſet, exoptabiliſſimū rerū oīm duceret, ſponſum eſſe

uel ſponſam

uel ſponſam. Verumtamen ille amor iam impurus redditus eſt: quandoquidē
uterq; coniugum in altero quærit, quo concupiſcentiæ malæ ſatiſfaciat. Hinc
eſt, quod hoc tempore ſtatus matrimonialis ſyncerus, & ſine peccato eſſe uix
poſſit. Eſt enim ceu hoſpitale infirmorū, quando matrimonio præcauetur, ne
corruamus in grauiora delicta. Innocenti Adæ facillimū erat uirginitatē ſerua
re, & caſtitatē: quod noſtra ætate, ſine ſingulari gratia dei, uix poſſibile fuerit.
Quapropter neq; Chriſtus præcepit caſtitatem, neq; aliquis Apoſtolorū, cū
prædicarēt: Tametſi illam nobis maximopere cōmendent, cōſulentes, & præ-
mio ſollicitantes, ſi quis queat aſſequi. Qui autem non poteſt, contrahat legi
timum matrimonium: ſatius enim eſt contrahere, q̃ uri. Et tamen melior ca-
ſtitas, ſi cui contingat.

Cæterū Doctores circa matrimoniū tria bona excogitarūt: his cauentes, ne
carnalis cōcupiſcentia omnino eſſet mortifera. Primo, quod cōnumeratur in-
ter ſacramēta. Sacramentū ſcilicet rei ſacræ ſignū eſt, ſpirituale quippiā ſignifi
cans, cœleſte & æternū. Exempli gratia: Baptiſmus, quo presbyteri pueros ab
luunt, diuinam ſanctam, & æternā dei gratiam deſignat: quæ ſimul infundit
in corpus & animam baptizati, & quæ purgat a peccato originali, faciens oīa
munda, templūq; dei. Hæc inq; ſpiritualia ſunt, & corporalibus, externiſq; re
bus longe maiora, per quæ repræſentant. Matrimoniū ergo ſacramentū dicit.
Eſt nanq; typus rei nobiliſſimæ & ſanctiſſimæ, hoc eſt, unionis humanæ & di
uinæ naturæ in Chriſto. Inquit Paulus: Quēadmodū uir & mulier duo quędā
unum ſunt in carne una, ita deus & homo unus Chriſtus: ita Chriſtus & eccle
ſia unum corpus: quod profecto magnum eſt ſacramentum.

Matrimonij tria bona.

Matrimoniū eſt ſacramentum.

Omnino itaq; res ſancta eſt & ſacra matrimoniū, ſi rite fuerit obſeruatū: in
cuius typo ſignificat is, qui cū deus eſſet, factus eſt homo: qui cū in cœlis, habi
tauit in hominibus, ſemet illis impartiēs: cuius exēplo cōiuges quoq; uiuant.

Aduertendum eſt hic, uel propter dei honorem, q̃ ſacroſanctam rem repræ-
ſentet copulatio uiri & mulieris: certe humanitatem Chriſti Ieſu ſeruatoris. A
quo hoc priuilegij manauit, ne affectus carnis prorſus eſſent lethales: hi enim
in nobis extirpari non poſſunt penitus: mortiferi tamē ſunt quoties extra ma-
trimonium conſumantur.

Sub typo matrimonij humanitas chriſti repſentat.

Quapropter coniuges dignitatē huius ſacramēti perpendāt, uenerenturq;.
Vxori uir debitā beneuolētiā reddat, ſimiliter & uxor uiro: uideātq; ne ꝓpter
importunas cōcupiſcētias affectus humanus fiat beluinus, & irrationalis.

Dignitas huius ſacramēti ꝑpendēda.

Secundū bonū. Matrimoniū uinculū fidei dicitur. Fides enim fundamentū
eſt & ſumma matrimonij: alter enim alteri ſeſe deuouet & dat, ſecluſis oībus
alijs. Quia ergo copulati matrimonio, cōcupiſcentiæ carnali occluſerūt omēs
uias, & quiſquis ſua coniuge contentus uiuit, nec paſſim delitiatur: dominus
deus ex gratia concedit, ut huiuſmodi delectatiōe gaudeāt, etiam ſi illa ſit citra
ſpem fructus, modo ſeruet modeſtia, ne coniugum amor fiat brutorum.

Matrimoniū fidei uinculū

Hic dicendum foret, quibus nam uerbis contrahentes uti poſſent. Verū res
eſt ita inuoluta & impedita, ut ego iuxta meum captum & ſimplicitatem intel
ligere non poſſum. Verendum quoq;, quod multa matrimonia ad hanc regu-
lam examinata, non ſint matrimonia. Tamen cum præcipue conſtet ex con-
ſenſu mutuo, nolo ego in præſentiarum definire, ſed deo, cuius iudicia ſunt in
comprehenſibilia & mirabilia, committo.

Verba communiter obſeruata hæc ſunt: Ego ſum tuus, Tu es mea. Quanq;
acuti quidam opinent nō ſatis eſſe, cum dicitur: Ego te accipio, uel accipiā te,

Verba cōtrahentium.

uel id

uel id genus alia uerba. Malim tamen ego iudicare iuxta mentem, quam tunc utraq; perſonarum contrahentium habuit.

Præterea, circa hoc, quod nonnunq̃ tacite aliquis promittit uni, deinde alteram ducit, uel occulte, uel manifeſte, neſcio an omnia uera ſint & recta quæ dicuntur & ſcribuntur.

Conſiliũ Lutherij dignũ notatu.

Hoc meum conſiliũ eſt: Parentes ſuos liberos inſtruant, ne uerecundentur ab eis petere coniuges. Item doceantur, ne citra parentum uoluntatem contrahant. Si enim te nõ pudet togam, domum, & alia id genus a parẽtibus petere, cur pudebit coniugẽ petere, rem multo magis neceſſariã? quod Sampſon feciſſe dicit: q cũ in ciuitate quadã uideret puellã elegantẽ, & quæ ei placeret, reuerſus ad parẽtes: Vidi inquit, puellã quã amo, rogo uos, date mihi illã in uxorẽ.

Fructus matrimonij.

Tertium bonum matrimonij, fructus dicitur, qui finis & officiũ matrimonij præcipuum eſt. Porro, ut doctores de fructu loquuntur, cum dicunt fructũ excuſare peccatũ, nõ ſatis eſt accepiſſe fructum matrimonij, niſi educatur ad laudem & honorẽ dei: alioqui Gentiles hunc fructũ etiã habent. Sunt qui ſolum hæredes quærunt, uel delectationẽ ex pueris, nihil curantes gloriã dei, ad quã oporteret ſemper ſpectare. Et ſunt, qui cũ ignorent præcepta dei, ignorent pietatem, pueris inculcandam præcipue, parentes tamen fiunt. Hoc audiant, qui in matrimonio copulati ſunt, ꝙ nullum opus deo gratius, Chriſtianæ reipub. nihil utilius, parentibus & liberis nihil ſalubrius contingere poteſt, q̃ ſi pueri pie inſtituantur. Peregrinationes ad Rhomam, Hieruſalem, ad Compoſtellã S. Iacobi, nihil ſunt collatæ ad hoc: quod eſt ceu regia uia parentibus perueniendi ad regnum dei. Præterea hoc officio carere, tam abſurdum uidet, q̃ ignẽ non urere, aquam non humectare.

In liberis et ducẽdis merẽtur uel cœlũ, uel iſernũ

Vt ergo in liberis tuis cœlum, ſic infernum quoq; citiſſime meruiſti. Nihil abiectius execrabiliusue feceris, q̃ ſi negligenter pueros tuos educas: quod tũ fit, quando ſinis blaſphemare, impudenter loqui, impuras cantilenas diſcere, & iuxta prauam eorum uoluntatem uiuere. Tales ſunt quidam, qui pueros indecenti amictu ad mundum alliciunt, ad pompam, & faſtum uitæ, ad diuitias inſtigant, ad honores: magis ſolliciti de corpore, q̃ anima puerorum: neq; conſyderãtes maximã iacturam imminere rebus Chriſtianis, per pueros perperã inſtitutos: quæ ſi debent reformari, neceſſe eſt, ut olim a pueris fiat initiũ.

Hoc tertium bonum matrimonij maximum eſt & utiliſſimum: quod non ſolum debita matrimonij & imperfectiones, uerumetiam omnia alia peccata tolleret, ſi modo falſus amor lapſæ naturæ, non uſq; adeo obcæcaret miſeros parentes, qui pluris faciunt puerorum corpora q̃ animos. Hinc Salomon: Qui parcit uirgæ, is odit filium proprium: & qui diligit filium, ſæpius caſtigat. Sunt in corde pueri ſtulta decreta, & puerilia, quæ per uirgam tolluntur. Hinc idem: Si uirga percuſſeris filium, redimes animam eius ab inferno. Neceſſe eſt ut diligentius & frequentius meditentur coniuges, quæ ſaluti animæ conducunt, q̃ quæ corporis. Itaq; tandem ſic tibi perſuade, quod puer eſt ceu theſaurus eximius a deo commiſſus, magna diligentia cuſtodiendus, ne a diabolo, mundo, uel carne poſſit furari: & quod hunc theſaurum in morte & extremo iudicio, accurato examine repetiturus ſit deus. Vnde enim miſerabilis eiulatus & horrendus earum, quæ plangent, dicentes: Beati uentres qui nõ pepererunt, & beata ubera quæ non ſuxerunt? Proculdubio ex hoc, quod filios commiſſos a deo peſſime educarunt. O ſanctam conditionem matrimonij, ſi recte: miſeram, ſi male fuerit obſeruata.

Animę ſalus magis aduertenda, q̃ corporis.

Matrimonij ſctã conditio

Hæc

Hæc ſi quis animaduerteret, faciliime concupiſcentiam carnis refrenaret: & fortaſſis citius arriperet inſtitutum uirginitatis, quam matrimonij. Iuuentus cupiditatum ſequax hæc ceu parua æſtimat; deus autem non ſic, qui iuſte iudicaturus magni faciet.

SVMMA.

Si uis ueram agere pœnitentiam, ſummas indulgentias hic & alibi acquirere feliciter mori, tuam proſapiam augeri & amplificari: ſumma diligentia, totis uiribus conare, ut pueri bene inſtituantur. Si per te non potes, utere aliorum opera, qui ſciant, poſſint & uelint: nec parce labori, pecunijs, aut ſumptui. Hæc ſunt altaria, teſtamenta, uigiliæ & miſſæ defunctorum; item lumina, quæ tibi lucebunt perpetuo, hic dum uixeris, & alibi poſt mortem in uita æterna. Christiana doctrina.

FINIS

AD LECTORES.

QVi ſermones legetis R.P. Martini Lutherij de decem præceptis, qui proxime ſequuntur, meminiſſe debetis ad populum fuiſſe dictos: qui niſi rudi, quod aiunt Minerua res tradatur, ſic doctorem audit, ut lyram asinus. Prouerbium Itaque uel ſententiarum acumen, uel uerborum elegantiam ne expectetis. Siquidem hi ſermones ea dictionis ſimplicitate, nimirum extemporali, qua ad populum e ſacra cõcione fuere Germanice pronũciati, hic triuiali ſtilo ſunt æditi, nõ ut doctos delectent, ſed ut rudioribus cũ laicis tum ſacerdotibus proſint: quorum utilitatis præcipue rationem is habuit, qui inuulgandos curauit. Igitur quicquid hoc eſt tumultuarium concionum, boni conſulite candidi lectores, & Lutherium non minus purũ ac ſyncerũ Chriſtianæ pietatis doctorem, quam uitæ prorſus inculpatæ uirum, amate, & Bene Valete. Laus Martini Lutherij.

O Decem

DECEM PRAECEPTA VVITTENBERGENSI POPVLO PRAEDICATA, PER R. P. MARTINVM LVTHERIVM AVGVSTINIANVM.

PRAECEPTVM PRIMVM:

NON HABEBIS DEOS ALIENOS.

PRIMVM quæritur, cur nō præcipit affirmatiue, ſic, Habeto propriū uel unū deū, uel adora me unicum deū? Secundo, Cur nō imperatiue magis ꝙ indicatiue dicit, non habeto deos alienos?

Præceptum dei. Ad utrumq; ſimul reſpondeo. Quod omne præceptum dei magis poſitum eſt, ut oſtendat iā præteritū & præſens peccatum, ꝙ ut futurum prohibeat. Siquidem iuxta Apoſtolum, Per legē nihil niſi cognitio peccati. Et iterum, Concluſit deus omnes ſub peccatū, ut omniū miſeriatur. Ideo præceptum dei ueniens inuenit peccatores, & auget, ut amplius abundet peccatū, Romanorū quinto. Leges humanæ. Leges uero hominū propter futura peccata ponuntur. Ideo ſpiritus, ut eſt benigniſſimus magiſter, magis loquiť indicatiue: quaſi dicat, O miſer homo, ecce tuā tibi oſtendo prauitatē. Talis eſſe deberes, qui nullos deos haberes, nō aſſumeres nomē dei tui fruſtra, Sabbatū ſanctificares, Non occideres, Non concupiſceres &c. Nunc autē totus es alius & peruerſus.

Ideo deniq; & negatiue præcipit, quia negatiua eſt uehementior ꝙ affirmatiua. Siquidem & Samaritani olim coluerunt unū deum, ſed ſimul deos ſuos. Et nūc Iudæi atq; gentes, hæretici & mali, immo omnis homo mundi, unū deū colit, quem omnes cognouerūt, ut Roma. j. Apoſtolus dicit. Sed ibi peccat quod hunc ſic colunt, ut ſimul & ſua idola colant. Ita nullus eſt hominum in mundo qui non in aliquo gradu quodlibet præceptum faciat: quia nemo eſt qui nō aliquando nomen dei non in uanum aſſumat, qui non aliquando nō occidat, nō mœchetur, nō furetur: ſed ſimul tamen omnia etiam contraria faciat, ut uidebimus latius infra.

COROLLARIVM.

Idololatria duplex. Omnes filij Adæ ſunt Idololatræ, & primi huius præcepti rei. Verū ſciendū, quod Idololatriæ duo ſunt genera, Alterum exterius, alterum interius. Exterius quo homo lignū, lapidem, beſtias, ſtellas adorat, ut notum eſt ex Ve. teſt. & libris gentilium. Hoc autem procedebat ex interiori. Interius, quo homo uel timore pœnæ, uel amore commodi affectus, foris quidā omittit culturam creaturæ, ſed intus manet amor & fiducia in creaturam. Quæ eſt enim religio, non flectere genua diuitijs & honoribus &c. & tamen cor ac mentem, nobiliſſimā ſui partē offerre illis? hoc eſt deū adorare in corpore & carne, intus aūt adorare creaturā in ſpiritu. Hæc Idololatria dominať in omni homine, donec ſaneť per gratiā in fide Ieſu Chriſti, Sicut dicit Pſal. lxxx. Audi populus meꝰ & conteſtabor in te. Iſrael ſi audieris me, Non erit in te deus recens, neq; adorabis deū alienū.

Quod

Quod eſt dicere, Tuis ſtudijs & uiribus nunq̃ eo peruenies, ut deū alienū non
adores: quia & ſi nō coles imagines, corde tamen mihi præferes creaturā. Tunc
aūt non adorabis alienum, ſi me audieris, id eſt, fides uerbi mei te faciet liberum
a dijs alienis, & uerum cultorem dei. Hæc enim abſtrahet te a cupiditate & fidu
cia rerum, & trahet ad creatorem.

Quomodo fiet iſtud?

Ita fiet, Fides Chriſti tollit omnem fiduciam ſapientiæ, iuſtitiæ, uirtutis pro/
priæ, docens, quod niſi ipſe pro te mortuus eſſet, teq̃ ſeruaret, nec tu, nec omnis
creatura tibi poſſet prodeſſe; ac ſic oritur omniū cōtemptus. At ubi audis, quod
pro te paſſus eſt, & credis, iam oritur fiducia in eum & amor dulcis, & ſic perit
omnis rerū affectus ut inutilium. Et oritur æſtimatio ſolius Chriſti, ut rei neceſ/ Fiducia i deū
ſariæ uehementer, remanſitq̃ tibi non niſi ſolus Ieſus, ſolus ſatis & ſufficiens ti/
bi, ita ut de omnibus deſperans unicum habeas hunc, in quo oīa ſperes, ideoq̃
ſuper omnia eū diligas. At Ieſus eſt uerus, unus, ſolus deus, quem cū habes, nō
habes alienū deum. Iudæi uero timētes, ne alienum deū haberent, ſi hominem
Chriſtū adorent, eo peius adorant alienum deum. ſ. Idola cordis ſui, quæ ſibi de
deo fingunt. Recte ergo dicit. Si audieris me. q. d. impoſſibile eſt ut non adores
alienū, ſi non audieris me, quia non humiliaberis, nec auferetur tibi fiducia crea
turæ. Non humiliatus aūt, non adorabis me, ſed te & tua.

Clare ergo patet, quod nemo implet hoc præceptum, niſi credens in Chriſtū Qui nō imple
ſperans, diligens, nudatus ab omnium rerum affectu. Quod ſine gratia dei eſt ant primum
impoſſibile. præceptum.

At ſunt multi, qui cum interrogantur, an alienum deū habeant, & idololatrę
ſint, conſtanter reſpondent, quod nequaq̃. Hos ut deprehendas manifeſto mē
dacio, id obſerua, Num ſint reb⁹ ita mortui, & in Chriſto ita ſecuri, ut nec diui/
tijs inflentur, nec paupertate dejciantur, nec honore tumeant, nec ignominia
marceſcant, nec uita lætentur, nec morte terreanť, nec uoluptate gaudeant, nec
paſſionibus triſtentur. Et prorſus ita ſint ad utrumq̃ immoti & quieti, ut quo/
quo modo illa cadant, ſatis eis ſit, q̃ Ieſum Chriſtū habeant, immo ut pauperta
tem, ignominiam, paſſiones, mortem ament & optent, diuitias, gloriā uolupta
tem, uitā faſtidiant præ deſyderio ſui dei Ieſu Chriſti. Sicut ille Pſal. xliiij. Quē/
admodum deſyderat ceruus ad fontes aquarū &c. Et ſponſa in Canticis; Filiæ
Hieruſalem, nunciate dilecto, quia amore langueo. Et Paulus; Cupio diſſolui
& eſſe cum Chriſto. Qui uero hunc in ſe affectum nondū ſentit, confiteatur ſe
nōdū eſſe purum dei cultorem, ſed multa mixtum idololatria: quia dolet, cupit,
amat, odit, non ſicut debet, nec ea quæ debet. At hic dicit, hæc pertinent ad per/
fectos, non ad omnes; non eſt neceſſaria tanta perfectio. Reſpondeo, Et nos ſci
mus hoc eſſe perfectorum (id eſt, non Iudæorum, ſed Chriſtianorū) Nō quod Entendū ad
damnati ſint omnes, qui tam perfecti nō ſunt, ſed quod iſta meta & finis eſt no pfectionem.
bis propoſitus, a cuius aſſecutione nemo excuſatur, niſi is, qui cū gemitu agno/
ſcit, & confiteť ſeſe non eſſe talem, & quotidie laborat, ut fiat talis. Et quod mi/
nus facit, humiliter petit ignoſci, dicens; Dimitte nobis debita noſtra. Et illud
Cor mundū crea in me deus. His inq̃ timoratis, & confitentibus, quærentibus
petentibus non imputatur iſta Idololatriæ ſuæ mixtura, propter Chriſtum, in
quem credunt. Illis uero, qui ſine timore, ſine ſolicitudine proficiendi in ſecuri/
tate ſtertūt, omnino imputať, & ſunt uere idololatræ. Nec excuſabuntur, quod
non ſit neceſſe eſſe perfectum; quaſi pręceptū illud lapidibus, aut lignis, ac non

potius hominibus ſit poſitũ, & ita implendum plene atq; perfecte, ut nec unũ iota, aut unus apex ſit prætereundus.

Peccantes cõtra primũ præceptum.

Pro clariore notitia, ita ut iferiores poſſint capere, qui & quomodo cõtra hoc præceptum peccent, latiſſime ponam exempla, non tamen omnia (niſi uelim infinitum numerare) ſed multa, ut eorum comparatione poſſint reliqua facilius intelligi.

Superſtitioſi.

Primo. Sunt aliqui adeo rudes, ut uideat diabolus nõ ſerio, ſed uelut moriones ſuos ioco illudere, inter quos ſunt ſortilegi, diuini, malefici, incantatores, ſuperſtitioſi. Et horum multiplex ſpecies, ſed in compẽdium eos redigã, atq; ut facilius teneantur memoria, iuxta ætatum differentias diſtinguã.

Adoleſcẽtia.

PRIMA eſt Adoleſcẽtia, per ſe procliuis in ſeductione hoſtis. Primo ſunt qui conceptis uerbis, certiſq; ſignis nouerunt conſecrare, id eſt, execrari gladios, tela, boardas & omne ferrũ, ita ut non poſſent lædi ab illis, ſiue in bello, ſiue alias. Vidi ipſe ego adoleſcentẽ, qui ſtricto gladio in uentrem nudum fixo, tam ualide urgebat aduerſum ſeipſum, donec capulus reflexus copularetur acumini ſuper uentrem, & nihil læſus, gladium rurſum remiſit.

Gladius, telũ & ſimilia ne lædant.

Deſtructoreſ

Secundo. Qui poſſunt hęc ſoluere, circulo deſcripto, ductiſq; in puluere ſignis, & ita alter alterius ſacramenta irrita faciens, ſeſe occidunt.

Characteres in uitro.

Tertio. Sunt qui literas aut characteres ſuper uitrum ſcribunt, & ad ignẽ ponunt, torquere ſoliti hac machina puellas ad ſui amorẽ. At illæ rurſum, aliæ ollam ad ignẽ ponentes, ſuos Adonides per multa miliaria uocare poſſunt. Aliæ caput aſini in medio foco ponẽtes urgent ad ſe uenire quotquot uolunt, ſui myſterij uel æmulos uel cõſortes. Et mirũ dictu quod nõ ſit ſalus nec remiſſio uenire coactis, donec igne potiri eis licuerit, aſinini capitis coctore.

Puellæ.

Amaſij.

Quarto. Habentur literæ, multis ſacris & uerbis & ſignis replete, quas Carolo dicunt a Leone Papa miſſas in bellum, quod ultra uanitatem, etiã mendaciũ eſt, ut ex Chronicis patet, cum nõ fuerint ſynchroni Leo & Carolus. His tamẽ tantum tribuunt, ut nec occidi, nec lædi, nec iniuriam pati poſſit, qui illas portauerit, ita ut præſumant & iniquis cauſis uictorias forenſes.

Literæ Leonis Papæ.

Victoriæ forenſes.

Vxor ducenda.

Quinto. Obſeruãt menſes pro uxore ducẽda. Alij ne naſcatur proles, alij cõtra, ut prole abundent. Ita non deo, ſed menſibus tribuunt hominis creationem infelici inſipientia, & tamen ſunt libri his nugis referti.

Cæreˣ paſchalis.

Sexto. Sacra illa cæra, paſchalis cęrei, a multis furtim abſcidit, neſcio in quot & quanta uel maleficia, uel ſuperſtitiones.

Septimo. Sũt qui accepta aqua benedicta, cum preculis ſuis ſperant ſe in formicario ouum inuenturos, quod geſtantes ſint inuiſibiles.

Fur.

Octauo. Furem quærunt, dum ſuſpecta nomina in chartulis inſcripta, iaciũt in aquam benedictam, ut cuius nomen in ima ruat, ipſe ſit fur quæſitus.

Vxor ducta.

Nono. Vxore ducta, ſtultis obſeruationibus intendunt, uter utri ſit ſuperuicturˣ, ut q prior obdormiat nocte prima, prior morieẽ. Itẽ uxor primo ingreſſu domus uiri ſui, ſuperius limen tãgat manu, adiunctis uerbis, quibus ſe dominã uiri diuinet. Secundum hæc iudicentur ſimilia, quanq; ſint ſtulta magis q̃ mala, & ludus dæmonum, ut dixi, uidetur, ſed qui tandem in nimium ſerium uergat. ſ. ut aſſueſcãt ijs minutis in creaturam confidere, & inde nec in magnis deo credant. Excuſant ſe ſane, quod ſint ſacra ſigna, ſacraq; uerba, quaſi non ideo magis ſint accuſandi, quod rebus, ſignis, uerbiſq; dei, in re prophana & diabolica utantur.

Illuſio dæmonum.

Virilis ætas.

Secunda eſt, Iuuentus, & eorum qui coniugio iam ſunt aſtricti, ubi affectus

prolis

prolis & rerū, mulierculas mire ſeductiles reddit in hoc opere diaboli.

Infantes non ſūt remedijs ſuperſtitioſis curandi.

Primo. Curare nitūtur infantes ſuperſtitioſis quibuſdam ritibus. Nam ſunt qui faſcinatos curant pueros (quod malum apud nos frequentiſſimū eſt, adeo abundant peſtilentes uetulæ, & dæmonum ancillæ in hunc uſum) ignoto quodā morbo, quem Teu. die elbe, uocant. His quidā ſacerdotes & æditui ruſticani a magicis meretricibus edocti, literas ſcribunt penſiles ad collum. Sed nō cōmuni atramento, neq; papyro, nec omni die, neſcio an & calamo & pulpito & loco uſuali, habet eñ res ea ſua occulta myſteria: & fit tamē quod faciunt, quia credunt. Alij aliū morbum, quem Teu. das herzgeſpanſt, id eſt, pectoris diſtenſionem, quem eo probant argumento, ſ. ſi menſura a cubito ad cubitum, non ſit æqualis menſuræ a poplite ad collum pueri. Deinde neſcio quot modis murmurandi cingulo metientes, capitis dolorem mitigent, ſic & alios omniū membrorum dolores. Hic ego uellem pueros intelligere, & loqui, ut matres ſuas, tam inſignis ſtultitiæ arguerent. Non eñ eſt dubiū, quin reſiſterent, & ſapientiores ſe matribus probarent.

Dicunt aūt, Quis non miſereatur infantis & filij uteri ſui? Reſpondeo. Miſerendum, ſed non uſq; ad ſeruitutem diaboli; uel naturalē quære medicinam, uel deum exora in ſimplici fide. Cur eum quem deus creauit, diabolo ſeruandū & ſanandum offers?

Verū deus ad tentationē īcredulorū permittit talia fieri in infantibus, per maleficos, ut diabolū quærāt, qui deū neglexerunt. Neq; eñ dubitandū eſt, infantiū eiuſmodi uexationes quandoq; non eſſe naturales, ſed dæmones per maleficos adiurati, ita cruciāt parētes eorū, occulto dei iudicio, ſed iuſtiſſimo, ut probet fidem, uel illorum uel aliorum, aut utroſq; puniat.

Secundo. Patres inſufflāt paruulis in palatum, uel guttur, neſcio quo morbo laborantibus, adducunt autē uerba ad adiurationem idonea ſeptem uicibus.

Pecora & fruges ſignātes, ut ſeruentur a lupis.

Tertio. Qui pecora ſignant atq; ſic ſeruāt a lupo, peſte, aqua, igne, quin totā ciuitatē uel domū ab incendio poſſunt ita ſeruare? Infelix lupus, iuſte queri poteſt, portiōem ſuam a deo datam, ſibi ereptam per dæmonum fœderatos. Si Iob ita feciſſet, ſua pecora ſeruaſſet, ſed non a deo laudatus eſſet.

Quarto. Eadem religione fructus in agris & hortis cōſignant, adeo ſtulti, ut qui imbrem & incrementum ex deo acceperunt, cuſtodiam ex diabolo petant, uelut contra deum pugnantes, ne auferat quod dedit.

Quinto. Ignem & aquam, item ſerpentes nouerunt adiurare, ne pecori noceant ullo modo, id eſt, ut res eorum non ſit ſubiecta deo.

Sexto. Infirmi dū uouent ſanctis uota, deinceps peccatū putant medicinis uti ut ſcilicet tegtent deum ſuis ſtultis uotis. Atq; ſi qua mulier inuncta fuerit olei ſacramento, eā per annū non niſi nigris ueſtibus oportet uti, nſaltō are in chorea, non dormire cū marito. Adeo diabolus familiare habet organū, ſexū iſtum fœmineū, ut ipſum in ſua ſacra aſciſcat, per ipſum ſuas leges dictet, ſuas ſuperſtitiones ſeminet, per omnia contrarie deo, qui ſacra & ſacerdotiū & uerbū ſuū uiris impōnit. Verū longe præualet ſacerdotiū iſtud muliebre, repleuitq; has terras innumeris ſuperſtitiōibus, benedictionibus, documentis friuolis. A quibus longe plus timēt q̄ a legibus & ſacris ſacerdotij uirilis ac diuini.

Auguria. Omen.

Septimo. Huc pertinent, qui ominationes, auguria, & crocitatū coruorum & aliorum, Gentilium portentorum reliquias uel exempla, obſeruant.

Dies Aegyptiaci ludunt, qui ſeruātur a paucis.

Octauo. Qui dies Aegyptios obſeruant, in profectionibus, in reditu, in ædificijs, in negocijs, in ueſtibus nouis induendis. Hi ſi ſic crederent, quod ignis in

 hyeme

hyeme gratior eſt ꝙ in æſtate. Itē quod in æſtate cōuenit fœnum facere, fruges
colligere &c. recte crederēt. Aut quod omne mane bonū ſit exire, ſi quis ſanus
ſit, & neceſſitatem habet: malū autem, ſi egrot⁹ ſit. Quid enim aliud meretur il/
luſor ille diabolus, ꝙ ut rurſum & nos eū rideamus? His non longe iunguntur

Venarū inci/ſio non fiat iuxta Lunatio/nem.

qui inciſionem uenarū, ablactationē puerorū, ſalubritatem balneorū, & oppor
tunitatē ſeminandorum, non ex humorū & calorum opportunitate, uel corpo
rū neceſſitate, ſed ex influctijs planetarum & ſtellarum, nos docent. Cū optimi
medici doceant, neceſſitatem hic eſſe unicam regulam. Niſi forte parant nos fa
me occidere, dum nō permittunt niſi paucis diebus nos ſeminare. Sed bene ha/
bet, quod iſtæ nugæ a nullis uel pauciſſimis (deo melius cogitante pro nobis)
obſeruantur.

Aſtrologia uaniſſima il/luſio, quæ ſe ſcientiā eſſe fri/gide oſtētat

Nono. Sequitur lanta illa Aſtrologia ſeu Mathematica, quæ ualde cupit eſſe
ſcientia, ſed non poteſt ſtultitiam ingenitā exuere. Hæc eſt quę nos docet, quis
qualis, quantuſue ſit futurus, quiſquis natus fuerit in horoſcopis ſignorū, con
ſiliarij ſcilicet diuini ſecreti, nec angelis noti. Vnum ego miror, quid nam illis

Stella nulla prædicit pec/catorem.

acciderit, ut nō inuenerint ſtellā quæ portendat, quis iuſtus, quis peccator ſit na
ſciturus, Quādoquidē ſuos horoſcopos maxime in hominibus ualere uolūt, tū
non eſt res tam parui momenti, iuſtitia, peccatū, ueritas, mendacium, ſed nec tā
rara, ꝙ ſit balneator, cātator, trapezita, piſcator, orator, amator, q ſuos habēt ho
roſcopos. Cur ergo nullū ibi iuſtitiæ & ueritatis ſignū? Aut ſi eſt, cur nūꝗ ſortit
effectū? Siquidem omnis homo naſcitur peccator, mendax, inſipiens, licet nul/
la ſtella ad hoc fatum ſit conficta, nec mutatur unꝗ, niſi ſuper cœleſti gratia ui/
ſitetur. Aut eſt cœlū adeo infeſtū & incurioſum iuſtitiæ & ueritatis, ut uiliſſima
balnea influat & ludos & Veneres, iuſtitiam aūt omnino neſciat? Aut tam inui
dus creator? qui nullū ſignum boni, ſed tantūmodo mali conſtituit? quippe cū
nullus homo naſcatur bonus, ſitq; natura ſua cū influentijs perſeueraturus ma

Subtiles fa/tui.

lus. Hos ego inter ſubtiles fatuos numeraſſem, niſi rudibus eſſent rudiores.

Sed pulcherrime ſoluunt obiecta, dicentes, Influentiæ non neceſſitant, ſed in
clinant ad peccatū &c. quaſi non ſit idipſum impijſſimū ſentire, ꝗd deus fecerit
creaturā ad inclinationem peccati, & nō potius ad erectionē iuſtitiæ, ut omnia
cooperentur in bonū, non in malū, hominibus: Aut quaſi ullus hominū neceſ/
ſitate cōpulſus peccet, & nō potius ſemper inclinatione. Quis inuitū dicet pec/
care? Omnis mala inclinatio, non extra nos, ſed in nobis eſt. Sicut ait Chriſtus

Inclinatio mala in no bis eſt, nō ex aſtrorum in/fluxu.

De corde exeunt cogitationes malæ. Non quod intrat in hominē &c. Et B. Ia/
cob. Vnuſquiſq; tentatur a cōcupiſcentia ſua abſtractus & illectus, quę non fa/
to, ſed origine peccati uenit, Omnia eīn quæ fecit deus, bona ſunt, ideo ex natu/
ra ſua non poſſunt niſi ad bonū inclinare. Quale eſt unūquodq;, tale & operat.
Quod autē ad malū ſeruiunt, non eſt natura, ſed iniuria eorum; ſicut Paulus ait:
Omnis creatura ſubiecta eſt uanitati nō uolens. Illi autem naturā eorū faciunt
uanitatē, uolentes ex inſtitutiōe dei illa habere, ut ad peccādū inclinent. Cur er/
go Adam & Heuam ante ſerpentē nō inclinauerunt? cur non Chriſtū? cur nō
Virginē? Pereat ea blaſphemans impietas. Vox illa, uox patris Adam eſt, qui
& ipſe ſuā inclinationē ad mulierem tranſtulit, id eſt, creaturam dei, dicēs, Mu/
lier, quā mihi dediſti &c. Verū ꝙ egregie mihi obſtarent, ſi ullum ſanctorū uel
martyrum his uſum eſſe, aut ſcripſiſſe, aut approbaſſe poſſent oſtēdere. Nunc
autem non modo non approbauerunt, ſed etiā reprobauerunt, preſertim B. Au
guſtinus in multis locis, tum B. Grego. Et tamen inuenit iſta languidula inſipi
entia languidiores qui credant.

Abraham, inquiunt, docuit Aegyptios Aſtrologiam, ut teſtis eſt Ioſeppus, quaſi Ioſeppus nuſq̃ exceſſerit uerum, præſertim tã anhelus Iudaicæ gloriæ appetitor. Abrahã ſine dubio docuit Aegyptios deũ colere, & uerã dei ſapientiam Sicut & de Ioſeph dicit̃ Pſal. ciiij. Vt erudiret principes eius, & ſenes eius prudẽtiã doceret. Nõ eſt credendũ, ſanctos illos uiros, nec aſtronomiæ, multominus aſtrologiæ operã dediſſe, quæ iuuentutis ſunt ſtudia ocioſa. Sed Ioſeppus uidẽs huius ſcientiæ opinionẽ apud Græcos extolli, & in gloria eſſe, fingere uiſus eſt uoluiſſe, quõ etiã in hac re Iudæi Græcis non impares, ſed ſuperiores eſſent, q̃d in omnibus alijs quoq; facere conatus fuit, quæ ad uanam gloriã pertinent.

Abrahã non docuit Aſtrologiam.

Deinde eſt mirũ dæmões nõ fuiſſe aliq̃n mutatos, qui tot ſeculorũ influẽtijs ſubiecti, tum propiores q̃ nos, utpote in aere habitantes, ſunt. Non aũt ueniſſe ſtellarũ influẽtias ſuper eos, aut eaſdẽ ſtellas eodem modo eis fulſiſſe, abſurdũ uidetur. Manent eñi obſtinati in ſua ꝑuerſitate, nec ullo ſigno mutantur, cũ noſtræ animæ breuiſſimo momento influentiarũ mutari dicantur.

Aſtra dæmones non imutant, ſed aĩas ſecundum Aſtrologos.

Vltimo. Quid ad Moſen dicemus Deut. iiij. Ne forte eleuatis oculis ad cœlũ uideas ſolẽ & lunã, & omnia aſtra cœli, quæ creauit dominus deus tuus in miniſteriũ cunctis gentibus &c. Si in miniſteriũ, quomodo in dominiũ? At ſubtiliter euadũt, dicentes autoritate ſui magiſtri Ptolomei, Sapiens dominatur aſtris, ideoq; præuenire & impedire poteſt influentias ſtellarũ. Ergo non ſunt in dominiũ ſapientibus, ſed inſipientibus tantũ? Quid aũt Moſes? cunctis, inquit, gentibus in miniſteriũ. Si cunctis, ergo uel cunctæ gentes ſunt ſapientes, & ita dominantur aſtris omnes: uel aliquæ tantummodo ſunt ſapientes, & fiet, ut non cunctis gentibus ſint creata in miniſteriũ. Vel Moyſes uerax & tu mẽdax. Vt omittã quod ſi etiam uere ſapiẽs eſſet dominus aſtrorũ, nihilominus falſum dixiſſet Moyſes, utpote quod aſtra non miniſtrent ſapiẽtibus etiã, ſed magis impediãt ita ut niſi illi ſapientia præſtarent, non poſſint eorũ fata uitare. Non ergo in miniſteriũ, ſed in bellum ſapientibus, & in dominiũ atq; tyrannidẽ inſipientibus dicendæ fuiſſent ſtellæ creatæ. Quod eſt & Moyſen mendacij arguere, & deum crudelitatis accuſare, omninoq; blaſphemare. Sed hęc alij latius tractarũt. Sat ſit indicaſſe uanitatem hanc prohibitam. Hiere. x. Iuxta uias gentium nolite dicere, & a ſignis cœli nolite metuere. Solus eñi deus timendus eſt in omnibus. Cętera omnia ut miniſteria in bonũ electis cooperantia eſſe, debemus intelligere.

Sapiens dñabitur aſtris.

Aſtrologia prohibetur.

Tertia ætas proprie eſt uetularum, aut ſimilia illis operantium, ut qui cũ dæmonibus paciſcuntur, de quibus paſſim habetur notitia.

Primo. Maleficijs poſſunt oculos lædere & excæcare, corpora infirmare, ſagittare crura, imaginibus deuouere, & prout libet uel occidere, uel lenta & incurabili plaga tandẽ cõſumere: ut uidi plures talia paſſos.

Maleficia q̃ dicuntur uetulæ inferre.

Secũdo. Poſſunt tẽpeſtates, tonitrua concitare, ꝑdere fruges, occidere pecora Itẽ butyrũ, lac, caſeũ alijs furari, id eſt, ex poſte, uel bipene, uł mantili mulgere.

Tertio. Huc pertinent, qui ſcientiã quærunt per artem Notoriã, de qua in iure ſatis dicitur. Itẽ qui occulta quærũt per cryſtallũ, unguẽ, uel eburneũ capulũ tñ prius conſecratũ. Nec id poſſunt, niſi puellæ uel pueri uirgines, in circulo incluſi, ne deſit ſpecies bona peſſimo illi operi. Dicitur tamen huius inſpectiõis myſterium fallaciſſimum eſſe. Huius generis ſunt, qui uirga diuinationis, occultos quærũt theſauros, Maxime aũt ij, quos uulgo uiros & mulieres ſapiẽtes (id eſt, Magos & Phytoniſſas) uocant, quorum oracula ex diuerſis, & longinquis locis petunt, ſi quis aliquid amiſerit uel quodcunque paſſus fuerit,

Diuinãdi artes uariæ.

Virga diuinatoria.

cuius ignoret autorē. Mirū hos ab epiſcopis ꝑmitti, īpune talia publice audere.

Quarto. Creditur a multis quod equitēt ſuper ſcobam, alij ſuper hircum, alij ſuper alias nugas, ad quēdam locum, ubi ad conuiuium conueniāt eius myſterij conſortes: quod non ſolū prohibitum eſt fieri, ſed etiam credi uerū eſſe, ut infra latius. Sicut & illud, quod uetulæ mutentur in feles ſeu catos, & nocte uagētur, prohibitum eſt credi uerum eſſe.

Hulde regina noctu obambulans.

Quinto, dicitur apud aliquos, quandā dominam alios Herodiadē, alios dominam Hulde, alios Venerem, per annū circūuehi, ac uelut luſtralē Februum peragere, quæ hoſpitibus ſuis relinquat, uel carbones, uel quiſquilias currus ſui quæ poſtea inueniuntur eſſe aurum & argentū, ut etiam in latina lingua ſit prouerbium de carbonibus & auro, hinc forte natum.

Lares famil.

Sexto. Habent quidam domeſticos quoſdam dæmones, uelut Lares familiares olim habebantur, qui aliquando per diem apparent. Hos uulgo uocant alij uichtelen, alij helkeppelin. Et creditur domus fortunatiſſima eſſe, quæ talibus dæmonum illuſionibus occupata fuerit, & plus timēt offendere eos dæmones, ꝙ deum & totum mundum.

Sacerdotis occurſus male ominis creditur.

Septimo. Aliquæ ut diabolum inueniant, eccleſiam circumeunt uerſis ueſtigijs, & contra ꝙ ſolitum eſt fieri. Et inuento illis obuio, ſeſe tradunt ei in pactū Ex horū genere eſſe putandæ ſunt, quæ malū omen eſſe putent, ſi mane obuiū habuerint ſacerdotem. ſignant ēm ſeſe cruce, ne mala eius diei incurrāt, quæ primo occurſu ſacerdotis ſibi portendunt, magiſtro diabolo, futura.

Octauo, ſunt Incubi & Succubi dæmonum, de quibus latius ſtatim.

Verbena cōſecratur.

Nono, etiam uſq; ad ſacramentorum iniuriam proficit iſta nequitia Satanæ: Sunt ēm qui baptizandis pueris uerbenā, caſeum, neſcio deniq; quæ nō alia alligant. Et quidem uerbena illa, nominatiſſima eſt ſuperſtitionum miniſtra; miris ceremonijs hanc effodiunt, deinde conſecrari faciunt. Et horrenda temeritate tot nomina dei & ſanctorū ſuper eam inuocant, ſcilicet ex aliquo Iudęo præſtigioſo seducti.

Mēſtrua mudāt, ut illiciāt amorem.

Omitto hic mēſtrua mulierū, quib⁹ aliquæ philtra inſani amoris, ſæpius mortis conficiunt. Aliquæ in cibum porcorum miſcent, quo ſaginentur felicius.

Pueros coquūt, ut pinguiores fiāt.

Omitto quod infantibus, tabe uel macie laborātibus, ita ſolent conſulere, ut poſitus in caldare, igne ſuppoſito in aqua calida modeſte coquāt, alia fœmina aſtante, alia circum domum ter currente, & per foramen interrogante, quid coquis; illa tū reſpondente, coquo carnem ueterē, ut noua fiat. Item, quod ablactatos eo periculo timent relactare, quod pueri exinde ſint futuri maledici, & linguæ malignæ.

In partu mulierū ſupſtitioſa ꝗdā fiūt.

Omitto monſtra quę agūt in periculo partus. Religioſiſſimę legendā S. Margarethæ legunt, & ipſi paſſioni Chriſti præferunt. Aliæ femorale uiri, parturienti in collo ſuſpendunt, alijsq; nugis delirant.

Mulieres ſuperſtitioſum genus.

Sunt præterea ſtultæ quædā, quæ cū iocoſe aliquoties dictū audierint, ſi quid amiſeris, & repire uolueris, da eleemoſynā calidā, ſcilicet ſimilā, et pone ſalē bn̄dictū deſup, & mox inuenies. Quod ille ludēs ſic uoluit intelligi, pone ſalē deſuper, ſcilicet ſup rē amiſſam, & inuenies. Illæ uero intelligunt ſuper ſimilā. Non ꝗd hæc magna ſint, ſed ꝗd indignū ſit, diabolū ſic eleemoſynas & ſalē bn̄dictū in ludibriū uertere. Eiuſdē ſapētiæ mulieres ſunt illæ ꝗ ſimili ioco illuſæ, frondes illas, ꝗ in die ſancti Marci, ꝑ uiā ꝓceſſionis ꝓſtratæ fuerūt, accipiētes, ſup ſata piſorū & fabarū uerrūt, ſcilicet ꝗa dicit̄, qn̄ talibus frōdib⁹ uerrunt̄ ſata, ſalua erūt, ut gallinę, aut uolucres cœli ea nō tollāt. No intelligētes, qn̄ (id eſt, eo tempore

pore quo) uerrunt, non facturas id uolucres. Et quis huius ſeductilis ſexus omnia ludicra, ridicula, falſa, uana & ſuperſtitioſa recenſeat? Ex prima Heua eis ingenitum eſt, falli & ludibrio haberi. Ex iſs ſimilia penſentur. Sed quia ſunt qui horum aliqua fieri poſſe non credunt, alij nimis credunt, ideo parumper de iſs uidendum.

Primum. Non credunt aliqui poſſe Magas & Phytoniſſas iſtas tantũ, ut tempeſtates cõmoueant, corpori noceant, pecoribus, rebus, filijs malũ inferant &c. Habentes hanc ſuæ ſententiæ cauſam, quod non credunt eas in creaturis dei habere tantum poteſtatem, nec dæmonibus tanta a deo permitti. Et tamẽ cum ſic omnia a deo inferri credant, non ad deum confugiunt, talia quædam paſſi, ideo perſuadendi ſunt ut ſciant dæmones talia omnino poſſe, permittẽte deo. Quod ex ſcriptura ſatis probari poteſt.

Dęmones p̃ mittente deo nocere pñt.

Primo. Iob. j. Vbi ignis de cœlo cecidit, & pecora cum ſeruis occidit. Et uentus irruit, & domum euertit, filioſq; eius oppreſſit. Item tãdem in corpore eius percuſſit ulcere peſſimo. Nouiſſime aũt in anima eũ tentauit, grauiſſima deſperatiõis tentatione. Et tñ textus ibi clare exprimit utrũq;, ſcilicet q́ diabolus hæc operatus fuerit, accepta licẽtia a deo. Et quod deus hæc eadm fecerit, ſicut ibidẽ dicit. Ignis dei cecidit de cœlo &c. & ipſemet infra: Dominus dedit, domin⁹ abſtulit &c. Cum tamen dominus ibi dicat ad diabolum; Ecce in manu tua ſunt omnia quæ habet, & ipſe, Tantum ne in animam eius extende manum. Si ergo ignẽ & fulgura de cœlo poteſt Satan iacere, & tanta mala facere, deo permittente, cur non & nunc idem non poſſit, ad pactum ſuum adiuratus?

Iob.

Secũdo. Aegyptiorũ plagas per angelos malos eſſe factas, teſtat̃ Pſal. lxxvij. Miſit iram & indignationem, immiſſiões per angelos malos. At illę plagę fuerunt maiores, q̃ nunc faciunt ullæ maleficæ.

Tertio. Quot obſeſſi recitãtur in euangelio? quot animas quotidie occupat erroribus & peccatis? An minus eſt animam immortalem perdere, q̃ membrũ moriturum aut aerem uexare?

Quarto. Nõne omnes ſanctos martyres ipſe pſecutus eſt & occidit? Deniq; ipſum dominum aſſumpſit, & de deſerto in mõtem, de monte in pinnaculum templi tranſtulit. Item cum Michaele & angelis eius pugnat.

Quinto. Paſſio Chriſti hæc omnia fortius probat. Si enim filius dei tanta ſuſtinuit a dæmonibus & membris eorum, quid mirum, ſi horrea noſtra poſſit deſtruere, & membra percutere, eadem permiſſione dei?

Sexto. Illud uide, quomodo deus dat tã multis malis hominibus poteſtatem abutendi rebus, diuitijs, poteſtate, dominio, in aliorũ perniciẽ & ſuum peccatũ multo magis dæmonibus permittit rerum abuſum contra nos, ſiue ut puniat, ſiue ut erudiat nos. Verum eſt autem, quod ſine dei permiſſione nec folium arboris mouere poſſit, quia ut Chriſtus ait, Sine uoluntate patris ſui, nec arboris folium cadit in terrã. Ideo Chriſtianos oportet noſſe hæc mala per dæmões & magas ſuas quidẽ inferri, ſed tamen a deo ſic ordinari. Bonũ facit deus per ſeipſum malũ per malos. Vnde Iob (ut B. Aug. ait) non dixit, dominus dedit, diabolus abſtulit. ſed, Dominus qui dedit, idẽ abſtulit. Sed de iſs latius infra.

Dæmoni cõtra nos multa pmittũtur

Secũdũ. Nimiũ credũt, q uetulas mutari in catos poſſe credũt, aut quaſcũq; alias formas, & ad cõuiuia uehi nocte. Et ad hoc eſt exp̃ſſus text⁹. xxv. q. vi. c. Nec mirũ, ne ull⁹ credat. Sũt eñ illuſiões diaboli, non aũt res uera. Sicut pulchre patet ex q̃dã exẽplo, q̃d Io. keyſ. recitat, q̃d quędã uetula ut p̃dicatorẽ argueret mẽdacij, q talia docuit eſſe falſa, ſero eo uocato, & ĩ oculis ei⁹ ſeſe ungẽs, ſedẽsq; in

Mulieres in catos nõ uertantur.

Io. Geilerus.

lintre

lintre piſtorio, iamq; uolens uehi, ecce ſtatim obdormiuit, & quibuſdam geſtibus mouebatur, donec caderet de ſcamno, & uulnus in caput acciperet; tandē reuerſa ad ſe, conuicta eſt de illuſione ex uulnere & caſu, quantumlibet uidiſſe ſe iactaſſet mirabilia ſua.

Præſtigiæ fiant.

Idem patet ex Vitis patrum, de uirgine a parentibus ad S. Macariū ducta, quę ab eo uiſa eſt eſſe puella, cū alijs uacca uideretur. Et tales præſtigiæ plures hodie quoq; fiunt, ut ille qui Iudæo debebat, & dormiens, paſſus eſt ſibi crus totum a corpore rapi, ut Iudæum confunderet. Idem de monacho quodam refertur, qui plauſtrū fœni prope conſumpſit &c. Multa de ijs ubiq; referuntur.

Poteſt ēm diabolus ſe mutare de perſona in pſonā, & miris modis ludere ſenſum, de q̃ in legenda S. Martini. Vbi un⁹ oīm ſenſus illuſit, cœleſte quadā ueſte a diabolo ſub nomine Chriſti donatus. Simile de quadā moniali, quæ in ſuo cubiculo ſedens, uiſa eſt ab alijs lacinioſo pallio ſeminuda, & bubalo ſtercore caput uelata, quæ tamen ſeſe credebat in fulgentiſſima ueſte ac aurea corona ſedere, a Chriſto decorata. Item & illud in legenda S. Andreæ, quomodo in forma ſpecioſæ mulieris tātum uirū illuſit. Item de equeſtre illo, qui ſero in hoſpitiū ueniens, iucundo conuiuio inter puellas & choreas & epulas ſibi uiſus, mane iacuit in profundo luto, & equus eius ad arborē ieiunus ligatus. Sed omniū efficaciſſimum eſt, quod in legenda S. Germani Altiſiodorenſis epiſcopi legitur (uide Catalogum ſanctorū li. vj. c. ix.) Cū ēm aliquando hoſpitatus fuiſſet & iam dormituri adhuc menſam pararent ſuis (ut requiſiti ab eo dicebant) uicinis in nocte futuris. Tandem ille uenientes adiurauit, excitato patreſamilias cum ſuis, percontatus an noſſent iſtos: illis uero aſſerentibus iuſſit, ut ad uicinos irent uidere, an domi eſſent: & inuenti ſunt omnes dormientes in lectis ſuis, & ſic euidenter illuſio dæmonū & patuit & diſparuit eo iubente.

Mulieres in ſpē catorum uulneratæ. ſunt aliqñ.

At ut contentioſis quoq; ſatisfaciam. Dicunt enim mulieres in catos fuiſſe mutatas, eo argumento uerum eſſe, quod quidam audaculus in uacua domo dormiens, plures uulnerauerit tales catos, mane aūt facto, multæ uetulæ ſint inuentæ ſic uulneratæ. Vel enim id fictū eſt, uel dæmones uere uetulas ipſi uulnerauerunt, ut rei mendaci fidem faciant, ac ſi uere uetulas ille uulneraſſet, qui catos (id eſt, dæmones) uiſus eſt uulnerare; poteſt inq; fieri, ut uetulæ in ſomno, uel extaſi diſcurrere, uulnerari ſibi uideantur, cum tamen in lecto iaceant quietæ & uere uulnerent a dæmonibus, ut poſtea credant ſeſe uere diſcurriſſe, & ab alio uulneratas eſſe. Tale eſt quoq; de equitando ſuper ſcopam.

De Herodiade & Laribus ſatis manifeſtum eſt, ſcilicet eſſe dæmones.

Incubi & ſuccubi ſiūt dæmones.

Tertio de Incubis & Succubis tradūt, inſignes autores, quod poteſt Satan in ſpecie mulieris ſuccūbere uiro, & accepto ſemine, rurſum incūbere fœminæ, & ita generare. Sic ēm ſollicitauit quēdā eremitam uſq; ad obſcœnitatē, & poſtea euanuit, ut recitat S. Ioan. primus eremitarū apud Hieronymū. Quin dicit, quādoq; diabolus in ſpecie infantis fuiſſe, & uix quinq; nutrices ei ſatis fuiſſe.

Supſtitioſum q̧ i pallio q̧s uehatur.

Quarto de ijs qui uehuntur pallio prope dubito, poteſt fieri ut uehantur paruo ſpacio, neſcio an in longinquo, ſaltē tam breui tempore, ut dicitur. Hoc ſcio etiam, ſi non uere uehantur, poſſe eum ludere omnē ſenſum, ut ille qui uehitur ſit quietus, & tamē exiſtimet ſe uehi ad dominam ſuam, atq; cum ea omnia peragere: quæ tamen mera ſint phantanſmata.

Cibos arte dæmonis afferunt.

Simile iudicium mihi eſt de afferentibus a longe cibos, & potus, nec obſtat quod poſtea agnoſcāt uere loca, ubi fuiſſe ſe dicant, quia potuit ſimiles ſpecies ſenſibus ingerere.

Sic

Sic etiam de miniſtris quos adducit, cuius id indicium uidetur, quia non per mittitur aliquis eos alloqui, ne uidelicet euaneſcant ſicut fumus.

Miniſtri dæmonum ſunt illuſiones.

Vltimo de ijs, quæ in cryſtallis uel ebore uel ungue uidentur, certum eſt eſſe præſtigium diaboli, figuras ſingētis in cryſtallis, quantum ſibi permittitur: nō enim ſemper nec coram omnibus id poteſt, ut ſatis compertum eſt.

Imagines in cryſtallo non oībus nec ſe apparent.

Sed ex ijs cætera iudicentur. Infinita eñ ſunt, & quotidie augeſcunt eiuſmodi portentorum genera, defectu operariorum in uinea domini.

Hæc aũt omnia faciliora & leuiſcula ſunt apud diabolum, puta quibus carneos ſenſus & phantaſias illudit, infimas partes hominis. Sed maiori ſubtilitate, ut & maiori pīculo illudit mētibus & intellectibus. Et quanq̃ ſunt plurimi, quorum ſenſus illuſionibus eius patent, tamen multo plures illudit mente, ſcilicet doctos in ſcripturis, ſanctos in operibus, ita ut ab Apoſtolo proprio titulo inſigniatur, Corruptor mentium, ſicut Heuam ſeduxit aſtutia ſua, adeo ut in angelum lucis ſeſe transfiguret. unde & B. Ambroſius ſer. de pont. Supplantatores inuiſi per omnes uias extendunt laqueos, innumerabilibus mortibus expauceſcendos: Animalia puſilla cũ magnis, & reptilia, quorum non eſt numerus. Ita ut impoſſibile ſit ullã hominẽ eſſe tutũ in quocũq; opere, ſenſu, intellectu ſuo, niſi qui aſſidue ſibijpſi ſuſpectus timet in omnibus, & cũ Iob omnia opera ſua ueretur. Sed heu & prochdolor, q̃ ſecuri ſumus hodie tam infimi q̃ ſummi, docti & pariter indocti, tãq̃ diabolus ſit mortuus, adeo ut ꝓ noſtris opinionibus etiam cruentiſſima geramus bella, aut ſine fine litigemus & contendamus. Sic meruit iniquitas noſtra, ut in ſenſum reprobum traderemur. Igitur de rudioribus & ſenſualibus hęc ſint ſatis. Sequitur aliud genus tranſgreſſionis, nempe corũ, qui ſpecie bona illudunt. Quorũ rurſus duæ ſunt ſpecies. Altera corũ, qui circa reliquias & uenerationem ſanctorum excedunt. Altera eorum, qui ſapientia & iuſtitia propria ſuperbiunt contra deum.

Diabolꝰ etiã menti illudit.

Illuſio ſpecie bona fit dupliciter.

De priore, prius.

Duobus modis colunt a nobis, & inuocantur ſancti. Primo ꝓpter tēporalia & corꝑalia dũtaxat. Et ij falſe colũt ſanctos, immo magis ſeipſos in illis, q̃ ſua quærunt, nō ea quæ dei ſunt. Ac ideo ſanctos prope in idola ſibi transformant. Hos ſane B. Auguſt. non penitus reijcit, ſed ita duntaxat cōmendat, ut eos meliores aſſerat, q̃ eos, qui per pacta diaboli temporalia quærũt. Melius eſt enim etiam temporalia a deo petere, q̃ a diabolo. Sed per hoc non ſunt commendati immo nec Chriſtiani. Modica laus eſt, immo magnum uituperiũ, non eſſe bonos, niſi peſſimis omnium comparentur. Et tamen deus, qui dat etiã pullis coruorũ eſcas, in hoc cultu eos exaudit, & largit petita, ut per ſcripturã probatur.

Sctõs colentes ꝓpter tēpalia paulo meliores ſunt ijs qui pro pecunia cũ diabolo paciſcũtur.

Sctõrum etiã inepte cultores exaudiũtur.

Primo per Naaman Syrum toti Syriæ ſalutem dedit, licet ille eſſet Idololatra, tamen magnus apud regem Syriæ.

Secundo, Samaritani ubi cœperunt deum colere, ſimul cũ dijs ſuis (quod impoſſibile eſt placere deo) liberati ſunt a leonibus, quibus deuorabantur.

Tertio, Achab & alijs multis regibus Idololatris & malis dedit multiples uictorias, & beneficia propter aliqua opera externe hominibus apparentia.

Achab.

Quarto, B. Aug. li. j. ciui. viij. differit Rhomanis conceſſum a deo tã ingens imperiũ, ꝓpter inſignes quaſdā eorũ uirtutes, cũ tñ deo placere non potuerint, ſed apud hoĩes id tantũmodo merebant. Quinto, Iudæis ſolo timore pœnæ peccatum uitantibus ſæpe pepercit, licet eſſent populus ſemper errans corde, & diſplicens deo.

Sexto, & nũc quoq; peſtes, bella, fames ſæpiꝰ auertit deus ꝓpter emendã ſolo

timore

Pœ̃ia coacta ſæpe exaudi tur adeo.

timore inceptam, cum tamen non placeat deo coacta pœnitentia, quæ minus eſt ꝗ̃ dimidia pœnitentia: quod ſane patet, quia remiſſa plaga, mox redeunt ad ingenium & mores priores, immo peiores. Ii omnes ſicut deum colunt & bene uiuunt propter temporalia, ita receperunt mercedem ſuam. Ita & cũ ſanctis dei agimus, quos non ultra colimus ꝗ̃ pes aut caput dolet, aut marſupium eget. Et quanꝗ̃ hæc ſint nobis inutilia & ſtulta apud deum, nec deo, nec ſanctis placita tamẽ proſunt ad gloriam dei, qui ex omnibus poteſt elicere bona. Cuius deniq; naturæ eſt, etiã ſtultis, immo inimicis & blaſphemis benefacere, pluere ſup̃ gratos & ingratos: ut eoipſo nos doceret, hæc non eſſe ea, propter quæ ſit colendus ipſe uel ſanctus quiſq;, cum uiderimus ea non rogatum neq; cultum peſſimis quibuſq; copioſe largiri.

Falſum cultũ deus in ſuam glĩam uertit.

Atq; quo hæc clarius intelligantur, aliquot enumeremus ſanctorum, quorũ ſuperſtitioſus cultus omnibus notus eſt.

Primus eſt S. Anto. qui pro igne ſacro a multis, alioqui nunꝗ̃ cognoſcẽdus colitur, & ita colitur, ut eo prope uentum ſit impietatis, quod ipſum ſanctũ uirum poſſe credãt ſuis uiribus ſeu dono ſibi a deo collato, iſtas curatiões tribuere. Adeo nõ a deo per interceſſionem ſancti Anto. ſed uelut ab ipſo ſolo Antonio petunt quod uolunt, nihil memores interceſſionis. Deinde hanc gratiã curationis ita apud hunc ſolum quærunt, ut aut neſcire aut non credere uideantur deũ poſſe idem per quemlibet alium conferre. Interim aũt nullus plane auditur qui id a B. Antonio imploret, ut & ipſe mereatur lætitiam ſpiritus, cæteraſq; uirtutes Antonij imitari: de quibus tamen in legenda eius memoria eſt, nihil prorſus de igne.

S. Anto. non deũ inuocant

Morbi cuiuſlibet remedium deus per quilibet conferre poteſt.

S. Sebaſtia.
S. Martinus.

Secũdus eſt ſanctus Sebaſtianus, unus omnium, qui propter peſtem colitur, niſi quod nuper ſocium admiſit S. Martinũ, & S. Rochiũ, non ingratæ prorſus uitæ & autoritatis. Horũ triũ ſanctimoniam & fidem, prorſus nemo eſt qui curet poſtulare. Et ſane ut & ego ineptias ſuſpicionis meæ effutiam, uideri poteſt nonnullos ſanctos mera nominum alluſione præ cæteris in hæc officia inuocatos. Siquidem S. Tonij Italica alluſione prope ſonat, ac ſi ſanctus ignis, id eſt ſacer ignis diceres: quaſi is propter nomen ſuum, ſacro igni ſit remediabilis patronus: quo modo & Gentiles Rho. Febrem & alias alluſiones rerum, dijs tribuerunt. Sic & Sebaſtianus ſanct paſtian, quaſi pro peſte, idem ualeat ſolus: cum nihil in eorum uita de peſtilentia legatur. Vnde & in Italia, ij duo præ cæteris nõ ſecus honorantur, ac ſi inter gentes uideres numina læua placari.

Itali ſuperſtitioſiſſimi.

S. Rochius.

Iam ſanctus Rochius nomen habet, quod Germanice uindictam ſonat, & iram, quaſi ipſe ideo utilis ſit uindictam dei auertere, quia Rochius uel uere uocatur uel fingitur. Huius tamen legenda, ſi recipitur, talia quædam narrat

S. Valent.

Tertius Valentinus, morbi caduci præfectus, quem cum nihil legimus egiſſe cum hoc morbo, prope iurarem ex alluſione Germanica, eum in huius auxilij ſortem ueniſſe. Nam cadere uallen ſignificat, quod ad Valentinum ꝗ̃ proxime alludit. Nec mirum cum & ſanctum Vincentium ſuperſtitioſæ mulierculæ deputauerint rebus perditis inueniendis, eadem ductæ alluſione. Germanice enim inuenire, uinden dicitur. Atq; ideo Vincentium ſeruũ perditarum rerũ & cuſtodem conſtituerunt.

S. Vincen.

Cultũ uanũ pmittit eccleſia & Chriſtus.

Nec eſt magnum, nec mirum, quod deus hæc fieri permittit, & continuis adhuc beneficijs eadẽ proſequitur, & eccleſia ſimiliter approbat, præſertim de S. Antonio: quia, ut dixi, deo parum cura eſt de ijs tribuendis, quæ etiam hoſtibꝰ tribuit. Et ſinit uel ſtultos uel infirmos in fide, interim iſtis gaudere bonis, dũ

non

non ſunt melioribus digni, uel donec meliorum capaces fuerint.

Quartus eſt Chriſtophorus, ex legenda non tam apocrypha q̃ ſuſpecta, tan- S. Chriſtophorus.
tum tamen habens honoris ut nullus Apoſtolorum ſit cum eo conferendus,
etiam ſi in media Biblia eius geſta ſcribantur, nec tamẽ ideo honoraſ, quod ho-
minibus remiſſionem peccatorum, & fidem gratiamue dei impetret, ſed ſicut
extant uerſiculi hoc cultu digniſſimi.

Chriſtophore ſancte, uirtutes ſunt tibi tantæ,
Qui te mane uidet, nocturno tempore ridet,
Nec Satanas cædat, nec mors ſubitanea lædat.

Primum, uide ut hic impius uirtutes tantas, non deo, ſed imagini ligneæ &
pictæ tribuat, non ſaltem fidei tribuit, quæ ſola facit, ſi quid impetrant ſancti,
ut accipiamus.

Secũdũ, uellẽ doceri, qua ſcriptura, q̃bus miraculis ꝓbatũ ſit, id poſſe imagi- Epiſcoporum & ſacerdotũ negligentia.
nẽ Chriſtophori præſtare. Ita ſub pietatis ſpecie, dũ ſacerdotiũ eccleſiæ dormit,
aut lucris inhiat, ingreſſum eſt ingẽs pelagus ſupſtitionum, nemine ꝓhibẽte.

Tertium, cur potiſſimũ ueſperi ridet, qui mane ſpectauerit? Quid ſi ueſperi
ſpectaret? Adeo ne uirtutem ſuam matutinæ inſpectioni alligauit, ut qui ma-
ne fuerit oblitus aut tardius uenerit, quocunq; deinceps diei tempore ſpectaue-
rit, fruſtra ſpectauerit?

Quartũ, cur nõ qui fidem tuã imitatus fuerit, ſemper ridebit? Qui paſſus fu-
erit tecum, tecum gaudebit? Sed abſit ut imitari uelint, qui illa quærunt. Ab-
ſit etiã ut illa quærant, aut ita quærant, qui imitari nolunt.

Quintum, cur nõ crux Chriſti inſpecta facit ridere inſpectores, quæ habet Crux Chriſti Chriſtophorus eſt.
autoritatem ſcripturæ? niſi melior forte imago Chriſtophori q̃ Chriſti, cum
crux Chriſti ipſa ſit uere ſola quidam Chriſtophorus.

Sextũ, omniũ peſſimum, quod hac ratione homines plus diligunt, plus co-
lunt, diligentius inſpectant, pluſq; in ipſo confidunt, q̃ in ipſum Chriſtum, ut
oſtendant ſe nõ laudare deum in ſanctis eius, ſed ſeipſos; quia nõ gloriam dei,
ſed ſuum cõmodum, atq; id palam perfricataq; fronte plane cõfitentes ſe mor-
borum gratia quærere. Melius erat ſanctos imitando, ſubita morte præuentũ
ſaluari, q̃ nõ imitando naturaliter morientem damnari.

Videtur & hic ſanctus a militibus & nobilibus & generoſis primo repertus
quippe quibus in bellis mors ſubita, Teu. geende todt, eſt formidabilis, maxi-
me repertis bombardis. At non cogitãt quod frequentius ibidem moriuntur
ſtante morte, Teu. des ſteende tods, & nõ ſolum des geende tods.

Septimum. Quod homines ex hoc ſecuri quærunt eſſe, & ſine timore dei ui- Sanctorum cultus contra timorem dei.
uere, cum omnis cultura ſanctorum pro timore dei ſit inſtituta, ut homines ad
pœnitentiam prouocet, memoriam mortis ſuggerat, uitam futuram oſtẽdat.
At illi ſolum ut fugiant hæc & teneant illa. Quare dicendũ eſt Chriſto, ut uer-
bum ſuum retractet, quãdo dixit: Vigilate, quia neſcitis diem neq; horã. Quia
inuenimus Chriſtophorũ, qui pro nobis ſtertentibus uigilet, & integrũ diem
ſecuri habeamus, nedum horã neſciamus. Quod ſi & Chriſtophorus alium
inueniſſet Chriſtophorũ, quo inſpecto & ipſe tutus fuiſſet, ne deus eũ percu-
teret, quomodo ad martyrium perueniſſet? ſiquidem eo uſq; tandem hæc iam
non infirmitas, ſed impietas procedit, ut etiã deus ſuo imperio priuetur, ut qui
inſpectores Chriſtophorinos nec aqua, nec igne, nec ulla creatura poſſit eo
die occidere.

Quintus eſt ſanctus Laurentius, quem ut ſeruet domum ab igne, ieiunio S. Laurentius.

primum honorant, deinde in feſto eius, nec ſcintillā ignis tota die in domo patiuntur; in alijs tamen domibus utuntur igne, quo cibos coquant. Ac ſic non Laurentium, ſed ignem potius timent & colūt. At forte tam ſtulti ſunt, quod ignem S. Laurentio inuiſum credunt, quia ſit in illo aduſtus & toſtus, ut ubi ignem uiderit, recordatus iniuriæ iraſcatur in eos qui eum habent. Quod ſi ita eſſet, nullum Chriſtianum liceret aliquo die ignem habere. An quia ſuperauit ignem, ideo dominus ignis factus eſt? Quod quidem uerum eſt, immo & diaboli, peccati, mūdi & carnis & omnium malorum. Cur ergo pro ſolo igne colitur? Aut cur non eundem colis, pro impietate & furore, ira, ſuperbia, quibus in Decio & miniſtris ſuis operātibus, igne toſtus eſt; quas deniq; ſuperauit, & adhuc in te ſuperare poteſt precibus ſuis? Sed hæc etiam alibi ꝙ in ſancto Laurentio queri poterāt; ideo ſit ipſe tantum ignis obſeruator. Cui adiunctus eſt ſocius S. Florianus, & ipſe ignotæ uitæ & nominis, nec apud ipſos ullo modo cognitus, ꝙ quod in papyro uident eum pictum, effundere aquam in ardentem domum; hoc enim contenti ſunt, quia & hoc ſolū in eo quærunt.

Florianus ignotæ uitæ.

S. Vitus.

Reliquos breuiter tranſimus. Sanctus Vitus ſuam ſortem habet in miſera illa ſaltatione.

S. Eraſmus.

Sanctus Eraſmus auarorum patronus, ſic tamen ut certo numero orationum & cereolis colatur, tum ſane inundabit diuitias. Quid enim aliud ageret tam ocioſus? Sed & S. Luduicus de ordine Minorum, quoniā ſemel cereuiſiam curauit in uita, iam mortuo & beato, aliud agere nō licet penitus.

S. Luduicus.

S. Vuendeli.

Sanctus Vuendelinus paſtor, iam utilior eſt omnibus canibus aduerſus oēs lupos. Et uiuus ſua unius hominis pauit pecora, mortuus omniū cogitur paſcere. Adhuc non pudet nos Chriſtianos ita in ſanctos partiri negocia rerum temporalium, ac ſi eſſent nunc facti ſerui, & mancipia artificij, ita ut prope rei dicerit eā Lernā ſuperſtitionum, ut rurſus Romanorum illud chaos deorum, & quoddam Pantheon, denuo extruxerimus; atq; hoc ipſum nō pro alia cauſa, ꝙ ut hic tantummodo bene habeamus.

Sanctos facimus nobis ſeruos.

S. Anna.

Iam aliquot etiam fœminas ſanctas ſubiungamus, inter quas ut recentior ſimul & antiquior, ita merito prior eſt S. Anna, cuius legēda cum ſit dubioſiſſima, hoc tamē fuit & eſt nomine uel gratiſſima, quod noua uenit, quia faſtidire cœpimus uetera, & ea quæ certiſſimam habent autoritatem. Sed multo gratior, quod non uenit uacua, ſed diuitijs plena, nihil prorſus promotura, ſi paupertatem adduceret.

Noua feſta ueteribus p̄feruntur.

Secūdo, quod ipſa pene ſupra ꝙ b. Virgo extollit̄, ſic ſemp̄ noua feſta derogant priſtinis, & extollim⁹ recētia, magis ducti uulgi cōcurſu, ꝙ fideli deuotiōe.

S. Annæ legēda apocrypha eſt.

Tertio, quod planum & apertū eſt, eam cœpiſſe coli propter diuitias ex apocrypha illa & uehemēter ſuſpecta legēda, ubi luſor ille depauperatus, rurſum etiam de cœlo, curatus eſt, ut diues fieret. Hoc enim ſolum in tota iſta legenda notauit oculus nequam auaritiæ. Et ob huius ſanctæ matris feſtum, nūc omnium aliorum ſanctorum feſta, non nihil obſcuritatis accipere neceſſe eſt, præſertim Apoſtolorum, forte quia paupertatem docuerūt. Atq; utinam S. Annam ita pro diuitijs colerent, ut & alia quæ ſpiritus ſunt quærerent, quo modo eccleſia facit, ut collectæ quas uocant eius diei oſtendunt. Sed pro his credunt ſe ſatis multa feſta habere, uſq; ad faſtidium etiam iam diu frequentata.

S. Barbara.

Secunda eſt ſancta Barbara, ad cuius legendæ ſimilitudinem multæ aliæ fabricatæ, ut Catharinæ, Dorotheæ, Margaretæ. Eam uero qui religioſiſſime colunt, id quærunt, ne ſine ſacramento moriantur; quod non adeo damnabile foret. Alij ne prægnans periclitetur in partu.

Hæc

Hæc enim & alia legitur eadem S. martyr in trāſitu ſuo oraſſe, ut ſi quis eius memoriam ageret, hæc obtineret. Primum, omniū teſtimonio, legēda illa & apocrypha eſt, & ſuſpecta, præſertim cum ſcribatur fuiſſe diſcipula Origenis, & tantæ uirginis non meminerit Euſebius. Deniq; in legendā S. Catharinę multa eſſe uel intermixta, nemo nō ſentit, niſi cui nullus eſt naſus. Id uero ego miror pro mea temeritate, an ſanctæ illæ martyres pro Chriſto morientes, tantam arrogantiā uel habuerint uel ſimulauerint, ut optarint ab hominibus coli aut certæ fuerint, futurum, ut colerentur. Sed & illud uide, ipſe moriētes nō orant pro ſuis cultoribus, ut iuſti & ſalui fiant, ſed ut diuitias, ſanitatē, ſecuritatem, quæ omnia per mortem ipſæ contemnunt, obtineant: fortaſſe non eadem bona alijs prouidentes, ad quæ ipſæ iam pergunt. Inde nimirum factum eſt, ut memoria paſſionis Barbarinæ, & ſimiliū diligentius peragaẽ, ꝙ ipſius Chriſti, quæ uirtus eſt omniū illarum paſſionum. Sed ſine, cæci eſſe ſtudio conamur, alioqui palpare poſſemus & agnoſcere, quod hodie in eccleſia hi ſancti plus habent honoris, quorum legendæ plus habent fabularum, aut lucri, aut cōmodi. Feramus ergo nos quoq; illorum infirmitatem, donec erudiantur & formentur in meliorem ſenſum,

Vita Barba.

Vita Catharinæ.

Sc̄ti nō ſperarunt futurū ut eſſent i memoria hoim nec uidentur orare nobis pro his rebuſ quas in uita cōtēpſerunt.

Tertio. Sancta Iuliana & Othilia ophthalmicæ ſunt, quia a nullis coluntur, niſi qui oculis laborant, nec plane propter aliud ꝙ oculos: uolētes ex ſemel facto miraculo ius naturale, & infallibilem conſequentiā facere, quod certe nō longe mihi a tentatione dei uidetur abeſſe.

S. Iuliana. S. Othilia.

Sancta Apolonia ꝓ dolore dentiū, ꝑpetuo cultu honoraẽ, atq; pro alio nullo. Annoſam eius uirginitatē & ardentiſſimā fidē, nemo eſt q̄ meminerit.

S. Apolonia

Sancta Scholaſtica, domina facta eſt tonitruū. Et plane hanc fidem in mulierculis ſcio regnare, quod in quacūq; re audierint aliquem ſanctū uerſatū, hūc in eadem credunt plurimū ualere, ac uelut dominū conſtitutū. Et ſacerdotes aliquot hanc ſuperſtitionē nō reprimunt, maxime ſi & lucrum odoretur.

S. Scholaſti.

Sacerdotes cōniuent falſo ſanctorū cultui ꝓpter quæſtum.

Igitur ſicut dixi, permittit hæc deus, & largitur ea quæ petuntur, nō quod magna ſint, ſed quia bonus & clemens tam infirmos ita fouens, ꝙ indignos ita remunerans; quorū ignauus animus neſcit meliora & æterna petere, quę uerum deum decet & delectat peti & largiri. Nam qui rite deū & ſanctos colunt, quærentes primo gloriam dei in illis, & imitationē, ſicut facit eccleſia in ſuis collectis, talia nō petunt, immo ſi habent, auferuntur ab eis, ut ſola ſapiant ſpiritualia. Nec meliori ſigno cognoſcunẽ & diſcernuntur, ueri cultores a falſis, ꝙ ſi illis auferantur, iſtis conſerantur copiæ temporaliū. Sicut enim deus iuſtitiæ exteriori confert exteriora bona, & aufert interiora: ita iuſtitiæ interiori cōfert interiora, & aufert exteriora. Quod in omnibus ſanctis patet, quibus ſi non in effectu, tamē in affectu abſtulit temporalia. Ideo licet tales nihil mereantur in cœlo, tamē merētur in terra. Et in hoc bene faciunt, quod non a diabolo hæc petūt. Sic enim & ſacerdotes & religioſos multos, pinguiter & ſuauiter paſcit, qui tamē in tota uita nihil agunt, ꝙ quod horas canonicas & frigide & inuite legunt ſemper, & orant nunq̄: in quo ut ſibi ſatiſfeciſſe uidentur deo, ita deus ſibi quoq; ſatiſfeciſſe uideẽ, ſi eos uelut altilia ſaginet in hac uita. Sed ogganniunt hic aliqui cōtentioſi, me temerariū eſſe, qui pro neceſſitate corporali ſanctos inuocari prohibeam, cū eccleſia quoq; oret a periculis menti: & corporis per eorū interceſſionē liberari, ut ibi: Et ab aduerſitate liberemur in corpore, & a prauis cogitationibus mundemur in mente, & ſimilia.

Sc̄tōꝝ cultuſ uerus & pcuſ

Sacerdotes & monachi ex falſo cultu ſc̄tōꝝ ſaginantur.

Sc̄tōꝝ ſupſtitioſis cultus his argumentis fucatur.

Deinde adornant ſuam piam, ut uocant, intentionem, quod temporalia nō

quærunt, niſi q̃tatenus per ea cõmodius ſpiritualia quęrere poſſint, & diutius ideo uiuere uolunt, & ſani, ut pœnitere, & boni fieri poſſint.

Tertio, quod nonnullis ſit perſuaſum, ut Ioã. Gerſon ſentit, ſanctis in cœlo ſic eſſe diſtributa dona eiuſmodi, ſicuti in terris habuerũt dona diuerſa ſpiritus iuxta illud. j. Cor. xij. Alij gratia curationum &c.

Ad hæc.

Reſponſio S. ti pro nõ ſũt debent inuocari ꝑ tẽpalibus.

Primo illud Chriſti oppono, Primum quærite regnum dei & iuſtitiam eius & hæc omnia adijcientur uobis. Et iterum: Hæc enim omnia gentes inquirũt Si Chriſtus eos appellat gentes qui talia quęrũt, ſpero mihi licere eos infirmos Chriſtianos appellare, aut certe ignauos & puſilli deſyderij homines.

Secũdo, Nec prohibeo ſanctos inuocari pro temporalibus, ſed quod ſolum pro temporalibus id faciant damno, neglectis eorum uirtutibus & exemplis. Oſtende tu unum ex omnibus ſanctis, qui pro humilitate uel alia uirtute, tantum habeat concurſum cultu & nomine, quantum habet ſanctus Valentinus pro morbo caduco.

Tertio fateor, quod eccleſia in litanijs a fulgure & tempeſtate, alijſq; corporalibus neceſſitatibus ſe liberari orat. Sed ordine recto id facit, primũ miſericordiam, & remiſſionẽ peccatorum. Nam & Paulus iuſſit orari, ut pacem & tranquillitatem haberemus in uita. Sic tu quoq; fac, & uiues, atq; ex me nihil audies contrarium tibi.

Sanitatẽ petere a deo nõ eſt utile.

Quarto, fateor, infirmis in fide licere, ut ſanitatẽ, & uitam petant, quo deinceps melius uiuant. Sed duo hic dicam. Quis ſcit, aut de ſeipſo audet affirmare tam purum ſe habere cor, ut tam ſimplici intentione illa petat? Quod maior pars ſimulet potius emendationẽ uitæ, exitus probat. Nam fere & ſemper efficiuntur peiores, qui ex plaga, aut caſtigatione dei liberantur importunis ſuis uotis, ut hoc ipſo deus ſtultitiam noſtram uideatur teſtari, ſcilicet nos non intelligere, quod dum flagellat, ſanat: & dum remittit manum ad noſtrum uotum, potius magis finit ægrotare.

Vitæ emẽdatio fit optie, ꝑ tribulationis.

Paſſiua uita eſt Chriſtiano potius ꝙ actiua.

Secũdo, ſi uis uitam emẽdare, nunꝙ id melius feceris, ꝙ ſi in flagello, id eſt, corpore perſeueres uſq; ad mortẽ. Hæc uerisſima emendatiõe, & medicina uitæ. Hæc enim emendatio uitæ, tanto eſt ſolidior, & cõſtantior, quo nõ ex te, ſed ex deo longe uotum tuum præueniente cœpit. Aut quomodo poſſum nunc recitare omnem gloriam & dignitatem uitæ paſſiuæ: Stulti ſumus omẽs qui uitã præſumimus emendare in bona ualetudine, quom in egritudine nõ intelligamus eam eſſe emendari cœptam, & longe eſſe excellentiorẽ, ꝙ omnem uitam actiuam. Quare Chriſtianis id potius ſuadendum eſſet, ut non modo ægritudines libenter ferrent, ſed & ipſam mortem quantocyus optarent uenire. Nihil utilius Chriſtiano, ꝙ mori feliciſſime, ut S. Cyprianus docet. At nos Iuuenalem magis audimus: Orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano. non ſic B. Auguſt. Quando nos ſumus ſani, tunc maxime concupiſcentiæ morbus eſt inſanus: nõ quod quærenda ſit mala ualetudo, ſed quod illata per deũ, ut optimus nuncius dei ſit excipiẽda, quia nullũ bonũ ſine uoluntate dei quærendũ eſt.

Chriſtiani pleni fiducia

Quinto, hoc ipſum quoq; deus optime prouidit, ut aliqui ſancti habeantur formidabiles, & uelut uindices, ꝓpter obſtĩatos & duras ceruices. Sicut S. Anto. & nõnulli alij. At nos Chriſtianos docemus, quorum eſt fiducia, ut ſanctorum conſortio aliquando copulentur.

Sexto, ſcio nouam illam opinionem eorum, quod ſicut in uita ſancti diuerſis donis ſpiritus erant dotati, ita & nunc in cœlo eoſdem habere differẽtes gratias

tias auxiliandi, ſed ego non uideo quomodo id poſſint probare, niſi arguendo a ſimili: quod argumentum in ijs quæ ſunt fidei, eſt nocentiſſimum. Quid eñ aliud facit diabolus, quum in angelum lucis ſeſe transfigurat, ꝗ̃ quod arguit a ſimili? aut quot errores in eccleſiam inundauerunt ſub nomine Chriſti & ſanctorum eius, ſub ſpecie ſanctitatis, ſub pia, ut dicitur, intentione, & zelo catholicæ fidei, id eſt, a ſimili? immo quot ueritates reijciuntur ſub pietate aurium nimis tenera ſub nomine ſcandali?

Aures pias dū timemus offendere, multas ueritates reijcimus.

Id ego uideo, quod eccleſia nō dicit, Sancte Paule cura mea uulnera, ſed ora pro me. Ideo ſciendum eſt, quod omnes ſancti omnia poſſunt, & tantum per eos tibi a deo dari, quantum credis te accepturum. Quare omnia tua commendes ei, in quem magis es affectus, primū peccata tua & neceſſitatē animæ, ſicut ſancta Cecilia fecit in nuptijs ſuis: Omnes ſanctos per ordinem inuocans, pro ſua caſtitate ſeruanda apud deum.

Sctō cuilibet ꝑ quouis te cōmendes.

Quod ſane etiam b. Augu. in quadam epiſtola ſentit, quod uidelicet deus per unum ſanctum, immo in uno loco facit, quod in alio non facit, non improbo. Quis cōſilium dei nouit? ſi ipſe diſtribuerit, recte diſtributum eſt. At nō ideo tibi ſalutare eſt in ſanctos partiri negocia pro tua ſumptione. unde non dixit, quod martyres alia & alia dona acceperint in gloria, ſed ait: Non uoluit fieri in omnibus memorijs ſanctorū iſta, quæ in illo fiunt &c. Et ſi, ut dixi, deus ita ſuffert infirmos, qui talia ſolum quærunt in ſanctis, donans pro ſua uoluntate, quod quærunt: noſtrum tamē eſt Chriſtianos erudire, & ad perfectionem inducere, & ea quæ ſunt ſalubria, & meritoria docere, ne aliquādo ad id labantur erroris, ut ex ſanctis dei ſibi idola fingant. Neq; enim eſt meritū ſanari corpus, aut pecuniam augeri, ſed infirmari & egere; id demum eſt pulchrū, ſi meritum prudenter tuleris.

Concionatores ad ꝑfectionē erudiant

Hæc de honore ſanctorum primo, id eſt, corporali, & exteriori.

Secundo coluntur ſancti uere & interne. Hic autem cultus conſiſtit in laude cordis primum, deinde in uoce & opere foris: id eſt, quando deus laudatur in ſanctis, & ſancti laudantur in deo, ſicut ſcriptum eſt: Laudate dominum in ſanctis eius, laudate eum ſecundum multitudinē magnitudinis eius. Sic Paulus Gal. j. feciſſe ſcribit primitiuos Chriſtianos, & in me, inquit, clarificabant deum. ſic facit Pſal. cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in conſilio iuſtorum & congregatiōe. Magna opera domini exquiſita in omnes uoluntates eius. Vult enim dominus enarrari gloriam ſuam, & annunciari opera manuum ſuarum. Sicut dicit, Vt annunciēt in Sion nomē domini, & laudē eius in Hieruſalem. Et rurſus, Narrabo omnia mirabilia tua. Item, Vt enarrem oēs prædicationes tuas in portis filiæ Sion. Et multa alia in pſalterio, ideo eñ operatur tot & tanta in ſanctis, ut ipſe glorificetur. Rurſus dicit, In domino laudabitur anima mea. Et alibi, Laudamini in nomine ſancto eius. Et Pſal. xvj. Lætabimur in ſalutari tuo, & in nomine domini dei noſtri magnificabimur. Sic enim Apoſtolus docet, Quod qui gloriatur, in domino glorietur. Quare non eſt dubiū, quin ſancti nolint in ſeipſis laudari & glorificari, ſed in domino, & dominum in ſe. Et iſte modus colendi nō modo erit deo gratus, & ipſis ſanctis acceptus, uerum & tibi ſalutaris, & incōparabiliter utilior, ꝗ̃ ſi propter te & tua eos colueris, immo ſolū ille eſt ſalutaris, & alius quilibet noxius.

Sctī colūtur in deo, & deus in ipſis.

Vnde ut pro rudibus demus modū, ille ſcilicet colit uere ſanctos dei in deo, qui opera & gratiam dei in illis intuitus, & meditatus, mouetur & ſoluitur in

dulcem affectum erga deum, quod tanta & talia largiri in illis dignatus eſt, ut
lut diceret: Benedico te & gratias ago tibi piiſſime deus, quia æterna miſerico
dia tua. Sanctũ enim hunc præueniſti, & de peccati pditioniſq; maſſa, tam exi/
mium gloriæ uas tibi perfeciſti. Sic deũ laudaſti in ſancto ſuo. Rurſum & ſan/
ctum ſuũ ipſum in domino ita laudabis, O ſancte dei. N. benedictus tu in filijs

Sctũ uiſus in laudẽ dei ſic uertitur.

hominũ, qui dignus deo uiſus es, tam ineffabilis gratiæ, & gloriæ dei donis or/
nari. Quẽadmodũ S. Elizabeth benedixit beatam uirginẽ, dicẽs: Benedicta tu
in mulieribus. Beata quæ credidiſti, perficienẽ in te, quæ dicta ſunt tibi a domi
no. Oportet enim ut diuinæ gratiæ odorem, effuſum in ſanctos eius percipias,
& guttulas bonitatis eius prægustes, ut & tu in amorẽ dei ſuccẽdaris. Quid enĩ
aliud ſunt ſancti, niſi uelut guttulæ roris, ſeu guttæ noctium in cincinnis & ca
pite ſponſi, ſicut dicit: Aperi mihi ſoror mea ſponſa, quia caput meũ plenũ eſt
rore & cincinni mei guttis noctium. Sic enim Micheæ. v. ſanctos appellat ro/
rem, dicens: Erunt reliquiæ Iacob in medio populorũ multorũ, tanq; ros a do/
mino. Quia totũ quod ſunt & faciunt, ros & gratia cœleſtis eſt, ſpirans ſuauiſ
ſimam dei miſericordiã ſuper filios hominũ. Sic ſic oportet omnem gloriã ſan
ctorum referre in deum, qui dedit eis hanc poteſtatẽ. Vide eccleſiam, quæ de
B. Virgine canit, Benedicta filia tu (ſed) a dño, qui nõ a te, ſed per te fructũ uitæ
cõmunicauimus. Et in omniũ ſanctorũ feſtis, eccleſia orationem dirigit nõ ad
ſanctos, ſed ad deum cum nominibus ſanctorũ, eorum merita ex deo ueniſſe

Petendorũ ordo.

proteſtans, deinde per eadem preces ſuas deo cõmendans. Iſto enĩ ſacrificio
laudis primũ rite peracto, tunc demũ ſubnectenda eſt petitio noſtra, primum
pro ſimili dei gratia, nouiſſime pro temporalibus. Si tamen temporalia petere
poteſt, qui ſitit ſpiritualia.

In ſctis tantũ conſyderare qd boni no/bis faciãt, eſt impium.

Feſti dies ſanctorũ ad quid inſtituti, itẽ eorũdẽ cult⁹.

Verum iſta inuocatio, & cultura ſanctorum adeo eſt neglecta, ut nõ ſolum
non meditentur opera miſericordiæ dei in ſanctis ſuis, ſed etiam neſciant eorũ
geſta, immo & nomina, ſicut ille qui ſanctã trinitatẽ nominauit dreyfalcken,
adeo nõ quid deus boni in illis fecit, ut glorificetur, ſed quid boni nobis faciãt
ut nos lætemur, conſyderamus. At ſpiritus ſanctus & eccleſia Chriſti id inten
dunt certe in omni cultu, & feſtis ſanctorũ, ſcilicet eleuare cor noſtrũ in deum
& diuina opera, & parare fiduciam ex cõtemplatione gratiarum in illos colla/
tarum, ſicut Chriſtus Matt. v. Sic luceant opera ueſtra bona. Ad quid? ut crus
meum non doleat? non, ſed ut glorificẽt patrem ueſtrum qui in cœlis eſt. Hic
B. Augu. ut nõ deſperent, inquit etiam ſibi, ſi uoluerint, poſſe præſtari. Et ſan/
cti quidem hac regula, & eo fine, uixerunt & bona fecerũt, ut lucerent ad glo/
riam dei. Et fit diabolo operante, ut eorum uita & opera nõ eo fine prædicen/
tur aut celebrentur. Ipſi per omnem uitam quæſierũt, quæ dei ſunt: nos uero
non ſolum in noſtra, ſed & in ſanctorum uita, non niſi quæ noſtra ſunt, quæri
mus, nihil ſolliciti de gloria dei. Et paſſim prædicatur ſolum quid & quantum

Sctõrũq; ordi/nem in cœlis temere diſcu timus.

poſſint in noſtris commodis, nõ quãtũ fuerit miſericors deus in ipſis. Inde pro
ceditur ad extremam temeritatẽ & audacem cõtentionem, uter ſanctorum in
cœlo ſublimior ſit corã deo, quaſi ipſi aliquid fecerint, ac nõ potius deus. Ocu/
los omnino in carnem merſimus, & a deo auertimus.

Sctõs neſciri q̃ ſic coli me lius eſſet.

Immo noſtra ætate (quod deteſtabilius) eo redactus eſt cultus ſanctorum, ut
melius fuerit, neq; feſta ſanctorũ agi, neq; nomina eorũ ſciri. Quod ut cogno/
ſcas, percurre ſuperſtitiones ſtulti uulgi, & uide patrocinia illa diuerſa diuerſorũ
artificum. Aurarij fabri ſanctũ Elogium, ſutores Criſpinum & Criſpinianum
fullones S. Seuerũ, pictores S. Lucam, medici Coſmam & Damianum, iuriſtæ

S. Iuonem

S.Iuonem, artiſtæ S.Catherinam, aliquando & Ariſtotelem habent patronos. Alij alios. Et Franci ſuũ Kilianum, quælibet natio ſuũ. Sed quomodo hos honorent, aduerte. Primũ nihil eorũ opera uel exempla curant: deinde quãdo ad ſummũ honoris itur, mane miſſam celebrant, & eo toto die feriant, nec alio quoq; indicio niſi ueſte & ocio, tantũ feriam ſimulantes potius ꝙ agentes: cæterum laſciuijs, cantibus, moribus, corde nunꝙ tam alieno a deo ꝙ eo die, tempus perdentes, immo ſanctos illudentes, ac ſi Bacchanalia uel Saturnalia agerent, atq; hæc uſq; in alterũ diem potando, ludendo, & breuiter uſq; ad cædes aliquãdo inſaniendo perdurant. Hæc eñ eſt gloria feſtorũ dierum his perditis temporibus. Ita ut nec Anubis aut ullum portentum Gentilium deorũ ſit fœdi[...] dehoneſtatũ, immo nec porcus tuus ita ſe coli ſuſtineret. Sed ita ꝑualuit ira dei, & tradidit in ſenſum reprobũ, ut ſint omnia peruerſiſſima.

Quanto rectius erat humili & quieto corde, pacataq; domo parce refici, & pauperibus uocatis miniſtrare prandium, immo melius erat laborare, & om̃ia opera ſeruilia perficere, ꝙ ita feriari. Non enim eo tumultu pompæ & luxuriæ ſed quietudine (unde & ſabbatiſſare dicitur) & charitate in proximũ ſeruitur ſanctis. Quod ſi turpiſſimum tu ipſe iudicares, ſi quis in feſto Paſchæ uel natali Chriſti talia perpetraret, cur patronum tuum eo honoras, quem tunc maxime propoſuiſti honorare? An qui totum annum fuit quietus & ſecurus a tuis irriſionibus & ignominijs, hoc die, quo minime oportuit, eiſdẽ uexari? Cur execramur Turcas, quod imagines Chriſti & ſanctorum fœde conſpurcare dicuntur? An nondum intelligimus, quod illorum figura oſtendit nobis deus ꝙ ſibi diſpliceat, quod nos Chriſtiani ſanctos ſuos in ueritate & fœdius conſpurcamus? Quã pulchra religio & pietas, ſanctos dei nemo fœdius blaſphemat, ꝙ ipſe cuius eſt patronus: nec id alio die magis ꝙ eo, qui cultui eiuſdẽ ſacratus eſt. Finge an tu talem ſuſtinere poſſis ab infimo homine cultum, id eſt, illuſionem.

Feſtũ dieſ ſic celebres.

Hic itaq; pontificibus eſſet ſumme uigilandum, immo ſaluberrimum foret omnes dies feſtos abrogare, pauciſſimis ſeruatis, in quibus mane uerbũ dei audiretur & miſſa. Nihil enim ſunt ſabbata noſtra, niſi opprobriũ eccleſiæ, & nõ euſebia, ſed aſebia in deum, ut ſatis nimis ualde docet experiẽtia. Poteſt & nobis deus multo amplius ꝙ Iudæis dicere: Odi & proieci ſolẽnitates ueſtras, & illud Eſa. j. Sabbata ueſtra & Neomenias ueſtras odiuit anima mea.

Feſti dies SS. eccſię oppro brium.

Supereſt adhuc geminus abuſus in cultu ſanctorum.

Primus eſt in ſuperbia & abuſione per gloriam uanam, qua inuicem quidã concertant etiam de ſanctis, dum quiſq; eum qui uel ſui ſtudij uel ordinis fuit, nititur ita celebrem facere, ut eum cæteris omnibus præferat: nõ tam quod uelint ſanctos dei honorificari, ꝙ ſe ipſos, qui tales habeant patronos. Horũ uanitas & ſi late patet, & plurimos occupet, non tamẽ audeo latius ꝓſequi, tum quod pulcherrima ſpecie adornati facile me temerariũ iudicẽ proclamare auderẽt, ſeq; puriſſime excuſare: tũ quod ipſos proceres & optimates ecclię ꝗq; ea res tangit, qui ſunt multo impaſſibiliores, ꝙ cœlũ ipſum. Nam cœpit & hic ferme turba fraternitatũ quædã oriri, & neſcio an tot fraternitatibus tandẽ efficiant, ut nec fratres nec ſorores retineãt. Sed ſit hic aliorum iudiciũ. Species eſt bona, nõ licet acrius taxare, donec clarius ſeipſum prodat negociũ.

Fraternitates faciũt, ut nec fratres nec ſorores retine amus.

Huc dicerem pertinere eos, qui feſtũ Cõceptiõnis beatæ uirginis uolũt eſſe primum & ſummum omnium, & qui nouorum feſtorũ dignitate, priuilegijs indulgentijs, replẽt totos ſermones. Nec fruſtra nos quoq; uixiſſe uidebit po-

Feſtis nouis uetera obliteramus.

ſteritas, quia nouis feſtis fecimus uetera uere ueteraſſe, ſi nihil aliud fecimus, hoc unum ſatis eſt dignum æterna memoria.

Spero futurũ quod adhuc feſtum Abrahæ etiam celebrabitur, quia in fide eius fuit origo ſalutis & promiſſus Chriſtus. Si enim Abrahæ non promiſiſſet deus, non fuiſſet Chriſtus natus. Et forte, diem Adæ & Heuæ quoq; celebrandum eſt prædeſtinatum. Itaq; uenerũt dies in quibus omnia libentiſſime docemus & audimus, præter ea quæ ſunt antiquæ & ſolidæ ueritatis, ut Apoſtolus ait, A ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur, coaceruantes ſibi magiſtros prurientes auribus. Non quod damnem affectum pium ad noua feſta, ſed quod uideam non pauca agi & extolli, ad inuidiam uſq; aliorum. Non egent ſancti noſtra ſupbia & diſcordia, immo non ipſi: ſed nos illa ex nobis facimus, & ſub nomine ſanctorũ noſipſos colimus.

Audimus hoc ſeculo quiduis potius q̃ ſolidã ueritatem.

Alter abuſus eſt auaritiæ. Eriguntur paſſim erectæq; ſunt eccl'iæ ſup imaginibus nõ conſecratis, præſertim ubi concurrit ſeductilis turba uulgi, nec ipſæ eccl'iæ conſecrant̃, in quibus præter ſpeciem & nomen pietatis, nihil niſi quęſtus quærit̃. Si eñ ſub nomine Chriſti diabolus mittit Pſeudochriſtos, quanto magis ſub nomine & imagine Mariæ, aut alterius ſancti, poteſt operari errorem & illuſionem? Atq; eo liberius, quo neglectius nos Pauli cõſilium habemus: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et illud Ioan. Probate ſpiritus utrum ex deo ſint, nos uero ſpecie bona cõtenti, ſtatim ſine probatione accurrimus. Facit hos diſcurſus diabolus.

Quæſtus facit ut multæ eccleſiæ conſecrentur.

Diſcurſus ad ſctõs ſunt ex diabolo.

Primo, ut populum a locis ſacratis trahat, & affectum eius alienet a ſacris, ꝓphaniſq; diſtrahat, dum nouis ſemper & alienis accẽdit, curioſumq; facit. Hoc enim meruerũt, qui faſtidiunt eccleſiam ſuam domeſticam.

Secundo, ut per hoc accipiant occaſionẽ uelut iuſtam, negligendi uerbi dei & parochialium officiorum. Omitto quod per uias perdũt tempus, & ſubſtantiam profundunt, peccatis multis ſeſe onerant, dum uana fabulãtur, uel audiũt uel uident, & domum, rem, familiã negligunt, hoc eſt fruſtra laborant, & multa mala committunt.

Peregrinationes pernicioſiſſimę ſunt

Quod autem tales cõcurſus ſint ex diabolo, præter ea quæ dicta ſunt, ipſe etiam præceps concurſus uulgi declarat. ferunt enim uxores & famulos inter laborandum aut operãdũ raptos fuiſſe, ac uelut relinquere opus coactos: quod a ſpiritu ſancto fit nequaq̃, ſed eſt euidentiſſima dæmonis illuſio. Spiritus ſanctus non eſt ſpiritus temeritatis & præcipitationis, ſed ſpiritus conſilij: nec reuocat præceptum ſuum, quo pręcepit mulieri eſſe ſub poteſtate uiri, ſine cuius conſenſu etiam uota ſua nulla ſunt. Et ſeruis, ut dominis ſuis fideliter ſeruiant nihil fraudantes, quomodo ergo nunc eoſdem raperet ad inobedientiam tam rigide prohibitam? Vnde audiui, ubi tales eccleſiæ fuerunt conſecratæ & legitimo dei cultu ordinatę, ceſſaſſe talem concurſum. Sed & nunc dicunt̃ aliquæ ideo non conſecrari, ne deſinat concurſus, & areſcat lucrum. O Chriſtianos, qui ea impietate lucrum quærunt. Hoc ne ex deo eſt, quod crucem & benedictionem ſuſtinere non poteſt? Quis unq̃ crederet poſſe Chriſtianos, uel ab aſtutiſſimo dæmone in hunc erroris barathrum præcipitari?

Ad peregrinandũ uidetur cogi a diabulo.

O Chriſtianos ĩpietatẽ

Sed & ego noui hominem, qui ſimile excelſum illuſionis cœpit proſtituere, ſub nomine uirginis Mariæ, quæ ſibi in ſomnis apparuerat (adeo ſancta & digna ſibi ſuperbia uidetur) ſed a maioribus eccleſiæ prohibitus, ſtatim ibi quieuit diabolus, & migrauit alio, & ibidem præualuit erigere lupanar ſuum. Vere hæc ſunt ſigna & idola ꝓſtitutionis, quæ domin⁹ ꝑ ꝓphetã arguit, in q̃bus

Hiſtoria.

fornicant̃

fornicantur animæ fideles a ſuo Chriſto, qui prohibuit ne crederemus ijs, qui cum obſeruatione locorum nobis prædicant. Ecce hic eſt, aut illic eſt Chriſtus. Nolite inquit, credere, ecce prædixi uobis. Quare tibi ſit merito ſuſpectũ tanq̃ negocium perambulãs in tenebris, quantũlibet ſpecioſum fuerit, quod in locis illis prophanis agitur. Non enim fruſtra eccleſia inſtituit, eccleſias & loca earum ſanctificari per uerbum & orationẽ. Quod ſi cuius uxor uel ſeruus uociferetur, ſeſe arripi tali peregrinandi ſpiritu, audi conſiliũ, arripe & tu quernam aliquã crucem, & ſanctifica dorſum eius aliquot ictibus fortiter, & uidebis quod hoc digito dei ejcietur dæmoniũ illud. Mulieres enim, ut ſunt ſeductiles, ſolet familiarius iſtis nugis illudere.

Locorum obſeruatio ſuſpecta eſt.

Mulieres q̃ cõtendũt peregrinari, debent querna cruce prius a uiro ſanctificari.

Tertio. Vbi non habet poteſtatem (ſicut uere non ubiq; habet) in locis prophanis, facit hoc in locis ſacris. Hoc autem facit quando relicta matrice eccleſia, peregrinari ſollicitat ad dedicatiões & patrocinia aliarum eccleſiarum, uel in deſerto, uel pagis poſitarum: ubi tamen uideas tot tabernas & ganeas, ut Babylonem credere poſſis (ſic enim hodie agunt dedicationũ & patronorũ feſta) ueſperi uero domũ redeunt pleni indulgentijs, id eſt, cereuiſia, luxuria, & alijs portentis peccatorum, quibus ibidẽ ſeruierũt. Si tamẽ redeunt, nam ferme eſt uelut regulare aliquos occidi, aut ſaltem grauiter uulnerari in dedicationibus, adeo ut in prouerbiũ tranſierit: Indulgentias dedicationis diſtribui ſero, cũ ſeſe trucidauerint, aut ſaltem læſerint. Has diabolus miſerrimas nobis aſſidue auget ignominias, & adhuc melius ducimus eſſe tales dedicationes nõ tolli, q̃ illas fieri. Det dominus Epiſcopis noſtris, aliquando gratiam, ut has indulgentias una cũ dedicationibus reuocẽt, & non ſinãt diabolũ etiam de cæde noſtra nobis illudere, cui nimis fuerat permiſſum, quod erroribus nos illuderet. At hic mihi obijciuntur receptæ illæ peregrinatiões ad S. Petrum in urbe, ad S. Iacobum, ad Hieruſalem, ad Treuerim, deniq; in diuerſa loca ad honorandas reliquias ſanctorum & indulgentias obtinendas.

Dedicatiões uiſitantes relicta eccleſia propria.

Indulgentiæ dedicationũ abrogandæ.

Reſpondeo. Non peccaret, qui omnes eas omitteret, & domi maneret: non præceptæ ſunt, ſed uoluntarie aſſumptæ. Tamen ego non reſiſtam tanto iam uſui & conſuetudini præualidæ: eant ſane qui uolunt, dummodo id diſcant ſeſe interim eiſdem ſumptibus poſſe incõparabiliter melius deo ſeruire, & ſalutem ſuam operari, ſi domi ſeruiant pauperibus, immo ſibi cõmiſſis, ut uxori, filijs, familiæ, dominis: deinde ſi flagella dei patienter tulerint, & quaſcunq; aduerſitates. Quaſi uero non ſatis nobis pugnæ relictum ſit domi cum diabolo niſi & foras cum Dina egreſſi plus occaſionũ corruptionis quæramus. Quanti enim reſiſtunt cauillationibus & curis, q̃bus in domeſtica eccleſia impugnat corda noſtra: deinde crapulis, luſibus, & ocijs p̃ omnes dies nos uexat, omnia tentans, ne purus ſit apud nos dei cultus, & integra ſalus noſtra.

Peregrinationes ad S. Iacobũ ſunt minus utiles, q̃ uera opa pietatis. Chriſtiana doctrina.

Id quoq; nuper inuentum eſt a noſtra philargyria, quod ſeptem aureæ miſſæ (ſcilicet, ab aureo nũmo ſic dictæ quo p̃ſoluunt) certis cereolis, certiſq; alijs ritibus celebrant, neſcio pro quo certiſſimo euentu, ita iniquiſſim⁹ hoſtis, nec hoc ſaltem ſacrificium nobis reliquit ſyncerum.

Miſſas aureas inuenit auaricia.

Quid ſi ſaccus ille auaritiæ pertuſus & inſatiabilis huc pertineat: ubi ad ſtructuras eccleſiæ offertur, mendicatur, corraditur theſaurus ſine fine, & reliquijs & indulgentijs in hanc rem uaferrimæ utuntur, ut ubi congeſta fuerit pecunia nec ſtructuræ, nec pauperibus, ſed pro bello, aut litibus uel præſentibus expendantur, uel futuris reſeruentur.

Saccus auaritiæ ſacerdotalis præſus ad ſtructurã colligit.

Sic enim & clauos Chriſti fecerũt auaritiæ miniſteriũ, tamẽ ſub ſanctiſſima

pietatis

Auaritia oībus abutitur i ſuū quæſtū ſpecie pietatis.

pietatis ſpecie, ut aureos & argenteos nummos perforent. Cur ſi ſola deuotio quæritur, nō potius papyrum aut tabulā perforant? Sed quid ego Lernam auaritiæ in eccleſia deſcribere tento? de qua propheta ipſe deſperans, omniaq; in unum cōcludens dixit: Omnes ſequunt auaritiam a maximo uſq; ad minimū.

Sit tandem ſumma ſumarū: Omnes ij ſanctorū cultores contra hoc primum peccant præceptū, quia non quæ dei, ſed quæ ſua ſunt, in ipſo etiam deo & ſanctis eius quærunt, ſuntq; ſibiipſis huius operis ſui ultimus (ut dicitur) finis, & idolum, utentes deo, fruētes ſeipſis, de quibus poteſt illud dici Pſalmo. lxxvij. Cum occideret eos, quærebant eum & reuertebantur: & diluculo ueniebāt ad eum, & rememorati ſunt, quia deus adiutor eſt eorum, & deus excelſus redemptor eorum eſt. ſed quo corde id fecerint, ſequitur: & dilexerūt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum nō erat rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſtamento eius. Et illud Chriſti, Ioannis. vj. Amē dico uobis, quæritis me, non quia ſigna uidiſtis, ſed quia manducaſtis & ſaturati eſtis. Eadem cauſa & illum repulit, qui dixit: Magiſter, ſequar te quocūq; ieris. Ipſe uero: Vulpes, inquit, foueas habēt, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet ubi caput ſuū reclinet. ſcilicet, oſtendens, quod nō propter Ieſum tantum, ſed propter ſuam cupiditatem hæc dixiſſet ille.

Abnegatio ſuipſius præcepta eſt, nō ut ſuocemus ſctōs ꝓ ſanitate.

Stat ergo ſententia fixa: Qui uult uenire poſt me, abneget, non pecuniā, nō ueſtem, non deniq; ſanitatem, ſed ſeipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Item: Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt eſſe meus diſcipulus. Item, Qui nō odit patrem & matrem, adhuc autē & animā ſuā, nō poteſt meus eſſe diſcipulus.

Porro cum illi etiam corpus ſuum quærant, & quæ corporis ſunt, certū eſt, quod non ſunt digni Chriſto, ſunt tamen digni aliquibus donis mercenariorū, ſicut filij Abraæ ex Cetura, ſed nō hæreditate cū Iſaac. Si autē nō ſunt digni Chriſto, clarū eſt, quod nō faciūt uoluntatē eius, ergo nec ſeruāt mādatū eius.

Sctōs ꝓ tpalibus inuocātes, indigni ſunt Chriſto

Non hæc dico, quod uelim oēs eſſe damnatos, qui tales ſunt, ſed ut diſcant ſolum ſuam miſeriam, & non ſeſe ideo Chriſtianos eſſe confidant, quia ſic honorant & colunt deum, & ſanctos, immo imperfectū ſuū uidentes intelligant quid ille gemitus ſignificet, quem nos Chriſtus docuit confiteri; deinde iuſſit orare nos; Dimitte nobis debita noſtra. Et, Fiat uoluntas tua &c. quia ſcilicet tales nō ſumus, cum tamē eſſe debeamus.

Bona tpalia quo conſilio det deus.

Ideo ſi cōſilium dei liceat capere, nō iſta bona dat, ut ijs uelit ſatiare, ſed magis irritare paruis ijs ad maiora petēda, uel ipſos imperfectos, uel ſaltē filios ſuos, quibus talia nō tribuit. Et hæc ſat ſint de hac materia.

Pighardi noſ accuſant idolatriæ.

Verum ne Pighardi hæretici infelices, ſuas partes a me adiutas confidant, q̄ præ nimia ruditate nobis Teutonicis (ſuperbiſſimo faſtidio indignati) imponunt, quod ſanctos dei colamus, & idola faciamus, & ideo contra nos aceruū uerſuum ſcripturę congregant, in quibus prohibetur, ne adoret quis niſi unū deum, & ut nobis apud ſuos iuſtiſſimam inuidiam conflare uideātur, inſidioſiſſime omittunt quod ſcribit rex Dauid & Salomon, & multi alij adorati, ſimul impij peruerſores ſcripturæ, & ſubdoli calumniatores noſtræ pietatis. Ita enim ruſtici illi nos tandem docent, quod ſolus deus ſit adorandus, & gloriantur, ac ſi nos idipſum negauerimus unq̄, cum tamē negare nō poſſint, frequēter aulicos regios honorari, ac uelut adorari, ut facilius ad regem perueniatur. Propter horum itaque rudiſſimam & inſulſiſſimam ruſticitatē, Dico ego ad ſanctorum ſuffragia recurrēdū omni modo, ſicut in Iob dicitur, & ad ſanctorū

aliquem

aliquem conuertere. Et ſicut Salomon ſuum patrem allegat: Memento domine Dauid, & om̃is manſuetudinis eius. Sed & Iacob patriarcha dixit de Ephraim & Manaſſe: Inuocetur nomen meum ſuper pueros iſtos, & nomina patrũ meorum Abraam & Iſaac. Sed de ijs ſuo tempore, ſi deus uolet.

Hic fiducia quoq; indulgentiarũ taxanda fuiſſet, niſi iam plus ſatis illa multis modis a me taxata eſſet.

Nunc de altera ſpecie tranſgreſſionis dicendum, ſcilicet eorum, qui pro uero deo idolum ſapientiæ & iuſtitiæ ſuæ colunt. Hi ſunt filij ſuperbiæ, quorum rex Behemoth ille diabolus, uocatur a deo. Iob. xlj. Horũ eſt libero arbitrio cōfidere, non eſſe male habentes, non egere medico. Is ſolis Chriſtus gratis eſt mortuus, quia ſine ipſo poſſunt bene uiuere. Sic olim Pelagiani præcipue, deinde hæretici om̃es perditi ſunt. Porro hodie quoq; ſunt, qui Pelagiani quidē non ſunt, ſapiunt tamen idem uel peius, ꝙ Pelagiani. Nam Pelagiani deo ſaltem id tribuerunt, quod per doctrinam legis erudiret liberum arbitrium. Hi uero habent dictamen rectæ rationis, quæ deprecatur ad optima, ut legis eruditione nō pro neceſſitate, ſed pro commoditate tantum utantur: diſſentiunt tamen a Pelagianis, quod ſine Chriſto non poſſe bene uiui meritorie concedūt.

Dictamini rectæ rōnis cōfidētes Pelagiani ſunt.

& ita Chriſtus non eſt mortuus propter peccatum, ſed propter non meritum. Non fuiſſet neceſſe eum mori, ut inferni pœnas ſolueret, ſed tantum ut mereri cœlum contingeret. Nam finge paruulum adoleſcere ſine peccato mortali actuali (id enim, & ſi difficile, tamen aſſerunt poſſibile) huic non eſt neceſſarius Chriſtus redemptor de poteſtate diaboli, ſed adiutor dūtaxat ad cœlum, quia ſi is moreretur, nec ad infernum, nec cœlum ueniret. Qua theologia mihi uidentur aſſerere, neminem naſci filium iræ & filium diaboli: niſi filium iræ, diabolíq; dixeris id eſſe, quod nō meritorium. Et dum ſacerdos exufflat Satanam in paruulis baptizandis, ut locum det ſpiritui ſancto, intelligitur ſolum facere ex uaſe non meritorio meritorium, ſic enim uaſa iræ Apoſtolus cogitur nunc demum intellexiſſe. Et baptiſmi ſacramentum cōfert gratiam, nō in remiſſionem peccati, ſed initium meriti duntaxat. & illud ſymboli: Confiteor unum baptiſma in remiſſionem peccatorũ, noua gloſſa oportet intelligi, non de peccatis damnationis, ſed de peccatis non meritorijs. Ac ſic peccatum originale nullum damnum intulit mundo, niſi quod priuauit merito & uiſione dei. Et ea priuatio uiſionis, id eſt, omnium bonorum, nō eſt malum, niſi uoce tantũ, ſcilicet priuatiue. Sic enim theologizamus hodie. Et Chriſtus ꝓ nobis factus maledictum & peccatum, ut de maledicto & peccato nos liberaret, non aliter intelligitur, ꝙ quod eſt factus non meritorium, ut de non meritorio nos liberaret. deniq; uocabulum illud, pecatum, per totam ſcripturam, nouam accipiet ſignificationem, id eſt, ſcriptura induet confuſionem. Sed mittamus has tenebras, alijq; tēpori reſeruem⁹, q̃a & alias ſępiſſime de his diximus & egimus.

Chriſtum dicunt mortuũ ꝓpter meritum noſtrũ.

Igitur, ſicut ſupra diximus, Cum ſimus iuxta B. Augu. una maſſa perditionis, nemo iuſtificatur, niſi per puram ſine meritis gratiā Chriſti. Ideoq; neceſſe eſt, ut ſuperbiat, ſibiq; aliquid eſſe uideatur, qui nōdum de ſe, ſua ratiōe, pia intentione, ſuis operibus internis & externis deſperauit, & ad thronum gratię tremens & miſer acceſſit. Nam omnes illæ uirtutes morales, & ſcientiæ ſpeculatiuæ duplo malo cōficiunt hominē. Primo, quod non ſunt ueræ uirtutes & ſcientiæ, ſed peccata & errores, quia fiunt neceſſario ex corde malo, & nondũ ſanato per gratiam, quod non poteſt niſi ſeipſum quærere in omnibus, & ſic faciunt hominem uacuum & inanem.

Virtutes morales & ſciæ ſpeculatiuæ ſunt peccata.

Altero, quod fallunt & inflant, ut homo ſibi nõ malus nec ſtultus uideatur: Quibus fit, ut ſit ſecurus, & nihil, uel minus ſollicitus de gratia quærẽda, dum ſcit ſe nihil mali facere, licet fateatur ſe nihil meriti in tot bonis facere.

Inde procedit malũ latius, ut omnes deſpiciat, iudicet, damnet, mordeat, zelet, arguat, detrahat, qui ſibi diſſimiles fuerint: quia cum phariſæo non eſt ſicut cæteri hominum, nec unus ex ipſis. Hi ſunt qui domum ſuam ſuper harenã ædificant, horrendo periculo & ęterna ruina caſuram.

Iuſti nõ teme re iudicãt ꝓximum.

Veri autem ſerui iuſtitiæ, ſciunt & confitentur ſe totos eſſe peccatũ, totum q̃ ſuum bonũ, non intra ſe, ſed extra ſe, in deo & miſericordia eius ſitum eſſe uolunt: quia iuſtus ex fide uiuet: non autem iuſtificatur in conſpectu dei omnis uiuẽns. unde ſuis malis preſſi, neminem iudicant, niſi ſeipſos, nulli detrahunt, neminem cõtemnunt, niſi ſeipſos, & implent hanc definitionem iuſtitiæ; Iuſtitia eſt accuſatio ſui in principio, & iuſtus primum eſt accuſator ſuĩ. Hi habent uere unum deum, ex quo, per quem, & in quem iuſtificãtur, & ſunt ſine peccato per miſericordiam dei ignoſcentem, nõ per ſuam iuſtitiam operantẽ. Sic glorificatur deus, & colitur uere, dum eius operibus tribuitur quicquid ſumus, immo dum opera noſtra nõ ſint noſtra, ſed dei, ſicut Chriſtus ait: Doctrina mea non eſt mea: ita nihil nobis relictum eſt, niſi peccatũ, ſtultitia, malitia, perditio, & confuſio, ac per hoc non poſſumus nobis in ullo placere, aut idolũ facere, redacti in nihilũ, ex quo & uenimus, remanẽte ſolo deo oĩa in oĩbus.

Sed quãdo hæc dicimus, obijciunt, ergo non ſunt facienda bona? Sicut Apoſtolo quoq;, hæc ipſa docenti, obijciebantur, faciamus mala, ut ueniant bona, quorum damnatio iuſta eſt.

Bona ſunt facienda.

Ideo illis reſpondendum. Primũm, quod nõ prohibentur, ſed q̃ maxime docentur bona fieri, controuerſia duntaxat in uocabulo bona conſiſtit. Nam ſine fide impoſſibile eſt placere deo, & omne quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt.

Bona opera moraľr fctã mala ſunt coram deo.

Illa ſane bona, quę illi uocant, naturaliter & moraliter facta, ideo ſunt mala coram deo, quia non fiunt ex deo, nec propter deum, id eſt, nõ cognoſcunt nec referuntur in deum, ſed homo ſibi ea tribuit, & in eis tanq̃ ſuis placet cum nõ ſint ſua, Illud enim additamentum Leuiathan facit, ut omnia ſint apud deum mala, quantumlibet ſpecioſa ſint coram hominibus: unde Paulus libera uoce tam ſuper gentes q̃ Iudæos clamat: Non eſt iuſtus, non eſt qui facit bonũ, oẽs declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt. Vt autem homo agnoſcat opera ſua eſſe dei ſolius, gratia eũ illuminat, natura nõ docet. Inde fit, ut talis homo ſit patiẽs & mitis, ſiue uituperẽtur, ſiue laudentur eius uerba & opera, ſciens quia nihil amittit, cum non ſint ſua. At natura furit ubi uituperatur, & inſanit ubi laudatur.

Bonus moraliter tm̃, ſi uituparur iraſcitur.

Ratio omniũ eſt, quod fides & ſpes nõ habet aliud fundamẽtũ, niſi ſolum deum Ieſum Chriſtum, petram ipſam, & nullam prorſus creaturam. Ratio autem & natura habet fundamentũ harenam, opera ſua bona & ſapientiã ſuam. Inde fit, ut homo ruentibus ſuis operibus bonis, ſi per diffamiam iraſcatur, ſi ꝑ conſciẽtiæ & iudicij diuini reuelationem, deſperet in æternum. Iuſtus autem etiam ſi cadit reſurgit, & contra cõſcientiã in dei miſericordia nititur; ſicut ſcriptũ eſt: Quoniã rex ſperat in dño, & in miſericordia altiſſimi nõ cõmouebiť.

Merita ex ſpe ueniunt, nõ e diuerſo.

Quocirca definitio ſpei apud magiſtrum ſententiarũ, uel eſt falſa, uel eſt obſcure, & non intelligibiliter poſita: quia ſpes non prouenit ex meritis, ſed contra, merita proueniunt ex ſpe: quia ſicut fides, ita ſpes, ita charitas, neceſſe eſt, ut ſint ante omne opus meriti priores. Prouenit enim ſpes nõ niſi ex miſerente & infundente deo. Nec habet obiectum uel materiã ſeu fundamentũ aliud,

q̃ ipſam

ꝗ ipſam nudam dei miſericordiam, nequaꝗ opera noſtra, quæ ſunt potius obiectum, & ex quibus prouenit deſperatio. Chriſtus nobis uixit, & meritũ noſtrũ eſt, ſi credimus in eum. Credentes autem in eo, iam non ſibi uiuunt, nec ſua merita cumulant, ſed Chriſto ſeruiunt, & uiciſſim Chriſto merentur. Sic eñ Apoſtolus docet Rom. xiiij. Siue uiuimus, domino uiuim⁹, ſiue morimur, domino morimur, ipſe ſpes noſtra, & nos (ut ita dixerim ſpes) ſeu expectatio eius; ſicut filius eſt ſpes patris, & pater ſpes filij, cui omnia prouidit & theſaurizauit.

Quomodo autem de ſuperbia rerum ſpiritualium dixi, ita & de corporalium rerum ſuperbia intelligatur, ut ſunt diuitię, forma, gloria, potentia, fauor, genus, uoluptas, & ſimilia. In ijs enim qui confidit & ſuperbit, alioſq; faſtidit ſui diſſimiles, manifeſtum eſt, quod hæc ſua facit, deoq; rapit, & ſibi in idola tranſmutat. Quæ ſi ſolius dei eſſe cognoſceret, non diſtingueret inter ſe, & quemlibet perditiſſimum hominem, nihilq; plus ſeſe habere fateretur, niſi quod ſolus Ieſus Chriſtus eius fiducia eſt. Sic fieret, ſi hoc præceptum ſeruaretur, ut nulla ſuperbia, id eſt, nulla radix, nullum initium peccati, ac per hoc nulla peccata eſſent, ſed pax, amor, mititas, largitas, patientia, & omnium uirtutum plenitudo: quod nõ in hac uita ſperandum eſt, ideo ſemper manemus peccatores, & huius præcepti tranſgreſſores, ſolo hoc ſacrificio ſalui, quod hanc tranſgreſſionẽ nõ ignoramus, neq; negamus, neq; cũ impijs uerbis malitiæ in peccatis nos excuſamus, ſed cõfitemur, & gemimus auxiliũ gratiæ, & regni futuri accelerationẽ. Qua humilitate meremur nobis ignoſci, in ijs quæ minus facimus, ſicut B. Auguſti. ait, Omnia mãdata implentur, quando quicquid nõ fit ignoſcitur. Ignoſcit autẽ confitentibus, quia humilibus deus dat gratiam.

Confidere in corporalibus rebus eſt impietas.

Superbiæ remedium efficaciſſimum.

Vnde cauẽda eſt illa pernitioſa & adulatrix gloſſa, immo totius humilitatis expultrix, & uaſtatrix, qua dicitur: Deus non requirit hoc præceptũ impleri in hac uita, facit enim hæc gloſſa ſecuritatẽ nocentiſſimã, diſſoluit man⁹, & remittit genua ſtrenuorum bellatorum. Et eſt unũ de puluillis, & ceruicalibus, quæ in Ezechiele damnat dominus niſi: ſane intelligatur, ſcilicet quod nõ requirit quidẽ ab ijs, qui ipſi a ſeipſis requirunt eiuſmodi plenitudinẽ, & dolent, atq; cõfitentur ſeſe nõ implere, & ideo feſtinant egredi, & cupiant diſſolui, ne ſint diutius cum peccato, & in obediẽtia huius præcepti, ſed cum Chriſto & iuſtitia, & plena obedientia præcepti. Iis inq; non imputat nec requirit. Verũ qui ipſi non requirunt & exigunt a ſeipſis, ſed conſuunt ſibi puluillos ſub manibus, & ſine timore incedunt certi, quod non requirantur; ab ijs certe exiget uſq; ad nouiſſimum quadrantem. De ijs dicit Pſal. ix. Propter quid irritauit impius deũ? dixit enim in corde ſuo, non requiret. Qui enim non agnoſcit ſe præceptum non debere, quomodo ſe agnoſcet eſſe peccatorem? Qui autem nõ agnoſcit ſe peccatorem, quomodo timebit deum & iudicium eius? qui autem non timet, quomodo humiliabitur? qui non humiliatur, quomodo gratiam conſequeur? qui gratiam non conſequetur, quomodo iuſtificabitru? qui non iuſtificatur, quomodo ſaluus erit?

Amoris præceptum a nobis deus exigit totaſr, qđ tñ iplere non poſſumus.

SECVNDVM PRAECEPTVM.

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI INVANVM

Q Hoc præ

Præceptū affirmatiuū tātum unum in decalago. Sabbata ſanctifices.

HOc præceptum, ſicut & omnia alia fluit ex primo; ſeruato enim primo & hoc facile ſeruatur, immo ſeruatum eſt. Quia ideo ponitur, ut cæcitati noſtræ manifeſtetur inſipientia noſtra; cum non eſſet neceſſarium, ſi Adam ſtetiſſet, omnia enim illa ſciuiſſemus. At nunc nec ipſa ſcimus, quæ neceſſaria ſunt foris fieri, nedum intus. Igitur in primo præcepto, cor & interior homo erga deum inſtitutus eſt, in hoc os inſtituitur. Tribus enim rebus peccamus, corde, ore, opere, contra deum, ideo ſuper ſingulo ſingulum eſt præceptum, & ſunt omnia tria negatiua ſiue prohibitiua. Nec eſt in toto decalago, niſi unum præceptum affirmatiuum, ſcilicet, Honora patrē & matrem &c. Nā tertium, quod eſt, Sabbatum ſanctifices, ipſe dominus exponit negatiue, dicens Non facies omne opus in eo: quod & nomen indicat, ſabbatum, id eſt, requies, id eſt, uacatio ab opibus. Nullum enim opus in illo præcipitur, unde & ſolum lectioni legis intendebant illo die. Igitur malum in omnibus prohibet, ideo & nullum aliud habet promiſſionem, niſi unum, ſcilicet affirmatiuum de honore parentum. Cætera uero, quia malum prohibent, pœnam minantur.

Ideo ſicut q corde nō peccat, nec ore, nec ope peccat: Ita qui corde peccat, nec ore, nec opere iuſte facere poteſt. Qui primū præceptū non ſeruat, nec ſecundū, nec tertium ſeruat. Qui uero primum ſeruat, & ſecundum & tertium ſeruat. Nō enim eſt metuendum, quod qui in deum ſuam fiduciam poſuit, deum ſuper omnia diligit, ſperat, quærit, ſitit, nomen eius inuanum & irre uerenter nominet. Sicut non eſt timendum, quod ſubditus principem diligens, non etiam nomen eius uelit ubiq; clarū facere & habere. Vnde & pro maiori parte, in primo mandato dicti ſunt, qui contra illud peccant, ſcilicet duplicis generis homines rudiſſimi & ſtultiſſimi, per omnia ſimiliter hic dicenda ſunt. Hoc enim præcepto nō prohibetur maledictio, niſi quando fit per nomen dei, ſed nec blaſphemia in hominem, niſi fiat per nomen dei. ſed infra, Non occides.

Id autem in primis notandum, quod hoc præceptum ſubindicat affirmatiue, nomen dei eſſe aſſumendum in os uere, uel in neceſſitate ſalutis, & quod ſolum ibi prohibetur, ne in uanum aſſumatur.

Superſtitioſa fiunt in hoc noīe Tetragrāmaton.

Vnde in ſcripturis frequenter præcipitur nomē domini inuocari, laudari, cōfiteri, benedici. Sic Rom. ix. Omnis quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Videamus itaq; primum rudiores, inter quos primo occurrunt ſuperſtitioſi, ſortilegi, & quidam ex Iudaicis fabulis ſuperſtitioſa quædam de nomine tetragrāmaton fingentes. Quod ij nomen domini in uanum aſſumant, patet, quia nec ad ſalutem animæ, nec ad gloriam dei aſſumunt nomen dei. Sed ad curioſitatem ſuam, ad pactum dæmonum, in ſignis, uerbis, geſtibus, ut ſupra dictum eſt. Non enim id curant an ſalutem animæ inde conſequantur, multo minus an deus in hoc glorificetur, ſed tantum ut ſuæ ſatisfaciant concupiſcentiæ. Igitur ſicut illi deū abiecerunt de corde ſuo, & uanum fecerunt in ſemetipſis contra primum: ita & nunc nomen eius polluunt in ore ſuo, & fruſtra aſſumunt.

Nomē dei aſſumendū tm̄ ꝓpter honorem dei.

Fruſtra autē & uanum dicitur, quod ſine neceſſitate & cauſa fit. Eſt autē neceſſitas uel utilitas nominis dei aſſumendi duplex, ſcilicet ſalus noſtra, & gloria dei, immo ſola gloria dei, quia nec ſalutem noſtram debemus per nomē eius quærere niſi ad gloriam ipſius. Aſſumere autem intelligitur, ut cum aliquis ſumit uel intendit facere, uel dicere, & adhoc adhibet nomen dei. Sicut in corde aſſumit per fidem gratiam dei ad ſalutem ſuam, ita in ore aſſumit, per reuerentiam

am nomen dei, ad ſalutem ſuam & aliorum. De iſtis ergo ſatis perſuaſum eſt, ut abſtineant in præcepto primo. Nec per hoc ſeſe excuſent, quia ſancta uerba & orationes adhibent, cum per hoc magis turpiter peccent, ut in ſimili. Nonne furioſum putes eũ qui ſacris ueſtibus, officijs diuinis aptatis, ad choreas, ſpectacula uel bella procedat, & iocum huiuſmodi ex eo ſerio faceret. Si ergo hunc grauiſſime reprehenderes, cur non multo magis reprehendis te, uel illum, qui ſancto plus ꝙ omnes ueſtes, immo quo ſanctificantur & ueſtes & omnia, nõ ad choreas, ſed ad ſtupra, ad dæmonica opera abutaris, uel ſaltem ad corporis ſalutem, cõtempta anima? Talis eſt ergo illorum excuſatio, qualis eſt eius, qui ſic ſacris abuſus corripitur, & dicit, Eia res tamen ſacra & bona. Quid enim huic dicetur, ꝙ illud, quaſi ego neſciam eam eſſe bonam & ſacram? hoc me nunc doces? cum ideo te arguam, quod ſacris ita abuteris. At nos nunc ij ſumus Chriſtiani, qui calceos nouos ne polluamus, calopodia emimus, & ueſtes bonas nullo modo in lutum trahimus, nec aureis uaſis cõtumeliã facimus cum urina, immo aqua immunda. At ſacrum dei nomen ad quæcunq; indigna trahimus, ſine omni fronte. Quod ſi hoc nullus in ſuis facit, finge aliquem ita furioſum, ut in ſuis idipſum faciat, quid ſi de alienis, & eius qui uult ſua munda haberi? Quàꝙ gratam rem faceret, qui principis titulũ, & nomẽ & inſignia ad lutum traheret, & inuolueret, ipſo ſcilicet uidente & prohibente, immo præcipiente in ſublimi loco ſtatui? At nos cum audimus Turcas templa prophanare, altaria, & oĩa ſacra polluere, mire ſtupore accẽdimur ad iram, & cogitamus iniuriam bello uindicare & querimur, quod principes nõ contra Turcam bellant; ſed palpa ſinum tuum, & Turcam palpaſti. Interim deus eo magis in pœnã, principes in mutua bella tradit, ut nos magis, ꝙ Turcas puniat, quia peius polluimus ſacra ꝙ illi.

Iurandum temere non eſt.

Turcã quiſq; in ſinu ſuo palpat.

Secundo, nobis occurrunt periuri, mendaces, doloſi, fraudulenti, & quicunq; ueritatem relinquunt, ubi deum teſtẽ adhibent & nomen eius, immo & per deum maledicentes; iniuſte excõmunicantes, iocoſi quoq; ac blaſphemi in deum, de quibus ſupra aliqua dicta ſunt, & infra plura dicentur. Hic uero uideamus qui iurando peccent in nomen domini. Notandum itaq; quod duplex eſt iuramentum. Bonum, de quo Deut.vj.&.x. Dominum deum tuum timebis, & ei ſoli ſeruies, & per nomen illius iurabis. Ita enim deus ipſe iurat ſepius in Prophetis, dicẽs: Viuo ego dicit dominus. Et Pſalm.cix. Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. &.cxxxi. Iurauit dominus Dauid ueritatẽ. Sic Chriſtus iurat in euangelio, & patriarchæ, prophetæ, apoſtoli, & omnes ſancti iurant, ac iurauerunt. Et hoc eſt opus meritorium, quia fit in ijs quæ pertinent ad ſalutẽ. Vnde quoties aliquis dicit uel facit, quod expedit ad ſalutem, ut credatur, ubi timetur non credi, debet iurari. Sic iurat Apoſto. ad Roma. quod ſæpe propoſuit uenire ad eos. Quæ ratio iurandi? niſi quia expediuit eis id credere ad ſalutẽ, ut eum fidelẽ paſtorem, non quæſtuarium agnoſcerent, & charitatẽ uerã in eo eſſe confiderent. Sic Pſal. lxij. Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Iurare quõq; bonũ & meritorium.

Ratio, quare hoc iurare placeat deo, quia per ipſum inuocatur ueritas eius, & creditur in eum, ac propter eum fit pax & concordia iurantium; ideo ſancte colitur in eo opere, quia deſtruit opus diaboli, ſcilicet diſſenſio & lis. Quia qui tibi non credit, nec quieſcit, propter nomẽ dei tibi credit, quod inuocas & quieſcit. Ideo hunc honorem ſoli deo debemus. Vnde Apoſtolus Heb. omnis cõtrouerſiæ finis eſt iuramentum.

Iuramentum malum ex cõſuetudine.

Aliud eſt malũ, Et hoc duplex. Aliud eñ eſt quod ex cõſuetudine fit, & hoc
eſt malum, quia ſic uileſcit aſſiduitate reuerẽtia nominis dei, Sic Teu. Bey Got,
werlich, fur war, als war als got im hymel iſt, Bey gott vnd allen heyligen, per
deum uiuum, per deum ſanctum, auff mein teures creutʒ, auff mein teures bluot
Bey dem creutʒ gottes. Es iſt marter groſʒ, marter ſchon, id eſt, per paſſionem
Chriſti ita eſt. Itẽ ſic deteſtari, der teuffel hol mich, brech mir den halſʒ, got helff
mir nymmer mer, alſʒ mir got helff, Auff mein ſeel, In conſcientia mea, bey mei
ner treuw vnd eer, bey meiner prieſterſchafft. Iſta & multa ſimilia heu prohdo/
lor, tam ſunt aſſidua multis in ore, ut prope ſecundum uerbum ſit iuramentũ hu
iuſmodi. Hic patres & matres familias uigilare ſuper liberis, & ſeruis, ac familia
deberent. Quia eſt peſſima conſuetudo, & contra hoc præceptum.

Sed propter rudes quæritur. An nomen dei tangatur, quando iuratur in hæc
uerba, uere ueritatem dico &c. Reſpondetur quod ſic, Quia ueritas eſt nomen
dei, cum ipſe ſit ueritas. Sic enim Apoſtolus iurat Ro. ix, per ueritatem & cõſci/
entiam ſuam. Et quãuis hoc ideo poſſit uideri prohibitum, quia conſcientia nõ
eſt nomen dei, cum æque ſit peccatum iurare uane, & non iurare per deum, ſeu
per aliud ꝙ deum etiam uere: tamen Chriſtus Math. vij. hoc totum refert ad de
um, quando dicit: Neq; per coelum, quia thronus dei eſt: neq; per terrã, quia ſca
bellum pedum eius: neq; per Hieroſolymam, quia ciuitas regis magni eſt: neq;
per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillum facere album aut ni/
grum. Ex quo patet, quod qui iurat per ea quæ dei ſunt, uel ei applicata, etiã per
deum iurat: ex quo, in quo, per quem omnia ſunt.

Iuramentum falſum etiam hic punitur

Alterum eſt iuramentum falſum, Vbi quis ex propoſito iurat & ſcienter fal/
ſum, ſecundum formas prædictas, hoc eſt uehementer graue peccatum. Et raro
tranſit hoc peccatum impunitum, etiam in hac uita. Quod ſi dubitas, interroga
periuros. Sed grauiſſimum eſt, quando hoc fit in facie eccleſiæ, cum ſollennita/
te & præſcripta forma, ut faciunt cõtrahentes matrimonia clãdeſtina, & in pœ/
nam peccati, poſtea odientes ſeſe ſeparantur periurio: horribilis culpa, ſed hor/
ribilis & pœna. Vnde inter omnia mandata, ſolum hoc habet additã pœnæ mi/
nationem, dicens: Nõ enim habebit inſontem dominus eum, qui aſſumpſerit
nomẽ domini dei ſui fruſtra. licet & primum habeat comminationem, quod in
quartã generationem uiſitet iniquitates eorum qui oderunt. Sed quia Apoſto/
lus promiſſionem, quæ in hoc continetur, non numerat, ſed quę in quarto, quã
dicit primam, ergo & hæc comminatio primi præcepti non uidetur numerãda.

Periurĩ grauitas late oſtẽditur.

Et grãde peccatum eſt profecto periurium, quod primo patet ex deteſtatione
ſcripturæ, quia præcipit dominus in lege, nõ peierabis. Et prophetæ uehemen
ter periurium arguunt, unde Oſæ. iiij. non eſt ueritas, non eſt miſericordia, non
eſt ſcientia dei in terra, maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum,
& adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Deniq; adeo ſan
ctũ id uoluit, ut etiam regi Babylonis non ſeruatum a Zedechia uindicaret. Itẽ
nec Gabaonitis licuit nocere, licet falſi ab eis iuraſſent. Item nec filijs Beniamin
filias ſuas dari auſi ſunt, propter iuramentum: & potius gẽtilem ſanguinem per
miſerunt miſceri fraterno ſanguini, quam iuramentum ſoluerent.

Secundo ex re ipſa. Quia iurare eſt deum teſtem adhibere, & mediũ, quo uni/
unt ſeſe diſcordes. At ſic falſo iurans, deum ludibrio exponit, immo quod hor/
rẽdum eſt, qñ dicit, Sicut deus eſt, uiuit, uerax eſt, corde dicit quod non ſit ita ue
rum. Ac per hoc deum negat ore, immo & corde, quo conſentit in negationem
oris, Et

oris. Et iſta negatio eſt peſſima, quia ſcit deū eſſe, & corde credit, & tamē ſimul etiam corde conſentit in negationem eius, quia non negaret foris, niſi uellet negare. Et tamen contra cor ſuum, & conſcientiam negat; ideo grauiſſimū eſt hoc mendacium & directe contra deum, quia uult eum non eſſe, ut ſuum mendacium ſtet firmum.

Tertio a ſimili, Si principem permoueres, ut pro fide tua literas & ſigillum ſuum appenderet, in tua cauſa, ut ſic pro nomine eius tibi crederetur, & tu poſtea nequiter denegares, & principē in confuſione relinqueres, quid putas de te cogitaret? An putas, quod fideiuſſorem habeas? Aut ſi, ut adeſſet pacto tuo cum alio, rogares, & in faciem uenientem neges eſſe principem, & proijcias? At deus quanta maieſtas, ſolus dominus eſt.

Periurii i currit dupliciter

Pro planiori intelligētia notandum, contra hoc mandatum in iuratione dupliciter agi. Primo, in iurādo. Secundo, in ſoluendo iuramento. Iurādo, ut qui ſcienter in actu peierant, doloſe dicentes ſe facere quod nolunt facere, ut liberentur; uel negātes doloſe quod ſciūt, ut fit in negocijs, depoſitis, quæſtionibus iudicialibus. Hi grauius peccant, q̄ ſuperſtitioſi illi, quia ij nomen dei aſſumunt in uanum, hi autem ad mendacium, quod longe grauius eſt: & hoc in negationibus fit potiſſimū. Pſal. xxiij. Nec iurauit in dolo proximo ſuo.

Mortis uitandæ cauſa non eſt iurandum

Soluendo, ut qui ſine dolo quidem iurauerunt, ſed tamen poſtea mutātur, & non ſoluunt, quod in affirmatiōibus fit, ut Pſal. xiiij. Qui iurat proximo ſuo & non decipit. Verum ſi non poteſt ſoluere, non ideo periurauit. At dicis, Quid? niſi iurem, damnum uel periculum, uel mortem incurrā, uidetur quod redimendus ſim, ut ſi latro uel hoſtis cogit fateri quicquid habes. Reſpōdetur, Nullum peccatum eſt faciendum pro quacunq; re, neq; pro æterna, quanto minus pro temporali. At dicis, quis mihi reddet? Reſpondetur, deus, pro quo ueritatem dixiſti. Sed non omnes caſus huius monſtri percēſere poſſum, quia uere hoc iſte inundauit, & nihil curatur. O ſi paucitatem ſaluandorum attēderemus & timeremus, q̄ cito iſta ſecuritas de ſalute ceſſaret a nobis.

Non iurandū omnino.

Dicit itaq; dominus Math. v. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non periurabis, reddes autem domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, Non iurare omnino. Hoc loco ſudatū eſt a multis, an liceat iurare. Et alij quod a malo pœnæ, alij a malo iurantis ſit, ſi iuretur. Sed inſpiciendo Chriſti ſenſum, uult utiq; nequaq; iurari, quia dicit, Nō iurare omnino. Eſt ergo ſenſus, Iudæis præceptū eſt ne periurarēt, iurare autem permiſſum eſt ad libitum, uobis autem præcipio nullo modo iurare, neq; per cœlum &c. In quo utiq; hoc uult, ut nullus uoluntate ſua iurare debeat unq̄; libidinem ſcilicet & uoluntatem propriam iurandi prohibuit, & inquātum in eo eſt, non debet iurare quis; ideo ſi ultra dicat q̄ eſt, eſt, non, nō, peccat, & malum eſt.

Iuramēti cauſæ licitæ.

Per hoc tamen non prohibet, quin exactus iurare debeat quilibet fidelis, ſine inquam exactus ui alterius, aut neceſſitate fratris. Quin poteſt ex me extorquere uł hoſtis, uel amicus, ut iurem, ut faciam omnia quæ uult, dummodo ſint licita; ſicut dixit conſequenter, quod auferenti pallium, & tunica dimittēda, & etiā alia duo milia paſſuum eunda. Iam enim non ipſe iurat, quia non eſt ſuæ uoluntatis, ſed ſeruit per humilitatem alienæ uoluntati, uel per charitatem alienæ neceſſitati. Ceſſantibus ergo ijs, nullo modo licet iurare, quin ſit peccatū & a malo, quia ex mera uoluntate iurat ſine neceſſitate. Chriſtus enim eo in loco inſtituit hominem interiorem, qui non tantum periurium, ſed etiam iuramentū uitare debet. Iudæis prohibetur, ne falſum iurent, Chriſtianis autē etiam ne uerū

iurent: quia perfectior & integrior eſſe debet honor nominis dei in noua lege, quam ueteri.

Secundo. Quia Chriſtianus temporalia nō debet amare, ideo propter ea nō debet iurare. Quoniam qui non debet quærere quæ ſua ſunt, quomodo etiam pro eis iurare permittetur? pluris itaq; nomē dei ꝙ̄ ſua ęſtimare debet, quod tūc apud Iudæos diſſimulatum eſt. Vbi uero alteri ſeruiendum fuit, ibi ſine ſcrupulo, tamen cum timore dei, frater fratri tenetur facere, quę ſunt pro eius neceſſitate facienda. Et ratio eſt prohibitionis, quia ſcit quod nos non aſſumimus nomen domini, niſi in uanum ſemper, præterꝙ̄ ubi in charitate & humilitate pro alijs, uel ſua ſalute aſſumitur, quod fundamentū eſt huius prohibitionis .j. Corinth. vij. Nemo poteſt dicere, dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto &c. Vel melius, Non iurare omnino, dicitur contra eos, qui effugium quærunt, quia iurāt, ſed non per nomen domini, ſed per cœlum, terram, Hieruſalem, caput animam quaſi ideo non ſint rei, ſi periurent, quia non per nomen dei iurant, ac ſic iurare eiuſmodi, quaſi pro non iurare reputāt. Quod hæc ſit mens Chriſti, uidetur ex hoc, quod ſtatim ſecutus exponit, quomodo non uelit iurari omnino, ſcilicet neq; per Hieruſalem &c.

PRAECEPTVM TERTIVM.

MEMENTO VT DIEM SABBATVM SANCTIFICES.

HOc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem. Io. xv. Charitas plenitudo legis, ait Apoſtolus. Qua habita nulla eſt lex neceſſaria: ſine qua nulla lex ſatis eſt. Igitur in hoc tertio præcepto, iam opus præcipitur, immo quies, ut non offendatur deus operibus. Neq; enim aliquod in eo præcipitur opus. Quare hæc tria præcepta parant hominē deo, uelut puram materiam, ut quieſcat corde, ore, opere, id eſt, interiori & exteriori, & medio homine, qui ſunt ſenſualis, rationalis, ſpiritualis, & ſit pura quies. Hic ante omnia duo notanda ſunt.

Seruilia opa ſunt opera peccati.

Primū. Quod ſabbatum fuit Iudęis præceptum in figura, ſicut expreſſe ſignificat Apoſtolus Colo. ij. Quæ ſunt umbra futurorū, corpus autē Chriſti. Vnde opera ſeruilia ſeu manualia, cum ſint utiq; bona, ſignificant opera peccati, & illicita ueteris hominis. Nam ſicut quædam animalia erant immunda, tantum ſignificatiue, in ſeipſis bona, munda, ſana, quia creata a deo, & tamen immunda & mala ſignificabant: Ita & opera corporalia, quę de ſe ſunt bona, tamen prohibita ſunt ad ſignificationem futurorum, id eſt, malorum reuelandorum. Sic ſabbatum ſignificat ipſum ſpirituale tempus, quod ſol iuſtitiæ Chriſtus illuminauit, quod nō habet noctem. Vnde Eſaiæ. lxvj. Erit menſis ex menſe, Sabbatum ex ſabbato. Et Apoſtolus Galatas arguit, quod dies & menſes obſeruarent, & tempora & annos ſecundum ritum Iudaicum, id eſt externe tantum. Ideo iſtud præceptum ceſſauit proprie immo omnia, quo ad perfectos Chriſtianos, quia iuſto non eſt lex poſita.

Feſti dies inſtituti ꝑpter imperfectos.

Veruntamen eccleſia feſta retinuit propter neceſſitatem uerbi dei pro imperfectis, nam iuſtus uerus ſic deiformis eſt, ut ſicut deus indifferēs eſt ad omnem diem,

diem, omnem locum, omnē perſonam, ita & ipſe, omnis dies eſt illi feſtus. Verum infirmis, qui nondum ſunt mortificati ſecundum ueterem hominem, illis opus eſt, ut certis officijs, diebus, modis occupentur, uigilijs, ieiunijs, laboribꝰ orationibus, diſciplinis, & ſimilibus, quibus perueniant ad profectum interioris hominis: ut ubi corpus caſtigatum, & in ſeruitutem fuerit redactum, & mortificatæ paſſiones, tum ipſa ceſſent paulatim, & tantum minuantur, quantū profecerit interior homo, adeo ut ſi perfectus fuerit, illa omnino ceſſare debeāt, hoc eſt, quod Apoſtolus ait, Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. Nihil enim ad perfectum duxit lex. Ioannes aūt præceſſit parare domino plebem perfectā.

Proinde, qui illis operibus factis, uelut magnum aut totū ſe feciſſe putat, & ibi ſtat confidēs in illa, ſecurus, nec aliud per ea quærens, ipſe eſt uetula Ephraim docta diligere trituram, qui hoc putet eſſe bonum hominem, bona operari, ſcilicet cum hoc ſit, hominem parari ut bonus ſit. Eſt enim baptiſmus aquæ tantum. De quibus in tota ſcriptura multa, immo fere omnia dicuntur, ſunt enim hypocritæ, iuſticiarij, qui & ſcripturam ad hæc torquent, neſciētes (ut ait Apoſtolus) neq; de quibus affirmant, neq; quæ loquuntur. Sicut artificij cuiuſq; diſcipulus, ea facit, quæ artifex non niſi libeat facit, ſed per hæc ad magiſteriū proficit, quod ſi in ijs ſtet, uelut omnia ſciens, ſtultus & ridiculus omnibus erit. Sic hic per bona opera nō efficimur boni, ſed præparamur. Non em̄ operando, ſed patiendo boni ſimus, cum patimur diuinas actiones, quieti ipſi.

Bona operā nos pręparāt

Igitur hoc pręceptum eccleſia, & multa alia figuralia tenet pro infirmis exercendis, ut proficiant, non ut ibidem ſtent, ijs factis ſecuri.

Secundo notandum, quod B. Grego. hic quærit. Quare dominus id unū mādatum adducat, cum omnia ſcripta plena ſint mandatis. Verum omnia mandata (ut dixi) requirūt charitatē, cū ſine charitate, id eſt facili, prompta, hilari, libente uoluntate, ſi implentur, nō iplenť, manet em̄ inuita, ideoq; & rea uoluntas, licet opus faciat manu & extra. Sic enim, Qui offendit in uno, factus eſt omniū reus. Sic Pſal. j. Beatus uir dicitur, cuius uoluntas in lege domini ſit (id eſt, qui habet charitatem, & diligit proximum.) Et Pſal. cix. Populi tui ſpontanei. Et Apoſtolus, Hilarem datorem diligit deus. Non enim placent deo coacta ſeruitia, ſed libera & uoluntaria: ut Pſal. liij. Voluntarie ſacrificabo tibi. Volūtas ipſa eſt charitas, ſecundum beatum Auguſtinum.

Quare ergo non dedit, & ſuffecit in uno illo?

Reſpondeo, ſufficit quidem, ſed oſtēdendū fuit homini, in quibus charitatem habere deberet: Ne falſa opinione & fiducia ſeipſum ſeduceret, charitatem ſeſe habere putans cum non haberet. Facile enim optima de nobis, & peſſima de proximo ſentimus, cum debeamus contra. Ideo decalogus præceptorum uelut ſpeculum eſt, in quo homo ſeipſum conſyderet, in quo & quantum deficiat aut proficiat. Nam in illis omnibus, nō oportet attēdere, ut faciat, ſed omnino, quo corde & uoluntate faciat. Data ſunt inquam, in cognitionem noſtræ uolūtatis, deinde & in exercitationem eiuſdem: quæ omnia fiunt in onus ijs qui inuiti, & difficiles ſunt. Nam ecce ut idipſum declaremus, primum mandatum omnia alia in ſe continet. Qui enim hoc ſeruat, omnia ſeruat, & qui aliquod nō ſeruat, hoc non ſeruat, quia cor eius aliud q̄ ſolum deum reſpicit.

Aius faciētis nō opus penſicatur.

Præceptum primū nō ſeruatur, niſi alia ſeruentur omnia.

Verum Adam ille uetus noſter adeo peruerſe ſuperbus eſt, ut ſæpius uelit ſapiētior & ſanctior uideri, quam omnes ſancti. Idcirco fronte poſita audet dicere, ſe primum mandatum ſeruare, & ſibi non eſſe conſcium: non idolū habere, nihil iuxta deū amare, ideo remittēdus fuit ad opera & uerba, quæ ei teſtimo

nium perhibeant de ſeipſo, & eum conuincant ſuperbæ temeritatis, uel menda
dacij. Vt ſi præſumit quod non habet deum alienum, quærat linguam, ſi iuret?
ſi in uanum aſſumat nomen dei? Quia ex abundãtia cordis os loquitur, facilis
eſt error in opiniõe cordis, & lubrica temeritas. Neq; facile poteſt ſciri an ſeruet
primũ, niſi opera & uerba interroget. Igitur, ſi iuret, aut uane deum nominet,
ſciat ſe mentiri, aut falli. Si dixerit ſe deum amare, & primũ præceptum ſeruare,
non recte diſcuſſit & probauit cor ſuum. Sed ecce, ſeruare uideatur ſibi & ſe-
cundum. Non eſt ſibi cõſcius, interroget ſe in tertio, an prompte ſanctificet ſab
batum, an auide uerbum dei audiat, oret, meditetur, legat, diſputet de deo, inter
ſit diuinis. Si hæc nõ facit, uel difficilius facit, quã alia ſua, ſi dixerit ſe ſeruare primũ
& ſecundũ, fallitur; opera enim teſtimonium perhibent de eo. An poteſt fieri,
ut quis aſſumat nõ uane nomẽ dei, qui ipſe uanus eſt? Quomodo uanus aliud
agat, quã uanum? uanum loquitur, uanum cogitat, etiam ſi deum cogitet, loqua-
tur. Vanus aũt eſt, qui alia agit, quã quæ dei ſunt, & inuitus quæ dei ſunt, præ ijs,
quæ ſua ſunt. Et omnis homo uanitas.

Tertio, uideatur ſibi & hoc ſeruare, craſſius ſignũ probet, uideat quomodo
ſuſcipiat uicarios dei, quos uidet, parẽtes inquam, & præſidentes; ſi hos uiliter
æſtimat & contemnit quos uidet, quomodo audet dicere ſe deum æſtimare, &
non aliud præ illo, quem tamen non uidet?

Quarto in ijs, quæ ad proximũ, quem diligi utiq; eſt uoluntas dei, quæ in pri-
mo præcepto intelligitur ſemper. Si dicis quod diligis proximum, & eum odis
mordes, detrahis, lædis, deſpicis, occidis, maledicis, contumeliaris, ecce opus tu-
um teſtimonium dat contra te. Itidem, ſi non defendis læſum, excuſas, benedi-
cis. Quia dilectio facit hæc, ſi eſt uera. Vide ergo hoc ſpeculum bene.

Quinto. Si nec ex illo te cognoſcis, ſicut uere nõ ſatis ex illo cognoſci poteſt
quia uaria eſt concupiſcentia, & nulli ſatis etiam ſuipſius cognita, ideo ꝑ mul-
ta, immo per omnia ducenda, examinanda. Igitur non læſiſti proximum in cor
pore & perſona, quid ſi in corpore uxoris ſuæ, quæ eadem caro eſt? Si eam con-
cupiſcis, impudice inſpicis, tractas, alloq̃ris, aut talia facientẽ non reuocas, ad-
iuuas, reducis, quomodo diligis eum quæſo, ſicut teipſum? cũ hæc omnia uelis
tibi ab illo fieri, quia ſic utiq; te diligis, tibi faues.

Sexto. Eſto & hic tibi non ſis conſcius, & Adam tuus ſibi totus integer uidea
tur, ſicut ſolet ſecundum cæcitatem ſuã, cũ in nullo ſit purus, cogita quid in bo-
nis eius externis pecces, ſcilicet an fureris? id eſt, quacunq; fraude ad te aliquid
perducas? falſaq; merce pecunia, menſura, uſura, dolo, rapina, furto, conſilio cõ
ſenſu ei noceas, aut nocueris.

Septimo. Quid in bonis famæ? An detrahas, mordeas, & nullo linguæ pec-
cato in eum reus ſis? An gaudeas alios facere, quod ipſe omittis?

Non concupiſcere, ꝓceptũ eſt maximũ.

Octauo. Si in operibus & uerbis integer es (quod rariſſimũ eſt) intra nunc, di
ſcute cordis ſecreta, & pondera deſyderia eius. Et niſi mentiaris, inuenies, q̃d ſis
plenus concupiſcẽtia. Nec dicas tibi, non concupiſco, quia contra ſcriptura di-
cit: Quis gloriabitur ſe mundum habere cor? Nullus eſt mundus intus: nam nõ
ſatis eſt ut concupiſcentiã frenes, ſed & non concupiſcere debes: de quibus ſuo
loco latius. Ideo ultima duo pręcepta ſunt maxima, quę ſola Apoſtolus ad Rho.
adducit, dicẽs, Non concupiſces. Quare qui dilectionem habet. i. ſanam & ple
nã uoluntatem in legem dei, & diligit eam, hic implet legem dei. Non enim
eſt timendum, quod diligens deum, nomen eius inhonoret, aut alium deum
quærat, aut polluat ſabbatum. Et qui diligit proximũ, nõ eſt timendum, quod

contem

contemnat parentes, occidat, mœchetur, furetur, falſum teſtimonium dicat, aut etiam concupiſcat, Cum potiꝰ quærat, ut benefaciat proximo. Dilectio, inquit Apoſtolus, proximo malum non operatur, neq; uerbo, neq; facto, neq; uoto.

Verum ad materiam huius præcepti tertij reuertamur. Sabbatũ dixi olim fuiſſe ſicut & nunc, figurale & ceremoniale propter infirmos. Nunc uero omnem diem eſſe feſtum, in quorum nullo ſit peccãdũ. Quia ſi ille olim lapidibus obrutus eſt, qui ligna collegit in die ſabbati, Nũ. decimoquinto: quid erit, qui in tempore gratiæ, enormia perpetrãt crimina: maxime etiam feſtis diebus. In terrorẽ noſtrum hoc ſcriptum eſt. Quia ligna colligere, non eſt malũ tantum, ſed ſignificat malũ, ſicut & alia opera eiuſdem diei ſeruilia.

Feſtus dies q libet, cuiuis Chriſtiano.

I Primi igit̃ ſunt, qui craſſe & ruditer peccãt in die feſto, ſcilicet luxuria, ebrietate, ludis, ira, homicidijs, maledictis, rapinis, inſidijs, fraudibus, dolis, & ſimilibus, de quibus dicit Mala. ij. Diſpergam ſuper uultũ ueſtrum ſtercus ſolennitatum ueſtrarum, & aſſumet uos ſecum. Vide ſtercus appellat ſolẽnitates talium quia & ſtercorant in illis, ſicut porci immundi. Et Amos. v. Odi & proieci feſtiuitates ueſtras.

Hi enim ſimiliter cũ Iudæis (de quibus hic loquitur) totum decus feſti ſtatuunt in ornatu ueſtium, & uictus ſplendore, & ocio laboris. Quę tria ſi ſola ſunt ſine eo quod ſignificant, Iudaicam ſolennitatẽ faciunt, & non niſi prouocamẽta ſunt libidinis, & uitiorum. Nam uenter repletus, & anima ocioſa, deinde obiectis ornamentis coram oculis quid faciant, niſi ut in luxuriam ducant & mala deſyderia: Et nõ cogitãt, qui ſic ſabbatiſſant, quod ſi hoc eſſet ſabbatiſſare, quęlibet meretrix hoc poſſet, & quilibet Turca, aut paganus, immo equus & ſus, ſcilicet comedere & bibere, deinde ociari, tandem pompoſe adornari.

Feſti celebratio non eſt in ocio & ornatu corporis.

Hic inuenias aliquos, qui uigiliã ieiunent, nonnunꝗ in pane & aqua, ſed diẽ in crapula & luxuria cõſumunt. Et factũ eſt uniuerſaliter, ut ſabbatũ celebrius agatur, ꝙ dominica, quia abſtinetur a carnibus ſaltẽ & ocio, & pompa, quę in dominica prodige aguntur: & uniuerſę uigiliæ ſunt ſanctificatiores, ꝙ ipſe dies celebritatis, mera ſcilicet peruerſitate.

Vigiliæ feſtis p̃honorãtur.

MYSTERIA.

Ocium corporale ſignificat ocium ſpirituale, ut ceſſet a cupiditatibus & cogitationibus malis, ut capax poſſit eſſe uerbi dei, quod requirit animam uacuam. Quare quilibet Chriſtianus ſe debet interrogare, quare hodie ociaris: & ſic monimentũ & memoriale ſibi habere, quod uacandum ei ſit, ad deum audiendũ.

Ornatus ueſtimentorum, ſignificat bona opera, ut audire miſſam, orare, eleemoſynas dare, & alia miſericordiæ opera facere, ut Chriſtus contra Phariſæos docuit, de quibus latius infra.

Ornatus ueſtium.

Lautus uictus ſignificat meditari, legere {
Beneficia dei.
Paſſionem Chriſti, & ruminare uerbum dei.
Peccata propria. De quibus infra.

Victꝰ lautior

II Secundi ſunt, qui operibus alias licitis, operãtur ut ſunt opera neceſſitatis & ſubſtantiæ noſtræ parandæ. Et ij minus peccant ꝙ præcedentes, & adeo minus quod etiam in multis caſibus excuſentur.

Quorum primus eſt Neceſſitas. Hæc aũt neceſſitas quõ Intelligenda ſit, ambiguũ eſt, q̃a mire uariat. Eſt aũt nõ melius æſtimãda, ꝙ ſecundũ regulã ſaluatoris, qui in Euangelio dicit, non eſſe peccatum, aſinum uel bouem de puteo leuare & adaquare. Ex quo ſumitur talis regula. Quod ſi damnum immineret

Laborantes i die feſto quã neceſſitate excuſentur.

Regula.

tantum,

tantū,uel etiam minus,quantū aſinus uel ualor eius penſatur,poteſt opus fieri, quo tale damnū cauetur. Quod tamen intelligitur,ſi tale aliquid,non uoluntate eligente, ſed neceſſitate caſus accidente contigerit. Hoc enim additur,ne auari ſibi licentiam datam arbitrentur uendendi,uel emendi;quia ſcilicet ſi nō uenderent uel emerent,eius diei tantū lucrum periret. Sic enim nullus eſſet ponendus dies feſtus,quia quilibet fraudat lucrū,dū impedit negotia lucri & labores. Probatur regula: Quia ſi illud Iudæis permiſſum eſt,& non fuit peccatū,quanto magis Chriſtianis,qui liberiores ſunt a ceremonijs iuſticialibus. Ex ijs nūc particularia æſtimentur. Vt ſi mercator in die feſto emerit uel uendiderit, quod altero die uel hora,non ſine magno dāno emere uel uendere poteſt,ut quia emptor aut uēditor tranſitorius eſt,neq; expectare uult:hic ideo excuſatur,qui nō quæſiuit opus & lucrum,ſed oblatū accepit,ut damnū caueret,alias non facturus ex intentione,malens quod altero tēpore offerretur. Tūc enim ſicut oblatū eſt inſperate,ita poteſt & cito expedire,& ad feriandum reuerti. Par ratio eſt de quibuſcunq; alijs damnis etiam minoribus,ſub ea tamen conditiōe, ut diuina ſcilicet miſſa & uerbum dei non omittantur,niſi ſit neceſſitas magna, quam arbitriū boni uiri excuſet. Sed ut dixi,de damnis intelligitur, quæ nō propter non uſum negocij ueniunt, ſeu propter intermiſſionē negocij,ſed caſu. Nā dānum intermiſſione negocij,poteſt omni hora fieri.

Coci excuſantur de uiolatione ſabbati

Secundo,de coquentibus,& parātibus uictum,hæc enim neceſſaria ſunt, & non eſt hic Iudaica ſuperſtitione inſaniendum;qui non coquunt die ſabbati,licet uorent,crapulentur & luxuriētur. Sic etiam afferri potum & cibum licet, & ut noſtris moribus accedam, Vas cereuiſiæ in cellarium locare,nō eſt peccatum. hoc autem magis eſt peccatum,quod tot modijs & cantharis educitur, ut etiam uſq; ad uomitum inebrientur. Sic maius eſt peccatum,ex coquina & cellario nimis afferri,q̄ inferri. hoc Iudæi non curant,illud autem curant, quos ſequūtur multi. Mira aūt ſtultitia,quod cibū nō parant. Cur non & amictū omittunt,& nudi incedunt? quandoquidē induere eſt labor & opus. Deinde cur ambulant & uadunt,ſtant? cur non ſedent, dormiunt? cur comedunt & bibunt? An hæc non ſunt opera? Quomodo ergo ſabbatiſſant,id eſt,quieſcūt? Deinde non eſt paruus labor,ſtare ad miſſam & ſermonem,& diuina officia: quod probo per omnes,qui inuite hoc faciunt quorum multi ſunt,hic & alibi. Ergo dicūt illi,feriandum mihi eſt,non laborandum. Et ex præcepto contra præceptū agunt. huc enim peruenit ſapientia Iudaica.

Iudæi culicē colant, & elephantem deglutiunt.

Sic enim aliqui deſcenderunt ad minuta, ut etiam ſerta facere dicant prohibita. Quod ſi intelligant de ijs,qui uendunt illa,uerum eſt. Virgo autē bene poteſt mane facere ſertum ſuum,pro decore ſuo; quia poteſt illud ruptum reficere ergo & efficere. Immo ueſtes induere & ornare ſe, ueſtes excutere & purgare pro induendo,componere peplum,& alia ornamenta, non eſt contra hoc præceptum,niſi fiat more quarundam, quæ a ſpeculo non poſſunt recedere, & ſic per hæc diuina negligant. Quæ uero ad ſuperbiam,uel concupiſcētiam ſeſe ornant,non contra hoc peccant præceptum,ſed tanto grauius peccant, quod cōtra aliud præceptum dei,in die ſancto peccant.

Tertio,de animalibus prouidendis in uictu & ſtrato, mulgendo, paſcendo, curando &c.

Opificia neceſſaria oīa excuſantur.

Quarto de tabernarijs,lanijs,piſtoribus,piſcatoribus,& alijs artificibus,pro uictu & amictu aliorū agentibus,non peccant ij,niſi ubi ebrioſis & ludentibus per hæc patrocinentur,& auxilientur,aut faueant.

Quinto

Quinto, in cõmuni utilitate, ut in reficiendo ponte, ꝓhibendo fluuio, repugnãdo hoſti, incendio extinguẽdo, & alijs publicis neceſſitatibus prouidendo.

In neceſſarijs occupati.

Sexto, de medicinis, curſoribus, nũcijs neceſſaria ferentibus, fabris equos ſufferrãtibus, molendinis &c. Hæc omnia in neceſſitate excuſantur, dummodo tamen per hæc diuina non negligantur.

Nundinæ.

Septimo, de nundinas quærentibus, quia alio tempore nõ poſſunt. Et ex his iudicetur de ſimilibus.

Baliſtarij.

Verũ hic mouetur quæſtio, An Vuittenbergenſes ſint excuſati, ꝗd die feſto exercent baliſtarum artẽ pro aue deijcienda de haſtili erecto, cum id æque poſſint alio die facere, cumq; non ſit hic neceſſitas, nec pietas, nec modicitas, ac dimidius ille dies feſtus poſt prandium, poſſit deo dari, ſicut & ante prandium.

Armõſtrſſ.

Simile iudicium de armorũ oſtenſione, quaſi non & alia die fieri poſſit æque bene. Hic domini conſules uigilare deberent.

Paucitas excuſat.

Alterũ eſt modicitas ſeu paucitas. Ergo omnia opera hic facere licet, quę alijs diebus, dummodo ſint pauca. Vt ſi ſutor par uel duo paria calceorum ſcinderet, ſartor tunicam, mercator uenderet aliquid, quod non expoſuit uenale. Sic de ſimilibus per omnia officia & opera curre.

Pietas.

Tertium eſt pietas, ubi ſubuenitur pauperibus & indigentibus, itẽ eccleſijs. Sic enim balneare infirmum, lauare immundum, ueſtes, lectum eius lauare, parare, ſeruire in uictu, & obſequio, eſt etiã ſanctũ: alioquin & eleemoſynas petere & dare nõ liceret, cum id fratres mẽdicantes nunq̃, niſi in diebus feſtis agãt, ſimiliter & alij omnes. Sic uehere eis frumentum, ligna, potum, cibum, eſt licitũ dummodo tamen fiat ex pietate, & non ex cupiditate retributionis aut gulæ, ut nunc paſſim habetur mos.

III

Tertij ſunt, qui ſanctificant diem literaliter, ſed non ſpiritualiter, ut qui faciũt quidem opera externæ ſanctificationis, ſed ſine corde. Et quanq̃ ſatiſfaciant eccleſiæ, & minus peccent, q̃ præcedentes, tamen ſunt Cainiſtæ, offerentes non perſonam, ſed opus perſonæ, tantum cauent ſcandalum, & utinam tamen omnes tales eſſent, qui peius agunt.

Feſti celebratio eſt in quinq; rebus.

Sunt autem quinq; facienda pro ſanctificatione feſti, ut colligitur ex decreto, ſcilicet audire miſſam, audire uerbum dei, orare, offerre ſecũdum aliquos, & cõteri de peccatis.

Miſſa audienda i die feſto.

Primum, Audire miſſam. Hic nimium ſtulte quidã interpretantur canonem uolentes ideo miſſam legendam altiore uoce, quod nõ uideri, ſed audiri ſit præcepta, quaſi non magis præceptum ſit, Canonẽ miſſæ, qui ſolus proprie eſt miſſa, preſſa uoce legi, ne audiatur: cetera aũt ſunt orationes, & paramenta ad canonem miſſæ. Quod ſi propter euangeliũ uolunt eam altius legẽdam eſſe, cur non cogitant, quod aliud eſt præceptum de uerbo dei, & aliud de miſſa. Sed ceſſent iſta uana ſomnia, cum per omnẽ eccleſiã nullus niſi ſacerdos ſolus miſſam audiat totã, magno ſcilicet eo ſacramento, quod Chriſtus uerus ſacerdos, quanq̃ multa operatur in eccleſia, per externa ſacramẽta, & uiſibiles ceremonias, in quibus ei fideles concinunt & cooperanť, ſicut clerus nũc facit ſacerdoti, in cãtu, oratione, reſponſione: tamen plurima agit inuiſibiliter pro nobis apud deũ, quæ populus & eccleſia eius non uidet, neque percipit:

Deinde anceps quæſtio eſt, an ſatis ſit audire miſſam maturam. Item, an ſatis ſit in monaſterijs eam audire. Hic diſtinguitur.

Si eſt neceſſitas (de qua ſupra dictum eſt) tunc ſatis eſt audire maturam priuatam, uel etiam monaſticam miſſam.

Quia

Quia neceſſitas non habet legem.

Deuotioni ſuæ ſimplices non ſunt relinquendi.

Vbi autem non eſt neceſſitas, diſtinguitur fere ſemper, quod ſi nō omittatur parochia ex contemptu, ſed ex deuotiōe petitur monaſterium, licet in monaſterio audire. Sed meo iudicio dicam, ſaluo uniuſcuiuſq; ſenſu, in hac perdita temporis miſeria, prorſus non eſt tutū, relinqui unū quenq;, p̄ſertim ſimplicioris & rudioris animi hominē ſuæ deuotioni & diſcretiōi cōtra apertos canōes. Cuius ratio eſt, quia ideo ſunt poſiti Canones patrum, ut dirigant populum. Et debet unicuiq; ſua deuotio ſemper eſſe ſuſpecta, & tanto magis, quanto magis placet cum eſt contra communem uſum, uel decretū patrum. Cum ſciamus quod angelus Satanæ in lucis angelum ſeſe transfigurans, ſumme ſit timendus & cauendus. Qui ſub ſpecie deuotionis facile omnia decreta ſolueret. Et illud Deut. xij. & Iud. xix. ubi præcipitur, immo prohibetur, ac reprehenditur, ne quilibet faciat, quod ſibi rectum & bonum uidetur. Alioquin primo auffertur timor ab hominibus, & reuerentia eccleſię ſuę, & communitatis. Deinde nutritur ſecuritas etiam paulatim ad maiora alia permittenda.

Tertio, Redit illa antiqui populi licentia in excelſis & lucis, & extra templū religio, quæ ſumme prohita fuit. Nam de facto uidemus hac deuotionis licentia permiſſa, non tantū parochias, ſed etiam monaſteria ciuitatis dimitti, & eccleſias campi & uillarum, eadem deuotionis ſimulatione præferri. Et ſic eccleſiæ cultum in tabernarum redigi frequētiam, ac nundinarum negotiationē, prętextu dedicationis, patronorum, uotorum &c.

Dico igitur mea ſententia, Quicquid ſit de alibi audiēda miſſa, nulli eſſe licitum in hoc ipſo ſuum iudicium, ſuam opinionem, ſuam deuotionem ſequi, ſed autoritatem eccleſiæ, & captiuandum ſenſum in obſequium Chriſti; quia ſcriptum eſt, ſtultus eſt qui confidit in corde ſuo. Et eccleſia non poteſt errare, quilibet autem poteſt in ſua deuotiōe errare: cum & multi prophetæ, ſancti, reges ſimiliter errauerint, nobis in monitionem & terrorē. Ne ergo ullas credas gloſſæ ſuper decretum iſtud: qui enim ſic gloſſat ignarus eſt in lege dei, & nondum cognouit quid ſit diabolꝰ & homo, multo minus quid ſit deus. Et mira peruerſitas gloſſæ, quæ uagam concedit deuotionis licentiam, quam textus data opera uoluit coercere. Immo ſemper, quicquid tibi teipſum dederit ac permiſerit, tene ſuſpectū, quia facit ut inueniatur uolūtas tua in ieiunio tuo, ut dicit Eſa. Sic illuſit Michæas Achab dicens, aſcende &c. Quicquid autem tibi teipſum abſtulerit, hoc ſequere. Mathe. vj. Eſto conſentiens aduerſario tuo &c. Mich. vij. Ab amico cuſtodi te. Item, Omnis amicus fraudulenter incedit:

Audire uerbū dei in parochia.

Secundum eſt audire uerbum dei, quod iterum ſub præcepto eſt, in parochia audiri, ſicut & miſſam, niſi ubi intermittitur propter dedicationem aliarum eccleſiarū, uel monaſteriorum. In quibus poſt prandium audire, eſt de cōſilio quidem eccleſiæ, ſed tamen de præcepto dei, qui uult uerbum ſuum omni deuotione ubiq; audiri.

Excōmunicatio nō excludit audire uerbum dei.

Et hoc ſecundum eſt magis neceſſarium, q̄ primum, immo primum eſt propter hoc ſecūdū, ut ex Chriſto patet, qui dicit: Quotieſcunq; hęc facietis, in meā memoriam facietis, quaſi diceret, non celebrabitis miſſam, niſi prædicetis euangelium. Et Apoſtolus, Quotieſcunq; enim manducabitis panē hūc, & calicē bibetis, mortem domini anunciabitis &c. Ideo non licet miſſam perficere ſine Euangelio, priuatam priuato, publicam publico. Immo in primitiua eccleſia, etiam excommunicati, pœnitentes, catechumeni, energumeni, intererant miſſæ uſq; poſt euangeliū: quæ & miſſa catechumenōn uocabatur, ut ex Dioniſio patet,

patet, quod utinam adhuc hodie fieret, ut ſaltem uerbũ dei audirent excõmunicati, quo facilius intelligerẽt, ac cõpungerenẽ. Atrox eſſet nimiũ excõmunicatio, etiã ab auditu uerbi dei: quod tamẽ omĩbus creaturis præceptũ eſt ꝑdicari.

Hic iterum quæſtio eſt.

An ſatis ſit audire euangeliũ miſſæ priuatæ. Reſpõdetur, quod ſit ſatis, ſi eſt intelligẽs ſimul, & coactus proficiſci. Alioquin etiã ſi intelligat, tenetur tamẽ audire uocale ſolenniter, alioqui cuilibet liceret publicam prædicationẽ relinquere, & fieret ipſa contemptibilis. Immo ſi fuerit neceſſitas proficiſci, etiam ſi non intelligit, immo ſi non audit, eſt excuſatus. Debet tamẽ quilibet nõ ſolũ cogitare, quanta neceſſitate cogatur abſens eſſe, cum ſit corporalis, ſed etiam quãta neceſſitate uerbum dei ſit habendum, cum ſit ſpiritualis. Ideo pietas cœleſtis debet ſemper uincere cupiditaten terrenam.

An ſatis ſit audire euangeliũ miſſæ priuatæ.

Hic tamẽ notandum, quod ſi populus tanto rigore ad audiendum uerbum dei eſt aſtrictus, quãto quæſo ſunt aſtricti ſacerdotes, ut etiam uerbũ dei dicãt, & dici procurent? Quod cum ſit ſuper omnia præcepta inſtantiſſime mandatum, neſcio qua miſeria hodie nihil minus curatur, in multis locis penitus obmittitur, in pluribus ea prædicanẽ, quæ obmitti ſalubrius erat. In alijs locis prędicantur humana, & doctrinæ iuris ac philoſophorũ: EVANGELIVM, id eſt, memoria Chriſti tam rara, ut horror ſit hoc attendere. Cogitur populus ad parochiam, & non obedit, quia coguntur ſacerdotes euangelizare, & non faciunt. Quid ergo mirum, ſi uagentur populi licẽtia ſuperſtitioſa ad alias eccleſias, quando ſacerdotes nugantur, craſſa ignorãtia, per fabuloſas & uanas doctrinas? Tu non prædicas euangeliũ, & grande crimen putas, quod populus diſcurrit ad idolorum excelſum? Cum tu abſis eccleſiæ & officio & uerbo, qd ſequetur, niſi ut populus abſit & obſequio & auditu? Tu ad literã es intus inutilis, ſpiritu foris. Ideo & populus corpore migrat foris pariter & ſpiritu: tanto minus peccans ꝙ tu, quanto promptior eſt audire euangeliũ ſi diceres, immo ſi didiciſſes. Tui occaſione igitur euacuatur eccleſia, & paſcua & uictum ouibus, dum cogis pecus in caulas, negas. Ideo diſperguntur oues Chriſti in montibus, quia non erat paſtor, dicit dominus.

Euãgelia nõ docetur hac tempeſtate, ſed humana iura & philoſophia.

Tertium eſt, Orare. de oratione multa ſunt dicenda, hic tamẽ de uocali uult intelligi, quod nõ eſt negandũ, ſed tamẽ ea debet eſſe minor & modica ad orationem ſpiritualẽ. Oratio enim eſt aſcenſio mentis in deum, uerba ſunt ſcalæ, ſed uox eſt apparatus ſcalarum. Ideo dixi, quod hi ſanctificant diem literaliter & male, qui uoce tantũ orant, immo non orant, ſed orationes tantũ proferunt aliorum, nõ aliter ꝙ ſicut liber, alterius ſcriptiões & uerba ipſe mortuus nihil intelligens. Vel ſicut organum profert cantũ cleri, ipſe nihil ſentiens aut intelligens illũ, quod hodie magnũ eſt myſteriũ: quale eſt enim organum, talis & clerus, id eſt, boator ſine ſenſu, uox ſine uerbis, ſicut organũ nõ niſi uelut mutam & elinguẽ uocẽ, ac ſonũ refert. De ſpirituali aũt orone poſtea in quinto.

Orare uoce tũ, non eſt orare.

Organa muſica clero cõferuntur.

Quartum, ſecundum quoſdam eſt offerre, ſed hoc abolitum eſt, licet in eccleſia primitiua fieret hæc oblatio panis & eſcarũ in cõmuni, de quo offerebaẽ & reliquũ in pauperes conferebatur. At nunc uice huius, dotatæ ſunt eccleſiæ monaſteria, hoſpitalia &c. pro pauperibus.

Oblatio ueterum qualis fuit.

Quintũ, quod eſt maximum & omnium primum, ſcilicet reconciliari deo, per examinationem conſcientiæ, & contritionem peccatorum. Hæc autẽ contritio ſic paranda eſt, ut non tantum ex odio, quantum ex amore procedat. ex amore autem procedet (ut rudibus exempli gratia dicam) ſi homo ſecum ru-

Cõtritio peccatorum ex amore ꝓcedat hoc mõ.

minet beneficia dei in ſe per totam uitam collata. Tum illis opponat ſuam in
gratitudinem, & uitia, in abuſu talium bonorum, ut quod dedit. v. ſenſus, tot
periculis ſeruauit, tot bona corporis, mentis, rerum dedit. Quæ omnia non be
ſtijs, non lapidibus, non denicꝫ plurimis hominū dedit. Poſt hęc fiat aſcenſus
ad ſpiritualia, quod filium ſuum miſit in carnem, crucifigi, mori, & alia infini-
tæ dignitatis, tandem promiſſa æterna bona. Hæc omnia ruminata, & pecca-
tis compoſita proprijs, mire excitant odium, ac deteſtationem ſui, amorem ue-
ro & laudem dei. Hæc eſt ueriſſima contritio, uiua & efficax: ubi illa de timo-
re inferni, & peccati turpitudine, eſt literalis, ficta & breui durans, quia nō ra-
dicata amore, ſed incuſſa timore tantum. Sic de quodam legitur, qui per totam
uitam peſſime uiuens, miris tamen beneficijs, ac donis dei prouehebatur, tan-
dem etiam ad epiſcopatum prouectus eſt. Tunc ad ſe reuerſus, & admiratus
dei benignitatem erga ſuam indignitatē, exclamauit: Viciſti domine, & con-
cluſiſti me nimia bonitate tua, ideocꝫ ecce amodo totus tibi ſeruiam. & ita fe-
cit. Necꝫ contemni debet rudis ille aſcenſus a primis corporalibus bonis &c.
Hiſtoria de duobus eṗis Nam legitur in hiſtorijs, quod tempore concilij Conſtan. duo Card. ad Con-
cil. equitantes, paſtorem in agro flentem uiderunt. Vnus autem eorum animo
miſericordiore, non poſſum (ait) abire, niſi audito illo homine & conſolato,
& accedens cauſam fletus perconctatur. Ille diſſimulat triſtis, inſtat Card. &
cogit fateri. Tandem, ecce inquit, hanc beſtiam (buffonem intuitus) tam exi-
miam creaturam fecit me deus, hominem erectum, decorum, rationalem, &
nun q̄ gratias egi, quod non me quocꝫ tam deformem buffonem fecerit, hoc
eſt quod amare fleo. Tunc Card. inſolita contritiōe hominis percuſſus, & ſua
maiora beneficia, maiore ingratitudine ſua, ſubito cōſpiciens, de mulo exani-
mis cecidit. Tandem leuatus cura famulorum, & in ciuitatem perductus, ſem
per exclamauit: O Auguſtine ſancte, q̄ uere dixiſti: Surgunt indocti & rapiūt
cœlum, & nos cum doctrinis noſtris uolutamur in carne & ſanguine.

Hæc ſunt opera ueræ ſanctificationis, quæ ſignificantur omnibus exteriori-
bus. Sic Treñ. iij. Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea. Sine ijs
duobus non accenditur mens & cor: corde autem non ſuccenſo, omnia a-
lia frigide, uane, & noxie fiunt, quia ſine fructu. Et hæc duo debent ex euan-
Bñficia dei & noſtra mala ſunt ſcala in deum. gelio audiri, auditaqꝫ ruminari. Sunt enim hæc duo, ſcilicet dei bona, & no
ſtra mala, ſcala ipſa in deum, in qua deſcendimus in nos, & aſcendimus in
deum, ſicut figuratum eſt Geneſis. xxviij. Sunt etiam duo illa ſacrificia,
laudis & cōfeſſionis, de quibus: Sacrificium laudis honorificabit me. & quod
ille ſit aſcenſus in deum, ſequitur: Et illic iter, quo oſtendam illi ſalutare dei,
id eſt, reuelabo ei æternam ſalutem. De altero, confeſſionis ſcilicet: Sacrifi-
cium deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non deſpi
cies. Et hæc duo ſimul oportet offerri, ut ſint eo perfectiora.

QVARTVM PRAECEPTVM.

HONORA PATREM ET MATREM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM.

Hoc

HOc præceptū Iudæi fecerunt irritum per traditiones ſuas, ſicut & oĩa alia; quia honorem hunc exponebant ſolum in uerbis & ſignis, irritatores facti uerborū legis. Quia enim honorare ſignificat ſignū reuerentiæ exhibere, acceperunt illud ſecundum huius ſignificatiõis corticem, ut ſolo exteriori ſigno honorandos docerēt. Sed ut ſæpius dixi, Lex domini eſt ſpiritualis, immaculata, cõuertens animas, ac interiorem inſtituēs hominē. Ideo cor primum obligat & requirit. Quare ꝓcedamus ſecundum hunc duplicem ſenſum, ſcilicet literæ & ſpiritus.

Honor parentum ſpiritualis, eſt exhibitio cordis, & reuerentia promptæ uoluntatis. In quo includuntur duo.

Honor parētum ſpūalis obediētiā & uenerationē includit.

Primo, prompta obedientia ac uoluntas ad omnia, quæ uolunt parentes.

Secundo, digna æſtimatio & opinio parentū. Honor enim cordis eſt magna pietas, & maior ꝙ charitas in proximum, quia charitas ſolūmodo diligit prompta ſeruire proximo, & precioſum eum exiſtimans. Ideo iſtud præceptū ſtatim poſt præcepta primæ tabulæ ponitur, quia eſt de illis, qui ſunt uicarij dei, quare ſicut deus colendus eſt honore & timore, ita & uicarius eius. Patet itaq;, quod qui ſpiritualiter honorat parentes, exhibet eis primo promptam obedientiam & uoluntatē. Ac per hoc nõ ſolum ſuccurrit eis in neceſſarijs, ſed etiam in omnibus obedit eorum beneplacitis. Et qui tale cor ſuis parentibus nõ exhibet, ſciat ſe non implere hoc præceptum: quanꝗ & nunc quoq; in iſta intelligentia cæci, in nuda ſuperficie uerborum laborent plurimi. Ergo honora dicit, ſcilicet corde intimo, & affectu pleno, parentes tuos &c. Quomodo enim parentibus inobediens ſit, qui cor eis non ſolum obtulit, ſed & cum honore obtulit.

Secundo (quod maius eſt) exhibet reuerentiam (nõ in litera foris, ſed in ſpiritu intus) id eſt, magnificam opinionē in corde de illis habens. Et hoc potiſſimū in hoc præcepto cõmendaſ, per quod & differt (ut dixi) a charitate, qua quilibet alteri obedire & ſeruire iubetur Gal. v. Sed unde naſcitur illa ſublimis opinio de parentibus in filijs? Maxime, cum quandoq; ſint pauperes, ignobiles infirmi, deformes, aut alias minus reputabiles. In ijs enim multi offenduntur, ut faſtidiant, & erubeſcant parentes ſuos, dolentes, quod non de diuitibus, potentibus, nobilibus &c. nati ſunt. O cæcitas magna. His tradenda eſt regula.

Parentū ueneratio unde naſcatur in nobis.

Opinio parentum grandis fit reſpectu dei, & uoluntatis eius. Sic enim pius filius cogitabit. Ecce ſi ſummæ maieſtatj nõ fuit indignum uiſum, quod talem hominem uoluit parētem meum eſſe, cur mihi indignū uideatur? Si deo ſummo placuit in illo operari, & me creare, cur mihi diſpliceat in illo fieri, aut factum eſſe? Nam quid faciunt parentes ad formationem filij? qui nec ſi ſit maſculus, fœmina, oculatus, auritus, pedatus, uiuus, mortuus, albus, niger, capillatus, ſiue non, futurus unꝗ, cogitant. Ergo officinā dei mei, artificis mei uerebor. Non aduertam oculos in paupertatem, deformitatem, ignobilitatem parentum, ſed in deū operatorē. Sic ſic fluit reuerentia ex deo in parētes, non ex parentibus, dum altius intuētur, ꝙ ut ſunt caro & ſanguis, ſed ut officina ſummæ maieſtatis. Quis enim cõtemnet officinam principis? quod fabrefactum opus odit officinam ſuam in qua factum eſt? Cum igitur deus uelit parentes honorari, & iuſtiſſima ſit cauſa, ſcilicet, quia uicaria & officina dei eſt, ſolo hoc differt iſtud mandatum a præcedentibus, quod deus in illis honoratur ut in ſeipſo, in iſto, ut in alio, ſcilicet regentibus, qui ſunt ſedes, officina, altare, propitiatorium eius. Hic ergo eſt uerus honor.

Parentū honor literalis eſt ex timore

Honor parentum literalis, eſt inuito corde, & contemptore animo, ſola ſcilicet formidine pœnæ, exterius ſigno honorare parentes. Nam qui ſola formidine pœnæ honorat, ſcilicet ne confundatur coram hominibus, uel puniatur hic, aut in futuro, tamdiu honorat, ꝙ diu timet, & pœnam cogitat. Semper autem intus corde contemnit, oblitus autem pœnæ, etiā opere foris contemnit, ut in multis exemplis probatum eſt, & quotidie experitur.

Parentū in filios diligētia

Dictum eſt, quo modo ſe filij debeant habere erga parentes. Sed oportet, ut illi rurſum ſe exhibeant parentes, ut digno nomine ſint parentes, ne honor filiorum conferatur in idola, & mortua ſimulacra parentum. Immo forte ſunt peiores aliquādo ꝙ latrones, quia fouent carnē illorū, & interficiūt aīas eorū.

Sæpius enim fit, ut filius in patre peiorem homicidam habeat, & utilius fuerit filium a latrone occidi, ꝙ a patre foueri. Aut cur putatis, quod peſtis potiſſimū ſæuit in paruulos? niſi quia deus implet in eis, quod Sap.iiij. ait: Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum, aut ne fictio deciperet animam illius, propter hoc properauit illum educere de medio iniquitatū. Et infra: Condemnat enim iuſtus mortuus uiuos impios, & iuuentus celerius cōſummata, longam uitam iniuſti &c. Sed de ijs latius poſtea.

Nunc ut uideamus, quid eis debeant, ut ſint parentes. Apo. Ephe. vj. poſtꝙ filios iuſſit, ut parentes honorarent, & præceptum illud cōmendaſſet, atq; interpretatus fuiſſet, dicit: Filij obedite parentibus ueſtris in domino. Vtiq; uolens, ut ſint non tantum in carne parentes, ſicut gentes, ſed in domino, & illi obediant etiam in domino, Statim de parentibus dicit: Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios ueſtros (quod Coloſ.iij. exponit, Ne puſillo animo fiāt) ſed educate illos in diſciplina & correptione domini.

Caueant in primis parētes, ne nimia ſeueritate filios ſuos puſillanimes & timidos reddant.

Ex amore caſtigent filij.

Primum, quod eis impendi uoluit, ad animum ſcilicet pertinens (nihil enī de corpore eorum prædicauit) ut non prouocent eos ad iram & deiectionem, hoc eſt contra eos, qui furioſe regunt filios; & dum animus adhuc mollis eſt, in totum timorem & puſillanimitatem uertitur, ita ut odio parentum tandem aufugiant, & faciāt, quæ alias nunꝙ feciſſent. Quæ enim ſpes hominis, qui diffidentia in parentes & odio, de illis deſperat. Non enim uult Apoſtolus, ut filij non offendantur, aut uerberentur, ſed ex amore caſtigentur, non ut illi furioſum animum expleant, nihil ſolliciti quomodo emendent filiorum errorē. Factus enim puſillo animo, ad omnia inutilis & deſperatus efficitur, timidus oīa agere & aggredi. Et quod peius, quod talis timiditas, teneris annis imbibita, uix unꝙ poſtea eradicabitur, quia enim ad omne uerbum parentum didicerūt terreri, ideo poſtea etiam ad folium arboris timent ſonantis. Sed & illæ nutriculæ, quæ pueris illudunt terribilibus formis & geſtibus, præcipue de nocte ſunt compeſcendæ. Omni ſtudio puer eſt formandus ad timorem bonum, ut timeat quæ timenda ſunt, non autem ad eſſe timidum, ſicut parētibus quibuſdam ſatis eſt, ſi timidos tantūmodo habeāt, quod eſt nocentiſſimū futurę ætati.

Hoc pro declinatione ad ſiniſtram, nunc ne etiam in alteram partem peccetur, dicit Secundo: Sed educate eos in diſciplina & correptione domini, id eſt, docete eos docenda, & corripite nō ſeruantes ea. Vtrunꝙ illis neceſſarium, & eruditio eorum, quæ ignorant de deo, & correptio, ſi cognita non ſequantur. Vide itaq; ut ante omnia filiqs uelis inſtitui in ſpiritualibus, ut prius deo tradantur, ꝙ mundi negocijs. Et heu ꝙ iſta nunc ſunt omnia peruerſa. Nec mirū quando nec parentes ipſi ſunt eruditi, aut correptione probati. Fuit autē una ſpes reliqua in ſcholarum magiſtris, ut ſaltem ibi ſub literis erudirentur in pie-

tate

tate,ſed & hæc perijt. Omnes gentes,præſertim Iudæi, diligentius inſtituunt pueros ſuos,q̃ Chriſtiani. Ideo & eccleſia peſſime habet,quia tota eius uis cõſiſtit in ſucceſſoribus,qui in prima ætate negligunt,ſicut hortus in uerno tpe.

Erudítio dñi inſtilletur pueris & correptio.

Igitur in eruditione domini ſunt educandi. Eſt autem eruditio domini,qua docentur cognoſcere dominum Ieſum Chriſtum,infigere eis recenti memoria,quomodo ipſe pro nobis paſſus ſit,ac quæ fecit, quæ promiſit, ſic ut filijs Iſrael præceptum fuit,ut nota facerent filijs ſuis,ut cognoſcat generatio altera mirabilia,quæ fecit cum patribus eorum in Aegypto. Et hoc cognito, ſi non diſcant amare dominum,& gratias agere,& orare,& ſequi Chriſtum,adhibetur correptio domini,id eſt,terror iudicij dei,& minationes iræ dei ſuper malos. Hoc enim qui ab ineunte ætate didicerit,ſcilicet beneficia dei & promiſſa unde diligat,deinde plagas & comminationes,unde timeat dominum, facile hæc tenebit factus maior. Nam in ijs duobus uult domin⁹ coli,amari,ut pater ex beneficijs præteritis,præſentibus,& futuris: Timeri ut iudex,ex plagis præteritis,præſentibus,& futuris; ſicut dicit:Si ego ſum pater,ubi eſt amor meus? ſi ſum dominus,ubi eſt timor meus? Sic ergo diſcant filij domino cantare miſericordiam & iudicium. Hæc duo enim Apoſtolus intendit,quando dicit,in eruditione & correptiõe domini. Ad eruditionem pertinet ut dicas ei,quomodo deus omnia creauit,ei ſenſum,uitam,animam dedit,quotidie omnibus bonis iuuet,quę creauit,pro eo paſſus eſt,& mirabilia fecit,prędicauit,adhuc maiora promiſit,ut pro his gratus ſit deo,& patrem agnoſcat,ac diligat. Ad correptionem pertinet ut ei dicas,quantis olim plagis percuſſerit Aegyptios,gentes,Sodomitas,filios Iſrael,deniq; omnes in Adam. Item quot adhuc ante oculos percutit peſte,patibulo,gladio,aqua,igne,beſtijs,morbis,& quanta comminetur in futuro,in geenna cum diabolis. Et uult hæc potius adhiberi,q̃ correptiones hominum,id eſt,proprias. Non ſine cauſa,ſcilicet ut diſcant ſemper ſurſum ad deum aſpicere,& non homines,ſed deum timere. Ne ſi parentum rugas timeant,tandem etiam in ijs,quæ dei ſunt,homines timeãt,hoc eſt, ne puſillo animo fiant. Hoc enim agendum eſt cum filijs,nõ ut parentes timeant,ſed deum offendere ſe ſciant,ſi parentes non timeãt. ſic enim non fient puſillo animo,quia ubi parentes etiam proprios,non niſi deum timendo,timere didicerint,poſtea etiam in aduerſis & proſperis nõ a deo recedant,timore uel amore quocunq;.

Educatio puerorũ eſt deo ſacrificium.

Quod autem gratum ſit hoc deo ſacrificiũ in filijs erudiendis,patet in Geñ. ubi dominus Abraam non potuit celare,quod facturus erãt,ſola de cauſa motus,dicit:Scio enim quod docturus eſt filios ſuos,ut timeant dominum. Ecce quomodo correptionem domini ſuper Sodomas dicit profuturam per Abraam in educatione filiorũ,ad timorem eorum. Similiter Ionadab pater Rechabitarum eximie laudatur,& in filijs benedicitur,quia eos pie & religioſe educarat in timore domini. Sic Thobias,Ioachim,uxor Suſanna educati ſunt.

Econtra Heli. j. Regum. iij. quid meruit,filios ſuos negligendo, ibidem patet. Item,quid ille puer quinquennis apud beatum Gregorium?

Et uere ſtultiſſimi ſumus. Ecce in proprijs filijs poſſunt mereri,uel uitam, uel mortem,& non aduertũt. Nam quid prodeſt,ſi tua culpa malos filios educes,etiam ſi tu ſis in te ipſo irreprehenſibilis?

Multi alienis ſtudijs deo ſeruire præpoſtere nituntur,ieiunando,ueſtes portando aſperas,& alijs affectatis obſeruantijs. Et hãc domeſticam pietatem cæci non minus tranſeunt,q̃ olim Iudæi,relicto templo dei,in excelſis immola-

bant. Primum erat attēdere, quid dominus a te requirat, cuius officij tibi onus
impoſuit, ut Apoſtolus ait, in qua uocatione uocatus quiſq; ſit. Hoc enim an/
te omnes indulgentias, orationes, eccleſiarum uiſitationes, uota quæcūq;, cu/
randum fuit & agendum.

Dictum fuit, quomodo parentes ſe gerere erga filios debent, ut digno no/
mine parentes uocentur, ne ex parētibus fiant perdentes, & pereuntes ſimul
Parentes in/dulgentiores filios pdunt. cum filijs. Videamus igitur qui ſunt iſti perdentes, ac perditores filiorū. Pri/
mi ſcilicet, qui omittunt, & ſcienter ſinunt eos creſcere ſine eruditione & cor/
reptione domini: quanq; nullo malo exemplo noceant, tamen permiſſione
eos perdunt: ut qui nimis carnaliter eos diligunt, ac tenere fouent, dicētes, pu/
eri ſunt, nō intelligūt quid faciunt. Et uerum dicunt, ſed nec canis, nec equus,
nec mulus intelligunt quid faciunt. At uide, quomodo diſcunt ire, uenire, ſe/
qui, facere, omittere, quæ non intelligunt. Sed nec lapis, nec lignum intelligit
q; ſit inepta res ad domum, ſed formatur ab artifice, & ſtatim intelligit, quan/
to magis homo. Aut ſi aliorum pueri intelligunt, cur tui non intelligunt? Hi
ergo peccata filiorum portabunt, quia faciunt eadem, ut ſint ſua. An nō puer
ille quinquennis, de quo B. Greg. fuit non intelligens?

Pueros malo exemplo perdentes. Secundi, Qui uerbis impudicis, & maledicis, deinde exemplis, ac geſtibus
malis, eos præcedunt. Sunt reperti, & utinam nuſq; adhuc ſint, ſicut ego noui
qui proſtitutarum filiarum lucro uictitabant, & iuſſu parentum, filiæ ac uxor
fornicabantur. Quis dubitet, ijs filiabus pro parentibus utiliores fuiſſe latro/
nes? Sunt adhuc tam ſtulti, quibus mire placet, ſi filios habent Mauortios, &
percuſſores faciles, tanq; laude digniſſimos, quod nullos timeāt. Horum ſtul/
titiæ præmium finale ſolet eſſe luctus & dolor, de ſubita filiorum occiſione, &
iuſte. Nunc filij (ut iuuentus fert feruida) proni ſunt ad concupiſcendum &
iraſcendum, ideo cauenda exempla parentum, in uerbis & geſtibus. Quid enī
filius diſcat maledici ac impudici, q; maledicere & impudice loqui?

Pueros ad luxum quidā alunt. Tertij: Qui occaſionem dant filijs ad mundum diligendū, ut qui nihil ſunt
aliud ſolliciti, q; quomodo diſcāt incedere, ſaltare choreas, ornari, hominibus
placere, concupiſcentias irritare, mundo cōformari. Vbi ſunt noſtra ætate, qui
tanta cura filijs prouident deum, quanta prouidēt ueſtes, luxus, diuitias, hono/
res &c? Mare hic plenum reptilium maiorum & minorum occurrit. Vide quę
portenta ueſtium, hæc licentia attulit in utroq; ſexu, præcipue in mulieribus:
deus cuſtodiat uiros, ne lineum peplum portent, quia mulieres birrheta nudis
capillis portant, ſicut maſculi, forte in uindictam, quia uiri portare cœperunt
reticula capillaria, quæ mulierum erant, ideo mulieres receperunt a uiris bir/
rheta. Et quare utrunq; mundus pulchre decere putat, niſi quia placet nouus
mos? Sed cogita tecum, quid ſit uiri caput inuolui reticulo muliebri, & myſte
rium ſimul, quod Apoſtolus tetigit, quando caput uiri nō uelari uoluit.

Mulieres ſe ornant aliqñ ex conſenſu uiri. Sed primum diſtinguamus. Aut ornatus eiuſmodi fit uolentibus maritis ac
iubentibus, hic poſſunt mulieres certe excuſari, ſi tamen inuite faciunt, ſolum
ut placeant uiris, uiris inquā ſenſatis & habentibus, ut S. Cecilia foris in aurea
ueſte incedebat, intus induta cilicio ad carnem. Et Anaſta. ſimiliter. Item He/
ſter olim in Vete. lege. Quin S. Auguſti. grauiter arguit quandam Editiam,
quod abiecerat inuito uiro, ueſtes matronales, & habitum uidualem ſumpſe/
rat. His ergo omiſſis, quia uiro obediendū eſt in ijs, quæ ſine peccato fieri poſ/
ſunt: de ijs uideamus, quæ inuitis & coactis maritis expoſtulant hos luxus, de
quibus non me, ſed primum Apoſtolū Petrum audite, qui paſtor fidelis oīm

conſtitutus

conſtitutus eſt, primæ Petri. iij. Similiter & mulieres uiris ſuis ſubditæ ſint, ut ſi qui nõ credunt uerbo, per mulierũ conuerſationẽ ſine uerbo lucriſiant, conſyderantes in timore ſanctam cõuerſationẽ ueſtram (ſpiritualiter & corde ſubſint, quod eſt timore ſeu reuerentia ſubeſſe, ut magnifice opinent̃ de eis) Quarum nõ ſit extrinſecus capillatura, aut circũdatio auri, aut indumenti ueſtimẽtorum cultus, ſed qui abſconditus eſt, homo cordis in incorruptibilitate, quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu dei locuples. Sic eñ aliquãdo & ſanctæ mulieres, ſperantes in deo ornabãt ſe, ſubiectæ ꝓprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans: Cuius eſtis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem. *Mulierũ præcepta uiuẽdi.*

Hęc uobis lectio recitatur mulieres, hoc latinũ (ut pueris) uobis proponitur diſcite & aduertite: Epiſcopus, Papa, Apoſtolus, pater, paſtor ueſter, hoc dicit & ſeruandũ tradit. Poſtea & uiris quid tradat, audiamus.

Ac primum, ne quis de mulieribus in hoc præcepto non dicendũ putet, ſciat quod omnis ſuperior poteſtas humana hic præcipitur honorari, ut & antea dixi. Vir autem caput & dominus mulieris eſt, ac ſuperior. Sicut ecõtra poteſtas omnis hic monetur, ut ſe dignam honore præſtet. Quare poſt filiorum eruditionem, immo cum eorum eruditione, recte ac proxime de coniugatis etiam inter ſe dicendum eſt.

Apl̃s ſuauiter docet. Vide autẽ quanta ſuauitate & modeſtia, quanta quiete & lenitate docendi procedat pijſſimus Apoſtolus: Non eſt turbulentus, nõ fulminat, non minat̃, ſed leniter ac ſuauiter docet, ita ut uel ipſa dicẽdi gratia ꝑmouere debeat ad ſeruanda ea quæ docet, nedum utilitate rerũ, quas docet, ac ſolũ docere intendit.

Primum uult, ut mulieres ſint ſubditæ uiris ſuis, cui conſonat Paulus Col. iij. Mulieres uiris ſubditę ſint, ſicut oportet in domino. Et Ephe. v. Mulieres uiris ſuis ſubditæ ſint ſicut domino, quoniã uir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ipſe ſaluator corporis eius, id eſt, non corruptor. Sed ſicut eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres uiris ſuis in omnibus. Iſta autem ſubiectio quid ſit, ſatis exponit ſequenter, quando cõuerſationem eorum in reuerentia & timore erga uiros cõmendat utilem ad uirorum ſalutem. Ergo ſubditas eſſe, eſt revereri uirum, & honorare, in omnibus obedire. Nã ad hoc inducit exemplum Sarę, quod ſubdita uiro ſuo fuerit, quia dominũ eũ uocauerit, ac per hoc eum timuerit, ac reuerita fuerit, parata in omnibus obedire & cedere. Quod ſi Petrus maritis infidelibus ſic ſubdi præcipit, quanto magis id fidelibus præſtandũ. Sicut & rurſum Paulus: Vxor uirũ ſuũ timeat, id eſt, reuereat̃ Ephe. v. Contra hoc agunt cõtemptrices, contentioſæ, pertinaces in uiros ſuos, quæ nouiſſimũ uerbũ habere uolunt, aut quæ agunt ſine ſcitu & uoluntate uirorũ, diſpenſantes &c. Hæ omnes huius præcepti ſunt reæ, quia nõ ſunt ſubditæ ſuo maiori: nam Apoſtolus, j. Corin. xiij. dicit, quod mulieres ſubdi uiris lex dicat. Lex quidẽ Moſi in multis locis hoc habet, ſed prima eſt Geñ. iij. præceptũ dei ad Heuã: Sub poteſtate uiri eris, & ipſe dominabitur tui, hic expreſſa eſt diffinitio domini ſuper mulierẽ. Sicut ergo nõ licet filio cõtra patrem, ſeruo contra dominum, populo contra principem, aut ſacerdotem cõtendere & erigi, ita nec mulieri contra uirum. Et notate hoc primum, grande enim eſt, & rariſſime tenetur. Sic ſancta Monica faciebat, & ſuꝑ uiro tacuit & ceſſit. Alijs uero quæ a uiris uerberabantur, dicebat oportere memores conditionis ſuæ, non ſuperbire contra dominos ſuos, quando recitatis tabellis matrimonialibus intelligere debuerãt, ſe ancillas eſſe factas. Igit̃, aut ſubdita ſit uxor, aut nõ nubat

Coniugatorum regulæ.

Rixoſæ mulieres agunt cõtra præceptum Pauli.

Si non uult habere dominum deſiſtat accipere uirum, quia ſic deus in Apoſtolis & ſcriptura ſua præcipit, & ordinat.

COROLLARIVM.

Virū moroſum lenitate uincant.

Quæcunꝗ habet moroſum uirum, nō præſumat par pari, uim ui repellere, ſed moribus contrarijs ac placidis mutare. Sic enim hic docet Apoſtolus, ut ad fidem conuertantur uiri per bonam conuerſationem mulierum. Quod autem de fide, hoc de quolibet alio minore bono faciēdū eſt. Sic & Paulus. j. Cor. vij. Sanctificatus enim eſt uir infidelis per mulierem fidelem. Malum enim malo non uincitur, ſed augetur & roboratur, uincitur autem bono.

Secundum, quod ornatus earū non ſit in exteriori capillatura, aut auro, aut indumentis. At iſte nūc eſt potiſſimū ornatus Chriſtianarum mulierū, & uſꝗ ad mōſtra perductus hodie, quod dicit Apoſtolus: Iſte externus cultus ſit gentilium mulierum, Chriſtianæ alio ornentur. Quis autē poteſt in tanto abuſu tacere? Primū, Scio aliquot mulieres (nam non ſunt omnes ſtultæ illius uanitatis cupidæ) quæ coguntur inuitæ ſe ornare iſtis cultibus, ac mire faſtidiunt ſicut Heſter regina, ſicut S. Elizabet regina: Et frequenter illæ ſunt tales, quæ abundant ut poſſint ornari. Illæ enim magis cupiunt, quæ non poſſunt: Sicut nūc nobiles, & ciues, quo ſunt egentiores ſuis auis, eo ſunt in cultu effuſiores. De iſtis itaꝗ dicamus.

Ornatus mulieris ſūptuoſiſſimus, a uiro & magiſtratibus permittitur.

Sancta Agatha cum eſſet ex nobili genere, non tantum in uelo ſicut mulier inceſſit, ſed etiam in ſeruili ueſte, & de hoc reprehenſa gloriabatur ſeſe ancillā Chriſti, ut patet in eius legenda. Ac primū, neſcio magis ne maritos an uxores arguam, aut certe magiſtratum ciuitatis, quod mulieribus talia permittant quibus extenuentur eorum res ſcienter ac uolenter. Cur enim ille non ponit leges, ut alibi fit? aut cur maritus uxorē non compeſcit, cum ſit dominus eius? Aut ſi hoc ſuſtinet uolens, quid miratur exactionem principum? Et uidete, niſi mutaueritis, non ceſſabit, ſed creſcet exactio, de quo uos uolo certificare, quia iſta finita, ueniet maior alia, quia ſic prouocaſtis deū & prouocatis. Nonne debet pudeſcere honeſta matrona, quod tanti precij habet uela, & calyptra, ut modeſto ciui ad integram rem familiarem ſufficeret? Quid dicam de tunicis & ſumptuoſiſſimis abuſibus ſericorum, purpurarum, auri, & argenti? Et ſane mitius damnū eſt, quod in fibulas, catenas, & annulos uertitur argenteos, ꝙ quod in aureas ditas, reticula, fimbrias, texturas, plumaria, ac polymita fit ex ſerico. Hæc enim uſu conſumuntur, illa permanent utibilia, & ſi nondum utilia. Sed quid de illis nouis, neſcio an quæſtus, an damni magiſtris, qui ad plananda uela & cætera linea, rotarum ſumptuoſas machinas ædificant, ut. xviij. xx. florenos conſtent uela. xl. uel. l. conſtet machina planatoria? potuit fulmen rotas ſanctæ Catharinæ paratas perdere, & non poteſt & has uaniſſimas ac mundaniſſimas machinas tangere? Sed hæc omnia ſunt ſigna, quod interior cultus diſplicet, qui non ita diſpliceret, ſi exterior nō ita placeret: facile contemnit honeſta matrona externū cultum, quæ ſtudioſa eſt interni cultus: neꝗ poſſunt uterꝗ ex æquo curari.

Rediit itaꝗ tempus Synagogæ, quod Eſaias cap. iij. deſcribit, dicens: Pro eo quod filiæ Sion eleuatæ ſunt, & ambulabant extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebāt, & ambulabant pedibus ſuis, & compoſito greſſu incedebant, decaluabit dominus uerticē filiarū Sion, & dominus crinē earū denudabit, in die illa auferet dominus ornamētū calciamētorū, & lunulas, & torques & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelides, & murenulas

& olfacto

& olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mu-
tatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſyndones, & uittas, &
theriſtra. Et erit pro ſuaui odore fetor, & pro zona funiculus, & pro criſpāti cri-
ne caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium &c. Ecce quot & quanta mulierū
luxus congregauit. xxj. ornamenta mulieri non ſatis ſunt. Quis non horreat
uxorem ducere? nonne optimo uocabulo tam Græci ꝙ Latini, ornatum mu-
liebrem appellant mundum? quia uelut cōgeries rerum, ita illa mundū quen-
dam conſtituunt. Lege etiam Theophraſtum, B. Hierony. contra Iouinianū,
& Plautum in Aulularia, & uidebis quod mulieri, ſi licentia detur, infinita cu-
piditas eſt ornatus, ideo non explenda, ſed præcidenda omnibus uiribus. Et
quid agit honeſta Matrona, aut uirgo, ut tanto ſtudio cupiat meretricibus con-
formari? aut quid quæris ornatu tanto, ut irrites animos alienorum uirorum?
An ſignificas, quia inuitam habes caſtitatem? An meretrix optas fieri? Quid
quæris alij placere ꝙ uiro tuo? Quis non habeat ſuſpectum hoc uotum placen-
di? Mulier ſatis abunde placet, ſi ita eſt ornata, quod uiro placet, huic enim ſo-
li debet placere, huic data eſt & ſubiecta. Similiter & uirgines, cur ſtulte cupi-
unt placere iuuenibus? An non cogitas, quod terreṫ ducere te, ſi cogitet quod
tanto ſumptu te cogatur ductam ornare? Si uis iuuenem amore capere, audi
utiliſſimum conſilium: Eſto pudica, paucis ornata, paucis uerbis loquens, nec
oculos aliquando in faciem eius iaciens. Maximus cultus uirginis & mulieris
eſt pudica uerecundia: hæc enim prouocat & capit animos uirorum, ſuper om-
nem ornatum. Inſuper neq; ſtabile facit matrimonium, ubi amor carnis, or-
natu excitatus, cito faſtidire facit nuptias: quia non moribus bonis, ſed futili
nixus eſt ornatu. Sic fac, & uirum acquires (etiam deo benedicente) citius, ꝙ
diſſolutiſſimæ illæ uoragines rerum, lupis & meretricibus ſimillimæ, de qui-
bus Pſal. cxliij. Filiæ eorum compoſitæ, circumornatæ ut ſimilitudo templi, id
eſt, præ alijs eminenter decoratæ, ſicut templum præ cæteris domibus eminet,
ornatur & ſpectatur &c.

Mundus mu-
liebris, quia
multas res re-
quirit.

Verecundia
pudica orna-
tus mulieris.

Dictum eſt, quo modo mulier ſe erga uirum habere debeat, ut honoret ſuū
maiorem, ſecundum hoc præceptum, duplici ſcilicet cultu, obediētiæ & reue-
rentiæ, ut ſit prompti cordis, ad eius uoluntatē agens, deinde honoret eum ex
corde, magnifice de eo ſentiēs. Si quærat autē, quomodo poſſit uirum habe-
re in honore, qui ſit difformis, moroſus, ac prorſus nec amore quidem dignus,
nedum honore. Reſpondeo, ſicut de parentibus dixi, quod deus in illo ſuſpi-
ciendus eſt, quia deo placuit, ut uir eius ſit, & uices eius gerat, ut ait apoſtolus,
Vir imago dei eſt, & gloria dei, Mulier autem gloria uiri. Ideo non debet ſibi
diſplicere, quod deo cernit placuiſſe & placere. Magna dignitas uiri, quod no-
men dei & officium participat, ideo honorādus eſt ab uxore. deus enim uir eſt
omnis eccleſiæ & animæ, quod ſacramentū maximum, etiam cauſa eſt, cur ui-
rum honorare debeat mulier, timere, & audire. Auerte ergo oculum a carne,
& deum in uiro agnoſce, & cole, & facile erit honorare eum.

Maritus de-
formis amā-
dus propter
deum.

At contra, Vt uiri etiam ſe præbeant dignos uiri & maioris nomine, nunc
dicendū eſt. Sequitur ergo B. Petrus ubi ſupra: Viri ſimiliter cohabitēt ſecun-
dum ſcientiā, quaſi infirmiori uaſculo impartientes honorē, tanꝗ etiam cohæ-
redes gratiæ uitæ, nō impediant orationes ueſtræ.

Viri erga u-
xores ſic ſe
gerant.

Primum docet uiros, ut non ſimpliciter cohabitent mulieribus, ſed ſecundū
ſcientiam, id eſt, non ſecundum paſſiones & ſenſum tantummodo, uoluptatis
cauſa, nihil diſcernens inter uxorem & meretricem, nam ſic & beſtiæ coha-
bitant

bitant,& gentes. Erudit itaq; oculũ uiri,quo uxorem inſpicere debet,nempe non oculo concupiſcentiæ,ſed ſcientiæ & cogitatiõis: Qua ſcientia duo iubet ſcire & agnoſcere uirum in uxore. Primum,inquit,quaſi infirmiori uaſculo. Secundum,tanq; cohæredes eis ſint mulieres. Et ſic ſeipſum exponit,quid uelit per cohabitationem ſecundum ſcientiam intelligi,ſcilicet ut uir agnoſcens uxorem,& infirmius uaſculum,& tamẽ cohæredem gratiæ habeat eam in honore,& non in paſſione deſyderij. Declaremus autem latius.

Scire debetis uiri,quod mulier ſit infirmius uaſculum q̃ uir,ideo ſecundum hanc ſcientiã eis cohabitetis. Vaſculum uocat,& quo ad corpus,& quo ad animam,nam & uir eodẽ modo uaſculũ eſt,ſed firmius. Mulier eñ ſicut eſt mollioris corporis,ita & animi,ideo ei impartiendus eſt honor a uiris firmioribus. Vaſculum omnes dicimur propter animã in corpore,ut in uaſe morantem.

Honor uaſculi,caſtus amor cõiugij.

Eſt autem iſte honor uaſculi,honor corpori muliebri impartitus,qui nihil eſt aliud,niſi caſto amore uxorem diligere,ut.j. Theſſ.iiij. Vt ſciat unuſquiſq; ueſtrũ,uas ſuũ poſſidere in ſanctificatione & honore,nõ in paſſione deſyderij ſicut & gentes,quæ ignorant deum:hoc eſt,abſtinendum ab uxore eſt,& non eſt ſatiſfaciendũ cõcupiſcentiæ:Sanctificatio enim illa eſt caſtitas. Sed Apoſtolus hæc docens,per obliquũ etiam uxores uiris cõmendare uolens,ut patientiam cum ipſis habeant,uelut epitheto breuiſſimo patientiam uirorum tangit,dicens,infirmiori uaſculo muliebri.q.d. Mulier eſt,infirma eſt,uaſculũ eſt,habens animam nobiliſſimam. Hæc igitur ſcientes impertite eis honorẽ propter eas,tum etiam propter uos,ne impediantur orationes ueſtræ. Paſſiones enim concupiſcẽtiæ,quẽ ſinunt orare? immo aliquod honeſtũ agere? Cũ oratio maxime requirat animum abſtractum a paſſionib9 carnis. Sed cum ſit infirmius uas mulier,etiam ferenda eſt,& diſſimulanda eius culpa,& non exacte ſemp puniẽda pro rebus leuibus,ſicut aliqui uiri nimis tempeſtuoſi facillima cauſa tragœdiam agunt. Sicut Pſal.dicit domino:Si iniquitates obſeruaueris domine,domine quis ſuſtinebit? Ita impoſſibile eſt in re familiari,durare pacem inter uirum & mulierem,ſi alter alteri nihil condonet ac diſſimulet,ſed oĩa ad unguem obſeruet. Quis enim non offendit aliquãdo? Ideo diſſimulanda ſunt multa,ignoranda plurima,ut pacis ratio poſſit cõſtare. Igitur uirum moueat ad uxorem caſte ſeruandam,quod eſt infirmius uaſculũ propter corpus,ſcilicet mollius,& animũ molliorem:deinde magis,quia eſt cohæres tantæ gratiæ. Tertio maxĩe ne & uirorũ ſalus ipſa impediat,uide efficax pſuaſio & uehemẽs.

In re familiari multa condonanda,nõ nulla diſſimulanda.

Similiter Apoſt. Paulus Ephe.v. Viri diligite uxores ueſtras,ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam. Et unuſquiſq; uxorem ſuam ſicut ſeipſum diligat:Vxor autem timeat uirum ſuum,id eſt,honoret ac reuereatur. Pulchre diſtinxit,uir diligat,uxor timeat,utrunq; caſte,caſtus amor deſcendat,caſtus timor aſcẽdat hunc inferior ſuperiori,illum ſuperior inferiori debet. Et Col.iij.dicit. Viri diligite uxores ueſtras,& nolite eſſe amari ad illas:hoc eſt,quod ſupra dixi,ne nimis exquirant & obſeruent materiam obiurgandi.

Vxor timeat uirum.

Quomodo ergo Chriſtus dilexit eccleſiam? utiq; ſpiritualiter,cum non inueniret quod amaret,ſed quod odiret in illa,tamen tradidit ſemetipſum pro ea ſanctificans illã &c. Ita uir ſi inueniat in uxore minus amabile,oportet ut ipſe mutetur,& tradat ſe,id eſt,relinquat ſuum deſyderium,quod non impleť propter defectum uxoris,ut ſic tantummodo ea in illa aſpiciat,quæ amabilia ſũt,& ſic mundet eam ſibijpſi,ut exhibeat eam ſibi abſq; ruga. Quod non fit,niſi,ut dixi,in bono uicerit malum,& diſcat diligere etiam nõ diligibilia,ut fiant

Maritus.

diligibilia

diligibilia, uel ipſis mutatis, uel ipſo. Nam cum omnes res, ſint indifferentes,
poſſunt tum diligi, tum odiri, ſecũdum quod mutatur animus: ut honor mun/
di idem manens, diligitur & oditur ab eodem homine auerſo & conuerſo. Et
iſte eſt modus optimus mutationis, ubi non res & obiectum, ſed potentia mu/
tatur, hoc enim eſt ſtabile. Chriſtianorum eſt hæc mutatio, & dexteræ excelſi,
ſed mundanorum eſt ſolum quærere mutationem obiectorum.

Satis de iſto. Nunc de familia.

Honora patrem & matrem, quod ſub patre etiam intelligatur dominus do/ Serui dños
mus, patet ex. iiij. Regũ. v. ubi ſerui Naaman uocauerũt eum patrem. Inde de/ honorent.
niq; eſt nomen paterfamilias. Quare honorandi ſunt ſeruis ſui domini, eadẽ
expoſitione, qua ſupra, ſcilicet honore ſpirituali intus prompte eis obediendo
& ſublimiter de illis ſentiendo propter dominum, cuius & nomen & officium
in illis lucere uident, cuius & uoluntas hoc uult, ut. j. Pet. ij. Serui ſubditi ſitis,
(ecce obedientia) in omni timore (ecce reuerentia) dominis: non tantũ bo/
nis & modeſtis, ſed etiam diſcolis, id eſt, difficilibus, prauis, moroſis, obliquis, Serui fraudã
tortuoſis &c. Quanquã hic Apoſtolus de ſeruis proprie loquitur, non condu/ lenti.
cticijs, tamen eoſdem tangit idem mandatum. Igitur ſerui qui res dominorum
ſuorum fraudant ſtudioſe ac uiolenter, non ſecus ꝙ fures repetandi ſunt, & te
nentur ad refuſionem, quia mercenarij ſunt, ut ſint fideles. At nunc tota que/
rela totius mundi eſt contra familiam. Ideo hoc præceptũ eis diligentiſſime eſt
notandum, quia hoc non eſt honorare dominos, appellare eos dominos, ſed
ex corde obedire & timere. Et pulchre iſto uerbo Apoſtolus cõſolatur fami/
liam, quæ de dominis ſuis queritur, quod ſunt mali ſeu diſcoli, id eſt, difficiles,
dicens: Hæc eſt enim gratia, ſi propter conſcientiam dei ſuſtinet quis triſtitias
patiens iniuſte. Quæ enim eſt gratia, ſi peccantes colaphizamini, & tũc ſuffer/
6 tis? Et Paulus Coloſſ. iij. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad
oculũ ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timen
tes dominum: quodcunq; facitis, ex animo operamini, ſicut domino & nõ ho
minibus: Scientes, quod a domino accipietis retributionem hæreditatis, domi
no Chriſto enim ſeruitis. Ecce ꝙ pulchre ducit Apoſtolus hoc præceptum in
ſpiritualem intelligentiam, quod ex corde honorandi ſunt domini: quia nõ il/
lis, ſed domino ſeruitur in illis. Si ego hæc tam expreſſe dicerem, nemo crede/
ret. Sed ſequitur quoq; conſolatio eorum, ſicut & Petrus fecit, dicens: Qui eñ Seruorũ con/
iniuriam facit, recipiet id quod inique geſſit (ecce patientiam eorum format) ſolatio, quia
& non eſt acceptio perſonarũ apud deum, id eſt, non uos turbet, quod illi ſunt mercedem a
domini, uos ſerui. Idem eſt apud deum, qui bene uel male operat̃, accipiet. Ea dño ſuſcipiũt
dem Eph. vj. Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in ſim
plicitate cordis ueſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi homi/
nibus placentes, ſed ut ſerui Chriſti (id eſt, quia Chriſto ſeruitis) facientes uo/
luntatem dei ax animo, cũ bona uoluntate ſeruiẽtes, ſicut domino & nõ homi
nibus (in hoc enim non hominũ, ſed dei uoluntatẽ facitis, & deo ſeruitis) Sci/
entes quoniã unuſquiſq; quodcũq; fecerit bonum, hoc recipiet a domino, ſiue
ſeruus, ſiue liber. Et Tit. ſecundo. Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe, in omni/
bus placentes, nõ contradicẽtes, nõ fraudantes, ſed omnem fidem bonã oſten
dentes, ut doctrinam ſaluatoris noſtri dei ornent in omnibus.

Contra, dominos oportet etiam ſe non tyrannos exhibere, quia ut ſupradi/ Dñi nõ ſint
ctum eſt, impoſſibile eſt, ut ſeruus non aliquando obmittat aut cõmittat: opor tyranni.
tet multa diſſimulare in bono ſeruo. Nam ſi illi debent obedientiam & reue/

rentiam

rentiam, utiq; domini etiam debent clementiã & beneuolentiã. Vnde Ephe. vj. Et uos domini eadem facite illis, remittentes minas. Scientes quia & ueſter dominus eſt in cœlis, & non eſt perſonarum acceptio apud deum. Quis enim poteſt ſeruire ei, qui ad omnẽ auditũ increpat, iurgat, totuſq; turbulentus eſt.

Mercenarij mali.

Hos ſequunt & alij mercenarij & operarij, ut manuales murarij, fabri lignarij, & ſimilis generis, de quibus & fraude eorũ ubiq; grandis eſt queſtio: multo precio conducunt, pigre operantur, & maiore parte fraudant dominos quibus ſeruiunt: & heu nullam conſcientiã ſentiunt in hocipſo, quaſi non manifeſte ſint latrones & fures alienæ rei, quam iniuſte accipiunt, dum non ſatis laborum pro ea faciunt.

Magiſtratibus nõ obloquendum.

Nouiſſime huc pertinent epiſcopi, & principes, plebani, & ſenatus, utrũq; ſcilicet dominium: qui ſunt ꝙ maxime timendi, quia gladium domini portãt, quibus cauendum eſt, ne obloquatur ullus, quia lex dicit: Principi populi tui ne maledicas. Et iterum: Dijs tuis nõ detrahas. Et heu nullis liberius detrahit ꝙ illis: Nullus timor eſt dei in illis præſidentis. Omnis eñ poteſtas a deo eſt, & licet exactionent & premãt ruſticos, aut ciues ſuos, aut ſacerdotes, tamen ſunt ferendi, non ſecus ac manus domini prementis peccata noſtra, & demerita. His quia præ potentia non poſſunt nocere in operibus, nocent in uerbis ideo lex præcipit, ne detrahatur eis, neq; maledicat. Hoc eſt enim iudicare ſuũ ſuperius, quod omnino repugnat ordini. At quo illorũ uita magis eſt in luce, eo magis iudicatur & repræhenditur, ſed minus catholice, immo orthodoxe.

Concludamus.

Auaritia ſacerdotũ pietatem oppugnat.

Chriſtiana doctrina.

Iudæi hoc præceptum irritum fecerunt, quando pro ſua auaritia docebant: Munus quod per me tibi prodeſt, id eſt, ſi obtulero illud pro te deo, erit utilius ꝙ ſi tibi dedero. Quãuis & nunc illa ſtultitia paſſim regnet, agente eadem auaritia ſacerdotum, ut plus tribuant ad mortuos lapides & ligna, & paratiore animo, ꝙ proprijs parentibus, ac proximis uiuentibus. Quare (ut dixi ſæpius) ne cum Iudæorũ uaniſſima hypocriſi, legem dei obliti, arguamur. Primũ honoremus dei præceptum, & ſic honoremus, ut ſpiritualiter illud operemur, & intelligamus. Hoc eſt, ut ante omnia iſtis externis bonis, ſeu corporis, ſeu rerum (quia deus illorum non eget, nec ullum uerbum de ijs ſibi cõferendis, in primis præceptis poſuit, ut dicit apud Hier. vij.) parẽtibus obſequamur, ſi egeant, deinde propinquis, poſtea pauperibus & egenis. Tandem quibuſcunq; opus fuerit, mutuo uel gratis demus, proximis & fidelibus. Et non ſic, ut illis prætermiſſis (ut nũc furor regnat) templa, imagines, uela, uaſa, in illis ſumptuoſe comparemus. Hæc ſint nouiſſima & modica, quia non neceſſaria. Neceſſarijs enim caremus, quia ſuperflua ſtruimus. Nõ enim neceſſe ut ſuperfluis ſtudeamus, cum tot ſint neceſſaria ad ſalutem, ut nemo ſufficiat ea perficere. Alioquin ſi illa ſunt neceſſaria ad ſalutem, ubi pauperes ſaluabuntur, qui hæc non habent? Sed nunc miſerrimo tempore ita illis inſtatur, tanq; hæc ſint & neceſſaria & ſola ad cultum dei pertinentia, cum ad hominum conſolationem data ſint, & deus non egeat, ſed homo illorum, & non dantur hominibus, ſed deo, mira cæcitate. Et ſunt qui dicant: Scimus quod non eget deus illis: ſed non reſpondent, ſi dixeris eis: Cur ergo das illa deo non cupienti, & ſubtrahis eadem fratri indigenti, contra uoluntatem dei præcipientis? Et tantum de illo præcepto quarto.

Tẽpla nimiũ ornantur.

Præceptum

PRAECEPTVM QVINTVM, NON OCCIDES.

Dictum eſt de præceptis, quę reſpiciunt deum tam in ſeipſo, ꝙ ſuis loců tenĕtibus. Iam ſex ſequentia reſpiciunt proximum. Et uide mirum & aptum ordinem. Incipit enim prohibitio a maiori uſq; ad minimum: nam maximum damnum eſt occiſio hominis, deinde proximum uiolatio coniugis, Tertium ablatio facultatis. Quod qui in ijs nocere non poſſunt, saltĕ lingua nocent, ideo quartum eſt læſio famæ. Quod ſi in ijs nõ præualent omnibus ſaltem corde lædunt proximum, cupiendo quæ eius ſunt, in quo & inuidia proprie conſiſtit, de quibus uidebimus. Talis proceſſus eſt & in primis, iiij. Nam maximum eſt corde, ore, opere abijcere deum, deinde ſaltem ore in uanum nominare, quem corde & ore confiteris. Tandem, quem ore & corde colis, opere non colere. Et nouiſſimum, in ſuis uicarijs deſpicere, quod licet leuius ſit inter quatuor illa, tñ eſt maius, ꝙ cætera quæ ſequuntur, eo quod nõ deus proprie in illis impetitur, ſed homo & proximus. Hoc autem præceptum ſicut, & omnia alia, ad literam traduxerunt phariſæi: tanꝙ nullus contra ipſum faceret, niſi manu propria occideret alium. Sic docebãt, & ita quoq; uiuebãt. Quod aũt ſic docebãt, patet per omnes prophetas. Vnde & Pſal. xviij. intuitus, quod docerĕt opera illa externa tantum, non ex corde, tædio affectus, dicit. Cœli enarrant gloriã dei, & opera manuum eius annunciat firmamĕtum. q. d. iſti ſolummodo docĕt opera hominum, non opera dei: Quibus fit ut legem dei corrumpant, quæ eſt immaculata, cõuertens animas, ſed illi ſolas cõuertũt manus. Et ratio eſt, qa lex eſt ſpiritualis. Et hic notandum, quod quãdo lex dicitur ſpiritualis, intelligitur non quod ſit myſtice intelligenda, ſicut intelliguntur figuræ & myſteria: aliud enim eſt myſticum, & aliud ſpirituale: ſed ſpiritualis dicitur, quia ſolo ſpiritu impletur, & ſpititum requirit: hoc eſt, niſi corde, & hilari uoluntate impleatur, nõ impletur. Sed talis ſpiritus non eſt in nobis, ſed datur per gratiam ſpiritusſancti quæ facit uoluntarios in lege domini. Vnde quando auditur lex quæcunq;, pręcipiens illa uel illa, ſemper oportet cogitare & ſubaudire, quia pręcipit uoluntate talia facere, id eſt, libere ſine timore pœnæ, & ex hilaritate: quod cum in nobis non ſit, ſtatim intelligitur, quod lex cogit ire ad gratiã, ut impleaſ. Sic Pſal. j. Sed in lege domini uoluntas eius. Qui autem myſticum & ſpirituale idem intelligunt, oportet ut decalogum legis non ſpiritualem intelligant, ſed tantũ ceremonias legis, cum nullum ſit myſticum præceptum in illo. Ac per hoc Apoſtolo reſiſtant Ro. v. Lex ſpiritualis eſt. & loquitur de lege decalogi, ut patet expreſſe in textu. Quare myſticum & ſpirituale differunt, ſicut ſuperius & inferius. Omne ſpirituale eſt myſticum, ſed non contra, quia ſpirituale eſt nihil aliud, niſi quod eſt uel ſignificat uiuam uoluntatem ad facienda uel obmittenda. Myſticum autĕ ſæpe ſignificat externas operationes, ut immolatio paſſeris ſignificat carnis maceratiõem: ſed hæc eſt adhuc literalis, licet myſtica, quia poteſt fieri ſine ſpiritu & uoluntate: quia & euangelij præcepta ſæpius in litera ſeruantur ex timore & non ex uoluntate, ꝙꝙ uere ſecundum euangelium uiuere ſit præcepta ex uoluntate libenter facere. Et qui aliter uiuit, non ſecundũ euangelium uiuit, ſed ſecundum literam legis. Quocirca qui intelligentiam ſpiritualem, & doctrinam ſpiritus intelligunt ipſum euangelium, & hoc ſecundum opera exteriora, prope ſunt Pelagiani; quia talia opera etiã ab impijs fiunt. ſed

Damnũ omne prohibetur.

Lex ſpiritualis eſt.

Myſticum ſæpe externa ſignificat.

Vere ſecũdũ euangelium uiuere.

Opa euangelij ab interiori dicũtur, ab exteriori opera hominum

opera euangelij non nominantur ſecundũ ſuum exterius, ſed ſecundum ſuũ in/
terius, Ideo ſunt opera abſcondita, licet foris luceant, uoluntas tamen latet. Ea/
dem cauſa etiam uocantur opera dei, quia ſunt opera gratiæ & ſpiritus, cum ho
mo ex ſe non habeat uoluntatem iſtam, ac per hoc nec opera ipſa. De iſtis ergo
operibus in ſcriptura frequens eſt mẽtio. Et opera hominum acriter arguuntur
quod ſunt ſimilia quidem ueris, ſed uera non ſunt, quia ſine uolũtate gratuita
fiunt, ſed ſemper habent uel timorem pœnæ, uel amorem cõmodi pro fine. Ta
liter enim Iudæi uiuebant & docebant, ut dixi. Nam cum Chriſtũ ad Pilatũ du/
cerent, nolebant eum interficere, ne peccarent, ſed tradiderunt eum ad occiſio/
nem. Sic Saul quoq; de Dauid, Non ſit manus mea in illum, & tradidit illum in
manus Philiſtinorum, quaſi ideo eſſet innocens: quia non manu occideret/
ſed corde.

Phariſaica opa facinuſ nos.

Quocirca Chriſtus Matth. v. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſq; ſcribarũ
& phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorũ. Et quare hoc? quia accipie/
bant legem ſecundum dicta & ſonum ſyllabarum, id eſt, non ſecundum inten/
tionem legiſlatoris. Ideo dicit, Audiſtis, quia dictum eſt antiquis. q. d. dictum,
ſed non intellectum; uerba tantum audierunt, intellectum autem non cogno/
uerunt, ideo ſecundum literam uixerunt, & hoc totum, quia fuerũt antiqui, car/
nales, Adamitę, terreni. Ego autẽ dico uobis. quibus uobis? utiq; non antiquis
ſed nouis cœleſtibus, Chriſtianis, ſpiritualibus, ſpiritualiter dico, Igitur audia/
mus, quomodo Chriſtus hanc legem ſpiritualiter exponit. Et uidebimus quot
genera contra hoc mandatum peccent.

Primi itaq; ſunt, qui iraſcuntur in effectu, qui occidunt ad literam & in ope/
re: de quibus dicit, Qui autem occiderit, reus erit iudicio, uel potius, reus erit iu
dicij, aut iudicio, in dãdi caſu, pro eo quod eſt obnoxius iudicio. Hoc facile om
nes intelligũt, niſi quod ſub opere illo cõprehendũtur omnes qui hortati ſunt
conſilium, auxilium, aut quocunq; alio modo cauſam mortis dederunt, aut ſo
cij & participes fuerunt.

Occidentes in uerbo qui ſint.

Secundi ſunt, qui iraſcũtur in uerbo, de quibus dicit: Omnis qui dixerit fra/
tri ſuo, fatue, reus erit geennæ ignis. In uerbo autem fatue, intelliguntur omnes
maledictiones; contumeliæ, blaſphemiæ, quæ procedũt ex ira deliberata. Tales
enim & ſi opere non occidunt, tamen uerbis ea ſuper ipſum dicũt: quæ ſi fierẽt,
utiq; ille moreretur. Quomodo enim uiueret, ſi diabolus auferret, ſi peſtilentia
occideret, ſi fulmen percuteret? immo aliquando uſq; ad animæ mortẽ maledi/
cunt, dicentes, ut abſorbeat te ignis inferni. Aſſumit aũt Chriſtus uerbum mo/
deſtius, ſcilicet fatue, ut intelligamus quid ſit de illis, qui durius maledicunt, &
hoc ex ira plena, & quæ optet interitum illius, quem maledicit.

Iraſcentes in ſigno.

Tertij ſunt, qui iraſcũtur in ſigno, de quibus dicit: Omnis qui dicit fratri ſuo
racha, reus erit concilio. in quo intelligũtur omnia ſigna alia, quæ ex eadem ira
mortali procedunt, ut ſunt auerti facie, tacere ſalutationem, aut reſponſionem,
gratulatorijs uerbis malũ eius proteſtari, & indignabundis proſpera eius pro/
ſequi: de quo philoſophus. ij. Ethi. fecit uirtutem Nemeſim. Nam hoc ſignum
leuiſſimũ Chriſt⁹ ponit, ut iudicandũ relinqueret de prioribus, immo quia par
ce & uerecũde exprimit ſpirit⁹ mala hominũ, ſed profunde uult intelligi. Racha
certe, ſi meo iudicio ſentire liceat, etiam uſitatũ uidetur apud omnes linguas, nã
& nos cũ indignamur, fragorẽ quodam gutturis proferimus, uelut caninũ arch
ſeu rach. Talem eñi fragorem & aſperitatem gutturis, puto dominũ ſignificare
uoluiſſe per dictionẽ iſtam, & hoc eſſe quod alij interiectionẽ indignantis ex/
ponunt

ponunt. Non eſt enim alia interiectio indignantis & quidem uehemẽtior, rach ſeu rarch, ut notũ eſt. Talis itaq; licet nec uerbo, nec opere occidat, tñ id ſignat, quo cupit eũ non eſſe, ira motus, ideo occidit ſigno.

Quarti ſunt, qui iraſcuntur affectu, & is gradus eſt cauſa, qua ſupradicti ſunt peccata: quo ſine, ſi etiam fierent, & poſſent fieri, non eſſent peccata. Ipſe enim affectus iræ eſt caput & uita iræ uerbalis, ſigni & operis, ſine quo nõ eſſent ira. de quibus dicit: Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus eſt iudicio. Tales eñ licet nõ occidant opere, uerbo, ſigno, tamen corde: de quibus Ioan. in Ca. ſua. Qui odit fratrem, ſuũ homicida eſt, quare? quia non fauet ei uitã, ſed mortẽ: ideo quo ad cor, eſt occiſor fratris coram deo.

Iraſcentes affectu.

Igitur hoc præceptũ, eſt profundiſſimũ, nec ullus eſt qui id impleat ſine gratia, cũ nullus ſit, quin habeat cui iraſcatur, ſi recte ſeipſum conſyderet, alioquin falſa erit oratio dominica, quæ dicit: Sicut & nos dimittim⁹ debitorib⁹ noſtris.

Sine gratia nõ poſſumus hoc pceptum adimplere.

Sine charitate eñ impoſſibile eſt, ut hoc præceptũ nõ tranſgrediať, aut eñ diligit, aut odit homo proximũ ſuũ; licet nunc nati ſint neutrales quidam, dicentes, quod poteſt nec diligere, nec odiſſe. uerũ tu ne illis confidas ſuadeo.

Quare qui uult hoc præceptũ implere, ſtudeat omnibus modis omnẽ hominẽ dulci effectu diligere, immo petat a dño gratiã dilectionis. Et non ſibi fruſtra palpet, quod neminẽ odiat: ualde eñ mitis, & humilis eſt homo, qui hoc pręcepto non peccat. Quia ſpiritualis illa ira, quę prohibetur in iſto affectu, ita profunda eſt, ut etiam foris non apparente ſigno uel uerbo, intus uehementiſſime uiuat, de quibus Eſa. x. Væ uobis, qui profunde eſtis corde, & quorum ſunt in tenebris opera eorum.

Eſt aũt & ira alia ſpiritualis & bona, quę uocatur zelus dei. Nã niſi dñs etiam uellet ſignificare irã bonã, abſolute dixiſſet, Omnis qui iraſciť. nunc dicit. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, ne contradicat ſibijpſi, ubi ait. Qui odit animã ſuã in hoc mundo &c. Quare ira & odium ſuijpſius eſt nobiliſſimum, de quo alias.

Sufficit itaq; nobis huius præcepti iſta expoſitio domini, præter hoc quod & multos mouit, cur dominus hunc ordinem fecerit, ut ſimplicem iram iudicio, Racha concilio, fatue geennæ deputarit? Nam id facile patet, quod per iudiciũ, quod dicit lex, Qui autem occiderit, reus erit iudicio, intelligantur hæc omnia tria in ſpiritu, ſicut ipſe dominus legem interpretatur: quod ſicut ſub, Non occides, comprehenſa eſt uniuerſo prohibitio iræ, ita ſub iudicio uniuerſa pœna irę Cur ergo nunc iudiciũ diſtinguit a concilio & geenna? Primus Lyra, ſentit q̃d textus ſit tranſpoſitus, cum concilium prius uideatur q̃ pœna. B. Aug. lib. j. de ſer. do. dicit, quod ordo grauitatis hic oſtẽdiť in pœna, ſicut & eſt in ordine culpæ. Sed quomodo id peragatur inuiſibiliter in animabus, non poſſe dici. itaq; relinquit incognitũ, ſolũ hoc aſſerens, quod grauior, & grauior pœna illis gradibus eſt expreſſa. Nam in iudicio adhuc datur defenſioni locus. In concilio uero tractatur de conuicto, qua ſententia ſit plectẽdus. In geenna uero eſt certa & definita damnatio rei. Per illũ itaq; proceſſum iuridicum exprimitur grauitas differentium criminum, quæ quo modo uindicentur, cum id B. Augu. non expreſſerit, nec poſſe exprimi dicat, ego quoq; deſiſtam exprimere. Nam ſi dominus differentes pœnas uellet illis gradibus ſignificari, ita quod reus iudicio, nõ ſit reus concilio, aut geenna: ſequitur quod mortalis inuidia non ſit rea geennæ ignis, neq; maledictio, neq; detractio, quod eſt falſiſſimũ. Immo ſequiť, quod occidens opere, peius mereatur ſupplicium q̃ geẽnam ignis, quia peior & grauior illis tribus eſt, cũ tamen non ſit peius ſupplicium.

Iudiciũ, conſiliũ, geenna gradus pœnæ ſignificãt.

Quare ut meditari liceat ſine temeritate omniũ iſtorũ quatuor, ſeu ſint plures gradus occiſionis, etiam in opere. quod utiq; uerum eſt, quia grauius occidit, q̃ patrem & matrem aut uxorem occidit, q̃ alium hominẽ: una eſt pœna, ſcilicet æterna dãnatio, & geenna ignis, ſed differentibus gradibus inferenda. q̃d ſignificatur illis ordinibus graduũ. Nã ſicut remotior eſt a pœna, & tardius ad eã uenit, qui iudicio tantum ſiſtitur in temporalibus: ita tardius, id eſt minus intenſe ac leuius ponitur in inferno, qui ſolum iratus fuit. Nam quod in tempore eſt tarditas aut celeritas, hoc in ęternis eſt intenſio, aut remiſſio: immo tarditas & celeritas in corporalibus proueniunt ex intẽſione & remiſſione ſpiritualium, ut patet in feruidis & ignauis animalibus, quæ multa breui, & modica longo tẽpore perficiunt. Segnis ẽm anima, modica agit, ubi intẽta facit plurima. Ita ſicut qui concilio reus eſt, propior eſt malo ſuo, q̃ qui iudicio, & tamen remotior, q̃ qui geennæ, ita intenſius in illa punitur hic q̃ ille. Reus uero geennæ ſine mora eſt id eſt, intenſe nimis punitur, & nõ remiſſe. Qui uero occidit & peius q̃ occidit utiq; intenſiſſime punietur. Hęc ita dixerim, ut nihil affirmauerim.

Sed ſunt quidam occulte ſuperbi, qui ſecure ſibi perſuadent ſeſe nõ eſſe reos huius præcepti, quia nõ occidunt, nõ iraſcuntur, nec cõſcij ſibi ſunt odij: quod poteſt fieri & uerum eſſe, ſed nõ in hoc ſeſe iuſtificatos putare debẽt, & hoc pręceptum penitus euacuaſſe ac impleſſe. Quia lex immaculata, & igne examinata, ac ſeptuplum purgata. Idcirco non ante ſe quis glorietur non peccare in ira contra fratrem, q̃ ſe ſenſerit ita mitẽ, & pacatum, ut ſi auferãtur ei etiam omnia cum uita, non uelit iraſci contra auferentẽ, ac non iraſcatur cum fuerit ita factũ. O q̃ grande & profundum eſt uerbum hoc. Facile eſt non iraſci pacificis, & ijs qui non lædunt, hoc & gentes, hoc beſtiæ quoq; faciunt, & beſtiæ etiam immaniores. Quã egregia ergo eſt iactantia iuſtitiæ, quod non iraſceris pacificis, ſcilicet uſq; ad ſerpentum & leonum perueniſti manſuetudinem. Verum ſi auferatũ tibi pecunia, domus, pater, mater, frater, ſoror, filius, ager, corporis membrũ, & ipſa uita, hic uide ſi poſſis, non ſolum non iraſci, ſed etiam gaudere, & benedicere deum, ac benefacere hæc facientibus. Si hæc potes, gratias age, quia gratiam dei habes. Si non poſſe te inueneris, intellige radicalem illam irã, ipſam ſpiritualem occidendi uoluntatem intus latentem. Hanc ẽm lex prohibet & expugnat ideo gratia hic opus eſt, quam ſic cognita impoſſibilitas per legem cogit quærere.

Iraſci, ne uelle quidem debemus.

Dicis itaq; mihi, ita ne purũ eſſe oportet hominẽ, ut ne uelit iraſci quidem in omnibus malis ſibi illatis? Reſpondeo, ita purum utiq;, quia nihil inquinatum intrabit in regnum cœlorum. Quã diu enim iſta manet uoluntas in nobis, quę data occaſione ruit in iram, ſumus immundi. Oportet ergo ita mũdam fieri, ut non ſolum, ſicut dixi, non iraſcatur, ſed etiam benedicat maledicentibus, benefaciat perſequentibus, gratias agat deo in aduerſis, & optet plus aduerſitates, ut ſolum peccatũ odiat, & non pœnam, ſecũdum illud: Benedicite lux & tenebræ dominũ. Et, Benedicam dominũ in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo

Oderit pctm̃ nõ pœnam.

Ideo quod Iudæorũ ſancti tales nõ eſſent, dictũ eſt de eis Pſal. viij. Deſtruas inimicũ & defenſorẽ. Ideo dixi, quod lex eſt ſpiritualis, qui ẽm aliter hoc præceptũ intelligit, Iudaice & literaliter intelligit, & non abundat iuſticia eius a iuſtitia phariſæorum.

Lędendi gradus exponuntur.

Inde B. Auguſti. lib. j. de ſer. do. ſex gradus colligit in hoc mãdato. Primus eſt, lædere etiam ſi non ſis læſus, quæ eſt ſumma iniuſtitia. Secundus eſt, lędere grauius q̃ ſis læſus, quod accedit ad legem Moſi. Tertius eſt, lædere tantũ quãtum ſis læſus, hucuſq; lex Moſi proceſſit, quæ dicit, Dentem pro dente, oculum pro

lſũ pro oculo,hæc eſ͞m donat aliq̃d, cũ maiori pœna dignus ſit nocẽs, innocẽs omni iure. Quartus eſt,læſus non lædas tantũ,quãtũ ſis læſus. Quintus eſt læſus omnino non lædere,hic appropinquat præcepto domini , ſed nondũ eſt ibi. Sextus eſt,læſus,paratus ut ſis amplius lædi,hoc eſt,alterum maxillã præbere.Vide itaq; funditus iram extirpari uelit,ut non ſolum non iraſcatur, ſed etiam optet lædi.hic enim mundus eſt.Nonne qui hæc audis,cogitas illud Pſal. Latũ mãdatum tuũ nimis? Quod ſi quis nõ læditur ab alio,neceſſe eſt,ut ſeipſũ lædat,& iraſcatur ſibi multis cõtritionibus.Ideo nõ eſt melius,niſi ut ſicut præceptum eſt diligi proximũ ſicut ſeipſum,ita quiſq; odiat ſeipſũ ſicut proximum, ut ſic omnia reducantur ad iuſtam formam.

Quocirca, uis iraſcibilis, quæ hoc præcepto occiditur & mortificat͠, ipſa eſt inimica crucis Chriſti. Ideo quoniã ipſa eſt homicida,& occidit,oportet ipſam quoq; non uulnerari, ſed prorſus occidi & mortificari,& legem talionis in illã exerceri.Qui eſ͞m occidit,occidetur,occiditur autem iſta lege,id eſt,ſignificatur occidenda,gratia aũt ſola occidit eam in effectu.Qua occiſa,homo fit mitis, patiens,ſuauis,ad quoſcunq; etiã paratus inimicos diligere,& eis benefacere,gaudere in tribulationibus.Quæ omnia impedit impatiens illa,ac cruda, uis iraſcibilis,quã heu pauci attendunt,ſecuri de alijs ſuis bonis operibus ,ignorantes uehementer ſit ſpiritualis,& immaculata lex domini.

Iraſcendum propter malum culpæ.

Igitur qui amat crucem,& gloriatur in cruce domini,hic eſt qui non occidit, nõ iraſcitur . Nã hæc eſt uera differentia ſpiritualis iræ bonæ & malę.q̃d ira mala propter mala pœnæ tantũmodo iraſcatur: Bona aũt ſolum propter mala culpæ,ideo ſibi tantum diſplicet,& ſeipſam odit propter peccata, omnes alios diligit & non odit ullum propter res ablatas.

At dicis.

Pauci ſaluantur.

Si hoc ita eſſet,nullus ſaluus fieret,uel nimis pauci.Reſpondeo,ideo dixi,q̃d ualde ſpiritualis eſt lex,& eo conandũ ut ſic impleatur , nec mirum quod pauci ſaluantur,nec tamẽ ideo deſperandũ,quia quod impoſſibile eſt nobis, deo poſſibile eſt ,ut Luc.xix. Quæ ĩpoſſibilia ſũt apud hoĩes,poſſibilia ſunt apud deũ, hoc eſt quod dixi,lex recte & ſpiritualiter intellecta terret hominẽ, & cogit humiliatũ ad gratiam confugere , ac de ſeipſo deſperatum,oculos in cœlum leuare,& dicere: At te leuaui oculos meos,qui habitas in cœlis,&c. Et iterum Leuaui oculos meos in montes,unde ueniet auxilium mihi . Quia hic nulla eſt fuga huc enim oportet hominem uenire , ut ſit ita mundus, ſiue hoc fiat in uita,ſiue in morte,ſiue in purgatorio . Noli ergo ſuperbire,quod non pecces, ſi ſentis te iraſci pro temporalibus,quia nondum es in ſpiritu iuſtus cum Chriſto,ſed cum Moſaicis in carne. Quod autem de iſto pręcepto dixi , de omnibus intelligẽdũ eſt ſimili modo. quodlibet eſ͞m illorum eſt ſpirituale,immaculatum,fidele,probatum,purgatum ſeptuplum,licet raro ſic exponatur.ut Pſalm.xj.de eiuſmodi conquerit͠.Vnde quod in Græc.dicitur,Omnis qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa,merito per B.Hiero.iubetur eradi.tollit͠ enim (ut ipſe ait) omnis occaſio iræ in iſto præcepto. Et illud additum eſt,quia in ueris libris non habetur.

Iraſcẽs p̃ temporalibus nondũ eſt in ſpiritu iuſtus.

Sine cã , adiectitia particula iuramenti.

At obijcitur. Tu de perfectis loqueris,non autem omnes damnantur imperfecti. Reſpondeo iterum eſt . Sunt gradus in iſto & quolibet præcepto , ut iſti quatuor a domino in euangelio iſto deſtincti,& ſex per B . Augu.ut uiſum eſt Primum eſt enim,ne occides opere , tamen prõſpiciendum ne etiam uerbo,ac deinde ne ſigno,inde nec corde. Quod ſi nunc mereri etiam uolueris,oportet ut etiam libenter optes aduerſa, & feras cum gaudio . Scio non oportere ſtatim

Conandũ ad perfectionẽ Chriſtiano.

eſſe perfectum, ſed gradatim aſcendendum. Verum oportet tandẽ perfici, & tẽdere ſemper ad profectum, & non ſtare ac contentum eſſe in aliquo graduum prædictorum, ſicut multi faciunt, peius peccantes propter non proficere, ꝙ alij propter non incipere, eo quod illi ſuperbiant de incepta iuſtitia.

Inde deniꝙ ſæpius uenit, ut peſſimi peccatores, ac meretrices, compuncti ſtatim ita perficiantur, ut in ſupremum gradum euolẽt, parati omnia amittere, & ſuſtinere cum gaudio, ubi alij multis annis laborantes, nec ſecundum attingunt.

Fomes pc̃ti ꝑ confeſſionem non tollitur.

Quod ſi dixeris, non mirum quod magni peccatores ſic cõpungantur. Ecce ecce, hic te audio phariſæe, tu non es magnus peccator, non es ſicut cæteri hominum, inueniſti uias tuas bonas. Et cæcitas nimis profunda & lata, quaſi iſta ſuperbia non ſis peior illis omnibus. Igitur cogitandum ſemper, ut non tantum ira, ſed fomes ipſe iræ, & totus Adam occidatur, arbor cum fructibus & radice. Ira enim uiri iuſtitiam dei nõ operatur. Non enim præcepta ſic tantũ ſunt diſcenda, ut ſcias confeſſionem facere, quia iſte fomes non pertinet ad confeſſionem, ſed tantummodo opera, neꝙ tollitur per confeſſionem, quia neꝙ per baptiſmum. Sed cognoſcendum peccatum, & quid faciẽdum tibi ſit, & quid a deo petendum: per legem enim cognitio peccati. Quia præceptum dei plus requirit, ꝙ poſſumus.

Præcepit ultra uires noſtras, ut nobis miſereat.

Sed hic clamãt, ergo impoſſibilia præcipit? hæc eſt blaſphemia, ergo iniuſte damnat. Reſpondetur, non, ſed ideo præcipit, ut miſeriatur & humiliet ad gratiam quærendam. Qui enim ſolum diſcit ea, ut poſſit confiteri, uadit præſumens facere quæ didicit, & peius ſemper ruit, nihil aliud faciens, niſi quod conſcientiam auget & magnificat.

Corollarium.

Pc̃tũ eſt non eſſe perfectũ, ſed nõ oĩbus imputatur.

Quod homo non eſt perfectus, ſicut debet eſſe, peccatum eſt, ſed aliis { imputatur,
non imputatur.

Imputatur ijs qui ſtant, quia tales peccatũ ſuum non odiunt, quod eſt in eis, ſcilicet fomitem, ac per hoc diligunt, & fœdus cum gentibus Cananæis ineunt Non imputatur eis qui ſtudio aſſiduo illud expugnant, propter hunc enim feruorem & profectum non imputatur eis, licet ſit in eis; quia licet ſit in eis, tamen non eſt in eorum uoluntate, ſed contra uoluntatem in carne, Ideo nõ eſt in eis, quod eſt in eis. Vnde Apoſto. dicit: Scio quod non habitat in me, id eſt, in carne mea bonũ, habitat in eis, ſed non regnat in eis, ſicut Iebuſæi inter filios Iſrael ſed non regnabant. Et Rho. vij. Nihil damnationis ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu qui non ſecundum carnem ambulant. Quare? quia qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum concupiſcentijs ſuis. Ambulant enim aſſidue cõtra carnem, non ſecundum carnem, id eſt, expugnant fomitem, quem illi ſtertentes ſecure omittunt, de operibus contenti bonis.

Fõmes pc̃ti totus extinguendus.

Quid enim putas ſignificat paſſio & mors Chriſti, niſi mortem ueteris hominis ac totius Adam? qui licet non ſubito occidatur, tot tamen alapis, colaphis, flagris, ſpinis, tandem clauis pungendus & fodiendus, donec expiret inclinato capite. Caput eſt ipſe fomes intima radix iræ & concupiſcentiæ, qui non occiditur niſi multis aduerſitatibus fractus, tandem quieſcat mortuus.

Idem ſignificatũ eſt, quod olim filij Iſrael omnes mortui ſunt in deſerto, præter Ioſue & Caleph, & non niſi alia generatio intrauit terram promiſſionis, quæ ſecundam circumciſionem in ſpiritu figurabat, ut non tantum a temporalibus, ſed & a ſpiritualibus bonis abſtineretur.

Nunc

Nunc uideamus Theologos noſtros, quid de præceptis iſtis ſentiant. Dicūt itaq;, quod intentio legiſlatoris non fuerit, ut in charitate ſeruētur, niſi quis uelit uitam ingredi, ſecundum illud: Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Alioqui (inquiunt) ſequeretur quod peccaret, qui non occideret, & hanc obmiſſionem ſine charitate præſtaret. Ecce hæc dicunt ij, qui nobiliores in Theologis. Quid aūt dicunt, niſi quod iudæi etiam ſapiunt & dicunt, ſcilicet literam & traditionem facientes ex ſpiritualiſſimo mandato dei? Non occides em̄, intelligūt id eſt, non facias opus homicidij: quod utiq; cum facile contingat obſeruari, ſtatim irruunt & dicūt, præceptū eſſe ſeruatum, niſi forte non in charitate: ſed hoc nō eſt peccatum, nec tranſgreſſio huius præcepti. Quid faceremus iſtis pharſaicis interpretibus, ſi non ipſe dominus hoc preceptum expoſuiſſet? prompti em̄ eſſent negare, quod in illo ira cordis etiam prohibita ſit, niſi quando non irritatus, ex malicia iraſceretur homo, quod tamen neſcio an huc pertinere ſentiant. Si ergo ſcirent, quod iſta malignitas irę radicalis radicitus hic prohibetur, utiq; non negarent præceptū in charitate fieri iuſſum eſſe, niſi dixerint aliquē, ſuis uiribus poſſe iracundiam in mititatem mutare ſine gratia.

Præcepta ſūt in charitate perficienda.

Secundo, illud quoq; uel ſomniāt, uel ſomniare cogunt. Quod non occides &c. referatur ad tempus quietis, in quo ſi quis iraſceretur, peccaret, quod ille nimirum uult, qui gloſſauit, ſine cauſa. q. d. ſi fuerit non pulſatus iniuria &c. quaſi non peccet, ſi læſus indignetur lædenti. non em̄ hucuſq; intrāt in præcepti cognitionem, ut uiderent, quoniā omnia referūtur ad tempus tentationis & probationis, ut homo ibi agnoſcat ſpiritum eorum, & carnalitatem ſuā, dum ſenſerit ſeſe rapi uiolenter ad peccādū, & non inuenit in carne ſua bonū, ut gemat ꝓ gratia ſanitatis, hic enim ſine gratia homo non poteſt iram obmittere, & impatientiam: ut patet experientia. Alioqui non doceretur homo hic aliā irā ponere ꝙ diabolicam, quæ eſt, nō irritatū iraſci ac nocere, quæ nullis ferme beſtijs ineſt aut ꝙ pauciſſimis. Similiter ſomniant de actu diligendi deum ſuper omnia, ſcilicet in tēpore quietis, & non cogitant ꝙ impoſſibile ſit in tentatiōe & paſſione.

Sine cā male exponunt.

Hoc totum illi pulchre abſcondunt, quando diſputāt ſolum de operibus præceptorū ſecundum faciem ſyllabarū. tunc em̄ inueniunt Iudaicæ illius cæcitatis monſtra, ſcilicet quod gratia non eſt neceſſaria, nec intenta in præceptis, niſi cōditionaliter, & hoc non propter defectū hominū, ſed propter intentionem præcipientis, ut gratia fiat odioſa cunctis, dum potius uelut noua exactio imponit ſupra legē, & impoſſibiliorem faciat ſalutem, ꝙ lex ipſa, & non ſit potius adiutorium & conſolatio ijs, qui legem debent implere. Sic ſic cogunt imaginari Theologi monſtra ignorantiæ, & prodigia tenebrarū. Igitur in gratia fieri præcepta, non ſolum eſt intentio præcipientis, ſed indigentia facientis. Nam uerū eſt, quod ille peccat, qui non occidit, exiſtens extra gratiam. Nō autem peccat, quod non occidit ad literam, ſed quia intus occidit corde, in ſpiritu, ubi ſine gratia, non poteſt eſſe ſine ira & fomite indignationis, ut patet experiētia tentationis & occaſione data per aduerſitates, hoc em̄ latens malum iræ facit, ut nō poſſit nō occidere, ergo reus eſt præcepti ſpiritualis, licet ſit nō reus eiuſdem præcepti literalis. Patet ergo quod de lege loquuntur ad literam.

Gratia eſt adiumētū legis adimplendæ.

Tertio, ex eadem caligine concludunt, quædam eſſe præcepta tātum negatiua, quędā affirmatiua, hoc iterū nō eſt uerū, niſi corticē ſyllabarū teneas. Nā illo præcepto, Nō occides, exprimit uehementiſſimam affirmatiuam, ſcilicet illam, Eſto mitis, & ex corde māſuetus ac patiens, & qetus ac pacificus. Negatiua em̄

Pręcepta nulla ſunt negatiua.

in ſcripturis ideo ponitur, quia affirmatiua non eſt tam uehemens, ut ibi: Maria optimam partem elegit, quę non auferetur ab ea, id eſt, in æternũ ei cumulabit. Et Pſal. cix. Iurauit dominus & nõ pœnitebit eum, id eſt maxime & æternaliter placebit ei. Et illud Pſal. j. Beatus uir qui non abijt, id eſt, maxime hic inter pios profecit. Et ſic de multis alijs. Nam & Apoſtolus Rho. vij. exponit illud, Non concupiſces, affirmatiue dicens: Quod uolo bonum, id eſt contrarium concupiſcentiæ (ſcilicet caſtitatem & amorem) non facio. facere enim poſitiue ſignificat. Igitur hoc præceptum eſt quidem negatiuũ ſecundum literam, ſed affirmatiuiſſimum ſecundũ ſpiritum, quia dominus requirit, ut ſint mites & pacifici. Illi autem relinquũt internã fœditatẽ, quã Synagogę improperat dñs, dicẽs: Sordes in pedibus eius, Tren. j. & Deut. xxij. Peccauerũt ei, & nõ filij eius in ſordibus.

Sic & illud, Non mœchaberis, negatiuũ eſt, ſed ſecundum literam, habet autẽ hãc affirmatiuã ſpiritualiſſimã. Eſto caſtus, cõtinens, tẽperãs, ſobrius, modeſtus. Et hoc ex intimo prompto, gratuitoq; corde. Hic aũt gratia utiq; opus eſt, non ꝓpter deum intendentẽ præcipiendo, ſed propter carnalitatem noſtrã impotentem faciendo.

Sic illud, Non furtum facies, litera eſt negatiua, ſed ſpiritus affirmatiuus, ſcilicet, eſto pauper ſpiritu, contentus præſentibus, ac modeſtus &c.

Quin & illud primum, Non habebis deos alienos, eſt affirmatiuum, ſcilicet, dominum deum tuum diliges & coles, unũ, ſuper te, & omnia, alioqui non erit unus, ſi aliud cum eo diligitur.

Et illud ſecundum ſimiliter, Non aſſumes nomen domini dei tui in uanum. Hæc eſt litera, ſed ſpiritus dicit: Sanctum & terribile nomẽ eius. Et iterum, Omnis qui inuocat nomen domini, ſaluus erit. Vult ergo aſſumi nomẽ dei aſſidua reuerentia, & timoroſa inuocatione, magis autem glorificari, & benedici humili ſuæ ignominiæ confeſſione.

Et illud tertium, Sabbata ſanctifices, id eſt, ad literam nullum opus in eo facias: litera eſt negatiua, cum ibi affirmentur nobiliſſima, & maxima opera dei, in audiendo, docendo, meditando uerbo dei in ſpiritu intus, foris quies, intus maxima actuoſitas dei operantis. Et ſi hæc tria præcepta exponas ſpiritualiter (id eſt, de internis operibus) inuenies, quod primum ſit Charitas dei, Secun fides, Tertium ſpes. Nam non habere alienum deum, eſt deũ diligere ſuper omnia. Non aſſumi nomen eius in uanũ, eſt credere in nomen eius, & ipſum in fidei ſpiritu intus inuocare & glorificare. Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt? omnis enim qui inuocat nomen dei, ſaluus erit. Porro ſanctificare quietẽ eſt ſeſe paſſibilẽ deo pręſtare, ut in illo deus ſolus operetur, hic patientia & ſpe eſt opus. Nam hic in caliginem intratur, ubi homo non operatr, ſed ducitr uia paſſiõis mirabiliter. Quoties ergo pateris, toties oparis nõ tu, ſed quieſcis, & deus operatr in te, ſed tu neſcis quid, quia pateris & es nuda materia. Hoc eſt quod ait, uacate & uidete, quoniã ego ſum deus. Spes ſola hic regnat in charitate per fidẽ. Recte itaq; B. Aug. dicit, quod cultus & latria dei eſt in fide, ſpe, & charitate. At hæc ſunt affirmatiuiſſima, & tres Theologicæ uirtutes, ſub litera iſtorum trium uerborum ſignificatę negatiue.

Præcepta primæ tabulæ ſunt de tribus uirtutibus theologicis.

Homo patitur a deo, nõ agit bonum.

Vnũ reſtat affirmatiuũ, Honora patrẽ & matrẽ, ſed & hoc quõ ſit ſpirituale, dictũ eſt ſupra. Licet litera ſolũmodo honorem ſigni externi docere uideatr, ſed ſubtus affectũ timoris & obediẽtiæ promptitudinem requirit, quæ ſine gratia non eſt poſſibile fieri ut patet in probatione tentationis, ubi occaſio uenit ipſum obſeruandi, contra uotum uniuſcuiuſq;.

Iam illud quartum ſatis notũ eſt, Non falſum teſtimoniũ dices, literã eſſe negatiuã, ſed affirmatiuã eſſe in ſpiritu, ut proximo tuo ſis ex corde paraclet⁹, excuſando, defendendo, & oĩa, quæ tibi uelles fieri in famæ periculo, & conſcientię.

Reliqua duo ſimiliter nota ſunt, quod non concupiſcere ad literã, hoc ſit ex corde fauere proximis omnia bona, & nolle ullũ malũ. Ex quibus omnibus patet, quod decalogus ad literam ſonãs, recte in ſpiritu exponit a Chriſto & Apoſtolis, ubi docent fidem, ſpem, charitatẽ, obediẽtiã, reuerentiam, humilitatem, manſuetudinẽ, pacem, patientiam, modeſtiã, caſtitatem, paupertatem, bonitatem, benignitatẽ, hilaritatem, mutuam beneuolentiã &c. Hæc quidẽ ſunt affirmatiua, ſed ſunt ſpirituales ſermones decalogi omnino.

Catalogum exponit chriſtus ſpiritualiter.

Reuertamur itaq; ad propoſitum.

Incipit aũt a manſuetudine ac ſuauitate ſpiritus inſtruere hominem, ut deo ſimilis eſſe ſtudeat homo erga proximũ, ſicut uult deũ erga ſe eſſe. Nam bonitas ſumme cõmẽdat deum, ideo ut homo ſit mitis, benignus, ſuauis, mãſuetus, clemens, facilis, tractabilis, bonus, id eſt, deo ſimillimus, dicit: Non occides, non ſis occiſor, non ſis crudus, aſper, durus, amarus, difficilis, indignabundus. Hoc aũt efficit ſpiritus gratiæ, qui hoc præcepto quæri & peti cogitur. Hoc idem dicit dominus Matth. quinto. Beati mites, quoniã ipſi poſſidebunt terram.

Corollarium.

Fruſtra ſibi blandiuntur, qui non occidunt, & tamen ut ſint benigni ex corde, non quærunt, quia per hoc ſolum ſpeciem præcepti, & literã habent mortuã quibus uelut umbris protegitur interior umbra Behemoth.

Cordis beneuolentia requiritur erga proximum.

Et demus ſimile.

Calx apparet frigere, ac ſine calore, ſed effuſa aqua, furit ardore, ſolo autẽ oleo quietiſſime extinguitur. Sic homo aduſtus fornace maternæ cõcupiſcentiæ, occultam habet radicẽ iræ, quæ erumpit data tentatione, nec ſanatur niſi per oleũ gratiæ.

Aliud.

Latro uel homicida, aut alius graſſator, ſi non occidit, aut pcutit de facto, nũquid contentus eſt in eo princeps, ſi arma non ponat? ſuſpicabitur enim, quod data occaſione percutiet. Ita homo, & ſi non iraſcatur de facto, tamẽ habet intus gladiũ iræ, & ſi in uagina reconditum, ſed nõ placet deo, niſi ponat gladium & abijciat. Nec ſatis eſt quod in uagina ſit, timor eſt de futura occaſiõe. Nam iſte eſt gladius, quo occiſus eſt filius dei. Ideo etiam ſi non occidas, tamẽ coram deo occiſor es, quia in armis occiſiõis filij ſui inueniris. Quis enim corã principe ſecurus gladiũ portet, quo conſtiterit filium principis occiſum? ideo iram tam lõge fieri oportet, & ex intimo corde, ut non poſſibile appareat aliquando ipſam erumpere. Sic canis, etiam ſi opere non mordeat, nũquid ideo nõ eſt mordax? Immo eo peior, quo inſidioſior. Sed heu has inſidias noſtras cordis q̃ pauci obſeruant. Vnde Pſal. v. Interiora eorum inſidiæ, quod nos (cor eorum uanum eſt) habemus.

Igitur incipientium gradus primus eſt proprius, ſcilicet, abſtinere a facto homicidij, ſeu per ſe faciendo ſeu conſentiendo, conſiliando, auxiliãdo, ut ſolet tertia lingua, & ſuſurro, autor cædium, facere, miſcere iras & diſſentiones, rixas, inſidias, homicidia, ut Gal. v. docet Apoſtolus. Hic gradus uidet facilis & exigu⁹ ſed eſt grãdis, ſi recte inſpiciat, & pauci ſint ĩnoxij, quia pauci ſic linguã temperant, ut nõ ſeminẽt diſcordias, ac per hoc quantũ in eis eſt, homicidia incipiũt. A quo malo magno & frequenti liberam fuiſſe matrem ſuam Auguſtinus dicit ex ſingulari gratia dei, ix. Cõfeſſ. Neque enim ab eo facile ſe liberum ſentiat

Gradus in peccato.

niſi

niſi qui pacificus ac mediator utilis eſt, ut ea tantum narret, quæ concilient ac
placent iratos ac diſcordes, aut magis concilient concordes, tacẽdo mala, & præ
dicando bona utriuſq; apud utrunq;. Sicut legitur exemplum quoddam de nũ/
cio prudentiq; ſeruo, miſſo a domino ad quendã, ut migrare iuberet de domo
eius. Ille autem ſalutari dixit eũ a domino ſuo. Et ad dominum rurſum reuerſus
dixit, illum uelle migrare, donec mira (ut nunc omitto)ordinatione dominus

Detractor ter homicida eſt.

mitigatus, intelligeret prudẽtiã ſerui. Quapropter recte dictum eſt, quod ſu/
ſurro ſeu detractor eſt ter homicida, tres enim uno ictu occidit, primo ſeipſum,
deinde eũ cui ſuſurrat, tertio cui detrahit: quia os quod mẽtitur, occidit animã.
At excuſant ſe, dicũtq; ſe uera dicere, ſed male, quia uerum debet uere dici, ſecũ/
dum illud: Quod iuſtũ eſt, iuſte exequaris. Ergo etiam uerum fit mendaciũ, dũ
non ubi, quomodo, quando, cui, quantũ dici debet, dicitur. Hinc & B. Bern. di
cit, quod detractor habet diabolum in lingua, qui auſcultat in aure. Secundus
occiſus eſt ipſe auditor detractoris, quia ſimiliter peccat, præter hoc, quod ad irã
id eſt, mortem, eum inducit. Tertius ipſe paſſus, qui cognito iſto malo, ſimi/
liter ruit in iram, id eſt, mortem, quod ſi non ruit, non eſt detractoris beneficiũ,
ſed dei, fecit detractor, quantum in eo fuit. Cætera mala detractoris alibi. Et epi
ſtola Iacobi de malo linguæ tractanda foret, ut appareret, q̃ latus ſit iſte primus
gradus huius mandati, & q̃ pauci in illo ſint. Et breuiter id faciemus. Dicit pri/
mo capitulo: Itaq; dilectiſſimi fratres, ſit omnis homo uelox ad audiendum, &
tardus ad loquendũ, & tardus ad iram. Ira enim uiri iuſtitiam dei non operatur.
Iſtis uerbis ad manſuetudinem monet, unde ſequitur: Propter quod abijciẽtes
omnem immundiciã, & abundantiam malitiæ, ſuſcipite in manſuetudine inſi
tum uerbũ &c. q. d. ne perfeceritis omnem immundiciam, & abunde nimis ma
litiam, hoc eſt, ne tradatis uos immunditiæ & malitiæ, ut omnem expleatis, ſed
ſatis eſt, quod reſiſtentibus, & abijcientibus adhuc tamen adhærebit uobis im/
munditia & malitia. Omnem, &, abundantiam, addit ad ſignificandum, quod
qui contra pugnant, non ſine immũditia & malitia tamen ſunt. quanto magis
omnem & immunditiã habent, qui non pugnant, ſed obediũt, ſecundum illud
Pſal. Aſtitit omni uiæ non bonæ, quia ſequitur, Malitiam autem non odiuit.

Concupiſcentia immunditia dicitur.

Porro immunditiam ſeu ſordiciem uocat concupiſcentiam, quæ eſt ſordicies
animæ & ſpiritus, quæ & cauſa eſt irarum inter homines; ideo enim inuicẽ ira/
ſcuntur, quia alter alterius concupiſcentiam impedit. ideo hanc uelut immundi
tiam totalem & capitalem abijciendam docet.

Ira dicitur malicia.

Malitiam autem ipſam iram dicit, quæ & ipſa eſt abundantia & ſuperfluitas
quędã ſpiritus, ſicut fœda corporis ſuperflua ſunt. q. d. ſtercus & ſuperfluitatem
malitiæ, id eſt, maliciam, quæ ſtercus & obſcœnum eſt animæ, abijcite & no/
lite fouere.

Hoc autem fit, ſi uelox ſit quiſq; audire, tardus loqui. Irati eñ ſunt nõ tantũ
ueloces ad loquendũ, & tardi ad audiendũ, uerumetiã impotẽtes ad tacendũ &
audiendũ, quia uelox ad iram, uelox etiam eſt ad loquendũ, & econtra. Quare

Tardus ad loquendum.

optimũ remediũ frangendi irã eſt, ut homo ſibi uim faciat & aſueſcat. Primũ tar
dus eſſe ad loquẽdũ, qñ fuerit iratus. Secundũ, quod eſt perfectius, tardus ad irã,
ut proponat in corde nõ uelle moueri ad iram, & uelle aliqñ experiri, an poſſit
tacere offenſus.

Ira uiri iuſtitiam dei non operatur.

At excuſant ſe quidam, quod propter deum & iuſtitiam iraſcuntur, & lo/
quunt, quibus occurrit, dicens. Ita uiri iuſtitiam dei non operatur, impoſſibi/
le eſt, ut deo placitũ faciat opus, qui iratus, & ex ira facit: cum ſit deus pacis &
ſuauita

ſuauitatis, cui nullum turbulentum placet. Memorabilis ſententia, quam multi nimis ignorant, qui contra iniuſtitias indignantur alienas, ſuas autem etiā palpant, & iactitant quandoq;.

Ita & infra. Si quis uidetur religioſus eſſe inter uos, non refrenās linguam ſuā ſed ſeducēs cor ſuum, huius uana eſt religio. O magnum uerbum, q̃ multi ſunt uerboſiſſimi: At etiam (de quibus hic proprie loquitur) amari, iracūdi, & aſperrimi, & tñ uolūt religioſi & ſancti uideri. Idē ergo eſt, quod religio linguoſi uana eſt, quod ira uiri iuſtitiam dei non operatur: ita ira facit per linguam religionem, & omnem iuſtitiam uanam, id eſt, foris ſpecioſam, ſed intus uacuam: ideo & ſeducit, non alios, ſed cor ſuum: putans ſe religioſum, cum non ſit.

Religio linguoſi uana eſt.

Et capite. iij. pericula linguæ & mala deſcribens, ait.

Nolite plures magiſtri fieri, fratres mei, ſciētes, quoniā maius iudicium ſumemus. Nolite, inquit plures, id eſt, nolite omnes uelle docere, & prompti eſſe ad loquendum, ac docendum, & tardi ad audiendum, ſed quilibet optet ſe diſcipulum poſſe fieri, & alteri cedat magiſterium ſui, ne fiat turbulentiſſima diſſenſio, ut ubi plures ſint qui doceant, nulli qui audiant, & quilibet cōtra alium, omnia replcant diſſenſiōibus, ſicut fecerunt hæretici in eccleſia. Magiſtros fieri nō eſt malum, ſed quod multi uolunt fieri, id eſt, quod uolunt eſſe diuerſi, neuter neutri audiens, hoc eſt, quod maius iudicium ſumūt. Et hoc diſſuadet tali periculo, quia etiam abſq; illo maiori iudicio, quod tales accipient, iam ſatis offendimus. Non eſt neceſſe occaſionem peccati quærere, & maioris iudicij accipiēdi. Quia in multis enim offendimus omnes. Omnes tales ſumus, quod offendimus, & hoc non tantum in uerbo, ſed in multis. ſ. oculis, auribus, manibus, ac omnibꝰ ſenſibus, deinde cogitationibus. Et iſtæ offenſiones debent nobis ſufficere, ne & maioribus nos offeramus. Deinde hoc etiam perſuadet, ne alter alterum ſuperbe præſumat docere, quaſi ipſi nō offendat in ullo. q. d. ut quid aſpere uos inuicem reprehenditis; & unuſquiſq; alterius magiſter fieri nititur? An ignoratis, quod omnes, nullo excepto, offendimus, non in uno tantum, ſed in multis.

Magiſtri fieri nō debetis

Superbe alter alterū nō doceat.

Quod ſi quis in paucis uel in opere non offendit, quid de uerbo ſentiet? Si q̃s in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir. q. d. hic ſe perfectū & nō anteq̃, etiā in uerbo non offendit. q. d. talis nullus erit inter uos, quia in multis offendimꝰ omnes, multomagis & in uerbo: ut quid ergo contra inuicē ſuperbitis & eleuamini, ac non potius in māſuetudine inuicem monetis & portatis? Hic inquam perfectus uir. Poteſt etiam freno circūdare totum corpus, id eſt, ſi poteſt linguā domare, poteſt etiam totum corpus ſuum a peccato cuſtodire: quia qui nō peccat in lingua, ſine dubio & alia mēbra iā domita, & obedientia habet ſub freno.

Inquiſitores hæreticæ prauitatis.

Deinde tres proponit ſimilitudines, quarum una iam cœperat. Ecce equis I
frena in ora mittimus, ad conſentiendum nobis, & totum corpus eorum circumferimus.

Secunda.

Ecce naues cum tantæ ſit, & a uentis ualidis minentur, circumferuntur aūt a II
modico gubernaculo, quo impetus dirigentis uoluerit: ita lingua modicū membrū eſt, & magna exaltat, ſeu iactat. q. d. equos frenare, & dirigere poſſumus, & naues: immo, ut infra & beſtias. Lingua aūt cōtra, cū ſit modicum membrū debuit maxime poſſe comprimi, & dirigi. At ipſa magna potius iactat ac mouet, quæ alias reguntur bene, mouet & iactat omnia, ſicut uentus naues, recte contraria gubernaculo: quod frenat naues, ſimilis eſt in quantitate clauo nauiū, & in effectu tamen contraria, ſimilis potius uentis & turbinibus.

Lingua gubernaculo confertur.

Tertia

Tertia ſimilitudo.

III Ecce quantulus ignis, quantam ſyluam, id eſt, fit ut paruulus ignis magnam materiam ſuccendat, totam ſcilicet ſyluã. Et lingua ignis eſt, uniuerſitas iniquitatis. Grec. mundus iniuſtitiæ, q. d. tot parat iniuſtitias, ut quaſi mundus putari poſſit, quia ignis eſt, & multa incendit.

Lingua ignis eſt.

Iſtis omnibus & ſequẽtibus uerbis id agit, ut nos moneat & doceat, quia maximus hoſtis noſter eſt lingua propria, atq; ab ea non minus cauendũ, ꝗ ab inimico maximo, & quo eſt minor, eo nocentior: minor in re, ſed maximus in uirtute. Nihil enim facilius lædit conſcientiam ꝗ lingua, ideo enim & in monaſterijs ſilentium inſtituitur: licet contra illud diabolus Logicam quoq; illuc introduxerit, garrulitatis garruloſiſſimam magiſtram. Eadem cauſa, ut uelocitatẽ locutionis compeſceret, dominus minatur, de quolibet ocioſo uerbo rationem reddendam: dura ſed neceſſaria ſententia aduerſus tam lubricam peſtem, ac præſentiſſimum uenenum.

Lingua maximus hoſtis noſter.

Logica garruloſiſſima.

Itẽ id & philoſophi uiderunt, quod homini ideo ſunt duæ aures datæ, ſed una tantum lingua Atq; aures ipſæ non tantum patulæ, ac apertæ foris, ſed etiam auriculis circumamicientibus, ut facilius audiat, deniq; tortuoſæ & uerbo quodãmodo obiectæ, ne facile uerbum præteruolet. Lingua autem non tantum clauſa, & latens, uerumetiam oſſeo muro circumcluſa, ſcilicet dẽtibus: deinde uallum carneum, id eſt, labia, præter hoc quod tantum a pulmone diſtat, & corde tot requirat inſtrumenta, cũ aures nullo indigeant, adhuc ipſa uelocior eſt omnibus ſenſibus.

Ecce quinq; ſenſus uelut quinq; naues natant in rebus iſtis corporalibus, & inferũt in memoriam res innumerabiles, ſcilicet uiſu, auditu, tactu, olfactu, guſtu. Nec tamen tot inferre poſſunt, quin illa plus efferat. Sæpiſſime loquens cõiecturas, ſuſpiciones, opiniones, ſomnia temeraria, friuole ficta, quæ nec ſunt, fuerunt, nec erunt.

Quinq; ſenſus inſtar quinq; nauium.

Item inde ſecunda ſtatim plaga Aegypti fuit, ranarum immiſſio, quæ linguacitatem ſignificant ſterilem. Quia prima fuit ſanguis, ſignificans, quod quãdo homo fit caro & ſanguis, totus fit lingua, & non niſi uana loquitur, & quo uanior eſt, eo plus uult plus loqui. Atq; fideli ſigno uanum hominem per hoc cognoſcas, ſi fuerit multiloquus, & ecõtra. Quo fuerit homo ſolidior, & grauior hoc ſigno cognoſces, ſi fuerit parcus in uerbis, largus in opere: nã tales faſtidiũt loqui, niſi dum obediẽtia aut neceſſitate coguntˀ, ut Pſal. xxxviij. Obmutui & ſilui a bonis. Sicut eñi eos tædet uitæ ſuæ, ita & loquelæ. Econtra, In multiloquio non deerit peccatum. Et ibidem, Vbi plurima ſunt uerba, ibi frequenter egeſtas. Iob xj. Nunquid qui multa loquitˀ, poterit iuſtificari? Et Pſal. Vir linguoſus nõ dirigetur in terra. Sed hæc maxime ſunt mala, dũ ira magiſtra loquitur, unde Aeſopus dicitur linguas emiſſe, cum iuſſus fuiſſet optimas carnes, & poſtmodum peſſimas emere.

Ranarum immiſſio loquaces ſignificat

Quin multi timore infamiæ ſibi mortem conſciuerunt, & Poetæ dicunt Lycamben uerſibus iambicis Archilochi adactam ad laqueũ. Quod ſiquis adhuc dubitat, interroget eum, qui amarã habet mulierem ac litigioſam, & uerboſam.

Deniq; quod beſtijs dentes, ungulæ, roſtra, cornua, aculei, uenenũ, aut quæcunq; arma, immo quod malis hominibus tã uaria uaſa & arma, hoc lingua eſt animabus. unde Pſal. Filij hominum, dẽtes eorum arma & ſagittæ. Item lxxiiij. Nolite extollere in altum cornu ueſtrum &c. Vnde arcus gladius. Recte itaq; mundus iniquitatis, & modicus ignis magnam ſyluam ſuccendens.

Et ſequi

Et ſequitur. Sic lingua conſtituitur in membris noſtris, quæ maculat totũ corpus. q. d. Nonne eſt mirum, quod illud maculat, & totum corpus maculat, quod adeo non eſt extra nos, immo adeo intra nos, ut ſit inter propria mẽbra? Monſtri hoc ſimillimũ, quod membrũ non tantum membro, ſed toti corpori officiat, cum ſe mutua membra ſollicitudine foueant. Hæc ſola inter ea maculat totum corpus, id eſt, reum facit peccatorũ, ut propter ipſam totus homo ſit odioſus deo & hominibus: quia adeo infamis & abominabilis eſt linguoſus, ut etiam ſi toto corpore ſit formoſus, aptus, diues: nihil tamẽ in eo nõ uelut fœdũ fugitur ab hominibus. Quis enim libenter cũ loquacibus ac garrulis cõuerſatur, ac non potius abhorret ac nauſeat, & dicit: Ey wie weſchig iſt der? Et inflammat rotam natiuitatis noſtræ, & inflãmatur a geenna. Videtur Apoſtolus natiuitatem intelligere, id quod nati ſumus, ut ſupra c. j. Similis eſt uiro cõſyderanti uultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Et iterum: Voluntarie enim genuit nos uerbo ueritatis, ut eſſemus aliquid creaturæ eius. Igitur natiuitas, generatio ſeu creatio ac creatura, in quã nati, producti, creati ſumus. Ergo rota natiuitatis dicitur tota eſſentia, & quicquid creati ſumus, ſicut totum corpus. Et hãc rotam natiuitatis, totumq; circulũ noſtræ eſſentiæ, ſeu eius quod ſumus, hoc ipſa inflammat. Ignis ſcilicet eſt & uniuerſitas iniquitatis, ideo ſuccendit nõ partem noſtri, ſed totum quod ſumus, ac uiuimus. Nam forte etiam ideo rotam appellauit, non tantum propter totale eſſe, ſed etiam totale uiuere, & operari in hoc tempore. Vita enim noſtra rota uolubilis eſt.

Addit autem inflammata a geenna, ne bona flamma hic inflammare intelligatur, quia ipſa infernali igne accenſa, id eſt, odio & ira, totũ quod ſumus accendit ira & odio, dum prouocat & permouet ira, ut patet in iratis, qui intus & foris tremunt & feruent.

Quarta ſimilitudo.

Omnis enim natura beſtiarum & uolucrum & ſerpentium, & cæterorũ domantur, & domita ſunt a natura. Linguam autem nullus hominũ domare poteſt. Vide quãtis uerbis & ſenſibus linguam inceſſat, ut eam igni inferno ſimilem, ac feris inferiorem ponat. Quis a ſeipſo non timeat, qui nocentiorem & feriorem beſtiam apud ſe habet, ꝙ totus mundus? quis non odiat linguam ſuam? quis non uereat̃ loqui, qui tantis nominibus fœdari audiat ſuam linguã?

Linguã nullus domare poteſt.

Sequitur: Inquietum malum, plena ueneno mortifero: parum eſt quod ſit inquieta, quod per ſe malum eſt, ſed inquietum malum, id eſt, ſemper nocens, neq; a nocendo quieſcens. Deinde plena ueneno mortis, id eſt, quod occidit, non tantum inficit, hoc eſt, præſenti ueneno, non lento aut tardo. Hoc ſane patet ꝙ profunde penetret ſuſurronum uenenum, quod illis, quos intoxicarint aduerſus inuicem, uix tota uita remedium prouideri poteſt, ubi uſq; ad medullam proceſſit inuidia & odium. Sæpius cum odio moriuntur potius ꝙ concilientur. Emphaticos itaq; & Epitaticos dicit, ueneno non infectorio, ſed mortifero. In ipſa benedicimus deum & patrem, & in ipſa maledicimus homines, qui ad imaginem & ſimilitudinem dei facti ſunt. q. d. Non poteſt ſimul utrũq; facere, niſi ficte: ideo ne ſe qſq; fallat, ꝗd deo bñdicit, ſi hoĩem maledicit, nec deũ bñdicit, cuius hõ factura eſt. Quis eñ picturã, aut ſtatuã reprehẽdere ac maledicere põt, ut maledictio eiuſmodi non redũdet in pictorẽ, & artificẽ? Sic Hiere. xv. de ijs, qui operibus dñi maledicunt, dicit: Omnes maledicũt mihi. Et Eſa. viij. Cũ eſurierit, iraſcet̃, & maledicet deo, & regi ſuo. inde præcipue in lege prohibitum fuit & eſt: Dijs tuis non detrahes, & principi populi tui ne maledicas. Et Apoſtolus: Maledici regnum dei non poſſidebunt.

Inquietũ malum.

Plena ueneno mortis.

T Quod

Maledicens homine, deū maledicit.

Quod ſi homines id attenderent, quod maledicendo hominibus, deo quoq; maledicunt, cuius opus & facturam maledicunt, utiq; nō ita prompti eſſent maledicere. Sicut Prouerbi. xiiij. Qui calumniatur egenum, exprobrat factori eius. Quid enim facit, qui maledicit, niſi quod dicit: Vah quod nō aliud & aliter formatum? cui potius deberet miſereri, & dicere orando: O domine, fac eū alium, ſicut artificē licet monere & orare non maledicere, ut ibidem. xiiij. Prouer. Honorat autem eum, ſcilicet factorem eius, qui miſeretur pauperis.

Quod ſi B. Petrus prohibet, ne maledictum pro maledicto, nec malum pro malo reddatur, ſimiliter & Chriſtus: Orate pro calumniantibus & perſequentibus uos. Et Paulus Rho. xij. Benedicite maledicentibus uobis, benedicite & nolite maledicere: quid illis fiet, qui maledicūt nō maledicentibus? ideo Pſal. xxxiij. Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua non loquantur dolum, diuerte a malo & fac bonum, inquire pacem & pſequere eam, id eſt, a malo, non tantum ferendo, ſed etiam referendo, ſeu reddendo, & bonum non tantū reddendo, ſed etiam conferendo pro malo accepto: alioquin non inquiritur pax, aut perſequitur, ſi malum malo reddas.

Iſte ergo gradus eſt ſecundus, a domino prohibitus, ne quis maledicat, uituperet, detrahat proximo ſuo, & ſicut in primo gradu plures ſunt rei q̄ credāt, ita & iſto, nam tria maxima uitia linguæ hoc præcepto prohibētur, ſcilicet maledictio, detractio, ſuſurratio, ſed iſtud tertium in primo gradu: Ac per hoc uniuerſa mala linguæ prohibentur per. iij. & . v. & . vj. & . vij. mandatū: per. iij. periuria & blaſphemiæ, ac aliæ offenſiones cōtra deum quæcūq;, ſed per. v. offenſiones erga proximū, per. vj. uerba impudicitiæ, per. vij. uerba deceptionis & fraudis in negocijs ſeu iudicijs, nam & in ipſo. vij. etiā detractio eſt, ſed publica, ac coram iudice, hic autem alia.

Maledictio, detractio, ſuſurratio.

Igitur maledictio & detractio, & ſuſurratio ſic differunt, quod maledictio eſt in ipſum præſentem, uel tanq̄ in præſentem & in faciem, ſub qua omnia contumeliæ, blaſphemiæ, criminationis, uituperij, agnominationis uitia comprehenduntur. Detractio eſt de abſente ipſo ad alium, & ſequitur maledictionē, quia mala in aliquem, uel foris præſentem, uel intus memoriæ obiectum congeſſerit, & hoc ad alium detulerit, iam maledictio facta eſt detractio, quare nullus eſt detractor, quin ſit & maledicus, ſaltem apud ſe; & hęc duo pulchre expreſſit uerſus: Prohibe linguam tuam a malo (id eſt, ne ulli maledicas, ſiue uoce, ſiue tacito murmure) Et labia tua ne loquantur dolum (id eſt, detrahere caue) Nā dolus eſt, ſiquis in tergum loquitur, neſciente illo cui nocet: non autem econtra: omnis maledicus etiam detractor eſt, ſaltem hominis eiuſdem, licet detrahat deo quando maledicit hominem. Quod ſi ulterius detulerit mala duorum contra inuicem, uel unius ad alterum tanq̄ alterius amicus, & alterius inimicus, iam bilinguis ſuſurro eſt, & diſcordiæ ſeminator, peior iſtis duobus, ideo extra iſtum gradum in primo cum homicidis collocandus.

Manſuetudo hoc præcipit.

Concludamus itaq; hunc. Sicut primum gradum huius præcepti nō implet, niſi qui non tantum nō occidit aut lædit, aut non diſcordias ſeminat (quia & omittendo poteſt cōmittere) ſed etiam ita mitis ſit, ut potius uiuificet, ac foueat operibus miſericordiæ & beneuolētiæ. Et ita pacificus, ut mitibus ac dulcibus uerbis etiam conciliare ſtudeat diſcordes, quantum poteſt, & mediare ne fiant diſcordes. Hi enim audiēt: Beati mites, beati miſericordes, beati pacifici, quoniam ipſi poſſidebunt terram, miſericordiam conſequentur, filij dei uocabuntur. Ecce iſtæ tres beatitudines in iſto præcepto ſunt comprehenſæ.

Ita ſecundum gradum non implet, niſi non tantum nō maledicat, detrahat aut uituperet, ſed etiam in omnibus benedicat perſequentibus, & excuſet accuſatos, oret pro omnibus, & reſiſtat detractoribus, quantum poteſt. Ecce hæc eſt ſpiritualis intelligētia huius præcepti. Nunc ſimiliter de tertio gradu.

Tertius gradus iræ.

Eſt, dicere fratri ſuo Racha ſeu archa, aſperando gutturis halitum, uelut fremitum arteriæ formando. In quo dixi omnia ſigna iræ præter uerba, immo & uerba præter maledicta & detractiones comprehendi, ut ſunt ironiæ in uerbis torſiones labrorum, rugæ frontis, ac naſi, ac excandeſcētia uultus, deinde ſilentium, auerſio uultus, dirus intuitus, quę omnia ſunt indicia animi irati & odio pleni. Adde clamorem & ſtridorem dentium &c.

Iræ ſigna omittenda.

Hic aliqui dicūt, quod neceſſe quidem eſt rancorem dimittere, ſed nō ſigna rancoris. Quæ ſententia & ſi ſit in aliquibus uera, non tamen uniuerſaliter, & multo melius ſic poneretur: Signa rancoris aliquando utile eſt exhibere, non quod ſint ſigna rancoris, ſed ſimilia ſignis rancoris: alioquin ſigna uere rancoris non ſunt, aut nullo modo retinenda ſunt, ſi uere ſint. unde adhuc optime diceretur, quod ſigna charitatis aliquādo omittere, & ſigna iræ exhibere oportet. Nam ſi ſigna rancoris licet non deponere, ergo propter aliquem fructum. Quare ergo non potius exhibenda? ne ſcilicet ſola licentia quæratur omittendi bonum.

Exhibere itaq; melius eſt, ꝗ non dimittere, quia qui exhibet, non ex ira facit, ſed ex zelo bono, ideo manet ſine ſuſpicione mali. Qui uero non omittit, prius arguitur ex ira feciſſe talia ſigna. Et ideo ſi non deponat illa, relinquit fratrem in ſuſpicione iræ, ac per hoc impedit ueram & integram pacem ac concordiam, cū ille nō credat cor eius eſſe mitigatum, & offenditur rurſus ad ſimilia.

Quare tales doctores ſunt remittendi ad illud pręceptum naturale, quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris, &, Quod tibi fieri uis, alteri facias. Et gentilis, Si uis amari, ama. ſed non eſt dubium, quin omnes uelint, ut ille quem offenſum & iratum habuimus, non tantum ſigna ponat iræ, ſed eo magis contraria exhibeat, ut certi fiant de eo. Ideo largiora petuntur ſigna, ꝗ ſi nō fuiſſet offenſus. Sic enim & deus largius benefecit poſt peccatum humano generi, ꝗ ante peccatum fecit, eo quod filio proprio nō pepercit &c. Quod ſi ſigna tāta omiſiſſet, quis eum propitium factum credere poſſet, aut auderet? Filij ergo dei, deum patrem ſuum imitentur. Iſtis autem dictis docemur, ꝗ ſit difficile mandatum dei ſeruare: nam experientia patet, ꝗ difficile ſit hominibus hæc ſigna mala ponere & bona oſtēdere, ꝗ ſe uertunt & reuertūt, anteꝗ induci poſſint ut ſimulate ſaltem faciant: nam uere & ex corde nunꝗ niſi gratia dei adiuti, facient: dicunt enim, non poſſum tibi fauere, & amicabilis eſſe. Et infelices non cogitant, quod nollent ipſis ita fieri neq; a deo, neq; ab hominibus. ideo uidet in hoc monſtro, quid ſit futurus infernus, & quid ſit præſens mundus, ſcilicet regnum diaboli, in quo tantum malum inuenitur in hominibus, contra naturam & naturale proprium dictamen pertinaciter obdurans.

Signa rancoris & iræ deponere difficillimum.

Quo circa ira & inuidia differunt non aliter, ꝗ ſicut uinum nouum & uinū uetus: nam inuidia ſeu odium eſt inueterata ira, ut B. Augu. in regula: Ne ira creſcat in odium, & trabem faciat de feſtuca. Nam ira quæ cito tranſit & non fit odium, uix ira dicenda eſt, nam ſtatim traditur obliuioni. Sed inueterata fit tenaciſſimum malum, quia ſpirituale malum, adeo ut prouerbiū ſit: Nihil tardius obliuiſci, quā iniuriam, & nihil citius aboleſcere, ꝗ beneficium: utrunq;

ſit uitio naturalis prauitatis, cum contra fieri debeat. Nam bona natura hominis in hoc notatur, ſi cito obliuiſcitur offenſam, & beneficium ſemper memoratur, adeo ut non ſinat ſibi libenter benefieri, cernens quod obruitur multitudine debitarum gratiarumactionum, & uiciſſitudinis ſibi impoſſibilis. At contra malæ naturæ ingenium, ſemper retinere offenſam, ſemper exprobare & obijcere diu præterita.

Iram oſtēdere quando liceat.

Igitur exemplis demus, quando licet ſigna oſtendere iræ ſeu aſperitatis: ut ſi quis ita pertinaciter malus ſit, ut ſemel & bis aut tertio monitus nolit deſiſtere non ſolum licet, ſed oportet ſigna iræ in illum oſtēdere, unde pri. Corin. quinto. Si is qui nominatur frater inter uos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax. Et. ij. Theſſal. iij. Si quis nō obedierit uerbo noſtro, notate, & non commiſceamini cum illo, ut confundatur, & nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem, ecce non ut inimicus, ſed ut frater emendādus eſt. Iſta eſt ira ſancta & bona, in ſcripturis uehementer laudata. Ideo diſtinguendum eſt.

Primo, ut moneatur, ſecundū illud Chriſti: Si peccauit in te frater tuus: alioquin prima uice non eſt abijciendus, ſed monendus. Si enim ſeptuagies ſepties ueniam petierit, non eſt ei neganda.

Corrige q̄a peccatū fecit

Secundo, diſcerne utrum ideo ſic facis, quia te læſit, uel quia peccatum fecit. Si enim deum plus diligis ꝙ teipſum, debes iraſci magis quod deum læſit, ꝙ te: deinde æque miſereri quod ſeipſum peius læſit intus, ꝙ te foris. Quibus reſpectibus factis, facile doceberis, quomodo & quo corde ei ſigna charitatis neges, uel non neges. Sed ne te fallat cor tuum, & dicas, ita facio, propter deum iraſcor, & non propter me, & forte mentiaris: Hoc etiam proba apud te, & uide, ſi tantum doles & moueris, quod uel ſi alium læderet, quantum quia te læſit. Si enim illic nō moueris, ſignum eſt quod teipſum quæris & uindicas, nō autem mederis. Et quid moror? Fruſtra eſt diſputatio, an ſigna rancoris ſint ponenda, quia prorſus ſunt ponenda: Si autem eſt cauſa quare ſint oſtendēda hic penitus iraſcendum ex corde eſt, non tantum ſigna exhibenda. Signa rancoris ſi ſunt rancoris, prorſus ſunt omittenda: Si autem non ſigna rancoris, & dignum eſt pro emendatione fratris ea oſtendere, etiam ira perfecta eſt addenda, ut uideat, quod ex corde oſtenduntur ſibi, & ex qua cauſa. Et non ſic incedas tacēs & ſimulans, ut frater neſciat quomodo tecum habeat. Mala eſt talis doctrina, & penitus contra charitatē, docet enim ſimulationem.

Signa rancoris ſunt prorſus ponenda

Præcepta per charitatē optime perno ſcuntur.

Sed longa & multa ſunt præcepta, quæ omnia cito uideret & faceret charitas, quę ſi deſ t, nihil eſt quod ſatis doceri poteſt. Ipſa eī̄ docet, quomodo homo ipſe uult diligi, foueri, ſuſtineri, benefieri, nihil ſibi ſimulari, ita & idē docet proximo exhibere. Non enim amicus fraudulenter debet incedere, ut Be. Hiero. Vera amicitia impatiens eſt ſimulationis. Si eſt rancor, oſtende: Si non eſt, iterum oſtende, & hoc uel ſignis clementiæ uel ſeueritatis.

COROLLARIVM.

Patet quod nec iſte gradus ſeruatur, niſi quis ſtudeat nō tantum omittere ſigna, ſed etiā ex benigno corde cōtraria ſigna oſtendere. Ad omnē enim mititatē nos iſto format præcepto deus. Et uniuerſam iraſcibilis uirtutis radicē extirpare intēdit, ut nō niſi dulcedo cordis ibi relinquat̃, ꝗd gratia opat̃, nō natura

Ira cordis cauenda.

Quartus gradus eſt iraſci corde, & hic eſt primus & omnium aliorum radix Hunc enim ipſa lex maxime tangit, quando dicit: Non occides. Cor eī̄ mundum quærit, non tantūmodo manū, ut Iudæorū hypocriſis, ut Pſal. xxiij. Innocens

cens manibus & mundo corde. Quare ferme omnes beatitudines Matth. v. in iſto præcepto includuntur, ipſumq; exponunt. Nam, Beati mites, beati miſericordes, beati pacifici, beati patientes, beati mundo corde, hic manifeſte includuntur. Quod ſi beati pauperes, beati eſurientes iuſtitiam, beati lugentes, eos ſignificat, qui ſe agnoſcunt non implere hoc mandatum, & ideo lugere & cupere ac eſurire, quis dubitet quin ſint hic, aut ſaltẽ tales eſſe oportet, ut hoc præceptum & quodlibet aliud impleant?

Eſurientes iuſtitiam Lugentes.

Igitur in hoc gradu ſunt omnes cogitationes malæ cum ipſa radice earum, ſcilicet iraſcibili uirtute prona ad uindictam, ut ſunt irę, inuidię, ſuſpiciões malæ, amaritudines, rancor &c. Et ſicut hic eſt primus, ita habet pauciores ſpecies, ꝙ proximus poſt eum. Nam homicidiũ in opere habet plurimas, ut homicidium, fratricidiũ, uxoricidium, parricidium, ſacrilegium &c.

Ac per hoc patet, quomodo in iſto præcepto ſunt quatuor gradus, & in ſingulis gradibus adhuc mihi gradus: & ideo nullus eſt in hac uita, qui non ſit in aliquo illorum. Beatus autem qui in ſupremis, infelix qui in infimis. Nam mititas eſt cœlum, ira eſt infernus, medium autẽ ex utroq; eſt hic mundus. Ergo illuc aſcenderunt tribus, tribus domini, hic deſcenderunt in lacum & infernũ uiuentes, quanto propius mititati, tanto & ipſi cœlo &c.

Quare non ſatis eſt pro hoc quarto gradu, eſſe non iraſcentem fratri, niſi ſimus etiam mitiſſimi in eum affectus & ſuauiſſimi cordis. Quod cũ non ſimus ad gratiam Chriſti fugiendum eſt, ut de ſua plenitudine noſtrũ ſuppleat interim defectum, donec & ipſi perficiamur.

PRAECEPTVM SEXTVM,

NON MOECHABERIS.

O Breuiſſimum uerbum, ſed latiſſima ſententia, ideo interpretatione opus habẽs, quare Chriſtum audiamus, qui Matth. v. dicit: Audiſtis quia dictũ eſt antiquis, Non mœchaberis, ego autẽ dico uobis, quicunq; uiderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Breuiter ipſe quoq; loquitur, quia relinquit ex præcedenti præcepto eãdem graduũ fieri diſtinctionẽ, ponẽs eũ tantũmodo, qui eſt in corde. Quare & nos hic eoſdẽ quatuor ponemus, ſcilicet in affectu, ſigno, uerbo, opere. Hoc eñ præceptũ ideo expoſuit dominus, quia antiqui (id eſt, Iudæi) ipſum accipiebãt ſecundũ uim & rigorẽ uerbi, ac ita docebant, & irritum faciebant hoc mandatũ, ſicut & omnia alia: Quod nõ eſſet adulter, niſi qui opere id impleſſet: nihil de cõcupiſcentia, ſignis aut uerbis ſoliciti, ideo immundi facti ſunt. Et in hac ſententia ſua ita ſteterũt, ut cõtra eos Hieremias diceret: Vnuſquiſq; ad uxorem proximi ſui hinniebat, & facti ſunt ſicut equi emiſſarij. Nouis itaq;, id eſt, nobis aliter dicit, ut omnis cõcupiſcentia hic euacuetur.

Dicit enim B. Augu. hoc loco de ſer. do. in monte, quod nomine mœchantium, qui hoc capitulo cõmemorantur, omnem carnalem & libidinoſam concupiſcentiam oportet intelligi.

Mœchia omnẽ affectũ libidinoſum includit.

Primus itaq; gradus eſt opus ipſum foris, quod ſine dubio ex cõcupiſcentia intus ꝓcedit, ut ibidẽ ꝓbat B. Aug. Si aũt oĩs cõcupiſcẽtia carnalis ibi ꝓhibeť, ergo & oĩe opus quod ex illa ꝓcedit, idcirco ponunť multę differẽtiæ operũ.

1 Fornicatio ſimplex, ſolutus cũ ſoluta, a quo diſtinguunt alij

2 Meretricium, quod illa ſit unius conſuetudo mulieris, hoc autem in mul tis, uagus ardor libidinis.

3 Stuprum, quod eſt uiolatio uirginis.

4 Raptus, quod eſt, cum rapitur filia uel filius, in quo & furtum ſimul eſt, & maximum furtum.

5 Adulterium, quod quandoq; eſt ſimplex, quandoq; duplex, ſecundum quod uel ambo fuerint coniugati, uel unus tantummodo.

6 Inceſtus, eſt contra ſanguinitatis honorem.

7 Sacrilegium, quod eſt, cum religioſus, ſacerdos, monialis, & omnes alij qui deo continentiam uouerunt, fornicantur.

8 Exceſſum in matrimonio quidam addunt.

Hi gradus in opere ſic uariant̃, & ſunt inuicem excedẽtia & exceſſa, ſecũdũ quod circũſtantiæ mutant̃. Nã ſic & in homicidio p̃cedenti præcepto, ꝓhibitę ſunt multæ operũ differẽtiæ, ut dictũ eſt, ſecundũ differẽtes circũſtantias.

Lex eſt lux qua uidet̃ humana miſeria.

Quamuis autem omne præceptũ dei ſit uelut lux, quo cognoſcatur quid ſit homo, mundus, & caro, & quantũ a deo ſimus remoti, tamen hoc præceptum præcipue illud oſtendit. Apoſtolus enim dicit, per legẽ cognitio peccati, ergo lex eſt lux, qua lucente uidemus innumerabilẽ miſeriam humani generis.

Nõ deeſt ꝑpetui luctus cauſa.

Quis enim tam eſt lapis, ut ſi audiat hæc præcepta dei, & illis eũ illuminantibus, immo mundum totum oſtendentibus, ſi etiam attendere uelit, q̃ infinitus numerus hominũ extra præceptorũ uitam agant, poſſit ſaltem a gemitu & lachrymis cõtinere? ſi nulla alia eſſet cauſa, quare nunq̃ gaudere deberemus, ſed ſemꝑ lugere: hęc ſola ſatis eſſet, ſi hominũ uitam cũ ipſis præceptis dei ante oculos cõpararemus. Ibi enĩ uideremus, quomodo humanũ genus ſit miſerrima perditionis maſſa, cum tam rari appareant, qui in præceptis dei uiuant & agant, & præcipue in iſto præcepto. Nonne horrendũ eſt tot gradus operũ eſſe quibus contra hoc præceptum agitur? Et homines ſine ullo timore in illa ruere ac perire? Et adhuc ridemus talia. Igitur uelut lucernam hoc præceptum attendamus, & per ipſum infinitos caſus hominum. Tum uidebimus quod mundus iſte ſit horrenda Lerna, & inferno proxima, & parum iuſtitiæ & ueritatis in eo, immo ſcriptura dicit, quod omnis homo uanus & mendax ſit; quare uere infernus eſt in mundo.

Simplex coitus.

Prima itaq; miſeria hominũ eſt ſimplex fornicatio, in qua peccant non tantum ij qui faciunt, ſed & qui fouent, auxiliant̃, conſiliant̃, non reſiſtunt, ridẽt copulant, mediant, ac maxime qui occaſionem dant.

Fouentes.

Fouent autem, qui uel hoſpitantur in domibus ſuis, uel ſi principes & maiores ac iudices nõ prohibẽt, ſed permittunt. His nihil proderit, quod ipſi non fornicant̃, dicetur enim eis. Si uidebas furem, currebas cũ eo, & cum adulteris tuis portionem tuam ponebas. Hæc feciſti, & tacui. Exiſtimaſti inique, quod ſimilis ero tui, arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.

Et iſta miſeria, heu quãta peſtilentia nũc regnat, ubi æquales ab æqualibus erudiunt̃, ducuntur, perduntur tam inter iuuenes, uirgines &c.

Mediantes.

Mediant, ut qui ſunt internuncij & copulatrices, de quo uide pulchram hiſtoriã diſtin. v. c. lxxx. ſpeculi exemplorũ. Hi autẽ propriũ opus agunt diaboli Nam quod diabolus nõ poteſt, nec poſſet per ſe, efficit per illas.

Nõ reſiſtẽtes.

Non reſiſtunt autem, qui nec monent aut corripiunt ſecundum mandatum Chriſti, neq; compatiuntur animæ eorum; nec pro eis orant, ſicut decet Chriſtianos.

ſtianos. Inſuper & recitant & rident, iocantes in perditione proximorũ, cum ut dixi, iſte ſit ut magnæ miſeriæ ſtatus inſpiciendus.

Cultus immodicus.

Occaſionem autẽ dant, qui lubricis geſtibus ac uerbis impudicis, aut exquiſito ornatu irritant cõcupiſcentias aliorũ, maxime ſi id intentione faciãt: nam ornatio illa immoderata ſemper eſt cauſa, licet per accidens concupiſcentię, ut in choreis, plateis, conuiuijs &c. Væ autem illis, qui impudicis uerbis innocentiũ corda uulnerant, ut nunc horrẽdus mos eſt, in hoſpitijs publicis, negociatoribus cõuenientibus. Non eſt, ut aiunt, neceſſe pediculos in pellicium ſeminare, qui ſponte ſua naſcuntur.

Nam caro noſtra in primo peccato duplici uulnere eſt grauiſſime percuſſa. Primũ eſt offenſibilitas, alterum cõcupiſcẽtia, quæ duo uulnera per præcepta nobis manifeſtanť, ſed per gratiam ſanantur. Sed peius eſt uulnus cõcupiſcentia, quo minus dolet & affligit, ſed delectabiliter mouet, ideo a ſtultis nõ reputatur malum, cum ſit duplo peius ꝙ alterũ, ita ut ſcriptura dicat: Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo in umbilico uentris eius. Ante enim peccatum nihil erat quod offendebat, nihil quod libebat. Nunc autem utrunqꝫ.

Concupiſcẽtia ſuboriente homo timere debet.

Quapropter Chriſtianus homo debet hoc ſcire, quod quando ſentit ſe ad iram moueri, uel ad concupiſcentiam, non ſecus putet ꝙ ſi mortiferum uenenum ſentiat, & ulcus peſſimũ, & gemat pro illo ad dominum ut ſanetur. Nam ueriſſimũ eſt, quod hæc titillatio licet iucunda & ſuauis ſit, tamen eſt ignitiſſimus ſerpentis antiqui morſus, horribilẽ cõſcientiæ paritura cõfuſionẽ & amariſſimam amaritudinẽ. Atqꝫ per hoc mouetur ad gratiam quærendam, ſicut habet figura Numeri, quod morſi ab ignitis ſerpentibus ad æneum ſerpentẽ ſuſpicientes ſanabantur. Ita & titillatus carne, ad Chriſtum crucifixũ debet reſpicere. Nam hinc redditur ratio, cur dominus non contentus, quod per ſeipſum homo pronus eſt ad malum, adhibet tentatorem & impulſorem diabolũ, ſcilicet ut quia homo negligens eſt in quærẽda ſanitate ſua apud deum, ideo urget eum tentationibus, ut cogat eum quærere miſericordiã & gratiam dei.

Secũdo etiam ideo, ne forte in donis ſibi datis extollatur. Sic Apoſtolo Paulo, ſic S. Hierony. fecit, ſic multis alijs uſqꝫ ad mortem. Vide in ſpeculo exemp. Litera, Tentatio.

Nullus ſine gratia dei continet.

Cõtra libidinẽ, remediũ oratio.

Sunt autẽ alij qui uehementiſſime rapiuntur hoc malo: Alij uero mitius, alij modico. Nullus tamen ſine gratia dei cõtinet, ut Sapiẽ. octauo. Et ut ſciui, qa aliter non poſſum eſſe cõtinens, niſi deus det, & hoc ipſum erat ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum, alij dominũ &c. Ecce quõ a morbo iſto ꝑ orationẽ, curationẽ quærere oportet: & magna ſapientia eſt, agnoſcere hoc malũ ſuũ & remedij locum. Sic & B. Chryſantus martyr dicit: Errat qui ſe ſuis uiribus putat caſtitatẽ obtinere poſſe. Vnde B. Augu. lib. j. de ſer. dñi in mon. Quiſquis carnalem delectationẽ aduerſus rectã uoluntatẽ ſuam rebellare ſentit, per conſuetudinẽ peccatorum, cuius indomitæ uiolentia rapitur in captiuitatẽ, recolat quantũ poteſt, quantã, qualemqꝫ pacem peccando amiſerit, & exclamet. Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrũ. Ita eñ cũ ſeſe infelicem exclamat, lugendo implorat cõſolatoris auxiliũ, nec paruus eſt ad beatitudinẽ acceſſus, cognitio infelicitatis ſuæ. Aurea hæc ſentẽtia. Nõ eñ dicit ꝙ ridere, placere, gaudere debeat in titillatiõe, ſed lugere, qa uenenũ mortis in ſe ſentit. Deinde: Vbi ſunt q libe rum arbitrium iactant? cur nõ ceſſant ſtatim ut uolunt? immo cur, non uolunt nec poſſunt uelle? Cur S. Hiero. & Paulꝰ nõ potuerũt ceſſare a ſtimulo carnis?

Si enim uoluiſſent, utiqꝫ factum fuiſſet, ſed nō potuerūt etiam ſatis uelle, ideo contra ſuum uelle uolebant. Eadem ratio eſt & de ira: cur enim nō mox quieſcunt, qui iraſcuntur ſi poſſunt, immo ſi uolunt: ſed neqꝫ poſſunt, neqꝫ uolūt eo ꝙ uoluntas eorum iam alio eſt rapta & captiua ducta.

Gratia dei ubiqꝫ indigemus.

Qui hic lu[…]gent, conſolabuntur.

Tāto caſtior quāto magis dolet ſe caſtū eſſe nō poſſe

Tertio conſolatorium eſt: Quod qui lugent hic, conſolabuntur. Sic enim ſapientiſſima dei miſericordia nos mirabiliter deducit, dum ex ueneno ipſum uenenum expellit, & de ipſa luxuria nobis efficit emplaſtrū caſtitatis, dum ideo illam ſinit irruere, ut homo eam ſentiens gemat, lugeat, gratiā quærat, & ſic eo maiorē affectū caſtitatis acquirat, tanto enim caſtior eſt, non quo quietior, ſed quo dolentior ſe caſtū nō eſſe poſſe, ut uult. Atqꝫ ex hinc, licet hæc oīa ad quartum gradū infra ptineant, tamē ne excidant, occaſiōe data accipimus, quod cōſolandi ſunt, qui ſentiunt ſeſe uexari talibus ſtimulis, ut nō ſtulta opinione ſtatim datis manibus ſeſe tradant deſperationi, quaſi nō ſit caſtus, qui æſtuat medullis & cogitationibus. Periculoſiſſima eſt hæc cogitatio, & in oīe peccatū operis inclinatiſſima, ꝓpter deſperationē. Sic enim iuuenis prius cogitatiōes carnis nō expertus, cum credat, caſtum eſſe nō poſſe, niſi nullas habeat, ſtatim dicit: Quid differo opus, unum eſt ſi & facio, quia amiſſa tamē eſt in corde caſtitas. Non ſic o miſer, non ſic, non eſt perdita caſtitas cogitationibus talibus: Immo nunqꝫ caſtior fuiſti, ſi tamē ſentis te inuitum illas habere. Nam caſtitas ſicut & omnis alia uirtus uiua, ita eſt abſcondita, ut non poſſit cognoſci ab eo qui habet, ſed a ſolo deo. Abſcondit enim deus omnem uitam ſanctorum ita profunde, ut ipſi eam ſcire non poſſint, ſecundum illud Pſal. j. Quoniam nouit dominus uiam iuſtorum. Igitur ſicut uiua & uera gloria iuſti, eſt in ignominia, uera ſapientia in ſtultitia, uera quies in tribulatione, uerum gaudium in luctu, uera libertas in captiuitate, ueræ diuitiæ in paupertate. Ita & uera caſtitas eſt in luxuria, & quo fœdior luxuria, tanto ſpecioſior caſtitas. Heu quod hęc ſapientia incognita hominibus eſt, quantum damnum facit.

Caſtitas immūdis cogitatiōibus nō perditur quę inuito obrepunt.

Verum autem ſignum uiuæ caſtitatis eſt hoc, ſi ſe ſentiat homo habere diſplicentiam in præſenti, non quod tota ſit diſplicentia, tunc enim non ſtaret titillatio, ſed mixta, nunc uult, nunc non uult, nunc infra, nūc ſupra, ita quod ſicut rota uoluitur cogitationibus in luto, & tamen manet propoſitū caſtitatis. Nam niſi eſſet ibi caſtitas uiua & uera, non perſiſteret, nec reſiſteret, ſed libere daret habenas cogitationibus, & non ſentiret moleſtiam: quia enim uult & delectatur in cogitationibus, & tū ſimul ſentit ſe nolle, fiunt ei mixtim dulces & amaræ, & ꝑ hoc moleſtæ, cum in neutram partē liberū ſibi ſit ire, ſed medio rotatur ſtatu.

Spiritualis enim ille homo, id eſt, affectus caſtitatis, ipſe manet & ſeruat caſtitatem, licet exterior in membris & corde miras excitet procellas. Ideo in caſtitatis pugna non ſecus agitur, ꝙ ſi nauicula in mari iactetur fluctibus, dormiente Chriſto in illa. Curandū eſt ergo ſolum, ut ipſe ſuſcitetur, & imperet mari (id eſt, carni) & uento, id eſt, diabolo.

Sacerdotum tentationes.

Immittit enim & ſacerdotibus ſæpe tales immundicias, ut retrahat ab altari. Qui eſt deſpiciendus, nō ſolū in nudis obiectis turpibus cogitatis, ſed etiam ſi inclinet uoluntatē in illa, & ſuſcitet malos motus, immo eo magis ad ſacramētū eſt currendū pro gratia & auxilio. At nūc multos noui, qui nō accedere uoluerūt, niſi non ſolū quieti eſſent ab inclinationibus, ſed etiā ab ipſis obiectis turpibus. Nimis ſtulti obſequutores diabolicæ fraudis & nequitiæ.

Igitur ſic utitur dei miſericordia & bonitas malo noſtro, ut per ipſum magis promoueat bonum noſtrū, ut omnia cooperent̄ electis in bonū, etiā peccata.

hoc totum

hoc totum, ut uitam & gratiam quæ in nobis eſt, abſcondat ac tegat, ne cognitis contenti tepeamus, ſed potius ignoratis eis tanq; pro non habitis magis ſuſpiremus & gemamus.

Virtutes adſunt dũ nõ putantur.

Quo autem modo dictum eſt de caſtitate, ita & de omnibus uirtutibus, quæ tunc maxime donantur, quando denegantur, & tunc aſſunt quãdo nimis abeſſe putantur: neq; aliter tunc poteſt homo credere, quin abſint & ſit perditus Inde procedit gemitus, odium ſui, deſyderium earum, & imploratio. Tunc humilibus dat deus ſuam gratiam, quã poſtea iterum abſcondit & aufert, ut addat maiorem. Semper ſub cõtrario abſcondens contrarium. Ideo hæc eſt ſapientia quæ trahitur ex occultis, & eſt in abſconditis.

Caſtitas abſcõdita, uera caſtitas.

Hæc auté caſtitas aurea eſt, reſpectu eius quæ ſine malis cogitationibus eſt, ſicut patientia & mititas extra irritamenta qualis eſt? Nam etiam beſtiarũ hęc eſt mititas & ſaltem gentium. Ita & caſtitas, quæ eſt ſine luxuria & cogitationibus in quiete, etiam meretricum eſt & lenonum peſſimorum, quia tunc caſti ſunt, quãdo caro expleta quieſcit. Cæterũ hæc quies futuræ uitæ eſt. Quare caſtitas eſt periculoſa ad ſuperbiam, dum patet (id eſt, eſt quieta) ſed eſt etiã periculoſa ad luxuriã, dum latet (id eſt, eſt tentata) dum utrobiq; periculũ, ſed ſuperbiæ maius q; luxuriæ. Igitur utrunq; ſit.

Præceptum non impletur ſpiritualiter, dum adhuc cõcupiſcentia in nobis eſt, qua ſit, ut de caſtitate præſumere, ac præcepti impletione nullus omnino poſſit, ſed tantũ accuſare ſeſe & confiteri peccatũ ſuum.

Rurſus eo impletur quod ſpiritus odit hanc concupiſcentiam, ideo ipſe eſt puriſſimus ab ea, & uere impletor præcepti, quia cõſentit per omnia legi, eamq; approbat & diligit, dum ſuam miſeriam odit.

Alij uero luxurioſi, nõ abſcondũt ſuam caſtitatẽ, ſed extinguunt potius. Nihil eſt ergo quod glorientẽ ſeſe nõ noſſe caſtitatẽ ſuam, nõ huc pertinent.

Scortatio periculoſa propter conſuetudinem.

Secunda eſt meretricium, quod eſt magnum malum, ubi libido tranſit in habitum & cõſuetudinem, qui difficillime curantur. Nam ſcriptura dicit: Beatus qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram. Qui autem paruulos ſuos ſinit creſcere, in magnos gigantes inueteraſcere & confortari, quomodo tunc allidet, & non potius illidetur?

Et hanc nobiliſſimam ſpiritusſancti doctrinam deberent parentes filijs ſuis infundere, ut non tantum ui coercerentur, ſed etiam uoluntate ducerentur ad caſtitatem.

Fruſtranea enim eſt pugna caſtitatis, niſi hæc regula ſeruetur ſpiritus ſancti ſcilicet petra eſt Chriſtus, paruuli noſtri ſunt mali motus, mala deſyderia, quæ cũ quis ſenſerit, quid faciet? quomodo uincet? audi, non aliter niſi eos ad petrã allidendo. Quomodo hoc? quia ſicut qui manu ad lapidem terit uermiculum, ſic uoluntate & cogitatiõe tangẽdo Chriſtũ, ſtatim conterit mala cogitatio, ſolum tenta & uidebis q; iucundũ ſit ſic deſyderia conterere. ſtatim enim ut cor paſſum Chriſtum tangit, omẽ malum recedit. Sic figuratum fuit olim in lege Numeri q̃rto. Quando a ſerpentibus igneſcentibus percuſſi, per aſpectũ æneі ſerpentis in ligno pendentis, liberabantur. Porro igneſcens ſerpens, eſt lubrica illa, molliterq; reptans libido cogitata. fuge, fuge, tam immanem colubrum: accendit enim & mire facit carnem prurire & ardere. Sic etiam Gene. iij

Fugienda libido.

Ipſa conteret caput tuum (id eſt, initium & primum motum fidelis anima conterit) alioquin grandis factus, aut totus illapſus inficit & interficit. O ſi in tempore libidinis moꝛientis, tantum poſſemus figuram reptantis uenenati

ſerpentis

ſerpẽtis cogitare & applicare myſteriũ, facile fugeremus cogitatiõe ad Chriſtũ

Stuprum. Tertia ſpecies eſt Stuprũ, quod eſt uirginis corruptio, quod olim in lege mitius puniebatur, q̃ fornicatio aut meretricium, quia tenebatur eam dotare, aut in uxorem ducere. Verũ nunc eſt uehementer magnum, quia tunc uirginitas

Virginitas incompabile decus. ſummũ erat opprobriũ, nunc autem ſumma gloria: tunc damnabile dedecus, nunc incõparabile decus, ijs ſaltẽ qui nõ ꝓpoſuerunt nubere. Nã qui ꝓponũt matrimoniũ, nõ habent actuale tñ decus, ſed poſſunt habere, ſi ad uirginitatẽ animenẽ; de qua multi multa & magnifica ſcripſerunt, quia uere nulli uirgini poteſt fieri reſtitutio. Sane tamẽ hoc intellige, quia uolenti nõ adeo tenetur, in uitæ autem non poteſt tolli, poteſt autem induci & ſic tolli.

Raptus. Quarta ſpecies eſt Raptus, hoc plectitur capite in iure, quod eſt nõ tñ uirginis, filiæ, aut ancillæ, ſed etiã uxoris, aut alius ad ſuã curam ꝑtinẽtis, ſed maximum eſt raptus uxoris. Fit autẽ raptus q̃nq; cõſentiẽte puella, puta inducta blandicijs; aliq̃n inuita, hoc maximũ eſt. Sed legunẽ multa exempla, q̃bus nõ proſpere ceſſit. Guarinus Veronenſis de quadã Alda uirgine miſerabilem caſum elegiaco carmine compoſuit, quæ ſecuta raptorẽ, relictis parentibus, tandem ab eo in ſylua conſtuprata & abiecta, cum puderet ad parentes reuerti, petijt gladio percuti ab eo. At ille ſic fecit, & occidit eam. Hoc peccatũ etiam furtum includit, & quidem grauiſſimũ omnium.

Adulterium Quinta Adulteriũ, quod eſt perplexiſſimũ & grauiſſimũ quo ad pœnã, ſed negligitur hodie nimis, Hoc uitium eſt cauſa multarũ quæſtionũ, de poſſeſſione, utrum filiũ ſpuriũ debeat marito prodere. Vide Angelum in Summa, tra-

De puero in adulterio cõcepto, ſtultiſſime cõſulũt ſummiſtæ. dentẽ regulas. Sed qs audebit credere regulis, aut caſum in terminis dare põt? uarij ſunt animi uirorũ, & aliter hodie, aliter forte poſt annũ cogitabunt, etiã ſi hoc anno patientiã haberent in uxore adulteriũ cõfitente. At certe amaritudine dignũ eſt, quod uir corpus ſuũ dedit pro corpore mulieris, & alius utitur corpore, pro quo ipſe ſuum propriũ dedit: ꝓpter quod ſedet in arte ſua, ꝓpter quod omnia facit, patitur: deniq; ſeruũ ſe fecit, & alligauit ad multa, qui uxori ſeſe alligauit. Et ecce alter hæc omnia cõtaminare audet, quis digne ferre poſſit? Vide etiã legem zelotypiæ olim, qua nunc mulieres ſunt leuatæ & exoneratæ, ideo eo gratius uiris ſuis adhærere deberent.

Inceſtus inter cõſanguineos. Sexta Inceſtus, quod uulgo bluotſchand uocatur, quia ignominia conſanguinitatis & propinquitatis eſt, cui eo maior debetur honor, quo propinquior. Nam & in lege dominus certos gradus ꝓhibuit, Et quondam. vij. gradus erant prohibiti. Nam in lege fere ſecundus tantũ gradus prohibeẽ cõſanguinitatis & affinitatis; quia nondũ erat gratia ſanans concupiſcentiã, ſed regnabat lex irritans & augens eam.

Sacrilegium. Septima Sacrilegium eſt, ubi iam non tantũ caſtitas polluitur, ſed etiam quæ deo ſoli fuit oblata, tollitur, & ſanctũ prophanaẽ. Verũ hoc ex inſtitutione eccleſiæ magis q̃ ex deo eſt in ſacerdotibus, ſed in religioſis grauiſſimũ eſt, quia ſponte ſeſe cõſecrauerunt dño, & ſeſe ſubtrahunt rurſum.

Exceſſus cõiugum ex nimio amore. Octaua additur, Exceſſus coniugum, quod ut Be. Ambro. allegatur lib. ſecundo, contra Iul. Be. Auguſti. Ardentior amator propriæ coniugis, adulter eſt. De quibus Apoſtolus. j. Theſſa. iiij. Hæc eſt uoluntas dei ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos a fornicatione (Hoc primum) deinde, ut ſciat unuſquiſq; ueſtrum, uas ſuum (coniugem ſuam) poſſidere in ſanctificatione & honore, & non in paſſione deſyderij, ſicut & gentes quæ ignorant deum. Et. j. Pet. iij. Viri ſimiliter ſecundum ſuam cohabitantes, infirmiori uaſculo muliebri impar

bri impar

bri impartientes honorem &c. de quo ſatis ſupra. Sed difficile eſt eis regulam tradere, niſi quod uitioſum eſt ad omnẽ motum carnis, ſatiſfacere libidini & concupiſcentiæ, hoc eſt enim in paſſione deſyderij eſſe.

Sequuntur nunc tres aliæ ſpecies.

Mollicies, qũa quiſq; uigilando polluitur apud ſeipſum. Zodomia, qua uir uiro, mulier muliere abutitur, uel etiam uir muliere, & mulier uiro, quę omnia turpiora ſunt, q̃ nominare liceat. Beſtialitas, de quibus Leuiti. xviij. uide, cętera ad confeſſionem pertinent.

Mollicies
Sodomia
Beſtialitas

Vltra hæc ſunt pollutiões nocturnæ, quæ de ſe non ſunt peccatum, licet lex Deu. xxiij. Si quis inter uos fuerit homo, q̃ nocturno pollutus ſit ſomno, egredietur extra caſtra, & nõ reuertetur, priuſq̃ ad ueſperam lauetur aqua, & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra. Hoc eſt myſtice, ſic pollutus (licet & ipſe aliud ſignificet) debet abſtinere a cõmunione ſanctorum, id eſt, ſacramento, donec ſol (id eſt, æſtus & ardor relictus ex pollutione) ſedatus fuerit, & ſic lotus humili confeſſione accedere. Habet enim ſæpius ſui cauſam, quæ peccatũ eſt ut ſunt crapula, ocium, ſexus alterius conuerſatio aut memoria.

Pollutiones nocturnę nõ ſunt peccatũ

Deniq; ſunt etiam pollutiones uigilantiũ & diurnæ, ſed inuoluntariæ, quæ irruunt multis, dum longe aliud agunt, ut dum fricantur, equitant, uehuntur, id eſt, ſine cauſa ſua, quos ſcriptura ſeminifluos uocat, ut Leui. xv.

Sequitur alter gradus mœchorum.

Qui eſt in uerbis, ut quidam turpiſſime loquuntur de carnalibus peccatis, contra Apoſtolum Ephe. quinto: Fornicatio autẽ & omnis immundicia, aut auaritia, nec nominetur in uobis, ſicut decet ſanctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem nõ pertinent, ſed magis gratiarũactio, id eſt, ne ſit fama uos tales eſſe.

Mœchi in uerbis.

Tria poſuit uitia linguæ ſecundum concupiſcibilem, ſcilicet turpitudinem, quæ eſt ipſa obſcœnitas, impudicitia, & inuerecundia uerborum. In qua dupliciter peccatur.

Primum ab ijs, qui de iſtis turpitudinibus uelut riſum & conſolationem inuicem ſibi præſtant, tanq̃ ſit iucunda res, de qua loquũtur. Hic alius nihil aliud facit, q̃ ut oſtendat q̃ obſcœnus & ipſe poſſit eſſe, omni turpitudine nominans membra & opera membrorum. Alius uero hiſtorias ad hanc rem pertinentes, omni licẽtia recitat, tum ridetur, res optima uidetur, donec monachi & ſacerdotes etiam adducantur cũ ſuis peccatis. Qui morbus heu q̃ dire hodie regnat in hoſpitijs & tabernis, ut piculoſum aut ſaltẽ pœnitendũ ſit aliquẽ religioſum uel pudicũ hominẽ peregre proficiſci.

Spurciloqui peccant

Obſecro per deum, uidete tamen quid iſti faciant. Primum, ſi ſunt Chriſtiani, ut nominari uolunt, ita deberent diligere uerecundiam, ut nec paterentur ea nominari inter ſe, ſi prohibere poſſent. Secundo ſaltẽ dolerent, ſi nõ poſſent. Tertio ſuper hiſtorias lapſorum, uel ſacerdotum, uel religioſorum, uel principum, uel magiſtratuum (horum enim eo iucũdius recitantur uitia, quo efficacius & licentius præbent exemplum imitantibus) non ſecus dolere, q̃ ſuper proprio caſu, ſic enim requirit charitas, immo quo altior eſſet ſtatus, eo magis gemere & deum pro eis orare. Hoc enim eſſet Chriſtianũ.

Lapſis cõdolendũ ex charitate, non recitanda ſunt uitia eorum.

Iam nunc uide q̃ longe ſint a moribus Chriſtianiſmi, inſulſiſſimi homines.

Spurcarũ fabularũ narratores.

Primo non ſolũ hæc non faciunt, ſicut certiſſime debent Chriſto: Verum ſecundo ſeſe mutuo in rebus peſſimis lætificãt. Tertio ſeipſos ad concupiſcentiam fricant & prouocant his ignitis iaculis.

Quarto alienam uitam ac famam polluunt detractione iſta grauiſſima, mortuos putres reuelantes, qui mortuos ſepelire debuerãt. Quinto, alienam & ſuam miſeriam ac ruinam irrident, ac lætantur in ſua perditione & aliorum.

Libidinans animus uulneratus eſt, & ridemus inſani.

Obſecro cogitate, ſi dominus dicit, quod de omni ocioſo uerbo, quod locuti fuerint homines, rationem reddent in die iudicij, ubi iſti quæſo apparebũt? Væ uæ ꝙ late regnat iſta peſtis. Similes ſunt iſti, Primo furioſis, immo quis tam furens in ſua miſeria & plaga rideat & gaudeat? Nonne miſeria miſeriarũ eſt? dolet ulcus, aut oculus, & non ceſſat querulus gemitus, & adeo nullus ridet, ut etiam ridentes uelut peſſimos omniũ odiat ac deteſtetur, quæritur compatiens & adiuuans, aut conſulens. Ecce autem titillat caro, immo grauiſſime dolet conſcientia, deinde ruit ipſa uel anima alterius proximi, & adeo non quæritur compatiens aut conſulens, adeo nõ doletur ac gemitur, ut etiam qui condoleat ac cõſulere uelit, aut prohibere, irrideatur, deſpiceatur, odiatur. Magne deus quando aperiemus oculos, ut cognoſcamus quid ſit mũdus? Nonne iſta eſt peruerſiſſima peruerſitas? an non libido eſt uulnus ſupra omne uulnus? Nonne ulcus & plaga ſuper omne uulnus & omnẽ plagam? Sicut Hiere. decimo dicit: Væ mihi ſuper contritione mea, peſſima plaga mea. Ego autẽ dixi plane, hæc eſt infirmitas mea, & portabo eam. Et Eſaiæ primo de populo Iſrael dicit: Vulnus & liuor & plaga tumens, nõ eſt circũligata, nec curata medicamine, neq; fota oleo. Et iterum: A planta pedis uſq; ad uerticem, nõ eſt in eo ſanitas. Hæc ſunt plagæ & uulnera non ab homine, ſed a diabolo inflicta Vide itaq;, uulnus quod facit homo, ploratur: quod facit ſatan, ridetur, & dulciſſimum habetur. Sed heu dulce putatur. Beatus autem ille, qui ipſum intelligit & aduertit eſſe uulnus amariſſimũ, ſicuti uere eſt. Nam licet eius amaritudo non ſentiatur, ſentietur tamen inæſtimabiliter tandem in conſcientia. Vnde Prouerbiorum quinto. Ne intenderis fallaciæ mulieris, (id eſt, carnis & ſenſualitatis) fauus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthiũ, & acuta ſicut gladius biceps. Et uiceſimo tertio: Ingrediť blande, ſed in nouiſſimo mordebit ut coluber, & ſicut Baſiliſcus uenena diffundet. Ideo diſcamus per deum, quod in talibus uerbis ludere, ridere, iucundare, hoc idem eſt, quod de ꝓpria morte & miſeria gaudere, quod nullus facit, niſi furioſus uel pluſq; furioſus.

Prædicãtes uitia ſua.

Secundo ſimiles ſunt ei, qui Marci quinto, Lucæ octauo, ſcribitur poſſeſſus a legione, qui ſine ueſtimẽto, neq; in domo manebat, ſed in monumentis, & catenis uinctus ac cuſtoditus rupit catenas, & agebať a dęmonio in deſertũ, & die ac nocte in monumẽtis & in mõtibus erat, clamãs & cõcidẽs ſeſe lapidibus

Spero, quod ſi intelligerent turpiloqui ſuum uitium in iſto deſcribi, magis timerẽt. Quid eſt enim quod nudus erat, niſi quod turpiloquus etiam propriam ignominiam uerbis nudat? cum debuerit potius tegere, ut ſanaretur. Deinde non manet in domo, ſcilicet cum uiuis, de rebus uiuentium agens, ſed in monumentis cum mortuis agens, hoc eſt, quod uitia & mala aliorum recitat, & in illis totus uerſatur: Nam monumentum myſtice eſt memoriale mortui, (id eſt, fama & hiſtoria fœtida peccatoris, ſcilicet principis, religioſi, ſacerdotis &c.) Item, Concidit ſeipſum lapidibus clamans, id eſt, quod ſibiipſi nocet, ubi ſibi uidetur plurimum, iucundeq; prodeſſe. Sic Eſa. tertio: Peccatum ſuum non abſconderunt, ſed ſicut Zodoma prædicauerũt. licet hoc de Phariſaica iuſtitia dictum ſit in ſpiritu, tamen in litera etiam huc pertinet. Item legionem habet, ut nemo poſſit illic tranſire præ eorũ ſęuitia, hoc eſt, quod illi multorũ

dæmonum

dæmonum officium agunt, dum multis nocent. Et ubi ſunt blādiſſimi, ibi ſunt
ſæuiſſimi, ut nulli ſit ſine periculo, cum eis conuerſari, ut & ſupra dixi. Scio
autē quod nullus tam ſtultus ſit & inſenſatus, quod ſi talem hominem uidiſſet
ridere potuiſſet, ſed potius fugiſſet quantū potuiſſet. Et tamen ridet & ridetur il/
le, cuius iſte figura tm̄modo fuit. Deniq; & hoc ibi dictum fuit, quod nec cate/
nis, nec cuſtodijs potuit retineri, quin ageretur ruptis uinculis in deſerta, nemo
potuit eū domare. Hic prope conſentit cū apoſtolo Iacobo, Nullus hominū po
teſt linguam domare. ita nullius prohibitione, nullis uerbis euangelij coercen
tur illi, quin lingua indomita erumpant atq; uagentur, ubi ſolent, nud', laceri,
nudantes, lacerantesq; cæteros ſimiliter. Et ut in deteſtabiliſſimum uitiū, etiā
impure loquar, Nonne ſues ſunt beſtię immundæ, quod ſtercora hominum de
uorant? At illi in ſtercore ſuo & alieno linguam & dentes uerſant. An eſt ſter/
cus corporis peius q̄ ſtercus animæ? Oportet enim corā ſuibus ſuillū loqui, ut
intelligant. Si ergo uideris porcum uorare oletum, intellige ecce, talem eſſe ob/
ſcœnitatis & turpitudinis fabulatorem.

Apoſtolus ſane dicit, quod inhoneſta noſtra abundantius honeſtamus, illi
uero etiam honeſta per inhoneſta inhonorant. Quis autem ferat, ut alius reue/
let cum riſu ſibi poſteriora, aut pudenda ſeu ignominiā? At quæ ignominia ma
ior, q̄ ſordes peccatorum in nobis & proximis? lex aūt prohibuit, ne proximo/
rum ignominiam reuelemus.

Secundo etiam peccatur, obſcœnitate, quando talia corā pueris & puellis in/ Corā pueris & puellis parce loqui.
nocentibus nominantur & dicuntur. Rei aūt ſunt ommiū peccatorū, & mortiū
quæ ex illis ſequuntur. Aetas em̄ mollis & inexperta harū rerum, facillime pol/
luitur, & quod peius eſt, tenaciſſime ſeruat audita turpia, ſicut macula in purū
& tenerum pannū cadēs tenacius hæret, q̄ impurum aut rudiorem. quod & ex
perientia didicerunt Gentiles, ut Horatius.

Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem
Teſta diu. Et Iuuenalis.
Maxima debetur puero reuerentia, ſiquid
Turpe paras, huius tu ne contempſeris annos.

Quid autem faciunt qui hoc agunt? Primum, utiq; cum magnum bonum ſit
ætatem teneram fouere, cuſtodire, promouere in pudicitia & uerecundia, ſicut
dicitur, quod gratiſſimum ſacrificium deo, eſt zelus animarum; omniū ſtudia
deberent eo uigilare, ut pueros & puellas cuſtodirent & ſeruarēt, ne quid diſce/ Pueri & puellæ ardent.
rent, uiderent & audirent obſcœnitatis, qui per ſe ardent medullis, nō cogitan/
dum quomodo igne adiecto accendantur, ſed potius aqua appoſita extinguan
tur. Nō ſolū id nō faciūt, ſed etiam proprijſſimo dęmonū officio uſi, corrumpūt
innocuas animas ſuis peſtiferis fabulis turpitudinis. Diabolus enim corruptor
mētium dicitur, ſed non corrumpit, niſi miniſterio linguæ illorum qui ſunt ex
parte illius & imitantur eum. Quomodo em̄ poteſt puer aut puella rurſum era
dicare uerbum turpe, quod ſemel audiuit? ſed ſemē iactum eſt, & radicat in cor
de eius etiam inuito, deinde creſcit in miras & incognitas cogitatiões, quas nō
audet confiteri, & tamē neſcit eis carere. Væ autē tibi, qui huic ſimplici & igna
ræ huius rei mēti, hunc laborem, hoc periculum, & hoc uenenū infudiſti, Cor/
pus non uiolaſti, ſed animam incomparabiliter nobiliorem (quātum in te fue/
rit) conſtupraſti. Nam per aurem infudiſti & impregnaſti eam fœtu nocentiſſi
mo. Vnde Bapti. Mantua.

Per ſenſus quaſi per riuos, Venus acre uenenum,

Inſluit in mentem, quod ſi male cauta recepit,
Vulnus agit ſola diuum medicabile dextra.

Igitur obſcœnitas iſtorum maior eſt φ̃ illorũ, quod iam non ſit tantummodo
obſcœnitas, ſed cedes innocẽtium animarũ, & de familia Herodis, qui occidit
multos pueros in Bethleem Iudæ. Sed uide, nõne ita eſt, quod nullus pater poſ/
ſit ſuſtinere, ut filij ſui occiderentur corpore? quod ergo tibi in corpore tuorum
filiorũ fieri nolles, quare id audes in animabus filiorum alterius, immo dei, per
petrare? Recte S. Lodouicus rex Frãciæ a ſua matre didicit, quod filios ſuos mal
let corporaliter uidere occidi, φ̃ mortaliter peccare. Sic enim & mater quoq; ad

Puerorũ ętas reuerenda.

eum dixerat. Sed ſatis dire illis dominus minatur Matth. xviij. terribiliter di/
cẽs: Qui aũt ſcandalizauerit unũ de puſillis iſtis, qui credunt in me, expedit ei,
ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris
Vide quanta cura ſit Chriſto de paruulis & innocentibus, quod nouam pœnã
illis decernit, qui eos offendunt, de nullis enim alijs talem pœnam dictauit. Ni/
mirũ uolẽs, q̃d noua & ſingulari pœna præ cæteris ſint cruciandi, deniq; ſequit̃
Væ mundo ab ſcandalis. Neceſſe eſt enim ut ſcandala ueniant, uerũtamẽ uæ ho
mini per quem ſcandalum uenit. Et infra, Videte ne contemnatis unum ex pu/
ſillis iſtis, dico enim uobis, quia angeli eorum in cœlis, ſemper uident faciẽ pa/
tris mei, qui eſt in cœlis. Ecce ſaltem angelorũ intuitu uult parci pueris, & reue/
rentiam illis haberi. Quod ſi illos ideo caſtos dixerit quis, quia uerbis ludunt,
re ſunt caſti, ſicut eorum pater Ouidius quoq; mentitur,
Crede mihi mores diſtant a carmine noſtro.
Vita probata mihi, Muſa iocoſa mihi.
Reſpondet Chriſtus, os eorũ compeſcens; Ex abundantia cordis os loquitur,
Qualis arbor, talia & folia.

Eccleſiæ refor/matio in pue/ris incipiẽda.

Hæc eſt etiam eccleſiæ ruina tota, ſi enim unq̃ debet reflorere, neceſſe eſt, ut
a puerorum inſtitutiõe exordium fiat. Hæc de obſcœnitate dicta ſint. De ſtulti/
loquio uero & ſcurrilitate ad hunc locũ nõ pertinet, quamq̃ illa duo nũc apud
honeſtiſſimos & religioſiſſimo adeo dominent̃, ut eo ipſo uelint honeſti uiderĩ
quo ſtultiloqui & ſcurriles ſunt.

Stultiloquiũ aũt eſt uniuerſæ ocioſę fabulæ, in quibus nihil eruditionis & ſci
entiæ, ut ipſemet exponit, quæ ad rẽ (inquit) nõ pertinẽt. idem uocat Chriſtus
uerbũ ocioſum. ideo non niſi utilia, aut neceſſaria ſunt dicẽda. Tales ſunt fabu

Stultiloquiũ eſt Ariſtote/lis ſtudium.

lę aniles, & neniæ puellares, Hiſtorię plebani de Calẽberg, Dietrich von Bern
Et diſputationes de rebus longinquis & extra nos poſitis. Quod genꝰ ſunt etiã
opiniones philoſophorum, & gloſſæ ſuper Ariſtotelem, Garrulitates dialecti/
cæ, ſomnia Aſtrologorum. Stultiloquium enim uocat, quia non ſapientiæ, ſed
ſtultitiæ uerba ſint.

Facetiæ non uituperantur

Eutrapelia ſeu ſcurrilitas, quæ eſt facetia ſeu urbanitas, quã Ariſtoteles uirtu
tẽ eſſe putat, qñ ſcilicet nõ turpia neq; ſtulta, ſed iucũda & erudita ſimul dicunt̃
ut utilitas intret ſub dulcedine comitatis. Itaq; comitas ſeu affabilitas, ſeu urba/
nitas, ſeu facetia talis quæ ſit, ut triſtes atq; tentati in ſpiritu recreent̃, laudabilis
eſt. uerum quæ ſit ſine cauſa, tantum ad conſolatiunculam uanitatis & carnis,
præſertim cũ huius ſemper non ſit niſi leuitas cauſa, & ſola libido fabulãdi atq;
ridendi moueat ad illam, non conuenit Chriſtianis. Sic eñ & B. Aug. in cõfeſſ.

Chriſtianos ſeria decent, nec inter ami gos nugæ.

confitetur, Quod nugari cum amicis ſit parum Chriſtianum, φ Chriſtianorũ
res & uerba habere debeant ſolida & magna ſeria, plenamq; grauitatẽ, & auto
ritatẽ, ut Pſal. ait, In populo graui laudabo te. Porro hæc ipſa nugacitas & eu/

trapelia

trapelia, tanto ſit peior, quanto ſit in rebus ſacratioribus, ut nõnulli importuniſ/ſima leuitate, abutunt̃ ſacre ſcripturæ dictis ad eã leuitatẽ, & ridicule iucunde eã torquentes illuc, ubi ſuam quærũt uanitatem, cum ſacris illis uerbis ſumma & reuerẽtia & terror debeatur ſemper & ubiq;.

Tertius gradus Mœchorum, qui eſt in ſignis, quorum unũ domin⁹ expreſſit dicens: Qui uiderit mulierem ac concupiſcendum &c. Ecce uiſus ipſe, qui ſi/gnum ſit concupiſcentiæ, adulteriũ eſt. Nõne duriſſima lex Chriſti? ſed ideo ſa/niſſima & immaculata, conuertens animas. In hoc autem omnia alia ſigna cõ/prehenduntur, cũ uiſus ſit minimum & ſubtiliſſimum, unde poſuerunt aliqui quinq; lineas amoris, *Videre impudice.*

Viſus, colloquium, tactus, poſt oſcula, factum.

Atq; hic colloquium etiam aliud intelligitur, ꝙ id quod eſt turpiloquiũ, & tactus ſimiliter, item & oſcula. Sed de ſingulis latius. Sunt autẽ plura, ut uiſus, auditus, colloquiũ, literæ, internũcia, tactus, amplexus, riſus, oſcula. Nõ ꝙ tot ſint adulteria ſingillatim, quot ſigna quis fecerit. poteſt eñ uno adulterio hęc omnia ſigna facere, alioquin opus ipſum ſemper eſſet triplex adulterium, cum ſine tactu & concupiſcentia non fiat.

Viſus itaq; primum, Hoc autem eſt uelociſſimũ & frequentiſſimum omniũ illorum ſignorum, quia longius, latius, citiuſq; officium ſuũ agit, pleraq; & clarius percipit. Ideo tam multa in ſcripturis de oculorum cuſtodia dicuntur, cum nullus ſenſus tam facile & tot obiectis irritetur, nec aliorum ſenſuum aliquis tã atrociter uulnerat animam: tanto enim profundius figit in cor, quanto clarius cognoſcit, ita ut ſit prouerbium: Quod oculus uidet, cor non fallit. Et Horatius *Oculorum cuſtodia.*

Segnius irritant demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus. Et iterum,
Valdius oblectant &c.

Vt patet experientia, quia nunq; ſic mouetur qui de morte audit, ſicut qui uidet, nec tantũ mouetur qui turpia audit & carnalia atq; mundana, quantũ qui uidet. Exemplum eſto Alipius S. Augu. contubernalis, de quo. vj. Confeſſ. ſcribit: Quod cum inuitus duceretur ad ſpectaculũ clauſis oculis deſpiciens, tñ poſtea apertis, ita raptus eſt, ut multos quoq; adduceret poſtea & ipſe. *Viſu uincuntur & fortes.*

Quo circa in iuuenibus & uirginibus ut ſummus decor eſt, oculorum inclinatio & depreſſio, ita ſummũ uituperium euagatio & incuſtodia, ita ut aliqui ſignũ corruptionis dent, oculorum euagationes, & uerũ eſt. Eccle. uiceſimoſexto: Fornicatio mulieris in extollentia oculorũ & in palpebris illius agnoſcetur &c. Vide ibidem. Aut eſt ſignũ iam corruptæ, aut facillime corruptibilis mulieris. Nã quæ ſyncære caſta eſt, non intendit in uultũ uiri, ſed confunditur, ut de Rebecca Gene. uiceſimoquarto dicitur, quod conſpecto Iſaac ſponſo ſuo tulit peplum ſuum, & operuit ſeſe. *Oculorum iactus corruptiõis ſignũ.*

Item igit̃ de quodã ſancto uiro, qui cũ S. Antonio ueniſſet Rhomam oculis clauſis, nihil de tanta ciuitate uidere uoluit, niſi eccleſiam ſancti Petri.

Item de Syluano legitur ſimiliter, quod ſemper uelatis oculis incedebat, neq; ſolem hunc uidere uoluit.

Itẽ Iob. xxiij. dicit: Pepigi fœdus cũ oculis meis, ut ne cogitarẽ de uirgine (id eſt, iuuencula.) Econtra Dina egreſſa ut uideret mulieres regiõis illi⁹, corrupta eſt. Et Berñ. dũ quãdã fœminã fixe fuiſſet intuit⁹, graui ultione ſeipm̃ coercuit Et B. Benedict⁹ ex uiſa in ſeculo fœmina, grauiſſime fuit tentatus. Itẽ quid contigerit Dauid ex aſpectu Berſabeæ, & filijs Iſrael ex Moabitarum aſpectu: Nu/

me.xiij.Item alius tentatus a muliere uiſa, cum mortuam audiſſet,de putredine cadaueris illius ſanauit concupiſcentiam.Idcirco uiſus nõ tantũ in præſenti cõcupiſcentiã mouet,ſed etiam memoria fixus ex præteritis diu,mirandas ſuſcitat tentationes. Ideo dicit Hiere. Treno.iij. Oculus meus deprædatus eſt animã meã. Et iterũ Hiere.ix. Mors intrauit per feneſtras noſtras. Et,ij.Pet.ij.Oculos habentes plenos adulterij. Ecce quomodo adulteriũ in oculos ponit. Itẽ Eua primo mota eſt uiſu pomi,quod eſſet pulchrum &c.

Et de filijs dei Gene.ſexto ſcribit,quod uiſu ceciderũt: Vidẽtes filij dei, filias hominum,quod eſſent pulchræ,acceperũt ſibi uxores,quaſcunq; elegerant.

Vnde & ſapiens docet:Noli intẽdere in faciẽ uirginis,ne cõfundat te uultus eius. Item econtra:Nec puella in faciẽ iuuenis,propter ſimile periculum.

Hinc dicit Ioannes, Quod omne quod eſt in mundo,eſt concupiſcentia carnis & oculorum,& ſuperbia uitæ. Concupiſcentia oculorum intelligitur curioſitas,multa experiendi & cognoſcendi per ſenſus.

Legit de S.Eliſabeth,ꝙ maritũ ſuum in eccleſia quandoq; iucundius intuita ſubito fuit a dño correpta. Quid illis fiet,qui in eccleſia fere nihil aliud agunt, q̃ illud Ouidij, Spectatũ ueniunt,ueniunt ſpectent ut ipſæ,nihil niſi uidere,uideri,concupiſcere,cõcupiſci. At ſane quodam uelut naturę ingenio, proprium

Mulier amari quærit.

eſt mulieribus,quod amant concupiſci & amari,uiris uero cõcupiſcere & amare,licet & utrunq; fiat,ut mulier inſaniat cõcupiſcendo,& amando,& uir quærendo concupiſci & amari.

Senſus noſtri noxij ſunt.

Mira itaq; miſeria,quod ſenſus proprij ſunt tã noxij nobis,ita ut uere dixerit Chriſtus:Inimici hominis domeſtici eius(.i.ſenſus) Et pſalmo. xxxvij. Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt & ſteterũt. Quid eñ facit oculorum curioſitas,niſi quod aduerſus animam pugnat?

Senſualitas ſerpens.

Vnde & B.Augu.uocat ſenſualitatem ſerpentẽ, quod ſit lubrica & mobilis multis obiectis,figurata per ſerpentem in paradiſo. Vide itaq;,quomodo odiũ noſtri & abnegationẽ noſtri nõ gratis docuerit Chriſtus in euangelio ut odiamus oculos & omnes ſenſus, omniaq; membra, quoniã captiuam ducant animam in legem peccati,præſertim oculos. unde Eccleſiaſt.triceſimoprimo:Nequius oculo quid creatum eſt?

Oculus inſatiabilis eſt.

Verum non hoc tantũmodo malum eſt,quod per oculum facit concupiſcentia,ſed etiam quia non ſaturat,ut Eccle.primo. Non ſaturat oculus uiſu. Et prouer.uiceſimoſeptimo:Infernus & perditio nunq; implentur. Similiter & oculi hominũ iſatiabiles. Quid ergo ꝓdeſt oculorũ cupiditatẽ irritare,& finito initio uidendi,infinitũ deſyderiũ,& nullũ finẽ prouocare? Melius eſt ſtatim ab initio uiſum coercere,anteq̃ dilatet uoraginẽ ſuæ cupiditatis,quã explere nõ poſſis.

Igitur ut B.Auguſt.in regula:Nec uos dicatis habere animos pudicos, ſi oculos habeatis impudicos. Impudicus enim oculus, impudici cordis eſt nuncius. Nullus ergo p̃ſumat,quod non ſit adulter,ſi opere ceſſet,oculo tñ cõcupiſcat.

Hæc de primo & maiore ſigno.

Auditus impurus.

Aliud eſt auditus,quo indicat concupiſcentia intus ardens,ut qui uel prouocant dici uel cantari turpia (& ij ſunt peiores) uel qui tacite & libenter audiunt etiam ſi non prouocent,delectantur enim in illis,neq; auertuntur, ut ab immũdicia & nocumento. Tertij etiam poſſunt eſſe qui nõ prohibent, nec arguũt huiuſmodi audientem,aut melioribus inſtruunt,neq; coram eis increpant atq; abominantur talia,ut terrerent audientes,omiſſiõe ſcilicet ij peccant, quod nõ ſunt ſolliciti ſalutis proximi, & perditionis eius negligentes, atq; minus q̃ debent cu-

bent cu/

bent curioſi. Tertium, eſt colloquium, ſcilicet cū muliere uel uiro: nam concupiſcētia id agit, ut fabulentur, ſalutent, tractentq́ ſecū, licet honeſta quādoq́ ſed non cauſa honeſta. Inde eñ riſus, ioci, fabulæ, colloquia, tantūmodo ut placeant ſibi mutuo, & ſeſe prouocent ad amorem ſui mutuum. Et hoc uitium mulieres impenſe laborant, dum amant. In puella autem non tantū hęc, ſed omnis prorſus uerboſitas turpiſſima eſt. Nec eſt ſignū conſtantis uirginitatis aut caſtitatis, ſi ſit puella loquacula & garrula, præſertim cum iuuenibus. Nam ecce B. Virgo quāto textu angeli conuēta, nō tñ niſi id dixit: Quomodo fiet iſtud &c. ſed neq́, ut ait beatus Ambroſius reſalutauit ſalutantem. Proinde quæ libenter uolunt audiri in cantu, aut loquela, rurſumq́ audire cantum, uel colloquiū alterius ſexus, quid aliud niſi eiuſdem ſexus concupiſcentia ſeſe ardere probant? Si non arderent, nihil colloquium aut aſpectum curarent, ſicut alia non curant quorū affectu non tenent. At nunc puellæ plurimę tota leuitate huc feruntur.

Colloquium incendit amorem.

Puella loquacula.

Quartū, tactus, ut ſunt manuū traditio & amplexus, quę & honeſte quidē fieri poſſunt in ſpecie, tamen cū concupiſcentia intus mouētē. Hic iam ignis libidinis acriter incendit, ut etiam B. Hierony. dicat, quod tactu ipſo ſtatim ſexum intelligit concupiſcētia, ideo q́ longiſſime fugiendus tactus, ſicut legit de quodā Papa (non memini nūc nomen) quod data manu pro more oſculanda, cū ex oſculo mulieris ſenſiſſet titillationem, manū pręcidi ſibi permiſerit.

Tactus mirifice inflāmat.

Quintū, eſt oſculū, quod tranſeamus. hæc aūt ſigna nuſq́ aguntur & fiūt uehementius, q́ in choreis publicis: mirū, quot & quanta ibi fiāt peccata, quid ibi uiſus & auditus hauriat, quid tactus & colloquium pariat, breuiter mūdus eſt mundus, immo immundus, & inimicus dei: nec eſt quærēdum bonū quod deo placeat in mundo, peccatum ſuper peccatū ibi urget & addit, ira dei ibi cernitur intenſa nimis, & tamen ridet, ſaltatur, gaudetur tanq́ in rebus parum nocentibus, immo bonis & utilibus.

Oſculum: Chori ſaltantium.

Sextum ſignū & quidem non leue, eſt ipſe ornatus peregrinus & nouus, qui nunc tot inuentionibus, artibus, ſtudijs feruet, ut nihil niſi furioſum poſſis dicere mundū; cum tamen nulla ſit cauſa, niſi ut placeant & conforment ſeſe mūdo. Neceſſitas eñ aut utilitas, immo & honeſtas (quæ ſolæ ſunt cauſæ iuſtæ) nō requirit talia, modicisq́ contenta eſt; quis aūt ſatis de illis poteſt dicere, cū ſint inaudita genera ſumptus & ueſtiū? ſed acre malum & fomes libidinis ſunt iſta, licet nihil curent; credo q́ tandem nudi incedent, cum iam ſeminudi incedant: ſed ſine, dabitur noſtris ſua moribus ætas: peruenit ita dei ſuper mundū in finē, & beatus qui intelligit, quoniā uere ira dei in illos peruenit. Omitto hic etiā amantiū, id eſt, amentium furores, qui nocturnis officijs, amatriculis ſuis, ludo cantu, muſica ſeruiūt, & omnia tentant, ut placeant: hic etiam ipſi mundo ſtultas ſtulticias agunt, ideo tranſimus illa.

Veſtes & cultus nouus & pegrinus arguitur.

Quartus demum gradus eſt, ipſa interna concupiſcentia de qua ſatis ſupra dictum eſt, qua nemo caret in hac uita, ſed tamē hoc ipſo ſaluamur, quod ei nō conſentitur, ut Rhoma. vj. Neq́ exhibeatis membra ueſtra ſeruire peccato, ut obediatis cōcupiſcentijs eius: quanq́ enim lex dei immaculata requirit, ut prorſus nulla ſit concupiſcentia, ſed tota & omnino immaculata mundicia, tamen miſericordia dei interim ſuſtinet, & gratā habet diſſenſionem noui hominis intus, ne dominetur noſtri omnis iniuſtitia. Hæc iugiter eſt mortificanda, gemitu, uigilijs, labore, oratione, humiliatione, & alijs partibus crucis, tandem ipſa morte.

Interna cōcupiſcētia mortificanda.

Ex quibus omnibus patet, quod hoc præceptum nō ſolum nō eſt negatiuū,

Non mœcha beris, præceptũ eſt affir/matiuum.

niſi in facie tãtum uerborum & litera, ſed maxime affirmatiuum, quia præcipit ſcilicet Caſtitatem & continentiam puriſſimam intus & foris; quis aũt ſapiat tã ſtulte, ut caſtitatem neget eſſe rem affirmatiuam? ſed negatiue præcipitur, dum prohibetur libido, ut puriſſima ſine omni mixtione libidinis pręcepta intelligatur, ut Pſal. xj. Eloquia domini, eloqũia caſta, argentum igne examinatũ, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.

Ac per hoc iam patet, quomodo per legem fit cognitio peccati, quia concupiſcentiã neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret, non concupiſces, Roma. vij. ſcilicet quia ſolum opus peccatum putabatur. Igitur non ſatis eſt, ut opere non mœcheris, non ſatis, quod uerbo ſis pudicus & aſpectu, aut alio quouis ſigno, immo nec hoc ſatis, quod corde nõ conſentias, niſi etiã tandẽ purus fias ab ipſis motibus malis, intus ebullientibus; ideo non niſi gemitus pro gratia dei ſup eſt cum Apoſtolo Roma. ſeptimo: Infelix ego homo, quis liberabit me de morte corporis huius?

PRAECEPTVM SEPTIMVM.

NON FVRTVM FACIES.

Spũalis intelligentia.

AVdiuimus quod præceptum quintum, Non occides, prohibuit offenſionem proximi in ſua propria perſona. Sextum autem, Non mœchaberis, offenſionem eiuſdem in perſona ſociali, eademq; carne. Et utrunq; tam in opere q̃ corde, tam affectu q̃ effectu; ita ut ſatis conſtet, ꝙ ſpiritualis intelligentia iſtorum præceptorum negatiuorum ſit iſta affirmatiua, ut mites & caſti ſimus, intus & foris, prorſus ſine omni, tam amaritudine iræ, q̃ dulcedine cõcupiſcentiæ. Quæ duo ſine charitate ſpiritus haberi prorſus nõ poſſunt, quia ſunt fructus ſpũs. j. Corin. xiij. & Gal. v. Ideo plenitudo legis eſt dilectio. Hæc enim eſt mitis, & nulli nocet, immo omnib[9] prodeſt, & prodeſſe cupit. Eſt etiã caſta & ſancta, ideo neminem polluit.

Sequitur nunc prohibitio offenſionis in rebus proximi, quod æque ſine cha-

Duplex intellectus.

ritate fieri non poteſt, ſaltem in ſpiritu. Vnde & hic quoq; notãdum, quod hoc præceptum dupliciter intelligitur.

Literalis.

Primo ad literam & ſecundũ ſonũ uocis, ſic ſolummodo opus ipſum furti hic prohibetur, quia dicit: non facies furtum, non utiq; ait: Non doceas, non oſtendas, non cupias, ſed, non facies. ſic Iudæi intellexerũt, & ſuperbi facti ſunt in iu-

Iudæi.

ſticia ſua, tanq̃ non eſſent rei præuaricationis. Vnde cum ipſe Lucæ. xvj. huius præcepti ueram daret intelligentiam, dicens: Non poteſtis deo ſeruire & mammonæ. &, Facite uobis amicos de mammona iniquitatis; audiebãt hæc omnia phariſæi, qui erant auari, & deridebãt eũ. & ait illis: Vos eſtis qui iuſtificatis uos coram hominibus, deus autem nouit corda ueſtra; quia quod hominibus altum

Deus cor requirit in præceptorũ iuſtificatione.

eſt, abominatio eſt apud deum. Ecce quomodo corda requirit in iuſtificatione præceptorum ſuorũ; deniq; ſequitur ibidem, quomodo ſpiritualis ſit lex, dicens Lex & prophetæ uſq; ad Ioannem: Ex eo regnum dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit. facilius eſt autem cœlum & terram pręterire, q̃ de lege unum apicem cadere. Ecce uiolentia opus eſt in dei præceptis, quia tantum cortex uerborum, ſed nec unus apex præteribit &c.

Spiritualis. Pauper fideles intelligunt.

Secundo ad ſpiritum & ſecundũ intentionẽ præcipientis, ſic omnem cupiditatem hic prohibet cordis, ita quod ſit impoſſibile impleri illud, niſi ſis pauper

ſpiritu

ſpiritu,ut Mathæi.v.Beati ſpiritu paupes.proinde in Pſalmis,proprio uelut no
mine,fideles Chriſti uocantur pauperes.Pſal.ix.Dum ſuperbit impius, incen/
dit pauper.Et iterũ:Et factus eſt dñs refugium pauperi.&,quoniam nõ in finẽ
obliuio erit pauperis,patientia pauperũ nõ peribit in finẽ.Igitur ſpirit⁹ huius li/
teræ eſt paupertas in ſpiritu,quare manifeſte patet,ꝙ ſine gratia dei nullus im/
plet hanc legem,cũ ſit homo naturaliter cupidus uitio primi peccati.

Paupertas in ſpiritu.

Corollarium ſequitur.

Quod legis huius in litera īpletio,eſt nihil aliud,niſi decipula quædã.Pſal.v.
Quoniã non eſt in ore eorum ueritas,cor eorũ uanum eſt.Heb.ſic: Qm̃ nõ eſt
in ore eorũ rectũ (quia docet.ſ.umbrã & literã operis tantũmodo in præcepto)
interiora eorum inſidiæ(quia decipiuntur,dũ ſeſe iuſtos credũt,falſi ſpecie ope
rum,ut non agnoſcant malũ ſuæ cupiditatis) ideo non gemunt pro gratia, nec
peccatum confitentur, ſed ſtant ſecuri.Ideo Rho.ij.contra eos dicit;Qui doces
non furandum,furaris,ſcilicet cupiditate,licet non opere.

Cupiditates ſuas neſciunt.

Iuriſtæ aũt hoc præceptum non adeo late exponunt, ſed manent in limitibus
furti,uerum coram deo,quicquid agit uoluntas,facere dicitur,etiam ſi opus nõ
ſequatur,Scrutatur eñ deus renes & corda,Pſal.vij.Ideo nos in totam latitudi/
nem operã eamus,quæ cupiditas perficit; ſed heu quãta eſt latitudo deus bone
Quis enim auariciæ & ſpecierum eius uituperia non audiuit. Igitur primum
opus eſt ſecundum ſonum textus,ipſum furtum.hoc rurſum in quinꝗ ſpecies,
ſcilicet furtum ſimplex,ſacrilegium,peculatus,abigeatus, plagiatus,de quibus
Iuriſtæ.Nam hoc præceptũ ſecundum literam copioſiſſime & diligẽtiſſime tra/
ctant in omnibus ſpeciebus,teſte proprio eorum ſermone,quod iuridica facul/
tas ſit de pane lucrando;tolle meum & tuũ,& nullo iure opus fuerit,& ſane infi
nitum negocium præbet iſta cupiditas hominibus eiuſmodi. Igitur furtũ eſt
rei alienæ uſurpatio,domino inuito & ignorante; quod ſi ſit in rebus priuatorũ
eſt furtum ſimplex;ſi in rebus ſacris,ſacrilegiũ;ſi in republica, peculat⁹; ſi in ab/
latione iumentorum & pecorũ,abigeatus.ſi in ablatione hominũ,plagiatus.

Voluntas corã deo perpẽditur.

Furti uaria genera.

Iuridica facultas.

Furtum. Sacrilegium. Peculatus. Abigeatus Plagium.

Hos quinꝗ grados dire puniunt leges hodie,ut notum eſt. Olim uero in le/
ge furtum non puniebatur ultione mortis, ut Exodi.xxij.ſed pro oue una,qua
tuor, & pro boue uno quinꝗ reddebant,ſi tamen uendiderat aut occiderat. Si
autem adhuc integra apud eum reperiebantur,duplũ tantum reddebatur,quod
ſi reddere non habuit,ipſe uenũdabatur. Hæc certe lex adhuc bona eſſet, nimis
enim rigidum eſt,ne dicam iniquũ,pro rebus uitam auferre, & animam pro ui/
ctu tolli.Nonne corpus melius eſt ꝗ̃ ueſtimẽtum,& anima plus ꝗ̃ eſca? Vnde
& Prouerbiorum ſexto,legem Moyſi ſecutus,ait.Non grandis eſt culpa, cum
quis furatus fuerit.& hoc eſt uerum,ſi ſolum fuerit furtum.Vnde ſequitur;qua
le intelligat furtum.d.Furatur enim,ut eſurientem impleat animam,deprehen
ſusꝗ reddit ſeptuplũ, & omnẽ ſubſtantiã domus ſuæ tradet,& liberabit ſe;qui
aũt adulter eſt,propter inopiam cordis perdet animam ſuam.

Iniquum eſt propter res ſublatas,hominem occidere.

At adulteriũ hodie mitiſſime plectitur, magna certe iniquitate.furti intenſa
pœna,quæ potius laxari debuit ꝗ̃ adulterij,maxime furtum, quod inopia cor/
poris fit & penuria.

Adulterium grauius furto.

Porro ſacrilegium adhuc atrocius omnibus punitur,ſcilicet rota,cum tamen
ſit eadẽ res ſacra & prophana,quo ad preciũ & uſum,uerũ reuerẽtia ſacrorũ ne/
glecta,tam acriter caſtigatur.Sed & hic ſuperſtitioſiſſimus eſt præſidentium ri/
gor,qui nihil ita fulminãt,atꝗ execrantur,ut recularũ ſuarũ,redditũ,poſſeſſio
nũ,auri ſcilicet & argenti uſurpatores,hic ſunt centies Argi; & quidem uigilan

Sacrilegium mira atrocitate punitur.

Iudicum ſeueritas rigida i furto, in maioribus flocceſcit.

tiſſimis uigilãtiores. Verum quod interim tot milia negligunt animarũ, quod ſtupris adulterijs, reliquisq; libidinũ portentis totã fœdant eccleſiam, præter inſatiabilis auaritiæ auernum, cum ſimonijs ſuis ac dolis & fraudibus infinitis, nemo punit, ſed potius honorant qui faciunt. An forte ideo leuiora tã grauiter puniunt, quod tam grauia non ad illos, ſed ad deum pertinent grauiſſime puniri? Et id certe credo uerum, quod deus ſibi uindictam ſeruat eo duriorẽ in grauiſſimis, quo ipſi grauiorem exercent in leuioribus. Quanto tutius agerent, ut furibus & ſacrilegis parcerent, ſicut ſibi uolunt parci a deo. At ſi illis parcerent, iã certe ipſa penuria cogerent & ipſi melius uiuere: nõ parcunt igit, ne ſibi quoq; parcatur apud deum: ſed ſine illos, cæci ſunt. De reliquis tribus furtis remitto ad Ciuiles iuriſtas.

Nobiles nũc inſigniores ſunt rapinis.

Secundum opus, eſt latrocinium, quod a furto ea differt grauitate, quod non ignorante domino, ſed præſente & manifeſta ui rapit alienum: tamen magis raptores q̃ latrones ij uocãdi ſunt, quod latrocinium inuoluit homicidium. Hoc peccatũ autẽ nũc decus & titulus eſt nobilium, & in illis quandoq; poniuntur qui ſeſe defendere nequeũt, aut reſiſtere. Satis hoc peccatũ negociatores, & grauitatem eius nouerunt, qui ex eo aliquando doluerunt.

Vſurarius eſt fur publicus & ſanguiſuga populi.

Tertiũ opus, eſt uſura: de quo Cato Cenſor Rhomanus, fures priuati in neruo & compede uitam agũt, publici uero in auro & purpura: unde uſurarius ſanguiſuga populi dicitur: Et ſimilitudine deſcribit tali, ut uermis in pomo uel nuce, totũ intus uaſtat, ita uſurarius ſubſtãtiam ciuitatis deuorat, miris & occultis modis: quo uitio adeo Iudęi laborant, ut etiã ſibi licere, immo iuberi ex lege putẽt, ubi dicitur Deute. xxiij. Non fœnerabis fãtri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quãlibet aliam rem, ſed alieno: fratri aũt tuo abſq; uſura id quod indiget, commodabis: hoc Iudęorum duriciæ tunc permiſſum fuit, ut eo libentius abſtinerent ab uſura in Iudæos, quo licentius potuerunt in gentiles At Chriſtiani non paruo gradu peiores ſunt iudæis, quod etiam fratribus ſuis fœnerant, & tam frequens hoc malũ, ut etiã inter raras iuſti laudes ponat. Pſal. xiiij. Qui pecuniam ſuã non dedit ad uſurã: quod ſi abſtinẽt multi, timore abſtinent non corde. Auaritia enim peſtis eſt profundiſſima.

Quartum eſt fraus in negocio, de qua. j. Theſſa. iiij. Ne quis circũueniat in negocio fratrem ſuũ, quoniam uindex eſt deus de ijs omnibus: ſed hoc tam latum eſt, ut nunc non poſſit per ſingula diſcurri: quomodo eñ ſingula artificia & negocia cũ ſuis exceſſibus, medijs, defectibus commemorem?

Quæ uultis ut faciant uobis hoĩes, & uos facite ill.

Idcirco oĩbus in genere illa regula charitatis ſeruãda eſt, quam dñs Matth. vj. ponit: Quæ uultis ut faciãt uobis homines, & uos facite illis. quare in omni tractatu neceſſariũ eſt unicuiq;, ut ꝓſpiciat prius quõ ſecũ uellet agi, ſi eſſet in alterius loco, ita faciat & ipſe, & tutus erit, hæc uocatur lex naturæ, immo eſt charitatis. Charitas eñ eſt quæ cõſyderat quæ ſunt aliorũ, & pri⁹ inſpicit quid ſibi uelit fieri, ut ſic faciat proximo: ideo eñ dñs addidit, dicens: Hæc eñ eſt lex & prophetæ: ſed lex & prophetæ ſola charitate implentur, ideo ſi eſt lex naturæ, eſt naturæ ſanæ & incorruptę, quę idem eſt cum charitate. Qui autem hanc regulam præterit, facile etiam fraudem perficit, anteq̃ aduertat, quoniã periculũ fidei eſt in omni negocio, niſi ui aliqua ſeruet & induſtria.

Mũdus nihil aliud q̃ mutua rerum rapina.

At quanta eſt hodie fraudis copia? omnis domus & platea plena eſt, & omnes de ea queruntur: Nam & ruſtici alioqui rudes, ad fraudem ſunt inſtructiſſimi. Et ſane hoc unũ etiam pręceptũ ſatis indicat quid ſit mũdus, cũ ſit nõ niſi rapina mutua rerũ. Et q̃d magis dolẽdũ eſt, ea nũc cõſuetudine fraus agit, ut ne cõ

ſcientiam

ſcientiam quidẽ inde patiãtur, quin bene ſe feciſſe ſibi uideanť, ſi alter alterum illuſerit & impoſuerit: ſed uæ mundo. Igitur tu curre per ſingula officia artiũ & numera fraudes, cũ quotidie excogitenť nouæ; ut ſit p̄iculi res pleniſſima, cũ hoĩbus agere; lucẽ uertunt in tenebras, & tenebras in lucem; deniq; obtinuit, ut omnes uenditores pluris exponant, & emptores minoris accipiant, q̃ res ſit in proprio p̄cio, ſcilicet, quia uſu fallẽdi mutuo, nullus alteri credit primis uerbis.

Pauptertas in ſpũ p̄cipiť.

Quod aũt dictũ eſt de operibus huius præcepti, & de ſpirituali intelligentia eius, quod ſcilicet paupertas ſpiritus ſit eius uera intẽtio, ut mortificeť inſatiabilis illa beſtia, auri ſacra fames, auaritia, philargyria, & cupiditas, radix omnium malorũ, ut Apoſtolus ait: quæ infinitos hodie laqueos tetendit & auget ſemp̄: non intelligendũ eſt de paupertate in effectu, ſed affectu. Nam & mendici ac religioſi poſſunt eſſe ditiſſimi cupiditate & auaritia interna, maximiq; fures corã deo, dũ inuidẽt habentibus, & cupiũt eorũ facultates. Et Ap̄ľus uocat hoc uitiũ Idololatriã, ſicut Pſaľ.lxxvij. dicit, ꝙ ſeruierũt ſculptilibus Canaan, id eſt, denarijs. Nam Canaan mercator & negotiator dicitur, cuius ſculptilia quæ alia poſſumus figurata credere, q̃ aurũ & argentũ ſignatũ, monetatum & conflatum?

Deniq; ꝙ ſint cultores auri, & ſerui eius, etiã Pſaľ.lxxv. habet, d. Et nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarũ in manibus ſuis. Non, ait, diuitiæ uirorũ, ſed, uiri diuitiarum: ut poſſeſſos uiros, poſſidentes diuitias intelligas; illi ſeruant, iſtæ ſeruanť: ideo illi ſerui, iſtæ dominę.

Furtũ in hũc modũ caueť.

Igitur ut cõcludamus (cũ ſit omnibus notiſſimũ hoc uitiũ) breuiter hoc præceptũ impletur, ſi non ſolũ ex opere abſtineas, immo nec ſatis eſt, corde non cupias, niſi & æquiſſimo aĩo feras, tua tibi auferri: nã nihil p̄deſt, ſi aliena non cupias, tua autem impie diligas. Sicut in quinto præcepto in ſeipſum quis poteſt occiſor fieri, etiã ſi nullũ aliũ occidat, aut nemini ſit iratus. Et in ſexto, cũ p̄pria uxore adulter eſſe, ut dictũ eſt, ita & in proprijs rebus etiã fur & auarus eſſe poterit, dum nimis tenaciter diligit ſua; quã q̃ qui ſeipſum occidit, quis eũ credat nõ etiã aliũ occiſurum eſſe, aut uitam ei ſaltem inuidere? Et qui cum propria coniuge abutitur libidine, quis præſumat quod non alienã polluat, ſaltẽ concupiſcentia, cum ſit totus libidine furens? Ita qui ſua nimiũ diligit, quis credet quod nõ etiã aliena cõcupiſcat? Igitur neuter eſſe debet in bonis quibuſcũq;, ſi abeũt, ne triſteť: ſi ueniant, ne lætetur, ſecundũ illud Pſal.lxj. Nolite ſperare in iniquitate & rapinas nolite cõcupiſcere. Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Hoc aũt uitiata natura nõ habet, ſed oportet illud in Chriſto haurire, qui p̄ nobis pauper factus eſt. Immo nec hoc gradu ſit cõtentus, ſed uideat etiã, ut de ſuis bonis magis uelit alijs impartire, q̃ aliena cõcupiſcere: nã hoc habet charitas, quę ſola eſt impletrix legis, ut non ſolum longiſſime abſtineat a rebus proximi, ſed etiam proxima fiat conferendo res ſuas, ſi poteſt commode: nam id ſine dubio quilibet ſibi fieri uellet, ſcilicet ut ſibi tribuereť, & nemo ſua cuperet, ſed omnia candide fauerent. Nec poteſt regula melior tradi in hoc præcepto, tã perplexis negocijs dato, q̃ ut quilibet, in quocũq; negocio cum proximo egerit, ante oĩa corã oculis ponat hoc dictũ Chriſti, ſcilicet ſpirituale interpretamẽtum omniũ præceptorum: Quod uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud Tobiæ: Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris: hoc em̃ aſpecto facile quiuis eruditť, quid & quomodo agere debebit in quocũq; caſu huius latiſſimi præcepti.

Fur, etiam in p̄prijs rebus

Impetire ſua proximo.

Sp̄ualis interpretatio oĩm præceptorũ.

Nam ſi tibi faues diuitias, nõ autem proximo tuo, iam non habes charitatem, ſed cupiditatem, & peccaſti in hoc præceptum. Es enim fur coram deo, quia id quod proximo debes, ſcilicet fauorem rerum, abſtuliſti ab eo.

Ex qui

Ex quibus patet, ꝙ multi deteſtentur fures & furta, ipſi multo maiores, cum ſine gratia nullus ſit, cuiꝰ cor non inquinetur auaritia, uerũ illos fures ſtrangulat Imperator, hos uero ipſe perdet omniũ creator. Vnde nec iſtud præceptum

Pręceptũ hoc affirmatiuũ eſt.

pure eſt negatiuũ, immo affirmatiuiſſimũ, ſcilicet, ut ſit homo largꝰ, facilis liberalis in proximũ, qualis eſſe nõ poteſt, niſi ſit puriſſimus a furto in ſpiritu. ideo negatio illa expreſſior eſt, ꝙ affirmatiua, cum poſſit aliquis eſſe quidem liberalis, ut in ſtatu incipientium, ſed tamen nõ ſine cupiditate, ideo nondum perfecte legis huius impletor, qui debet eſſe puriſſime liberalis.

Luſores ſunt fures.

De luſoribus etiam quæritur, an ſīt fures, & ad reſtitutionẽ teneantur. Quod luſores cupiditate & auaritia peccent (qui ſaltẽ propter lucra ludunt) ac per hoc coram deo fures ſint, alienæq; facultatis appetiores, manifeſtiſſimum eſt. Nullus enim cum alio ludit, ut ſua illi tribuere uelit (id eñ ſine ludo facere poteſt) Nec ut ſua amittat, nec ut alienum uelut ſuũ quærat lucrũ, ac per hoc ludus ſemper eſt contra charitatem, & ſecũdum cupiditatem, quia quærit quæ ſua ſunt cũ damno alterius, & ſaltem nõ ita quę ſunt alterius, ſicut quæ ſua ſunt.

Luſores non tenẽtur ad reſtitutionem.

Attamen non tenetur ad reſtitutionem, quia corã hominibus non rapit, nec uſurpat rem alienam inuito domino, ſed conſentiente per pactũ ludi. uterq; eñ ponit ſua in periculum, faciens, & uolens; ideo qui amittit, ſcienter & uolenter amittit. lex enim iuſtiſſima eſt, ut qui amat periculum, pereat in illo; niſi forte ꝑ fraudem luſerint.

Optima tamen pœna foret, ſi poſſet fieri, ut uterq; amitteret, hoc enim eſſet ius ludi uerũ, quia uterq; cum periculo ſuo cupiditatẽ erga proximum exercet. Aut certe, ut fiſcus principalis utriq; tolleret lucrũ, eo ꝙ contra edictũ & Canonem eccleſiæ agant ludendo. Quod autem nõ ſit neceſſe reſtitui, patet, quia nõ eſſet alia cauſa, niſi quia cum peccato & contra legem acquiritur lucrũ eiuſmodi; ſed ſi omne tale eſt reſtituendum, quod cum peccato acquiritur, iam etiã meretrices, immo omnia alia mercatorũ & negociatorum, quæ mendacijs, periurijs (ſecluſa tamen fraude erga proximũ, & dolo in re quæ tractatur) cupiditate uenduntur & emuntur, eſſent reſtituenda, quod eſt abſurdiſſimũ; quia in ijs nõ eſt facta iniuria proximo, ſed deo & legi, ideo tenetur ad reſtitutionem, non rei acquiſitæ, ſed uolũtatis ſuę malæ, quam ibi expleuit, quod fit per contritionem & pœnitentiam.

Sacerdotes plurales tenẽtur ad pœnitentiã, & nõ ad ſatisfactionem.

Eodem modo de ſacerdotibus & religioſis, uel non orãtibꝰ ſeu ſatisfacientibus, uel pluralia beneficia poſſidentibus, non tenent̃ ad reſtitutionem, ſed ad pœnitentiã de abuſu, quia Papa habet poteſtatem illa bona conferendi, tñ tantũmodo uideris, qui impetras uel te ingeris. olim trahebantur fugientes ad ſacerdotia, ideo a populo diligebantur; nunc irruunt retrahente populo, ideo odiuntur, ſed hæc auaritia hodie horribiliter creſcit in beneficiorũ occupatione. at ſi ſine fraude impetrentur, non eſt reſtitutio faciẽda.

In ſacerdotia ſe ingerentes

Quanq; ſine fraude ſeipm ingerere, præſertim ad officia curarũ, nõ uidet̃ ſatis poſſibile. fraudatur eñ Papa & populus, ſi non fuerit talis, qualis requiritur. At quis hoc de ſeipſo audeat affirmare? & tamen non pudet pro ſeipſo ſupplicare.

Reditus pecuniarij.

Tandem & contractus reemptionis in magnum damnũ totius mundi, nunc auaritiæ ſeruit, cũ ideo cenſus emantur, ut lucra augeſcant, & certa fiat ſubſtantia ſine labore & periculo, non ut deo liberius ſeruiant, aut neceſſitate prouideant, cũ tñ intentio Papæ fuiſſe & eſſe uideat̃, nõ ut ocio uacẽt, nã labor & ſolicitudo oĩbus impoſita ſunt. Gene. iij. In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo. Et Iob. v. Homo natus ad laborẽ, ſicut auis ad uolandũ.

Emẽdorũ redituum iuſtæ cauſæ.

Igit̃ aliq̃t cauſas aſſigne

mũs

mus iuſte cēſus emēdi, ſi ſcilicet ſunt primo ſenes, pueri, infirmi: ij enim ſatis habent laboris ex ipſa uita ſua. Secūdo, Si ſunt alio labore occupati, ſcilicet qui deo ſeruiunt, ut religioſi, ſacerdotes, prælati, ſtudio uerboq; dei uacātes. Et qui communitati ſeruiunt, & alienæ neceſſitati, ut Principes, ſenatus, præſidētes oppidis, uillis. Alioquin ſi de⁹ unicuiq; ſecūdū ſuū laborē redditur⁹ eſt, qd recipiēt ocioſi, q pecunia ſua nō niſi ad lucrū, lucro nō niſi ad otiū, otio nō niſi ad delicias, delicijs nō niſi ad peccatū abutunt? Nō ergo illi ſunt ſecuri, qui tantummodo ſibi ſeruiunt cenſibus emptis. Nō quod emere cenſus adeo ſit malum, ſed ꝙ auaritiæ in hoc ſeruire, nec aliud ꝙ̄ diuitias ſecuras quærere, peccatum eſt.

PRAECEPTVM OCTAVVM.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Vitium linguæ, quam apoſtolus Iacobus mundū iniquitatis appellat, omniū poſt cor membrorū eſt peccaminoſiſſimū, nec ullū mēbrū tot ſpēb⁹ peccat excepto corde, q̄d oīb⁹ ſpēbus peccat. Nā linguæ uitiū in iurādo, ꝑmittēdo, orādo, docēdo, nomē dei aſſumēdo &c. Prima tabula in ſecūdo p̄cepto ꝓhibitū, id eſt omne uerbū q̄d contra deū directe peccat. Itē prohibitū eſt tertio, quarto, quinto, ſexto, ſeptimo, & nunc octauo, prorſus per omnia præcepta, præter. j. ix. x. quæ ſolum animū tangunt. Nam cōtra tertium agitur, non orando, gratias agendo, legendo die feſto. Quartū parentes ſuperbe alloquendo, irreuerēter reſpondendo, exprobrando &c. Quintū, maledicendo, detrahendo, criminando &c. Sextū, impudice loquendo. Septimū furandi conſiliū, exhortationē, excuſationem, defenſionem dando. Octauū, nunc ut uidebitur mētiendo, adulando &c. Igitur ſicut prohibitū eſt nocumētū perſonæ propriæ, perſonarum attinentium, rerum corporalium. Ita nunc bonorū quæ ſunt in fama, laude, honore, nomine prohibetur nocumentum.

Linguæ uitia uaria ſunt.

Contra hoc præceptum peccant,

Primo & proprijſſime docti, maxime aūt Theologi & uniuerſi, qui falſa tradunt diſcipulis, & utriq; dupliciter. ſ. uel ſcienter uel ignoranter, & ſecundū hoc grauius peccant, uel leuius. De Theologis primū, quia ij grauiſſime, omniū peccant cōtra hoc præceptum, quando ſcripturā ſanctā & uerbū dei peruertunt, & falſe exponunt, uel aptant non recte. Hinc eīn fit, ut falſe dictū, occidat animas, aut ſaltē diſcrutiet infelices conſcientias. De primis horū ſunt hæretici & Monij Singulares, qui dei uerba ſuis ſenſibus aptant, & in ſui obſequiū captiuant cū deberent cōtra. & hoc in ijs, quæ pertinēt ad fidem & ſalutē. hoc tam magnū peccatū reputatur apud deū, ut nullū aliud in ſcripturis frequentius acriusq; arguatur per oēs figuras & prophetias. Vnde Pſal. iiij. Filij hominū uſq; quo graui corde, ut quid diligitis uanitatē, & quæritis mendaciū? Et quinto. Odiſti omnes qui operantur iniquitatē, perdes oēs qui loquunt̄ mēdaciū. Vbi de talibus magiſtris loquitur, ut patet infra: Decidant a cogitationibus ſuis, i. ſtudijs &c. Et Pal. primo, Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorum, & in uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Et ubicunq; de doloſis, linguaq; doloſa loquitur, hos pſeudomartyres, id eſt, falſos teſtes taxat.

Theologi & qui falſa docent, peccant cōtra octauū præceptum.

Hæretici Monij.

Dico ergo, Nunquid excuſantur, cum faciant id pia intentione & zelo dei? Sic enim ſeſe hæretici ſolent excuſare, ut noſtri uicini Pighardi Boemiæ. Reſpondet

Superbia eſt non çelus in temerātibus ſcripturam.

ſpondetur ꝙ non, immo eo magis accuſantur, quia ex ſuperbia procedit iſte zelus, quod doceri nolunt & audire, ſuipſius magiſtri facti. Vnde Rhoma. x. Teſtimoniũ perhibeo illis, quia zelum dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Et Gala. iiij. Quicunq; uos perturbat, iudicium ſuum portabit. Et primo. Qui aliud euangelizauerit, anathema ſit &c. Tales enim habent bonum zelum, ſed non timent. ſunt eñ de tali zelo ſecuri, quaſi non errent, quod pie intendant, & garriunt, quod omne peccatum eſt uoluntarium, & intẽtio nominat opus. At nos, inquiunt, bonam intentionem & uoluntatem piam habemus, & ita fiunt obſtinati & ſecuri.

Boni nihil nouant.

Quibus reſpondetur, quod habent peſſimam uoluntatem & uenenoſiſſimã intentionem, non dico eam, q̃ ſentiunt & allegant, ſed profundiorẽ illam, qua ſuperbi ſunt, & nolunt aliud audire, q̃ ſuam intentionem bonam, nec credere alijs, q̃ ſuæ piæ uoluntati. hanc enim intimam ſuam ſuperbiã non uidentes, ueſtiunt eam ficta & uiolenta intentione, bona & pia uolũtate. Vera enim bona intentio, & radicaliter bona uoluntas, nunq̃ ſtat ſecura & ſine timore, ueretur enim omnia opera ſua cũ Iob, immo uerba & cogitata. ideo nulli adhæret bonæ ſuæ uoluntati & piæ intentioni, ſemper paratior alijs cedere, q̃ ſibi credere, quantũcunq; ſpecioſiſſima ſua ſit intentio, quo timore fit, ut nihil noui moliat, ſeruet unitatem, cuſtodiat pacem, & augeat concordiam.

Per opa ſatisfacientes.

Secundi, Qui & ſi falſa non doceant, ut occidant, tamen ſuperficialiter, ac minus q̃ debent, docent, ideo ſunt crucifixores conſcientiarum, & tortores animarum, ut ſunt ij, qui ſalua fide Chriſti iuſtitia operum docent, raro fidem, ſępius opera. de quibus mihi uidetur Apocal. ix. dicere, Quod locuſtæ non occiderẽt homines, ſed cruciarent eos menſibus quinq;, quia ſcilicet docent, per opera ſatisfieri pro peccatis, & tamẽ per hæc nunq̃ habent quietem conſcientiarũ, quã ſola fides Chriſti donat.

SACRA ſcriptura in timore tractetur.

Quo circa, cum ſcriptura ſancta uelit in timore & humilitate tractari, & magis ſtudio pię orationis penetrari, q̃ acumine ingenij: impoſſibile eſt quod ſine damno ſint, uel ſuo proprio, uel aliorum, quos docent, qui nudo ingenio freti, in eam irruunt illotis pedibus, ſicut porci, tanq̃ ſit humana quædã ſcientia: adeo nullo reuerentiæ diſcrimine uerſantur in illa. Inde ueniũt tot promptuli ad docendum, qui ſtatim cognita Grammatica, Theologiam ſine omni ſtudio profitentur, dicentes. Hem Biblia res facilis eſt: maxime autem id faciunt, qui diſtenderunt, uẽtrem ſuũ ſiliquis illis porcorum, id eſt, Philoſophorum. Vnde de eis conqueritur B. Hieronymus, quod arbitrio ſuo trahunt repugnantem ſcripturam, & iam prouerbium factũ eſt, ſcripturam habere cereum naſum. Hoc effecerunt inſulſi illi, & inepti ſomniatores, ludentes in ſenſu literali, allegorico, morali, anagogico, & uocant Doctores ſcholaſtici, & hoc propriiſſimo uerocq; nomine. Scholaſtici enim ſunt, id eſt, ludicri & luſores, immo & illuſores tã ſui q̃ aliorum, qui neq; quid ſit litera, neq; quid ſpiritus, cognouerunt. Et ferẽdũ erat tale ſtudium in quadruplici illa expoſitione ſcripturæ, ſi modo tanq̃ rudimenta haberentur pro incipientibus. Nunc uero totius faſtigium eruditiõis in iſto ludo ſtatuunt, nec unq̃ ad uerum intellectũ pertingũt, qui ſine puritate cordis nunq̃ poteſt attingi. Illam autem quadrigam uerſant etiã impijſſimi. Vide B. Hierony. in prologo Bibliæ, de eadem temeritate tractãtium ſcripturas.

Scriptura habet cereũ naſum.

Doctores ſcholaſtici

De Iuriſtis

Iureconſulti calumniatores ſunt.

Secundo, ij enim ad literam contra hoc præceptum agunt, quando in Labyrintho ſuo (id eſt foro contentioſo) nihil aliud quærunt q̃ uictoriam, omnia al-

legant,

legant,quærũt,accipiũt,quæ pro ſe faciant,cõtra partem aduerſariã;ubi nono miraculo,unus & idem textus ſeruit contrarijs cauſis,& factum eſt hoc ſtudiũ periculis pleniſſimum.Sed dicunt: Nemo tenetur ſeipſum confiteri & accuſare.Quid autem dicit dominus:Non loqueris falſum teſtimonium aduerſus proximum tuum.cum hoc pro te alleges quod contra illum eſt,quem ſcis iuſtam cauſam habere?

Sed habent Iuriſtæ priuilegium magnum,ut nulli contra eos loqui,aut eos iudicare liceat:id autem eſt,quod nemo recte arguit,quod nõ intelligit.At iuris intellectus eſt infinitus & inexhauſtus,neq; eſt repertus Iuriſta,qui omnia norit:idcirco ſi non ante de is licet iudicare,quã omnia eorum intellecta fuerint nunquã licebit iudicare:ſemper enim dicent,non eſſe intellectũ quod arguitur.

Iureconſulti redargui nõ poſſũt,ut ipſis uidetur.

Vnum tamen dicendũ,quod & ipſa habent iura,licet neglectiſſimũ,ſcilicet quod finis,uita,uirtus omnium legum eſt pax,charitas,concordia,quæ ſi quis non intendit,legibus nõ utitur,ſed abutitur.Qui enim ideo quærit effugium in gloſſa,cõtra textum,ut litem proroget & augeat,putas ne uiuam legem habet?Immo literam mortis quęrit,& cõtra pacem laborat.At hoc ipſum q non fecerit hodie,mirum ſi diu Iuriſta reputetur,aut diues efficiatur. Si eñ tantum quærerẽt pacem,quantũ litem,nõ tot libris,laboribuſq; foret opus.

Iureconſulti ad pacẽ deberẽt laborare

Igitur noli in faciem uerborum intẽdere,nec quo & quomodo ea poſſis torquere & ponderare,ſed uide quo ipſa reſpiciant, nempe ad finem litis & iurgiorum mortem.

At hic digniſſime conſyderandũ capitulum.vj.Corint.prima, ubi Apoſtolus reprehendit,quod propter ſecularia,id eſt,temporalia & uictualia,iudicia haberent,& non magis fraudem paterentur.Item Chriſtus iubet,etiam palliũ dari auferenti tunicam &c.Sed dicitur q ſunt cõſilia,nõ præcepta,niſi ad præparationẽ animi.Ego autẽ illam præparationem animi mirabilẽ nõ intelligo, quæ nunquã procedit & pueniit ad opus.Et B.Auguſti.qui exemplum Chriſti adducit,q corã Anna accipiens alapã,non pbuerit & aliam,meo iudicio non recte intelligitur,ac per hoc male defendunt ipſi. Huc forte ptinere poteſt, & illud miſerũ genus hominũ,quod ſeſe p philoſophiæ Ariſtotelis falſiſſimũ nomẽ decipit & fatigat,cum Ariſtotelẽ neq; intelligãt ipſi,neq; doceantur,falſis interim & fictis cõmentarijs pias in Chriſto animas occupant & onerant, immo illudunt potius,dum credunt hoc eſſe philoſophiam quod non eſt,meraſq; ſectantur nugas.Et multo ſunt ipſis Poetæ ac quicũq; fabulatores fortunatiores,ppterea q Poetæ (ut B.Aug.dicit) & ſi recitẽt fabulas,nõ tñ credũt eas eſſe ueras,ſola uoluptate uanitatis delectati:illi autẽ credunt,ueras eſſe ſuas fabulas:Nam ſi meo cõſilio Ariſtoteles legeretur, certe uel in medio anno diſci poſſet ab ingenio mediocri.Legeret autẽ nõ ſicut hucuſq; lectus eſt,ea ſide & religione,qua ſacrę literę,immo amplius,ſed ſic ut alia quæcũq; leuis & extranea materia,tñ ut ſciret,nõ ut defenderet.Vere eñ ſumus ſeducti p Ariſtotelẽ & cõmenta eius,atq; ſi aliud nõ eſſet,hoc unũ ſatis erat argumentũ,q tot ſectæ & capita ſint in iſta beſtia gentili, ſimili Hydræ in Lerna: nañ ibi ſũt THOMISTAE, SCHOTISTAE, ALBERTISTAE, MODERNI,& factus eſt quadriceps Ariſtoteles,& regnũ in ſeipſum diuiſum:& mirũ quod nõ deſolet,ſed prope eſt ut deſolet.Quomodo ergo poteſt fieri,ut ueritas ſit in tanta opinionũ cõfuſione? cũ eñ ſint cõtrariæ,neceſſe eſt ut & falſæ.

Iure cõtendere nõ [e]ſt chriſtiani.

Ariſtotelis philoſophiã nõ intelligũt

Meras nugas ſectant Poetarũ ſtudioſi,feliciores ſophiſtis.

Ariſtoteles diſcendus,ut intelligatur, nõ ut defendatur.

Ariſtoteles nocet Chriſto.

Sed ſi iſti doctores & magiſtri peccãt, & cõtra hoc mandatũ agunt,ubi manebunt illi ſomniatores,& perditum genus hominum,qui prædicãt falſa mi

Falſa miracula p̄dicantes

racula, mendaces legēdas, oſtentāt fictas reliquias, friuolas ſuas uiſiones? Hic aliquis impudenti fronte iactat ſe cum Chriſto & matre eius locutum & riſiſſe, puto etiam ſaltaſſe. Hic habet fœnum, in quo Chriſtus iacuit, quod tamen hoc anno natum eſt, & raptum in horreo. Audiui ego factū, quod mulier quædā (diabolo incitante, deoq; uolēte, ut illuderet eiuſmodi ſuperſtitionis quendam fatuum cultorē) pubem ſuam totondit, & illi porrexit, ſuadens quod eſſent capilli S. Catherinæ, trans mare aduecti: credidit ille cucul°, & p reliquijs oſculandos præbuit & uenerandos. Et ecce quid fit? Cœpit etiā miracula operari pubes illa turpitudinis, nec immerito, ut fallantur mendacijs, qui non colunt ueritatē. Ecce hæc cū ſint tam impura & impudentia, ut nec coram pudicis referri poſſunt, tamen fiunt. Igitur ij loquuntur falſum teſtimonium, non contra homines, ſed cōtra deum, & ſanctos iam regnantes. Tale & illud eſt, quod nuper quidam oſtendiſſe dicitur fœnum, quod fortuitu inuenit, dicens eſſe fœnum, in quo Chriſtus, ſeu neſcio quis ſanctus dormierit. Iſta ergo fabulamenta indocti paſſim ſacerdotes, ſed plus monachi ſtationarij multiplicant. Et paſtores non parum delectantur fabulis legendarum & indulgētiarum, & omnium quæ dici poſſunt, præter euangelium: quia illa lucroſa ſunt, dum populus a ueritate auditum auertit, ad fabulas conuerſus. Sed uæ uæ atq; uæ iterū talibus fabulatoribus. Opus hic eſſet maxima reformatione eccleſiæ, ut prorſus nihil, quantumq; pium & bonum, prædicari permitteretur, niſi quod authenticum & canonizatum eſſet: nam ſub tali pietatis ſpecie pariter illa monſtra fabularum intrauerunt, ut prædicatores eccleſiaſtici prope ſuperent Poetas gentiles fabulis & mendacijs. Immo auſim dicere, nec tutū ſatis eſſe, quod probatæ legendæ & miracula ſic prædicentur, ut inde ueniat uſus omittendi euangelium. Sunt enim non principalis pars ſermonis habendæ, ſed tantummodo interſpergendæ euangelio, ubi ad propoſitum faciant, & non integro ſermone tractandæ.

Pubes naturę muliebris miracula cœpit facere.

Fœnū i quo Chriſtus iacuit.

Monachi ſtationarij.

Euāgeliū nō placet, aliōq omnia.

Fabuloſiſſimi ſunt concionatores.

Secundo prohibetur omne mendacium, hoc eſt, falſum teſtimonium cōtra proximum. Eſt autem triplex, Iocoſum, officioſum, pernicioſum, ſecundum B. Augu. Iocoſum proprie non eſt mendaciū, quia ſtatim percipitur eſſe mendacium, nemoq; fallitur: & ille etiam qui ſic mentitur, intēdit ſic loqui, ut appareat falſe loqui & nugari. Eſt tamen peccatum, ſcilicet turpiloquiū, ſeu ſcurrilitas & uaniloquium.

Iocoſum mēdacium.

Contingit autem, quod aliqui tam rudes ſint, ut tali etiā fallantur, maxime quando in religionibus fit iſte iocus, ut cum dicitur: Si rem perdidiſti, da cuidam ſimilam pro eleemoſyna, & ſalem benedictum deſuper pone, ſcilicet ſuper rem perditam, & inuenies: quod rudes intelligūt ſuper ſimilam, & credūt ſe inuenturos, & ſimilia multa.

Officioſum non eſt mortale.

Officioſum, quod cauſa officij (id eſt, obſequij) fit ad ſalutem & utilitatē ſuam, uel alterius, ſine damno alicuius, ut ſi pudicitia fœminæ periclitaretur, & aliquis negaret eſſe eam, ubi eſt, uel aliud ſimile. Tale mendaciū dixerunt obſtetrices Hebræarum mulierū in Aegypto. Item Michol uxor Dauid ad Saul uide ibidem utrāq; ſuo loco hiſtoriā. An autem eo ſit utendum, Reſpondit B. Augu. q non, ſed dicat uerum quantum poteſt alijs uerbis, ut de quodam Epiſcopo dicit li. de mendacio, qui iudici quærenti reum, qui ad ſe confugerat, reſpondit: Nec mentiar, nec prodam: non tamē eſt peccatum mortale, maxime quando rationabili cauſa fit, & perturbatione ſubita.

Pernicioſum (id eſt, damnoſum) quia ad damnū alterius falſum dicitur, &

fallit

fallit ſic mentiens, proximũ, ſicut nõ uellet ipſe falli, de quo dominus per Zacha. Loquimini ueritatẽ unuſquiſq; cũ proximo ſuo. Et iterum: Pacẽ & ueritatem diligite &c. Hæc enim ſunt, quæ placent mihi. Hoc malũ in negocijs, tractatibus, pactis, fœderibus, literis, ſigillis, & omni cõuerſatiõe hominũ hodie latiſſime, peſtilentiſſime, potẽtiſſime regnat, ſecundũ illud Oſee: Mendacium furtum &c. inundauerũt, quia homines obliuiſcunt̃ illius regulæ: Quod tibi uis fieri, fac & alteri: & quod nolis, ne feceris, excæcati cupiditate ꝓpria &c.

Mendacium eſt contra naturam hoĩs.

Vide autẽ monſtrũ humani cordis, etiam ſi omnia alia peccata hominẽ non fœdarẽt, hoc ſolũ uitium maxime eſt cõtra naturã hominis. Primũ: Quid enĩ omnis homo magis, q̃ ſcire deſyderat natura? quid magis horret q̃ falli? ſicut ait B. Augu. ꝙ anima nihil adeo deſyderet, ut ueritatem, & tamen facit contra homo, & libenter.

Deinde etiam ſi gula, uel luxuria, ira, inuidia, acedia, auaritia, cũ multis beſtijs conuenit, hoc tamẽ uitio eas ſuperat cum diabolo, quod ſolus homo mendax eſt, & diabolus pater eius: ſoli enim homini ratio & ſermo data ſunt, quorum officiũ eſt, ueritatẽ dicere. Et hinc credo, ꝙ inter omnia conuitia nullũ ſit acrius, q̃ ſiquis dicatur in faciẽ mentiri. Vrit enim hoc conuitiũ, pluſq̃ ſi luxurioſus, ebrioſus, iracũdus, ſuperbus dicatur: puto quod natura ideo facilius ſentit, quia innaturaliſſimum uitium eſt homini, deniq; humanę ſocietatis maximus hoſtis eſt mendacium.

Mentiri, conuitiũ atrox.

Tertio peccat̃ contra hoc mandatũ: Adulatione, ſub qua ſuſurro, bilinguis, & tertia lingua, & omnia mala linguæ, alia uide præcepto quinto. Hoc autem uitio nullus hominũ uacuus eſt, niſi ſit qui cito uelit occidi, & omniũ odia mereri, puta qui recta cordis inſtitutione, nulli tacet ueritatẽ, ſecundũ illud Pſal. xiiij. Ad nihilũ deductus eſt in cõſpectu eius malignus (id eſt, nõ timet ullũ hominẽ malũ, quantũlibet ſit potens, diues, ſapiens, iuſtus, nõ enim accipit pſonas, nec reſpicit faciẽ) rurſus timẽtes glorificat, quantũlibet ſint infirmi & pauperes, atq; ſtulti. Idcirco aut adulandũ eſt mundo, aut odiũ ſuſtinendũ a mũdo quod in Chriſto & in omnibus ſanctis ſatis nobis monſtratũ eſt. Hoc autẽ uitium licet paſſim dominet̃, tamẽ in aulis principũ & Pontificũ, totis caſtris triumphat. Ibi enĩ ſunt qui mollibus ueſtiunt̃, & teneras habẽt auriculas, & certe nõ eſt in mundo locus, a quo adulatio debeat abeſſe longius, & tamẽ ibi eſt frequentior & potentior: ſiquidẽ ſeductio principis in malũ, aut retractio a bono, neceſſe eſt omnibus ſubiectis noceat, neq; eſt nocentior peſtis regnorũ & prouinciarũ, q̃ adulator in aula. Quid enĩ querimur de bellis, aut gladijs, aut armis? Adulatoris lingua ſup omnes gladios eſt: deberẽt itaq; ab aulis q̃ maxime repelli, & grauiſſime puniri. Legitur de Alexandro Rho. Impera. adeo infenſo adulatoribus, ut cũ uideret coram ſeſe molliori geſtu aliquẽ adulantẽ, non dimitteret impunitũ, uel ſi maior erat, ſaltẽ deriſum. Et Diogenes interrogatus, quæ nam ferarum eſſet nocentiſſima, reſpondit, inter feras tyrannus, inter cicures adulator.

Adulatio: Adulatores oẽs ſumus

Aulæ principũ & põtificum.

Adulator nocẽtiſſima peſtis.

Horũ duces & exempla in ſcripturis ſunt tarde repta, forte ob deteſtationẽ uitij huius, nã primus & inſignior cęteris eſt Doech Idumæus, qui. j. Reg. xix. & infra Sauli in oĩbus adulatus, cauſa fuit cędis oĩm ſacerdotũ in Nobe. ſed & multa alia mala Dauid parauit. Hũc ſequunt̃ Ziphei, ꝓditores Dauid. Tandẽ Siba ſeruus Miphiboſeth, q etiã Dauid regẽ decepit. Sed attẽdãt quo fine Doech cõſumptus eſt cũ Saule, cui adulabat̃, ſed & filius eius patris adulationem infeliciter imitatus, ij. Reg. j. ſtatim a Dauid occiſus eſt. Vnde & Pſal. lj.

Þotus eundem Doech fulminat. Quid gloriaris in malitia &c. Audiant adula
tores quod ſequit̃: Dilexiſti uerba præcipitatiõis, linguã doloſam, ꝓpterea de
us deſtruet te in finem, & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radi
cem tuã de terra uiuentiũ. Vide ꝙ exaggerata imprecatione perſequit̃ adula
torem. Diligũt enim uerba præcipitationis, id eſt, quibus præcipitent, peſſun
dent, abſorbeãt proximos ſuos apud principes, ut ipſi tantummodo dominen
tur & placeant &c.

Iure conſulti & notarij.

VLtimo peccatur falſo teſtimonio, in iudicio publico, de quo & ſupra dictũ
eſt. Hic autem Iuriſtarũ, Notariorũ, patronorũ, aduocatorũ, iudicum periculã
agitur. Hic iura ipſa ſanctiſſima roſæ patiuntur cõditionẽ, ex qua colligit mel
apis, uenenum aranea: & dicũt pulchre ſeſe excuſantes: Vigilanti iura ſubue
niunt. Et iterum: Confugiendũ eſt ad remedia iuris. Hæc ſunt duæ regulæ ue
hementer utiles. Primo ad proroganda iuſtitiam, deinde ad ſeminandã litem,
tertio ad implendũ marſupiũ cauſidicorũ: non quod regulæ illæ malæ aut fal
ſæ ſint, ſed quod fere nunꝙ bono uſui ſeruiant, quod patet, ſi aduertas, q̃d ipſi

Iura uigilãti bus ſubueni unt.

intelligant per Remediũ iuris, & uigilanti ad iura. Nempe id ſcilicet, quod cũ
uel teſte cõſcientia peſſimã habeat quis cauſam, uel ſaltem dubiã, nõ hic audit
conſilium ſpiritus, tene certum, dimitte incertum, immo id cogitat tantũ, quo
modo ex cauſa peſſima faciat optimam, uidelicet quod ægrotat, ideo remedia
iuris illi adhibet: & hoc eſt uigilare eorum: uigilant enim ſuper iniquitatẽ, ait

Iura ambas ptes deiẽdũt

propheta. & ita fit ut ex eodem textu iuris, unus uenenũ, iniquitates defendẽs
alius mel, iuſtitiæ patrocinans, hauriat.

Hic autẽ quid dicam? niſi ut miſeriam Chriſtianorum deplorem, qui omne
ſtudium ſuum conuerterunt ad lites, iudicia, forum, nec ullus dignat̃ hic illud
Chriſti attendere, quod uultis ut faciãt uobis homines, & uos facite illis.

Obſecro te homo, tenta, proba, interroga teipſum, ſi quando habes cauſam
cum proximo, nonne uelles ut te dimitteret in pace, non litigaret tecum, ut ce

Iura cõtra p̃cepta chriſti.

deret tibi? Hoc ergo uis ut faciat tibi homo alter? Cur nõ facis & tu eidem, &
cedis? At inquis, conſilium eſt, non præceptũ. Reſpondeo, quomodo eſt con
ſilium & non præceptũ, quando Chriſtus ſtatim addidit: Hęc enim lex & pro
phetæ? nunquid lex eſt conſilium? ergo nullum reſtat præceptum? nulla lex?

Studiũ iuris periculoſiſſi mum.

Quid hinc ſequitur, niſi quod & Chriſti & naturæ legẽ obliti, in medijs aga
mus tenebris? idcirco periculoſiſſimũ eſt ſtudiũ iuris hodie, cum nõ ſeruiat ad
pacem, ad lites componendas, ſed ſuſcitandas, prolongandaſq;.

At dicis, Si ſic facere oporteret, cito futurũ eſt, ut pedibus cõculcemur, & oĩa
rapiantur quæ habemus. Hic dico, hoc eſt quod uult ſcriptura. Ideo enim pu
pillos, orphanos & uiduas, paupes & oppreſſos nos uocat: Quod ſcilicet euã
geliũ ſeruantes, patimur plura mala ꝓpter uerbũ eius, nõ uindicãtes, nõ reta
liantes, immo etiã orantes pro perſequentibus & calumniantibus nobis, ut ſi
mus filij patris noſtri, qui eſt in cœlis, quia & ipſe benignus eſt ſuper ingratos
& malos. Et deberemus gaudere, nos eſſe pupillorũ nomine dignos, quoniã
protector eorũ eſt Chriſtus: quod ſi repetimus & litigamus, quãdo erimus pu

Præcepta in conſilia mu tãt theologi.

pilli? Verũ & hæc ſalutaria pręcepta, nobis in cõſilia mutauerũt, dicẽtes, quod
ſecundũ præparationẽ intelligenda ſint animi, & nõ attendunt, quod aſſidue
ueniũt caſus, præparationẽ illã in opus extendi, & tñ nõ faciunt. Atq; hic uide
dei potentiſſimã ſapientiã & ſapientiſſimã potentiam. Ipſe dixit: Verba mea
nõ tranſibũt, & unũ iota nõ præteribit a lege, donec oĩa fiant: uide inquã quo
modo uerũ ſit, ipſe dixit & facta ſunt. Illi qui nolũt auferẽti palliũ, & tunicã

dare

dare, coguntur etiam camiſiam illi dare inuiti, quia non dederunt tunicam uolentes: & per illos inuitos impletur mandatum, quod per ſpontaneos non potuit. Frequentiſſime fit enim, dum duo ſuper re quapiam contendunt, per amicum pactum quilibet alteri cedens, ambo accepta rei parte, cōtenti forent, ubi dum litigant, longe plura conſumūt, & in cauſidicos profundunt duplo, ꝗ cogerentur ceſſiſſe alteri partium. Quid? quod aliqui ultra rei ſummam, duplam etiam conſumūt, & tamē etiā illam perdunt. Hic cantari tempus eſt: Iuſtus es domine, & rectū iudiciū tuum. da cauſidico ingrato, alieno, irridente te, uiginti florenos pro lite, qui noluiſti fratri cedere decem florenos pro pace. Quis eſt hic reprehendendus, niſi tu omniū cæciſſimus, qui pecuniam profundis indignis cum peccato, quam cum merito poteras relinquere fratri aduerſario tuo, quem deus dignum iudicarat, ut haberet? Quod ſi triumphaueris, tamen cum peccato habes triumphum, & in morte utroq; nudus inuenieris.

Litiū prorogatores.

Verum hæc dicta ſint de priuatis: nam publicæ perſonæ debent uigilare, ut nulli fiat iniuria, & requiſiti uindicare illatam. Requirere autē permittitur infirmis, prohibetur autem Chriſtianis.

Infirmis permittit, chriſtianis ꝓhibet iure agere.

Vltimo notandum, quod ſicut apoſtolus Petrus ait: Nemo patiatur ut fur aut malefactor, id eſt, non debet fateri ſibi iuſte fieri, ſi ſit innocens, ſed culpam ablatori denunciare, & penes illum relinquere aculeum conſcientiæ. Sic enim ſancti martyres, Attalus cum ſuis accuſati, quod infantes uorarent in occultis omnes Chriſtiani conſtanter negauerūt uſq; ad mortem. Sic Zacharias a Ioa rege occiſus, dixit, uideat dominus & iudicet. Et S. Thomas Cantuarienſis occiſus eſt, non quia nollet res auferri, ſed quia iuſtitiam ablatores habere negauit: nam utiq; permiſit auferri res, neq; reſiſtit ullo modo. Quin S. Stephanus quoq; adeo negauit ſuos ꝑſecutores iuſte agere, ut etiam pro peccato eorum oraret. Sic S. Hieronymus ſcribit de muliere ſepties percuſſa, quod mortem & omnia alia non timuit, ſed innocentiā ſecum uoluit ferre. Immo ideo Chriſtus Malacho reſpōdit dure, & negauit ſe male locutum, ne iuſte ille ſibi uideretur feciſſe: ideo etiam reſpondit Caiphæ ſe eſſe filium dei, & falſum teſtimonium illorum confutauit, & tamē uitam ſibi auferri permiſit, immo uoluit, ut ita & nos rem relinquamus, iuſtitiam ſeruemus.

Malcho dure r̄ſidit, ne ſibi uideret̄ iuſt.

Recapitulemus itaq;, & in ſummā ducamus: Hoc præceptū tūc implemus, quando nō ſolum falſum teſtimoniū non loquimur, ſed nec de aliquo dici uolumus audire aut ꝑmittere (ſicut faciunt qui credunt, uel adulatoribus, uel cōſentiunt detractoribus) immo adhuc reus eſt huius mādati, ſi nō omni ſtudio ſollicitus ſit fratris iniuriam, infamiā, ignominiā excuſare, tegere, aut ſaltem ſi nō amplius poteſt, extenuare, cōtradicere infamātibus, accuſantibus, detrahētibus. ſic enim ſibi uellet quiſq; fieri: & ſic erit filius ſpiritus dei, qui paracletus uocat̄, qa loquit̄ bona ꝓ nobis, & dat teſtimoniū ſpiritui noſtro bonū, cōtra omnia teſtimonia diaboli & cōſcientiæ: deinde ut etiā doceat ignorantes deū, deiq; uoluntatem, moneat errantes, reſiſtat decipientibus & hæreticis, ac alijs mentiū deceptoribus, ut Apoſtolus ait. Quare hoc pręceptū requirit ueracem, iuſtam, ſalutarē, innoxiā, & omnino totam fraternis officijs deditam linguam atq; id ex intimo cordis fauore: hæc eſt charitas quæ nō agit perperā, nō ęmulatur. Igitur & ſi nō ſit neceſſe cōfiteri ſacerdoti, ſi fratrem nō excuſaueris accuſatum, fœdatū falſo teſtimonio, oppreſſum adulatiōe, uel detractatiōe, forte contentus, ꝙd tu nō ea feceris, certe corā deo reus argueris tam impij ſilentij, & maleocientis lingue, quæ in hanc fratris tui neceſſitatē & ſeruitutem tibi data eſt.

Excuſandus frater.

At rurſus ſi id feceris, omnia in te irritabis, & mox occideris. Et id eſt, quod deus uult, ut quantocyus propter uerbum eius e mũdo eijciamur, & occidamur, & coronã iuſtitiæ quãtocyus accipiamus. Hæc eſt uera & ſpiritualis huius pręcepti intelligentia.

PRAECEPTVM IX. ET X.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI, nec deſyderabis uxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

Cupiditas & fomes prohibetur.

HAec ſunt in ſexto & ſeptimo incluſa, quia ſecũdũ expoſitionẽ Chriſti, ibidem prohibetur omne deſyderiũ & cõcupiſcentia uxoris & rei proximi: nam qui uiderit mulierẽ ad cõcupiſcendũ eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Deinde auaritiam & cupiditatẽ adeo damnauit, ut etiã tunicam dandam iuberet ei, qui palliũ abſtulerit. Verũ uidetur meo iudicio iſtis duobus p̃ceptis ꝓhiberi ipſe fomes, & inuincibilis cupiditas, ipſa inquã radix malarum cogitationũ, ut ſcilicet ſexto & ſeptimo intelligant prohibiti cõſenſus cordis, & ſignum membrorum, uerbum oris, & opus corporis mali, hic uero etiam ipſi primi motus una cum fomite, qui eſt origo illorum.

Puritas intrãtiũ regnũ cœlorũ ſit ſine malo motu.

Nam oportet nos ita puros fieri, anteq̃ in regnum cœlorum ueniamus, ut nec motus mali in nobis ſint, nec ullus fomes ad malum inclinans, ſed perfecta ſanitas corporis & animę, ab omni prorſus uitio, quod ſane in hac uita non fiet, nec eſt in poteſtate noſtra. Quis enim gloriabitur ſe mũdum habere cor? quis hunc ignem intimiſſimũ extinguet? cũ Apoſtolus clamet aduerſus hãc membrorum legem, & legem peccati. Ideoq; oculos, aures, omneſq; ſenſus intus & foris cohibemus, ne regnet peccatum in nobis, ſed concupiſcentiam nullus cohibere poteſt. Ideo deniq; deus miſericors ſtatuit corpus noſtrum in puluerem redigere, & per ignẽ uniuerſalem incinerare, ut cõſumatur omne uitium carnis noſtræ per ignem, adeo odit deus hãc immunditiam.

Hæc duo pręcepta a nullo q̃libet ſctõq; implentur.

Et hinc ſequit̃, quod ſola iſta duo ſunt præcepta, quæ a nullo quãtumlibet ſancto, aliquo modo implentur: Cætera omnia implent, quia opus, uerbum, cõſenſum, fortiter opprimunt, ſed hic manent rei & peccatores, quia nihil de iſtis præceptis implent, cum ſint infecti inuincibili cõcupiſcentia carnis & rerum, ideo omnes peccant, & egent gloria dei, ideo omnes orant: Sanctificetur nomen tuum, fiat uolũtas tua: Dimitte nobis debita noſtra: Ideo om̃es deſperãt in meritis ſuis, timore ſuæ immũditiæ, & confidũt de miſericordia dei, ut ſic beneplacitum ſtet dei ſup̃ timentes eum, & ſperantes in miſericordia eius.

Sancti deſperant de meritis ſuis.

Hinc etiam diſſoluitur concertatio illa Scholaſticorũ doctorum, an illa duo præcepta aliud prohibeant, q̃ ſextum & ſeptimum, item an ſint diuerſa præcepta, & fruſtra laborant, dum hæc duo de cordis intelligunt operibus, quæ non poſſunt negare in ſexto & ſeptimo eſſe prohibita, ac ſic eadem repetita, & fruſtra poſita hęc duo, cũ ſint eadem cum illis: nec poſſunt dicere, quod illic opus hic uero cogitatio, ſeu illic manus, hic cor prohibeantur, quia Chriſtus ipſe reſiſtit, qui illa de utroq; intelligenda docet.

Reſtat ergo ut Apoſtolũ Paulum ſequamur, qui illa duo in uno concludẽs dicit: Concupiſcentiam neſciebam peccatũ, niſi lex diceret: Non cõcupiſces,

Rhomanoꝝ

Rhomanorum.vij. Et late ibi proſequitur, illo teneri omnes ſanctos etiam ſeipſum, ergo fomitis malum, & (ut ſic dixerim) eſſentialis ſeu cauſalis impuritas in nobis hic prohibetur. qui ergo omnia illa ſuperiora ſe putat impleſſe, ſaltem hic uidet ſeſe immundum, & egere ſe Chriſti mundicia, pro ſeſe oblata & acceptata a deo patre miſericordiarum.

Iudæorũ ſenſus refutatur

Porro Iudæorum uel potius porcorum intelligentia, indignior eſt, q̃ ut in præcepta hæc admittatur. Dicunt quod ſexto & ſeptimo prohibeatur opus ſolum, & nono ac decimo conatus exterior, & indicium operis manifeſtum, quo modo & apud Iuriſtas conatus punitur, ut ſi quis rapere inciperet filiam alicuius, aut pararet inſidias uitæ alterius, plectitur capite. Ac ſic apud eos cogitationes & uerba ſunt libera, plena dolo, & ira, & amaritudine, & om̃i (ut Chriſtus ait) ſpurcitia, quia mundant id quod deforis eſt, intus autem plenum eſt auaritia & omni iniquitate. Ideo ſynagoga eſt illa mulier, quæ propter fœditatem ſuam, dato libello repudij, dimiſſa eſt.

Denarius numerus.

Hæc ſunt decem uerba (ut ait Moſes) in quibus prorſus omne mandatum ſalutare continetur; & licet poſſint redigi in pauciora, rurſum diſtribui in plura, tamen placuit deo in denario numero illa ponere, qui eſt numerus uniuerſitatis perfectæq; ſummæ, ut ſicut omnia olim contingebant in figura, ita & numerus iſte denarius præceptorum ideo aſſumptus eſt, ut figuraret omniũ præceptorum ſummam.

Cõfeſſuri nõ onerent ſe & ſacerdotem multis differentijs peccatorum.

FINITIS præceptis decem, nunc reducenda ſunt ad illa tam multa genera peccatorum; ſiquidem nullum eſt peccatum, niſi quod contra præceptum ſit dei. Neſcio enim an confeſſuris expediat tot differentijs peccatorũ memoriam onerare, & ſacerdotẽ fatigare, ut ſunt omiſſio & commiſſio, deinde corde, ore, ope.iij. quinq; ſenſus.iiij. ſex op̃a miſericordiæ.v. ſeptem ſacramẽta.vj. ſeptẽ peccata mortalia.vij. ſeptẽ dona.viij. octo beatitudines.ix. nouẽ aliena peccata.x. decẽ p̃cepta.xj. duodecim articuli fidei.xij. duodecim fructus ſpiritus. Vltra hæc ſunt quatuor uirtutes Card. & tres Theologicæ. Itẽ peccata muta, peccata clamantia in cœlũ, & tandẽ peccata in ſpiritum ſanctũ. Obſecro quid prodeſt iſta confuſio, & diſtractio mentis? Ita hæc obſeruantur, ut etiam neceſſariũ exiſtimẽt nomina differentiarũ & diſtinctionũ numerare, ad perdendũ ſcilicet tempus, ad obtundendũ cõfeſſorẽ, ad p̃turbandũ ſeipſum, ut maiore cura, horũ memoria laboret, q̃ contritionẽ meditet̃. Itẽ ad alios etiã impediendũ. Ex ignorantia docentiũ iſte tumultus cõfeſſionũ natus eſt, cũ confeſſio debeat eſſe breuis & aperta, ut cito poſſit expediri uterq;.

Confeſſio ſit breuis.

Septem p̃ctã mortalia unde dicanẽ, & q̃ nõ neceſſario ad eũ numer̃ coartẽt

Igitur peccata mortalia primũ accipiamus, quorum numerus uidetur ex Ioan. Chryſoſtomo ſumptus. Hic enim ſeptem gentes Cananæorum Deut.vij. exponit.vij. uitia, moraliter uolens õia peccata ſub ijs cõprehẽdi, magis ratiõe numeri ſeptenarij, qui eſt uniuerſitatis ſymbolum, q̃ proprietate nominũ. Nã alij faciũt octo, alij nouem, addentes inobedientiã & uanam gloriam, tum alij diuidẽtes matres in filias, & in ſpecies genera, tota in partes integrales & ſubiectiuas, infinita ex illis deduxerũt, & maria peccatorum, interim nihil de præceptorum uera intelligentia ſolliciti.

Igitur non tm̃ ſeptem ſunt peccata mortalia, niſi uoluntaria diuiſione, non neceſſaria ratione, uel autoritate, ſed poſſunt tum pauciora, tum plura eſſe, ſecundum quod uaria tropologia in ſcripturis occurrerit. Vnde Be. Auguſti. in duo diuiſit, ſcilicet igne accenſa & ſuffoſſa, id eſt, amorem male accendentem & timorem male humiliantem.

Superbia eſt cõtra primũ præceptum.

Primũ itaq; mortale peccatum eſt Superbia, quæ eſt duplex: Exterior, quæ in bonis corporalibus eſt: Interior, quæ in bonis ſpiritualibus eſt, & ideo ſemp eſt cõtra primũ mandatũ. Quod patet, quia nõ habere aliũ deũ, hoc eſt, in nullo cõfidere, placere, gaudere, delectari, frui, q̃ in deo ſolo. At ſupbia nũc in diuitijs, nũc in uiribus, nũc in forma & ueſtitu, nũc in potẽtia & honore, nũc in nobilitate. Itẽ intus in ſapientia, arte, ingenio, iuſtitia, uirtute, ſanctitate conſidit, placet. Hæc bona creata eo actu colens, q ſoli deo debetur. Siquidẽ ſupbire duo importat: Primũ, ſibi placere: ſecũdũ, alios faſtidire, ideo includit uanã gloriã intus, quæ ſi erumpat foras, eo peior eſt. Ideo ſupbus dum ſibi alicuius boni conſcius eſt, nõ in illo deũ colit, aut gratias agens in eum refert glorificãdo, ſed ſtat in ſeipſo, delectatus ſuper ſe, & euaneſcit in cogitationibus, tunc ſimul aduertit eum, qui talia non habet, quẽ cũ ſibi cõparauerit, neceſſario faſtidit, & tunc dicit ſe eſſe aliquid, illum nihil. Et impletur illud Ro. j. dicentes ſe ſapiẽtes ſtulti facti ſunt: ita dicentes (ſcilicet intus apud ſe) ſe iuſtos, pulchros, diuites &c. iniuſti, fœdi, paupes facti ſunt. Apoca. iij. Dicis, quia diues ſum & locuples, & neſcis quia pauper es, & miſerabilis, & nudus.

Supbire uanã gloriã includit.

Sic itaq; ſuperbiæ ſubſtantia nõ eſt, niſi ubi ſeſe uiliori comparauerit, uelut deſurſum ad infima deſpiciens.

Modeſtia.

Econtra humilitatis ſubſtantia nõ eſt, niſi ubi ſeſe meliori cõparauerit, uelut ſurſum ad ſumma ſuſpiciẽs. Igitur quatuor pedes habet ſuperbia, petulcus ille, & craſſus uitulus, ſcilicet: Ignorantia mali ſui, Scientia boni ſui,

Quatuor rebus cõſtat ſuperbia.

Hæc eſt ignorantia uera { dei / ſuiipſius }

Ignorantia boni alieni, Scientia mali alieni.

Hũilitas ex quatuor rebus.

Huius quadrati contrariũ habet quatuor pedes humilitatis, ſcilicet, Ignorantia boni ſui, Scientia mali ſui.

Hæc eſt cognitio uera { dei / ſuiipſius }

Ignorantia mali alieni, Scientia boni alieni.

Inclinatio ad ſupbiam nõ eſt cõfitenda

Igitur nõ opus eſt, ut confitearis te pronum eſſe ad ſupebiã: Quia ſemper ſumus ſuperbi omnes, nec ullus omni ſuperbia caret; Sed tantũ, ſi obedieris cõcupiſcentiæ eius, & conſenſeris, uerbo, opere uel corde. Reliquum deo quærẽdum, occulto gemitu, & confeſſione abſcondita in cubiculo, ut ipſe per gratiã ſuam malum illud radicis antiquæ deſtruat.

Dictum eſt de ſuperbia, quomodo ꝓhibita ſit ſub primo præcepto, eo quod initium peccati ſit ſupbia, ſeu quod idem eſt: Initium peccati apoſtatare a deo ſcilicet ſibiipſi idolum fieri, ſibi placere, in ſeipſo delectari, potius q̃ in domino, ac ſic alienũ deũ colere in ſemetipſo, quod eſt grauiſſimũ & primum peccatum, licet nemo ſit ex Adam q̃ diu uiuimus, qui non aliqua ex parte hanc in ſeſe idololatriã agat. Ideoq; ſemp ſibi pœnitendũ & gemendũ de ſui placentia

Auaritia ſub tribus pręceptis cõtinet.

NVNC DE AVARITIA dicendum, quæ eſt cupiditas, radix æque omniũ malorũ, ſecundum Apoſtolũ, eo quod uolentes fieri diuites, incidunt in laqueum diaboli, & multa deſyderia inutilia & nociua.

Hoc uitium ſub duobus præceptis prohibetur, immo ſub tribus, ſcilicet ſub ſeptimo illo: Non furtum facies. Et ultimo: Non cõcupiſces rem proximi tui: Et ſub primo. Cum enim ſub ſeptimo prohibeatur omnis tractatio rei alienę

ut dictum

ut dictũ eſt, & pręceptũ quodlibet, ut dictũ etiã eſt, eſt ita ſpirituale, ut nõ tantũ opus & fructum & folia & ramos, id eſt opera, uerba, ſigna prohibeat, ſed etiã radicem & ſuccum, id eſt, cupiditatem ex qua talia ueniunt, manifeſtũ eſt, auaritiam ſub furto prohiberi, cum eadem ſit radix & furis & auari, ſcilicet cupiditas. Item cum ſub ultimo prohibeatur ad literam concupiſcentia rei proximorum, manifeſtum eſt, etiam fontem & caput huius concupiſcentiæ prohiberi in ſpiritu: ſed hæc eſt auaritia. Ideo omnium proprijſſime, ultimum præceptum prohibet, ultimum illud & uiuaciſſimum omnium uitium, quod cum ſeneſcentibus iuueneſcit, & cum morientibus uiuit.

Auarus idolorũ ſeruus.

Verũ apoſtolus Paulus Ephe. v. ſuo ſenſu altius incedens, dicit: Quod auarus ſit idolorum ſeruus, id eſt, cultor, ac ſic ſub primo mandato illud ponit, q̃d etiam facit Baruch tertio: Qui argentum theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines. Et Pſal. lxxvij. in ſpiritu dicit: Et ſeruierunt ſculptilibus Canaan: Canaan eſt negociator, quorum ſculptilia quid aptius, q̃ monetas & nuiſmata, uaſa aurea & argentea, domus & alias poſſeſſiones ſignificant? Denicq; ideo in lege potiſſimum prohibemur fabricare deos aureos & argenteos. Et prima idololatria populi in auro facta eſt, ſub aureo uitulo: ſed & maxima ſimiliter tempore Hieroboam ſub uitulis aureis. Inde recte Apoſtolus, aurũ, idolum intellexit, aurum idolorum cultorem uocans, & in latino nõ paruam habent conſonantiam aurum & auarum, auri auro, auari auaro, una tantum litera differunt, ut aurum ab auere dici uideatur. Igitur Apoſtolus idololatren auarum uocans, eoipſo ſatis exponit primum mandatum, quod cor hominis in ſolum deum confidere debeat. Nam eodem ſenſu & guloſos & libidinoſos dicit eſſe uentris cultores, quorũ deus uenter eſt, inquit. Verũ iſto ſenſu omnia præcepta ſunt in primo præcepto, tanq̃ in capite ſuo. Nam omne peccatũ eſt cõtemptus dei, ac per hoc ipſum contra primum p̃ceptum, nec poteſt aliquod præceptum lædi, niſi ſimul & primum lædatur, quod continet omnia, quia dei uoluntas in om̃ibus offenditur, & poſtponitur noſtrę, ac ſic deus non colitur, immo alius pro eo colitur: proprie tamen auaritiam contra illud poſuit Apoſtolus, quia imaginibus illa delectatur auri & argẽti, multum ſimilis ueræ idololatriæ. Cætera autem non ita ſimulacra, & imagines habent. Ideo redeundo concludamus, quod nullus pure uacat auaritia, ſicut dicit Eſa. & Hiere. Om̃es a maximo uſq; ad minimum ſequuntur auaritiam, beatus qui minus. Idcirco ſequitur, hanc inclinationem corruptæ naturæ omnes oportet gemere coram deo, ſed non niſi opus eius internum uel externum confiteri coram ſacerdote. Et qui diceret ſe uacuum eſſe cupiditate, magna certe ſuperbia ſibi arrogaret ſummam puritatis perfectionem. Ideo beati qui lugent, quoniam lugendi materiam habẽt in ſeipſis, ſuper ſeipſos, ut dominus dixit ad mulieres ſequentes.

Vorax eſt uẽtris cultor.

Omne peccatũ eſt cõtemptus dei.

Inclinatio corruptæ naturæ non ſacerdoti, ſed deo cõfitẽda

Tertium mortale peccatum, eſt luxuria, cuius ſpecies ſatis dictæ ſunt ſub ſexto præcepto: Non mœchaberis, & nulli dubium, quin illuc pertineat, ideo indicaſſe id ſufficiat.

Libido.

Quartum, Gula, ſoror, immo irritamentum & procus, & miniſter luxuriæ, ſicut & Ethnicus dicit: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Hoc uitiũ Apoſtolus Philip. iij. ſub primo mandato locat, dicens: Quorum deus uẽter eſt. Idem Rhomano. decimoſexto facit. Huiuſmodi non Chriſto, ſed uentri ſuo ſeruiunt. Poteſt autẽ ſimpliciter ſub ſexto præcepto poni: quia ubi libido ꝓhibetur, ibi certe & omnis occaſio & fomentũ libidinis ꝓhibeť. Inter oĩa autẽ fomẽta libidinis, maximũ & fortiſſimũ eſt gula, cuius ratio eſt, q̃a internũ, cętera

Gula ſub ſexto pręcepto

ut aſpectus

ut aſpectus, colloquium, auditus, tactus, ſunt externa. Gula autem inflat uenas & prouocat totum corpus ad libidinem. Nam & gentilis Plinius dicit, libidinem portentoſam ſequi poſt ebrietatem. Et B. Hiero. ad Euſtoch. & alias dicit, nihil ita mouere libidinem, ſicut cibum indigeſtum; ideo guloſus, uolēs ſe tradit in libidinem. Sic etiam & ocium, & pigritia, ſomnolentia, ſtrati mollitudo, omniaq; alia libidinis mancipia, prohibita ſine dubio intelligendum eſt ibidem. Et niſi guloſus ſtatim occupetur labore multo, inuicta capietur libidine & titillatione. Vnde B. Hiero. Venter mero æſtuans, cito deſpumat in libinem. Vide quomodo libido ſit quodammodo uelut naturalis ſpuma gulæ, ſic fumus naturale ignis, & ſpuma nouiter infuſi uini, & bullitio feruoris aquæ. Quis hæc prohibere poteſt, niſi ſumma uiolentia?

Libidinis fomenta.

Qui ergo præcipit caſtitatem, ſine dubio & media caſtitatis pręcipit, ut ſobrietatem, uigiliam, laborem, orationem, lectionem, meditationē, ſtudium, officium in proximum, frigus, æſtum, pauperiem &c.

Media ad caſtitatem.

Hic tamen notandū, de uomitu multi ſibi maiorem cōſcientiam faciunt, q̄ de ipſa ſuffuſione & ebrietate, ſicut multi magis pollutionem nocturnam, q̄ ipſam cauſam eius, cogitationes, crapulaſq; ponderant. Sed certe uomitus nō eſt res mala, nec peccatum unq̄, cū uel fiat inuite, uel cum dolore. Idcirco non ſolum non fugiendus, ſed etiam quærendus eſt uomitus ebrijs, ut Eccleſiaſt. xxxj. Si coactus fueris multum bibere, ſurge & uome, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem. Hoc conſilium ſapientis acceptandum eſt, & nō ſine ratiōe. Quia, inq̄t, refrigerabit te. i. alleuiabit. Valet eīm illa exoneratio, ut nō ita inflent uenę, & ſurgat prurit⁹ carnis, dū facili⁹ digerit, q̄d minus remanet. Melius eſt eīm uomitu euadere libidinē, q̄ oppletiōe ſubire libidinē.

Vomitus ebrijs prodeſt.

Secūdo, quia infirmitas corporis uitatur, ut læſio capitis & omnium ſenſuū & uirium. Quis autem non maius peccatum putet, totū corpus lædi ſuffuſione & retentione, q̄ uomitu ab eo periculo liberari? Vitam enim abbreuiare maius malum eſt, q̄ uomere, immo uomere nullum malum, ſed repleſſe te, & ingurgitaſſe, ut uomitu egeas, malum eſt.

Ebrij

Et utinam ſub præcepto omnes ebrij & ſuffuſi uomere cogerētur, ſpero tandem horrerent ebrietatem, dum ſcirent ſe cito oportere uomere quod biberēt. quanq̄ & modo cogantur mingere, & uentrem ſoluere, nihil tamen mouentur exinde.

Quod autem ſcriptura aliquando uomitum reprehendit, ut canis reuerſus ad uomitum, & Eſa. Menſæ repletæ uomitu, intelligitur de uomitu boni, & ſalutaris uerbi, quod retinere debuit.

Tertio, ſi uenenum, aut aliud noxium aliquod bibens, ſine peccato uomit, cur cum peccato uomit, qui uinum, aut potum alium ita bibit, ut ueneno ſimile nocumentum inferat? Igitur conſcientia eſt habenda infundendo, nō effundendo, cum ibi multis malis ſeruiatur contra præceptum dei, hic uero multis bonis contra nullum, immo pro præcepto dei.

Gula nō ſemper peccatū.

Species & differentias gulæ omitto, quia non ſemper ſunt peccata mortalia. Siquidē nec ipſa gula ſemper eſt peccatū mortale, immo raro, niſi ſic ſit uſu.

Ira

Quintū mortale, eſt ira, quæ ſatis ſub quinto præcepto eſt declarata.

Inuidia ſub quinto præcepto cōtinetur.

Sextum, inuidia, quæ non debuit diſtingui ab ira, cum ſit nihil, niſi inueterata ira, ſicut Beatus Auguſtinus in regula: Ne ira creſcat in odium, & trabem faciat de feſtuca. Nam ira eſt recens uirgula, Inuidia eſt arbor & trabs magna. Igitur & hæc ſub quinto præcepto eſt autoritate Ioan. apoſtoli: Qui odit

fratrem

fratrem ſuum, homicida eſt.

Septimum eſt, acedia, quæ eſt tædium boni, pigritia, ἀκηδία Græce, quæ eſt duplex: una in cultu illo figuratiua dei & exteriori, ut ſunt, eccleſiam uiſitare uerbum dei audire, orare, legere, meditari, cantare, & ſic eſt ꝓhibitum uitium ſub tertio mandato: Sabbata ſanctifices, ut ſatis patet.

Acedia interior & exterior.

Alia eſt ſubtilior & interior in toto, & omni genere ſeruitutis dei, & ſic eſt nihil aliud, niſi inceptæ iuſtitiæ fiducia, & proficiendi negligentia, ſtare in uia dei, tepeſcere, ſecurum fieri, timorem dei remittere. De quo uitio hypocritarũ tota ſcriptura loquitur. Hæc enim facit iuſticiarios ſecuros, ante quorum oculos non eſt timor dei, & auferuntur iudicia dei a facie eorum. Horum fiunt nouiſſima peiora prioribus, quia inuenit diabolus domum eorũ ornatam, ſed uacantem & ſecuram, ideo ingreſſi habitant ibi. O horribile uerbum nimis, quod habitant ibi, quia indurantur, qui eiuſmodi ſunt poſt inceptam iuſtitiam, longe magis ꝗ prius, ut experientia uidemus, quomodo nihil mouentur ad omnia quæ audiunt, ſe non tangi credunt, & facti ſunt uere progenies uiperarum, palea igni inextinguibili præparata. Igitur hoc uitium ſub omni præcepto comprehenditur, cum in quolibet ſit proficiendũ. Sed neſcio an ſit confitendum. Credo quod non, quia eſt ſpiritualis defectus deo ſoli, qui & ſolus ibi mederi poteſt, aperiendus.

Hypocritę ſecuri ſunt.

Ingreſſi habitant ibi.

Sp̃ualis defectus non debet confiteri.

SERMONVM DE DECEM
præceptis, quos R. P. Martinus Lutherius ad populum Vuittenbergenſem dixit,
Finis.

Sermo

SERMO DE TRIPLICI IVSTITIA R. PATRIS MARTINI LVTHERII AVGVSTINIANI VVITTENBERGENSIS.

Triplex eſt peccatum, cui triplex opponitur iuſtitia, Teutonice Fromkeit.

Peccatum criminale.

PRIMVM eſt criminale, id eſt, manifeſte malum, quod etiam poteſtas ſecularis punit, ut furtum, homicidium, incendium, ſacrilegiū &c. Quorum aliqua gladio, igne aqua, furca, rota plectit, ut in iure ciuili. Aliqua pœnitētia canonica, ut ſimplices fornicationes, & alia quædā, ut in iure canonico.

Iuſtitia legalis.

Iuſtitia huic cōtraria, eſt illa ſpecies iuſtitiæ, quæ ſimilias Solomonis, pauones & ſycomoros facit. Qua fit ut corā hominibus bonus uir ſit, & accuſari nō poſſit, euadatq́ poenas legis, conſequaturq́ promiſſa temporalia legis. Rho. x. Moſes ſcripſit, quod iuſtitiā quę eſt ex lege, ſi homo fecerit, uiuet in ea. Et Eſaiæ: Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Talis fuit Naaman Syrus uir magnus apud dominum ſuum, per quē dominus dabat ſalutē Syriæ, iiij. Reg. v. Tales multi reges Irael, & populus Iſrael, quibus dominus dedit bona temporalia, & uictorias multas licet eſſent iuxta idololatræ; tales Samaritani, a q̄bus abſtulit dominus leones cum tamē idola colerent, & dominū deū ſimul. Tales Rhomani, iuxta beatum Auguſtinū lib. ciui. quibus dominus dedit imperium ampliſſimū. Sic ſolet & principes ditare. Tales uſq́ hodie ſunt omnes qui pœnitent ꝑpter peſtem, famem, bellū, aliaue flagella dei, qui tunc orant, qui ꝓceſſiones faciūt, uota ſanctis uouent. Hic cultores ſanctorū & ſacerdotes propter pręſentiā ſeruiētes, & religioſi ſimiliter, & qui talia ſimilia multa faciunt. Et breuiter hæc eſt iuſtitia, quæ recipit hic mercedē ſuā, & in futuro mitius quidē puniē, q̄ criminoſi.

Hic remuneratur iuſtitia legalis.

Sibi ſeruit.

Secundo nō deo, ſed ſibi ſeruit, nec eſt filiorū, ſed ſeruorū iuſtitia, nec Chriſtianorū ꝓprie, ſed Iudæorū & gentiliū, nec Chriſtiani ad eā ſunt exhortandi quia procedit ex timore pœnæ, uel amore cōmodi ſui, non amore dei.

Facit hypocritas.

Tertio facit hypocritas, ſuperbos mente cordis ſui; temerarios iudices aliorū ut patet in phariſeo illo, & Simone leproſo.

Maledicta ē q̄a mercenaria.

Quarto, hanc Apoſtolus Gal. iij. maledictam aſſerit. Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Ideoq́ Chriſtiani, qui æternis bonis ſunt ditandi, nō ſunt exhortandi ad illā, ſed dehortādi potius ad meliorē. Vnde nō eſt gaudendum in his, ſicut principes Saxoniæ, deus gloria, diuitijs, uoluptate ditat, quia religioſi ſunt, & ſi hæc nō ſint ſatis, naſcetur adhuc unus mons argenti, & pax ſeruabitur. Ipſi uiderint an bene id eis cedat, ne ſint mercenarij. Sunt enim hæc præmia uiliſſimæ huius & maledictæ iuſtitiæ, ꝑtinens ad benedictionē Eſahu & filiorū eius. Hi ſunt iactatores liberi arbitrij Themenitarum. Sic deus munerat etiam mala, quia ſicut in oculis hominum bona ſunt, ita & in oculis hominum recipiunt bona.

Peccatum originale.

ALTERVM eſt peccatū eſſentiale, natale, originale, de quo Pſal. l. Ecce eñi in iniquitatibus cōceptus ſum, & in peccatis cōcepit me mater mea, de quo

Chriſtus

Chriſtus: Nõ poteſt arbor mala fructus bonos facere. Et Rho. v. Per unius inobedientiã peccatores conſtituti ſunt multi, & per unius delictũ in omnes homines in cõdemnationem. Et hoc eſt peccatum, quod facit priorem iuſtitiam eſſe nihil, & malã, & maledictam: ſicut Chriſtus ait: Aut facite arborem bonam, & fructus bonos, aut arborem malam, & fructus eius malos.

Secundo, id peccatum eſt incurabile uiribus hominis: nec aliquid hic ualet liberum arbitrium, ita ut ſancti dicant. Quod nolo malum, hoc facio. Et Gal. v. Non quę uultis facitis. Pſal. triceſimoſeptimo: Quoniã lumbi mei impleti ſunt illuſionibus &c.

Tertio, id eſt quod omnes ſentimus in concupiſcendo, iraſcendo, preſertim obiectis præſentibus, ut dicit dominus de oculo nequam &c. Ideo dixi eſſentiale, quia per natiuitatem contrahimus, & manet ſemper, nec aliquando tranſit ſicut actuale, ſicut fons, uenenũ, aut aqua ſalis naturaliter ſalſa eſt, ſicut corpus leproſum naturaliter eſt tale, & corpus cæcum ſimiliter. Nõ hic cũ Logicis ago.

Iuſticia originalis eſt iuſticia Chriſti.

Iuſticia huic contraria ſimiliter eſt natalis, eſſentialis, originalis, aliena, quæ eſt iuſtitia Chriſti. Ioan. iij. Niſi quis renat⁹ fuerit ex aqua & ſpiritu. Item Ioan. j. Quotquot eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Et. j. Ioan. iij. Qui natus eſt ex deo, non peccat (id eſt, non eſt peccator) ſed generatio dei cõſeruat eum. Rho. v. Per unius hominis iuſticiam in omnes homines in iuſtificationem uitæ, & per unius hominis obedientiam iuſti conſtituentur multi. Hęc eſt de qua nuper dixi, quod ſit fons, capitale fundamentum, petra noſtra, & tota ſubſtãtia noſtra, in qua gloriamur in æternum, ut Apoſtolus ait: Quod uita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. & iterũ: ut nos eſſemus iuſticia dei in illo. Et. j. Cor. iij. Qui factus eſt nobis a deo iuſticia & ſapientia, & ſanctificatio & redemptio. Et. j. Corinthio. iij. Fundamentũ aliud nemo poteſt ponere.

Iuſticia originalis per fide acquiritur.

Secundo, Hæc ſit noſtra per fidem. Rho. j. Iuſtus ex fide uiuit. & x. ca. Corde creditur ad iuſticiam. Hæc per baptiſmum confertur, hæc eſt proprie quam euãgelium annunciat, & nõ eſt iuſticia legis, ſed iuſticia gratiæ.

Iuſticia originali donatus ſi peccat, non damnatur.

Tertio, hanc qui habet, etiam ſi peccet, non damnatur. Pſal. lxxxviij. Si peccauerit &c. Hic eſt eñ filius delicatus (ut dicit) qui nõ poteſt offendere quicqd fecerit. Pſal. xxiiij. Vniuerſæ uiæ domini miſericordia & ueritas.

Iuſticia facit dñm omniũ.

Quarto, per hanc fit homo dominus omnium, quia iuſticia eius de cœlo proſpicit, & hic iuſticia & ueritas obuiant ſibi. Iuſticia & pax oſculatur. Veritas eñ de terra oritur. Nam ſine miſericordia homo eſt hypocrita, ſine iuſticia inquietus. Gratia facit ueracem, iuſtum, & uera iuſticia pacem, ſed ea ueritas Chriſtus eſt, homo uanitas.

Iuſticia originalis eſt iuſticia Chriſti.

Quinto, Rho. v. Apoſtolus dicit, quod Adam ſit forma futuri, ſcilicet ſicut Adam uno peccato omnes ex ſe natos facit eodem ſuo peccato proprio, illis iã alieno reos, & dat quod habet. Ita Chriſtus ſua iuſticia omnes ex ſe natos facit eadem ſua iuſticia, illis aliena & immerita, iuſtos & ſaluos. Vt ſicuti alieno peccato damnati ſumus, ita aliena liberemur iuſticia. Et ideo eſſentialem hanc dixi & æternam quia manet ſemper, nec ceſſat aliquando, ſicut actualis, iuxta illud Pſal. cx. Iuſticia eius manet in ſeculum ſeculi. Solus Chriſtus eſt ęternus, ideo iuſticia eius quoq; æterna & tamẽ noſtra. Hæc eſt miſericordia dei patris, hæc gratia noui teſtamẽti, qua dulcis eſt dñs his qui guſtãt eũ: in hac oportet nos ſaluos fieri, & nullla alia. Actu. xv. Non eſt nobis datum nomen ſub cœlo &c. Pſal. xxx. In iuſticia tua libera me. &, Deus in nomine tuo ſaluũ me fac, &c. Hoc eſt quod dixi, Nullus ſaluatur nomine ſuo proprio, ſed appellatiuo, id eſt, non ut

Petrus, Paulus, Ioannes, ſed ut Chriſtianus: ſicut ait Ioan. iij. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit, filius hominis, qui eſt in cœlo, de qua nuper latius dixi.

Iuſticiæ naturales ſunt peccatū actuale

TERTIVM peccatum eſt actuale, quod eſt fructus originalis. Hæc ſunt iā propria peccata omnia, ſcilicet opera quæ facimus, etiam iuſticiæ priores, ante fidem. iuxta Apoſtolum Rho. ij. & iij. Qui alium doces, teipſum non doces. & non eſt iuſtus, non eſt intelligens, & eadem facis quę iudicas, in quo enim iudicas teipſum. Et hoc augetur malum peccati originalis, nec tamen poteſt uitari proprijs uiribus.

Iuſticia actualis ex fide & origine iuſti fluit.

Iuſticia huic contraria eſt actualis, fluens ex fide & iuſticia eſſentiali. de qua Apoſtolus. Sicut portauimus imaginem terreni &c. Pſal. lxxxiij. Iuſticia ante eum ambulabit (id eſt corā eo erunt iuſti in opere) & ponet in uia greſſus ſuos. Et de iſta nunc latius dicendum, ubi dimiſſum fuit nuper a me.

Meritorius actus nullus dicitur.

Primum hæc opera dicunť meritoria, neſcio an intelligant, ego fateor me nō intellexiſſe. Fides eſt meritum totum. Vaniſſimum eſt ut unus actus ſubitaneus dicatur dignus uita æterna, oportet ut perſona ſit digna. Chriſtus meruit nobis, & donauit, donatq; quotidie.

Sancti ōnes peccant.

Secundum, quomodo poſſit eſſe meritum, cum tamē omnes ſancti peccent. iuxta illud: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo. & Chriſtus: Vos cū ſitis mali. & Dimitte nobis debita noſtra. & B. Auguſti. Væ bonum uitę &c. Et rurſus. Vnuſquiſq; mercedem recipiet ſecundum ſuum laborem. & iij. Regū. Eſt merces operi ueſtro. Et Gene. xij. Ego merces tua magna nimis. Et Eccle. ix. Vnde comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio uinum tuum, quia deo placent opera tua. Immo caueat omnis Chriſtian⁹, ne unq̄ incertus ſit, an deo placeant opera ſua. qui enim ſic dubitat, peccat, & perdit opera ſua cūcta, fruſtraq; laborat: ſed oportet ut credat ſeſe placere deo, ut Apoſtolus: Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod ſine crimine cōuerſati ſumus in hoc ſeculo. Et iterum: Non ſic curro tanq̄ in incertum, non ſic pugno quaſi aerem uerberans. Et Petrus, Satagite per bona opera certificantes uocationem ueſtrā. Qui enim neſcit, aut dubitat ſeſe bene agere, aut ſemp male ſe credit agere, ſemper peccat, ac perdit uitam ſuam totam, quia non ex fide, neq; in fide agit. Quid ergo faciemus? quomodo ſimul iudicium deprecabimur, & gloriam petemus? Reſpōdetur: Cherubin aduerſis uultibus nos erudiunt: hi enim uultu ſunt contrarij, ſed proſpectu in propiciatorium conueniunt. Sic illæ autoritates contrariæ inter ſe, in Chriſto concordant. Ideo opera noſtra ſi ſola aſpicias, peccata, & ita iudicium tibi eſt deprecandum (id eſt, ne ſola ſine Chriſto diſcutiantur (ſed in Chriſto confidas ea placere deo, quæ ipſa ſola placere non poſſunt, ut orat eccleſia. Ideo ſiue pecces, ſiue non, ſemper firmiter nitere ſuper Chriſtum, & iuſticiam illam naturalē, ſepties enim in die cadit iuſtus, & toties reſurgit. Et Pſal. xxxvj. Cum ceciderit iuſtus, non collidetur, dominus enim ſupponit manum ſuam. Sicut ergo de Chriſto non debes dubitare, quin placeant propter Chriſtū in quo credis, & ſic ſunt opera talis fidei & gratiſſima, licet apud te & in ſeipſis indigniſſima.

Credas te deo placere & bene agere.

In dño placēt oρa noſtra.

Obſeruatio ſui maxime neceſſaria.

Tertium, quæ ſunt opera potiſſimum faciēda? Reſpondeo, maxime illa quę promouēt iuſticiam capitalem, & minuunt originale peccatum. Ideo unicuiq; eſt propria ſui obſeruatio neceſſaria, quia originale peccatum unūquenq; aliter & aliter impugnat. Generalia ſūt, orationes, eleemoſinę, ieiunia, imo Rho. xij. omnium pulcherrime, & alibi, Mortificate membra ueſtra. Quia illa tertia iuſti

cia ni-

cia nihil aliud quęritur q̄ ut peccatum originale expugnetur, & corpus peccati
deſtruatur, & ſic meritum ſit ipſa regnans iuſticia, non autem quod actus mere/
atur, ſed promouet meritum.

QVARTVM, Præ omnibus cuſtodi te ab operibus abs te electis, quia hæc (Opa a nobis electa euitanda.)
non purgant peccata, ſed polluunt magis, ut ſunt noſtro tempore cermoniolæ
orationes, uoculæ, eccleſiarum ſtructuræ. Ideo illa opera magis purificant, quæ
deus imponit & uocat, inde omnium ſunt optima paſſiones, ęgritudines, penu
ria, ignominia, mors, quia hic ſolus deus operatur, & homo patitur, & perfectiſ
ſime occiditur Adam, mundaturq; Chriſtus, & palmes eius purgatur. (Tolerãtia in aduerſis.)

Hæc eſt em̃ uia compẽdij ad ſalutẽ, ſed odioſa ualde in actu, iucunda in fine.

FINIS.

F. MARTINVS LVTHER PIO LECTORI SALVTEM.

MAGNA uere gratia mihi a domino noſtro Ieſu Chriſto collata ui/
detur, ut uerba mea ſolius, tam ingrata & odioſa ſint multis, deinde
neſcio in quot hæreſes (ceu Prothei quidã eſſent) ſecunda pene lin/
gua tranſformentur. Et niſi idem ipſi domino noſtro Ieſu Chriſto. Apoſtoliſq; (Male audiuit etiam Chriſtus propter ueritatem.)
omnibus atq; prophetis contigiſſe ſcirem, iamdudum deſperans ſilentium egiſ
ſem. Nunc uero cum urgeat officij mei neceſſitas, eo nitor, q̄ magis obedien/
dum eſt deo, q̄ hominibus, paratiſſimus officium & titulum docendi relinque/
re, ſi ita placet maioribus Eccleſiæ (id eſt Chriſto) Sin retinendum eſt, dent ue/
niam, & boni conſulant, qui uolent, mei ſtudij erit, omnibus uiribus ſudare, ut
Chriſtus Chriſtum Chriſto nunciet, & audiat. Hæc cõmemoro, pie mi le/
ctor, quod ſermonem quendam de excommunicatione feci ad popu/
lum Vuittenbergenſem, cuius ut ego prope ſum oblitus, ita ad/
uerſarij miſeri, ſunt plus q̄ oportet, memores, interpretesq; ri
gidiſſimi, ne dicam iniquiſſimi: dabo itaq; operam, quan
tum ſufficit memoria, ut ſenſa, ſi nõ uerba totius ſer
monis, omnia in publicum exponam, ut probẽ
ea me docuiſſe, quorum neq; me pœniteat
tractatorem, neq; pium auditorẽ. quid
autem amici mei paraphraſi, aut
pſeudophraſi ſua fecerint,
aut faciant, det do/
minus, ut aliqñ
uideãt & ipſi,
Amen.
Vale.

SERMO DE VIRTVTE EXCOMMVNICATIONIS FRATRI MARtino Lutherio Auguſtiniano, a linguis tertijs tandem euerberatus.

DEBITVM nobis ſermõem totiesq́ promiſſum, tandem aliquãdo perſoluo, hoc eſt, de uirtute excõmunicationis hodie dicẽdum eſt, quod ut planiſſime intelligatis, diſtincte procedam.

PRIMVM, uidendum quid ſit excõmunicatio Eccleſiæ, & quantum uis uocabuli ualet. Excõmunicatio nihil eſt aliud, q̃ priuatio cõmunionis, & extra conmunionem fidelium poſitio. Eſt autem fidelium communio duplex Vna interna & ſpiritualis, alia externa & corporalis. Spiritualis eſt, una fides, ſpes, charitas in deum. Corporalis eſt participatio eorundẽ ſacramentorũ, id eſt ſignorum fidei, ſpei, charitatis: quæ tamen ulterius extenditur uſq; ad cõmunionem rerum, uſus, colloquij, habitationis, aliorumq; corporalium conuerſationum.

Communio ſpiritualis interna a ſolo deo eſt.

Igitur ſicut priore illa ſpirituali communione, nulla natura poteſt animã uel cõmunicare uel excõmunicatam reconciliare, niſi deus ſolus: Ita non poteſt cõmunionẽ eandẽ ulla creatura ei auferre, ſeu eã excõmunicare, niſi ſolus ipſe homo p peccatũ proprium. Hæc ſententia ſatis patet, quia fidem, ſpem, charitatem nulla creatura poteſt conferre, uel auferre, iuxta illud Rho. viij. Quis ſeparabit nos a charitate dei? Et infra: Certus ſum q neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principat⁹, neq; uirtutes, neq; inſtãtia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; alia creatura poterit nos ſeparare a charitate dei quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Et. j. Pe. iij. Et quis eſt qui uobis noceat ſi boni æmulatores fueritis?

Excõmunicatio externã cõmunionẽ priuat.

SECVNDVM, Conſequens ergo eſt, q excommunicatio eccleſiaſtica eſt dũtaxat externæ priuatio cõmunionis, ſcilicet ſacramentorum, funeris, ſepulturæ, publicæ orationis, deinde aliarum (ut dictum eſt) corporalis neceſſitatis rerũ & conuerſationũ. Hæc eñ ſententia nota eſt, ſic & Paulus. j. Corin. v. ſcribit: Vt non cõmiſceant̃, nec cibũ ſumant cũ eo, qui nominat̃ inter eos fornicator, maledicus, ebrioſus, rapax &c. Et. ij. Theſſal. iij. Si quis non obedierit uerbo noſtro per epiſtolam hanc, notate, & non commiſceamini cum illo, ut cõfundatur. Sequitur: Et nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ut fratrẽ. Hæc ſi nõ de excõmunicatione externa, ſalua interna cõmuniõe, dicta ſunt, fateor me nõ intelligere apoſtolũ Paulũ. Et Ioannes epiſtola ſecũda: Si quis uenit ad uos, & non affert doctrinã hãc, nolite eum in domũ recipere, nec aue ei dixeritis. Qui eñ dicit illi aue, communicatur operibus eius malignis.

Excõmunicatio nõ priuat aliquẽ bonis eccleſiæ.

TERTIVM, Excõmunicari nõ eſt animã tradi diabolo, neq; priuari bonis eccleſiæ, cõmunibusq; oratiõibus eiuſdẽ, Hoc ex dictis abũde patet, q̃a manẽte fide, ſpe & charitate, manet uera cõmunio, & p̃ticipatio oĩm bonorũ eccleſiæ.

Significat priuationem.

QVARTVM, Excõmunicatio ſi iuſta eſt, ſignificat potius animã eſſe diabolo traditã, & eccleſiæ cõmunione ſpirituali priuatã, quia fert̃ ſuper eũ, q peccato mortali ſeipm̃ priuauit cõmuniõe charitatis, & diabolo ſeſe tradidit. Sicut ecõtra recõciliatio ſacramẽtũ eſt, & externũ ſignũ interioris recõciliationis & com/

munionis

munionis. Ideo uerum eſt, ꝙ excommunicatio eccleſiaſtica non infert, ſed preſupponit aliquē eſſe in morte & peccato, id eſt, uere excōmunicatū ſpiritualiter

Adiuuat interna cōionē.

QVINTVM, Excōmunicatio ſic eſt temporalis & corporalis, ut tamē ordinetur, non cōtra, ſed pro cōmunione interiore, uel reparāda, ſi iuſte lata fuerit, uel augenda, ſi iniuſta fuerit.

Probatur hoc per Aplm. ij. Cor. ulti. Agam ſecundū poteſtatē quā dedit dn̄s mihi, non in deſtructionē, ſed ædificationē. hoc certe intelligo, ꝙ non poſſit deſtruere, ſed tantummodo ædificare per eccleſiaſticam poteſtatē. Nā & illū fornicariū, j. Co. v. ſic excōmunicauit, & Satanæ tradidit, ut ſpiritus nihilominus ſaluus fieret. &(ut ſupra dictū eſt)non exiſtimandi ſunt quaſi inimici, ſed corrigēdi ut fratres, non ut perdantur, ſed ut confundātur. Et ut audacius dicā, ne Chriſtus ut homo hanc habuit poteſtatē ſeparandi animas, ſicut dicit Ioan. vj. Omne quod uenit ad me, non ejciam foras. Et iterū. Hæc eſt uoluntas eius qui miſit me patris, ut omne quod dedit mihi, nō perdam. Et iterū alibi: Non uenit filius hominis ꝑdere, ſed ſaluare animas. Itē ad hoc eſt apertus quoq; textus li. vj. de ſen. excōmuni. c. Cū medicinalis, qui ualde eſt notabilis, dicens: Cū medicinalis ſit excōmunicatio, non mortalis, diſciplinans, non eradicās, dum tamē is in quē lata fuerit, non contēnat, caute ꝓuideat eccleſiaſticus iudex, ut in ea ferēda oſtendat ſe proſequi, quod corrigentis fuerit & medentis. Hæc ibi. Cur non dixit, quod perdentis & occidentis fuerit, ſicut quidā deſperati timēt, immo quidā officiales tyrannī affectant? Igitur eccleſiaſtica excōmunicatio eſt piū & maternū flagellū ſuper corpus & res corporis impoſitū, quo non trudit ad infernū, ſed potius reuocat, & urget ad ſalutē eos, qui ad inferna properant, ideo cū ſumma exultatione, & reuerentia ſimul amplectendū, nedū patiētiſſime ferēdū eſt.

Aiam ſeparādi poteſtatē nemo habet.

Excōicatio res mitis eſt.

SEXTVM, Illud ſolū & maxime omniū curandū eſt, ne excōmunicatio tā fidele ſalutis miniſteriū cōtemnat, aut impatientius ferat, quia non modo propter poteſtatē eccleſiæ, quæ per ſeipſam ſemꝑ eſt metuenda, ſed etiā propter piā hui⁹ poteſtatis oꝑationē, & ſalutis ꝓpriç ꝓmotionē, amāda. Sit ſimile, ꝙ mater corripiat dilectū filiū, qn̄q; meritū, qn̄q; imeritū. Hic cōſtat piū eſſe flagellū, & filio ſalutare. Quod ſi ipē īpatiēs maternç hui⁹ diſciplinç, nō omiſerit ꝓhibitū aut nō fecerit iuſſū, ſed furēs in matrē inſurgat, aut cōtēnat, ecce tū icurret in mādatū dei, ubi præcipit parētes honorari, & fiet, ut ex unica leuiuſcula diſciplina quæ ſine peccato, immo cū merito erat, ſibi cōflet deteſtabiliſſimā culpā & æternā pœnā. Ita & noſtro ſeculo fieri (heu miſeriā) uidemus, ut ſeculares, officiales trucident, notarios & nuncios cædāt, mergant, captiuēt, aliaq; deteſtabilia portenta cōmittāt, quod non facerēt credo, niſi uulgata illa erroneaq; opinione, crederent ſeſe per excōmunicationē tradi in dānationē, ac nō potius quæri ad ſalutē. Hinc eñ ſceleribus adijciunt deſperationem, nouiſſimū omniū, horrendiſſimūq; malorū. Atq; hæc cauſa fuit, ut hunc ſermonē meditarer, & nunc æderem quoq;. Quanq; iuſte permittat hanc cædē in officiales deus, ut qui hanc ſententiā ſalutis abſconditā cupiunt, quo ſecurius tyrannidē ſuā falſo terrore hominū ſtabiliant, tandē extrema tyrannorū etiam patiantur.

Excōicatio quare non ſit contēnenda.

Perſecutio miniſtrorum fori eccſiaſtici unde ſit.

Tyrānis officialium.

Si uero populus huius poteſtatis & excōmunicationis optimā neceſſitatem, & ſaluberrimam uim, ac non contra eos, ſed pro eis ualere, doceretur intelligere, minus ipſi periculorū, & quietiorē obediētiā in populo haberēt, quin & gloriam & amorem obtinerent.

Igitur mi fratres in domino, nolite hæc portenta cogitare. Sint officiales, uel publicani, huius poteſtatis miniſtri, ſint inquā boni, mali, qualeſcunq;, nō no-

Poteſtas officialiū nobis prodeſt.

cebit poteſtas ipſa uobis,ſed proderit ſemper,ſiue ſit in uſu uel abuſu,tantũmo-
do recte feratis eam,aut cũ humilitate euadere ſeu ſolui quærite.Matrem intue-
mini Eccleſiam.Quid ad te,ſi uirgam ſuam ſuper te ponat per manum indigni
nihilominus matris tuæ dulciſſimæ uirga eſt?& quidem ſaluberrima.

Excõicatio nimiũ timet.

SEPTIMVM,Id potius aduerte,& oculos huc uerte,ut illud magis uel fa-
cias,uel omittas,propter quod excõmunicaris & flagellaris,ꝗ quomodo uirgã
non feras,ſed hui,omnia hæc peruerſiſſima ſunt,non quid uelit,ſed quid faciat
duntaxat uirga,conſyderamus.Quis eſt enim nunc inter nos,qui tanto timore
timeat deum offendere(pro quo utiq; ſolo excõmunicamur,ſi iuſte excõmuni-
camur)quanto ſtudet excommunicationẽ uitare uel euadere?Ita fit,ut ſemper
pœnas,etiam tam pias ꝗ bonas plus timeamus,ꝗ horrendiſſimas culpas.Et ad
id proh dolor cooperantur tam minaces & imperioſi huius optimæ poteſtatis
miniſtri rabulæ forenſes.

Pro crimine ſcandaloſo ferenda.

OCTAVVM,Excõmunicatio non tantum pro fidei contumacia,ſed pro
quolibet crimine ſcandaloſo debet ferri.patet hoc ex p̄dictis,ubi Paulus.j.Co.
v.&.ij.Theſ.iij.Iubet uitari etiã fornicarios &c.quãq; magna ſit miſeria,& hu-
ius poteſtatis iniuria,quod pro ſeptima aut octaua parte floreni quãdoq; excõ-
municentur,relictis interim horribilibus & ſcandaloſis criminibus impunitis,
efficto ad hanc tyrannidem colorandam,ſatis uafro cõmento,ꝙ ſcilicet nõ pro
pter tranſgreſſiones,ſed propter contumaciam excommunicentur:quaſi nõ ſit
hoc crudele ſatis,ꝙ pauperẽ pro tantillo precio trahunt per tantũ ſpaciũ,in tan
tas carnificinas ſuas.Sed hæc alias.

Ptãs non uilipẽdenda,etiã ſi turpiſſimi eã occupent.

NONVM,Id ſuper omnia & in omnibus conſyderandũ eſt,quod poteſtas
eccleſiæ cum ſit Chriſti poteſtas,licet pro noſtris peccatis plærũq; tradatur Pila
tis,Herodibus,Annis atq; Caiphis,uiolentiſſimiſq; alijs tyrannis,noſtrũ tamẽ
eſt,eam ſummis ſemper ſtudijs uereri & colere,exemplo Chriſti,qui ſic Annã
Caiphã,Pilatum honorauit.Ideo nec indigniſſimæ eiuſdẽ abuſionis nos debẽt
permouere,quin quicquid ipſa fecerit,hilariter feramus,aut ſaltem cum re-
uerentia declinemus.Nam tempus noſtrum periculoſiſſimum eſt,ideo pruden
tiſſime oportet nos agere,ne propter perſonas,poteſtatem pariter uilipendamꝰ
immo propter poteſtatem,etiã uiliſſimas perſonas honoremus.Sic enim iratus
nobis dicit:Dabo pueros principes eorum,& effœminati dominabunt eis.Eſa.
iij.Atq; id eo facilius efficiemus quando cognoſcimus,ꝙ in animæ profectum
uel defectum nihil poſſunt niſi occaſionaliter & exercitatiue & tentatiue(ut ita
loquar)agere.

Excõicatio iniuſta,meritũ nobile.

DECIMVM,Excõmunicatio iniuſta nobiliſſimum meritũ eſt,ideo dulci-
ter ferenda,ſi excuſationi tuæ humiliter præſtitæ,locus nõ fuerit datus.Hic eñ
dices illud Pſalmi.cviij.Maledicent illi,& tu benedices.tantum uide,ne poteſta
tem contemnas;uis poteſtatis prodeſt,cõtemptus uero tete perdet.Nam ſi filio
(ut dixi)immerito correpto,eo maior gratia matris accedit,poſtq; cognita fue-
rit eius innocentia patiens,quanto magis apud deum maiorem gratiam conſe-
quetur,ſi patienti innocentia etiam a matre ſua eccleſia tulerit diſciplinam,im-
mo ſi aduerſario iubemur conſentire,& benigni eſſe in uia,quanto magis dul-
ciſſimæ matri eccleſię,etiam ſi per indigniſſimos nos flagellet.Ipſa enim manet
mater,quia manet eccleſia;manet aut eccleſia,qũia manet Chriſtꝰ eius ſponſus
in æternum.

Propter excõicationem nõ omittẽdũ bonum opus

VNDECIMVM,In excõmunicatione iniuſta ſumme cauendum,ne id de
feras,omittas,facias,dicas,pro quo excõmunicaris,niſi id ſine peccato fieri poſ-
ſit.Nam

ſit. Nam iuſticia & ueritas cum ſint de interiore cōmuniōe eccleſiæ, non debēt omitti propter excōmunicationē exteriorem, etiam ſi ad mortem uſq; procederet, quia ſic peſſime omnium excōicaretur, ſi quis excōmunicari timeret: Debet ergo humiliter ferre, & mori in excōicatione: Nec timere ꝙ non accepit ſacramentū euchariſtiæ, funeris ritum, ſepulturas &c. Hæc incomparabiliter minora ſunt, ꝗ ut iuſticia propter ea prodatur. Nam qui etiam iuſte excōicatus moritur, non ideo damnabitur, niſi forte non contritus, & cū contemptu excōmunicationis moreretur. Contritio & humilitas omnia ſoluit & placat, etiam ſi exhumetur aut in aquas proijciatur. Beatus autem & benedictus, qui in excōmunicatione iniuſta mortuus fuerit, quia pro iuſticia quam non deſeruit, etiā tanto flagello percuſſus, coronabitur in æternum.

DVODECIMVM, Monendi tamē ſunt pontifices & eorum miniſtri, ut cenſuras grauatim, & ꝗ fieri poteſt, rariſſime ferant. Quia cum cenſura ſit lex quædam, omnis autē lex ſit uirtus & occaſio peccati, & ſine gratia dei lex non impleatur, gratiam etiam dei (id eſt, legis impletionē) dare ipſi non poſſunt, nihil aliud faciunt, multiplicando leges & cenſuras, ꝗ ꝙ multiplicandorum peccatorum & offenſionum dei cauſas & efficaces occaſiones pręſtant, quantumlibet enim nos obedire tenemur corū præceptis, multo magis tamen ipſi tenētur ſeruire noſtris infirmitatibus. Cēſuras grauatim ferant.

F I N I S.

CHRISTIANIS OMNIBVS.

HABETIS ſermonem uere eruditum & utiliſſimum de digna præparatione ad ſacratiſſimam euchariſtiam. Quem non eſt dubium ſalubriter profuturum omnibus diligenter legentibus, & fideliter ſequentibus. nihil enim ꝓdeſt bona ſcire, ſi mala ſequaris: Neq; præclarum eſt intelligere facienda, ſi probitatem non habeas, Intellectus enim bonus eſt omnibus facientibus eum. Deum igitur omnipotētem oremus, ut ſpiritum rectum innouet in uiſceribus noſtris, ut in ordinem redacto, & uicto Adam ueteri, in uitijs concepto, nato & enutrito, nouum hominem induamur, qui ſecundum deum creatus eſt in iuſticia & ſanctitate ueritatis. Niſi enim huc perueneris, ut deo omnia tibi nihil tribuas, actum tecum erit. Semper igitur hoc Propheticum in memoria habe, pro nihilo ſaluos facies illos. Nam gratiæ dei, ſicut alia debemꝰ omnia ita repremiſſionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro, qui eſt cū patre & ſpirituſancto benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

R. P. AC THEOLOGI VERE CHRISTIANI MARTINI LVTHERII

Sermo de digna præparatione cordis pro ſuſcipiendo ſacramento euchariſtiæ.

Manifeſte mortalia confitenda.

PRIMO neceſſariū eſt, ut omnia peccata manifeſte mortalia confitearis atq; doleas. Manifeſte dico, quia occulta nemo ſcire poteſt, iuxta illud Pſal. xviij. Delicta quis intelligit?

Inuidia & odium proximi potiſſimū

SECVNDO, inter omnia peccata mortalia, præcipue inuidiam, diſplicentiam, aut quācunq; prorſus amaritudinem cordis erga proximum tuum deponas. Non eſt enim aliud peccatū æque huic ſacramento aduerſum atq; diſcordia, contrarium eſt enim & nomini, & rei huius ſacramenti. Nomen eſt cōmunio. Res, unitas cordium, ſicut una fides, unum baptiſma, unus deus, una ſpes, ac prorſus omnia eadem & cōmunia. Quod & figuratur in ſpeciebus ſacramēti. In quibus multa grana, amiſſa ſingulorum differentia in unū panē, item uuæ multæ amiſſa ſua quoq; differentia, in unū uinum redactæ ſunt.

Communio.

Nullus ſperet humano ſtudio omnē erga omnes amaritudinē deponere poſſe.

TERTIO, quia iuxta ſcripturam, Stultus eſt qui in corde ſuo confidit, cūq; nullus ſit hominū, qui nō habeat debitorem (ut beatus Auguſtinus ait) nullus eſt qui non inueniat, aut certe nō aduertit, uel ignorat ſeſe inuenire in aliquibus uel aliquo, quod ſibi diſpliciat. deſperandum eſt tibi de tuo ſtudio, quod nō poteris omnem erga omnes amaritudinē deponere. Ideoq; iuxta CHRISTI cōſilium, intres cubiculum, ores patrem tuum, ut ignorantias tuas nō meminiſſe uelit, & id per gratiā ſuam facere, quod tuis uiribus nō potes, id eſt, cor dulce & cōmune dare. Sed hæc ꝑparatio eſt remota, etiam confeſſuro neceſſaria, & ꝗdlibet ſacramentum recepturo. Ideo.

Animā uacuam & eſuriētem offeras.

QVARTO oportet, ut animā uacuā & eſuriētem offeras, id eſt, te plenum multis malis morbiſq; animæ confitearis, ſicut in ueritate es, etiā ſi forte nō ſentias, nam (ut B. Augu. ait) iſte cibus nihil æquæ odit, ac ſaturum faſtidientemq; ſtomachū. nihil ita quærit, ſicut animam eſuriētem & ſitientē, ut ipſe quoq; dominus Matth. v. Beati qui eſuriunt iuſticiam, qm̄ ipſi ſaturabuntur. Item beata uirgo: Eſuriētes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Et Pſal. cvj. Quia ſatiauit animam inanē, & animam eſuriētem ſatiauit bonis. Bona uero quæ ſunt alia ꝙ illa, quæ Galat. quinto recitat Apoſtolus: Fructus ſpiritus ſunt charitas, gaudium, pax, patientia, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, longanimitas modeſtia, continētia, caſtitas. In ijs ſi te ſentis deficere, & gemis, optaſq; illa obtinere, ſecurus accede. Nuſq; enim inuenies illa niſi in iſto ſacramento.

Bona animæ

COROLLARIVM.

Optima diſpoſitio eſt in ſui indiſpoſitione.

Optima diſpoſitio eſt, nō niſi ea qua peſſime es diſpoſitus, & ecōtra, tūc peſſime es diſpoſitus, qn̄ es optime diſpoſitus. Quod ſic intelligit, quod qn̄ ſentis te miſerrimū & egenū gratia, iā eo ipſo capax es gratiæ, & idoneus maxime. Rurſus pluſq; mortē & infernū timeas, ne qn̄ ſic accedas, ut tibi diſpoſitus uidearis ac dign⁹, quaſi allatur⁹ deo cor mundū, ꝗd poti⁹ ibi fuerat ꝗrendū & recipiēdū. Stat firma & īſolubilis ſentētia: Nō eſt op⁹ medico bn̄ hn̄tibus, ſed male hn̄tib⁹ Nā ſicut nō tūc, ita nec nūc Chr̄s uenit uocare iuſtos, ſed peccatores a pœnitētiā

Ideo

Ideo pœnitentia potius poſt, q̃ ante ſacramentum digne peragitur. Deus tuus eſt bonorum tuorum non indigens, ſed bonorũ ſuorum largus in te uenit ad te.

COROLLARIVM. II.

Fiducia puritatis a pctō pernicioſa.

Magnus & pernicioſus error eſt, ſi quis accedat ad ſacramentum, ea nixus fiducia, quod confeſſus eſt, quod non eſt ſibi conſcius mortalis peccati, quod orationes & pręparatoria ſua pręmiſerit. Omnes ij iudicium ſibi mãducãt & bibũt quia ijs omnibus non fiunt digni, neq; puri, immo per eã fiduciã puritatis peius polluuntur.. Fiunt autem puri per fidem, ut ſequitur.

Fides iuſtificat.

Quinto, id cura, ut cum plena aut ſaltem poſſibili fide accedas, certiſſime confidens tete gratiam conſecuturum. Tantum enim accipies, quantum credis te accepturũ. Sicut Chriſtus ait: Quicquid orantes petieritis, credite q̃ accipietis, & fiat uobis. Et iterum dicet tibi illud. Fiat tibi ſicut credidiſti. Si enim accederes ſine iſta fide, iudicium tibi omnino acciperes & mortẽ. Sic eñ in omni alio ſacramẽto non niſi illuſio & fictio agitur, ſi ſine fide ſuſcipiť, quod eſt horrendum. Hæc itaq; fides ſola & ſumma ac proxima diſpoſitio, facit uere puros & dignos: Quia non nitiť in operibus aut uiribus noſtris, ſed in puriſſimo, pijſſimo, firmiſſimoq; uerbo Chriſti, dicẽtis: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Et iterum: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiã quoniam iſti ſaturabuntur. Fides eñ eſt quę iuſtificat, purificat, dignificat. Et Actuum. xv. Fide purificans corda eorum.

COROLLARIVM

Fiducia uerborũ Chriſti accedẽdũ.

Quicquid ſit de cõtritione tua, de pœnitẽtia uera uel falſa, illud maxime ſtude, ut in præſumptione iſtorum uerborum Chriſti accedas. Et ſic accedens illuminaberis, & facies tua non confundetur. Vel matrem eius noli mendacem facere, ubi dicit: Eſurientes impleuit bonis. Et multo magis, ne ipſummet dominũ arguas mendacij, ubi promittit: Venite ad me omnes. Argues autem mẽdacij, ſi non credis eũ ita facturũ tibi ſicut promittit. Ideo infidelitas eſt maximum peccatũ, & recta blaſphemia in charitatem diuinam.

Non credere maximũ peccatum.

Precatio pro fide.

Sexto: Si ſentis te nec iſta duo poſſe, uel ſatis poſſe, ſi uere ſenties, ſi teipſm probes, hic nõ uerearis cum Apoſtolis dominũ orare: Dñe adauge nobis fidẽ. Et cũ illo patre dæmoniaci, Marci. ix. Domine, adiuua incredulitatẽ meam. Sic intra in cubiculum tuum, & dic patri tuo in cœlis: Ecce mi domine Ieſu Chriſte, miſeriam meam reſpice, inops & pauper ſum ego, & tamen adeo faſtidioſus medicinæ tuæ, ut nec diuitias gratiæ tuæ ſuſpirem. Accende in me domine deſyderiũ gratiæ tuæ, & fidem promiſſionis tuæ, ut non offendam te optimũ deum meum peruerſa mea & incredulitate & ſaturitate mea. Ac ſic accede cum fiducia miſericordiæ eius, & in timore indignitatis tuæ. Sed hic tractãdum eſt illud Apoſtoli prima Corin. undecimo: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat &c. Hoc uerbum multi ſic intelligere uidentur, ac ſi uelit Apoſtolus nos nõ ante accedere, q̃ donec inuenerimus nos dignos & puros ab omni peccato. ideo ſibijpſis faciunt anguſtiam & carnificinam conſcientiæ, diſcutiendo, conterendo, confitendo non ſolum uenialia, ſed ea quæ nõ ſunt peccata. Et ijs factis (q̃d eſt horrẽdum barathrũ præſumptionis) iã ſecure accedũt, nec de fide ſua qui cq̃ ſoliciti, uolunt eñ iuſti & digni uenire, & ſimiles deo ſicut Lucifer, cũ deberent uelle iuſti & digni fieri & redire a deo.

Probet ſeipſum homo intelligitur.

Igitur illud uerbi dictum eſt contra eos qui Chriſtum diuidebãt in diuerſas ſectas, alij uolentes eſſe Pauli, alij Cephæ, alij Apollo, alij Chriſti. prima Corin. iij.

Corin.iij. Et ideo inuicem iudicabant Et damnabãt atq; cõtemnebant. Inſuper ad ſacramentum alij alios præueniebant, & præſumebant ut alij ueturi nihil habērẽt, ut clare ex textu & gloſſa beati Ambroſij patet. Quos Apoſtolus arguit & pronunciat indigne manducare &c. Volens ut ſeipſos potius probarent, iudicarent, damnarent, & non alios. Ea enim diſcordia (ut ſupra quoq; diximus) maxime facit indignos & reos corporis domini. Et hanc eius eſſe ſententiam ſequentia oſtendunt. Itaq; fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicẽ expectate, ne in iudicium conueniatis. Item: Si noſipſos iudicaremus, nõ utiq; iudicaremur a domino. Item: Non dijudicans corpus domini. quaſi diceret, ita acceditis, ac ſi corpus domini nihilo eſſet dignius reliquo pane naturali. Poteſt quidem illud uerbum etiam de probatione intelligi, qua homo peccata ſua diſcutit atq; ponderat. Sed ea non eſt ſatis, nec ꝑtinet niſi ad inſenſatos & craſſos illos ſacramenti contemptores. Non enim ſufficit ut probes & ponderes, ꝙ malus fueris, niſi magis ponderes & probes, ꝙ bonus fieri cupias & anheles.

Temerariũ iudicium prohibuit.

De pctõrum examine intelligi poteſt.

COROLLARIVM I.

Dignus nemo ex ſe.

Si Apoſtolus per ea uerba uellet nos probari a nobis, uſq; dũ digni fieremus, prorſus ad impoſſibile nos obligaſſet, & omnes homines, etiam ſanctos cõmunione priuaſſet. Sibi deniq; ipſe in pluribus locis contradixiſſet, ubi clamat, omnes eſſe peccatores, & ſola fide iuſtificandos. Oporteret enim acceſſurum ad ſacramentum eſſe certiſſimum, ſe ſine omni peccato mortali eſſe, ſi non uelit iudiciũ ſumere. At impoſſibile eſt ut ex ſe & ſuis uiribus certus fiat, iuxta illud: Delicta quis intelligit? Et illud Hieremiæ: Prauũ & inſcrutabile eſt cor hominis, quis ſcrutabitur illud? Ego dominus ſcrutans renes & corda. Relinquitur itaq; ut certitudo illa ſtet ſuper firmã infallibilemq; petram, id eſt, Chriſtum & uerbum eius.

COROLLARIVM II.

Vera & ſolida ſuſpſius probatio.

Indigum te agnoſcas clæmentiæ dei.

Quare uera & ſolida probatio eſt, ſi te inueneris inanem quidem & ſine pondere ſalutis & iuſtitiæ, onuſtum uero ac laborantem in multis malisq; cupiditatibus. Quibus inuentis, anhelus ſitias gratiam & miſericordiam, eaſq; non dubites tete conſecuturum, Sic beatus Gregorius reprehendens Petrum, quod dominum iuſſiſſet exire a ſe, quia peccator eſſet, ait: Si te peccatorem agnoſcis, nõ oportet repellere dominum a te, ſed multomagis inuitare. Et beatus Ambroſiꝰ Quia quotidie pecco, neceſſe habeo quotidie cõmunicare. Et quidam patrũ cõſuluit, ne facile quis ſe abſtineret a cõmuniõe, ne forte ſimul & lõge fiat a Chriſto. Non enim uenenum nobis dediſſe ac reliquiſſe timendus eſt. Qui nouiſſimum ac maximũ charitatis, quam ad peccatores gerit, memoriale ſeipſum proteſtatur nobis reliquiſſe, dum inſtitueret ſacramentum illud. Septimo: Si tandem adeo infirmus es in fide, ut nec illa te ſatis iuuent, aut nõ poſſis ea præſtare apprehende illud nouiſſimum infirmorum remedium, & permitte te ſicut infantem geſtari in ulnis & ſinu matris eccleſiæ, immo cum paralytico in lectulo ut dñs fidẽ illorũ ſaltem intueatur, quando tua nulla eſt, id eſt, ut in fide uel uniuerſalis eccleſię, uel hominis fidelis tibi noti accedas, & audacter dicas domino Ieſu: Ecce domine mi Ieſu Chriſte, doleo me tam infirmũ, ut de tuo inæſtimabili in nos amore nihil aut tam purum præſumam. Ideo ſuſcipe me in fide eccleſiæ tuæ, & illius aut illius hominis. Quicquid enim ſit de me, neceſſe eſto domine me obedire eccleſiæ tuæ, que iubet ut accedam. In obedientia uenio ſaltem, ſi nihil aliud affero. Et crede firmiter, quod non indignus acceſſe-

Infide ecclia accedas.

ris

ſeris. Non eſt dubium quin obedientiam eccleſiæ tanq̃ ſibi factã accepter. De
inde non poteſt fieri ut eccleſiæ fides te permittat perire, non magis certe q̃ par
uulum, qui alienæ fidei merito baptizatur & ſaluatur. Sic beatus Bernardus,
cum aliquando fratrem haberet nimis timidũ & ſcrupuloſum, ita ut nollet ce/
lebrare, ait ad eum: Vade mi frater, & celebra in fide mea. Iuit ille obediens,
& ſanatus eſt ab omni languore conſcientiæ ſuæ. Hæc itaq; latius dixi, quia
compertum habeo, multorum concionatorum terroribus eo redactas Chri/
ſtianorum conſcientias, ut ſibi ex Chriſto Moſen fecerint, ex gratia legem, ex
remedio uenenum, dum Chriſtum falſo imaginantur exactorem magis q̃ lar
gitorem, ultorem magis quã propiciatorem, & in ſumma, damnatorem, non
ſaluatorẽ: ita ut iam nec nominis ſui, quod, eſt Ieſus Chriſtus, id eſt ſalutaris &
unct⁹, gloria ſit in cordibus noſtris, niſi nudis ſyllabis. Nõ igit̃ omnib⁹ oportet
terribiles iudicij minas intentare, ſed duris & inſenſatis. Trepidis uero atq; ſcru
puloſis, leuiores miſericordiæ promiſſiones ſunt declarandæ, quia alia medici/
na alijs morbis conuenit.

Obedĩtia ec cleſiæ utilis.

Ex Chriſto Moſen faciũt

Octauo. Nec illud omittendũ, immo maxime curandum, ut memoria paſſio
nis Chriſti non omittatur. Quid enim prodeſt ſi digne præpareris, & nõ imple
as id ad quod te præparaſti? Nam præcepit dominus, id ſacramentum non niſi
in memoriam ſui celebrari: ideo omittendum eſt, ſi memoriam eius omittere uo
les. Sic dixit: Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Et Paulus
Quotieſcunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini
annunciabitis donec ueniat. Inde enim ſtatuit eccleſia, ut miſſa ſine euangelio
non legatur. Hæc memoria autẽ aliũ requirit ſermonẽ, quia non minus & ip̃a
in ſuperſtitiones, & literalem hypocriſim apud multos uerſa, q̃ pleraq; alia ſa/
cratiſſima dona dei.

Memoria paſſionis Chriſti.

Euangeliũ in miſſa legẽdũ

Literalis hy/ pocriſis.

QVOMODO CHRISTI PASSIO SIT CONSYDERANDA.

HOMINI non eſt neceſſarium ut Chriſtum in ipſius paſ
ſione deploret, ſed magis ſeipſum in Chriſto. Nã paſſio
Chriſti (ut ſanctus pater Augu. dicit) non ſolũ nobis exẽ
plũ eſt, ut ſequamur eius ueſtigia, & in nobis membra ter
rena crucifigamus, ſed etiã eſt ſacramentum & myſteriũ,
Chriſtum per ſuam temporalem & corporalem paſſionẽ
noſtram ſpiritualem ꝑpetuã paſſionẽ ueteris hominis ui
ciſſe & crucifixiſſe. Itaq; paſſionẽ Chriſti utiliter uel au/
diturus, uel lecturus, uel cõſyderaturus, talẽ cõcipias neceſſe eſt affectum, tanq̃
ipſe eandem paſſionem in & cũ Chriſto patereris. Ergo audiens Chriſtũ flagel/
latũ uel percuſſum, conſydera hoc ſignificari te ſpiritualiter flagellatum uel per
cuſſum. Sicut igitur tibi, ſi modo ſanæ mentis homo es, dolet te ſpiritualiter a
morte peccati & ſpiritu maligno cruciari, ita dolet & quidem uehementius do/
let id Chriſto propter te in ſua paſſiõe. Tu pateris ex merito, Chriſtus propter
te, & innocenter, portans in cruce non ſua, ſed tua peccata. Ita cõfitebat̃ latro in
cruce paſſionẽ Chriſti. Sic & diſce ex corporali paſſione Chriſti, cognitionẽ tuę
ſpiritualis paſſiõis, & noticiã tuijpſius. Chriſtus in ſua paſſione ꝑſonã noſtrorũ
peccatorũ ſuſcepit, ideo nos in cordibus noſtris tales corã deo apparere debem⁹

Homo ſeipſum in Chriſto de ploret.

Chriſtus fla/ gellatus.

ſicut

ſicut ipſe coram hominibus pro nobis apparuit. Et quemadmodũ ipſe propter
nos lamẽtatus eſt, ita debemus noſipſos ſuper eum deplorare; ſicut mulieribus
dixit; Nolite flere ſup me, ſed ſuper uos & ſuper filios ueſtros. Igiẽ qui ſeipſum
nõ intelligit & inuenit in paſſione Chriſti, eam nõ intelligit ſufficienter, & fru
ſtra compatitur Chriſto, ſiue Chriſti uicem dolet, quia ex Chriſti paſſione non
Miſeria noſtra in Chriſto deflenda. diſcit ſibijpſi compati. Ideo pro te Chriſtus fleuit, cõqueſtus eſt & paſſus, ut di/
ſcas tuã propriam paſſionem & miſeriam ante deũ deplorare. Nam te recogno/
ſcens coram deo filium mortis, merito debes flere donec perpetuo libereris. Si
ergo ita efficaciter tuam miſeriam in paſſione Chriſti recognoſceres, facilis tibi
eſſet humilitas, manſuetudo, clementia, contemptus mundi, & cætera libenter
etiam Chriſtũ in omnibus ipſius ſequereris paſſionibus. Quis enim nollet fle/
re uidens ſuam miſeriam eſſe tantam, ut pro ea æterna, infinita & innocẽs perſo/
na pateretur? nam terribile eſt auditu, neq; mirandum in parte noſtra, ſi quiſ q̃
noſtrum penitus deſperaret, tantam miſeriam conſyderans, niſi e diuerſo ma/
gna dei miſericordia in ſolatium ſuccurreret, per quam nemo in deo de ſua ſa/
lute deſperare debet. Si enim deus filium pro nobis tradidit, dedit etiam in ipſo
nobis omnia. Quapropter uocatus in conſcientia tua in accuſationem, pœnã,
& mortem coram deo tunc confitere & deplora id totum ex merito ueniſſe, &
reſpice Chriſtum omnia innocenter & immerito patientem, id quod unicum
tibi ſolatium ſit.

FINIS.

ACTA REVEREN/ DI PATRIS MARTINI LVTHERII AVGV/ STINIANI APVD D. LEGATVM APOSTOLICVM AV/ GVSTAE.

PIO LECTORI F. MARTINVS LVTHERIVS S.

IGNOSCE mihi chariſs. lector, quod toties nugis meis
horas tibi perdo, facio id multum inuitus, dandum rogo
putes & hoc neceſſitati. Placuit in cœlo, ut & ego fabula
hominum fierem, quod tamen ſic me debere domino cõ
fiteor, ut non dubitem, totum ijs quoq; hominibus tribu/
Auriũ pietas endũ, quibus tanta eſt aurium pietas, ut ſuauiſſima pijſ/
ſimaq; ueritate offendãtur uſq; ad inſanam cordis & oris
& operis impietatem. Vexauerunt iamdiu Ioanem Reu/
chlinum ſecretariũ conſultorem, uexant nunc me quæſtionariũ (ut ſic dixerim)
diſputatorem, nec conſilia, nec diſputationes paſſuri. Speramus fore deinceps,
ut præ ocio ſuo infeliciſſimo, ſomnia quoq; & cogitationes mortalium uexent
Quis enim ab ijs Behemoth dentibus ſecurus eſt, quãdo eos deuorãt, qui ſecre/
Voluiſſe doceri puniunt. te conſulunt, aut aperte doceri tantum petunt? Nouum (deum immortalem) &
memorabile crimen, uoluiſſe doceri, & quęſiuiſſe ueritatem. Atq; id in Eccleſia
regnoq;

tegnoq; ueritatis, in q̄ etiã oportet rationẽ reddi oĩb⁹ poſcẽtib⁹. Sed hæc alias

Nũc mi lector, quod ago, tale eſt, uideo libellos ædi, & rumores uarios ſpargi de actibus meis Auguſtenſibus, quanquam uere nihil ibi egerim, q̄ quod & tempus & ſumptus perdidi; niſi id ſatis abunde fuerit operis, quod nouam audiui linguam Latinam, ſcilicet, quod ueritatem docere, idem ſit quod Eccleſiam perturbare: Adulari uero & Chriſtum negare, id eſt, eccleſiam Chriſti pacificare & exaltare. Neque enim uideo, quomodo non tu ſis barbarus Rhomanis, & Rhomani tibi, ſi hanc neſcieris eloquentiam, etiam ſi alias Ciceronis eloquentiam ſuperes. Igitur ne in alterutram partem, uel amici nimio eleuent, uel inimici nimio deprimant cauſam, uolo ipſe in publicum dare, ea quæ obiecta mihi, & quæ a me reſpõſa fuere, ſimul uel hoc teſtimonio notũ facturus, me præſtitiſſe ſatis arduam, & abunde fidelem obediẽtiam Rhomano Pontifici. Primum, quod pauperculus, imbecillisq; pedeſter, tamen tantis itineri & periculis me dedi, nec iuſtiſſimas & honeſtiſſimas, omniũ iudicio, abſentiæ cauſas apprehendi. Deinde coram eis ſiſti paſſus, qui de factione partis aduerſariæ, iuſtiſſime poterant a me reijci. Has autẽ iniquas & difficiles cõditiones (quantum naſus olfacit) ideo mihi uidentur amici iſti adornaſſe, & omnia præſtruxiſſe, ut non ueritatis inquiſitionem, ſed perditionem meam facillime operarẽtur, nec aduẽtum meum ſperaſſe, ſed contumaciã meã deſyderaſſe uidẽtur, quo latis mox cenſuris, cauſaq; nec audita nec cognita, triumpharẽt. Cuius rei non leue argumentũ mihi fuit, q̄ poſt aduentum meũ primo cœptũ eſt quæri, in quibusnam accuſarer. Atq; uſq; hodie ſunt in domo Caiphæ ſcripta mea, ubi quæruntur aduerſus me falſa teſtimonia, nec adhuc inuenta ſunt. Etiã iſte (ut uideo) nouus mos, nouumq; ius Rhomanæ Curiæ cœpit, ut Chriſtum prius capiant, deinde quid obijciant, quærant. Duo tamen mihi, immo unũ, q̄ ſpeciem haberet, obiectũ eſt, cõmentũ extrauagãtis, ut uidebis ſtatim.

Veritatẽ docere eſt eccleſiã pturbare

Obedientiã præſtitit eccleſię.

Comparuit apud inicos.

Quæſitũ quibus accuſent

Igitur ne & illuſtriſs. principem, electorem Fridericũ, ducem Saxoniæ &c. fruſtra pro me laboraſſe permitterem (clemẽtiſſime enim me & ſumptu & epiſtolis cõmendatitijs prouidit, atq; ut cauſa ex urbe cõmitteretur, gratioſiſſime iã antea laborauerat) Veni Auguſtã, ſuſceptusq; fui a reuerendiſs. D. Cardinale Legato, ſatis clementer, ac prope reuerentius, uir enim eſt omnibus nominibus alius, q̄ hi fratrũ uenatores robuſtiſſimi. Hic, ubi ſe nolle mecũ diſputare dixiſſet, ſed ſuauiter & paterne rem componere, tria mihi de mandato domini Papæ (ut aſſerebat) facienda propoſuit. Primũ, ut ad cor redirem, erratuſq; meos reuocarem. Deinde promitterem in futurum abſtinere ab eiſdem. Tertio, & ab omnibus quibus eccleſia perturbari poſſit. Ego qui talia etiam Vuittenbergæ ſine periculis, ſine labore tanto, me facere potuiſſe uidebam, nec in Auguſta mihi fuiſſe quærenda; mox petij doceri, in quibus erraſſem, me non eſſe mihi conſcium ullius erroris, tunc protulit Extrauagantem Cle. Sexti, quę incipit, Vnigenitus &c. quod contra eã aſſeruiſſem propoſitione. lviij. non eſſe merita Chriſti indulgentiarum theſaurum. Vrgebat itaq; ut reuocarem, inſtabatq; cum fiducia, certiſſimus de uictoria, confidebat enim, atq; adeo ſecurus præſumebat, me non uidiſſe extrauagantem, fretus fortaſſis eo, quod non omnes codices eam habent.

Excipitur a Cardinali honorifice.

Tria propo nuntur.

Cle. Vnigenitus.

Secundo obiecit, quod propoſitione. vij. inter declarandũ docueram, neceſſariã eſſe fidẽ acceſſuro ad ſacramentũ, aut in iudiciũ acceſſurũ. Hanc enim nouã & erroneam doctrinã putari uoluit. Sed potius incertũ eſſe oẽm accedentẽ gratiam conſequeretur nec ne, faciebatq; hac fiducia ſua, præſertim arridentibus,

Card. uult fidẽ nõ eſſe neceſſariã acceſſuro euchariſtiam.

bus,

bus, & pro more ſuo cachinnãtibus Italis cæteris familiaribus ſuis, ut uicto ſi/
milis uideretur.

RESPONDI TVNC.

Mihi non ſolũ iſtã Cle. eſſe diligenter uiſam, ſed & alteram eius æmulam &
analogã Sixti quarti (uere enim legerã utraſq;, una cũ uerboſiſſimo, & qui ſi/
dem illarũ merito derogaret apparatu, tanta eſt refertus inſcitia) uerũ nõ habu
iſſe eam apud me ſatis authoritatis, cũ alijs multis, tum ea maxime cauſa, quod

Cle. ſcriptu/ ris abutitur.

ſcripturis ſanctis abutiť, & uerba (ſi modo ſenſus uſitatꝰ ſubſiſtere debet) auda
cius torquet in alienũ ſenſum, quę ſuo loco nõ habent, immo cõtrariũ habẽt.
Ideo ſcripturas, quas ego in ꝓpoſitione mea ſequor, eſſe ei præferendas omni
no, ac nihil inde probari, Sed recitari dũtaxat ac narrari opinionẽ S. Thomæ.

Poteſtas Papæ ſupra ſcripturam.

Tunc cœpit aduerſus me poteſtatem Papæ cõmendare, quoniam ſupra cõ/
cilium, ſupra ſcripturam, ſupra omnia eccleſiæ ſit. & ut id perſuaderet, repro
bationem & abrogationẽ concilij Baſilienſis recitauit, ac Gerſoniſtas quoq;
una cũ Gerſone damnandos cenſuit. Hæc ut erãt noua in auribꝰ meis, Nega
ui contra, Papam ſuper conciliũ, ſupra ſcripturam eſſe. Deinde & uniuerſita/
tis Parrhiſienſis appellationem cõmendaui: multaq; confuſa interlocutione
de pœnitentia, de gratia dei, miſcebamus: Nam alteram illam obiectionem cũ
dolore audiui, nihil enim minus timuiſſem, ꝗ hanc rem in dubium uocandã
aliquando, ita in nulla propemodum re conueniebamus. Sed ut altera alterã
inueniebat (ut fit) ita ſemper noua ſurgebat cõtradictio. Cum autem uiderem
iſta contentione nihil agi, niſi multa inchoari, & nulla conſummari, ac iã ue/
re nos nihil, niſi multas extrauagantes cõminiſci, præſertim cum ille, ut uice
Pontificis ſummi, nollet ceſſiſſe uideri, petij ut tẽpus daret deliberandi.

Altera die præſentibus quatuor Cæſareæ maieſtatis ſenatoribus, adductis
notario & teſtibus, proteſtabar proprie & perſonaliter legens, coram reueren/
diſſimo D. Legato, in hunc qui ſequitur modum.

Proteſtatio.

In primis, Ego frater Martinus Lutherius Auguſtinianus proteſtor, me co/
lere & ſequi ſanctam Rhomanã eccleſiã in omnibus meis dictis & factis, præ/
ſentibus, præteritis, & futuris. Quod ſi quid cõtra uel aliter dictũ fuit uel fuerit,
pro non dicto haberi & habere uolo.

Verum ex quo reuerendiſſimus dominus &c̃. mihi de mandato domini Pa/
pæ, ut aſſerebat, propoſuit & exegit, ut ſuper diſputatione, quã de indulgẽtijs
habui, tria hæc facerem, Primum redirem in mei cognitionem, & errorem re/
uocarem. Secundum, cautelam præſtarem de futuro nõ repetendis. Tertium
promitterem abſtinere ab omnibus, quæ eccleſiã dei perturbarent.

Ego, qui diſputaui, & ueritatem quæſiui, quærendo delinquere non potui,
multo minus ad reuocationem cõpelli, non auditus neq; conuictus: Hodie ꝓ
teſtor, me non eſſe mihi conſcium, aliquid dixiſſe, quod ſit contra ſacram ſcri/
pturam, Eccleſiaſticos patres, aut decretales Pontificum, aut rectam rationẽ,
ſed omnia quæ dixi, hodie quoq; mihi ſana, uera, catholica eſſe uidẽtur. Ni/
hilominus tamen ſum homo, potens errare, ſubmiſi me, & etiam nũc ſubmit/
to iudicio & determinationi legitimæ ſanctæ Eccleſiæ, & omibus melius ſen/
tientibus. Tamen ad ſuperabundantiam offero me perſonaliter hic uel

In ſcriptis uult rñdere obiectiõibꝰ.

alibi, etiam in publico reddere rationem dictorum meorũ. Quod ſi hoc non
placet reuerendiſſimo domino &c̃. paratus ſum uel in ſcriptis, ſuis obiectio/

Appellatuniuerſitates.

nibus, ſi quas contra me producere deſtinauerit, reſpondere. Et ſuper illis au/
dire iudicium & ſententiam doctorum inſignium uniuerſitatum imperialiũ,
Baſilienſis, Friburgenſis, Louanienſis: Aut ſi nec id ſatis eſt, etiam Parrhiſien

ſis

ſis ſtudiorũ parentis, & ab antiquo ſemper Chriſtianiſſimæ, ac in Theologia
florentiſſimæ uniuerſitatis. Quo facto, repetijt diſputationem heſternam de
obiectione priore. Illa eñ multam ſpeciem pro ſua ſentẽtia uiſa eſt habere. Me
uero tacente, & iuxta proteſtationem in ſcriptis reſpondere promittente, rur/
ſus ſatis confidebat. Tandẽ admiſſa ſcriptili reſponſione, abitum eſt. Tenor
& textus reſponſionis eſt iſte.

Reuerendiſſimo in Chriſto patri & domino, dño Thomæ, tit. S. Sixti Cardi
nali, ſanctæ ſedis apoſtolicæ Legato, &c. F. Martinus Lutherius Auguſtinia/
nus ſalutem. — Reſpõſio ad Cardinalem tit. S. Sixti.

Quã non detrectem reſpondere, libensq; uelim rationem reddere de ſingu/
lis ſpecialibusq; meis dictis, reuerendiſſime in Chriſto P. ut obiectionibus ſa/
tisfaciã, quas heri & nudius mihi obiectas memini, hac uolui epiſtola humili/
ter proteſtari, nam duo ſunt quæ mihi ſunt a P. T. R. obiecta. Primũ, extraua/
gans illa Clementis ſexti, quæ incipit, Vnigenitus &c. in qua theſaurus indul
gentiarum aſſeri uidetur eſſe merita Chriſti & ſanctorũ, quod ego in poſitioni
bus meis uideor negare. Reſpõdeo itaq;, Non fuit mihi incognita extrauagãs
illa, cum iſtas meditationes meas meditabar, ſed cum certiſſimus eſſem, unam
ꝙ totius Eccleſiæ ſententiam eſſe ſcirem, merita Chriſti in ſpiritu non poſſe cõ — Merita Chri
mitti hominibus, nec tradi per homines, aut ab hominibus; ſicut tamen extra/ — ſti non cõmit
uagãs iſta ſonare uidebatur, uolui intactam relinquere, alijsq; ingenijs melio/ — tũtur hoĩbus
ribus cõmittere magnas illas moleſtias & anguſtias, quas pro tuenda Papæ re
uerentia patiebar. Occurrebat enim & mouebat, Primo, quod nuda eſſent uer — Nuda uerba
ba Pontificis, & aduerſus cõtentioſum uel hæreticum, inualidum præſidium. — Pontificis.
Deinde ſi quis diceret, Turpe eſſe principem loqui ſine lege; Et iuxta Zachari
am, Nõ uerba hominis, ſed legem dei requirendã ex ore ſacerdotis. Item quod
uerba ſcripturæ torquet, & in alienum ſenſum eis abutitur. Nam quæ de gra/
tia iuſtificante dicta ſunt, ad indulgentias trahit, quo uidebatur magis narrare,
& magis opinione quadam pia exhortari, ꝗ̃ ſolida demonſtratione aliquid — Exhortatur
probare. Vexabat etiã, quod fieri poſſe conſtat, Decretales aliquando errone/ — nõ definit.
as eſſe, & contra ſacras literas & charitatẽ militare. Nam licet Decretales Rho
mani Pontificis, tanꝗ̃ uocem Petri oportet audire, ut dicitur diſ. xix. tamẽ hoc — Pontifex ut
ipſum intelligitur de ijs ſolum (ut dicitur ibidem) quæ conſonæ ſunt ſacræ ſcri/ — uox Petri au
pturæ, & a prioribus Patrum decretis non diſſentiunt. — dienda.

Acceſſit ad hoc, quod de facto Petrus non incedens ad ueritatem Euangelij — Reprehendi
reprehenſus eſt a Paulo Gal. ij. Ideo non mirum uideri, ſi ſucceſſor eius in ali/ — poteſt.
quo defecerit. Quandoquidẽ & Actu. xv. doctrina Petri non fuit ſuſcepta, do
nec accederet & approbatio Iacobi minoris epiſcopi Hieroſolymitani, & toti
us eccleſiæ conſenſus, unde fluxiſſe uidetur id iuris dogma, legem tunc firma/
ri, quando utentium moribus approbatur. Præterea ꝙ multæ Decretales pri/
ores correctæ ſunt per poſteriores, ideoq; & hãc forte pro tempore ſuo corrigi
poſſe. Panor. quoq; lib. j. de elect. c. Significaſti. oſtendit, in materia fidei non
modo generale cõcilium eſſe ſuper Papam, ſed etiam quemlibet fidelem, ſi me — Melius ſenti
lioribus nitatur, autoritate & ratione, ꝗ̃ Papa, ſicut Petro Paulus Gal. ij. quod — ens ſupra Pa
& illo. j. Corin. xiiij. cõfirmatur, Si fuerit alteri ſedenti reuelatum, prior taceat, — pam.
ideo ſic uocem Petri eſſe audiendam, ut tamen liberior ſit uox Pauli eum redar
guentis, porro omnium ſuperior uox Chriſti.

Maxime uero laborabam, quod eadem extrauagans maniſeſtiſſime mihi ap — Falſa cõtinet
parebat falſa quædam continere. Primo quod dicit merita ſanctorum eſſe the/

Vltra condignũ præmiãtur ſancti.

ſatorum, cum tota ſcriptura dicat, deum ultra condignum præmiare, ut Rhom. viij. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis &c. Et B. Auguſt. lib. j. retract. xix. Tota eccleſia uſq; in finem mũdi orat: Dimitte nobis debita noſtra. ergo non ſuperfluere alijs poſſe, quæ nec ſibi ſufficerent. inde uirgines ſapientes noluerunt oleum cõmunicare inſipientibus. Et beatus Aug. lib. ix. cõfeſſ. Væ hominum uitæ quantũcũq; laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur. Et propheta: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia nõ iuſtificabitur in cõſpectu tuo omnis uiuens. Ideo ſancti nõ ſuis meritis, ſed ſola dei miſericordia ſalui fiunt, ut latius dixi in reſolutionibus. Ego uero non eram tam inſigni temeritate, ut propter unam Decretalem Pont. hominis, tam ambiguam & obſcuram, recederem a tot & tãtis diuinæ ſcripturę teſtimonijs apertiſſimis, quin potius arbitrabar ꝙ rectiſſime uerba ſcripturæ, quibus ſancti deſcribuntur deficere in meritis, incomparabiliter præferenda uerbis humanis, quibus ſcribũtur abundare: Cum Papa non ſuper, ſed ſub uerbo dei ſit. iuxta illud Gal. j. Si angelus de cœlo aliud uobis euangeliſauerit, ꝙ accepiſtis, anathema ſit. Iam illud quoq; non nihil erat, quod Petro hunc cõmiſſum theſaurum dicit, de quo nihil conſtat nec in euangelio, nec ulla ſcriptura.

Deficiunt in meritis.

Theſaur⁹ cõmiſſus eccleſię

His perturbatus moleſtijs, ut dixi, conſiliũ mihi fuit quieſcere, & alios audire, cum poſitiones meas ueriſſimas uſq; hodie quoq; uiderem. Nunc uero cũ urgeor ipſe tentare, quod ab alijs, maxime a ſummo Pontifice expectare debueram, cuius ſolius eſt declarare ea, quæ condidit, tamen pro uiribus ingenij & gratia dei, conabor pro tutela ſynceriſſimæ ueritatis, poſitiões meas cũ Extrauagante concordare, utraſq; ſeruando in ueritate. Primum, ſupponendo ꝙ indulgentiæ prorſus nihil ſunt (metaphyſice loquendo) quia certum eſt, eas eſſe aliud nihil, ꝙ remiſſiones ſatisfactionis, id eſt, bonorum operũ, eleemoſynæ, ieiunij, orationis &c. Ideoq; certũ eſt, eas eſſe bonũ priuatiuum, dum permittunt non ſolui pœnas debitas, aut non fieri labores operum: quare neceſſario theſaurus hoc loco improprijſſime accipitur, quia nihil confertur poſitiue, ſed permittitur, ut nihil ſoluatur.

Indulgentiæ nihil ſunt.

Secundo, certo certius eſt, quod hunc theſaurum Papa nõ habet, uelut in loculo uel ciſta, ſed in uerbo uel clauibus, uel poteſtate, quia erogando, nõ ciſtã, ſed uoluntatem & uerbum aperit, & ſic donat.

Theſaur⁹ ſũt merita Chriſti ĩproprie.

Tertio, Ideo ſequitur, quod theſaurus indulgentiarum ſunt merita Chriſti, non formaliter, nec proprie, ſed effectiue & improprie, quia Papa non dat merita Chriſti formaliter, ſed de merito Chriſti, id eſt, per claues quas meruit dari Eccleſiæ ſuæ: quia in uirtute clauiũ eſt, ut remittatur ſatisfactio. & ſic patet quod recte dixi concl. lx. theſaurum hunc eſſe claues Eccleſiæ merito Chriſti donatas. Et hoc ſenſu uerum eſt, merita Chriſti eſſe theſaurum indulgentiarũ ſcilicet, improprie theſaurum & meritã Chriſti accipiendo. Patet ergo cõcordantia extrauagantis cum mea poſitione.

Quarto, hanc eſſe mentẽ Papæ in iſta extrauagante, probant ipſa uerba Papæ, ubi dicit, hunc theſaurum Petro & ſucceſſoribus ſuis a Chriſto cõmiſſum ſed conſtat & certum eſt, nihil Petro cõmiſſum, præter has claues regni cœlorũ, quæ ſunt merita Chriſti (id eſt, de merito Chriſti donatæ) improprie & effectiue, ut dixi. Et alterũ uerbi theſaurũ de ꝗ dicit, Paſce, paſce, paſce oues meas.

Veritas theſauri occultatur apud populum.

Quinto, hanc autem theſauri indulgentiarum intelligentiã, certum eſt eſſe incognitam apud populum Chriſti, & innominatam, ut dicit concl. lvj. quia uere nõ dicũtur niſi impropria & obſcura illa nomina, theſaurus, merita Chriſti &c.

ſti &c. ideo fere credunt, ſeſe bonum aliquod proprium & poſitiuũ conſequi,
ſicut donum aliquod, aut gratiam, cum tamen non conſequantur niſi miniſte
rium clauium, quo ſoluũtur ne ſatisfaciant pro peccatis, ac ſic priuatiuum bo
num accipiunt & improprium theſaurum. Et ille eſt inexhauſtus & infinitus,
quia uirtus clauium eſt inexhauſta, quæ in merito Chriſti immediate nititur,
indulgentiæ uero mediate. Ac ideo poteſt etiam dici, merita Chriſti eſſe theſau
rum indulgentiarum mediate.

Merita ſctõrũ impropriè theſaurus.

Sexto, Similiter admitterem etiam, merita ſanctorũ eſſe hunc theſaurum, ſci
licet impropriè, id eſt, quod merita ſanctorũ per fidem Chriſti incorporata, &
unũ cum eis facta, iam idẽſint & faciant quod merita Chriſti, iuxta illud, quod
uita iuſti non eſt ipſius, ſed Chriſti in eo uiuentis. Gal. ij. Viuo ego, non ego,
uiuit uero in me Chriſtus. Nam merita ſanctorũ, ut ſanctorum, nihil eſſent, &
damnabilia, ut ſupra dixi, ut beatus Auguſtinus: Vbi non ego, ibi felicius ego,
quia Chriſtus & Eccleſia ſunt duo in carne una.

Merita Chriſti ſũt theſaurus gratiæ uitalis.

Septimo, Veriſſimũ tamen eſt, merita Chriſti non eſſe theſaurum indulgen
tiarũ poſitiue, propriè & immediate, ut aliquid conferant, ſicut intelligunt ru-
diores, quia quando conferunt donum poſitiuum, faciunt id non ut indulgen
tiæ theſaurus, ſed ut gratiæ uitalis theſaurus, tunc eñ formaliter propriè imme
diate donantur ſine clauibus, ſine indulgentijs, a ſolo ſpirituſancto, nõ autem
unq̃ a Papa: Quia per charitatem homo fit unus ſpiritus cũ Chriſto, ideo par-
ticipat oĩbus bonis eius. Et hoc eſt quod mea conclu. lviij. dicit. Nec ſunt me-
rita Chriſti, quia hæc ſine Papa operantur gratiã hominis interioris.

Merita Chriſti propriè & impropriè.

Breuiter itaq; patet, quod merita Chriſti neceſſe eſt dupliciter accipi, ſi ſalua
debet extrauagans conſiſtere. Vno modo propriè & formaliter, & ſic ſunt the
ſaurus uitæ ſpiritus, & proprijſſime a ſolo ſpirituſancto diſtributus, cui uolue-
rit. Alio modo impropriè & effectiue & literaliter, pro eo quod meritis Chriſti
effectum eſt. Et ſicut extrauagans impropriè inducit ſcripturas, ita etiã impro-
priè theſaurum, impropriè merita Chriſti, & omnia impropriè accipit. Quo fa
ctum eſt, ut eſſet ambigua, obſcura, & occaſio iuſtiſſima diſputandi. ego autẽ
propriè locutus ſum in meis poſitionibus. Qui habet, det meliora, & reuoca
bo iſta, non enim meũ eſt interpretari Canones Ponti. ſed meis poſitionibus
adeſſe, ne cõtra Canones pugnare uideantur, expectãs humiliter, ſi alia fuerit
mens Papæ demũ declarata, paratus eidem parere. Hæc omnia tamen dicta
uolo pro reuerentia ſedis apoſtolicæ & reuerendiſs. D. Card. &c. Nam ſi legi-
tima & libera agendum mihi eſt ſententia, cõtendo & probo eandem extraua-
gantem eſſe propriè, directe, aperte pro me meaq; concluſione, Et contra ſen-
tentiam reuerẽdiſs. D. Card. quia textus expreſſe dicit, q̃ Chriſtus theſaurum
hunc acquiſiuit Eccleſiæ &c. hoc uerbum acquiſiuit, euidenter conuincit, atq;
concludit irrefragabiliter, aliud eſſe merita Chriſti quibus acquiſiuit, & aliud
theſaurum quẽ acquiſiuit, quia aliud eſt cauſa, & aliud effectus, ut etiã Philoſo
phi dicunt. Ideo concluſio mea ſtat inuicta, quod merita Chriſti nõ ſunt theſau
rus indulgentiarũ, ſed acquiſierunt eum. Nihilominus tamen etiã hæc ipſa ſub
mitto iudicio Eccleſiæ, ut ſupra.

Theſaurum acquiſiuit eccleſiæ.

OBiectio altera eſt, quod in conclu. mea. vij. declaranda dixi, Neminẽ
iuſtificari poſſe niſi per fidem, ſic ſcilicet, ut neceſſe ſit, cum certa fide
credere, ſeſe iuſtificari, & nullo modo dubitare, quod gratiam conſe-
quatur. Si eñ dubitat & incertus eſt, iam non iuſtificatur, ſed euomit
gratiã. Hanc Theologiã nouã putant uideri & erroneam. Ad quã reſpondeo.

Iuſtus om̃is credit.

Primum, Infallibilis eſt ueritas, ꝙ nullus eſt iuſtus, niſi qui credit in deum. Rho.j. Iuſtus ex fide uiuit. ideo quicunqꝫ nõ crediderit, iã iudicatus eſt, & mortuus: igitur iuſtitia iuſti & uita eius, eſt fides eius. Quare om̃ia opera fidelis uiua ſunt, & omnia opera infidelis mortua, mala & damnabilia ſunt. iuxta illud Non poteſt arbor mala fructus bonos facere: Arbor autẽ quæ non facit fructꝰ bonos, excidetur & in ignem mittetur.

Fides q̃d ſit.

Secundo, Fides autem eſt nihil aliud, q̃ illud quod deus ꝓmittit aut dicit credere. Sic Rhoma.iiij. Credidit Abraham deo, & reputatũ eſt ei ad iuſtitiã. ideo uerbum & fides neceſſario ſimul ſunt, & ſine uerbo impoſſibile eſt eſſe fidem. Eſa.lv. Verbũ quod egreditur de ore meo, non reuertetur ad me uacuum &c.

Accedens ad ſacramẽtũ eu chari. de gratia cõſequenda confidat.

Tertio, Nunc probandum eſt, ꝙ acceſſuro ad ſacramentum, neceſſarium ſit credere, ſeſe gratiam conſequi, & in hoc non dubitare, ſed certiſſima fiducia cõfidere, aut in iudicium accedit. Primo per illud Apoſtoli ad Hebr.xj. Oportet accedentem credere, ꝙ deus eſt, & ꝙ inquirentibus ſe remunerator eſt. Omnino etiam oportet credere iuſtificatorẽ & gratiæ largitorẽ in præſenti, ſine qua præmiũ nõ largietur. Secundo neceſſariũ eſt ſub periculo æternæ damnationis & peccato infidelitatis, credere his uerbis Chriſti, Quodcũqꝫ ſolueris ſuper terram, ſolutũ erit in cœlis. Ideo ſi accedas ad ſacramentum pœnitentiæ, & nõ credideris firmiter tete abſoluendũ in cœlo, in iudiciũ accedis & damnationẽ, quia nõ credis Chriſtũ uera dixiſſe, Quodcũqꝫ ſolue. &c. & ſic tua dubitatiõe Chriſtum mendacem facis, quod eſt horrendũ peccatum.

Credat uerbis Chriſti.

Fides dignũ facit.

Si autem dixeris, Quid ſi ſim indignus & indiſpoſitus ad ſacramentum? Reſpondeo ut ſupra, Per nullã diſpoſitionẽ efficeris dignus, per nulla opera aptus ad ſacramentũ, ſed per ſolam fidẽ: quia ſola fides uerbi Chriſti iuſtificat, uiuificat, dignificat, præparat, ſine qua omnia uel ſunt præſumptionis, uel deſperationis ſtudia. Iuſtus eñ nõ ex diſpoſitione ſua, ſed ex fide uiuit. quare de indignitate tua nihil oportet dubitare. Ideo enim accedis, quia indignus es, ut dignus fias, & iuſtificeris ab eo, qui peccatores & nõ iuſtos quærit ſaluos facere. Dũ aũt credis nomẽ Chriſti, iã honoras uerbũ eius, & ex eo opere iuſtus es.

Fides in euãge. cõmẽdat.

Tertio, hanc fidem multipliciter cõmendauit in euangelio. Primo, quando mulieri Cananeæ dixit: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut credidiſti. Hic patet, ꝙ non de fide illa generali agitur, ſed de ſpeciali illa, quæ erat de effectu ſanandæ filiæ, quẽ mater petijt. hunc enim effectũ ipſa fortiter credidit poſſe, & uelle Chriſtum efficere, & ſic impetrauit. Nunqꝫ autem impetraſſet, niſi ita credidiſſet. ergo adhunc effectum nulla diſpoſitione, ſed ſola fide digna facta eſt. Secundo, quando ad cæcos illos dixit: Creditis, quia poſſum hoc uobis facere? Et illi: Vtiqꝫ, ait: Sicut credidiſtis fiat uobis. Ecce certi erant, quod fieret, quod petebant, ideo & factum eſt ſine omni alia diſpoſitione. Si autem dubitaſſent futurum, nec petiſſent bene, nec accepiſſent. Tertio, Centurio ille: Dic tm̃ uerbum, & ſanabitur puer meus, Non utiqꝫ generali fide, ſed ſpeciali de p̄ſenti effectu credidit, & impetrauit. Quarto, Ioannis quarto, Regulus ille credidit ſermoni, quem dixit illi Ieſus, ſcilicet, Vade, filius tuus uiuit. En ipſa fide meruit uitam filij: Ita certe oportet animum accedẽtem credere, ſeſe cõſecuturum, quod quærit, aut nihil conſequitur.

Quinto, illud Marci: Quicquid orantes petieritis, credite, quia accipietis, & fiet uobis. Ecce dicit, quicquid, nihil excipiendo. Patet autem, quod in ſacramento quolibet petimus aliquid (nemo enim ſacramentum accedit non petiturus gratiam) ideo hic audiendus eſt Chriſtus, dicẽs: Credite quod accipietis

&fiet

& fiet nobis, alioquin omnia nutarent in eccleſia, & nihil certi conſtaret, quod
eſt abſurdiſſimum.

Sexto illud, Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, & dixeritis monti huic,
tranſi hinc, & nõ hæſitaueritis in cordibus ueſtris, amen dico uobis, fiet. Et ſi
totũ euangeliũ percurras, inuenies exempla alia multa, quæ omnia nõ de fide
generali, ſed de fide particulari, & quæ ad effectũ aliquẽ præſentẽ pertinere di
cuntur. Quare neceſſaria eſt fides certa in abſoluẽdo, cũ ſacramenta nouæ le/
gis, iuxta Magiſtrũ, ſint in exercitiũ & actuationẽ fidei noſtræ inſtituta.

Fides particularis hñda

Fides in abſolutione neceſſaria.

Septimo, Hinc enim diſcipulos & Petrum ſæpe arguit dñs, quod eſſent mo/
dicæ fidei, nõ generalis illius, ut dicit, ſpecialis de effectu præſenti, ut patet.

Octauo, Iacobus capite primo, Si quis indiget ſapientia poſtulet a deo: po/
ſtulet autẽ, in fide nihil hæſitans: nam qui hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui
uento mouet. Non ergo exiſtimet homo ille, quod accipiet aliquid a deo. Iſta
eſt certe euidẽtiſſima autoritas, quod gratiã aut ſapientiã nullus accipe poteſt,
qui dubitet ſeſe accepturũ, nec uideo quid ad eam reſponderi poſſit.

Non accipiet qui dubitat ſe accepturũ

Nono, Beata uirgo nunquam concepiſſet filiũ dei, niſi angelo nunciante, credi/
diſſet ita futurũ, ut diceret: Fiat mihi ſecundũ uerbũ tuum: ſicut prædicat Eliza
beth: Beata quæ credidiſti, quia perficient in te, quæ dicta ſunt tibi a dño. Vnde
fidem eius miratur diuus Bernardus & uniuerſa Eccleſia. Sic Samuelis mater
Anna poſtquam credidit uerbo Heli, abijt, & uultus eius nõ eſt amplius in diuer/
ſa mutatus. Contra, filij Iſrael, quia nõ crediderunt uerbo promittentis terram
Chanaan, in deſerto proſtrati ſunt. Et breuiter, quicquid illuſtre factũ legimus
in ueteri & noua lege, fide factũ eſſe legimus, non operibus, nec fide generali,
ſed particulari ad præſentẽ effectũ deſtinata. Inde nihil aliud in ſcriptura quam fi/
des cõmendat, præſertim Abrahæ, Rho. iiij. quæ tamen fuit in filiũ naſciturum
Iſaac, & nihilominus eſt ei in iuſtitiam reputata. Sic & nobis in ſacramẽtis fiet
ſi credimus, conſequimur; ſi nõ credimus, in iudiciũ accedimus.

Decimo, beatus Auguſtinus ſuper Ioannem, Accedit uerbũ ad elementum,
& fit ſacramentũ, nõ quia fit, ſed quia credidit. Ecce baptiſmus abluit, nõ quia
fit, ſed quia creditur abluere. Inde & Mariam abſoluens dicit: Fides tua te ſaluã
fecit, uade in pace. Inde illud dictum cõmune, Non ſacramentũ fidei, ſed fides
ſacramẽti iuſtificat: ſine qua impoſſibile eſt, ut pax ſit in conſciẽtia rei, ut Rho.
v. Iuſtificati ergo ex fide, pacem habemus ad illam.

Fides in baptiſmo.

Vndecimo, Bernardus ſermone de Annũ. primo. Neceſſe eſt enim primo om
niũ credere, quod remiſſionẽ peccatorũ habere nõ poſſis, niſi per indulgentiã
dei, ſed adde adhuc, ut credas & hoc, quod per ipſum peccata tibi donãtur, hoc
eſt teſtimoniũ quod perhibet ſpiritus in corde tuo, dicẽs: Dimiſſa ſunt tibi pec
cata tua; ſic enim arbitratur Apoſtolus, gratis iuſtificari hominẽ per fidẽ. Hæc
ille. Iſtæ & multæ aliæ autoritates, tam expreſſe, tam copioſe cogunt, captiuãt,
ducunt me in ſententiam quam dixi.

Quare reuerendiſs. in Chriſto pater, cum diuino munere uenis, inſignibus
dotibus, præſertim iudicij acrimonia donatus, Rogo humiliter reuerendiſs.
P. T. dignetur clementiſſime mecũ agere, & conſcientiæ meæ compati, ac de/
monſtrare lucem, qua poſſim hæc aliter intelligere, & non cogere ad reuoca/
tiõem eorum, quæ etiam, teſte conſcientia, non alia duco, quam ea quibus me ne/
ceſſe ſit cõſentire. Et ſtantibus his autoritatibus aliud facere non poſſum, niſi
quod obediendum deo magis quam hominibus, ſcio.

A ueritate ſcripturæ nõ eſt diſceſſur.

Velitque reuerẽdiſs. P. T. apud ſanctiſs. dñm noſtrũ Leonẽ decimũ pro me interce/

Z iiij dere,

Lucẽ ueritatis quærit.

dere, ne tanta rigoris inclemẽtia in me ꝓmoueat̃, ut in tenebras ꝓijciat animã
quærentẽ nõ niſi lucẽ ueritatis, & paratiſſimã cedere, mutare, reuocare omnia,
ubi aliter intelligẽda eſſe edocta fuerit. Nec tam arrogans & uanæ gloriæ ſtu/
dioſus ſum, ut hac cauſa reuocare pudeã male dicta, immo gaudiũ meũ primũ
fuerit, uictricẽ fieri ueritatẽ, ſolum ne quid contra cõſcientiæ meæ ſenſum ten/
tare cogar. Nam ſine omni ſcrupulo hanc eſſe ſcripturarũ ſentẽtiã credo. Dñs
Ieſus regat & ſeruet reuerendiſſimã P. T. in æternum, Amen.

Quæ cum altera die obtuliſſem, primo contempſit & uerba eſſe, miſſurũ ta/
men ea ad urbem ſeſe dixit, interim ad reuocationẽ urgebat, intentans cenſu/
ras ſibi demandatas, ac niſi reuocarẽ, abirem, & non redirem in conſpectũ ſuũ.

Cardi. noluit audire ſcri/ pturam.

Quo audito, cũ uiderem eum eſſe firmatũ in propoſito, nec uellet audire ſcri/
pturas, ego quoq; firmaſſem propoſitũ non reuocandi, abij ſine ſpe redeundi
Nam ꝗꝗ dixit, & etiam nunc glorieť, ſeſe paterne, non iudicialiter mecũ actu
rum, nõ intellexi tamẽ hãc paternitatẽ, niſi omni iudicio rigidiorẽ eſſe, ut quæ
non niſi reuocationẽ contra conſcientiã exigeret, nec ſaltem uellet, aut poſſet
potius, oſtendere & conuincere errorem. Nam cum uidiſſet a me reijci ſcho/
laſticorũ opinatorũ cõmenta, promiſit quidẽ ſe acturum contra me Sacra ſcri/

Sine ſcriptura diſputat.

ptura & Canonibus, quod quomodo intellexerit, iterũ ignoro. Nullã eñ ſyl/
labam ex ſacris literis cõtra me produxit unquã, nec uſq; hodie, ſi ꝗmaxime uel
let, poſſet, cum uno omniũ conſenſu firmatũ ſit, nihil de indulgentijs in ſacris
literis haberi, quæ potius nõ niſi fidẽ cõmendant, & tam uacuæ ſunt indulgen
tiarũ memoria, ꝗ plenæ ſunt fidei eruditione, ut impoſſibile ſit utrũ illorũ arti/

Gloſſas ex ſuo capite cõmentatur.

culorũ poſſe conuelli per ipſum. Vbi uero ego ſcripturas pro me attuli, cœ/
pit homo, paterne agens, de corde ſuo mihi fingere gloſſas. Et qui tam uigilan
ter extrauagantẽ contra me obſeruarat, ſatis pulchre diſſimulabat Canonem
illum, quo prohibet Eccleſia, ne quis proprio ingenio ſcripturas interpreteť,
& iuxta Hilariũ, nõ afferendas, ſed referendas eſſe ex ſacris literis intelligẽtias

Facultas interpretãdi temeraria. Sic ſentit eccleſia.

Nec tamẽ hanc uiolentiã eius ægre tuli, ſciẽs eã facultatẽ interpretandi, ex lon
ga Rho. curiæ conſuetudine, & ſcholaſticorũ diſtinctorũ uſu ſibi præſumptã.
Creditũ eſt eñ iamdiu, ꝙ quicqd Rho. eccleſia dixerit, damnarit, uoluerit, id
mox omnib⁹ dicendũ, damnãdũ, uolẽdũ eſſe, nec aliã reddi rationẽ oportere,
ꝗ quia ſic ſedes apoſtolica & Rho. eccleſia ſentit. Hinc relictis ſacris literis, &

Indoctiſſimi adulatoris uolũtate ſæpe regitur.

acceptis traditionibus, uerbiſq; hominũ, factũ eſt, ut Eccleſia Chriſti nõ men
ſura tritici paſcať, nec uerbo Chriſti, ſed non raro temeritate & uoluntate alicu
ius indoctiſſimi adulatoris regatur, & eo ꝓfecerit noſtræ infelicitatis magni/
tudo, ut ad reuocationẽ & abnegationem fidei Chriſtianæ, & ſacratiſſimæ ſcri
pturæ incipiant cõpellere. Porro, Si iſte eſt modus reuocandi, nihil uideo fu
turũ, ꝗ ut præcedentẽ reuocationẽ, ſequẽte alia, ſine fine reuocem. Nam ſiqua
induſtria ſuũ ipſius dictum, in eum ipſum retorſero, cito aliud cordis ſui idolũ
mihi fingeret, (Eſt enim mire fœcunda diſtinctionibus Thomiſtica Theolo/
gia, ac uere Protheus quidã) cui neceſſe eſſet denuo reuocando obedire. Cum
enim nõ in ſoliditate petræ, ſed in arena cogitationũ ſuarũ uagetur, nihil aliud
ꝗ perpetuũ reuocandi negociũ mihi incumberet.

Igitur accepto mandato non redeundi, manſi tamen eodem die in loco.

Tum uocato Reuerendo, & optimo patre meo Ioanne Stupitio uicario,
egiſſe dicitur multis, ut ad reuocationẽ inducerer ſpontaneã. Manſi & ſequen
te die, & nihil mandabatur.

Tertia die, ſcilicet dominica, manſi, & literas dedi, nec aliqd reſpondebať.

Quarta

Quarta die manſi, & nihil fiebat.

Idem ſilentiũ quinta die paſſus, tandem cõſulentibus amicis, præſertim cũ antea iactaſſet ſeſe habere mandatũ ut & me & uicariũ incarceraret, diſpoſita appellatiõe affigẽda, receſſi, ſat p̃iculoſam obedientiã me præſtitiſſe arbitratus.

Mandatũ i n carcerãdi hã buit.

NVNC MI LECTOR, tu mihi cõueniendus es. Poſteriorẽ illã reſponſionem meã, & ſi cũ multa reuerentia dedi, ac uelut in arbitriũ ſummi pontificis repoſui, nõ tamen id me feciſſe credas, quod de re ipſa dubitem, aut animi ſententiã ſim unq̃ mutaturus. Veritas diuina eſt, etiam domina Papæ, non eñ iudiciũ hominis expecto, ubi diuinũ iudiciũ cognoui, ſed quia oportuit reuerentiã ſeruare ei, qui uice ſummi pontificis fungebaẽ, tum quod etiã ueriſſime dicta, oporteat cũ humilitate & timore aſſerere & tueri. Priorem uero nihil refert utut acceperis, nam in ipſa nullũ periculũ eſt, ſtet ſiue cadat, nec indulgẽtijs quippiã accedit, ſi uicta ac falſa fuerit: nec quicq̃ decedit, ſi uicerit, ueraq; fuerit. Nec ad rem ipſam multũ pertinet, niſi quod per eius ingreſſum ſubdole totius diſputationis calumnia quæriẽ. Nam ſi ſuperbius uoluiſſem agere, non potuiſſem ad unum uerbũ cogi, cum tota diſputatio iam ſit dedicata & oblata põtifici, ita ut ad me amplius nihil p̃tineat, niſi expectare ſententiã. In poſteriore uero reſponſione certe ſumma pendet ſalutis. Non es malus Chriſtianus ſiue ſcias ſiue ignoras extrauagantẽ, non es autẽ niſi hæreticus, ſi neges fidem uerbi Chriſti. Quid hic premam & taceam, credo te ſentire, optime lector non ſine gemitu.

Quare ſe põtifici ſubmiſe rit.

Vnum tamen te latere nõ uolo, hac diſputatione nihil quæri, q̃ ſynceræ ſcripturæ intelligentiã, quã nobis in multis locis ſacra illa, ut uocãt, decreta, ſi nõ corrũpunt, certe uerbis detortis ac male tractatis obſcurãt, & uelut obducta nube puriſſimũ ſolem tegunt, de quo aliquãdo latius, ſi aliquis mihi Rhomanus adulator obſtrepuerit, præſtabo, deo propicio, quendã iuriſtotheologum. Sed qui parum ſit placiturus, præſertim Rhomanæ curiæ adulatoribus, iamdudum enim geſtit animus ludere bellum, quod geſſit Ioſue aduerſus Haijtas. Interim hunc guſtum tibi prælibo, quod concluſio mea uere eſt contra extrauagantẽ illam, ideo falſa & erronea, & reuocãda, quare & reuoco eam ſolenniter in his ſcriptis, damnatãq; a meipſo p̃nũcio, p̃fiteor deniq; quod ita poſita eſt a me, & uſq; hodie placet ipſa, atq; ſi poſita non eſſet, adhuc ponerem.

Decreta cor rumpũt ſcri pturam.

Reuocat ex trauagantẽ.

Secundo, reprobo, damno, deteſtorq; extrauagantẽ illam tanq̃ falſam & erroneam, meritoq; reprobandã, profiteorq; bonũ fuiſſe, eam alijs uerbis poſitã eſſe: non q̃ ſit falſa in ſuo ſenſu, ſed q̃ in theologico ſenſu errat, cuius uerba inducit contra ſententiã textus apertiſſimam.

Ecce reuocationẽ, iam ſatiſfeci, etiam aduerſarijs, ſpero. Quid? inſanum me putas lector, aut ebrium cenſes? Non inſanio, ſed ſobrietatis uerba loquor. Quod ut oſtendam etiã craſſiſſimæ ruditati, clarũ faciam, ſolere ſcilicet pontifices uim facere ſacris literis in ſuis decretis. Nam R. D. Legatus omniũ impatientiſs, tulit, q̃ nec Papæ ſanctitati pep̃cerim (ſic eñ ſcribit ad Illuſt. principẽ Fridericũ &c.) & relatione indigna dixerim, q̃ Papã torquere & abuti ſcripturis dixerim, nitendum itaq; mihi eſt, ut nõ poſſit negare uim ſcripturæ aliquando factam.

Vim ſcriptu ræ pontifex facit.

Primo, dicit Decretalis de conſti. tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt ut tranſlatio legis fiat. Hæc Ap̃li uerba ſunt ad Hebræ. dictis, tẽporale ſacerdotium legis finitum & abrogatum, ſuccedente ſacerdotio æterno Chriſti. Hæc eſt germana & genuina ſententia iſtorum uerborum. Ac decretalis huius ſententia

Tranſlato ſa cerdotio, fit tranſlatio le gis.

eſt hæc

eſt hæc, ſacerdotium Chriſti eſt translatum a Moyſe in Chriſtum, & a Chriſto
in Petrum. Sic enim interpretantur Iuriſtæ, & Pontifex permittit ſeu appro/
bat. Quis autem non uidet alienam hanc, tortamq; & abuſiuiſſimã eſſe uerbo
rum intelligentiam? immo prorſus talem, quæ niſi multo ſudore moderetur,
ſimul & indoctiſſima & impijſſima ſit. Impijſſimũ eſt enim dicere, ſacerdotiũ
& legem Chriſti eſſe abrogata & finita, ut Petrus ſacerdos & legiſlator amo/

Petrus & Paulus nõ habẽt quod offerãt, etiã pro ſe.

to Chriſto ſit, id enim ſignificat proprie uerbũ Apoſtoli, translatio. Nolo Pe/
trum aut Paulum ſacerdotium habere, quoniam & ipſe peccator eſt, non ha/
bens, neq; quod pro me, neq; quod pro ſe offerat. Vt interim taceam fœdiſſi/
mam arrogantiam, quam talis olet intelligentia, ſcilicet, in ſolum Petrum a
Chriſto fuiſſe translatum ſacerdotium Chriſti, quaſi cæteri apoſtoli remanſe/
rint laici, aut a Petro ordinati fuerint ſacerdotes & apoſtoli. Igitur ſi nunc po/

Sacerdotiũ Chriſti nõ in papa

ſuero hanc propoſitionem, Sacerdotium Chriſti nec in Petrum, nec in Pa/
pam translatum eſt. Et R. D. L. mihi hanc decretalem oppoſuerit, cum geſtu
& tonitru maieſtatis ſuæ, & urgeat me ad reuocationem. Et ego reſpõderim,
Papam ibi torquere ſcripturas, & abuti uerbis eius, meam autem concluſionẽ
eſſe ueram in theologico ſenſu, decretalem autem forte in aliquo alio abuſiuo,
putas me debere formidare minas uerbi humani, quibus terreor, quaſi indi/
gnum relatu dixerim, & ſanctitati Papæ non pepercerim? Honorabo ſanctita
tem Papæ, ſed adorabo ſanctitatem Chriſti & ueritatis.

Item, ſi illud Matth. x. Tu es Petrus, & tibi dabo claues regni celorũ. Quod
cunq; ſolueris &c. tractarem uel in ſcholis, uel in ſuggeſto, Et ponerem hanc

Eccleſia Rhomana nõ ſupra alias.

propoſitionem: Iſtis uerbis non poteſt probari, Rhomanam eccleſiam eſſe cæ
teris per totum orbem eccleſijs prælatam: Et mihi Re. D. L. oppoſuerit (credo
cum commotione, præ relati indignitate) diſtinctione. xxj. ubi Pelagius papa
tanta uoce clamat, non ſynodicis decretis, ſed euangelica uoce (bene uoce, ſed
non ſenſu) Rhomanam eccleſiam eſſe cæteris eccleſijs prælatam: & ad id indu
cat hunc Matthæi apoſtoli locum. Credis ne me relicturum euangelicum ſen/
ſum, & non niſi Pelagij ſenſum amplexurum, qui uocem, non ſenſum euan/

Eccleſiã chriſti tẽpori & loco affigũt.

gelij ſeſe iactat ſequi? Non quod nouam monarchiam noſtri ſeculi Rhoma/
norum damnem aut negem, Sed quod uim ſcripturæ uerbis fieri nolim, & in/
ſulſiſſimorum quorundam hominum ſtulticiam reprobem, qui nobis eccle/
ſiam Chriſti tempori & loco affixerunt, contra uerbum Chriſti dicentis: Non
ueniet regnum dei cum obſeruatione. & Chriſtianum eſſe poſſe audent nega
re, qui non ſub Rhomano pontifice, decretisq; eius oppreſſus fuerit: Ac ſic
plusquam octingentorum annorum Chriſtianos, totius orientis & Africæ
nobis ex eccleſia Chriſti ejciunt, qui nunquam ſub Rhomano pontifice fue/

Vniuerſalis epiſcopus.

runt, nec euangelium unquam ſic intellexerunt. Nam adhuc ſancti Gregorij
tempore Rhomanus pontifex uniuerſalis epiſcopus non ſalutabatur, immo
ipſemet Gregorius, licet Rhomanus epiſcopus, acerrime perſequitur nomẽ
uniuerſalis epiſcopi, & totius eccleſiæ pontificẽ, plus fere ſex epiſtolis, ut non
dubitet uocabulũ eiuſmodi prophanũ appellare, quod noſtro ſeculo & ſolum
appellat̃ ſanctiſſimũ. Sicut eñ Petrus cæteros apl̃os non creauit (ſic eñ hodie
uocat̃ epiſcopus ordinare) ita ſucceſſor Petri nullũ ſucceſſorẽ aliorũ apoſtolo
rũ creauit. Deniq; nõ niſi fratrẽ & coepiſcopũ & collegã uocauerũt Rho. pon
tificẽ cæteri epiſcopi, ut Cyprian⁹ Corneliũ, & Auguſtin⁹ Bonifaciũ, & alios.

Tibi dabo, Petro p̃ oĩb⁹ dictũ eſt.

Vnde S. patres illud Matthæi, Tibi dabo, nõ intellexerũt ad ſenſum ſacri iſti
us Canonis, ſup̃ cæteros fuiſſe Petro dictũ, Sed unus (inquiunt) pro omnibus

ut æqualitas

ut æqualitas una omniū exprimeretur, dum quod Petrus reſpondet, omnes & ſinguli reſpondent. Vnde & alio loco in plurali eandē ſententiā dicit: Quodcūq; ligaueritis &c. & quod uni dicitur, omnibus dicitur. Deniq; nō primum ſuper Petrū deſcendit ſpiritus ſanctus in die Pentecoſtes, nec in terris primum legitur inſufflaſſe in Petrum, quod tamen ſi ꝗ maxime factum fuiſſet, nō ideo Petrus monarcha præ cæteris fuiſſet apoſtolis.

Monarcha Papæ ꝓbat.

Igitur Canon ille ſit uerus, admitto, ſed abuſiue, mea euangelico & proprio ſenſu concluſio uera eſt. Quod ſi monarchia Papæ probari poteſt, potius ex illo Apoſtoli Rhoma. xiij. probabitur. Omnis poteſtas a deo eſt, & quæcunq; a deo ſunt, ordinata ſunt. huius inquā uirtute (proprie loquēdo) ſubijcimur ſedi Rhomanæ, donec deo placuerit, qui ſolus non etiā Rho. Pont. transfert regna atq; conſtituit.

Talia multa mi lector in ſacris Decretis inuenies, & alia quædā, quæ ſi naſum ſponſæ reſpectorem Damaſci, id eſt, carnis & ſanguinis adhibeas, ſæpius odore offenderis.

Merita Chriſti non ſunt theſaurus.

Sic nunc de Extrauagante illa dico: Merita Chriſti nō ſunt theſaurus indulgentiarū, quia ſine Papa operantur gratiā. Hæc propoſitio euangelica eſt, ubi ſcribiť in multis locis, Chriſti ſanguine & obedientia nos factos & cōſtitutos iuſtos, præſertim Rhoma. v. Per unius, inquit, obedientiā (credo hanc eſſe merita Chriſti) iuſti cōſtituti ſunt multi. per indulgētias autē nemo ſanctus efficitur, quod de meritis Chriſti affirmari, eſt contra tam apertas ſcripturas.

Per indulgētias nō fiunt amici dei.

Igitur an ſit iſta propoſitio contra uel extrauagantē, uel intrauagantē, non curo. prior eſt ueritas ſcripturæ, & poſt hoc, ſi hominis uerba uera eſſe poſſint uidendū. Nam ego certe non auderem unq̃ aſſerere, ꝙ per indulgentias amici dei fiant, ſicut expreſſe dicit Extrauagans, ducens uerbū ſapientis, de participatione æternæ ſapientiæ dicentis, ad participationē indulgētiarū. Fuerūt iſtæ ſcripturæ ueræ ante tēpus illius extrauagantis, nec ab ipſa receperunt ueritatē. nec poteſt dici, quod de indulgentijs loquanť, cum per totam eccleſiā notū ſit, nihil in ſcriptura haberi de indulgentijs, ideo neceſſario ſequi, ſi quæ ſcripturæ de eis interpretenť, ut hic ſit, uim eis fieri, & improprie ac abuſiue accipi. Nihilominus tamen reuerētiæ cauſa, uerā eam confiteor, & utrūq; ſenſum uolo tueri. Et dicūt mihi, immo iſtū (id eſt deteriorē) ſenſum ſeruabis. Alterū (id eſt, germanū) negabis. Ideo ſi meā concluſionē cogor falſam dicere, faciā quidem ſed ſimul extrauagantē bis falſam prædicabo. Nam quod in me criminantur, cōtra cōmunē conſuetudinē me ſentire de indulgētijs, plane fateor ita eſſe, & dedita opera a me factū, ut diſcutereť aliquādo iſta cōmunis opinio, iuxta quā merita Chriſti uocari theſaurū indulgentiarū, non ignorabā, ſed mihi falſa ad uerborū ſonū uidebatur: ideo poſui, quod claues merito Chriſti donatæ eſſent, hic theſaurus, nō omnino reijciēs ab indulgentijs merita Chriſti, ſed ad alium ſenſum exponens, ꝗ haberet opinio cōmunis. Quod niſi cū humilitate & reuerentia uoluiſſem cōmuni huic opinioni contradicere, omiſiſſem dicere claues merito Chriſti donatas, ut penitus merita Chriſti excluderem. Nunc autē inuolui, ut mitior eſſet contradictio, quin non peccaſſem mortaliter, ſi Extrauagāti in faciem reſtitiſſem. Et illud diui Hieronymi adduxiſſem, ubi de ijs loquens, qui quicquid dixerint, legem dei putant, dicit: Nec ſcire dignātur quid prophetæ, quid apoſtoli ſenſerint (nota ſenſerint) Sed ad ſenſum ſuū incōgrua aptāt teſtimonia, quaſi grāde ſit, & nō uitioſiſſimū docēdi genus deprauare ſententias

Nulla ſcriptura de indulgentijs.

Data opa loquitur cōtra cōmunē opinionem.

Sed reuerēter

Extrauagantem potuiſſet negaſſe libere.

tentias,& ad uoluntatem ſuam ſcripturam trahere repugnãtem. Sic certe facit
hæc Extrauagans: Nam uerba de meritis Chriſti, quibus remittuntur peccata,
trahit ad indulgentias,quod qua fiat congruitate,aduerte quæſo.
Merita Chriſti cũ indulgẽtijs pugnant. Merita Chriſti tollunt peccata,& augent merita: Indulgentiæ tollũt merita,
& relinquũt peccata. Et poteſt idem textus de utriſqꝫ proprie intelligi? Credo
Oreſtes quoqꝫ hoc negabit. Et tamen ego reuerẽtiæ ſtudio id admiſi & aſſerui,
licet multa uiolentia. Deniqꝫ cũ ſit obſcura uerbis extrauagans,& uere quædã
extrauagans,nunc ſonans ꝙ merita Chriſti ſunt,nunc ꝙ acquiſierunt theſau-
rum indulgentiarum,dixi,quod & pro mea ſententia ſtare poteſt contra com-
munem ſententiam,& ſuper hac dubia,tortrice uerborum dei,& deprauatrice
(ut Hieronymus ait) ſententiarũ. Ego certam reuocationem faciam,non con-
Reuocaturus nõ eſt. uicto errore? non faciam,ſed conſtanter & cũ fiducia nego, Merita Chriſti eſſe
in manu Papæ ullo modo(ut uerba ſonant) ipſe uiderit quomodo ſuam extra-
uagantem intelligat.
Sat igitur ſit pro hac uice oſtendiſſe,non in omnibus Decretis Pontificũ ha
beri uerum legitimum ſenſum ſcripturæ, ideoqꝫ citra eorũ iniuriam, poſſe ali-
ter dici,teneri,ſentiri,q̃ ipſi habent. ſiquidem ipſimet ſcripturæ interpretandæ
autoritatem doctoribus tribuunt,ſibi uero iudicium deſcindendarum cauſarũ.
Canonibus omiſſis ad ſenſum ſcripturæ pergendum. Deinde alia eſt facultas iuridica q̃ theologica,multa permittuntur in illa, quę
in hac prohibentur. Eleuent Iuriſtæ ſuas traditiones,multo magis nos Theolo
gi puritatem ſcripturæ ſeruemus, eoqꝫ magis quo uidemus noſtro ſeculo ſurge
re nocentiſſimos adulatores, qui ſummum Pontificem ultra Concilia eleuẽt,
ſcilicet,ut uno Concilio per alterum reprobato, nullum nobis certũ relinqua-
tur, tandem omnia ſimul conculcet unus homo Papa. Idem ſuper Concilium
O adulatores. & infra,ſupra,dum poteſt damnare. infra,dum accipit a Concilio authoritatẽ
tanqꝫ a maiori, qua ſit ſupra Concilium. Sunt quoqꝫ qui Papam non poſſe
errare,& ſupra ſcripturã eſſe impudentiſſime iactitent,quæ monſtra ſi admiſſa
fuerint,ſcriptura perijt,ſequenter & Eccleſia,& nihil reliquum erit,niſi uerbũ
Inuidiã Põtifici quærunt. hominis in Eccleſia. Sed quærunt ij adulatores inuidiam, deinde ruinã & per-
niciem Rho. eccleſiæ. Quare ergo coram te lector,proteſtor me colere & ſe
Romanã eccleſiam colit. qui Rho. eccleſiam in omnibus,ſolum illis reſiſto,qui nomine Eccleſiæ Rho-
manæ Babyloniam nobis ſtatuere moliuntur,uolentes quicquid cogitare po-
terint,modo linguam tantũ mouere poſſint,ut Rhomanã eccleſiam nominẽt,
totum ſtatim pro Romanæ eccleſiæ ſententia accipi,quaſi nõ ſuperſit ſcriptu-
ra ſancta,per quã (ut Auguſti. ait) de omnibus iudicamus, contra quã ſine du-
bio Rhomana eccleſia nunqꝫ ſapit aut ſtatuit.
De quorum numero eſſe credo ſuauiſſimos iſtos ſycophantas, qui dictarũt
quoddam breue apoſtolicũ contra me, cuius formam, ut uideas q̃ prudẽtibus
inſidijs ſint uſi,uolo in publicum dare. Nam in Germania fuiſſe confictum,&
aliqua deinde induſtria ad Romã miſſum,& forte ſolo nutu alicuius magna-
tis Romæ remiſſum ad Germaniã,ſtatim addita poſtilla,te uel certum,uel ſu-
ſpicioſum ſaltem faciam,pertinet enim & hoc ad actorum meorũ partem.

DILECTO NOSTRO FILIO THOMAE
Tituli ſancti Sixti presbytero Cardinali,noſtro
& Apoſtolicæ ſedis de latere Legato
LEO PAPA X.

DIlecte fili noſter, ſalutem & apoſtolicam benedictionē. Poſtq̃ ad au
res noſtras peruenerat quendā Martinū Lutheriū, ordinis eremitarū
S. Auguſtini profeſſorē, in reprobū ſenſum uerſum, nōnulla hæreti
cæ, & ab eo quod ſancta Rhomana tenet eccleſia, diuerſa aſſeuerare
& ſuper hoc concluſiones, necnō famoſos libellos temeritate propria, & ere
cta ceruice, laxatis obedientiæ frenis, inconſulta Rhomana eccleſia, fidei ma
giſtra, in diuerſis Germaniæ partibus publicare auſum fuiſſe. Nos temeritatē
ſuam paterne corrigere uolentes, uenerabili fratri noſtro Hieronymo, Epiſco
po Aſculano, Curiæ cauſarū, cameræ apoſtolicæ generali auditori, cōmiſimus
ut ipſum Martinū ad cōparendū ꝑſonaliter coram eo, & ſe ſuꝑ præmiſſis exa
minandū, & qualiter de fide ſentiret, reſpondendū, ſub certis poenis moneret,
ipſeq; Hieronymus auditor, contra dictū Martinū monitoriū hmōi, ut accepi
mus, decreuit. Nuꝑ autē ad noticiā noſtram deuenit, ꝙ dictus Martinus beni
gnitate noſtra abuſus, & audacior effectus, mala malis addēdo, & pertinaciter
in hæreſi perſiſtendo, nōnullas alias cōcluſiones, ac famoſos libellos ſimiliter
publicauit, in quibus nōnulla alia hæretica & erronea cōtinentur, quod qui
dem mentem noſtrā nō modicum perturbauit. Quare prout paſtorali noſtro
incumbit officio, in pręmiſſis occurrere, & ne peſtis huiuſmodi adeo inualeat,
ꝙ ſimpliciū animos inficiat, ꝓuidere uolentes circūſpectioni tuæ (de qua tum
ob ſingularē doctrinam, & rerum experientiā, tum ob in nos & hanc ſanctam
ſedem, cuius honorabile membrū exiſtis, ſynceram deuotionē, plurimū in do
mino cōfidimus) per præſentes mandamus, ut eiſdē præſentibus receptis, abſ
q; ulla mora, quoniā res apud nos, tum ex fama, tum & facti ꝑmanentia, noto
ria & inexcuſabilis eſt, dictum Martinū hæreticum, per prædictū auditorē iam
declaratū, ad perſonaliter coram te comparendū: Inuocato ad hoc tam chariſſi
mi in Chriſto filij noſtri Maximiliani Rho. Imperatoris electi, q; reliquorum
Germaniæ principum, cōmunitatum, uniuerſitatum & potentatuum, tam Ec
cleſiaſticorū, q; ſecularium brachio, cogas atq; cōpellas, & eo in poteſtate tua
redacto, eum ſub fideli cuſtodia retineas, donec a nobis aliud habueris in man
datis, ut coram nobis & ſede Apoſtolica, ac quod ſi coram te ſponte ad peten
dum de huiuſmodi temeritate ueniam uenerit, & ad cor reuerſus, poenitentiæ
ſigna oſtenderit, tibi eum ad unitatem ſanctæ matris Eccleſiæ, quæ nunq; clau
dit gremium redeunti, benigne recipiendi concedimus facultatē, ſi uero in pti
nacia ſua perſeuerans, & brachium ſeculare cōtemnens, in poteſtatē tuam nō
uenerit, tibi in omnibus Germaniæ partibus eum ac omnes ipſius adhærētes,
& ſequaces etiā per edicta publica, ad inſtar illorum, qui olim in Albo præto
rio ſcribebantur, pro hæreticis, excōmunicatis, anathematizatis, & maledictis
publicandi, & ab omnibus Chriſtifidelibus tanq; tales euitari faciendi, conce
dimus ſimiliter facultatem. Et ut celerius & facilius morbus huiuſmodi exter
minetur, uniuerſos & ſingulos prælatos, & alias eccleſiaſticas ꝑſonas, tam ſe
culares q; quorumuis ordinum etiam mendicantiū regulares, necnon Duces,
Marchiones, Comites, Barones, ac quaſcunq; Cōmunitates, uniuerſitates, &
potentatus (præfato Maximiliano electo Imꝑatore excepto) autoritate noſtra
etiam ſub excōmunicationis latæ ſententiæ, & alijs infra dicendis poenis mo
neas & requiras, ut ſicut reputari cupiunt & haberi fideles, dictum Martinum
& eius adhærentes & ſequaces capiant, & ad manus tuas tranſmittant. Quod
ſi, quod abſit, quod nobis perſuadere non poſſumus, prædicti Principes, Cō
munitates, Vniuerſitates & potentatus, aut aliquis eorum, Martinum aut ad

Martinum hæreticum.

Inuocatio brachij ſecularis.

Adhærentes excōicandi.

Principes oēs excōicentur.

Interdictum

hærentes & ſequaces prædictos quomodolibet receptauerint, ſeu eidem Martino auxilium, cõſilium, uel fauorem publice uel occulte, directe uel indirecte ex quauis cauſa quomodolibet dederint, eorundem Principum, Communitatum, Vniuerſitatũ & potentatuum, ac cuiuſlibet eorũ ciuitates, oppida, terras & loca: Necnon ciuitates, oppida, terras & loca, ad quæ prædictum Martinum declinare contigerit, donec dictus Martinus ibidem permanſerit, & ꝑ triduum poſt, Eccleſiaſtico ſubijcimus interdicto, Mandantes nihilominus omnibus & ſingulis Principibus, Cõmunitatibus, Vniuerſitatibus & potentatibus prædictis, ultra præfatas pœnas, quo ad eccleſiaſticos & regulares prædictos, ſub priuationis eccleſiarum, monaſteriorum, & aliorum beneficiorũ eccleſiaſticorum, necnon inhabilitatis ad ea in poſterum obtinenda, priuatione quoq; feudorum, quo uero ad laicos, dempto prędicto Imperatore, infamię, inhabilitatis ad omnes actus legitimos eccleſiaſticæ ſepulturæ, priuatiõis quoq; feudorum a nobis & ſede apoſtolica, uel quibuſuis alijs etiam ſecularibus obtentorum, pœnis eo ipſo incurrendis, quatenus mandata requiſitionis & hortationes tuas ſine exceptione, contradictione & replicatione aliqua ilico exequantur, & a conſilio, auxilio, fauore & receptatione prædictis omnino abſtineant: obedientibus uero indulgentiam etiam plenariam, ſeu retributionẽ aliquam, aut gratiam arbitrio tuo concedendi, tenore pręſentium tibi tribuimus facultatem, nõ obſtantibus exemptionibus, priuilegijs & indultis iuramento, confirmatione apoſtolica, uel quauis firmitate alia roboratis, quibuſuis eccleſiaſticis, ſeu cuiuſuis ordinis & mendicantium regularibus eccleſijs, monaſterijs, ſiue locis, aut perſonis, etiam ſecularibus quomodolibet conceſſis, etiam ſi in eis caueretur expreſſe, quod excõmunicari, ſuſpendi, interdici nullo modo poſſint, cum irritantis decreti appoſitione, quibus eorũ tenores, ac ſi de uerbo ad uerbum præſentibus inſererentur, pro expreſſis habeñ. ad effectum præſentiũ ſpecialiter & expreſſe derogamus, & derogatũ eſſe uolumus: Cęteriſq; cõtrarijs quibuſcũq;. Datum Rhomæ apud S. Petrum, ſub annulo piſcatoris, Die. XXIII. Auguſti. M.D.XVIII. Pontificatus noſtri anno ſexto.

Infamiã ſecularibus irrogat & feudis priuat.

Plenarias dat indulgẽtias.

Ia. Sadoletus.

POSTILLA F. MARTINI LVTHERII ſuper Breue præcedens.

Prædicator monachus Martinum detulit.

QVIS dixit Põtifici me abuſum benignitate ſua, qua me per D. Hieronymũ citari fecit? cũ tempore huius dati Breuis, aut certe huius benignitatis abuſus, ego nõdum quicq; de citatione audierim, ut infra ſcies: ſed inſulſus aliquis Leucocorax in Germania meam uidens ſiduciam, iſta crocitauit.

Ante citationẽ ſcripſit libellos.

Item, quod in hæreſi pertinaciter poſt Hieronymianã citationem & monitionem perſtiterim, & alios libellos ediderim, eſt apertum mendaciũ, nõ ſolum enim ante datum huius breuis, ſed etiam ante datum monitorij, ceſſatum erat a libellis edendis meis, exceptis reſolutionibus, quas necdum citatus plene abſolueram. Sed ſatis indicat naſus, diſplicuiſſe defenſionẽ meam uulgarem quibuſdam cucullis, quibus cum non cederem, fingunt mihi Pontificem quendam de permanentia facti, de fama notoria & inexcuſabili, diuinantem. Iſte enim Leo decimus, quem illi fingunt, forte eſt inter rationem rei rationabilis & rei ratiocinantis natus.

Vltimo

Vltimo & omniũ ſuauiſſimũ, Breue hoc datum eſt. xxiij. Auguſti, ego autẽ
citatus & monitus fui ſeptima Auguſti, & ſic intra datum Breuis & citationẽ
cucurrerũt. xvj. dies. Calculũ pone lector, & inuenies D. Hieronymũ epiſco-
pum Aſculenſem, uel ante mihi inſinuatam citationem, aut intra decimumſe-
xtum diem poſt inſinuatam, proceſſiſſe contra me, iudicaſſe, damnaſſe, decla-
raſſe. Si nunc quæram, ubi tunc ſexaginta illi dies mihi dati in citatione mea
qui inceperunt a ſeptima Auguſti, finiebantur autem circiter ſeptimam Octo
bris? Eſt iſte mos & ſtilus Rhomanæ curiæ, ut eadem die citent, moneant, ac
cuſent, iudicent, damnent, declarẽt, præſertim tanto ſpacio abſentem & igno-
rantem? Quid reſpondebunt, niſi ſeſe oblitos, & elleboro purgandos fuiſſe,
quando hoc mendacium adornare parabant?

Breue poſt citatione .xvi. diebus datũ.

In fine, mi lector, accipe fidele meum monitorium, utrunq; ceſſerit meis pro
poſitionibus, & quantumcunq; indulgentias eleuauerint, ne in meam ſtulti-
ciam aliquando cadas, moneo. Ego enim uere mihi donari merita Chriſti per
indulgentias aliquando credebam. Atq; hac ſtulta opinione procedẽs, docui
& iactaui in populum, quandoquidẽ tantæ res eſſent indulgentiæ, non licere
eas relinquere, uiles & contemptas habere, non aduertẽs omnium Bardorum
bardiſſimus, quod eo ſermone, pene præceptum ſalubre, aut certe conſilium
neceſſarium facerem, ex permiſſionibus, licentijs, relaxationibus. Huc enim
me perpulit ſenſus meus, opinionum & extrauagantium male lucidis uerbis
deceptus. Erraui, teſtis lector: Reuoco, teſtis lector. Poſtꝗ autem receptis ocu
lis uiderem, ab omnibus doctoribus, una ſententia, tradi, indulgentias melius
omitti ꝗ redimi, & feliciores eſſe eos, qui per ſe ſatiſfaciunt, ꝗ qui indulgẽtias
redimunt: Eſſeq; indulgentias aliud nihil, ꝗ relaxationes bonorum operum,
quibus ſatiſfactio impletur, mox uidi, procliui ſequela, eas poſſe cõtemni, im-
mo ſaluberrimum eſſe conſiliũ, ut relinquantur & uiles habeantur. porro con
temnere, relinquere, uilia ducere, ſacroſancta, precioſiſſima, inæſtimabiliaq;
merita Chriſti (id eſt, indulgentias) horrendum ſonabat, ac non tam conſilij
ꝗ furentis impietatis uerba iudicabantur. Ad hæc perurgebat, ꝙ indulgentiæ
ſine nomine meritorum Chriſti uiliſſimæ eſſent, ſoloq; titulo meritorũ Chri-
ſti, rerum omnium precioſiſſimæ fierent, ac ſic ſacroſancta, heu, incomparabi-
lia merita Chriſti, ad turpiſſimam fœdiſſimamq; ſeruitutem quæſtus prætexe-
rentur. Quis enim Chriſtianorũ ſi audiat uel nominari, nedum exhiberi, uul-
nera, ſanguinem, labores dulciſſimi ſaluatoris ſui, nõ uitam quoq;, nedum pe-
cunias prodigeret, idq; cum gaudio? At quo rurſum dolore cruciaberis, ſi hæc
omnia non niſi in teterrimum quæſtum ſeruire uideris, ac non uno Iuda, nec
ſemel, ſed innumeris Iudis, ſingulisq; momentis uendi, reuendiq; Chriſtum?
Igitur non te fallat nomẽ Chriſti, recordare prædictũ eſſe, multos uenire pſeu
dochriſtos in nomine Chriſti, tantaq; prodigia & ſigna daturos, ut in errorem
ducant, ſi fieri poteſt, etiam electos. Sit mea propoſitio falſa, ſint merita Chri-
ſti theſaurus indulgentiarum. Sed cogita quod hinc ſequi neceſſarium eſt, &
dicere te oportet: Merita Chriſti relinquenda, & uilia ducenda eſſe, feliciores
eſſe eos, qui merita Chriſti non redimunt, ꝗ eos qui deuotiſſime eadem quæ-
runt: Et cum merita Chriſti, ꝗ maxime natura ſua, ad bona opera impellãt, in
indulgentijs tamen ſibijpſis pugnantia, bona opera relaxant, & quod natura
ſua uoluntateq; dei faciunt, id uolũtate Papæ ſoluunt. Feci quod debui, lector
ſi deinceps erras, ſine mea culpa erras. Vale.

Per indulgẽtias merita Chriſti donari reuocat.

Cõtemni debẽt indulgentiæ.

Merita Chriſti ad fœdiſſimã ſeruitutẽ quæſtus prætexunt.

Indulgẽtiarij ceu Iudas uẽdũt Chriſtũ.

REVERENDISS: IN CHRISTO PATRI ET DOMIno Thomæ Tit. ſancti Sixti presbytero Cardinali, ſanctę ſedis aplicę p Germaniã de latere Legato &c. in Chriſto metuẽdo & colẽdo.

Epiſtola ad Card. tit. ſancti Sixti.

Cardinalis p amicos a uero flectere nitĩ Lutherũ.

De irreuerentia i ſũmũ põti. petit ueniã

Reuocare cõtra cõſciẽtiã non uult.

Rõnem petit

Cupit eccleſiam ſequi.

SAlutem & omnem benedictionẽ ſui. Reuerendiſſime in Chriſto pater iterum uenio, ſed per literas, dignetur reuerendiſs. P. T. me clemẽtiſſime audire. Egit mecũ reuerendus mihi & dilectiſſimus pater meus in Chriſto uicarius noſter Ioãnes Stupitius, ut humiliter ſentirem, & ſenſum meũ ſubmitterem, cõmendauitq; ac perſuaſit P. T. reuerendiſſimã mihi eſſe gratioſiſſimã, ita ut res ipſa & nuncius pariter eximie me lætificarent. Eſt enim homo hic talis & tantus in oculis meis, ut nullus ſit in mundo, cui libentius audirem & obſequerer. Nec minus egit dulciſſimus meus frater magiſter Venceslaus Lyncus, eadem de reuerendiſs. P. T. mihi referens, qui ab ineunte ætate pari mecum ſtudio adoleuit. Breuiter, non potuit reuerendiſs. P. T. fortius & dulcius me mouere, q̃ his duobus uiris mediatoribus, quorum uterq; in ſolidum me habet in manu ſua. Tanta eſt tua ſimul & humanitas & prudentia qua uideo tuam reuerendiſs. paternitatem non mea, ſed me quærere, cum potuiſſet ſola poteſtate in me dominari. Itaq; iam timor meus ſenſim tranſit, immo mutatus eſt in ſingularem erga reuerendiſſimam paternitatem tuam amorem, & ueram filialemq; reuerentiam. Nunc reuerendiſſime in Chriſto pater, fateor, ſicut & alias faſſus ſum, me fuiſſe certe nimis (ut dicũt) indiſcretũ, acrem & irreuerentem in nomen ſummi Pontificis. Et licet acerrime fuerim in hanc irreuerentiam prouocatus, tamen meum fuiſſe nunc intelligo, modeſtius, humilius & reuerentius hanc materiam tractare, & non ita reſpondere ſtulto, ut ei ſimilis efficerer, de quo ſynceriſſime doleo, & ueniam peto, & per oĩa pulpita in uulgus promulgabo, ſicut & ſæpius iam feci, daboq; deinceps operam, ut alius ſim, & aliter loquar, deo miſerente. Immo promptiſſimus ſum, atq; faciliime promitto, me poſthac materiam de indulgentijs non tractare, atq; his finitis quieſcere, modo illis quoq; modus imponatur, aut ſermõis, aut ſilentij, qui me in hanc tragœdiam ſuſcitauerunt. Cæterum mi reuerẽdiſſime in Chriſto, ac iam dulciſſime pater, quantum ad ſententiæ ueritatẽ pertinet, libentiſſime omnia reuocarem, tam tuo q̃ uicarij mei iuſſu & conſilio, ſi ullo modo cõſcientia mea permitteret. Ego enim ſcio nullius præcepto, nullius cõſilio, nullius gratia me tantũ debere permittere, ut aliquid contra cõſcientiã dicam aut faciam. Deinde narrationes diui Thomæ & aliorum tantæ non ſunt, ut mihi in hac quæſtione ſatiſfaciant, cum dedita opera contra eas diſputarim, ut optime perlectas & percognitas, uiſæ enim ſunt non ſatis firmo niti fundamento. Hoc autem unum ſupereſt, ut meliori ſuperer ratione, quæ eſt: Si uocem ſponſæ audire merear, hanc enim, certum eſt, uocem ſponſi audire. Ideoq; omni humilitate ſupplico, reuerẽdiſſima paternitas tua dignetur ad ſanctiſſimũ dominum noſtrũ Leonẽ decimũ iſtã cauſam referre, ut p eccleſiã hęc dubia determinata, ad iuſtã uel reuocationẽ uel credulitatẽ poſſit cõpelli. Nihil eñ aliud cupio, q̃ eccleſiã ſequi. Nã mea ſup dubijs & indeterminatis reuocatio qd faciat, ignoro, niſi q̃d merito mihi obijci poſſe timeo, me nec qd aſſeruerim, nec qd reuocarim, ſcire. Suſcipiat reuerẽdiſſima paternitas tua hãc hũilitatis & ꝓnitatis meæ ſupplicationẽ, & in filij uicem clemẽter cõmẽdatũ me habere digneť.

Reuerendiſs. p. t. deditus filius, F. Martinus Lutherius Auguſtinianus,

Reuerendiſs.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ET DOmino Thomæ tit. ſancti Sixti, presbytero Cardinali, ſanctæ ſedis apoſtolicæ per Germaniam de latere Legato &c. in Chriſto metuendo & colendo, F. Martinus Lutherius ſalutem, & ſeipſum.

VIdit reuerendiſs. p. t. reuerendiſs. in Chriſto pater, uidit inquã, & ſatis cognouit meam obedientiã, qua ꝑ tantũ iter, ac per tot pericula, imbecillis corpore, & pauperrimus ſumptu huc me cõtuli. Et ad mandatũ ſanctiſſimi dñi noſtri Leonis. x. corã reuerendiſs. p. t. comparui & me obtuli. Præterea ædito libello Reſolutionũ, me & omnia mea ſub pedibus ſuæ ſanctitatis proieci, expectãs accepturuſq; quicquid ſiue damnanti ſiue approbanti uiſum fuerit. Et plane nihil me omiſiſſe mihi conſcius ſum, quod ad deditũ obedientemq; eccleſiæ filiũ ꝑtinere poſſit. Quare fruſtra hic tempus terere nolo neq; poſſum, quia & ſumptus deficit, & patribus his Carmelitis ſatis ſuꝑq; fuerim & ſim oneroſus, maxime cũ reuerẽdiſs. p. t. mihi uiua uoce mandarit, ut ſi nollẽ reuocare, non redirẽ in cõſpectu reuerendiſs. p. t. Reuocare ꝗd & quantũ ualeam, prioribus literis ſignificaui. Itaq; nũc abeo, & alio me loco prouiſurus migro. Et quanq; mihi conſultum eſt ab his etiam, qui uel maiores me mouere poſſunt, ut a reuerendiſs. p. t. immo a ſanctiſſimo domino noſtro Leone. x. male informato, ad melius informandum (ſcio enim quod principi noſtro illuſtriſſimo gratum facturum appellando magis, ꝗ reuocando) appellem: tamen quantum in me fuiſſet, non appellaſſem. Primum, quod mihi non uideatur neceſſaria appellatio, uel commiſſio ad partes. Cum ego (ut dixi) oĩa in iudicium eccleſiæ retulerim, & non niſi ſententiam eius expectem. Quid enim ultra facere debeo, aut facere poſſum? Neq; enim me reo, aut reſponſore opus eſt, qui non quid ego dixi, ſed quid eccleſia dictura ſit, attẽdo, nec aduerſarius cõtendere, ſed diſcipulus audire uolo. Deinde, quod mihi pene perſuaſum eſt, hanc cauſam reuerendiſs. P. T. eſſe moleſtam, & appellationem gratiſſimam: ideoq; ſicut non mereor, ita nec timere habeo cenſuras. Et ſi ego dei gratia talis ſim, ut cenſuras longe minus timeam ꝗ errores & malam in fide opinionem, ſciens quod cenſura non nocet, immo prodeſt, ſi ſana fides & ueritatis ſenſus mecum fuerit. Quare per Chriſti uiſcera, & inſignem tuam mihi exhibitam clementiam, rogo, dignetur hanc meam obedientiam hucuſq; præſcitam & completam gratioſe agnoſcere, & ſanctiſſimo domino noſtro Papæ benigniter commendatam facere. Atq; hanc meam abitionem & appellationem pro mea neceſſitate & amicorũ autoritate paratam boni conſulere. Nam eorum uox & ratio mihi inſuperabilis eſt hæc: Quid tu reuocabis? Nunquid tua reuocatiõe nobis legem fidei ſtatues? Damnet eccleſia prius, ſi quid damnandum eſt, & eius tu iudicium ſequere, non illa tuum ſequatur iudicium, atq; ita uictus cedo. Valeat itaq; reuerendiſſima paternitas tua in Chriſto, mihi obſeruãdiſſima. Ex Carmelo Auguſten. die ſancti Lucę euangeliſtæ. M. D. XVIII.

Obediẽs eſt.

Proteſtatiõe nõn eſt opus Lutherio.

Cenſuras minus timet ꝗ errores.

Reuocatione ſua nouũ faceret articulum.

Reuerendiſs. p. t. deditus filius, F. Martinus Lutherius Auguſtinianus.

Appellatio ad papam.

IN NOMINE DOMINI

Amen. Anno a natiuitate eiuſdem M. D. XVIII. Indictione, VI. die uero ſabbati, XVI. menſis Octob. Põtificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & dñi noſtri, domini Leonis diuina prouidẽtia Papæ. X. anno. VI. In mei notarij publici, teſtiumq; infra ſcriptorũ ad hoc ſpecialiter uocatorũ & rogatorũ præſentia, perſonaliter conſtitutus reuerendiſs. pater, dominus Martinus Lutherius Auguſtinienſis, ſacræ Theologiæ profeſſor, eiuſdemq; in Vuittenbergẽſi ſtudio, Brandenburgenſis diocesis, Lector ordinarius principalis, principaliter pro ſeipſo tenens & habens in manibus ſuis quandam prouocatiõis & appellationis papyri ſchedulam, iuxta cuius continentiam & tenorem ſe, ut aſſeruit a quadam cõmiſſione, a prælibato ſanctiſſimo domino noſtro Papa nõ bene informato, ad eiuſdem procuratoris fiſcalis inſtantiam ſignati, ac prætenſis iudicibus & citationibus, ac omnibus & ſingulis inde ſecutis & ſecuturis, necnõ a quolibet grauamine futuro uelle dixit prouocare & appellare, quam in medium exhibuit, ac in cõtinenti iuxta eiuſdem continentiã ad prælibatũ ſanctiſſimum dominũ noſtrũ Papam, eiuſdemq; ſanctam ſedem apoſtolicam prouocauit & appellauit, Apoſtolos petijt, ſe ſubmiſit, proteſtatus fuit, omniaq; & ſingula alia fecit, contenta in eadem ſchedula, cuius quidem ſchedulæ appellationis & prouocationis tenor, de uerbo ad uerbum ſequitur, & eſt talis.

CVm appellationis remedium in ſubſidium & releuamen oppreſſorum a iuris conditoribus ſit adinuentum, & non ſolum ab illatis, uerum etiã ab inferendis & inferri cõminatis grauaminibus & iniurijs, iura appellare permittant. Idcirco ego frater Martinus Lutherius Auguſtinienſis, ſacræ Theologiæ profeſſor, eiuſdemq; in Vuittenbergẽſi ſtudio, Brandenburgenſis diocesis, lector ordinarius principalis, principaliter & pro me ipſo corã uobis notario publico, tanq; publica & autentica perſona, a teſtibus hic præſentibus, animo & intentione prouocandi & appellandi, Apoſtoloſq; petendi & recipiendi, dico & propono: Quod cũ in materia indulgentiarũ uariæ & incertæ ſint opiniones doctorum, tam Canoniſtarum, q; Theologorũ, nec in his uſq; hodie aliquid certum & determinatum habeat eccleſia. Niſi quod ex c. quod autem. &c. cum ex eo. alijſq; quibuſdam clarum eſt, indulgentias eſſe remiſſiones ſatiſfactionis pœnitentialis a ſuo iudice impoſitæ. Satiſfactio autem eſſe aliud non poteſt, q; optima illa opera, oratio, ieiunium, eleemoſyna, ut eſt una omniũ Theologorũ & totius eccleſiæ concors ſententia. Et ex c. Abuſionibus. in gloſſ. ſuper uerbo, mendaciter, clare patet, quod per indulgẽtias non extrahuntur animæ de purgatorio, eo quod ſunt diuino iudicio reſeruatæ. Nec ſatis conſtat, nec per eccleſiam determinatum eſt, quid ſit, & quantum ualeat modus ille ſuffragij, per quem conferuntur indulgentiæ defunctis, præſertim cum non tantum pœnæ, ſed & culpæ quoq; remittantur in purgatorio, ut dicitur diſt. xxv. Qualis. Culpas autem remitti a ſolo deo, certum eſt, per infuſionem gratiæ, quæ per indulgentias infundi non poteſt. Deinde in his quæ ſunt dubia & opinabilia, non ſolum eſt licitum diſputare, & contradicere ſapientem ſapienti (maxime uero in his quæ nõ ſunt præcepta, nec conſulta, nec neceſſaria ad ſalutem) uerumetiam alteram contradictionis partem pertinaciter aſſerere, periculoſum, & per ſpiritumſanctũ prohibitum eſt: ubi dicit apud Ioannem in epiſtola: Probate ſpiritus, utrum ex deo ſint. Et apud Paulũ Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Ita ut & eccleſia eodem ſpiritu rectore præce

Incertę opiniones de idulgentijs.

Indulgẽtiarum materia ſummatim.

Modus ſuffragij non explicatus.

In dubijs periculoſũ eſt alterã ptẽ aſſerere ptinaciter.

re præce

re præceperit in Cle.c. Abuſionibus, ut non permittantur quęſtores propone-
re populo aliud, ꝙ quod in eorum literis continetur. Quibus iuribus, immo
præceptis nixus, diſputandam hanc materiam ſuſcepi, motus immodeſtiſſi-
mis declamationibus, nimiumꝗ indiſcretis promulgationibus, quibus indul
gentias diuulgabant quidam in noſtris regionibus apoſtolici (ut aſſerebant)
cōmiſſarij & quæſtores, ita ut ſub indulgētiarum prætextu, inauditas auaritię,
& ſcandaloſas machinas exercerēt in grauiſſimum Rhomanæ eccleſiæ & Cla-
uium eccleſiaſticarum ludibrium & contemptum, reuerentiæꝗ apoſtolicæ ſe-
dis non mediocre detrimentum. Deniꝗ in ſeductionem populi, noua dogma
ta moliti ſunt, ut auderēt uerbis male ſobrijs docere, & libellos in uulgus æde-
re, indulgentias eſſe ſemper indulgentias, hominem conſequi gratiam dei iu-
ſtificantem, donum ſcilicet inæſtimabile pro uenijs uenundantes. Et alia quæ
paſſim oſtēdit libellus eorum, qui Inſtructio ſummaria uocatur, abſurdiſſimis
& falſis propoſitionibus plenus, ad ſui ſuorumꝗ autorum ignominiam. Et li
cet ego non de fide, non de moribus, non de præceptis dei aut eccleſię ſed de in
dulgentijs (ut dixi) diſputarem, quæ nec de præceptæ, nec conſultæ, nec meri-
toriæ ſunt, ita ut ſine his nihilominus eccleſia Chriſti bene, & forte melius, ha
beret, pluribuſꝗ meritis (quæ per illas remittuntur) ſalui fierent fideles, immo
expreſſe fateantur doctores etiam Scholaſtici, Melius eſſe per ſeipſum ſatiſfa-
cere, ꝙ indulgentias redimere. Deinde ſic diſputaui, ut totā hanc diſputationē
ſubmitterem, non ſolum Eccleſiæ, ſed etiam cuiuſꝗ melius ſentientis iudicio.
In primis uero ſanctiſſimo in Chriſto patri & domino noſtro, domino Leoni
decimo Papæ moderno, ut in epiſtola mea reſolutionibus meis præmiſſa, cla-
re patet. Ac ita res dubias, liberas, opinoſas, non determinatas, nec neceſſarias
ad ſalutem, tractaui diſputandi gratia, ut nulla prorſus eſſe poſſit iuſta cauſa,
& occaſio citandi me, aut in ius trahendi, & merito debuerim a moleſtijs etiam
inuidorum & malignorum tutus & quietus uideri (quandoquidem de rebus
ſerijs, neceſſarijs, diuinis diſputātes ſecuri ſunt) Nihilominus quidam Mam-
monæ cultores, & lucri mancipia inquieta, in ouibus Chriſti non paſcua, ſed
lac & lanam tantummodo quærentes, timenteſꝗ ne huius diſputationis occa
ſione fideles Chriſti eorum lucroſas & auariſſimas inſidias intelligerēt, ac ſic
quæſtus ipſorum, ſicut dignus eſt, funditus periret, exarſerunt ſicut ignis in
ſpinis. Atꝗ cum ipſi ſic indulgentias non ſolum indiſcrete, ſed & ſubdole in
fraudem animarum quoꝗ, ac longe lateꝗ a mente ſummi Pontificis, ſacriſꝗ
Patrum decretis prædicando aberrarent, etiam hoc mali adiecerunt, ut friuo-
lis quibuſdam & mendacibus delationibus, pro auaritia ſua & tyrannide im-
pia coloranda, adeo me apud ſanctiſſimum dominum noſtrum, dominum Le-
onem.x. Papam &c. & eximium uirum dominum Martinum de Peruſijs, ſuę
ſanctitatis procuratorem fiſcalem, fœdauerunt & odioſum fecerunt, & tandē
exacuerunt & exaſperauerunt, ut dictus D. Martinus ad importunam eorum
inſtantiam, cauſam cōtra me, tanꝙ de hæreſi ſuſpectum, & in eccleſiaſticę po-
teſtatis iniuriam, uilipenſionem, diminutionem, clauiumꝗ irreuerentiam ma
chinatum, reuerendiſs. in Chriſto patribus, domino Hieronymo de Ghinu-
tijs, epiſcopo Aſculanenſi, auditori Cameræ &c. & Sylueſtro Prierati ordinis
Prædicatorū, palatij apoſtolici magiſtro, cōmitteret: Quinimo per illum ipſi
potius extorſerunt. Qui quidem iudices & auditores, cum mihi (ſalua ſemper
eorum reuerētia) ſuſpecti ſint, quod ipſe reuerendus pater Sylueſter, alias con
tra me exacerbatā affectionē ſuā, abunde oſtēderit in dialogo, quē cōtra meas

Cōmiſſarij ludibriū pontificis agunt.

Noua dogmata.

Indulgentiæ res friuola, nec præceptę nec conſultæ

Nō bonū redimere idulgentias.

poſitiones ædidit, in quo ſuæ opinioni plus æquo affectus me hęreticum & inſanum, multiſq; alijs nominibus criminum iudicauerit & damnauerit. Deinde ſuis fratribus, quos hæc res principaliter tangit, uerisimiliter præſumit plus ꝗ̃ cauſæ fauere, atq; ita fieret, ut ꝑ ipſum aduerſarij ipſimet in ſua cauſa iudices fierent. Et ipſi Thomiſtæ, licet ſibijpſis cōtra me non cōſtantes, ſæpius tamen inuenti ſunt, pro ſuis opinionibꝰ maiora & alia tentaſſe, ꝗ̃ cuiuſq; merita poſtulaſſent, & æquitas iuris pateretur. Deniq; cum idem reuerendus pater ſolū in ſcholaſtica Theologia ſit inſtitutus & enutritus, parumq; in ſcripturis ſanctis (ut apparet ex ſuis ſcriptis uarijs) exercitatus; Et hæc materia iudices quærat, in ſacris literis & eccleſiaſticis patribus inſtructiſſimos, nō præſumi poteſt eum uel poſſe recte iudicare. Reuerēdus uero in Chriſto pater, dominus Hieronymus, epiſcopus &c. merito timetur alteri collegæ ſuo adhærere (quod pace ac reuerentia ac citra iniuriā dictum uolo) & qui patri Syluestro ob profeſſionis Theologicæ nomen, facile iudiciū redderet, atq; ipſe qui in cauſis alijs ciuilibus & huiuſmodi ſatis idoneus eſſet. Hæc autē cum ſint de fide & hæreſi (ut aduerſarij dicunt) extra ſuæ profeſſionis modum eſſe ſatis intelligatur, atq; ideo mihi utriq; ſuſpectiſſimi. Me citari fecerunt, & citauerunt ad comparendum perſonaliter Rhomæ, in loco mihi omnium ſuſpectiſſimo, & non tuto, cum omnibus conſtet, quantum, & in ꝗ̃ multos ſæuitum ſit, qui ſe Rhomæ crediderunt, etiam habentes ſaluum conductum. & luce meridiana clarius ſit, ipſum etiam optimum Pontificem ſanctiſſimū dominū noſtrum Leonem. x. ac multos alios reuerendiſſimos dominos Cardinales ſæpius in periculo mortis fuiſſe, nec ſatis tuto ibidē uiuere; Vt iuxta Eſaiam de Rhoma fere dici poſſit Iuſti habitauerunt in ea, nūc autem homicidæ. Atq; ſi ꝗ̃maxime Rhomæ oīa tuta & ſalua forent, tanti tamen itineris prolixitas imbecillitati corpuſculi mei

Inſidiæ tēdūtur Lutherio

prorſus impoſſibilis eſt, tot etiam pericula maris, & maxime omnium inſidiæ aduerſariorum, quæ tantæ ac tam multæ ſunt, ut omnino mihi per magnates & principes utriuſq; ſtatus conſultum ſit, & pro certo denunciatum, ne ullo pacto muros Vuittenbergæ egrederer, certiſſimos ſcilicet ſeſe noſſe, aut ferri, aut ueneni inſidias paratas. Atq; cum ſim de ordine mendicantium, nihil proprij habens, & ſub obedientia alterius uiuens, ipſa ſane paupertate abunde cōparere prohiberer. Cum itaq; metu huiuſmodi iuſtiſſimo, & qui in conſtantem uirum cadere poteſt, & cauſis his iuſtiſſimis impeditus, Rhomam ire non poſſem, ſollicitaui per illuſtriſſimū principem Fridericū, ſacri Rhomani imperij electorē, Saxoniæ ducem, Turingiæ Lantgrauiū, Miſnæ Marchionē potentiſſimū, ut a Sed. apoſtol. cauſa uiris aliquibus doctis, probis & honeſtis cōmitteretur, in partibus, in loco tuto, coramquibus & ibidem comparere & omnia

Cōmiſſionē cauſæ petit.

facere, quæ iuſtitia ſuadet, paratiſſimus eſſem. Quod cū ſanctiſſimus in Chriſto pater & dominus, dominus noſter Leo. x. ut cuius clemētia, & ueritatis & iuſtitiæ obſeruantia per totum orbem digniſſime celebraī, per aduerſarios ſuę cauſæ timentes, ut in perſonam reuerēdiſſimi in Chriſto patris & domini, domini Thomæ, tit. ſancti Sixti, presbyteri & Cardinalis, ſanctę ſedis apoſtolicę per Germaniam de Latere Legati, transferretur, ſperantes, quod cum idem reuerendiſſimus dominus &c. de ordine eorū fuerit, ruinoſæ, & ægræ ſuæ cauſæ facilius hoc ingenio mederenī. Qui quidē reuerendiſſimus dominus &c. & ſi ſuſpectus merito uideri poterat, quod de parte & opinione aduerſariorum ſit, & alijs quibuſdā uerisimilibus cauſis; Tamē ut eſt uir oībus modis doctiſſimꝰ & humaniſſimus, primum paterne quidē & clemēter ſeſe mihi exhibuit, meq;

Aduerſarij curarūt dño Card. cōmittēdā cauſam

ſuſcepit. Sed deinceps mihi (ut ait) conſulere uolens, ſimpliciter inſtabat, & ur
gebat ad reuocationem meorum dictorum, anteꝗ̃ diſcuterentur & determina
rentur, reiecta & poſthabita omnium proteſtatione honeſtiſſima, quod uideli
cet paratus eſſem, uel publice denuo reſpondere, uel priuatim in ſcriptis ratio/
nem reddere, & oĩa mea ſubijcere, in primis iudicio ſanctæ eccleſiæ Rhoma/
næ, deinde illuſtribus ſtudijs, Baſilieñ, Friburgeñ, Louanienſi, ac ſi opus eſſet
etiam, antiquæ illi ſtudiorum parẽti, & in theologicis rebus præ cæteris uti flo/
rentiſſimæ, ita zeloſiſſimæ uniuerſitati Parrhiſienſi. His omnibus poſthabitis — *Docere noluit Cardinal.*
& ſpretis, nec ſaltem docere uoluit, aut oſtendere, in quibus, & qua ratione er/
raſſem, ut cognitum errorem reuocarem: Niſi quod duos articulos mihi oppo
ſuit, ad quos me ſatis abunde reſpondiſſe confido, ut in ſcriptis ad eundem re/
uerendiſſimũ dominum datis, uideri poteſt. Sed ſimpliciter & nude me ad re/ — *Ad reuocationem urget.*
uocationẽ adigere uoluit, minando mihi, quod niſi uel hoc facerem, uel Rho/
mæ in quodam termino penſo, in citatione per ſupradictos prætenſos iudices
præfixo, comparerem, me & omnes mihi adhærentes & fauentes, ſententia ex
cõmunicationis innodare, ac cæteros quoſcũꝗ, ad quos me declinare contige
rit, Eccleſiaſtico interdicto ſupponere uellet. Super quibus omnibus ſeſe man
datum ſufficiens a ſede prędicta habere dixit. Ex quibus me grauatum læſum/
ꝗ & oppreſſum ſentio, cum & hodie fatear, ſolummodo me diſputaſſe, & om/
nia ſub pedibus ſanctiſſimi domini noſtri Leonis decimi ſubieciſſe, ut occi/ — *Appellat Leonem.*
dat, uiuificet, reprobet, approbet, ſicut placuerit. Et uocem eius, uocem Chri
ſti in ipſo præſidentis agnoſcam. Et legitime proteſtor, me nihil dicere aut
ſapere uelle, quod non in & ex ſacris literis & Eccleſiaſticis patribus, ſacriſꝗ
Canonibus probari poteſt, ut in libro reſolutionum mearum uideri poteſt.
De quo denuo proteſtor, ſicut alias ſæpius proteſtatus fui, idcirco a præfato — *Proteſtatio.*
ſanctiſſimo domino noſtro Papa non bene informato, eiuſꝗ prætenſa com/
miſſione ad ſupradicti domini procuratoris fiſcalis inſtantiam (ut præfertur)
ſignata, ac a prætenſis iudicibus & citatione ſupradicta, ac prætenſo proceſſu
contra me forſitan inſtituto & inſtituendo, & omnibus inde ſecutis & ſecu/
turis, & quolibet ipſorum, necnon a quolibet futuro grauamine, quod mihi
ex eo uenire poterit, ad ſanctiſſimum dominum in Chriſto patrem & domi
num noſtrum, dominum Leonem diuina prouidentia Papam decimum, me
lius informandum prouoco & appello in his ſcriptis: Apoſtoloſꝗ primo, ſe/ — *Ad papã melius informãdum.*
cundo, & tertio, inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime mihi dari peto, ſi quis
ſit, ꝗ mihi dare hos uoluerit & potuerit, & præſertim a uobis domino Nota/
rio, teſtimoniales, ſubijciens me, mihiꝗ adhærentes & adhærere uolentes in
his protectioni ac defenſioni præfati ſanctiſſimi domini noſtri Papæ melius
informandi. Et proteſtor de proſequendo hanc meam appellationem ſuis
temporibus & locis congruis per uiam nullitatis, & alias prout melius po/
tero optime, mihi reſeruata facultate addendi, minuendi, mutandi, corrigen/
di, & in melius reformãdi, omniꝗ alio iuris beneficio ſemper ſaluo. Super
quibus omnibus & ſingulis præmiſſis, prælibatus reuerendus pater D. Marti
nus Lutherius, ſacræ Theologiæ profeſſor, & appellans, ſibi a me Notario pu
blico infra ſcripto, loco Apoſtolorũ teſtimonialiũ unũ uel plura, publicum ſeu
publica fieri, atꝗ confici petijt inſtrumentum & inſtrumenta. Acta fuerunt
hæc Auguſtæ, & ibidem in monaſterio ordinis fratrũ Carmelitarũ, ſub anno,
indictione, die, menſe & Pontificatu, quibus ſupra, præſentibus ibidẽ honora
bilibus uiris dominis Venceslao Steinbeiſꝫ, & Bartholomæo Vꝛꝫmair, preſ/

byteris

byteris Auguſtenſis diœceſis, teſtibus ad præmiſſa uocatis atq; rogatis.

Et ego Gallus Kunigender de Herbrachtigen, laicus Auguſtēſis diœceſis, publicus ſacris apoſtolica & imperiali autoritatibus Notarius, quia ſupradictæ ſchedulæ appellationi, exhibitioni, prouocationi, ſubmiſſioni, Apoſtolorum petitioni, proteſtationi, omnibuſq; alijs & ſingulis præmiſſis, dum (ſicut præmittitur) fierent & agerentur, una cum prænominatis teſtibus, pręſens & perſonaliter interfui, eaq; oĩa & ſingula ſic fieri uidi & audiui. Idcirco hoc præſens publicum inſtrumentũ, manu mea propria ſcriptum, exinde cõfeci, ſubſcripſi, publicaui, & in hanc publicam formam redegi, ſignoq; & nomine meis ſolitis & conſuetis ſignaui, in fidem & teſtimoniũ omniũ & ſingulorum præmiſſorum rogatus & requiſitus.

IN STVDIO LIPSENSI DISPVTABIT ECCIVS PROPOSITIONES infra notatas, contra D. Bodenſteyn Carleſtadiũ, Archidiaconũ & doctorē Vuittenbergēſem, AN. XIX.

REVERENDISSIMO in Chriſto patri, ac illuſtri principi D. Matthæo S.S. Rho. eccleſiæ, Tit. S. Angeli Cardi. coadiutori Salisburgi, domino ſuo pientiſſimo, Ioannes Eccius paruus Theologus S. D. cũ paratiſſima obſequiorum oblatione. Non pręterit te reuerendiſſime pater, ac optime princeps, quomodo dominus Bodenſteyn, archidiaconus Vuittēbergeñ. ſuperiori Maio, concluſiones felle plenas & mordaciſſimas, calchographorũ opera, contra me ſparſerit, ob id quod ad reuerendũ dominũ meum, D. Gabrielē, epiſcopũ Eiſtettenſem digniſſimũ, adnotationes quaſdã priuatim ſcripſerã in aliquot ꝓpoſitiões domini Martini Lutherij Auguſtiniani Vuittenbergeñ. in materia ſacramenti pœnitentiæ, cui ego ꝑmodeſte reſpondi. Ac ne mordētes inuicem, cõſummaremur ab inuicem, ut diuus Hieronymus ad Ruffinũ ait, ꝓpter etiã ſcandala uitanda, quæ ex amarulētis libellis diſſeminatis oriuntur, obtuli me uelle ſtare iudicio ſedis apoſt. ad quã omnis cauſa fidei merito referri debet, ut Gelaſius, Symachus &c. docuere. Iudicio item obtuli ſtudij Rhomani in Italia, Parrhiſini in Gallia, Colonieñ. in Germania. At ille diſputationē refugiens (quod qui faciant, A. Auguſtinus contra Fauſtũ explicat) mea quoq; abuſus modeſtia, alterum libellum ædidit, in quo me denuo cõuitijs onerat, ac ſi hoc maieſtatis theologicæ eſſet, cõuitijs ac iniurijs ſæuire. Quem etſi remordere poſſem, ſi uellem, & ut beatus Hiero. ad Domnionem contra Vaſrum monachum ait, poſſem genuinũ dentem læſus infigere: At diui Auguſtini & eiuſdem beati Hiero. ſecutus conſilium, peperci ſibi, peperci mihi, peperci nomini Chriſtiano. Et d. Martinum Lutherium Auguſtæ adiens ſciſcitabar ex eo, cur ſuus propugnator mecum non expectaſſet ſedis apoſto. & laudatiſſimorum ſtudiorum iudicium? Qui itineris difficultates

& expenſas

& expenſas cauſatus, Lipſenſe ſtudiū mihi obtulit Carleſtadio uicinū, in quo cōuenire deberemus ad diſputandū, Idem mihi ex Vuittenberga Carleſtadio placere reſcripſit. Cui ego perlibēter aſſenſum præbui, ita om̄ino nihil coram doctiſſimis felicis ſtudij Lipſeñ. patrib⁹ mihi & ueritati timeo. Quare illuſtriſſimo principi & domino D. Georgio Saxoniæ duci &c. principi clementiſſimo, eiuſdem ſtudij patrono, humiliter ſcripſi, ut ſua illuſtris. D. fauorabilē huic negocio præbeat aſſenſum. Scripſi & almæ uniuerſitatis & facultatis theologicæ conſilio, quibuſuis precibus rogando & ſupplicādo, ut onus audiendi & inter nos iudicandi, uter rectius de fide ſentiat, ſuſcipere dignentur. Nam pulcherrimum arbitror, pro ueritate fidei, & quam ſedes beati Petri ſequitur & docet (ut Iulius Papa præcepit) in arenam deſcendere. Cathedram em̄ beati Petri cum S. Cypriano nō deſero, quod ibi ſolū incorrupta (ut Hiero. ait) patrū ſeruatur hæreditas, quæ autoritatē dat loquendi, tacendi. nam & ſacræ ſcripturæ intellectum accipio ſecundum praxim eccleſiæ, extra quā uiuere, mori eſt. Cū autē reuerendiſſima tua paternitas nō ſit mediocris eccleſiæ columna, me tuo totum dedo & cōmendo patrocinio, etiam atq; etiam rogās, ut ſicut uales, ita uelis me tueri, ſolum ut ueritas fidei, & quam Rhomana tenet eccleſia, tueatur ac defendatur. Valeat reuerēdiſſima ac illuſtriſſima dominatio tua. Ex Auguſta Rhetiæ. iiij. Kal. Ianuarias. Anno reſtitutæ ſalutis. M. D. XVIII.

POSITIONES QVAS ECCIVS DEFENDET IN STVDIO LIPSENSI, contra nouam doctrinam.

1 Neq; dictis ſacræ ſcripturæ, aut ſanctis patribus, Auguſtino & alijs cōcordat, D. & magiſtrum noſtrum Ieſum Chriſtum, dicendo, Pœnitentiā agite, uoluiſſe omnem fidelium uitam eſſe pœnitentiam: unde & de ſacramentali pœnitentia illud uerbum idonee poteſt intelligi.

2 Etſi peccata uenialia ſint quotidiana, tamē iuſtum ſemper peccare in om̄i opere bono, etiam bene moriēdo, negamus. Sicut erroneum dicimus, iuſtum manente iuſtitia, peccare poſſe mortaliter, aut in puero poſt baptiſmum alienæ uoluntatis peccatum remanere.

3 Aſtruentē pœnitentiā non recte inchoari a deteſtatione peccatorū, recogitādo grauitatē peccati & pœnę, & quod faciat magis peccatorē, tanq̄ euangelio & ſanctis patribus contrariū, non dicimus audiendum.

4 Dicere deū remittendo culpā, remittere pœnā, & nō cōmutare in pœnam aliquā temporalē ſatiſfactoriā, ꝑ canones & ſacerdotis iniunctionē, in parte uel in toto declaratā, ut ſacrę ſcripturæ & uſui eccleſię repugnans exiſtimamus.

5 Quēlibet ſacerdotē, nullo p̄lato dempto, ſuo ſubdito petēti, poſſe remittere, aut debere pœnas & culpas, ita ꝙ p̄latus nō plenarie abſoluēs a pœna & culpa peccet, uel uſui ſanctę matris eccl̄ię aduerſū, nō acceptam⁹.

6 Animas in purgatorio nō ſatisfacere pro peccatorū pœnis, a quorum culpis abſolutæ, hic nō ſatiſfecerūt, reputamus erroneū: ſicut nō eſt ſine errore, qui nō credit deū a morituro regrere aliā q̄ mortis pœnam.

7 Ex imperfectione charitatis uel fidei in anima mortui fieri horrorem & quaſi deſperationē, q̄bus in purgatorio afficiant̄, & quod illū horrorē

ex timore

ex timore mortis incurrant, quo quaſi inuiti moriantur, non recipimus quia ueritati & rationi contrarium.

8 Animas in purgatorio mereri maiorem gratiā, aut eorū pręmia minui, ſi alienis meritis liberētur, aut nō eſſe certas de ſalute, aut ſuffragia noſtra nolle, ut fidei noſtræ & omni rationi aduerſa negamus.

9 Meritum paſſionis Chriſti nō eſſe theſaurū eccleſiæ, ex quo dentur indul/gentiæ, quia ueritati & apoſtolicis decretis obuians, negamus: ſicut cla ues eſſe theſaurum eccleſiæ, imperitiſſimum opinamur. Meritis quoq; ſanctorum nos adiuuari pie credimus.

10 Dicere indulgentias non expedire, eſt error. dicere item indulgentias eſſe uitiū aliquod operis, quo ipſum minus ualeat, error eſt peſſimus. quare & hunc errare ſentimus, qui dicit ſe teneri improbare indulgentias, qa dominus dicat, ꝑpter me deleo iniquitates, non ꝑpter pecunias.

11 Papam non poſſe remittere pœnam pro peccato debitam per indulgenti as, error, immo erroneum eſt eum nō poſſe abſoluere a pœnis animas in purgatorio exiſtentes. Omnium autem maxime non recipimus, ꝙ morituri, infirmi, legitime impediti, non crimina publica habentes, in/dulgentijs non egeant.

12 Rhomanā eccleſiam nō fuiſſe ſuperiorem alijs eccleſijs ante tempora Syl/ueſtri negamus, ſed eū qui ſedem beatiſſimi Petri habuit & fidem, ſuc/ceſſorem Petri & uicarium Chriſti generalē ſemper agnouimus.

Contraximus quoad fieri poteſt, propoſitiōes, has paucas accepimus, quod & alia ab his pendeant.

ERVDITISSIMO VIRO

ET PRAESTANTISSIMO D. ANDREAE BODENSTEIN

Carleſtadio, ſyncerioris Theologiæ aſſertori facile primario, Archidiacono Vuittenbergeñ. præceptori ac maiori ſuo in Chriſto, Martinus Lutherius Auguſtinen.

Eccius obliq; in Lutheriū ſcripſit.

SALVTEM. Edidit Eccius noſter, inclyte uir, ſchedu/lā, in qua magnificis ampullis uerboꝝ crepat (id aūt ho mini moris eſt) ſeſe aduerſus te diſputaturum Lipſiæ, & ego id nōie tuo, cū ipſo tractarā Auguſtæ, ſi qua ratiōe cōtentio ueſtra, coram & amica familiariq; cōgreſſione cōponeret, ꝙd nec tu ꝑ tua dignitate detrectaſti. Sed ec ce homo, pulchre memor, & ſibi conſtans, poſtꝗ; te fœ de infamarat, tandē promittit in te, ſed uertit in me im/petum, ranarum ne an muſcarum ſuarum neſcio. Sperauerам ego tractatū fu/turum de honeſtiſſimis ſerijs tuis, & de gratia dei, humana miſeria, omninoq; de ea re, quæ inter uos uertitur. At meus Eccius in meas interim nugas debac/chatur, aut ꝑ more iſtorū dierū laruis iocatur potius, ſtultas quæſtiones de in/dulgētijs, pene ex orco rādē reuocat, tua, uelut parerga, & ſummo (quod aiūt) digito uix attingens. Forte ſpirituſſanctus præuidens hoc hominis ludibriū & nugacitatē, dedit in cor egregiorū dominorū doctorum Lipſenſis ſtudij, ut re/cuſarēt uobis hoc negociū apud ſe gerēdū, Sed & ego nolo te optime Andrea,

in friuolam

in friuolam & laruatam hanc diſputationem deſcendere, tum quod mea & me petit, lauta hæc & καλλιπάρῃος, & λευκώλενος perſona, tum ꝙ ingenium tuum & tua diſputatio digniora ſint, ꝗ̃ ut in has ſophiſtæ & meas nugas, indulgẽtias inquam, ſeu rectius & uere negligentias, humilientur. Quas cũ omnes doctores etiã ſcholaſtici, infelices Eccij præceptores, fateantur tamen & ipſi, primum nõ eſſe neceſſarias Chriſtiano, tum ſi nullæ eſſent, melius eſſe, ac per hoc ad ſcripturas & rẽ theologicam, ſicut aſinum ad lyrã. Nec ego illas unꝗ̃ mea diſputatiõe dignatus fuiſſem, niſi pro populo Chriſti Phrenapatas Matæologos, authades & æſchrocerdes oportuiſſet redarguere. Nihilominus tamẽ has res leuiculas, & nihili, magni iſti & generoſi Theologi, adeo curant miſere, adeo pompis uel anxijs inflare conãtur, ut in ijs ſummum & nominis & officij ſui decus conſtituiſſe uideantur. Interim Theologiæ legitimo, & quod ad rem pertinet officio, penitus poſthabito, & in ſabbata tranſlato, non quidem lucri aut glorię ęmulatione, niſi minus principaliter per accidens, & in potentia, modo non ſit nimis remota.

Indulgentiæ res uilis.

Quando autem ego, deo uolente, digniore conditione uiuere non permittor ꝗ̃ ut cum nugacibus & uanis ſophiſtis, cum peſtilentibus Rhomani Ponti. & Rhomanantium tyrannorum adulatoribus ætatem conſumam, gaudens & fidens poſthabeo iſtorum, mea ſeria ludo.

Quare mi Ecci, nõ damno te uaniſſimæ gloriæ, quod hanc ſchedulam ędideris, anteꝗ̃ certus eſſes, qui Lipſenſes in hac re facerent, immo poſtꝗ̃ ex me acceperas eos omnino recuſare, quia ex fumo ſcilicet, & ex diſputatione nunꝗ̃ futura ſperaſti captare gloriam. Non criminor, quod ſubdole, & parũ humane, nedum theologice doctore Careloſtadio alienas propoſitiones obieceris, quas cũ omnino illum non ſuſcepturum ſperares, iterum de fumo in tantũ uirum triumphares. Nõ q̃ror, q̃d ad adulationẽ fœdiſſimã Papæ uerſus me rurſus in fabulas traduxeris, nouoſq; a te fictos errores mihi impoſueris, & tamen nihil minus te agere ſimularis. Toleramus iſta a Theologo facta, id ſolum uolumus oſtendere, nos ſcilicet intelligere ſtrophas tuas infeliciter uerſutas, & figuras nihilo ſiguratas & benigniter te monere, ut deinceps ꝓ gloria tua, paulo ciuiliore aſtutia, naſo, immo calcaneo noſtro inſidieris. Agreſtem hanc & ueternoſam tuam prudentiam, in craſſos tuos conſophiſtas ludas.

Eccius diſputationẽ ꝓpoſuit, poſtꝗ̃ Lipſenſes recuſarũt ſe audituros.

Interim eſto uir fortis, & accingere gladio tuo ſuper femur tuũ potentiſſime, poſtꝗ̃ enim pro pace tua mediator ingratus fui, placebo fortaſſe cõcertator, nõ quod uincere propoſuerim, ſed quod poſt uictorias tuas Pannonicas, Longobardicas, Baioaricas (modo tibi credamus) occaſio tibi fiam obtinẽdi nominis, quo & Saxonicus & Miſnicus triumphator, ac ſi uoles, ſemper Auguſtus ſaluteris in æternum, ac ſic gloriam [illegible] adeptus, quieſcas iuxta magiſtri tui ſententiam, habitibus exiſtentibus in materia ceſſat motus. Quanq; mallem, ut monſtrum, quod iam diu in me alis, & quod te male habet, aliquando pareres, & nauſeas quibus ſtomachus tuus periclitatur, tandem euomeres in publicum, miniſq; illis tuis baſilicis & glorioſis per omnia finem imponeres. Sed ad te reuertor optime Andrea, & oro, ut una mecum ad illuſtriſſimum principem & ducem Georgium, prudentiſſimum quoq; Senatum Lipſiæ ſcribas, ſiquam dignentur nobis domum uel prophanam in hoc negocium collocare. Nam egregios dominos doctores de Vniuerſitate, penitus nolo huius periculo iudicij onerari, quod & prudẽtiſſime recuſarunt. Quin id faciemus, adductis notarijs duobus, uterq; Eccius & Luthetius, & ſiqui alij idẽ

Triumphator Eccius.

Notarĳ diſputata excipiẽt.

uelint, ad manum Notariorum dictet ſua argumenta, & reſponſiones, quod eo facio cõſilio, ne & nobis fœda illa iactantia, & fruſtraneus labor cõtingat, quæ in Viennenſi diſputatione Eccij uidentur, tum ut clamor & geſtus importuni, quibus ſolent ęſtuare & perdere ueritatem noſtri ſeculi diſputatores, cohibeant omnia autem uel poſſibili modeſtia in literas pronuncient; Atq; ea ſic in literas relata, offerri poſſint ſedi Apſticę, ep̃is, & totius Chriſtiani orbis iudicio. Vale.

CONTRA NOVOS ET VETERES ERRORES defendet Martinus Lutherius has poſitiones ſequentes in ſtudio Lipſenſi.

1 Quotidie peccat omnis homo, ſed & quotidie pœnitet, docẽte Chriſto, Pœnitentiam agite. Excepto uno nouo quodam iuſto, qui pœnitentia non indiget, cũ etiam palmites fructiferos quotidie purget agricola cœleſtis

2 In bono peccare hominẽ, & peccatũ ueniale, non natura ſua, ſed dei miſericordia ſolum eſſe tale, aut in puero poſt baptiſmũ peccatũ remanẽs, negare, hoc eſt Paulum & Chriſtum ſemel conculcare.

3 Qui opus bonum aut pœnitentiam, a peccatorũ deteſtatione, ante dilectionem iuſticiæ incipi, nec in eo peccari aſſerit, hunc inter Pelagianos hęreticos numeramus, ſed & contra ſacrũ ſuũ Ariſtotelem deſipere ꝓbamus.

4 Deus mutat pœnã æternã in temporalẽ, ſcilicet crucis portãdæ, cui⁹ canones aut ſacerdotes nec ſtatuendæ, nec auferendę habent ullã poteſtatem, quanq; id ab adulatoribus noxijs ſeducti præſumere poſſint.

5 Quilibet ſacerdos debet abſoluere pœnitentem a pœna & culpa, aut peccat: æque peccat ſuperior prælatus ſi occulta ſine cauſa reſeruat rationabiliſſima, quantumlibet uſus eccleſiæ, id eſt, adulatorum reſiſtit.

6 Forte ſatisfaciunt animæ in purgatorio pro peccatis. Sed quod deus a morituro pluſq; uolũtariam mortem requirat, uaniſſima temeritate aſſeritur, quia nullis modis poteſt probari.

7 Veritati & rationi contrariũ eſt quidem, inuite morientes deficere in charitate, ideoq; pati horrorẽ purgatorij, modo ueritas & ratio ſit idem, quod opinio Theologiſtarum.

8 Animas in purgatorio eſſe certas de ſalute ſua, nec gratiam in eis augeri, ſcimus a Theologiſtis aſſeri: Sed miramur doctiſſimos uiros, ꝙ huius fidei ſuæ rationem nec ſtulto uereſimilem reddere poſſunt.

9 Meritũ Chriſti eſſe theſaurum eccleſiæ, & ſanctorũ meritis iuuari certũ eſt Eſſe autẽ theſaurũ indulgentiarũ nemo niſi fœdus adulator, extrauagãtes a ueritate, & fictæ quædã eccleſiæ praxes aut uſus ſimulant.

10 Dicere indulgentias eſſe bonũ Chriſtiano, eſt inſanire: ſunt em̃ ueriſſime op̃is boni uitiũ: & improbare indulgẽtias debet Chriſtian⁹ ob abuſum, quia dñs dicit, propter me deleo iniquitates tuas, non propter pecunias.

11 Papã poſſe remittere omnẽ pœnã pro peccatis debitã huius & futuræ uitæ, & quod indulgentiæ proſint nõ criminoſis, ſõniant ſecure indoctiſſimi ſophiſtæ, & peſtiferi adulatores, non tamẽ uel nutu poſſunt oſtendere.

12 Rhomanã eccleſiam eſſe omnibus alijs ſuperiorẽ, probatur ex frigidiſſimis Rhom. Pont. decretis intra. cccc. annos natis, contra quæ ſunt hiſtoriæ approbatæ. Mc. annorũ, textus ſcripturæ diuinæ, & decretum Niceni cõcilij omnium ſacratiſſimi.

FINIS.

RESOLVTIONES R. P. MARTINI LVTHERII, DE DISPVTATIONE LYPSICA.

OPTIMO ET ERVDITO VIRO D. GEORGIO Spalatino, Illuſtriſs. Principis Friderici Saxoniæ electoris Imperij, eiuſdemq; uicarij &c. a libellis & ſacris ſuo Martinus Lutherius. S.

HISTORIAM famoſæ huius diſputationis, quã Lipſiæ habuimus optime Spalatine, cupis noſſe, ea uel maxime cauſa, quod audieris Eccium noſtrum & Eccianæ factionis aliquot homines, iam diu & ſecure triumphare, encomiaq; cantare. Ego ſane gaudeo & gratias ago, ſi tam uera eſt uictoria, q̃ magna eſt iactantia. Quid ẽm Chriſtianis, præſertim Theologis magis optandum, q̃ ut ueritas triumphet, error traducatur? Sed rurſus, quando unq̃ auditum eſt a ſeculo, hanc eſſe gloriam ueram & ſtabilẽ, quę ſeipſam prædicat, & ante tempus iactat? Nonne in hanc ſunt prouerbia ædita: Encomiũ ante uictoriam, rumor ante ſalutẽ: Deinde illud triuij, Propria laus ſordet, & laudet te os alienum? Tum Chriſtus: Si gloriam meam quæro, gloria mea nihil eſt. Et Prouerbiorũ autor Salomon: Hæreditas, inquit, ad quã in principio feſtinatur, in fine benedictione carebit. Iuſtus enim, ut ſcriptura dicit, in principio non eſt iactator, ſed accuſator ſui: Phariſęus autẽ primo eſt laudator ſui, ſimul accuſator omnium aliorum. De Eccio noſtro aũt eo facilius credo, iactaſſe eum uictorias quo iam olim mihi eſt ingeniũ hominis perſpectũ, ut gloriæ miſerrimũ mancipium, tum quod iam magis expertus ſum, ſolere eum in diſputatione magis criminari q̃ diſputare, & more indoctorũ declamatorum, tempus conuitijs & contumelijs hominũ perdere. Ideo nihil mirum, ſi non niſi gloriam quærat. Mihi uero, qui iã duos annos patior, multos eiuſmodi uictoriæ iactantiſſimos & uaniſſimos gloriatores rabidosq; criminatores, deinde contempſi, neſcio, quę tartara mihi intentata, pro minimo eſt, hanc eorum ſimulatam gloriam audire, quorũ magis miſereri q̃ pigere oporteat. Nam ſi conſcientia eorum idem gloriaretẽ, ne dubites foris neq; gloriarentur, neq; criminarentur. Tamen ut tibi ſatisfaciam, breuiter rem ipſam, ſecundũ ueritatem deſcribam, ut intelligere poſſis, diſputationem illam fuiſſe perditionem temporis, non inquiſitiõem ueritatis: Deinde Eccium Eccianosq; ſimulare in gloria aliud, & aliud ſentire in conſcientia. Nã quantum in Eccio fuit, fere nullus ſcopus tactus eſt. Sin tactus eſt, non niſi notiſſimis & uulgo proculcatis argumentis certatum eſt. Nam deus nouit, quod totam iſtam concluſionum cohortem multo acrius & ualidius noſtri Vuittenbergenſes duobus annis oppugnauerunt, & ita examinauerunt, ut oſſa earum numerare licuerit, quas Eccius uix in facie cutis leuiter perſtrinxit; niſi q̃d multo fortius clamauit una hora, q̃ nos integris duobus annis, ac geſtibus immaniter faſtuoſis & glorioſis, etiam ſeipſum clamatorẽ ſuperare uelle uiſus eſt. His enim moribus, ſane quietis & tranquillis, pacificam illam & in ſilentio ac myſterio

Eccij triũphi.

Encomiũ ante uictoriam.

Eccij iactãtia

Diſputatio fuit perditio temporis.

Eccius nõ attigit ſcopum

Clamator Eccius.

ſterio profundiſſime quietiſſimeq; latentem theologiam quæſiuit huc uſq; Ec/
ciana modeſtia. Ita me deus amet, fateri cogor, nos eſſe uictos clamore & geſtu,
Ecciana modeſtia.
hoc eſt Ecciana modeſtia, ſic enim ipſe uocat. Verum anteq̃ rem ipſam dicam,
præfabor & ueniam petam, ſi homines quoſdam inuoluã pariter, libenter omiſ
ſurus, ſi ipſi ſeſe non inuoluiſſent ſine cauſa, & ut dicitur, neutrales & indifferẽ/
tes habuiſſent utrinq;. Ideo nõ mihi, ſed ſibi imputabũt ſi tangant & ipſi, quos
par gloriæ ſtudium, & inueterata iam diu inuidia coegit, pro Eccio contra nos
Lipſienſes quidam ſy/cophantæ.
machinari non bonas machinas. nõ ſane oẽs dico. Nã ſunt in ea Academia præ/
clariſſima, candidiſſimi, & rectorũ ſtudiorum optimi aſſertores, atq; hoc ipſo ta/
men nomine alterius illius fermenti hominibus, uelut ſudes in oculis, & offen
diculum a latere, ut Ioſue uerbis dixerim, Sed & prudentiſſimus ſenatus, orna/
tiſſimiq; ciues, tam abſunt ab hoc maligno ingenio, ut nemo magis abominet
hoc peruerſum & bonis literis inimicum genus. Omnium autẽ maxime laudã
Dux Georgius laudatur.
dus eſt illuſtriſſimus princeps, dux Georgius, qui uere principali clementia &
munificentia nihil omiſit, quod ad feliciſſimũ huius diſputationis fructum face
re poſſit, ſi tales fuiſſet, ut pura ueritas, poſthabita gloria, quæreretur. Deniq; &
ſua ſplendidiſſima præſentia id negocij dignatus eſt mirifice illuſtrare, omnia
cauens & monens, ut modeſtæ & quærendæ ueritatis ſtudio agerentur. Nihil
ergo optime huic uniuerſitati me debere cõfiteor, q̃ omnem honorẽ, & omne
officiũ, duntaxat inuidiam quorundam, ut ſunt res mortaliũ ex nulla parte inte
Eccius irritauit pactũ initum.
græ, fateor mihi ſatis diſplicuiſſe. Igitur hæc eſt ſiue tragœdia, ſiue comœdia
huius diſputationis, quã Satyram potius dixeris. Primo ruptum eſt pactũ, quo
inter Eccium & nos conuenerat, ut libere diſputaretur, & excepta per notarios
in publicum totius orbis iudicium ederentur, quemadmodum in literis utrinq;
editis legitur. Nã uoluit potius Eccius noſter ſine notarijs, meris & liberis cla/
moribus rẽ agi. Conſenſerunt in idem ſuæ factionis uiri. ubi hoc obtinere non
potuerunt, ad aliam pacti illuſionem itũ eſt, ſcilicet ne excepta per notarios ede/
rentur, niſi iudicibus nominatim & cõmuniter electis oblata, accepiſſent ſentẽ
tiam. Additum eſt cõmentum, quo uelut honeſtiſſimo titulo hoc fœdifragium
apud idiotas ornaretur, uidelicet oportere iudices certos habere, quos ſi recuſa/
remus, iam haberent, quo in odium uulgi nos traherent & iactarent; nolle ſcili
Ecc.ᵘˢ metuit lucem.
cet nos pati ullos iudices. Ita ſolidiſſima ueritas Eccij & Eccianorum, metuit lu
cem & publicum, ſibi ſcilicet optime conſcia, quaſi orbis & cuiuſq; optimi uiri
iudicium parum ſit, quo recepta ſunt tã multa, quæ olim ſancti patres dixerunt
ſcripſerunt, diſputauerunt. Fecerunt ita, forte quod iudices fore ſperarent eos,
quos in uniuerſitatibus paſſim contra nos pro ſe ſtare ſciebãt, aut quod magis
ſuſpicor, quod Eccius meus conſcius ſibi non intellectæ a ſe ſcripturæ, latibulũ
huius conſcientiæ hac ratione quæreret. nam & ſi eſt homo in literis humanis,
Eccius neſcit ſacra.
& opinionibus ſcholaſticis uarie & copioſe eruditus, tamen ſacrarum literarũ
ego inanem inueni diſputatorẽ. quod mihi pro modeſtia ſua ignoſcet, quia ue/
rum dico, & ſuo tempore probabo, ubi ea non ſufficerint, quæ ipſemet in papy
rum effudit teſtimonia imperitię huius credibilia nimis, non quod mihi ſoli uẽ
dicem ſcientiam ſcripturarum ſanctarum; ſic enim me ſolet criminari, quando
aliud quod dicat nõ eſt ad manum; ſed quod arbitrer me in ſacris literis tantum
uerſatũ & exercitatũ, ut de ſcholaſtici theologi ſcientia, qui ſacras literas uix a li
mine ſalutauit, poſſim ſine periculo pronunciare.

Altera machina fuit, Caroloſtadius noſter ſecum libros attulerat. Cum ſit ho

neſtiſſima

neſtiſſima diſputandi & tutiſſima ratio, ex præſentibus libris loca oſtendere, & dicta uel probare uel confutare, magno tumultu, hoc Eccius noſter detrectauit Nam uidebatur cuiuſdam compilatoris ingenio & opera fretus, multas confarcinaſſe autoritates S. patrum, ſtudioq́ factionis ſuæ auxiſſe: ibi periculum erat, nec ſicut aliquoties conuincebatur, ita ſemper conuinceretur male induxiſſe dicta patrum. Nam cum præcedentia & ſequentia nō uidiſſet, nec enim ueritas ut dixi, quærebatur, ita illas aptauit ad propoſitum, ut nihil minus ualeret ad propoſitum, niſi quod delectabat eum aliquando & riſum miſcere auditorio. Statuerunt itaq́ pro Eccij uoluntate, libros domi relinquendos eſſe, & ſolius memoriæ & linguæ uiribus, ac libertate diſputandum, hoc eſt quod optimi quidam dixerunt, hanc diſputationem non de ueritate, ſed de laude memoriæ & linguæ agitari. Prætexuit tamen & hic Adam ille folium fici pulcherrimum, quod pene nullus, niſi ſit ſtipes, intelligat, uidelicet puerile & ridiculū eſſe, Theologum e libris aut ſchedis diſputare. Et mirum quam blandum ſibi uulgi murmur hoc ingenio inuenerunt, quod de his rebus iudicat, ſicut de puerorum ſcholaſticis exercitamentis, quaſi non & Auguſt. contra Manicheos & Donatiſtas collatis libris pugnauerit. Verum, ueritatem ille quærebat, non gloriam.

Farrago autoritatum.

Perperam induxit dicta patrum.

Diſputatio ad laudem memoriæ.

E libris diſputandum.

Prætereo, quod Eccio neceſſe fuit ultimum uerbum cedere, ſiue opponeret, ſiue reſponderet, ut ſic argumenta inſoluta facilius uictoriam ſimularent. Tum ſi alicui rei finiendę dictus fuiſſet dies, liberum illi fuit hoc non obſeruare, nos religioſus & obſeruantes eſſe oportuit. Breuiter, qui pugnatum ueneramus cōtra errores & hæreſes, cū inuidia & uana gloria negocium habere coacti ſumus. Nam quod ad me pertinet, cum me tot cōcionibus populo fabulam & ſibilum faceret, ita uolentibus ſuis ſquamis, libens tranſeo, ut qui nihil æque optarim, ꝙ nominis mei obliuionem. Nec ſic tamen quicꝙ promouerunt, nam, uelint, nolint, teſtari coguntur & ipſi, Caroloſtadij poſitiones domum ſaluas rediiſſe nec una uel ſyllaba cōfutatas, quas etiā crudas deuorare Eccius ſtatuerat. Quin egregius iſte ſcholaſticorum doctorum patronus, quo caueret ne uictus uideretur, inter diſputandum Protheum imitatus, ſubito ea quæ in principio magno impetu impugnarat, in fine oīa conceſſit, imo affirmauit. tū præoccupans gloriatus eſt, quod in ſententiam ſuam Caroloſtadium pertraxerit, audens etiam hoc dicere, ſcholaſticos doctores nunꝙ aliter docuiſſe & ſapuiſſe, Quod cum ſentiret impudentius dici ꝙ audire poſſit quicunq́ ſcholaſticos legiſſet, ſic ſane temperauit, ut Scotū cū Scotiſtis ſuis, & Capreolū cum Thomiſtis ſuis conſtanter negaret, antiquiores Altiſio, Bonau. & neſcio quos autores allegās. Credo autem, quod hæc ſuæ farinæ hominibus magnę cruci fuerint, & ſi riſum miſerrime ſimularent, cum ducem ſuum, tā fortiter aggreſſum certamen, relictis ſignis mox ſenſerunt, ſi tamen ſenſerunt, deſertorem exercitus & tranſfugam factum Nam id Caroloſtadio ſatis erat, ſcholaſticorū doctorum tres celebriores ſectas fuiſſe ab Eccio eadem hora negatas, quas niſi negaſſet, Pelagianus Ingolſtadiū reuerſurus erat. Certum eſt enim modernos, quos uocant, cū Scotiſtis & Thomiſtis in hac re, i. lib. arb. & gratia conſentire, excepto uno Gregorio Ariminēſi, quē oēs damnāt, qui & ipſe eos Pelagianis deteriores eſſe, & recte & efficacitē cōuincit. Is eñ ſolus iter ſcholaſticos cōtra oēs ſcholaſticos recētiorēs, cū Caroloſtadio, id eſt Auguſtino & Apoſtolo Paulo cōſentit. Nā Pelagiani, & ſi ſine gratia opus bonum fieri poſſe aſſeruerint, non tamen ſine gratia cœlum obtineri dixerunt. Idem certe dicunt ſcholaſtici, dum ſine gratia opus bonum, ſed nō

Fortis diſputator nec uictus cedit.

Caroloſtadij dogmata ſalua manſerūt ab Eccio.

Aſtutia Ecciana.

Ordinē deſerit Eccius.

Tres ſectæ ſcholaſticorū negatæ.

Pelagiana hęreſis in ſcholaſticis.

Errores ſcholaſticorum.

meritorium fieri docent. Deinde ſuper Pelagianos addunt, hominem habere
dictamen naturale rectæ rationis, cui ſe poſſit naturaliter conformare uoluntas
ubi Pelagiani hominem adiuuari per legem dei dixerunt. Nec hanc metamor/
Inconſtantia Eccij.
phoſin Ecciano ingenio alienam exiſtimes, eſt in ea promptiſſimus. Nam hac
die quidem cum Gregorio, ut dixi, ſenſit & Caroloſtadio, rurſus altera mecū
congreſſus, eundem mihi Gregorium in eadem etiam materia negauit, propter
articulum Huſſ. concilio Conſtantienſi damnatum. Ita uere mirificus eſt, & cui
non uiderim ſimilem, diſputator Eccius, apud quem nihil ſit uel periculi, uel ui
tij Gregorij Ariminenſis ſententiam cum D. Caroloſtadio contra omnes ſcho/
laſticos pugnantem, pro ſcholaſticis amplecti, eundē rurſus pro ſcholaſticis eiſ/
dem, in eadem re repudiare. Sic habes uictoriam, qua gloriatur Eccius, gloria/
Eccium nihil pudet.
turq; ſuum fermentū, quod negatis uere omnibus ſcholaſticis doctoribus quos
tutandos ſuſceperant cum eccleſiaſticis conſentiunt.

Sed & nos Vuittenbergæ ſciebamus ſcholaſticos doctores, ſi cum tenebris
ſuis, id eſt, lumine naturæ ſecundum Eccium, Ariſtotele negentur, poſſe conue
nire cum Eccleſiaſticis. Verum hanc negandi rationem, & per negationem
Modus diſputandi clamoſi & audacu/li.
concordandi Vuittēbergæ ignorantes, Lipſiæ didicimus: quam & tibi & om
nibus qui uolunt, ecce libenter communem facimus. Primum, ut in exordio di
ſputationis, alicuius dicta fortiter impugnes, proteſtatus, etiā per publicas ſche
das, te contra nouam doctrinam pro ueritate fidei, & honore ſanctæ eccleſiæ pu
gnaturum: ita ut montes parturire putentur, tum in negocio ſenſim & ſubdole
cedens, ne quis te uictum ſentiat, idem conſtanter affirmes, & ſimul uiciſſe glo/
rieris. Deinde multa confidētia fingendum tibi eſt, nullum eorum qui adſunt,
habere, uel memoriam, uel ſenſum communē, ut libere queas dicere, te ab initio
ſenſiſſe, & hanc nō nouam, ſed ueterem eſſe doctrinam, nihil moratus interim,
ſi amiſeris totum exercitum doctorum, quos defendere propoſueras. Atq; hic
quidem eſt modus & euentus Caroloſtadianæ & Eccianę diſputationis.

Poſt hæc mecum congreſſus eſt, de primatu Rho. Pontificis, de purgatorio,
de indulgentijs, de pœnitentia, de poteſtate abſoluendi cuiuslibet ſacerdotis. In
quibus omnibus quid fecerimus, ſuo uidebitur die. Nam de me parcius mihi
Eccius cū Lutherio diſceptat.
dicēdum eſt, ne mihi præco fiam. Interim hoc dico, quod de pœnitentia & pur/
gatorio, ipſe pene ignoro, quantum diſſenſerimus. Nam pœnitentiam incipe
re ab amore iuſticiæ, laudabile quidē eſſe, ſed nō neceſſarium uoluit, quod ego
omnino neceſſarium aſſero uſq; adhuc, cum ante gratiam, quæ eſt charitas, nō
poſſit fieri ullum opus bonum, ut ipſemet conceſſerat. Cauſa diſſidij mihi uiſa
eſt, quod ille multis autoritatibus inductis, pœnitētiam a timore etiam ſerui/
li incipi contenderit, uel ignorans, uel diſſimulans, quod ſeruilis timor in hac
Timor ſeruilis in nobis ſp
uita non penitus tollitur. Ideo etiam infuſa gratia, quæ incipit pœnitentiam, ti/
morem ſeruilem commouet, ſimul operans timorē filialem, cum ſint opera dei
terribilia, dum uiuificaturus occidit &c. An autem animæ eſſent certæ de ſalu/
te, & gratia in eis augeretur, dixi me neſcire, iuxta diſputationem meā in reſolu
torio, necdum ipſe demonſtrauit contrarium. Ita adhuc media pendet ſentētia.

Eccius concedit nō fidēdū in idulgētias.
De indulgentijs pene concordamus, quæ & prope in riſum abierūt, ſiquidē
& ipſe palam in uulgus quoq; concionatus eſt, non eſſe quidem eas contemnē
das, nec tamen in eis fidendum; quo modo ſi fuiſſent per indulgentiarios prædi
catæ, nec Martini nomē hodie uulgus forte noſſet. Sed & in ſeipſis iam diu cor/
ruiſſent, morientibus præ fame commiſſarijs, ſi populus nouiſſet non eſſe in eas
fidēdum. Itaq; quam ego fore putabam ſummam diſputationis, & rem omniū
periculo/

periculoſiſſimam, adeo ſine negocio confecimus, ut nihil fere ſegnius tractaue
rimus, immo nunq̃ infelicius & miſerius habuerunt indulgentiæ. Quare ſatis
tutus manſit ſermo meus de indulgentijs uernaculus, cum his quæ in reſoluto
rio, & contra Syluestrum in hanc rem ſcripſi. Licet uel more ſuo, uel iuſſu ferm ẽ
ti ſui, non potuerit eum irreprehenſum relinquere, cauſans quod deciperem ho
mines uerbis meis, & uitam nouam, & crucem, quam a deo requiri in pecca/
tore dixeram, tam profundus theologus non intellexit, includere omne genus
mali, etiam mortis in hoc mundo. Nec mirum, quia non ſcripturas, nec tropos
eius, ſed lumẽ naturæ Ariſtotelem, & illuminatos eodem lumine doctores dũ/
taxat legit. Et tamen uelut Moab arrogantiſs. plus præſumens q̃ poſſet, omnia
quæ unq̃ dixiſſem, calumniari & traducere conabatur.

Crux pœnitẽtiæ.

Illuminati doctores.

Proinde miror quid nũc dicturi facturiq̃ ſint fratres illi, qui me paſſim apud
principes & ubiq̃ terrarum hæreticũ, & neſcio quod nominibꝰ criminati ſunt
propter indulgentias, tum ſchedas ſatis amplas diſputationis cõtrarias, magno
ut dicitur, ſtipendio, alienoq̃ ſtudio paratas inuulgarunt, & Chriſti populum
ſuis impudentibus impoſturis & in anima ſeduxerunt & in corpore, rebus ſuis
ſpoliauerunt, cum uideant cauſam iſtam ita friguiſſe in hac diſputatione, quam
inferno ardentiorem eſſe uoluerunt. Sufficit mihi quod ſumma cauſæ cecidit in
felice Lipſia, & omnium iudicio indulgentiæ, clamatoresq̃ earum ridiculum
fuerunt.

Stipendio cõducti diſputatores contra Martinum.

De primatu Rho. eccleſiæ acrius certatum eſt, ego primatum honoris nõ ne
gaui, nec poteſtatis dedi, ſaltem iure diuino, nihil repugnaturus, immo conſtã/
ter cõfeſſurus ac defenſurus, ſi facto uel iure humano eum habeat. Nihil enim
minus quæro, q̃ ne a ſumma ſede ſanctorum Petri & Pauli ulla cauſa quiſq̃ re
cedat, aut obedientiam debitam ſubtrahat, Solum ne tot ſanctos patres in cœlo
regnantes, qui in oriente uiuentes, ſub Rho. ſede non fuerunt, contra ius diui
num egiſſe concedam. Ille contra, iure diuino utrũq̃ conatus aſſerere, cum mul
tas autoritates patrum conueheret, inuentum tandem eſt, eos ambiguos & ua/
rios eſſe, in alteram ſententiam aliquando uideri inclinaſſe, quanq̃ pro me ro/
buſtius & locupletius ſentirent, præſertim ubi id agunt ex animo, ut euangeli/
um interpretentur.

De poteſtate Pontificis.

Græci.

Sic ueteres intelligendi.

Iam illud Matthæi. xvj. Tu es Petrus, Item illud Ioan. Paſce oues meas, & ſe
quere me. Item, confirma fratres tuos, & nonnulla minus ad rem, q̃ hæc facien
tia, cum non urgerent, tandem confugit ad concilium Conſtantien. plena fidu
cia, quod eſſet illic determinatum contrarium, & ſententia mea inter articulos
Huſſ. & Vuicleff dãnata. Hic totus immoratus anhelabat, quo poterat odioſiꝰ
mouere inuidiam, quia aliud non habuit, quo ſuo fermento palparet blandius,
ubi enim defecit in iure diuino, cucurrit ad ius humanũ, probaturus per ipſum
ius diuinum: neq̃ ſic tamen rideri oportuit, quæ tantus theologus tẽtaret.

Conciliũ Cõſtañ. citauit, tanq̃ ius diuinum.

Cui ego duo concilia antiquiora & celebriora, Nicenum & Aphricanũ, con
tra unum oppoſui, deinde & ipſum Conſtantiẽſe non recte fuiſſe ab ipſo & fer
mento nequitiæ, cui tum ſeruiebat, intellectum. Nicenum enim concilium de/
creuit, Rho. Pont. debere curam habere eccleſiarum ſuburbanarum, ſicut Alex
andrinum Aegypti, deinde epiſcopos, nõ, ut modo ex urbe emptis pallijs & po
teſtate, ſed per uicinos epiſcopos ordinandos eſſe, ut lib. eccle. hiſto. x. ſcribi/
tur. Hic uero anguilla iſta aiebat, hoc, ut fieret, ꝓmiſſum eſſe a Rho. Pontifici/
bus, fingẽs ut ſolet, ex capite ꝓprio gloſſas nouas, quaſi nõ ipſiſſime & hæreti/

Nicenum & Aphricanum concilium.

 ciſſime

ciſſime feciſſent, tam Rho. pontifices, ꝗ Nicenum concilium, ſi uel ſtatuerent uel permitterent quod eſſet contra ius diuinum. Nam ſi eſt ius diuinum, Rho. pontificem omnia in omnibus eccleſijs poſſe, non eſt in eius poteſtate permittere contrarium, uel una hora fieri, nec in concilij poteſtate contrarium,

Primatū non tuetur probe

aut de Rhom. pontifice, ut inferiore ſuo diſponere, aut diuerſum, aut aliud, ſtatuere, non magis certe, ꝗ in poteſtate eius ſit, permittere aut ſtatuere ſtupra & adulteria licere. Ita fiebat, ut miſer Rhomanæ poteſtatis tutor & patronus, primatum hunc tueri non poſſet, niſi blaſphemaret, tum ſacratiſſimum Nicenum concilium, tum ipſos pontifices, dum eos ſoluiſſe ius diuinum aſſeruit.

Quid eſt hæreticum & blaſphemum, ſi hæc Ecciana modeſtia non eſt hæreſis & blaſphemia? ſed ſic loqui debet, qui loquitur, ut hominibus placeat.

Iam cum concilium Aphricanum, ut habetur diſt. xcix. ca. primæ, prohibuiſſet Rho. pontificem appellari uniuerſalem pontificem, dicens in hunc modum Vniuerſalis autem pontifex, nec Rhomanus appelletur, hic ſibi tēperauit quidem a blaſphemia, non dicens, quod contra ius diuinum aliud permiſſum aut ſtatutum ſit, ſed gloſſam certe tanto theologo dignam effinxit, quam nō ponerem, niſi eam ſcirem glorię auidiſſimo diſputatori ſatisfacere, & gloriam abſolutam ei parere.

Pontifex non eſt uniuerſalis ſed uniuerſalis eccleſiæ.

Dixit enim, & ſi Rhomanus pontifex non ſit appellādus uniuerſalis pontifex, tamē appellari debet uniuerſalis eccleſiæ pontifex. Riſum quæſo teneas amice, ſine ſuum fermentum ridere. Nemo enim dignius rideat ad tam inſignem gloſſam. Ego glorior me tot expenſis non fruſtra Lipſiæ moratum, ſaltem hoc didiciſſe: Non eſt uniuerſalis, eſt tamen uniuerſalis eccleſiæ epiſcopus, non eſt forte etiam Moguntinus, eſt tamen Moguntiæ eccleſiæ epiſcopus.

Prompte rñdent magiſtri noſtri.

Hæc ad mea duo concilia ille oppoſuit, nam Nicenum per uerbum, permiſit Aphricanū per nomen, eccleſiæ, ſoluit. adeo facile eſt magiſtris noſtris eximijs magnas quæſtiōes ſoluere, & etiam conciliorū authoritati detrahere, qua tamē mirum eſt, ꝗ ſoleant alios ſtrenue ad hæreſim adigere. Nunc uide an ego melius uel peius ad ſuū unicum reſponderim.

Non oēs articulos Cōſtātiæ dānatos, eē hæreticos.

Certum eſt non omnes articulos Cōſtantiæ damnatos, eſſe hæreticos, ſicut temerarie & impudēter latrabat Eccius, quod probo euidenter. Primū ex ipſius con cilij uerbis, quæ ſic habent, Quidā ex eis ſunt notorie hæritici, quidam erronei, alij blaſphemi, alij temerarij & ſeditioſi, alij piarum auriū offenſiui. Hæc ibi. Nōne clarū eſt hæc uerba eſſe eorū,

Hæreticę prauitatis īqſitores duces cōcilij Cōſtañ. Propoſitio. hæretica.

quos hereticæ prauitatis inquiſitores uocamus? quos in eo Cōcilio apparet tyrānidem obtinuiſſe, nam horū pene alia non eſt uox, ꝗ hæc. Iſta propoſitio eſt hæretica, iſta ſcandaloſa, iſta ſeditioſa, iſta offēſiua. uel certe ſpiritūſāctū nimio pręſentem, illis ludētibus aut dormitātibus, uigilaſſe, ut coacti ſint omnino imprudētes, propria uoce teſtari, ſe quoſdā damnaſſe, nec hæreticos nec erroneos ac ꝑ hoc catholicos, Chriſtianos & ueros? Nā ſi dixiſſem ſine diſcretiōe, omes eſſe hæreticos ſimul & erroneos, ſimul temerarios, ſimul offēſiuos, nō pateret ueritati locus aut fuga. Nūc ipſi diſcernūt hæreticos ab erroneis, & ab utriſq; temerarios & ſeditioſos.

Satis eſt uere & catholice loqui.

Dicā ergo, quid ad me, ſi temere & offenſiue loquar, modo uere & catholice loquar? Tuo te urgeo gladio, alios hęreticos dicis, ut quos in fidem peccaſſe certum ſit. alios erroneos, forte, qui in mores & ſtatuta hominum peccēt. Iā de reliqs triūphamꝰ, eos neq; in fidē neq; in ſtatuta mōrū peccare, & ſi forte teneras auriculas, ueritatis īpatiētes mordaciꝰ offēdāt, ſufficit ꝙ ſint

ueritas ſemp temeraria.

fideles & ueri: ſemꝑ ita fuit, ꝙ ueritas eſſet temeraria, mordax, ſeditioſa, & offēſiua. Ita ego credo hūc unū eſſe offenſiuorū, Ro. Pōtificē nō eſſe iure diuino dñm

omnium

oĩm in poteſtate. Quid eĩm atrocius offendit? qđ magis temere dici hodie, & a multis annis potuit? Ita & ille in auribus Thomiſtarũ offenſiuus eſt, quẽ Gregorij Ariminenſis eſſe, immo Pauli & Aug. ſupra eſſe dixi, omnem ſcilicet actũ hominis eſſe aut bonũ, aut malum. Ego quidẽ rogabã mihi donari, ne omnes articuli a Concilio damnati dicerẽtur, ſed ab aliquo Thomiſta quoſdam Chriſtianiſſimos intruſos, ut eſt iſte: Omnis actus hominis, aut eſt bonus aut malus ſicut omnis arbor aut eſt bona aut mala iuxta euãgelium. ſed noluit. uerũ quid ad me, quod Thomiſtę offendunt ueritate? ſufficit quod ſit neq; hęreticus, neq; erroneus. Aut ſi eſt hæreticus & dãnatus, iam quid Eccius faciet, qui contra laudabile illud concilium Conſtantienſe, pro laudabili eodem cõcilio diſputans, conceſſit Caroloſtadio, ipſum eſſe uerum & catholicũ, nec ſcholaſticos doctores aliter ſapuiſſe, ut dixi ſupra. O horrendum facinus, quod Eccio eccleſiæ ſanctæ patrono ſit intollerabile, ꝙ Boemorum & hæreticorũ, ut eius uerbis tonem patronus cum concilio contra conciliũ ſentit, & ut cũ ſuis doctoribus Chriſtianus ſit, hæreticus efficitur. Sed, ut dixi, Eccianæ modeſtiæ priuilegiũ eſt, ſibijpſi libere diſſentire, & in re eadem contradictoria tenere, ſicut & Viennæ feciſſe ſe teſtatur, & forte etiam Bononiæ. Claret ergo concilium Conſtentienſe non cõtra me pugnare, nec hæreticum, nec erroneum, immo catholicum & ueracem ex eodem me probari, ut ſic ſtet concordia cum Niceno & Aphricano concilio & Conſtantienſi. Quod autẽ hæc non uidit Eccius, & ſua farina, deinde & hæreticæ prauitatis inquiſitores, in cauſa uidetur eſſe, quod omnes ij promptiores ad contumeliam hęretici opprobrij ſunt, ꝙ tãtos deceat populorum magiſtros, & hac cæcitate percuſſi, ſicut ſcripturas ſacras, & ſanctos patres legũt, ita & omnia alia: hoc eſt, non cogitant ꝙ bene & ꝙ diligenter, ſed ad quãtum odiũ & inuidiam aliorum legant. Ideo quicquid alienum a ſuo ſenſu audierint, mox hęreticum quoq; affirmant, ſuam iuxta & oſcitantiam in legẽdo, & temeritatẽ in iudicando omnibus ludibrio exponentes.

Eccius cõtra conciliũ Conſtãtienſ. aliqua conceſſit

Modeſtia Ecciana ſibi libere diſſentit.

Temere deſiniunt hæreticæ prauitatis inquiſitores.

Deinde, ſi non placet iſta conciliorum concordia, & pertinaciter mihi Conſtantienſe unũ contra duo obtendatur, iam nõ difficile mihi erit ſtatuere, utrius autoritas debeat pręponderare. Nam cũ concilium poſſit errare, potius Conſtãtienſe, ꝙ Nicenum & Aphricanum erraſſe cõfitear: quod hæc longe felicius ꝙ illud proceſſerint & egerint, ac iam diu ſacris Euangelijs, etiam præ cæteris cõcilijs, comparata ſint, pręſertim Nicenum: ad quã gloriam Cõſtantienſe necdũ peruenit, & in hoc imitabor nouiſſimum Rhomanũ concilium, in quo Baſilienſe damnatum eſt, & Conſtantienſe quoq; paſſum nõ parua ſuę authoritatis detrimenta, dum Papam ſupra concilium eſſe ſanxit, cuius contrarium in Conſtãtienſi definitũ eſt. Atq; ita inuicem ſeſe reprobantia concilia, interim ſatis nos tutos reddunt, & liberos ad contradicẽdum utriſq;. quę enim ſibi diſſident, cui conuenient? atq; hæc latius, deo dante, cum Eccius in publicum ſe dederit.

Veterũ cõciliorum autoritas.

Verum quando, ut dixi, hac diſputatione magis tempus eſt perditum, ꝙ ueritas quæſita, uolo propoſitionum mearum reſolutiones in lucem dare, confiſus maiorem cognitionis fructum hinc prouenturum, ꝙ ſi biſſepties ad hũc modũ diſputetur. Quare ſi cui uidear errare, age confutet errorem, ſi odit: aut rectiora doceat, ſi diligit. Habes mi chariſs. Spalatine, hiſtoriam fere totam, nam ſiqua alia non dixi, ad reuerentiam uniuerſitatis Lipſienſis mihi chariſſimæ non dixi, ne regis Idumeę oſſa ad cineres redigerem. quamq; niſi ſcirem hoc meis peccatis debitũ, ſatis indigne ferrẽ, me tã ſterilibus negocijs occupari, de indulgentijs, primatu, & priuilegijs, alijſq; ad ſalutẽ nihil neceſſarijs rebus

Martinus dolet ſe indulgẽtijs, primatu, priuilegijs, hoc eſt nugamentis occupatum.

Salſum dictũ a principe.

rebus, quibus ab optimis noſtro ſeculo ſtudijs auocor indignabundus. Nam ut illuſtris, princeps dux Georgius, prudentiſſime ambos nos uerberans, dixit: ſi ue hoc ſit iure diuino, ſiue humano, Rho. Põtifex eſt, & manet ſummus ponti/fex. ita uere dixit, & non leuiter inutilẽ hanc noſtram diſputationẽ inſigni hac modeſtia taxauit.

Pactũ Martinus ſeruat.

Dixit ſe non taciturum.

Perſuaſus uero ſum, ubi hæc uiderit Eccius meus, Eccianaq; factio, ſtatim uociferaturos eſſe, non ſeruaſſe me fœdus, nec conuentioni paruiſſe, ubi cautũ eſt ne diſputatio inuulgetur ante decretum iudicũ: Quaſi uero ullum pactũ nobis unq́ ſeruauerint ipſi. Reſpõdeo tamẽ, me cõueniſſe ne per nos diſputatio euulgetur ea, quæ manu notariorum excepta eſt, cætera uero exemplaria, ſicut pmittebatur cuilibet ſibi eadem colligendi poteſtas, quis ꝓhibebit ne ædantur? Sed eſto, nec ipſa ædantur, meum Notarij exemplar non ædetur, pulchre ita ſeruato pacto. Verum ne præterea ſcriberem, non pepigi, immo palam proteſtatus ſum cum iniquioribus noſtram libertatem conditionibus uexarent, ne præſumerẽt me taciturum, itaq; nolo tacere. Sed finge me ita pepigiſſe, rogo, uter primo ſol/uit pactũ? Nonne Eccius? qui, ut audio, ampulloſis & iniquiſſimis literis, etiã illuſtriſſimũ principem & patronum noſtrũ, quem ſuæ factioni ſtupidiſſimæ ſimilem ſomniat, corrumpere molitus eſt, peſſima de me, quantum potuit recen/ſens, quaſi negaſſem S. patrum ſimul omniũ ſententiã, mihi ſoli arrogarim ſcri/pturæ intelligentiã, concilia negarim, hæreticos defenderim, his eñ mendacijs homo ille purus & ſanctus theologus, tam ſacrũ & uenerabile caput auſus eſt tentare, & me coram optimo principe tam egregie cõmẽdare. Quid ad alios putas, ſcribit & loquitur, ſine ſcilicet pacti uiolatione, qui ad noſtrum patronum iſta ſcribit? Aut quid apud æmulos meos uerum dicit, quem ad talem, tã prudẽ/tem, tã formidabilis iudicij principem mentiri nihil pudet? Audio deniq; cõflaſſe eum quaſdam interpretationes ſuper articulis quibuſdã, mihi per inquietos, & mali ſui cupidos fraterculos impoſitis, atq; iterum me coram magnatibus, mira charitate Manicheum, Huſſitam, Vuicleſiſtam, & neſcio quot generibus hæ/reticum deſcripſiſſe. Sic ſolet Ecciana modeſtia ſeruare pactũ, uerum hanc ſu/am inſaniam mihi facile eſt contemnere, qui norim hominis ferme totam ſup/pellectilẽ. Atq; ubi illa ſua genimina in manus meas uenerint, ſpero quod Ec/ciũ meum digne & magnifice tractare poſſim, ſiqua tandem uia intelligere poſ/ſit, quid ſit multa paciſci & nihil ſeruare, & tamen ab alijs ſeruanda expoſtulare atq; his omnibus aliud nihil quærere, q̃ ut noceat & ueritatem conculcet.

Eccij literæ ad principẽ, quibus pactum trãſgreditur.

Mentitur Eccius.

Ecciani ingenij ſpecimen.

Multa conciderũt ſub Eccio Theologiæ ſcholaſticæ dogmata.

Interim mihi ſufficit, quod carnifex illa cõſcientiarum theologiſtria, cui totũ debeo, quod mea conſcientia patitur, cecidit in hac diſputatione. Nam prius dixeram: Meritum aliud eſſe congrui, aliud condigni, facere hominem poſſe q̃d in ſe eſt, ad obtinendam gratiam, poſſe remouere obicem, poſſe nõ ponere obicem gratiæ, poſſe implere præcepta dei, quo ad ſubſtantiam facti, licet nõ ad in/tentionẽ præcipientis, liberum arbitrium poſſe in utrũq; contradictoriorũ, uo/luntatẽ poſſe ex puris naturalibus diligere deũ ſuper omnia, poſſe ex naturali/bus haberi actum amoris, amicitiæ, & id genus monſtra, quæ pro primis ferme principijs feruntur ſcholaſticæ theologiæ, & omniũ libros & aures impleuerũt At nunc ij oẽs errores, ſub Ecciano pſidio & triũphabundis ſignis, ſatis ſtrenue ceciderunt, ſine ullo ferme Marte conterriti ad ſolum conſpectum duarum propoſitionum Caroloſtadij, quarum prior hæc Auguſtini: Liberum arbitrium ſine gratia nihil ualet, niſi ad peccandum: Poſterior Ambroſij hæc: Liberum ar/bitrium

bitrium ſine gratia tanto citius propinquat iniquitati, quãto fortius intenderit actioni. Similia trophea & ſpolia retulerunt ferme & indulgentiæ ex hac pugna, quas non mitiore, ut garriunt, ſententia utiles eſſe admiſi, ſed utiles ſolum pigris & ſtertentibus: cæterum inſaniam eſſe defendi, ſiquis eas bonas & utiles eſſe Chriſtiano homini dixerit.

Indulgentiæ mutilatæ.

Hæc inq; mihi interim ſatis ſunt eueniſſe ex hac diſputatione, quæ ideo recitaui, ut iactantiam glorioſam Eccianæ hæreſis aliquantulum iuuarem. Cætera ubi hæc quiſpiam eorum impetierit, fortaſſe dabit dominus in lucem uenire.

Vidiſſe te credo Eccij excuſationem aduerſus Philippum noſtrũ ſatis dignũ Ecciano genio, in qua homini etiã in ſacris literis, terq; quaterq; omnibus Eccijs doctiori, deniq; & ſordidæ illius Eccianæ theologię non ignaro, opprobrat pro magno uitio grammaticam profeſſionem. Tam recto ſunt iudicio magiſtri illi noſtri eximij, ut eruditionem metiantur ſecundum qualificationes ſuas, & inanes titulos. Conatus eſt & eundem mihi inuidioſum reddere, dũ mihi & ingenium & eruditionem, neſcio quantam tribuit. Nam ut hoc etiã ſcias, me quoq; non nihil gloriæ retuliſſe ex diſputatiõe iſta, Tribuit mihi Eccius eruditionẽ, tribuunt & Lipſienſes, adeo quantum fama cepi, ut niſi Eccio ſubſidiarias opes ſuffeciſſent ipſi, fateantur Eccium a me fuiſſe proſtratum, atq; ita uictoria iam ab Eccio in Lipſienſes incipit migrare. Rurſus dicitur illum magnificum contemptorẽ Lipſienſes habuiſſe pro bonis quidẽ hominibus, ſed in quibus longe plura ſperaſſet, & ſe ſolum omnia feciſſe. Ita uides nouam quandam Iliada & Aeneida illos cãtare, & me ſaltem Hectora & Turnũ arbitrari, quo illũ Achillẽ & Aeneam ſtatuant, niſi quod in hoc uictoria fluctuat, an ſuis id Eccius præſtiterit, an Lipſienſium uiribus & copijs. Certum eſt ipſum ſolum ſemper clamaſſe, illos autẽ ſemꝑ tacuiſſe, putas ne magnas me illis debere gratias? Sed redeo ad Philippum, quẽ tantum abeſt, ut ullus Eccius mihi reddere poſſit inuidioſum, ut in omni mea profeſſione nihil ducam antiquius Philippi calculo, cuius unius iudicium & autoritas mihi ſtant pro multis milibus ſordidorum Ecciorum. Neq; me pudet, & ſi magiſtrum artiũ philoſophiæ & theologiæ, & omnibus pene Eccij titulis inſignem, ſi huius mihi Grammatiſtę diſſenſerit ingenium, meo ſenſu cedere, quod & ſæpius feci, & quotidie facio, ob diuinũ donum, quod deus in hoc fictile uaſcuſum, Eccio quidem contẽptibile, larga benedictione infudit. Philippum nõ laudo, creatura eſt dei, & nihil; ſed opus dei mei in ipſo ueneror. Nec Eccium uitupero, ſed craſſas iſtas ſeminãdæ diſcordiæ & inuidiæ cõcitandæ uafricias toto corde deteſtor, abominorq;: quas neq; frequentiores, neq; maligniores uſq; uidi, q̃ in Eccio: quibus & pene totius noſtrę diſputationis farraginem fermentauit, nam hac una ſola pene re peſſima potens eſt Eccius, ad rem theologiam ὄνος πρὸς λύραν. Sed iam ad reſolutiones accedo, tu interim cura, ut illuſtriſs. principi Eccium commẽdes, ſicut ſeipſum commendari meruit, quanq; nihil hoc officio ſit opus apud tantum principem. Vale Vuittenbergæ. M.D.XIX. Aſſumptionis Mariæ.

Philippus Melãchthon Theologiæ ſcholaſticæ eximiæ doctus, Miraculum ingeniorum.

Eccio Lipſiẽſes tulerunt ſuppetias cõtra Martinũ.

Philippus certi iudicij.

F I N I S.

RESOLVTIO LVTHERIANA SVPER PROPOSITIONE SVA DECIMATERTIA, DE POTESTATE PAPAE.

M. LVTHERIVS AD LECTOREM.

Paradoxon nullũ audet proponere.

COgor ego ſolus fere mortalium, diſputatiõibus meis aut nullum interſerere paradoxum, aut mox ſimul effundere totum ſecretum. Adeo cæteri omnes, cum ambulẽt in mirabilibus ſup ſe, & nõ modo paradoxtata, ſed & pſeudoxtata ,ppoſuerint, hãc hñt gratiã, ut longe diſtinguañ inter ea quæ ſic oſtẽtãt & ea q̃ plane in populo docẽt, aut domi fabulanẽ. Vnus eſt Lutherius, q & prouocañ & ui rapitur ad pugnam, diſputationem, & ſimul exigitur dicere & rationem ante tempus reddere: aut ita dicere diſputaturus, ut a cerdonibus quoq; intelligi poſſit, quod ſi non fecero, mox hæreticus, blaſphemus, ſcãdaloſus ſum: ſic mea habet ſors mi lector. ſed non timeo, donec Chriſtus uixerit, qui ſimili, immo maiore inuidia laborauit, cum ſuis diuinis paradoxis ſuperbos falleret, ut qui uidentes erant, cæci fierent: quæ tamen niſi poſt aſcenſionem ſuo tẽpore per ſpiritum ſanctum reuelare noluit. Ita ſunt iſtæ meæ aduerſus Ioan. Eccium poſitę propoſitiões, maxime decimatertia de poteſtate Papæ, ut ſuperbiã inuidiſſimam facie ſua luderet, præſertim cum mihi rem fore cum lubrico colluctatore intelligerem. Quare te lector iudicem eligo, quiſquis fueris, adeo nihil in hac propoſitione periculi mihi timeo, quantum ad ueritatem attinet. Cæterũ ſi inuidia aliud fecerit, ſuum opus fecerit, tu modo candide & libere iudica.

Vale.

PROPOSITIO ECCIANA.

Romanam eccleſiam non fuiſſe ſuperiorem alijs eccleſijs ante tempora Sylueſtri negamus. Sed eum qui ſedem beatiſſimi Petri habuit & fidẽ, ſucceſſorẽ Petri & & uicarium Chriſti generalem ſemper agnouimus.

PROPOSITIO LVTHERIANA.

ROmanam eccleſiam alijs eccleſijs fuiſſe ſuperiorẽ, probatur ex frigidiſſimis Decretis Romanorum pontificum: contra quæ ſunt textus diuinæ ſcripturæ, hiſtoriæ approbatæ mille centumq; annorum, & decretum concilij Niceni omnium ſacratiſſimi.

Ro. Pontifex ſuperior eſt.

Primum uides, lector, de re ipſa nos nõ admodum diſſentire, ſed de cauſis & origine rei, nam nec ego nego Roma. Pontificem eſſe, fuiſſe, fore primum, nec de hoc diſputo, nec hoc quæritur, ſed an probationes ualeant, quibus id aſſeriẽ. Mihi ſane, quod fateor, maxime omnium diſplicet, quod in eccleſia aliquid aſ

ſertum

ſertum, ſtudio adulationis uel mendacijs probatur, quibus eccleſiam & fidem noſtram aduerſarijs ludibrio exponamus. Nõ eget eccleſia Chriſti noſtris mẽdacijs, ſuper fidei petram ſtabilitur, non abhorret diſcuti & inquiri. inde factũ eſt, ut Rho. pontificum adulatores in hoc primatu, iam diu ſuſpicionem tyrannidis paſſi ſint, dum uelut malæ fidei poſſeſſores non permiſerũt, huius rei ueritatem libere inquirere & diſputare, quod tamẽ in omnibus etiã diuinis rebus (modo primatũ hunc non tangerent) libentiſſime permiſerunt.

Tyrannidis ſuſpicio, q̃d de p̃tãte non ſinit diſputare.

Omitto itaq; Eccianam propoſitionem, quã ut inuidioſe & ſubdole poſitã, me non capere fateor, nam ſine ulla cauſa hanc in publico mihi inuidiam mouit, cũ hanc materiam in nullo meorũ dictorũ tractarim, ſed adulator ſua quæſiuit, etiam cum fratris ſui pernicie, deinde quod homo ſuauis uicarium Chriſti & Petri ſucceſſorem non aſſerit, niſi & fidẽ habeat, in quo aut inſanit, aut multos pontifices Romanos negat uicarios Chriſti fuiſſe, & fore poſſe, ut quos fidem habuiſſe neſciamus: atq; quod omniũ intolerabiliſſimũ eſt Ro. pontificibus, ſanctitate & pietate neceſſarijs eos onerat, cum apud nos ratus ſit etiã eius uicariatus & pontificatus, qui ſine fide & ſanctitate ſit.

Pontifex eſſe poteſt qui nõ habet fidem.

Sed age, lubricam hanc anguillam differam, & duo in mea propoſitione faciam. Primo, adducam firmamẽta, quibus primatus iſte ſtabiliri fideliter poſſe mihi uideatur, ita ut per ipſa etiã hæreticis & ſchiſmaticis efficaciter reſiſti poſſit. Deinde oſtendam, quod nihil faciant decreta & probationes, quibus hucuſq; nixi fuerunt, qui eundem primatũ ſtatuerunt.

DE PRIORE PRIVS.

Primũ, quod me mouet Ro. pontificem eſſe alijs omnibus, quos ſaltem nouerimus ſe põtifices gerere, ſuperiorem, eſt ipſa uoluntas dei, quã in ipſo facto uidemus, neq; eñ ſine uoluntate dei, in hanc monarchiam unq̃ uenire potuiſſet Ro. pontifex. At uoluntas dei, quoquo modo nota fuerit, cũ reuerẽtia ſuſcipienda eſt. Ideoq; non licet temere Ro. pontifici in ſuo primatu reſiſtere.

Probatiões monarchiæ pontificiæ. Ex uolũtate dei arguitur ſuperioritas Papæ.

Hæc autẽ ratio tanta eſt, ut ſi etiam nulla ſcriptura, nulla alia cauſa eſſet, hæc tamen ſatis eſſet ad cõpeſcendã temeritatẽ reſiſtentium, & hac ſola ratione glorioſiſſimus martyr Cyprianus per multas epiſtolas confidentiſſime gloriatur cõtra oẽs epiſcoporũ quorũcunq; aduerſarios, ſicut. iij. Reg. legimus, Quod decem tribus Iſrael diſceſſerunt a Roboam filio Salomonis, & tamen quia uoluntate dei, ſine autoritate factum eſt, ratum apud deum fuit.

Nam & apud Theologos omnes, uoluntas ſigni, quã uocant operationem dei, non minus q̃ alia ſigna uoluntatis dei, ut præcepta, prohibita &c. metuenda eſt. Ideo non uideo, quomodo ſint excuſati a ſchiſmatis reatu, qui huic uolũtati cõtrauenientes ſeſe a Rom̃. pontificis autoritate ſubtrahunt. Ecce hæc eſt una prima mihi inſuperabilis ratio, quę me ſubijcit Rho. pontifici, & primatũ eius confiteri cogit.

Secunda, ſi iuxta præceptum Chriſti cedere aduerſario iubemur, & qui angariarit nos mille paſſus, eundũ eſt cũ eo & alijs duobus milibus, quãto magis ſi Ro. pontifex exegerit in ſuo principatu, cedendũ, ſiue id iuſte, ſiue iniuſte egerit. Nam incõparabiliter minor res eſt principatus iſte, q̃ ut unitas & charitas & humilitas propter ipſam per nos diſſoluatur. Ideo non dubito peccare eos, qui in diſſenſionem ſeſe tradunt, & ſpiritus æternam unitatẽ propter hanc temporalem terrenam excellentiam fugiendam diſſoluunt: ferenda enim ſunt omnia, quæ peccata non ſunt.

Peccant monarchiæ pontificis reſiſtẽtes.

Tertia, quod ſi ꝑpter peccata noſtra nos deus uoluerit premere multis prin-

Malis principib⁹ obſequẽdum.

cipibus, ſicut in Prouerbijs dicit Salomon: Nunquid reſiſtendum eſt flagello dei: propter peccata, inquit, populi, multi principes eius. Proinde, quando noſtrū nō ē definire, irata ne an propitia uolūtate deus nobis quoſcūq; principes dederit: hoc noſtrū eſt, uoluntatem eius pio, ſimpliciq; timore ſuſcipere. Quo modo etiam ſi ſub Turca nos eſſe uellet, Turcæ ſubeſſe libentes deberemus.

Poteſtati reſiſtentes, deo reſiſtunt. Quarta, Rho. xiij. apoſtolus dicit: Omnis anima poteſtatibus ſublimiorib⁹ ſubdita ſit, non eñ eſt poteſtas niſi a deo, quęcunq; autem a deo ſunt, ordinata ſunt: Itaq; qui reſiſtunt poteſtati, dei ordinationi reſiſtunt: qui aūt deo reſiſtūt ipſi damnationē ſibi acquirunt. Hac certe oīm robuſtiſſima, quātū ego capio, cauſa, nos Ro. Pontifici ſubiecti ſumus, in qua clare aſſerit, nullā poteſtatē ne eſſe quidē poſſe, niſi a deo. Cū aūt Ro. pontificis poteſtas iā ſit robuſtiſſime ſtabilita, ut uidemus, certe oportet dei ordinationē hāc nō impugnare, ſed quantaquanta eſt, humiliter ſuſtinere, etiā ſi iniuſta eſſet, & iudiciū deo relinquere.

Quinta eſt beatus Petrus docens, ut ſubditi ſimus omni humanæ creaturæ, quia ſic eſt uoluntas dei. At humanā creaturā uocat magiſtratus hominū arbitrio inſtitutos, ut clarū eſt ex ſequentibus, ubi dicit, ſiue regi tanq; præcellenti, ſiue ducibus, tanquā ab eo miſſis. Cū aūt & Rho. pontificis poteſtatē arbitremur humano decreto ſtatutā, & ordinante deo ſic roboratā, ſine crimine non eſt, qui ſeſe ſuæ autoritati ſubduxerit.

Conſenſus fidelium. Sexta, ad hoc facit unus ille conſenſus omnium fideliū, qui hodie ſub Rho. Pontifice ſunt, nā cū poteſtas illa ſit res temporalis & longe ſubmittenda unitati fideliū, nō ſine fœdiſſimo crimine eſſe poterit, ſi propter rem temporalem, hunc tot fidelium cōmunem ſenſum deſpexerit, hoc eſt, Chriſtum negauerit, & eccleſiam contempſerit. An poſſibile eſt, Chriſtum non eſſe inter tot ac tantos Chriſtianos? Si autem Chriſtus ibi eſt & Chriſtiani, cū Chriſto & Chriſtianis ſtandum eſt in quæcunque, quæ contra dei præceptum non fuerit. Hæc inquā ratio fortis eſt, & inſolubilis, & ex ijs poſſunt multæ aliæ formari, quin huc poteſt uniuerſa ſcriptura duci, ut quæ ubiq; charitatē, humilitatē, unitatē ſpiritus, & timorē diē cōmendet, nō uiolandas eſſe pro ulla re mundi, nedum pro unius uno pontificatu uel primatu, etiā ſi ſolo iure humano eſſet inſtitutus, & hac ratione, ut mihi uideor, longe melius ſtabiliretur Ro. pontificis monarchia, ſi uoluntatē dei & conſenſum fideliū non tantum ſubditi, ſed & Ro. Pontifices attendere & timere cogerentur, q̄ dum uelut iure diuino teneant, ui & terrore extorquent, non niſi odiū ſibi accendunt in ſubditis, & ſeſe per ſecuritatē in tyrannidem paulatim confortant.

DE POSTERIORE.

Quod probationes hucuſq; habitæ nihil ſint, tripliciter oſtendā. Primo ſcripturas adductas diſſoluendo, Secundo, Canonū ſeu Decretaliū inefficacē probationē. Tertio, rationes robuſtiſſimas adducendo.

Ad primū, duæ ſunt autoritates ſcripturæ, quibus creditum eſt ſtabiliri primatus Rho. eccleſiæ.

Primo adducitur illa autoritas Matth. xvj. Tu es Petrus, & ſuper hāc Petrā ædificabo eccleſiā meā. Et tibi dabo claues regni cœlorū &c̄. Ex hoc enim textu clamant Petrū ſolū accepiſſe claues præ cæteris apoſtolis.

Sed quod hæc nihil faciant, probo.

Iuriſtæ. Primum, quod ipſimet Iuriſtæ primatus huius aſſertores recedūt ab hoc ſenſu, & negant hoc uerbo Petro datam primitatem, conſequenter & Rho. Pontifici, ſicut gloſſa in c. conſyderandum, diſt. l. Et Panor. de elect. c. ſignificaſti.

unde

unde dicunt, Non hoc uerbo, ſed illo uerbo, Paſce oues meas, Petro eſſe colla-
tum pontificatum eccleſiæ. Si ergo ipſis Iuriſtis licet negare tot textus expreſ-
ſos Decretorũ, & diſſentitur omnibus, quæ diſ. xvij. xviij. xix. xxj. xxij. tam co-
pioſe & pertinaciter, ex hoc uerbo Matth. ſtatuũtur: Cur mihi non liceat frigi- *Frigida decreta.*
diſſima decreta appellare theologo, cum ea negare & annihilare liceat Iuriſtis?
perſequantur primũ ſeipſos, maioris criminis reos, aut ſi ueniam merentur De-
cretorũ negatores & graſſatores, ſine peccato erit, qui inefficaces aſſerit, & fri-
gidas decretorũ probationes. neq; enim ego ea negaui, ſicut illi, ſed frigere tan-
tũ ad probandũ dixi, ſicut re uera frigent, niſi quod ad locupletandũ locum ua-
lent exempla eorum, quæ per uim dicuntur, & in alienam ſententiam trahun-
tur. Nihil ergo probatur hoc textu, a quo ipſemet diſcedũt, nihil iſtis decretis
probatur, quæ ipſimet negant, neutriſq; cõfidunt.

Et mouentur ad hoc ſatis forti ratione, quæ aduerſarios reddat inuictos, ſci-
licet hac, quod Chriſtus (ut etiam beatus Hiero. eodẽ loco exponit) non tradit *Promittit tã-*
Petro claues, ſed promittit dũtaxat: Ideo currendum eſſe ad locum, in quo tra- *tũ claues Pe-*
dit claues, & tunc inuenitur illud Iohannis ulti. quod nõ ad Petrum, ſed ad om- *tro.*
nes dicit: Accipite ſpiritumſanctum, quorũ remiſeritis peccata &c. Ex quibus
uerbis liquet, non ſolũ quibus in Petro claues promiſerit (nempe toti eccleſiæ)
ſed etiam quid per claues promiſſas intelligi uelit, nempe remiſſionem & re- *Claues quid ſint.*
tentionem peccatorum.

Secundo, quod idem uerbum Chriſti male decreta aptant ſoli Petro & Ro.
pontifici, nam apud ſanctos patres Chriſtus hoc uerbũ dixiſſe ad eccleſiam &
omnes apoſtolos in perſona Petri, aſſeritur: quorum primus eſt D. Hiero. qui *Tibi dabo*
hoc loco interpretatus uerbum Petri, dicit: Petrus ex perſona omnium apoſto- *&c. ad omnes*
lorũ confitetur, dicens, Tu es Chriſtus filius dei uiui. Et in hoc ſequitur ſuum *apoſtolos di-*
(ut ſolet) Origenem qui idem eodem loco ſentit. *ctum intelli-gitur.*

Chryſoſtomus autẽ, & ſi hunc locum totum in Petri laudem trahat, dicens
eum, caput & paſtorem conſtitutum eccleſiæ futuræ, & toti orbi præpoſitum,
tamen & ipſe uocat eum os apoſtolorũ, quod uice omniũ reſponderit, dicens: *Petrus os*
Petrus omnium apoſtolorũ os, uertex cõſortij totius, cum omnes interrogati *apoſtolorũ.*
eſſent, ipſe ſolus reſpondet. Ergo non ad ſolum Petrum iſte locus pertinet, ſed
ad omnes, etiã ſi primus & princeps inter apoſtolos ipſe fuerit.

Beatus Aug. Pſal. cviij. ſicut quædã dicuntur, quæ ad apoſtolum Petrũ pro-
prie pertinere uideantur, nec tamen habent illuſtrem intellectũ, niſi cum refe-
runtur ad eccleſiam, cuius ille agnoſcitur in figura geſſiſſe perſonã propter pri-
matum, quẽ in diſcipulis habuit, ſicuti eſt, Tibi dabo claues regni cœlorum, &
ſi qua huiuſmodi: Ita Iudas perſonam ſuſtinet quodam modo inimicorũ Chri-
ſti &c. Vides quod claues eccleſiæ, in perſona Petri datas aſſerit, Idem lib. j. de *Eccleſiæ tra-*
doct. Chriſt. c. xvij. Has igitur claues dedit eccleſiæ ſuæ, ut quæcũq; ſolueret in *ditæ claues.*
terra, ſoluta eſſent & in cœlis.

Et cur non nos ipſi potius textũ & uerba Chriſti conſyderamus, qui nos cla-
rius per ſeipſum inſtruet?

Dicit itaq;, uenit Ieſus ĩ partes Cæſareæ Philippi, & interrogauit diſcipulos
ſuos, Quẽ dicunt homines eſſe filium hominis? &c. ubi ſignificãter B. Hiero.
dictum obſeruat, aliter Chriſtũ interrogaſſe de ſe, quando hominũ, aliter, quã-
do apoſtolorum ſententiam quæſiuit: illos uocat homines, hos autẽ deos eſſe *Circumſtan-*
ſignificat. deinde de hominibus quærens, filium hominis ſe appellat, uelut ua- *tia textus.*
go nomine. At apoſtolos quærens, me inquit, certam & ſingularem perſonam

monſtrans. Atq; ubi de hominibus quęrit, nullus deſignatus diſcipulus reſpõ
det: ad ſignificandũ, quod ſine nomine ſunt, qui indigna de filio dei ſentiunt.
Quibus adde & hoc, quod opiniones inconſtantes ſunt hominum de Chri/
ſto. At ubi apoſtolos de ſe interrogat, ibi ſignatus unus certus reſpondet, & cõ
ſtantem abſoluit & pronunciat fidei confeſſionem, ut ueram Chriſti cognitio
nẽ, in unitate & firmitate conſiſtere, non multorũ opinionibus uelut arundi/
nem agitari doceret. Vides ergo adhuc nihil ad Petrum proprie pertinere, niſi
quod cõmune organũ eſt omnium apoſtolorum.

Organũ apoſtolorum eſt Petrus.

Iam illud uide, quod & a laicis obſeruatũ ipſe didici (eſt eñ etiã in laicis ſpi/
ritus Chriſti) uerbũ hoc Chriſti nõ poſſe ad ſolum Petrum, dictum intelligi,
quia Chriſtus non ſolũ Petrũ, ſed oẽs apoſtolos requiſiuit, dicens: Vos autem
quẽ me eſſe dicitis? non dixit; Tu Petre, quẽ me eſſe dicis? Niſi ergo per Pe/
trum omnes diſcipuli reſpondiſſent, certe diſcipuli non fuiſſent, nec magiſtrũ
audiſſent, nec ſatisfeciſſent interroganti, quod eſt impiũ de apoſtolis ſentire.

Relinquitur ergo quod Chriſtus reſponſum Petri acceptarit, non pro ſolo
Petro, ſed pro toto collegio apoſtolorum & diſcipulorum: alioquin & alios q̃
q; denuo interrogaſſet.

Ex quibus ulterius ſequitur, Quod ſicut Chriſtus perſonam reſpondẽtis Pe
tri pro omnibus acceptat, ita ſequenter quoq; non ad ſolum Petrum, ſed ad o/
mnes, quorum perſona Petrus loquitur, dicat: Tu es Petrus, tibi dabo claues
&c. Alioquin ſcriptura non recte intelligitur, niſi præcedentia & ſequentia
recte conferanẽ. Atq; ut hoc eo ſit certius, non ſoli Petro a Chriſto aliquid di/
ctũ eſſe, exponit ſeipſum Chriſtus, cui loquaẽ, & cui tradat claues, dicens: Bea
tus es Simon Bariona, caro & ſanguis nõ reue. tibi, ſed pa. me. q̃ eſt in cœlis.

Petro ſãguis & caro nõ reuelauit, igiẽ nõ ut Petrus reſpõſum accepit.

Obſecro, quid hic poteſt contra uel fingi? quid apertius dici, q̃ quod Petrus
in hac perſona nõ eſt Petrus, nõ eſt caro neq; ſanguis? ſed eſt is, cui reuelat pa/
ter, omnino Petrus extra hominem ponitur, & iam non eſt ulla perſona p ſe,
ſed reuelantis patris auditor, Non Simon Bariona hæc reſpondet, non caro &
ſanguis, ſed reuelationis paternæ auditor. poteſt ne hic calumniator ullus uer/
bum Chriſti ad Petrũ hominem torquere? Quid ergo? is qui auditor eſt pater/
næ reuelationis, huic dantur claues, non Petro, non filio Ioannis, nõ carni &
ſanguini. quod ſi ita eſt, pronũ iam ſequitur, quod nulli priuato homini datæ
ſunt claues, ſed ſoli eccleſiæ, quia de nullo priuato homine certi ſumus, habeat
nec ne reuelationẽ patris. Eccleſia autem ipſa eſt de qua dubitari non licet, cũ
ſit corpus Chriſti, una caro, eodem ſpiritu uiuẽs, quo Chriſtus. Ipſa eſt Petrus
ille auditor reuelatiõis, & acceptor clauium, quia hic ſymbolum ſtat firmiter,
Credo eccleſiam ſanctam, cõmunionem ſanctorũ. non ut nunc aliqui ſomni/
ant, credo eccleſiam ſanctam eſſe prælatũ, uel aliud quod fingunt. Totus mun
dus cõfitetur ſeſe credere eccleſiam ſanctam catholicam aliud nihil eſſe, q̃ cõ/
munionem ſanctorum; unde & antiquitus articulus ille, ſanctorum cõmuni
onem, nõ orabatur, ut ex Ruffini ſymbolo expoſito uidere licet, ſed gloſſa ali
qua forte Eccleſiam ſanctam catholicã expoſuit, cõmunionẽ ſanctorũ, quod
ſucceſſu temporis in textum relatum, nunc ſimul oratur. Sed o neceſſarium &
optabiliſſimum factum propter eos, qui eccleſiam hodie quiduis potius uocãt
q̃ communionem ſanctorum.

Eccleſia ſctã catholica.

Cõio ſanctorũ ad ſymbolũ adiectũ eſt.

Sequitur autem, Et ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Si p hãc
petram intelligimus poteſtatem papæ, uide quid facimus. Primum ſequitur,
quod eccleſia primitiua apoſtolorum non fuit eccleſia, quia Petrus (ut ſolidis
probem

Sup hanc petrã .i. pfeſſionem fidei.

probem argumentis (anno decimo octauo adhuc fuit Hieroſolymis, necdum uiderat Romam, quod ex Paulo ad Galatas clarum fit, qui ſcribit ſe poſt cōuerſionem ſui abijſſe primū in Arabiam, deinde poſt annos tres ueniſſe Hieroſolymam uidere Petrum, ac poſtea poſt quatuordecim annos aſcendiſſe, & contuliſſe cum Iacobo, Petro & Iohanne euangelium præputij. Quis autē ita inſaniat, quæſo, uel Oreſtes, eccleſiam Hieroſolymitanā & catholicam non fuiſſe eccleſiam, quia poteſtas Rom. eccleſiæ nondū fuit, nec forte fides eius? Non ergo ſupra petram, id eſt, poteſtatem Ro. eccleſiæ, ſicut decreta quædā exponūt, ſed ſupra fidem, a Petro totius eccleſiæ perſona confeſſam, ædificata eſt, cum & uniuerſalis & catholica eccleſia tanto tēpore ante Ro. eccleſiam fuerit.

Vlterius, Matth. xviij. in plurali numero dicit, non ad Petrum, non ad apoſtolos, ſed ad eccleſiam dicens: Si eccleſiam nō audierit, ſit tibi ſicut & ethnicus & publicanus. Amen dico uobis, Quęcūq; ligaueritis ſuper terram, ligata erūt & in cœlo. Accede nunc, qui uoles, & hunc cum illo loco confer: Ille ſonat ſoli Petro datas claues, hic negat, & non ſoli datas aſſerit. Quomodo utrūq; ſtabit? Concordandū utiq; eſt utrūq; uerbum, quod idem Chriſtus dixit. Si ſoli Petro collatæ ſunt, mendacium eſt, quod hic dicit omnibus collatas. Quis autem nō uideat, hunc poſteriorem locum eſſe interpretem prioris, & in hoc rem eſſe clare expoſitam, illic uero in Petro unitatem multorū in eccleſia cōmendatam?

Eccleſia audienda. Quæcunq; ligaueritis.

Quin uide quoddam mirabile, illic incipit ab omnibus, dicēs: Quem uos me eſſe dicitis? & finit in uno Petro, dicens: Tu es, & tibi dabo. Hic contra incipit ab uno, dicens: Si peccauerit in te frater tuus &c. & deſinit in omnibus, dicens Quæcunq; ligaueritis &c. Nonne clarum eſt per unum Petrum illic idem uoluiſſe, quod hic per uniuerſos, & claues non eſſe ullius hominis ſingularis, ſed eccleſiæ & communitatis, ut firmum ſit, ſacerdotem non ſuo iure, ſed miniſterio (quia eccleſiæ miniſter eſt) eccleſiæ clauibus uti, nec tanq; ſuis aut ſibi, ſed eccleſiæ traditis? Credo iam hæc ferme fidem factura, hanc Matthæi autoritatem neq; ad Petrum, neq; ad ſucceſſorem, nec ad unam aliquam eccleſiam, ſed ad omnes eccleſias pertinere. Quia quis poterit negare, illi eſſe claues traditas, qui reuelante patre Chriſtum confitetur? Quo poſito, neceſſe eſt, ut ubi ſit reuelatio patris & confeſſio Chriſti, illic & claues. At hæc in qualibet eccleſia eſt, nō autē in ullo uno ſingulari & incerto homine.

Claues unius hominis nō ſunt.

Pertinent ad oēs eccleſias

Quod ut Chriſtus nobis cōmendaret, ſtatim poſt glorioſam iſtam Petri cōmendationem, cū eum Petrus prohibuit, ne moreretur, audiuit: Vade poſt me Satana, non em̄ ſapis ea, quæ dei ſunt.

Petrus reprehēditur poſt claues acceptas.

Quid hoc eſt? nō ſapit Petrus quæ dei ſunt? Nōne pater reuelauit ei? Si hæc ante cōmendationem Petri facta fuiſſent, aliquid momenti haberet, Petrum pro ſua & ſucceſſorum aut unius eccleſiæ perſona fuiſſe cōmendatum, at nunc cum poſt cōmendationem uituperetur, ut ignarus dei, clarum ſit, illum ſuperiorem Petrum, qui claues accepit, non fuiſſe Petrum filium Bariona, ſed eccleſiam filiam dei, quæ uerbo dei genita, uerbū dei audit & confitetur perſeueranter in finem, non aliquando non ſapiens, quę dei ſunt, & retro abire iuſſa ſicut Petrus. Aut ſi hoc ad Rho. pontificem & eccleſiam pertinet, quod ad Petrū dicitur: Tibi dabo claues? Iam irrefragabili ſequela etiā ad eandem & illud pertinebit, Vade poſt me Satana, Non enim ſapis quæ dei ſunt; quia & hæc ad Petrū Ro. eccleſiæ futurū epiſcopum dicta ſunt. Aut ſi hæc nō ad ſe pertinere putant, iam nulla rōne cōuincere poſſunt, ea quæ ſupius dicta ſunt, ad ſe ꝑtinere.

Vade poſt me Satana, pertinet ad eccleſiā Ro.

Sed age latius, Si omnino ad rigorem iſtum Grammaticū ſe recipiunt, quod

Si ſoli Petro, ergo non ſucceſſoribus.

ſoli Petro dictū ē, Tu es Petrus, ubi dabo claues &c. quomodo reſiſtemus hæreticis, ſi qui hoc noſtro rigore uerborum nixi, nos urgeant & dicant: Eſto ad ſolum Petrum hæc dicta ſunt, ergo nō ad ſucceſſorem, ergo eccleſiæ claues cū Petro uenerunt & abierunt, ubi ergo nunc eccleſia? Non enim ad plures pertinere poteſt, quod ad unum dicitur, ſicut illud: Cum iunior eſſes, cingebas te & c̄. quod ad ſolum Petrum ita dictum eſt, ut cum Petro impletum & finitum ſit, ad nullum ſucceſſorē eius pertinens.

Si autem ad ſucceſſores & aliquam eccleſiam dictum eſt, iam nulla ratione prohiberi poteſt, quin ad omnes dictum ſit, immo neceſſaria ratiōe ad apoſtolos omnes, qui præſentes erant, magis ꝙ ad unius Petri ſucceſſores, qui nōdū erant, dictum accipietur. Quod ſi ad omues apoſtolos, iam etiā ad omniū apoſtolorum & non unius apoſtoli ſucceſſores dictum intelligitur.

Dū papa moritur, ubi tū claues?

Sed reſpondeat tamen mihi qui poteſt, quis nam credēdus ſit habere claues etiam in Rho. eccleſia? an ipſa eccleſia uel papa? & attende quod dico. Quādo papa eligitur, an ſecū affert claues uel non? Si affert, ergo erat Papa, anteꝙ eligeretur. Si non affert, a quo accipit? nunquid ab angelo de cœlo? nonne ab eccleſia? Item quando Papa moritur, cui relinquit claues? aufert eas ſecum? Si nō aufert, cui relinquit niſi eccleſiæ, a qua accepit? Quid igitur poteſt dici contra hanc euidentiſſimam experientiam, optimā euangelij interpretem, claues nec Petro, nec ſucceſſori, ſed ſoli eccleſiæ datas, a qua tanquā miniſter accipit uſurus eis ſacerdos? Vbi nunc eſt quod ſoli Petro dictum eſſe putatur: Tibi dabo claues? immo ubi nunc eſt quod ſoli eccleſiæ Roma. claues datæ ſunt? Neceſſe eſt, ut in qualibet eccleſia claues ſint, ut dixi ſupra.

Adhuc unum dicam, & utar apoſtoli Pauli argumento, Rho. iiij. ubi probat ex circūſtantia temporis & facti, Abraham non ex circumciſione, ſed ex fide iuſtificatum, nulla alia ratione uſus, ꝙ quod Abrahā ante circumciſionē fuerit iuſtus apud deum per fidem. Si hoc eius argumētum ualet, ſicut neceſſe eſt ualere, neceſſe erit & hoc ualere, quod nunc produco in hunc modum.

Petrus nullius urbis epiſcopus.

Vt apſ̄s, non ut epiſcopus Romanus accepit claues.

Petrus quando claues accepit a Chriſto (ſi omnino perſonam eius ſolā contendis accipere) nondū erat epiſcopus urbis Romæ, immo proprie nunꝙ fuit epiſcopus ullius ciuitatis, ſed apoſtolus epiſcoporū inſtitutor, maior omnibus epiſcopis, ſed erat unus inter apoſtolos. Ergo claues non ſunt ei datæ, ſecundū quod poſtea uel factus, uel mutatus eſt, uel loco uel officio, ſicut Abrahæ non eſt iuſtitia reputata, qualiſcunꝙ poſt fidē factus eſt, ſed prout fuit apoſtolus tātum, & præſertim habens patris reuelationem, quare prorſus nihil hæc autoritas ad Ro. pontificem pertinet, etiam ſi ſoli Petro dicta fuiſſet, quanto nūc minus pertinet, quando nec ſoli Petri perſonæ dicta conuincitur.

Cōfeſſiōi eccleſiæ nō particularis hōis dantẽ claues.

Addo & aliud ſimilis formæ argumentum, quo Paulus Rhoma. iiij. & Gala. iiij. utitur, dicens: Quod ſicut Abrahæ ex fide reputata eſt iuſtitia, ita & omnibus qui credunt, reputabitur iuſtitia. Quare & his, ſicut Petro habenti reuelationem patris, & Chriſtum confitenti, claues dantur: Ita neceſſe eſt, omni ſimiliter confitenti & reuelationē habēti claues donatas eſſe, quod nullæ niſi eccleſiæ, id eſt cōmunioni ſanctorum cōuenire poteſt, cum nullus ſingularis fidelis conſtanter & certo ac perſeueranter habere poſſit hanc confeſſionem: cum nec Petrus ipſe in eadem perſeuerauit, quin non modo aliquādo, ſed mox poſt acceptas claues errauit: & tamen non ſunt ei claues rurſum ablatæ, quia non in ſua, ſed eccleſiæ perſona eas accepit. Quod ſi hæc argumēta non concludunt, nec illa apoſtoli Pauli, quæ allegata ſunt.

Verum

Verum ut opinionem contrariam penitus iugulemus, age, ſi iſta uerba, Tibi dabo claues &c. ad Petrũ & ſucceſſorẽ eius pertinent, neceſſe erit, ut & præcedẽtia & ſequentia, hac ui ſententiæ cohærentia ad eoſdem pertineant. Non enim in ſacris euangelij uerbis admittendi ſunt, qui pro arbitrio ſenſus ſui, partem huc, partẽ illuc torquent & rapiunt, ſed ex conſequẽtia ſenſus & uerborũ & ex circũſtantijs intelligentia referenda eſt, iuxta Hilarij documentũ. Cum itaq; Chriſtus claues noluerit tradere, niſi prius omnibus diſcipulis de ſui confeſſione explorans, deinde, nõ niſi accepto & approbato reſponſo Petri, ex reuelatione patris loquentis, clarum eſt, claues nõ eſſe, niſi eius qui talis eſt, qualis tũc Petrus fuit, quo ſequitur abſurdiſſima abſurditas, quod malus Papa uel epiſcopus nõ eſſet Papa nec epiſcopus, quia nõ haberet fidẽ quæ cõſtituit acceptorẽ clauium. Deinde ſequit̃ cõtra textũ & ſenſum eorũ, quod nec Petrus claues acceperit aut retinuerit, quia Chriſtus dicit, quod portæ inferi non præualeant aduerſus uel eccleſiam uel fidem, quã tunc Petrus tenuit. At cõtra Petrum præualuit etiam ancilla hoſtiaria. Si itaq; illorum ſententia ſtaret, neceſſaria omnino ſequela ſequetur, aut Rhomanos & omnes pontifices oportere eſſe ſanctos, & habere patris reuelationẽ, nec eſſe carnem & ſanguinẽ, aut eos non eſſe pontifices, nec habere claues. Nec uideo quid contra hæc dici poſſit, cum ſtet tam clarus textus, quod claues ſunt datæ, nõ niſi ei qui carnem & ſanguinẽ non audit, ſed patrem cœleſtem, hoc eſt, ſanctũ & iuſtum in ſpiritu, alioquin omnis pontifex eſt ſatanas, non ſapiens quæ dei ſunt. At ſi hoc dicimus, iam hæreticorum nouorum & antiquorum Donatiſtarũ errorem renouamus, qui malum epiſcopum non eſſe epiſcopũ aſſeruerunt, quod abſit a nobis, qui ſanctæ & iuſtæ eccleſiæ miniſtrũ impiũ & malum eſſe poſſe confitemur. Ita fit dum per hæc uerba uolunt ex Rho. pontifice ſolum & omnẽ, & uniuerſalem pontificem facere, nullum pontificem nobis relinquant, ut uideant, quo ſtipẽdio ſcripturas uiolentent adulatores & ambitioſi. Reliquũ ergo eſt, Euangelium hoc loco nec ad Petrũ, nec ad ſucceſſorẽ eius, nec ad ullum epiſcopũ, aut ullum hominẽ ſingularẽ pertinere, ſed ad cõmunionẽ ſanctorũ, quæ eſt eccleſia, hæc deinceps poteſt claues cõmittere, tum digno, tum indigno: indigno, inquã, coram deo, quia neſcit utrum dignus ſit deo, alioqui non niſi digno coram hominibus cõmittere debet.

Expoſitio ſumẽ ex conſequẽtia ſenſus

Malus papa non papa.

Nec Petrus accepiſſet claues.

Donatiſtæ

Relinquunt nullũ epm.

Quare ſatis patere arbitror, quando decreta quædã hunc textum ad Rho. ſedem & pontificem trahunt, nõ modo frigidiſſime (quod modeſte dixi) ſed etiã contrarie ſenſui euangelio uerbũ Chriſti tractare, quod clarius faciemus, quando ea inferius examinabim⁹. Interim de hac autoritate ſatis ſit in ſumma dictũ, Quod ſi cui claues arrogantur, huic neceſſariã quoq; eſſe fidem Petri, quod ſi fides Petri neceſſaria eſſe negabitur, eadem ratione negabitur & claues eſſe ei datas, cum utrũq; copulet & exprimat, imo fidem magis & primo quærat Chriſtus. Quare non niſi de eccleſia Chriſtum eſſe locutum, clare intelligitur, nec de una aliqua, ſed de qualibet in qualibet parte mundi.

Decreta contra euãgeliũ.

Claues cõmittunt̃ propter fidem.

De eccleſia Chriſtus locutus.

Secundo adducitur illud Ioan. ultimo, Simon diligis me, paſce oues meas. Hoc enim quia ad ſolũ Petrum dictũ putatur, ipſum ſuper omnes conſtitutum arbitrantur. Verum quod & hæc nihil efficiat oſtẽdo. Primo, quia certiſſimũ eſt, a Petro nullum apoſtolorum eſſe uel creatum uel miſſum, quare nec uerum nec poſſibile eſt, Petro oẽs oues eſſe cõmiſſas, ſed generali ſentẽtia omnibus dictum, paſce oues meas: non enim dicit, omnes, ſicut ad omnes apoſtolos dicit: Ite in orbẽ uniuerſum, & docete oẽs gẽtes. Verum ego non poſſum

Generali ſententia oibus dictũ eſt, Paſce oues meas.

satis admirari, quod tot ac tanti uiri contra tam expreſſas ſcripturas, tam euidētes experientias, omnes oues Petro arrogant, qui tamen unanimiter confiteri coguntur, ſingulos apoſtolos in ſuas ſortes eſſe miſſos, & Paulum de cœlo in apoſtolatū gentium uocatum. in quibus omnibus, quomodo Petrum adhuc omniū paſtorem aſſerere audemus? qui nullū illorū miſit, præſertim Paulum, ut ad Gal. j. multis uerbis contēdit. Sunt hæc tam aperta, ut cōfutatione opus nō uideatur. Illi, inquit Marcus, profecti prædicauerunt ubiq;.

Petrus nō ſuper apſos, q̃a nullū miſit.

Sequitur ergo, uel Petro & ſucceſſori ſuo nō eſſe omnes Chriſti oues cōmiſſas, aut oues, quas non Petrus, ſed Paulus & cæteri apoſtoli pauerūt, ad oues Chriſti non pertinere, quo quid blaſphemius? Ergo Corinthij, Galatæ, Philippenſes, & aliæ gentes, quia nec paſcēte, nec paſtores mittente Petro, paſtæ ſunt, oues Chriſti intelligēdæ nō ſunt. Sed quid moror in re tam aperta?

Si dicis, at uerbū Chriſti ad ſolum Petrum dicit, Paſce oues meas. Reſpondeo, nō dixit, omnes oues meas, alioquin peccaſſet Petrus, ſi nō omnes pauiſſet ſolus ſine cæteris apoſtolis, peccaret etiam hodie Rho. pontifex, quod non paſcit, nec paſtores mittit ad Turcas, & alias prouincias.

Quin aliud dicam, Ex iſto uerbo nihil poteſt cogi aliud q̃ ut Petrus paſceret oues, quæ fuerūt ex ouili Iudæoꝶ, & ſic nihil ad eum ꝑtinet, nec ad Rhomanū pontificem & ſucceſſorem eius, aut nō ad ſolum eū pertinet, quod ex apoſtolo Paulo Gala. ij. probo, ubi Petrum uocat apoſtolū circumciſionis, & ſe apoſtolū gentiū. Ergo ſi quis ꝑtinax eſſet, nulla ui poſſit cogi hoc uerbo Chriſti aliud intelligi, q̃ paſturam ouium quæ fuerūt ex circūciſione. Aut ſi extenditur ad Rho. pontificem, iam nec prohiberi poteſt, quin ad omnes pertineat, & extendi pari negocio ad omnes queat.

Petrus apſtſ circūciſionis.

Secundo. Ego rogarem, ut adulatores Rho. pontificis omitterēt hoc terribiliſſimū uerbum allegare, pro ſtatuēdo primatu eius, neq; enim terribilius ego uerbum in ſacra tota ſcriptura legi, quod Rho. pontificem, & omnē pontificē magis terrere poſſit.

Paſce oues, terribile uerbum.

Primū, quia paſcere nō ſignificat id quod eſſe primū aut principem, ideo ex ipſo nihil aliud probatur, q̃ ꝙ Rhomanus pōtifex debet prædicare, docereq; uerbum dei. Quod ſi hoc debet, iam ei deponendus eſt totus iſte primatus, die & nocte in literis ſacris ei uerſandum, pure orandū, periculis & morti pro uerbo laborandū, breuiter, tota Rhoma, ut hodie eſt, longe in aliā faciē mutanda.

Paſcere, idē ē prædicare.

Deſinant ergo propter deum, uerba Chriſti ſpiritualiſſima ſuis cupiditatibꝰ aptare. Hæc enim ſi Rho. pontifici aptātur, ſequitur irrefragabiliter, doceat uerbum. Aut ſi nō docet, nihil ad eum pertinet.

Verum magis obſerua, Chriſtus nō imponit paſturam Petro, niſi prius diligat. Obſecro te, quid hoc eſt? Nōne ſequitur, quod ſi nō diligat, nō ſit audiendus? At quis nos certos faciet de amore paſtoris? Dubitabimus ergo quē nam audiamus? Nam ſi audire nobis paſtorem neceſſe eſt, etiam illi amare Chriſtum neceſſe, aut ſi amare Chriſtum non eſt neceſſe, nec audire paſtorem neceſſe eſt, cum utrūq; Chriſtus copulauit, nec paſturam niſi amanti cōmiſerit, quid hic faciemus? Scio quod ſi recte penſaret hoc uerbum quilibet epiſcopus deſperaret ſe medium unius ciuitatis paſcere poſſe.

Dilectio præcedat claues.

[illegible]

Igitur hoc efficimus, quod iſta autoritate nihil probatur, nec ualet ad probādum primatum; ſi autem aliquid ualet nunc hoc urgebit, nō eſſe epiſcopum in eccleſia, qui nō doceat, nec docere aliquē debere, niſi diligat. Hoc inquā & nō aliud iſta uerba cōcludunt, niſi noua grāmatica uſus dicas; Si diligis me, paſce

oues

oues meas, idem ſit quod, ſi diligis te, eſto primus ſuper eccleſiam totam.

Salſe.

Rectius ergo facies, ſi hoc uerbum Chriſti accipias pro exhortatione, immo præcepto, non quo oues ad ſubiectionē, ſed quo paſtores ad diligendū Chriſtum, & paſcendū populum aſtringantur. Porro dilectio Chriſti (ut B. Aug. hic exponit) etiam mori pro ouibus Chriſti requirit.

Exhortatio ſunt uerba Chriſti.

Atq; utinam hoc uerbum ad ſe pertinere crederent Rho. pontifices. Hæc eſt enim totius orbis querela, quod dilectionē & doctrinam alijs relegantes, ad ſe nihil putant pertinere; intelligunt enim hæc uerba ad populū pertinere, ut per quæ cogere ad ſubiectionē omnes uolunt, & tamen paſcua & auditum uerbi (quod uerba ſonant) nemo uocat. O felix ambitio, ſi quis uſq; inueniretur, qui omnium paſtor eſſe ambiret, quis hunc non libentiſſime admitteret? Nunc autem libenter permittunt cuicūq; diligendi & paſcendi officiū, ſibi uero titulum diligendi & paſcendi, & quæ titulum ſequūtur, lucra ſcilicet & honores reſeruant.

Titulus petitur a pontificibus.

Deſine itaq; a uerbis Chriſti torquēdis, quia ea quæ per hoc pontifici tribuis penitus auferunt, & omnia imponunt, quæ non tribuis, & ille ꝗ̃ maxime abhorret.

At dicis, paſcere nō poteſt, niſi ſit ſuperior, Ergo licet non faciat officiū paſtoris, non per hoc ſuperioris amittit locū. Reſpondeo, quid hoc ad me? Quære ergo alia uerba, quibus locum poteſtatis aſſeras, hæc uerba aut amantem & paſcentē requirunt, aut prorſus nulli conueniunt, niſi iterum noua latinitate, diligere plus his, accipias, pro eo quod eſt, præeſſe cæteris omnibus, Et paſcere omniū iura & opes poſſidere. Proinde nihil mirum ſi primatū tanto æſtu quærunt, quē ſi uerbis in ſuo ſignificatu acceptis gerere deberent, nec deum ipſum pro præmio eſſent expectaturi. Vides ne ergo, quid ſit illudere ſcripturas, ſeu ut modeſtius dixi, ex frigidiſſimis decretis primatū hunc probare?

Diligere plus ijs, nō eſt præeſſe omnib⁹. nec paſcere ē oia iura poſſidere.

Sequitur ex ijs, quod præeſſe cæteris, & nec diligere, nec paſcere, nō eſt euāgelicum neq; Chriſtianum officium, ſed mundanum & humanum.

Humanū eſt præeſſe, & nō paſcere.

Dic mihi, ſi ſubditi erecti aduerſus pontificem, dicerent, nolumus te audire nec habere pro pontifice, quibus uelles uerbis cōpeſcere? Nunquid his, paſce oues meas? At ipſi dicent, quando autē paſcis? quando diligis? ubi opus & res huius uerbi? Ergo alio uerbo cogendi eſſent, non iſto. Quare ſequitur quoq;, ꝙ plus his uerbis nec ulla poteſtas, nedū primatus cōmittitur, ſed poteſtatem habēti, officiū diligēdi & docēdi imponit, ſicut Petro iā in apoſtolatū uocato, hæc dicuntur. Dicis autē, Sufficit quod per alium doceat & diligat, non eſt neceſſe ut per ſe ſolum faciat. Reſpondeo, Admitto: ſed hoc iſto uerbo Chriſti non traditur, & alio uerbo hanc licentiam aſtrui oportet: hoc uerbum inſuperabiliter concludit, aut paſtores eſſe debere, etiam per ſeipſos amantes & docētes, aut ſi non per ſeipſos amant & docēt, nihil hoc uerbum ad eos pertinere. Atq; ita nihil probat ex ipſo pro monarchia Rhomana, ſed potius contra pugnatur, cum tot amari & paſci ab uno ſit impoſſibile.

A uulgari exceptione.

Ad amantē ꝑ ſe ptinet paſcendi uerbū.

Videmus quidem officium diligendi & paſcendi a pontificibus Rhomanis tradi epiſcopis, retento titulo paſtoris & amatoris, & epiſcopi eodem nomine ſeruato tradunt curatis, curati capellanis. Nomen per omnes tranſit & hæret, officiū tranſit, & in nullo hæret, ſed & fratres mendicantes ſumpto ab illis officio ſtrenue eos imitantur. Maiores & magiſtri officium docendi fratribus terminarijs imponūt, ipſi nomine officij cōtenti. Adeo moleſtū eſt uerbū dei docere, diligere & paſcere, propter quod unum filius dei uenit in mundū, miſitq;

Per manus traditur officiū, reſeruato titulo.

Docere nemo uult.

ſpiritum

ſpiritũ ſanctũ, & omnia fecit, ut officium hoc eſſet officioſiſſimũ.

Docere per aliũ non eſt epiſcopi.

Quod ſi ſatis eſt per aliũ docere, quid amplius facit epiſcopus q̃ laicus? Non ne uel Turca poteſt iubere aut permittere, ut alius diligat ac paſcat? Quid ergo neceſſe fuit, Petro tot uicibus repetitis mandare hoc officiũ, & tam inſtanter urgere? Eſt iſte modus Euangelij interpretãdi, Paſce oues meas, id eſt, permitte, iube, ut alius paſcat? Si ille alius itẽ per alium paſcat, & tertius per quartũ, ac ſic ſine fine uſq́ ad neminem, ubi manet uerbũ Chriſti?

Paſce oues, id eſt permitte ut ali⁹ paſcat

Aut qua decentia cæteri ſequaces paſcent, quando primores, & qui plus ijs debent, non paſcunt? Cur Chriſtus non fecit idem? cur Petrus nõ etiam ociatus, per alios pauit?

A tpe Gregorij nullus pauit.

Igitur, ſi iſta uerba ad pontificiã poteſtatẽ cogas ſeruire, in neruum res tua ibit. Et concludes, a tempore Gregorij magni non fuiſſe paſtorem in Rhomana eccleſia, hic enim fere ultimus eſt eorũ, qui ſacras literas tractauerunt. Quare ſi gloriaris dictum eſſe Petro, diligis me plus ijs, bene, fac hoc & uiues, dilige plus cæteris, paſce plus cæteris, & induent arietes ouium, & ualles abundabunt frumento, clamabunt, & hymnũ dicent. Quod ſi per, diligere plus his intelliges maiorẽ te alijs eſſe, iam uerbo Chriſti alienam intrudis intelligentiã Non enim aliquid iubetur ſubditis per hæc uerba, ſed Petro. non dicit, Eſtote oues ſub Petro, ſed, Petre paſce oues meas. Et tamen illud uolunt, hoc nolũt.

Credo itaq́ manifeſtiſſimũ eſſe, has duas euangelij autoritates nihil ad rem facere, & frigidiſſimũ atq́ inefficax eſſe, quicquid hucuſq́ per ipſas in hac re formatum eſt.

Ex ijs iam facile eſt decreta ipſa iudicare, q̃ infirmiter ſua probent. Quod ut clarum faciam, aliquot adduco.

Decreta frigidiſſima adducunt, diſt. xix. c. ita dñs

Primus eſt Leo diſt. xix. c. Ita dñs noſter, inquit, Ieſus Chriſtus, humani generis ſaluator inſtituit, ut ueritas, quæ antea legis & prophetarũ præconio continebatur, per tubam apoſtolicã in ſalutem uniuerſitatis exiret, ſicut ſcriptũ eſt In omnẽ terram exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorum. Sed huius muneris ſacramẽta ita dñs ad omniũ apoſtolorũ officium pertinere uoluit ut in beatiſſimo Petro omniũ apoſtolorũ ſummo principaliter collocaret, ut ab ipſo, quaſi a quodam capite, dona ſua uelut in corpus omne diffunderet, ut exortem ſe intelligeret diuini myſterij eſſe, qui a Petri ſoliditate recederet. Hæc ille.

Petre ſoliditas nõ eſt poteſtas.

Quis obſecro, non uidet ſanctum & eruditũ hunc uirum, humana paſſum? Nam ſi per ſoliditatem Petri intelligit fidem qua Petrus Chriſtum confeſſus eſt, Matth. xvj. recte & euangelice dicit. Hæc enim fides eſt petra, a qua Petrus nomen habet, a qua qui receſſerit, merito exors eſt diuini myſterij. Verũ ſi per ſoliditatem Petri intelligit iuriſdictionẽ & poteſtatẽ Petri & Rho. pontificis, quilibet facile capit, quod uerbo euangelij abutitur & fallitur. Nonne omnes apoſtoli fuerunt in ſoliditate Petri, & tamen ſub Rhomana eccleſia non fuerunt? Sanctus Stephanus & alij a Paulo perſecutionẽ paſſi, in ſoliditate Petri fuerunt, anteq̃ Rhomana eccleſia fieret.

Nõ in Petro principaliter mun⁹ docẽdi

Deinde eadẽ humani affectus labilitate, dicit in apoſtolo Petro principaliter collocatum munus docendi, trahens ad ſingularẽ Petrum, quod propheta plurali & indiſcreto numero dixit, Sonus eorũ, & uerba eorum.

Petrus nõ eſt caput ecclæ.

Sed & hoc manifeſte falſum eſt, quod Petrus caput ſit totius corporis, a quo dona ſua Chriſtus in omne corpus diffundat, niſi intelligat partem eccleſiæ, quæ docente Petro erudita eſt, ut eſt latina & occidentalis eccleſia.

Nam

Nam etiam per alios apoſtolos, præſertim Paulum, dona ſua diffudit in multo plures, q̃ per Petrum, ut mihi miraculũ ſit, tam profunde huius pontificis mentem fuiſſe occupatam, ut hæc ſcribens, non meminiſſe potuerit Pauli & aliorum apoſtolorũ. Si ergo dixiſſet, per quẽ dona ſua in corpus diffunderet, recte dixiſſet, ſed in omne corpus, nimiũ dictũ eſt.

Sequitur idem Leo, Hunc (Petrũ) enim in conſortiũ indiuiduæ unitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, uoluit nominari dicendo: Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiã meã, ut æterni templi ædificatio mirabili munere gratiæ dei in Petri ſoliditate conſiſteret.

Iterum per ſoliditatem Petri, non fidem uniuerſalis eccleſiæ, ſed poteſtatem Rhomanæ eccleſiæ ſignificat, & uerbũ Chriſti ſub perſona propria Petri, non autem eccleſiæ, accipit dictũ, ut clare ex ſequentibus patet, ubi dicit: Verũ hanc firmitatem Petri iſtius ſanctiſſimã, deo (ut diximus) ædificante conſtructam, nimis uult impia præſumptione uiolare, quiſquis eius poteſtatem tẽtat infringere, fauendo ſuis cupiditatibus, & id quod accepit a ueteribus, non ſequẽdo.

Ecce ſeipſum exponit, ſoliditatẽ Petri, eſſe poteſtatem Rhomanæ eccleſiæ, idem per ſecretiſſimã fidem ſpiritus, & externam iuriſdictionis poteſtatẽ intelligens, non ſine uerbi euangelici iniuria. Non ergo infringit ſoliditatem Petri, qui ſub legibus Rhomanæ eccleſiæ non uiuit, ſed qui non id credit, quod Petrus confeſſus eſt.

Soliditas Pétri, poteſtas Rho. eccleſię nominatur a c.ita do.

Proteſtor autẽ ego, quod decreta quidẽ huiuſmodi non damno, nihil enim meæ ſaluti deperierit, ſi tolero alicuius uiolentã ſcripturæ interpretationẽ, modo uera & legitima intelligentia iuxta ſalua ſit, ſed hoc adnitor, ut rem & fidẽ noſtram conſtanti & ſolida intelligentia diſcamus firmare. Quãuis enim eiuſmodi abuſiones ſcripturæ ualeant pro ĳs, qui iam credunt, & tolerandæ ſint, tamen oportet etiam, ſi cum contentioſis oriatur bellũ, habere ſimplicẽ & germanũ ſenſum Chriſti, qui ſtare in acie uictor poſſit, ne eccleſiã & omnes nos ludibrio exponamus.

Proteſtatur.

Neq; enim cũ illis ſentio, qui Rho. pontifices non erraſſe putant, & apud eos ſolos eſſe uerã ſcripturæ intelligentiã: cum longe contrariũ hic & multis aliĳs locis uideatur, homines fuerunt, ſicut & cæteri epiſcopi.

Ponti. errans æque ac aliĳ.

Neq; ſane grande miraculũ eſt, ſanctos hos pontifices, humana infirmitate ſibi ambiuiſſe primatũ, quando & ipſi apl̃i præſente Chriſto, nõ ſolũ ambiuerunt, ſed etiã non ſemel inter ſe contenderunt, quis eorũ uideretur maior: ſicut ergo Chriſtus benigne tulit eorũ humanitatẽ, ita & eccleſia taliũ pontificũ ambitionis reliquias ferendas diſcit, & decreta eiuſmodi ideo non penitus reĳcit.

Pont. humana paſſi ſunt

Illis porro & manibus & pedibus reſiſtendũ eſt, qui non contenti quod huiuſmodi decreta humiliter ferimus, ſed eo inſaniũt, ut tãq; nõ ſit ali⁹ in ſcriptura ſenſus, ea pro neceſſarĳs articulis fidei nobis ſancire, & omnẽ aliũ ſenſum hæreticũ proclamare audent, omnia ſine ullo iudicio legentes: qua temeritate neceſſario tandẽ fit ut legitimũ Chriſti ſenſum amittamus, & in humanũ arbitrium & arenam ædificemus.

Decreta non ſunt articuli fidei.

Si enim uerum eſſet, quod hic Leo iſte dicit, & tanquã diuino præcepto eius uerbis obediendũ eſſet, iam tota orientalis eccleſia ab initio ſui uſq; ad finem fuiſſet exors diuini myſterĳ, quia nunq; ſub Rho. eccleſiæ poteſtate fuit. tolerãdus itaq; error huius Leonis, nõ autẽ ꝑpter eũ ali⁹ & uerior ſenſus relinquẽd⁹.

Græci extra pẽatem Pŏti. ſemp̃ fuerũt.

Secũdus eſt Leo. iiĳ. diſt. xx. c. de libellis, dicẽs: Quã ob cauſam luculẽtius & magna uoce pronunciare non timeo, quia qui illa (quæ diximus) ſanctorum

iiĳ. diſt. xx. c. de libellis.

patrũ

patrum ſtatuta, quæ apud nos Canonũ nomine prætitulantur, ſiue ſit epiſcopus, ſiue clericus, ſiue laicus, non indifferẽter recipere conuincitur, nec Catholicam, nec apoſtolicã fidem, nec quatuor euangelia utiliter & efficaciter ad effectum ſuum retinere, uel credere probatur.

Canones cũ euãgelio non indifferenter recipiendi.

Vere nimis nihil times, mi Leo, pronũciare, audens humana ſtatuta euangelijs æquare, & audacter ſatis affirmas, ijs non ſeruatis, nec fidem catholicã ſeruari. Si de contemptoribus & ijs, qui ſub te ſunt diceres, recte diceres: nunc cõtra, quod mores & fidem, traditiones cum euangelio, uerbũ hominũ cum uerbo dei confundis, nõne homo es? Quis ferat, ut euangeliũ & fidem nõ ſeruare putetur, qui ſub ſtatutis illis non fuerit? Tu cum tuis ſerua ſtatuta & canones: illis, qui ſunt in oriente, alia ſunt ſtatuta, ſed idem euangelium.

xx.c. Clero. eſt Iſidori.

Tertius diſ. xxj. c. Clero, quod capitulũ ego nunq̃ credã eſſe ab aliquo Rhomano pontifice conſtitutũ, ſed uidetur Iſidori cõmentũ eſſe, qui metropolim menſurã ciuitatis, & acolytũ ceroferariũ, aliosq; gradus egregia inſcitia deſcribit, & inuenit tamen autoritatem.

Pontifex, inquit, princeps ſacerdotũ eſt uel eſſe dicitur, quaſi uia ſequentiũ. Ipſe enim ſummus ſacerdos, ipſe pontifex maximus nuncupat̃, ipſe enim efficit ſacerdotes & leuitas, ipſe omnes ordines eccleſiaſticos diſponit, ipſe quod unuſquiſq; facere debet. Antea autẽ pontifices & reges erant, nam maiorum hæc conſuetudo fuit, ut rex eſſet ſacerdos & pontifex, unde & pontifices Rhomani imperatores appellabantur.

Papa non eſt imperator.

Hunc diuinatorem contemptum præterijſſem cũm erroribus ſuis, niſi uiderem hinc ſumi hodie a nõnullis, quod papam imperatorẽ, maximũq; pontificem iactant. Ideo non inter Canones, ſed inter canes hunc deputo, & ne id ſine iudicio faciam, opponam ei contraria decreta, quæ ſimul ſententiam noſtram iuuabunt.

Nec pricepſ ſacerdotũ.

Dicitur enim diſt. xcix. c. primæ. Primæ ſedis epiſcopus nõ appelletur princeps ſacerdotũ, uel ſumm⁹ ſacerdos, aut aliquid huiuſmodi, ſed tantũ primæ ſedis epiſcopus. & ſequitur, Vniuerſalis autẽ nec etiã Rho. pontifex appelletur.

Hic ego in iudicium uoco ipſos Canones & canoniſtas, doceant me quæſo quid hic dicam? Iſte Canon probatus eſt, ſed uide quanto maiora crimina cõmittat in ſummũ pontificem, quam ego unq̃ auſus eſſem cogitare.

Primo, non ſolum frigidos aſſerit, ſed & negat & prohibet, ac damnat eos Canones & canoniſtas, qui Rho. pontificem principem, caput, ſummũ, maximũ appellant. Deinde primatum ei auferens penitus, cum reliquis primarum ſediũ epiſcopis, id eſt patriarchis æquat. Vbi ſunt ergo, qui me noua poſuiſſe garriunt, qui frigidiſſima decreta dixi ſuperiora, & credo non inique, nam hic canon Concilij Aphricani eo plus illis præferendus eſt, quo longius ab ambitione recedit, & euangelicam modeſtiam ſapit.

Pontifex nõ eſt caput ſecũdũ cõcilium Aphricanũ.

Qui ergo me hæreticũ accuſant, obſecro, parcãt ſaltem huic canoni, ſi mihi nolunt parcere.

Ego omnia admiſi, quæcũq; Rho. pontifici hodie tribuunt̃, rem nõ nego, facto non contradico, ſed de iure eius diſputo, & ſentio, quod nõ iure diuino, ſed decretis hominũ talia tribuant̃. Quid amplius faciendũ mihi eſt? An non ſolum debeo factum confiteri, ſed etiam mendacijs & corruptionibus ſcripturæ idem ſtabilire? abſit.

Igitur damner, quantũ uolũt, hic habeo canonẽ, qui damnat Rho. pontificẽ, uniuerſalẽ põtificẽ uocari, quod ego tamẽ nunq̃ damnaui. Sed addam⁹ plura.

Ibidem

Ibidem Pelagius omnibus epiſcopis ſcribit in hunc modum. Nullus patriarcharũ uniuerſitatis uocabulo unq̃ utatur, quia ſi unus patriarcha uniuerſalis dicitur, patriarcharũ nomen cæteris derogatur: ſed abſit hoc a fidelibus, hoc ſibi uelle quempiam arripere, unde honorem fratrum ſuorum imminuere ex quantulacunq̃ parte uideatur. Quapropter charitas ueſtra neminem unq̃, etiã in epiſtolis ſuis uniuerſalem appellet, ne ſibi debitum ſubtrahat, cum alteri honorem infert indebitum. Vides quod honoris fraterni imminutio ſit, ſi unus omnibus præferatur, etiam Romano pontifice autore.

Nõ eſt ep̃us uniuerſal̃ dicendus.

Ibidem B. Grego. Eulogio patriarchę Alexandrino: Ecce in præfatione epiſtolæ, quam ad meipſum, qui prohibui direxiſtis, ſuperbæ appellatiõis uerbũ, uniuerſalem Papam me dicens, imprimere curaſtis. Quod peto mihi dulciſſima ſanctitas ueſtra ultra non faciat, quia uobis ſubtrahitur, quod alteri pluſ q̃ ratio exigit, prębetur, nec honorem eſſe deputo, in quo fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus nanq̃ eſt honor uniuerſalis eccleſiæ, meus honor eſt fratrum meorum ſolidus uigor. Tunc ego honoratus ſum, cum ſingulis quibuſq̃ honor debitus non negatur. Si enim uniuerſalẽ papam ueſtra ſanctitas me dicit, negat ſe hoc eſſe, quod me fatetur uniuerſum. Sed abſit hoc, recedant uerba, quæ ueritatẽ inflant, & charitatem uulnerant.

Charitatem uulnerat dici papã uniuerſalem.

Obſecro, q̃d hic dicemus? An adhuc pecco, quod frigidiſſima decreta uocaui aliquorum Ro. pontificum, forte confictorum nominum? qui iſta ſecutus, debueram appellare uerba ueritatem inflantia (id eſt, leuem & uanam facientia) & charitatem uulnerantia.

Quid ſi ego iſta dixiſſem, eſſe uidelicet non modo inefficacia, ſed etiã inimica ueritati, & contraria charitati?

His adde & ſenas ferme epiſtolas beati Gregorij in Regeſtis ſuis, quibus ad imperatorẽ Cõſtantinopolitanũ & patriarchã eiuſdẽ acerrime idẽ proſequit̃ proteſtans, oblatum fuiſſe a cõcilio Chalcedoneñ. Ro. pontifici hunc primatum, & tamen a nullo aſſumptum.

Ep̃læ Gregorij in regeſtis

Quod ſi dixerint Canoniſtæ nouelli, eſſe hæc abrogata, uel per conſuetudinem deſijſſe: Gratias ago, hoc uolui. Sequitur ergo, quod non uerbis euangelicis, & iure diuino iſte primatus ſtet, ſed iure hominũ & uſu: hoc admitto, hoc confiteor, alioqui ſi iure diuino ſtaret, nunq̃ debuit non eſſe & fuiſſe, & peccaſſent mortaliter hic Pelagius & Gregorius, ſicut caſſantes ius diuinum, & euangelium deprauantes. Quando ergo iura humana ſic eum aſſerunt, ut per uerbum euangelij conentur probare, nõne neceſſe eſt ut frigidiſſime & inefficaciſſime & uiolentiſſime id faciant? ſicut uidemus in prædictis, & nunc ecce amplius uideamus.

Si hæc abrogata, ergo ñ ẽ monarchia papæ de iure diuino.

Quartus, Anacletus. xxj. c. in nouo. In nouo, inq̃t, teſtamento poſt Chriſtũ dominũ, a Petro ſacerdotalis cœpit ordo, quia ipſi primo pontificatus in eccleſia Chriſti datus eſt, domino dicente: Tu es Petrus &c.

xxi. c. i nouo

Hæc ſi intelligit, quod ſacerdotalis ordo cœpit a Petro in eccleſia latina, poteſt utcũq̃ ſuſtentari, quemadmodũ & B. Cyprianus epiſtola tertia, ſedem Petri, principalẽ & unde ſacerdotalis ordo cœperit, appellat, aut ſic cœpit, q̃ Petrus primus inter æquales apoſtolos fuerit. Si autem intelligit, q̃ a Ro. ſede om̃is ordo ſacerdotalis primo & ſolũ ueniat, ex dictis ſatis patet, q̃ ſit erroneũ, nec hoc tunc Anacleti eſt decretũ, ſed ficti alicuius Anacleti palea.

Sacerdotalis ordo a Petrõ nõ ẽ, ſed forte ab eo cœpit.

Quintus Pelagius, eadem diſt. xxj. Sancta Roma, eccleſia catholica & apoſtolica (forte q̃ cæterarũ nec ſanctas nec catholicas reputat) nullis ſynodicis cõ-

Sancta Ro. diſt. xxi.

ſtitutis, cæteris eccleſijs prælata eſt, ſed euangelica uoce domini & ſaluatoris noſtri primatum obtinuit: Tu es, inquit, Petrus.

Hic magis erumpit & audet, nõ tantum contra prædicta diſt. xcix. adducta decreta, ſed etiam quod uerbum Chriſti ad Petrum omnino torquet, de fide ad poteſtatem iuriſdictiõis & pompam primatus, deinde ſolam Petri perſonam in uerbis Chriſti accipit, reiecta perſona eccleſiæ, quã uere Petrus tunc geſſit.

Cõcorta expoſitio euangelij ex decretis.

Ergo noua grãmatica: Tu es Petrus, ſignificat, tu es primus, & tibi dabo claues, id eſt, ſoli Ro. eccleſiæ, cæteris eccleſijs nihil habentibus. ſed piget me oĩa cõmemorare. In ſumma, ut dixi, ſi his uerbis Chriſtus Ro. eccleſiam ſignificauit, cum Ro. eccleſia uix uiceſimo anno eccleſiæ primitiuæ nata ſit, ſequit̃ q̃d ipſa primitiua non fuerit eccleſia, & deinceps omnes qui claues ex Ro. eccleſia non acceperunt, Chriſto inobedientes fuerint, & ita S. Stephanus cum tot milibus martyrum orientalis eccleſiæ damnati cenſebunt̃. Vt omittam, quod ſi per uerbum Chriſti poteſtas Ro. eccleſiæ intelligeretur, ut hic uult, & Chriſtus ſuper hanc petram, eccleſiam ſuam ſe ædificare promittat, ſequitur ꝙ uniuerſalis eccleſia non ſuper fidem, ſed ſuper poteſtatem Ro. eccleſiæ ædificata eſt. ſuper quam tunc ipſa Ro. ædificata eſt, non ſuper petram, id eſt, ſuam poteſtatem, nec ſuper fidem, ergo ſuper nihilũ. Quis ferat hæc? Vides ergo, ꝙ poſſum inuehi in iſtos hominum ſenſus, ſi uellem libere agere; nunc autem ſufficit mihi oſtendere, quod his decretis contra hoſtes, & in contentiõe nihil effici poteſt, ſunt enim languidiſſima, frigidiſſima, & penitus ineptiſſima, ad contentionem. Sat eſt, quod tolerantur pro fraterna charitate, nõ etiam adorentur pro ſolida & germana ueritate.

Martyres eſſent damnati, q̃a pontifi. Ro. nõ agnouerunt.

Eccleſia non eſt ſita ſuper poteſtatem

Decreta toleranda.

Sed nec hoc ferendum eſt, quod infert. In ijs omnibus quanto gradus celſior, tanto maior autoritas inuenitur. in maioribus ſiquidem eſt regendi, iubendiq; poteſtas, in minoribus obſequendi neceſſitas.

Vide ut neceſſitatem omnibus imponit, & ſibi ſoli (contra charitatis officium) libertatem arrogat, ſed peſſima conſequentia. Non enim mox maior autoritas eſt, ubi gradus celſior eſt: Petrus enim primus apoſtolorũ fuit, ſed nullam in eos autoritatem habuit unq̃, immo contra, apoſtoli in Petrum habuerunt autoritatem, ut Act. viij. ſcribitur, quod apoſtoli miſerunt Petrum & Ioannem, qui tunc primores erant inter apoſtolos, & tamẽ miſſi ſunt ab apoſtolis tanq̃ maioribus ad Samariæ fideles. Labitur ergo Pelagius hoc loco ſatis aperte, quanq̃ ego credo hos & ſimiles canones, nihil præter nomen de Ro. pontificibus habere, eſſe autem compoſitos ab eorum officialibus & ſcribis, in theologia parum doctis, ideo nihil euangelicum, nihil Eccleſiaſticum ſpirant, ſed humanum affectum, carnem & ſanguinem.

Apſti in petrũ habuerũt autoritatẽ, non e diuerſo.

Scribę fũt autores canonũ

Sextus, Nicolaus Papa eadem diſt. c. inferior. uolens robuſtiſſime probare, quod inferior nõ poteſt ſuperiorem abſoluere (intelligit autem Conſtantinopolitanam eccleſiam inferiorem, nam hæc multorum canonum cauſa fuit pro iſto primatu) inducit illud Eſaiæ. xiiij. Nunquid gloriabit̃ ſecuris cõtra eum, qui ſecat in ea, aut exaltabitur ſerra contra eum, qui trahit eam? His, inquit, ex diuina ſcriptura cõmemoratis, ſole clarius exhibuimus, nõ poſſe quenq̃, qui minoris autoritatis eſt, eum q maioris poteſtatis eſt, iudicijs ſuis adijcere. Quis non miretur? adeo iſte autor ſub nomine papæ ſcripturas tractat appoſitæ, deũ facit ex papa, cæteros epiſcopos, nõ fratres, nõ homines ſaltem, ſed inſtrumenta facit. Hoc eſt nimirũ, ſole clarius exhibere, id eſt, tenebras offundere.

Canones ꝑ põtifice multi ꝓpter Cõſtantinopolitanã eccſiam

Deinde in fine, Ro. eccleſiam matrem uocat omnium eccleſiarũ. In quo mi-

rum eſt

rum eſt, cuius filiæ & diſcipulæ fuerunt eccleſiæ Iudeæ, de quibus Paulus ad Galatas dicit: Eram ignotus facie eccleſijs Iudeæ. Et quæ eccleſia fuerit quam Paulus uaſtabat. Siquidem Romana eccleſia tunc erat adhuc in lumbis patris ſui Petri, qui Hieroſolymis erat. Quid quæſo Hieroſolymitana eccleſia didicit a Romana? Cur mentitur Paulus Roma. xv. dicens, pauperes ſanctos in Iudæa iuſte accipere collectam a Romanis & alijs gentibus, quod ſpiritualium illorum participes facti eſſent, quo uerbo apoſtolus Hieroſolymitanam eccleſiam, matrem, matricem, radicem ſignat omnium plane eccleſiarum totius orbis, etiam Romanæ, quod & uerum eſt.

Ante Petrū romanos laudauit ap̄ſos.

Romana in lumbis Petri forte.

Hieroſolymitana eccleſia prior eſt Romana.

Quis enim negare poteſt, eccleſiam gentium, poſteriorē eſſe eccleſiæ Iudæorum, & ex hac illam natam? cum tot in locis hoc de gentibus prophetæ prædixerint, cū in actibus diſcipuli diſperſi ſolis Iudæis prædicaſſe uerbū, & de gētium ſalute ſtupuiſſe legantur. Et Paulus Roma. xv. Iudæorum miniſtrum fuiſſe Chriſtum, & gentes miſericordiā cōſecutas ad ruinam Iudęorū doceat: ſed & Chriſtus Ioannis. iiij. Salus, inquit, ex Iudæis. Modeſte itaq; dixiſſet, Matrē eccleſiarū, matrē uero omniū eccleſiarū, hyperbole eſt nimia.

Matrē oīum eccl'iaꝝ dicere, hyp̄bole.

Septimus, Nicolaus iterū diſt. xxij. c. omnes, de quo textu neſcio quid dicam nam prope corrigo meam propoſitionē, & dico, quod Ro. eccleſiā alijs eſſe ſuperiorē ꝓbatur ex deliramētis cuiuſdā ineptiſſimę paleæ, nomine Romanoꝝ pontificū, eccleſiam Chriſti illudētis. Audi, quæſo ꝑ Chriſtū, quid hic dicat.

Omnes, inquit, ſiue patriarcharum, ſiue cuiuslibet apicem, ſiue metropoles primatus, aut epiſcopatuū cathedras, uel eccleſiarum cuiuſcunq; ordinis dignitatē inſtituit Ro. eccleſia. Illam uero ipſe ſolus fundauit, & ſupra fidei petram mox naſcentis erexit, qui beato Petro æternæ uitæ clauigero, terreni ſimul & cœleſtis imperij iura commiſit.

Ecce impudētiſſimū canonem.

Rogo te lector, de Romanis pontificibus, & ipſa Romana eccleſia, tot militibus martyrum in cœlo & terra fulgente, alia quæ potes, ſentias, modo propicius tibi ſit Chriſtus, ne hoc decretum credas æditum ab ullo Romano pontifice, ſaltem ſciente.

Primum, uerbo Chriſti ſolam Romanam eccleſiam fundatam garrit hic impius, quiſquis eſt, Ro. nominis ementitor. Cæteras autem (ſequitur) nō Chriſtus, ſed Ro. eccleſia fundauit, quia Ro. ecccleſiam ſupra fidei petrā erexit. ſupra quā petrā, quæſo, alias eccleſias erexit? an ſupra harenā? Nō credunt idem Ro. eccleſia, & aliæ eccleſiæ? nō ſunt ipſæ etiam eccleſiæ? Si ſunt eccleſia Chriſti, cur tu impijſſimo ore reſiſtis Chriſto dicenti: Super hāc petram ædificabo eccleſiam meam? Quid ſignificat eccleſiam meam? Non eſt niſi una Ro. eccleſia, ſua eccleſia? Si autē quęlibet alia, etiam eccleſia Chriſti eſt, & Chriſtus affirmat eam ædificādam ſupra petram fidei, impio iam errore dicitur, ad eccleſiam Ro. pertinere, & non ad alias omnes.

Sup̄biſſima hæreſis decretorum.

Hāc petram non dicit eccleſiam Ro.

Te nunc appello, lector, ut iudices, an hæc decreta modeſte, uel immodeſte frigidiſſima, dixerim. quæ uerius impijſſima dicere debuiſſem, nō quod Ro. pontificum ſint, ſed quod nomine eorum uulgētur, & per ipſa iam multis annis adulentur ſummis pontificibus, has inſanias nihil curantibus, qūin & ſuaniter audientibus. Igitur euangelium, hoc interprete, ſic intelligemus, & locupletabimus, Ego ſupra fidei petram ædificabo eccleſiam meam Romanā. Romana autem ædificabit ſupra ſuam ſententiā eccleſias ſuas, nō meas, quia meā ſupra fidei petram ædificabo. Ecce nunc eant adulatores, & ſtatuāt nobis ſcripturæ ſanctę interpretationem ad Ro. pontificis ſcribas pertinere; deinde uidē

Impijſſima ſunt decreta.

Per potentiā tractant ſcripturas Ro. ſcribæ.

quid ſit in curia Romana Iuriſtas dominari, & ſine Theologis ac ſacris literis de ſola poteſtate, & ſpiritusſancti præſentia præſumere, hoc eſt per ſolã potentiam ſcripturas tractare. Cæterum iuxta Augu. regulam, & Ro. & omnis pontifex ſubiacet cuiuslibet fidelis etiã iudicio, maxime in materia fidei.

Cœleſtis imperij iura Petrus nõ tenet

Iam illud q̃ euangelice dictum eſt, quod cœleſtis imperij & terreni iura Petro cõmiſit. Obſecro, non eſt hæc res omnibus lachrymis digna, quod hæc nõ modo legere, ſed etiam credere pro oraculis ſpiritusſancti urgeamur, & ita urgeamur, ut ignem minentur, ſi contra quid mutiamus? Atq; ita fit, ut hæc maiore timore & religione amplectamur, q̃ ullum aliud uel fidei uel morum præceptum diuinum, ubi ignem nemo minatur, quin glorificantur, & adhuc bonum ſtatum eccleſiæ ſomniamus, nec Antichriſtum in medio templi agnoſcimus.

Antichriſtus in medio tẽpli.

Nec terreni habuit.

Igiť uox iſta blaſphemia eſt impijſſima, quod Petrus iura cœleſtis imperij teneat, cum ſolum miniſteriũ uerbi teneat in terra: Chriſtus ſolus eſt dominus cœli & terræ, deinde imperium & terrenum Chriſtus docuit & Petrus contemnere: hic non ſolum non habere, ſed etiam iura eius in manu Petri cõſtituit. Hinc ſecutum eſt malum, quod adulatores Ro. pontificem in utroq; regno dominum conſtituunt: quod nec Chriſto quidem datum eſt, qui ſuum regnum negat ex hoc mundo eſſe. Mirum autem, quod Petrus Neronem principem paſſus eſt nõ modo in Roma, ſed etiã in ſua cruce, qui potuit ei iura terreni imperij auferre, aut certe friuolum & impium eſt, ſucceſſorem Petri hoc præſumere, quod in Petro nõ fuiſſe cernitur. Pereant ergo arrogantiſſima uocabula iſta imperij, iura imperij cœleſtis, & terreni imperij. Soli deo hæc cõueniunt, miniſtro eccleſiæ & ſacerdoti, Chriſti ſeruo modeſtiora tribuanť.

Ro. eccleſia non eſt ſola conſtituta a Chriſto.

Sequitur eadem palea, Non ergo quælibet terrena ſententia, ſed illud uerbũ quo conſtructum eſt cœlũ & terra, per quod deniq; omnia condita ſunt elementa, Romanã fundauit eccleſiam. Vide monſtra, aut hæc de ſola eccleſia Romana dicuntur, & ſequitur, omnes alias eccleſias eſſe terrena ſententia ſtatutas, & ſine uerbo dei, ſine quo nihil factum eſt, & ſic omnes aliæ eccleſiæ ſunt nihil, aut ſimul etiam de alijs eccleſijs intelligendum eſt, eſſe ſcilicet eas per uerbum dei, quod omnia condidit, ſtatutas: & ſequitur hinc nihil ſingulare de Ro. eccleſia dici, niſi inanem pompam ſyllabarũ, & ita decretiſtam hunc, aut intolerabili impietate, negare cæteras eccleſias una cũ Chriſto, aut ſeipſum ſua inſcitia manifeſtiſſime irridere.

Quod ſi de conſtitutione eccleſiarum iuxta dignitatis gradus loquitur, non iuxta ſubſtantiã, patet ex prædictis, q̃ peruerſe hoc uerbum Chriſti de fide totius eccleſiæ uniuerſalis torqueat ad poteſtatẽ unius hominis. Chriſtus ſuam eccleſiam ſupra petram ædificare ſe dicit, hic uero, nõ, ſed dũtaxat Romanam, hoc eſt cæteras eccleſias nihil facere, & Chriſtum negare.

Ro. eccl'ia nõ cõſtituit alias

Porro ſi cæteræ eccleſiæ ſunt terrena ſententia ſtatutę, & hanc ſententiã Romanæ eccleſiæ eſſe dixit, ſuo ore ſeſe damnat, ſuam ſententiam eſſe terrenam, non diuinam, dicens: Et ubi manet quod uocem Petri, tanq̃ diuinã, & nõ terrenam audire oportet? porro quis cõſtituit eccleſiam Hieroſolymitanam, anteq̃ eccleſia Romana eſſet? An non Petrus uerbo dei Ro. eccleſiam cõſtituit? Verum ſi de dignitatis conſtitutione loquitur, non de ſubſtantia eccleſiæ. Tunc arguo ſic: Romana eccleſia eſt diuino uerbo alijs ſuperior conſtituta: ergo neceſſe erit, ut eodẽ uerbo cæteræ eccleſiæ ſint ei inferiores ſtatutæ, quia nõ poteſt ſtatui ſuperior, niſi ſint quibus ſuperior ſtatui poſſit. Vbi ergo eſt, quod ſupra dixit: Inferiores cæterarum eccleſiarũ ordines a Ro. eccleſia inſtitui, non

uerbo

uerbo diuino, quo uult ſola cõſtitui ipſa? Nã quõ Chriſtus potuit ſtatui dñs, ni
ſi ſimul gentes & termini terræ ſubijcerenť, & mons Zion, cui rex præficereť.
Adde his, ſi quis dicat, ſi Ro. eccleſia diuino uerbo fundatur ſuper omnes,
oportet ergo & eas certas nominari, quę uerbo diuino ſubijcianť: Age, eſto er
go hæc ſentẽtia diuina, Romana eccleſia eſt alijs ſuperior, dic ubi ſcriptum ſit
eius correlatiuum, eccſia Mediolaneñ. eſt eius inferior, aut alia? Si nulla nomi
natur, nulla ſubeſſe debet, pręcepto ſaltem diuino. Quid hic melius dici poteſt
q̃ quod uerbum Chriſti nec de ſuperioritate, nec inferioritate eccleſiarum in
telligi poſſit, ſed de ſola, eadem, inuictaq; fide & poteſtate omnium eccleſia-
rum æqualiter? Vides ne quid ſit ſacras literas pro humano affectu, & ſine ti-
more dei tractare?

Verbũ Chriſti nec de ſuperioritate, nec inferioritate itelligiť

Sequitur, Illius certe priuilegio fungitur, cuius autoritate fulcitur. Vide quæ
corollaria inferat uerbum Chriſti, de fide ad poteſtatis ſignificationem detor-
tortum. Priuilegiũ ſit Romanæ eccleſiæ in uerbo, quod cõmuniter omnibus
eccleſijs conuenit. quia Chriſtus dicit: Super hãc petram ædificabo eccleſiam
meam: meam inquit. Si eccleſia quælibet eſt eccleſia Chriſti, ipſa certe ædifi-
cata eſt ſuper eandem petram, & nullum eſt ulli priuilegium. Si non eſt eccle-
ſia Chriſti, & ſola Roma eſt eccleſia, priuilegiũ nõ ſtat, quia nulla eſt eccleſia,
cui Romana ſuperior eſſe poſſit. Iterum dico, pronomen meã, aut ſignificat ſo
lam Romanam eccleſiam, aut omnem eccleſiam: ſi ſolam, non habet priuile-
gium præ cæteris: ſi omnem, iterum non habet priuilegium præ cęteris. Eligat
ergo quod uult, per hoc uerbum Chriſti Romana eccleſia aut erit ſola, aut nõ
erit prima. Alia ergo uia probãdus iſte primatus, quia illuſionẽ hanc ſui euan-
gelium Chriſti, ut uides, q̃ pulchre eludit, & ut prouerbiũ Salomonis habet,
illudit illuſores ſuos.

Meã inquit eccſiam, id eſt Chriſti, nõ hominis.

Et ſunt tamẽ tam multi, q ex hac miſera palea priuilegiũ Romanæ eccleſiæ
aſſim pro articulo fidei, uel omniũ primo & maximo iactitent patiẽtiores, ſi
Chriſtũ neges, q̃ ſi hoc priuilegiũ, uerba Chriſti puertens nõ adores.

Poteſtatẽ papæ faciũt articulũ fidei.

Sequitur iterum corollarium, tali themate dignum. Vnde non eſt dubium,
quia quiſquis cuilibet eccleſiæ ius ſuum detrahit, iniuſtitiam facit. Qui autẽ
Ro. eccſię priuilegiũ ab ipſo ſummo omniũ eccleſiarũ capite traditũ (uide hia-
tum iſtũ Stentoreũ) auferre conať, hic procul dubio in hæreſim labitur.
eccleſia Romana nõ habet ius, ſed priuilegiũ, quod? quod eſt ſupra petram
ei ædificata, hoc enim ſolius Romanæ eccleſiæ eſt, iſto autore: deinde petrã
fidei, intelligit prælationem hanc primatus terreni; nam hæc duo perpetuo mi
ſcet & confundit hæc palea.
Obſecro, quanta patientia eſt, iſta tolerare? primum ſicut dixi, ſi petra fidem
ſignat, eadem eſt omnium eccleſiarum, nullo reliquo priuilegio, ſi autem nõ
omnium eſt eadem, ſola erit eccleſia Ro. non habens cui præferatur. Secundo
ſi petra fidei, dignitatem ſignificat, iam ſibiipſi cõtradicit in eodem uerbo, uer
bumq; Chriſti adulterat, fidei ſignificationẽ in poteſtatis ſignificationem ſub-
uertens, & ſpiritum in carnem, Chriſtũ ad mundum trahens.
Non ergo eſt hæreticus, qui negat hoc priuilegium Ro. eccleſiæ, ſed ille de-
prauator eſt uerbi dei, qui per fidei petram intelligit priuilegium potentiæ
temporalis.
Quod autem in fine Ambroſium adducit, qui ſe matrem eccleſiarum aſſerit
ſequi Romanam, utinam & ipſe idem faceret cum Ambroſio. Eccleſia Roma
na mater eſt, ſed nõ omniũ eccleſiarum: nam & Metropolis quęlibet eſt mater

Romã matrẽ eccleſiarũ ſequitur Ambroſius.

Dd iij eccleſiarũ

eccleſiarum, iuxta patrū ſtatuta: deinde Romana eccleſia nunq̃ uerbis Chriſti has contumelias fecit, quas hæc palea facit, ſed per petram fidem intelligit, non tyrannidis ambitionem.

Octauus (ut finem faciamus horum deplorandorum interpretum ſcripturæ diuinæ) eſt iterum Anacletus eadē diſt. c. ſacro ſancta. ſic em̄ auſus eſt quiſquis fuerit ille barbariſſimus notarius, etiam tanto pontifici tribuere tantam & inſcitiam, & temeritatē, quantam uidebimus.

Sacro ſancta eccleſia.

Sacro ſancta Ro. eccleſia (quaſi aliæ nō ſanctæ, aut nō ſacro ſanctæ ſint, etiā ſi eadē fide, uerbo, ſacramēto, ſpiritu, prorſuſq; eadē ſanctitate ſanctificentur) nō ab apoſtolis, ſed ab ipſo domino & ſaluatore primatum obtinuit, ſicut beato Petro dicit: Tu es Petrus, & ſup̄ hanc petram &c.

Cornutum argumentū.

Si aliquis gentilium ſic exponi uerba Chriſti audiret, quādo Chriſtianus fieret? Igitur & hic primatum intelligit per uerbum: Tu es Petrus, ſeu per hāc petram. Eligāt autem (ut iterum eadem repetam) utrum uoluerint. Petra hoc loco aut ſignificat fidem ſpiritus, aut primatum exterius, utrūq; enim ſimul nequit ſignificare: ſi fidem, iam om̄es eccleſiæ ſup̄ eam ſunt ædificatæ, quia Chriſtus dicit, ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Ergo cuicūq; conuenit dici a Chriſto, eccleſia mea, ad eandem pertinet petra & Petrus, ſuper quā ædificatur. ita nihil proprium Ro. eccleſia habet, ſed om̄ia ſunt cōmunia, quia ubi eadem fides, eadem quoq; poteſtas clauium: fidei enim & petræ datæ ſunt claues, ut patet. Si poteſtatem, iam iterum omnes ſunt æquales eccleſiæ, quia cuicunq; dicitur a Chriſto, eccleſia mea, ſimul dicitur, ædificabo te ſuper petrā, id eſt, poteſtatem: quare quælibet eccleſia hoc uerbo erit omnium prima, quia habet eandem petram, qua Ro. eccleſia gloriatur eſſe ſe primam. Ita quoquo uertas te, ſemper occurrit, & reſiſtit tibi Chriſtus, dum eccleſiam ſuam ſupra petram ædificat, nec ſinit ulli particulari eccleſię hāc petram appropriari, ideo nec Petrum. Vides ergo quod unicum illud pronomē, meam, tanq̃ cr[illegible] cœleſtis, omnes has decretales infrigidat, ut ante faciem frigoris eius nulla [illegible] ſtinere poſſit, dum communem petram, communem poteſtatem, communes claues, communē Petrum, & omnia cōmunia facit. Ita iure diuino, quicquid habet Ro. eccleſia, habet quælibet eccl'ia, quantūlibet parua ſit, quia ad om̄es dicit & Paulus. j. Corint. iij. Omnia ueſtra, ſiue Paulus, ſiue Appollo, ſiue Cephe, ſiue mūdus, omnia ueſtra, uos autem Chriſti.

Quicq̄d habet Ro. eccleſia, iure diuino, habet etiam quælibet alia.

Eſſet ſane ridiculum, quod omnium eccleſiarū idem eſt baptiſmus, eadem eucharistia, eadem confirmatio, idem uerbum dei, idem ſacerdotium, eadē pœnitentiæ, unctionis, matrimonij, & omnia ſacramēta, eadem fides, ſpes, charitas, gratia, mors, uita, gloria, & una hæc temporalis potētia uni tributa eſſet p̄ uerbum dei, quod cōmune eſt omnibus.

Quare ubicunq; prædicatur uerbum dei, & creditur, ibi eſt uera fides, petra iſta immobilis: ubi autem fides, ibi eccleſia: ubi eccleſia, ibi ſpōſa Chriſti: ubi ſponſa Chriſti, ibi omnia quæ ſunt ſponſi: ita fides omnia ſecum habet, quæ ad fidē ſequunť, claues, ſacramēta, poteſtatē, & omnia alia.

Fidē omnia comitantur.

Quæro etiā, ſi ſoli ſunt Petro claues datæ, & nō uniuerſali eccleſiæ, cur non uocantur claues Petri? cur non uocanť claues eccleſiæ Romanæ? Cur ipſemet Pontifex in ſuis literis, & uocat eas claues ſanctæ matris eccleſiæ? Aut enim hæc uox cōmunis totius eccleſiæ iniuriam facit Ro. eccleſiæ, in ſuo priuilegio ſibi ſoli attrahenti claues, aut Ro. eccleſia ſchiſma quærit, dicens: Ego ſum Cephæ, & toti eccleſiæ rapit rem, quam ipſamet confitetur cōmunem: patet ergo

teſtimonio

teſtimonio omnium publico, non Petro, ſed eccleſiæ eſſe claues traditas, non
Romanæ, ſed uniuerſali & cuilibet. præter hæc uide, ꝙ recte per petram intelli
gant poteſtatem. Nam cum poteſtas eſſe non poſſit, niſi eccleſia ſit prior fun-
data, quæ accipiat poteſtatem, quomodo eccleſia ſuper poteſtatem, id eſt, pri-
us ædificatur ſuper poſterius? denique poteſtatem nõ per petram, ſed per claues
Chriſtus intelligit, quas eccleſiæ ſuper petram (id eſt fidem) prius ędificatæ tra
dit, ut clare textus ordo probat. Vides ergo ꝙ ambitio excæcat oculos mentis,
ut clauium poteſtate non contenta, etiam ex petra fidei (quæ eſt eccleſię ſubſtã
tia) poteſtatem faciat.

Petra nõ eſt poteſtas.

Quod autem hic Anacletus Ro. ſedem primam uocat, & Alexandrinam ſe
cundam, & Antiochenam tertiam, ſeipſum iterum redarguit, non ſolum quia
iſte ordo iam diu mutatus eſt, uerumetiam quod ſequitur hinc, aut Alexandri
nam eſſe iure diuino ſecũdã, & Antiochenam tertiã: aut nec Romanã primã,
quia eodẽ iure oportet eſſe primã, quo ſecũdã & tertiã. At manifeſtũ eſt, ꝙ ſe-
cundã & tertiã ſuo iure ordinat Roma, ergo & ſeipſam primã ſuo iure ordinat.

Decretum implicat.

Errat etiã in hiſtoria, quod Ignatium ſcribit cõſtitutum a Petro epiſcopum
Antiochiæ ſibi ſucceſſorem, cum in eccleſiaſtica hiſtoria pateat Enodium Pe-
tro, & Enodio Ignatium ſucceſſiſſe. Ideo non eſt credibile huius Canonis auto
rem eſſe Anacletum.

Succeſſor Petri Enodius, non Ignatius fuit.

Iam audi iterum ſecurum affirmatorem, id eſt, temerarium, inter beatos apo
ſtolos, inquit, quædam fuit diſcretio poteſtatis, & licet omnes eſſent apoſtoli:
Petro tamen conceſſum eſt a domino, & ipſi inter ſe uoluerunt idipſum, ut re-
liquis apoſtolis omnibus præeſſet.

Obſecro, quæ fuit iſta diſcretio poteſtatis? nunqd Petrus ordinauit apſos?
nunqd miſit eos? nũquid cõfirmauit eos? ubi legiſti belua, quod a dño conceſ
ſum eſt Petro habere diſcretã poteſtatẽ ab alijs? quãdo hoc ipſi uoluerũt?

Poteſtatẽ diſcretã ab alijs nõ habuit Petrus.

Quin hic ſigna: Duplex eſt primatus, honoris & poteſtatis, quod Petrꝰ pri-
mus fuit in ordĩe, nemo negat. Nam & inter cardinales, epiſcopos, ſacerdotes,
doctores, principes, etiam ſi nullus alteri ſubiectus eſt, tamẽ neceſſe eſt in con
uentu aliquẽ primo loco ſedere, cum tamẽ nihil habeat præcipere illis. Ita Pe-
trum fatemur principem apoſtolorum, primũ eccleſiæ membrũ, caput collegij
apoſtolici, & alia quæ de eo ſancti patres dixerũt. Ita uidemus & Ro. põtifices
ſemper fuiſſe honoratos, ut ſucceſſores Petri & primo loco habitos, & in hoc
recte & laudabiliter actũ eſt, & agitur, agendũque eſt ſine querela.

Petrus primus ordine, nõ poteſtate.

Papa honoratior alijs fuit.

Alter autẽ primatus pọtis nunque fuit Petro datus, quia quilibet apoſtolorũ
ſine autoritate Petri prædicauit euangelium, epiſcopos & presbyteros ordina-
uit in locis ſuis, omnes a ſolo Chriſto ſunt æqualiter miſſi, & immediate. Hũc
primatũ iſti honeſtiſſimi canones ambiunt, & uerbis dei abutuntur in hanc ty
rannidem ſtabiliendam, nolunt enim ullum epiſcopũ in toto mundo fieri, ni-
ſi pallium & autoritatem Ro. pontificis habeat. & ubi Petrus ſeſe non extulit
ſuper apoſtolos, ibi unius apſi ſucceſſor, longe minor ſuo prædeceſſore (ſicut
epiſcopus apſo) non contentus honoris primatũ, omniũ apoſtolorũ ſucceſſori
bus uult dominari in poteſtate & uiolentia.

Primatus poteſtatis nõ fuit Petro.

Palliũ emendum.

Hanc rationem inuictam oppono omnibus, qui Ro. pontifici adulantur ſu
per totius mundi dominio, & expecto cũ fiducia, quid nam cõtra poſſint mo-
uere, aut gannire: Qua ſimul fretus, tanque certiſſima, & omnibus notiſſima ue
ritate cum fiducia proclamo, quod decreta quæcunque aliter ſtatuunt, nõ modo

Concluſio.

frigidiſſima ſunt, ſed etiam cõtraria diuinæ ſcripturę, euangelio & actibus, epiſtolis apoſtolorum? in quibus tam crebre, tam aperte apoſtolorum æqualis, & in mũdo diuerſa cõmiſſa ꝓuincia deſcribit, ut ego non poſſim ſatis admirari, eſſe potuiſſe unq̃ tam temerarios adulatores, qui cõtra hæc fulmina ſcripturę fumum ſuum terrenũ leuare auderent, hoc ſucceſſori Petri epiſcopo arrogãtes quod nec apoſtolo Petro prædeceſſori unq̃ ꝓmiſſum eſt. Nec tamen mirarer, ſi id ſolum arrogarent, nec hoc quærerer ſed quod huic arrogantiæ repugnantes ſcripturas maluerint corrumpere, q̃ repugnantibus temporalem hunc poteſtatis primatum cedere.

Propter tẽporalẽ ꝑtãtẽ Papæ torquent ſcripturas.

Addo ad hæc, Quod nec in hoc recte & euangelice fit a Ro. pontificibus, q̃d epiſcopos e Ro. eccleſia propagatos, id eſt, eccleſiam latinam ſic adminiſtrãt, ut ſoli ipſi ordinent, & confirmẽt epiſcopos omnes. In hoc enim non Chriſto ſed ſibi eccleſias Chriſti uidentur arrogare, cum apoſtoli Pauli exemplo deberent etiam alijs cõmittere conſtitutionem epiſcoporum, uidelicet archiepiſcopis & uicinis, deberent ergo illos deo cõmittere, & nequaq̃ cogere, ut pro nouo epiſcopo ad urbem mitterent. habet enim hoc ſpeciem non leuem auaritiæ & tyrannidis, qua dominentur fidei eorum, quod Paulus noluit in Corinthios ſibi uſurpare. Sufficeret enim ſemel epiſcopum dediſſe, & deinceps eos gratiæ dei cõmendatos, propagatiõi proprię eos relinquere, aut ſolũmodo curam gerere, ne a fide degenerarent, ſicut apoſtolus in Galathis monſtrauit exemplũ. Nunc uidemus prætextu huius beneficij, & primatus, omniũ epiſcopatus & ſacerdotia in uoraginem Romanæ auaritiæ rapi, tot ſimoniæ impudentiſſimæ monſtris hoc uno operculo tectis.

Papa non deberet oẽs epiſcopos ordinare, ſed uicini epiſcopi, ita decreuit primus canonẽ apſorũ ut aſſi uidebiẽ.

Bñficia oĩa ſunt in uoragine Ro. auaritiæ.

Sequitur, Et Cephas, id eſt, caput & principiũ teneret apoſtolatus. Vel hic locus oſtendit, magis affectu poteſtatis, q̃ ueritatis ſtudio hunc primatũ quæſitum. Quomodo enim tot falſis argumẽtis uterentur, ſi ſemel & ſolidam haberent cauſam? multis autem eget mendacium, ut uerum appareat. Itaq̃ tam inſcius eſt iſte ſcenicus & poeticus Anacletus, ut Cepham caput interpretetur contra euidentiſſimum & apoſtolicum teſtimonium Ioannis apoſtoli, qui dicit Ioã. ij. Intuitus eum Ieſus dixit: Tu es Simon filius Ioanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

Affectu poteſtatis quęrũt primatum.

Cephas. i. petrus aut ſoliditas.

Pudet me, quod ſuper hoc errore craſſiſs, tantum negociũm ſtruitur, in quo ſimul indiligentes ſe fuiſſe euangelij lectores, ideo non mirum, quod & falſos intellectores, oſtendunt.

Melius Leo ſupra petram, ſoliditatem intelligens, uocabulum Cephe bene nouit. At hic nec euangelium, nec canones recte intelligit. Eſt autem Cephe, teſte Hieronymo, Syrum uocabulum, ſignificans ſoliditatem, quam Græcus Petrum uel petram, id eſt, ſaxum uel rupem firmam trãſtulit. At noſter hic nugator: Cephalen græce, pro Cepha Syriace accepit, & tamẽ inter ſacros canones uel primus habetur. Nam in decretalibus, quas Greg. ix. & Boniſa. viij. cõgeſſerunt, huic canoni ſuiſq̃ ſimilibus autoritas tanta tribuitur, ut uix una ſit, quæ non totum hunc ſpiret. prætereo quod deinceps hanc formam ſucceſſoribus traditam fabulatur, ſeruandam a cæteris epiſcopis, omnino aliud nihil q̃ ambitioſiſſimum ſpirans affectum.

Decretales ſummam tribuũt autoritatẽ huic inepiſſimo decreto.

Sequitur pulchra ſimilitudo.

Et non ſolum in nouo teſtamento eſt conſtitutum, ſed etiam in ueteri fuit ſicut ſcriptum eſt, Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius, id eſt, primi inter eos fuerunt.

Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius

Quid audio? ꝙ non fruſtra hos canones lego, ꝙ egregie diſco ſcripturas intelligere.

Vnus ſũmus ſacerdos i ueteri lege.

Primum, qui unum ſolum ſummum ſacerdotem in ueteri lege noui: nunc didici duos fuiſſe primos. Secundo etiam grammaticam nouam uide, in ſacerdotibus eius, idem eſt, quod primi inter eos fuerunt, cũ hucuſq; hoc uerſu pſalmi intellexerim nihil aliud dici, ꝙ Moſen & Aaron ſacerdotes, uel de numero ſacerdotum fuiſſe, ſicut Samuel inter inuocantes nomen eius, nihil de primitate uel cogitans.

Sũmus ſacerdos non eſt figura Papæ.

Tertium documentũ, quod ſummus ſacerdos ueteris legis fuerit figura Ro. pontificis. Apoſtolus enim ad Hebræos me mirum in modum decepit, cũ uniuerſis eccleſiæ doctoribus docens, non Ro. ponti. ſed Chriſtum ſolum fuiſſe per ſummum & unum pontificem ſignificatum.

Vt hoc omittam, quod illis omnia in figura contigiſſe ſcimus, & in nouo teſtamento figuram ille denuo reuocat, ut ſit ſimilis figura utriuſq; teſtamẽti, nihil iam utrũq; ab utroq; differẽs. Vror ego, diuinas literas ab his porcis tam impudenter cõculcari, pſertim ſub noie Romani põtificis, & Romanę eccłię.

Simplicitate fidei noſtræ abuſi ſunt.

Quid autẽ hoc eſt? quod duos primos ſacerdotes in ueteri teſtamẽto ſtatuit, magno ſui primatus detrimẽto? imitare quod dicis, & ſi falſum, ſtet ſimilitudo, & da etiã nunc duos primos, quomodo unum primum probabis per duos primos? Vides ergo hos homĩes, eos fuiſſe, qui ſimplicitate fidei noſtræ abuſi, auſi ſunt ſtatuere, quicquid uel ſomniare potuerunt.

Roma. eccłia cardo nõ eſt eccleſiarum.

In fine cõcludit, & eadem dexteritate Ro. eccleſiam cardinem uocat, in quo omnes eccleſiæ reguntur, domino diſponente. Et tandẽ ſit finis hic. Nã cæteri canones, qui eadẽ ſpirant, horũ nimirũ influxu infecti ſic ſpirant.

Frigidiſſimæ decretales, q maxĩe habẽtur i uſu, enumerantur.

C. ſignificaſti. de elect.

Non poſſum autem omittere, quin & decretalẽ uel unam adducã, ut appareat, quid proſit eccleſias regere, & ſcripturas ſacras nõ intelligere, ſunt eñ & decretales ꝙ plurimæ frigidiſſimæ, hæ maxime, quę maxĩe ſunt in uſu. Tranſeo illam, de conſtitutione. c. translato. quam puto ſic a me uindicatam antea, ut neceſſe non ſit repetere. Aſſumo onus illud. c. ſignificaſti de electio. ubi archiepiſcopus Panormitanus cũ rege & regno Siciliæ iuſtiſſime mirati, quod pallium accepturus exigeretur iuramentum, & ubi pulchra modeſtia cõtra hanc infeliciſſimam exactionem adduceret præceptum Chriſti, & ſtatuta conciliorum, talem accepit reſponſionẽ & interpretationẽ ſcripturæ ſanctæ a Paſchale Romano pontifice.

Mirentur, inquit, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui cum ouium ſuarum curam Petro committeret, cõditionem appoſuit, dicens: Si diligis me, paſce oues meas &c.

Adeo perculſi ſunt Papæ & Romanæ curiæ proceres unius huius epiſcopi interrogatiõe, ut quid reſponderẽt, nõ inuenirent, donec ſpiritus domini eos huc rotaret, ubi omnibus oſtenderẽt, in lege domini nec uoluntatẽ, nec meditationẽ eis fuiſſe. Agam interim partes archiepiſcopi.

Iuramẽtum iniuſte exigit pontifex ab epiſcopis.

Si exemplum Chriſti placet & ualet apud te, o Paſchalis, cur non imitaris? Si non placet, cur adducis? cur tu quoq; non cõtentus quęrere, an diligat Chriſtum, ſine iuramento cõmittis oues Chriſti? Cum placeat exemplum, cur non ſufficit & conditio? an melior & ſanctior eſt conditio iuramenti, ꝙ amoris? An plura ſperas eum facturum, qui coactus iurat, ꝙ qui ſponte amat? Chriſtus ſoluit Petrum a lege & coactione uoti & iuramenti, ſolam libertatis & charitatis in eo quærit fidem: Et tu libertatem tollens, lege iuramenti cogis.

Vbi eſt

Iuramētum ecclīæ Ro. pr̄ſtitū, nihil ad oues ꝑtinet.

Vbi eſt exemplum Chriſti? ubi conditiōis ſimilitudo? Eſt per uerbum, diligere, intelligendū iuramentū? Nunquid Chriſtus a Petro iuramentū exegit pro Romana ecclīa? Quid hoc ad oues Chriſti, quod tibi iuratur, & eccleſiæ tuæ? Tuæ ſunt oues, an Chriſti?

At tu optime pater, an Chriſtū diligat, prorſus nihil curas, ſordet hæc tibi, ut uiliſſima conditio, tibi ut fidelis ſit, iuramento aſtringis. Adhuc ſtat interrogatio archiepiſcopi, non ſatisfeciſti.

Adhuc quærit, quo iure hanc fidelitatē extorqueas? Tua reſponſio profundius te mergit & capit: deinde cui queſo, tu iuras fidelitatē? Cur facis & imponis alteri onus, quod digito nō uis mouere, cōtra & charitatē & legem naturæ

Iuramentū fidelitatis exigitur ꝓpter poſſeſſiōem pt̄atis ex mala fide.

Deinde adhuc quæſtio etiam illa ſtat, Cur præcedentes pontifices nō exegerunt iuramentum? Cur alij nō præſtiterunt? unde noua iſta exactio? uis dicā? Ex malæ fidei poſſeſſa poteſtate, conſciētia metuit, iuſtitia nō ſuffragaſ: ideoq; quæritur utcunq; ſolatium & firmamentum.

Itaq; hodie pontificari nō licet, niſi iures Ro. pontifici fidelitatē. Iurata antē fidelitate, mox dignus es pōtificari, ſiue diligas, ſiue paſcas: has eñi conditiōes Chriſtus reqrat, quid de ijs noſtro ſeculo? nec hoc curetur, an ſanctus doctuſq; ſit, an minus, ſolū ſit ſeruus Ro. eccleſię. Non licet Chriſto libertatis magiſtro ſeruire, niſi primū fias iuratum mancipium Romanæ curiæ.

Satis eſt ab exemplo Chriſti didiciſſe, quamlibet conditionē fratribus etiam iniquiſſimam imponere pro libito: ipſam uero Chriſti cōditionem ne ſyllaba quidem meminiſſe.

Sed reſponde adhuc ſemel, Paſchalis, tuo te iudicio peto: Si Chriſtus conditionem ibi poſuit, ut dicis, iam tuo ore definimus, nullum eſſe Ro. pontificem niſi diligat ac paſcat, quia pactum & cōmiſſio conditionalis, ſi cōditio nō ſtet, non ualet. Tuo ergo enthymemate utar, archiepiſcopus Panormitanus ſine conditione iuramenti præſtiti in facto, nō eſt epiſcopus, ergo nec tu Papa, niſi in facto primum præſtes conditionē amoris & paſcuæ: quæ ſi uera ſunt, iam in ſexcentis annis non habuimus papam. Nullus enim docuit nos uerbum dei.

Actu amet Papa.

Nec ſufficit quod promittas te amaturū, quia tibi nō ſufficit promiſſio iuraturi, ſed ſicut tu a fratre exigis cōditionē in facto, ita nos nomine Chriſti maiorē hanc conditionē exigimus in facto, aut tua autoritate Papam negamus.

Seruitutē Roma nobis imponit.

Quid hic facies? uides ergo, ꝙ impatiēs ſit ſcriptura corruptionis, ꝙ uanos oſtēdat eos qui ſe maculāt: noluit Paſchalis uinci interrogatiōe, nec male egiſſe uideri, & ignarus ſeipſum toto pōtificatu indignum redarguit, dumq; feſtucam fratri eruit, trabes ſuas nobis oſtendit. Iſta eſt ergo paſtura, quod Romanenſes omnia ſibi inflectunt, omnibus omnia imponunt, omnibus ſe ſubtrahunt, & quod atrocius eſt, non ad Chriſtum, ſed ad ſeipſos nos cogunt: nō exigunt conditionem, qua Chriſti libertatem promittamus, ſed qua ſibi ſeruitutē iuremus. Quæ autem maior miſeria eccleſiæ, ꝙ non amore, ſed ui conglutinari, pontifices nō beniuolentia, ſed poteſtate imperare, ſubditos nō amore, ſed odio & timore coactos ſeruire?

Sed ſequitur digna applicatio ſimilitudinis.

Si cōſcientiarū factor & cognitor ſecretorū conditiōe hac uſus eſt, nec ſemel tantum, ſed & ſecundo & uſq; ad cōtriſtationē: Qua nos oportet ſollicitudine tantam eccleſię prelationē imponere fratribus, quoꝝ cōſcientiā nō uidemus?

Apl̄i nō exegerant fidelitatis iuramētum a ſuis.

Nec mirum certe, quia Petrus, Paulus, & alij apl̄i non erāt tam ſolliciti tanta ſollicitudīe, quāta nūc ſunt Romani: deinde q̄a cognouerūt forte cōſciētias

illorum

illorum, quos ſacerdotes conſtituebant, nec exemplum Chriſti adeo curauerunt, nonne hoc eſt ſeipſum ridere? Sed nec Chriſtus, cuius oues ſunt propriæ, licet pro eis ſe traderet, non tamen fuit tam ſollicitus, ut iuramentum a Petro exigeret, ſed uelut dormitās, dilectionem tantummodo, rem ſane leuiſſimam exigit. quandoquidem niſi iuramentum Paſchalis charitati præponeret, ſine dubio exemplo Chriſti contentus eſſet, nec ſe oportere magis ſollicitum eſſe quereretur, ꝙ Chriſtum ipſum. Vides enim ut arguit a minori, Chriſtus exegit, quanto magis nos: quaſi uero hoc aliquid ad rem pertineat, quod Chriſtus conſcientias nouit, Ro. pontifex non nouit: cum Chriſtus exemplum in hoc omnibus præbuerit imitandū: deniqꝫ & nos nō nouimus cōſcientias R. pontificis, iuret ergo & nobis conditionē Chriſti ſaltem.

Solā dilectionem exegit Chriſtus.

Iuret & pōtifex nobis fidelitatem.

Iterum quæro: Si ignorantia conſcientiarum ſola eſt cauſa exigendi iuramēti, cur non cogis ut iuret ſe recte iuraſſe, idqꝫ ſine fine, cum in nullo iuramento conſcientiam eius noſcas, recte ne iuret, an ſecus? Si autem ignorantia iſta conſcientiæ non mouet ad exactionem iuramenti, qua fronte ignorantiā cōſcientiarū pro cauſa adducis? Quæ eſt iſta mirabilis in uno homine ſuper eodē homine patientia & impatientia ignoratæ cōſcientiæ?

Propē ignorātiā cōſcientiarū non debet papa exigere iuramētum.

Si accepto iuramento tantam adminiſtrationem ei cedis, cur nō quod leuius erat, iuramentū cedis? An putas quod maior res ſit iuramentū tibi præſtitū, ꝙ tantæ eccleſiæ adminiſtratio?

Ad hæc, ignorata conſcientia debuit te ꝙ tutiſſimum facere ad imponendā prælationem, ut eo magis relinqueres iuramētum, quo minus cōſcientias noſti, ne forte ad periurium eum cogeres. Gaudendum tibi fuit, hanc tibi a Chriſto relictam libertatem, ut poſſis eis oues cōmittere, quorum corda non noſti. Nunc per iuramētum ſecreta exploras, aut in periculum fratrem adducis, quorum utrūqꝫ grauiſſimum eſt, idqꝫ ſine cauſa, nec propter deum, ſed propter fidelitatem Romanæ eccleſiæ.

Demum, ſi ignorantia eſt cauſa iuramenti, ſequit̃, ſi ſcires conſcientiā, male te exegiſſe iuramētum. At cū quiſqꝫ de quolibet debeat optima præſumere, & charitatis ſit oīa credere, hæc ipſa fides de fratris bonitate certior eſt omni ſcientia, quod etiā ſi ſcires, diu ſcire nō poſſis, credere autē ſemper poſſis.

Credas optima de fratre

Vltimo, nunquid poſt iuramentum noſti eius conſciētiam? cur ergo nō toto tempore tibi iurat, qui toto tempore cauſas iuramēti tibi præſtat? Hæc dixi, ut uideamus quid ſit uerbo dei nolle credere, & ſcripturas ſuo ſenſui aptare. quomodo ego ſperem apud Ro. Pont. eſſe ius interpretādæ ſcripturæ, qui tam manifeſte ſcripturas in alieno ſenſu tractant? Vel quid non obtineant in terra Ro. quid non audeant eorum nomine adulatores, ſi hæc perſuaſio eorum nos ceperit & euerterit, non licere ſcilicet eorū dicta cū iudicio legere, & eis ſolis interpretandæ ſcripturæ iura cōceſſa eſſe? Tunc enim (ut Auguſtini uerbo abutar) uere ſine periculo primatus huius in eccleſia luditur, ſed miſeꝛ ſi nō deo & nobis illuditur. Abſit, abſit iſta plus ꝙ Babylonica captiuitas.

Ius interpretādi ſcripturā nō uidet eſſe apud Ro. pōtifi.

Pōtifices nolūt ſua cū iudicio legi.

Sequitur nunc oppoſitorum diſſolutio.

Aiunt omne iuſiurandū a domino in euangelio eſſe prohibitū, nec ab apoſtolis poſt dominū, nec in concilijs inuenire poſſe ſtatutum.

De iuramēto

His ictibus inſuperabilibus proſtratus, quid dicat, audiamus. Quid eſt ergo quod dominus ſubſequēter ait, quod amplius eſt, a malo eſt? hoc eīn amplius ut exigamus malum, nos illo permittente compellit.

Quod amplius eſt, a malo eſt.

Quod Chriſtus prohibet & negat, hic affirmat, & præcipit. Chriſtus dicit,

Quod

Quod amplius eſt, a malo eſt, id eſt, non debet fieri: loquitur enim de pronitate iurandi, ſine neceſſitate fratris, hoc eſt, de libidine iurandi: ſicut mulierē concupiſcere prohibuit, qui tamen debitum coniugibus reddendum nō prohibuit. Ita libidinem iurandi, non iuramentū debitum prohibuit. Hic dicit, hoc amplius cogit nos, id eſt, fieri omnino oportet, ſed audiamus hoc malū, quod nullus in uerbis euangelij cogitauit unq̃.

Nonne malum eſt, inquit, ab eccleſiæ unitate, & a ſedis apoſtolicæ obedientia reſilire, & contra canonum ſtatuta prorumpere, quod multi etiā poſt præſtitum ſacramentum præſumpſerunt?

Obediētia ſedis apoſtolicę plus curat q̃ Chriſtus.

Ego putabam quod hoc malum eſſet interpretaturus, non diligere Chriſtū, non paſcere oues, & horū ſollicitudine, exemplo Chriſti torqueri ad iuramēti exactionem, uerum hęc Chriſtus a Petro requirat: hodie curandū ne ab obedientia ſedis apoſtolicæ reſiliant epiſcopi.

Tunc ego, epiſcopus meus nondum quicq̃ illorum malorum fecit, ut quid ergo exigis iuramentū? an quod ignoras eum nō facturum? Cur nō in omni præcepto dei exigis iuramentum? cur hic te non compellit malum? an non eſt malum a præceptis dei reſilire? Quin eccleſiam reples, non niſi iuramentis?

Amorem ſui quærunt Ro.

Si autē in dei præceptis tam patiēs es, ut te tot mala quæ in ꝓſpectu dominant etiam in domeſticis tuis, ad iuramentum non cōpellunt, quomodo in tuis pręceptis mala, nec præſentia, nec forte unq̃ futura te compellunt? Nonne perſpicuum ſit, ut amor ſui, quo magis ſeſe uenuſtat, magis ſeipſum prodit? Prorſus nulla reliqua eſt ratio, quin ſi in tuis præceptis iuramenta exigas pro tuo commodo, multo magis exigas pro dei commodo, aut ſi hic non facis, nō ſine culpa ibi facis.

Habes ergo malū, quod Ro. in euangelio intelligunt, quod eſt ſuſpicio mala de fratribus bonis, nam tranſgreſſiones mandatorum an malæ ſint, alij uiderint. O oculus ambitionis & auaritiæ.

Sequitur, Hoc nimirum malo ac neceſſitate compellimur iuramentum pro fide, pro obedientia, pro unitate requirere.

Eſt ꝓ eccleſia .i. ꝓ Roma.

Nunquid etiam pro fide Chriſti, pro obediētia dei, pro unitate fratrum? nō, ſed hoc uerbum eccleſiæ bonum & neceſſarium eſt, ut Roma ſecure dominet & cæteræ omnes ſeruiant captiuitatem.

Proinde Chriſtiani in India adhuc magno malo laborant, ita ſuſpicio peſſima de optimis fratribus eſt cauſa exigendi iuramenti, quam tamē nō habēt in præceptis dei, in quibus præſumūt omnia ſeruari.

Vnitatem eccleſiæ uocāt fidē & obediētiā Romanæ ſedis.

Etiam hic unitatem eccleſiæ, fidem & obedientiam Ro. eccleſiæ intelligit, non fidem, ſpem, charitatem, ſacramenta, uerbum, & cætera quæ eadem ſunt, ſed hoc ſingulare, quod nulli eccleſiæ cōuenire uolunt, niſi ſuæ, & tamen unitatem uocant, ſola Romana eccleſia hoc habet hodie uel ſummū bonum, & tamen cæterę omnes in eo ipſo conueniūt, quod non habēt, & fiunt unum in re nō cōmuni, ſed ſingulariſſima & uni homini tributa; ſic em̄ diſcēda ſunt noua uocabula noſtris temporibus in ſcripturis & eccleſia dei. Quanto rectius Cyprianus unitatē hanc charitatē intellexit, ſicut & Chriſtus rogauit Ioā. xvij. ut ſint unū in nobis, ſicut & nos unū ſumus, unū, inq̄t, in nobis, nō in eccl'ia Ro.

In fine: Aiunt in concilijs non inueniri ſtatutum, quaſi Ro. eccleſiæ legem concilia ullam præfixerint, cum omnia concilia per Ro. eccleſiæ autoritatē & facta ſint, & robur acceperint, & in eorum ſtatutis patenter excipiatur Romani pontificis autoritas.

Quis

Quis hæc ferat quæſo? Nunquid Nicenum concilium robur accepit, aut factum eſt autoritate Ro. eccleſiæ? nunquid & multa alia per Auguſtinũ & olim Cyprianum in Aphrica habita? Deniq; etiam ſi ſtatuta exciperent Ro. Pont. tamen ipſe debet nolle excipi pro ædificatione eccleſiæ. Hic autẽ gloriatur ſe nemini quicq; debere, ut & deus ei nihil debeat.

Concilia ſine autoritate romani pontificis optima fuerunt.

Ego ſane archiepiſcopo Panor. non tam duro & fragoſo plenoq; contentionis, & timore, reſpondiſſem ſermone, quo furor, & odium ſuſcitatur, ſed dixiſſem: Suſtine frater interim, res magna eſt, tua ſolius gratia, hæc tam ſubito ceſſare, quę nos nõ ſtatuimus. Sic enim pax & charitas aleretur. At iſta decretalis meram ſuperbiam, & præfractam fiduciam ſpirat.

Conſuetudo fuiſſet epiſcopo Panormitano obijcienda.

Sunt præter hanc & aliæ quædam, præſertim illa de maioritate & obedientia c. ſolitæ, adeo ſine theologia, ut me miſereat eccleſię illius, tantum in traditionibus hominum occupatæ, ut puriſſimum ſenſum euangelij uidere non permittatur. Sed abſtineo hoc tempore, ſat habens oſtendiſſe, cur ego me ſufficienter honoraſſe uidear Ro. pontificẽ, ſi eius decreta tolero, non autem eorum ſenſum tanq; ſolum & uerum ſecutus fuero, ne forte, ſi pluribus ea examinẽ, exiſtimer ſtudio delectationis tanti uerticis dicta carpſiſſe. Nolo ea dãnare, nolo etiã eis cogi contra ſcripturæ ueritatem.

C. ſolitæ. de mai. & obe.

Ad tertium, ad rationes.

Vbi illud primum tractandum, quod decreta quibus primatus eccleſiæ Ro. probari a me dicitur, dixi intra quadringentos annos nata, & contra hoc eſſe hiſtorias mille centum annorum.

Decreta nata itra quadringẽtos annos.

Primo. ſciebam hæc offenſura & manifeſtiſſime omniũ falſa uideri omnibus Certum eſt enim eſſe decretis Rom. pontificum ante mille annos certatũ pro hoc primatu.

Ego autem hoc ſpectaui, quod Ro. eccleſia nũq; fuit, nec eſt, nec erit unq; ſuper omnes totius orbis eccleſias, licet ſuper plurimas ſit. nec enim fuit unq; ſup. Grecię, Aphricæ, Aſiæ eccleſias, nec eorum epiſcopos confirmauit, ſicut modo noſtros confirmat, ut ſatis probãt hiſtoriæ. Deinde ſunt ſine dubio Chriſtiani in oriente, cum Chriſti regnum ſit orbis terrarũ iuxta Pſal. ij. & tamen epiſcopi eorum non inſtituuntur, non confirmantur e Roma, nec eſt neceſſarium.

Eccleſię nunq; fuerunt omnes ſub pontifice Romano.

Deinde ab hoc tempore cœperunt multiplicari leges & iura. Nam Greg. ix. Bonifacius octauus, Clemẽs quintus, niſi cõſarcinaſſent, & alias reciſas, alias additas epiſtolas, ſcholis legendas ac docendas tradidiſſent, ſine dubio tot maria gloſſarum, & infeliciſſimum iuris ſtudium non eſſent. delituiſſent autem tã decreta q; decretales, magno eccleſię lucro, & euangelij cõmodo, ĩtra arcas Romani pontificis. Nunc aũt quæ ſit facies eccleſiæ, uigore iſtarum legũ, ſatis plus uidemus, nec hoc ſatis, in dies augeſcunt eiuſmodi libri, & tamen nihil faciunt niſi quod plures animabus laqueos ponunt, inde diſpenſationum, confeſſionaliũ, indultorũ, exemptionũ turpiſſimæ nundinę, inde epiſcopatum, ſacerdotiorum, officiorum, palliorum, annatarum, rapinæ & uenditiones impudẽtiſſimę inde cenſuræ, minæ, fulmina, uis, fraus, dolus, & infinita monſtra: quorum nullum aut ſaltem rarum eſſet, ſi epiſtolæ eiuſmodi, ſicut oportuit, intra annales & regeſtas manſiſſent ſepoſitæ, & euangelio in publico locum reliquiſſent.

Canones ſub q̃bus pontificibus nati.

Damnoſi ſũt eccleſiæ.

Laquei aĩarũ Nundinæ.

Proinde traditiones Ro. nunq; ita ſenſit mundus, ut in annis iſtis quadringentis, ideo totum eorum pondus & omniem uim Grego. ix. tribuẽdum exiſtimo, per quem uelut natæ ſunt & ortæ. Ab hinc enim uſus eorum robur accepit & inualuerunt, ut legibus iſtis & traditionibus ita ſint omnium officia, ſtatuta

Greg. ix. decretalium autor, peſtis ſidei.

Ec eccleſiæ

Babilone cõfuſior eccl'ia.

Depingit Romam.

eccleſiæ, ordines in unum chaos confuſa, intra iſtos quadringentos annos, ut Babylone ipſa confuſior ſit hodierna eccleſia, nemo in ſuo ordine incedit, quilibet ſibi ex urbe legem emit, qua uiuat, ille exẽptus, iſte priuilegiatus, iſte familiaris, iſte officialis, iſte neſcio q̃ titulo, oẽs libertatẽ quilibet eſſendi, faciendi, audendi habẽt per has Ro. leges. Nec Romæ aliud curatur, ꝗ̃ ut hac eccleſiæ ſumma calamitate roboretur poteſtas & dominatio ſua in omni indiuiduo ſuo ſola

Occaſum eccleſiæ nemo audet dolere

Et hunc eccleſiæ occaſum, ſi quando gemimus, ſi dolemus, ſi querulamur, hæretici ſumus, irreuerentes in Ro. eccleſiam ſumus, ſcandaloſi, ſeditioſi, procaces ſumus, quia uidelicet querulari non poſſumus, niſi Ro. pontificis, tum iura, tũ poteſtatem, immo tantas iniurias populi dei ſimul tangamus. Nam hic fons eſt aut ſeruandæ, aut perdendæ eccleſiæ. Cum autem hodie omnia ſint in Vrbe inquinatiſſima & corruptiſſima, & agẽtibus impijſſimis adulatoribus, de ipſis nihil liceat uel mutire, niſi quod portẽta iſta laudet, iuſtificet, glorificet: quid mirũ ſi ſub uenerabili Rho. eccleſiæ nomine tot mala inundauerint omnem eccleſiam pleno impetu, & præcipiti, & cui nemo reſiſtere poſſit, gurgite.

Roma nihil audit niſi laudes ſuas.

Decreuerunt aiam homis ĩmortalẽ eſſe

Deniq; eo deuenit legum Romanarum ſtudium & euangelij neglectus, ut neceſſe habuerint ſtatuere in cõcilio nouiſſimo, animã hominis eſſe immortalẽ, quid putas hoc decretũ indicat?

Reſcripta põtificũ ſine autoritate lecta utiliora eẽnt.

Itaq; unuſquiſq; in ſenſu ſuo abundet, mihi decretorũ autores ſunt Greg. ix. Bonifacius. viij. Clemens. v. & extrauagantium pontifices, quod his agentibus in publicum ſparſa, & præcepta ſunt, & omnia ſtabilita. quæ ſi inſtar epiſtolarũ Gregorij, Auguſtini, Hieronymi, Bernardi, & aliorum, uel in bibliothecis uel arcis, pro cuiuſq; arbitrio conſulenda, citra ullum præceptum relicta fuiſſent, felicior eſſet eccleſia. Nunc uero quando ſummis articulis fidei æquantur, ab adulatoribus autẽ & præferuntur, fructũ illarum habentes, ordinis eccleſiaſtici confuſionem, conſcientiarum horrendas carnificinas, euangelij ignorantiam, ſcelerum impunitiſſimam licentiã, adulatorum Romanenſium odioſiſſimã tyrannidẽ, donec id meruerint, ut ſub uaſto cœlo non ſit nomen odioſius, & graueolentius nomine Ro. curiæ.

Ro. curia exoſa oĩbus.

Ex his credo intelligi, me non fuiſſe tam craſſæ ignorantiæ, ut neſcirem longe ante quadringentos annos decreta Ro. pontificis nata, alioquin quomodo certos quadringentos annos, & nõ plus aut minus potuiſſem recitare? quomodo iudicare, quod eſſent frigidiſſima? quomodo hiſtorias allegare? quomodo textum ſcripturæ contrarium aſſererẽ? niſi diligentiſſime omnia peruidiſſem & contuliſſem?

Ex his indicijs uolui naſuto lectori ſatiſfactũ, ut me non ſine cauſa ſic poſuiſſe cognoſceret, nec ignorãtia, ſed de induſtria ſic locutũ fuiſſe. Simul quod inſidioſæ & adulatoriæ propoſitioni Eccij per omnia par referre uolui.

De induſtria contra Eccĩũ ponit ꝓpoſitionem. xiij.

Qui cum aſtruxiſſet ante tempora Syluestri Ro. eccleſiam fuiſſe alijs ſuperiorem, & ego perſuaſiſſimum haberem Eccium non eſſe tam impudentẽ, ut publice mentiretur, nec tam ignarum hiſtoriarum, ut hæc uera crederet, inſidias ſuſpicatus ſum, ut qui morem ſophiſtarum & lubricitates iſtorum Protheorũ probe callerem. qui ſi uolent, falſum facient uerum, & uerum mutent in falſum: cũ interim in alijs eum loquendi rigorem exigant, ut nec uerba dei tuta coram eis ſint. Proinde uolui animoſiorẽ ac ante diem triumphabundũ reddere, ſicut ipſe me formidabundum niſus eſt facere.

Cum ergo mihi ſatis eſſe potuerit, ꝙ ſcripturæ ſanctæ autoritas mecũ eſt, quo probatur primatus eccleſiaſticus iure diuino nullus eſſe, tamẽ ne ſolus & ſolas

ſcripturas

ſcripturas iactare uidear, iam & aliorum ſententias audiamus cum rationibus.
Primus eſt, D. Hiero. in epiſtola ad euagrium ſic ſcribēs: Legimus in Eſa. Fa/ Hieronymus
tuus fatua loquitur: Audio quendam in tantā erupiſſe uecordiam, ut diaconos
presbyteris anteferat. Nam cum apoſtolus perſpicue doceat, eoſdē eſſe presby/
teros, quos epiſcopos. Quid patitur menſarum & uiduarum miniſter, ut ſuper Epī & pres/
eos tumidus ſe efferat, ad quorum præces corpus & ſanguis Chriſti conficitur? byter idē ſūt.
Quæris autoritatem? Audi teſtimonium, Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chri
ſti, omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis cum epiſcopis & diaconis.
Vis & aliud exemplū? In actibus apoſtolorum ad uni⁹ eccleſię ſacerdotes, ita
Paulus loquitur: Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo ſpiritus ſanctus po
ſuit epiſcopos, & regatis eccleſiā dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.
Ac ne quis contentioſe in una eccleſia plures fuiſſe epiſcopos contendat, au/
diat aliud teſtimonium, in quo manifeſtiſſime comprobatur, eundē eſſe epiſco
pum atq; presbyterum. Propter hoc reliqui te Cretæ, ut quæ deerant, corrige
res & conſtitueres epiſcopos per ciuitates, ſicut tibi mandaui, ſiquis eſt ſine cri/
mine, unius uxoris uir, filios habens fideles, non in accuſatione luxurię, aut nō
ſubditos. oportet em̄ epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut dei diſpēſatorem. Et ad
Timo. Noli negligere gratiam, quæ data eſt tibi per prophetiam, & per impoſi/
tionem manuum presbyterij. Sed & Petrus in epiſtola prima: Presbyteros qui
in uobis ſunt, precor ego cōpresbyter, & teſtis paſſionū Chriſti, & futuræ, quę
reuelanda eſt, gloriæ particeps, regite gregem Chriſti, & inſpicite non ex ne/
ceſſitate, ſed uoluntarie iuxta deum. quod quidem græce ſignificantius dicitur,
ἐπισκοποῦντες, unde & nomen epiſcopi tractum eſt. Parua tibi uidentur tanto
rum teſtimonia uirorum? Clangat tuba euangelica, filius tonitrui, quem Ieſus
plurimum amauit, qui de pectore ſaluatoris doctrinarum fluenta potauit, Preſ
byter electæ dn̄ę & filijs eius, quos ego diligo in ueritate. & alia epiſtola Presby
ter Gaio chariſſimo, quem ego in ueritate diligo.
Quod autem poſtea unus electus eſt, qui cæteris pręponeretur, in remedium Presbyteris
ſchiſmatis factum eſt, ne unuſquiſq; ad ſe trahēs eccleſiam Chriſti rumperet: nā unus præpo/
& alexandriæ a Marco euangeliſta uſq; ad Eſdram & Dionyſiū epiſcopos preſ ſitus propter
byteri ſemper ex ſe unum eligebant, & in excelſiore gradu collocabant, quem uitanda ſchiſ
epiſcopum nomianbant, quo modo ſi exercitus ſibi imperatorē faciat. Diaconi mata.
autē eligant de ſe, quem induſtrium nouerint, & archidiaconum nuncupent.
Quid enim facit, excepta ordinatione, epiſcopus, quod presbyter nō facit? Nec
altera Romanæ urbis eccleſia, altera totius orbis ęſtimāda eſt, & Galliæ & Bri/
taniæ, nā & Aphrica & Perſis, & oriens, & India, & omnes barbaræ nationes Hiero. æquat
unū Chriſtum adorant, unam obſeruant regulam ueritatis. Si autem autoritas pōtifices oēs
quęritur, orbis maior eſt urbe. ubicunq; epiſcopus fuerit, ſiue Romæ, ſiue En/
gubij, ſiue Conſtantinopoli, ſiue Rhegij, ſiue Alexandriæ, ſiue Thanis, eiuſdē
meriti eſt, & eiuſdem ſacerdotij, potentia diuitiarum, & humilitas paupertatis,
uel ſublimiorem, uel inferiorem facit, cæterum omnes apoſtolorum ſucceſſo/
res ſunt. Hæc D. Hieronymus.
Nihil de mutatione temporū loquor, nihil de iure poſitiuo, hoc contendo: Si
unus epiſcopus iure diuino cæteris præfertur, manifeſte hic Hieronymus hære/
ſim docet, non ſolum ipſe (nam ei non crederē) ſed Petrus, Paulus, Ioannes,
Lucas, quos inducit irrefragabiles autores, quis quæſo his reſiſtet? Cur adula/
tor negat Ro. pontificē cæteris eſſe coepiſcopū, cū primus Petrus ſe conpresby
terum appellet? Si ſucceſſores ſunt Petri, quid erubeſcunt titulum ſui prædeceſ/

ſoris? Si nomen ſuperbiſſimum, ſanctiſſimi, ſummi, maximi pontificis hæredi/
tant ex recentibus, cur non nomen conpresbyteri & coepiſcopi a primo? Obſe
Apſtī intelle/ xerūt uerba Chriſti dicen/ tis, Tu es Pe/ trus.
cro an Petrus, Paulus, Ioannes, Lucas & oēs apoſtoli ignorauerunt, quid uer/
bū Chriſti uoluit, Tu es Petrus, & tibi dabo claues, & paſce oues meas? Si me
omnino hæreticum clamant, qui omnia quæ uolunt tribuo Romano pontifi/
ci, ſolum ne autoritate ſcripturæ, id eſt, mendaciter facere cogar, parcant ſancto
Hieronymo, tantis autoritatibus munito, proclamat ille longe impudētius, epi
ſcopos potentia diuitiarum, & humilitate paupertatis inuicē eſſe, uel ſublimio
res, uel inferiores. Ego cōſenſu fidelium, & decretis hominū id aſtruo, cur non
hunc irreuerentem, blaſphemum, ſeditioſum, biſſepties comburunt hæreticæ
Hieronymo conſentit.
prauitatis prauiſſimi inquiſitores? Sinant me cum Hieronymo interim ſapere,
ſinant cum Paulo, Petro, Ioanne, Luca ſentire. Si hoc non eſt ſatis, age combu/
rant ſua decreta primū, nā hęc epiſtola recitatur in decretis, diſtinctione. xciii. c.
legimus. Legitur, auditur, docetur, approbatur hæc ab uniuerſis in eccleſia Ro/
mana. Cur ego unus prohibeor dicere & ſentire, quod ipſimet omnes dicunt,
ſentiunt iubentq; ſentire? Hieronymus nō modo epiſcopos æquat inter ſe, ſed
& presbyteros epiſcopis comparat, alterum ętatis, alterū officij nomen eſſe pro/
nuncians. Ego longe reuerentius locutus, nihil peto niſi ut contra hanc uerita
Decreta non habēt germa nū ſenſum ſcripturæ.
tē non cogar ſcripturas & uerbū dei illudere. Sit Ro. pontifex quicquid uolue/
rint, modo autoritate ſcripturę id nō aſtruāt. ſed & ſcripturas eorū ſenſui aptari
patiar, modo ne hunc eſſe germanū & ſolū ſenſum cōtendant. Sat ergo eſt, q̄d
frigidiſſimis decretis primatus aſſerit, qui feruentiſſimis dei uerbis negatur. Sed
audiamus iterum eundem, in commētario ſuper epiſtolam ad Titum.

Idem eſt ergo presbyter qui epiſcopus, & anteq̄ diaboli inſtinctu, ſtudia in
Electione pō tificū autori/ tas Rho. epo tributa eſt.
religione fierent, & diceretur in populis: Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego autē
Cephæ, communi preſbyterorum conſilio eccleſiæ gubernabantur, poſtq̄ ue/
ro unuſquiſq; eos quos baptiſarat, ſuos eſſe putabat, non Chriſti, in toto orbe
decretum eſt, ut unus de presbyteris electus ſuperponeretur, ad quem omnis ec
cleſiæ cura pertineret, & ſchiſmatum ſemina tollerentur. Putat aliquis non ſcri
pturarum, ſed noſtrā eſſe ſententiam, epiſcopum & presbyterum unum eſſe, &
aliud ætatis, & aliud eſſe nomen officij, relegat apoſtoli ad Philippenſes uerba,
& cætera quæ ſupra in epiſtola ad Euagriū induxit. Et in fine; Sicut ergo preſ/
byteri ſciunt ſe ex eccleſiæ conſuetudine, ei qui ſibi præpoſitus fuerit, eſſe ſubie
ctos; Ita epiſcopi nouerint ſe magis conſuetudine, q̄ diſpenſationis diuinæ ue/
ritate presbyteris eſſe maiores, & in communi debere eccleſiam regere.
Hæc ille. Vide ergo, an propoſitio mea male uel bene dixerit, eſſe contra ſcri
pturarum textum. Ro. eccleſiam eſſe alijs ſuperiorem, cum etiam ſit contra ipſa
Hiero. uerba nō approbāt Decreta, ſed text⁹ ſcriptu/ ræ.
decreta. Nā & hæc B. Hiero. uerba recitantur diſt. xcv. c. olim, atq; ſi non ibi ap
probarent, tñ quia ſolidis pugnant diuinę ſcripturæ armis, etiā ſi totus mund⁹,
& angelus de coelo cōtradixerint, nihil dixerint. Atq; ita ſatis puto & ꝓbatā no
ſtram propoſitionē, & diſſoluta omnia argumenta, quæ uel fingi contraria poſ
ſunt. Stat ſententia fixa, nō diſpenſationis diuinæ ueritate, ſed eccleſiæ conſue/
tudine epiſcopos eſſe maiores presbyteris.
Epī & preſ byteri domi ſunt æquales.
Addo tertium decretum eadem diſt. xcv. c. epiſcopus. Epiſcopus in quolibet
loco ſedens, ſtare presbyterum non patiatur. Et iterum alio. c. epiſcopus. Epi/
ſcopus in eccleſia in conſeſſu presbyterorum ſublimior ſedeat, intra domum ue
ro collegam presbyterorum ſe eſſe cognoſcat. Hæc ibidem eſſe decretra conci/
lij Chartagin eñ. quarti dicūtur. Quę certe hęretica ſunt, ſcādaloſa & ſeditioſa,

ut uocāt

ut uocant, ſi epiſcopi iure diuino presbyteris ſublimiores ſunt, quos eſſe collegas epiſcoporum ſtatuūt, multo magis ſi unus epiſcopus cæteris ſublimior eſt. Deleant ergo primum ſua decreta, quę nos cogunt diſcere, ut quid damnant in nobis, quod ipſi nos docēt. Patet itaq; re ipſa æquales epiſcopos inter ſe & preſbyteros, ſolo uſu, & eccleſia cauſa alium alij præferēdum. Ex quo ulterius ſequitur: Si primatus Ro. pontificis uergere incipiat in eccleſiæ detrimentum, omnino tollendus eſt de eccleſia, quia humana iura & conſuetudines pro eccleſia ſeruire debent, non contra eccleſiam militare. Quod ſi nō fiat, iam coram deo, traditio hominum irrita facit mandata dei, quare uide q̃ tenui pendeat filo Romanorum adulatorum tyrannis, quæ ſeipſam autoritate diuina conata ſtabilire, ſeipſam penitus ea ratione ſubuertit.

Papatus poſſet tolli ab eccleſia.

Huc & Cyprianum uoco, quem & B August. allegat lib. ij ca. ij. de baptiſmo dicentem. Neq; enim quiſq; noſtrum epiſcopum ſe eſſe epiſcoporum cōſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem collegas ſuos adigit. Quādo habet omnis epiſcopus pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ arbitrium ꝓpriū tanq; ab alio iudicari non poſſit, quomodo nec ipſe poteſt alterum iudicare, ſed expectemus uniuerſi iudicium domini noſtri Ieſu Chriſti. Hic glorioſus martyr palam confitetur tyrannidem eſſe, ab uno epiſcopo alios cogi ad obedientiā. At hanc tyrannidem, uelut iuſtitiam, pene omnes decretalium ſyllabæ, & ſtatuunt & ſeruant tanq; diuinam autoritatem. Deinde mirum eſt quod B. Auguſt. nō redarguit Cyprianum a ſe allegatum, ſi ſenſit eum cōtra ius diuinum loqui, ſed potius cū eo cōſentit, omnes ſcilicet eſſe epiſcopos æquales.

Ep̃s ne habeat tyrannidē in alios.

Tyrānis, epiſcopos cogi ad obediētiā unius.

Sed uideamus & alia.

Idem Cyprianus lib. epiſtolarum primo, epiſtola. iiij. ad Felicem presbyterū, probaturus diuinis teſtimonijs, q̄d in poteſtate nō epiſcoporū, ſed plebis maxime ſit eligere aut recuſare epiſcopos, dicit: Propter quod plebs obſequēs dominicis præceptis, & deum metuens, a peccatore præpoſito ſeparare ſe debet, nec ſe ad ſacrilegi ſacerdotis ſacrificia miſcere, qn̄ ipſa maxime habeat poteſtatē uel eligēdi dignos ſacerdotes, uł indignos recuſandi. Quod & ipſū uidemꝰ de diuina autoritate deſcendere, ut ſacerdos plebe p̄ſente, ſub oīm oculis deligat̄, & dignꝰ atq; idoneus publico iudicio ac teſtimonio cōprobet̄, ſicut in Numeris Moſi præcepit dominus, dicens: Præhende Aaron fratrē tuum & Eleazarum filiū eius, & imponens eos in montem coram omni ſynagoga, & exue Aaron ſtolā eius, & indue Eleazarum filium eius, & Araon appoſitus moriatur illic coram omni ſynagoga. Iubet deus conſtitui ſacerdotem, id eſt, inſtruit & oſtēdit ordinationes ſacerdotales non niſi ſub populi aſſiſtentis conſcientia fieri oportere, ut plebe præſente, uel detegātur malorum crimina, uel malorum merita, prædicentur, & ſit ordinatio iuſta & legitima, quæ omnium ſuffragio & iudicio fuerit examinata. quod poſtea ſecūdum diuina magiſteria obſeruatur in actibus apoſtolorum, quando de ordinando in locum Iudæ epiſcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio diſcentium, fuit aūt turba in uno. Nec hoc in epiſcoporum tantum & ſacerdotum, ſed in diaconorum ordinatione obſeruaſſe apoſtolos animaduertimus, de quo & ipſo in actibus apoſtolorum ſcriptum eſt. Et conuocauerunt, inquit, illi duodecim totam plebem diſcipulorum & dixerunt eis: Quod utiq; idcirco tam diligenter & caute conuocata plebe tota gerebatur, ne quis ad altaris miniſterium, uel ad ſacerdotalem locū indignus obreperet.

Sacerdos a pplo eligat̄.

A plebe eligebatur epiſcopus.

Cypꝛianus de electione.

Propter quod diligenter de diuina traditione, & apoſtolica obſeruatione ſeruandum eſt & tenendum, quod apud nos quoque & fere prouincias uniuerſas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui præpoſitus ordinatur, epiſcopi eiuſdem prouinciæ propinqui quiq; conueniãt & epiſcopus deligatur plebe præſente, quæ ſingulorum uitã pleniſſime nouit, quod & apud uos factum uidemus in Sabini noſtri collegæ ordinatione, ut de uniuerſæ fraternitatis ſuffragio, & de epiſcoporum, qui in pręſentiam conuenerant, qui de eo ad uos literas fecerãt iudicio epiſcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Baſilidis imponeretur.

Hunc ritũ per multas & alias epiſtolas idem Cyprianus commemorat, ſemꝑ ſuffragium populi & iudicium propinquorum epiſcopoꝝ ita allegans, ut hanc ex deo ordinationem eſſe cum fiducia pronunciet.

Nundinationes ſacerdotiorũ, ueterum electione nõ habuiſſe ꝓgreſſum.

Qui ritus, quid ſit ad eum, qui hodie ex urbe petitũr, in quo non modo excluſus eſt populus, ſed nec ſacerdotum electio ſatis eſt, alijs reliquo. Nec referre eſt neceſſe, quanto felicius hodie is ritus diuinus ſeruaretur, præſertim tot ſacerdotibus malis regnantibus, & inuito populo impoſitis. Nam uidemus per Romanam curiam, per gratias ſuas expectatiuas, paſſim in mundum etiam intrudi ſacerdotes. Tranſeant hęc, hoc queror, quod hunc ritũ ſacratiſſimum & uetuſtũ, iuriq; diuino per omnia conformem, hi noſtri hæreticum & damnatum haberi uolunt, præ ritu ſuo recentiore, cum certum omnibus, ſit ſanctum Nicolaum, ſanctum Martinum, ſanctum Auguſtinũ, ſanctum Ambroſium, omnes q; priſcos patres, eo modo fuiſſe ordinatos, Sit itaq; ritus hodiernꝰ, qualis eſſe poteſt, modo Romanum pontificem, non iure diuino id poſſe putemus, ne tot ſeculorum ſanctos & martyres contra ius diuinũ egiſſe damnemus.

Gregorius in regiſtro.

Gregorius primus lib. iiij. regiſtro, epiſtola. xxxij. licet per autoritates illas, Paſce oues meas, &, tu es Petrus &c. Petro apoſtolorum principi totius eccleſiæ curam a domino commiſſam dicat, tamen in hac cura nullum epiſcopum ei ſucceſſorem patitur, ſed nec Petrum apoſtolum uniuerſalẽ appellari dicit, ſcribẽs ita Mauricio Auguſto de Ioanne Conſtantinopolitano: Cura totius eccleſiæ & principatus Petro committitur, & tamen uniuerſalis apoſtolus non uocatur. Et uir ſanctiſſimus cõſacerdos meus uocari uniuerſalis epiſcopus conatur. Exclamare compellor, o tempora, o mores, & infra: Si nomẽ illud in eccleſia ſibi quiſq; arripit, uniuerſa ergo eccleſia (quod abſit) a ſtatu ſuo corruit, quando is qui appellatur uniuerſalis, cadit. ſed abſit a cordibus Chriſtianorum nomen iſtud blaſphemiæ, in quo omnium ſacerdotum honor adimitur, dum ab uno ſibi dementer arrogatur?

Vniuerſalis epĩs, blaſphemiæ nomen. Chalcedonẽſis ſynodus, ſãctiſſimi nomen obtulit.

Ecce habes q; blaſphemię nomẽ ſit, uniuerſalis epiſcopus. Quid putas de nomine ſummi, maximi, ſanctiſſimi, dixiſſet?

Sequitur, Certe pro beati Petri apoſtolorum principis honore per uenerãdã Chalcedonenſem ſynodum, Romano pontifici oblatum eſt, ſed nullus eorum unꝗ hoc ſingularitatis uocabulum aſſumpſit, nec uti cõſenſit, nedum priuatũ aliquid daretur uni, honore debito priuarentur ſacerdotes uniuerſi.

Seruus ſeruorũm dei.

Perſpicuum eſt hunc Grego. qui ſe cũctorum ſacerdotum ſeruum potius ꝗ dominum uocat, & ſeruum ſeruorũ dei non crediddiſſe ſolum Ro. pontificẽ Petri ſucceſſorem eſſe; ut qui ab horreat princeps ſacerdotum & epiſcoporum dici cum illum principem apoſtolorum dicat.

Lucifero comparatur ambiẽs excellentiam.

Idem in ſequenti epiſtola ad Conſtantiam, eundem Ioannem Lucifero comparat, dicens, quia illum uidelicet imitatur, qui ſpretis ſociali gaudio angelorũ

legionibus,

legíonibus, ad culmen conatus eſt ſingularitatis erumpere.

Idem epiſtola xxxvj. ad Eulogium Alexādrinum & Anaſtaſium Antioche/
nū epiſcopos: Sicut nouit uenerāda ſanctitas ueſtra, per ſanctam Chalcedonē/
ſem ſynodum, pontifici ſedis apoſtolicæ (cui deo diſponente deſeruio) hoc uni/
uerſitatis nomen oblatum eſt, ſed nullius unq̄ deceſſorum meorum hoc tā pro
phano uocabulo uti conſenſit: quia uidelicet, ſi unus patriarcha uniuerſalis di/
citur, patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed abſit hoc a Chriſtiana men/
te, id ſibi uelle quempiā arripere, unde fratrū ſuorum honorem imminuere ex
quantulacunq̄ parte uideatur.

Gregorius recuſat nomen uniuerſitatis.

Et infra de eodem: Vniuerſa tentat ſibi aſcribere, & omnia quæ ſoli uni capiti
cohærent (uidelicet Chriſto) per elationem pompatici ſermonis eiuſdem Chri
ſti ſibi ſtudet ſubiugare.

Obſecro quid meretur, qui hodie ſic loqueret? hic Grego. Ro. pontifex perſe
quitur tanq̄ prophanum, quod noſtri ſtatuunt, quaſi ſit ius diuinum.

Et epiſtola. xxxviij. ad ipſummet Ioannē epiſcopum prædicta iterans, & co/
pioſius explicans, dicit: Certe Paulus Apoſtolus cum audiret quoſdam dicere:
Ego ſum Pauli, ego Apollo ego uero Cephę, hāc dilacerationē corporis domi/
nici, per quam membra eius alijs ſe capitibus quodammodo ſociabant, uehemē
tiſſime perhorreſcens exclamauit & dixit: Nunquid Paulus pro uobis crucifi/
xus eſt? aut in Pauli nomine baptiſati eſtis? Si ergo ille mēbra dominici corpo/
ris certis extra Chriſtum, quaſi capitibus, & ipſis quidem apoſtolis ſubijci parti
culariter euitauit. Tu qd Chriſto uniuerſalis ſanctę eccleſię capiti in extremi iu
dicij es dicturus examine, qui cuncta eius membra tibimet conaris uniuerſalis
appellatione ſupponere?

Et infra: Certe Petrus Apoſtolus primū membrum ſanctæ & uniuerſalis ec/
cleſiæ eſt. Paulus, Andreas, Ioannes quid aliud q̄ ſingulariū ſunt plebium capi
ta? & tñ ſub uno capite oēs ſunt membra eccleſiæ. Sed hæc ſatis.

Audiamus iā ipſū caput oīm, quid ſup huius monarchiæ ſtatu definierit, nā
hic pſcius futurorū, quæſtionē hāc prior omniū, & dedita opera diſſoluit, & tot
adhuc ſeculis ſuper ea certatur, quaſi uerba Chriſti fumus ſint, & inanis fabulæ.

Chriſtus monarchiam reprobauit.

Dicitur itaq̄ Lucæ. xxij. Facta eſt autem contentio, quis eorū uideretur eſſe
maior, dixit aūt eis: Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem ha/
bent ſuper eos, benefici uocantur. Vos aūt non ſic, ſed qui maior eſt ueſtrū, fiat
ſicut minor, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator (Et exemplum ſuum ſubiun/
git) Nam quis maior eſt, qui recumbit, an qui miniſtrat? Nonne qui recumbit?
Ego autem in medio ueſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat. Vides quod Chriſtus
aperte pronunciat eſſe reges gentium, non pontifices qui uolunt eſſe maiores,
& poteſtatē illā mundanā (id eſt ſine uerbo & dilectione) prorſus damnat.

Verum ego credo, quandoquidem eccleſiā neceſſe fuit ſemper agentibus op
primi, ut Ezech. iiij. d. In medio gentium poſui eam. Et Pſalmo. cix. Dominare
in medio inimicorum tuorū. Ideo quādo deſunt gētes aliæ, ut ſcriptura implea/
tur in eccleſia, reges gentiles fieri oportuiſſe, & poteſtate dominā te ſuper eccle/
ſiā tyranniſare, diligendi & docendi officio ad alios tranſlato.

Capita noſtra ſunt loco gētiū nos opprimentium.

Itē Marci. x. Vbi filij Zebedęi ad poteſtatē aſpirarūt, ut un⁹ ad dexterā & alter
ad ſiniſtrā ſederet, acceperūt ſane reſponſum dignū, ſcilicet ut calicem biberent,
nec tamen certi ubi ſeſſuri eſſent. Hanc ambitionis infirmitatem, quid mirum
eſt in pontificibus quoq; Ro. fuiſſe quātūlibet ſanctis etiam martyribus, quan/
do in apoſtolis eam Chriſtus pertulit? Denique cum illi duo apoſtoli hac ar/

Apl̄i ambitione laborarunt.

rogantiã cæteris indignationem commouiſſent, & iterum orietur cõtentio de maioritate, Ieſus conuocans eos, dixit eis: Scitis, quia ij qui uidentur gentibus principari, dominantur eis, & principes eorum habent poteſtatem eorum, non autem ita eſt in uobis: Sed quicunq; uoluerit fieri maior, erit ueſter miniſter. Et quicunq; uoluerit in uobis primus eſſe, erit omniũ ſeruus (iterum exemplũ ſui addit) Nã & filius hominis non uenit ut miniſtraretur ei, ſed ut miniſtraret, & animam ſuam daret redemptionem pro multis.

Item eiuſdem.ix. Et uenerũt Capernaum, qui cum domi eſſent, interrogabat eos, quid in uia tractabatis? At illi tacebant: Siquidem in uia inter ſe diſputauerant, quis eorũ maior eſſet. Et reſidens uocauit duodecim, & ait illis: Si quis uult primus eſſe, erit omnium nouiſſimus, & omnium miniſter. Et accipiens puerũ, ſtatuit eum in medio eorum, quem cum cõplexus eſſet, ait illis: Quiſquis unũ receperit in meo nomine, me recipit. Eadem Luc.ix. Intrauit aũt cogitatio in eos, quis eorum maior eſſet. At Ieſus uidens cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & ſtatuit illum ſecus ſe, & ait illis: Quicunq; ſuſceperit puerũ iſtum in nomine meo, me recipit. Et quicũq; me receperit, recipit eum, qui me miſit. Nam qui minor eſt inter uos omnes, hic maior eſt.

Item Matth.xviij. In illa hora acceſſerunt ad Ieſum diſcipuli, dicentes: Quis putas maior eſt in regno cœlorum? Et aduocans Ieſus paruulum, ſtatuit eum in medio eorum, & dixit: Quicunq; humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorum.

Humillimus eſt maximus

Nunc uide, quantis uerbis, quot exemplis, quanta diligentia Chriſtus præuenerit & prohibuerit ambitionem illam, quam tanto tumore iactant decreta & decretales, ac ita repetunt & inculcant, ac ſi hoc ſit paſcere populum Chriſti, quod eſt poteſtatem iactare & ambire. Vnde meo iudicio, ſicut apoſtoli uſq; ad finẽ uitæ Chriſti contenderunt, nec tot exemplis & uerbis Chriſti ab humana iſta affectione temperarunt, & tamen nullum permiſit obtinere primatum, donec omnes diſperſi eum relinquerent, Ita in eccleſia tot iam ſeculis contenditur de primatu prohibito, nec auditur Chriſtus interim tot uocib⁹ reſiſtẽs, nec ulli obtinere permittens, donec forte & ipſi, adueniente Antichriſto, diſpergantur, & Chriſtum negent. Nam apoſtoli primum hæc pulchre ſeruabant, quando Iacobum minorem epiſcopum Hieroſolymis conſtituerunt, & Petrus, Iacobus, ac Ioannes a ſe ſuos primatus reiecerunt. Poſt illos autem mox tam Chriſti quam apoſtolorum exemplo neglecto ſine fine contẽdunt, non pro uerbo, quo plus doceant, ſed quo latius mandare, ligare, ſoluere, & lucrari queant: ſic enim & nos infirmitates pontificũ, nõ ſine multis ſcandalis ferre cogimur propter Chriſtũ.

Nunc ex hiſtorijs & rationibus.

Petrus æqualis cæteris.

Nullum apoſtolum ordinauit.

Prima eſt ipſa Actuum apoſtolorũ, ubi Petrus æqualis ſcribitur cæteris apoſtolis, deniq; ſui ſermonis c.xv. conformationẽ a Iacobo accepit, deinde nullũ apoſtolorum ipſe ordinauit, nec ullus ſub ipſo fuit: quõ ergo ſucceſſor Petri omniũ apoſtolorũ ſucceſſores ſub ſe habere poteſt? Quid quæſo ad hæc dici ab ullo poteſt? Item Mathiam nec ipſe, nec omnes ſimul auſi ſunt in apoſtolum ordinare, ſed ex deo poſtularunt tantum.

Papa ſub eſt melius ſentienti.

Secũda Gala.ij. Antiochiæ Petrus a Paulo reprehẽdebatur, in quo patet Ro. pontificem ſubeſſe cuilibet melius ſentienti, nec ideo uerum eſſe, aut bonũ, quia ipſe ſic dicit aut facit, ſed rationem reddere tenetur, immo non ſemper poteſt reddere, ſed cum Petro aliquando errat.

Tertia, Eccleſiaſtica hiſtoria li.v. Victor primus Roma. põtifex, Aſiæ epiſcopos

pos uoluit excommunicare, redargutus autem eſt nõ a Paulo, ſed ab Hyrenęo Lugduneñ. & coercitus etiam a cæteris omnibus, monitus & iuſſus pacẽ habere, & eccleſiam non conturbare, quibus ſicut decuit, ceſſit.

Hyrenæus cõpeſcuit Victorem papã

Item ibidem; Anicetus quoqꝫ ceſſit Polycarpo Smyrnęo epiſcopo, nec eum cogere potuit, in ſua decreta.

Item hiſto. tripar. lib. iiij. Iulius primus conatus prohibere, ne citra ſuam autoritatem concilium cogerẽt orientales epiſcopi, inaniter egit, quia nihil illi hoc curarunt, & acutiſſime ei reſcripſerunt.

Quarta. Romanũ pontificem eſſe omnibus ſuperiorem humano decreto ſancitũ eſt, nẽpe Conſtantini quarti Grecorũ imperatoris, ut ſcribit Platina in Benedicto. ij. nec ſic tamẽ obſeruatum epiſcopis alijs.

Iure humano papatus inſtitutus.

Quinta. Nunquid Cyprianum & Auguſtinum, Alioſqꝫ Aphricę epiſcopos confirmauit papa, qui tamen de latina eccleſia erant? Nunquid eorum concilia impediuit? aut cõciliabula fuerunt, quia ſine Ro. põtificis autoritate geſta ſunt? ut in eorum libris clare habetur.

Sexta. Quãdo Alexandrinum, Antiochenũ, Hieroſolymitanũ, & alios Egypti, Arabiæ, Syriæ, Aſiæ, totiuſqꝫ oriẽtis epiſcopos inſtituit? Hi omnes ergo hæretici fuerunt? abſit.

Septima. Nec hodie ſub Ro. põtifice ſunt, qui in Perſide, India, Scithia, totaqꝫ oriente ſunt, an putas nullos ibi eſſe Chriſtianos? & regnum Chriſti in Romã coactũ, cuius ſunt omnes fines terræ? Pſal. ij. & xxj. An non ſunt epiſcopi, quia non induunt ueſtes, non habent palatia, equos, aliaſqꝫ pompas Romanas? Sufficit quod uerbũ dei doceant & diligant ac paſcãt, quia ſic nec apoſtolos cõtueberis epiſcopos fuiſſe, ſi faciem rerum, non res ipſas cõtemplari cœperis, immo eo meliores epiſcopi, quo a laruis facierum remotiores, & eo minus epiſcopi, quo propriores.

Epi extra ditiõem Romanorũ ſine pallio ſunt.

Meliores epi ſine laruis & pallijs.

Octaua. Scribit Hiero. de illuſtribus uiris, Quod Achaons epiſcopus Cæſarieñ. diſcipulus Euſebij Pamphili, imperante Conſtantio Liberium papam depoſuerit, & Felicem conſtituerit. Item Ioannem Chryſoſtomum non Romanus pontifex, ſed Theophilus Alexandrinus & Epiphanius Cypri epiſcopi, ut in tripar. depoſuerunt. Idem Epiphanius Cypri minor epiſcopus Ioanne Hieroſolymitano epiſcopo, eundem excõmunicauit. & ſi hiſtorias conſyderes, quomodo nunc imperatores papam, nunc contra papam imperatores, itẽ papa epiſcopos, & epiſcopi papã mutarint, ſtatuerint, depoſuerint, credas te Iliada quandã uidere. nec mirũ quia Chriſtum non audierunt ambitiones prohibentẽ, ideo toties colliduntur & turbantur: pœnituit communicaſſe cum illo, ut D. Hieronymus ſcribit contra eundem.

Depoſiti epiſcopi ab alio quã a Ro. pontifice.

Nona. Quid ad hoc dicemus? uera ne eſt illa ſentẽtia, quam tota eccleſia, omnia etiam decreta, omnes doctores tenẽt, eſſe uidelicet epiſcopos apoſtolorum ſucceſſores? ut diſ. xxj. c. in nouo. Si eſt falſa, quid iactatur tãta autoritate? Si uera, quomodo ſolus Rho. põtifex eſt ſucceſſor unius apoſtoli Petri, & cęteri omnes Ro. põtificis ſunt ſubditi? Cur nõ & alij apoſtoli habẽt ſucceſſores? aut fuerunt cæteri apoſtoli ſucceſſores unius Petri? cur cęteris apoſtolis auferť ſua gloria & tribuitur ſoli Petro? Cur non quilibet epiſcopi habent, quod apoſtoli eorũ habuerunt, cũ Rhom. habeat ꝗd Petrus ſuus prædeceſſor habuit? Muta ergo uerbum, & dic, ꝙ epiſcopi ſunt apoſtolorum ſucceſſores, ſed unus epiſcopus Romanus eſt unius apoſtoli ſucceſſor. Iſta ratio fateor, niſi ego ſim inſenſatior trunco, cogit & omniũ obſtruit os, eſſe epiſcopos oẽs æquales, & ſicut Ro.

Epiſcopi ſucceſſores apoſtolorũ mirũ, ꝙ ſolus Ro. pont. unius Petri ſucceſſor.

pontifex

Per ſolam electionē ordinatur.

pontifex a nemine ordinatur, itaquilibet per ſolam electionem ſicut ipſe ordinari debet, iure diuino. Stat enim firma ſententia, nullum apoſtolorum a Petro miſſum eſſe, ſed omnes eadem a Chriſto domino æqualia accepiſſe in ſuas ſortes, ergo eorū epiſcopi ſucceſſores, æqualia habent cū Ro. pontifice, excepta prærogatiua honoris ſeu dignitatis, ſicut Paulus ad Corinthios clare ſcribit. Quid ēm minus feci a magnis apoſtolis?

Habet maiorē prærogatiuā honoris Ro. pontifex.

Decima. Reſponde; Si Ro. pontifex præcepto dei eſt uicarius generalis in tota eccleſia, ſequitur ineuitabiliter peccare eos, immo eſſe hæreticos, qui non ſub eo fuerint. At tunc eccleſia tota primitiua, ſaltem uſq; ad .cccc. annos cū tot martyribus & ſanctis, hæretici erunt. Obſecro quid prodeſt tantam blaſphemiā in eccleſia pro fumidæ poteſtatis pompa ſtatuere? deniq; etiam ſanctus Petrus erit hæreticus, qui ante Ro. eccleſiam cum apoſtolis fuit Hieroſolymis. Vincit me hæc ratio inuicta.

Plus .cccc. annis epiſcopi nō ſubiuerūt Ro. pontificibus.

Hieroſolyma prima eccſia.

Vndecima. Si ulla eccleſia eſt prima, & mater omnium, non eſt alia niſi Hieroſolymitana, ut dixi ſupra. Quid enim faceret Roma, ſi haberet hæc pro ſe, quæ habet illa? Nempe quod Eſa. & Miche. & omnes prophetæ pronunciarint de Zion exituram legem euangelij, & de Hieruſalem uerbum domini. Item ꝙ dn̄s ibi dedit gloriam in domo ſua nouiſſima, ut Haggeus dicit. Quod Chriſtus ibi pontifex, apoſtoli autē uelut presbyteri, quod Chriſtus ibi oblatus, ſpiritum ſanctum miſit. Et breuiter, hinc in omnē terram exiuit uerbum dei, hinc omnes eccleſiæ, nec eſt ullius tam impudens frons, qui poſſit negare hanc eſſe uere matrem eccleſiarum omnium, fontem, radicem, ac matricem etiam Ro. eccleſiæ. Si ergo hæc non habet primatum, immo uix quintum ei dederunt, quanto minus Ro. habet, quæ eſt eius diſcipula? Dicat aduerſus hæc aliquid q̄ poteſt.

Nicenū conciliū tribuit Papæ ſollicitudinē Italicarū eccleſiarum.

Duodecima. Cōcilium Nicenū, ut ſcribitur li. x. c. v. hiſto. eccle. ſtatuit arti. vj. in hunc modum. Et apud alexandriam, uel in urbe Roma, uetuſta conſuetudo ſeruetur, ut uel ille Aegypti, uel hic ſuburbanarum eccleſiarum ſollicitudinem gerat. Reſponde, hoc concilium omniū fere ſacerrimum eſt. Et ecce, non modo non primatum & monarchiam Romano dat pontifici, ſed ex uetuſta conſuetudine, non iure diuino, tribuit ſolicitudinē Italicarū & ſuburbanarū eccleſiarū. Atq; hæc in propoſitiōe mea tetigi, quādo dixi, quod contra frigidiſſima decreta ſtaret decretum huius concilij.

Decretis & euāgelijs pugnātibus nō poſſibile obedire.

Si ergo ſum hæreticus, Age, tollant primū hoc cōciliū, cui me ipſa quoq; decreta tāq; euāgelio cogūt obedire. Nō poſſum duobus dominis ſeruire contrarijs.

Ordinatio epiſcopi fiat a ꝓuincialibus

Tertiadecima, Idem Nicenum concilium ſtatuit, non a Ro. Epiſcopo om̄es epiſcopos ordinari, ſed a prouincialibus epiſcopis, dicēs, Et ut ſi forte in ordinādo epiſcopo, duo uel tres pro aliqua contentione diſſentiant, reliquorū autoritas, & præcipue Metropolitani cū cæteris firmior habeat. Obſecro, quid amplius facere debeo? Non ſatis eſt ꝙ Rho. pontifici omnia quæ ſibi arrogat, libens credo? debeo inſuper ꝓbare, quod hæc decreta ſint contēpta & irrita humano unius epiſcopi arbitrio.

Hieroſolymitanus eſt primꝰ epiſcoporum.

Quartadecima. Idē Nicenū conciliū, ep̄o Hieroſolymitano, nō Romano tribuit honoris primatū, dicēs ibidē: Et ut ep̄o Hieroſolymorū antiquitus tradita honoris prærogatiua ſeruet, manēte nihilominus, & Metropolitani ipſius prouinciæ dignitate. Doce me lector, quid faciendū ſit, qn̄ non ſatis eſt me hodierno tempore confiteri Ro. pontificē eſſe primum, niſi mentiar quoq; & negem alium antiquitus fuiſſe primum, & tanti concilij autoritati reſiſtam?

Ordo eccſiarū nō ex apoſtolis ſumēdꝰ.

Quintadecima. Si Romana eccleſia eſt prima, propter primū apoſtolū Petrū

eadem

eadem neceſſitate confitebimur & Compoſtellanam eccleſiam eſſe ſecundam, propter apoſtolũ ſecundum Iacobũ, & Epheſinam tertiam, propter apoſtolum tertium Ioannẽ, & ſic per ordinem apoſtolorũ. At iſte ordo nunquid ſeruatur? quo iure ergo ſolus Petrus primã facit eccleſiam, niſi humano? Cur ergo Conſtantinopolitana, quæ nullum habet apoſtolum, præfertur ſecundo loco Compoſtellanæ? Cur Alexandrina, quæ & ipſa nullum habet apoſtolum, præfertur Epheſinæ? Cur Antiochena ſine apoſtolo præfertur Ediſſenæ, quæ apoſtolum Thomã habet? Cur Hieroſolymitana his omnibus quinto loco poſt ponit̃, quę Chriſtum, Petrum, Iacobũ, Ioannem, item Iacobum columnas (ut Paulus Gala. ij. ſcribit) habuit & uniuerſos diſcipulos? uides ꝙ ſit ulla ratio ꝙ Chriſtus ſtudioſe huius primatus ambitionem præuenit, & cauſas eiuſdẽ penitus confudit.

Decimaſexta. Si ad ſolos Petri ſucceſſores pertinet uerbũ Chriſti: Tu es Petrus. &, paſce oues, pari ſequela cõcludetur, ſolius Ioannis ſucceſſores eſſe filios Marię in cruce cõmẽ datos, ſolos plus cæteris dilectos, q͂ a hũc ſolũ in cruce alloquutus matri cõmendauit; ergo ab Epheſinis epiſcopis accipiunt cæteri, ut ſint filij eccleſiæ, & Mariæ.

Petro ut paſcat Ioãni q͂ ſit filius Mariæ, æqualiter dictũ eſt &c.

Item ſoli ſucceſſores Iacobi & Ioannis eſſent filij tonitrui, & ſoli ſucceſſores Iacobi minoris ſint fratres domini, & omnino omniũ, ad quos Chriſtus ſemel locutus eſt, ſucceſſores haberẽt eadem iure diuino. quo quid uanius dici poteſt?

In terris caput eccleſiæ nullum eſt.

In fine dico, Me neſcire an Chr̃iana fides pati poſſit, ꝙ ĩ terris aliud caput eccleſiæ uniuerſalis ſtatuit̃, p̃ter Chriſtũ. ſunt qui Chr̃m in eccl̃iam triũphantem rejciunt, & Ro. pont. militantis eccleſiæ caput conſtituunt, contra expreſſum euangeliũ Matthæi ultimo: Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad cõſummationem ſeculi. Et illud Act. ix. Saule Saule, q͂d me p̃ſequeris? Ideo em̃ regnũ fidei eccleſia uocatur, quod rex noſter nõ uidetur, ſed credit̃, ſicut. j. Cor. xv. dicit, Oportet illum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorũ, & tunc tradet regnum deo & patri. At hi regnũ rerũ præſentiũ faciunt, dum uiſibile caput erigunt. Nam & mortuo pontifice eccleſia nõ eſt ſine capite, cur ergo uiuo põtifice Chriſtus nõ pro capite ſolus habetur? An uiuo pontifici cedit & mortuo ſuccedit, uelut quidam alternus pontifex? Si autem & uiuo pontifice caput eſt, ut quid duo capita in eccleſia ſtatuimus?

Duo capita ĩ eccleſia non ſtatuenda.

Cõcludo: Omnis ſacerdos in articulo mortis & neceſſitatis eſt epiſco
pus, eſt papa, habens pleniſſimam plenitudinem poteſtatis ſuper
confitentem, ut tenet ſententia communis totius eccleſiæ,
& ex B. Cypriani epiſtolis euidenter conuincitur;
ergo nec Papa eſt epiſcopis, nec epiſcopus
eſt ſuperior presbyteris, iure diuino;
tenet conſequentia, quia ius
diuinum eſt immutabi
le, tam in uita ꝙ
in morte.

Sacerdos ĩ articulo mortis æquatur Ro. pontifici.

FINIS.

CONTRA MALIGNVM

IOANNIS ECCII IVDICIVM, SVPER ALIquot articulis, a fratribus quibuſdam ei ſuppoſitis, Martini Lutherij defenſio.

F. MARTINVS LVTHERIVS bono lectori S.

LEGIMVS in euangelio, Iudęos, quando Chriſtum perdere quærebant, nec haberent in quo accuſarent, uerba eius captaſſe, atq; deprauaſſe, & crimina aduerſus eum mendacijs ſuis compoſuiſſe, quale eſt, cum reddēda quæ ſunt cæſaris cæſari, docuiſſet, quod homicidæ illi in aliam partem rapientes criminati ſunt, eum prohibuiſſe tributa dari cæſari. Ita cum illos templum ſuum ſoluturos prædiceret in ſignum, illi templum dei ab eo ſoluēdum, & in triduo reædificandum interpretantes, tanꝗ blaſphemum accuſarunt. In tales & ego, mi lector, nouos quoſdam ſanctos nuper impegi, qui eadem inuidia languentes, cū Chriſti uerbis ꝑ me expoſitis reſiſtere non poſſent, cœperunt mēdoſos aliquot articulos effingere, mihiq; adſcribere, ut ipſos ueros damnarent. Et ūt totam noſcas fabulam, ſunt nobis finitimi quidam fratres, qui cum auditoribus meis ad ſe uocatis, familiter congreſſi, priuato colloquio ſuper doctrina mea contenderunt (nam ut ſunt homines de deo penitus deſperantes, fame ſe perituros timēt niſi populum ſuis nænijs ac fabulis, uel a ſe, uel ſuæ farinæ fratribus excogitatis ſibi conciliarēt) Quos cū neq; conuincere, neq; eorū doctrinæ reſiſtere poſſent, collegerunt articulos, quos ex eo colloquio male apprehenderant, ſparſerunt eos ubi poterant, obtulerūt ſub meo nomine magnatibus, ac iam uulgo quoq; me traduxerunt. Ego qui eorum ruditatem miſeratus, hæc flocciſeci, ſciēs ꝙ nō modo citra, ſed cōtra quoq; uoluntatē ſuorum, tum maiorum, tum omniū qui eiuſdem profeſſionis ſunt, id tentarunt. Scripſi tamen eiſdem, primum beneuole monens, ut ſibi temperarent, ne forte incendium nouum contra ſeipſos conflarent. Aut ſi fiderent ſuo ingenio & ſcientiæ proximam ſibi Vuittenbergam uenirent, diſputaturi, ac confutaturi errores meos, ſimul addidi, qui eſſent falſi, & qua ratione quiq; intelligendi. At fratres non hoc quærentes quo ueritatem agnoſcerent, ſed quomodo me detractionibus & calumnijs opprimerent, ſperauerunt fore, ut Ecciana autoritate, ex mendacijs ueritatem facerent, & quod male ac temere tentarant, illius nomine publice ornarēt. Eccius uero occaſionē aduerſus me inſaniendi libentiſſime pro modeſtia ſua amplexus, informatiões effutiuit ſuper eoſdem, uelut gaudens ac gratulans, quod me proſcindere in tergum, neq; monitum, ne cognitum liceret. Huc enim maligna eius inuidia ab initio nominis mei ſemper ſpectauit. Similem nāq; ludum, & in uirulentis obeliſcis ſuis iā antea in me luſerat, quem ego iam diu beneuolētiſſime niſi ei ignouiſſem, talē forte orbis Eccium ſpectaret, ut Syluester meus eius comparatione & doctiſſimus & ſpecioſiſſimus haberetur. Nam mihi non eſt difficile, Eccium Eccianamq; ſcientiam ſuis pingere coloribus, qui norim hominem intus & in

Viriant Lutherio uerba ſicut Iudæi Chriſto.

Ex auditoribus Luther ꝗ captarunt articulos.

Rñdit amice

Ecciana autoritas.

Eccius Syluestrū ſtolidiſſimū prope cōmendat.

cute

ente, qui ut lupus ad philomenam dixit, uox eſt, ac præterea nihil. Ego uero & ſi indignior ſum, ꝙ ut his Chriſti domini mei tentationibus conformer, qui in ferna millies merui, tamen qñ ſic placitum eſt in oculis miſericordiæ dei, non abijciam gratiam eius, & cū inuidia inuidiſꝗ ac maleuolis calumniatoribus li benter negocium habebo, nō minore fiducia ueritatem cōtra mendacia defen ſurus, ꝙ illi præſumpſerunt mēdacia contra ueritatē producere.

Eccius ē uox, ꝑterea nihil.

Quare te lector chariſſime rogo, in hac re nec mihi, nec Eccio, nec fratribus illis faueas, ſed puræ & ſimplici ueritati, purum & a ſtudijs partium alienū āni- mum aduerte, ſolumꝗ id ſpecta, non ꝙ multa illi uel ego adduxerimus, ſed ꝙ apte ꝙ proprie uel ad ſacrā ſcripturam, uel ad iuſtam rationis opinionē, quod a te hoc nomine ꝙ enixe peto, quod mei moris ſit, non adeo multa, ſed eadem proprie, & quantū fieri poteſt, apte ad rem adducere. Eccij contra, unicus ſco- pus ſit, ꝙ plurima, eademꝗ tum peregrina, tum pugnātia producere, ſolum ut multa ſaliua coacta, multū ſpumat, nulla prorſus ratiōe habita, unde, qua, quid aut quo ualeat quod loquit. Neꝗ em mihi in iſtis ſophiſtis aliud æque diſpli- cet, ꝙ quod dedita opera a uerbis ſacræ ſcripturæ fugiunt. Quorum unus mos eſt dicere, ſancti ſic dixerunt, nunquid tu maior es patre noſtro Abraham? Tu uero lector, illud Auguſtini utrinꝗ adhibeto fideliſſimum documentum, quo dicit: Ego ſolis eis libris, qui Canonici appellantur, hunc honorem deferre di- dici, ut nullum ſcriptorem eorum erraſſe firmiſſime credam: cæteros uero quā- talibet ſanctitate doctrinaꝗ præpolleant, ita lego, ut nō ideo uerū exiſtimem, quia ipſi ſic ſenſerunt, ſed ſi canonicorum librorū autoritate, uel probabili rati one mihi perſuadere potuerunt. hoc eſt, quod B. Paulus quoꝗ dicit: Omnia ꝓ bate, quod bonū eſt tenere. Has ſancti ſpiritus regulas Eccius meus ſemper & egregie cōtempſit, uerba textus in ſacris literis prorſus pro fabulis habēs. Quo fit, ut neꝗ ſcripturas ipſas, neꝗ patrum, quos iactat ſententias recte poſſit aut intelligere, aut aptare, & hac temeritate impleat illud Pauli. j. Timo. j. uolētes eſſe legis doctores, cū ignorent neꝗ quid loquātur, neꝗ de quibus affirment. Quæ omnia an uere de Eccio dixerim, iam ecce tu ipſe lector clare uidebis. Cę terum ꝙ in Eccium mihi inuehendi digna eſſet occaſio, quia pactū quod tanto tumultu nobis Lipſiæ extorſit, ipſe primus hoc maledicæ ſcriptionis genere ſi- ne cauſa rupit: interim diſſimulabo, contentus ꝙ fœdifrago & maledico calū- niatori coactus ſum reſpondere, gaudenſꝗ ꝙ non mihi, ſed ſuæ temeritati im- putare cogitur, pacti læſa iura. Vale optime lector.

Nō ꝙ multa, ſed ꝙ apte di cantur obſer uandum.

Plurima, ſed impertinētia cogit Eccius

Scripta hoīm cū iudicio le- genda.

Eccius prior pactū Lipſiæ ſe rupit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Nihil tenet de concilijs generalibus, quia non repreſentant uniuer ſalem eccleſiam.

Hunc non eſſe meū, credo, intelligit, quicūꝗ reſolutiones meas & dialogū contra Syluestrum legerit, quando id unice deploro ac gemo, nos dignos non eſſe, ut uideamus legitimum concilium. Vt taceam, quod ipſa fraternalis lati- nitas, a tropo meæ locutionis abhorrens, ſatis indicat, inuidiæ commentū eſſe. Sed Eccius, ſi boni uiri uoluiſſet officio fungi, fratres cōpeſcere debuit, aut fra- trum Mercurios, & ſententiā meam (quā utiꝗ nouerat) oſtendere. Nunc uero ut oſtendat ſe gaudere alienis malis, addit ſuper dolorem uulnerum, & uirulen ta mendacia fratrum confirmat, eo ipſo quo non compeſcit, præſertim non au dita parte altera. Certus enim ſum, hoc nolle ipſum a me ſibi fieri, quod ipſe fa- cit mihi, Neꝗ patiar eum ſe expurgare, quod meam perſonam nō deſignatam

Cōcilia legi- tima probat Lutherius.

a ſe forte dicet. Non enim alio ſtudio nomen meum his ſuis laruis ineptiſſimis interſeruiſſe credi poteſt, q̃ ut hæc monſtra mihi inureret, tãtus eſt homini ex maledicta gloria inuidiæ morbus.

Gloria Eccio inuidã iurit.

Credo autem auditores meos forte dixiſſe: Concilium generale ſæpius errasſe, & errare poſſe, tum ꝙ rara ſunt concilia illa legitime generalia, quale Nicenum fuit: hoc enim dicentes, ueriſſime dixerunt. At illi pro ruſticitate ſua, ex particulari mox intulerunt uniuerſalē, Omne uidelicet concilium reprobatū aſſumentes. Hoc autem eo facilius credo, ꝙ multa ſimilia mihi ab eiſdem impacta ſunt, nam cum docerem opera quædam bona male fieri, mox criminati ſunt, quod omnia opera bonã negarim. Et cum ſanctos inuocari pro pecunia & re temporali, parum Chriſtianum eſſe docuiſſem, ſtatim inuidia magiſtra iactauerunt, me cum Pighardis negare ſanctorū culturã. Adeo his Eccianis theologis placet error, & populi Chriſtiani ſeductio, ut eos pro uentre ſuo, nō pudeat, etiam apertæ ueritati reſiſtere. Ita concilium quodlibet negari a me mētiuntur, ubi aliquod unum uel erraſſe, uel errare poſſe dixi, digni plane, diſcipuli Eccio magiſtro.

SECVNDVS ARTICVLVS.

Papam negauit uicarium Chriſti.
Petrum negauit principem apoſtolorum.

Hic uide, quæſo te lector, an Eccium meum debeas theologū, an ſophiſtā æſtimare. Primū fraternalis inuidia articulos non integre poſuit, omittēs hanc partē (iure diuino) nam ſi hanc addas, catholici ſunt articuli. Sed Eccij uideamus inæſtimabilem, & uere Eccianam eruditionem.

Iure di. papa nō eſt uicari⁹ Chriſti.

Aſſumens enim articulos confutandos, iure diuino, multã ſane euomit probationū crapulam, autoritates ſcripturæ & patrū ſic tractans, ut appareat a cōuiuio & a calicibus hanc crapulã ab eo eructatam.

Primo probat ex promiſſione Petro facta, Matth. xvj. Tu es Petrus, & ſuper hanc Petrã ædificabo &c. hæc eſt iuxta Eccium, Tu es uicarius Chriſti, & apoſtolorū princeps. Iſte eſt enim modus ſcripturæ interpretandæ apud Eccium. Neq; enim aliter decet eū, qui grammaticã inſigni faſtidio contemnens, grammatiſtas & puluerulentæ ſcholæ magiſtros appellat, qui ſuas lamias in ſacris literis nō adorãt. Sed uideam⁹ ſophiſtæ impias uerborū Chriſti deprauatiōes.

Probationes Eccianæ ridiculæ pro primatu Ponti.

Principio, hoc uerbū Chriſti, Tu es Petrus &c. oportet quod habeat unum primum, principalem, & proprium ſenſum, in quo Chriſtus ipſum protulit. Hic autem uel eſt iſte, quod p̱ petram intelligitur Chriſtus ipſe, uel apoſtolus Petrus, uterq; principalis eſſe nō poteſt, quia ex duobus ſenſibus nihil probari poteſt. Si utrunq; Eccius confitetur, iam prorſus nihil probat, quia qua facilitate ipſe per petram Petrum, eadem ego Chriſtum accipiam. Immo, non licet, niſi bono moderamine, quod infra dicã, uerbū ſcripturæ de Chriſto dictū, alteri tribuere. Si autem alterū tantū ſequitur, ſcilicet, ꝙ petra ſit Petrus, nec ſimul permittit aliū quoq; ualere, iã impius deprauator eſt Eccius, quod demōſtro.

Vnus eſt ſenſus ſcripturæ uni⁹ loci principalis.

Primo, ꝙ nuſq; in ſacris literis Petrus petra dicitur, ſed Chriſtus, ut .j. Corin. x. Petra autem erat Chriſtus. Et Matth. vij. Cōparabitur uiro ſapienti, qui ædificauit domū ſuã ſup̱ petrã. Et infra: Fundata em̄ erat ſup̱ petrã. Adducat ergo Eccius etiam uel unū locū ſcripturæ, ubi Petrus dicatur petra. Plus mihi ualet unus locus ſcripturæ, q̃ omnes doctores per Eccium adducti, quãq; nec ipſos recte adduxit, ut uidebimus.

Petrus nuſq; petra dicitur

Secundo, etiam in præſenti loco Chriſtus manifeſte diſtinguit Petrum a petra. Nam ſi uellet per petram intelligi Petrū, dixiſſet: Tu es petrus, & ſuper te ædificabo eccleſiam meā. At cum repetit petram, manifeſte indicat, aliud eſſe Petrum, & aliud petram, quā per pronomen hanc ſecernit a Petro, demonſtrat & exprimit. Et ſic ex textu præſenti facile prohibebo, ne Eccius poſſit oſtendere Petrum eſſe petram. Sed & textum ipſe peſſime ſibi conſcius, ob hoc maxime fugit, quod ſentit eum contra ſe ſtare, nec poſſe quicq̃ ab eo promoueri per ipſum, ideo ad doctores fugit.

Tertio, quæro an Petrus ſit pars eccleſiæ, ſi eſt pars eccleſiæ, ergo nō poteſt eſſe petra in hoc loco, quia Chriſtus dicit, ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meā. Quare Petrus, cum eccleſia ædificatur ſuꝑ petram, & nō eſt petra ipſa niſi Ecciano interpretandi more, idem ſuꝑ ſeipſum ædificari garrias. Vides ne quid ſit relictis uerbis ſcripturæ, patrum dicta ſine iudicio legere? Aut ergo Petrus non eſt petra, ſuper quā eccleſia ædificatur, aut non eſt pars eccleſiæ, quæ ædificatur ſuꝑ petram.

Petrus pars ædificij eccleſiæ, nō fundamentū eſt.

Quarto, uerbum ædificari, uerbū ſpiritus eſt, ſignificans ꝑ fidem incorporari, & creſcere in Chriſto; ideo non ſine prauitate cogi poteſt ad poteſtatē regendæ eccleſiæ, quæ ſine fide geri poteſt. Nam poteſt tam Papa q̃ ſubditus malus eſſe. Quare prorſus nihil ad rem pertinet tota iſta autoritas, quæ nihil de primatu, aut poteſtate regiminis (quæ ſine fide haberi poſſunt) ſed de fide in Chriſtū ſolum ſonat. Sicut & Matth. vij. Fundata em̃ erat ſupra petram. ubi loquit̃ de perſecutionibus, ſed conſtat ꝙ poteſtas regiminis, qua fundat Eccius eccleſiā, nihil poteſt in ꝑſecutionibus (cū & ipſa patiatur) ſed fundatio fidei in ſpiritu ſuper Chriſtū ſeruat. Ita. j. Petri. ij. docet Petrus, ut ſuꝑ Chriſtum ædificemur domus ſpiritualis. Expoſtulo ergo ab Eccio, ut mihi unum etiā locum oſtendat ſcripturæ, ubi ædificare ſignificet ſuum ſomniū de regimine: quod ubi non fecerit, nihil eſt, quod patrum dicta ſine textu, ſine iudicio profert. Non em̃ licet claro textui contradicere per quorūcunq̃ autoritatem. Sed & illam ſequelam qua dialectica didicerit uellem ſcire, Eccleſia ædificatur ſuꝑ aliquid (ut Petrū) ergo illud eſt uicarius Chriſti, & princeps apoſtolorū. Ergo, ſi ſupra fidem ædificabitur (ſicut uerū eſt) fides eſt uicarius Chriſti, at hūc uicarium quis uidebit? Non ergo Petro hic regimen promiſſum eſt, ut depravator cæcus errat, ſed eccleſiæ conſtructio, in ſpiritu fidei deſcripta, in cuius Petrus perſona confitetur petram, & claues accipit, ut unanimiter dicunt ſancti patres.

Edificari eſt incorporari Chriſto per fidem.

Edificare nō ſignificat regere.

Iam ſecundo probat, Petrum eſſe iure diuino uicarium Chriſti, æque digno Ecciana ſapientia argumēto, uidelicet ex nominatione, quia primus nominatur inter apoſtolos Matth. x. Putas ne anxium iſtum ſophiſtam uehemēter gauiſurum fuiſſe, ſi potuiſſet inuenire, Petrum fuiſſe primo ad apoſtolatū uocatum? Nam qua gloria Eccius ex nominationis ordine, Petro primatum tribuit, eadem alius ipſum Andreæ tribuet ex uocationis ordine, cum ſit prior Petro in uocatione, præſertim cum ad hoc autoritas ſit Pauli apoſtoli, qui ideo anteceſſores & magnos apoſtolos uocat, quia ante ſe fuiſſent uocati. Surgat itaq; Andreæ aliquis tutor ſicut Eccius Petri, & nominationi Petrinæ obtendat uocationē Andreæ, & uidebis apparere Andream eſſe primū.

Doleo Theologiæ titulos in hæc ridicula cōmenta & aniles nugas deſcendere, quaſi ideo aliquis ſit poteſtate ſuperior, quia nominatur prior, cū ſic quālibet rem mūdi oporteat eſſe altera maiorē, quia poteſt primo noīari. Nōne inter cardinales, epiſcopus, immo ut in ſcriptura maneamus, Ruben prior eſt in-

ter patriarchas nominatus: & tamen non iure diuino eorum fuit maior. Et Stephanus prior nominatur inter diaconos, ergo iure diuino rector eorum. Et Lucas ante Ioannem in euãgelijs, Marcus ante Lucã nominatur, ergo rector eiuſdem. Sed & Iacobus poſt Petrum ante Ioannẽ nominatur, ergo Iacobꝰ rector erit Ioãnis iure diuino. Et ultimus apſtorũ a penultimo regetur, quia quæ ratio primi ad ſecundũ, eadem erit ſecnudi ad tertiũ. Tum uide cahos magnũ quæſtionis, Petrus, Iacobus, Ioannes ſuo ordine nominantur frequentiſſime: At Matth. x. Andreas locum ſecundum habet, Philippus tertiũ, Bartholomæus quartum. Sed piget pudetq; me tam inſulſæ dialecticæ Eccij, ex ordinis primitate poteſtatem regiminis inferentis, Quid tum dicet ad Paulum, Gala. ij. qui Petrum poſtponit Iacobo minori, epiſcopo Hierolymitano: ergo Iacobꝰ ex nominatione erit rector. tenet conſequentia ab authoritate Eccij, per nouã dialecticã. Sed & Ioan. xx. Andreas primus & nominat̃ & uocat̃ ante Petrũ. Itaq; uides ꝙ ſoleat Eccius ludere in ſacris literis, ꝗduis ibi aliud ꝙ ueritatem quærens. Tertio probat Eccius egregius, eundẽ primatũ ex ſolutione tributi, Matth. xvij. Niſi eſſet ſibi de errore & defectu ueritatis cõſcius, putas ne tã anxie, tã ridicule quæreret ſuffragia: quantis eget mendaciũ, ut uerũ uideat̃ Iſta ſane anxietas ſatis magnũ argumentũ eſt, ſe, teſte conſcientia, ſuſcepiſſe mendacij patrociniũ. Non eget ueritas ſimpliciſſima & aperta tam extortis ac uiolentis ſuffragijs, ſeipſa ſibi ſatis eſt. Ad rem.

Gratias Eccio, quod Petrum ſolũ, æquatum Christo dicit in tributo dato, nã nũc diſcimus Petrũ Chriſto æqualẽ, cuius prius didicimus eſſe inferiorẽ & uicariũ: ita in arbitrio eſt Eccij, ex Petro facere, quodcũq; uiſum eſt.

Obſecro, cur nõ uidit, aut oblitus eſt, ꝙ æqualitas paſſionis, æqualitas miraculorũ, æqualitas uerbi, & multa alia, Petrũ nõ fecit principẽ, quarũ quælibet multo maior eſt, ꝙ æqualitas tributi dati: ſed & oẽs homines æquales ſunt in humanitate, quæ eſt omniũ ſumma & admiranda æqualitas, ex qua omnis dignitas hominibus, & tamẽ nulli ex hac ſequitur primatus regiminis.

Quid uero ſi æqualitas iſta cenſus indicet minoritatẽ Petri, ut quia apoſtoli alij liberi a cenſu fuerunt, & ut textus indicat, quod cenſum dare ſit non filiorũ regis, ſed ſeruorũ & inferiorum: ideo Chriſtus cum Petro ſe ſubiecit inferioribus, quod alijs apoſtolis non præcepit; ſed & apoſtoli cum idem argumentum conciperent, quod Eccius, ſuſpicantes, Petrum ob id primũ fore, cœperũt quærere, quis eſſet maior. acceperunt autẽ ſolutionem argumenti eiuſdem ꝑ interemptionẽ, ſequenti capitulo prohibiti, ne quis maior inter eos eſſe cuperet. Apoſtoli autem ſolutionẽ quidẽ acceperunt, ſed Eccius forte maior apoſtolis, & etiam Chriſto, inconcluſibilis, non eſt contentus ſolutione Chriſti, adhuc uerſat quæſtionem, & determinat partem cõtrariam Chriſto, laudabili more ſcholaſticorum, Et inuenit cũ ſuis mẽdacibus ſophiſtis nouum genus illuſionis (diſtinctionis uolui dicere) ſacræ ſcripturæ, dicens; Non maioritatem ibi ꝓhibitam, ſed ambitionem, Cum eadẽ ratione dicendum ſit, nõ ſeruitutem ſed cupiditatẽ ſeruitutis præceptam, quando dicit Chriſtus: Qui uult maior eſſe, ſit ueſter ſeruus. Iſte enim eſt mos impiorum iſtorum deprauatorum. Itaq; autore Eccio, non eſt neceſſarium ut ſeruiamus inuicem, ſed ſufficit, ut cupiamus ſeruire ſicut opus eſt non ambire maioritatem, eſt tamẽ maioritas adeunda. Sed faceſſant laruæ lamiarũ, & nocturni Eccij lemures. Chriſtus occaſionẽ ambitionis amputauit, tollens maioritatẽ, & præbet occaſionẽ humilitatis, imponens ſeruitutẽ, Ille ergo maior eſt in eccleſia, nõ ꝗ multa ditione dominat̃,

ſed

ſed qui multa humilitate ſeruit. Iſte eſt ſenſus purus euangelij, ſi uenena Ecciana excluſeris. Cuius ingenium eſt Abimelech imitari, & caeſis de ſaltu çelmon ramis ignem facere, ſeu ut Eſa. xliiij. de ligno ſcripturæ ſibi idolum facere, dum unum locum apprehendit, pręcedentia & ſequentia penitus contēnens. Quis uero non rideat, ſi dominus & ſeruus aliquo caſu ſimul capiantur, ſimul ſoluāt cenſum æqualiter, ſtatim hunc ſeruū cæteris omnibus ſeruis dominū fieri hoc ipſo caſu? Sed iſta mēdicitas ſuffragiorū indicat Eccianā cauſam eſſe peſſimā.

Quarto probat eundem primatū ex confirmatione ei commiſſa & indefectibili fide. Lucæ. xxij. Rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquādo cōuerſus, confirma fratres tuos. Nec opus eſt ut Eccius uerba iſta pōderet quid uelint, ſed iuxta ſuam dialecticam inferat quodcūq; uoluerit, quia ad neceſſarium ſequitur quodlibet. Quare & hic ſyllogiçat, Cōfirma fratres tuos, ergo Petrus eſt omnium princeps. prima pars eſt neceſſaria, quare & quodlibet ſequitur, noua (ut dixi) dialectica.

Noua Eccij dialectica.

Obſecro, quid hoc ad primatum Romanæ eccleſiæ, quod Petri fides non ſit defectura? An fides & poteſtas regiminis ſunt idem apud Eccium? ergo quicūq; habens fidem Petri, ſunt principes & uicarij Chriſti. habent autem omnes fidem Petri, quia omnes credunt quod Petrus, ſicut Paulus Ephe. iiij. dicit, Vna fides &c. Non enim de fide Petri perſonali locutus eſt Chriſtus, quia hæc cecidit, ſed de fide eccleſiæ, quam Petrus tenebat, nam & ego Petri fidem habeo, & ut. ij. Cor. iiij. habentes eundem ſpiritum fidei. Hæc inquā fides nec cadit, nec deficit unq;, quia in Petro deficiens, orta eſt in latrone.

Habere fidē Petri, & poteſtatem regiminis, nō ſūt idem.

Iam confirmare accipitur dupliciter (ut & ego diſtinguā) Vno modo, ut cōfirmationem poteſtatis ſignificet, qua hodie epiſcopi facta & uerba confirmātur, hoc modo Ecciana larua accipit hoc loco. Alio modo pro exhortari & conſolari tribulatos & afflictos, ita hic Chriſtus accipit, quod ex uerbo Chriſti liquet, Et tu aliquando conuerſus &c. ut ſcilicet lapſos corroboraret uerbo. Hic patet q; nulla poteſtas traditur, ſed officium fraternum, & charitatis cōmendatur, quod nemo illorum quærit, qui primatū regiminis quærunt, quod ſine primatu ipſum impleri poteſt tam ad inferiores q; ſuperiores & æquales. Ergo generali ſententia nos omnes in uno Petro docemur exhortari infirmos, & conſolari lapſos.

Petro cōmittitur officiū fraternū, nec ulla poteſtas.

Sed age, retorqueamus in ipſum autorem ineptas ſuas nugas. Si per uerbū confirmare datur primatus Petro, iam nullus eſt ſucceſſor Petri, niſi confirmet fratres ſuos, ipſe primo conuerſus & indefectibilē fidem habens. Aut ergo neceſſaria erit Papæ fides, & exhortandi officium, aut his uerbis prorſus nihil poteſt gaudere, nec ſucceſſor Petri haberi. Et ubi tūc erunt pontifices, qui iā multis annis non confirmauerunt, ſed fide & uerbo inanes, ſolum fulminibus cōfregerunt ſubſtantias fratrum, bellis, dolis, cenſuris, pluſq; tyranni cōſumpſerunt? Hos neceſſe eſt, Eccius fateatur non fuiſſe ſucceſſores, quare nec pontifices. Ita fit, ut iuſto dei iudicio excæcentur Eccius & ſui dicipuli, dum diuinas literas de ſpiritu fidei & officio loquentes, trahunt ad dignitatis pompā, labantur in peſtilentiſſimos Donatiſtarū & Pighardorum errores, ut ſi non uolunt negare uerba Chriſti, cogantur affirmare malos pontifices non fuiſſe pontifices, nec ſucceſſores Petri. Arrigat ergo aures grammaticæ contēptor. Hic Chriſtus apertis uerbis, Petro non niſi conuerſo, non niſi indefectibili fide credenti imponit, nō dignitatem, ſed officium confirmandi. An noua Eccij grāmatica docendi ſumus, fidē non deficientē ſignificare poteſtatē regiminis? Quare

Pōtifices nō cōfirmār, ſed fulminād, frāgunt ſubſtantias fratrum

Fides indeficiēs nō ſignificat poteſtatē regiminis.

ſucceſſor Petri non erit, niſi cõuerſus fideq́ʒ præſtans cõfirmet lapſos. At quis

Otioſus, dignitatis primatus ſic cõfirmatur.

hominũ ab his oneribus nõ fugiat? Alijs ergo uerbis iſte otioſus dignitatis ac
poteſtatis primatus ſtatuendus eſt. hæc uerba fidem & officium Petri expoſtu/
lant: quod ſi Petri & ſucceſſoris, aut nihil ad eum pertinẽt. At quis nos certos
faciet, quiſnam conuerſus fide præſtet? Relinquitur ergo, his uerbis generalẽ
omnibus tradi doctrinam, nihil Petro externi principatus conferri. Quare te/
xtus eſt quærendus, qui non de fide aut cõuerſione prælatorum, ſed de ſola po/
teſtate loquatur, quæ ſine fide eſſe poſſit, qualis eſt illa Rhomano. xiij. Omnis
poteſtas a deo &c.

Tributũ ſolutũ a Chriſto & Petro, nõ ꝓbat primatum.

Similiter dicemus de tributo, quod Petri ſucceſſor non ſit, niſi qui æqualiter
Chriſto & Petro, ſoluerit imperatori & principibꝰ mundi tributa: ubi ergo ma
nent ecclesiarum priuilegia? Vides ne quantũ impiæ Eccij gloſſæ aperiant ſo
ramen laicis principatibus? Nam ſi tributi æqualitas probat primatũ in Petro
debet etiam eundem probare in ſuo ſucceſſore, ne ſit Chriſto inæqualis, & Pe
tro diſſimilis. Qua ſapientia Eccij, quid aliud diſcimus, q̃ omnes põtifices fu/
iſſe impios & hæreticos, qui ſtatuerunt de rebus eccleſiæ non alienandis, cen/
ſu, tributo, uectigali, liberis? Deniq́ʒ funditus hæc Ecciana ſentẽtia ſubruit ius

Priuilegia Ro. põtificis ipugnat Eccius.

Canonicum. Aut confitebitur Rho. pontifices Petro inæquales, & per hoc
non Petri, nec Chriſti, ſed aliorum potius apoſtolorũ eſſe ſucceſſores, qui nõ
ſoluerunt. Ita fit, ut quandoquidem tributi penſio honoris & dignitatis fuiſſe
in Chriſto & Petro aſſeritur, ſucceſſio Petri ſtare non poſſit, niſi clerici omnes
ſubijciantur poteſtatibus temporalibus, maxime Ro. pontifex, quem præ cæ/
teris cõuenit æquali honore & dignitate cum Petro fulgere, hoc eſt, omnium
maxime ſubeſſe in temporalibus penſionibus. O Eccium tutorem Rho. eccle
ſiæ, quo clamore me perſequeretur, ſi hoc cahos malorum fuiſſem adortus cõ
tra priuilegia Rho. eccleſiæ? Adeſte ergo principes terræ, utimini iure ueſtro,
euangelium uobis, autore Eccio, tribuit, ut põtifices, Petri ſucceſſores eſſe nõ
poſſint, niſi uobis pendeant tributa. Immo auxilio ueſtro cooperemini, auge/
re dignitatem & honorem illorũ, id eſt, ut plus q̃ cæteri Chriſto & Petro ęqua
les ſint, plus pendant omnibus alijs.

Eccius, Vuicleff & Huſs articulos cõfirmat, eos ipugnando.

Sed huc rotari debet, qui ſpiritusſancti uerba in ſuas nugas molitur transfor
mare. Vides iam hac ratione Eccium omnes articulos Vuicleff & Huſʒ, omni/
um Boemorum aſſeruiſſe, defendiſſe, decreta omẽsq́ʒ decretales euacuaſſe, cõ/
cilium Cõſtantieñ. articulorum damnatorum caput damnaſſe, & mirabili cir
culo id luſiſſe, ut dum pro eccleſia contra Boemos pugnat, uelut inſanus con/
tra eccleſiam pro Boemis triumphat.

Verba Petro dicta nemini aptãtur, niſi qui ſit ſimilis Petro.

Tertio & illud, Tu es Petrus &c. quando uerba Chriſti ſunt aperta, non cui
libet, ſed beato Simoni Bariona, qui reuelãte patre Chriſtũ cognouerat, & cõ
feſſus fuerat, dictum eſt, Tu es Petrus, tibi dabo. Nõ permittã hoc Eccio meo,
ut hoc uerbũ ulli alteri aptet, q̃ ei qui ſimilis ſit Petro, habens Chriſti reuelati
onẽ, & ſpiritũ ſanctũ. Nam talẽ ſucceſſorẽ Petri hæc uerba quærunt, nec quic/
quã faciunt ad ſucceſſorem ſine fide Petri, qui alijs q̃ iſtis uerbis ſtatui debet.
Quare iterũ Eccius Donatiſta & Pighardus cogit̃ dicere, malos põtifices nõ
eſſe pontifices, aut hũc textũ ad malos non ꝑtinere, ſed tm̃ ad bonos: at bonos
certos nemo nouit. Quare in ꝑſona eccleſiæ ipſa per Petrũ dicta oportet intel/

Res media primatus.

ligi. Nec habet Eccius quod his obtendat, niſi forte maiores inſanias. Cũ eñ
primatus papæ ſit res neutra, potẽs adminiſtrari, tũ a bonis, tũ a malis, textꝰ aũt
hic nõ de re neutra, ſed neceſſaria, ſ. de fide loquit̃, deinde primatus res tẽpora

lis &

ſis & externa, fides res ſpũalis & interna, clarũ puto cuiuis, ꝗ̃ apte Ecciana temeritas hæc uerba de primatu exponat. Sed & ipſe ſentiens Chryſoſto. ſibi contrariũ, addit ꝙ Petrus pro apoſtolis reſponderit, tamen os & uertex apſoꝝ dicitur. Hoc enim uolui, ꝙ Petrus ſit os apoſtolorũ, & ꝓ apoſtolis reſpondet, quod & Hiero. hoc loco dicit; ergo non in ꝑſona ſua, ſed omniũ loquitur. An non Eccius delyrat, quod hæc pro ꝑſona Petri inducit cõtra me, quæ ipſemet fateť pro me, in perſona apoſtolorũ cum Petro fuiſſe geſta? ſed (ut dixi) Eccio nõ fuit cura ꝗ̃ bene, ſed ꝗ̃ multa diceret, nec rarum illi eſt, ſimul pro ſe & contra ſe dicere.

Petrus os apſorũ, ꝓ oĩbus rñdet.

Eccius delyrat.

Quinto, probat ex Berñ. quod Ioan. ultimo, per mare totus mũdus ſignificatur, ſubijciendus Petro, qui in mari ambulauit. Quid audio? mare ſignificat mundũ, & Petrus ſuper mare ambulat, ergo eſt princeps apoſtolorũ & uicari⁹ Chriſti: immo, quo ſit huius dialecticæ nouæ feſtiuior conſequẽtia, Petrus ambulat ſuper mare, ergo ſucceſſor Petri eſt dominus mundi.

Eccius ex ambulatiõe ſuꝑ mare, primatũ fingit.

Primũ, docendus eſt Eccius per Auguſtinũ, ꝙ figura nihil probat. Q(u)are ſiue mare ſignificet mundũ, ſiue cœlum, oportet mũdi uocabulum expreſſe poni ad literã, & ibi oſtendere Petrũ ambulare ſuꝑ mundũ, niſi forte grãmaticorum contẽptor pro arbitrio ſuo quodlibet per quodlibet intelligere doceat.

Figura nihil probat.

Secundo, eſto mare mundũ ſignificet, uide dialecticũ inſignẽ, Petrus ambulat ſuper mundũ, ergo eſt princeps apoſtolorũ. Ex quo ſequiť, ꝙ apoſtoli ſunt mare & mundus, quia Petrus ſuper eos ambulat, id eſt, prælatus eſt eis. ſic Eccius. Si autẽ apſi ſunt mare & mũdus, Petrus quid eſt? nondũ quæſo frons meretricis pudeſcit a tam inſulſis delyrijs ſuis?

Tertio, quid ſi uerius, per mundũ ſignificanť uitioſi affectus, quibus inquietamur uelut mare? At hos affectus, hunc mundũ, hoc mare, cum quilibet Chriſtianus calcet, & ſuſpenſo fidei gradu ſuꝑambulet ad Chriſtũ, in littore gloriæ ſtantẽ: Sequetur, quẽlibet Chriſtianũ eſſe papam. Et Eccius iterũ Donatizabit ac Pighardizabit, papam nõ eſſe, qui mare nõ calcat, id eſt, affectibus mundanis nõ imperat, quia Petrũ non refert, nec ſequitur.

Mũdus uitioſos affectus, nõ apſos ſignificat.

Quod ſi mare conculcare ſit aliud nihil, ꝗ̃ ſuꝑ homines dominari, ſine effectuum ſuorũ imperio, tantum externa pompa fulgere: Quid prohibet etiam Imperatorẽ temporalẽ, eſſe Petri ſucceſſorẽ, cum & ipſe ſuper mare hoc ambulet poteſtate dominante? ſic Eccij temeritas, quæ ad ſcripturas perdendas nata uidetur, audet.

Sexto probat ex cõmiſſis ouibus Ioan. ultimo, ubi papã conſtitutũ dicit a domino, ſecundũ Chryſoſto. & Grego. Hoc eſt, ſecundum lemures & ſomnia Eccij, cũ nec nomen papæ in Chryſoſto. & Grego. facile inuenias. Sed uideamus, hæc enim ultima eſt Eccij autoritas ex ſacris literis perdita (producta uolui dicere.) Eſt enim dialectica eius, hæc Chriſtus dixit ad Petrũ, Paſce oues meas, ergo Petr⁹ eſt princeps apſorũ, & uicari⁹ Chriſti. Hæc eñ enthymemata apud Ecciũ, uel demõſtrationib⁹ ſunt potiora. Syluеſtrũ & Syluеſtrinos rudes paſſus ſum, ſed eruditos eos reddit Eccius excellentiſſima ruditate ſua. Dico ergo, paſcere oues, ſignificat aliquando id quod dominari, præeſſe, regere ſecure in ocio, & oues nihil curare, & ſic Eccius grãmaticæ nouæ magiſter accipit. Ita nullus eſt, qui non optet paſcere omnes oues Chriſti, ſicut uidemus in Romana curia ad hoc miris artibus contẽdi. Aliquãdo, immo ſæpi⁹ ſignificat uerbũ dei docere, orare, ꝓ ouib⁹, exẽplo bono pręeſſe, etiã aĩam ſuã ponere, ꝓ eis, totũq; ſe impẽdere, ut oues bene habeãt, hoc modo, nullus eſt hodie, q nõ in plurimã

Paſcere oues ſignificat Eccio, in ocio dominari.

Quid ſit paſcere.

Homicidæ Romani uerũ primatũ ſuꝑ animam nolunt ſuſcipere.

partem ſollicitudinis, immo totā ſollicitudinē uelit uocari ꝙ plurimos, & totū primatū hoc modo libenter cedere, pro hoc primatu nemo certat, nemo ad hūc aſpirat, quē oēs libēter admittimus cuicūꝗ, & non inuenimus, qui admiſſionē noſtrā curet. Qui contra hunc ſcriberet, bene tutus eſſet a cenſuris ac homicidis iſtis Rhomanis adulatoribus, imo nec tantū poſſumus, ut huius primatus cōmiſſionē, uel ſuper tres animas dignētur acceptare. Cur ergo nos perſequūtur? Aſſerimus primatū, optamus, petimusꝗ, ut Rho. pontifex paſcat omnes oues, tantū abeſt ut nos uel unguem latum hanc poteſtatē ei imminuere uelimus, ut unice ploremus, quod ne unguem quidem latum ipſi dignantur eam acceptare.

Eccius deprauat uerba ſcripturæ, aut eſt Pighardiſta.

Quare iterū Eccius deprauat uerba dei, aut ſi integra relinquit, Donatiſtarum hæreſim reuocat, ſtatuens pontificē nō paſcentē, non eſſe pontificē: quia hæc uerba Chriſti incorrupte ſeruata, officiū imponūt (ſane omniū maximū & periculoſiſſimū, ſcilicet uerbi docendi & moriendi pro animabus) aut nihil ad pontificē faciunt. Iam enim erat Petrus qood erat, apoſtolus ſcilicet & primus quando audiuit officium paſcendi ſibi impoſitum.

Petro tradita oīa regna mundi, exponitur.

Addit tandem Eccius coronidem his dictis, dicens, ſic ſancta mater eccleſia canit: Tu es paſtor ouium, princeps apoſtolorū, tibi tradidit de⁹ omnia regna mundi. Primā particulā, ſcilicet, Tu es paſtor ouiū, Eccius ſatis conſtanter paruipendit, ſicut & ij, quos palpat, quā ſi ſeruarent, primū (ut dixi) nemo principatū omniū non tribueret. Verum neꝗ paſturā, neꝗ principatū hunc, neꝗ regna mundi hoc modo tradita, ullus pontifex affectat, ſed exhorrent omnes. Quare ſicut uerba Chriſti ſunt ſpiritualia, ita & eccleſiæ, Omnia regna mundi tradita ſunt Petro, ut doceat. Cui Petro? Non uni perſonæ, ſed eccleſiæ & apoſtolorū in cuius perſona (ut diximus) audiuit, Tibi dabo claues regni cœlorū. Eccius uero tradita regna mūdi intelligit ad dominandū, non ad ſeruiendum.

Cyprianū citat deprauatę.

Poſt hæc inducit patrum dicta (nam in hac materia multum laborat) Primo Cyprianum de ſimplicitate prælatorū deprauatiſſime inducit, ita ut maliciam plusꝙ inſcitiam Eccius ſuam prodat. Cyprianus ibi cōtra nouationos hæreticos loquitur, ubi Eccius malitioſe decerpit, quæ pro ſe uidētur ſtare, cæteris tacitis. Verba Cypriani ſunt hæc. Quāuis apoſtolis omnibus poſt reſurrectionē ſuam, parem poteſtatē tribuat & dicat: Sicut miſit me pater & ego mitto uos. ſi cui remiſeritis peccata, remittentur illi. tamen ut unitatem manifeſtaret, unitatis eiuſdem origne ab uno incipientē, ſua autoritate diſpoſuit. hoc erant utiꝗ & cæteri apoſtoli, quod Petrus fuit, pari conſortio præditi, & honoris & poteſtatis. Sed exordium ab unitate proficiſcitur, ut eccleſia una monſtretur. Vbi hic Petrus princeps cōſtituitur apoſtolorū, ſicut deprauator infelix garrit, ſua nobis pro Cypriani uerbis inculcans? Cyprianus parem honoris & poteſtatis gratiā palam eſſe aſſerit, ſed quia unitas ab uno uenit: ideo hanc poteſtatis parilitatem dicit inceptam ab uno Petro, quando dixit, Tu es Petrus, ut unitas eccleſiæ monſtraretur. Vix ſimilē & pulchriorem interpretationē uidi. Claret enim mentē ſancti martyris eſſe, non Petrum eſſe principem apoſtolorum in regimine, quia clare dicit, hoc erant cæteri apoſtoli quod Petrus, ſed quod poteſtas hæc omniū æqualis, ſit primū data Petro, ut ab uno Petro, non poteſtas Petri (ut Eccius delyrat) ſed unitas eccleſiæ monſtraretur. Non uult originem poteſtatis a Petro uenire in apoſtolos, ſed ſicut unitas multorū ab [illegible] uenit, ita exordiū a Petro inciperet: licet æqualiter omnia omnibus donarentur. Merum ergo & friuolū cōmentū eſt Eccij, apl'os omnes fuiſſe pares in apl'atu, ſed

Poteſtatis parilitas a Petro incepit

non in

non in regimine. Tunc enim cæteri apoſtoli nō fuerūt quod Petrus, nec parem habuerūt poteſtatē & honorē, ut Cyprianus dicit. an non eſt aliud regere, & aliud regi? nōne inæqualis poteſtas & honor recti & regentis? Etiā erroneū eſt, apoſtolatū eſſe aliud ꝙ regimen, quia apoſtolatus officiū regiminis eſt omnino. Diſtinctio iſta nata eſt, quod cœpit diſtingui inter dignitatē & officiū, quod iuridicū eſt, nō theologicū. Alioquin Cyprianus fuiſſet hæreticus, qui ſine autoritate Rho. pontificis epiſcopos creauit, concilia habuit, & ordinandorum epiſcoporum regulas præſcripſit. Quæ omnia Eccius nequiſſime tacet, ad ſtatuenda mendacia ſua contra ueritatem.

Apl̄i æquales in regimine.
Dignitas & officiū nō ꝓprie diſtinguuntur.
Cyprianus ep̄os ordinauit.

Igitur uult ꝙ hæretici ſunt cauēdi, qui ſcindūt unitatē eccleſiæ, nō ſemꝑ Romanæ, ſed cuiuſlibet, in qua oriunť, nā quælibet eſt una, & tota uniuerſalis eſt una, quā totius & particularis cuiuſlibet unitatē dicit monſtratā in unitate Petri, qui ſua unitate uelut origo ſit cuiuſlibet unitatis, & totius unitatis, nō diſponens autoritate ſua, ſed Chriſti (inquit) ſic diſpoſuit. Verum legat lector Cyprianū, & uidebit Eccium eſſe Cypriano per omnia contrariū. Non ergo Cyprianus contra ſciſſores primatus, ſed unitatis eccleſiaſticæ loquiť, quæ in unaquaq; eccleſia ſcindi & ſeruari poteſt. Aut ſi per unitatē Eccius omnino poteſtatem intelligit primatus, cæcus ille natus Ioan. viij. etiam papa erit, quia ſua unitate ſimiliter unitatē eccleſiæ repræſentauit, & quotquot alij, qui ſinguli a Chriſto ſunt curati.

Vnitatē eccleſiæ ſcindētes hæretici.
Vnitas nō ſignificat poteſtatem.

Secundo, Aug. inducit ſuper Ioan. cuius eccleſiæ Petrus apoſtolus propter apoſtolatus ſui primatū gerebat perſonā. Obſecro quanta eſt Eccij hebetudo. Aug. dicit (quod ego ſemꝑ uolui) Petrū geſſiſſe perſonā eccleſiæ, quod Eccius intelligit principatū eccleſiæ. Quis em̄ negat apl̄m Petrū, primū fuiſſe, primatū apl̄atus habuiſſe, etiā principē aploꝝ eſſe? Quid em̄ hæc ad rem? nō ꝑ hoc poteſtatē ſuꝑ eos habuiſſe probať, quos paris poteſtatis fuiſſe dictū eſt a Cypriano. Nunquid ipſe Aug. a Rho. epiſcopo fuit ordinatus? ergo hæreticus Aug. ſi intellexit primatū poteſtatis, & tamen egit in uitā, ut ſolū primatū honoris deferret Rho. pontifici. Eccius dedita opera, ſicut ſcripturas deprauat, ita & dicta patrū, ubi illi Petro tribuūt primatū honoris & ordinis, hic mox ſuo leuiathan autore, addit, & nobis interpretať poteſtatē, nec aduertere præ craſſitudine cerebri ſui poteſt, quod ſancti patres hanc poteſtatē nunꝙ agnouerunt.

Petrus eccleſiæ geſſit pſonam, citante Eccio.
Eccius dictā patrū deprauat.

Simul hoc quoq; notandū, quod multa dicūtur in laudem ſancti Petri, quæ nequaꝙ conueniunt eius ſucceſſori ullo. ſic nōnulli ſancti patres illud, Tu es Petrus, & tibi dabo, Petro tribuunt: quia certū erat ipſum eſſe ſanctum, ideo ea uerba ei aptari poſſunt, ſed nō mox ad ſucceſſorē etiam pertinēt. Neq; de ſucceſſoribus ea ullus patrū intellexit, ſicut faciunt nouiſſimi ſcripturæ deprauatores, omnia ſine iudicio Rho. pontificibus inflectentes, quæcūq; de Petro legere poſſunt. Sic Petrus poteſt petra dici, quēadmodū ſemel Aug. facit & Ambro. Quia reuera, quicꝗd de Chriſto ipſo diciť, mox de quolibet eiꝰ mēbro uero & ꝓprio dici poteſt. Sic ꝗlibet Chriſtianꝰ eſt agnꝰ, iuſtus, ſctūs, petra, fundamentū &c. Verū hæc, ꝗa uerba ſpūs ſunt, nō mox ſucceſſori, aut Rho. eccleſiæ aptanda ſunt, cum ſucceſſor Petri neſciatur an ſit membrum Chriſti.

Petro tribuūtur ꝗ nō quadrant in ſucceſſores.
Petrus etiam petra dici poteſt, quia eſt membrum Chriſti.

Hic tamen ſenſus non eſt primus & principalis, quia de Chriſto omnia primo dici debent & proprie, de cæteris uero nequaꝙ, niſi pia digreſſione & abuſu modeſto, in quo & ſi non pugnant in contentione (nec conſequentibus cōueniunt) tamen ſine periculo fidei ſic intelliguntur.

Patres abuſi ſūt ſcripturas.

Error ergo eſt, quod quæcūq; de Petro, ut ſācto, locuti ſunt ſancti, noſtri pal

pones mox de ſucceſſore Petri intelligant. Quanꝙ ſecundum rei ueritatem non ſolus Rho. pontifex ſit Petri ſucceſſor, ſed omnes epiſcopi, quos ipſe inſtituit; ideoq́ ſucceſſor Petri longe minor eſt ꝙ ipſe Petrus. Nec ſequitur (etiam ſi uerum eſſet) Petrus fuit ſuper uniuerſum orbem, ergo etiam Rho. pontifex eſt ſuper uniuerſum orbem. Petrus in Rho. eccleſia nō relinquere potuit apoſtolatū ſuum, quem a Chriſto acceperat, ſed epiſcopatū, quem ipſe inſtituerat. Quare Rho. pontifex nō plus habet a Petro, ꝙ quilibet alius epiſcopus ab eodem Petro inſtitutus. Et huius argumentū eſt, quod Chryſoſto. Augu. Ambroſius & quicūꝗ ſancti patres, qui ſanctū Petrū ſup omnes extollūt, honoris quidē ornāt præconio, ſed nec poteſtatē ei ſup oēs tribuūt, nec ipſi in uita Ro. pōtifici ſubditi fuerūt, nec unꝙ de primatu Rho. pontificis aliqd meminerūt; quod tñ Eccius ſuis fœdis adulationib⁹ & deprauationibus ſtatuere quærit.

Apoſtolatū ſuū nō reliqt Petrus.

Hieronymus

Tertio, Hiero. inducit contra Pelag. quid Platoni & Petro? ut ille philoſophorū princeps, ita hic apoſtolorū fuit, ſup quem eccleſia domini ſtabili mole fundata eſt. Reſpondeo, placet ſimilitudo, ſed nunquid Plato philoſophorum princeps, mox ſup philoſophos dominatus eſt iure poteſtatis? non, ſed excellentiæ doctrinæ & honoris. ita Petrus princeps, non poteſtate, ſed honore primatus. Et quod ſup eum ædificatam eccleſiam dicit, uerum eſt ſenſu ſecundario, ut ſupra dixi, alioqn & ipſe Petrus primario ſenſu, cū ſit pars eccleſiæ, ſuper petram, non ſup ſeipſum ædificatus eſt. Abuſus eſt uerbo euangelij Hiero. hoc loco, qui alibi contrariū dicit, euangeliū interpretans ex animo.

Sūp Petrum fūdata eccſia ſecundario, nā prius in ſi dei cōfeſſiōe, uel potius in Chriſto, qui fundamentū

Quarto, Chryſoſto. Matth. xvj. Quid igitur Petrus, omniū apoſtolorū os, & uertex totius conſortij, ſublimiora ipſum ſapere fecit, & eccleſiæ futuræ paſtorem conſtituit. Et infra; hunc uniuerſo terrarum orbi Chriſtus præfecit.

Chryſoſto.

Hæc ſi intelligat de poteſtatis iure, ſine autoritate dicuntur, quia uerba Chriſti hoc non habent, ut ſupra dixi. Secundo, quia Chryſoſtomus ipſe non ſeruauit, ordinatus epiſcopus a Theophilo Alexādrino, nō a Rhomano. Tertio, quia etiam ſi Petrus talis eſſet, nō ideo Rho. pontifex talis eſſet. tum quod Apoſtolus, ille epiſcop⁹, tum quod ſanctus, ille forte peccator. Quare ſenſum Chryſoſtomi ne cum præcedentibus pugnet, probo & accepto, quod Petrus os apoſtolorum fuit, ac per hoc non in ſua perſona locutus eſt & audiuit. Tibi dabo &c. ita præfectus eſt toti orbi honore, & in eccleſiæ pſona, quæ eſt mater omnium noſtrum.

Honore Petr⁹ orbi præficitur.

Quinto, inducit Leo. c. beatiſſimus Petrus a domino accepit primatum. Verum eſt, ſed non ſucceſſor Petri idem, ſed cum decretis nihil ago, quia frigidiſſime tractant uerba dei. Quod uero Berñ. inducit, non pugnat. Beda plus pro nobis facit, Petrum confitens apoſtolorum perſonam geſſiſſe; ideo ſubdole ſolum nomen eius Eccius retulit, metuens eius ſententiam ſibi noxiam, adeo ſycophantizat theologus. Iam & Dionyſium c. iij. de diui. nominibus adducit, quaſi hic de papa uicario Chriſti, & Petro ſuper omnes eccleſias conſtituto, dicat, cū nihil illorū uſpiam ſit in Dionyſio. Diſplicet mihi Ecciana iſta audacia quæ tam contemptim de omniū ingenijs & ſtudijs ſentit, ut ſperet ſe uniuerſis nō ſecus ac ſtolidis & ſtupidis morionib⁹ poſſe abuti, allegās quæ nuſꝙ ſunt, deprauās quæ uſꝙ ſunt, oīaꝗ ꝓ mera libidine tentās. Quod ſi oīno placet nomina autorum coaceruare, cōſilium dederim, ut martyrilogion aut calendariū apprehenderet, ne interim tot mendacijs, patrū & ſcripturæ uerba cōſpurcaret.

Beda

Sycophantizat theolog⁹.

Faſtus Eccij.

Coaceruat autorū noīa.

Sexto, Cypriani locum, quem Lipſiæ non potuit indicare, nec modo audet nominare, niſi quod lib. j. epiſtolarum citat, adeo nō ipſe legit autores, ſed per cōpilatores

Eccius ex indicibus autores citat.

compilatores excerpit dicta, quæ ſuo ſeruiant errori quacūq; ſpecie. Reſpondeo tamen, quod eſt epiſtola tertia, lib. j. ad Cornelium, quā Lipſiæ, neſcio ad quem eſſe ſomniauit.

Poſt iſta (inquit) adhuc inſuper pſeudo epiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto nauigare audent, & ad Petri cathedram atq; eccleſiam principalem, unde unitas ſacerdotalis exorta eſt &c. Tunc infert Eccius, ergo Rho. pontifex iure poteſtatis omnibus ſuperior eſt. Sic enim perpetuo delyrat, quicquid noluerit, in patrum dictis intelligens. Cyprianus hic contra hæreticos unitatem eccleſiæ tuetur, non poteſtatem Rho. pontificis, principalem uocat eccleſiam, & bene quia primus apoſtolorū ibi Petrus, & inde orta eſt in alias eccleſias unitas (inquit) ſacerdotalis. Vnde? a Petro ſcilicet, ſecundū ſuperiorem autoritatem eiuſdem Cypriani: non quod Petrus omnes ſacerdotes fecerit, ſed quod Chriſtus apoſtolis parem poteſtatem tribuens, ab uno Petro incipiens, unitatem eccleſiæ monſtraret. Errat ergo Eccius, qui hoc uerbo putat ſacerdotes omnes ex urbe Rhomana uenire, & debere haberi. Sic enim nulli apoſtoli ordinaſſent epiſcopos. Et ipſemet Cyprianus nō ex urbe ſuum retulit ſacerdotium, nec ullus Aphricæ & orientis epiſcopus. Quod Eccius fortiter tranſit, ſolum in literis & ſyllabis ſophiſtica pertinacia hærens, quo faciat nobis Cyprianū hæreticū, cuius uerba pro iure ſuo diuino contra uitam eiuſdem torquet.

Vnitatē tuet Cyprianus, nō poteſtatē pontificis.

Principalē. i. principem eccleſiam.

Vnitas quō a Petro orta.

Eccius in elementis & ſyllabis hæret.

Septimo, Hieronymus ad Euagriū, nec altera urbis Rhomæ, altera totius orbis exiſtimanda eſt eccleſia. Vide hunc audacem & impium impoſtorem. D. Hierony. id agit ea epiſtola, quod omnes epiſcopi ſunt æquales inter ſe, & preſbyteros eoſdem quos epiſcopos eſſe. Breuiter hæc epiſtola uel ſola funditus euertit adulatorium dogma Eccij de primatu papæ iuris diuini, ita ut Lipſiæ per eandem a me petitus, coactus ſit confugere ad cōmentū diſtinctionis ſuæ inter apoſtolatum & regimen. Clare enim ibi dicit Hiero. epiſcopū altero ſuperiorem fieri potētia diuitiarum, non ſacerdotij dignitate. Eiuſdem meriti (inquit) eſt epiſcopus Romæ & Eugubij &c. Plane ergo patet, Eccium his laruis aliud non quæſiſſe, quam ut illuderet ſimpliciū & rudium animabus, & ſancto Hierony. imponeret ſuas impias deprauationes, dum ea allegat, quæ maxime cōtra eum pugnant. Sed neq; quid uelit poſſum diuinare, quando dicit, non eſt altera urbis Romæ, altera totius orbis eccleſia. Hieronymi ſentētia clara eſt, orbē eſſe maiorem urbe, ſicut ibi dicit, ergo id ſentire in Rhoma quod in toto orbe, cum ſit una eccleſia, nec Rhoma diuiſa ab uniuerſali eccleſia. Eccius autē puluerulentas grāmatiſtarū ſcholas faſtidiens, ſuasq; dialecticas ſequēs, hoc uult, Non eſt altera Romæ, altera totius orbis eccleſia, ergo papa eſt uicarius Chriſti, & princeps epiſcoporū (nam hanc ſuſcepit probandā.) Et conſequentia eſt clara, ſi modo inſanire licet, & phrenetico capite ſyllogyſare. Aut forte hoc uoluit, non eſt eccleſia dicenda, quæ non eſt ſub Rhomana eccleſia. uerum hæc Eccius, non Hiero. dicit, imo Hieronymus contrarium dicit, uide epiſtolam.

Hiero. citat Eccius, ubi cōtra ipſum maxime facit.

Eccius inter apoſtolatum & regimē diſtinguit.

Pulueruletas ſcholas Ecc. contēnens ineptiſſime colligit.

Quid ergo mirum, ſi ſophiſtæ eiuſmodi ſcriptorum diſcerptores prorſus nec ſua nec aliena intelligant, cum quicquid apprehenderint, ſuis afforment ſomnijs, & contaminent ludibrijs?

Sophiſtæ diſcerpūt autores.

Eundem Hieronymū ad Damaſum quoq; citat, ſed nomine tenus facturus lectori ſimplici ſuſpitionem de re, quæ in Hieronymo non habetur. Nam id Eccius quærit ſolum, ut qua poteſtate, lectorem ſubuertat potius quam erudiat. Hierony. ibi cum piſcatoris ſucceſſore loqui ſe dicit, & Ro. eccleſiā cōmēdat, quod nunquam ſit hæretica prauitate cōtaminata, ſitq; docēte Chriſto ſupra petrā ædificata,

Lectorē ſubuertere ſtudet Eccius.

ædificata, his dictis Hiero. uerissimis, Eccius addit aduerbiũ, tãtum: quaſi hæc ſoli Ro. eccleſiæ conueniant, quando Chriſtus totam eccleſiã ſuã (quæ nõ eſt ſola Rhomana) ſuper petram ædificaturum ſe promittat. Verum quid Eccio cum Chriſto?

Ambroſium ex decretis citat.

Octauo, Ambroſius adducit ex decretis, nã non uacat legere originalia, nõ habent hæreditatẽ Petri, qui fidem Petri non habent. Obſecro, quis hæc unꝗ negauit? An eſt altera fides Petri & Pauli & omniũ apoſtolorũ? aut altera fides Rhomanæ eccleſiæ & totius orbis? habet totus mundus fidẽ Petri & Rhomanæ eccleſiæ, imo, quod Eccius miretur, Rhomana eccleſia habet fidẽ meã.

Fidẽ Petri totus orbis habet.

Quid ergo? habet fidem Petri, ergo Petrus eſt dominus omniũ, iuxta noui huius dialectici regulas, ſed & prophetæ in ueteri teſtamento habuerunt fidem Petri, ſicut Paulus dicit. j. Corinth. x. Eandem eſcam manducauerũt, ergo fuerunt ſub poteſtate Petri, Aut Eccio magiſtro hæretici fuerunt.

Iam ſi habere fidem Petri, eſt ſub Petro eſſe, quam fidem habet Petrus ipſe? aut ſub quo Petro erit ipſe? Ita ſi habere fidem Rho. eccleſiæ eſt ſub Rhomana eccleſia eſſe, ſub qua eccleſia eſt ipſa? an ſub ſeipſa, quia habet ſuam fidem?

Credo te lector iam diu ſaturum eſſe inſulſiſſimarũ iſtarum næniarũ Eccij, quas uides, quas ſola grãmatica potuiſſet Eccio diluere, quam ridet dici utilẽ ad ſacram ſcripturam magis ꝙ ſua ſordida phantaſmata.

Fidẽ Rho. eccleſiæ ſequit Ambroſius.

Eundem iterũ allegat, Typum Rho. eccleſiæ in omnibus ſequimur, & nos ſane quantum ad fidem attinet. In alijs Ambroſius non ſequebatur. Nam ſabbato nõ ieiunabat cum Rho. eccleſia, & habet illa eadẽ eccleſia Mediolanen. uſq; in diem hodiernum alium typum in ritibus, quã eccleſia Romana. Nihil ergo eſt fumus iſte Eccianæ loquacitatis. Sequimur typum Rho. eccleſiæ, ergo Rho. eccleſia eſt ſuper omnes eccleſias. Sufficit ꝙ Eccio iſta probẽtur, qui nec dignus eſt melioribus duci rationibus, quia ſponte errorem ſequitur.

Principatus apſicæ eccſiæ ſemꝑ uiguit in Ro. eccſia.

Nono, iterũ Aug. in Rho. eccleſia ſemper apoſtolicæ cathedræ uiguit principatus Manhu? Ecci, Aug. eccleſiam Rhomanã habere dicit principatũ apoſtolicæ cathedræ, qui & alibi, ut lib. ij. c. viij. de doct. Chriſt. eccleſias apſicas cęteris ſolet præferre. Eccius uero de ſuo addens, principatum apoſtolicæ cathedræ, intelligit principatum uniuerſalis eccleſiæ, per cathedram, eccleſiam, per apoſtolicam, catholicam accipiens, nimirum beneficio grãmaticæ contẽptæ.

Notariorum uulgus ꝓ Eccio, patrũ uero ꝓ Luthero, & ferme concilia.

Poſt hæc dicit ſe omittere decreta, & bene facit, quia ſunt contraria ſibijpſis. Nam ea quæ a ſordidis notarijs ſunt conſarcinata, definiunt pro Eccio: Quæ autem a doctis pontificibus, ut Pelagio, Gregorio, ſtatuunt pro me, ut oſtendi in reſolutione mea nouiſſima.

Sed & conciliorum nomina recitat, quia nihil in ijs pro ſua ſententia ſtatutũ eſt, excepto Conſtantienſi; quod tamen hic tacet, quia nouit & ipſum eſſe dubium, immo contra ſe. Ego pro me habeo Nicenũ & Aphricanũ, imo ſex prima & celeberrima, ut in diſputatione Lipſica uidebitur. Nihil ergo quærit Eccius nominũ iſtorum cumulo, ꝙ ut lectores idiotas & ignaros ſtupefaciat & illudat.

Cætera quæ ad hanc materiam pertinent, uide lector in reſolutione (ut dixi) nouiſſima & diſputatis Lipſiæ.

ARTICVLVS QVARTVS.

Iure diuino nullus caſus reſeruatus.

Canones dixit inſtitutos propter auaritiam ſummi Pontificis, & aliorum pontificũ, quia nullus eſſet caſus reſeruatus iure diuino.

Hunc

Hunc erroneum probaturus Eccius, multa conſarcinauit ex decretis. Nam
apud Eccium ius diuinum in decretis humanis reſidet, quod apud nos in ſacra
ſcriptura regnat: ideo quicquid ibi blaterat, omitto. Optime ſcio nō eſſe præ/
cepta apſtca & ſtatuta maiorum contemnenda. Sed hoc quærit, an iure diuino
ſit ullus caſus reſeruatus, hoc Eccius nunꝗ probabit. Quia ſupra probatū eſt:
Epiſcopos omnes eſſe æquales iure diuino, quare nullus poterit caſum alteri
excipere iure diuino, immo nec epiſcopus plebano. Vnde Cyprianus epiſt. iiij
li. j. reprehendit eos, qui alibi circūcurſant ꝗ in eccleſia ſua, ubi peccauerūt, di.
Cum ſtatutum ſit ab omnibus nobis, & æquum ſit pariter & iuſtum, ut uniuſ/
cuiuſqꝫ cauſa illic audiat, ubi eſt crimen admiſſum, & ſingulis paſtoribus por
tio gregis ſit aſſcripta, quam regat unuſquiſqꝫ & gubernet, oportet utiqꝫ eos,
quibus præſumus, nō circūcurſare, nec epiſcoporū cohærentem concordiam
ſua ſubdola & fallaci temeritate collidere, ſed agere illic cauſam ſuam, ubi & ac
cuſatores habere, & teſtes ſui criminis poſſint. Hæc ille. Vides unicuiqꝫ paſtori
portionem gregis aſſcriptam. At nunc unus grex quatuor, immo centum pa/
ſtores uel depaſtores habet. Vides nullum caſum reſeruatum, ſed in ſua eccle/
ſia quemqꝫ debere pœnitere. Si hoc eſt contra ius diuinum, Cyprianus eſt hæ/
reticus in hoc dogmate, quod & Nicenum conciliū conſtituit.

Crimina ab ep̄o loci excutienda docet Cyprianus.

Nec eſt quod garrit Eccius, diſciplinam Chriſtianam euerti hac ſententia.
Cur Cyprianus eam & Nicenum concilium nō euertūt? immo per Ro. curiā
& caſuum reſeruationem diſciplina euertitur. Si ſeruaret hoc Cypriani & con
cilij Niceni decretum, nimis impunita eſſet peccandi hodie licentia. Plebani
nullam habent poteſtatem, paulo maiorem epiſcopi, totam Ro. curia. At illic
nemo diſciplinatur, ſed pro pecunijs oīa peccata uenduntur, ubi eſt urbs me
ris indulgentijs, id eſt diſciplinæ euerſionibus plena, uſqꝫ ad clamorē in cœlū.

Reſeruatio caſuū & curia Ro. euertūt diſciplinā Chriſtianam

Miror autē ꝙ Eccius priorē partem articuli præterijt, an uerū credat neſcio,
canones inſtitutos ꝓpter auaritiā. Hoc enim fratres iſti diſcipuli Ecciani addi/
derunt. Vere enim obſeruant nō ſuam profeſſionem, nec ſeipſos, ſed alios tan
tum, ut detrahant & criminentur.

Canones nō ſūt ꝓpē auaritiā inſtituti ſed ſeruiunt auaritiæ, & laquei ſunt animarum.

Dictum eſt autē, canones hodie & reſeruationes caſuum prorſus nihil eſſe,
niſi laqueos auaritiæ, nō ſuo uitio, ſed Romanenſium tyrannorum. Impuden
tiſſima eñ auaritia eſt Ro. curiæ, ſi dederis pecuniā, canones & omnia uenalia
habes: ſi nō, caſus eſt reſeruatus, etiā ſi promptus ſis omnibus canonibus ſatiſ/
facere, & omnem diſciplinam Chriſtianam ferre. Hi ſunt ergo caſus reſeruati,
hi canones, qui euertunt diſciplinā Chriſtianā, & ſeruiunt auaritiæ.

Poſt hæc recitat egregius dominus doctor iuris & theologiæ & dialecticæ
magiſter, articulos Cōſtātiæ damnatos, aſſerēs eos plenos erroris, ſcilicet hos.

Papa nō eſt immediatus uicarius Chriſti & apoſtolorū.
Decretales epiſtolæ ſunt apocryphæ.
Nō eſt de neceſſitate ſalutis, credere Romanā eccleſiā eſſe ſup alias
Petrus non eſt nec fuit caput eccleſiæ ſanctæ catholicæ.
Nullus ſine reuelatione aſſereret rationabiliter de ſe, uel de alio,
quod eſſet caput eccleſiæ particularis ſanctæ, uel Ro. pontifex
caput Romanæ eccleſiæ.
Obedientia eccleſiaſtica, eſt obedientia ſecūdum adinuentionem
ſacerdotum ecclīæ, preter expreſſam autoritatē ſacræ ſcripturæ.

Articuli Icō cilio Cōſtañ. reprobati.

Gg Hos

Hos Eccius omnes erroris plenos uocat, tanꝙ dominus ſuper concilium & eccleſiam ſanctam, cum concilium nõ omnes erroneos iudicarit, quod ego ex uerbis ipſius concilij probabo, & probaui Lipſiæ.

Greg. ait. Petro cõmiſsã plenitudinẽ pctãis, ſed alias ferme contrariũ habet.

IN FINE DICIT, Petro cõmiſſam plenitudinem poteſtatis quã habet ſuus ſucceſſor, alij uocati in partem ſollicitudinis, ſicut dicit ſanctus & humillimus Greg. Reſpondeo, ergo eſt iure diuino potens, tenet conſequentia ab autoritate Greg. cuius uerbum apud Eccium eſt ius diuinum, ꝙ craſſa aũt aſtutia diſſimulat Eccius quod Greg. idem quod hic ſemel dicit, decies ferme alijs locis cõtrarium dicit. Iuſtum ne eſt, ut Eccio credamus, unum locum ambiguum Grego. adducenti, & decem alios locos certiſſimos eiuſdẽ negemus? de quibus in reſolutione mea, quanto rectius hic unus locus, præter intentionem dictus ad decem alios locos exponetur, ꝙ quod Eccianis ſomnijs obtemperemus. Dicit Grego. in epiſtolis, primatum fuiſſe a ſynodo Calcedonenſi oblatum Ro. pontificibus, & tamen a nullo aſſumptum: ſi fuit iure diuino primatus, utriq; impie egerunt, illi quod obtulerunt, quod non erat eorum offerre, ſed reddere, hi quod non aſſumpſerũt. Ius enim diuinum etiam per mortem aſſumi debet, & nulla cauſa relinqui. Sed (ut dixi) Eccius, q̃ in lucidis ſcholis uerſatur, alia curat, ꝙ ut grammaticã diſcat, ideo ignoſcendum inſciuę eius quod neq; quid ſit, neq; quõ ſeruandũ ſit ius diuinũ, nouerit.

Ius diuinum nemo debet recuſare.

ARTICVLVS QVINTVS ET SEXTVS.

Nulla dixit eſſe conſilia euangelica, ſed omnia quæ in euangelio ſunt, dixit eſſe præcepta.

Dixit etiam, quod deus exigeret ſummam perfectionem a quolibet Chriſtiano, & obſeruantiã totius euangelii.

Fratres, qui ex me audierant non eſſe hunc articulum ab ullo dictum, nihilo ſecius effinxerũt, ſaltẽ priorẽ partẽ. Verũ Eccio eram ignoturus, quod alieno mendacio fuiſſet ſeductus, niſi uiderẽ ſuis nænijs ſeſe oſtẽdere ignarũ tam præceptorũ ꝙ conſiliorũ. Ponam ergo articulũ integrum, ſic dictum eſt.

Cõſilia ſunt infra pcepta. Cõſilia ſũme adimpliã, nõ dũ adimplet præcepta.

CONSILIA euangelica non ſunt ſupra, ſed infra præcepta; hoc eſt, conſilia ſunt quædam uiæ & compendia facilius & felicius implendi mandati dei, ideo etiam ſeruatis conſilijs nondũ impletũ eſt præceptum dei. Nam Ro. vij. Apoſtolus dicit ſe ſeruire legi peccati, & habere peccatum in carne ſua (quod utiq; eſt contra præceptum dei) & tamen uiuebat in ſummo gradu conſiliorũ. Non ergo diſtinctio eſt inter conſilium & præceptum, quod conſilium pluſꝙ præceptum ſit; ſic enim errant & nugantur Theologi, ſed ꝙ ſunt media cõmodiora ad præceptum: facilius enĩ continet, qui uiduus aut uirgo eſt ſeparatus a ſexu, ꝙ copulatus cũ ſexu, qui cõcupiſcentiæ aliquid cedit.

Proinde quæ Eccius ex Apoſtolo adducit, qui loquebatur ſapientiam inter perfectos, neq; quid ibi apoſtolus per ſapiẽtiam, neq; quid per perfectos intelligat, nouit. Idem ſapit de ſtatu perfectionis, & ſatis ridicule argutatur, quod omnes oporteret fieri monachos & uirgines, ſi ad perfectionem ſummam teneremur, quaſi monachos & uirgines ꝑfectos faciat ſtatus perfectionis, id eſt, uocabulum perfectionis.

Quæram ergo ab Eccio, cui ſit datum præceptum illud: Non concupiſces? an uirginibus

an uirginibus tantum? Si omnibus hominibus, ergo omnes obligant̃ ad ſummam perfectionem: quia non concupiſcere eſt ſumma caſtitas, quã nec apſtus Paulus ſe habere dixit: ſed nec uirgines eam habent, & tamen omnibus præcipitur in cõmuni decalogo. Quid hic faciet? an coniugiũ tollet de medio, quod ſine concupiſcentia ſtare non poteſt? at concupiſcentia eſt contra præceptum dei. Bulla theologus. Audi ergo, deus requirit ab omnibus non concupiſcere, ad quod proxime accedunt uidui & uirgines, nullus autem attingit, omnibus autem ignoſcit, propter gemitum, quo dolent ſeſe non poſſe attingere, & dicunt: Quis liberabit me de morte corporis huius? Vbi es ergo Ecci, qui propoſitiones iſtas temerarias & ſeductiuas auſus es aſſerere? uides ne te nõ adeo ſaltem profeciſſe, ut unum præceptũ decalogi intelligas?

Nõ concupiſces, omnibus p̃cepit deus, at nemo attigit, ut ſic oĩbus ignoſcat

ARTICVLVS SEPTIMVS.

Confeſſionem ſacramentalem dixit non eſſe de iure diuino, ſed ex inſtitutione Innocentii tertii.

Hunc Eccius eximius noſter errorem Græcorum uocat, & Hebræorum, & probat per Aug. Ambro. Orige. Petrũ Alexan. Obſecro te ſi petat gentilis ius diuinum, & tu ei hominũ uerba reddas, inſanum ne te, an ſanũ iudicabit? Tot annis Eccius theologus eſt, & orbem fatigare promptus eſt, necdum ſcit quid ſit ius diuinum. Cyprianum miror quod omiſerit, qui omnium fortiſſime exomologeſin aſſerit, ſed eius cõpilator grammaticã contemnẽs, forte exomologeſin græcam, nõ intellexit latinam confeſſionẽ ſignificare.

Dico ergo, Cõfeſſio illa quæ nũc agitur occulte in aurem, nullo poteſt iure diuino probari, nec ita fiebat primitus. Sed publica illa, quã Christus Matth. xviij. docet: Si peccauerit frater tuus. Et Paulus, aduerſus presbyterũ accuſationem &c. Tunc eñ teſtibus & accuſatoribus crimina examinabantur, ſicut ſupra ex Cypriano adduxi, donec cõfiteretur conuictus. hæc inquã confeſſio eſt iuris diuini, ab apoſtolis & ſequentibus ſeruata, de qua ſcribũt patres p̱ Ecciũ nihil intelligentẽ, inducti. Non tamẽ damno iſtam occultam, niſi quod doleo ipſam eſſe in carnificinam quandã redactam, ut cogantur homines cõfiteri, & ſcrupulos facere de ijs, in quibus nullũ eſt peccatũ, aut ueniale tantum.

Cõfeſſio auricularia non eſt de iure diuino.

De cõfeſſiõe euangelica ſcribunt patres.

Iam uideamus Schotiſtam noſtrũ, quomodo iure diuino probet cõfeſſionẽ, Ioan. ulti. Quorũ remiſeritis peccata &c. ibi (inquit) Christus poſuit apſos & ſucceſſores eorũ iudices, abſoluẽdo & ligãdo. Modo iudex nõ põt p̱nunciare niſi cauſa cognita, quod fit p̱ cõfeſſionẽ. uide ut reptat languens iſte ſophiſta.

Cuius fabula eſt hæc: Nullum peccatum remitti, niſi cõfeſſione publicetur, cum uero nullus hominũ noſſe poſſit omnia peccata, fiet ut ad impoſſibile obligetur. Nam hinc uenerunt torturæ iſtæ cõſcientiarũ, quod diſcuſſionibus & diligentiæ adhibitionibus confitendi nullus ſit finis, inde confeſſionalia cum nepotibus, filiabus, ſpeciebus, generibus peccatorũ, ut ipſorum etiã memoria magis ſit laborandũ, cũ ſola cõſcientia in hac cauſa eſſet conſulenda.

Nullus finis cõfitendi, ex errore ſophiſtarum.

Christus nõ dixit: Quorum uos non remiſeritis, nõ erunt remiſſa, & quorũ non tenueritis, non erunt retenta. Plura remittit & retinet deus, quæ ſacerdos nec retinere, nec remittere poteſt, licet quæ remiſerit, remiſſa ſunt. Non ſequit̃ Ego ignoſco tibi omnia, quæ mihi male feciſti, ideo deus omnia tibi remiſit. Ita nõ ſequitur: Eccleſia remiſit tibi quæ cõfiteris, ergo omnia remiſſa ſunt. ſed reliquum eſt illud: Delicta quis intelligit? & illud Iob: Verebar omnia opera

Pc̃ã multa remittit deus ſine ſacerdote.

Cõfeſſio indiget refor/ mationem.

mea. Non eſt in eccleſia negocium, quod æque ut iſtud confeſſionis & pœni/
tentiæ, indigeat reformatione, Nam hic omnes leges, quæſtus, uis, tyrannis, er
ror, pericula, & infinita mala omnium animarum, & totius eccleſię graſſantur
pleno impetu, quod pontifices parum curant, & ſophiſtis animasq; tortoribus
relinquũt. Quod interim cũ inſcitia Eccij tranſeat in tempus ſuum,

ARTICVLVS OCTAVVS.

Canones dixit docere auaritiam, ſuperbiam, luxuriam.

Clarum eſt fratres iſtos eſſe mendaces, quis enim ita inſaniat, ut hæc dicat?
Niſi forte iſta fuerit diſputatio, quod lex eſt uirtus peccati, & per legem pecca
tum augetur; atq; ſic fratres uerbum docere, poſuerũt pro cauſam eſſe. Nã hoc
uerum eſt, ꝙ multiplicatis legibus multiplicanť peccata, ideo infeliciſſimũ ge/
nus adminiſtrandi eſt, legibus multiplicatis, eccleſiã Chriſti liberrimã onera/

Leges pontificiæ ultima perſecutio eccleſiæ ſunt.

re. Neq; enĩ Ro. curia alia re magis nocuit eccleſiæ Chriſti, ꝗ multitudine &
uarietate legum ſuarum; quæ mihi uidentur eſſe nouiſſima, & omnium maxi/
ma perſecutio, ut in qua tot irretitæ cõſcientię pereant irrecuperabiliter, ut tur/
piſſimum quæſtum ſileam, qui legibus iſtis alitur.

ARTICVLVS NONVS.

Hominem dixit non habere liberum arbitrium.

In utraq; parte contradictionis cupit Eccius diſcipulos.

Hunc hæreſim Manichęorum uocat Eccius. Ego autem inuidiam Eccianã
toto corde deteſtor, quæ tantum candoris non habet, ut permittat eum pure &
aperte docere ueritatem, etiam ſi eam noſcat, ſed in uolucris gaudet, delectatus
quod alij in errore maneant, ut diſcipulos habeat in utraq; parte contradictio/
nis. Væ tibi gloria maledicta, & maledicat tibi omnis creatura.

Eccius de libero arb. a Lutherio nõ diſſentit.

Scito ergo lector & certus eſto; Eccium nihil prorſus in hac re diſſentire mi/
hi, niſi ad meram uocem & ſpeciẽ. Quod ut noſcas, aduerte. Eccius Lipſiæ cõ/
ceſſit, lib. arbi. ante gratiã non ualere, niſi ad peccandum, ergo nõ ualet ad bo/
num, ſed tantũ ad malum, ubi ergo libertas eius? Nam omĩs homo ſaltẽ rudis,
audiens liberum arbitrium, intelligit ipſum æque poſſe in bonum & in malũ
prorſus non cogitãs quod ſolum poſſit in malum, inde procedit in fiducia ſui
præſumens poſſe ſe ad deum ex ſuis uiribus conuerti.

Liberũ arbitriũ per gratiã reſtituitur.

Hæc eſſe impia Eccius bene nouit, nec tamen fratres erudit, ſed eorum erro/
ri impijſſime cooperatur. Dico ergo, quod homo habet liberum arbitrium
non quia ſit modo, quale fuit in paradiſo (de quo loquitur Eccle. xv. per Ecciũ
inductus) ſed quia fuit liberum, & poteſt fieri per gratiam iterum liberum, alio/
quin uere eſt ſeruum arbitrium. Non ergo liberum arbitrium tam a facto eſſe
ꝗ a debito eſſe dicitur. Vnde Augu. lib. ij. contra Iul. uocat ipſum ſeruũ arbi/
triũ, & Chriſtus; Qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Et iterum. Nemo poteſt

Arbitriũ eſt ceu ciuitas deuaſtata.

accipere quicꝗ, niſi ei datum fuerit. Ioan. iij. Sicut ergo ciuitas uaſtata, uel col
lapſa domus, habet quidem nomẽ & titulum, quem prius habuit, & poſterius
habebit, nõ tamen idem poteſt quod prius, ita liberum arbitrium. Quid autẽ
cum indoctiſſimis fratribus agam? Eccius reſpondeat, ſi liberum arbitrium eſt
liberum, cur in poteſtate Pauli nõ fuit, Ro. vij. facere quod uolebat? Cur ſeruit
peccato, quod odiebat? Ecce in gratia apoſtolus captiuũ ſe dicit in lege pecca/
ti, & tu homini peccatori tribuis liberum arbitrium? Sed iterum, ſi liberum eſt
arbitrium, cur oramus, ſanctificetur nomen tuum, fiat uoluntas tua? An ut fa/
cilius poſſimus, ſicut Pelagiani dixerũt? Si oramus, impoſſibile eſt quod ora/

mus, ac

mus, ac per hoc nullo pacto in libertate noſtra. Quid moror? Augu. dicit contemnendos eſſe, qui ex malícia reſiſtunt ueritati: docendos, qui ex ignorantia. Eccius autem hæc non ignorat, ut dixi. Quando ergo ſancti patres liberũ arbitrium defendũt, capacitatẽ libertatis eius prędicãt, quod ſcilicet uerti poteſt ad bonũ per gratiã dei, & fieri reuera liberum, ad quod creatum eſt.

Arbitriũ eſt liberũ, id eſt, uerti poteſt i libertatem.

ARTICVLVS DECIMVS.

Multos canones cõtrarios ſacrę ſcripturę, eáq; extorte exponẽtes.

Hunc iniurioſum in ſummos põtifices dicit Eccius, & erroneum, & nomine meo interſerto, reprehendit me quod in actis Auguſtenſibus idem ſcripſerim, & iniquiſſime ibi iudicarim. Deinde cõfutaturus acta mea, & defenſurus canones, dicit B. Cyprianum expoſuiſſe illud: Tu es Petrus &c. quo modo Pelagius exponit diſt. xxj. Similiter & B. Augu. Hierony. Ambro. Bernar. Bedã gloſ. ordi. omnes per Petrum expoſuiſſe petram: de his quidem ſuperius ſatis eſt dictum arti. ij. & iij. quod maior pars ſanctorum Petrum geſſiſſe perſonam apoſtolorũ & eccleſiæ dicit, & abuſiue Petrum intelligi per petram. Nec uerba euangelij poſſe per conſequentiam pati hãc expoſitionem, quod abſurdum ſit, Petrum ædificari ſuper ſeipſum; ideo eos potiſſimũ patres eſſe ſequendos, qui principalem & proprium ſenſum euangelij ſequuntur, ut Auguſtinum Hieronymum, Bedam, Originem. Recte ergo dixi Pelagium uiolẽter exponere euangeliũ, non quia per Petrum petram intelligit, quod hic Eccius peregrina ſectatus cauſatur, ſed quod perſonã Petri ibi non pro apoſtolorũ perſona intelligit. hoc enim tunc agebam, nõ an Petrus eſſet petra. Deinde quod ꝑ petram ſibi poteſtatem ſuper totam eccleſiam uendicarit, quod uerba euangelij nõ patiunt, iſta debuit Eccius cõfutare, & nõ illic ignẽ extinguere, ubi nullus ardet. Niſi quod (ut dixi) Eccio multa dicere fuit ꝓpoſitũ, q̃ apte autẽ & recte, ſtupidis lectoribus ſciebat nõ eſſe neceſſariũ. Qui eñ uulgi iudicium & famam aucupatur, etiã ſi delyret (modo ſit copioſus) facile obtinebit.

Patres aliqñ abutunt ſcriptura in laudem Petri.

Qui ꝓprium ſenſũ tradũt ſequendi.

Eccius nihil ad ſcopum.

Similiter & illud q̃ theologice confutat, quod decretalis, quæ habet uerbũ Pauli, Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat, dicit me potius gloſſam q̃ textum (ut qui ſit Aug. & Pauli) improbaſſe. Ridiculũ caput: quaſi textum improbarim, quando Pelagium improbaui in præcedenti puncto, ac non potius abuſum textus & extortam expoſitionem. Nunquid eñ toto hoc negocio textus improbo, quando deprauationes impias Eccij ꝑſequor? Ita hic non fuit propoſitũ meum textum improbare, ſed quod pontifices hunc textũ male traherẽt ad ſuum ſacerdotiũ, & leges ſuas, ut cuilibet patet legenti. Nam alias non poteſt dari cauſa, cur in eo loco de conſtitutionibus hunc textũ Pauli adduxerint, niſi pro legibus ſuis, ſicut gloſſa dicit. Eccius iuris doctor eſt, & neſcit ex titulo intelligere ſcopum legis in eodem poſitæ. An eſt iuris ſorbilis forte doctor magis q̃ intelligibilis.

Tranſlato ſacerdotio legis trãſlatio. perperã uſurpant decretales.

Eccius iuris doctor.

ARTICVLVS VNDECIMVS.

Quod plus ſit credendũ ſimplici laico ſcripturam alleganti, q̃ Papæ, uel concilio, ſcripturam non alleganti.

Hãc Eccius (licet Gerſon fortiter ei reſiſteret) dicit procacem tum promotiuam hæreſis, augmentatiuam pertinaciæ, generatiuam ſingularitatis, inobedientiæ & rebellionis, contra ſum. Pont. & ſacra concilia, & ſic ſimilia pulchræ latinitatis ornamenta ex grammatica contempta.

Scripturæ ſanctæ credẽdũ pluſq̃ concilijs & papæ.

Tu uero lector hic Eccium obſerua (ut Ecciano more inſultem) an nõ intus & extra, a planta pedis ad uerticem uſq; perfuſus totus ſit hæreticiſſima prauitate, una cum ſuis diſcipſis fratribus. Quid putas boni ſentit, qui ſcripturę ſanctæ non credendum aſſerit? Quis unq̃ auditus eſt hæreticus, qui uerbo dei non credendum docere præſumpſiſſet? Sic debent cadere, qui fraterna inuidentia, & adulandi furore perditi, non niſi perniciem & eccleſiæ & ueritati pro maledicta gloria ſua quærũt. Quid hic faciet? ſcriptura ſancta eſt uerbum dei, quod ſi aſina diceret, audiendum eſt, etiam præ omnibus angelis, ſi uerbum dei non haberent, nedum præ papa & concilio ſine uerbo dei agentibus. O furor, uerbo dei non credendum, ſed humanis uerbis, docet Eccius d. s. theologiæ (id eſt uerborum dei) docent idem ſui diſcipuli, uiperæ uiperina genimina. I nunc Ecci & doceto, quod audire uerbum dei, & credere ſcripturã ſanctam allegan ti ſit promotiuũ hæreſis, generatiuum ſingularitatis, inobedientiæ & rebellionis. Obſecro ubi nunc eſt zelus Ro. curiæ, ubi principes, ubi pontifices, hæc monſtra ferre poteſtis? Ego tot patior hoſtes ꝓpter hominũ opiniones neglectas, hic gloriã habet hoſtis uerbi dei, abnegator ſcripturæ ſanctæ.

ARTICVLVS DVODECIMVS.

Dixit non eſſe neceſſaria bona opera.

Hanc hęreticam pronunciat Eccius, & bene probat, ſed nonne ſuam prodit maliciam & inuidiam? cũ ſciat me ita non ſapere, & tamẽ a malignis fratribus hanc libenter acceptans, oſtendit ſe malle, ut tam inſigniter errarẽ, quo liceret ei contra me gloriari, q̃ ut uera ſaperem, q̃ pulchra fuiſſet modeſtia Ecciana, ſi iſtis fratribus reſtitiſſet, dicẽs: Falſum uos dicitis, Martini ſcripta legi, nõ ita ſapit, ſed iuxta Bernã. Hoc pro Eccio. Cæterũ huius ꝓpoſitiõis originem puto eſſe, q̃d ſæpius docui, bona opa, q̃ extra gratiã fiũt, nihil eſſe. Deinde ſoli fidei ſine opibus legis, iuxta Paulum, tribui iuſtitiã. Tum fratres illi neq; quid opa legis, neq; quid opera bona ſignificent docti, pro operibus legis, quæ neceſſaria non ſunt, immo noxia ſunt, poſuerunt opera bona. Nam quid de lege aut operibus legis ſcirẽt, q̃bus ꝓfeſſio eſt nihil uelle diſcere, nihil ſcire, ſed uiſiões capitis ſui pro pugillo hordei & fragmine panis (ut Ezechielis uerbis dicam) miſerrimo populo inculcare? Stat ergo ſententia.

Bona opera extra gratiã nihil ſunt.

Non ſunt neceſſaria, immo ſunt noxia opera legis cuiuſcunq;. Sed neceſſaria ſunt & ſalubria, opera bona quæcunq;.

Opera bona ſunt ſalubria & neceſſaria

ARTICVLVS XIII.

Deum præcepiſſe homini impoſſibilia.

Hic multas conuehens autoritates ſcripturæ, in quibus iugum Chriſti lene, Matth. xj. Mandata non grauia. j. Ioan. v. Quæ, diſpeream, niſi ſimulet, aut penitus ignoret q̃d uelint. Dixi ſupra, Eccium mecum ſentire, quod lib. arb. ſine gratia non ualet, niſi ad peccandum. Obſecro quæ tandem eſt tabes tantа inuidiæ, hanc noſtræ miſeriæ & impotentiæ ſcientiam abſcõdere a fratribus noſtris? Si non ualet niſi peccare homo, quomodo nõ ſunt impoſſibilia ei oĩa mandata dei? Pereat iſta maledicta ſophiſtarũ ſimulatio, & diſſimulatio, quæ aliud nihil facit, q̃ quod aliud hic, aliud ibi dicit, ad ſeducenda corda ſimpliciũ. Dico ergo, mandata dei etiam leuiſſima & minima, ſunt homini impoſſibilia per ſeipſum: Sed cum gratia dei ſunt facillima, ut apſus: Poſſum omnia in eo, qui me confortat. Qui alibi dicit: Non ſumus ſufficientes aliquid cogitare ex

Pręcepta dei impoſſibilia homini cum gratia facillima.

nobis

nobis, tanꝙ ex nobis. Cur enim oramus, uolũtas tua fiat, ſi ſunt poſſibilia nobis? Recte ergo dicit Hiero. anathema eſſe, qui dixerit impoſſibilia eſſe mãdata dei, ſed non negauit nobis eſſe impoſſibilia, deo omnia ſunt poſſibilia, nobis nihil eſt poſſibile. Sicut dicit Pſal. cxxxviij. Nec ſermo eſt in lingua, quanto minus opus eſt in manu mea.

Hanc elucidationem potuit Eccius dare, ſed noluit, ne non haberet quod in me criminaretur. Plus eum delectat, inuidiam mihi mouere, ꝙ proximos ueritatem docere. Malletq́ꝫ omnes homines in errore perire, ꝙ tabidam ſuam inuidiam non explere. Tranſeo illud Deuter. xxx. Non eſt trans mare &c. quod tanta inſcitia tractat, ut inſanire uerius uideatur, ꝙ loqui. Suo hęc tempori.

ARTICVLVS XIIII

Chriſtus nihil ſibi meruit, ſed tantum nobis.

An Chriſtus ſibi meruerit incertum.

Oĩa nobis meruit.

De hac propoſitiõe ipſe adhuc dubito, quia omnia erant Chriſti ab inſtanti primo ſuę conceptionis, ideo meritũ hic æquiuoce accipi oportet. Sed nec ſcio an unquã hunc dixerim. Hoc ſcio, quod quicqd Chriſtus fecit & obtinuit, nobis fecit & obtinuit, ad implendam uolũtatem patris, nihil enim ſibi quæſiuit. Et hoc ſenſu, ſi ab aliquo meorum auditorum dictum eſt, recte dictum eſt. Nã id me in populum concionatum eſſe certus ſum. Eſt ergo ſenſus, Chriſtus merendo non ſibi, ſed nobis ſeruiuit, ſicut dicit Eſa. liij. Seruire me feciſti in peccatis tuis. Verum hæc propoſitio ideo offendit fratres ruditatis, quod ipſi populum ſoleant ſeducere, & ad magna merita cumulanda exhortari, maxime operibus a ſe doctis & electis, quo faciunt, ut homines aſſueſcant quærere quæ ſua ſunt in deo, & propter merum cõmodum deo ſeruire. Cum ad exemplũ Chriſti, qui propter nullũ ſuum lucrũ aut meritum, ſed propter ſolam uoluntatem dei, ad noſtram ſalutem omnia fecit: & nos non propter ullũ cõmodũ debeamus deo ſeruire, nec cogitare ꝙ magna mereamur, ſed ꝙ bene uolũtati dei placeamus. Hanc ſanam doctrinam iſti inſani fratres & pſeudoprophetæ non intelligentes, mũdum replent erroribus, & infernũ damnatis animabus, dum hominibus magis inculcant meritorum uocabula, ꝙ diuinæ uolũtatis memoriam. Quod Chriſtũ non ſibi meruiſſe dixi, qui nec quid mereri ſit, unꝙ cognouerunt, neq́ꝫ cognoſcere poſſunt. Mereri enim non eſt animo merendi bona facere (ita enim ſolent iſti mentium deceptores, populum Chriſti illudere) ſed ſimplici corde, nullo meriti aut pręmij reſpectu, ſolo gratuito affectu, gratis diuinę uoluntati obtemperare. Charitas enim non quærit quæ ſua ſunt, merita uero & præmia, ſua ſponte, ſine noſtro ſtudio ſequuntur ad obedientiam diuinę uoluntatis.

Merita inculcare peſſimã ſeductio.

Mereri ẽ gratuito affectu uolũtati diuinæ obtẽperare

ARTICVLVS XV.

Boemos eſſe meliores Chriſtianos nobis.

Boemi meliores nobis.

Hunc Eccius fortiuum hæreſis, derogantem ſacro concilio Conſtantieñ. dicit. Nihil habet pannoſus hic & penurioſus Theologiſta, quod iactet, ꝙ concilium Conſtantienſe: quod alias ſatis dixi & erraſſe, & multa non pro hæreticis, nec erroneis ſtatuiſſe, quæ Eccius hæretica & erronea, de proprio cerebro, pro ſua temeritate ſtatuit.

Nihil habet Eccius, pter Conciliũ Cõſtantieñ.

Apoſtolus hic audiendus eſt, Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum? ſuo domino ſtat aut cadit.

IN FINE articulum de canonizatione ſanctorũ non ſatis expreſſit, ideo nihil poſſum adhuc dicere, niſi quod dicit ipſum eſſe ſcandaloſum, & derogatiuum papalis poteſtatis ſibi traditæ. Valde uellem ſcire, ex quo loco ſcripturæ tradita ſit poteſtas papæ ſanctos canonizandi? Deinde quæ neceſſitas ſanctos canonizandi? Tandem, quæ utilitas ſanctos canonizandi? Sed quia ipſe hic tranſijt, tranſeam & ego: Nihil dicens, niſi quod mihi nõ ſatis placet canonizatio ſanctorũ, more quo uidimus multos canonizari, q optime ſeipſos canonizaſſent: licet nõ damnem, canonizet quiſq; quantum uolet.

Canonizatio ſanctorũ inutilis.

VIDISTI (inq̃) lector chariſſime, q̃ inique & malitioſe me Eccius & fratres illi quæſierint, ut cum mea calumniari nõ poſſent, ſua mihi figmenta impoſuerũt, ut calumniandi libidinem utcunq; explerent. In qua re, ſi me nõ prohiberet Chriſtiana ꝓfeſſio, utroſq; mirifice poſſem tractare. Verũ ne me tam ſtupidũ arbitrentᷣ, quaſi eorꝫ nequitias deprehendere nequeã, tentabo & ipſis, non mea, ſed ſua uenena proponere, & cogitationes eorũ reuelare, ut habeãt tam ocioſi criminatores negocium quo occupentur. Producam ergo hic per ordinẽ articulos hæreticos & errores, quos ex prædictis eorum calumnijs collegi, & uidebunt quanto ſit difficilius propria tueri, q̃ aliena carpere.

Própria tueri difficili⁹ q̃ aliena carpe

ARTICVLI HAERETICI IO. ECCII ET quorundam fratrum, ex illorum aſſertis & negatis, per Martinum Lutherium deducti.

Articli hæretici, ſubiecti ex dictis Eccij ſophiſtæ.

Primus. Nicenum conciliũ cum quatuor ſequẽtibus eſt hæreticũ.

Secundus. Aphricanum concilium eſt hæreticum.
Probatur ex Eccianis dictis, quia determinauerũt cõtra Conſtantieñ. concilium, Rho. pontificem non eſſe uniuerſalem epiſcopum ſuper omnes eccleſias, nec epiſcopos ex urbe Rhomana confirmandos.

Tertius. Orientalis eccleſia fuit plus q̃ per mille annos hæretica.
Patet, quia uixit ſecundũ ſtatuta Niceni concilij, contra Conſtañ.

Quartus. Aphricanæ eccleſiæ cum Cypriano martyre fuerunt hæreticæ.
Quia uixerunt in eodem puncto ſecundum Nicenum concilium.

Quintus. Auguſtinus, Ambroſius, S. Martinus, S. Nicolaus ſunt hæretici.
Quia non fuerunt ordinati a Rho. pont. contra concilium Conſtañ.

Sextus. Gregorius Nazan. Anathaſius, Baſilius Magnus fuerũt hæretici.
Quia ſecundum Nicenum concilium, contra Conſtatieñ. gerunt.

Septimus. Rhoma. Pontifices omẽs uſq; in hodiernum diem, ſunt hæretici.
Quia approbauerunt ſtatuta Niceni concilij, contra Conſtañ.

Octauus. S. rGegorius magnus fuit hæreticus, cum ſuis prædeceſſoribus.

Quia

Quia oblatum a concilio Chalcedonenſi primatum recuſarunt, & ſic iuri diuino reſtiterunt, contra concilium Conſtañ.

Nonus. Tota uniuerſalis eccleſia eſt hæretica per totũ orbem, excepto Eccio & fratribus.
Quia tenet Nicenum concilium euangelio æquale.

Decimus. Decreta Romanorũ pontificum plurima ſunt hæretica.
Quia determinãt, Nicenũ cõciliũ euangelijs cõparandũ, cõtra Cõſtantienſe.

Vndecimus. Papa malus, non eſt papa.
Quia uerbum Chriſti, Tu es Petrus &c. ei non conuenit, cum non ſit petra, niſi qui Petro ſimilis ſit, quoniã per Eccium iſto uerbo papæ autoritas probaẽ Hic eſt Donatiſtarum & Pighardorum articulus.

Duodecimus. Papa nõ prædicans euangeliũ, nõ eſt papa.
Quia uerbum Chriſti: Paſce oues meas, non ſeruat, quo Papa conſtituitur iuxta Eccium. Idem, ſi non confirmat fratres ſuos lapſos & tribulatos, per eundem Eccium.

Tertiuſdecimus. Papa nõ diligens Chriſtum, non eſt papa.
Quia iuxta Eccium: Petrus papa cõſtituitur per uerbum, paſce oues meas, ubi prius dilectio requiritur a Chriſto.

Quartuſdecimus. Præcepta decalogi nõ ſunt data, niſi his, qui ſunt in ſtatu perfectionis.
Quia præceptum, Non concupiſces, nulli conuenit ſeruare, niſi in ſtatu perfectionis, multo minus alia grauiora.

Quintuſdecimus. Peccata nõ poſſe remitti, niſi cognita & confeſſa.
Patet ex Ioan. ult. Quorum remiſeritis, & ex gloſſa Eccij, ſed hoc eſt erroneũ & hæreticum, cum ſint occulta & oblita &c.

Sextuſdecimus. Liberũ arbitriũ ſine gratia eſſe liberũ, ac nõ ſeruũ.
Contra Paulum: Serui fuiſtis peccati &c.

Decimuſſeptimus. Romanũ pontificẽ eſſe hæreticũ.
Quia exemplo Chriſti & Petri (quibus eſt æqualis) nõ pendit tributum.

Decimuſoctauus. Clerus totus eſt hæreticus
Quia non ſoluit principibus ſecularibus tributum, patet per idem.

Decimuſnonus. Iura de priuilegiis & immunitate eccleſiarum, & rerum, & perſonarum, ſunt hæretica.
Quia contra Chriſtũ & Petrũ ſoluentes tributũ, quibus debẽt æquari, cũ per æqualitatem illam Eccius probarit Rhomani Pont. poteſtatem.

Viceſimus. Reges & principes euangelio obediunt, ſi accipiãt maiores penſiones a papa & clero, ꝙ a laicis.
Patet per idem.

Viceſimuſprimus. Verbo dei nõ eſt credendũ, ſed uerbo hominũ.

Quia laico

Quia laico ſcripturam habenti credendo, dicit Eccius, fomentum hæreſis fieri.

Viceſimusſecundus. Conciliū eſt ſupra ſcripturā & uerbū dei.

Quia Eccio magiſtro, plus eis credendum, etiam ſine ſcriptura, ꝙ laico cum ſcriptura.

Viceſimustertius. Papa eſt peior ꝙ Lucifer & antichriſtus.

Quia Lucifer & Antichriſtus tantum æqualitatem dei quærūt, ſed Eccius Papæ tribuit ſuperioritatē dei, dum eum præfert uerbo dei.

Viceſimusquartus. Præcepta dei ſunt homini poſſibilia, & per cōſequens gratia dei non eget, ſicut Pelagiani dicunt.

Hos peſtilentes & blaſphemos errores proteſtatur Martinus Lutherius cōtineri in Eccianis & fratrum articulis cum earum declarationibus, & promittit eos conuicturum, & probaturum ſe de his omnibus, niſi reuocarint ſua peſſime dicta.

Hæc autem lector tentaui, non curioſe, longe plura inuenturus, ſi Ecciȷ & fratrum more, ad uiuam (quod dicitur) cutem ea ſim examinaturus, quæ ipſi in papyrum expuerunt. Quæ omnia in ſuū tempus reſeruo cōfutāda. Nondū enim Eccium tractaui, quo modo me ſemper tractat. Erit autem forte, ut canem dormientem irritet, & patientiæ meæ abuſum ſemel ſoluat.

Pie cōcludit

Vale, & ora, ut Eccius meus ſanus fiat, & liberetur a miſeria inſanæ adulationis & gloriæ.

AMEN.

FINIS.

ARGVMENTVM
Epiſtolæ ſequentis.

Eccio, quod in epiſtola ad Reuerendum Miſnenſis eccleſiæ Antiſtitem, Canonicos indoctos Lutheranos, & ſeminatores errorum Lutheri uocaſſet, reſpondent Canonici indocti, quatenus & qua ratione ſint Lutherani.

Canonicorum

CANONICORVM INDOCTORVM LVTHERIANORVM AD IOAN. Eccium reſponſio.

Glorioſiſſimo, ſuperdoctiſſimo triũphatori Magiſtro noſtro, Magiſtro Ioanni Eccio Theologiſtæ, Canonici indocti S.D.

SI præter inſcitiã, quam nobis improperas Ecci magnifice, nihil aliud etiam Martino Luthero obieciſſes, cui nos prudentiæ tuæ uidemur amplius ꝙ ueritati fauere: territi ſane portentoſo, ſuperciliosoq; Magiſterio tuo, noſtra frueremur felicitate, nempe ſuauiſſimo ruditatis beneficio: ut eñ ærumnoſam uobis Herculibus uitam emetiuntur ſuperi (immo ipſi immodica ſciẽdi libidine & arrogãtia, quicquid, id eſt, mali, uobis ipſis inuehitis) ita nobis tranquillã nõ inuident. Proinde cum prope ſemper nullis noſter tecto gaudentium, & umbra calamus infenſus fuerit, aduerſum te quoq; pararetur minime. Nam quæ inſania, quis furor, indoctos, quos uocas, cũ Apollinis filio, imbelles cum fortiſſimo, obſcuros cum clariſſimo cõgredi? Non tam incogitantes, nõ tam oſcitabundi, nõ tam ſtupidi, nõ tam ſaxei ſumus, ut quod omni propulſandũ ſit conatu, ultro adcerſamus periculũ, præſertim quod iam pridem ſatis nobis perſpicuũ, nunq; tibi uel diſputaturo, uel ſcripturo, forte ne mortuo qdẽ de futura uerba. Hactenus itaq; dũ tu gloriæ ſtudes impẽdio, nos tranquillitati nõ tam imprudẽter, ꝙ ignauiter cõſulimus. Atqui nunc cum inſignis tua modeſtia, quæ & in prouerbium ceſſit, Martinum Lutherium, uitæ ſanctimonia nobis commendatum, eccleſiaſticæq; Theologiæ uindicem diligentiſſimũ, ſimul ac liberrimũ, priuatim & publicitus, Manichæũ, Vuickleſiſtã Huſſitam, & ſexcentis nominibus alijs uocans, Chriſtianum haberi ferre nequit: & ut ex nobis etiã aliquid tuæ gloriæ adcreſcat, in epiſtola ad Reuerendũ Miſnenſis eccleſiæ Antiſtitem, quæ tua eſt colũbina adeoq; Theologica ſimplicitas, nos quoq; pientiſſimo præſuli inuidioſos, toti orbi, quantũ in te eſt, ſuſpectos facis: nos Lutheranos, & illius errorũ ſeminatores appellãs: hoc eſt, tuo iudicio, hæreſiarchæ peſſimi ſubſidiarios, præſidia, amicos & patronos: uelimus nolimus, cogimur tibi eccleſiæ patrono, & aſſertori, filiorumq; Leui cõflatori, & emundatori aliquantam uitæ noſtræ rationem reddere, ſi forte hanc labem abſtergere liceat. Siquidem & te doctore hæreſeos crimen malignius, ꝙ ut a Chriſtiana modeſtia patiẽter toleretur. Poſſemus autem, (nam nec hoc indoctis negatum eſt, qui & ſuis nonnunq; ferociunt aculeis) exemplo ſtrenuitatis tuæ, modeſtiam remittere, ſtomachari, & plane debacchari, niſi tuum nobis exploratum foret ingenium. Iterum quæris, quibus ſcabiem tuam offici‑ces, iterum quæris quos inſigniter æciſſes: ut neminem nõ contemptui habeas, nemini parcas, nullũ nõ laceſſas: ut cũ Iſmaele unus oppugnes omneis. Parum tibi uidetur cũ doctis gerere bellũ, indoctos etiam prouocas: & quaſi confectum cũ pceptoribus ſit præliũ, ſæuis & in diſcipulos & in patronos: ne quid reliqui fiet, quod nõ potentia brachij tui conterat. Dein ubi uel nos cõpeſcueris, uel etiam nõ pro arbitratu tuo ſucceſſerit, caueant ſibi typographi, caueant

præla

Ludũt in Ecciĩ oſtẽtationem.

Eccio non deſunt uerba.

Mouet inuidiã Lutheranis Eccius.

Irritabilis Eccius.

[illegible] eſt iniuria & uerberibꝰ affici.

ꝑrela, caueãt uicina quæq;, ne iniquo Marte tecũ dimicẽt, adhuc ex recẽti ſtrage furibũdo. Cæterũ nobis innocẽtiã candoremq; noſtrũ tueri, q̃ maledicẽtiæ tuæ reſpõdere magis uideť opeꝑpretiũ. Principio igiť, ne muliebriter cõrixemur cũ inficias ire nõ potes, tot exemplaribus, adeoq; tuo ipſo cõuincẽtibus, hæc ꝑ te epl'æ inſerta, ꝓter in mediũ: q̃ rõne id lædoriç, imo cõuitiũ uel diſſimulari, uľ æquius interꝑtari poterit, ut ſemel faceſſat ſimultas oĩs. Nulla eq̃dẽ in prõptu eſt qua te excuſemus, at plurimæ nobis patrocinanť: nã q̃d tu Ludderanũ uocas, nẽpe hoiem peſtiferis hęreticiſq; opinionib⁹ imbutũ, ſatis & ad faſtidiũ uſq; toti⁹ orbis aurib⁹, licet incaſſum, multo iã tẽpe iſtillaſti. Qđ ſi uel maxĩe obticuiſſes, nõne uere Chriſtianis odioſa ꝑ ſe factionũ noĩa, etiã ea quę ob btõꝝ patrũ memoriã alioq; ſuſpiciẽda? Videť q; id tibi nihili, niſi & agnoĩes ſemiatores errorũ, q̃s peſtilẽtiſſimos ualidius clamas q̃ cõprobas. Ad hæc, ne te pœnituiſſe dicti ſciať, in marginẽ aſteriſci loco ſcribis, Canonici indocti Lutheriani timẽs forte ne ſõniculoſus lector ꝑteruolet, denuo cenſes admonẽdũ, ſiſtat pedẽ, dicta diligẽtius ſecũ ꝑpendat, fideli⁹ memoria reponat, ſibi caueat, tibi gratet & applaudat, nobis ſuccẽſeat. Vides hic bone uir, iſignite hic oĩa magis ad exulcerãdos, q̃ cõciliãdos aĩos attinere, atq; adeo ut plane merearis talionẽ reportare. Cæteꝝ id noſtro abludit inſtituto: lege igiť, ſi magnificẽtia tua nõ dedigneť, q̃d nobis uirũ dei cõciliarit, & q̃tenus Lutheriani ſim⁹. Nõ eſt q; ſuſpicere, priuataꝝ affectionũ ſtudia: haud tãta inter nos familiaritas ĩtercedit, nulla hic lucelli ſpes: ex mẽdicãtiũ familia eſt, eleemoſynis uiuit. Sed nouãdarũ rerũ nos cepit cupido, non illa pacis & cõcordiæ diſturbatrix, ſed cõciliatrix: Quia eñ ſeculi hui⁹ ferrei morib⁹ nihil eſt deprauatius, nihil corrupti⁹: q̃bus hic mederi ſua eruditiõe ſtudet, dũ pacẽ annũciat, obediẽtiã ꝑdicat, humilitatẽ cõmẽdat: & nihil inuitius agẽs, q̃ q; tecũ, & cũ tui ſiſibus rixãdo bonas horas male ꝑdere cogiť. Cõtemptũ mũdanarũ rerũ, gloriã cœleſtiũ, Chriſtianiſmi ſcopũ ſubinde monſtrat, ambitionẽ execrať, auaritiã cleri abominať, ſimoniã & Romanę rapacitatis impoſturas, cæteraſq; peſtes ꝓſcindit. Quis niſi mẽte motus malignißimorũq; morũ furcifer, tantas aboleri peſtes nõ optarit? Quis Chriſtianus regnũ Chriſti nolit, qđ imutet, innouet, & emẽdet oĩa? Quis noſtrę imperitiæ ſugillationẽ abhorrẽs, nõ habet in uotis, ut ꝓfligatis ſterilib⁹, infelicibus, & ingeniꝑdis, reſtituanť fœcũdiora, beatiora, ſanctioraq; literarũ ſtudia? Vtinã aũt ut refloreſcere bonas artes, ita & mores redire uideam⁹: id qđ Martini eſt ſtudiũ. Tu uero magiſtrũ honeſtatis impugnas, & q̃d ad literas ꝑtinet, nouos cõſarcinas cõmẽtarios ad ꝑdẽdas generoſas adoleſcẽtũ indoles, q̃ſi nõ iã ante nugis ſimus adobruti. Porro minori ꝑiculo intẽtať hæc nouãdarũ rerũ cupiditas, q̃ uerboſius expurgeť: ſed ſi oĩno id in nobis damnabiť, poſthac fortaſſis nõ uſq;quaq; ĩdocte ſatisfacturi ſum⁹. Accedit ad hæc cauſarũ ꝑcipua. Pius Magus eſt Lutheri⁹, indoctos noſtri generis ſibi philtris deuincit: Alioqui nulla ratio capit tã craſſo capite uiros, niſi incãtatos, gratiã cũ Muſis ĩituros: mirificũ pharmacũ, qđ q̃ miſcet altero orbe pene diſſitũ inebriat. At nos terræ filij apti⁹ loq̃mur, & ſcaphã ſcaphã, ſerrãq; ſerrã uocare oportet. Germana ueritas & ĩuiolata uirtus, quę deos hoĩeſq; in amorẽ ſui pellicere queũt, ipſę ipſiſſimæ ſunt q̃ nos huic deuĩciũt. Videmur nũc nobis uidere, q̃d ad hęc modeſtia Ecciana: q̃ iactet man⁹, ocſos, caput, q̃ manib⁹ pedibuſq; cõteſteť, nihil unq̃ uero abſimilius dictũ. At ſui mores ſinẽdi ſũt homini, q̃s ꝑter mortẽ illi adimet nemo. Nos inſtitutũ noſtrũ certiorib⁹ argumẽtis, q̃ aſſeueratiõe ſola ꝑſequemur. Diu pleriq; noſtrũ neſciebam⁹, ater ne an candidus eſſet Lutheri⁹, ſed & Lutherij

Conuitia ex cuſari nõ poſſunt quæ in Lutherũ Eccius cõgeſſit

Ad exaſperãdos aĩos Eccius ſcripſit.

Veritas eos Lutherio cõciliauit.

Lutherius magiſter honeſtatis.

Eccij cõmentaria.

Eccij impudentia.

Lutherij nomẽ plane incognitũ: ante paucos aũt annos declamatiũculę quędã
populares illius, tumultuario & repẽtino ut uidef calore ſcriptę, in manus nr̃as
uenerũt: in q̃bus .x. p̃cepta Moſis enarrãs, uelamẽ ab oculis illi⁹ remouet, unde
tũ ſua eruditione, pſpicuaq; claritate p̃ſtitit, ut ſupra morẽ ſcholaſticorũ, indo-
cti nos ſublimius de Chriſto, ſãcti⁹ de euãgelio ſentirem⁹: poſitoq; ſupcilio pa-
rũ, imo nihil nobis: multũ, imo oĩa Chriſto deo tribueremus. Sic ſeſe primũ no-
bis iſinuauit: mox fama ſupueniẽs, & uiri ĩnocẽtiã docẽs, opinionẽ quã de illo
habebamus cõprobauit. Quid faceremus bone Ecci? habẽd⁹ ne erat odio? floc-
cipẽdendus ne erat? ingrati ne eſſe debebam⁹? quõ tu eiuſcemodi tractares diſci
plos? Sub hæc cõcionatores q̃dã officij ſui male memores, uarijs ĩ locis, plus æq̃
cõdonatiõib⁹ Põtificũ, q̃s ĩdulgẽtias uocãt, tribuẽtes, mſtorũ ſeducebãt aĩos cõ
fidẽtiũ pollicitatiõib⁹ huiuſcemodi, ut abiecta uerę pœnitẽtię cruce ſalutẽ ſe aſſe
cuturos: Quid doli, q̃d fraudiũ, q̃d ĩpoſturarũ ſub ſanctimoniæ p̃textu p male-
dictos nugiuẽdos cõmittebaf, ut tacẽtibus nobis, nemo hodie eſt, q neſciat. Si-
lebãt Theologi oẽs: cõniuebãt, imo pbabãt epi: refutabat cõcionatorũ nullus:
unde ceu religioſo ſilẽtio licẽtioſæ iniq̃tati autoritas q̃tidie maior accedebat. in-
ualueratq; adeo id mali, ut iã nõ iubileo & q̃nquageſimo quoq; ãno, ſed q̃tãnis
nõ ſemel, ſed iterũ atq; iterũ, nec arduis ex cauſis, ſed plane tenuib⁹ & cõmẽtati
cijs, nõ ſine aĩarũ deluſiõibus q̃ſtores mſti obãbularẽt. Prim⁹ tũc oĩm, quẽ nos
ſcimus Lutherius rerũ indignitate pp̃eſa, apud Vuittẽbergeñ. in ſcholis de ijs re
bus maturi⁹ ppoſitis cõcluſiõibus diſputare cœpit. Quæ ſtatim mira celeritate
p Germaniã ſparſæ, & ſingulari fauore a doctiſs. etiã q̃buſuis a te forte aut ĩgno
tis, aut cõtẽptis exceptæ, q fraudes iã nõ pauci ſubolerẽt: tametſi nullus piclita
ri uellet prim⁹, ut fieri ſolet. Hic tu cõtra anteſignan⁹ criſtã erigebas Ecci, turba
turus cœlũ, terrã, & oĩa: mõ ſaluæ manerẽt indulgẽtiæ. Mittim⁹ pleraq;: ubi uẽ-
tũ eſt in harenã, aiũt frigidi⁹ nihil unq; tractatũ, deploratasq; plane indulgẽtias
ita ut ſi reuiuiſcere debeãt, uel nouæ excogitãdę, qb⁹ illæ reducanf ex inferis, ut
ſimulachra mortuarũ honorib⁹ pſequẽda ſint. Nõne ob hoc modeſtiã etiã tuã
Magiſter nr̃ eximie, deceret gratias ſũmas agere Martino: q ſi nulla, certe hac in
re eruditiorẽ reddidit? At nõ ideo dabim⁹ errores a nobis diſſeminatos: niſi eñ
iã diſſeminata fuiſſent Lutheriana, quõ ad nos, q ex idocto uulgo ſumus, & alte
ro pene mũdo ĩtercipimur, puenisſent? An nõ hoc chalcographoꝝ negociũ ẽ?
q ſimul ac recẽtiora q̃piã ſuboleuerint, ueritati cõſentanea, & applauſibilia ut
lucrũ faciãt, ea magis extorq̃nt, q ambiũt: imo magis ſurripiunt, q extorquẽt:
uerũ tua bella ne deliteſcant, q̃s ſatagit? Nõne uix exoras certis cõditiõib⁹, nec
tradis, ſed obtrudis? Pauca tñ ſub incude redeũt, niſi forſitã ut magis traducare.
Scis tu nũc ſæpi⁹ Lutheriana & uarijs p̃lis excuſa, & credis ĩdoctos Canonicos
tantũ moleſtiarũ uoluiſſe ſubire: tua tñ interim apud nos paucos etiã doctos
faſtidianf, etiã ab ĩdoctis ĩprobenf. Veritatẽ ne putas ſub modio poſſe cõdi? Rẽ
q̃ ex deo eſt, abolere poſſe credis? At hĩc litis origo: tu errores uocas, nos ſophi-
ſticis hactenus argutijs p ſuaderi nõ potuim⁹. Solis eñ indocti nos ijs libris ad-
dicti ſumus, q canonici, & oĩm cõſenſu recepti: ſuſq; deq; facim⁹, ſi quid aliud
efferaf q̃d nõs aduerſef. Magnificamus q̃cunq; pximi⁹ accedũt ſacris. Omnino
nec angelũ, nec aplm̃ quẽuis, uel e cœlo uenientẽ, ſi cõtradicet Euangelijs, audi
emus. Interp̃tationẽ aũt Euãgelicæ ſcripturæ, q̃tũuis indocti ſimus, a priſcis il-
lis autoribus, q non tanto interuallo ab Apoſtoloꝝ abfuerũt tẽporibus, diſcere
malumus, q a te farinæ ue tuæ p̃ceptoribus. Et annalibus, hiſtorijſq; libentius
nos credim⁹, q humanis & tyrannicis quibuſdã cõſtitutionibus. Papias Hiera

Præceptorũ Lutherij.

Indulgentiarũ rum fraudes detexit Lutherius.

Silentio creuit indulgentijs autoritas

Primus Lutherius diſputat libere de indulgẽtijs.

Cõtra Lutherium bene cõnãtem inſurgit Eccius.

Diſputatio Lipſica frigidiſſima prouenijs.

Chalcographi ſpargunt libros.

Eccius ſua excudenda conditionibus obtrudit.

Eccius in caducũ parietẽ inclinat.

Indocti canonici magis ſophiſticis non dant fidem.

politanus auditor Ioannis inſipiẽter ne & indocte tibi præfatus uideť in libros
Apoſtolos habẽdi autores.
explanatiõis ſermonũ dñi;ꝙ noluerit uarias opiniões ſectari, ſed Apoſtolos ha
bere autores: uti de eo Euſebius & Hiero. narrãt. Verũ uiua illi oracula cõtige/
runt. Nos adacti neceſſitate, literarijs Apl'orũ, & quibus apoſtolic⁹ eſt ſpũs, mo
Lutherius nitit ſcripturis.
numentis cõtẽti ſum⁹. Iã ſatis liquidũ, tu ne an Lutherius Euãgelio propi⁹ ince
dat, uter receptioribus nitať autoribus, uter fideli⁹, eruditiuſq́ patrũ dicta citet,
uter honeſtiorẽ ſcopũ ſpectet. Fontes aquæ uiuæ quærimus: tu nos ad lacus de/
tritos & amneis turbidos duces? Chriſtũ q̃rim⁹, ubi naſcať, oſtẽdať. Igiť ul nos
itineris duces tu ſeq̃re, uel te ꝑeunte ſequemur. Verũ tu Herode uafrior, & nos
morareris, ſi obſequeremur: nũc Vuicklefiſtas, nũc Manichæos cognominans
& inter idola ſophiſmatũ conſidẽs, comitatũ nõ polliceris. Quo te rapit inſana
mordacitas, imodicũq́ ſentẽtiæ tuæ ſtudiũ? Quis arrogantiã, quis ſupcilíũ tuũ
Indocti qui nõ Ecciani.
ferat? Qui tua legunt & amplectunť, docti ſunt: qui ęmuli ſcita, tametſi uicinio
ra euangelio & eccleſiaſticis doctorib⁹, idocti & hęretici. Ne idocti dicamur, tua
nobis legẽda, ſcilicet, ne cæci habeamur, oculi ſunt effodiẽdi. Habes ſuccinctim
qua ratiõe Lutheriani ſumus: quaten⁹ euãgelij & Chriſtianæ libertatis amicus
Lutheriũ euãgelicæ ueritatis amicũ imitanť indocti.
eſt Lutherius, ſibi nos deuincit. Is ſi & tu fueris, nihil erit q̃ minus & tibi ſimus
addicti. Proinde nõ oportebat nos cõuitijs a tua icelſi modeſtia. Neq́ eñ nos ma
le audire debemus, q ſyncera fide a Chriſtianiſs. Theologo non abhorremus:
neq́ Lutherij cauſa deterior eſt, ꝙ & indoctis uti magis pia ꝓbať. Fatemur iſci
tiã noſtrã & fortaſſe nõ minori gloria eã agnoſcimus, q̃ tu laudes tuas paſſim
ebuccinas. Indocti ſum⁹, neſcimus patrocinari lucri turpis in imẽſum ſtudioſis
De cõtractu Auguſtano.
id q̃d nobis cũ ſũmo Ponti. cõe eſt. Nã cu tu mercatorũ cõductici⁹, cõtractũ ſoci
etatis ſuę plane iniquũ ęquũ declarari ab eo ſupplicibus peteres libellis, repulſã
es paſſus: nimirũ ꝙ ſupra capitũ Pontificis Max. tua erãt cõmẽta, qñ uenali lin/
gua & manu paratus eras, omnẽ ſemel ſcripturã non modo cogere, & torquere
ſed & peſſundare, ne redires inglorius. Indocti ſumus: nõ uidemus eñ qua rati/
Pro temporarijs cauſis iurare.
one pfecti Chriſtũ pauperẽ ſequanť, ſi pro tẽporarijs cauſis iurẽt. Sed quid? ni/
mirũ ea in re & Eraſmus illud ſeculi noſtri ſydus nobiſcũ, te cenſore, hallucina
tur. Indocti ſumus; ſiquidem enumerare non poſſumus uarias primitiuę eccle/
Ceremonias docti ignorant.
ſiæ ceremonias: ſed iterum ſe nobis aſſociant plurimi uiri alioqui doctiſſimi. In/
docti ſumus: Maieſtatis diuinæ penetralia non ingredimur: ſed nec magnus il/
Chryſopaſſo
le Paulus apoſtolus erubeſcit ignorare, quæ tu in Chryſopaſſo coaceruas. Indo
cti ſumus: poſſemus tñ multa huius generis afferre in mediũ, quæ tibi magis q̃
nobis dedecori eſſent futura. In ſumma eñ nulla tã auſpicata peregrinatio tua
Peregrinationes Eccij.
quarũ tu multas iuueniliter, ne dicamus oſtentãter, cõmemoras, quæ nõ & tibi
Libelli editi ab Eccio.
& patriæ fuerit dehoneſtamento magis q̃ gloriæ. Nullus tã paruus a te libellus
Fidele conſilium.
editus eſt, qui nõ aut extremã ſapiat barbariẽ, aut inſignib⁹ ſcateat erratis. Qua
re nõ imprudẽter feceris Ecci prudẽtiſſime, ſi aliquãdiu te intra penates tuos cõ
tineas; & laudẽ, quã nõ potes aſſequi uerboſitate, ſilentio tibi uindices. Equidẽ
q̃ impar cũ doctis ineas certamen, hinc æſtimare licet, quod nec indoctis formi
dabilis eſſe cœperis. Neq́ tibi uictoriã ex nobis temere pollicéare: multi ſumus
indocti, & q̃uis non omneis ſophiſticis ſpiculis certare callemus, non pauci tñ
docti ualidos librare contos: Quos declinare non poteris, niſi poſitis conuicijs
& ꝓphanis artibus, ueræ Theologiæ, & Chriſto Opt. Max. totũ te tradideris,

FINIS.

CONDEMNATIO DOCTRINALIS LIBRORVM MARTINI LVTheri, per quoſdam Magiſtros noſtros Louaniẽn. & Colonieñ. facta.

SPECTABILIBVS ET PRAECLARISSIMIS VIris Magiſtris noſtris, Decano & Facultati Theologiæ Louanieñ. amicus tanquam fratribus E.P.V. amicus & confrater A. Car. Dertuſeñ.

SPectabiles præclariſſimi Magiſtri noſtri, amici chariſſimi
literas ueſtras. vij. Nouẽbris ad me datas. xxvj. eiuſdem
accepi, quibus plane explicatis, quæ ſit uobis erga Chri/
ſtum affectio, & quis erga ſanctiſſimam eius fidẽ zelus.
Vidi errores quos ex diuerſis ſcriptis & tractatibꝰ Luthe/
ri ſacræ theologiæ magiſtri annotatos, ad me miſiſtis, qui
ſane tam rudes, ac palpabiles hæreſes mihi præ ſe ferre ui/
dentur, ut ne diſcipulus quidem theologiæ, ac prima eius
limina ingreſſus, ita labi merito potuiſſet. Et ex hoc maxime hæreticum ſe pro/
bat, ꝙ paratum ſe profitetur ignem, ac mortem pro illis ſubire, & omnem con/
tra ſapientem, hæreticum eſſe. Taceo cauſas, quibus de ſingulis articulis decla/
rari poſſet, quemadmodum hæreſim contineant, ut prolixitatem uitem in re nõ
ambigua nec neceſſaria: Miror ualde, ꝙ homo tã manifeſte, tanꝗ ptinaciter in
fide errans, & ſuas hæreſes omniquaq; diffundẽs, impune errare, & alios in per
niciosiſſimos errores trahere impune ſinitur. Vos certe bene ac laudabiliter faci
tis, ꝙ peſtiferis hominis dogmatibus (ꝗtum in uobis eſt) obuiam itis, doctrina
lis condemnationis antidotum illis opponendo, ne illius errata etiã uos inuol/
uant, ne ue rei ſitis apud dominum animarum, quæ occaſiõe peruerſæ eius do/
ctrinæ pereunt, quemadmodum fieret, niſi eiuſdem doctrinæ falſitatem ac per/
niciem cẽſura ueſtra ac ueritatis manifeſtatione monſtraretis. Iuxta illud ſalua/
toris. Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecũ, ſpargit. Sed
illud in primis prouidere debetis, ut in condemnatione per uos publicãda, nul/
lum uerbum aliter ponatur ꝗ ab ipſo autore ſit ſcriptum, ueluti in articulo. Cir/
ca uero ſatisfactionem pro immutare ſeu mutare, ſcriptũ eſt, imitare ius diuinũ,
errore (ut credo) ſcriptoris, quaſi homo ne diuina quidem autoritate fretus tol/
lere poſſet oblegationem de iure diuino & naturæ ortã, nec unꝗ ualeret diſpen
ſatio in uotis, iuramentis, & alijs ex quacunq; cauſa relaxatiua obligationis cõ/
tractæ. Quod manifeſte falſum eſt, & omni eccleſiæ conſtitutioni contrarium.
Non ſcribo nunc plura propter occupationes maximas, det dominus, ut breui
cum dignationibus ueſtris de his & alijs præſens latius conferre poſſim. Interea
tamen non omittam fidei laboranti ſuccurrere, in his, quæ iſtis malignis tempo
ribus per me fieri ac procurari poterunt. Valeant diu felices E. dignitates, & me
domino præcibus ſuis commendare uelint: Ex Papio. I. iiij. Decembris. An.
M. D. XIX.

CONDEMNATIO FACVLTATIS THEOLO giæ Louanieñ, aduerſus doctrinam F. Martini Luther.

VNiuerſis, & ſingulis has nr̃as litteras uiſuris, & auditúris Decan⁹, & facultas Sacrẽ Theologie uniuerſalis ſtudij Louanieñ, cum ſyncera cõmendatione Salutem. Quamuis oẽs omnino Chriſtiani ad fidei & ſacræ doctrinæ defenſionem, Chriſto cui nomen dederunt, & cuius ſacramento ligantur, ſint aſtricti, ad id tamen obligatiores eſſe conſtat quos ſacræ theologiæ profeſſio ſpeciali⁹ ſtringit. Iſtos eñ oportet eſſe potentes in opere & ſermone, ut per ſacrã doctrinã contradicentes redarguant, & pro domo Iſrael ſe murũ opponant. Hinc eſt, ꝙ nos huic dedito pro uiribus ſatiſfacere cupientes, Anno ſuperiore librum quendam F. Martini Luther, doctoris (ut dicitur) uniuerſitatis Vuittenbergeñ. qui prima acie nobis uiſus fuit ſcandaloſus, & Chriſti eccleſiæ noxius, curauimus, q̃tum in nobis fuit, ne in noſtra uniuerſitate publice uenderetur. Verum cum experientia comperiſſemus, iſtud adhuc ſatis non eſſe, ſed librum & autorem eius multos habere fautores, & defenſores, aſſerentes huius libri doctrinã uere eſſe Chriſtianam, quorum ſuaſu & autoritate, multi ex ſimpliciorib⁹ ipm librũ cupidius amplectũtur, & a ſynceritate quæ in Chriſto eſt, auertuntur. Viſum eſt nobis neceſſarium noſtram adhibere cenſuram. Itaq; ſupradictum librũ cõplectentem concluſiones nonaginta quinq; cum ſuis declarationibus & reſponſis ad Syluestrum de Prierio, magiſtrum ſacri Palatij, Item ſermonẽ de penitentia, Sermonem de excõmunicatione, Sermonem de Indulgentijs, Sermonem de preparatione ad Euchariſtiam, Itẽ Andree archidiaconi propoſitiones apologeticas, & preceptorium: Poſt exactam & diligentem examinationem, cõperimus, preter inſignem detractionem philoſophie, & omnium doctorum qui fuerũt ab annis quadringentis, etiã continere aſſertiones multas falſas, ſcãdaloſas, hereticas, & hereſim ſapientes, cuiuſmodi ſunt que ſequũtur. Opus bonum optime factum, eſt peccatum ueniale. Item, ex eo ꝙ ſancti in omni bono opere minus faciunt q̃ debẽt, quodq; nullus ſanctorũ uixit in hac uita ſine peccato, concludit merita ſanctorum nulla eſſe ſuperflua ſibi, q̃ nobis ocioſis ſuccurrunt, intendens per hoc manifeſtũ facere, ꝙ merita ſanctorũ nulla ſunt, que nobis poſſunt cõmunicari. quin & ſancti in illis opus habẽt miſericordia ignoſcente. Hec ſimpliciter dixiſſe non ſat erat, ſed hec etiã addit uerba: Et ut aliquãdo audax ſim, ea que iã dixi proteſtor me nõ dubitare, ſed paratus ignẽ, & mortẽ ſuſcipere pro illis, & hæreticum aſſeram omnem, qui contra ſapuerit. Item indulgẽtie nihil aliud ſunt q̃ relaxatio pene, arbitrio ſacerdotis, uel canonum penitentialiũ impoſite, quos tñ etiã ipſe fatet̃ per nõ uſum abolitos. Itẽ circa ſacramentũ penitentie errores ſeminat, ut ꝙ ſine gratia dei primo remittente culpã, nec uotũ remiſſionis querẽde, homo habere poteſt. Itẽ heretica eſt ſentẽtia, que ſacramenta noue legis gratiã iuſtificantẽ dare dicunt̃ illis, qui non ponunt obicem. Alibi hoc etiã explicãs de baptiſmo. Circa contritionem iſtud dat conſiliũ Cõfeſſurus ante oĩa tecũ cogita, quid faceres, ſi nõ eſſet preceptũ confitendi. Et an ſic etiã uelles confiteri, cõteri, penitere, ꝙ ſi te nõ ita inuenis, iã ſcito, te nõ ex amore iuſticie, ſed cõſuetudine, & timore p̃cepti penitere. Itẽ ꝙ fides, qua creditur uerbũ Chriſti uerũ: Quodcunq; ſolueris &c. magis requirit̃ in abſolutione

ſacramentali,

ſacramētali, ꝗ̄ contritio, & ipſa ſola ſatis eſt, quicquid ſit de contritione: Tantū inquit habes, ꝗ̄tum credis. Addens, immo eſto per impoſſibile, ꝙ confeſſus nō ſit contritus, aut ſacerdos non ſerio ſed ioco abſoluat, ſi tñ credat ſe abſolutū, ueriſſime eſt abſolutus. Et infra dicit. Quare magis eſt a confitente requirendū, an credat ſe abſolui, ꝗ̄ an ſit uere contritus. Itē idē expreſſe dicit de acceſſuro ad uenerabile ſacramentū euchariſtiæ, in ſermone de præparatione ad euchariſtiam. Improbat etiā modū examinandi conſcientiā, contra c. Quem pœni. & canonē conſilij generalis, in c. Omnis utriuſq; ſexus, de pe. & re. Circa confeſſionē. Nō ſunt confitēda oīa mortalia, quia impoſſibile eſt, ut oīa mortalia cognoſcas, ad impoſſibile aūt nemo obligaī. Addēs ꝙ ſolū manifeſta mortalia in primitiua eccleſia confitebātur: iuxta illud Apoſtoli: Manifeſta ſunt opera carnis. Et de accidia dicit: Neſcio an ſit uiciū confitendū, credo ꝙ non, quia eſt ſpiritualis defectus, deo ſoli, qui & ſolus ibi mederi poteſt, aperiendus. Itē alibi dicit: Et ſi non ſit neceſſariū confiteri ſacerdoti, ſi fratrē non excuſaueris accuſatū, fœdatū falſo teſtimonio oppreſſum adulatione uel detractione, forte contentus, ꝙ tu non ea feceris, certe corā deo argueris reus tā impij ſilentij, & male ocıantis linguæ quæ in hanc fratris tui neceſſitatē tibi data eſt. Circa uero ſatiſfactionē dicit, ꝙ nullā pœnā exigit deus remiſſa culpa, quā ſacerdos poſſit tollere uel minuere, quia talis pœna ſecundū diuinā iuſticiā debita, nulla eſt, aut ſi aliqua ſit, non poteſt ab homine tolli, quia ut inquit, hoc eſſet mutare ius diuinū. Circa mandata dei dicit, Deus ligat hominē ad impoſſibile, & ꝙ diuino præcepto tenemur ad non habendū fomitē peccati, quē quia habemus, & in hac uita carere nō poſſumus, ſemper peccam⁹. Itē, ꝙ omnes filij Adæ ſunt Idolatræ, & infra: Si hoc præceptū ſeruaremus, nulla eſſet ſuperbia, i. nulla radix peccati, nullū initiū peccati ac per hoc nulla peccata eſſent, ſed pax, amor &c. Addens, ꝙ non in hac uita ſperandū eſt, ideo ſemper maneamus peccatores, & huius præcepti tranſgreſſores, ſolo hoc ſacrificio ſalui, ꝙ hanc tranſgreſſionē, non ignoramus neq; negamus. Itē dicit ꝙ uirtutes morales, & ſcientiæ ſpeculatiuæ ſunt peccata, & errores in peccatoribus, quia fiunt neceſſario ex corde malo & nondū ſanato per gratiā Et multa alia paſſim inſerit, æque uel magis abſurda & erronea. Item uarias propoſitiones ſuſpectas & periculoſas inducit de purgatorio, Vt ꝙ anime in purgatorio ſine intermiſſiōe peccāt in eo quod horrent pœnas & quęrūt requiē: Et ad ſuas aſſertiōes erroneas confirmādas, autoritates ſacræ ſcripturæ ad ſenſum peruerſum trahit. Similiter & uerba doctorū tā ueterū, ꝗ̄ modernorū corrūmpit ac peruertit. Propter quæ cenſemus, librū ipſum, ac oēs & ſingulos tractatus eius, in quibus hæc, uel horū aliqua continenī, dānandos. Ac deinde librū, & tractatus doctrinaliter dānamus, tanquā cōmunitati fideliū nociuos, uere & ſane doctrinæ aduerſus, & de medio tollēdos cenſemus, igniq; cremādos & autorē ipſum ad reuocationē, & abiurationē ſupradictorū cogendum.

IN QVORVM premiſſorū ueritatis teſtimonium præſentes literas exinde fieri & per notariū infra ſcriptū, ſubſignari mandauimus, ſigilliq; ante dictę noſtræ facultatis theologiæ iuſſimus appēſione communiri. Acta fuerūt hæc Louanij, Leodiēſis diœceſis, in ecclia collegiata ſancti Petri Louanieñ, in loco capitulari inferiori ibidē: Sub anno a natiuitate Dñi Milleſimo quingēteſimodecimonono, Indictione ſeptima, Mēſis nouēbris die ſeptima inter nonā & decimā horas ante meridiē, Pontificat⁹ ſactiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri domini Leonis diuina prouidentia papæ decimi, Anno ſuo ſeptimo.

De mandato dominorū Decani, & aliorū magiſtrorū noſtrorū dictæ facultatis, Ioannes von houe Notarius.

CONDEMNATIO FACVLTATIS THEOLOGIAE Colonieñ. aduerſus doctrinam F. Martini Lutherij.

VNIVERSIS, & ſingulis has noſtras literas uiſuris &
audituris, Decanus & facultas ſacræ theologiæ uniuerſa-
lis ſtudij Colonienſis cum ſincera cõmendatiõe Salutem
Tametſi omnes ubilibet conſiſtẽtes fideles, ad cõmunis
fidei defenſionem, nedũ cũ rerum, uerumetiã cũ propriæ
uitæ diſpendio teneanť, præcipue tñ eos ad id muneris ar
ctius obſtrictos conſtat, qui ꝓ titulo profeſſiõis, ab eccle-
ſia ad id præ ceteris deputati, ęſtimanť ſacrę theologię ma
giſtri, quorũ (ut ſcriptura ait) uniuſcuiuſq; enſis ſuper femur eius eſſe debet, pro
pter timores nocturnos, errores, & hereſes, quos procurante uniuerſorum ziza
niorum ſatore diabolo, ſtudio prauorum, pſeudoq; catholicorum in ecclesia per
tempora dormiẽtibus hominibus contingit pullulare. Cum itaq; ante aliquot
hos dies, uenerandi, eruditiſſimiq; dñi, Decanus, & facultas ſacratiſſimæ theo-
logiæ inſignis ſtudij Louanieñ. confratres noſtri, fidei zelo ſucceñſi, per ꝓpriũ
ſuum nunciũ ſacrę Theologiæ Baccalauriũ, librũ quendã, ſub titulo cuiuſdam
fratris Martini Luther impreſſum, ad nos trãſmiſerint, expetierintq;, quatenus
charitatis debito, eũdem librũ, quẽ multorũ Chriſtifideliũ aures grauiter offen-
diſſe accepiſſent, quod noua, inſolita, inaudita & noxia quædã dogmata, in fide
erronea lectoribus ingereret, ꝑluſtrare, & examinare dignaremur, atq; ſi ita me-
reretur, reprobationis noſtræ cenſurã doctrinaliter adhiberemus: Nos tam ſan
ctis deſyderijs, iuſtiſq; precibus confratrum noſtrorum merito inclinati, præme
moratum librum, quadringentas & octuaginta octopaginas in ſe, iuxta nume
rũ illis impreſſum cõtinentẽ, uiſendũ, reuiſendũq; nonnullis ex gremio noſtro
magiſtris cõmiſimus. Et quoniã poſt illorũ examen talẽ eum palã conperimus,
qui quo ad tractatus, & materias per fratrẽ Martinũ Luther editas, atq; in lucem
(ut fertur) datas, uarios in fide & moribus errores, alienaq; a ſanctis doctoribus
dogmata contineret, & ſpeciatim, ſancta uiteq; eterne meritoria, humana ope-
ra infamet, & reatũ eis inijciat, quaſi ſine culpa fieri nõ poſſint, ſacras ſcripturas
ſanctorũq; patrũ ſententias peruertens, in ſenſum pernicioſum cõtorqueat, Pe
nitentie ſacramentũ, dogmatibus pernicioſis annullet, circa contritionẽ ſcãda
loſos errores inducendo: Circa confeſſionẽ cõtra uniuerſalis eccleſiæueterẽ do
ctrinã peruerſa cõſilia ingerẽdo: Omnẽ ſatiſfactionẽ mortali culpe remiſſe debi
tã caſſando, cũ deus (ut ait ipſe, cui mortalẽ culpã ſemꝑ etiã & meritã penã remit
tat: Theſaurũ indulgentiarũ, quas non ſolũ ab olim patrũ decreta, ſed etiã ſacra
approbauerũt concilia, ex friuolis irrationabilibus fundamentis, per propoſitio
nes in ſanctos & in ſanctorũ merita impias, & blaſphemas pertinaciter annulet
Circa penas purgatorij, & ſtatũ aĩarum poſt hãc uitam ex uanis motiuis, abho
minabiles errores diſſeminet, utpote ꝙ in purgatorio nulla anima quippiam
pro mortalibus patiatur, ſed duntaxat pro uenialibus patiatur peccatis, ꝙ ani-
me in purgatorio deũ uicioſe culpabiliterq; diligãt, ac ſine intermiſſiõe illic pec
cent, & que ſua ſunt querentes, pluſq̃ diuine uoluntatis impletionẽ, quod (ut
ipſe inquit) eſt cõtra charitatẽ, ꝙ mortui fere non minus q̃ uiui in ſtatu ſint me
rendi uitã eternã. Item cõtra priuilegiũ, & primatũ Rhomane eccleſie ſupra ec-
cleſias ceteras per orbem, erroneas aſſertiones, ab olim pro hæreticis condẽna-

tas, auri-

tas, animbus Chriſti fidelium refricet, & ingerat. Sedem Apoſtolicã irreuerẽter, palam, & ſcandaloſe taxet. Autoritatẽ ſummi Pontificis impudenter attenuet, utpote qui ſolam penam canonicã ſeu arbitrariã, nullã aũt penam ſecundũ diuinã iuſticiã peccatis debitã, diuinitus ſibi data poteſtate remittere poſſit: Cũ (ut ait ipſe) tales penas remittere, eſſet diuinum ius mutare, mãdatũ dei irritũ facere & in deũ impijſſimũ aduerſariũ eſſe, innumeraq; alia ſcãdaloſa hijs non abſimilia, immo grauiora, & pernicioſiora in ſe habeat. Quocirca nuper die martis penultima menſis Auguſti, ſuper hoc legittime omnes, & ſinguli cõuocati, in cõgregatione noſtra publica more ſolito, in conuentu fratrũ p̃dicatorũ, ſeruata & habita, matura pẽſiculatiõe præmiſſa, cõcorditer cenſuimus, & doctrinaliter iudicauimus, prefatũ librũ tantis ſcãdalis, erroribus hereſibusq; ab olim dãnatis, refertũ tanquã cõmunitati fideliũ noxiũ, iure de medio tollẽdũ, uſum eius inhibẽdũ ſupprimendũ, & per eos ad quos id ſpectare dinoſcit, igni publice cremãdũ: Autorem etiã eius merito ad reuocationem publicã compellendum. In quorũ omnium robur, ac fidele teſtimoniũ, hãc noſtram ſententiam per notarium noſtrũ iuratũ predicto libro aſſcribi, & ſigilli facultatis noſtre (quemadmodum & has noſtras literas) iuſſimus appenſione cõmuniri. Datum & actum Colonie Anno ſalutis Chriſtiane ſupra milleſimum quingenteſimũ decimo nono, penultima die menſis Auguſti.

Per me Henricum de Vorda de Colonia notarium publicum, Et ſupradicti generalis ſtudij Colonieñ Bedellum iuratum.

ORNATISSIMO VIRO D. CHRISTOPHORO Blanco. I. V. Licentiato, ſuo in Chriſto Salutem.

MITTO ad te, uir ornatiſſime, damnatores doctrinales Lutherianæ doctrinę, nempe, Louanieñ Colonieñq; Theologos. Quorũ infelici ſtudio, ſi dixero me non moueri, magno meam conſcientiam confecero mendacio. Nam ea, quæ in Reuchlinum cogitauerunt duæ eædem prę cæteris Vniuerſitates, caſui aut temporali hominũ cuidã fato dedi, aut ad ſummum humanæ cõditioni, qua neceſſe eſt, ut prouerbio dicit, ſemel inſanire omnes, quibus magnam ignominiam ſibi pepererũt, uniuerſum nomen Theologicum, ſummo ludibrio expoſuerunt, omnibusq; uniuerſitatibus irrecuperabilẽ fidei, & autoritatis, & opiniõis iacturam, theſauriſarunt. At poſtq; uideo eos hoc malo ſuo nõ ſolũ nihil eruditos, ſed etiã i peiora lapſos, hoc (ſiue ꝑ reſartiẽda gloria, ſiue ꝑ excitãda maiore tragœdia,) conari, ut etiã exp̃ſſas diuinæ ſcripturæ ſentẽtias immo ſuas proprias dãnent, aliud ſuſpicari nõ poſſum niſi irã dei perueniſſe ſu-

Reſpõſio Lutheriana ad ſupradictas cõdẽnatiões.

Colonieñ uniuerſitas omnibus uniuerſi. iacturã fecit.

per eos in finē, ut Apoſtolus de Iudæis ait. quo timore motus, tanq̃ deſperatos
& deploratos cogor miſerari, ob totius Chriſtiani populi periculum, quē neceſ
ſe eſt, hos infelices Magiſtros ubiq; habere duces uitæ. Dicitˀ Euangeliū Chri
ſti, apud Turcas nō licere prædicari: At ſi iſtis doctrinalibus damnatoribus, ſua
fiducia, & tanto arrogantiæ bulla conſtiterit, quæ tyrānis Turcarū poterit ei cō

Colonienſes dānant ſine ſcripturę probatione.

ferri? Nā quid cauſæ quæſo afferunt in hac condēnatione mei, qui tā denſis ſcri
pturis mea muniui? Aut quid ſpirat hæc damnatio, niſi bullā fiduciæ ſuperbiſſi
mæ, iſtā: Nos ſumus Magiſtri noſtri eximij, & almæ uniuerſitatis Theologi,
quicquid dixerimus, Euangeliū eſt: Quicquid dānauerimus, hæreſis eſt. Si iſte
eſt modus dānandi, ſtatuendi, docēdi, quin extinctis Euangelio, & ſcriptura
tota, Louaniū aut Coloniam imus audituri, quid Magiſtri noſtri, uel per febrē

Louanieñ & Colonieñ uolunt audiri ut euangelium.

diuinent, aut exemplo Turcæ, pro utroq; teſtamento, nouum quendam Alko
ranum nobis cōdant? Quis eñ poteſt uel fingere, quid proſit ſcriptura diuina,
ſi magiſtris noſtris ſine ea loquentibus, neceſſe eſt credere? Quare magis mo
ueor, Antichriſtum, aut regnare, aut prope diem regnaturū, dū homines iſti in
cipiunt ſe extollere ſuper uerbum dei, quando eam inſaniam, nullus unq̃ hære
ticus præſumpſit, nec eo tempore auſus fuit diabolus, ut ſine uerbo dei, in ec
cleſia quid moliretur, quod hodie, tum pontifices, tum Magiſtri noſtri tāta ſibi
tyrannide uſurpant, (ſed ſub nomine Eccleſiæ ſanctæ, nunc Romanæ, nunc ca
tholicæ, nūc repræſentatiuæ, nunc doctrinalis) ut ſi quis neget, recte ab eis, imo
diuinitus factum, mox ſexcentis hæreſeon nominibus damnatū, utriq; igni, iſti
& futuro deuoueant. Nec ſic tamen uſq; apparent, qui ſurgant & teneant dñm
(ut Eſaias ait) & uel ſanguineis lachrymis, hæc horrenda portenta iræ diuinæ
mitigent. Ego qui in Eccium Eccianoſq; parauera impetum ſpiritꝰ mei, hac
miſera damnataq; damnatione mei, ſic fractus mutatuſq; ſum, ut flere magis li
beat, q̃ quicq̃ ſcribere. Iam non glorior de lucro perſecutiōis. Humanas teme
ritates arbitrabar eſſe, quæ diuina ira eſt. & tāta ira, ut nō modo eiꝰ magnitudo
& multitudo nō cognoſcatˀ, ſed & ꝓ gratia, & miſericordia (heu miſeros huius
ſeculi filios Adam) pertinaciſſime uiolentiſſimeq;, per multorū mortē & perdi
tionem iactetur celebreturq;. O merces digna ingratitudine noſtra. Hæc tamē
ſic dixerim, tanq̃ reuera Louanieñ. & Colonieñ. Theologorum iſta ſit cōdem
natio, cū & epiſtola Cardinalis Derthuſienſis, quicquid id hoīs eſt. Nā ſubolet
meo naſo nonnulla ſycophantia, &, ut loquuntˀ, uehemens ſuſpicio Cardinalē
hūc eſſe pſonatū, nō q̃ uelim Cardineo pileo tribuere aliquid alienū homini. i.
ueritatē dei, ſed quod phraſis iſta, quoduis aliud reſipiat q̃ Cardinalē: necdū ſa
tis ſcio, an credendū ſit, uſq; Theologos eſſe, qui adeo deſipiant, ut nec decori,
nec rerū, nec uerborꝫ ullā rationē habeāt. Deinde nudis uerbis dānent, quęcūq;
libitū fuerit, pſertim cū certior factus ſim literis, inde ad me datis, non oīm de fa
cultate Louanieñ cōſenſu, iſtā dānationē eſſe natā. Vt ut ſe habet res reſpōdēdū
eſt, ac primo fiducia ꝓnunciādi Mgr̄is noſtris ſiue ueris, ſiue pſonatis adimēda
oſtēdēdūq;, q̃tis opus ſit firmamētis, ut credatˀ ijs qui raro ꝓnunciauerūt bene;
frequenter aūt ac uere ſp, pronūciauerunt male, ut deſinant putare, ſuas dānati
ones fuiſſe in materia naturali, quæ potius in cōtingenti, ac frequētius in remo
ta fuerunt, ut & ego aliquid eorū uſurpē. Quin cū ſemel malus, ſemper pſumatˀ
malꝰ, iuxta iuris regulā, nuſq;, nūq; in nulla re credēdū erit Mgr̄is nr̄is qbuſli
bet, quorꝫ iudiciū conſtat iā a multis annis fuiſſe nō modo incōſtās & pręceps,
ſed & erroneū, hęreticū, temerarium & cęcum, cui nemo debeat fidere tuto, niſi
quem

quem deus iratus operationibus erroris mandet illudi. In cuius rei fidem exempla ſunt inuocanda.

Nonne Vuilhelmus Occam, Scholaſticorũ doctorũ ſine dubio princeps & ingenioſiſſimus, reprobatus, dãnatus, excõmunicatus extra omnes ſynagogas præſertim Parrhiſieñ. factus, indigniſſimus erat, tum pontificũ tũ Theologorũ plurimorũ iudicio, qui legeretur? At quæ inconſtantia, ut dãnatũ hodie ſinant Parrhiſijs & in melioribus ſcholis regnare? Aut quare hũc non adiudicãt igni dãnatores doctrinales? cur placet falſitas, quę olim diſplicuit? An Magiſtri noſtri ſeſe nõ fieri a ueritate æterna, ſed facere ueritatẽ ꝓ tempore forte præſumũt? ſicut olim Romani deorũ colẽdorum arbitrium ſibi arrogauerunt.

Occam olim reprobatus nunc ut uerè dicus regnat.

Deinde, quot articulos ſchola Parrhiſieñ. damnauit, quos denuo reuocauit, & pro ueriſſimis defendit? Aut q̃s neſcit, in quã fabulã abierint articuli Parrhiſieñ? dicẽtibus Anglis, nõ trãſeunt mare: Italis, nec mõtes: Germanis, nec Rhenũ: ſicut beati Tho. autoritatẽ, non exire ſepta monaſtica p̄dicatorũ, nec in illis ipſis ſatis tutã. Quis ergo Articulos hos damnationis Louanieñ & Colonieñ toties ante hac errantium, non rideat, nudos inermeſq; audere etiam Albim tranſire?

Articũ pariſieñ in fabulã abierunt.

Ioannis Pici Mirãdulani Comitis Cõcluſiões, quanto (dei fidẽ) tumultu dãnatæ ſunt, tantum ut Magiſtri noſtri eximij rectos eſſe ſuos errores ſtatuerent. Quas tñ quis eſt hodie fere, q̃ nõ mireť? niſi forte ſenes aliq̃t ſophiſtę in angulo rabioſa ſilẽtia rodẽtes, q̃s tñ cognita ueritate, q̃tũlibet ꝑtinaces, null⁹ doctrinalis dãnator cenſet hæreticos, temerarios, falſos. nec ipſi ſimili exemplo metuunt ne denuo impingant in eandem ueritatem.

Pici Concẽs olim dãnatæ, hodie admittunt.

Laurẽtius Vallẽſis, primitiuæ Ecclíæ (meo iudicio) uel reliqua ſcintilla, uľ nouus fomes, cui Theologorũ & pontificũ nõ eſt extinguẽd⁹ uiſus; qui uir ab ijs etiã criminať idoctiſſim⁹, q̃ nõ uno mõ idigni fuiſſent, ei matellã porrigere, cũ interim Chryſopaſſi ſeu uitra aut potius glacialia nugamẽta illoꝝ, libris huius cõparata, mera nauſea fit. At nũc Laurẽti⁹ is eſt, & quotidie magis fit, cui nec Italia, nec uniuerſa Ecclía multis ſeculis ſimilẽ habuit, nõ mõ in oĩ diſciplinarũ genere, (q̃d nullus adhuc p̄ſtitit Mgr̃ nr̃ eximi⁹) ſed & cõſtãtia & zelo fidei Chriſtianę nõ ficto: Quid hic ꝓmouit, non mõ doctrinaliũ dãnatorũ, ſed & autenticorũ autẽtica dãnatio, niſi ꝙ ſeſe irriſit & hunc magis glorificauit?

Vallenſis theologorũ nouus fomes.

Laurẽtij Vallaus.

Poſt hos Ioãnes Reuchlin, in q̃ dep̄hẽſi ſunt Theologi quinq; uniuerſitatũ (deo diſponẽte) quid ſapiãt, q̃d cernant, q̃d quærãt doctrinales dãnatores. Nec obſcurũ eſt Louanieñ & Colonieñ cõſcientia hui⁹ ignominię agitatos, quã ex Reuchlino acceperunt, noua hac fabula in Luthero quærere redẽptionẽ glorię ut qui in illo fuerunt damnatores autentici, non doctrinales tm̃, exurentes eius libellos, nunc re peſſime geſta non nihil fracti, cum nec doctrinales nec autentici manſerint, ficta humilitate tantummodo doctrinales ſe ſimulant, ſperantes ſe euaſuros quoq; autenticos, faciunt autem hac craſſa uafritia, & infœliciter inſtaurata gloria, ut deinceps facilius ſim acceſſurus, pio ſimplicíq; laico, damnãte aut ꝓbãte, q̃ uniuerſis talib⁹ Magiſtris noſtris Louanieñ & Colonieñ. etiã ſigno uniuerſali in unum collectis, perſonaliter, ſimpliciter, & materialiter ſupponentibus, ampliatis, reſtrictis, appellatis, expoſitis & reſolutis. Abſit a me, ut eorum damnationem uel flocci faciam, ut qui non ſemel tam pertinaces inuenti ſunt, publicique hoſtes ueritatis, & innoxij libelli exuſtores. denique præualuit, ut per miſericordiam dei orta luce ueritatis, Iudæiſque dimiſſis acceptiſque gentibus, uulgus ciuium artificum, & quo qui ſunt, a

In Io. Reuchlino. v. uniuerſitates ſe indoctas prodiderunt.

Simplex laic⁹ meli⁹ iudicat Coloniẽſib⁹ & Louanieñ.

Magiſtro

Magiſtrorũꝙ iſtorum ſtudijs remotiores, rectius & certius de Chriſtiana re iu/
dicent, ꝙ theologi doctrinales damnatores, diuiſeritꝙ dominus iterũ, ut nõ po
pulus, populus ſit: Iſrael, Iſrael non ſit: non Theologi Theologi ſint, põtifices
pontifices nõ ſint, ſinatꝙ illos nomine inflari uaniſſimo, hos re gaudere pleniſ
ſima, atꝙ ita uidemus fieri ad oculũ, immo & ad tactum: nec tamen adhuc deũ
timent ferreæ ceruicis, & æreæ frontis Magiſtri noſtri eximij, populus miſerabi
lis & lachrymis dignus.

Ignari preſtã tia ingenia ſe ꝑ opprimere nituntur.

Omitto hic Vueſaliã, Fabrũ Stapulẽ. & arietẽ illum hærentẽ cornibus in ue
pribus Eraſmum, & multos pręter hos alios. Quid ẽm uſꝙ natũ eſt pręſtantis
ingenij & eruditionis, quod nõ ſtatim ſit petitũ ignauis iſtis fucis? ſicut ſcriptũ
eſt, Eſca eius electa. item de eodem Behemoth Iob. xlj. oculi eius ſicut palpebrę
diluculi, omne ſublime uidet. & illud Prouerbij, ſumma petit liuor.

Magiſtri noſtri neminem uincunt ꝑ arma dei.

Iam luſtret hiſtorias qui uolet, & referat ſi poteſt, eſſe unũ aliquando iſtis Ma
giſtris ſuperatum per arma dei, & doctrinam ſanam, quibus Paulus præcepit de
ſtrui munitiones & altitudines, extollentes ſe, aduerſus ſcientiã dei. Si inꝙ unũ
poſſunt oſtendere, permittam eis ut inuerſa dialectica, ex una ſingulari inducãt
uniuerſalem, ex uno die calido, faciant æſtatẽ: concludantꝙ, ſemel uicimus per
ſcripturam, ergo nunꝙ erramus. etiam ſi incipiant a Concilio Conſtantienſi,
quo ſeculo, maxime tyranniſauit autoritas inquiſitorũ & magiſtrorum: Nunꝙ
ratione uel autoritate, ſed ſenſu capitis & opinionũ ſuarum egerũt, aut ad ſum/
mum, decretis humanitus ſtatutis, ut omnibus palã ſit, infœlices hos homines,
non iudicio, ſed mera temeritate præcipites ferri, nec offendi falſitate, ſed uri no
uitate, quam tamẽ poſtea reſidente paulatim furore, agnoſcũt & ipſi uerã fuiſſe.

Ioan. Hus & Hiero. quõ uicti ſint conſtat.

Ioannem Huſ & Hierony. de Praga, qua ratione ſuperauerint Cõſtantiẽ.
concilio, ut taceam epiſtolam Poggij Florentini, deinde robuſtiſſimam famã,
quam nec oẽs pontifices, nec omnes uniuerſitates ſedare, queant etiã inter ipſos
magiſtros noſtros priuatim confabulantes, ſatis conſtat & conuenit.

Timeat Magiſtri noſtri ueritatis oppreſſores.

His exemplis abunde monſtrari puto, ꝙto ſit opus timore Magiſtris damna
toribus, & ꝙ anxie conandũ ſit eis, ut iudicia dei terribilia & mirabilia, nõ ſint
longe a facie eorum, quod de impijs ſcribitur, præſertim cum toties uideant ſeſe
fœdiſſime impegiſſe, & ueritatem oppreſſiſſe, ne tandem pro ſua temeritate &
impietate, Antichriſti Apoſtoli cenſeantur. Vehementer aũt admiror Louani/
ẽ. & Coloniẽ. Theologos, qui prę omnium uniuerſitatum Theologis, primi

Louaniẽ. & Coloniẽ. cæteris magis temerarij.

ſemper in aciem temeritatis deſcendunt, his exemplis non pudefieri, & omnes
alios homines adeo inſenſatos ſtipites iudicare, ut non cogitent, ſuam inſcitiã
& temeritatẽ, toties deprehenſam, palamꝙ traductam, adeo grauiter ubiꝙ fœ/
tere, ut nullis uniuerſitatibus ꝙtumlibet paruis, minus autoritatis & opiniõis
reliquũ ſit. ſed (ut dixi) ira dei hæc eſt, qui cęcitate & amentia eos percuſſit, ſicut
cor Pharaonis indurauit & aggrauauit.

Sed fingamus optime Chriſtophore, Magiſtrorũ eximiorum iudicia omnia
hucuſꝙ fuiſſe ſana, integra, & diuinis literis firmata, ſeponamuſꝙ interim a cõ/
ſpectu noſtro inſignem fiduciam & audaciam, ſeu temeritatẽ, qua hucuſꝙ ma/
gis latrocinati ſunt, ꝙ eruditione & grauitate probati inuicti. Ad meam cauſam
ueniamus: Vbi ſi me erraſſe deprehendiſſent, poterant duplici uia, aut Charita/

Coloniẽ. nõ egerunt cum Luthero ſecũdũ charitatẽ nec ſecundũ euangelium.

tis aut iuris Chriſtiani mecum agere: Charitatis erat, ſi edita ſchedula, populis
in hunc modum perſuaſiſſent: Nolite offendi fratres ſcriptis Lutherinis, multa
diſputauit, quædam forte acutius dixit, ꝙ omnium ſenſus capiant: habet etiã
diuina ſcriptura ſuos ꝑiculoſos locos, ꝙto magis hominis ſcriptura: Hanc inꝙ
charitas,

Charitatis, immo naturalis iuris regulam ſine dubio uellent a me ſibi ſeruari in ſimili euentu, quod & facerem ego, ſi iſtorum ritu pararem non tam doctrinam ꝙ nomen alicuius publice inſectari: Neq; enim ego ullum unq; nominaui, quoties dogmata ſum inſectatus: Qua re & mihi nō nocuiſſent nec ueritati, omnibus autē optime profuiſſent, ſibiq; ipſis gloriam & amorem tam dei ꝙ hominum obtinuiſſent. At nunc quis non odiat hos Magiſtros populorum, qui alios docent, ſeipſos non docent, & prouerbium euangelicum in ſe oſtendunt, Medice cura teipſum, dum magis animi morbo ꝙ iudicio per præceps ruunt, in præuaricationem charitatis & iuris naturalis. Et iuxta Euangelium, feſtucam in oculo meo obſeruant, trabe ſua neglecta: & glutientes camelum, colant culicem. Quis autem ſcripſit, dixit ue unq; tam ſyncere, quod inſidijs inuidorum non patuerit ad deprauationem? Si talem ſcripturis ſanctis legendis afferant furorem, quæ ſyllaba in eis non erit hæretica? An hoc diſcūt Magiſtri noſtri, tot ānis, tot ſumptibus, tot curis Louaniæ & Coloniæ, ut in alienis libellis ingenioſi fiant calumniatores? & ubi locus nō eſt calumniæ uiolenti deprauatores? Putas quid & ego poſſem in eorum dialectica, philoſophia, theologia id eſt laruis humanorum phantaſmatum, ſi eodem ingenio utar uel decima parte? Aut quę irata meretrix, non etiā ſuperet hac arte Magiſtros eximios noſtros Vide ergo, cum eorum dialectica, philoſophia & Theologia ſcateāt erroribus, immo quędam errorum lernæ ſint, ꝙ ęqui ꝙ amantes ſunt inuicem interpretes Adeo, ut impijſſimi Ariſtotelis publici ueritatis uel ex profeſſo hoſtis ſentētias ꝗtumlibet Chriſto aduerſarias, nunq; non officioſiſſimo interpretamento honeſtent, etiam Chriſtū ante nudaturi ad ignominiā, & omnia eius altaria ꝗ hūc gentilem animarum carnificem, turpitudinemq; eius non penitus impurpurēt & inaurent. Et me Chriſtianum fratrem, per imprudentiam meam, & alienam uim, in publicum tractum ſic tractant, ut non modo non ueſtiant ſicubi nudus ſum, ſed id potius agant, ubi optime ſum etiā armatus, & munitus, denudēt, & turpitudinē meā reuelent doctrinalitatibus ſuis ſubtiliſſimis.

Colonienſes diſcūt calumnias.

Ariſtoteles honeſtatur a magiſtris noſ. cum chriſti ignominia.

Hæc de charitate, iā iuris uia fuiſſet, ut iuxta Chriſti præceptū prius fratrem peccantē, etiā ſi pertinaciā indicaſſem, cū ſint duodecim horę diei, monuiſſent priuatis literis, ſicut Reuchlino fecerunt, ut meipſum, uel explicarē, uel emēdarē, uel pertinaciā ponerē. Hoc ſine dubio & a me ſibi fieri uoluiſſent, ubi ſi non audiſſem tū Euangelicis mandatis obtēperātes, feciſſent quę ſequunt. At nūc, neq; deū, neq; hominē ueriti, audēt ſeſe iactare zelo fidei, in me ferri, quaſi poſſibile ſit credi, ſpiritū ſanctū ſuis cōtēptorib⁹ adeſſe, quē potius formidare debuerunt, ne zelū iſtum inobedientię & peccati, ſibi a blaſphemantibus tribui tandē non paterēt. Mirū uero ac nouū Theologorū genus nos ſumus, q ea, q̄ dei ſunt curare non ante p̄ſumimus, ꝙ irritato deo in omnibus ſuis præceptis, pro quib⁹ tamē meritis, neſcio quot nobis aureolas in cœlo ipſi ꝓmittim⁹, & magna buccæ zelū fidei apud homines iactam⁹. Miſſam ſacrificaturi, aut aliqd lecturi acturiue, peccata confitemur, & deū placam⁹, ueritatē dei defenſuri, ubi maxīe opus eſt deo placato & propitio, deum irritam⁹, immo irridemus. Quare nihil, mirū ſi Magiſtri iſti miſerrimi, ſic me uideantur uelle curare, ut ille qui cum fratrem e limo traheret, altius inmerſit & ſuffocauit. Hoc more noſtra ſecula digna ſunt ut iuxta Micheam, frater fratrem ad mortem uenetur, & obſequium ſe præſtare deo arbitretur, qui contemptis primum dei præceptis, pauperem rhēti ſuo immolarit. In hæc tam portentoſa crimina, nullus eſt zelus Louanieñ. Coloñieñq;, Hic nullus Cardinalis Derthuſenſis, nulla Rhoma, nullus uſq; doctrinalis

Monitio chriſtiana nō obſeruata eſt.

Magiſtri noſtri aureolam ſibi ꝓmittūt in cœlo.

ctrinalis damnator,ſed laudatur hic peccator in deſyderijs ſuis.& impius bene/
dicitur.Sed ſine,iudicium iræ dei ſic urget.

Sed donemus & hanc iniuriam & iniquitatẽ Magiſtris noſtris:Sanctiſſimus
Dominus Leo Papa,quid peccauit in Louanieñ.& Colonieñ.damnatores,ut
libellum ſuo nomini dicatum,ſuis pedibus oblatũ,ſuum iudicium expectantẽ,
anhelantes iſti Magiſtri,e manibus eius raperent,& ſuo ſtulto zelo ſubijcerẽt?
An uolunt occulto morſu S.ſuam arguere ignauiæ,inſcitiæ,negligẽtiæ,immo
impietatis in deum & Eccleſiam? An ſoli & primi mortaliũ in toto mũdo ſunt
Louanieñ & Colonieñ?Verum,ego longe ſtultiſſimus,qui id uenialis pecca/
ti licere Magiſtris noſtris eximijs doctrinalibus miror.Quid hominem pontifi
cem uereantur,qui uniuerſis dei mandatis conculcatis,in proximũ inſaniunt?
Sat eſt,ſi uerbotenus & ſpecietenus,deũ & pontificem hominem honorent,&
ſub titulo zeli diuina & humana omnia prophanent,ad laudem dei,& honorẽ
ſanctæ ſedis Apoſtolicæ,& defenſionem ſacræ Theologiæ & philoſophiæ.

Louanieñ pa pẽ libellũ cõ/culcant.

Verũ ſatis hæc de culpa temeritatis,nunc inſcitiã (ſapientiam uolui dicere)
uideamus.

Capitulum primum eſt:Inſignem philoſophiæ detractionem contineri in li
bris meis:Vides hic zeli fontẽ?Nempe,ne lucrũ facultatis areſceret,ſine dubio,
uel tori libro,uel multis parſum eſſet,ſi hoc ulcus non tetigiſſem.Reſpõdeo ta/
men Magiſtris noſtris eximijs,nõ Lutherum,ſed Louanieñ & Colonieñ eſſe
detractores philoſophiæ.Expectas ut probẽ dicta?non oportet,nã ſicut hi The
ologi omnia ſolum dicunt,& omnia dãnant,& nihil probant,ita ueriſimile eſt
non paſſuros eſſe probationem contradictoris,qui omnia eadem menſura me
tiri uolent.Sufficit eñ,hic mulierculañ more cõtradictionis tm̃ uerbis conten
dere:eſt,Non:Eſt,Non:Ita,Non ita:Sic,non ſic:uos erratis,nõ erro.ne ſtatuta
& morem Magiſtrorum præuaricemur,tamen de fauore & licentia domino/
rum ſpectabilium Decanorum & Magiſtrorum noſtrorum ſpeciali prius pe/
tita & obtenta,breuiter ꝓbo q̃d dixi.Eos ego arbitror philoſophiæ detractores
eſſe,nocẽtes,tũ pueris,tũ ſenib⁹ & uniuerſæ ecclĩæ,q hoc philoſophiã appellãt
q̃d philoſophia nõ eſt:& ſub nomine philoſophiæ,optimas adoleſcẽtiũ aĩas,ſu/
is ſomnijs & erroribus occupant & perdunt,cũ aũt præter Ariſtotelem nihil tra
dant(in quo uere nihil eſt philoſophiæ)tum ipſum nunq̃ intelligant,aſſutis ei
ſuis diuinationibus,pro ueris interpretationibus,& tamen philoſophos ſeſe ia/
ctent,quid poſſunt in philoſophiam atrocius committere?Quod ſi negẽt,obij/
cerem eis,ut in teſtimonium ſuæ philoſophiæ,prooemium phyſicorum (quod
adhuc nullus eorum intellexit)aut poſteriorum,aut metaphyſicæ,nobis inter/
pretarentur,ad germanum Ariſtotelis ſenſum.Sed metuo,ne denuo coacta fa/
cultate damnant Lutherium,iterum nudis doctrinalibus,autenticis uerbis,di/
centes:Lutherus detraxit Magiſtris noſtris,negãs eos eſſe philoſophos,& pro/
oemia librorum Ariſtotelis ſcire.Nam poſtq̃ hanc artem apprehenderunt,ut
non niſi Damnamus dicant,nec ſint obſtricti ad reddendam rationem,quo plu
ribus ego probauero,eo plura illis damnanda obtulero.

Lutherus inſigniter detrahit philoſophiæ.

Magiſtri noſtri omnia dãnãt nihil probant.

Philoſophia nocet ecclĩæ.

Credatis aũt fortiter Magiſtri noſtri eximij,Luthero eſſe notam philoſophiã
& Theologiam ueſtrã,in qua non peſſimo ingenio,nec ultima ſocordia uerſa/
tus ſit plus duodecim annis,interq; ſynpaleſtritas ueſtros detritus,nõ mihi per
ſuadebitis,philoſophiam eſſe garrulitatem illam de materia,motu,infinito,lo/
co,uacuo,tempore,quę fere in Ariſtotele ſola diſcimus,talia quæ nec intellectũ
nec affectũ,nec cõmunes hominũ mores quicq̃ iuuent,tantũ contentionibus

Eſt & Luther⁹ philoſoph⁹ & ſcholaſtic⁹

ſerendis

ferendis ſeruandiſq; idonea: quod ſi maxime quid ualerent, tot tamen opinionibus confuſa ſunt, ut quo quis certius aliquod ſequi propoſuerit, hoc incertior feratur, & faces Euboicas ſectetur, & ſero tandem cum Protheo ſibi fuiſſe negotium pœniteat, has procellas uos philoſophiam dicitis Magiſtri noſtri. Sat erat Iuuentutem Chriſtianam, tanq; in barbara Aegypto ſeruientem, hæc ideo diſcere, ut cum tyrannis ſuis loqui poſſit, nō probare, donec liberetur, ſic ego adoleſcentes inſtituere ſoleo.

Scio iam dudum, mi Chriſtophore, te ridere hos egregios damnatores doctrinales, & illud feſtiuum tuum tecum murmurare: Cum talibus doctoribus auſim & ego congredi. Sic enim ſoles titulares iſtas Bullas nihil non ſibi arrogantes ſallire. Verum poſitis ſalibus, quibus digni ſunt, pro eis potius mecum dole, qui ſub his tyrannis ingenia optima proſtituere cogūtur. Nam, quod ſine cauſis adiectis mea damnarunt, nemo eſt omnium, qui nō damnet & rideat: qua friuola & temeraria damnatione non parum probationis meis libellis adiecerunt, præſertim apud eos, qui non penitus ſunt cautes & ſtipites.

Vere oēs ſanę mētis hāc cōdēnationē friuolā iudicant.

Suſpicor tamen eos prudentiſſimo conſilio noluiſſe aliquid probare, aut rationem ullius reddere, quod memores quid ꝑmouiſſent Colonieñ. in Reuchlin Iuriſtam, & quo impetu eorum inſulſiſſimam farraginem diſieceſſit, timuerunt ne & ipſi in cornutum & ungulatum bouem impingerent, multo atrocius ſæuiturum, cum ſcirent me Theologum, & ſuarum lamiarum non imperitum, mea ſic munijſſe, ut conuelli feliciter poſſe deſperarent, & tamen ſalua permanere non ferrent.

Atq; id nimirum eſt, ubi magno hiatu ordientes epiſtolā ſuam, faſtu pluſq; Peripatetico iactant, ſeſe eſſe uiros ſexaginta ex fortiſſimis Iſrael, qui ambiunt lectulum Salomonis, quorum cuiuſq; gladius ſuper femur ſuum ꝑpter timores nocturnos, ad quos præcipue pertineat per ſacram ſcripturam fidem tueri, & errores extirpare; poſtea, ubi operi accinguntur, & iam ſpectatores auidi circūſpiciunt, ubi nam rutilet gladius femoris uerſatilis, aut ſcriptura ſancta fulminet, audiunt aliud nihil, q; uerbum hoc primæ coniugationis: Damnamus doctrinaliter, Crepitum ſcilicet ficulni idoli: Et impletum eſt illud Salomonis prouerbiū, uentus & nubes & pluuia non ſequens, uir promiſſa nō complēs: quis tam morio, qui pueriles has Magiſtrorum ineptias nō rideat? Velim doceri ab his Magiſtris noſtris eximijs, an gladius femoris, & ſcriptura ſancta Louanij & Coloniæ uerſo rerum ordine idem ſint, quod uerbum, Damnamus, & aduerbium doctrinaliter.

Colonieñ. eorū fidē ſuā egregia eruditione.

Vos itaq; compello Magiſtri noſtri eximij Louanieñ. Colonieñ. agite quod promittitis, per ſacram ſcripturam tuemini fidem, per femoris gladium pellite nocturnos timores: Cur promittitis quod non impletis? cur iactatis quod non præſtatis? An diſtinguitis, ut promittere, ad publicam ſchedulam condemnationis, implere, ad angulum ſecretum coactæ facultatis pertineat? utq; nocturnos timores triumphabundi publice prouocetis, prouocatis autem & aduentantibus, tenebroſum angulum effœminati petatis. An illud Horatij uobis occini placet,

Nec ſic incipias, ut ſcriptor Cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo & nobile bellum.

Quid feret hic tanto dignum promiſſor hiatu? ſcilicet fumum ex fulgore, non ex fumo dare lucem cogitaſtis, & imagine Moab maior eſt præſumptio ueſtra q; fortitudo, concipientes ardorem & parientes ſtipulam, ut Eſaias dicit.

Loua. & Colo. plus ꝓſumunt q; ualent.

Iam ſi quæras, quid ſit lectus Salomonis, qui fortes Iſrael, quid timor nocturnus, quid femur, quid ambire lectum, ea felicitate different, uerbumq; dei tractabunt, ut malles eos non minus eſſe mutos ad differendũ, ꝙ ſunt ad ſua probandum. Qua enim eruditione, fide, dexteritate hunc locum ſcripturæ, huic aptauerunt propoſito, eadem ſine dubio mea confutaſſent, & ſua probaſſent, id quod non ignorabant, ideoq; non audebant, quantacũq; temeritate agerentur: tanti momenti eſt, quod Eccleſiaſticus ait, ſemper præſumit ſæua & perturbata conſcientia.

Eccius elegit Colonieñ. in iudices.

Hi ſunt Magiſtri noſtri, hos Eccius Lipſiæ iudices rerum ſacrarum urgebat eligi, alioqui non diſputaturus, quorum inſcitiam & temeritatẽ haud ignorãs, non fruſtra cunctabar. & quid non uincat, quid non impetret, ab huius farinæ tam doctis, tam prudentibus hominibus, qui damnamus, pro ꝓbamus in ore habent, & aliud nihil: Sed iam ad reliqua per ordinem ueniamus, eaq; breuiter notemus duntaxat, ne denuo reſolutiones ſcribere ſit neceſſe, donec mea confutauerint.

Interim eorum condemnationẽ non aliud habituri, ꝙ ſi nobis ebria mulier maledixiſſet. Quod ſi etiam ui & multitudine præualuerint me uiuente, quã uiam ſolam in me affectant: poſt mortem tamen utrorumq;, prohiberi non poterit, quin uim mihi factam fama ferat, nec fuiſſe unꝙ conuictum. Interim doctrinæ meæ fundamentũ ſtat firmiſſimũ, habens ſignaculum hoc, nouit dominus, qui & quæ ſunt eius, ſi ex deo eſt, diſſolui nõ poteſt: ſi ex homine, ſeruari nõ poteſt: quin id unice gaudeo, damnari uiuente me tam opera ꝙ uerba mea ab his, qui ui, non ratione agitantur: donec enim rationibus nõ uincunt, & ui pugnant, conſcientiæ fiduciam augent potius ꝙ terrent, & mihi mea probant robuſtius hac ui ſua ꝙ ego ratione probaui unꝙ. Odiat ergo uel amet qui uolet, Chriſtus meus uiuit, & ego uiuam, donec uis indocta & inſcia mecum pugnat. Scitum eſt illud Chryſoſtomi, Armare ſe phariſæos multitudine, quãdo ſe nudos eſſe ueritate profitentur. Et rurſum: Malitia confunditur aliquando ratione ueritatis, corrigitur uero nunꝙ.

Chriſtiana mẽs Lutherij

Ad idem capitulum pertinet, detractionẽ omnium doctorum ab annis quadringentis, cõtineri in meis libellis. Hic Magiſtri noſtri, poſtꝙ philoſophi fuerunt, paulatim proficiẽtes, facti ſunt iuriſtæ, & per præſcriptionẽ dogmatum ſuorum robur ex temporis longitudine captant, non ex autoritate & ratione. Dico & ego, ſi contradicere alicuius dogmati, eſt illi detrahere, Louanieñ. & Colonieñ. Magiſtri noſtri, ſunt detractores, non doctorum, qui ab annis quadringentis fuerunt, ſed Chriſti & ſpiritus ſancti, qui ab æterno fuit, cuius doctrinam damnant & criminantur, non ſecus ac Fauſtus Manichæus, deum ueteris teſtamenti.

Magiſtri noſtri ſunt Iuriſtæ.

Louanieñ. detrahunt Chriſto.

Quatuor ꝓpoſitiões ueriſſimę damnantur.

Primo, pro hæreſi damnant has quatuor propoſitiones,
Opus bonum optime factum eſt peccatum ueniale.
Sancti, in omni bono opere minus faciunt ꝙ debent.
Nullus ſanctorum uixit in hac uita ſine peccato.
Sancti indigent miſericordia dei ignoſcente in opibus bonis. Et ſic damnatus eſt hæreticus Eſaias. lxiiij. dicens: Ecce tu iratus es, & peccauimus, in ipſis fuimus S E M P E R, & ſaluabimur: Et facti ſumus immundi O M N E S nos, & quaſi pannus menſtruatæ V N I V E R S AE iuſtitiæ noſtræ. Sententia autem Magiſtrorũ noſtrorum probatur ſic: Nos ſumus Magiſtri noſtri, ſic uolumus, ſic iubemus, ſit pro ratione uoluntas. Sed hic Colonieñ. ut ſubtiliores,

Magiſtri noſtri habẽt ꝓ rõne uolũtatem.

Louanĩẽſibus

Louanienſibus ſuis ſuccenturiati, præoccupant, ſoluendo omnes rationes me
as, præteritas, præſentes, & futuras, ſimul & breuiter ſic: Sacras ſcripturas, ſan-
ctorumq; patrum ſententias, a me peruerti, & in ſenſum pernicioſum contor-
queri. Sic oportet Magiſtros noſtros, magiſtraliter cõfutare hæreſes, & ad ſcri-
pturas patreſq; inductos, porrecto roſtro rugatoq; naſo autentice & doctrina-
liter dicere: Tu puertis ſcripturas, nos ſoli recte intelligimus. Et ſi quæras quo
modo probent, mota manu ſilentium autoritatiue indicere, dicendo, ſatis eſt:
Diximus ſentimentum noſtrum.

Vnde, ſiue exurant, ſiue ſubmergant meos libellos, id quod dixi, iterum re-
petens dico. In hac ſententia me ſic eſſe audacem, ut ignem, mortem, & om̃ia,
etiam iras beſtiarum iſtarum deo propitio ſim paſſurus, & omnem cõtraria do
centem pertinaciter, pro hæretico habiturus, etiam ſi Louanieñ. & Colonieñ.
Synagogarum Magiſtri noſtri ad unum omnes aliter ſaperẽt, quos & his ſcri-
ptis confiteor, me pro hæreticis, & miſericordiæ dei inimicis habere.

O Colonieñ. & Louanieñ. reſipiſcite tã-dem.

Non autem negaui unq̃, nos meritis & precibus ſanctorum quantumlibet
imperfectis, iuuari, quod ſubdole mihi inurere conantur miſeri homines. Sed
quod humano arbitrio nobis poſſint applicari & cõmunicari, aliter q̃ per uir
tutem fidei, ſpei, & charitatis, quæ eſt cõmunio ſanctorum, a quouis ſacerdote
& fratre dabilis miniſterio uerbi, non probabunt Magiſtri noſtri, niſi ijs, qui
dicturi ſunt, Magiſtri noſtri ſic dixerunt, & tempore. cccc. annorũ pſcripſerũt.

Secundo capitulo, miſeras & iam cadaueroſas indulgentias ad iuuentutẽ &
robur priſtinæ deceptionis reuocaturi, Hæreticum me ſtatuũt, quod indulgen
tijs relaxari dixerim pœnas arbitrio dũtaxat hominis & canonum ſtatutas.

Indulgentiæ reuocantur.

Hic ſalua reuerentia uenerabiliũ dominorum Magiſtrorũ noſtrorum, non
eſt ſeruata cautela Card. Derthuſen. qui præmonuit diligenter, ut mea ad uer
bum religioſe ſignarent, forte metuens quod futurum erat, ut ſeipſos irriderẽt
ſi alia damnaſſe conuincerentur, quam ego ſcripſiſſem. Extat liber, nec poſ-
ſunt negare, me hanc rem diſputaſſe & inquiſiſſe, nec in ſermone uulgari, au-
ſum fuiſſe, quicq̃ definire & aſſerere, ſicut nec hodie aſſero: licet nec ulli Magi
ſtri noſtri in unũ, ſiue diſtributiue, ſiue collectiue ſumpti, poterunt utram par-
tem, uel probare, uel confutare, niſi ex præſcriptione, & uſu, immo abuſu quę-
ſtorum uel mittentium eos. Proinde, neceſſe eſt, Hæreſim hoc loco Magiſtris
noſtris ſignificare id, quod eſt diſputare, de re primum incertiſſima, deinde in
utili, & non neceſſaria: econtra Catholicum, etiam ſi dubites, an fides in rem
ſacramenti ſit neceſſaria, & pœnitẽtia incipiat ab amore dei. Nec mirum, quia
ſi philoſophię detraxiſſent ſicut ego, ac non potius Chriſto æquaſſent, & quã-
tum eſt in uſu, prætuliſſent, quomodo tam ſubtilem & nouam hæreſis ſignifi-
cationem potuiſſent inuenire? Quis non merito hãc philoſophiam ſuſpiciat,
quam, ubi per grammaticam didiceris, & grammatice loqui uolueris, noua ti-
bi & omnibus ignota fingenda eſt grammatica.

Aiunt autẽ, Concilijs indulgẽtias eſſe firmatas, egregij domini Colonieñ.
ideo me contra concilia locutum, hæreticum eſſe. ſcilicet ex. j. poſteriorum ſic
loquuntur, ubi, ut pro Rhetoricis diſcunt ſua dialectica, ita quæſtionem ſi eſt,
& quæſtionem quid eſt, pro eadem habent. Ego enim, an indulgentiæ eſſent,
quomodo potui dubitare aut negare, ut in hoc cõtra concilia ſaperem, qui tot
ſcripſi de indulgentijs? Aut quis eſt orbis angulus, qui non queratur ſe dece-
ptum indulgentijs? tantum abeſt, ut eſſe indulgẽtias ullus hominum, aut ne-
ſciat, aut neget, multo minus, ut hinc hæreticus fieri poſſit.

Hęreticus ex primo poſte-riorum.

 Hoc autem

Hoc autem quæſitum eſt, necdum inuentum, quid eſſent aut ualcant indul gentiæ. Hic debebant Magiſtri noſtri eximij, philoſophiæ oculos aperire, & non tam ridicule & pueriliter ineptire in quæſtione, Si eſt, pro quæſtiõe, Quid eſt. Nihil autem uſq; reperitur, quid ſint indulgentiæ, nec in Concilijs, nec Synagogis, nec Cõciliabulis, niſi quod in iſto centenario annorum, cœptæ ſunt in purgatorium, & in cœlum, & infernum extendi, per impudẽtes nebulones & animarum ſeductores; inter quos tamen zelus Magiſtrorum noſtrorum, nullum inuenit hæreticum, ſcandaloſum, erronem, etiam ſi totum mundum falleret & exhauriret, errore pernitioſiſſimo. Me uero eſſe oportet hæreticum, etiam ſi error in indulgentijs ſit innoxius, immo nullum periculum ſit ſalutis, ſi nullæ uſq; eſſent indulgẽtiæ. Adeo diſcretus & integer eſt zelus Magiſtrorum noſtrorum, ut deciment cyminum & anetum, iudicium autem, fidem & miſericordiam negligant. Verumtamen, ueniam dandam arbitror Colonieñ. quod eis defuit Card. Derthuſeñ, qui præmoneret, ne id damnarent, quod nemo dixiſſet; alioquin, mihi & omnibus ludibrium futuri.

Indulgentię incurrere cẽtenario extẽdani in cœlũ & in infernũ

Et quid faciam miſer? Chriſtus ipſa mititas & ſuauitas, Marci. iij. circumſpexit phariſęos in ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, Et Paulus Act. xvj. eodem exemplo doluit ſuper ſpiritum phytonicum puellæ. Et. xvij. Athenis incitabatur ſpiritus eius, uidens idolatrię deditam ciuitatem. Quid ego fex peccati faciam? uidens in Magiſtris populorum Chriſti, tam craſſam cæcitatem, ut nec Chriſtum, nec Ariſtotelẽ, nec ſuas ſaltem opiniones intelligãt, & tractare poſſint, niſi in captionem, & laqueum, & confuſionẽ ſui ipſorum.

Copulata Coloniẽſiũ

Rogo uos craſſos (pene effluxiſſet) deſiſtite Lutheriana, aut iudicare, aut tractare, impares eſtis huic rei, tã in Ariſtotele q̃ ſacris literis. ſumite copulata ueſtra, & ueſtris uiribus materiam æquam, Satis in Reuchlino & Petro Raueñ. & alijs oſtẽdiſtis, q̃ nihil ſciatis, & temere oĩa audeatis. Qui infirmus eſt, olus manducet. Nolite uos ipſos fallere: Iudicium & condemnatio ueſtra, nullius iam olim fuit autoritatis & fidei.

Condẽnatio Coloniẽ. nullius autoritatis eſt.

Eiuſdem cæcitatis & amentiæ teſtimonia ſunt, quæ ſequuntur. Item circa ſacramentum pœnitentiæ errores ſeminat, ut quod ſine gratia dei, primo remittente culpam, nec uotum remiſſionis quærendæ homo habere poteſt.

Item, hæretica eſt ſententia, qua ſacramenta nouæ legis gratiam iuſtificantẽ dare dicuntur illis, qui non ponunt obicem.

Hos errores duos, adhuc aſſerit, nõ eſſe errores Lutherus, nihil moratus Louanieñ. Scotiſtas, & Colonieñ. Thomiſtas, id eſt Pelagianos, de capite ꝓprio diuinantes, aduerſus gratiam Chriſti inſaniẽtes, & expectat cum fiducia, tam confutationem, q̃ probationem utriuſq;. Sed & ipſos cum ſeipſis committit. Neq; enim inter eos ipſos in hac re conuenit, niſi quantum Pilato & Herodi & phariſęis, aduerſus dominum & Chriſtum eius.

Sequitur.

Confeſſio libere fiat.

Circa contritionẽ iſtud dat conſilium, Confeſſurus ante omnia tecum cogita, quid faceres, ſi non eſſet præceptum confitendi, & an ſic etiam uelles confiteri, & ea quæ ſequuntur.

Hic Lutherus confitetur ſe uera dixiſſe, etiam Magiſtrorum noſtrorum eximiorum autoritate, qui conſtanter aſſerunt, quicquid extra charitatem fit, peccatum eſſe. Niſi, quod Magiſtris noſtris, ſolo hoc nomine (quia Magiſtri noſtri ſunt) licet idem alio & alio tempore & loco damnare & probare, quod mihi hæretico nondum licuit. Nam de gratia mouente & charitate diſtinctionem

Magiſtralem

Magiſtralem, quam de cerebro ſuo finxerũt, ludicro ſimilem arbitror, cũ certũ ſit, iuſtitiã (id eſt, legem dei) nõ diligi, nec peti, niſi præueniente Charitate.

Sequitur.

Improbat etiam modum examinandi conſcientiam contra C. Quem pœnitet, & Canonem Concilij generalis: Omnis utriuſq; ſexus, de pœ. & re. Recte hic Magiſtri noſtri ſuo promiſſo ſatiſfaciunt. Gladius femoris & ſcriptura ſancta, quibus ſexaginta fortes Irael accincti ſunt, his uerbis intelliguntur eſſe c. Quẽ pœnitet. & c. Omnis utriuſq; ſexus. iterum ſcilicet noua grammatica doctrinaliter loquendi: Nonne lapilli ærei fragorẽ audit hæc talpa?

Canon, Omnis utriuſq; ſexus, habet, ut omnium peccatorum ſuorum faciat quiſq; confeſſionem, hic per omnium peccatorum, Magiſtri noſtri eximij, intelligunt examinationem conſcientiæ, id eſt carnificinam conſcientiarum, qua hucuſq; multas animas onerauerunt peccatis, ut Apoſtolus prædixit. ij. Timot. iiij. Quæ intelligentia ſimilis eſt ei, qua idem capitulum nonnulli ſic irrident: Omnis utriuſq; ſexus, id eſt, ij ſolum, qui utrunq; ſexum habent, ſcilicet, Hermaphroditæ, debẽt omnium peccatorum ſuorum facere confeſſionẽ. Digniſſima plane irriſio Canonis iſtius, ſi ſic eũ intelligi noluiſſent, ſicut Louanieñ. intelligunt. Quis enim omnia peccata ſua noſſe poteſt, nedum confiteri, cum ſcriptum ſit: Delicta quis intelligit? Et Hiere. xvij. Prauum eſt, & inſcrutabile cor hominis. Et iterum idem: Nõ eſt uia hominis eius. Vix me hic contineo, ne in frontes iſtas indoctiſſimas ſophiſtarum inuehar, parcam tamẽ ob timorem dei, id libere profeſſus, ſi iſte Canon omnium peccatorũ ſimpliciter exigeret confeſſionem, damnandus eſſet, ut impius & pernitioſiſſimus. Nam inde nati ſunt libelli iſti de modo confitendi, ubi peccata, in matres, filias, ſorores, neptes, & nepotes, infinitaſq; alias ſpecies diſtincta ſunt, nulla alia cura, niſi ut nullum peccatum omitteretur in confeſſione, quod plane eſt impoſſibile. Nam ſi rigor Canonis ſtet, nec oblita, nec ignorata peccata excepta ſunt, quia dicit, omnium peccatorum ſuorum faciat confeſſionem. Sed de his latius in ratione confitendi.

Nõ oia pctã pñt conſiteri qa nõ oia ſũt homini nota

Canon caute intelligẽd.

Ego tamen, ut Magiſtros noſtros eximios mendacij arguam, non improbaui examinationem conſcientiæ, nec hoc poterunt probare unq; a me factum, ſed anxiam carnificinam, qua iuxta huius Canonis mortiferam, ſiue conſtitutionem, ſiue interpretationem, ad impoſſibile ducuntur miſeri Chriſtiani, nihil daturi promittenti dei miſericordiæ, niſi omnium peccatorum fecerint confeſſionem, id eſt, ut nunq; pacem habeant, pluſq; cõfidant in ſuam infelicem confeſſionem, ꝗ dei miſericordiam. Atq; hic optaſſem Louanieñſibus meis, ut & alterum Cardinalem Derthuſenſem habuiſſent monitorem. Nam hunc unum ſolita temeritate prætericrunt, fruſtra monentem, ut mea omnia ad uerbum ſignarent.

Examinãda eſt cõſciẽtia.

Iam ſi & cætera proſequar, omnium infeliciſſimorum, tum ſomnia mihi impoſita, tum mea falſe intellecta, prolixior fiam, quam illi mereantur, & quam pius lector ferre poſſit.

Vnum dico, mihi non potuiſſe perſuaderi, uel multis Neſtoribus, eſſe Louanij & Coloniæ tam craſſos Theologos, qui & ſi in Reuchliniana cauſa, inſigniter delyrauerunt, mitius tamen ꝗ in hac mea delyrauerunt. Quare, cæteris contemptis, & ad horum exemplum æſtimatis, ne libidine inſectandi uidear commoueri, ſi ſingula perſequar, uolo receptui canere, & tam Louanieñ. ꝗ & Colonieñ. Theologos, tibi optime Chriſtophore, nullo alio noĩe com-

Theologi colonienſes & Louanieñ. ſũt craſſi & delyri ingenij.

mendare, ꝙ iſto, quod multa audent & dicunt, quæ nec probare, nec confu/
tare unꝙ poterunt. Quod genus hominum quale ſit, tu facile noſti, cum nul/
lus fornix aut taberna quantumuis ebria ſit, in qua non queas tales inuenire
cenſores & iudices, niſi quod hoc opere, deus notam nobis facit iram ſuã, qua
pueros iſtos & effœminatos nobis conſtituit principes, ſicut Eſaiæ. iij. dicit, ſic
merentibus peccatis noſtris, & ingratitudine tandẽ etiam deo intolerabili.

Non erat neceſſe, ut dicerent nudis uerbis, mea ſibi diſplicere & erronea ui/
deri, ſciebam id fore, & in hoc ipſum paſſus ſum ędi. Nec hoc quęſiui, ut me ad
ſuos autores remitterent, quaſi mihi incognitos, ſed ut ſcripturæ autoritate, aut
ratione probabili, ſua uera, & mea falſa eſſe conuincerent. Quæ eſt enim iſta
(etiam ſuo Ariſtotele prohibita) petitio principij, mihi reſponderi per hæc
ipſa, quæ impugno? Non eſt quæſtio, quid didicerint, audierint, lege
rint, ſenſerint unꝙ: ſed quibus firmamentis ea muniant. Alio/
qui, cur & meæ ſectæ reſiſterem, ſcilicet Occanicæ ſeu Mo/
dernorum, quam penitus imbibitam teneo, ſi uerbis
uoluiſſem, aut ui compeſci? Sed ſatis hæc. Tu in/
terim uale uir optime in Chriſto. Vuitten/
bergæ Anno domini
M. D. XX.

Confitendi

CONFITENDI RATIO DOCTORIS MARTINI LVTHERII Auguſtiniani Vuittenbergenſis.

PRIMVM.

QVANDO noſtro ſeculo, omnium ferme conſcientiæ ſunt, in falſam ſuæ uſtitiæ & operum ſuorum fiduciam humanis doctrinis abductæ, fereq; eruditio fidei & in deum fiduciæ, obmutuerit. Idcirco & confeſſuro neceſſarium eſt ante omnia, ut non fiduciæ confeſſionis uel faciendæ uel factę nitatur; ſed in ſolius dei clementiſſimam promiſſionem, tota fidei plenitudine cõfidat, certiſſimus uidelicet, ꝙ qui confeſſuro peccata ſua promiſit ueniam, promiſſionem ſuam fideliſſime præſtabit. Non enim quia nos confitemur, ſed quia ipſe promiſit ueniam confitentibus, gloriandum eſt; hoc eſt, non propter noſtræ confeſſionis dignitatem aut ſufficientiam (cum talis nulla ſit) ſed propter ſuæ promiſſionis ueritatem & certitudinem. Sicut dicit Pſal. xxiiij. Propter nomen tuum domine propiciaberis peccato meo. Nõ ait, propter me, aut meam dignitatem, aut nomen meum, ſed propter nomẽ tuum &c. Ita ſane, ut opus cõfeſſionis, nihil aliud ſit, ꝙ̃ occaſio quędam, qua deus prouocetur ad promiſſionem ſuam implendam, immo qua nos exerceamur, ad fidem promiſſionis, ſine dubio adipiſcendæ: ut ſic nõ nobis domine, ſed nomini tuo des gloriam: & læteris, non cum benefecerimus tibi, ſed cum benefeceris tu nobis, ut per Ezechielem dicis. Hac ratione fiet, ut qui gloriatur in domino glorietur, & non ſeipſum commendet, ſed gratiam dei glorificet. Et erit, ut ſit confeſſio & magnificentia opus dei, pſal. cx.

Fiducia habẽda eſt non in cõfeſſionem ſed dei miſericordiã nobis ꝓmiſſã.

SECVNDVM.

Quod autem deus (ad gloriam ſcilicet gratiæ & miſericordiæ ſuæ) ueniam promiſerit, ex ſcripturis firmandum eſt. Primum, pſal. xxxj. Dixi cõfitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino: Et tu remiſiſti impietatem peccati mei. Et illud. ij. Reg. xij. Vnde hic pſalmus deſumptus eſt. ꝙ̃ primũ Dauid dixit: Peccaui domino, ſtatim dixit Natan: Dominus quoq; tranſtulit peccatũ, non morieris. Et Hiere. xviij. ſi egerit gens illa pœnitentiã a malo, agam & ego pnĩam ſup malo ꝗd cogitaui ut facerẽ. Itẽ, j. Ioã. j. Si cõfiteamur pctã nr̃a, fidelis eſt & iuſtus, qui remittat nobis peccata & emũdet nos ab om̃i iniqtate. Et illa diffinitio uera iuſti. Prouer. xviij. Iuſtus prior eſt accuſator ſui, ideo iuſtus, quia ſeſe accuſat, unde & ſequitur: Venit amicus eius (Chriſtus) & inueſtigabit eum (id eſt, quęret eum) & nõ ſinet perire, etiã ab extremis inferni inuentũ reducet. Hinc Ioſue. vij. Confeſſionẽ peccati, uocat gloriam dei, dicens ad Achan. Fili mi da gloriam deo, & confitere, atq; indica mihi quid feceris. Et d. Hiero. ad idem, cõfeſſio peccati, eſt laus dei. Nec mirũ, qui peccata ſua cõfitetur, ueritatem utiq; dicit: deus autẽ eſt ueritas, ideo ſimul deum cõfitetur.

Probatur ex ſcripturis ꝙ deus ꝓmiſerit ueniam.

Sic. ij. Paral. ult. Manaſſe rex Iuda, in oratiõe ſua pulcherrima, omni cõfeſſuro aptiſſima, dicit; Tu autẽ domine ſecundũ bonitatẽ tuam promiſiſti pœnitẽ-

Nihil confeſſio noſtra ſine dei ꝓmiſſione.

tiam remiſſionis peccatorũ &c. Vere ſecundũ bonitatẽ tuam promiſiſti, quia
nihil eſſet cõfeſſio noſtra, niſi ſtaret ꝓmiſſio dei, adeo totũ eſt bonitatis diuinę
ꝙ ꝓmiſit remiſſionẽ, quã niſi ꝓmiſiſſet, ꝑ nullã iuſtitiã poſſet obtineri. Ac ſic
fides promiſſiõis illius, primũ & ſumme neceſſaria eſt confeſſuro, ne forte prę
ſumat, ſua diligẽtia, ſua recollectiõe, ſuis uiribus deũ prouocare ad remiſſionẽ
peccatorũ, cum iam deus ipſe & remittere paratiſſimus, p̄uenerit eũ, ac potius
ad acceptandã remiſſionẽ & confeſſionẽ præſtandam, allexerit ac prouocaue-
rit, bonitatæ dulciſſimæ promiſſionis ſuæ.

TERTIVM.

Cõfeſſio p̄ſtet deo quã ſuo uicario.

Antequã ſacerdoti confiteat̃ uicario, utiq; oportet, primũ confiteatur principa
ipſi deo, hic uero, rem ſerio tractare oportet, quia diuinũ oculum, ſicut nihil la-
tet, ita nihil fallit. Quare hic propoſitũ melioris uitæ, & odium peccati, opor-
tet ſine ſimulatiõe diſcutere, nam nihil fere confeſſuros plurimos fallit, quã ſub-
tilis iſta ſimulatio & profundiſſima, qua plerũq; uiolentum peccati odium, &
propoſitũ melioris uitæ, per uim ſimulant, etiam coram ſeipſis: quod ſatis pro
bat, infelix euẽtus, ubi poſt cõfeſſionẽ, cito redeũt ad ingeniũ, & uelut magno
onere cõfeſſionis leuati, denuo ſecure uiuunt, tam curioſi inq; immemores ꝓ-
poſiti ſui, qua una re, ſatis poſſent argui, ſuę fictionis infeliciſſimę. Quare hic

Cõfeſſio non ſit coacta.

oportet hominẽ eſſe liberrimũ, & de ſe in ſeipſo omnino pronũciare, ſicut in-
uenit ſeſe affectum, ſicut uellet, ſi nulla eſſet pœna, nullus deus, nullũ p̄ceptũ
&c. ac ſicut diceret, in aurẽ ſecreti cuiuſpiã amici, ubi nihil puderet omnia ſua
reuelare, immo ſicut ſecum uellet, liberrime de ſuis loqui uitijs, ita loquatur co
ram deo, qui multo magis nos diligit quã ipſi nos.

Serio affect⁹ ſit cõfitens.

Nam ſi quiſpiam ſeſe nõ inuenerit ſerio affectũ bono ꝓpoſito, neſcio an tu-
tum ſit cõfiteri: Hoc ſcio, melius ſibi eſſe, ſi abſtineret a cõfeſſione. Nec in hoc
p̄ceptũ Eccliæ curandũ eſſet ullo modo, ſiue excõmunicet ſiue minus: melius
eſt Eccliam ibi nõ audire, quã in periculũ ſuũ, ad deum cum ficto corde accedere
quia hic cõtra deum, ibi contra Eccleſiã tm̃ peccat̃: ſi tamẽ peccat̃, iſto caſu, ec

Melius non cõfiteri quã ficte confiteri.

cleſiam nõ audiẽdo. Quandoquidẽ eccl'ia nihil habet mãdare, in quo ſit peri
culũ animę, & ſemper eſt exceptus articulus eiuſmodi a pręceptis eccl'ię. Quic
quid enĩ præcipit ipſa, pro deo & anĩæ ſalute præcipit, p̄ſumens hominẽ eſſe
capacem præcepti ſui & idoneũ ad impletionẽ: quæ p̄ſumptio ſi fallit̃, p̄ceptũ
quoq; nõ tenet, cũ cõtra dei præcepta (quæ cõſcientiã ligant) ſtatuere nihil poſſit
Timendum certe, multos eccleſiaſtici præcepti timore accedere, quibus tamẽ
uita prior mala ex corde placet.

QVARTVM.

Propoſitum melioris uitę a deo impetrandum.

Quod ſi inter anguſtias deprehẽſus, formidet abſtinere, & tamẽ ſentit (ſi ue
re uelit loqui) ſeſe carere affectu bonę ꝓpoſitę uitæ. Hic quod unũ reliquũ eſt ap-
prehendat, & prophetæ cõſilium audiat, d. Effundite corã illo corda ueſtra, ac
proſtratus plane confiteatur deo, totum malum cordis ſui, & oret & optet bo-
num propoſitum. Immo quis tam ſuperbus, ut hoc conſilium ſibi non putet
neceſſarium? cum nullus tanto ſit propoſito bono, quanto debet eſſe. Ideo ſe-
cure petat a deo, quod ſentit ſe non inuenire in ſeipſo, donec ſerio & uere inci
piat ſibi placere uitæ melioris ſpecies, & ſua diſplicere. Nõ enim doctrinæ illæ
de ꝓpoſito

de propoſito bono formando traditæ ac paſſim inculcatæ, ſunt intelligendæ, quod homo ipſe ex ſeſe id formare & laborare debeat (hæc enim intelligētia, mors eſt & perditio. Et ſicut ait ille: Mors in olla o homo dei, licet heu, plurimi in ea miſere excarnificētur (ſcilicet ad impoſſibilia tendere docti) ſed deſperando plane, atq; effundēdo cor coram deo, dicere: Domine deus, non habeo quod debeo, nec poſſum. Da quod iubes & iube quid uis. Sic enim Auguſti. orat in confeſſione.

QVINTVM.

Verum iſta de propoſito uolo caute intelligi. Propoſitum enim bonum dupliciter fieri debet. Primum, de manifeſtis mortalibus tantum, ut ſunt, adulterium, homicidium, fornicatio, furtum, rapina, uſura, detractio &c. Horum enim uitandorū propoſitum proprie pertinet ad confeſſionem ſacramentalē, & coram deo ad quodlibet ſtatim momentum, poſtq; perpetrata ſunt. Iuxta illud Eccleſiaſtici. Fili peccaſti, quieſce, ne adijcias iterum. Et item: Ne tardes cōuerti ad dominum.

Propoſitum de manifeſtiſ mortalibus.

Secundo, de omnibus peccatis (quæ uenialia uocant, de quibus infra) prorſus uanum eſt laborare ad ꝑpoſitum formandum, quia ſi recte ſeſe conſyderet, inueniet impoſſibile, ſi ſaltem in carne uiuere uelit, cum (ut Aug. ait) hæc uita ſine talibus nō poſſit agi, qualia ſunt, riſus, uerbum, cogitatio, aſpectus, auditus, guſtus, tactus ſuperfluus, aut inconſyderatus &c. Quæ etiam talia quandoq; ſunt, ut incertum ſit, peccata ne ſint, an tentationes promouentes merita Et tamē in his mirum, q̄ laboretur & obtundatur confeſſor uerboſiſſimo modo cōfitendi. Debet enim ꝑpoſitum certum eſſe, & ſuper ijs, quæ certa ſunt & cōmuni uita uitari poſſibilia ſunt, ut iam dicta mortalia peccata aperta.

Propoſitum de oībus uenialib' eſt impoſſibile.

SEXTVM.

An peccata cordis occulta, ac ſic ſoli deo & homini qui fecit ea, cognita, pertineant ad cōfeſſionē ſacramentalē, extra meum captum eſt: Libētiſſime negarem, nec enim ulla uia, aut ratiōe, aut ſcriptis ꝓbari poteſt: ſępiuſq; mihi ſuſpitio fuit, eſſe id totum inuentum uel auarorum uel curioſorū, aut certe tyrannorum prælatorū, qui hac uia, populū Chriſti, in terrorē ſui adduxerint. Nam, id eſt (meo iudicio) penitus in iudicium dei manū mittere, & forū dei uiolare, præſertim ſi cogantur ad id homines. Hic uenit illud mare iuriū & quæſtionū impoſſibiliū, de caſibus peccatorū &c. Cū ſit impoſſibile ipſi homini ſcire, quādo mortaliter ſuperbierit, uel cōcupierit, uel inuiderit in corde. Et quomodo hoc ſacerdos ſciet, qui ad mortalia tantum poſitus eſt iudicanda? Alienum cor cognoſcet, qui ſuum non ſatis nouit?

De peccatis ſoli deo & hoī q ea fecit notis.

Inde fit, ut multi multa cōfiteantur, neſcientes an ſint peccata nec ne. Et ad id impelluntur per illud Gregorij: Bonarū mentium eſt, ubi culpa non eſt, culpam agnoſcere. Hoc eīn coram deo præſtandū, etiā ſibi pręſtari (tam immanis eſt pontificū & ſacerdotū arrogātia, & faſtuoſiſſimū phariſęorū ſupercilium) uolunt, nec interim uidēt, ſi id homini eſſet præſtandū, tota uita nihil aliud oporteret fieri, q̄ cōfiteri, atq; etiam ipſam cōfeſſionē alia cōfeſſiōe cōfiteri, timēdo culpam, ubi culpa non eſt, cum & bona opera, non uacent culpa: & Iob uerecur omnia opera ſua.

SEPTIMVM.

Igitur alius id explicet, hoc ego contentus ſum, quod nō omnia peccata cordis ſunt cōfitenda; ſi autē aliqua ſunt cōfitenda, ea tātū aſſero, q̄ ipſe manifeſte

Ea pctā cordis cōfitēda q̄ qs in corde cōtra dei mādata ſtatuit.

ſcit ſeſe contra diuina mandata in corde ſtatuiſſe. Hoc eſt nō ſimplices cogitationes, de uirgine aut muliere, aut econtra mulieris de adoleſcente: Nec ipſas affectiones, nec ardorem libidinis mutuum, ſeu inclinationes ad ſexum, alterum quantūlibet fœdum. Addo, nec paſſiones talium. Sunt enim hæ cogitationes, frequentius paſſiones a carne, mundo, diaboloue ſuſcitatę, quas anima ferre cogitur inuita, aliquando per multam moram, immo quandoq; tota die uel hebdomada, ſicut Paulus apoſtolus confitetur de ſuo ſtimulo. Ratio horum eſt, quia propoſitum ſuper illis uitandis eſt impoſſibile & uanum & mendax, & inclinationes & affectiones mutuę ſexum, non ceſſant, data occaſione Deinde diabolus nō quieſcit, & natura noſtra tota eſt peccatum. Sed illi, qui ſine peccato uolunt eſſe & hominem ſanum credūt, hi nobis has cruces ſtatuūt ut non ceſſemus (ſacerdoti etiam) confiteri, quæcunq; uel modico nos titillāt tantūmodo. Igitur, ſi oportet confiteri omnino hæc occulta cordis, tantū ea, quæ pleni ſunt conſenſus in opus cōfiteantur, qualia in ijs, qui cupiunt pie uiuere, uel raro uel nunq; contingunt, etiam ſi aſſidue affectionibus & paſſionibus talibus uexentur.

OCTAVVM.

Temere a quibuſdā fecerunt mortalia a uenialibus.

Huc pertinet Theologorum quorūdā audaciſſimorū genus, nati ad ipſum, ut uero dei timore in cordibus hominum extincto, falſis terroribus totum orbem concutiant, ut de illis Chriſtus dixiſſe poſſit uideri: Terrores de cœlo cōmemorans: hi ſunt, qui aggreſſi ſunt nobis diſcernere peccatum mortale & ueniale, ſcilicet ut ubi audierint homines eſſe aliquod peccatum ueniale, ſecuri ſint, & dei timorem (ac ſi ueniale ipſe nihili pendat) penitus remittant, rurſum ubi mortale peccatu eſſe audierint conſenſum cordis, tum ſiquis præcepta eccleſiæ nō audierit, aut neſcio, quid aliud leuiculum admiſerit, iam nullus ſit locus Chriſto in corde, ꝑ confuſiōe ſonitus maris & fluctuū miſerrimę cōſcietię.

Deſperandū oīa mortalia poſſe cōfiteri

Contra hos ſciendum, ꝙ oporteat hominem deſperare ſeſe omnia ſua mortalia peccata confiteri unq; poſſe. Et doctrinam illam, quæ uulgatur in eccleſia, ex decretis, ꝙ ſemel in anno omnium ſuorum peccatorū (ſicut ſonant uerba) debeat facere confeſſionem omnis Chriſtianus, aut eſſe diabolicam & homicidiſſimam, aut egentem multo & laxo interpretamento.

Oportet inq; non omnia confiteri, nec mortalia, nec uenialia, quin oportet noſſe, quod poſt omnem diligentiam ſuam factam, adhuc minorem partem peccatorum ſit confeſſus. Vnde hoc? quia dicit ſcriptura, pſal. xviij. Ab occultis meis munda me domine. Iſta occulta ſolus deus nouit. Et iterum: Cor mundum crea in me deus, utiq; immundum confitetur cor, etiam tam ſanctus propheta; & eccleſia tota ſancta orat, fiat uoluntas tua, ſcilicet confeſſa, quod non facit uoluntatem dei, & ſeſe peccatricem eſſe. Porro tantum abeſt, ut omnia mortalia poſſimus noſſe nedum confiteri, ut etiam bona opera noſtra, ſi deus per rigorem iudicet, & non miſericordia ignoſcente agnoſcat, ſint damnabilia & mortalia. Ideo ſi omnia mortalia ſunt cōfitenda, breui uerbo id fiet, ſi ſemel dixerimus: En totum quod ſum, uiuo, ago, loquor, tale eſt, ut mortale ſit & damnabile: Iuxta illud, pſal. cxlij. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens: Et ad Ro. vij. Ego autem carnalis ſum uenundatus ſub peccato, nō inuenio in carne mea bonum, quod nolo malum, hoc facio &c.

Oīa opa noſtra damnabilia ſecundū rigorem diuinum.

Quin hoc eſt mortalium mortaliſſimum, non credere ſe eſſe damnabili &

mortali

mortali peccato obnoxium coram deo. Ad quam inſaniam iſti Theologi, hac regula ſua, nituntur data opera, & perditiſſime, trahere hominum conſcientias, dum docent, uenialia eſſe diſtincta a mortalibus, ſuo ſcilicet more. Ita legimus in Augu. Cyp. & alijs patribus, nõ peccata mortalia, ſed criminalia, id eſt ea quæ accuſari & conuinci poterant, ligata & ſoluta fuiſſe.

Quomodo ſatisfit canoni confeſſionẽ ꝓcipienti.

Omnia ergo peccata intelligat Decretum oportet, omnia crimina, ut de quibus uel alij, uel ipſius conſcientia eum accuſant, conſcientia inꝗ recta, nõ ex traditionibus hominum cauteriſata & peſſime informata, ſed ex diuinis mandatis erudita, quæ ſciat, multo plura eſſe relinquenda diuinæ bonitati ſoli, ꝙ ſuæ diligentiæ cõmittenda. Sed quid, ſi in morte diabolus obijciat peccata nõ confeſſa, ſicut multa exempla legimus? Reſpondeo, tranſeant illa, cum ijs, de quibus dicitur: Delicta quis intelligit? Et illis, nõ intres in iudiciũ cum ſeruo tuo &c. Si quid exemplorum contra hæc facta ſunt, uel illudẽte diabolo facta ſunt, uel non recte intelliguntur, ſufficit te uoluiſſe omnia confiteri ſi noſſes & poſſes, miſericordiam ſuam glorificari uult, dicens, ſed ubi? in iuſtitijs? Nõ, ſed in peccatis & miſerijs noſtris. Scripturã oportet ꝓferri oĩbus exẽplis.

NONVM.

Multiplex diſtinctio peccatorũ in cõfeſſione abſcindenda.

Ad rem ipſam accedendo, tumultum illum diſtinctionũ penitus abſcindat confeſſurus, qui paſſim celebratur, ſcilicet, quid per timorem male humiliantem & timorem male accedentẽ, quid cõtra tres uirtutes Theologicas, fidem, ſpem, charitatem, quid cõtra quatuor uirtutes cardinales, quid per quinꝗ ſenſus, quid per ſeptem peccata mortalia, contra ſeptem ſacramenta, cõtra ſeptem dona ſpirituſſancti, quid contra octo beatitudines, quid contra nouem peccata aliena, quid contra duodecim arti. fidei, quid per muta, quid per clamãtia in cœlum peccata, aut ſiqua alia ſunt, per quæ aut contra peccatum eſt. Iſte eñ odioſiſſimus ac tędioſiſſimus cathalogus diſtinctionum inutiliſſimus eſt, immo noxius omnino. Addiderunt his malis quidam circũſtantiarum moleſtiſſimum negocium, quibus omnibus duo fructus promouerũt. Primum, quod confeſſuro his nugis tantum negocij ſit, ut id quod precipuum eſt, penitus curare nõ poſſit, ſcilicet ſtudium boni propoſiti, tanta mole memoriam occupare, & curarum ſollicitudinumꝗ recte proferendi negocio cor opplere coactus

Atꝗ dum quærit peccata oblita uel modum cõfitendi, interim pręſentis cõſcientiæ morſum, totamꝗ ſalutaris confeſſionis utilitatem penitus amittat, ut abſolutus non adeo gaudeat ſeſe abſolutum, ꝙ ſeſe miſera illa confitendi carnificina ſemel liberatum. Quia nec abſolutionem tam quæſiuit, ꝙ finem laborioſiſſimę confitendi carnificinæ, adeo dum dormimus ſecure, omnia paſſim ſunt ſubuerſa. Alterum, ut & confeſſori ſint tędioſiſſimi, tempus ei furantes, & alios impedientes.

Ex dei pręcẽptis cõfitẽdũ

Quare ipſa præcepta dei breuiter ſunt inſpicienda, in quibus ſine dubio, omnia peccata continentur, ſi recte intelligantur. Nec tamen hæc omnia, ſed ultima duo prorſus a confeſſione ſunt excludenda. Confeſſio enim & breuis eſſe debet, & eorum potiſſimum peccatorum, quę præſenter mordent, & ut dicunt, quæ mouent ad confeſſionem. Confeſſionis enim ſacramẽtum ad quietandam, non perturbandam conſcientiam inſtitutum eſt.

EXEMPLI GRATIA.

De illo

De illo præcepto, Non mœchaberis, cito dixerit, quo modo libidini ceſſerit uel opere uel uerbo uel cõſenſu, uelut ſe totum cum omnibus membris & ſenſibus in eo præcepto deſcribẽs. Quid ergo quinq; ſenſus, peccata mortalia, & aliud pelagus diſtinctionum oportet adducere fruſtra? Ita in illo: Non occides cito dixerit, qua ſpecie iræ peccauerit, an odio, an detractione & maledictione an opere ipſo. Sic in cæteris, ſicut dedita opera conatus ſum in ꝓceptorio meo, & ſchedulis decalogorum monſtrare.

Contra hęc nihil moueat, quod in decretis de pœ. & quarto ſententiarũ aliter tractetur iſta materia, Plena ſunt oĩa humanis cõmentis: Nec mirũ, qñ ſumpſerũt ſua oĩa ex libello quodã apocrypho & indocto, qui de uera & falſa pœnitẽtia B. Auguſtino inſcriptus, ubiq; titulo mentito celebratur.

DECIMO.

Magis põderãda ſũt pctã cõtra dei mãdata facta q̃ hominũ.

In facienda cõfeſſione diligenter obſeruari oportet, ut multo diſcrimine diſcernantur peccata, quæ contra diuina mandata, & quæ contra humana ſtatuta cõmiſſa ſunt. Hoc dico, quia hodie inualuit inſania, ut quæ cõtra decreta pontificum peccantur, mira cura obſeruentur, quæ cõtra deum uero, uel parua, uel nulla. Exemplis tibi notum faciã, Inuenias ſacerdotes, & religioſos, qui ſi in Canone miſſæ uel ſyllabam titubent, aut repetãt, neſcio quod uelut monſtrũ exhorreſcãt, cũ hic uel naturalis linguæ defectus uel caſus quiſpiã nullũ peccatum fecerit. Porro nullus eſt, quin confiteatur ſeſe deſtractũ fuiſſe, ſua præparatoria nõ legiſſe, aut alias aniliſſimas nugas. Fuit unus, qui ter accito ſacerdote, in altari iam celebrãs, cõfiteretur, utut quid incidiſſet, deniq; diaboli iſta ludicra infinita, uidi multis tanta fuiſſe ſeria, ut prope inſanierint. At qui in corde odium uel inuidiam occultã alerent, ante & poſt miſſam maledicerent, ocioſe fabularentur, detraherẽt, nihil mouebat, unde hæc peruerſitas? Ex traditionibus hominũ auerſantiũ (ut Apſus ait) ueritatẽ. Et quia deo uerorũ peccatorum cõfeſſionẽ neglextimus offerre, tradidit in ſenſum reprobũ, ut fictis peccatis, noſipſos illudamus, & ſacramẽti beneficio priuemus, eo maxime ſtudio quo maxime quærere uidemur.

Horæ canonicæ diſtractę perſolutę inexpiabile exiſtimatur peccatum.

Huius farinæ ſunt, qui horarũ Canonicarũ neglectũ, prope irremiſſibile peccatum fecerũt, cum interim fornicatiões contra dei præceptum, aut omiſſa ſtudia erga proximum, facile remittant. Inuenias, qui S. Seuerini uel ſomnium uel exemplum eo probẽt, ut ſe horas Canonicas, nec anteuertere, nec poſt complere ſine peccato arbitrentur poſſe, etiam ſi iuſtiſſima cauſa fuiſſent legitimo eorum tẽpore impediti, ſcilicet, ſeruiẽdo proximi neceſſitatibus, id eſt, meritis melioribus ſexcẽties, q̃ fuiſſent eorũ frigidiſſime, & forte damnatiſſimę oratiões. Adeo nõ attẽdũt, in ſeruitio proximi mãdatum dei debere præferri mandato hominũ, in lallandis uerbis horarum ſine intellectu. Huc pertinent, qui intra Canonem, etiam pro ſumma neceſſitate & periculo loqui, aut puerũ uocare nefas putent.

An gutta aq̃ cõionem prohibeat.

Deinde ieiuniũ aliud naturæ aliud eccleſiæ facientes, ſiquis uel imprudẽs guttas aliquot glutierit, aut medicinæ quid ſumpſerit, penitus a ſacramento arceant, & peccatum uel maximũ hic ſtatuant. Miror ego, unde nam hominibus iſtis autoritas ſit harum legum condendarum & peccatis a ſe repertis cõſcientiarum perturbandarum. Ex iis æſtimentur reliqua ſimilia.

Laici uero, alius confitetur ſe libenter guſtaſſe dulcia, alius audiſſe iucunda, olfeciſſe odorata, tetigiſſe mollia. Ad maiora ueniamus, Comediſſe butyrũ

uel oua

uel ocia diebus ieiunij, uulgo perſuaſum eſt, hæreticum eſſe, tam atrociter ſequi-
unt leges hominũ in eccleſia dei. Et nos populi hac ſuperſtitiõe, immo noſtra
tyrannide ſecure fruimur, nihil curantes dei præcepta paſſim pro ludibrio ha-
beri, modo ad noſtras paueant & palleant leges. Adulterũ nemo hæreticum
uocat, fornicatio leue peccatum, ſchiſmata & diſcordiæ etiam autoritate & no-
mine eccleſiæ ſuſcitata & ſeruata & aucta, merita ſunt. Sed carnes ſexta feria
ediſſe, hæreſim omniũ ſumma eſt, ſic nos erudimus & erudiri permittimus po-
pulum Chriſti. Sed iam me piget, tędet, pudet, miſeret, iſtius infiniti Cahos
ſuperſtitionum, quas in ſacramentum iſtud confeſſionis ſaluberrime inuexit
infelix illa ſyncerioris Theologiæ ignorantia, quæ tyrannidẽ ſuam egit a tem
pore conſtitutionum humanarum.

Minora cõſti-
tent & maio-
ra nõ curant.

VNDECIMO.

Conſulo, quod & Ioan. Gerſon aliquoties conſuluit, ut aliquãdo cum ſcru-
pulo conſcientiæ quis accedat ad altare ſeu ſacramentum, uidelicet, non confi
tens, ſi immodeſtius uel biberit, dixerit, dormierit, aut aliud quid fecerit, aut
horam unam aliquam non orauerit. Vis ſcire quare id conſulatur. Audi, ut ho
mo diſcat in dei miſericordiam plus fidere ꝙ in ſuam cõfeſſionem aut diligen
tiam. Nihil enim ſatis fieri poteſt aduerſus maledictam illam fiduciam ope-
rum noſtrorum.

Cũ ſcrupulo
etiã interdũ
accedẽdum
ad cõionem.

Etiam ideo, ut ſi qua uel tentationis uel mortis ingruat neceſſitas, & cœpe-
rint apparere occulta illa peccata, quæ nunꝗ uidere aut confiteri potuit, tum
iam paratum habeat uſum confitendi in dei miſericordiam indignis pręſtitam
Iuxta illud, paratum cor eius ſperare in domino. Alioquin quomodo ſperabit
in tantis molibus peccatorũ, tunc irruentiũ ſubito, qui in hac uita, dum ocium
erat, nec in minimo, uel ficto peccato didicit ſperare in domino? Si dicis, quid
ſi hoc ſit contemnere ſacramentum dei, & tentare deum?

Diſcenda eſt
fiducia i deũ

Reſpondeo, non erit tentatio dei, ſi ad gloriã dei fiat: id eſt, ſi ideo facias, non
quod cõtemnas ſacramentũ dei, nec eum tentes, cũ ſis paratus etiã oĩa cõfiteri
ſed ut miſeram conſcientiã aſſuefacias in deũ confidere, & nõ ad omnẽ ſonitũ
folij uolantis pauere. Nõ dubites, oĩa q̃ fiunt hoc fine, ut fiducia in deũ habeaẽ
ſunt deo gratiſſima. Cũ tota gloria eius ſit hęc, ſi in eius miſericordiã ꝙ magna
nimiſſime cõfiſi fuerimus. Nõ tñ uolo, ut ſemp̱ ita fiat, ſed aliqñ inꝗ, tantũ ad
erigendam fiduciã in deũ, ac deſtruendã fiduciã noſtræ confeſſionis.

Vix enim ſine uitio celebrat, qui magis ſecure accedit, quia confeſſus eſt, ꝙ
quia deus miſericors eſt, immo tota impietas hæc eſt omnino. Summa enim
ſummarũ eſt: Beati qui confidũt in dño. quando in dño audis, utiꝗ intelliges,
infelicẽ eum qui confidit in aliquid, quodcũꝗ nõ eſt ipſe dñs, qualem faciunt
Artiſtæ illi cõfitendi, quid eñ fecit ars confitendi, niſi quod aboleuit artem &
uſum confidendi, ut multum confiteri, nihil confidere diſceremus?

DVODECIMO.

In caſibus reſeruatis, multi uexanẽ, ego, quia ſcio leges hoĩm, oportere epi-
ſcopo
ciæ ſubiectas eſſe, & plus ad fauorẽ ꝙ rigorẽ trahendas. Eoꝝ ſequor uſum &
conſilium, qui in peccatis occultis, nullũ reſeruari caſum cenſent. Ideo abſol-
uendos eſſe omnes, quorum occulta ſunt peccata, ut ſunt peccata carnis, ſeu li-
bidinis

Peccata oc-
culta nõ ſũt
reſeruanda.

bidinis cuiuſcūq; ſpeciei, oppreſſiones infantium, & ſimilia. Nec enim præſu/
mi debet, ullus pontifex uoluiſſe in occultis peccatis, tot laqueos & pericula
animabus ponere. Verum ubi publicum fuerit crimē, ſeu caſus reſeruatus ma
nifeſtus, omnino poteſtati deferendū eſt, ſiue ſit æqua ſiue iniqua. In quo ta
men ſic moderet confeſſor uim clauis, ne confitentē ſinat ſine abſolutione ab/
ire, ſaltem eorum peccatorum, quæ reſeruata nō eſſe ſcierit. Quanq; ego iam
dudum fluctuo, nec dum ſtationem diſputatiōis propriæ compoſui: An poſſit
ullus caſus, quo ad remiſſiōem culpæ reſeruari, aut unq; reſeruatus ſit. pœnam
reſeruari non eſt dubium, de quo eſto aliorum iudicium. Sed nec in pœnæ re/
miſſione nimium ſit ſcrupuloſus confeſſor uel confitens. pœnam intelligo, ex
communicationē, uel quamlibet eccleſiæ cenſuram, ſeu ut uocant, fulmina &

Excōicatus eſt in caſu abſoluendus.

tonitrua ſua. Cum enim excōmunicatio ſit mere pœna & nō culpa, ferriq; poſ
ſit ſuper innocentem, aut lata manere ſuper reſipiſcentem, nō propter itineris
longitudinem uel pauperiem, neceſſe ſit differri ſatiſfactionē: debet nihilomi/
nus confitens (ſi petat) abſolui ab omnibus peccatis ſuis, & pro uinculo excō/
municationis ſoluēdo, & ſatiſfaciendo poteſtati dimitti, & ſic in foro dei & cō
ſcientiæ abſolutus a culpa & peccatis, mitti ad forum eccleſiæ, ſoluendus a pœ
na. Hoc eſt quod dicit, ſufficere abſoluendo peccatori, uotum ſatiſfactiōis.

VLTIMO.

Votorum ratio foret conſyderanda, quæ pene maxima eſt in hac re, quęſtio
multoq; maioris cōfuſionis materia, q̄ caſuum reſeruatio, quāuis & hæc ſuam
Babylonem magna tyrannide exercet. Quod ſi hic libere quis uelit loqui, nō
poterit terra ſuſtinere uniuerſos ſermōes ei⁹, ut de Amos dicit Amaſias impi⁹.

Vota nō facile facienda.

Primum & optimum conſilium foret, ſi pontifices & concionatores popu/
lum dehortarentur & deterrerent a pronitate uouendi, oſtendentes, q̄ nihil ſit
uiſitatio terræ ſanctæ, Rhomæ, Compoſtellæ, aliorumue locorum ſanctorum
tum ieiuniorum, orationum, operumq; a ſe electorum ſtudia, ſi comparata fu/
erint ad opera mandatorum dei, & ad uota quæ in baptiſmo uouimus, quæ in
domo ſua erga proximos ſuos, cōiugem, liberos, ſeruos, dominos, poſſit cum
incomparabiliter maioribus meritis quiſq; ſeruare, q̄ uoti opibus a ſe electis,
nec a deo mandatis inuenire. Stulta opinio uulgi & pompa Bullarū fecerunt
ut uota iſta, peregrinationū, ieiuniorum, orationum, & quorumlibet operum
longe p̄ponderentur operibus mandatorū dei, quæ tamen ut faciamus, nunq;

In baptiſmo magna uouimus, illa ſeruemus.

ſatis habemus uirium. Atq; ego pro meo iudicio optarem, ut apud Chriſtia/
nos nihil eſſet prorſus uotorum, præter ea quæ in baptiſmo emiſimus, ſicut
olim fuiſſe apparet, & omnes intelligerent, quid requiratur, ut mandatis dei
obediatur. Videntur enim uota baptiſmi prorſus uiluiſſe præ nimio uſu, pom/
pa, diſpenſatione, redemptiōe, uotorum iſtorū. Apponamus in quā omnes ui
res, & plus nos uouiſſe inueniemus, q̄ poſſimus implere unq;.

Votorum alia fiūt hominibus, ſicut & iuramenta: Alia deo. Ea quæ homi/
nibus fiunt, conſtat tantum & tam diu ualere, quantum uolet cui uouetur.

Vota in uniuerſitatibus nō rigida exiſtimanda.

Proinde ſciendum, ut recte Gerſon ſentit, Iuramenta & uota in uniuerſitati/
bus ſolita fieri, aut magnatibus præſtita, non debere tam rigida exiſtimari, ut
quālibet eorū p̄uaricationē, iudicemus uoti ſolutionē aut periuriū: Quin po/
tius æquū eſt huiuſmodi uota nō intelligi ſoluta, niſi ex cōtemptu & obſtina/
ta malitia eis cōtraueniatur. Secus in his quæ deo uouentur.

In uotis

In uotis quæ deo uouentur, uideo per pontifices diſpenſari, ſed nunꝗ̃ ego perſuadebor, tutum fore eum, cum quo ſic diſpenſatur, cum ſit iuris diuini tale uotum, & nō maiorem in hoc poteſtatem habeat pontifex, medius aut ſummus, ꝗ̃ quilibet frater Chriſtianus, & ſi ſcio decretales quaſdam decretaliũq; gloſſas multa audere, quæ non credo.

Nō tutū ī uotis p̄ pontifices diſpēſare

Hoc tamen libenter crediderim, uotum caſtitatis ante pubertatem emiſſum non tenere nec ligare, quia is qui uouit, ignorauit quid uoueret, cum needum ſtimulum carnis ſenſerit: proinde pie arbitror, tale uotum apud deum reputari ſtultum & nihil, prohibendiq; eſſent generali edicto eccleſiæ, monaſteriorum patres, ne maſculum ante uigeſimum, aut ſaltem. xviij. annum ſuſciperent, nec puellas ante quintumdecimum uel decimumſextum, ſi nos cura animarum ſollicitaret.

Vehementer etiam temerarium eſt, in cōmutandis uotis & relaxandis, melius (ut uocant) opus imponere, cum enim apud deum nulla prorſus ſit operum differentia, qui non ſecundum magnitudinē uel multitudinem operum, ſed ſecundum affectum operantis iudicat: & ut ſcriptum eſt, ſpirituum ponderator eſt dominus, qui ſępius artificis ſordidi manuale opus pręfert ieiunio, aut orationi ſacerdotis, ut eſt exemplū in S. Antonio & Alexandrino Coriario: Quis audeat præſumere, ſe uelle uotum in melius aliquod opus cōmutare? Sed hæc alio loco dicenda fuerunt. Hic enim confeſſionis ritum ad præcepta dei duntaxat referendum ſuſcepimus, pro quietandis componendiſq; conſcientijs ſcrupuloſis.

Vota cōmutare.

Vnum tantū adijciam, ſtruunt multi etiam coniugatis periculoſos laqueos præſertim in caſu inceſtus, ut ſiquis (nam fieri hæc poſſunt, immo heu fiunt) ſororē uxoris ſuæ, aut ſocrum ſuam, aut alio quopiam gradu cōſanguinitatis contingentem polluerit, mox arcent a iure exigendi debiti matrimonialis, & tamen ſinunt eum, immo cogunt uxoris thorum non deſerere: obſecro, quod eſt hoc portentū? quæ medicina peccati noua? Qualis ſatiſfactio peccati? Nonne apparet hos tyrannos, alienæ infirmitati ſecure imperare, & ſuæ nimis indulgere? da legiſlatorem quantũuis pœnitentem ac caſtum, qui hanc legem ferat ſibi ſtatui. Ad ignem ponunt aridum lignū, & dicunt, noli ardere: in ſinum mulieris nudæ uirum collocant, & prohibēt ne tangat, nec cognoſcat: & id autoritate propria citra mandatum dei, quid inſanimus? Me conſule, caueat confeſſor ab his tyrannicis ſiue decretis ſiue iuribus. Et cum fiducia talem peccatorem, aut alia pœnitētia mulctet, aut deſinat punire in totum, liberum ei relinquens ius matrimonij, quod non homo, ſed deus ei dedit. Non habet poteſtatem ullus angelus in cœlo, nedum homo in terra hanc pœnitentiā (id eſt, peccati aſſidui ardentiſſimā occaſionem) iniungere. Quare nec audiendi ſunt ullo modo, qui talia fieri uolunt, & confitens ab hoc ſcrupulo & periculo cum fiducia liberandus. Sed quis omnes tyrannides recenſeat, quibus confitentium & pœnitentiū miſeræ conſcientiæ Chriſtianorum, mortiferis cōſtitutionibus & moribus quotidie exagitantur per ineptos homunculos, qui alligare tantū nouerunt onera grauia & importabilia, & imponere humeris hominum, quę ipſi nec digito uolunt mouere? Et factum eſt hoc ſaluberrimum pœnitentię ſacramentū, aliud nihil ꝗ̃ mera tyrannis magnatum. Deinde morbus & augmētum peccatorū, ut alia ſignificet, & alia operetur miſeris peccatoribus, ſic miniſtrātibus impijs & indoctis in lege domini ſacrificulis eccleſiam dei, quam ſuis legibus & ſomnijs repleuerunt.

Ius petēdi debitum fatue interdicitur.

Oratio

ORATIO MANASSE REGIS IVDA APVD BABYLONEM CAPTI.

DOmine deus omnipotẽs patrum noſtrorum, Abraam, Iſaac & Iacob & ſemini eorum iuſto, qui feciſti cœlum & terram cum omni ornatu eorum, qui ſignaſti mare uerbo præcepti tui, qui concluſiſti abyſſum & ſignaſti terribili ac laudabili nomini tuo, quod om̃es pauent & tremunt a uultu uirtutis tuæ, & inſuſtentabilis ira ſuper peccatores cõminationis tuæ, immenſa uero & inueſtigabilis miſericordia promiſſiõis tuæ, quoniam tu es dominus altiſſimus ſuper omnem terram longanimis & multum miſericors, & pœnitens ſuper malitiam hominum. Tu autem domine ſecundum bonitatem tuam promiſiſti pœnitentiam remiſſionis peccatorum. Et tu deus iuſtorum non poſuiſti pœnitentiam iuſtis, Abraam, Iſaac, & Iacob, his qui tibi non peccauerunt, quoniam peccaui ſuper numerum arenę maris, multiplicatæ ſunt iniquitates meę: Incuruatus ſum multo uinculo ferri, & non eſt reſpiratio mihi, quia exercitaui iracundiam tuam, & malum coram te feci, ſtatuens abominationes, & multiplicans offenſiones: Et nunc flecto genua cordis mei, præcans ad te bonitatem domine, peccaui domine peccaui, & iniquitatem meam agnoſco, peto rogans te domine, remitte mihi, remitte mihi, ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; inæternũ reſerues mala mihi, quia indignũ ſaluabis me ſecũdum magnam miſericordiam tuam, & laudabo te ſemper omnibus diebus uitæ meæ, quoniam te laudat omnis uirtus cœlorum, & tibi eſt gloria in ſecula ſeculorum,

AMEN.

IN EPISTOLAM PAV/
LI AD GALATAS, F. MARTINI LVTHERII AVGVSTINIANI COMMENTARIVS.

OTHO GERMANVS PIO LECTORI S.

NOn dubium eſt, quin ea philoſophia Chriſtiano uel maxime conue
niat, in qua & citius promoueat, & ſynceram felicitatem propius cō
tingat. Qualis eſt nimirum, quæ ex ſacris literis, in primis euangeli
cis, apoſtolicisq; petitur. Hac etem̄, ſiue facilitatem, ſiue altitudinē,
ſiue utrunq; ſequaris, nihil eſt expeditius, nihil efficacius. Quippe quæ omni/
bus omnium ingenijs ita ſe attemperet, ut neq; difficultate quēq; deterreat, ne
q; ſimplicitate in ſui contemptū adducat, neq; ſanctos aculeos, æternæ uitæ de
ſyderium excitantes, in animis non relinquat. quo quid poteſt in hac mortali/
tate, aut perueſtigari ſalubrius, aut optari ſanctius? Quo magis eorum requiro
prudētiam, qui hac ſacra philoſophia, Chriſtiano maxime neceſſaria, uel pror
ſus neglecta, uel leuiter tranſmiſſa, in gentilium philoſophorū libris maceran/
tur & ſeneſcunt. Quotus enim quiſq; hoc ſeculo, non prius, magno ſudore, lō
go temporis ſpacio, Ariſtotelis uolumina cenſeat excutienda, atq; memoriter — Gymnaſiorum abuſus.
tenenda, q̃ ad hanc diuinam ſapientiam ſe transferat? Quaſi Peripatetica phi/
loſophia nō magis præpediat ad Chriſti doctrinam, q̃ expediat uiam. An ſem
per Chriſtiani ignorabimus, mundi ſapiētiam, apud deum eſſe ſtulticiam? An
nunq̃ credemus, ſuaue eſſe iugum domini ab adoleſcētia portare? Quod quo
minus fieri poſſit, quid magis officit, q̃ prophanæ diſciplinæ perpetua, nimiſ
q; curioſa tractatio? Nec eſt, quod hic imperitiæ pariter & inuidiæ me inſimu/ — Ariſtoteles.
les, quaſi omnium philoſophorum principi naturæ miraculo, quinetiam, cum
iniuria Platonis, deo ſim parum æquus. Non ſum adeo ſtupidus, pie lector, at
q; malignus, ut ei philoſopho, in ſuo Albo, nō plurimum tribuam. Verum id
conqueror, iſtius ſeu miraculi, ſeu mōſtri, immo Chriſtianæ philoſophiæ uere
hoſtis tricas, magis inuoluentes q̃ expedientes, tanto, temporis, ac fructus di
ſpendio Chriſtianū ſectare. Deinde quicquid in eo lectum eſt, ſine iudicio, in
ſanctiſpiritus oracula cōuehere atq; inculcari. Vnde neceſſarium eſt uel nullū
uel admodum paruum locum, ueræ theologiæ in nobis eſſe reliquum. Quod
ſi quis paulo cordatior admonet, pro officio, tanq̃ ſchiſmaticus dānatur & hæ
reticus. Quemadmodū nuper accidit Martino Luthero, homini, quod ad uitę
genus attinet, ſatis ſpectato, & in diuinis literis non uulgariter erudito. Is cum
themata quædam in ſcholis diſputanda, propter eorum licentiam, qui pro libi
dine ſacris literis, prætextu religionis abutebantur, neceſſario propoſuiſſet, at
q; nonnihil ab indulgentiarijs, Ariſtotelicisq; theologis uariaſſet, primum ci/
tatus eſt Rhomam, ſcilicet propter tam graue hæreſeos periculum: deinde ubi
itineris difficultatem cauſatus eſſet, ad amicorum preces Auguſtam. Quo cum
ueniſſet, uarijs artibus petitus, ita tādem dimiſſus eſt, ut adhuc pene neſciatur,
quatenus illic ſit profectum. Illud ſane conſtat, hominem de Chriſtiano nomi
ne bene meritum, a ſeria & frugifera ſcripturæ tractatione, non ſine frequentis
auditorij iactura, in neſcio quæ deliramenta quorundā Troſſulorum factione
eſſe detruſum. quod in ſequenti epiſtola, ſi nō gratis querelis, profecto neceſſa

rijs proſequitur magis q̃ expoſtulat. Cæterum in tanta omnium rerum turba
famæ & uitæ periculo laboranti, inter alia non infelicia opuſcula, & hic qualiſ
cunq; eſt, in epiſtolam Pauli ad Galatas, excidit commentarius: quem, quia p
impatientiam æmulorum non ſatis expoliuit, commentarij nomine fuit dedi
gnatus: quo tamen uel inuito autore, per amicos inuolgatus eſt. In quo ſi quã/
do tibi uidebit uehemẽtior, cogitare debebis: Primũ, oẽs homines eſſe mẽda/
ces, & pinde peccatores. Deinde Chriſti uerbũ eſſe æternũ, nec de maioribus
tantum noſtris accipiendum. Poſtremo quod hæc Pauli epiſtola, paulo conci
tatior, occaſionem præbuerit, peruerſos mores, ſtudium, leges, ſuperſtitionẽ,
luxum, libidinem, ac tyrannidem ſalubri ſeueritate uellicandi: libenter tacitu/
rus, ubi locus nõ exegerit. Habet & in omnes reliquas Annotationes, quæ ſi
hic bene ceſſerit, non ſupprimentur. In Pſalterium quod ſcripſit, quãtum per
aduerſarios licet, ſtrenue prodit. Tu interim hoc fruere, & uale. Data Vuitten
bergæ, trium linguarum profeſſione, claræ.

PRAESTANTISS. VIRIS PVRAE ET VERAE THEOLOGIAE DOCTO/ribus, dominis, Petro Lupino Radhemio, cuſtodi: & Andreæ Bodenſteyn Caroloſtadio, archidiacono, Canonicis om/nium ſanctorum Vuittebergẽ. ordinariis &c. Præceptoribus ſuis in Chriſto obſeruandis, F. Martinus Lutherius Auguſtinianus, S.

Indulgentiæ

EFFVTIVI DIEBVS ISTIS, ORNA
tiſſimi uiri, nugas aliquot de indugentijs, res ſane
leuiculas, de rebus (ſicuti mihi uidebar) leuiculis.
Verum, ut nunc expertus ſum, res omnium maxi
mas, de rebus omnium maximis. Ego enim mire
ſtultus, & errãs grauiſſime, peccata & errores me
tiebar mandatis diuinis, & ſacroſancto euãgelio
Chriſti. Illi uero amici mei, pro gloria ſapientiæ
ſuæ, non niſi poteſtate Papæ, & priuilegijs Rho.
eccleſiæ metiuntur quodlibet operis genus. Hoc
eſt, quod tam diuerſum ſaperemus, & ego mihi tã
tas turbas cõcitarem apud Chriſtianiſſimos illos, & religioſiſſimos ſacræ The
ologiæ profeſſores. Acciditq; mihi, quod ſemper ueritus fui, uarium aliorum

Iudiciũ uariorum de Lutherio.

iudicium. Alijs impius, alijs mordax, alijs uane glorioſus, alijs aliud uiſus fui:
quæ ſors cõmunis eſt in publico ædificantibus (ut uulgo dicitur) & in publicũ
ſcribentibus. Tot magiſtros fere inuenio, quot lectores: atq; id gratis. Quorũ
felici auſpicio & ductu, ne pertinax eſſem, & hæreticus fierem, diſcendum mi
hi fuit, neminem grauius delinquere poſſe, q̃ eum qui de opinionibus homi/
num dubitat, aut diſputandi ſtudio reluctatur, etiam ſi interim Chriſtũ & Chri
ſti fidem negarit: hoc eſt, puerile quid luſerit. Qua in re, cum eſſem Auguſtæ
patiebar ſatis paternum & benignum Pædagogum, ſicut ſcitis. Atq; horũ ui/
rorum

rorum illuſtriſs. illuſtriſſima adminiſtratione factum eſt, ut noua illa & admi-
randa regnet libertas Chriſtianorũ, qua cæteris omnibus impune habentibus,
una tantum lex ſit reliqua, in quã peccari poſſit hodie: Hæc eſt poteſtas Papæ,
& priuilegia Rhoma. eccleſiæ. Hinc conniuere, conſentireq; in omnes flagiti-
orum & corruptelarũ lernas: quæ ex urbe Roma. ſub innoxio, & ſacro Papæ,
& Rhomanæ eccleſiæ nomine, in omnem terram ſine fine exundãt: ſanctum
eſt laudaſſe, ac pro uirtutibus ſummis adoraſſe, pietas eſt: contra mutiſſe, ſacri-
legiũ. Tanta eſt ira furoris domini omnipotentis, tanta meruit impia noſtra
ingratitudo, ut tam diu toleranda ſit inferorum Tyrannis, qua uidemus, multo
gemitu fruſtra gementes, nomen ſanctum & terribile Chriſti, in quo iuſtifica-
ti, ſanctificati, glorificati ſumus, tam fœdis, tam ſpurcis, tam horrendis mon-
ſtris, auariciæ, tyrannidis, libidinis impietatis prætexi, in ſeruitutem uitiorum
cogi: & quod extremum eſt malorum, nomen Chriſti, per nomen Chriſti ex-
tingui: eccleſiam, per nomen ecccleſiæ uaſtari: atq; omnino iis rebus nos ludi,
falli, perdi, per quas debueramus ſalui fieri. Quare dũ illi maximis illis rebus
occupãtur, dum mordẽt, dum Baal ſuo lanceolis ſe incidunt, dum Lyndio deo
ſacrificant, dumq; iactant extrauagantes, & declaratorias illas Rhomanæ eru-
ditiõis fideliſſimas teſtes; ego ad minimas res me recipere ſtatui, id eſt, ad diui-
nas literas, & inter has ad eas, quæ ſunt minimi autoris (uel nomine ſuo teſtan
te) Pauli apoſtoli, qui adeo non fuit ſummus apoſtolorum, aut Pontifex maxi
mus, ut ſe minimum quoq; apoſtolorum, nec dignum qui uocetur apoſtolus
clamet: tantũ abeſt, ut ſanctiſſimum ſe iactet. Deniq; de tribu Beniamin ortus
eſt, qui a Ioſeph minimus fratrum uocatur. Atq; ut nihil non ſit minimum, ni-
hil iudicat ſe ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, nec tamen hunc, niſi crucifixum, id eſt,
minimum & nouiſſimum omnium: non ignarus utiq;, de rebus illis maximis,
& omnium primis, de poteſtate Rhoma. eccleſiæ, & decretis illius, non ſibi ru-
diſſimo & indoctiſſimo apoſtolo, ſed ſolis ter maximis Theologis licere tra-
ctare. Spero autem hanc meã operam proſperius habituram, quod ſit de rebus
illis mere nihili, de poteſtate Chriſti, qua potens eſt in nobis aduerſus portas
etiam inferi, de priuilegiis eccleſiæ cœleſtis, quæ nec maximam Rhomam, nec
ſanctiſſmam Hieruſalem, nec ullum locũ nouit, neq; hic aut illic Chriſtũ quæ
rit, ſed in ſpiritu & ueritate patrem adorat. Quid eñi tanti uiri his nugis moue-
rentur, irritarenturue, cum ſint extra eorum facultatem? Tutius ergo nunc in
publicum uenio, abſtinens ab iis rebus, quibus illi irritantur, & reſcellulas mea
paruitate dignas, tractans. Cæterum ſi quid ueteris illius Tragœdiæ, de rebus
magnis cooртæ, ſupereſt, ipſis relinquo, tum quod unus, & paruus, & infirmus
præſertim cum illi & otioſi ſtent tota die, ego autẽ ſim negotioſiſſimus. Quo-
niam ſuperfluum eſt, utrãq; partem cauſæ diſtorqueri. Sat malorum eſt, unam
partem dolere & mœſtam eſſe. Porro, optimi uiri, ut uobis ſerio dicã, ego Rho
ma. Pontifici, eiuſq; decretis, eum honorẽ habeo, quo nullus eſt ſuperior: nec
excipio, niſi principem huius Vicarii, Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum & om
nium. Huius uerbum ita præfero Vicarii uerbis, ut nihil dubitem, ſecundũ ip-
ſum iudicare de omnibus, & dictis, & factis Vicarii. Volo enim ſubiectum eum
eſſe huic irrefragabili regulæ apoſtoli, Omnia probate, quod bonũ eſt tenete.
Ab hoc inquã iugo, neminem patiar collum excutere, ſiue nomine matris, ſi-
ue magiſtræ eccleſiarum uehatur. Atq; ideo magis, quo noſtro ſeculo uidimus
concilia reprobari, rurſum alia cõfirmari, Theologiam meris opinionibus tra
ctari, iurium ſenſum ab unius hominis pendere arbitrio, & adeo confundi om

Libertas Chriſtiano ſeculo noſtro.

Furor dñi.

Vrinã mẽda- cium loque- retur. Stilus Rho- manus.

Cœleſtis eccleſia.

Deuotio autoris.

Concilia rei probantur.

 nia, ut

nía,ut nihil certi pene nobis relictum ſit. Sed & multas decretales eſſe, a ſenſu
Cogit neceſſitas. euangelico alienas, luce clarius eſt; ita ut neceſſitas ipſa rerum nos cogat, ad di
uinæ ſcripturæ ſolidiſſimam petrã confugere, nec temere credere ullis, quicun
q; ſint, qui citra illius autoritatem loquuntur, ſtatuunt aut faciunt. Nec ueren
dum cenſeo, quid contra Card. Caietanus, & Syluester Prierias adulẽtur. Qui
etiam in rebus fidei, nudum uerbũ hominis ſufficere cauillantur. Diuus Augu
ſtinus docet nulli credendũ, quantalibet ſanctitate doctrinaq; præpolleat (cre
do etiam ſanctiſſima) niſi diuinis literis, aut ratione probabili perſuadeat: ne
ſi aliter ludamus, illudamur. At hi in Chriſto boni autores, uolunt nos ui co
S. Petrus. gere in hanc illuſionem. Sanctus Petrus toties lapſus eſt, & ſemel poſt acceptũ
ſpiritum, grauiſſimo animarum periculo errauit. Et nos homines, lõge infra
apoſtolicam ſublimitatẽ reptantes, ultra apoſtolicas perfectiones eleuamus:
quaſi Chriſtus mentitus ſit, quando ſeſe promiſit nobiſcũ eſſe, uſq; ad cõſum-
mationẽ ſeculi. Adeo quærimus alios Chriſtos, in quorum nutu renutuq; pen
Sũmus Pontifex. deat eccleſia. Satis eſt Rhomanũ Pontificem, ſummũ Pontificem eſſe. Impijſſimum ſit, Chriſto æqualem ei uirtutem & ſapientiam affingere, ſicut audent
quidam. Quanquã, ut ingenue confitear, ipſe pene ignoro, quæ ſit, & ubi ſit
Rho. eccleſia, ita ludentibus, iocantibus, confundentibus nomina Rho. eccle
ſiæ, teterrimis illis nugatoribus. Syluester eam ſecat in tres Eccleſias: in Papã,
in Cardinales, in populum. Quæ diſtinctio, quia magiſtralis & ſufficiens eſt,
nec membra coincidunt, facit, ut Papa & Cardinales ſint extra eccleſiam, inter
Paganos habendi, ut qui in eſſentiali eccleſia non ſint. Aut tres Chriſtos præ
ficiet tribus illis eccleſijs. Immo nec Chriſtus ad eccleſiam pertinebit tanto au-
tori, quum nec uirtualis, nec repræſentatiua, nec eſſentialis ſit eccleſia. Cardi
nalis Caietanus, paſſim ſe pro eccleſia Rho. uenditat in Germania: ſub nomi
Doctus copiſta. ne illius Breuia apoſtolica cõminiſci ſatis doctus. Eſt Rho. eccleſia, bonus ille
Copijſta, qui declaratoriam illã pulcherrimam, qua Caietanus digniſſime glo
riatur, æditurus, cũ in formulario ſuo, non ſcripturas, aut ullas rationes, ſed im
memorabile tempus, conſueuiſſe & tradidiſſe inueniret; hæc ipſa ſatis fideliter
mẽbranæ illeuit. Vendunt ſe ubiq; pro eccleſia Rhomana, prout cuiq; libitũ
eſt, impij illi nebulones, plumbo tantũ & cæra Rho. curiæ totã Germaniã illu
dentes & exhaurientes. Quid iſtis ludificationibus nominũ ſanctorum Papæ
Germani Rhomanis. & Rho. eccleſiæ faciunt, niſi quod nos Germanos, meros blennones, bardos,
buccones, & (ut dicunt) barbaros & beſtias arbitrantur, etiam irridentes no-
ſtræ illuſionis & expilationis incredibilem patientiam. Proinde ego in tanto
rerum & uerborũ caho, e tanta Syluestrorum ſylua, ad ciuitatem Auguſtam re
Rho. eccleſia Rho. curia. uertor, & iudiciũ interim ſequar, quo Principes Germaniæ in nouiſſimis Co-
mitijs, recte, ſancte, & auguſte diſcreuerunt, inter Rhomanã eccleſiã, & Rho-
Sapientia principum. manam Curiam. Nam quomodo licuiſſet eis recuſare decimas, & uigeſimas,
& quinquageſimas (id eſt medullas, totiusq; Germaniæ ſemel ſubitaneam ua
ſtitatem) quas in concilio illo ſacratiſſimo (ut ſic dixerim) Rhomano, nouerãt
ſancitas, & tantis legatis apoſtolicæ ſedis expetitas: niſi tandem, licet ſero, ſapi
entes, intellexiſſent, nõ Rho. eccleſiæ decretum, ſed Rho. curiæ illud eſſe com
mentum? Viderũt nimirum (dictũ mirum, & nullis, neq; Syueſtris, neq; Caie-
tanis creditu poſſibile) Concilium & Papã erraſſe, & poſſe errare: aliudq; eſſe
nomen eccleſiæ Rho. & aliud quod nomine Rho. eccleſiæ geritur: Aliũq; eſſe
Rho. curiæ, aliũ Rho. eccleſiæ Legatũ. Hunc euangeliũ afferre, illũ pecunias
quærere. Vnde barbaris illis & beſtijs tantũ iudicij? niſi q; deus tãdem feſſus,
blaſphe

blaſphemijs ſui, & irriſionibus, abuſionibuſq́ȝ ſui, & ſanctæ Rhoma. eccleſiæ nominis, monere noluit Rhomanos proceres, ut res eccleſiæ, poſito ioco & ludo, aliqñ ſerio curarent, anteq̃ȝ eliciant ſanguinē, dum nimium mũgunt Germaniam. Quare & ego horũ Theologorũ laycorũ exemplo pulcherrimo, longiſſime, latiſſime, profundiſſime, diſtinguo inter Rhomanã eccleſiam, & Rhoma. curiam. Illam ſcio puriſſimum eſſe thalamũ Chriſti, matrem eccleſiarũ, dominam mundi, ſed ſpiritu, id eſt, uitiorum, nõ rerum mundi, ſponſam Chriſti, filiam dei, terrorem inferni, uictoriam carnis. Et quid dicam? cuius ſunt oĩa, iuxta Paulum. j. Corin. iij. Ipſa autẽ Chriſti, Chriſtus autẽ dei. Hæc uero ex fructibus ſuis cognoſcitur. Nõ ꝙ magni faciendũ ſit, res noſtras & iura diripi, cũ fixum ſit in cœlo, Chriſtianos in hac uita preſſurã, nimbrotos, & robuſtos uenatores pati. Nec ab hac conditione liberabitur eccleſia, niſi per mortem. Palma eſt, quanto fortius premitur, tanto ſublimius exaltatur in cædes. Sed quod omnibus lachrymis ſit miſeria maior, hæc a fratribus & patribus, in fratres & filios fieri (ſicut in propheta dicit dñs, filios a parentibus uorari) quæ a Turca uix fierent: aut ſi fierent, non tamen nomen ſanctum Chriſti, tam fœdis monſtris prætexeretur, quæ eſt omnium intolerabiliſſima, Chriſti & eccleſiæ iniuria. Res ſane eant, & uita peſſum: At nomẽ Domini æternũ, cur patiamur tam fœde conſpurcari? Nullo modo ergo Rhoma. eccleſiæ reſiſtere licet: at Rhom. Curiæ, longe maiore pietate reſiſterent, Reges, Principes, & quicũq́ȝ poſſent, q̃ȝ ipſis Turcis. Hæc uerboſius forte & liberius. Verum propter eos, qui cum illuſoribus illis, ſine fine illudunt Chriſtũ, coactus ſum meipſum exponere, ut ſciant ſeſe errare, quando me a Rhoma. eccleſia alienũ clamant, qui puriſſime diligo, non modo Rhomanam, ſed totam eccleſiam Chriſti. Deinde, ꝙ certus ſum, aliquãdo moriendum eſſe, & in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti rationem reddendã, de ueritate, uel tacita, uel dicta, atq́ȝ omnino de talento tradito, ne ipſum abſcondiſſe iudicer. Iraſcantur ſane qui uolent, modo ego impij ſilentij reus non inueniar, qui mihi conſcius ſum, eſſe me debitorem uerbi, quantũlibet ſum indignus. Nunq̃ȝ ſine ſanguine, aut periculo, uerbũ dei tractari potuit. Sed ſicut pro nobis mortuũ eſt, ita uiciſſim, ſui confeſſione, & nos pro ſe mori exigit. Nec eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me (inquit) perſecuti ſunt & uos perſequentur. Si meũ ſermonem ſeruauerint, & ueſtrum ſeruabunt. Sed ad me redeo, & ad uos, optimi uiri, refero, ſeu (ut Paulino utar uerbo) uobiſcũ cõfero hoc meũ in Paulinam epiſtolã ſtudium, tenue quidem illud, nec tam cõmentarium, q̃ȝ teſtimonium meæ in Chriſto fidei, ne forte in uanũ cucurrerim, & ſenſum Pauli nõ ſatis tenuerim. Hic em̃, quia res dei, & ſerio maxima eſt, abs quolibet puero erudiri cupio. Maluiſſem certe & ego expectare cõmentarios olim ab Eraſmo, uiro in Theologia ſummo, & inuidiæ quoq́ȝ uictore, ꝓmiſſos. Verum dum ille differt (quod deus faxit, non ſit diuturnũ) cogit me in publicum ire caſus iſte, quem uidetis. Scio quidem me infantem & ineruditum, ſed tamẽ (quod auſim) pietatis & eruditionis Chriſtianæ ſtudioſum, atq́ȝ hoc ipſo eruditiorem his, qui diuina mandata, impijs legum humanarũ pompis, mere ridicula & ludibria fecerunt. Vnũ ſpectaui, ſi conſequar, ut mea opera ij, qui me apoſtolicas epiſtolas audierunt enarrantẽ, Paulum apertiorem habeant, & feliciter me ſuperent. Sin nec id effeci, age, & hoc libẽs perdiderim laboris, conatus reliquus eſt, quo alios ad Paulinam Theologiam uolui accẽdere, quem nemo bonus mihi uitio dederit. Valete.

Res eccleſiæ ſerio curãdæ.

Eccleſia Rhomana.

Rhomanã curia.

Fiducia autoris.

Chriſtianoȝ aduerte.

Modeſtia uiri.

ARGVMENTVM EPISTOLAE PAVLI AD GALATAS.

GALATAE primum ab Apoſtolo ſanam fidem, id eſt, in ſolum IESVM Chriſtum, nõ in ſuas aut legis iuſtitias, fidere docti: poſt per pſeudapoſtolos rurſum deturbati ſunt, in fiduciam operũ legalis iuſtitiæ: decepti uidelicet q̃ facillime, magnorum & uerorum apoſtolorum falſe commendato, & nomine, & exemplo. Neq; enim in omni uita mortaliũ quicq̃ fallacius eſt ſuperſtitione, hoc eſt, falſa & infelice imitatione ſanctorũ. Quorum cum opera ſola, non etiam cor ſpectaris, in procliui eſt, ut ſimia fias & Leuiathan, id eſt, addimentum addas, quo ex uera religione ſuperſtitionẽ uel impietatem facias. Nam, ut exemplo præſente monſtrem, Apoſtoli per eccleſias Iudæas nonnullas legum ceremonias ſeruabant. Sicut de Marco Philonẽ ſcripſiſſe Hieronymus teſtatur. Hoc autem ſtulti illi, qua ratione id facerent ignorantes, mox de ſuo addiderunt, neceſſaria eſſe ad ſalutem, quæ a tantis apoſtolis obſeruari uiderant: nec unius Pauli, qui Chriſtum neq; uidiſſet, neq; audiſſet in terra, habendam rationẽ. At Apoſtoli, ut manifeſtiſſime Act. xv. Petrus definierat, non ut neceſſaria, ſed ut quæ licerent, & nihil obeſſent ijs, qui nõ in ipſa, ſed in Ieſum Chriſtũ ſalutis fiduciã ponũt, ſeruabãt. Nã in Chriſtũ credẽtibus, oĩa mũda, indifferẽtia, licita ſunt, q̃cũq; uel p̃cipiunt, uel ꝓhibent externis ceremonijs, corp̃alibuſq; iuſtitijs: niſi q̃tũ ſua ſponte, aut pro charitate ſeſe eis ſubijcere uelint. Ad quã intelligentiã PAVLVS tãto æſtu laborat Galatas reuocare, ut & PETRI & oĩm Apoſtolorũ prorſus nullã rationẽ habeat, quantũ ad pſonã, conditionẽ, id eſt, dignitatẽ (& quod dicunt) qualitatẽ attinet. Deniq; ſe ab eiſdem nihil accepiſſe, quin cõmendatum ab eis fuiſſe, gloriatur ſanctiſſima quadam ſuperbia: nihil cedens apoſtolorum quoq; opinioni, qua euãgelicæ ueritati uidebat calumniã ſtrui apud rudiores, longeq; melius ducens, ingloriosos eſſe, ſeipſum & apoſtolos ipſos, q̃ Chriſti euangeliũ euacuari.

Lapſus in ſuperſtitionẽ facillimus. Fieri ſimiã & leuiathan.

Ceremoniæ licitæ, nõ neceſſariæ.

Credẽtibus oĩa coopãt in bonum.

Pauli ſanctiſſima ſupbia.

EPISTOLAE PAVLI AD GALATAS, CAPVT PRIMVM.

PAVLVS APOSTOLVS.

Quando iam græcatur totus orbis Chriſtianus, & Eraſmi theologiciſſimi annotationes omnium manibus teruntur, non eſt neceſſe indicare, quid Apoſtolus græce ſignificet, niſi ijs, quibus non Eraſmus, ſed ego ſcribo. Apoſtolus enim idem quod miſſus ſignificat. Et docto re d. Hiero. hebræorum uocabulum eſt, quod ſilas apud eos ſonat, cui a mittendo, nomen miſſo impoſitum eſt. Ita apud Ioã. ix. Vade, laua in natatoria Silohe, quod interpretatur miſſus. Cuius myſterij & Eſa. viij. nõ ignarus dicit: Abiecit populus iſte aquas Siloe, quæ uadunt cum ſilentio. Sed & Geñ. xlix. Donec ueniat Silo, quod Hiero. tranſtulit, qui mittendus eſt. Ex quo loco Paulus Chriſtũ apoſtolũ appellare uidetur, ad

Eraſmus.

Apoſtolus.

Silas.

Chriſtꝰ apoſtolus.

tur, ad Hebræos, id eſt, Silan. Meminit in Actis Lucas Silæ cuiuſdam. Hæc magis conſyderanda ſunt, ꝙ Apoſtolus uerecundũ nomen eſt, ſed mire ſimul auguſtũ ac uenerabile, inſignem iuxta humilitatẽ, & ſublimitatẽ præ ſe ferens. Humilitas eſt, quod miſſus eſt: officiũ, ſeruitutẽ, obedientiam proteſtatus: tum ne quiſpiã uelut dignitatis nomine motus, in ipſum fidat aut glorietur: ſed per officij nomen, in autorem mittentẽ mox rapiatur, a quo iam maieſtas & ſublimitas miſſi & ſerui concipiatur, ut reuerenter excipiatur. Non ſicut noſtra ætate, qua nomina Apoſtolatus, Epiſcopatus, ac reliqua, non officij, ſed dignitatis ac ditionis uocabula eſſe cœperunt. Quos Chriſtus Ioan. x. contrario nomine, nõ miſſos, ſed uenientes, & ſeipſum interpretatus fures & latrones appellat: ut qui non mittentis uerbum, quo paſcant, afferunt: ſed ſuũ lucrũ, quo mactant oues, referũt. Quotquot (inquit) uenerũt, id eſt nõ mittebãtur, fures ſunt & latrones. Et ut Ap'lus Rho. x. Quomodo prædicabunt, niſi mittãtur? Quas doctrinas, o utinã noſtro ſeculo digne appenderẽt Chriſtiani populi paſtores & rectores. Quis eñ põt prædicare, niſi ſit apoſtolus? Quis aũt eſt apoſtolus, niſi qui uerbũ dei apportat? Quis autẽ poteſt uerbũ dei apportare, niſi qui deũ audierit? At qui uel ſua, uel humanarũ legum, decretorũ, aut philoſophorum dogmata affert, nunquid is dicendus eſt apoſtolus? Immo ueniens & fur, & latro, & perditor, & mactator animarũ eſt. In Siloa lauatur cæcus, & uiſum recipit. Et Siloæ aquæ ſalutares ſunt, non aquæ fortes & ſuperbæ regis Aſſyriorũ.

In mores noſtræ ætatis.

Quis ap'lus.

Miſit uerbum ſuũ (nempe deus) & ſic ſanauit eos. Venit homo & uerbũ ſuũ & hæmorrhoiſſam peius habere facit: Hoc eſt, ut clare dicã, quoties uerbũ dei prædicatur, reddit lætas, latas, ſecuras conſcientias in deũ: quia eſt uerbum gratiæ, remiſſionis, bonũ & ſuaue. Quoties uerbũ hominis, reddit triſtem, anguſtam, trepidã conſcientiã in ſeipſa: quia eſt uerbum legis, iræ, & peccati: oſtendens quid nõ feceris, & quanta debeat. Proinde, nõ fuit eccleſia unquã infelicior ab initio ſui, ꝙ nunc eſt, & cotidie magis fit, tot decretis, legibus, ſtatutis pene infinitis carnificinis excarnificata, longeꝗ atrocius, ꝙ tẽpore martyrũ, a tortoribus confecta. Et ijs perditionibus animarũ, põtifices adeo nihil afficiũtur, adeo nihil compatiunt ſuper contritione Ioſeph, ut (tanquã deo obſequiũ præſtent) etiã addant dolorẽ ſuper uulnerũ dolorem.

Deus uerbo ſuo ſanat, hõ uerbo ſuo affligit.

Incõmoda pſentis eccl'æ.

Non ab hominibus, neꝗ per hominẽ, Sed per Ieſum Chriſtũ, & deũ patrẽ: qui ſuſcitauit eũ a mortuis: & qui mecũ ſunt, omnes fratres.

Statim ab initio percutit oblique falſos Galatarum apoſtolos, quos non per Ieſum Chriſtum miſſos ſubindicat, ſed uel per ſeipſos, uel per alios apoſtolos: quorũ tamen doctrinã falſe tractabãt. Id ſane notandũ, quod nullum uoluit Chriſtus apoſtolum fieri ex hominibus, ſeu hominũ arbitrio, ſed ex ſua ſolius uocatione. Vnde & Matthiam apoſtoli non auſi ſunt eligere, ſed de cœlo per orationẽ impetrabant. Et Paulum ipſum de cœlo uocauit, & apoſtolum fecit.

Notandũ.

Maxime autem per uocem ſpiritusſancti, Act. xiij. Segregate mihi (inquit) Paulum & Barnabam, in opus ad quod aſſumpſi eos. Ita Rhoma. j. gloriatur ſe in Euangelium dei ſegregatum: quo cæteris apoſtolis in circũciſionem miſſis, ipſe cum Barnaba in præputiũ & gentes ſegregati ſunt. Et aduerte quod Paulus, nomẽ Apoſtoli adeo officij & dignitatis aſſerit, ut eo uelut participio utatur, d. Apoſtolus non ab hominibus, quod ſonat, miſſus non ab hominibus. Niſi hebraiſmum ſapit oratio, ut Pſal. iiij. Myrrha & gutta & caſia a ueſtimentis tuis, a domibus eburneis.

Apoſtolus.

Conſilium

Quæ omnia eo tendunt, ut uideas, quanta cura Chriſtus eccleſiā ſuam inſtituit, atq; muniuit, ne temere quiſquam docere præſumeret, niſi ab ipſo, uel a ſe miſſis, miſſus ſit. Sicut enim primū & maximum eccleſiæ beneficium eſt, uerbum dei: Ita contra, nullo maiore detrimento eccleſia perditur, ꝙ uerbo hominis, & traditionibus huius mundi. Deus ſolus uerax, omnis homo mendax. Deniq; in hanc gratiam, ſicut olim Dauid reliquit omnes impenſas, quibus Salomon ædificaret templum. Ita Chriſtus reliquit Euangelium & ſcripturas alias: ut ijs, non humanis decretis eccleſia ædificaretur. Quod ꝙ miſere ſit iam plus trecentis annis neglectum, immo peruerſum, ſatis oſtendit facies hodierna omnium rerum eccleſiæ.

Inuentiunculis humanis eccłia perdi.

Apſtorū quatuor genera.

Quatuor apoſtolorum genera, di. Hierony. ex hoc loco colligit. Primum, quod neq; ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtū & deum patrem, ut prophetæ olim & omnes apoſtoli.

Alterum, quod a deo quidem, ſed per hominē, ut diſcipuli apoſtolorum, & qui in finem mundi legitime ſuccedunt apoſtolis: ut epiſcopi & ſacerdotes. Et hoc genus ſine primo non poeſt conſiſtere, a quo habet exordium.

Tertiū, quod ab homine ſeu hominibus, non a deo: ut cū fauore & ſtudio hominū aliquis ordinatur, ut nūc uidemus plurimos, nō dei iudicio, ſed redēpto uulgi fauore, in ſacerdotiū ſubrogari. Sic Hiero. Si hoc Hiero. tēpibus malū iā tum inualeſcebat, quid mirū, ſi hodie triūphet & regnet? Nam huius generis eſſe oportet omnes, qui ſeipſos offerūt ad epiſcopatus & ſacerdotia, antequam uocent: animalia ſcilicet uentris & gloriæ. Ideoq; quantū ex ijs eccleſia cōmodi habeat, ſatis uidemus.

Quartū genus, quod neq; a deo, neq; ab hominibus, neq; per hominē, ſed a ſemetipſo, ut pſeudoprophetæ & pſeudapoſtoli, de quibus Paulus: Iſtiuſmodi pſeudapoſtoli, operarij iniquitatis, transfigurantes ſe in apoſtolos Chriſti. Et dñs Ioan. x. Quotquot uenerūt, fures fuerunt & latrones. Hiere. xxiij. Nō mittebā prophetas, & ipſi currebāt, nō loquebar ad eos & ipſi ꝓphetabāt. Ab hoc malo ſumme cauendū eſt. Nam hinc Chriſtus nec dæmonia ſinebat loqui & ſi uerū dicebant: ne prætextu ueritatis, intret mendaciū mortis: quādo non poteſt loqui, qui ex ſeipſo loquitur, niſi mēdaciū, ut Chriſtus ait. Vnde Ioan. viij. Ne apoſtoli ex ſeipſis loquerent, dedit eis ſpiritū ſuum, de quo dicit: Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpūs patris ueſtri, qui loquit in uobis. Et rurſus. Ego dabo uobis os & ſapientiā &c. Non poſſum hic (& ſi leuiculū eſt) tranſire multorū præſertim religioſorū & ſacerdotū fatuam querelā, ſatis tamē acrē tentationē: qua queruntur, ſeſe talentū domini habere, ideoq; neceſſitate euangelici præcepti ſeſe urgeri ad docendū. Itaq; niſi doceant, ſtultiſſima conſcientia credūt, ſeſe pecuniā domini ſui abſcōdere, & reos eſſe damnationis. Diabolus hæc facit, ut inſtabiles eos reddat in uocatione ſua, in quā uocati ſunt. O bone frater, uno uerbo Chriſtus te liberat ab hac querela. Vide euangeliū, quod dicit ſic. Vocatis ſeruis, tradidit illis bona ſua. Vocatis inquit, quis autē te uocauit? Expecta uocantem, interim eſto ſecurus. Immo ſi eſſes ſapientior ipſo Salomone & Daniele, tamen niſi uoceris, plusquam infernum fuge, ne uerbum effundas. Si tui eguerit, uocabit te. Si non uocabit, non te rumpet ſcientia tua. Deniq; neq; eſt uera, ſed uidetur tibi ſcientia: & ſtultiſſime fingis tibi fructum quem poſſis facere. Nemo fructificat uerbo, niſi qui ſine ſuo uoto uocatur ad docendum. Vnus eſt enim Magiſter noſter Ieſus Chriſtus, Hic ſolus docet, & fructum facit per uocatos ſeruos ſuos. Qui autem non

In inuocatos operarios.

Cauendum:

In quorundā religioſorum querimoniā.

uocatus

uocatus docet, non ſine damno & ſuo auditorũ docet, ꝙ Chriſtus nõ ſit cũ eo.

Quod ergo Apoſtolus ſe non ab hominibus miſſum dicit, pſeudapoſtolis ſe opponit. Quod non per hominem, ipſis fidelibus, qui ab apoſtolis miſſi fuerant, opponit. Ideo cõtra tria genera apoſtolorũ tali exordio utitur. Et teſtatur Hiero. quod ex Iudæis quidam in Chriſtum credentes, in Galatiam perrexerunt, & docuerunt, quod & Petrus, & Iacobus, & Ioannes legem ſeruarẽt: ut magis infra uidebitur. Quod autem reſurrectionem Chriſti interſerit, uidet ociosum. Verũ ſolet Apoſtolus libẽter reſurrectionẽ Chriſti cõmemorare, potiſſimũ contra eos, qui in iuſtitiam propriã confidunt. Sic & in Rho. ſalutatione eiuſdẽ & copioſius meminit, quod & ibidem fortiter contra iuſtitiam operum diſputat. Qui enim tales ſunt, neceſſe eſt, ut reſurrectionẽ Chriſti negent immo irrideant. Nam Rhoma. iiij. Chriſtus (inquit) mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtram. Ideo qui alia uia præſumit iuſtus eſſe, q̃ credẽdo in Chriſtum, hic Chriſtum a ſe reijcit, & ocioſam eius paſſionem & reſurrectionem ducit. Qui enim in Chriſtũ morientem credit, ſimul & ipſe moritur peccato cum Chriſto. Et qui credit in reſurgentem & uiuentẽ, eadem fide & ipſe reſurgit, & uiuit in Chriſto, & Chriſtus in eo. Ideo reſurrectio Chriſti eſt iuſtitia, uitaq; noſtra: non tantũ exemplo, ſed & uirtute.

Vna cauſa, cur de reſurrectiõe interſerit.

Sine reſurrectione Chriſti nemo reſurgit, quãtumlibet operetur bona. Rurſum, per reſurrectionẽ quilibet reſurgit, quantũlibet operatus ſit mala, ut hæc latius ad Rhoma. Forte etiam ideo meminiſſe ſolet in ſalutatione reſurrectionis, quod ſpiritusſanctus datus eſt per reſurrectionẽ Chriſti, quo ſpiritu diſtributã ſunt dona apoſtolatus, & alia. j. Corinth. xij. Vt ſic ſe apoſtolum aſſerat autoritate diuina, per ſpiritum reſurrectionis Ieſu Chriſti. Et qui mecum ſunt omnes fratres, omnes fratres inquit. Quo uidetur occurere eiſdem pſeudapoſtolis, qui (ut Hierony. ait) ipſum quoq; Paulũ aliter apud alios ſapere dicebãt q̃ Galatas docuiſſet. Deinde, ꝙ ad populum corrigendũ plurimũ ualeat, multorũ de eadẽ re ſententia atq; conſenſus.

Altera cauſa

ECCLESIIS GALATIAE.

In alijs epiſtolis ad unius urbis ſcribit eccleſiã, in hac ad multarum, ac totius prouinciæ ſcribit eccleſias. Et eximie notandũ, quod beatus Hiero. hic pulchre obſeruat: ſcilicet eccleſias uocari, quas tamen Apoſtolus arguit errore deprauatas. Ex quo noſcendũ eſt, inquit, eccleſiam dupliciter poſſe dici. Et eam quæ nõ habet maculã, neq; rugã, & uere corpus Chriſti ſit. Et eam, quæ in Chriſti nomine, abſq; plenis perfectisq; uirtutibus congregetur. Quo modo ſapientes bifariam nuncupãtur, tam ij, qui ſunt plenæ perfectæq; uirtutis: q̃ illi, qui incipiunt, & in profectu poſiti ſunt. De perfectis dicitur: Mittã ad uos ſapiẽtes. De incipiẽtibus: Argue ſapientẽ, & diliget te. Iuxta hunc ſenſum, de cæteris quoq; uirtutibus intelligendũ, quod ſcilicet fortis & prudens, caſtus, iuſtus tẽperans, interdũ plene, interdũ abuſiue accipiunt. Verum hæc de perfectione ſane intelligenda ſunt. Nam nullus ita pfectus in hac uita eſt, ne apoſtolus quidẽ, quin pficiẽdus ſit magis: immo ut Sapiens dicit: Homo cũ conſummauerit, tũc incipiet. Ad aliorũ itaq; cõparationẽ, alios perfectos dixeris, alioqn & ipſi cotidie incipiũt, atq; proficiũt. Proinde melius b. Aug. eccleſiã ſine macula & ruga in futuram uitam differt, quæ nõ amplius dicat: Dimitte nobis debita noſtra. Attamen recte hæc Hiero. & Orige. ſententia eſt, quod contra hæreticos bene pugnat ex apoſtolo. Qui mox nomine Babylonis criminantur

Duplex eccleſia.

Sapiẽtes bifariã dicuntur.

Conſilium.

Auguſtinus de eccleſia.

Sentẽtia Hierony. recta.

eccleſiã

ecclesiã, quæ mixtim malos habet; ut ſibi ſolis, uelut ſanctis, eccleſiæ nomẽ arrogent. Quin ſi mali ſunt in aliqua eccleſia, certe accurrendũ eſt, & exemplo iſto Pauli clamandũ, exhortandũ, obſecrandũ, orandũ, terrendũ, & omnia tentanda, ut boni fiant. Non autẽ ſacrilego illo dei timore (ut dicũt) & impio conſcientiæ ſtudio, diſcedendũ, & ſchiſma faciendũ. Quæ eſt iſta charitas, quæ malos neq; ferre neq; iuuare ſtatuit? furor eſt, nomine charitatis ineptiſſime ſe ueſtiens. Quid hic reſpondebunt? Apoſtolus eccleſias appellat, quæ nõ morum (nam hi ſoli offendunt, ſuperbos & hæreticos faciunt) ſed fidei errore laborabant; ac tota ſubſtantia, unde poſſent eccleſiæ uocari, peribat.

Non deſiciendũ ab eccſia.

Gratia uobis & pax, a deo patre, & domino noſtro Ieſu Chriſto.

Gratia dei
Pax dei.

Diſcernit Apoſtolus hanc gratiã & pacem ab ea, quã mũdus uel ipſe homo ſibi dare poteſt. Gratia enim dei patris, & domini noſtri Ieſu Chriſti, aufert peccata: cũ ſit ſpiritualis & occulta. Sic pax dei ſerenat, quietat, ac lætificat cor hominis coram deo in abſconditis. Et, ut alibi dictum eſt, Gratia culpam, pax pœnã aufert. Vt ſic iuſticia & pax oſculentur & conueniant. Verum quando hæc fiunt, mox amittiť gratia & pax hominũ, mundi, carnis: id eſt, ſui ipſius & diaboli: concitať autem ira & turbatio omniũ. Nam qui in gratia dei eſt, operatur quæ deo placẽt: ideo mox diſplicet diabolo, mundo, & carni ſuæ. Et dum deo iuſtus eſt, carni & mũdo peccator eſt. Et ita oritur bellum. Bellum foris, pax intus. Intus inquã, nõ ſenſibiliter, & experimẽtali ſuauitate, ſaltem ſemp: ſed inuiſibiliter & per fidem. Nam pax dei exuperat omnẽ ſenſum: id eſt, incõprehenſibilis eſt, niſi fide. Sic contra quiſq; in gratia mũdi eſt, & ſua ipſius, & placet ſibi: ſtatim peccat corã deo, & iram incurrit. Qui enim, ait Iacobus, amicus huius mũdi eſſe uoluerit, inimicus dei conſtituitur. Ideo ſequiť & hic mox bellum. Bellum intus cũ deo: pax foris cũ mundo: quia nõ eſt pax impijs dicit dñs. Et tamen Pſal. lxxij. Pacẽ peccatorũ uidet. & Pſal. xxxvj. proſperať pctõr in uijs ſuis. Ideo & iſtud bellũ eſt abſcõditũ, & inſenſibiliter, ſaltẽ aliqñ habeť. Quare in quadã bibliori ſeſe cõponderãt iſta quatuor. Gratia dei, & indignatio mũdi: Pax dei & turbatio mũdi: Gratia mũdi, & idignatio dei: Pax mũdi, & turbatio dei. Sic Chriſtus Ioã. xvj. In mũdo preſſurã habebitis, in me uero pacẽ, ſed cõfidite. Ego uici mundũ. Et infra Paulus, Si adhuc hoĩbus placerẽ, Chriſti ſeruus nõ eſſem, id eſt, nõ placerẽ. Quare hac ſalutatione ſummã ſtatuit doctrinæ ſuæ, quod uidelicet, nemo iuſtus eſſe poteſt, niſi per gratiã dei, nequaq; per opera. Et conſcientiæ turbatio nõ quietať, niſi p pacẽ dei: nõ ergo p opa cuiuſcũq; uirtutis aut ſatisfactionis. Quid eſt autẽ, quod nõ ſuffecit apoſtolo dicere: A deo patre noſtro, niſi adderet, & dño noſtro Ieſu Chriſto? Hoc dicitur ad differentiã regni gratiæ, & regni gloriæ. Regnũ gratiæ, eſt regnum fidei, in quo Chriſtus, ut homo regnat, cõſtitutus a deo patre ſup omnia: iuxta Pſal. viij. In quo a deo accepit dona in homines, ut Pſal. lxvij. dicit. Et hoc uſq; ad iudiciũ nouiſſimũ. Tunc enim, ut. j. Corinth. xv. apoſtolus docet, tradet regnũ deo & patri, & erit deus oĩa in omnibus, cũ euacuauerit omnẽ principatum & poteſtatẽ. Hoc eſt regnũ gloriæ, in quo deus ipſe per ſe, nõ amplius per humanitatẽ regnabit in fidem. Non quod aliud & aliud ſit regnũ, ſed aliter & aliter. Nunc in fide & enigmate, per humanitatẽ Chriſti: tunc in ſpecie & reuelatione diuinæ naturæ. Inde apoſtoli fere appellant Chriſtũ dominum, patrem uero deum: cum ſit idem deus uterq;: ſed, ut dixi, propter regni differẽtiam, quod ſumus nos, qui in fide purgamur, in ſpecie autem ſalui erimus.

Gratia mũdi

Nemo iuſtus niſi p gratiã dei, nõ p opera uirtutis.

Duplex regnum

Regnũ gratiæ.

Regnum gloriæ.

Qui

Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris: ut eriperet nos de p̄ſenti ſeculo nequam ſecūdum uoluntatem dei & patris noſtri, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum: Amen.

Singula hæc epitaſin & emphaſin quoqꝫ habēt, quibus iam omnino aſſerit, legem & arbitriū humanū prorſus nihil eſſe, niſi Chriſtus credatˀ traditus pro peccatis noſtris. Qui dedit, inquit, tanꝙ immeritis donū gratuitū, non reddidit tanꝙ dignis præmiū. Sicut Rho. v. Cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus deo, per mortē filij ſui. Dedit autē non aurū, nō argentū, ſed neqꝫ hominem, neqꝫ omnes angelos: immo ſemetipſum, quo maius nihil eſt, neqꝫ habet. Dedit inquā, tam inæſtimabile preciū, pro peccatis noſtris, pro tam deſpecta, odioqꝫ digniſſima re. O dignatio & charitas dei in nos, quā eximijs & obſeruatis apte uerbis cōmendat, & dulciſſimā nobis reddit miſericordiam dei patris.

Donum dei.

Mira charitas dei.

In iactatores liberi arbitrij

Vbi ſunt nunc ſuperbi iactatores liberi arbitrij? ubi eruditio moralis philoſophiæ? ubi legum tam ſacrarū ꝙ prophanarū uirtus? Si tanta ſunt peccata noſtra, ut nō, niſi dato tanto pretio, potuerint tolli. Quid facimus dum arbitrio, legibus, ac doctrinis nos iuſtos facere conamur, niſi quod peccata noſtra tegimus, falſa iuſticiæ ſeu uirtutis ſpecie, ac hypocritas incurabiles facimus? Quid prodeſt uirtus, ſi peccata manent? Deſperandū itaqꝫ eſt de ijs omnibus: & ubi nō fides Chriſti docetur, omnē uirtutē nō aliter habeamus, ꝙ uelamen nequitiæ, & operculū omnis ſpurcitiæ, ſicut phariſæos Chriſtus deſcribit. Nihil ergo ſunt gentiū uirtutes, niſi fallaciæ: niſi ocioſe Chriſtū pro peccatis noſtris traditum contendas, ut quod noſtris uiribus potuimus, tanto impendio fruſtra ſibi uoluerit conſtare. Verū id pronomen, noſtris, ne cōtemptim prætereas. Nihil eñ tibi profuerit credere, Chriſtū eſſe pro peccatis ſanctorū aliorū traditū, pro tuis autē dubitare. Nam hoc & impij & dęmones credūt. Verū cōſtanti fiducia præſumendū eſt tibi, quod & ꝓ tuis, ut unus ſis illorū, pro quorū peccatis ipſe traditus eſt. Hæc fides te iuſtificat, Chriſtū in te habitare, uiuere & regnare faciet. Hæc eſt teſtimoniū ſpiritus, quod reddit ſpiritui noſtro, quod ſimus filij dei. Quare facile ſenties, ſi aduertas, hunc affectū ex tuis uiribus in te nō eſſe Impetrādus ergo per humilē, & in ſeipſo deſperatū ſpiritū. Fabulæ ergo ſunt opinatorū ſcholaſticorū hominē eſſe incertū, in ſtatu ſalutis ſit, nec ne. Caue tu ne aliquādo ſis incertus, ſed certus, quod in teipſo ꝑditus, laborandū aūt, ut certus & ſolidus ſis in fide Chriſti, ꝓ peccatis tuis traditi. Quō poteſt fieri, ut hāc fidē, ſi ſit in te, nō ſentias? cū b. Aug. aſſerat, eā certiſſime uideri ab eo, qui habet Nunc uide, Paulus nō ait, pro peccatis ueſtris, ſed noſtris, certꝰ enim erat. Ita & illud: Eriperet nos, nō ait uos. Quo iterū fulmine uerbi cōtundit p̄ſumptionē arbitrij, legis, & operū iuſtitiæ noſtræ. Non inquit, iſta eripiūt nos, ſed Chriſtus traditus, ſi modo credas te eripi. Iſta aūt ereptio ſpūalis eſt, nō corporalis hæc fit, qñ aīa moritˀ & crucifigitˀ mūdo, id eſt, cōcupiſcētijs, quæ ſunt in carne omniū hominū. Quod ad Titū. ij. latius explicans, dicit: Abnegātes impietatem & ſecularia deſyderia, ſobrie, & iuſte, & pie uiuamus in hoc ſeculo. In quo loco utrunqꝫ expreſſit, ſcilicet uitam in hoc ſeculo (quod ſeculum non ſit malum) & ſecularia deſyderia: quia in ſeculo iſto abundant mala deſyderia. Vnde & hic addit, de præſenti ſeculo nequam. Alioquin ſi ſeculum nequā, ipſum curſum temporis uellet intelligi, iam de hac uita rapiendos doceret omnes, quotquot credunt in Chriſtum. Sicut & .j. Corinth. v. ſeipſum non id uoluiſſe explicās

Virtꝰ moral ſine fide uelamē eſt nequitiæ.

Pronomē noſtris.

Quō credendum.

In fabulas ſcholaſticas.

Ereptio ſpiritualis.

explicans, dicit: Alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe. q. d. nō id uolui, ut deberetis e uita fugere, ſed a uitijs & cōcupiſcētijs, quæ ſunt in mundo. Vt & .ij. Petri, fugientes eam, quæ in mundo eſt concupiſcentiæ corruptionem.

Hieronym⁹.

Tropum autē huius locutionis beatus Hieronymus pulchre & late explicat, dicens: Sicut infamantur ſaltus, cum latrocinijs pleni ſunt. Deteſtamur & gladium, quo humanus effuſus eſt cruor: & calicem, quo uenenum temperatum eſt: non calicis gladijq́ peccato, ſed quod odiū mereantur illi, qui ijs male uſi ſunt. Ita ſeculum, quod eſt ſpacium temporū, nō per ſemetipſum bonū aut malum eſt: ſed per eos, qui in ipſo ſunt aut bonū aut malū appellatur. Idem beatus Auguſti. Malum ſeculū intelligit malos homines in ſeculo.

Auguſtinus.

Omnis hō mendax.

Hæc tamen omnia ſic accipe, ut & te partem huius mali agnoſcas. Nam omnis homo mendax, & nō eſt iuſtus in terra. Pſal. xiij. ne ſuperbia ſuper cæteros nimiū eleueris Ideo quando Chriſtus te eripit a ſeculo, neq́ certe a teipſo, ut omniū tibi peſſimo hoſte te eripit. Sicut Paulus Rho. vij. Non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum. Igitur non tuis uiribus ſeculū nequā & uitia tua uinces. Fruſtra ſunt opera, niſi Chriſtus te eripiat ſolus.

Fruſtra ſunt opa hoim, niſi Chriſtus adſit.

Quare caue, ne ieiunia, uigiliæ, ſtudia, temperantia, ſobrietas, aliæq́ uirtutes, te hypocritā irreparabilē faciant. Secundū uoluntatē ſuam: hoc eſt, quod nos eripimur: non currentis eſt uirtutis noſtræ, ſed miſerentis uoluntatis dei. Sicut ait Pſal. l. Benigne fac domine, in bona uoluntate tua Sion. Et Lucæ. ij. Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, nō ſuæ, ſed dei: Vt in græco Eudocia. Sicut enim uiri miſericordiæ, & uaſa miſericordiæ dicuntur, quod nō ſuo merito, ſed dei miſericordia ſuſcipiunt: Ita homines bonæ uoluntatis, quod non ſuis uiribus, ſed diuinæ uolūtatis beneplacito ſaluentur. Vt ſtet gloria ſoli deo in ſecula ſeculorū, Amen: ut hic apoſtolus dixit.

NOTA.

Nam ſi quid nos poſſumus, certe nō hoc in gloriam dei, ſed in noſtrā referri debet. Sed abſit, ut puluis & is qui nihil eſt, laudē & gloriā habeat. Vide ergo quāto impetu ſola ſalutatione percutit Galatas, & eorū magiſtros, aptiſſimo exordio pro huius epiſtolæ argumento.

Miror, quod tam cito transferimini ab eo, qui uos uocauit in gratiam Chriſti, in aliud euangelium: quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui qui uos conturbant, & uolunt conuertere euangelium Chriſti.

D. Hiero. hyperbaton hic eſſe dicit. Et in hunc modū ordinat. Miror, quod tam cito transferimini a Chriſto Ieſu, qui uocauit uos in gratiam. Græcis, pro Chriſti, habetur dei. & poteſt tum in genitiuo, tum in ablatiuo latine reddi, ut Eraſmus indicat.

Sententia Lutherij

Item, Quod non eſt aliud, intelligit, quod ſit nihil aut nullum: ubi, ſi meo liceret ſenſu diuinare, crederem Apoſtolū uelle, nō eſſe aliud euangeliū, q̄ quod prædicarat ipſe: & mutata coniunctione, niſi, in ſed, clarior fieret ſenſus: ut ſit iſte textus, me temerante: Miror, quod tam cito transferimini a deo (qui uocauit uos per gratiā) in aliud euangeliū, cum nō ſit aliud euangelium. Sed ſunt quidam, qui uos cōturbant, & uolunt ſubuertere euangeliū Chriſti. Quod ſi cū hyperbato placet legere, nec inepte legetur, ab eo, qui uos uocauit per gratiā dei, uel deo.

Vehemēs ſententia, ſed modeſta.

Vehemens eſt ſententia Pauli, & tamen modeſtiſſima. Mirari ſe dicit, cum indignari & ardere penitus ſeſe infra oſtendat. Sed ſuauiter, non pro impetu concepto inuadens. Vtiq́ bono exemplo omnibus rectoribus eccleſiaſticis, præſertim in fulmina promptis, etiā pro re nihili. Non errare, nō peccare eos dicit, ſed peiore malo, prorſus translatos extra euāgelium, alienatos a deo eſſe. Nam mitius eſt, ſi arbor maneat, fractis aliquot

ramis,

ramis, aut alio incõmodo læſa, q̃ ſi penitus transferatur euulſa, de loco ſuo in locũ ubi neceſſe ſit eam areſcere & ſterileſcere. Adeo terribile eſt, iuſtitiam ſuã quęrere, & in legis ac arbitrij opera fidere. Nã hoc eſt Chriſtum abnegare, gratiã & ueritatem abijcere, & (ut infra docebit) ſeipſum in idolũ ſtatuere. De quo Iob. xxxj. Si oſculatus ſum manum meam ore meo, quæ eſt iniquitas maxima, & negatio cõtra deum altiſſimum. Oſculari enim manum ore proprio (ut S. patres ſapiunt) eſt ſua opera laudare, in ſua iuſtitia fidere. Atq; hac iniquitate fit, ut non in deo gloriemur, ſed in nobis ipſis, & gloriam deo ſubtrahamus. Quod uitium cultoribus Baal tribuitur. iij. Regum, xix. Qui non incuruauerunt, inquit genua ſua ante Baal: & omne os, quod non adorauit eum, oſculãs manum. Et Eſa. ij. opus manuum ſuarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum. Contra, Pſal. ij. dicitur, oſculamini filium: ut eſt hebraice, pro apprehẽdite diſciplinã: id eſt, in Chriſtum pura fide credite, & hunc colite. Fdes enim debetur ueritati, quæ nulla eſt, niſi ſolus deus. Ideo fides eſt ueriſſima & interior latria. Hinc illud intelligimus, quod ex b. Augu. duplex malum aſſeritur contra fidem, & cõtra bonos mores. Malum fidei, in optimis moribus facit hæreticos, ſuperbos ſchiſmaticos, quos ſcriptura proprie impios, heb. reſthaim uocat. Mali mores peccatores faciunt ſalua fide, ſaltem aliorum: hoc eſt, non impugnant fidem, & ſi eam ſciunt ſe nõ habere & debere: ideo ſunt facile curabiles. Malum autem fidei, mox etiam criminatur & perſequitur fidem aliorum ut ſuam ſtatuat.

Idolũ ſe facere. — *Oſculari manum.* — *Malum fidei.* — *Mali mores.*

Hoc uerbũ, conuertere, diuus Hiero. notat: quia ex græco metaſtrepſę, ſignificat id quod in facie eſt, poſt tergum facere: & quod poſt tergum eſt, in faciem ponere. Eſt enim infinitiuus futurus. Vult itaq; Paulus: Euangelium, quod eſt ſpiritus & gratiæ doctrina, conantur illi retrorſum in literã, iam diu poſt tergũ relictam reuocatum iri: cum per Euãgelium id effectum ſit, ut in ſpiritum libertatis magis ac magis proficeretur. Volunt inquam ſed non poterunt prępualere. Et hodie ſane Euangelium ſubuerſum eſt in magna parte eccleſiæ. Quãdo non, niſi decreta Pontificum, & traditiões hominum auerſantium ueritatẽ, populus erudiunt, Aut euãgeliũ ſic tractatur, ut a legibus & moralibus ꝓceptis prorſus nihil diſtet. Fidei & gratiæ cognitio ipſis quoq; Theologis cõtẽpta.

μεταστρέφω. — *Subuerſum euangelium.*

Putat & d. Hiero. uerbum, Transferimini, congrue ad Galatas aptatũ, quod Galatia hebræis trãslatiõem ſignificet: quaſi Apoſtolus ex eorum proprio nomine occaſionẽ huius exordij ſumpſerit. ac ſi diceret. Vere Galatæ eſtis, & trãſferri prompti, res congruit cũ nomine ueſtro, alluſione ſcilicet hebraicæ linguæ

Nec ſunt iniucundæ eiuſmodi peregrinarum linguarũ alluſiones, ſi ſuo loco ueniãt. Vt ſi de Rhoma diceres, uere tu Rhoma es, hebraice quod eſt, ſuperba & excelſa. Quid enim & ad Rhomanos apoſtolus aliud facit, q̃ quod ſuperbiam & arrogantiam eorum contundit: uelut re ipſa, alluſionem nominis Rhomani tractans.

Alluſiões linguarum.

Sed licet nos, aut angelus de cœlo euangeliſet uobis, præterquam quod euangeliſauimus uobis, anathema ſit: ſicut prædiximus. & nũc iterum dico: Si quis uobis euangeliſauerit, præterquam quod accepiſtis, anathema ſit.

Anathema græcum, teſte Hiero. proprie Iudæorum uerbum eſt, quod apud eos horma dicit̃. Ioſue. vj. Sitq; hæc ciuitas Anathema, & omnia quæ in eo ſunt heb. herem, & ſonat uaſtitatem, perditionem, occiſionem. Inde cum ſit uerbum

Anathema.

maledictionis,pro maledictione, & execratione, & deteſtatione accipitur.Sicẽ
Pſal.xlij.Memor ero tui de terra Iordanis,& Hermoniim a monte modico.Vbi
anima turbata peccatis ſuis,memoria Chriſti pro ſe crucifixi,& anathema facti
ſeſe cōſolatur. Nā & ros hermon,qui Pſal.c.xxix.ſcribitur deſcendere in mon
tem Zion,utiq; uerbum eſt,de crucifixo filio dei. Latini autem dicerẽ:Ana
thematiſatus,uel ſi de uerbo,anathematiſatū ſit.Hebræis frequens eſt uſus ab/
ſtractorū.An autẽ anathema græcum(quod ea ſignificat,quæ in templis ſuſpẽ/
duntur & ſeponuntur)uim hebræi uerbi impleat, uiderint grammatici. Nobis
ſat eſt,quod apoſtolus zelo euangelij feruens, potius ſeipſum,& angelos cœle
ſtes,nedū apoſtolos uellet alienos,deuotos,execratos,ſeparatos,& maledictos
q; ut ueritas euangelica periclitaretur. Atq; id repetito ingeminat. Non q̄d an/
gelos cœleſtes,aut ſeipſum aut Apoſtolos aliud p̄dicaturos crederet, ſed quod
uelut cum impetu opprimi, & (ut ad Titum ſcribit)os illis obſtrui, & penitus
ac radicitus præcidi oportebat,qui nomine & exemplo Apoſtolorum,legẽ do/
cebant:ac ſi diceret:Apoſtolorū iactatis mihi nomen & authoritatẽ:fingite am
plius,quod & ego & angeli de cœlo aliud doceant, aut docere poſſint,hos etiā
anathema eſſe uolo,quanto minus Apoſtolorū titulo uos terreri oportet.

Vtinam & noſtro ſeculo tales eſſent Chriſti tubæ aduerſus inexorabiles &
Cōtra inexorabiles & uiolẽtos pontificaliū decretorū exactores. uiolentos decretorum & decretaliū pontificaliū exactores;qui ſub nomine apo
ſtolorū Petri & Pauli, Rhomanæq; eccleſiæ,eo nos urgẽt:ut niſi neceſſaria ad
ſalutem credamus, quęcūq; ibi dicuntur,ſcribuntur,aliquando & ſomniantur,
hæreticos audeant impudentiſſima fronte pronunciare. Cū hęreticus non ſit,ni
Hæreticus. ſi qui in uerbū fidei peccat.Illa autem hominū uerba, adeo ſunt moralia,& ſine
fide,ut fidei nullo poſſet beneficio magis ſeruiri,q; ſi ſemel funditus, penitusq;
abrogarent̄.Quid putas feciſſet Paulus,ſi noſtro tempore tot inutiles,imo per
nicioſas leges hominū uidiſſet,in totū orbẽ ſæuire,& Chriſtum radicitus extin
guere,qui tanto ęſtu fertur in leges dei per Moſen traditas;& uno tantum loco
apud Galatas Chriſtum peſſundantes? Igitur cū Paulo fidentes dicamus: pere
at,maledictaq; ſit omnis doctrina de cœlo,de terra,undelibet allata: quæ docet
in opera,in iuſtitiam,in merita alia cōfidere,q; ea quæ ſunt Ieſu Chriſti. Nec in
hoc contumaces ſumus in pontifices,apoſtolorūq; ſucceſſores,ſed pij atq; uera
ces in Chriſtū.Hunc em̄ eis p̄ferri oportet; & ſi id pati nolint,ipſos penitus,ut
anathemata fugere.

Modo enim hominibus ſuadeo,an deo?

Huius quæſtionis partẽ priorẽ affirmant,& poſteriorem negatiuā intelligūt
qui latine tātū Apoſtolū,uel interpretẽ potius,legūt;ut quia nemo ſuadeat deo:
cui ſunt omnia manifeſta:reliquū iam ſit,ut hominibus ſuadeat.
Suadere. Eſt autẽ Suadere hoc loco,pro inducere ad credulitatẽ,ut Act.ulti. Suadẽſq;
eis de Ieſu ex lege Moſi,& p̄phetis,quod nemo ad fidẽ poſſit ui cōpelli, ſed tan
tūmodo trahi & iduci,ut Ioan.vj.Nemo uenit ad me, niſi pater meus traxerit eū.
In noſtrum ſeculum. Noſtro tn̄ ſeculo Turcas,imo & Chriſtianos cogit Rho. Curia ad fidẽ,i.ad
odiū & perniciẽ ſui. Quanq; aūt hunc ſenſum & Hiero.& Aug.& Amb.ha/
beant,placet tamen magis Eraſmi ſententia,qui id quod in græco accuſandi ca
ſu homines ſuadeo,an deū, interpretat̄,modo humana ſuadeo,an diuina? hoc
eſt doctrina,quam ego doceo,non ex hominibus,ſed ex deo eſt, ut latius ſtatim
ipſe explicabit,quando euangeliū ſuū,neq; ſecundū hominem,nec ex homine
Tropus metonymia. eſſe dicet.Eſt aūt iſte tropus, non rarus etiam in latina lingua,Virgilium lego,
Hieronymū enarro,Et.j.Co.j.Nos prędicamus Chriſtū dei uirtutẽ &c.Metony
mia itaq;

mia itaqꝫ eſt. Ad hũc ſenſum apte quadrant præcedẽtia, ac ſi dicat: Cur nõ optẽ anathema eſſe eos, qui alia docent? Nunquid humana, ac non potius diuina doceo, quibus omnia cœleſtia & terreſtria merito ſileant & cedant? ac maledictione dignum eſt, quod diuinis aduerſatur. Poteſt aũt & noſtra tranſlatio huc duci, ſi uerbum Suadeo abſolutum ſit a regimine, ut quo modo Rhoma. xiiij. Qui manducat, domino manducat: ita hic ſit ſenſus, quod ſuadeo ſeu ſuaſor ſum, nõ hoc hominibus, aut ad gloriã uel gratiã hominum facio, ſed deo, & in dei gloriam, hoc officio ſeruio. Et huic ſenſui non inepte adhæret, quod ſequitur: Si adhuc hominibus placerem &c. quaſi neget ſe hominibus placuiſſe ſuadendo, ſed ſoli deo. Et hoc aduerbium modo, totum apoſtolatus ſui tempus, non autem huius epiſtolæ ſcriptæ ſignificat. Quia reuera in hac epiſtola, non ex integro gratiam Chriſti docet, ſed ad eam reuocat lapſos, & iam ſcientes confirmat. Vnde & allegoricos infra loquetur, quod ad inſtituendos nos pertinet: quibꝰ linguæ ſunt in ſignũ: ut. j. Corinth. xiiij. dicit, ut ſit ſenſus: Maledicti ſint, qui aliud docent: quia poſtquã conuerſus ſum a legum traditionibus, iam non amplius humana doceo, ſed diuina. Et diligenter quæſo ſerua tibi, quod humana appellare audet, legem Moſi, quæ tamen per angelos tradita eſt: de quo infra latius.

Alius ſenſus

Modo.

An quæro hominibus placere? ſi adhuc hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus non eſſem.

Hoc ideo dicit, quia pſeudapoſtoli etiam hac ratione docebant legales iuſtitias, ne propter euangeliũ paterentur perſecutiones a Iudæis: qui pro lege Moſi aduerſus uerbum crucis, inſaniebant in omnes homines, ut. j. Theſſalo. ij. ſcribit: quod & infra. vj. ca. dicit. Quicunque uolunt placere in carne, hi cogũt uos circũcidi, tantũ ut crucis Chriſti pſecutionẽ non patiant. Ideo Paulus cõtra hãc puſillanimitatẽ ſpiritus erectus, docet amore Chriſti cõtẽnendos eſſe hoĩes, & nõ omittendũ uerbũ quo illis placeat. Hominibus hoc loco per emphaſin accipitur, ut qui tantũ ſunt homines iuxta primã natiuitatẽ ex Adam extra Chriſtũ & fidẽ eius. Hos eñ, cũ ſint a ueritate alieni, neceſſe eſt, mẽdacio & odio ueritatis plenos eſſe. Ita oĩs homo mendax. Sic. j. Corin. iij. Nõne hoĩes eſtis? Et uſu ſcripturæ ferme opprobrium eſt, hominem dici. Nõ enim ſecũdum ſubſtãtiam, metaphyſice (ſic enim theologi nihil non laudis in homine uident) ſed theologice, & ut in oculis dei eſt, eum nominat. Contra iuſti non uocantur fere homines, ſed dij. Pſal. lxxxj. Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Vos autem ſicut homines moriemini. Ideo, ut Pſal. ij. uere dicit. Deus diſſipauit oſſa eorũ qui hominibus placent, confuſi ſunt: quoniam deus ſpreuit eos, Quare? quia deum & uerbum ſuum negant amore hominum, dum perſecutionem timent.

NOTA Homo.

Hominibus placẽtes, deꝰ diſſipat.

Ita contra, Cuſtodit dominus omnia oſſa eorum, quorum? iuſtorũ. Qui ſunt ij? qui hominibus diſplicent, honorati ſunt, quoniam deus ſuſceptor eorum eſt Et Lu. xvj. Quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante deum. Cum autẽ nos quoqꝫ ſimus homines, neceſſe eſt & nobis diſpliceamus: iuxta uerbũ Chriſti. Qui amat animam ſuam, perdet eã. Videant ergo illi, qui ex arbore Porphiriana, & Ariſtotelis, aliorumqꝫ philoſophorũ doctrinis didicerunt, hominẽ rationalem laudare, iactare, ac amare; deinde in ſua dictamina confidere, ſua conſilia iuſtificare: qꝫ recte ad ſcripturæ ueritatem ſapiant. Quæ omnia humana, mendacio, uanitati, & perditioni deputat. Ideoqꝫ lugendum docet, quoties nos homines, rationales, liberi arbitrij, omniũ deniqꝫ operũ noſtrorũ titulis laudari

In philoſophicos theologiſtas.

dari contingit: Quando ſeruum Chriſti, id eſt ueritatis eſſe non poſſe pronun/
Placere. ciet Paulus, qui ſibi uel hominibus placeat. Verbũ autem placere, hic in ſpi/
ritu intelligitur: hoc eſt, pro uoluntate placẽdi. Quandoquidem non in nobis
eſt, quibus placeamus uel diſpliceamus: quod ſatis ipſemet apoſtolus hic expli/
cat, cum prius dixiſſet: An quæro placere. mox non ait: Si adhuc quærerem pla
cere, ſed ſi adhuc placerem. Ita &.j. Corinthi. ẋ. Placete omnibus per omnia, ſi/
cut & ego omnibus per omnia placeo. Quomodo omnibus places? ſequitur
Non quęrẽs quod mihi utile ſit, ſed quod multis. ecce placere eſt quęrere, ut pla
ceat omnibus, etiam ſi forte nulli aut pauciſſimis placeat. Canonicum eſt em̃
Chriſto & ſuis, ut dum quærunt placere, & ea faciunt, unde debeant placere, diſ
pliceãt. Iuxta illud: Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi. Et rurſum: Odio
habuerunt me gratis. Item: Impugnabant me gratis: id eſt, cum eſſet in me cau/
Perdenda be neficia. ſa amoris. Ideo exemplo Chriſti perdẽda ſunt beneficia, ut quæramus, quo pla/
ceamus omnibus, nullo modo quęramus, quo placeamꝰ: Sed ut Rho. xv. Vnuſ
quiſqꝫ alteri placeat, in bonum (inquit) ad ædificationem. Vtiqꝫ non ad eorum
deſyderia & uanitates &c.

Notum em̃ uobis facio fratres Euangeliũ, quod euangeliſatum eſt
a me, quia non eſt ſecundum hominem: neqꝫ enim ego ab homine acce
pi illud, neqꝫ didici: ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.

Hic oſtendit quod iuſte illos anathematizauerit: longo tractu, multiſqꝫ argu
mententis declarans, quod nõ humana, ſed diuina docuerit. Primũ, inquit ut
euangeliũ meũ diuinũ eſſe ſciatis: ego non ab homine accepi, neqꝫ ipſemet didi
ci, ſed per reuelationẽ Ieſu Chriſti. Hic inter Accipere & Diſcere b. Hierony.
Accipere & diſcere diſcernuntur. ſic diſtinguit. Quod accipit cui primum intimatur, & ad fidem eius inducitur.
Diſcit autẽ, qui ea, quæ in illo figurata ſunt, explanata cognoſcit. Hoc ſic intel/
ligo. Accipit qui incipit, diſcit qui proficit in euãgelij notitia. Quid ſi Apoſto
lus id uelit, quod uerbum accepi, copuletur cũ nomine iſto, ab homine, & uer/
bum didicit abſolute ponatur, adhunc ſcilicet ſenſum: Neqꝫ ab homine, aut ulli
us magiſterio, illud accepi: neqꝫ mihi traditum eſt a quoquã, ſed neqꝫ a meipſo
didici, nõ meo ſtudio inueni, nec quæſiui: a deo ſola reuelatione Chriſti ipſum
accepi: & ipſo docente, didici: ſcilicet in itinere, quando ad Damaſcũ profectus,
Chriſti uocem audiuit, ut b. Hierony. ſentit. Notat hic idem d. Hiero. Chriſtũ
a Paulo deũ p̃dicari: quia non ab homine, ſed per Chriſtũ: ergo Chriſtus pluſqꝫ
Hiero. admonitio, de modo tractandi euangelij. homo. Item ſaluberrime admonet, q̃ grãde ſit periculũ in eccleſia, loqui ſine
reuelatione Chriſti. Ne peruerſa interpretatione, ex euangelio Chriſti, euange
liũ hominis fiat, ut nunc paſſim fit, ubi ſcripturas uel humanis opinionibus, ac/
ceptis, uel proprio magiſterio inuentis gloſſis contaminant.

Homo. Hominem autem hoc loco, non tantum pro malis, ſed & pro ipſis apoſtolis
accipit, ut ſtatim dicet, ſe non ab eis eruditum, neqꝫ cum eis contuliſſe, mox poſt
reuelationem. Quod ideo facit, ut corroboret quæ ſupra dixit: ſcilicet, etiam
ſi apoſtoli, aut ipſemet aliud doceret (cum ſint homines) non tamen deſer/
endum eſſe, quod ſemel docuiſſet: quando hoc nec ex apoſtolis, nec ex ſeipſo
habuiſſet. Ideo Anathema habendum, quicquid pſeudapoſtoli uel apoſtolorũ,
uel etiã Pauli nomine aliter docerent. Non enim poſſe eos, niſi ex homine acce
Euãgeliũ & lex differunt. ptum euangelium, uel potius errorẽ habere: ſe aũt ex Chriſto ueritatẽ. Euan/
gelium & Lex proprie in hoc differunt, quod lex prædicat facienda & omitten
da, immo iam cõmiſſa & omiſſa, ac impoſſibilia fieri & omitti: ideo ſolã peccati
miniſtrat

miniſtrat cognitionem: Euangelium autem remiſſa peccata, & omnia impleta, factaq́. Lex enim dicit: Redde quod debes. Euangelium autē: Dimittuntur tibi peccata tua. Sic Rho. iij. per legem cognitio peccati. Et. iiij. Lex iram operatur. Vbi eñ non eſt lex, nec pręuaricatio. At de euangelio dicit Lucæ ulti. Sic oportuit Christum pati, & a mortuis reſurgere, & prædicari in nomine eius (nota inſigniter, in nomine eius, non noſtro) pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Ecce prædicatio remiſſionis peccatorum per nomen Chriſti, hoc eſt, euangeliū. Et Rho. x. Quam ſpecioſi pedes euangeliſantiū pacē, annūciantiū bona, i. remiſſionem peccatorū, & gratiā, legis plenitudinē ꝑ Chriſtum. Inde iuſtificatus per gratiā, a lege ad euangelium fugiens, dicit, Dimitte nobis debita noſtra.

Cur Chriſtus in euāg. multa ꝓcipit, itē apoſtoli.

Sed cur Chriſtus in euangelio multa præcipit & docet, ſi hoc legis officiū eſt? Itē & apoſtoli multa pręcipiunt, cū tñ ſint euāgelici ꝓdicatores. Reſpondeo Doctrinæ eiuſmodi, quæ ultra fidem traduntur (nam credentibus annunciatur ſalus & remiſſio peccatorum in euāgelio; ut Ioan. j. Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, credentibus in nomine eius, quotquot eū receperūt) ſunt uel interpretationes legis, quibus peccatū clarius cognoſceretur, ut gratia tanto ardentius quæreretur, quanto peccatū certius ſentiretur. Vel ſunt remedia & obſeruatiōes quibus gratia iā accepta, & fides donata cuſtodiretur, aleretur, perficereturq́; ſicut fit, dū ægotus incipit curari. Igitur uox euangelij dulcis eſt, ut ſpōſa in Cāticis: Sonat uox tua in auribus meis, uox eñ tua dulcis. Et iterum: Meliora ſunt ubera tua uino, fragrantia ungentis optimis; id eſt, uerba Chriſti, quibus paſcit fideles ſuos, ſunt meliora uerbis legis; quia ſpirant ungētum gratiæ, quo remiſſis peccatis, ſanantur naturæ uulnera. Ita Pſal. xliiij. Diffuſa eſt gratia in labijs tuis, non ſcientia, non cognitio, quæ & in Moſi labijs diffuſę ſunt; ſed gratia, id eſt gratioſa & iucunda ſunt uerba tua peccatoribus perditis, quia remiſſionē & gratiam nunciant. Hoc eſt, quod Pſal. l. quoq; orat. Docebo (inquit) iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. ac ſi diceret: Obſecro, non doceam uias hominum, & doctrinas iuſtitiæ noſtræ; quoniam ijs nō ad te conuertentur, ſed lōgius auertentur; labia mea quæſo aperias tu, ut os meum tuam potius annūciet laudem, id eſt, gratiam qua peccata remittis. Ex hoc enim fiet, ut homo te laudet, glorificet, diligat, dum ſenſerit beneficiū miſericordiæ tuæ: & non ſeipſum laudarit in iuſtitia ſua. Qui enim iuſti ſunt, non docentur, non ad te conuertuntur non te laudāt, ſed ſeipſos. ſani ſunt, medico non egent. Ideo nec annunciari poteſt eis laus gratiæ tuæ; de quibus mox ibidem: Libera me de ſanguinibus, deus deus ſalutis meæ, & exultabit lingua mea iuſtitiam tuam. Non noſtram hominum iuſtitiā, ſed gratiā tuā, qua iuſtitiam nobis tribuis; per quā & deus ſalutis noſtræ tu es.

Gratia.

Quod euāgeliū Paulus ꝓdicauit.

Quæſitum eſt autē, quod nam euangelium Paulus prædicarit, an Lucę, Matthæi, aut alteri⁹. Et b. Hiero. ex Euſebio uł Origene alicubi Lucę euāgeliū, Pauli putat. Quaſi nō plura ſint euangelia, ꝙ quatuor iſta uſitata, cū quilibet apoſtolus, idē quod omnes, prędicarit. Euangelium enim eſt ſermo bonus, nuncius pacis, de filio dei incarnato, paſſo, reſuſcitato per ſpiritum ſanctū, in ſalutem noſtram, ut Rhoma. j. deſcribitur: & ut Zacharias, Lucæ. ij. dicit. Viſitauit, & fecit redemptionem plebi ſuæ. Et infra, ad dandam ſcientiam ſalutis, in remiſſionem peccatorum, per uiſcera miſericordiæ dei noſtri. Igitur quandocunq; prædicatur gratia dei, & remiſſio peccatorū, per Ieſum Chriſtum facta, hic uere euangelium prædicatur. Proinde epiſtolæ Pauli, Petri, Ioannis omnino ſunt, & uere euangelia. Nec Paulus Lucæ, aut ullius euangelium prædi-

Euangelium

cauit:ſicut hic expreſſe dicit:Euãgelium a ſe prædicatũ, nec ab homine,nec per
hominem,ſed a ſolo Ieſu Chriſto ſibi reuelatum:ſicut & infra:Reuelaret filium
ſuum in me, ut euangeliſarem illum ingentibus. Ecce euangelium eſt doctrina
de filio dei Ieſu Chriſto.

Audiſtis enim conuerſationem meam,aliquando in iudaiſmo: quo
niam ſupra modum perſequebar eccleſiam dei, & expugnabam illam,
& proficiebam in iudaiſmo,ſupra multos coætaneos meos in genere
meo,abundantius æmulator exiſtẽs, paternarũ mearum traditionum.

Hæc pro conſequentia ſentẽtiæ, oportet intelligi dicta ab apoſtolo ad confir
Diſſentit ab Hierony. mandum id,quod iam cœpit:id eſt,euangelium ſuũ non ex homine eſſe, ſed ſe
diuina ſuadere:& ſi ſcio d.Hiero.alio reſpicere,& ordinẽ ſententiæ relinquere.
Igitur uult apoſtolus dicere:ut pleniſſime ſciatis,me nec a maioribꝰ meis,nec
ab apoſtolis,aut ullis hominibus eruditum,ſed a ſolo deo: ut ſic diuina uos au/
diſſe certi ſitis,& non transferamini ad humana, ullis aut meo, aut apoſtolorũ
nominibus.Ecce denuo uobis recenſeo,& ſuggero hiſtoriam meam. Audiſtis
enĩ &c. Mira autẽ(ut b.Hierony.ait)& pulchra obſeruatio,ponduſq; uerbo/
Pulchra obſeruatio ponduſq; uerborum. rum. Conuerſationẽ,inquit,nõ gratiã: aliquando,non modo:in iudaiſmo,nõ
in fide Chriſti:non ut cæteri perſecutores, ſed ſicut graſſator & prædo uaſtabat
eccleſiam dei:non quod eam talẽ tunc crederet,ſed talem nũc cognitã nominat
Et iterum. Proficiebã in iudaiſmo,non in fide Chriſtianiſmi:ſuper multos, nõ
ſuper omnes(ut modeſtiam ſeruet)ſuper coætaneos meos,non ſuper ſenes: in
genere meo,non in gentibus.Sic enim gentem hebræam ſolet nominare: ut.ij.
Conſilium Pauli. Corin.xj.periculis ex genere,periculis ex gentibus. Non tñ negarim,quin ſi
mul & obiter,dũ ex hiſtoria ſua probat ſe diuina docuiſſe, uelit & exemplo ſuo
Galatas retrahere a lege,ut inter audiendum,ſimul moneantur, moueanturq́.
Si talis ac tantus legis æmulator, qui multo poteſt amplius de lege gloriari,&
in carne cõmendari,q̃ illi pſeudapoſtoli(ſicut facit.ij.Corin.xj.& Collo.iij.)&
tamen hæc uelut ſtercora arbitratus reliquit:quanto magis nos,qui in gratia ſu
mus,ad legem non debemus reuerti? Hoc notãdum,quod paternas traditio/
nes,Hierony.intelligit, phariſaicas doctrinas,& mandata hominum; ſed mea
temeritate credo,quod totã legem Moſi intelligat:quod nõ aliunde,q̃ ex ipſo/
met Apoſtolo docebor: qui Philip.iij.dicit.Si quis uidetur confidere in carne,
Ego magis circumciſus octauo die,ex genere Iſrael,de tribũ Beniamin,hebræ/
us ex hebræis,ſecundum legem phariſæus,ſecundum æmulationem perſequẽs
eccleſiam dei,ſecũdũ iuſtitiam,quæ eſt in lege,cõuerſatus ſine querela:ſed quæ
mihi fuerunt lucra,hæc propter Chriſtum arbitratus ſum detrimenta.(Ecce cir
cũciſionem quoq; & iuſtitiam legis ſine querela, propter Chriſtum detrimẽta
arbitratur.) Et ut inueniar in illo,non habens meam iuſtitiam,quæ ex lege eſt
NOTA. ſed illam quæ ex fide eſt Ieſu Chriſti. Quare traditiones paternas, legem uocat?
quod in illa ſit ab hominibus, patribus,ac maioribus ſuis eruditus,tñ quod pa/
tres ſui illas a Moſe acceperint,& filijs ſuis tradiderint,iuxta edictũ Pſal.lxxvij.
Quanta mãdauit patribus noſtris,nota facere ea filijs ſuis.omnia enim apoſto/
lus contentioſe agat,& opponit pſeudapoſtolis,ut ſuum euangeliũ, a deo eſſe
ſtatuat,ac ſic Galatas firmiter in ipſo ſtare cogat. Ideo & paternas traditiones,
quadam uelut tapinoſi, opponit Euangelio,quod diuinas traditiones uult ha/
beri. Sed ne cuiquam ſcrupulum inijciam,rem hanc Paulo tractemus latius,

quo

quo ſimul & ſequenter dicendis uiam paremus.

Lex non modo ceremonialis, uerum & moralis, denique ipſe ſacratiſſimus decalogus æternorum præceptorũ dei, litera eſt, & literalis traditio, neque uiuificãs, neque iuſtificans: ut abunde probat beatus Auguſtinus, de ſpiritu & litera, ſed occidens, & peccatum faciens abundare. Quantũcunque doceatur, aut obſeruetur, non per hoc cor ipſum purificatur. Corde aũt nõ purificato, quid ſunt opera bona, ſiue ceremonialia, ſiue moralia, niſi ſpecies ipſa pietatis & hypocriſis? Sicut Chriſtus phariſæos foris ſpecioſos, intus plenos ſpurcitia dicit. Quo fit, ut licet non faciat furtum, non adulteretur, extra in opere, tñ uel intus in eadem pron⁹ eſt, uel amore commodi ſui, uel timore pœnę abſtinet, ac ſic alio peccato aliud uincit: ut beatus Auguſtinus dicit de nuptijs & concupiſcentijs. Nã amor commodi, & timor pœnæ uitia ſunt, & quoddã genus idolatriæ: cũ ſoli deo amor & timor debeat. Ab hac igitur impuritate cordis nihil niſi fides liberat, ut Actuum. xv. Fide purificans corda eorũ, ut ſic ſtet uerbum Pauli Ti. j. Omnia munda mũdis: imundis uero & incredulis, nihil mũdũ. Eadem regula, Rho. ij. dicit: Qui doces non furandum, furaris &c. interprete beato Auguſtino, furaris ſcilicet non opere, quod doces non faciendum, ſed rea uoluntate. Quare niſi doctrina fidei, qua cor purificatur & iuſtificatur, reueletur, omnis omnium præceptorum eruditio, literalis & paterna traditio eſt. Præceptum enim docet quæ ſint facienda. Quæ cum fuerint impoſſibilia, doctrina fidei (id eſt euangelium) docet, quo modo fiant poſſibilia. Hæc enim docet ad gratiam dei confugere, & implorare ipſummet deũ, magiſtrum & doctorẽ. Qui digito ſui ſpiritus ſcribit in corda noſtra ſuas literas, uiuas, & lucẽtes, & ardentes. Quibus illuminati & accenſi clamemus: Abba pater. Et hæc non eſt paterna, ſed diuina eruditio.

Sola fides, ab ĩpuritate cordis liberat.

Aduerte autem lector. Si apoſtolus tam ſpecioſam Iudaiſmi ſui conuerſationem & iuſtitiam legis damnat, adeo ut ſtercora & detrimenta arbitretur: quid pretendent iſti naturæ prædicatores, & moralium operum laudatores? Si mal⁹ erat iſte apoſtoli profectus, omni nimirũ dictamine rationis, ſed & ipſa lege dei probatus, quando & finis (ut uocant) ſuæ uitæ erat æmulatio dei, & legis eius: quid erunt actus illorum, qui uel alio fine, uel ſimili fine iactantur? Nẽpe id, quod Hiere. de eiuſmodi prophetis dixit, Viderunt tibi uiſiones ſtultas & eiectiones: nec aperuerunt tibi peccata tua, ut te ad pœnitentiã prouocarent. Itaque timorẽ dei ab hominibus tollunt, ſecuritatemque docent, dũ moralia ſua bona, & dictante ratione opera, non eſſe peccata garriunt.

In naturæ prædicatores, & moraliũ operum laudatores.

Cum autem placuit ei (qui me ſegregauit ex utero matris meæ, & uocauit per gratiam ſuam) ut reuelaret filium ſuũ in me, ut euangeliſarem illum in gentibus.

Aliud ergo eſt, legem noſſe, & in iuſtitia eius excelluiſſe: & aliud filium dei cognouiſſe. hoc enim ſalutẽ, illud perditionẽ operatur. Et uide quàm gratus & ſyncerus cõfeſſor ſit gratiæ diuinæ. Non (inquit) reuelatus eſt mihi filius dei, quia ſic profeceram in iuſtitia paternæ legis, non meo merito: ſed quia placuit deo ita fieri, cum ego longe meruiſſem contraria. Quod autem placuerit ei ſine meritis meis, id conuincit, quod me in hanc ſortem, antequam natus eſſem, ſegregarit: & in utero matris meæ me talem præpararit. Deinde & per gratiam uocarit: ut his omnibus intelligatis, quod fides & cognitio Chriſti,

Aliud ẽ legẽ aliud filiũ dei cognouiſſe

Non poteſt eſſe ſalus ex legibus.

63 non ex lege mihi uenerit, ſed ex prędeſtinante & uocante gratia dei. Quare nec uobis ex lege ſalus eſſe poterit. Alij uerbũ, ſegregauit, eo referunt, quod Act. xiij. dicitur. Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus &c. uerũ coacte, cũ uterum matris tum cogant intelligere allegoricos, ſynagogam. Prætereo quæ d. Hiero. hic tractat, ſatis ſcrupuloſe & ſcopuloſe. Mihi omnino uidetur de prædeſtinatione ſui loqui, ſed breuiter obſcure, pro captu Galatarum. Sat habens, quod Ieſum Chriſtum filium dei ſimpliciter aſſeruerit, nõ ex ſe, nec alijs, ſed ex reuelante patre ſibi cognitum, & a ſeſe doctum & euangeliſatum: ut ſic diuina ſeſe didiciſſe ex Paulo ſcirent, iam ſequitur. & ſimplici narratiõi hiſt oriã addit, demonſtraturus, non ex hominibus eruditũ, aut humana docuiſſe.

Continuo non acquieui carni & ſanguini.

64 Mire hic torquetur & torquet diuus Hieronymus: primum, ne apoſtolos carnem & ſanguinem dici, & Porphyrio blaſphemanti Paulinam fiduciam, cedere cogatur, per carnem & ſanguinem Iudæos & peccatores intelligit, præſertim cum poſtea ſeſe contuliſſe cũ apoſtolis euangelium ſuum profiteatur, quod hic negat. (Nam idem uerbũ, quod hic, Acquieui, infra tranſlatum eſt, Contuli.) Sed mittamus iſta: uideat qui uolet. Ego interim ſic abũdo, quod Paulus oſtenſurus ſe ex deo reuelante docuiſſe Galatas: nõ prius cõtulerit ſuã reuelationem cũ ullo hominum, ſed continuo accepta reuelatione, Chriſtũ prędicarit. Quemadmodum Act. ix. ſcribitur.

Sententia Lutherij.

Fuit autem cum diſcipulis, qui erant Damaſci, per dies aliquot: & continuo ingreſſus ſynagogam, prædicabat Ieſum. Continuo ſcilicet, nõ prius conferẽs cum eis. Vnde & & hic eclipſis in Paulo uidetur, ut integer contextus ſic habeatur: Cõtinuo prædicaui ſeu euangeliſaui filium dei, nõ contuli prius cum hominibus. Vt aduerbium, continuo, prorſus neget, ſeſe ex hominibus eruditum eſſe: ſed potius contra, homines continuo ex ſeſe eruditos in Chriſto. Nam, ut dixi, contentioſe apoſtolus agit, ut ſeſe diuina docuiſſe probet. Hoc enim uelut capitali argumento probato, iam pronũ erit, oĩa deſtruere, quæ contra ſe tradita erãt Galatis.

Conferre.

65 Eſt autẽ, teſte Hiero. Cõferre, q̃d hoc loco acquieui dicitur, aliud quiddã, q̃ apud nos ĩtelligit: cũ ſcilicet ea q̃ nouim⁹ cõferim⁹ cũ amico, ac uelut in ſinũ & cõſcientiã eius reponimus: ut pari cõſilio, uel ꝓbãda ſint uľim probanda. Et quanq̃ interpres id uerbi non reddiderit, nõ tñ penitus aberrauit a ſenſu. Qui eñ hoc modo cõfert cũ amicis, certe iã animo acquieſcit, & docilẽ ſeſe præbet illis. At Paulus nec uoluit doceri, nec animũ unquã habuit diſputandi, recta ne eſſent an minus, quæ ex deo audierat, & iuſtiſſime. Impiũ eñ fuerat diuinã reuelationẽ, ac ſi dubitaret, hominũ conſilio ſtabilire. Nihil ergo facit Porphyri⁹ criminator Pauli, ſuperbiã in eo taxãs: nõ eñ ꝓ ſuperbia, ſed ꝓ gloria diuinæ autoritatis & certiſſimæ ueritatis, noluit cõferre: ſed nec potuit citra iniuriã authoritatis diuinæ. Quanq̃ & in hoc errat, quod Paulũ putat hic de aplĩs loq, cũ de ijs loquaẽ, q in Damaſco erãt: quicũq; tandẽ illi fuerũt. Nam de aplĩs ſtatim dicit. Nec ueni ad anteceſſores meos apłos. Alij ergo ſunt, quos carnẽ & ſanguinẽ uocat. Et ut mihi uidetur, alludit more ſuo & hebræorum ad nomẽ Damaſcus, q̃d iuxta etymologiã, ſanguinẽ & ſaccum ſignificat, & nõ raro in ſcripturis myſterium gerit carnis & ſanguinis. q. d. Non contuli cum ijs, qui Damaſci erant, qui caro ſunt & ſanguis.

Impiũ eſt diuina hũano conſilio ſtabilire.

Paulus alludit more ſuo ad nomẽ Damaſcus.

Verũtamẽ hoc ipſũ nõ negarim, de ſanctis dici. Nec apłos ipſos dubitẽ carnẽ & ſãguinẽ appellare, etiã autoritate Chriſti, q ad Petrũ dixit: Caro & ſãguis nõ

reuelauit

reuelauit tibi;id eſt,nec ex teipſo,nec ex alijs id habes. Et alibi. Nõ eñ uos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris ueſtri. In quo manifeſte ſignificat, eos eſſe aliud a ſpiritu,& ſpiritus reuelatione,nimirum in ſeipſis uere carnem & ſanguinẽ

Placet ergo tempeſtiua hæc Tapinoſis,qua in odium pſaudapoſtolorũ etiam ſanctos dei,carnem & ſanguinem appellat,præ maieſtate diuinæ reuelataonis. Quia ſi ceperint hominum quantumlibet ſanctorũ, uel uerba uel exempla aduerſus diuina iactari:tẽpus eſt ,ut quicquid nõ fuerit diuinũ,cũ fiducia carnẽ & ſanguinem immo nihil ducamus.

Humiliatio.

Neq; ueni Hieruſalem ad anteceſſores meos apoſtolos.

Non ſolum Damaſcenos non conſului , ſed nec apoſtolos , qui ante me fuerant in apoſtolatu,(id enim ſignificat anteceſſores meos)quod tamen oportuerat fieri,ſi p̃ hominem,uel ab homine doceri uoluiſſem. Satis mihi fuit , certa & infallibilis reuelatio patris. Nota neceſſariã Pauli ſuperbiã ,uel rectius æquitatem. Cæteros apoſtolos priores fuiſſe ſe confitetur:nec ſeſe maiorẽ , nec tamẽ rurſus minorẽ. Quamquã eñ iuxta perſonam omnibus ſeſe inferiorem,& minimum apoſtolorum pronunciet,immo nec dignum uocari apoſtolũ,tñ officium & miniſterium ita honorificat (hoc enim dei ,non ſuum eſt) ut nulli prorſus apoſtolorum cedat. Nam quęcunq; ſit perſona apoſtolorum,officium certe idem & ęquale eſt omnium:eundem Chriſtum docent:eandẽ poteſtatẽ habent ab eodem æqualiter miſſi ſunt. Et tñ dicit .ij. Corin.xj. Exiſtimo me nihil min⁹ feciſſe a magnis apoſtolis. Et.xij . Nihil enim minus feci ab ijs qui ſupra modũ ſunt apoſtoli. Ecce mire præfert eos, & æquat ſe eiſdem, dignitate humiliter cedẽs,officio & poteſtate fidenter ſe conferens.

Neceſſaria Pauli ſupbia

Idẽ & æquale eſt officium apoſtolorũ

Sed abij in Arabiam,& iterum reuerſus ſum Damaſcum.

Lucas Act.ix.non meminit huius in Arabiã ſeceſſus , ſed omnino Paulũ per murũ ſubmiſſum,ueniſſe Hieroſolymam ſcribit. Inde d. Hierony.uarias rationes exquirit: ex quibus ſecundã ſequor,quæ eſt,fuiſſe Paulum poſt baptiſmum aliquot diebus Damaſci:ut Lucas ſcribit:in quibus Chriſtũ prædicarit in ſynagoga. Deinde (quod Lucas tacuit) abijſſe in Arabiam, & redijſſe Damaſcum: ut hic dicit:tũ ea quæ proſequit̃ Lucas ,ſcilicet propter inſidias, miſſum per murũ in ſporta,ac ueniſſe in Hieruſalem.

Laborat itaq; d. Hiero. Cur Paulus hæc recitet,quæ Lucas tacuit. Mea temeritate puto,ſicut omnia,ita & hoc referat, ad oſtendendum quod nõ uenerit ad apoſtolos, nec ab eis didicerit ,quin potius fret⁹ diuina reuelatiõe,prius in Arabiã doctur⁹ abierit. Deinde & reuerſus Damaſcũ eadẽ docuerit;uidelicet,adeo certus de reuelatione Chriſti ſibi facta. Neq; eñ ea doceret, diuerſis etiã locis,ſi talia æſtimaret,quæ cum apoſtolis uel hominibus conferenda eſſent. Quod aũt d. Hiero. eũ in Arabia fruſtra putat fuiſſe , & myſteria quædam ſectatur,permittendum eſt tanto uiro.

Opinio Lutheri.

Deinde poſt annos tres,ueni Hieroſolymam uidere Petrum,& manſi apud eum quindecim diebus.

Obſerua ꝙ diligenter addat,poſt tres annos, & non audire,ſed uidere Petrũ Quod eñ annos tres Damaſci ſe docuiſſe inſinuat (ſcilicet donec p̃ murũ coactus eſt abire) id certe contendit,ſe nõ factũ a Petro,ſed iã diu euãgeliſtã fuiſſe qñ uenit ad Petrũ,ut obſtruat os pſeudapoſtolorũ,qui forte hoc argumẽto Paulũ a Petro doctũ aſſeruerãt;per cuius exẽplũ Galatas ad legẽ ſeruãdã ſolicitarãt,

Verum

Hiero. in epiſtola ad Paulinum.

Verum d. Hiero. hoc loco geminam intelligentiam ſe profeſſus ſequi, & eã qua aſſeritur Paulus a Petro doctus, & eam, qua negatur. In Epiſtola tamen ad Paulinum, omnino declinat in ſententiam priorem, uolẽs doctorem gentium (ut ſuis utar uerbis) myſterio Ogdoadis & Hebdoadis inſtructum. Quod ideo cõmemoro, ut prudẽs lector ita Hierony. intelligat, ne contra apoſtolum Paulum ſapiat: qui hæc omnia eo ſpiritu detonat, ut conuincat fortiſſimis argumentis, ſe nihil ab Apoſtolis didiciſſe, ſed a ſolo deo (ut iam ſatis dictum) omnia accepiſſe. Quod autem d. Hierony. in myſterio quindecim dierum, libenter & ſæpius ludit, non contẽnendum eſt: ſed hoc loco non myſterij tantum delectatione, ſed rei & hiſtoriæ neceſſitate quoq; poſitos eſſe a Paulo, omnino credendũ eſt: forte ut oſtenderet, ſat temporis ſe cum Petro fuiſſe, ſi docẽdi gratia ueniſſet uel contra, non diſcendi gratia, ſed uiſendi tantum, tanq; hoſpitem apud eũ manſiſſe. Quando ad diſcendum, longiore tempore opus fuiſſet.

Alium autem Apoſtolorum uidi neminem, niſi Iacobum fratrem domini.

De diuiſione Apoſtolorũ.

Ne dicerent, ſi non a Petro, ſaltẽ ab alijs Apoſtolis doctus es. Non uidit autẽ quia (ut Hierony. ait) erant toto orbe diſperſi ad prędicãdũ euangelium: quod ſi uerum eſt, ubi ſubſiſtet fabula illa, qua dicitur de diuiſione apoſtolorũ, anno tertiodecimo poſt reſurrectionẽ Chriſti fuiſſe aplos diuiſos? Cum hic Paulus poſt tres annos, aut certe poſt quatuor annos ſuæ cõuerſionis, iã diſperſos inuenerit, qui tñ anno eodẽ quo Stephanus coronatus eſt, uideri poteſt cõuerſus eſſe. Sed alijs hæc otioſis relinquo. Hoc uide, quod Lucas Actuũ. ix. ſcribit, Paulũ cũ eũ diſcipuli timuiſſent, a Barnaba ductum ad Apoſtolos, & cũ illis egreſſum & ingreſſum &c. cum hic fateatur, ſe neminẽ Apoſtolorũ uidiſſe niſi Petrũ & Iacobum. Aut ergo Lucas, Apoſtolos pluraliter appellat Petrum & Iacobũ: aut illud uerũ eſt quod d. Hieronymus dicit, apoſtolorum nomine & multos alios cenſeri, præſertim in Epiſtolis Pauli, ut qui ab apoſtolis primis ordinati fuerũt.

Euſeb. de Iacobo minore fratre dñi.

De iſto Iacobo qui uſitate a uulgo, Iacobus minor uocať, dicit Euſebius lib. ij. Eccle. hiſto. ca. j. quod dictus ſit frater domini, quia eſſet filius Ioſeph, qui quaſi pater Chriſti habebatur. Hoc beatus Hierony. lib. illuſt. uirorũ recitãs & diſſentiens, dicit: Iacobus, ut nonnulli exiſtimant, Ioſeph ex alia uxore, ut aũt mihi uideť, Mariæ ſororis matris domini, cuius Ioannes in euangelio ſuo meminit, filius &c. Ioannes enim ca. xix. dicit. Stabat iuxta crucem Ieſu mater eius & ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Marię Magdalenæ. Itẽ Marcus. xv. Inter quas erãt Maria Magdalenę, & Maria Iacobi minoris, & Ioſe mater, & Salome Cui conſentiẽs Matthæus. xxvij. Inter quas (inquit) erãt Maria Magdalenę, & Maria Iacobi, & Ioſe mater, & mater filiorũ Zebædei. Ex qbus colligiť, q̃d eadẽ eſt Maria Iacobi & Maria Cleophæ, ipſa ſcilicet ſoror uirginis Mariæ, dicta Cleophæ a uiro, Iacobi aũt a filio: quæ & ipſa mater eſt Simonis & Iudæ. Nã & Euſeb. lib. iij. Eccle. dicit Cleophã fuiſſe fratrẽ Ioſeph, & exinde Simonẽ dictũ conſobrinũ domini. Hoc autẽ clariſſime uidetur Marcus. vj. dicere. Nonne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſe, & Iudæ, & Simonis? Proinde manifeſtus error eſt eorum, qui tertiam Mariam finxerunt, quam Mariam Salome uocant. Salome enim fœmininum nomen eſt. Et quam Marcus Salome, hanc Matthæus matrem filiorum Zebedæi appellat. Sed & non niſi duas Marias fuiſſe, ſcilicet Magdalenæ & Iacobi ſatis Matthæus ꝓbat, qui Mariã Iacobi, fere alterã Mariã ſolet appellare. Sed finẽ tędij faciamus. Et hunc Iacobũ

Error quorũdã tertiã Mariã fingentiũ.

Salome

fratrem

fratrem domini, id eſt fratruelem ſeu poti⁹ conſobrinum domini, intelligamus
dictū aliorum ad Iacoborū differentiam. Plures enim Iacobos inter diſcipulos Plures Iaco-
Chriſti fuiſſe omnes affirmant. Et licet beatus Hieronymus aduerſus Helphi- cobi.
dium, & hoc loco, dicat eū potius ſimilitudine uirtutis & ſapientiæ, ꝙ carne fra
trem domini dictum: Magis tñ placet, quod ex illuſtrib. uiris ſupra adductū eſt.

Quæ autem ſcribo uobis, ecce coram deo, non mentior.

Iurat apoſtolus in re (ut apparet) tam leui, nempe ut uerum credant, eum ue- Apl'us iurat.
niſſe Hieruſalem, neminē apoſtolorū uidiſſe, & quæ alia cōmemorauit, qua ne-
ceſſitate? Anxi⁹ eſt, & urgeri ſe ſentit, apoſtolorū nomine & conuerſatione, qui
bus pſeudapoſtoli nitebantur. Ideo cum non habeat, quo firmet ſuam narratio
nem, iurat, & ſancte ac pie: ne ſcilicet diuinæ reuelationis autoritas, qua Ga-
latas docuerat, apoſtolicę & humanæ autoritatis prętextu & pompa minueret,
in pręiudicium & fidei & euangelij. Iurat aūt non tantū pro pdictis, ſed & p ſe-
quenter dicendis. Ita eñ ſolent nimium ſoliciti, inter mediū ſermonem iurare.

Deinde ueni in partes Syriæ & Ciciliæ.

Quod Lucas Act. ix. ſic: Loquebatur quoq; (ſcilicet in Hieruſalē) gentibus,
& diſputabat cū Græcis: illi aūt quęrebant occidere eum. Quod cū cognouiſſent
fratres, deduxerunt eum Cæſaream, & dimiſerunt Tharſum, quæ eſt Ciliciæ
Ecce habes, quid geſſerit per quindecim dies apud Petrū. Non didicit, ſed do
cuit gentes (harum enim Apoſtolus futurus erat, uel iam erat.) Et cum Græcis
diſputabat, utiq; Iudęis: ſicut & Stephanus ante eum, Actuum. vij. Quid ergo
neceſſe eſt nos audire, quod in Syriam & Ciliciam uenerit? Nempe nuſquā ſe-
ſe doctores Apoſtolos habuiſſe, ſed doctorē ubiq; ſe fuiſſe probat; ſemp huc ſpe
ctēs, & arcum narrationis eo tendens, ut tādem robuſtiſſime feriat omnes, qui
ei contraria docebant & ſapiebant. Quia diuina, nō humana ipſe docuerit: illi
uero humana, non diuina.

Eram autē ignotus facie eccleſijs Iudęæ, quæ erant in Chriſto Ieſu
tantum autem auditum habebant: quoniā qui perſequebatur nos ali-
quando, nunc euangeliſat fidem, quā quondam expugnabat: & in me
glorificabant deum.

Hoc ſcilicet uult, quod non ſolum a Petro, & ab alijs apoſtolis nō ſit doctus,
ſed nec ab ullis alijs, qui in Iudæa Chriſtiani erāt, & legem mixtim cū fide ſerua
bant: immo quod maxime cōmendat Pauli doctrinam, cū ipſe nec uiſus eis fuiſ
ſet, teſtimoniū tñ eorū habuit, quod fidē doceret (Hanc eñ ſolā quærit in tota
epiſtola ſtatuere.) Igitur iam authoritate omnium eccleſiarū ſeſe recte docuiſſe
demōſtrat, qñ fidē prędicās, ab illis eccleſijs laudatus eſt, & deus glorificat⁹, qua
rū tamē exemplo pſeudapoſtoli Galatas ad legē cogebant: manifeſte probans
quod non uere eccleſiarū Iudęæ exemplum & authoritatē induxerint Galatis.
Glorificant illi deū, ꝙ Paulus fidē prædicat, qui doluerūt prius, quod fidē ex-
pugnabat nihil de lege q̃rētes. Quid ergo legalibus iuſticijs illi falſo aplorū no-
mine Galatas tētāt? Reliquū ergo eſt, quod legalia ſeruauerint eccleſiæ Iudææ,
non ſalutis neceſſitati compulſi, ſed libera charitate aliorū infirmitate ſeruiētes.
O utinā & nr̃æ leges in eccl'ia hodie ſimili prudētia & docerent & ſeruarent. In mores no-
Nunc uero ita regnāt, ut in his ſal⁹ cōſtituta putet, & fides ppe ſit extincta. Pau ſtri ſeculi.
lus fidē

los fidem facit dominam liberrimam omnium legum humanarum: Nos leges humanas facimus tyrannos fidei. Nec ipſas tamẽ proceres & magnates pilifaciunt, non ſine ſcandalorum uaſtiſſimo gurgite eccleſiam uorãtes, & ſolos ſubditos tot oneribus importabilibus opprimentes, aut libertatem eorum Chriſtianam, per hos pecuniarum laqueos captiuam, denuo fœdiſſime uendẽtes, diſpẽſantes, indulgẽtes.

CAPITVLVM SECVNDVM.

DEinde poſt annos quatuordecim, iterum aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba, aſſumpto & Tito. Aſcendi autem ſecundum reuelationem, & contuli cum illis euangelium, quod prædico in gentibus. Seorſum autẽ ijs qui uidebantur aliquid eſſe, ne forte in uacuum currerem, aut cucurriſſem.

Poſtquam ſatis probauit, nullius hominis magiſterio ſe apoſtolum factum, ſed diuina reuelatione: nunc probat ſe eandem reuelationem tam certã firmãq; habuiſſe, ut nullos prorſus homines, etiam apoſtolos, ſit ueritus habere iudices tum nullorum quoq; importunitati ceſſerit.

Quot annos Paul⁹ p̃dicauerit, priuſq̃ cũ alijs cõferre uoluerit.

Primum (inquit) poſt annos quatuordecim, quibus ſi annos tres, quos ſupra memorauit, adiunxeris: iam decem & ſeptem, aut decem & octo annos, eũ prædicaſſe inuenies, antequam conferre uoluerit: ita ut impoſſibile uideatur, quod tot locis, tot populis prædicarat, potuiſſe reuocari. Ideoq; nõ ſua cauſa aſcendit, quaſi timuerit (ut Hierony. ſentit) ne falſum per decem & ſeptem annos prædicaſſet: ſed ut oſtenderet alijs, non in uacuum ſeſe cucurriſſe, approbãtibus & cæteris apoſtolis ſuum curſum. Si enim dubitaſſet, uerum ne an falſum doceret, inſignis & inauditæ temeritatis ac impietatis fuerat, dilata neceſſaria collatione, tot populos ludere incerta doctrina. Secundo non aſcendiſſet unquã, niſi reuelatione dei monitus non aliorum importunitate commotus: tantum abeſt, ut de doctrinæ certitudine diffiſus contulerit: nullam habens prorſus neceſſitatem aſcendendi in hãc cauſam. Tertio, ad ipſam Hieroſolymam, ubi erant principes tam ſynagogę, q̃ eccleſiæ, paratus cũ omnibus cõferre: nec multitudinẽ Iudęorum, nec legis acerrimos æmulatores formidans. Quarto nõ ſolus, ſed cum Barnaba & Tito, diuerſo genere, aptiſſimos teſtes: ne aliud egiſſe præſens, aliud abſens agere crederetur: ut ſi quid pro Iudæis nimium faceret, Titus gentilis proderet: Si rurſus nimis pro gentibus, Barnabas Iudæus obſiſteret. Quare fiduciam eius uide, hos duos ſecum duxit, & utrũq; teſtẽ habuit. Denique cum utroq; ſeſe offerens, manifeſtum facturus, quod cum Tito gẽtilem, cũ Barnaba Iudæum eſſe licuerit. Et ſic euangelij libertatem in utroq; probaret, q̃d circumcidi licet, & tñ circumcidi non ſit neceſſarium: ita & de tota lege ſentiẽdum. Supra ſatis dictum eſt de uerbo Contuli & Acquieui. Et tropum hebræum, uel ſcripturæ ſacræ proprium nota, quod currere ſignificet officium docendi, ſeu uerbum dei nunciandi: ſumptum a nuncijs, qui mittuntur & currunt.

Currere in ſacris literis.

Sic ſupra ex Hiere. dixi, Currebant, & non mittebam eos. Et Pſal. cxlvij. Velociter currit ſermo ei⁹, & multa in ſacris literis eiuſmodi. Quo ſignificat, oportere uerbi dei præcones eſſe prõptos, & fideles nuncios, ut magis currãt q̃ eant. Ita & Iſa. lij. Quam ſpecioſi pedes euangeliſantium &c. Et Ezech. j. Animalia ſua

lia ſua cũ pedibus & curſu deſcribit. Et Ephe. vj. Calceatos iubet haberi pedes, euãgelico paratu, & omnium pedum officia, curſus, miſſio, ac ſimilia, miniſterium uerbi dei ſignificant in ſacris literis. Nec multum diſſimilia poetæ quoq; in ſuo Mercurio adumbrãt. Iterũ nota, quod poſt annos quatuordecim Paulus inuenit apoſtolos in Hieruſalem, aut ſaltem Petrum & Iacobum & Iohannem, ſi nõ omnes, & cum illis confert. Non quod me torqueat adeo fabula de diuiſione apoſtolorũ, anno tertiodecimo facta, & ſic iactata, ꝙ ut moneam, ne in ſimiles nugas (quæ plurimæ hodie ſunt) facile labamur, contra apertiſſimas ſcripturas, ſine iudicio quoduis ſuperſtitionis figmentum, titulo quocũq; pietatis ornatum acceptãdo. Illud iam ex Eraſmi annotationibus notũ eſt, Qui uidebant̃ eſſe aliquid, quid ſignificet. Nam & d. Hiero. habet, Qui uidebant̃, id eſt, maioris autoritatis & opinionis erant. Quare, eſſe aliquid, addititiũ eſt.

Fabula de diuiſione apoſtolorũ, anno decimotertio iactata.

Sed neq; Titus, qui mecũ erat, cum eſſet gentilis, compulſus eſt circumcidi. Sed propter ſubintroductos falſos fratres, qui ſubintroierant explorare libertatem noſtram, quã habemus in Chriſto Ieſu, ut nos in ſeruitutem redigerẽt: quibus neq; ad horam ceſſimus ſubiectioni, ut ueritas euangelij maneret apud uos.

D. Hieronymus indicat, olim in latinis codicibus fuiſſe ſcriptũ, quibus ceſſimus ad horam, affirmatiue. Quod coarguit tum ex græcis, tum ex euidenti cõtextus præcedentis ſententia, qua Paulus negat Titum circũcidi compulſum, & non ſe ceſſiſſe potius monſtrat. Deinde laborat in coniunctione Sed uel Autẽ, & tollendam dicit, ut ſit ordo, Sed neq; Titus compulſus eſt circumcidi, propter ſubintroductos fratres &c.

Verum ſi mea diuinatio aliquid eſt, uel hyperbaton, uel hebræam iterũ eclipſin hic facit, ut coniunctio Sed, pertineat ad uerbum Ceſſimus, uel aliud uerbum iuxta eam ſubaudiatur, puta, reſtitimus, aut repugnauimus, ac uicimus: atq; hoc fecimus non odio, aut contemptu legis, aut operum legis, ſed propter falſos fratres, qui ex libertate ſeruitutem nobis facere uolebant &c. Iſtas autem eclipſes ſolet & alibi facere, præ uehementia affectus, nec infrequens eſt in ueteri teſtamento, ut ſatis notum credo. Illud quoq;, quibus neq; ad horam ceſſimus ſubiectioni, poterat clarius dici, quibus neq; ad tempus (ſic Hierony. habet) ceſſimus in ſubiectionẽ, ſeu ut ſubijceremur: hoc eſt, adeo ſtetimus pro libertate euangelica, ut nec id ſaltem a nobis obtinere potuerint, quo ad tempus cederemus, & pro hac tantũ uice: quaſi poſtea redituri, poſtq; expletus fuiſſet, hac ceſſione, animus æmulatorum legis, cũ tam multa pro tempore & loco ac perſonis facere ſoleamus, quæ nobis liberum eſt poſtea omittere. Verum hoc fiat in ijs, ubi diuina ueritas & euangelica libertas non uenit in periculum, pro qua nec tempus, nec locus, nec perſona curanda ſunt. Hæc pro Grammatica.

Diuinatio autoris.

Ad horã cedere.

Cæterum tota uis huius cõtrouerſiæ conſiſtit nõ in operibus legis, quæcũq; illa ſint, ſed in neceſſitate & libertate operũ legis. Nõ enim opera legis, & lex ipſa, ſic ſunt mortificata & finita per Chriſtum, ut ea nullo modo liceat operari (quemadmodũ d. Hierony. ex Origene ſuo ductus nõ uno loco cõtendit) Sed tantũ, ut abſq; eis ſalus eſſe credatur per ſolum Chriſtum, qui finis legis eſt, in quem futurũ erant præcepta. Poſtq; enim Chriſtus aduenit, legis opera ſic abrogauit, ut indifferenter ea haberi poſſint, non aũt amplius cogant: ſicut infra ca. iiij. pulchrũ dabit paradigma de hærede paruulo. Ideo cæteri apoſtoli ea fe-

Opera legis, & lex.

cerunt cum Iudæis fidelibus. Paulus autem & Barnabas aliquando fecerunt, aliquando non fecerunt, ut oſtenderent ea prorſus eſſe adiaphora, & talia qualis eſſet ille, qui faceret. Vt .j. Corin. xij. Factus ſum Iudæis tanq̃ Iudæus, ut iudæos lucrifacerem. Iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem, cũ ipſe nõ eſſem ſub lege. Iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem. Quomodo potuit libertatem euangelicã clarius explicare? Veni, inquit, ad iudæos prædicaturus Chriſtũ: at ut me audirent, neceſſe mihi fuit propter eos, nondũ hac uti libertate, & eos contemnere cũ ſuis operibus. Feci ergo quæ ipſi faciebant, donec docerem non eſſe neceſſaria, ſed ſolam fidem Chriſti ſufficere. Ita ueni ad Gentes iam nihil eorum egi, quæ apud iudæos egeram: ſed omnino edebã, bibebã quæ & illi, donec docerem eos Chriſtum. Quomodo me admiſiſſent, ſi eos ſtatim faſtidiiſſem in rebus illis neutralibus? Alioquin ſi licet, immo meritoriũ eſt pro fratre & proximo dolere, pati, mori, laborare, quanto magis licet opera legis quæcunq; fieri, ſi ea requirat charitas fraterna? Modo non lege cogente (nã ſuperatus eſt ille exactor per paruulum, qui datus eſt nobis) ſed charitate, ſpõte & hilariter ſeruiente, facienda ſcieris. Prinde, ſi fratris neceſſitas poſtularet, ut circumcidereris, iã non modo ſine periculo (quia non propter legem & neceſſitatem ei[9]) immo cũ multo merito circũcideris.

ἀδιάφορα, incorruptibia

Opa legis licita, ſi requirat charitas fraterna.

12\. Proinde Apoſtolus uigilanter non ait: Non uoluit, non licuit: ſed non eſt compulſus circũcidi. Circũcidi malũ nõ erat, ſed iã Chriſto ſolo nos per gratiã iuſtificante, cogi ad circũciſionem, tanq̃ neceſſariã ut iuſtificeris, hoc impiũ erat, & in Chriſti iuſtificatricem gratiã contumelioſum. Quare legis opera ſunt poſt Chriſtum: ſicut diuitiæ, honor, poteſtas, iuſtitia ciuilis, ac quæcunq; alia res temporalis; quas ſi habeas, non ideo melior es corã deo: ſi careas, nõ ideo peior. Eſſes autem peſſimus, ſi eas neceſſarias aſſereres, quo deo placeres. Igitur uerba apoſtoli uide, in quibus uis intelligentiæ ſita eſt, Compulſus (inquit) item libertatẽ, ſeruitutem, ſubiectionẽ. Quibus id ſatis exponit, fuiſſe ſcilicet inter eos, qui obſeruarant eũ, q; legem pro licentia & libertate ſua quandoq; ſeruarit, quandoq; contra fecerit, prout lucrandis animabus & euangelio prædicando uidebat conuenire. Et illi prodentes accuſanteſq;, q; legẽ nõ ſeruaret, nõ circũcideret gentes, & c̃. uolebant eũ cogere, quã uocat hic ſubiectionem & ſeruitutẽ.

Opera legis qualia ſint.

13\. Eſt enim libertas iſta, quam in Chriſto nos habere gloriatur, q; nulli prorſus uni externo operi ſumus alligati: ſed liberi in quodlibet, ad quẽlibet, quocũq; tẽpore & modo: niſi ubi fraterna charitas & pax offenditur. Sicut Rho. xiij. nulli quicq; debeatis, niſi ut inuicẽ diligatis. Igitur Chriſtianus uerus, ut infra ca. v. nec eſt liber, neq; ſeruus, neq; iudæus, neq; gentilis, neq; maſculus, neq; fœmina, neq; clericus, neq; laicus, neq; religioſus, neq; ſecularis: neq; orat, neq; legit, neq; facit, neq; omittit: ſed ad omnia prorſus indifferens eſt, faciens & omittens, ſicut ad manũ ſeſe res uel obtulerit, uel abſtulerit. Sicut Samuel .j. Regũ. x. dixit ad Saul: Mutaberis in aliũ uirũ. Et, Fac quodcunq; inuenerit manus tua, dñs tecũ eſt. Quod aũt alius ducit uxorẽ, alius intrat monaſteriũ, alius alio ſeſe mancipat operi, non facit lege cogente, ſed ſua ſponte ſe ſubiicit ſeruituti. Quod ſi ex charitate facit, optime facit. Sin ex neceſſitate, aut timore urgente, nõ Chriſtianiter, ſed humaniter facit. Quocirca grauiſſe errãt noſtri ſeculi homines, maxime clerus & religioſi, qui propter pompas externi cultus, propter ritus & ceremonias ſuas (quibus uſq; ad incurabilem perditionem animarũ ſunt impliciti) ita faſtidiunt alios, qui ſimili ſpecie non ſpeciuntur, ut & ſine fine litigent, & audeant proteſtari, nũq; uelle eos cõmunia cũ illis ſentire & habere.

Libertas.

Verus Chriſtian[9] ad oĩa indifferens.

Religioſi litigantes.

Vltimo

Vltimo, ueritas euangelij hoc loco non pro ipſa ſententia euangelij, ſed pro uero uſu euangelij accipi uidetur, quia euangelium ſemꝑ uerum eſt; uſus autē eius ſimulatione nō raro ſubuertitur. Eſt em̄ ueritas euāgelij, ſcire, quod om̄ia liceant, omnia munda mūdis, & nullū opus legis ad ſalutem & iuſtitiā neceſſarium, cum lex mortua ſit, non amplius cogat. Licere tamē pro charitate legem operari, ſed non ut legem.

Veritas euāgelij

Ab ijs autem, qui uidebantur eſſe aliquid, quales aliquādo fuerint nihil mea intereſt. deus perſonam hominis non accipit.

Hoc uno loco Eſſe aliquid, cum uerbo, Videbantur, Paulus ponit, unde & in alia duo loca, idem additū eſt a librarijs. Iterū eclipſis hic eſt, Ab ijs autem, qui uidebant̄ aliquid eſſe, ſubaudi, nihil accepi. quod infra repetēs, dicit: Nihil mihi contulerūt. idem uerbū contulerunt, quod ſupra. D. Aug. illud, quales aliqñ fuerint, ad indignitatē refert, quod & apoſtoli peccatores aliqñ fuerint, uerum ſua illud nihil referre, quanq; ijs, qui eum perſecutorem eccleſiæ fuiſſe, ob idq; cæteris nō comparandū, potuiſſet ita reſpōdere. Nunc quādo deus perſonam hominis nō reſpicit, nec illorum, nec ſuum apoſtolatū, propter priora peccata uileſcere. Omnes em̄ æqualiter ad ſalutē uocat deus. Sed ſan. Hiero. placet ſentētia, qui ad dignitatem refert, & dictum eſſe in pſeudapoſtolos, qui apoſtolorū gloriam iactabant, quod cū Chriſto conuerſati eſſent, omnia uidiſſent, audiſſent, accepiſſent Chriſto præſente, Ideoq; Paulo pręferendos, legēq; cum illis ſeruandam. Paulus autē apoſtolos nihil uituperans, & uera eſſe quæ obijciuntur admittens, optima & ſaluberrima eis obuiat reſponſione, ſcilicet totum hoc nihil ad rem pertinere, quo ipſi inflantur. Non em̄ ideo uerum, aut bonū aliquid eſt, quia a magno, ſancto, aut cuiuſcūq; tandem perſonæ ſit, profertur, Sed quia a ſolo deo proficiſcitur. Quid enim Iudæ traditori profuit, cum Chriſto fuiſſe conuerſatum, & omnia cū apoſtolis cōmunia habuiſſe? Fruſtra ergo laruam, & externam apoſtolorū gloriam illi iactāt aduerſus uerbum dei, quod deus ſine iſta perſona reuelat & docet. Si perſonā apoſtolatus in Iuda deſpexit deus, certe nec in alijs eam accepit. Et notabis Perſonā hoc loco lōge aliter accipi, q̃ in ſcholis nūc uſus habet. Non em̄ rationalem indiuiduāq; ſubſtantiam, ut illi dicunt, ſed externā qualitatem uitæ, operis, aut cōuerſationis, iuxta quā homo de homine iudicare, laudare, uituperare, nominare poteſt. Et quicquid non fuerit in ſpiritu, iuxta illud. j. Reg. xvj. Homo uidet ea quæ patent, deus autē intuetur cor. Et Pſal. vij. Scrutās cordas & renes deus. Iſta ergo patentia quæcūq; tandem ſint, tu intellige perſonas, facies, apparentias, & perſonalia iſta, ſi recte uis intelligere ſcripturas, de reſpectu perſonarum loquentes. Homo ſemꝑ reſpicit perſonas, nunq̃ cor: ideo ſemꝑ male iudicat. Deus nunquā reſpicit perſonas, ſemꝑ autē cor: ideo iuſte iudicat populos. Deniq; alibi proſopon, faciem uertit. facies autem in ſcriptura proprie ſignificat om̄e, quod externe apparet. Sic Mar. xij. Non em̄ uides in faciē hominis. Et. j. Reg. xvj. Ne reſpicias in uultum eius. Quando autē nomē perſonæ iamdiu abijt in aliam ſignificationem, bonum uidetur, ſi ubiq; facies pro perſona ſcriberetur in Biblijs. Vides ergo, q̃ ſaluberrime nos Paulus erudit, ne titulo, nomīe, facie, perſona decepti, omittamus conſiliū eius, qui dicit. Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. Quid putas modo diceret, ſi audiret in eccleſia doceri om̄ia ſine omni probatione, per eos, qui glorantur de poteſtate, de ſanctitate, de eruditione autorum ſuorum? Apoſtolorū faciem nihil ad rem pertinere audacter

Eſſe aliquid.
Eclipſis.
Quō pſona accipiatur.
Deus ſp cor intuetur, nō perſonas.
πρόσωπον.
In mores noſtri ſeculi.

aſſerit. At apoſtolorũ facies erat ſanctitas, poteſtas, Chriſti familiaritas, & multo maiora, ꝗ nunc in quocunq; pontifice inuenias. At nunc poteſtas Papæ ſola ſufficit. Sanctitas doctorũ ſola dominatur, ut doceatur quicquid uel libuerit. At certe poteſtas Papæ, cum ſit perſona quædã hominis, a deo non reſpicitur: neq; ſanctitatis opinio, neq; ſcientiæ fama: omnia ſunt perſonalia: ideo nec ſatis firma, ut propterea neceſſe ſit uerum credi, quicquid ſenſerint. Certũ eſt autem, quod nec ipſis apoſtolis placuerit, iactata eorum perſona: ut qui ſcirẽt, in domino, non in ſe aut ſua apparente uel poteſtate uel ſanctitate gloriandum.

NOTA

Et nota hanc Paulinam monitionẽ diligentiſſime.

Mihi enim qui uidebantur, nihil contulerunt.

Non rurſum ſuum Paulo euangelium expoſuerunt, & cum eo contulerunt (id enim uerbum conferre, iam dictum eſt ſignificare) ſed nec opus erat. Satis erat, ꝙ approbauerunt, & (ut ſequitur) uiderunt ſibi creditum præputij euãgelium. Hoc dicit, quo iam autoritate apoſtolorum quoq;, quos illi iactabant aduerſus Paulum, recte ſe docuiſſe oſtendat, & apoſtolos ſecum ſtare, cõtra iactatores perſonarum pſeudapoſtolos, Ideo id nũc latius proſequitur.

Sed econtra, cum uidiſſent, quod creditum eſt mihi euangeliũ præputii, ſicut Petro circuncifionis (Qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatu circũciſionis, operatus & mihi inter gentes) & cum cognouiſſent gratiam, quæ data eſt mihi, Iacobus & Cephas & Ioãnes, qui uidebantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis: ut nos in Gentes, ipſi autem in circunciſionem, tantum, ut pauperũ memores eſſemus. Quod etiam ſolicitus fui, hoc ipſum facere.

Hyperbaton ſanctus Hiero. eſſe putat, & ſublatis quæ in medio interiecta ſunt, ſic legendum, Sed econtra, dexteras dederũt mihi, & Barnabæ ſocietatis &c. Mihi uidetur, more ſuo defectum oratiõis facere: rapitur enim interim, & digreditur in alia, interſerta etiã parentheſi, ac ſic non redit ad cœptam orationem. Subaudirem ergo uerbũ, ut. ſed contra uiderunt & cõprobauerunt meũ quod ego cõtuleram. Et cũ ex iſta collatione uidiſſent &c.

Idẽ euangelium Petri & Pauli.

Ecce idem euangelium Pauli & Petri; ille in gentes, hic in iudæos apoſtolus. Quomodo ergo pſeudapoſtoli Petrũ & apoſtolos cõtra Paulũ iactant, qui eadẽ ſapiũt? Si aliẽ ſenſiſſet Petrus, Iacobus & Ioãnes, ꝗ Paulus Galatas docuerat, corripuiſſent utiq;. Nũc aũt & cõmendãt, & dextras ſocietatis dant.

De ꝓcellẽtia eccſiarum & poteſtat põtificum.

Nõdũ erãt in eccl'ia cõtẽtiones iſtæ de ꝓcellẽtia eccleſiarũ & pontificũ. Petrus, Ioannes, Iacobus Paulũ & Barnabam nõ dedignãtur ſocios & ęquales ſuos: ſed ſucceſſu temporis & uitiorũ (ut Hiero. ait) ſocietas deſijt in poteſtatẽ & præcellentiã. Videt & id hebraiſmũ ſpirare, Dexteras ſocietatis, pro dextras ſocias, uel pro ſocietate firmãda. Niſi id malit, ꝙ non dederint dextras adorationis exoſculandas, pro reuerentiæ confeſſione.

Iacobus præponitur.

Illud uide, ꝙ nihilominus ſeruat ordinem & reuentiã dignitatis, Iacobũ præponit Petro, quia epiſcopus Hieroſolymitarum fuit: cæteris apoſtolis euntibus & redeuntibus. Id enim apoſtolus conſtituiſſe ferũt, Petrum, Iacobum, Ioannem; ut iuxta doctrinam Chriſti, minores ſe facerent, cũ fuiſſent uiuente Chriſto cæteris priores & maiores. Non dicit, Qui cooperatus eſt, ſed qui operatus eſt. Intelligit autem id, quod. j. Corint. xij. copioſe deſcribit,

ſcribit, quod diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus, qui operatur om
nia in omnibus. Sed & græca uox, autore Eraſmo, pluſq; operari latinū ſignifi
cat, ſcilicet efficacem uim ſuam oſtendere. Vnde latentem energiam Hierony.
ad Paulinam dicit. Hæc eſt gratia ſpiritus, qua diuerſa dona & opera multipli/
cat in apoſtolis, & cum uirtute perficit in auditoribus. Vide electum uerbo/
rum penſatorem, Euangelium præputij, euangelium circumciſionis, Apoſto
latus circumciſionis, apoſtolatus in gentes. Nomina officij & laboris tantū re/
cenſet. Euangelium eñ pro officio euangelij prædicādi nimirum accipit. Et in
præputium, in gentes, quod ad gētes hoc officio fungerentur. Apoſtolatus uero
ipſo nomine, officiū ſonat. At noſtro ſeculo nomina dignitatis duntaxat ſunt.

> ἐνεργεῖν, efficaciter operari. — Verborum penſator.

Euangelium enim, q̃ contemnatur ab ijs, qui titulo eius uehuntur, horren/
dum eſt cogitare, ſi æſtimes quid ſit uerbum dei, & quanto pretio paratum, ut
reuelaretur hominibus. Non ſatis erat dicere, cum uidiſſent, quod mihi credi
tum eſſet euangelium, ſed addit, cum cognouiſſent gratiam, quæ data eſt mihi,
Miniſterium uiderunt, gratiam cognouerunt. Quid ita? Nempe gratiam ſapi/
entiæ, qua præ cæteris pollebat in uerbo, & uirtutis, qua inter gentes miracula
fecerat, ex uerbo & opere cognita eſt in eo gratia. Neceſſarium forte ratus, hæc
duo ſimul ponere, ne officium uerbi ſuſcipiat, qui gratia careat, qua miniſteriū
eiuſmodi adimpleat. Multis uidemus credi euangelium & officium apoſtoli/
cum, ſed gratiam non cognoſcimus in eis: neq; eñ uerbo, neq; opere eam poſ/
ſunt indicare. Videbantur columnæ eſſe. Obſecro, cur non dicit, Erant colū/
næ? An inuidet eis gloriam? Abſit. Sed de re, ut eſt, loquitur. Eſſe enim colum/
nam in eccleſia, perſonale eſt, & iuxta faciem quā deus nō reſpicit. Eſt enim
in uiſu & opinione hominum, neceſſaria quidem ipſa, propter ſubiectos, ſed
non res ipſa, in qua ſit fidendum. Neceſſe eſt eſſe principes & reges: id eſt, uide
ri, & tales in opinione hominum exiſtimari, cæterum perſonæ ſunt mundi &
externæ uitæ, intus ubi deus uidet, forte ultimis ſeruis inferiores. Ita epiſcopa
tus, ſacerdotium, & omnis ordo & ſtatus eccleſiæ perſonæ ſunt, non res ipſa ſo
lida in æternum. Quare aptiſſimæ per uerbum Videbantur, de ijs loquitur, cō/
tra inſenſatos, qui in perſonas, non ſecus ac res ipſas ueras intuentur. Quare
uerbum uidebantur, non accipiendū eſt, quo nunc uſu habetur, dum de re uel
falſa, uel apparente dicimus, mihi uideor. Sed ſimpliciter, uidebantur: id eſt, ha
bebantur & ſuſpiciebantur pro columnis, & ueræ columnæ erant, quantum
in hac uita eſſe poteſt: in qua omnia, quæ uidentur, perſonæ ſunt, & externa re
rum facies. Et hæc ecliptica oratio eſt: Vt nos in gentes, ipſi autem in circum
ciſionem, ſubaudi euangeliſaremus, aut apoſtoli eſſemus: & huic tropo Pauli
no tandem aſſueſcendum eſt. Non autem ſic partiti ſunt miniſteria iſta, ut nul/
lum iudæum Paulus, & nullum gentilem Petrus doceret, cum ſint in contrari
um utriuſq; epiſtolæ. Ideo aduerbium Tantum, non poteſt cohærere præcedē/
tibus. Sed quod (ut Hiero. ſentit) utriq; populo ſuus apoſtolus mitteretur. Gen/
tibus is, qui liberam fidem ſine onere legis doceret. Iudæis is, qui legem inoli/
tam, propter fidem paulatim alendam, toleraret. Pauperes, quos Rho. xvj.
pauperes ſanctorum uocat, ij ſunt, quibus Iudæi ſubſtantias rapuerant propter
Chriſtum, ut ad Hebre. ſcribit. Aut qui ſua bona cōmunia fecerant, ut Actuū
iiij. ſcribitur. Forte & ij, qui penuria laborabant famis tempore, quā ſub Clau/
dio factam, Lucas in actis meminit. Certum eſt autem, q̃ ſub Claudio iſta con
tigerunt, quæ hoc narrat capitulo, Si calculum duxeris annorum. Cernis au
tem, quod alterum apoſtolicū opus ſit, ſolicitum eſſe pro pauperibus. Admo/

> In noſtrum ſeculum. — Officium cū gratia. — Eſſe in eccleſia columnā. — Videbantur. — Eclipſis tropus Paulin*. — Pauperes. — Apoſtolicū op* eſt, ſolicitū eē de pauperibus.

 nendi

nendi enim gratia hoc addidiſſe uidetur, futurum ſciens, apoſtolorum ſucceſſores alia curaturos ꝙ̄ pauperes. Vnum merito mouere poteſt, Cur potiſſimum Petro ſeſe æquet, cæteris apoſtolis tacitis? Quin & Petro apoſtolatū circumciſionis tribuit, itē cæteris tacitis. Forte ꝙ hic, ut erat primus inter apoſtolos, ita maxime eum pſeudapoſtoli iactauerint ad euangelij iniuriam. Aut iterum futuris monſtris prouidit cautionem.

Cum autem ueniſſet Cephas Antiochiam, in faciem ei reſtiti: quia reprehenſibilis erat. Prius enim quā uenirent quidam a Iacobo, cum gentibus edebat. Cum autem ueniſſent, ſubtrahebat & ſegregabat ſe timens eos, qui ex circumciſione erant: & ſimulationi eius cæteri iudæi cōſenſerūt: ita, ut & Barnabas duceretur ab eis in illā ſimulationē.

Acriter ī hoc cāpo cōgrediūtur Hieronymus & Aug.

Iſta eſt Abel, ſeu planicies magna, in qua acriter congreſſi ſunt illuſtriſſimi duo patres, Hieronymus & Auguſtinus. Hieronymus nixus eo fundamento, quod Paulus ſimilia fecerit, quando Act. xvj. circumcidit Timotheum propter Iudæos, qui erant in illis locis: nō utiꝗ neceſſitate legis, cum iam (ca. xv.) apoſtoli ſtatuiſſent, gentiles non debere oneribus legis premi. Timothei autē pater gentilis fuerat. Et quod amplius eſt, in eodem ca. docet cuſtodiri dogmata & decreta apoſtolorum, contra quæ ipſe eodem tempore circumcidit Timotheum. Item Act. xviij. totondit ſibi caput in cenchreis, & habebat uotum. Et ca. xxj. cum uiris quatuor habentibus uotum ſuper ſe, intrauit templū, & ſanctificauit ſe cum illis, & oblata eſt oblatio pro eo. Item ſuo ipſius teſtimonio. j. Corinth. xij. Factus ſum iudæis tanquam iudæus.

B. Hierony.

Dicit ergo b. Hieronymus Qua fronte, qua autoritate audet hoc in Petro reprehendere, qui circumciſionis apoſtolus erat, quod ipſe apoſtolus gentium arguitur commiſiſſe? Quare putat Paulum ſimulatoria reprehenſione in Petrum uſum eſſe, ut quia Petrus ſimulatione ſua, gratiæ periculum dederat: Paulus noua (ut dicit) uſus arte pugnandi, noua ſimulatione, ſeu contradictionis diſpenſatione corrigeret. Huic ſententiæ textus græcus fauere uidetur, ubi ſecundum faciem, ſeu in facie habetur. Vt enim Eraſmus hic dicit, præpoſitio kata, cum accuſatiuo ſignificat ſecundum, ſeu per: cum genitiuo autem, in, ſeu aduerſus. hic autem Kata proſopon eſt, id eſt, ſecundum faciem, in facie, apparenter, coram alijs, pia ſcilicet hypocriſi, apud ſe aliud ſentiens. Et illud quod in græco, non reprehenſibilis erat, ſed reprehenſus erat. Quia reprehenſus eſſe potuit infirmis & ignorantibus, qui tamen reprehenſibilis non ſit.

κατὰ πρόσωπον.

B. Auguſti.

Beatus Auguſt. eo uerbo nititur, quod ſupra dixit Paulus: Quæ autem ſcribo uobis, ecce coram deo non mentior. Ne ſi Paulus, quando dicit Petrum reprehenſibilem, & ſe ei in facie reſtitiſſe, & eum corripuiſſe, nō uere hæc ita ſint facta, citraꝗ ſimulationem, iam nō uerum dicat, ſicut iurauit dicturum. Et mēdacio ſaltem officioſo ſit mentitus. Ac ſic totius ſcripturæ uacillabit autoritas, ſi in uno loco aliud dicatur, & aliud ſentiatur. Neceſſe enim Petrum fuiſſe uere reprehenſibilem, & uere a Paulo correctum, aut Paulum eſſe mentitum, quādo eum correxit & reprehendit. Et quanquā ſententia B. Auguſt. poſſit eludi per græcum textum, qui non reprehēſibilis, ſed reprehēſus habet, ut & Hierony. ſubnotat: tamē adhuc uerum eſt & certum, eum reprehenſibilem fuiſſe, ex facto Pauli, qui irreprehenſibilē non reprehenderet.

Text° iudex optimus.

Sed textū uideamus qui erit optimus in hac re iudex. Primo certū eſt, ꝙ Paulus Petrū non reprehendit

hendit, quia gentiliter uixiſſet (ut uult b. Hiero.) tunc enim uere & idem in ſeipſo reprehendiſſet, & ſtaret omnino firmiter ſentētia b. Hiero. qui legalia nō licere putauit, & mortifera eſſe poſt paſſionem Chriſti. Hic enim defecit ſanctus uir, abductus a maioribus ſuis aliquot. Sed ideo reprehēdit, quia ſimulauit. Simulationē inquā, Petri Paulus nō tulit. Nam hoc approbat quod gentiliter uixerat, & rurſum iudaice: ſed quod uenientibus iudæis ſubtrahebat, ac ſegregabat ſe a cibis gentilium; qua ſubtractione gētibus & iudæis autor fiebat, gentilia eſſe illicita, & iudaica neceſſaria; cum tamen ſciret utraq; eſſe libera & licita. Vnde & textus indicat, Petrū nō ignoraſſe hæc eſſe libera, quia prius (inquit) cum gentibus edebat. Item timēs eos, qui a Iacobo uenerāt; timore ergo, non ignorantia hæc fecit. Non enim dicit Paulus: Quare tu gentiliter uiuis? Nec dicit; Quare ad iudaiſmum reuerteris? Vtraq; licuit facere, ſed quare cogis gentes iudaiſare. Coactio iſta per ſimulationē & ſubtractionē reprehenſibilis erat, qua gentes & iudæi credebant, eſſe iudaica neceſſaria, & gentilia illicita. Sic non queritur cæteros iudæos conſenſiſſe in cibum, uel gentilem uel iudęū (ſciebant enim eſſe licitum) ſed in ſimulationē Petri, coctionē gentium & iudæorum ad iudaiſmū, ut neceſſarium. Item non queritur Barnabam ediſſe cum eis iudaice uel gentiliter, ſed abductum in eandem ſimulationem, & coactioni gentium & iudæorum ad iudaiſmū conſenſiſſe. Igitur cōtra neceſſitatem pro libertate pugnat Paulus. Sola enim fides Chriſti neceſſaria eſt, ut iuſti ſimus; cætera omnia liberrima; neq; præcepta amplius, neq; prohibita. Si ergo Petrus recta fronte utraq; feciſſet, non fuiſſet reprehendendus: Sicut Paulus utraq; cum fiducia fecit. Ad Hierony. ergo dicimus, quod admittendū ſit in græco, Reprehenſus, ad eos pertinere, qui Petrū apud Paulū accuſarūt, quod ab eis ſe ſubtraxerat, & Paulum in hanc reprehenſionē Petri cōmouerūt; fuit tamen uere reprehēſibilis. Porro an Petrus in hoc peccauerit (ut uocāt) mortaliter, uiderint alij. Hoc ſcio, quod ij, qui tali ſimulatione cogebātur ad iudaiſmū, niſi fuiſſent per Paulum reducti, perijſſent: quia non in fide Chriſti, ſed in operibus legis iuſtificari cœperūt. Ideo Petrus cū cæteris præbuit efficax ſcandalum, nō morum ſed fidei, & æternæ damnationis. Nec Paulus tam fidenter reſtitiſſet, ſi leue & ueniale periculū hic fuiſſet; conqueritur enim, euangelij ueritatem fuiſſe deſertam. At ueritatem euangelij non ſequi, tam infidelitatis crimen eſt. Non mihi placet ſtudium illud in ſanctos nimiū excuſandi & efferendi, præſertim ſi in ſacræ ſcripturæ uim uergat. Melius eſt Petrū & Paulum in infidelitatem lapſos, immo anathema haberi (ut ſupra dixit) ꝗ̄ unum iota euangelij perire. Iam quod græce Kata proſopon, in facie, putatur ad ſimulationem Pauli aſtruendam ualere, nō probo. Non ſimulabat Paulus, ſed ex corde pleno reſtitit ſimulationi Petrinæ noxiæ. Et in facie, idē eſt, quod coram omnibus, ſeu in manifeſto, ut beatus Ambroſius quoq; exponit, ſic infra: Dixi Cephæ coram omnibus. Sic enim ſupra dixi, faciē (more ſcripturę) ſignificare id, quod in manifeſto eſt, & contrarium abſcondito: ut illic, homo uideat ac iudicet, hic deus. Quo uerbo non procacitatem ac ſuperbiam ſuam prodit, ut inſipiens Porphyrius criminatur, ſed neceſſitatem & ſummam modeſtiam. Nec enim reprehendit Petrum, donec cæteri omnes conſenſerunt, deinde & Barnabas ſocius ſuus quoq; eſſet abductus, ac iam nullus prorſus relictus, qui pro ueritate euangelij ſtaret, & illorum factum iam autoritas fiebat, contra libertatem euangelicam. Modeſtiæ debetur, quod non mox reprehendit, ſed omnes prius abduci permiſit. Neceſſitati autem quod euangeliū iam

Defecit ſanctus Hiero.

Coactio per ſimulationē reprehēſibilis

Ad Hiero.

Petrus ſcandalum fidei præbuit.

NOTA

κατὰ πρόσωπον, in facie

Factū nō ſiat autoritas cōtra euāgeliū.

peribat. Aut ſi pertinaciter in ui, uerbi græci ſtatur, quod ſecundū faciē omni
no ſignificet, ſecundū apparentiā: ut Ioan. vij. Nolite iudicare ſecundū faciem.
adhuc nō cogit ſimulationē in Paulo fuiſſe. Sed iſte potius erit ſenſus, quod ex
animo quidem reſtitit, externo uerbo obiurgans, ſed non ex corde maligno.

Quo modo Eccleſiaſ. vij. Filiæ tibi ſunt, ſerua corpus earū: & nō oſtendas hi
larem faciē tuā ad eas. Sic parentes ſunt aſperi filijs ſecundū faciē, non ex cor/
Diſſentire a fratre. de, nec tamen ſimulatorie. Et quilibet Chriſtianus ſeruata cordis dulcedine &
unitate, corripere fratrem & diſſentire ab eo debet. Sed & de ipſo deo dicitur
Threñ. iij. Non enim humiliauit ex corde ſuo, & abiecit filios hominū. Quis
Paulus uere Petrū corripuit. autem dicat, deum ſimulare flagella, & abiectiones hominū? Ita Paulus uera
reprehēſione Petrū corripuit: durus in facie, dulcis in corde erga Petrū. Vera
itaq; culpa Petri, & reprehenſione digniſſima, & in neutro ſimulatio, qualem
d. Hierony. putat. Prior autem erat ſimulatio illa, qua rogabat Petrus, iudaica
& legalia ſeruari. Quæſtio.

Quæſtio. Quando Petrus infirmorū ſcandalum ueritus, pia cogitatione ſe ſubtraxit,
Quid faceret Paulus, ſi in eodē euentu utrinq; eſſent infirmi, tam gentiles, q̃
iudæi? Cui cederet? Nam ſeorſum ſingulis conſentire, nullā habet perplexita/
tem. Si enim cum Iudæis ederet, gentiles offendet ſicut Petrus. Si cum gentili/
Solutio bus, Iudæos offendet, ſicut Petrus hic timuit. In hoc euentu euangelica ueri/
tas ſeruanda eſt, & reddita ratione exponēda: ſicut Paulus hoc loco facit, corā
omnibus arguens Petrū: & licitū aſſerens, gentiliter uiuere, & ſupra, qñ Titū
gentilē nō permiſit circūdi, nec ceſſit ad horam. Si autē hic Iudæi infirmi no/
lint ſequi, dimittendi ſunt. Melius eſt unam partem, cum euangelij ueritate ſer
Notabile. uari, q̃ utranq; partem, una cū euangelio perire. Hunc autē locum apoſtoli,
q̃ uellem cunctis Chriſtianis eſſe cognitiſſimū, præſertim religioſis, clero, &
non paucis ſuperſtitioſis, qui propter leges pontificias, aut ſua ſtatuta, nō raro
ſubuertunt euangelicā & fidē & charitatē. Nec tantū habent iudicij, ut ſi poſtu
let fraterna charitas, omittāt onera ſua, niſi denuo per pecunias emerint & diſ/
penſationes & indulta. Cum nec pontifices, nec eccleſia poſſit quicquā ſtatue
re, niſi quatenus libera permittat charitas, mutuaq; beneficētia. Si enim aliq̄d
poteſt pontifex diſpenſare, & cauſa uel utilitatis, uel honeſtatis, aut, quæ maxi
ma eſt, charitatis ſubſit, iam nō eges diſpenſatione, niſi tua propria. Nec eñ
lex hominū hucuſq; peruenire potuit, ut in his cauſis te uel pilo ligaret, ſed ex/
ceptas ſemper habeat has cauſas, Velit, nolit. Quod ſi cauſæ hæ nō ſubſint &
ſolam libidinē tuā ſequeris, certe pontificis diſpenſatio, tui & ipſius diſſipatio
& perditio erit. Heu quot carnificinas conſcientiarū in eccleſiā inuexit igno
rantia iſta legis dei, & legum hominū. Non poſſum omittere nobilē illam
Spiridonis nobile factū. hiſtoriā ad hanc rem maxime pertinentē, De S. Spiridone Cypri epiſcopo, ex/
tat lib. j. tripertitæ, quod in quadrageſima ſuſcepto peregrino, cū aliud nō habe
ret, appoſuit carnes porcinas, orans tamen primū, ac ueniā petens a deo: cum
autē hoſpes refutaſſet, & Chriſtianū ſe ꝓfeſſus eſſet: propterea (inquit) magis
nō debes refutare: omnia enim munda mundis, ſicut ſermo diuinus edocuit.

Non quod uelim præcepta maiorum contemni ullo modo, ſed recte intel/
ligi: quod ubi neceſſitas uel charitas contrarium obtulerit, ibi (præſertim ac/
cedente conſilio confeſſoris uel boni uiri) pia humilitate & reuerentia de/
Notandum bet præceptum eiuſmodi infringi. Vt non ſit neceſſe confeſſionalia illa &
indulta uendi & emi: Nam niſi alia cauſa tibi licuerit leges infringere,
nulla diſpenſatio, nullum confeſſionale, nullum indultum per ſe tibi ſatis fue/
rit. Si

rit. Si autē alia cauſa fuerit, iam illis nō indiges, ut dixi. Ego tamen pontifices
Conſilium
monerē, ut aliqñ eccleſiarū periculis miſerti, tollerent tandem leges ſuas, qui/
bus uidemus, nihil niſi cōſciētias illaqueari, aut pecunias expiſcari, inſuper &
fiduciam Chriſti penitus ſuffocari: id eſt, ueros Chriſtianos extingui, & eccle/
ſiam hypocritis & idolis repleri.

Cum autem uidiſſem, quod non recte ambularent ad ueritatē euan
gelij, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu cum Iudæus ſis, gentiliter ui/
uis, non iudaice, quomodo cogis gentes iudaiſare?

Prodit Paulus Petrum, & retegit eius ſimulationē (nam hanc ſolam arguit)
Simulabat ſe Petrus, nō uiuere gentiliter, ſed iudaice. At Paulus, immo (inqt)
gentiliter uiuis, & uixiſti, & nunc aliud ſimulas: & hac ſimulatione cogis gen
tes non gentiliter, ſed iudaice uiuere: & ita in ſeruitutē legis urges. Ex quo per
ſpicuum fit, Paulum non fuiſſe a d. Hierony. ſatis intellectū. Nam Hierony.
eam ſimulationē intelligit, qua Petrus propter iudæos iudaiſabat, ſeruans le/
gem, quam non licebat ſeruare. At hanc Paulus nō arguit, neq; curat: ſed eam,
qua ſimulabat & ſegregabat ſe a gētilibus eſcis, quaſi nō liceret eis uti: hæc enī
erat euangelio periculoſa, non illa. Fuerunt qui hunc Cephæ, alium quen/
dam ex. lxx. diſcipulis fuiſſe aſſererent, ut eſt in Eccleſi. hiſtoria Euſebij. Sed
hoc erudite & potenter conuellit d. Hiero. Peruerſo enim ſtudio uoluerunt Pe
Peruerſum ſtudiū ꝓ ſanctis.
tro patrocinari, cū Paulus dedita opera hæc ad Galatas ſcripſerit, ut obtūderet
os detrahētiū ſibi, quod ſua doctrina eſſet Petro poſtponēda. Cōtra (inquit)
nō ex hominibus, ſed ex deo, inſup nō ſolum probata fuit per Petrum & apo/
ſtolos, ſed & ipſe Petrus per eā correctus, ut iam non reliquū haberent, quod
Paulo oggannirēt, quando & Petrus lapſus fuerit in ueritate euangelij: liberta
tem, quam ſibi uendicabat alijs, timore iudæorū ſubtrahens, ac per hoc inique
cum eis agens. In qua re, nimirū Paulus ſuperiorē ſe Petro oſtendit. Nec iſta
Hic Paulus Petro ſupior
ſuperioritas (ut dicitur) inflationis cauſa fuit. Quia perſona hominis eſt, quam
deus non reſpicit, ſuper qua tamen horrenda diſcordia olim Rho. & Conſtan/
tinopol. ſedes contenderūt, tanq; re ad eccleſiam ſola neceſſaria. Quaſi unitas
In quo ſita unitas ecclīæ
eccleſiæ ſita ſit in perſona hominis, & poteſtate præcellente, ac nō potius in fi/
de, ſpe, & charitate in ſpiritu. Illud quoq; omittendū non eſt, quanq; tritum
& uulgare, quod Cephe autore Hiero. hebræum, immo Syrum idem ſit, quod
Cephe.
Petrus ſeu Petra græce, ſaxum uel ſoliditas latine, ut & decreta indicāt, ex Leo
ne & Ambroſio ſumpta. Errat ergo decretū Nicolai (ſi titulus nō mentitur)
Error decreti
quod Cephæ ſit idem quod caput, ut Petrū anxia illa affectione caput eccleſię
præter Chriſtū faciat. Cephale græcū, caput ſignificat, non Cephe Syrum.
κεφαλὴ

Nos natura iudæi, & non ex gentibus peccatores.

Comparat iudæos & gentes. Nos inquit natura iudæi, in legali iuſtitia exce
dimus quidem gentes, qui peccatores ſunt, ſi nobis conferantur, ut qui, nec le/
gem, nec opera eius habeant, uerū non in hoc iuſti ſumus coram deo. Externa
eſt iſta iuſtitia noſtra. Et hanc ſententiam, copioſiſſime tractat Rho. j. & ij. ubi
primū gētes declarat maximos pctōres fuiſſe; ſed in. ij. ca. ad iudæos uertens, etiā
ſi tales nō ſint, quales gētes deſcripſerat, nihilominꝰ pctōres aſſerit ꝙ legē foris
nō intꝰ ſeruarint, & in lege gloriātes, ꝑ legis trāsgreſſionē deū ihonorauerint.

Scientes autē, quod non iuſtificatur ex operibus legis, niſi per fidē
Ieſu

Ieſu Chriſti: & nos in Chriſtum Ieſum credimus, ut iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.

Iuſti (inquit) ſumus, ſicut natura iudæi: Non peccatores, ſicut gentes, ſed iuſtitia operum legis, qua nullus iuſtificatur coram deo. Ideo & nos, ſicut gẽtes iuſticia noſtra pro ſtercore ducta, per fidem Chriſti iuſtificari quærimus: iam ſimul peccatores cū gentibus, ſimul iuſtificati cū gentibus: quando deus nihil diſcreuit (ut Petrus Act. xv. dicit) inter nos & illos fide purificans corda illorū.

Verum hic locus, quoniā abſurdus uidetur ijs, qui Paulinæ theologiæ nondum aſſueuerunt. Quando & d. Hierony. non nihil ſudat in hac intelligentia, latius proſequemur, eadē quæ ſupra cœpimus, de paternis traditionibus. Nec uideo inter extantes autores, qui ad hanc ſententiā ſatisſit, præter unum Auguſtinū. Nec hunc in omnibus locis, ſed ubi cum Pelagianis gratiæ dei hoſtibus

Iuſticia duplex.

pugnat. Hic facilē tibi & apertū faciet Paulū. In primis itaq; ſciendū, quod homo dupliciter iuſtificatur, & omnino contrarijs modis. Primo ad extra, ab operibus, ex proprijs uiribus: quales ſunt humanæ iuſticiæ, uſu, ut dicitur, & cōſuetudine comparatæ. Qualem deſcribit Ariſtoteles, alijq; philoſophi: Qualem leges ciuiles, & eccleſiaſticæ in ceremonijs: Qualem dictamen rationis, & prudentia parit. Sic enim putant, operando iuſta, iuſtū fieri: temperādo temperatū, & ſimilia. Hanc facit & lex Moſi, ipſe quoq; decalogus: ſcilicet ubi timore pœnæ, aut promiſſione mercedis ſeruitur deo, non iuratur per nomen

Iuſticia humana.

dei, honorantur parentes, non occiditur, nō rapitur, nō adulteratur &c. Hæc eſt iuſticia ſeruilis, mercenaria, ficta, ſpecioſa, externa, temporalis, mundana, humana: quæ ad futurā gloriam nihil prodeſt, ſed in hac uita recipit mercedē, gloriam, diuitias, honorem, potentiam, amicitiam, ſanitatem, aut certe pacem, ac tranquillitatem, minusq; malorū, q̄ ij, qui ſecus agunt: ſicut Chriſtus phariſæos deſcribit. Et beatus Auguſti. Rhomanos lib. j. ciui. viij. Hæc mire fallit, etiam ſapientes & magnos uiros, niſi in ſacris literis fuerint eruditi. Hanc Hiere. ij. uocat ciſternam diſſipatam quæ nō continet aquam: & tamen (ut ibidem dicit) facit, ut præſumāt ſe ſine peccatis eſſe. Et omnino ſimilis eſt actibus ijs, quos uidemus a ſimia fieri, æmulatione hominū: aut quos perſonati in ſcenis & ludis oſtentant: atq; omnino hypocritarum & idolorū propria eſt. Ideo in ſcripturis uocatur mendaciū & iniquitas. Inde nomē Bethauen, domus iniquitatis. Ex horum genere ſunt & hodie, mentium illi deceptores, qui libero freti arbitrio, bonam (ut aiunt) formant intentionem, & actum diligēdi deum ſuper omnia, ex naturalibus elicitum habentes, mox gratiam dei ſeſe obtinuiſſe perditiſſime præſumunt. Hi ſunt, qui hemorrhoiſſam (id eſt, peccatricē conſcientiam) operibus ſanare laborant, & conſumpta ſubſtantia, peius habere fa-

Iuſticia dei & uera.

ciunt. Secundo, ab intra, ex fide & gratia: ubi homo de priore iuſticia prorſus deſperans tanquam ab immūdicia menſtruatæ, proruit ante deum, gemēs humiliter, peccatoremq; ſeſe confeſſus, cum publicano dicit: Deus propitius eſto mihi peccatori. Hic, inquit Chriſtus, deſcendit iuſtificatus in domum ſuā.

Nomen dei.

Hæc enim, quia eſt aliud nihil, q̄ inuocatio nominis diuini. Nomen autem dei, eſt miſericordia, ueritas, iuſtitia, uirtus, ſapientia, ſuiq; nominis accuſatio.

Nomen noſtrum.

Eſt autē nomen noſtrum, peccatum, mendacium, uanitas, ſtulticia: iuxta illud Omnis homo mendax, uanitas &c. omnis homo uiuens. Inuocatio autem nominis diuini, ſi eſt in corde, & ex corde uere facta, oſtendit quod cor & nomen dñi ſint unū ſimul, & ſibi cohærentia. Ideo impoſſibile eſt, ut cor nō par-

ticipet

ticipet, eiuſdem uirtutibus, quibus pollet nomen domini. Cohærẽt autẽ cor & nomen domini per fidem. Fides autem per uerbũ Chriſti, quo prædicatur nomen domini, ſicut dicit: Narrabo nomen tuũ fratribus meis: Et rurſum. Vt annunciet in Sion nomen domini. Sicut ergo nomen domini eſt purum, ſanctum, iuſtum, uerax, bonum &c. Ita ſi tangat, tangaturq́ corde (quod fit per fidem) omnino facit cor ſimile ſibi. Sic fit, ut credentibus in nomine domini, donentur omnia peccata, & iuſtitia ei imputetur, propter nomen tuum domine, quoniam bonũ eſt: nõ propter meritum ipſorum, quoniam nec ut audirent, meruerũt. Iuſtificato autẽ ſic corde per fidẽ, quæ eſt in nomine eius, dat eis deus poteſtatẽ filios dei fieri, diffuſo mox ſpiritu ſancto in cordibus eorum: qui charitate dilatet eos, ac pacatos hilareſq́ faciat omniũ bonorũ operatores, omnium malorum uictores, etiã mortis contẽptores & inferni. Hic mox ceſſant omnes leges, omniũ legũ opera, omnia iam ſunt libera, licita, & lex per fidem & charitatẽ eſt impleta.

NOTA

Quid faciendũ peccatori ut fiat iuſtus.

Ecce hoc eſt quod Chriſtus nobis meruit, ſcilicet prædicari nomẽ domini (id eſt miſericordiã, ueritatẽ dei) in quod qui crediderit, ſaluus erit. Igitur ſi te conſcientia uexat, & peccator es, & quæris fieri iuſtus: quid facies? An circũſpicies, quæ nam opereris, aut quo eas? Non. Sed uide, ut nomen domini uel audias, uel recorderis: hoc eſt, quod deus eſt iuſtus, bonus, ſanctus: & mox huic adhære, firmiter credens eum eſſe tibi talem, & ſimul tu iam talis es, ſimilis eius. Verum nomen domini nuſquã clarius uidebis, q̃ in Chriſto, ibi uidebis, q̃ bonus, ſuauis, fidelis, iuſtus, uerax ſit deus, ut qui ꝓprio filio ſuo nõ pepcerit. Hic te per Chriſtũ trahet ad ſeipſum. Sine hac iuſtitia impoſſibile eſt, cor mundũ eſſe, ideo impoſſibile eſt, iuſtitiam hominũ ueram eſſe. Hic enim aſſumitur nomẽ domini in ueritatem, illic aſſumitur in uanitatem, quia hic deo gloriã, ſibi confuſionem, illic ſibi gloriã, deo cõtumeliã, reddit homo.

Vera Cabala.

Fides in nomen domini

Hæc eſt uera cabala nominis domini, nõ tetragrãmati, de quo Iudæi ſuperſtitioſiſſime fabulantur. Fides inq̃ in nomen domini, eſt intelligentia legis, finis legis, & prorſus omnia in omnibus. At in Chriſtum poſuit hoc nomen ſuum, ſicut per Moſen prædixit. Hæc eſt iuſtitia liberalis, gratuita, ſolida, interna, æterna, uera, cœleſtis, diuina. Quæ in hac uita, nihil meretur, neq́ accipit, neq́ quærit. Immo, cum ſit in Chriſtum, & nomen eius (quod eſt iuſticia) fit ut Chriſti & Chriſtiani iuſtitia, ſit una eademq́ ineffabiliter ſibi cõiuncta. Chriſto enim ſcaturit & ebullit, ſicut dicit Ioan. iiij. Aquam, quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ uiuæ ſalientis, in uitam æternam. Ita fit, ut ſicut alieno peccato omnes facti ſunt peccatores, ita aliena iuſtitia, omnes fiunt iuſti. ut Rhoma. v. dicit. Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: Ita per unius hominis Chriſti iuſtitiam, iuſti conſtituuntur multi. Hæc eſt illa miſericordia per omnes prophetas prædicta. Hæc benedictio, Abrahæ & ſemini promiſſa: ut infra uidebimus. Nunc reuertendo ad textum, uidemus, q̃ recte Apoſtolus dicat: Scientes, quod ex operibus legis, non iuſtificatur homo, niſi ſcilicet ex fide Ieſu Chriſti, & nos in Chriſto Ieſu credimus, ut iuſtificemur ex fide Ieſu Chriſti, & non ex operibus legis. In quibus uerbis, utranq́ hanc iuſtitiam deſignat, & priore reprobata, poſteriorem amplectitur.

NOTA

Ita & tu facias chariſſime frater: audi primum, quod Ieſus ſignificet ſalutem, & Chriſtus unctionem miſericordiæ. Et inauditam hanc ſalutem, & miſericordiam crede firmiter, & iuſtificaberis. Hoc eſt, Crede eum tibi fore ſalutẽ & miſericordiã: & ita erit ſine omni dubio. Quo circa, ſatis impie & nimis gentiliter docetur, quando remiſſio peccatorum, per ſatisfactiunculas, per con-

tritiones

tritiones coactas fieri docetur: hac fidei in Chriſtū doctrina prorſus omiſſa, ut
Opa legis. nunc uulgus ſententiaſtrorū theologiſat. Notandū tamen hic, ꝙ opera legis
apoſtolus nō reprobat, ut & d. Hierony. hoc loco docet, ſed fiduciam operum
legis: hoc eſt, opera nō negat, ſed negat per ea quēq̃ iuſtificari poſſe. Vnde cū
emphaſi & epitaſi uerbū apoſtoli legendū eſt, quando dicit: Non iuſtificatur
homo ex operibus legis. q. d. Admitto fieri opera legis, ſed dico eis, non iuſtifi-
ficari hominem, niſi coram ſe & hominibus, & pro huius uitæ mercede. Sint
opera legis, modo ſciatur ea eſſe coram deo peccata, & iam non uera opera le-
gis. Ac ſic funditus deſtruit iuſticiæ noſtræ fiduciam. Quod ultra omnia ope-
ra legis, lōge alia iuſticia opus ſit, nempe operibus dei & gratiæ. Item & hoc
obſeruabis, ꝙ opera legis generaliter dicit, nō tantū ceremonialia, ſed prorſus
omnia, etiam decalogi. Quia & ipſa extra fidem & iuſticiā ueram dei facta, tū
non ſufficiunt, tum falſam fiduciā hypocritis in ſpecie ſua præſtant. Deſperan
dum ergo omnino ab omnibus uiribus, operibus, legibus, uolenti ſaluari.

Item tropum huic apoſtolo familiarem tibi notabis, ꝙ opera legis, non alio
rum uſu uocat, quibus impletur lex ipſa. Nam hic ſenſus in cauſa eſt, ꝙ apoſto
lum plurimi non intelligunt, qui opera legis non niſi iuſta & bona intellige-
re poſſunt, quando lex ipſa bona eſt & iuſta: ideo coacti ſunt per legem intelli
gere ceremonialia, ꝙ illa fuerint tunc mala & mortua. Verum errant, Lex cere
monialis ſicut fuit, ita nunc quoq; eſt bona & ſancta, quia ab ipſo deo ſtatuta

Lex non impleſ p opera ſed per ſolā fidem. Apoſtolus conſtanter negat impleri legem per opera, ſed per ſolam fidem.
Quia impletio legis eſt iuſtitia, ſed hæc non eſt operum, immo fidei: ideo per
opera legis non poteſt intelligere ea, quibus ſatis fit legi. Quid ergo? Regu
Regula apſl. la apoſtoli eſt hæc. Non opera implent legem, ſed impletio legis facit opera.
Non iuſta faciendo, iuſtus fit: ſed factus iuſtus, facit iuſta. Prior eſt iuſtitia, ple
Opa legis. nitudoq; legis, anteq̃ fiant opera, cum hæc ex illa fluāt. Ideo opera legis ap-
pellat ad differentiā operū gratiæ, ſeu operū dei: quia opa legis, uere legis ſunt,
nō noſtra: cum nō fiant uoluntate noſtra operante, ſed lege, per minas ea tor-
quente, uel per promiſſa eliciente. Quod autem noſtra uoluntate libere non
fit, ſed alio exigente, iam non noſtrū, ſed exactoris potius opus eſt. Eius enim
ſunt opera, quo imperante fiunt: Sed fiunt imperante lege, nō lubente uolun-
tate. Quod ſatis patet, ſi cui liberum eſſet, ſine lege uiuere, nunq̃ ſua ſponte fa
ceret opera legis. Inde apud Iſaiam. ix. lex uocatur exactor, quando dicit. Vir
gam humeri eius, iugum oneris eius, ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſicut in
die Madian. Quia per paruulū, qui datus eſt nobis in quē credimus, efficimur
liberi, ac lubētes in legum: ac iam nos nō legis ſumus, ſed lex noſtra eſt: & ope
ra non legis, ſed gratiæ ſunt: ex qua libere & ſuauiter ſcaturiunt, quæ lex prius
Nota. aſpere & fortiter exprimebat. Hæc intelliges, ſi quatuor ordines operū diſpo
Quatuor ordines operū. ſueris. Opera peccati, quæ domināte cōcupiſcentia fiunt, ſine reſiſtentia gra
tiæ. Opera legis, quæ foris coercita concupiſcentia fiunt, tamen intus eo ma
gis feruente, & legem obedictę: id eſt, quæ ſunt bona in ſpecie, mala in corde.
Opera gratię, quæ repugnāte cōcupiſcētia, uictore tamen ſpiritu gratiæ fiūt.
Opera pacis, & perfectæ ſanitatis, quæ extincta cōcupiſcētia, pleniſſima fa-
cilitate & ſuauitate fiunt: quod in futura uita erit, hic incipitur.

Propter quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro.

Eandem Rho. iij. ſententiā concludit. Et ibidē late probat ex Pſal. xiij. Non
eſt iuſtus qui faciat bonū &c. Ideo neceſſe eſt opera legis eſſe peccata: alioquin

iuſtificarent

iuſtificarent certe. Atq; ita clarum eſt, iuſtitiam Chriſtianam & humanam eſſe prorſus non modo diuerſas, ſed contrarias quoq;. Quia hęc ex operibus fit: ex illa fiunt opera. Inde nihil mirum, quod theologia Paulina penitus ceciderit, nec intelligi potuerit, poſtq; ij cœperũt Chriſtianos docere, qui Ariſtotelis moralia prorſus conuenire mentiti ſunt, cũ Chriſti Pauliq; doctrina: prorſus nec Ariſtotelem, nec Chriſtum intelligentes.

Iuſtitia Chriſtiana & humana.

In Ariſtotelicos theolog.

Noſtra enim iuſtitia de cœlo proſpicit, & ad nos deſcẽdit. At impij illic ſua iuſtitia in cœlum aſcendere præſumpſerũt, & ueritatem illic adducere, quæ apud nos de terra orta eſt. Stat ergo Paulus fortiter: Nõ iuſtificatur omnis caro ex operibus legis. Sicut & Pſal. Non iuſtificabiť in cõſpectu tuo omnis uiuens. Reliquũ eſt, opera legis non eſſe opa iuſtitiæ, niſi eius quã nos facimus.

Quod ſi quærentes iuſtificari in Chriſto, inuenti ſumus & ipſi peccatores. Nunquid Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.

Id eſt, diximus iam, nos in Chriſtũ credere, ut iuſtificaremur ex fide Chriſti. At ſi nec ſic iuſtificamur, immo adhuc inuenimur peccatores, & iuſtificationis indigentes: (Quia ex operibus legis tu cogis nõ iuſtificari) ergo iuſtificatio ex fide nihil eſt: & Chriſtus ſua fide nos peccatores fecit, & legis iuſtitia egẽtes: qđ eſt abſurdiſſimum, & Chriſtum prorſus abolere. Quia ſic peccatum nobis miniſtraſſet, quod per legẽ dilueretur: & iam eſſet legis iuſtitia melior, q̃ Chriſti.

Argumentatur enim apoſtolus ab impoſſibili & abſurdo. q. d. Si lex neceſſaria eſt nobis, qui in Chriſto quærimus iuſtificari: ergo iuſtificati per Chriſtum adhuc peccatores inueniemur, & legis debitores. Quod ſi hoc eſt, iam Chriſtus non iuſtificauit nos, ſed peccatores tãtum fecit, ut per legem iuſtificemur, quod eſt impoſſibile. Quare & hoc eſt impoſſibile, legem, inquam, eſſe neceſſariam: & operibus legis nos iuſtificari. Iuſtificati enim in Chriſto, non inuenimur peccatores, ſed iuſti: quia Chriſtus nõ peccati ſed iuſtitię miniſter eſt. Hæc b. Hieronymi ſententia eſt. B. Auguſtinus Paulo aliter & coactius. Vt autem apoſtolum intelligas, aduertes, quod ſubobſcure Moſen cũ Chriſto comparat. Nã is eſt Paulo tropus, quod legem appellat occaſionem, uirtutemq; peccati: ideo miniſterium legis, miniſtratiõem mortis & peccati audet nominare. ij. Corint. ĩ. Si miniſtratio mortis in literis deformata &c. Et Rho. vij. declarat, quomodo peccatum per legẽ occiderit. Ideo Moſen miniſtrum legis intelligit miniſtrum peccati & mortis: quod per legẽ peccatũ ueniat, per peccatũ mors. Quia, inquit Rho. iiij. Vbi non eſt lex, nec præuaricatio: cui opponit Chriſtum, miniſtrũ iuſtitiæ: qui hoc impleuit, quod Moſes per legem exegit. Quod & Ioan. j. nõ omnino tacet: Lex, inquit, per Moſen quidem data, gratia autem & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: q. d. lex non autem gratia, nec ueritas per Moſen: ergo potius peccatum & tranſgreſſio per eũ miniſtrata eſt. Igitur Chriſtus non eſt legislator, ſed legis impletor. Omnis legislator miniſter peccati eſt: quia ponit occaſionem peccati per legem. Vnde ueterem legem non per ſeipſum, ſed per angelos ordinauit: nouam autem (id eſt gratiã) per ſeipſum dedit, miſſo ſpiritu ſancto de cœlo. Atqui iterum hic occurrit miſeria eccleſiæ, & populi Chriſtiani, quando intendo in ſyluas, harenas, nubes maria legum Rhomanarum: quarum neq; titulos ſufficias ediſcere tota uita. Hic apoſtolus cũ fiducia leges pronunciat eſſe peccatorum miniſtrationes: cum tñ noſtri legislatores & peccatis & litibus occurrere ſeſe iactent aceruis legum: nec ipſam in oculos impingentẽ

Argumẽtaŧ apoſtolus ab abſurdo.

Pauli tropus

Chriſtus non legislator, ſ; impletor.

In miſeriam chriſtianæ eccleſiæ.

Allegoria in decem plagis

experientiam ſentiunt, ſtultum hoc eorum conſilium demonſtrare. Et ut ego aliquando allegorijs ludam, decem plagas Aegypti arbitror figuras fuiſſe, non tantum iudaicorum Thalmudim, ſed & eccleſiaſticorum. Nam quod per angelos malos eas inflictas legimus, non poteſt negari doctinas ac traditiones hominum illis ſignificari. Cum angelus omnino nuncium uerbi & doctorem ſignificet. Vt etiam angeli illi Apocalypſis oſtendunt, cum ſuis plagis & phialis.

Verum cæteræ plagæ, quod aquæ noſtræ in ſanguinem uertunt; quod loquaciſſime gloſſarum ranæ nos inquietant; quod pediculi uellicant, & exugunt totas ſubſtantias noſtras; quod muſcæ quoq; laborantes & ſudãtes nos depaſcũt; quod pecora ſimplicis cordis occiduntur; quod ueſicis inflamur: quod grãdine tyrannicæ uiolentiæ cenſemur & ferimur; quod locuſtis ad medullas uſq; exugimur, forte tolerãdæ erant, pro peccatis noſtris. Sed quod nouiſſimis malis accedentibus, tenebris palpabilibus excæcamur; & heu tandem primogenitã iuſtitiæ & fidei in Chriſto gloriam amittimus, non ſatis plorari poteſt. Verũ, quãdo hic paternum in pontificibus officium dormit, ego quod poſſum, ſaltem præſto fraternum; Monens ac rogans, ut & nos ad dominũ clamemus; ſi qua miſericorditer deſcendat, & nos liberet de fornace iſta ferrea, & domo ſeruitutis duriſſimæ.

Obiectio.

Credo autem aliquos moueri, quod Apoſtolus hic negat peccatores eſſe eos, qui in Chriſtum credunt, & iuſtificãtur: cum nullus ſit hominum ſine peccato. Nec ipſemet: ut Rho. vij. & viij. de ſeipſo teſtatur.

Dilutio.

Reſpondeo, omnis qui credit in Chriſtum, iuſtus eſt: nõdum plene in re, ſed in ſpe. Cœptus eſt enim iuſtificari & ſanari: ſicut homo ille ſemiuiuus. Interim autem dum iuſtificatur, & ſanatur, non imputatur ei, quod reliquum eſt in carne peccatum, propter Chriſtum; qui cum ſine omni peccato ſit, iam unũ cum Chriſtiano ſuo factus, interpellat pro eo ad patrem. Sic Rho. vij. cum dixiſſet ſe captiuari per legẽ membrorũ in peccatũ, dicit: nihil dãnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecundũ carnẽ ambulãt. Nõ ait, nihil peccati, ſed multũ peccati eſt adhuc reliquum: uerum non damnationi imputatur. In hoc myſterium uidetur Chriſtus in cruce dixiſſe, conſummatũ eſt, antequam moreretur.

NOTA.

Quõ iuſtorũ cõmendationes intelligẽdæ.

Quare omnes eiuſmodi iuſtorum commendationes eodem modo intelligendæ ſunt quod nõ omnino in ſeipſis perfecti ſint, ſed in deo reputante & ignoſcente propter fidem filij Ieſu Chriſti, qui eſt propitiatorium noſtrum. Hæc longe b. Augu. lib. de natura & gratia. Pernitioſe errant & fallunt, qui baptiſatis & pœnitẽtibus nullum peccatum tribuunt, ſed tantum infirmitatem, fomitem & morbum naturæ; præſertim dum in ſeipſo non eſſe peccatum garriunt, quod in deo reputãte & ignoſcente, tantummodo non eſſe peccatum, debuerant dicere.

Si enim quæ deſtruxi, iterum hæc reædifico, præuaricatorem me conſtituo.

Hoc eſt, quando ego per fidei prædicationem docui iuſtificationem in Chriſto, & legem impletã: ac per hoc peccata deſtruxi: ſi iterum legem docerem ſeruandam, & nõ impletam, quid aliud facerẽ, ꝗ quod peccata rurſus ſtatuerem, & adhuc eſſe ſuperanda operibus noſtris? In qua re nihil facerẽ, niſi quod me uel tunc, uel modo male egiſſe oſtẽderẽ: hoc eſt, ꝑuaricatorẽ ſtatuerẽ, immo facerẽ me alienũ a Chriſto, in quo iuſtificatus fui: & denuo ſub legẽ & peccata me traderẽ, æque ꝑuaricatorẽ ſicut ante Chriſtũ fui. Iterũ ſuis tropis apoſtolus utitur: ideo uariant interpretes. D. Hiero. deſtructa & reædificata uult intelligi legem ſcilicet ceremonialẽ. Quæ ſentẽtia & ſi uera eſt, anguſtior tñ eſt, ꝗ ut ſatis ſit, cæ

teris

teris ſcripturæ locis cōuenire B. Augu. deſtructa uocat opa legis, immo ſu-
perbiam gloriātem & præſumentē de operibus legis. Nec hanc damno. Verū
apoſtolum cum præcedentibus, & alijs locis cōparando, peccata (ut dixi) uidet
deſtruere, non legem: præſertim cum Rho. iij. neget ſe deſtruere legem p fidem
ſed potius ſtatuere. Peccata aūt deſtruit Rho. vj. ut deſtruatur corpus peccati.
Nā per fidem deſtruuntur peccata, quæ per legē erant & abundabant. Peccatū
eñ non deſtruitur, niſi lex impleatur. At nō niſi per fidei iuſtitiam lex impletur.
Ita fit, ut per fidē ſimul & lex ſtatuatur, & peccata deſtruant. Dū eñ per fidē ſa-
tisfit legi, deſinunt peccata, & lex permanet in robore.

Reædificare uero peccata, eſt rurſum legem prędicare, & putare ſeruandā & — Reædificare peccata.
īplendā. Vbi uero implenda lex eſt, nec dū iuſtitia facta eſt, immo peccatū ſuper
eſt. Peccatū eſt eñ legem nondū impleſſe. Ita redeunt peccata, quæ prius deſtru-
cta per fidem docebantur. Quare ædificare peccatū, idem eſt, quod infirmare — Aedificare peccatum:
deſtruere, irritamq; facere legem. Deſtruere autem peccatū, idem eſt quod le- — Deſtruere peccatum.
gem ſtatuere, ædificare & implere. Quicunq; ergo docuerit legem impletam
factamq; iuſtitiā: hic utiq; deſtruit peccata. Hoc autē facit, qui docet p fidē Ieſu
Chriſti iuſtos fieri: id eſt, legis impletores. Qui uero dixerit legem implendā,
neq; factā iuſtitiā: hic utiq; rurſum ſtatuit, ac reſuſcitat peccata, & debitores le-
gis conſtituit, ac reos facit ſeruandæ legis.

Hunc inquam, eſſe ſenſum apoſtoli puto hoc loco. Qui per peccatum deſtrui — NOTA.
legē, ſolet docere: ut Rhoma. viij. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmaba-
tur per carnem, id eſt, non implebat. Caro enim non implet legē, ideo infirmat — Legē firmari
legem. Sed in alijs quoq; locis ſcripturæ, idē tropus inuenitur. Sic Hiere. xxxv.
Firmauerunt filij Ionadab pręceptū patris ſui, quod præceperat illis. Item pręua-
luerunt ſermones Ionadab, quos pręcepit. Et Pſal. cxl. Audient uerba mea, quo-
niā potuerūt: id eſt, potētia facta ſunt, firmata, impletaq; ſunt. Rurſus Pſal. xvij.
Nō ſunt infirmata ueſtigia mea: id eſt uię meę firmatæ & īpletæ ſunt. Sed Pſal.
x. Quoniam quæ perfeciſti deſtruxerunt: id eſt, legē tuam, ut Heb. habet, diſſi-
pauerunt &c. Sed ex præcedentibus quoq; hunc eſſe ſenſum liquebit. Vbi ne-
gauit inueniri peccatores, qui in Chriſto iuſtificati ſunt: ideo peccata eis eſſe de-
ſtructa conuincitur. Si autē inuenirētur peccatores, iam peccata prius deſtructa
reſtituerentur: quod eſſet in Chriſtū blaſphemia, qui peccatū & mortem nobis
deſtruxit, ſi in eū crediderimus. Et, ut Ioan. ait. Qui natus eſt ex deo, nō peccat.

Credo autē ſatis patere, apoſtolū nō tantū de ceremonialibus legibus loqui, — NOTA
ſed prorſus de omni lege. Parū enim Chriſtus cōtuliſſet, ſi ſola peccata legis ce-
remonialis deſtruxiſſet. At quando etiā decalogi peccata deſtruxit, iam a fortio-
ri, planū eſt, & ceremonialia deſtructa eſſe, & liberas omnes leges factas.

Iterum autē cogor admonere lectorē triuiali iſti Theologiæ aſſuetū, qui for-
te turbabitur, audiens legem eſſe impletam omnibus, qui in Chriſtum credunt.
Dicet enim, Cur ergo decalogus, & tot euangelij & apoſtolorum præcepta do- — Quæſtio.
centur implēda: & exhortamur cotidie ad eorum opera? Reſpondetur, ſicut ſu- — Reſponſio.
pra dictū eſt: Quō in Chriſto iuſtificati non ſunt peccatores, & tñ ſunt peccato-
res. Vtrūq; eñ de iuſto ſcriptura ſtatuit. Ioan. in cano. ſua. ca. j. Si dixerimus, qa
peccatū nō habemus, ipſi nos ſeducimus: & ueritas in nobis non eſt. Qui eiuſ-
dē c. ulti. dicit. Scimus, qm̄ oīs qui ex deo natus eſt, nō peccat: ſed generatio dei
id eſt, qui ex deo natus eſt, conſeruat eū, & malignus nō tanget eū. Idem ca. iij.
Omnis qui natus eſt ex deo, peccatū nō facit: quoniā ſemen ipſius in eo manet
& nō poteſt peccare. Ecce nec poteſt (inquit) peccare: & tñ ſi dixerit, ſe non ha-

 bere pec-

bere peccatum, mentitur. Similē contradictionē in Iob licet uidere, quē deus
qui mentiri non poteſt, pronunciat uirum iuſtū & innocētem, ca. j. Qui tamē
inferius confitetur, ſe peccatorē, in uarijs locis, præſertim ca. ix. Et. vij. Cur non
tollis peccatum meū &c. Verū autem loquatur oportet: quia ſi coram deo men
titur, iam deus eum non pronunciaret iuſtū. Simul ergo iuſtus, ſimul peccator
Quis ſoluet hæc diuerſas contra ſe facies, aut in quo conueniunt? Nempe in pro
pitiatorio, in quod uultus Cherubin alioquin ſibi contrarij, conueniunt.

Quia ergo per fidem incepta eſt iuſtitia, & impletio legis; ideo propter Chri/
ſtum in quo credunt, non imputatur, quod reliquum eſt peccati, & implendæ
Fidei negoci/um. legis. Fides eñ ipſa, ubi nata fuerit, hoc ſibi negotij habet, ut reliquū peccati
e carne expugnet, uarijs afflictionibus, laboribus, mortificationibus carnis. Vt
ſic lex dei nō modo in ſpiritu & corde placeat, & impleatur, ſed & in carne, quæ
adhuc reſiſtit fidei & ſpiritui amanti & implenti legem: ſicut pulchre Rho. vij.
deſcribitur. Proinde ſi fidē ſpectes, lex impleta eſt, peccata deſtructa, nullaq;
lex ſuper eſt: ſed ſi carnem, in qua non eſt bonum, iam peccatores cogeris fateri
eos, qui iuſti ſunt in ſpiritu per fidem. Totū ergo quod æſtuat apoſtolus, eſt,
ne quis per opera legis introducere iuſtitiā in cor præſumat, quaſi non iam fidei
iuſtitia ibi regnet, e qua in carnem fluāt opera & plenitudo legis. Et accipe tibi
Simile. ſimile. Sicut Christus ſine omni peccato, caput iuſtorum, nihil debet legi pror/
ſus: nec docendus eſt, quid facere debeat, qui omnia iam facit, & abundātius ꝙ
lex doceat: tñ corpus ſuum & carnē ſuā eccleſiam regit & exercet, ut ſuam iuſti
tiā ei influat: ut quo modo ipſe patri per oīa obediens eſt, ita corpus quoq; ſuū
reddat obediens, quod nondum eſt tam obediens, & ſine peccato: ita ſpiritus iu
ſti, iam per fidem ſine peccato, nihil debens legi: corpus tñ habet adhuc ſibi diſſi
mile & rebelle, in quod operatur & exercet: ut ipſum quoq; ſine peccato, iuſtū
ac ſanctum ſibi ſimile reddat. Ideo præcepta ſunt neceſſaria tantum peccato/
ribus. At iuſti quoq; ſunt peccatores, propter carnem ſuā. Quod tamē non im/
putatur eis, ꝑpter fidem interioris hominis: qui deo cōformis, perſequitur, odit
crucifigit peccatū in carne ſua, donec in futuro conſummatus, in carne & ſpiri/
tu, nulli legi debeat. Ex parte ergo impleta eſt eſt lex: ex parte nihil debemus
Qui reædifi/cant. legi: ex parte deſtructa ſunt peccata. At qui iuſtitiā quærūt per opera legis, ipſi
reædificāt etiam infidelitatis peccatū, contra fidē in ſpiritu: immo peruerſiſſimi
hominum, peccatū in carne, quod fides expugnat per totam uitā, ueluti non ſit,
per opera legis extollunt. Et in hoc ſtatuunt iuſtitiā, legis impletionem, non in
fidem. Arbitrantur enim ſeſe iuſtos, ſi legis opera fecerint: cum tamen nec fi/
dem Christi habeant, quæ interior eſt iuſtitia, nec puritatem carnis, ſed ſimulā
tam. At ita nec intus, nec foris iuſti ſunt: ſed mera ſpecie ſe & homines illudunt

Quare neceſ/ſaria ꝑcepta. Igitur neceſſaria ſunt pręcepta, non ut per opera eorū iuſtificemur, ſed ut iam
iuſti, ſciamus qua ratiōe ſpiritus noſter carnem crucifigat: & in rebus huius ui/
tæ dirigat, ne caro inſoleſcat: & ruptis frenis ſeſſorem ſpiritū fidei excutiat. Nō
equiti, ſed equo frenum debetur.

Ego enim per legem legi mortuus ſum, ut deo uiuam.

Et hūc tropum Rho. vij. latius proſequitur, ubi deſcribit mulierem uiuā ſolui
a lege mariti mortui. Quæ omnia, niſi metaphyſicas mortes & mutationes ab
intellectu dimoueris, barbara tibi erūt. Sicut mors mortē, peccatū peccatū, ca/
ptiuitas captiuitatē, libertas libertatē, ſeruit⁹ ſeruitutē, uita uitā, bonū bonū, ma/
lū malū, maledictū maledictū, lux lucē, tenebrę tenebras, dies diē, nox noctē: ita
lex legē

lex legē tollit. De ijs in ſcripturis, p̄ſertim Paulo late patēt exēpla. Manifeſte Lex ſpiritus & literæ.
itaq; duplicem legē tangit. Vna eſt ſpiritus & fidei, qua uiuiť deo, uictis pecca/
tis, impletaq; lege: ut ſatis dictum eſt. Altera lex literę & operũ, qua uiuiť pecca
to, nunq̃ impleta lege, ſed ſimulata impletione. Per legem eñ ſuſcitatur odiũ NOTA.
legis: ſed per fidem infunditur dilectio legis. Ideo legis operator legē ſeruat, cũ
odio legis, id eſt, peſſime omittit, dum aliud intus optat, aliud foris ſimulat: fidei
autē ſpiritus legem ſeruat, cũ dilectione legis: hoc eſt, optime legem implet, &
tamē foris cũ peccatis ſuis, pugnans oſtendit ſe peccatorē eſſe. Sunt ergo duo
iſti aduerſarij, legalis ille intus peccat, & foris iuſtitiam prętexit. Fidelis intꝰ be/
ne facit, & foris peccata ſua portat ac perſequitur. Igitur Paulus per legē fidei
uiuit intus deo, ibidemq; eſt mortuus legi. Verũ in carne nõdũ, uiuit deo, ſed ui/
uificatur deo: nondũ eſt mortuus legi, ſed mortificatur legis: dũ eãdem fidei pu/
ritatē cordis ſatagit, & in carnē foris ꝓpagare: quo ſtudio mereť, ut totus deo ui
uere, & legi mortuꝰ reputeť: eodē ꝓprius tropo q̃ ſupius peccator & nõ peccator
ĩpletor & nõ ĩpletor dicitꝰ eſt. In futuro eñ eſt, ut plene deo uiuamꝰ, & legi mor
tui ſimꝰ. Viuere & Mori hoc loco nõ corporaliter, aut naturiliter accipi, ipſa lo Viuere & Mori.
cutio oſtendit apoſtolica: quia nõ ſimpliciter, ſed legi mortuũ ſe dicit, & deo ui/
uum. Eſt autē uiuere legi, eſſe ſub lege, & domino eius: Vt Rho. vij. lex in ho
mine dominať quanto tempore uiuit: ſicut ſeruus ꝗdia nõ redimitur, domino
ſuo uiuit ꝑ legē ſeruitutis & ius gentium. Ita nos, dum extra fidē ſumus, regnã/
te concupiſcentia, legi ſeruimus, coacti eius opera facientes, ac per hoc legē nõ
implentes, quæ dilectione fidei tantũ impletur. Mori autē legi, eſt liberũ fieri
a lege: ſicut debitor quiſpiã, cũ mortuus fuerit, liber eſt ab exactore ſuo. Ita dum
per fidei gratiã homo uetus incipit occidi, & deſtrui peccatum, quod per legem
abundabat, morimur hac ſancta morte, id eſt, uiuificamur ad iuſtitiam: ſicut co/
pioſe Rhoma. vj. & . viij. diſputat eodē uerborum tropo, mortuos peccato, ui/
uos iuſtitiæ appellans. Quare legi uiuere, eſt legem non implere. Legi mo Legi uiuere. Legi mori.
ri, eſt legem implere. hoc per fidē Chriſti fit, illud per opera legis. Sic Rhomano
rum. iiij. Arbitramur enim hominē iuſtificari per fidē, quam & legē fidei dicit.
Item Rhoma. viij. Lex ſpiritus uitæ, id eſt fidei: liberauit me a lege mortis &
peccati: id eſt, lege quæ mortē & peccatum operatur & auget: ut eſt omnis lex,
ſiue diuinitus, ſiue humanitus data. Vnde ut cœpimus, duas has leges clarius
exponemus. Lex ſpiritus eſt, quæ nullis prorſus ſcribitur literis, nullis profer Lex ſpiritus
tur uerbis, nullis cogitatur cogitationibus: Sed eſt ipſa uiua uoluntas, uitaq; ex
perimẽtalis, res quoq; ipſa, quæ ſcribitur digito ſolo dei in cordibus. Rhom. v.
Charitas dei diffuſa eſt ĩ cordibꝰ noſtris, ꝑ ſpiritũ ſanctũ. de qua & Hiere. xxxj.
ut Heb. viij. & . x. adducit apoſtolus. Dabo leges meas in mẽtes eorũ, & in cor/
da eorum ſuperſcribam eas. Hæc inquam, intellectualis lux mentis, & flamma Nomĩa legis ſpiritus, ac eius uirtus.
cordis, eſt lex fidei, lex noua, lex Chriſti, lex ſpiritus, lex gratiæ, iuſtificans, oĩa
implẽs, & carnis concupiſcentias crucifigẽs. Ita & b. Auguſt. pulchre hoc lo/
co dicit: Ipſam quodammodo legē uiuit, qui cũ dilectione iuſtitiæ iuſte uiuit.

NOTA, cum dilectione iuſtitiæ, hanc eñ natura neſcit, ſed fides eam impe
trat. Sic. ij. Corin. iij. Epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata a nobis: ſcripta aũt nõ atra
mento, ſed ſpiritu dei uiui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnali/
bus. Lex literæ, eſt quæcunq; ſcribitur literis, dicitur uerbis, cogitatur cogita/ Lex literæ.
tiõibus, ſiue ſit tropologia, allegoria, anagogia, aut cuiuſcũq; tandē myſterij do Noĩa legis literæ atq; ipſius uitium.
ctrina. Hæc eſt lex operũ, lex uetus, lex Moſi, lex carnis, lex peccati, lex iræ, lex
mortis, damnans omnia, reos faciens omnia, concupiſcentias augẽs, & occidẽs

eoq; magis quo fuerit ſpiritualior: ſicut eſt illa: Non cõcupiſces. hæc enĩ plures reos facit, q̃ illa: Non occides: aut illa: Circũcidite præputia ueſtra. aut ſimilis ceremoniæ. Quia ſine lege ſpiritus, nullũ opus benefit, ſed ſemper ſimulatur.

Conſequens eſt, quod lex ſpiritus eſt id, quod lex literæ requirit: uoluntas in quã: Pſal. j. ſed in lege domini uolũtas eius: id eſt, charitas. Rho. xiij. plenitudo legis, dilectio. Et. j. Timo. j. finis legis charitas.

Similitudo

Atq; ut planiſſime ac uulgariter dicam, Lex literæ, & lex ſpiritus differunt: ſicut ſignum & ſignatũ: ſicut uerbum & res. Ideo obtenta re, iam ſigno non eſt opus: itaq; neq; iuſto lex eſt poſita. Habito autẽ ſolo ſigno, docemur rẽ ipſam quærere.

Lex docet quid debeas & q̃ careas. Christus dat quod facias & habeas.

Sic Moſes & prophetę tandẽ Ioannes baptiſta, ad Chriſtum nos mittũt. Lex docet quid debeas, & quo careas: Chriſtus dat quod facias & habeas. Ideo qui lege aliter utuntur q̃ ſigno quo ad Chriſtum diriguntur, quo cognoſcant ſuam miſeriam, & quo gratiam quærant, peſſime abutuntur: ut qui ſuis uiribus freti, mox lege audita, in opera eius accinguntur: rẽ legis in ſeipſis quærentes, ac præſumentes, cum nec ſignũ, ipſam inquam legẽ, in ſeipſis inueniſſe ſe uideãt. Item ſequitur, quod omnis lex literę eſt ſpiritualis: q̃ modo dici poteſt ſpiritualis. ſicut Rho. vij. Scimus q̃a lex eſt ſpũalis. Neq; unq̃ in ſcripturis legim⁹ carnalem legẽ uocari, quæ literis ſcribaẽ: licet Origenes multo freq̃ntiq; ſtudio huc feratur, actus ſuis opinionib⁹.

Opus bonũ fit in ſpiritu libertatis.

Habet quidẽ Paulus legem mẽbrorũ, & carnis cõcupiſcentiam: ſed hæc nõ eſt litera, ſed ſignificatur prohibeturq; litera legis. Igitur ſpiritualis eſt, quia ſpiritũ fidei requirit: id eſt, non propter ſignũ, ſed propter rẽ, ſpiritualis eſt. Cũ nullũ opus bonũ fiat, niſi hilari, uolente gaudenteq; corde fiat: id eſt in in ſpiritu libertatis. Alioqui ſi lex ſpũalis dicẽda eſt, q̃ tantũmodo ſpiritualia opa præcipiat tũ nulla lex ſpiritualis erit, niſi quæ iuxta Theologos noſtros, de act bus cordis elicitis præcipit. Neq; charitatis opera erunt ſpiritualia. An lauare pedes hoſpitũ, ſubuenire pauperi, monere errantẽ, orare pro peccatore, tolerare iniuriã, nõ ſunt corporalia? immo non minus, q̃ ulla ceremonialia, tam ueteris, q̃ noui teſtamenti. Sed ſpiritus fidei, ipſe ſolus inter opera diſcernit: alioqui operũ nulla prorſus differentia, neq; eorũ, quæ per animam, neq; quæ per corpus fieri poſſunt. Omnia tunc ſunt carnalia uel literalia, quando cogẽte litera, abſente lege ſpiritus fiunt. Tunc ſunt ſpiritualia, q̃n præſente lege ſpiritus fiunt, ut infra uidebimus.

In decreta, ſtatuta & decretales.

Et hic uides, credo radicem, unde mihi creſcit indignatio, in tot decreta ſtatuta, decretales põtificũ, qua tyrannide nunc eccleſia, & oppreſſa iacet, & in dies uaſtatur. Nam cũ frigeſcente charitate, & deo pro peccatis noſtris, legẽ ſpiritus paulatim auferente, penitus tolli oportuit & leges, quas ſine illo ſpiritu impleri non ſit poſſibile. Potius augentur cotidie, magna ira dei: & fit, ut imponant onera hominibus importabilia (præſertim ſi redẽptrice careas pecunia) quæ nec digito ipſi mouere uelint aut poſſint: interim paſtura ouium per uerbũ fidei & ſpiritus, ne cogitata quidẽ, a tã uigilantibus paſtorib⁹ ouiũ Chriſti: hoc eſt quod gemo, p̃ tot inutiles leges & noxias, nihil niſi infinitas offenſas dei aggeri, cũ & ſpiritu impleri præcepta oporteat: & tñ ex nobis ſpiritus haberi non poſſit.

Conſilium

Verum conſilium tamen interim dabo.

NOTA.

Primum ſi ſpiritum habes, ut uolenter poſſis omnia illa tolerare, fac ita & uelut ſi ſub Turca alioue tyrãno, pro uoluntate dei premereris. Siquidem legum tyrannis cum premat conſcientias, longe ſuperat Turcarum tyrannidem, quæ corpora tantum premit, aut reſculas corporis: quanq̃ nec in hac parte Turcas nobis ſuperiores habemus, ſi rapinas palliorum, annatarum, alioſque intollerabiles bullarum cauponationes expenderis. Sin inuitus es, age, data uel pecunia, uel fauore, eme, quæ tibi

Bullarũ cauponationes.

gratis

gratis debebantur, quando aliter fieri non poteſt: & excute per indulta collum tuum ab hoc onere. Verum hæc intelligo de ijs præceptis, quorum opus nõ obſtet neceſſitati aut charitati. Nam talia, ut ſupra dixi, cum fiducia rũpenda ſunt etiam gratis, adhibito conſilio boni uiri; de ijs autem loquor hic, quæ inuitus facis, etiam ſi non ſit neceſſitas uel charitas cauſa omittẽdi. Hic enim melius eſt ut modicam, pecuniam perdas, q̃ laqueo legum conſcientiam torqueas. Nec ſimoniam timeas, quando non ſtudio & uoluntate emis (uelles enim magis gratuitum dari tibi) ſed uelut exactiõibus importunis cedis inuitus. Si pauper es aut loci diſtantia prohiberis, ſaltem in publico, pro uitando ſcandalo, obtempera: in occulto penes teipſum, arbitrium conſule boni uiri: certus, quod ubi paſtor tuus, curam tui poſthabuit, Chriſtus eo mitius tecum aget: modo ſuis mandatis obedieris ex corde.

NOTA

Chriſto cõfixus ſũ cruci. uiuo aũt, iã non ego, uiuit uere in me Chr̃s.

Mortuum ſe dixerat legi, iam modũ huius mortis exprimit; qui eſt crux Chriſti. Huc pertinet quod Gala. infra. v. Qui Chriſti ſunt, carnẽ ſuam crucifixerũt cũ cõcupiſcentijs ſuis. Et Petrus. j. pe. iiij. Chriſto in carne paſſo, & uos eadẽ cogitatiõe armamini: quia q paſſus eſt ĩ carne deſijt peccatis. Et c. ij. Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, iuſtitiæ uiuamus. Hinc b. Augu. li. iij. tri. iiij. paſſionem Chriſti eſſe, & ſacramentum, & exemplum docet. Sacramentũ, quod ſignificet, & credentibus donet mortem peccati in nobis. Exemplum, quod & nos imitari eum oportet patiendo, moriẽdoq; corporaliter. Sacramentum eſt illud Rho. v. Qui mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificatiõem noſtram. Exemplũ eſt, j. Pe. ij. Chriſtus pro nobis paſſus eſt, nobis relinquens exemplum, ut ſequamini ueſtigia eius. Sacramentum latiſſime tractat Rho. vj. viij. Coloſ. iij. & alijs multis locis. Ita & hic, Crucifixum ſe dicit Chriſto, iuxta ſacramentum, quod peccatum & concupiſcentias mortificauerit. Quod autem dicit apoſtolus, hoc eſt, ij qui per legis opera iuſtificari quærunt, non modo nõ crucifigunt carnem ſuam, ſed etiam augent concupiſcentias eius: tantum abeſt, ut iuſtificari poſſint. Lex enim uirtus peccati eſt, irritans inuitam concupiſcentiam, dum eam prohibet. Fides aũt Chriſti, cum diligat legem concupiſcentiæ prohibitricem, iam idem quod lex iubet faciens, concupiſcentiam aggreditur, & crucifigit. Non ergo per legẽ peccati abolitio, ſed cognitio tantũ & auctio, fruſtraq; in illa iuſtificatio quęritur. Tum uiuit iuſtus, nõ ipſe, ſed Chriſtus in eo: quia per fidem Chriſtus inhabitat, & influit gratiam: per quam fit ut homo non ſuo, ſed Chriſti ſpiritu regatur. Nam dum noſtro agimur ſpiritu, concupiſcentias ſequimur, non crucifigimus. Totum ergo Chriſto, non nobis dandum eſt, quod credimus, quod iuſti ſumus, quod legi mortui ſumus, quod concupiſcentias mortificamus.

Chriſti paſſio, eſt ſacramentum & exemplum.

Lex uirtus eſt peccati.

Oĩa tribuenda ſunt Chriſto, nõ nobis

Quod autem nũc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei, qui dilexit me & tradidit ſeipſum pro me.

Optime Eraſmus, Quod autem nunc uiuo; id eſt, q̃dam uitam nũc uiuo &c. Sicut & ad Rhomanos. vj. idem interpretatur, aut quod tempus uiuo. Sicut. j. Petri. iiij. Voluntati dei, quod reliquum eſt, uiuat tempus.

Eſſe in carne

D. Hieron. aliud putat, eſſe in carne, & uiuere in carne, quod alibi dixerit. Vos non eſtis in carne. Et Rhom. vij. Qui in carne ſunt, deo placere non poſſunt.

Hoc uideo, quod .ij. Corin. x. In carne enim ambulantes, non tamen ſecundū
carnem militamus: malum ſemper intelligat ſecundum carnem ambulare. Per
manere aūt in carne, neceſſarium ſcribit ad Philippēſes. Proinde haud ſcio, an
Interpretatio apoſtoli. conſtans ſit iſta diſtinctio. Eſt autem ſenſus apoſtoli. Dixi me iam non
uiuere, ſed Chriſtum in me. Verum ne exiſtimetis, aut hæreticis futuris occaſio
data uideatur, quod uita Chriſtiana ſit extra carnem, in religione angelo-
rum, in mirabilibus ſupra ſe ambulando: ſic uiuit in me Chriſtus, ut tamen in
carne uitam agā. Non autē ſic in carne uiuā, quod ex carne, in carne aut ſecun-
In iuſtitiarios. dum carnem ſit uita mea, ſed in fide filij dei. Iuſtitiarij uero & ipſi in car-
93. ne quidem uiuunt, id eſt, in præſenti uita agunt: uerā hanc uitam non aguntin
fide Chriſti, ſed in operibus legis: ideo mortuam in peccatis uitā agūt, ubi Pau-
lus uitam in iuſtitia uiuentem ducit, ſic utranq; uitam ſimul inuoluit, corporalē
& ſpiritualem. Corporalem tunc uere eſſe uitam, ſi in Chriſto & ſpiritui fidei ui
ta uiuatur. Sicut enim lex occidit ſuos cultores ſpirituali morte, dum facit pec
catum roborari & augeri, ita & uitā corporis mortuam, id eſt, peccatricem facit.
94. **In neutrales & morales theologos.** Vbi ſunt ergo noſtri neutrales, qui inter peccatum & iuſtitiam fidei, medium
ſtatū finxerunt, ſcilicet moraliter bonum? cum apoſtolus ipſam legis iuſtitiam
appellet mortuam. At mortuam apud apoſtolum non dicitur, niſi quod pecca-
tum prius ſit: ſicut dicit: Stimulus autem mortis, peccatū eſt. & Rho. v. per pec-
catum mors. Non ergo opus aliquod mortuū & non mortale (ut dicunt) ſeu nō
meritorium, ſed mortuum ſimul & peccatum eſt.

Non abijcio gratiam dei. ſi enim per legem iuſtitia, ergo Chriſtus
gratis mortuus eſt.

95. **Magnopere notandum.** Tam magna iniuria eſt, uelle operibus, uiribuſq; noſtris per legem iuſtifica-
ri, ut apoſtolus id appellet, abiectionem gratiæ dei: non tātum ingratitudinem
(quæ per ſe peſſima eſt) ſed & contemptū: cum gratia dei, ſummis ſtudijs debue
Syllogiſmus apoſtoli. rat inquiri: at illi gratis acceptam repudiant, uehemens certe obiurgatio. Illū
96. ſyllogiſmum apoſtoli, dignū eſt perpendere. Si per legem iuſtitia &c. cū fiducia
pronunciat. Aut Chriſtum eſſe gratis mortuū (quod eſt ſumma blaſphemia in
deum) aut per legem nihil, niſi peccatū, haberi. Nā illi procul a ſacris literis arcē
In cerebroſos diſtinctores. di ſunt, qui diſtinctionibus e ſuo cerebro deprōptis, iuſtitiā aliā moralem, aliā
97. fidei, & neſcio quas alias, ad Theologiam afferūt. Habeat ſane ciuile ius ſuam
iuſtitiam, Philoſophi ſuā, & quicūq; ſuam. Nos oportet hic, iuſtitiam ad in-
tellectum ſcripturæ accipere, quam apoſtolus plane negat eſſe, niſi per fidē Ieſu
Chriſti. Cætera omnia opera, etiā ſacratiſſimæ legis dei, adeo non præſtare iuſti
tiā, ut etiā peccata ſint, & hominem peiorem faciāt corā deo. Quin tanta eſſe pec
cata, & a iuſtitia tā lōge, ut neceſſe fuerit filiū dei mori, quo iuſtitia nobis dona-
retur. Ne ergo in Theologia iuſtitiā uocaueris, quod extra fidē Chriſti fuerit.
Iuſtitia moralis. Si autem iuſtitiā non eſſe certū eſt: certū pariter eſt, peccatum eſſe, & damna-
98. **Iuſtitia Chriſti** bile peccatū. Vide ergo, nouā iuſtitiā, nouāq; iuſtitiæ definitionē. Vſitate enī
dicitur, Iuſtitia uirtus eſt, reddēs unicuiq; quod ſuum eſt. Hic dicitur: Iuſtitia eſt
fides Ieſu Chriſti: ſeu uirtus, qua credit in Ieſum Chriſtū. ut Rho. ix. Corde cre-
ditur ad iuſtitiā: id eſt, ſi quis uelit iuſtus eſſe, credat neceſſe eſt corde in Chriſtū
Fides iuſtum facit. Et b. Hiero. c. iij. Scita eſt ſapientis uera illa ſentētia, nō fidelē uiuere ex iuſtitia
99. ſed iuſtū ex fide, i. non ſua iuſtitia fidelis eſt, ſed fide iuſtus eſt. pulchra certe ſen
tentia. Iam ſequit quod iuſtus per fidē, nulli dat quod ſuū eſt per ſeipſum, ſed
per aliū, ſcilicet Ieſum Chriſtū: qui ſolus ita iuſtus eſt, ut omnibus reddat, quod
reddēdū

reddendum eſt; immo omnia ei debent. Qui autē in Chriſtum credit, & ſpiritu fidei, unus cū eo factus eſt; iam non ſolum ſatiſfacit omnib⁹, ſed id quoq; efficit ut omnia ſibi debeant, habens cū Chriſto omnia cōmunia. Peccata ſua iam nō ſua, ſed Chriſti ſunt. At in Chriſto, peccata iuſtitiam uincere nō poſſunt, ſed uincuntur; ideo in ipſo conſumuntur. Rurſum iuſtitia Chriſti, iam nō tantum Chriſti, ſed ſui Chriſtiani eſt. Ideo nō poteſt ulli debere, aut a peccatis opprimi, tanta fultus iuſtitia. Hæc eſt illa inæſtimabilis gloria chriſtianorum. Hæc ineffabilis diuinæ charitatis circa nos dignatio, qua tanta, tam pretioſa nobis donata ſunt, pro quibus ne abijciantur merito ſic æſtuat Paulus. Vnde & hęc iuſtitia, dei iuſtitia uocatur, ut. j. Cor. j. Qui factus eſt nobis a deo iuſtitia & ſapientia, & ſanctificatio, & redemptio. Sic Rho. j. Non erubeſco euāgelium, iuſtitia dei reuelatur in illa, ex fide in fidē, ſicut ſcriptū eſt; Iuſt⁹ ex fide uiuet. & Rho. x. Ignorantes iuſtitiam dei & ſuā quærentes ſtatuere, iuſtitię dei nō ſunt ſubiecti.

Chriſtianorū gloria.

Iuſtitia dei.

Iuſtitia dei, fides, & gratia.

Hæc eſt illa uox Pſalmorum. xxx. In iuſtitia tua libera me, non mea utiq; quæ ex lege eſt, & peccatum eſt. Et iterum. xlij. Exaudi me in tua iuſtitia. Et lxxj. Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis. Orietur in dieb⁹ eius iuſtitia, & abundantia pacis. Et. xcvij. Iudicabit orbem terrarum in iuſtitia & quid multis? Iuſtitia dei in ſcripturis fere ſemper pro fide & gratia accipitᷣ, rariſſime pro ſeueritate, qua damnat impios, & liberat iuſtos; ut nunc paſſim uſus habet. Quod ſi iuſtitia fidei, dicenda eſt, reddere unicuiq; q̄d ſuū eſt ex nobis ipſis, potius intelligitur id facere per ceſſionem (ut uocāt) omnium bonorū quomodo docuimus Lucæ, xiiij. in parabola ædificantis turrim, & pugnaturi cōtra fortiorē ſe docet. Hi eñ ædificant turrim (exemplo eorum, qui Babyloniæ turrim cœperunt) qui ſuis uiribus freti, per opera legis ſe ſe quærunt iuſtificare, & ſaluos facere. Et occurrunt Chriſto iudici futuro robuſtiſſimo, cum pauculis operum copijs. Quibus conſulit, ut primum ſumptus ſupputent; & inuenient, quod non poſſint; ideo relictis omnibus, ſapientiæ, uirtutis, iuſtitię præſumptionibus, adhuc illo longe agente, rogent pacem, deſperantes de ſeipſis; & ſe in miſericordiam uenturi regis, plena fide proijcientes. Sic enim concluſit eandem parabolam. Sic omnis ex uobis, qui non renunciauerit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus; hoc eſt, non eris Chriſtianus, niſi ſola fidę nitaris, tuis iuſtitijs penitus reiectis.

Cedendū bonis noſtris.

NOTA.

CAPITVLVM TERTIVM.

O Inſenſati Galatæ, quis uos faſcinauit non obedire ueritati.

Nunc ad Galatas reuertitur. Nam huc uſq; cōtra Petrum dixiſſe, diuo Hiero. putatur. Verū an oīa iſta, præſente Petro effuderit, neſcio. Ego diuinarem, ab illo loco; propter quod non iuſtificatur ex operibus legis omnis caro, deſijſſe cū Petro loqui. Quia repetit, quod paulo ſuperius ad Petrum dixiſſe ſe ſcribit; ſcientes, quod non iuſtificatᷣ homo ex operibus legis &c. Atq; iā ab iſto loco, cum Galatis deinceps diſputare, & reliquis argumētis opa legis confutare. Tamen eſto unicuiq; hic ſuum iudicium. Igitur Paulus totus æſtuans pio zelo, & ſi totam epiſtolam fere argumentis & confutatiōibus repleuerit, immiſcet tamen aliquoties exhortationē, obiurgationē, nōnunq; & eadē repetēs inculcat, oīa tētans ꝓ Apoſtolica ſolicitudine, inſenſatos, ſtultos, amētes eos uocat; autore Hiero. Vel q̄d regionis ꝓprietate eos pulſat; ſicut ad Titū Cretēſes mēdaces, & aīs gētes, alijs uitijs notat; uſ ꝙ a maiorib⁹ ad minora ueniant.

Pia & ſeruēs apoſtoli ſolicitudo.

nerant, ac uelut repueraſcere cœperāt, ad pædagogum legis reuerſi. Et hoc ma/
gis mihi probatur; nā in ſequentibus de elementis, de pædagogo, de hærede par
uulo diſputat: manifeſte eorum ſtultitiā ac puericiam taxans. Hoc & uerbū fa/
ſcinauit, oſtendit. Pueris enim & ętati paruulæ, ut idem Hiero. ait, dicit̃ proprie
Faſcinare. faſcinus nocere. Eſt autem faſcinare, aſpectu malefico lędere; ut Virg. Neſcio
quis teneros oculus mihi faſcinat hagnos. Hoc utrū uerū ſit, nec ne, deus uide/
rit, inquit Hiero. Quia poteſt fieri, ut dæmones huic peccato ſeruiant.

Ego credo hunc eſſe morbum infantulorum, quē mulierculæ noſtræ uulgo
die elbe, ſeu, das hertzgeſpan, uocant quo uidemus infantes tabeſcere, macreſce
re, ac miſere torqueri: aliquādo inceſſanter clamare & flere. Cui morbo, rurſum
neſcio qbus literis & ſuperſtitionibus, tentāt occurrere. Creditū eſt eñ, ab inui
dis illis, & maleficis uetulis, ſi cui formoſulū infantulū matri inuideant, talia fie
ri. Vnde & uerbum græcū, non tantū faſcinare, ſed & inuidere quoq; ſignificat,
teſte Hiero. Ita & Galatę, cum eſſent in Chriſto, quaſi modo geniti infantes, &
feliciter creſcerent, a pſeudapoſtolis faſcinantibus ſint læſi: & ad legis macredi/
Pulchra ſimi/litado. nem, immo miſeriam, tabeſcentes reducti. Et ſatis pulchra ſtat ſimilitudo. Nam
ut faſcinator diros figit in infantem oculos, donec noceat: Ita peſtilens doctor,
figit oculum ſuum nequā, id eſt, ſapientiam ſuam impiam, in ſimplices animas
Oculus in. S. literis. donec in eis ueram intelligentiam corrumpat. Oculus enim, ut Lucæ. xj. in ſcri
pturis, doctrinam, cognitionem, etiā ipſum doctorē ſignificat, ut Iob. xxxj. ocu/
lus fui cæco. Et, Si oculus tuus ſcandaliſat te &c. Hi ſunt quos ſcriptura dolo/
ſos, illuſores, mentiumq; deceptores uocat Pſal. j. In cathedra peſtilentiæ nō ſe/
dit. heb. in ſeſſione illuſorū. Prouerb. iij. abominatio eſt domino omnis illuſor,
Quæſtio de faſcino, an ſit aliquid. & cū ſimplicibus ſermocinatio eius. Sed hic inſurgit quæſtio: An apoſtolus
hoc loco, credendus ſit approbare, facinum eſſe aliquid. D. Hierony, putat eū
uſum ſermone triuij, & ex opiniōe uulgi exemplū ſumpſiſſe: nō quod faſcinū
eſſe ſcierit. Quo modo & non nulla alia, ex gentium fabulis in ſcriptura aſſumī
uident̃: ut arcturus, orion, pleiades in Iob: ſyrenę, onocentauri piloſi apud Iſa.

Ego (ut dixi) credo maleficas illa, opera demonū deo permittente, uere infan
tulis nocere poſſe, in pœnā infidelium, & in probationem fidelium: cū & multa
alia, ut euidēs eſt experiētia, noceant, tā in corporibus hominū, ꝙ pecorū, om/
niumq; rerū. Atq; hæc Apoſtolum non ignoraſſe.

Ante quorū oculos Chriſtꝰ Ieſus ꝓſcriptꝰ eſt, & in uobis crucifixꝰ.

D. Hierony. Varie hunc locum uideo tractari. D. Hiero. proſcriptus intelligit: Quod Ga/
latæ Chriſtum crucifixum, nō modo apoſtolorum uoce, ſed ex ſcipturis quoq;
prophetarum cognouerint: & ſic pro & ante ſcriptū cognouerint, ꝙ dictū ſeu
prædicatū. Et iſta gemina eruditione ſcripturæ & uocis firmati, non debuerant
B. Ambro. utiq; a Chriſto deſciſcere. B. Ambro. quem Lyra ſequit̃, arbitrat̃ Galatis, quia
in opera legis cōfidebant, Chriſtū eſſe proſcriptū, ut Iuriſtæ de proſcriptione lo
B. Auguſt. quuntur; id eſt, eiectū, damnatū, & exulē factum. B. Auguſt. præſcriptus le/
git. Et ſicut poſſeſſio amittitur per alterius præſcriptionē; ita Chriſtus amiſerit
Galatas, pręſcriptus ſcilicet a pſeudapoſtolis. Nulla harū me capit. Eraſmꝰ
ſed & Stapulenſis non diſſimiliter, ſic accipiunt Chriſtum fuiſſe, uelut in pictu/
ra Galatis ꝓſcriptū, & depictū: ita ut manifeſtiſſime cognitū haberēt, & tñ nūc
faſcinati & illuſi, eū nō agnoſcāt. Sic eñ ſolēt incantamētis & ꝓſtigijs capti,
nec id cernere, quod in oculis manifeſtiſſimū eſt, & id uidere, quod nuſquā eſt.

Et huis

προεγράφη. Christū in aliquo crucifigi

Et huic uerbum græcum proegraphe patrocinari uidetur ſenſū. Id autē me mouet, quod Chriſtum in aliquo crucifigi, nūquam in bonum accipitur in ſcri‑pturis; ſicut Heb.vj. Rurſus crucifigentes in ſemetipſis filium dei. Et ſupra non ait: Crucifixus eſt in me Chriſtus, ſed uiuit in me Chriſtus. Hic autē dicit, in uobis crucifixus, utiq; hoc gemēs & æſtuans. Q. Chriſtus nō uiuit, ſed mor‑tuus in eis eſt: hoc eſt, fidem eius per legis iuſtitiam, in eis extinctā eſſe.

Diuinatio Lutheri.

Proinde ſi auderē, diuinationē meam hāc diuinarem. Primum, uerbum Præ‑ſcriptus, ſiue de ſcriptura, ſiue pictura accipiatur, probo, ut ſit præſcriptus, quod coram poſitus, & ad oculum monſtratus: nam ideo addit, ante oculos, ut expri‑mat hunc ſenſum. Deinde deleta coniunctione, & (ut in græco) ſic ſtet textus: Quibus in oculis, ſeu ante oculos, Ieſus Chriſtus præſcriptus eſt, in uobis cruci fixus: hoc eſt: Ecce uos ipſi cernitis, & argumentis prædictis effectum eſt a me, ut clarum, & in oculis uobis depictum & ante ſcriptum ſit, Ieſum Chriſtū eſſe in uobis crucifixum. Hunc eſſe ſenſum, ſi præcedentia, immo totius epiſtolæ ar‑gumentum attendas, credo non negabitur: præmiſerat enim: Non abijcio gra‑tiam dei: uiuo non ego. Item, ſi ex lege iuſtitia, iam Chriſtus gratis mortuus eſt. Quæ omnia eo tendūt, quod Chriſtus ſit in his crucifixus (ſicut in Iudæis) qui‑cunq; non in eum, ſed in ſeipſos, ac legem confidunt. Nam tunc eſt abiecta gra‑tia dei, non uiuit in eis Chriſtus. Quid ergo reſtat, niſi quod ſit mortuus, & cru‑cifixus in eis? Vtitur autē apoſtolus pro æſtu ſuo uerbis epitaſi multa ardenti bus, & uelut impetuoſis. Ante oculos præſcriptus (inquit) quaſi di. neſcio quo

Nota pōdus ſcripturæ.

modo clarius mōſtrare poſſem. Deinde non ſolū nomē Chriſti, ſed Ieſus Chri‑ſtus. Vtrūq; nomen cū pondere inclamans: tandem in uobis crucifixus. Mitius erat, ſi non in uobis, qui tanti fuiſtis: & leuius erat, mortuus, aut paſſus, aut infir mus, ſed atrociter crucifixus (inquit) in uobis: ignominioſiſſime ſcilicet a uobis tractatus. Obſecro qd faceret, ſi & modo uideret in eccleſia, legibus hominū Chriſtum etiam pluſq; crucifigi? Nempe illud, quod Actu.xx. cū lachrymis in‑trabunt poſt diſceſſionē meā lupi rapaces in uos, nō parcentes gregi &c.

Hoc ſolum a uobis uolo diſcere, ex operibus legis ſpiritum accepi ſtis, an ex auditu fidei.

Vide q̄ efficaciter tractet locum ab experientia. Quid enim hic prætexentē ſint cætera (inquit) infirma argumenta, quibus uſus ſum: quid hic dicetis? hoc ſolum docete, age ſim hic diſcipulus ueſter in operibus legis, qui uerſati eſtis: di cite, ſi unquā ſpiritū acceperitis, donec me prædicante Chriſtum, crederetis? Sic cum fiducia inſultans, ac iam uelut inſolubili uinculo obſtrictis, dicit:

Sic ſtulti eſtis, ut cū ſpiritu cœperitis, nunc carne cōſummamini.

Apparet autem iſta ab apoſtolo ſcripta ijs, qui ex iudaiſmo crediderāt, & pri‑us in operibus legis uerſati fuerant: Deinde ſpiritum ſanctum uiſibili ſigno ac‑ceperant, ſicut tunc dabatur: alioquin non ſatis urgeret hic locus. Aut certe mi‑xtim gentibus & iudæis ſcribit. Sed gentibus, quæ a iudæis antea in legem tra‑ctæ fuerant. Niſi dixeris apoſtolum loqui de operibus legis, in quæ relapſi fue‑rant a fide Chriſti quod ſane mihi probabilius eſt. Nam ab apoſtolis falſis non accepiſſe eos ſpiritum, ſicut acceperant per Paulum antea, ſatis certus erat.

Quod aūt D. Hiero. hoc loco diſcernit opera legis ab opib⁹ bonis, & Corne‑lium ex operibus ſpiritū accepiſſe putat, Act.x. ſane nō credo: cū clarū ſit ad p̄di cationē Petri, hoc eſt, ad auditū fidei (ut hic dicit) cecidiſſe ſup eos ſpiritū ſanctū Neq; etiā Abraham, Moſes, & cæteri ſancti (ſicut conat̄) ex opibus legis natu‑

ralis

Sola fides iuſtificat, & bona opa facit.

ralis iuſtificati ſunt, ſed ex fide: ut hic, & Rho. iiij. ſcribitur. Apoſtolus non legem ceremonialem tantum, ſed omnem prorſus legem notat. Quia cum ſola fides iuſtificet, & opera bona faciat, ſequit̃, quod nulla prorſus cuiuſcunq; legis opera iuſtificent: neq; bona ſint opera ullius legis, ſed tantũmodo fidei.

Admonet lectorẽ Hieronymianum.

Hæc autem attuli, ut lectorem Hieronymianũ monerẽ id, quod ipſemet poſtulat, & in prologo ſuo & epiſtola ad b. Auguſt. ſcilicet cõmẽtatarios a ſe eſſe ſcriptos, in quibus uſus eſt, referre aliarum ſententias, & lectoribus liberũ iudicium relinquere. Hoc enim, cum non pauci theologi & iuriſperiti nõ obſeruẽt aliquando monſtra ſententiarum ſequuntur, pro domeſtica eccleſiæ doctrina.

Audit° fidei.

Illud autem Auditu fidei, pulchre Eraſmus (ut oĩa pro ipſo audibili, pro ipſo (ut inquit) ſermone, qui auditur: ut ſit auditus fidei, id quod uerbũ fidei auditũ Act. x. Adhuc loquente Petro uerba hæc, cecidit ſpiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebant uerbũ. Sic Iſa. liij. Dñe, quis credidit auditui noſtro? Et Abacuc iij. Domine, audiui auditionem tuã, & timui. Item frequens hic tropus ſcripturę ut Hiere. xlix. Abdiæ. j. Auditum audiuimus a domino &c. Sed hic rurſus laborat d. Hiero. Vnde ſurdi fiant Chriſtiani, p̃ſertim quando Rho. x. dicit. Quomodo audient ſine prędicante? Quomodo credent, quem non audierunt? Et,

Gradatio apoſtoli.

ut habet illic gradatio apoſtoli. Primum eſt mitti, deinde prędicari, tũ audire, tũ credere, tum inuocare, & ſic ſalutẽ cõſequi. Addã ego, quõ infantes ſalui fiũt & baptiſantur: cũ & ipſi non audiant. Reſpõdet primũ, quod fidem ex auditu eſſe, & in parte & in toto accipi poteſt: ſed hoc euincit Paulus. Quomodo (inquit) credent, quem non audierunt? Deinde q̃ aliorum geſtu & conuerſatione poſſunt ſurdi euangelium diſcere. Sed ubi infantes? Igitur quod nouiſſime ſentit, ſequor: ſcilicet, quod uerbo dei nihil ſurdum eſt: & ad eas loquitur aures,

NOTA.

de quibus dicitur. Qui habet aures audiendi, audiat. Hanc reſponſionem fortiter amo, eo quod nec in adultis & audiẽtibus, uerbũ dei audiat̃, niſi intus ſpiritus incremẽtum det. Ideo uerbum uirtutis & gratiæ eſt, ſimul dum aures pulſat, intus ſpiritum infundit. Q̃ ſi ſpiritum non infundit nihil differt audiẽs a ſurdo Quocirca ipſe ſonus uerbi, miniſterio eccleſiæ ſuper infantem prolatus, eo facilius operatur per ſpiritũ, quo paruulus uerbi eſt capacior, id eſt, patientior, nul

Meritum cõgrui.

lis rebus aliis implicatus. Potentiſſime ergo Paulus hic confodit opera legis, tum etiam noſtrorum Theologorum ſomnia, qui meritum congrui inuenerũt ad gratiam obtinendam. Verum apoſtolus dicit, non operibus, ſed auditu uerbi, hoc eſt, ſi patiaris uerbũ quieſcas tu: & ſabbatũ dñi a tuis operibus ferieris, ut

Verbum audire.

audias quid loquatur in te dominus deus tuus. Ideo ſignabis hoc Pauli memorabile documentũm. Si uis gratiam conſequi, id age, ut uerbum dei uel audias intente, uel recorderis diligenter, uerbum inquam, & ſolum uerbum eſt uehiculum gratiæ dei. Nam quæ tu opera congrui uocas, aut mala ſunt, aut gratiam iam ueniſſe neceſſe eſt, quæ illa operetur: ſtat fixa ſententia, ex auditu fidei accipi ſpiritum. Hoc modo acceperunt ſpiritum, quicunq; acceperunt. Tu ergo ne tibi propriam fabrices machinam conſilij, reiecto cõſilio dei. Obſerua, car

Caro.

ne conſummari dicit: hoc eſt, finiri, deſinere, deficere. Ex quo loco claret, carnẽ non modo pro ſenſualitate, ſeu concupiſcentijs carnis accipi, ſed pro omni eo, quod extra gratiam & ſpiritum Chriſti eſt. Nam certum eſt, Galatas non ideo conſummari carne, quod luxurias, libidines, aut quibuſcunq; moribus carnem ſequerentur. Sed quod opera legis & iuſtitiam, relicta fide, quærerẽt. At iuſtitia & opera legis nõ ſunt tm̃ res ſenſuales, cum huc etiam pertineat opinio & fiducia, quæ in corde ſunt. Quicquid igitur ex fide non eſt, caro eſt. Heb. ix. In ua

eijs iuſtitijs & baptiſmatibus carnis. Sic Geñ. vj. Nō ꝑmanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt. Nō ait, quia carnem habet, ſed quia caro eſt. Et Rho. vij. Nō inuenio in me, hoc eſt, in carne mea bonũ. Idem ergo ipſemet & caro ſua, quantũ eſt ex Adam. Sic iterũ: Caro & ſanguis regnũ dei nō poſſidebunt. Et Matth. xvj. Caro & ſanguis nō reuelauit tibi. Sed & .j. Corint. iij. adhuc (inquit) carnales eſtis, homines eſtis: cũ tamē de apſoꝝ nominibus certarēt. Quibus fit, ut omnis omniũ hominũ, philoſophorũ, oratorũ, etiã pontificũ doctrina & iuſtitia carnalis ſit, ubi nō fidem docent. Et ſatis abuſiue ſacros Canones dici, qui de dignitatibus & opibus ſtatuũtur, intelliges, ſi hic apoſtolũ audias. Doctrina carnalis. Canones ſacri.

Rurſum nihil tam carnale eſt, & externũ, quin ſi operatore fidei ſpiritu fiat, ſpirituale ſit. NOTA Conſummanī ergo Galatæ carne, dum affectum & opinionē accipiunt operũ legis quorumcũq;, præſertim relicta fide. Quod autē Orig. & d. Hierony. triplicē hominē ex apoſtolo colligit, Spiritualē, animalē (quē neutralē & mediũ intelligit) & carnalē: infra forte uidebimus, quid ſentiendũ ſit.

Tanta paſſi eſtis, ſine cauſa, ſi tamen ſine cauſa.

Varie hunc locum d. Hiero. enarrat, ſed breuiter unam ſententiam ſeq̄or. D. Hierony. Quod Galatæ, cum bene currerēt in fide Chriſti, multa fuerãt paſſi, præſertim a Iudæis: qui nullũ Chriſtianum non perſequebantur: ut in Actibus apoſtolorum, & multis epiſtolis Pauli patet. Quæ tamen fruſtra paſſi ſunt, ſi in legem recidentes, permanſerint extra fidem: tamē quia ſperat eos redituros, dicit: ſi tamen ſine cauſa, quaſi di. ſi redieritis, nō fruſtra paſſi fuiſtis. Arguit enim ab eorum damno, & fruſtraneo labore, ut cōmoueat eos, quia ꝑ legem non modo a iuſtitia Chriſti, ſed & ab omnibus illius meritis & præmijs ſimul exciderint.

Qui ergo tribuit uobis ſpiritum, & operatur uirtutes in uobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei.

Subaudi, tribuit & operatur. Repetit autē, & inculcat quæ iam ſupra dixerat. Examinat enim experientiã, qua fortiſſime eos ſtringit, ſimul ut addat, & ſequentia ſubiungat. Prius enim ſolum ſpiritum acceptum, nunc & operationes uirtutum opponit: hoc eſt, miracula, quæ ex legis operibus ſeſe prius operatos non fuiſſe, non potuerunt negare.

Sicut Abraham credidit deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiam.

Hoc exemplum & argumentũm ſãte Rho. iiij. tractat: ubi probat, Abraham ante circũciſionē crediddiſſe, & hanc fidem ſibi in iuſtitiam reputatam. Veriſimile eſt & apud Galatas, eundem locũ ab eo fuiſſe uocaliter explicatũ: & nũc illos cōmoneſieri, & reuocari ad priorem intelligentiam.

Cognoſcite ergo, quia qui ex fide ſunt, hi filij ſunt Abrahæ.

Cognoſcitis ex iam citata ſcriptura: non ergo qui ex ſemine, aut ex circũciſione. Rho. iiij. Et ſignaculum accepit iuſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri: ut ſit pater omniũ credentiũ per præputiũ, ut reputetur & illis ad iuſtitiam. Et .ix. In Iſaac uocabitur tibi ſemen, id eſt, nō qui filij carnis, hi filij dei ſunt ſed filij promiſſiōis æſtimantur in ſemine. Ex hoc loco uides, ꝙ intente & obſeruanter uelit ſcriptura legi. Quis enim hæc argumenta ex textu Geneſis traxiſſet, quod Abraham ante circũciſionem credidit, quod Iſaac non, niſi per repromiſſionem obtinuit: Et in hoc ſignificari, ſicut Iſaac acceptus eſt per fidem Abrahæ credentis ꝓmittenti deo, & in ſemen ei uocatus: ita nullus ſit alius, ꝙ Scriptura attente legēda,

Abrahę filius, aut ſemen, niſi ꝓmiſſus, & fide acceptus: Et tam longe ante glo
riam iudæorum fuiſſe contuſam, qua de carne gloriantur patrum? Tropus ille
(eſſe ex fide, eſſe ex operibus) credo ſatis iam notus ſit. Sunt ex fide, qui credūt
& infra. Sunt ex operibus legis, qui operātur. Eiuſdem generis ſunt, eſſe ex le
Apſtus nō ſectatur dialecticam. ge, ex circūciſione, & ſimilia apud Paulum. Sed non ſeruat apoſtolus regu
las dialecticæ conſequētię. Dicit enim, ſpiritum tributum, & uirtutes factas ex
auditu fidei. Et hoc probat, quia ſic Abrahæ fides eſt reputata ad iuſtitiam. Er
go ne fidem reputari ad iuſtitiā, eſt ſpiritum accipere? Aut ergo nihil facit, aut
Gratia donū ſignat, nō tm̄ fauorem. accipere ſpiritum, & reputari ad iuſtitiā, idem erit. Quod & uerum eſt, & ideo
refertur, ne diuina reputatio extra deum nihil eſſe putetur: ut ſunt, quibus uer
bum apoſtoli gratia, magis fauorē ꝙ donum ſignificari putatur. Nam fauente
& reputāte deo, uere accipitur ſpiritus, donum, & gratia. Alioquin ab æterno
gratia fuit, & intra deum manet, ſi tantūmodo fauorē ſignificat, eo quo in ho
minibus modo fauor eſt. Deus enim ſicut diligit re ipſa, nō uerbo tantum: ita
Vide rationē conſequētiæ. & fauet re præſente non tantū uerbo. Nec iſta ratio conſequentiæ uidetur ali
qua eſſe, quod dicit, Abraham credidit, ergo qui ex fide ſunt, filij Abrahæ ſunt
Poſſes eadem dialectica dicere: Abraham genuit ex uxore filium, aut come
dit, aut aliud fecit: ergo qui idem facit, eſt filius eius. Deniq; iudæis ſua ſenten
Fides Abrahę tia firmabitur, Abraham eſt circūciſus, ergo circumciſi erunt eius filij. Verū
apoſtolus ad Abraham reſpicit, quando Iſaac (qui ei ſolus in ſemen promitte
batur) fidei merito obtinuit. Non enim de fide cōmendatus eſt, quādo Iſmael
genuit: ſed tunc pater fidei inſtitutus eſt, & multarum gentium, quando uerū
filium ſuum & legitimum ſemen accepit. Ideo Iſaac nō tam carnis, ꝙ fidei fili
us eſt. Abrahæ caro non potuit, ſed fides Abrahæ eum genuit, tamen ex carne
ſua. Quare non tam Abrahæ, ꝙ credentis deo promittēti filius eſt. Ideo tot uer
bis agitur in Geñ. ut deſcribatur promiſſio ſeminis: & fides Abrahæ in eandē,
& appellatio ſeminis in Iſaac, ſic promiſſi & crediti: ut oſtendatur Abrahæ nō
eſſe filios, qui ex carne, ſed qui ex fide ei naſcuntur. Ideo quod breuius dixerat,
iam latius proſequitꝰ, quomodo ſint filij Abrahæ, qui ex fide ſunt, propter, ſci
licet promiſſionem, quæ ſuper Iſmael non contigit. ideo nec in ſemen ei re
putatus eſt.

Prouidens autem ſcriptura, quia ex fide iuſtificat gentes deus: prę
nunciauit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes.

Prouidens, id eſt, longe ante uidens. Scriptura, id eſt, ſpiritus in ſcriptura: Si
id, quod hic dicitur, Benedicentꝰ in te oēs gentes, acceperimus pro eo, quod
Geñ. xij. ſcribitur, laborem nobis apoſtolus præbet: non illum ſolum, quo b.
Hierony. laborat, quod apoſtoli ſenſum magis ꝙ uerba adducant: Sed illum
potius, quod eo tempore Abrahæ nōdum erat de filio promiſſum, nec de fide
cōmendatus ipſe, quod c. xv. contigit. Proinde Hiero. accipit iſtud Geñ. xxij.
ubi poſt tentationem Abrahæ dicitur: Benedicētur in ſemine tuo omnes gen
tes terræ, quia obediſti uoci meæ. Apoſtolus autē hoc loco, non in ſemine tuo
Apſts omiſit, in ſemīe tuo. ſed in te, dicit ſicut Geñ. xij. dicitur. Et ego Hiero. ſecutus, puto apoſtolū bre
uitatis ſtudio omiſiſſe, in ſemine tuo: cum ſtatim infra utrunq; poſiturus eſſet.
Abrahæ autē (inquit) dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Et ita uerum
eſt, in utroq; Abraham, & in ſemine eius promiſſionē factam. Non refert au
Filij Abrahę credētes, obediētes, & ſpirituales. tem, utrum hic dixerit. Cum igitur hæc dicta ſint ad Abraham, non qualem
cūq;, aut carnalem; ſed iam credentem, obedientem, ſpiritualē, & omnino aliū
hominem

hominem, deniq; habentẽ promiſſionẽ: Sequitur, quod ſcriptura nos uoluerit docere, nõ eſſe filios Abrahæ, niſi qui talis & huius Abrahæ filij & ſemẽ eſſent Adeo, ut etiã illi fierent filij, qui de carne eius nõ eſſent, ſed gẽtes, ut hic dicit. Quod deus iuſtificet gentes ex fide, ut ſcriptura prouiderat, & Abrahæ pronunciauerat. Ergo in Abraham benedicimur, ſed in quo Abraham? Credente utiq;. Quod ſi extra Abraham ſumus, maledicemur potius, etiam ſi in Abraham carne fuerimus. Quia de Abraham carne nihil agit ſcriptura. Sũt ergo in Abraham, qui credunt deo ſicut Abraham.

Igitur qui ex fidẽ ſunt, benedicentur cum fideli Abraham.

Obſerua epitheton Abrahæ, Fideli: cum credente Abraham benedicentur, non cũ carne generante, aut alia faciente. Nõ enim ſcriptura ei tribuit filios, aut ſemen, niſi credenti. Qui ergo ſine fide ſunt, patris ſui imaginẽ & hæreditatem non referunt, ergo nec filij quidẽ ſunt, niſi ſpurij. Sed adhuc obſtrepet argutulus quiſpiã, nec ſic ratio conſequentiæ ſtabit, Abraham credit, ergo credentes ſunt filij eius. Quia per fidem Abraham meruit quidem filium & ſemen: ſed nõ hinc ſequit̃, filios eius oportere credere. Alioquin & omnia quæ credendo meruit, neceſſe erit, ut credant, aut Abrahæ nõ erunt. At iam neceſſe erit, terram Cananeã credere. Sat ergo eſt, Abraham credidiſſe, & filios meruiſſe: ſed nõ ideo filios oportet eſſe credulos. Reſpondet̃. Primũ, quod apoſtolus Galatis, ut rudioribus ſatis eſſe credit: ſi filios Abrahæ eſſe non poſſe ſciant, niſi ſint ſimiles eidem. Profundiorẽ huius myſterij rationẽ, quam Rho. x. proſequitur, conſulto hic prętermittit. Nam uere non ſunt filij Abrahæ, niſi promiſſionis filij. Cum antẽ diuina promiſſio & prędeſtinatio fallax nõ poſſit eſſe, ſine difficultate & cõſequẽtia infallibili erit, ut omnes ſint fideles, qui promiſſi ſunt: ut ſic fides promiſſorum ſtet, nõ neceſſitate operum & fidei illorum, ſed firmitate diuinæ electionis. Hoc loco ſatis erat imitationẽ Abrahæ cõmendare, nõ promiſſiõis & prædeſtinationis ſublimitatẽ inculcare. Ideo quãuis conſequentia illa non ſtet: Abraham credit, ergo filij eius credent, niſi dum ꝓmiſſionis filios (qui non in ſua, neq; Abraham iuſtitia firmabuntur, ſed in electione dei: nec ideo credent, quia filij Abrahæ erunt: ſed ideo filij Abrahæ erũt quia credent certiſſime, ut qui a deo donabunt̃, Abrahæ non mendaciter promittente) conſyderes: tamen hæc ſtat: Abraham credidit, ergo filij eius debent credere, ſi uolunt eſſe filij. Hoc inquam, ſatis erat Galatis inſenſatis, Rhomanis ſapiẽtibus alia debebent̃. Itaq; ſunt filij Abrahæ, qui credunt: nõ alij.

Non credentes ſpurij.
Sophiſta eluditur.
Filij Abrahę promiſſiõis filij.
Nota conſequentiam.

Quicũq; enim ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Scriptũ eſt enim: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea.

Dixerat, benedictos eſſe eos, qui ex fide ſunt. Iam alio argumento, & a contrarijs aſſumpto, maledictos dicit, qui ex operibus ſunt. Vide autem mirabilẽ ſyllogiſmum apoſtoli. Adducit ex Deutro. c. xxvij. Eſſe maledictos, qui nõ faciunt ea, quę ſcripta ſunt in libro legis. Ex qua negatiua, colligit affirmatiuam hanc: Maledicti, qui operantur opera legis. Nonne hoc affirmat, quod Moſes negat? Et quo maior ſit abſurditas, ſuam affirmatiuam, ꝑ Moſi negatiuã probat. Diceret aliquis Feſtus Portius: Inſanis Paule, multæ literæ te ad inſaniam conuertunt. Quid ergo dicemus? An benedicti ſunt, qui nõ operãtur legis opera, etiam tanto apoſtolo doctore? At Moſes dicit: Maledictos, qui non

Mirabilis ſyllogiſmus apoſt.
Quæſtio.
Solutio.

Oo ij faciant

faciant. Reſtat itaq;, ut iam ſupra diximus, quod quicunq; extra fidem ſunt,
operãtur quidẽ opera legis, ſed legem nõ implent. Opera enim legis, ſimu-
lata opera ſunt. Sicut & infra ca. vj. dicit. Neq; enim qui circumciduntˀ, legem
cuſtodiunt. Et. v. Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor
eſt uniuerſæ legis faciẽdæ. Ecce nihil implet de lege tota, q circumcidit ſe: ergo
neq; ſi ullum aliud opus legis faciat. Conſequẽs eſt, ut Moſes eo uerbo omnes
homines ſub maledictionẽ coegerit: & cum dicit: Maledictus omnis &c. idem
uoluerit, ac ſi diceret: Nullus hominũ hæc faciet, quæ ſcripta ſunt: ideo omnes
Operantes oga legis, nõ implẽt legẽ. eruntˀ maledicti, egentes redemptore Chriſto. Igitur apud apoſtolũ & ipſam
ueritatem fixum eſt, quod operantes opera legis, nõ implent legem: Et facien-
tes non faciũt. Sicut audientes nõ audire, & uidentes nõ uidere Chriſtus dixit.
Videntur enim ſibi legẽ implere, & opera legis facere: ſed ſimulãt potius, dũ
ſine gratia nec cor, nec corpus mũdare poſſunt. Ideo immũdis nihil eſſe mun-
In neutralen ſes theologi ſtas. dum neceſſe eſt. Iam puto neutralenſes meos, hoc loco ſatis confoſſos, qui
opera quædã neutralia, & in genere morum bona finxerũt. Hic apoſtolus le-
gis, opera maledicit: legis inquam dei, quæ utiq; meliora fuerũt, q̃ dictaminis
naturalis. Et ipſa adhuc ſtertentes facient ſecuros. At dicunt apoſtolũ loqui
de legibus ceremonialibus, quæ iam ſunt mortifera. Contra ceremonialia,
nec ſunt, nec fuerunt unquã mala, ſed fiducia eorum, ut b. Augu. docet. De-
inde quod apoſtolus de omnibus legibus loquatur, patet: quod etiam queru-
lante Hierony. uerbis Moſi addiderit omnis, & oĩbus inquiens, quæ in libro
legis ſcripta ſunt. Fortiſſime autẽ quod ſtatim dicet, Chriſtum nos redemiſ-
NOTA ſe a maledicto legis. At gentes nunquã fuerunt ſub maledicto ceremonialis le-
gis. Ergo omnes redempti ſub maledictione legis fuerunt. Sicut enim ante
quoq; dixi, parum præſtitiſſet Chriſtus, ſi a circumciſione, ſabbatis, ueſtibus,
cibis, lotionibuſq; nos liberaſſet: & nõ multo magis a grauioribus legis pec-
catis, cõcupiſcẽtia, cupiditate, ira, impietate. Tum uere nõ fuiſſet ſaluator ani-
Fides. marum, ſed corporum: quod hæc omnia corporalia fuerunt. Vere itaq; pecca-
tum & maledictũ opus eſt cuiuſcũq; legis, ſi extra fidem, id eſt, extra puritatẽ
cordis, innocẽtiã, iuſtitiã, fiat. Illud lectoris iudicio relictũ uolo, An idẽ, uel
diuerſum ſit, quod Paulus dicit, Qui ex opibus legis ſunt. Et q̃d Moſes, Qui
Facere ea, q̃ ſcripta ſunt. non pmanſerit (ſeu ut heb. eſt) firmauerit omnia &c. ut faciat ea. Fortaſſe ali-
ud eſt, facere opera legis, & aliud facere ea, quæ ſcripta ſunt: Vt ſit facere q̃ ſcri-
Facere opera legis. pta ſunt, idem quod implere. Et facere opera legis, idẽ quod ſimulare, quibuſ-
dam externis operibus, impletionẽ. Sicut Chriſtus dicit: Quid uocatis me do-
mine, & nõ facitis quæ dico uobis. Et Rhoma. ij. Nõ auditores, ſed factores le-
gis iuſtificabuntur. Certum eſt enim, quod maledictio utriſq; manet: & ijs
qui non faciunt, ut Moſes dicit: & ijs qui ſunt ex operibus legis, ut apoſtolus
Sola fides oĩa legis facit dicit. Ideo omnino tropus eſt Pauli (ut dixi) eos q operanˀ opera legis nõ face-
re quæ ſcripta ſunt in lege: in qua nimirũ fides ſcribiˀ. Hæc ſola facit oĩa legis.

Quod autem in lege nemo iuſtificatur apud deum, manifeſtũ eſt,
quia iuſtus ex fide uiuet.

Hęc eſt ſubſumptio explicaturi uerbũ Moſi adductum, ac ſi dicat: Audis ex
Moſe, maledictum eſſe eum, qui non fecerit ea, quę ſcripta ſunt. Et ego pariter
aſſumpſi, tales eſſe qui ex operibus ſunt: utrunq; ita eſſe illud conuincit, quia
apud deum in lege non iuſtificabitur ullus. Si nõ iuſtificabitur coram deo, iam
nõ facit quæ ſcripta ſunt. Quod ſi hoc eſt, uere maledictus eſt. Ii eñ, qui faciũt

quæ

quæ ſcripta ſunt, iuſtificabũtur. At quod operatores legis non faciant, ex eo ſane probatur: Quia iuſtus ex fide uiuet. Abacuc. ij. Si hic ſcriptura uera eſt, ſicut oportet: Et opera legis ſine fide ſunt, mortua nimirum ſunt, & iniuſtus eſt, qui facit ea. Si iniuſtus, ergo non facit quæ ſcripta ſunt. Hic uelim & illud, in lege, pro, per legem, ſeu lege dici: ut ſit ſenſus, per legẽ nemo iuſtus erit apud deum, ut opera legis ſimul includat.

Lex autem non ex fide.

Hoc eſt quod dixi, ideo lege neminem iuſtificari, quĩa ſola fide iuſtificabit iuſtus. At lex & fides non ſunt idem. Nec ipſa, nec opera eius, ſunt ex fide, neq; cum fide. Proinde coram hominibus iuſti ſunt, ſed non apud deũ, ut ſequit.

Sed qui fecerit ea, homo uiuet in illis.

Hoc uerbum ex Leuit. xviij. adducit, & Rho. x. Eſt autẽ apoſtoli ſenſus, lex non uiuificat, nec iuſtificat coram deo: qui autem fecerit ea, quæ legis ſunt uiuet ut homo in illis: hoc eſt, euadet pœnam legis, acquiretq; præmium legis, ſed nõ uiuet in deo, nec ut filius Abrahæ. Quare uim uerborum expende. Homo uiuet in operibus legis, qui tamen mortuus eſt apud deum. Homo inquam non iuſtus, & in illis operibus inquam ſuis uiuet, id eſt, uitam tuebitur, ne occidatur iudicio legis, non autem uiuet iuſtus in illis, ſed in fide. Hõ uiuet in opibus legis mortuus tñ apud deum. Memento itaq; hoc loco, te ex apoſtolo didiciſſe opera legis eſſe, quibus ad hominem apparemus iuſti & legis ſeruantes: intus autem, defectu fidei, nihil minus q̃ iuſti ſumus. Ideo per legẽ, non niſi hypocrytã fieri, & ſepulchrum foris ſpecioſum, intus plenum ſpurcitia. Nam quo minus d. Hierony. Paulum intellexit, in his & ſimilibus locis, cauſa fuit, operum legis non recta cognitio: & nimia Origenis allegoriſatio. Dicit eñ hoc loco, Moſen & prophetas, ſub operibus legis & maledicto fuiſſe, quod omnino falſum eſt: fide enim iuſtificati & ſanctificati, uixerunt apud deum, etiam anteq̃ lex & opera legis præciperentur; qualia ipſe uult ceremonialia tantum. Poſtea tamen ui ueritatis, redit in uiam dicens, eos fuiſſe peccatores: iuxta illũd Eccleſi. vij. Non eſt iuſtus in terra, qui faciat bene, & non peccet. quod de lege morali utiq; intelligi oportet.

Tale & illud eſt, quod iuſtum ex fide uiuere, ſic intelligit, quod iuſto ſi acceſſerit fides, iuſtitia eius uiua erit: ita ut ſine fide, uirtutes aſſerat, ſed uitioſas.

Sed hæc & alia prudens lector ſic legat, ut meminerit ex alijs ea per d. Hierony. allata. Nõ eſt iuſtus ullus ante fidem, ſed gratis iuſtificatur, & bonum pro malo accipit. Nota lector: Apoſtolus enim uult hominem ex lege uiuere apud homines ſed iuſtum hominẽ ex fide apud deum, hoc eſt, quod iuſtitia, uita, & ſalus hominis, apud deum ſit fides, nõ iuſtitia prior fide, ſed per fidem iuſtitia & uita. Apoſtoli ſententia.

Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (quia ſcriptum eſt, Maledictus omnis, qui pendet in ligno) ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu, ut pollicitationem ſpiritus accipiamus per fidem.

Primum, cum ijs expoſtulo, qui nec ſub maledicto legis ſunt, nec Chriſto redemptore indigent. NOTA Hi ſunt, qui aliud eſſe contra legem, aliud contra intentionem legis ſtatuunt. Contra legem agens, peccat: ſed contra intentionem legis, non peccat, tantum a bono deficit. Hęc uenena quis ferat? Sed audi, quo modo probent (intentionem autem uocant, quod deus opera legis requirat in

charitatẽ fieri) Si homo (inquiunt) teneretur ad intentionẽ legis, Sequeretur,
quod exiſtens extra gratiam, aſſidue peccaret, non occidendo, non mœchan-
do, non furando &c. Reſpondeo, non peccat, non occidendo &c. ſed peccat
intus, odiendo, concupiſcẽdo, cupiendo latenter, & irritatus euidenter. Iſta
enim immundicia occulta cordis & carnis, non tollitur, niſi fide per gratiam
47. Chriſti. Non eſt ergo intentio legis, ut in gratia ſeruetur, tanquam ſit gratia
exactio quædam. Sed intendit lex, ut ſeruetur. Seruari autem non poteſt ſine
gratia, ideo cogit quærere gratiam. Itaq; omneis ſub legis maledicto ſum⁹, qui
ſine gratia fidei ſumus, ut iam ſatis eſt dictum. Cum enim ſolum ex fide iuſtus
uiuat, patet maledictio legis in incredulos, ne Chriſti redemptionem fruſtre-
mus: aut tantum ad ceremonialia referamus, a quibus & homo potuiſſet nos
48. redimere. Deniq; opera legis fieri ex nobis potuerunt. Reliquum ergo eſt, ut
ab ira, impietate, concupiſcentia, & alijs malis, in corde & carne, per Adam &
Euam plantatis, redemerit, quibus facti immundi omnes nos, iuſtitias pollu-
tas operabamur: & ita nihil implebamus de lege, quare iuſte maledictioni &
damnationi deputabamur. Sic per legem non adiutorium, ſed noſtri mali indi
cium & monitorium habemus. Sicut autem ad Corinthios dicit, Chriſtum
eſſe pro nobis factum peccatum, ut nos eſſemus iuſtitia dei in illo: ita hic male-
49. dictum, ut benedictio Abrahæ fieret in Chriſto eodẽ, in gentibus. Simili omi
no tropo: Sic mortuus eſt, ut nos eſſemus uita in illo: ſic confuſus, ut nos glo-
ria fieremus in illo: omnia pro nobis factus, ut omnia fieremus in illo. Hoc eſt
ſi credimus in eum, iam legem implemus, & liberi ſumus a maledictiõe legis.
Nã hoc, quod nos merebamur, maledici & dãnari, pro nobis ſubijt & exoluit.
50. D. Hiero. mire laborat, ne Chriſtum a deo maledictum admittat. Primum
ponderat, quod apoſtolus nõ reponat uerba legis, quæ ſic habent, Deutro. xxj
Maledictio dei ſuſpenſus. Apoſtolus autem. lxx. ſequutus dicit, Maledictus
omnis, qui pendet in ligno, omittens particulam, a deo, quam illi addiderunt.
Breuiter etiam ſi in heb. non ponatur (in ligno, & omnis) tamen præceden-
tia textus cogunt, de quolibet in ligno ſuſpenſo, Moſen intelligi: ideo nihil
apoſtolus mutauit, quod mouere poſſit. Quod autẽ omiſit (a deo) nec hoc mo
51. uet: certum fuit apoſtolo, quod a deo factum intelligeretur. D. Augu. refert
quoſdã, parum eruditos, id intelligi uoluiſſe de Iuda traditore ſuſpenſo. Sta-
pulenſis alia cogitat. Verum ſtat textus apoſtoli clarus; ideo Chriſtum eſſe ma
ledictionem factum, non quod aliquid dignum maledicto admiſerit, ſed quia
ſcripturæ ſententia generalis eſt, omnem, qui in ligno pepẽderit, eſſe a deo ma
ledictum. Ideo apoſtolus forte, quia dire ſonabat, Chriſtum maledictum uoca
52. ri: molliuit hoc ſtatim, adducta ſcripturę autoritate. Nihil ergo eſt, quod d. Hie
rony. hoc uerbum, non de Chriſto uelit intelligi, cum apoſtolus, ut genera-
lem ſententiam adducẽs, de Chriſto uoluit probare, quod dixerat. Nam cum
ipſemet Chriſtus, ex Iſaia. liij. dicat ſe cum iniquis deputandum: quid monſtri
eſt, eum maledictum, cum maledictis nominare? Si cum ſceleritatis reputatus
53. eſt: certe id quod ſcelerati uocantur, patiunturq;, uocãdus eſt. Eſt autem ho-
mo duplex, interior & exterior, ita duplex benedictio & maledictio. Bene-
dictio interior, gratia & iuſtitia in ſpirituſancto. Hoc proprie Abrahæ pro-
miſſa eſt in Chriſto. Maledictio interior, peccatum, iniquitas: ut pſal. cxviij.
Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Et Matth. xxv. Ite maledicti &c. Et
Hiere. xviij. Maledictus qui facit opus domini fraudulẽter. idem, Maledictus
qui confidit in hominem. Benedictio exterior, eſt abundantia rerum corpo
ralium

Nota, hec du ra ſunt, ſed uera.

Chriſtus pro nobis factus peccatum.

D. Hiero.

B. Augu.

Chriſtus maledictio.

Benedictio. Maledictio. Interior. Exterior.

ralium. hæc propria fuit ueteris legis. Maledictio eſt penuria: ut Malach. iij.
Et in penuria uos maledicti eſtis. Sic Chriſtus maledixit ficum, & exaruit. Sic
Heliſæus filios Bethel. Nullus itaq; ſcrupulus ſit, Chriſtum eſſe maledictū
cum omnibus ſuis ſanctis, maledictione externa, ſimul benedictum bene-
dictione interna, ut pſal. cviij. Maledicent illi, tu uero benedices. Sic nec hor-
ror eſt, Chriſtum eſſe mortuum, paſſum, crucifixum: immo beati (inquit) cum
maledixerint uobis homines. At dices, nondum probas, quod a deo maledi- Obiectio.
ctus ſit, id enim beatus Hierony. mouit. Reſpondeo, Maledictiones homi- Solutio
num, ſine dubio, deo ordinante quenquam tangūt. Sicut. ij. Regum. xvj. Do-
minus præcepit ei, ut malediceret Dauid. Et ibidem: Dimitte eum, ut maledi-
cat mihi ſecundum mandatum domini. Non præcepit deus Semei, ut maledi-
ceret. Sed quando plenus erat maledictis, ut malo illius bene uteretur, uoluit,
ut in Dauid euomeret maledicta ſua. Quod autem d. Hierony. audacter ne- Sobrie in Hiero.
gat, in ſcripturis inueniri quenquam a deo maledictum, & nunq̄ nomen dei
cum maledictione adiunctum: miror quomodo intellexerit, quod Geñ. iij.
Serpens a deo maledicit, & terra in opere Adam. Sed & Cain. c. iiij. maledicit
deus. iiij. Reg. ij. maledixit Heliſęus in nomine domini pueros Bethel. Et Aba-
cuc. iij. Maledixiſti ſceptris eius. Et Malach. ij. Maledicam benedictionibus ue-
ſtris, & benedicam maledictionibus ueſtris. Forte ſanctus uir, quia uſu lo- Excuſat Hiero.
quendi, Maledictio fere ſonat in pernitiem rerum omnium, maxime ſpiritua-
lium & æternarū, quo modo certum eſt, Cain & terram non maledictos, quia
(inquit) maledictus eris ſuper terram. Nam illud Matth. xxv. Ite maledicti, for-
ſan denunciari maledictum magis, q̄ maledici intelliget. Sed ad apoſtolum
ut benedictio Abrahæ fieret in gentibus in Chriſto, id eſt, ut impleretur bene-
dictio Abrahæ promiſſa, quod eſſet pater multarū gentium in fide. Hęc inquā
fides promiſſa eſt in benedictiōe. Vnde hic iterum breuiter & obſcure tangit,
Gentes fore filios Abrahæ, non quia imitarentur, ſed quia promiſſæ fuerunt: Gentes fore Abrahæ fili-os.
& ideo imitaturæ eſſent, quia filij eſſent futuri, deo promittēte & implente, nō
gentibus facientibus & imitantibus. Non imitatio fecit filios, ſed filiatio fecit
imitatores. Addit autem, in Chriſto, ne a linea diſcedat, quia non ſuis meri-
tis gentes, ſed nec alia uia Abrahę facti ſunt filij, q̄ per Chriſtum, id eis prome-
rentem, & ab eis per fidem ſuſceptum, ut ſequitur: ut pollicitationem ſpiritus,
id eſt, promiſſionem dandi ſpiritus ſancti, per fidem acciperemus. Spiritus
enim ſanctus, promiſſus eſt Abrahæ, dum benedictio fidei ei eſt promiſſa.
Fides etiam per ſpiritumſanctum donatur merito Chriſti, in uerbo & au-
ditu euangelij.

Fratres, ſecundum hominem dico, tamen hominis teſtamentū con-
firmatum, nemo ſpernit, aut ſuperordinat.

Apocopen facit apoſtolus, adddendum eſt enim: Ergo multo minus te-
ſtamentum dei confirmatum, nemo debet ſpernere, & ſuperordinare. dicit
ſecundum hominem: ut rudibus Galatis, humana ſimilitudine perſuadeat
diuina, ut Hieronymus ſentit. Verum, meo iudicio, nullus tam eruditus eſt,
qui non egeat huiuſmodi ſimilitudinibus in diſcendo Chriſto, immo ma-
xime neceſſarium fuit hoc ſimilitudinis exemplum, alioquin difficilius intel
ligeret, q̄ Rho. iiij. ubi idem tractat ſine exemplo huiuſmodi, & nōdum uidi,
qui digne explicaret. Statuamus ergo utrūq; ante oculos, ſimilitudinem, &
rem ipſam: & uidebimus quanto iterum argumēto, legis iuſtitiam expugnet.

Intendit autem hanc inferre concluſionẽ. Si iuſtitia poteſt haberi ex nobis per legem & opera eius, iam fruſtranea eſt promiſſio benedictiõis Abrahæ facta, quia ſine ea iuſti eſſe poſſumus per legem: aut certe, ipſa nõ ſatis eſt, ut iuſtificet, ſi legis iuſtitia ſuperaddenda eſt. Et ſic teſtamentũ & promiſſio dei, aut ſuperfluit, aut deficit: ut neceſſe ſit aliud ſuperordinari. Vtrũq; autem deteſtabiliſſimũ: ergo oppoſitũ uerum, iuſtitiam legis, neq; neceſſariã, neq; ſufficien-

Teſtamentũ ex quatuor conſtat. tem. ecce fortiſſimũ certe argumentũ. Videamus itaq;. In omni teſtamento, eſt teſtator, eſt cui fit teſtamentũ, eſt ipſum teſtamentũ, eſt res quę teſtatur, ſeu legatur: ita hic: Deus eſt teſtator, ipſe enĩ ꝓmittit & legat. Abraham & ſemen eius ſunt, q̃bus fit teſtatio, ut hæredibus dei teſtatoris. Teſtamentũ eſt ipſa promiſſio, Gen. xxj. & xvij. Res teſtata, eſt ipſa hæreditas, id eſt, gratia, & iuſtitia fidei: ſcilicet benedictio gentiũ in ſemine Abrahæ. Si ergo gratia ꝓmiſſiõis, & iuſtitia dei, ꝑ Chriſtũ exhibita (& ſic teſtamẽto dei per mortẽ ſuam cõfirmato, immo iam executo & diſtributo) nõ ſufficit, niſi & legis iuſtitiã habeas: Nõne iam teſtamentũ dei, nõ nuncupatũ modo, ſed confirmatũ & expletũ quoq;, irritum fit, & aliquid ei ſuperordinatur? quod ne hominis teſtamento quidẽ fieri debet. Si autem ſufficit gratia, & teſtamentũ dei firmũ eſt, patet iuſtitiã legis non eſſe quærendã. Idem Rho. iiij. Si qui ex lege ſunt, hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita ꝓmiſſio: quod uidelicet iuſtitia legis ſatis eſſet, nõ opus eſſet

NOTA fide & gratia Abrahę promiſſa. Vides ergo, q̃ digne tractet ſcripturas apoſtolus, ita ut impoſſibile ſit eum intelligi ab ijs q̃ de lege ceremoniali tantũ eum putant loqui. Nam eodẽ argumento cõcludit contra iuſtitiã decalogi, ſi operibus eius iuſti fieri poſſumus, fruſtra eſt fides, & benedictio Abrahæ ꝓmiſſa, in gentes diffundenda, cũ ſine fide & benedictione illa, ſimus iuſti.

Abrahæ autem dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius.

Id eſt, teſtamentũ dei ad eum diſpoſitũ, quod hic ꝓmiſſiones, infra ſtatim teſtamentũ uocat. obſerua ergo, quomodo ſimilitudinẽ per teſtamẽtũ applicet. ꝓmiſſiones (inquit) dictæ ſunt, id eſt, res legatæ teſtamentũ. Quæ autẽ res? Benedictio gentiũ in ſemine eius, id eſt gratia fidei in Chriſto, unde ſequitur.

Non dicit, in ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno, in ſemine tuo, qui eſt Chriſtus.

Quaſi pro ut Illud quaſi male ponitur, melius diceretur, ut in multis, ut in uno, quod tñ grãmatici ſenſus patet. Vide, ut ſemen Abrahæ ſignificatũ docet, Chriſtum: ne iudæi ſe eſſe iactarent, in quibus gentes benedicerentur, cũ tam multi ſint, ut certũ eſſe nunquã poſſit, in quo fieret ſatis promiſſioni, iterũq; promiſſio periclitaretur, & teſtamentũ dei corrueret. Vnum ergo ſemen oportuit, huic benedictiõi dandæ nuncupari: non modo, pro certitudine, ſed & pro unitate unius populi dei, ad ſectas ꝓhibendas. Habes ergo, teſtatorẽ, teſtamentũ, rem teſtamenti, ipſoſq;, quibus factũ eſt, Iam reſtat, ut confirmetur, & confirmatum reueletur ac diſtribuatur, hoc eſt, ut gentes eam in Chriſto benedictionẽ accipiant.

Hoc autem dico.

Id eſt, quod intendebam, nunc dico, nunc me explico, & applico.

Teſtamentũ confirmatum a deo in Chriſtum.

Id eſt, per mortem Chriſti ratum factum. Ratum autem factum in Chriſtũ, id eſt, ut in Chriſto tanq; repoſitum, gentibus diſtribuatur. Nam per Chriſtũ,

in Chriſtum

in Chriſtũ,teſtamẽtũ dei impletũ eſt,nõ eñ Chriſtus ſic mortuus eſt,ut gratia fidei diffunderet̃,qua in aliũ q̃ Chriſtũ crederet̃,ſed in illũ ipſum Chriſtum.

(Quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt)lex, non irritum facit,ad euacuandam promiſſionem.

Obſcuriſſime & innolutiſſime loquit̃ apl'us,pro æſtu ſuo. Teſtamentum (inquit)dei cõfirmatũ in Chriſtũ,nõ debet irritum fieri ꝑ legẽ & iuſtitiã eius. Fieret autẽ irritum,& euacuaret promiſſionẽ omnino,ſi eius opera ad iuſtitiã neceſſaria forent,tanq̃ ꝓmiſſionis gratia nõ eſſet ſatis,aut impotens,ad iuſtificationẽ noſtri. Quod autẽ addit,quæ poſt.cccc.xxx.annos facta eſt lex,ꝑ tapinoſin facere uidet̃ in legẽ.ac ſi dicat: Si ꝓmiſſio fuiſſet poſt legem data,poterat uideri per iuſtitiã legis merito impetrata. Nunc uero a deo ſine legis operibus gratia iuſtitia datur:ut etiã tot annis ante legẽ,multo magis ante iuſtitiã eius,fuerit ꝓmiſſa,nullis merentibus,nullis petentibus,ſed ſola dei miſericordia gratuito ꝓmittẽte. Cur ergo lex euacuabit hãc gratiæ ꝓmiſſionẽ,& nũc exhibitionẽ,cum ad utrũq; lex nihil fuerit operata? Et Rho.iij.dicit. Sine lege manifeſtata eſt iuſtitia dei,immo Rho.iiij.cõtra operata eſt lex, dum iram potius operatur,& offenſiones auget. Abſit ergo,ut iuſtitia innitatur legi,& operibus noſtris,immo innitatur fideliſſimæ promiſſioni dei, qui nõ mentit̃;etiã ſi nos per legem peiores & indigniores efficiamur.

[NOTA]

[Iuſtitia innitit̃ dei ꝓmiſſioni.]

Nam ſi ex lege hæreditas,iam non ex promiſſione.

Id eſt,ſi iuſtitia,quæ Abrahæ ꝓmiſſa eſt in benedictione,ex opibus legis,& ex nobis eſt,euacuata & ſupflua eſt ꝓmiſſio. Nõ põt idẽ ex nobis,& deo eſſe: cum ipſe uerax,nos mendaces ſimus. Probat hoc uerbo,quod iam dixit,promiſſionẽ non euacuari ꝑ legẽ. Quia(inquit)ſi ex lege,iam ꝓmiſſio euacuatur per legẽ.Sicut & Rho.iiij.Si ex lege hæredes, abolita eſt ꝓmiſſio. Tropum apoſtoli ſatis ſupra cõmendaui,quod legem,& opa legis,& iuſtitiã legis,pro eodẽ habet:quod iuſtitia eiuſmodi,nõ uolentibus nobis,ſed ſola lege exigẽte fiat. Noſtri theologi hoc uocãt ex nobis,ſeu ex uiribus noſtris,ſeu ex puris naturalibus:ideo Paulũ nequeunt capere,qui legẽ uidetur accuſare.

[Promiſſio nõ euacuat̃ per legem.]

[Noſtri theologi Paulum nõ capiunt.]

Abrahæ autem,per repromiſſionem donauit deus.

Non per legẽ reddidit,ſed per gratuitã ꝓmiſſionẽ donauit;cũ lex nondum eſſet,multo minus lege uenĩete ipleuit eãdẽ. Sic habes totũ hoc apli argumẽtũ

Nunc id uidendũ,quod legẽ poſt.cccc.xxx.annos data eſt. Supputãtur eñ anni iſti,ab exitu Abrahæ,de terra ſua,quando primo accepit promiſſionem, Gẽ.xij.uſq; ad exitum filiorũ Iſrael,hoc modo: Abraham.lxxv. anno egreſſus eſt de terra ſua. Gẽ.xij.cẽtenarius aũt genuit Iſaac(ſic habes.xxv.annos) Iſaac ſexagenarius genuit Iacob & Eſau.Gẽ.xxj. (ſigna.lx.annos) Iacob nonagenarius genuit Ioſeph(xc.annos ſigna) ut ex Gẽ.per multa cap. colligit̃, Ioſeph uixit.cx.annos,Gẽ.ultimo.Poſt hunc durauit ſeruitus Aegypti.lxv ut Io.Annius ex Philone dicit:tunc Moſes natus,cuius anno.lxxx.exierũt filij Iſrael. Igit̃ a.lxxv.anno Abrahæ ad.lxxx.annũ Moſi,ſunt.cccc.xxx.anni.

[Annorũ ab exitu Abrahæ,ad exitũ filiorũ Iſrael ſupputatio. xxv. lx. xc. cx. lxv. lxxx.]

Hæc an ita habeãt alij uiderint. Ego cũ d.Hiero. ſentio dicẽte:A multis hæc res q̃ſita,& neſcio an ſic inuẽta. Credo eñ apoſtolũ nõ ex ſupputatiõe iſta dixiſſe, ſed ex.c.xij. Exodi,ubi dicit̃ habitatio filioꝝ Iſrael,q̃ habitauerũt in Aegipto fuit.cccc.xxx.annoꝝ. Sic & Stephan⁹ Act.vij.ex Geneſi recitãs hiſtoriã,ubi.c.xv.Abrã de⁹ ꝑdicit,cccc.ãnos ſeruituꝝ ſemẽ ſuũ,ipſe miſcẽs utrũq;

locum

Deus moriturus ſubindicatur.

locum, cccc. xxx. annos nūmerat. Illud quoq; nota, quod apoſtolus promiſſiones dei, teſtamētū uocat, ſicut & alijs locis ſcripturæ uocanť, in quo ſubobſcure indicauit fore, ut deus morereť. Atq; ita in promiſſione dei, tanq; in nuncupato teſtamēto, ſimul incarnatio & paſſio dei intelligereť. Nam ut Heb. ix. Teſtamentū in mortuis confirmatur. Quare nec dei teſtamentū confirmari debuit, niſi deus moreretur, ut ibidem de Chriſto dicit. Idcirco noui teſtamēti mediator eſt, ut morte intercedente, repromiſſionem accipiant. Et hunc eſſe diem Chriſti, quem promittente deo, Abraham cognouit & gauiſus eſt.

Pactum. Teſtamentū

Quod ſimul cōcordari pōt, quod d. Hiero. in heb. pactū potius q; teſtamentū haberi dicit. Is paciſciť, qui uiuus manet, teſtatur moriturus. Ita Ieſus Chriſtus, deus immortalis fecit pactum, idem ſimul teſtamentū, quia futurus mortalis, ſicut idē deus & homo, ita idem pactum & teſtamentum.

Quæſtio

Quid igitur lex?

Quia negauit per legem iuſtitiam haberi, idq; ſatis robuſtis argumentis ſtabiliuit, iuſtiſſime ſibi obijci poſſe uidet, ad quid tum lex ualeat, cum omnis lex propter iuſtitiā, & bonos mores poni uideať? Et ſatis uides, quod de omni lege loquatur, etiam decalogi, per omnia, ut ad Rho. iiij. & v.

Solutio.

Propter tranſgreſſiones poſita eſt, donec ueniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos, in manu mediatoris. Mediator autem unius non eſt, deus autem unus eſt.

Lex poſita ē ut tranſgreſſiones abundarent.

Quis unq; expectaſſet talem reſponſionē, contrariā certe omnibus, qui de utilitate legū ſapere & dicere ſolēt: legem dicit poſitam ſeu additā & appoſitā, ut tranſgreſſiones abundarent, eodem ſenſu, quo Rho. v. dicit, lex ſubintrauit ut abundaret delictū. Verū quod di. Hiero. negatiue intelligit, ut per legē trāſgreſſiones cohiberenť, huic reſiſtit.

Argumētať cōtra d. Hieronyͤ.

Primū, quod tum potius, ꝓpter iuſtificationē poſita dici debuit: lex eīm ꝓpter obſeruationē poniť. Secūdo, quod iſte ſit tropus apoſtolo familiaris, lex eſt uirtus peccati, occaſio pcti, lex mortis, lex iræ. Sic Rho. iiij. lex iram operať: ubi enim non eſt lex, nec præuaricatio.

NOTA

Ita certe ubi nō eſt ꝑuaricatio, nec remiſſio: ubi nō eſt remiſſio, ibi nec ſalus. Proinde, ut remiſſio propter ſalutē, ita præuaricatio propter remiſſionē, ita lex ꝓpter tranſgreſſiouē. Lex ponit peccatū, peccatū remiſſionē, remiſſio ſalutē. Hoc totū, quia ſine lege, peccatū mortuū eſt, & non cognoſciť. Rho. v. & vij.

Senſus apl̄i

Peccatū erat in mundo, ſed nō imputabať uſq; ad Moſen. Eſt ergo ſenſus, lex ꝓpter tranſgreſſionē poſita eſt, ut tranſgreſſio ſit, & abundet: atq; ſic per legē, homo in ſui cognitionē perductus, quærat manū miſerentis dei, qui ſine lege, peccatū ignorans, ſibi ſanus uideť.

Pctm̄ ꝑ legē, auctū, donec chriſt⁹ finiret

Tertio, nec ſequētia cōſonant, donec ueniret ſemen. Abſurdū eſt eīm, tranſgreſſionē cohiberi, donec Chriſtus ueniat, quaſi tum ſit nō cohibenda, cū apoſtolus contrariū uoluerit, quod peccatū per legem non ſolū ſit non cohibitū, ſed auctum quoq;, donec Chriſtus ueniens, peccatū finiret, legē implendo, & gratiā dando, ut Danie. ix. Gabriel dicit. Ut finem accipiat peccatū, & adducať iuſtitia ſempiterna. ac ſi dicat: Peccatū ſumpſit initium in Adam, per legē etiā incrementū, per ſolū Chriſtū finem accipiet, qui iuſtitiā adducit, mortuo peccato, ſempiternā: ut Pſal. cx. & cxj. Iuſtitia eius manet in ſeculū ſeculi. Quarto, nec cū illo cōuenit, ergo lex aduerſus ꝓmiſſa dei: hoc nō inferreť, ſi apl̄s uellet intelligi, legē pro cohibenda trāſgreſſione poſitam, quia tum non eſſet aduerſus promiſſa, ſed pro promiſſis. Nunc

NOTA

uero,

uero,quia peccatũ auget,iramq; prouocat,apparet nõ prouocare deum ad ſol
uenda ꝓmiſſa,ſed potius irritare & impedire. Sic intelligendo,cõtextus ſibi In manu mediatoris.
pulchre cohæret:alioquin tot fingas ſententias,quot ſunt cõſtructiões,neceſ-
ſe eſt. Quinto,q̃d dicit:In manu mediatoris,quod meo iudicio dicit,quia lex
nõ ſit poſita in manu noſtra,ut nos eam inpleamus:ſed in futuri Chriſti, eam
impleturi. Quare non ut iuſtificaret,poſita eſt:ſed magis peccatores argueret
& manũ mediatoris requireret. Reſiſtendũ enim fuit humanæ ſupbiæ,ne fi- NOTA
lium dei ſuis meritis incarnatum crederet,& tantæ miſericordiæ ingratã fieret.
Nũc lege in demerita lapſi,tanto fideliorẽ & miſericordiorem deum amamus
quo indignioribus tantã charitatẽ exhibuit. Nobis eñ per legem cognitio,
ſoli autẽ Chriſto impletio & operatio. Donec ueniret ſemẽ,cui promiſſum
erat,id eſt,in quo benedictio,iuſtitia,& plenitudo legis danda erat: & tranſ-
greſſiones,quæ ꝑ legẽ erant,non iam cohibendæ,ſed extinguendæ,quod ꝑ fi
dem Chriſti efficiť. Iam quæ ſequunť,ego apud nullũ doctorẽ inuenio ex
plicata:trãſeũt Hiero. Aug. Amb.nihil niſi Chriſtũ mediatorẽ dei & hominũ
dicentes;nõ oſtendẽtes,quæ uerborũ ſit cõſequentia,aut intelligẽtia. Porro re
centiores etiam aliena hic cõminiſcunť. Quare pio lectori ſubmitto,quæ ipſe
meditari poſſum. Ordinata(inquit)per angelos,in manu mediatoris. Et b. In manu mediatoris.
Stephanus q̃q; Act.vij. Qui accepiſtis legẽ in diſpoſitione angelorũ,& nõ cu
ſtodiuiſtis.& Heb.ij. Si eñ,qui ꝑ angelos dictus eſt ſermo,factus eſt firm⁹ &c.

Apparet itaq; apoſtolũ uelle,legem eſſe literam,ideoq; non niſi uirtutẽ pec-
cati exiſtere,& ut.ij. Corin.iij.dicit:Litera occidit,ſpiritus autem uiuificat. Ma-
gnum quidem eſt,per angelos ordinatã eſſe,ſed hoc nihil ad iuſtitiã: cum an-
geli nõ poſſint,nec pro nobis eam implere,nec dare id,quo impleatur,id unũ
poſſunt,quod ordinante deo,nobis eam tradiderũt. At quoniã ordinãte deo,
tradita eſt,nimirũ ſimul datur intelligi,omnino implendã eſſe:non eñ angeli
autores,ſed miniſtri legis erant,per quos ordine ad nos ueniret. Rumpatur er Chriſtus mediator.
go ordo ille,& iam non ſit inter deum & hominẽ mediator angelus,ſed ipſe
qui ꝑ angelos ordinat,& nos longe ſibi habet,ipſe inquã ueniat,& legẽ nos
doceat,cuius uerba erunt ſpiritus & uitæ uerba. Nihil eñ proficit,quod nun-
cios quoſcũq; mittit,niſi ipſemet uenerit. Sit ordinata per angelos,ſed non in
manu angelorũ,immo mediatoris alicuius,qui reos per legẽ abſoluat & iuſti-
ficet. Nam hoc intelligo,In manu mediatoris,ut ipſe legem per angelos ordi-
natam,in poteſtate habeat ſolus,non ſubiectus legi,ut cui ipſe nihil debeat,&
quem uolet,ab eadẽ liberet. Nos uero ipſa lex in manu habet,& ſubiectos per
peccatum. Quibus omnibus id uult,impoſſibile eſſe,nos per nos ſaluos fieri,
facile autem eſſe per manum alterius,ſcilicet mediatoris. Quod ſiquis putet ſic
intelligendũ,ordinata per angelos in manu,id eſt,poteſtate,& imperio medi-
atoris,non reſiſto,niſi quis putet ſimpliciter,per mediatorem intelligi oporte
re Moſen,q ſit mediator ueteris,ſicut ad Heb. Chriſtũ melioris,& noui teſta-
menti mediatorem appellat. Iam illud:Mediator autẽ unius non eſt,ex no Mediator autẽ unius non eſt.
mine mediatoris concludit,nos adeo eſſe peccatores,ut legis opera ſatis eſſe
nequeant. Si(inquit)lege iuſti eſtis,iam mediatore nõ egetis:ſed neq; deus,cũ
ſit ipſe unus,ſecũ optime cõueniens:Inter duos ergo quæritur mediator,inter
deũ & hominẽ.ac ſi dicat:Impijſſima ſit ingratitudo,ſi mediatorem reijcitis,&
deo qui unus eſt,remittitis.reijcitis aũt,ſi iuſtificari poteſtis ex lege,ita fiet,ut
nec uobis mediator eſſe poſſit,ut qui nolitis,nec deo,ut qui non egeat. Proin
de,iam lex in manu ueſtra quoq; erit,& non ſic ordinata ꝑ angelos,ut per
mediatorem

mediatorem impleatur, ſed prorſus impleta per uoſipſos. Si quid profundius latet, alij quærant: ego mea uela colligo.

Lex ergo aduerſus promiſſa dei? Abſit.

Sic enim ſoluta una quæſtione, aliam ſibi ſuſcitauit. Si enim lex tranſgreſſiones auget, iam irritare promittentis bonitatem uidetur. Hoc uerum eſſet, ſi pro-
Vide quæſo. miſſio benedictionis inniteretur legi, aut iuſtitijs noſtris in lege. Nunc uero ſoli ueritati promittentis nititur: ideo lex nõ aduerſus promiſſa dei, immo pro promiſſis dei. Quomodo? Quia dum peccata oſtendit, & conuincit non poſſe per eam quenquã iuſtificari: quin & augeri peccatũ per eam cõtingit: iam eo magis promiſſionis impletionẽ quæri, inuocari, expectari cogit, ut multo magis neceſſariam, ꝙ dum lex non eſſet: tantum ergo abeſt, ut cõtra promiſſa ſit, ut eadem uehementer commendet, & optatiſſima reddat ijs, quos ſuorum peccatorum cognitione humiliauit.

Si eñ data eſſet lex, quæ poſſet uiuificare, uere ex lege iuſtitia eſſet

Quid eſt legẽ pctũ augere Id eſt, non eſt aduerſus promiſſa, quia data eſt, ut occidat, & peccatum augeat: hoc eſt, ut per legem homo agnoſcat, ꝙ uehementer promiſſionis gratia indigeat, dum per legem bonam, iuſtam, ſanctam, non niſi peior efficitur: ut ſic non in lege nixus, fiducia operum legis ſecurus fiat, ſed longe aliud, & melius a lege quærat, id eſt, promiſſionem. Si enim lex uiuificare potuiſſet, iuſti eſſemus: at nunc occidit potius, & peccatores amplius facit: atq; hoc ipſo, pro promiſſis facit, dum ea fortius optari cogit, & oẽm iuſtitiã operũ funditus deſtruit. Si eñ non deſtrueret, promiſſionis gratia non quæreref, ingrate ſuſciperef,
NOTA immo repudiaretur: ſicut fit in ijs, qui legem nõ recte intelligunt. Nõ deſtrueret autẽ, niſi nõ ſolum non iuſtificaret, aut uiuificaret, ſed occaſio quoq; fieret plurium peccatorũ, & magis occideret. Nam ꝓhibita cõcupiſcentia ſempꝑ irritatur, & maior fit. Idcirco & ſi aduerſus promiſſa uideatur lex eſſe, dum auget peccatũ, apud eos, qui peccatum per legem nõ agnoſcant: Hoc tamen legis uitio nõ fit, quia ne lex quidem eſt, ubi nõ recte intelligif: tunc autẽ recte intelligif, quando peccatũ per eam cognoſcif. Vbi autẽ intelligitur, & peccatum agnoſcif, ibi certe, pro ꝓmiſſis facit, quia & gratiã ꝓmiſſionis ſuſpirari facit: ſimul oſtendens, ꝙ nullo merito, ſibi gratia debeaf, ut fiet, & firmetur, per legis intellectum, puriſſima promittentis dignatio, & ſynceriſſima exhibitæ dignationis gratitudo.

Sed cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Ieſu Chriſti, daretur credentibus.

89. **Lex eſt cauſa trãſgreſſiõis poſita.** Hoc uerbo ad utrũq; reſpõdet ſimul, quod lex ſit cauſa tranſgreſſiõis augendæ poſita, nõ tamẽ ꝑ tranſgreſſiões auctas aduerſus ꝓmiſſa dei. Omnes (inquit) ſub peccatũ concluſit deus, per ſcripturã: hoc eſt, per legẽ & literã, oſtẽdit id, quod eramus peccatores, & impotẽtes ad iuſtitiam ſeu legis impletionẽ: ut ſic peccato ꝑ legẽ manifeſtato, infirmitateq; ad implendã cõuicta, cogeret humiliatos, de ſeipſis deſperatos, tremẽtes ad gratuitã miſericordiã dei in Chriſto propoſitã, currere. Et ſic daretur (ut hic dicit) daref, inquã, nõ ꝑſolueref. Daretur autẽ indignis, & per legẽ lõge cõtraria meritis, ꝓmiſſio Abrahæ facta: hoc eſt, gratia benedictioq; iuſtificatiõis, ex fide Chriſti omĩbus, qui crederẽt in eũ.
Idem Rho. iij. Concluſit deus omnes ſub peccato, ut omniũ miſereaf, & obſtruatur omne os, & ſubditus fiat mundus deo, quia ex operibus legis nõ iuſti-

ficatur

ficatur omnis caro coram illo. Quomodo concluſit? per ſcripturas, per legem,
per literam: Hoc eſt, quod ſupra fidenter de operibus legis expoſuit, quod Mo
ſes ſcripſerat: Maledictus omnis, qui nõ permanet in omnibus: Hoc eſt, quod
Rho. iij. cauſari ſe dicit cum fiducia, Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe.
Et illud pſal. xiij. conſtanter ſuper omnes pronunciare: Non eſt iuſtus, non eſt **NOTA.**
intelligens, omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: Hoc eſt, quod & iu
dæos de ſpecie operum fidentes, ipſe nihil æſtimata ſpecie, audet Rho. ij. reos
diffinire. Eadem (inquit) facis, quæ iudicas. Qui doces non furandum, furaris,
ſcilicet cupiditate &c. Adeo certus erat, ſicut & reuera certum eſt, omnia quæ **Extra gratiã**
extra gratiam fiunt, peccata eſſe & meras ſimulationes. Ita & b. Auguſti. illud **facta pctã.**
Prouer. ulti. tractans, de ſpiritu & litera. ix. Lex & clemẽtia in lingua eius præ
clariſſime dicit. Propterea de ſapientia ſcriptum eſt, quod gẽrat legem & clemẽ
tiam in lingua: legem, ut reos faciat ſuperbos: clementiam, ut iuſtificet humili
atos. Stat ergo ſententia, Omnis homo mendax. Stat ſententia, Non iuſtifi- **Sententia.**
cabitur in conſpectu tuo omnis uiuens, ut ſtet ſimul, gloria dei, laus gratiæ, &
magnificentia miſericordiæ ſuæ. Nobis (inquit Dañ. ij.) confuſio, deo noſtro
iuſticia &c. Vides ergo, quid ſit per fidem Chriſti iuſtificari, nempe per legẽ **Per fidẽ chri-**
cognita iniquitate & infirmitate tua deſperare de te, de uiribus tuis, de ſcientia **ſti iuſtificari.**
de lege, de operibus, prorſus de omnibus, & cum tremore, ac fiducia in humili
tate implorare ſolius Chriſti dexteram, ſeu manum mediatoris, fortiter credẽs,
quod gratiam conſequaris, ſicut Rhom. x. ex Iohele dicit: Omnis qui inuoca-
uerit nomen domini, ſaluus erit. Simulq; uides, totum genus humanũ, quan
talibet ſapientia, aut iuſtitia coram hominibus fulgeat, nihil eſſe, niſi maſſam
perditionis & maledictionis. Quod & ex uerbo promiſſionis licet cognoſcere:
in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Quid eſt omnes gentes benedicen
das eſſe, niſi omnes gentes maledictas eſſe? Ita iuſtificandas, ſaluandas eſſe, &
quicquid nomine benedictionis ſignificatur, eſt eas peccatrices perditas eſſe,
& quicquid maledictionis nomine ſignificatur. Eſt itaq; lex poſita, ut peccatũ
augeſcat. At non ſolum peccati augmentum quæſitum eſt, ſed ut homo ſuper-
bus, idipſum cognoſceret, & terreretur per legem, coactuſq; in ſui deſperatio-
nem, miſericordiam ſitiret. Sicut ille pſal. xlj. Quẽadmodum deſyderat ceruus
ad fontes aquarum, ita deſyderat anima mea ad te deus. Itẽ fuerunt mihi lachry
mæ meæ, dum dicitur mihi cotidie, ubi eſt deus tuus. Hinc omnis clamor, ge-
mitus, deſyderium patrum & prophetarum, & anxia Chriſti expectatio, & de
legis onere grauiſſima quæſtio. Lex ergo bona, iuſta, ſancta, ſed non iuſtificat:
oſtẽdit mihi quis ego ſim, dum per eam irritor, & magis odi iuſtitiam q̃ prius,
magis diligo concupiſcentiam, q̃ prius, ſolo terrore minantis legis, coercitus
ab opere malo, nunq̃ autẽ a concupiſcentia mala. Et ut rem ſimilitudine ti- **Similitudo.**
bi tradam: Aqua bona eſt, ſed ſuperfuſa calci, incendit eam, nunquid uitium
aquæ eſt, quod calx caleſcit? immo calx quæ frigere putabatur, per aquam con
uicta eſt, quid intus haberet: Ita lex concupiſcentias & odia irritat & oſtendit,
non autem ſanat. Si autem oleum calci ſuperfuderis, non caleſcit, ſed extingui
tur ardor eius occultus. Ita gratia diffuſa in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctũ
extinguit odium & concupiſcentiam. Verboſiſſime hæc dixi, quod noſtro
ſeculo, non ſatis queat iſta res inculcari, adeo rurſum inualuit tyrannis iuſtiti-
arum legalium. Verum tu obſerua, ſi lex ſanctiſſima dei non potuit nos iuſtifi
care, ſed magis peccatores fecit: Quid facient maria iſta noſtrarum legum, tra-
ditionum, ceremoniarum in eccleſia? præſertim quando ea opinione ſeruetur,

qua exiſtimant ſeſe iuſtificari in illis, nec ſcire pmittant, quid Chriſtus, aut cur in eum credendum ſit. Non enim utuntur eis legibus, ut peccatum per eas cognoſcerent, neq; ut fidem Chriſti gratuita charitate exercerēt; ſed ſeruatis eis, iuſtos ſeſe confidunt, nec aliquo alio amplius indigere ſe credunt. Aut ſi gratiam Chriſti implorant, ad hoc implorant, ut opera eiuſmodi facere poſſint, nō ut liberi fiant, ab interna carnis corruptione & immunditia. Itaq;, ut ſæpe dixi per imprudentes & tot infelices leges, neceſſe eſt, eccleſiam funditus perire, niſi deus nobis remedium prouiderit.

Nota quæſo cōmunē, ſed pniicioſum errorem.

Prius autem quam ueniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem quæ reuelanda erat.

Lex carcer.

Omnibus (inquit) qui ſub lege ſunt, anteq̃ fide iuſtificentur, lex ipſa uelut quidā carcer eſt, in qua concludantur & ſeruentur. Quia ui & terrore legis arcentur a libertate peccandi, inuita & reluctante concupiſcentia. furit enim cōcupiſcentia, & odit legem, carcerem ſuum, ſed cogitur tamen ab operibus abſtinere peccati. Hanc autem miſeriā qui intellexerint, utiq; humiliati gratiam ſuſpirant, nec poſſunt de legis iuſtitia confidere, quando ſentiūt ſe inuitos ad legem, & pronos ad peccatū per legem fieri. mallent enim legem non eſſe, ut impune liceret concupiſcentias explere. At hoc malle, eſt legem odiſſe: legem odiſſe, eſt ueritatem, iuſtitiam, ſanctitatē odiſſe: hoc iam non ſolum eſt peccatum, uerum & amor peccati: non ſolum non eſſe iuſtum, ſed odiſſe etiam iuſtitiam, quod eſt uere peccatum per legem augeri. Vnde b. Auguſti. hoc loco, q̃ per legem præuaricatores legis ipſius inuenti ſunt, nō ad perniciem, ſed ad utilitatem ualuit eis, qui crediderunt: quia per cognitionem maioris ægritudinis & deſyderari medicum uehementius fecit, & diligi ardentius. Cui enim plurimum dimittitur, plurimum diligit, & hoc Rho. v. Vbi abundauit peccatū, ſuperabundauit & gratia. Non ergo lex ſolum poſita eſt, ut peccatum reuelaret & augeret, alioqui melius dilata fuiſſet ad extremum iudicium, ne duplici contritione contereremur, ſed ut per peccatum reuelatū humiliaret, & ad Chriſtum urgeret. Illud, Priuſq̃ ueniret fides, non tantum de fide, quæ poſt Chriſtum reuelata eſt, ſed de omni fide omniū iuſtorum intelligitur. Nam & patribus olim eadem fides uenit, quia & lex dei eis primo reuelata, coegit eos gratiam dei quærere. Licet tum non ita per orbem prędicaretur, prædicabatur tamē priuatim per familias patrum. Item uide, ne ſic contextum ordines; Concluſi in eam fidem, quaſi in fide, uelut in carcere cōcluſos intelligi uelit, cum hoc de lege affirmet: ſed eramus concluſi carcere legis, & hoc in fidem, id eſt, ad fidem futuram ſeu in hoc, ut fide futura liberaremur, quando lex carcere ſuo id fecit, ut per fidem optaremus liberari. Sicut ſupra, teſtamentum dei confirmatum in Chriſtum, id eſt, ut in futuro Chriſto cōfirmaretur; & mox pædagogus noſter in Chriſtum, id eſt, ad Chriſtum fuit.

In dei gratia fidendum.

Fruct⁹ legis.

Lex ad Chriſtū cogat.

Ordo contextus.

Itaq; lex pædagogus noſter fuit in Chriſtum, ut ex fide iuſtificemur. At ubi uenit fides, iā non ſumus ſub pædagogo.

Pulchra ſimilitudo a pædagogo ſupta.

Pædagogus ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς παῖδας.

Pulchra certe ſimilitudo, Pædagogus a puero & ago nomen habet, quod pueros agat & exerceat Sicut (inquit) paruulis pædagogus aſſignatur, qui laſciuientē refrenet ætatē; ita lex nobis data eſt, quæ cohiberet peccata. At ſicut pueri ſolo timore diſciplinæ coercentur, plærunq; & odiunt pædagogum, & liberi eſſe malunt; omniaq; faciunt uel coacti, uel blanditijs illecti; nunq̃ aūt amo

te rei

te reiipſius, nec libertate uoluntatis, ita qui ſub lege ſunt, timore minātis legis coercentur ab operibus peccati, odiunt legem, maluntq; & ipſi liberas cupiditates habere. Faciunt autem oīa coacti terrore pœnæ, aut amore temporalis promiſſionis illecti, nunq; autem gratuita, liberaq; uoluntate. Deinde, ubi pueri ad hæreditatem peruenerunt, intelligentes, ꝙ utilis fuerit pædagogus, iam incipiūt diligere quoq; & laudare officium pædagogi, damnareq; ſeipſos, quod non libentes & uolentes obtemperarint. Nunc uero ſine pædagogo, ſua ſponte faciunt hilariter, quæ ſub pædagogo nolentes faciebant & inuiti. NOTA.

Ita nos, fide acquiſita, quæ uera eſt hæreditas noſtra, Abrahæ & ſemini eius promiſſa, intelligentes, ꝙ ſancta, ſalubriſq; ſit lex, ꝙ fœda uero cupiditas, iam legem diligimus, laudamus, & mire probamus, rurſum cupiditates noſtras eo magis dam namus & uituperamus, quo magis lex ipſa placet. Et nūc hilariter & libenter facimus, quod ignorātibus tunc nobis, ſalubris lex, ui & terrore extorquebat foris, & tamē intus extorquere nequiuit. Hoc eſt, quod dicit, iam non eſſe nos ſub pædagogo, poſtquā fides uenit; ſed pædagogus amicus factus eſt, & a nobis honoratur magis, ꝙ timetur. Iterum (ut dixi) caue, ne ſic contextum legas, lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, quaſi in Chriſto iam uiuentibus, lex pædagogus noſter ſit, ut noſtra trāslatio habet, & ſapere uidetur: hoc enim apoſtoli ſenſum penitus ſubuertit, ſed ſicut pueri ſunt ſub pædagogo ad hæreditatem; id eſt, quo erudiantur, ut ad hæreditatem pertingant; ita lex eſt noſter pædagogus, ad Chriſtum: id eſt, ut per legem acti & exerciti, ad Chriſtū ad fidem, ad hæreditatem quærendā & ſuſpirādam paremur. lex enim (ut dixi) ad gratiam præparat, dum peccatum reuelat & auget, humilians ſuperbos, ad auxilium Chriſti deſyderandum. Et hunc ſenſum apoſtolus iuuat particula ſequēte. Ad Chriſtum inquā, ut fide ſcilicet iuſtificemur, qui per legem peccatores fiebamus. Ad Chriſtū. Sic pſal. lxviij. Quoniā ſuauis eſt miſericordia tua domine. Quare? quia amara eſt lex tua domine. Non ergo puer ſub pedagogo manebit ſed ad hæreditatem dulcius accipiendam erudietur, Ita & lex gratiam dei dulciorem reddit, & cōmendat. Lex gratiam dei dulciorē reddit. Egregie itaq; finem legis declarat, non eſſe ſcilicet noſtram iuſtitiam & impletionem, ſed ſuſpirium ad Chriſtum, ut per fidem eius quæratur impleri. In iuſtitiarios. At noſtri Iuſtitiarij legum ſuarū finem habent, ipſas leges & opera earum, nec eas ad Chriſtum ordinant, ſed in opera ſolum, ut in æternū pereant cū iudæis, quos imitātur, nec legē, nec opera eius intelligētes.

Omnes enim filij dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Quia fides eſt ipſa benedictio, ipſa hæreditas Abrahæ, in ſemine ſuo Chriſto promiſſa, ideo qui fidem in Chriſtum habet, hæreditatem dei habet. Si hæreditatē habet, iam non ſub pædagogo, ſed liber, & dominus, & hæres. At nullis datur hæreditas, niſi filijs, ſequitur, quod credens in Chriſtum, ſit filius dei, ut Iohan. j. Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, ijs qui credunt in noīe eius.

Quicūq; enim in Chriſto Ieſu baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Declarat eſſe eos filios dei per fidē Chriſti. Baptiſmus (inquit) facit, ut Chriſtum induatis. Chriſtum induere. Chriſtum autē induere, eſt iuſtitiam, ueritatem, omnemq; gratiam, totiusq; legis plenitudinem induere. Quare per Chriſtum habetis benedictionem, & hæreditatem Abrahæ. Si autem Chriſtum induiſtis, Chriſtus autem filius dei, & uos eodem indumento filij dei eſtis. Eſt autē hic tropus apoſtolicus, quo & Rho. xiij. uſus dicit: Sed induimini dominum Ieſum Chriſtū. Tropus apoſtolicus. Ephe. iiij. Induite nouum hominem, qui ſecūdū deum creatus eſt, in iuſtitia &

& ſanctitate ueritatis. Veritatis (inquit) quia ſola lex ſanctitatem & iuſtitiam ſimulationis induit.

Non eſt Iudæus, non eſt Græcus, non eſt ſeruus neq; liber, nõ eſt maſculus neq; fœmina.

Sectarũ origo.

Chriſtian⁹ ē ſine noĩe, ſpecie, differẽtia perſona.

Attalus.

Non (inquit) ideo iuſtus es, quia Iudæus es, & legis obſeruator: ſed quia in Chriſtum credẽs, Chriſtum induiſti. Quid ergo ad Iudaiſmum trahimini per pſeudapoſtolos? In Chriſto ſicut perſona iudaicæ obſeruantiæ non eſt, ita nec ulla alia. Humanarum & legalium iuſtitiarũ eſt, per ſectas diuidi, & penes opera diſcerni: aliud illis, aliud iſtis profitentibus, agentibus, ſectantibus. In Chriſto omnia omnibus cõmunia, omnia unum, & unum omnia. Sic infra. v. In Chriſto Ieſu neq; circumciſio aliquid ualet, neq; præputium, ſed fides & noua creatura. Idcirco Chriſtianus ſiue fidelis, eſt homo ſine nomine, ſine ſpecie ſine differentia, ſine perſona. Pſal. cxxxij. Ecce ꝙ bonum & ꝙ iucundum habitare fratres in unum. Vbi unitas, ibi nec ſpecies, nec differentia, ſed neq; nomen. Sic inclytus martyr Attalus, requiſitus de nomine dei, optime reſpõdit Qui plures ſunt, diſcernuntur nominibus: qui unus eſt, non indiget nomine.

Iuſti ſine nomine.

In metientes ſanctimoniã ꝓfeſſiõibus.

Et hac ratione uocatur eccleſia in ſcripturis, abſcõdita & occulta: & mire obſeruatur, ut quoties deſcribuntur iuſti, ſine ullius ſectæ, aut perſonæ uocabulo deſcribantur, ut Pſal. j. Quoniam nouit dominus uiam iuſtorum. non ait, iudæorum, uirorum, ſenũ, puerorum. Et. xiiij. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Reſpondet, qui ingreditur ſine macula. non ait, iudęus, huius aut huius profeſſionis. Et Pſal. cix. In conſilio iuſtorum & congregatione, nõ ait, ſacerdotum, monachorum, epiſcoporum. Eodem iudicio dicendum de alia quæcunq; perſona. Quia deus perſonam non reſpicit. Non eſt ergo diues nec pauper, nec formoſus nec deformis, nec ciuis nec ruſticus, nec Benedictinẽſis nec Cartuſienſis, nec Minoritanus nec Auguſtinenſis. Omnia hæc talia ſunt, ut Chriſtianum nõ faciant, ſi aſſint: nec infidelem, ſi deſint. Et prorſus in hoc cœpta & facta, ut Chriſtianum exerceant & meliorem faciant. Vnde hoc loco b. Augu. Iſta differentia iudæorum & gentium, uel conditionis, uel ſexus manet propter corpus in hac uita mortali: ablata eſt autẽ ꝑ unitatẽ fidei in ſpiritu. Quia de illa non tãtum apoſtoli, ſed & ipſe dominus ſaluberrimas tradiderũt doctrinas. Chriſtus enim mandat dare cæſari, quæ ſunt cæſaris: Apoſtoli, ſeruos obedire dominis ſuis, uxores ſubijci uiris ſuis, omnes uero magiſtratibus parere, cui tributum, tributum: cui honorem, honorem. At hæc omnia ſunt perſonalia. Hoc ſolum queritur, ut ijs perſonis non contra unitatem fidei, ſed pro unitate fidei ſeruiamus: ut non ſit fortior diſſimilitudo externæ conditiõis ꝙ ſimilitudo internæ fidei: ſicut proh dolor nunc inter titulos profeſſionũ, dignitatum, religionum, eccleſiarum, artium, gentium, regionum, familiarum, amicitiarum, fœderũ, uidemus pugnas & lites infinitæ diuerſitatis: ut uel hoc argumẽto probatum ſit, fidem in eccleſia prope extinctam eſſe, & ſolas laruas & (ut Iſa. de Babylone dicit) piloſos, ululas, ſyrenas in ea bacchari.

Sectę inſeruiant fidei unitati.

Omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu.

Id eſt, in fide Chriſti unũ eſtis, & ſi ꝓ corpis & huius uitæ neceſſitate neceſſe ſit in diuerſas ꝑſonas diuidi, ſicut multa mẽbra, tñ unũ corpus ſub uno capite.

Si autem uos Chriſti, ergo ſemen Abrahæ eſtis, ſecundum promiſſionem hæredes.

Quia

Quia dixit, induiſſe nos Chriſtum, & unũ in Chriſto factos: idẽ ergo quod de Chriſto dictum eſt, etiã de nobis propter Chriſtũ dictum intelligetur. Non enim poteſt Chriſtus ſeparari a nobis, nec nos ab illo, cũ unum ſimus cum illo & in illo, ſicut mẽbra unũ in capite, & cũ capite uno. Vt ergo de alio ꝙ Chriſto promiſſio dei intelligi non poteſt, Ita cũ aliud ꝙ Chriſtus nõ ſimus, de nobis quoq; intelligatur oportet. Vere ergo Abrahæ ſemẽ ſumus, & hæredes, nõ ſecundũ carnem, ſed ſecundũ promiſſionem; quia illi ſumus, de quibus in promiſſione fit mentio, de gentibus inquã, in ſemine Abrahæ benedicendis. Sic Rho.x. filij ꝓmiſſionis æſtimãtur in ſemine. Nõ qui filij carnis, hi filij dei &c.

NOTA.

CAPITVLVM QVARTVM.

DIco autem, quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo, cum ſit dominus omnium: ſed ſub tutoribus & actoribus eſt, uſq; ad præfinitum tempus a patre.

Adhuc alio ariete pulſat iuſtitiam & opera legis, ſumpta iam tertia ex hominibus ſimilitudine, propinqua priori, de pædagogo ſimilitudini, ut de eodem paruulo, ſed & illa de teſtamento ad paruulum, aut ad hæredẽ ſaltem pertinet. adeo locuples eſt apoſtolus in declarãda promiſſione dei. Primum, hæres paruulus non differt a ſeruis, æque poteſtatem nõ habens in bonis paternis, ac ſeruus. Secundo, eſt tamẽ dominus omnium, in ſpe & nũcupatione patris. Tertio, ſub tutoribus & procuratoribus eſt, uſq; ad præfinitum tempus a patre. Siue hic apoſtolus leges Rhomanas ſequitur, ſiue alias, nihil refert. Nam, ut Hieronymus dicit legitimum tempus hæredis, legibus Rhomanis uigintiquinq; annorũ terminatur. Nos quantũ ſat eſt, exemplo utemur.

Exẽplis quantũ ſatis utendum.

Ita & nos cũ eſſemus paruuli, ſub elemẽtis mũdi eramus ſeruiẽtes.

Reddit ſingula ſingulis. Paruulus hæres nos ſumus, Tutores ſunt elementa mundi. Nihil differimus a ſeruis, quia eramus ſeruientes. Et tamen domini fuimus omnium, prædeſtinante ſcilicet patre coeleſti. De hæredibus & hæreditate abunde ſatis eſt dictum. Eſſe uidelicet hæredes ſemen Abrahæ; id eſt, Chriſtum & Chriſtianos. Hæreditatẽ autẽ gratiam & benedictionem fidei Chriſtianæ in gentibus. De ſeruitute autẽ hæredum, alijs uerbis ſuperius dictum eſt. Serui eñ ſunt, qui non pro hæreditate patrisfamilias, ſed pro mercede ſeruiunt, aut etiã timore poenæ coacti opera faciunt; ideo ut Chriſtus ait, Seruus nõ manet in domo in æternum, filius autẽ manet in domo in æternũ. Quod pulchre figuratum eſt Geñ. xxj. quãdo filius ancillæ Iſmael eiectus eſt, datis ei uictualibus. Et. c. xxv. Dedit Abraham cuncta quæ poſſederat Iſaac, filijs autem concubinarum largitus eſt munera, & ſeparauit eos a filio ſuo Iſaac, Ita & nos, quãdo citra gratiam in lege ſumus, opera legis facimus ſeruiliter; hoc eſt, aut timore poenarum coacti, aut temporali mercede allecti. Quibus tamẽ omnibus ita erudimur, ut ad hæreditatem, id eſt, fidem & gratiã ſuſpiremus, qua de ſeruitute hac erepti, libertate ſpiritus legem impleamus; nõ iam timẽtes poenã, aut cupientes mercedem, id eſt, nõ amplius ſeruientes. Interim ſumus domini omnium, prædeſtinante & præparante deo nobis hanc hæreditatẽ, & nos per ſeruilem timorẽ poenæ, & amorẽ rerum, quæ ſunt in lege erudiente, ut illam appetamus, Nequaq; autẽ in ſeruitute cũ iudæis & hypocritis perſtemus; quod fa

Hæredes.

Hæreditas.

Serui.

ciemus, ſi per timorē pœnæ & amorē mercedis ſentiamus nō legis amorē, ſed odiū potius in nobis augeri: quia (ut dixi) mallemus legē non eſſe. Sic omnino lex cogit ad hæreditatē, ꝑ quā dñi efficiamur omniū, i. poſſeſſores benedictionis in Chriſto per fidē.

Lex cogit ad hæreditatem

De elementis mūdi, tutoribus & procuratoribus, uarie cogitatū eſt. Breuiter, Elemēta hic nō philoſophice, ꝓ igne, aere, aqua, terra accipiuntur; ſed ꝓprio apoſtoli tropo & grāmatice, ꝓ ipſis literis legis, quibus lex cōſtat. Sicut & .ij. Co. iij. & alias literā uocat; ut ſint elemēta pluraliter, quod ſcriptura, uel lex ſcripta, nec alia opus eſt ꝓbatione, q̃ ipſius apoſtoli autoritate, qui dicit; Sub elemētis mūdi eramus. & mox ſequitur: ut eos, qui ſub lege erant, redimeret. ut oſtendat idē ſe intelligere, ꝑ legē & elementa. Alioquin & redempti in tēpore plenitudinis, ſub naturalibus elemētis ſunt. Et infra: Quō cōuertimini iterū ad infirma & egena elemēta huius mūdi, quibus denuo ſeruire uultis? Et ſeipſum exponens ſequit̄: dies obſeruatis & annos &c. Ergo dies & annos obſeruare, hoc eſt, ad elementa, id eſt ad literā legis cōuerti.

Elementa literæ.

Diſſentit a quibuſdā.

Sed & ratio nō ſinit per elemēta intelligi idola aut naturalia elementa, ut aliqui putarunt; tum q̄ nuſq̄ legitur iudæos unq̄ elemēta coluiſſe, tum q̄ potius debuerat dicere, ſub poteſtate idolorum aut tenebrarū eramus; ut ad Ro. & ad alias facit: tum q̄ generaliſſime loquitur, quod oēs quotquot ſunt hominū, ſub elementis ſeruierint, citra fidem Chriſti; quod niſi de lege intelligatur, nullo modo intelligitur. Lex enim concluſit omnia ſub peccatū, ut ſupra dixit Præſertim, cū hic aliud non faciat, q̄ quod legem & gratiā inuicem comparat, ut hanc eleuet, illam deprimat. Maxime uero, quod hic locutionis tropus apoſtolo familiaris eſt, ut Col. ij. Videte ne quis uos decipiat, per inanem philoſophiam, ſecundū traditionē hominū, ſecundū elementa mundi, & non ſecundū Chriſtum.

Nota diligēter.

Neq; enim d. Hiero. credendū eſt, aliena recitanti, & elementa illo loco non eadē eſſe, quæ hac epiſtola ponuntur: nā ſunt utiq; eadem. Elemēta enim uocat ſcripta & doctrinas mundi, id eſt, hominum, uel potius de rebus mundi ſtatutas. Ibidē paulo infra, Si ergo mortui eſtis cū Chriſto ab elemētis mūdi, quid adhuc tanq̄ uiuentes, mūdo decernitis? Hanc eſſe ſentētiā apoſtoli, ſequentia mox probant, ubi de ſuperſtitionibus iudaicis docet, ſicut & hic facit. Sed & Hebr. v. eodem modo utitur. Indigetis (inqnit) ut doceamini quæ ſint elementa exordij ſermonū dei.

Tapinoſis extenuatio.

Appellat autem legem elemēta mundi, utroq; uocabulo per tapinoſin, id eſt, humiliationem & deiectionem utens: ut extenuet gloriā & opinionē iuſtitiæ, & operū legis. quaſi di. Quid ex lege habemus, niſi literas, & eas inanes ſpiritu, ut quæ nec dent quo impleantur, nec nos eas implere poſſumus? Mundi autem uocat, quod ſint de ijs rebus, quæ in mundo ſunt; ut de externis operibus, ſicut ſcientia dei dicit̄, quæ de deo ſcitur. Non enim lex aliquē ad ſpiritū perduxit, ſed in carne tantū obſeruabatur, intus rebelle & odiente concupiſcentia.

Spiritualia nō dicātur ceremonialia.

Iam uide, quomodo poſſint apoſtolū intelligere, qui ſpiritualia uocāt, tonſuras, ueſtes, loca, tempora, eccleſias, altaria, ornamēta, & oēm illā pompā ceremoniarū. Siquidē negare cogunt̄ hæc eſſe mundana, niſi uelint ipſi quoq; mūdani (quod ſumme abhorrent) uocari. Negantes aūt hæc eſſe mūdana, ſimul ſibi apoſtoli intellectū præcludunt, qui mūdi nomine hæc oia cēſet.

Elementa mundi.

Elementa mūdi contēptibiliter uocās decreta & doctrinas in his reb⁹ externis ſtatuta, immo & ipſa decalogi externa opera. Idcirco noſtro ſeculo ſpiritualia ſunt, diuitiæ, tyrannis, faſtus, libertas: aut ſummo gradu, oēs uocales ſine intellectu, & ueſtes & loca doctrinis hoim aſſerta Corꝑalia ſunt oꝑa miſericordiæ, & q̄cūq; alia oꝑa & loca hoim, etiā ſi ex ſpū pleno fidei ſint ſanctiſſima.

Sed

Sed redeamus ad apoſtolũ. Elementa iſta ſunt tutores & procuratores, ſicut **Notatu digna.**
lex pędagogus. Quia litera legis, dum timore pœnæ inuitos cogit ad opera ſua
ſimul cogit agnita hac inuita uoluntate currere ad Chriſtum, ſpiritus liberta-
tis largitorem. Non ergo perdit lex, ſed officioſiſſime prodeſt: modo intelligas
te per eam, uelut pium procuratorem ad Chriſtum, ad hæreditatẽ duci, immo
pelli. Quod ſi non ſic eam intelligas, erit tibi exactor & aduerſarius, tradens te
tortoribus, erit iudex & perſecutor tuus, quia nunquã tibi quietam conſcien-
tiam relinquet, dũ nunquã in te tuiſq; operibus inuenire poſſis, quo illa ſit im
pleta & contenta. Sic autem eam intelligunt, qui non ad Chriſtũ ſe dirigi per
eam, ſed ſuis uiribus eam implendam accipiunt.

At ubi uenit plenitudo tẽporis, miſit deus filium ſuum, factum ex
muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret: ut ado-
ptionem filiorum reciperemus.

Plenitudinem temporis huic reddit, quod ſupra dixerat præfinitum tempus **Plenitudo** 12.
a patre, ita enim & deus præfinierat tẽpus, quo benedictio Abrahæ promiſſa **temporis.**
in ſemine ſuo Chriſto impleretur. Non ꝙ non interim ſancti patres eandem
benedictionem conſecuti ſint, ſed quod in Chriſto reuelanda erat per mun-
dum, & ipſe manifeſtandus, in quo & illi & nos benedicimur. Et hoc uocat
plenitudinem temporis, id eſt, impletionem temporis præfiniti. Alij pleni- **Reuellit quẽ**
tudinem temporis, tempus plenitudinis, id eſt, gratiæ uocant. Ille quiſquis eſt, **piã a Hiero.**
quem di. Hiero. recitat, qui ſibiipſi opponens dicit: Si neceſſe fuit, ut ſub lege **recitatum.**
fieret, ut eos, qui ſub lege erant redimeret: ergo neceſſe quoq; fuiſſet, ut ſine le-
ge fieret, ut eos (puta gentes) qui ſine lege erant, redimeret. Aut ſi hoc non ne-
ceſſarium, illud quoq; ſuperfluum eſt. Ille, inquã de ſola lege ceremoniali apo-
ſtolum intelligit, cum apoſtolus de tota lege loquatur. Non enim Chriſtus de
ceremonijs tantũ, ac non potius de concupiſcentijs, ſeu lege concupiſcentiam
prohibente, redemit: ipſe enim nulli debuit, & tamen debitorem ſeſe fecit, con
uerſatus ſicut peccator. Proinde tropus apoſtoli ſeruãdus eſt. Non enim ſub **Eſſe ſub legẽ** 13.
lege eſſe, eſt id, quod tempore & decreto legis uiuere: ſic nec Iob, nec Naaman
Syrus ſub lege fuerunt, nec Sareptana Sidonis mulier; Sed eſt eſſe debitorem le
gis, non habere quo impleas, & reum eſſe omnium pœnarum a lege poſitarũ.
Chriſtus autẽ cum nõ eſſet, nec eſſe poſſit ſub lege, factus eſt tamen ſub lege,
peccatum & peccator, non contra legem operans ſicut nos, ſed pœnas pecca-
torum a lege ſtatutas, pro nobis ſuſcipiens innocenter. Quare omnes gen-
tes ſub lege fuerũt, ſaltẽ naturæ & decalogi. Nõ ergo eodẽ modo Chriſtus ſub
lege factus eſt, q̃ nos ſub lege ſum⁹. Sicut nec eodẽ modo maledictũ & peccatũ
fuit, quo nos ſum⁹. Ipſe tãtũ corpe, nos utroq; corpe & ſpiritu. Et ut b. Aug. li.
iij. tri. iiij. ſuo ſimplo, noſtro duplo conſonat, & pulchrum diapaſon adimplet. **Factum ex**
Illud, factũ ex muliere, nõ uidetur prope contumelia uirginis matris; Potuit **muliere.** 14.
enim eodem uerbo factum ex uirgine dicere. D. Hiero. Propter Manicheũ
ita dictum, qui Chriſtum per mulierem, non ex muliere natum dicit: non ue-
ram, ſed putatiuam eius carnem ſimulans. Poteſt etiam dici, commẽdari ab 15.
apoſtolo diuinam dignationem, quæ eo deſcenderit, ut non modo ex natura
humana, ſed & ex infirmiore ſexu eiuſdem naſci uoluerit: ideo nomen ſexus
aptius fuiſſe, q̃ nomen conditionis. Simul quod illud monet, quod Adam nõ
ex muliere factus eſt, ſed ex uiro, nõ muliere: ut ſicut mulier ex uiro facta cau-
ſa fuit peccati & perditionis; ita uir ex muliere factus, cauſa fieret iuſtitiæ &

ſalutis, contrarijs ſexibus contraria operãtibus; quod citra nomen ſexus, non
Mariæ uirginitas. potuit obſeruari, quãquã nec uirginitatẽ Mariæ in hoc intactam relinquit. Nã
16. cum cæteri omnes ex uiro & muliere ueniant, ſolus hic ex muliere ſatis cõmen
dat miraculũ, eſſe matrẽ, mulierem uirginem, & filium uirginis. Deniq; qui
homo naturalis eſſe debuit, & filius, neceſſe fuit ut naſceretur. Ad naſcendum
autem, & ſexu muliebri opus eſt; nõ enim eſſet homo filius, niſi per mulierem
17. **Adoptio filiorum.** natus eſſet. Sicut nec in Adam filius homo, nec Eua filia homo fuit. Adoptio
υἱοθεσία. filiorũ, aptius in græco, Hiotheſia dicitur, a ponẽdo & filius, ſicut legiſp oſitio
eadem compoſitione dicitur. Hiotheſia autem hæc fit, ut ſupra docuit, per fidẽ
Credere in Christum. Chriſti, quã deus in ipſo futuram promiſit Abrahæ. Credere enim in Chriſtũ,
eſt eum induere, unũ cũ eo fieri. At Chriſtus filius eſt, quare in ipſo quoq; cre
18. **Repetitio ꝓpter rudiores** dentes, filij cum eo ſunt. Propter eos, qui nondũ ſatis in Chriſto ſunt erudi-
ti, repeto, quæ ſupra ſæpius dixi: hoc eſt, uerba illa, Redimeret, adoptionẽ reci
peremus, eſtis filij, miſit ſpiritũ, Non eſt ſeruus, ſed filius & hæres, & ſimilia,
non ſunt intelligenda, quod cõpleta in nobis ſint, ſed quod Chriſtus hoc ex-
Paſca iugiter celebrãdum Chriſtiano. pleuit, quo in nobis & ipſa explerentur. Sic enim omnia incepta ſunt, ut de
die in diem ſint magis ac magis perficienda: ideo & phaſe domini (id eſt, tranſi
tus) dicitur. Et nos Galilæi, id eſt, migrãtes uocamur: quod aſſidue de Aegypto
per deſertũ, id eſt, per uiam crucis & paſſionis eximus ad terrã promiſſionis; re-
dempti ſumus, & aſſidue redimimur: recepimus adoptionẽ, & adhuc recipimus
facti ſumus filij dei, & ſumus, & fiemus: miſſus eſt ſpiritus, mittitur, & mitte-
19. tur: cognoſcimus & cognoſcemus. Et ita uitam Chriſtiani, ne imagineris ſta-
tum & quietem eſſe, ſed tranſitum & profectum de uitijs ad uirtutem, de clari-
tate in claritatem, de uirtute in uirtutem. Et qui nõ fuerit in tranſitu, hunc nec
Chriſtianum arbitreris, ſed populũ quietis & pacis ad quos inducit propheta
20. **Vnus gradus charitatis.** hoſtes eius. Ne ergo credas theologis iſtis deceptoribus, qui tibi dicunt. Si
unum & primũ gradum charitatis habeas, ſatis habes ad ſalutem. Stultis opi-
nionibus ſuis, otioſam, ac uelut in uaſe uinum, in corde charitatem fingentes.
Non eſt otioſa charitas, ſed crucifigit carnem aſſidue, & ſuo gradu ſtare nõ po
teſt contenta, ſed ſe dilatat in totũ hominẽ expurgandum. Illi autem cum ſuo
uno gradu, tẽpore tentationis & mortis, nec primũ nec ſecũdũ gradũ habebũt.

Quoniam autem eſtis filij, miſit deus ſpiritum filij ſui in corda ue-
ſtra, clamantem, Abba pater.

21. D. Hiero. corda noſtra, habet, quod & græcus habet, quin ita cõſonat, Rho.
viij. Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus, abba pater; non
ait, in quo clamatis, cum tamen in ſecunda perſona ad eos locutus ſit; ita & hic
Abba pater. facit. Abba pater, cur geminarit, cum grãmatica ratio non appareat: placet
uulgata ratio myſterij, quod idem ſpiritus fidei ſit iudæorũ & gẽtium, duorum
populorum unius dei; ſicut Apoſtolus Rho. j. & ij. Iudæo primum & græco dicit.
22. Obſeruat apl'us, quia de filijs dei dixerat, ideo ſpiritũ ſanctũ ſpiritũ filij dei ap-
pellat, ut eundem ſpiritum in fidelibus miſſum oſtẽdat, qui in Chriſto eſt filio
Manifeſte ſanctã trinitatẽ unũ deũ notat. dei. Manifeſte autem ſanctam Trinitatem unum deum notat: Nam filius cũ
ſit uerus deus, uiuit ſpiritu ſuo, quo & pater ſine dubio uiuit, & quẽ alibi ſpiri-
tum dei uocat, hic ſpiritũ filij uocat. Ita & nos in deo ſumus, mouemur & ui
uimus. Sumus, propter patrem, qui ſubſtantia diuinitatis eſt. Mouemur, ima-
gine filij, qui ex patre naſcitur, diuino & æterno uelut motu motus. Viui-
mus, ſecundum ſpiritum, in quo pater & filius quieſcunt, & uelut uiuunt.

Sed hæc

Sed hæc ſublimiora ſunt, q̃ ut huic loco cõueniant. Hoc magis obſeruandũ, quod apoſtolus credentibus, mox & ſpiritum filiorum dari teſtatur. Quia (inquit) eſtis filij, (utiq; per fidem, ut iam ſæpe dictum eſt) miſit deus ſpiritum filij, in corda noſtra. Quibus facile ſoluitur illorum quæſtio quomodo ſola fide hominẽ iuſtificari & ſaluari doceatur. Nihil eſt, quod mouearis, ſi uera eſt fides, & uere filius, nõ deerit ſpiritus: ſi autẽ adſit ſpiritus, charitatẽ diffundet, & omnẽ illum uirtutũ concentũ abſoluet, quem .j. Corinth. xiij. tribuit charitati. Charitas patiens eſt, benigna eſt &c. ideo quando de fide iuſtificãte loquitur, de fide quæ per dilectionem operatur, ut alias dicit, loquitur. Fides enim meretur ut ſpiritus detur: ſicut & ſupra: Ex operibus, an ex auditu fidei ſpiritũ accepiſtis? Cæterum, fides qua & dæmones contremiſcũt, & impij miracula faciũt, uera nõ eſt, cum nõdum ſint filij, nec hæredes benedictionis.

Sola fide iuſtificatur hõ.

Fidẽs meret, ut ſpũs detur

Itaq; iam non eſt ſeruus, ſed filius: quod ſi filius, & hæres per deũ.

Per Chriſtum, di. Hiero. legit: & ita græce legitur. Hoc enim addit, ne uel p legem, uel aliunde hanc hæreditatẽ ſibi quiſquã ſperet, q̃ per Chriſtum. Quia in ſemine Abrahæ (qui eſt Chriſtus) promittitur & exhibetur benedictio. Idẽ Rho. viij. Si autẽ filij & hæredes, heredes quidem dei, cohæredes autẽ Chriſti.

Quid ſit ſeruus & ſeruitus, ſatis dictum eſt: nempe, qui legem ſeruat, & non ſeruat. Seruat in operibus, uel timore pœnæ, uel amore cõmodi. Non ſeruat in uoluntate, qua mallet non eſſe legem: ac ſic iam intus odit iuſtitiã legis, quam foris ſimulat coram hominibus. Filius autẽ gratia adiutus, libere ſeruat, nollet nõ eſſe legem, immo gaudet eſſe legem, illi manus eſt in lege domini, huic uoluntas in lege domini.

Seruus

Seruitus

Filius

Sed tũc quidẽ, ignorãtes deũ, ijs, qui natura nõ ſunt dij ſeruiebatis.

Dupliciter deum dici, manifeſte indicat: Deum natura, id eſt, uerum, unũ, uiuum, & æternũ. Alios multos falſos, mortuos, hoc eſt, homines, beſtias, uolucres, ut Rhoma. j. Qui cõmutauerũt gloriam immortalis dei, in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & uolucrũ, & quadrupedũ, & ſerpentũ. Ergo non natura, ſed opinione & errore hominũ dij ſunt, quibus contra præceptũ ſecundũ, nomen & gloriã dei ueri, in uanum aſſumentes, tribuerũt: ſicut & nũc nomẽ domini infinitis ſuperſtitionibus ſeruit. Cum enim ſit ſanctũ & terribile, nõ poteſt niſi nocẽtiſſime prætexi, quibuſcũq; iniquitatibus & deceptionibus quod illius terrore homines efficaciſſime trahantur. natura inſita eſt ueneratio nominis diuini, ſed difficillimum eſt noſſe, quando inuocatur in ueritate.

Deus dicitur dupliciter.

Nomen dei uenerabile.

Hic enim ignorantia a uero deo ſubtrahit inſidioſiſſime, qua & Galatas dicit olim fuiſſe, cum cæteris gentibus deceptos. Diſtinguunt recẽtiores ignorantiam aliam inuincibilẽ, aliam craſſam & affectatã. Inuincibilis (inquiũt) excuſat a toto peccato. Craſſa non a toto, ſed a tanto. Affectata uero magis accuſat. Hæc mihi uidentur ad hoc conficta, ut gratiæ dei iniuriã faciant, & liberum arbitrium inflent, deinde homines ſecuros in perditione ſua reddant. Nam dum homo fecerit quod in ſe fuerit, ſecurus eſt: quia inuincibilis ignorãtia non nocet. Breuiter, ignorantia inuincibilis, uel dicitur quo ad nos, noſtrasq; uires, tunc certũ eſt, nullã eſſe uincibilẽ ignorantiã, ſaltẽ in ijs, quæ pertinẽt ad deũ. Ioan. iij. Non poteſt homo quicquã accipere, niſi fuerit ei datũ deſuper. Et Ioã. vj. Nemo uenit ad me, niſi pater meus traxerit eum. Nihil enim boni ex nobis poſſumus, ſed tantum errare, ignorantias augere, & peccare.

Ignorantia duplex.

Eludit diſtinctionem.

Proinde

Proinde qui ſuis uiribus ignorantiā quācunq; euadere tentat, duplici peccato & ignorantia ſe excæcat. Primū, quod ignarus eſt. Secūdo, quod ignorat ſe ignarū eſſe: & per ignorantiā ignorantiā præſumit pellere, & opus efficere, q̄d ſolius dei eſt: ita dū ad meliora p ſeipſum nititur, ſine deo, de pc̄tō impietatē facit: & quod a deo quærere debuerat, in ſeipſo inueniſſe ſe mētitur. Solus

Ignorantia quō docēda.

Chriſtus eſt lux, & uita omniū hominū, nō ratio noſtra. Vel dicitur inuincibilis, quo ad gratiam dei nobiſcum: ſic nulla eſt inuincibilis, quia omnia poſſibilia credenti.

NOTA

Igitur non ſunt docendi homines, ut ignorantiā inuincibilē non timeant, ne in ſe & ſua confidētes, timorem deſremittant: quin potius, ſiue fecerint, quod in ſe eſt, ſiue nō, deſperare de ſeipſis debent, & in ſolū deum cōfidere, eius iudiciū etiam in bonis timere, eius miſericordiā etiā in malis ſperare: ut nihil unq; faciant, quo ſecuri ſint, nihil unq; peccent in quo deſperent: ita ſemp eſt ignorātia inuincibilis, eo ipſo tamen dum timent, & ſperant, ſunt

Ignorātia inuincibilis nō excuſat.

ſine omni ignorantia. Quare nō excuſat ignorantia inuincibilis, ſed cōfeſſio & agnitio gemebūda ignorātiæ inuincibilis, excuſat, uel poti⁹ gratiā impetrat.

Nunc autem, cum cognoueritis deum, immo cogniti ſitis a deo, Quomodo iterum conuertimini, ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire uultis?

Locus a minori.

Neſcio, an locū ab ingratitudine tractet Apoſtolus, an a minori: utrūq; tentemus. A minori, ſi tunc, quādo deū ignorātes, dijs falſis ſeruiebatis, nō cōuertebamini ad elementa infirma, quō nunc, cū cognoueritis deum, ad illa cōuertimini? cum tunc magis uidebamini illorū egere, quod iudaiſmus nō parū excellebat gentilitatē: nunc autē incōparabiliter etiam iudaiſmo ſuperiores facti nihil prorſus illorū egetis. Ab ingratitudine ſic: Memores eſtis q̄ fœda idola

Locus ab ingratitudine.

tria, dijs immūdis ſeruieritis, & nunc miſericordia dei, ad ueri dei cultū uocati ſitis, num ergo uos pudet, tantæ ingratitudinis, quod a deo rurſum diſceditis, qui e tantis malis, in tanta bona uos uocauit? Aut utrūq; locū forte ſimul inuoluit, more ſuo.

Cū cogniti ſitis.

Illud immo cum cogniti ſitis, putat S. Auguſtinus dictum uelut infirmis, explicandi gratia: quia rudes intelligerent cognitionem dei, qua eos cognouiſſe dicit, facie ad faciem fuiſſe: & ita apoſtolum non intelligerēt, ideo ſeipſum expoſuerit, quod cogniti magis ſint q̄ cognouerint.

Verum ſub hac ſimplicitate latet non minus ſublimis illa intelligentia,

Noſtrū agere eſt pati deū in nobis, operantem.

quod noſtrum agere, eſt pati deum in nobis operantem: quo modo uidemus inſtrumentū artificis magis agi, quam agere. Quod & Iſa. xxvj. Omnia opera (inquit) noſtra, in nobis operatus es domine: ita noſtrū cognoſcere, eſt cognoſci a deo, qui & operatus eſt in nobis hocipſum cognoſcere (de fide enim loquitur) ergo prior cognouit nos.

In eos q ſua iuſticia niti cœperunt.

Et aptiſſime hoc utitur tropo in eos, qui iā in ſua iuſtitia niti cœperunt, quaſi deum uelint præuenire operibus ſuis, & iuſtitiam deo parare, quā ab ipſo acceptam oportuit. Qui furor cōmunis eſt omniū legaliū & ceremonialiū iuſtitiariorū. Simul tamen eodem uerbo, prædeſtinationē occulte tangit, ſicut & ſuperius alicubi eandē indicat tantū, & tranſit. Nam nō ideo cognoſcunt, quia cognoſcūt. Sed contra, quia cogniti ſunt, ideo cognoſcunt: ut ſit non uolentis, neq; currentis, ſed miſerentis dei omne bonum, & omnis gloria boni. Simili modo de fide & ſpiritu ſentiendum.

Ecce pondus uerborum, & mira tapinoſis. Ad elementa, id eſt, literam, & ſigna rerum; cum ipſi ad rem ipſam ſibi uiderentur conuerſi. Deinde infirma, quia lex prorſus ad iuſtitiam iuuare non potuit, quin potius angebat.

bat peccatũ. Et egena, uacua, quia lex nõ ſolũ nõ poteſt ulterius prouehere, ſed
nec ſeruare & fouere nos poteſt, in eo quod eſtis, ſed peiores uos per eã fieri ne
ceſſe eſt. Gratia autẽ fidei in Chriſto, potens eſt, non modo ſeruare, ſed & ad **NOTA.**
perfectũ promouere. Dictũ eſt ſupra, quid ſint & quare ſint elementa, uides
ergo ꝙ contemptim de lege loquatur, contra magniloquos pſeudapoſtolos.

Quærit hic d. Hiero. an Moſes & prophetæ deũ cognorint, & ſic legẽ nõ ſer
uarint, aut legẽ ſeruarint & ſic deum nõ cognorint. Quia Apl'us hæc duo facit **Seruire legali**
pugnãtia, & utrũlibet de prophetis aſſerere periculoſum eſt. Sed uno uerbo **bus malũ eſt,**
Apl'us hoc diſſoluit, quibus (inquit) denuo uultis ſeruire. Seruare legalia, nõ **nõ ſeruare.**
eſt malũ, ſed ſeruire legalibus, malũ eſt. Seruit autẽ, qui timore (ut iam ſæpe di-
ctum eſt) minarũ, eadẽ facit coactus: uelut neceſſaria, quib9 mereat̃ iuſtificari.
Libere autẽ facta, nihil obſunt. Sic prophetæ ea obſeruauerũt, non pro iuſtitia
obtinenda, ſed pro charitate dei, & proximi exercenda, ipſi ex fide iuſtificati.

Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos.

B. Auguſtinus dubie hunc locũ exponit, magis tamen de gentiũ ꝙ iudæoꝝ
ritu. Dicit enim, uulgatiſſimus error eſt gentiliũ, ut uel in agendis rebus, uel ex
pectandis euẽtibus uitæ ac negotiorũ ſuorũ, ab Aſtrologis & Chaldæis nota-
tos dies, menſes, tẽpora, & annos obſeruent. Et hoc ſenſu, Apoſtolũ paſſim
decreta allegãt, pro more ſuo, quo & multa alia aſſueuerũt hoc nomine, quod
a ſanctis patribus dicta ſunt, nõ qua cauſa dicta ſunt. Quamꝗ ſtatim b. Aug.
de iudæis quoq; intelligẽdũ dicat. B. Hiero. ſimpliciter & recte de iudæis tan
tum accipit. Dies (inquit) ut ſabbati, & Neomeniæ: mẽſes autẽ, ut primũ & ſe-
ptimũ menſem. Tempora, quibus ter ueniebant in Hieruſalẽ per ſingulos an-
nos. Annos autẽ ſeptimũ remiſſionis, & quinquageſimũ, quẽ iubileum illi uo
cant. Quærit idem an & nos eodẽ crimine teneamur, quod quartũ ſabbati, **Quæſtio**
paraſceuen, diẽ dominicã quadrageſimæ ieiuniæ, paſcæ, & pentecoſtes, & pro **Hiero.**
uarietati regionũ, diuerſa in honore martyrũ conſtituta tempora obſeruamus.

Reſpondet primũ, Nos nõ iudæorũ, ſed alios dies obſeruare. Secũdo. Con **Solutio**
ſtituti ſunt dies, nõ quo celebrior ſit illa, qua cõuenimus, ſed ne ĩordinata con **Hiero.**
gregatio populi, fidem minueret in Chriſto. Tertio, qui acutius reſpondere
conatur, affirmat omnes dies æquales eſſe. Semper eſſe ſanctum reſurrectionis **Omnis dies**
diẽ, ſemp licere ieiunare, ſemper ueſci dominico corpore, ſemper orare. Ideo **feſtus in no-**
ieiunia & congregationes inter dies, propter eos, a iuris prudẽtibus conſtitu- **ua lege.**
tos, qui magis ſeculo uacant ꝙ deo &c. Hoc uerũ eſt, Sic enim Iſa. ulti. futu-
rũ eſſe prædixit: Erit ſabbatũ ex ſabbato, & menſis ex mẽſe. Reuera eñ omnis
dies feſtus eſt in noua lege, niſi quantũ eccleſiæ præcepto conſtituit̃, pro uerbo
dei audiendo, & cõmunicãdo, & orando cõmunibus precibus. Sed nunc lon-
ge in maiorẽ ſuperſtitionẽ abierũt, ꝙ iudæorũ feſtiuitates: adeo ut ſe obſequiũ **In ſupſtitioſ**
deo nũc præſtare arbitrent̃, ſi hos dies multiplicẽt, nõ orandi, non audiẽdi uer- **nẽ noſtri ſe**
bi dei, nõ cõmunicãdi gratia, ſed tantũ feriãdi, & uere feriant̃ pfectius ꝙ iudæi. **culi.**
Hi enim ſaltẽ Moſen & prophetas legũt: Nos nec deo, nec hominibus ſeruiẽ-
tes abſolutiſſime uacamus ab omnib9, niſi quod uentri & ocio, alijſq; portẽtis
ſeruimus. Nec ſic tamẽ pontifices populorũ miſerti, dies aliquot feſtos abro
gant & minuũt: timẽtes forte Rho. pontificis autoritatẽ, hæc ſancientis: quaſi
non hoc ipſum impiũ ſit putare, quod Rho. pontifex intenderit, aut potuerit **Pium ꝑ chri**
ſtatuere, uel tolerare eos dies, qui diabolũ tot monſtris colunt, in ſummũ dede **ſtiano profe-**
cus Chriſtiani nominis, & blaſphemiã diuinæ maieſtatis. Aut ſi putant illum **ctu, conſiliũ,**

hæc

hæc intendere, & tolerare uelle, impijſſimū eſt obediſſe, & hominis ſtatutū, in
tantū creatoris contumeliā uergens, non penitus, & cū fiducia dirupiſſe & caſ-
44. *Notent epi.* ſaſſe. Nō eſt excuſatus epiſcopus, aut ullus paſtor, ſi uident dies feſtos in ſua
eccleſia, ebrietatibus, ludis, libidinibus, cædibus, ocio, fabulis, ſpectaculis con-
ſumi, ſicuti fere conſumuntur, præter paucos celeberrimos: & nō eos abroga-
rit. Non (inquā) excuſatus eſt, quod ſine autoritate Papæ non licet. Nam ſi &
angelus de coelo ſic cōſtituiſſet, plus tamen diuinæ gloriæ & honori debemus
in cuius iniuriā quicquid ſtatuitur, aut quicquid a quocūq; toleratur, tollendū
eſt cū fiducia; niſi quis malit omniū malorū tali permiſſione factorum reus fie-
Quatenus Rho. eccleſiæ mādatū ligat ri. Non ligat mandatū Rho. eccleſiæ, niſi ubi cum honore & gloria dei ſeruari
poteſt; Quod ſi ſeruari nō ita poteſt, iam impios eſſe pronūcio, qui illud man
datum cogunt uideri. Sicut nos impijſſimi homines ludunt, qui hominis timo
rem præponunt dei timori: & ſub nominæ Papæ, & S. Petri, diabolū coronāt
in eccleſia Chriſti, immo adorant. De bello in Turcas cogitamus, de hoc &
alijs neceſſitatibus eccleſiæ longe q̄ turcarū tyrannis ſit, peioribus, ſecuri ſu-
mus, & in utrāq; dormimus aurem: quaſi nō melius ſit Turcā, uere uirgam dei
uenire, & noſtris malis, uel morte corporis mederi, q̄ tanta licētia populi, tan-
ta ſegnitie paſtorū eccleſiæ, populū in peiores turcas degenerare. Ille ſane cor-
pora occidet, & terra ſpoliabit, at nos animas occidimus & cœlo priuamus.
45. Si tamen uera eſt diffinitio nouiſſimi concilij, animas ſcilicet eſſe immorta-
les, præſertim Chriſtianorū. Ad apoſtolū redeundo, ſicut circūciſio, ita dies
quoq; feſti nihil conferebant iuſtitiæ, neq; alia, quorū latius meminit Col. ij.
nō ergo, ut neceſſaria fuerūt obſeruāda. Non magis certe q̄ noſtri feſti dies,
nobis iuſtitiam conferunt obſeruati, aut ulla alia onera traditionū. Sed ex fide
Chriſti iuſtitia noſtra eſt, quæ nō fit ex ceremonijs: ſed utitur ceremonijs libe-
re pro charitate dei & proximi: niſi id lucri tibi fecerint, multiplicati dies feſti,
quo ab operibus manuū feriatus, rem familiarem extenues, & ſic paulatim ad
inopiam uenias: iuxta illud euangelij: Beati pauperes; ut dies feſti, non ad cul-
tū dei, ſed ad paupertatē adducendā ualeant: aut ad euacuandū præceptū dei ſa
luberrimū, ueteri homini impoſitū: In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo. Sed
alias hæc & alia, miſere habet eccl'ia Chriſti, iraſcēte pc̄tis noſtris, coelo & terra

Timeo uos, ne ſine cauſa in uobis laborauerim.

46. Timeo uos, b. Hierony. pro timeo de uobis, dictum putat. Et defectum mihi
uidetur oratio ſapere, tanq̄ uoluerit Apoſtolus eos terrere periculo eorum, &
dicere: Timeo uos perituros eſſe in æternū, & ita fruſtra omnia in uobis labo-
rauerim, uerum, uertit uerba, & ut dura hæc ſupprimit, & ſuum damnū tantum
cauſatur: ita enim conuenit apoſtolicæ lenitati, non nimium aſpere inuadere,
Non acerbe inuadere recuperandos. quos recuperare cupiebat. Si quidē, ut eſt humanus affectus, præſertim in cul-
pa deprehenſus, magis trahitur & corrigitur lenitate, q̄ cogitur minis & terro-
re. Et uehemēter mouet, ſi aliorum mala tua feceris, & te in illis deploraris, ut
47. permoueas tandem, quo ſua ſaltem tecū deplorent. Dicat ergo Paulus: O Ga-
latæ & ſi ueſtrum malū non ſatis uos mouet, miſeremini ſaltem mei, condole-
te mihi, qui in uobis me perdidiſſe timeo, non rem, non famā, non honorem,
nec ſolum uerbū aut opus, ſed uniuerſum laborem. Mitius erat, ſi tantum locu
tus fuiſſem, nunc laboraui pro uobis, oraui, multa paſſus, multa periclitatus (ſi
cut ad Corinthios recitat copioſius) & hæc omnia nunc fruſtra conſumpſi. La
chrymas Pauli hæc uerba ſpirant.

Eſtote

Eſtote ſicut ego, quia & ego ſicut uos.

Et hic obſcuritas uarietatē parit. D.Hiero.duas affert. Priorem: Eſtote ſicut D.Hierony. duas affert ſententias.
ego: id eſt, robuſti & uiri in fide Chriſti, ſicut ego iā ſum: ut ſit exhortatio ad per Vnam.
fectiora, quia & ego ſicut uos, ſcilicet fui, tunc ſcilicet quando primū uobis euā/
gelij lac dedi. Nam feci me paruulū, & infirmum uobis, abſcondens perfectio
ra, & infirmiora fidei uobis dedi, & talem doctorem exhibui, quem uos infirmi
intelligere poſſitis. Eram ergo tunc ſicut uos: quare nunc uicem rependite, & ſi
tis ſicut ego: id eſt, potentes me capere fortiora tradētem. Alteram, fui & ego Alteram.
quondam in ceremonijs, ſicut uos modo eſtis: ſed arbitratus ſum ut ſtercora, ut
Chriſtum lucrifacerem. Et uos quoq; ſic facite, & eſtote ſicut ego modo ſum.

B.Augu. Eſtote ſicut ego, qui contēno legalia iudæus: quia & ego ſicut uos: B.Auguſt.
id eſt, homo ſum ſicut uos. Si mihi, qui ſimilis ſum uobis homo, licet elementa
negligere & uobis quoq; licebit. Poteſt & ita cogitari, quia dure eos increpa Alia interpretatio.
rat, ne exaſperarētur & læderētur, preoccupat & expoſtulat, ut ſeſe præbeant ei,
qualem ipſe ſe præbet illis, ut ſit ſenſus: ego quidem non ſum læſus a uobis, nō
exaſperaſtis me. Ita rurſus, nolite a me lædi, & exaſperari: ſed commune malum
utrunq; deploremus. Meum malū eſt, quod uos recidiſtis: ideo nō a uobis offen
ſus ſum, ſed a malo iam meo: ita uos nolite offendi mea increpatiōe, ſed ueſtro
malo potius. Et hunc ſenſum, ſequens contextus uidetur iuuare, nihil (inquit)
me læſiſtis. Huic non multum abſimilis eſt ſenſus, ſi cū præcedentibus iam di/
ctis, ita nectatur: Quando ego ueſtro hoc malo, nō ſecus afficior, ac ſi meū eſſet
ita ut iam uere cum infirmis infirmer, cum flentibus fleam, omnibuſq; omnia
factus ſim: ita rurſum peto, ut mihi quoq; timenti, ne fruſtra laborarim, aſſimi/
lemini: & cum timenti timeatis, cum dolēte perditum laborem eſſe doleatis: ut
ſi ueſtro malo non mouemini, meo moueamini: ut ſic ad ueſtrum quoq; perue Sententia B. Bernardi.
niatis malum deplorandum. Sic enī & Chriſtus, teſte d. Bernardo, cum nos pec
cata noſtra non cruciarent, pro nobis doluit & paſſus eſt, ut ſuo ꝑ noſtris pec/
catis dolore, multo fortius nos ad luctum moueret, ſicut ad mulieres ſequentes
dixit: Nolite flere ſuper me, ſed flete ſuper uoſipſos. In his liberum linquo iudi/
cium lectori.

Fratres, obſecro uos, nihil me læſiſtis.

D.Hiero. ad ſuperiorem ſentētiam hoc iungit, ſic legēs Fratres, obſecro uos, D.Hierony.
eſtote ſicut ego, quia ego ſicut uos, nihil me læſiſtis. Verum cum apoſtolus ſo/
leat ingredi nouam ſententiā, quando dicit: Fratres obſecro uos, neſcio an iſte
ordo ſit tenendus. Quid ſi per eclipſim, hoc uel ſimile uoluerit, obſecro, igno/ Videtur eſſe eclypſis.
ſcite mihi: durus fui, ſed neceſſario: ſuſtinete modicum quid zelotypiæ meæ.

B.Hierony. ſic, Quum hucuſq; non me læſeritis, quando uobis paruulis & in
firmis, infirmus factus, infirma tradidi: cur nunc lædor a uobis, ad maiora uos
prouocans? Et hanc ſententiam ſtatuit ex ſequentibus, ubi per infirmitatem ſe
eis prædicaſſe dicit. Et tamē ſuſceptum ſicut angelum dei &c. Igitur certum eſt
apoſtolum hoc contextu pro paterna ſolicitudine, lenire & molire ſuam totius
præcedentis ſermonis aſperitatē. Arguerat inſenſatos, cito translatos, cōuerſos Solicitudo & lenitas apoſtoli.
ad elementa mundi, carne conſummatos, faſcinatos, crucifixum in eis Chriſtū,
contemptam gratiam, irritum teſtamentum dei, ſeruos ex filijs factos. Et iam in
ſumma, fruſtra ſe omnia feciſſe, & laborem uniuerſum perdidiſſe: ac ita iam pro/
pe de eis oīa peſſima & deſperata ſignificarat. Et hęc oīa ꝑ uehemētia, & ſtudio
ardentiſſimo tuendæ gratiæ dei: ideo nunc temperat, & caſtigationem mitigat,

 oleo

oleo lenitatis poſtulans, ut ſint patiẽtes, donent aliquid zelo dei, quo eos zelat: ſicut ipſe patiẽs fuit multa, & hoc pſens quoqꝫ malũ eis donãs, Obſecro (inquit) chariſſimi fratres, non ſum hæc locutus, odio ueſtri, uera uobis dico: ſed nõ ideo inimicũ ueſtrũ me arbitremini. Nã quod timuerit eos nimiũ offenſos, ſatis indicat, quod infra dicit: Ergo inimicus factus ſum uobis, uerum dicens? Et iterũ. Vellem autem eſſe apud uos modo, ut mutarẽ uocẽ meã, quaſi di. timeo ne ſcripta nimis offendãt, ut uidebimus. Et ut efficaciſſime ſuadeat, non amaro animo ſe eſſe, neqꝫ odio hæc locutũ, incipit eos copioſiſſime cõmendare. Non ſum inimicus uobis fratres: nihil eñ me læſiſtis unꝙ: immo adeo non læſiſtis, ut & eximie, ſicut angelum dei ſuſceperitis.

Scitis enim, quia per infirmitatem carnis euangeliſaui uobis, iam pridem, & tentationem ueſtrã, in carne mea, nõ ſpreuiſtis, neqꝫ reſpuiſtis, ſed ſicut angelũ dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum.

Tropus Paulinus.

Infirmitatẽ carnis d. Hiero. ad Galatas refert, ut quibus tanꝙ infirmis, & adhuc carnalibus, non potuerit ſpiritualia prædicare: quod non placet: ſed tropus eſt Paulinus, quo exprimit conditionis uilitatẽ: infirmitas eñ inbecillitas eſt, qua apoſtoli, cũ eſſent pauperes contẽpti, uarijs deinde perſecutionibus ſubiecti: &, ut ad Corinthios dicit, nouiſſimi omnium ſecũdum carnẽ, & corã hominibus omnino impotẽtes, & nihil habebanẽ. Nihilo tñ minus ſub hac infirmitate, operabantur uirtutes, & erant potentiores in uerbo & opere, ꝙ totus mundus: ideo genitiuus Carnis, neqꝫ ad apoſtolũ, neqꝫ ad Galatas referri debet: Sed abſolute, ſicut ab apoſtolo ponitur, ad ſpiritũ cõparari. ut Rho. j. Qui factus eſt ex ſemine Dauid, ſecũdum carnẽ: & declaratus filius dei in uirtute ſpiritus ſanctitatis &c. Et. j. Pe. iij. mortificatus quidem carne, uiuificatus autẽ ſpiritu.

Infirmitas carnis.

Ita & hic: infirmitas carnis, id eſt imbecillitas, quæ eſt ſecundũ carnem, ſi uirtutẽ non uideas, quæ eſt in ſpiritu. Quod autẽ infirmitas ſignificat ea, quæ dixi, ex. ij. Corin. xj. & . xij. patet ubi omnia recẽſens, quæ geſſerat & paſſus fuerat Libẽter (inquit) gloriabor in infirmitatib⁹ meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti. Et uirtus in infirmitate perficiẽ. Et cũ infirmor, potens ſum. Laus ergo Galatarũ eximia, quod illis offendiculis non ſunt offenſi, quibus totus mundus ſcandaliſatus, irriſit apoſtolos, tũ propter infirmitatẽ carnis, tũ ꝓpter ſtultitiã crucis, qua futuram uitã docebant, & præſentia omnia contẽnenda, in quibus gloriantur de uirtute ſua homines: immo, ſicut angelũ, ſicut Chriſtũ ipſum, ſine dubio ſumma reuerentia, & humilitate exceperunt.

Tentatio Galatarum.

Tentatiõem aũt Galatarum d. Hiero. uarie interpretatus. Vltimo tandẽ, meo iudicio, recte dicit: contumelias, perſecutiões, & talia, quæ a iudæis maxime, & a gentibus, pro uerbo Chriſto tuliſſe, & ferre eum uiderunt in carne ſua: hoc eſt, corã hominibus (nam in ſpiritu ſemper triumphabat eũ deus per Chriſtum, ut alibi dicit) non ſpreuerunt, neqꝫ reſpuerunt: cum tamen his ꝙ fortiſſime tẽtarenẽ, ut illorũ timore uerbũ fidei relinquerẽt.

NOTA.

Nam & hodie iſta tentatio multos cito ſubuertit, qui pro ueritate dei paſſos & afflictos conſyderant, quæ tunc Galatas prorſus nihil mouebat, ꝑ oĩa apoſtolum afflictũ cernentes: uere apoſtolicam quandam uirtutẽ in eis prædicat, qui contẽptis omnibus, uictores huius tentationis, ſicut Chriſtum, ſuſceperunt apoſtolũ.

NOTA.

Nõne putas, uitæ & omniũ rerũ ꝑiculo hoc fecerunt? Nõne propter Paulũ, oĩm Pauli hoſtiũ uim & irã ĩ ſe deriuarũt? Nõ potuerũt Paulũ ſuſcipere, & nõ lædere Pauli ꝑſecutores: imo & irritarũt eos magis, quod nõ ſolũ ſu-

ſceperũt

ſceperunt, ſed ut angelum, ut Chriſtum ſuſceperunt, ſumma ſcilicet reuerentia quem aduerſarij ſumma cõtumelia affectũ, ut omniũ peſſimũ quærebãt ad mortem. Monet hoc loco d. Hierony. Epiſcopos: diſcant (inquit) ab apoſtolo, errantes, inſipientes Galatas fratres uocari: diſcant poſt increpationem, blãda uerba dicentis: obſecro uos. Quod obſecrat, illud eſt, ut ſint eius imitatores: ſicut & ipſe Chriſti. Decutiunt hæc ſuperciliũ epiſcoporũ, q̃ uelut in aliqua ſublimi ſpecula conſtituti, uix dignantur uidere mortales, & alloqui conſeruos ſuos.

Hæc retuli, quia noſtro ſeculo miraculum, immo pluſq̃ impietas eſt, pontificũ uitia uel recitare. Aliud dixiſſet, ſi noſtri ſeculi pontifices, pro magna parte regum & principum faſtus ſuperare; rurſum in Chriſti uita uel ſcientia, nec idiotas, aut mulierculas æquare, uidiſſet. At apoſtolꝰ pulchre memor, quod ad Timotheũ ſcripſit, argue, obſecra, ĩcrepa, inſta opportune, ĩportune, cũ om̃i patiẽtia &c. idẽ in hac epiſtola, & exemplo docet: non excõmunicat, non clamat ad ignẽ, non mox hæreticos ꝓnunciat, non aggrauat, nec reaggrauat, ſed ignẽ charitatis, & flãmas cordis ſui iactat; quia non occidere homines, ſed hominum uitia & errores, ſtuduit, neſcit fulmina latę ſentẽtiæ, niſi fulmen uerbi dei, & tonitru euangelicũ; quo ſolo occiduntur & uiuificantur peccatores.

NOTA.

Apl̃us neſcit fulmina latæ ſententiæ.

Vbi eſt ergo beatitudo ueſtra?

Vel, quia pro tantæ fidei conſtantia, beatos ipſe tũc eos dixerat: Vel quia, qui tales ſunt, quales commendauit Galatas, uere beati dici poſſunt: niſi quis exiſtimet apoſtolicam uerecundiã hic ſignari; ut qui uellet dicere: ubi nũc eſt ueſtra illa in me reuerentia, obſeruantia, & quædam uelut adoratio? Maluerit uerecunde eorũ beatitudini, q̃ ſuæ gloriæ tribuere, exemplo Chriſti; qui & ipſe uirtutes ſuas fidei eorum, quibus fiebant deputare ſolebat. Aut ſi ſimplex ſenſus placet, fidem Chriſti, in qua beatificabantur, expoſtulat & exprobrat.

Teſtimonium enim uobis perhibeo: quia ſi fieri potuiſſet, oculos ueſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.

Hyperbolen eſſe putat. d. Hiero. At non puto neceſſariam hyperbolen, cum ex prædictis pateat, eos & uitã ſuã pro apoſtolo in periculum poſuiſſe; ideo non mirũ, ſi fieri potuiſſet: hoc eſt, ſi ipſe permitteret & ita fieri oporteret (alioquin, quõ non potuit fieri, ſi uellent) eos eruturos fuiſſe & oculos: niſi ad occultam reprehenſionem, per myſterium oculorum alludit, ut qui tunc oculos ſuos, id eſt ſenſum ſuum, libentiſſime apoſtolo ſubmiſerunt, ut fidem docerentur: quæ ſtultificat ſapientes, & uidentes reddit, ut non uideant: nunc receperunt, ut ſuo oculo ſcandaliſentur, quẽ dñs erui iuſſit, & proijci a nobis. Vide quid ſit, paſtorẽ negligere oues Chriſti: tantã charitatẽ, tantã fidem, tam ſynceram religionẽ Galatarum, pſeudapoſtoli tam cito ſubuerterunt, breui, abſente apoſtolo: quid faciat diabolus, ubi nullus eſt paſtor; aut ſi eſt, oues Chriſti nunq̃ uiſitet aut paſcat? Nunquid ſolo titulo, nomine poteſtate, paſtores, poterunt ſeruari? Nã ijs illæſis, putatur eccleſia eſſe illæſa.

NOTA.

Ergo inimicus uobis factus ſum, uerum dicens.

Recte hoc Hiero. exponit, de ueritate, quã in hac epiſtola ad eos loquit̃; non de illa, qua primũ eos inſtituit. Nã, ut dixi, id agit apoſtolus, ne Galatę iniquius ferrent, quæ hucuſq̃ in eos dixerat, nonnulla ſatis dura, ſed tñ uera; ideo præuenit eos, ac dicit: non accipite uerba mea, quod dura ſunt, ſed hoc potiꝰ uidere, q̃ uera ſunt. Eſto durius uos inuaſi, nunq̃d ideo inimicũ me habetis, ac nõ magis

Pulcherrimũ docendę ueritatis exẽplũ. amicum; quia ueritatem, & ſi neceſſario duram, uobis loquor? O pulcherrimũ docendę ueritatis exemplũ. Sic enĩ uulnus infligere oportet, ut ſcias & mitigare, & ſanare: ſic ſeuerum eſſe, ut benignitatis non obliuiſcaris. Sic & deus fulgura in pluuiam facit, & triſtes nubes atrũq; cœlum, in fructiferos imbres reſoluit: Prouerbium ita habet Prouerbiũ, Innoxiam eſſe tẽpeſtatem fulgurũ, quæ pluuia mixta fuerit: formidabilem autẽ & noxiam, quæ ſicca & ſola. Neq; enim uerbũ dei in perpetuum iraſci, neq; in æternũ cõminari debet.

Aemulantur uos, non bene: ſed excludere uos uolunt, ut illos æmulemini.

Occurrit excuſationi, quã uidet, eos poſſe prætexere & dicere, quod nos illis obediuimus, ideo fecimus: quia pio ſtudio, & bona (ut nunc dicitur) intentione noſtram ſalutem quærere uidebantur: præſertim cũ nemo debeat ſuus eſſe magiſter: & ſicut Deut. xij. dicitur, non faciendũ eſt, quod rectum nobis uidetur. Aemulari apud aplm Reſpondet: ſcio zelũ habent, ſed non bonum, nec ſecundum ſcientiam. Hic ſciendũ quod uerbũ æmulari quanq; frequenter idem ſit, quod imitari, apoſtolus tñ familiarẽ eius habet uſum, pro inuidere cũ amore, ſeu alicuius amore contendere & conniti. Et ut plenius rem, pro opinione noſtra tractemus, Amari in bono & malo. Amare dupliciter contingit, in bono & in malo: ita & ęmulari. Diligimus enim quãdoq; ſed non bene: ita æmulamur quandoq;, ſed non bene. Verũ ut amor eſt diligere bonũ, odium odiſſe malum: ita æmulatio ſeu zelus utrũq; inuoluens, proprie eſt odiſſe malum in re amata: & quo uehemẽtius ames, eo ardentius odias & inuideas malum amati. Vnde ego ſoleo zelum intelligere, iratum amorẽ, uel amaroſam inuidiam. Sic apoſtolus. ij. Cor. xj. Aemulor enĩ uos dei ęmulatiõe, ubi de imitatione loqui, ne poteſt quidẽ fingi: quia ſequitur: deſpondi enĩ uos uni uiro. Timeo autẽ ne ſenſus ueſtri corrũpant̃ &c. quaſi di. ita diligo caſtã fidem ueſtrã, ut non poſſim non timere, & odiſſe corruptionem ueſtri: clare exponens, Aemulatio dei. quid ſit æmulari, æmulatiõe dei. Quin hoc ipſo uerbo, duplicẽ illã ęmulationẽ indicat. Aemulatio dei, id eſt, ſecundum deum, eſt odium mali in re amata, ſecundũ ueritatem: ſeu amor boni, & odium mali in re amata, ſecundum ueritatem.

Hominum Aemulatio hominũ, odiũ mali in re amata, ſeu amor boni, & odium mali, in re amata: ſed ſecundũ ſpeciẽ & erronee. Talis eſt pſeudapoſtolorũ, de qua dicit: æmulantur uos, ſed non bene: hoc eſt, quærunt bonum ueſtrũ, & abominantur malum ueſtrũ, ſed male: quia malũ iuſtitiæ legis, uelut bonum in Galatis quærebant ſtatuere. Stultus çelus Iſte eſt ſtultus ille zelus, quo & iudæos ſcribit ad Rho. Zelare deum, id eſt ea quæ dei ſunt Non enĩ æmulari hoc loco, pro imitari accipi poteſt, quod pſeudapoſtoli Galatas utiq; non imitarent̃: Sed cõtra (inquit) excludere uos uolunt, ſcilicet a Chriſto, & fiducia eius, in fiduciam legis in carcerandos, ut ipſos æmulemini. Hoc loco poteſt pro imitari, poſitum eſſe: quãquã nec a priore ſignificatiõe abhorret, ſi intelligas, pſeudapoſtolos uoluiſſe a Galatis diligi, pio ſtudio ambiri, (& ut diſcipuli pro pceptoribus ſolent) zelo in ſe affici & amari, q̃ illorũ eſſent: odio haberi quæ contraria. Et nõ inepte dixiſſet, excludere nos uolũt. Sed ne arrogãtiã, uel ſpecie tenus incurreret, uos (inquit) uolũt excludere, ut nobis excluſis, ſimul uos quoq; excludant.

Bonum autem æmulamini in bono ſemper, & non tantum, cum præſens ſum apud uos.

Alterã partẽ excuſatiõis eorũ confutat, una enĩ erat, quod illi pio ſtudio quærebant

rebant

rebant eorum ſalutem, quod apoſtolus negat; non bene (inquit) æmulãtur uos: non quæ ueſtra, ſed quę ſua ſunt, quærunt, ut in uobis glorientur, ut infra. vj.

Altera, quod obediendũ ſit, & non ſibi ipſi credendũ. Ad hoc reſpondet: Bonum quidem eſt æmulari, & imitari alios, ſed hoc præſtate in re bona ſemper, nunq̃ in mala, non tantũ me pręſente, ſed etiam abſente, ne mei cauſa, ac nõ rei ipſius cauſa facere, uideamini. Quo circa miror interpretẽ & d. Hierony. hũc contextum ita præterijſſe, cum ſatis ſit obſcurus, ſi dixeris: Bonum æmulamini in bono. Quid eſt bonũ in bono ęmulari. Quare officioſe Eraſmus & Stapulẽſ. e græco ſic reddiderunt: Bonum eſt æmulari in bona re ſemper: uel bona eſt æmulatio in re bona ſemp̃. Eſt enim infinitiuꝰ æmulari, non imperatiuus æmulamini, niſi ſciolus deprauator quiſpiã, & interpretem, & Hieronymum uiolauerit. Quod apoſtolus uult, hoc eſt, Omnia probate, quod bonum eſt, tenete: quam regulã uidemus omnibus eccleſijs, ab eo traditam. Et tamen per multos annorum centenarios penitus eſt obliterata.

Om̃ia probate, q̃d bonum eſt, tenete.

Filioli mei, quos iterũ parturio, donec Chriſtus formetur in uobis.

Vide miram apoſtoli charitatem, ut totus eſt nihil aliud q̃ Galatæ, adeo omnia in ſe transformat, ſui penitiſſime oblitus: ut patiẽ in illis, ut laborat, ut ęſtuat de nulla ſua re, ſed Galatarum ſolicitus. O exemplum apoſtolicũ paſtoris Chriſtiani. Verum charitas, non quærit quæ ſua ſunt. Dulciſſimi filioli mei, materna mea uiſcera torquẽtur, pater fui, mater factus ſum, porto uos in utero, formo, fingoq; uos: uellem uos parere, & in uitã edere, ſi quo modo poſſem. Commendat affectum hunc multis d. Hieronymus. Nam hoc demum eſt, animas quærere, non pecunias. Nota uerboꝝ obſeruationem, nõ ait, donec Chriſtũ formem in uobis, ſed formetur. Plus gratiæ dei tribuens, q̃ operi ſuo: uelut mater geſtat eos in utero, rude ſemẽ, donec ſpiritus cooperatus, formet eos in Chriſtum. Anxiari poteſt prædicator, quomodo pariat Chriſtianos, ſed formare non poteſt, non pluſq̃ mater carnis format fœtum, ſed tantum portat formandum & pariendum. Nec dixit, donec in Chriſtũ formemini, ſed formetur Chriſtus in uobis. Quia uita Chriſtiani non eſt ipſius, ſed Chriſti in eo uiuentis: ut ſupra. ij. Viuo iam non ego, uiuit uero in me Chriſtus. Nos oportet deſtrui & difformari, ut Chriſtus formetur, & ſolus ſit in nobis.

Apoſtoli charitas.

Chriſtiani paſtoris aĩas quærere.

Verborum obſeruatio.

Vita Chriſtiani Chriſti in eo uiuẽtis eſt.

Vellem autem eſſe apud uos modo, & mutare uocem meam.

Hoc Hieronymo uidetur dicere: quia ſcriptura diuina lecta quidem ædificat: ſed multo magis prodeſt, ſi de literis uertatur in uocem: ſicut & ad Paulinũ ſcribit, de energia uocis uiuæ. Non ſolum autem, hoc apoſtolus intendit, uerum uellem (inquit) ut eſſem modo apud uos, ad hoc, ut uocem poſſem mutare: non muſica mutatione, ſed theologica: hoc eſt, quia epiſtola ſcripta, ſi nimium obiurgat, offendit: ſin blãdior eſt, nõ ſatiſfacit apud inſenſatos: in tam ſeria re, ſcriptura mortua eſt: tantũ dat, quãtũ habet. At ſi p̃ſens eſſet, poſſet pro uarietate auditorũ, temperare ſermonẽ: illos obiurgare, hos mitigare: illos rogare, hos increpare, & in omnem affectum, ſicut opportunum eſſet mutare. Nã apparet apoſtolum ſolicitum eſſe, ne & in ſuperioribus nimium in partem obiurgandi: & hic inter laudandum & blandiendum, nimium ad commendationem declinarit: timens pijſſime, ne utrinq; aut nimium lædat, aut minus q̃ neceſſe eſt, percutiat & ita inter utrũq; hærens confunditur, ignarus quid faciat, nec, integrum habens obiurgare, nec commendare. Hanc ſententiã probat uerbũ, quod ſequit̃.

Sentẽtia ap̃li

Quia confundor in uobis.

D. Hierony.

Hoc eſt, ut digniſſime Eraſmus reddidit, hæreo, perturbor, inopsq; conſilij ſum, quid uobiſcum agam: in quam ſententiam & di. Hiero. multa comment⁹ tandem ægre ac pene imprudens, & alia agens: confundor (inquit) in uobis, & ignoratione huc atq; illuc diſtrahor, & ignorãs quid agam in diuerſa diſtractus laceror, dilaniorq;. Neſcio, eñ, quæ primũ uerba promã &c. Hæc ille ſparſim.

Dicite mihi, qui ſub lege uultis eſſe, legem non legiſtis?

Legem non audiſtis, Hiero. & Græcus habent. Laborat Hierony. legem uocari hoc loco Geneſim, de qua apoſtolus ſumit, quod dicit. At qñ Hebræis quinq; libri Moſi Thora, id eſt, lex uocantur, non inepte apoſtolus legem appellat, librum Geneſis: in qua ſi nihil aliud, certe circũciſio ſaltem præcipit̃, præcipua Iudæorum lex, omniumq; prima.

Scriptum eſt enim, quoniam Abraham duos filios habuit: unum de ancilla, & unum de libera: ſed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſſionem: quæ ſunt per allegoriam dicta.

Non quod in Geneſi allegorice ſint intelligenda, ſed apoſtolus a ſe dicta per allegoriam, quæ illic ad literam dicuntur, ſignificat.

Quæſtio.

Quæritur: Quomodo nõ & Iſmael per repromiſſionem natus ſit: de quo Geñ. xvj. tam multa per angelũ domini promittuntur matri ſuæ, anteq̃ natus eſſet. Rurſus. xvij. multo plura ad Abraham de eodem, ab ipſomet deo promittuntur, cum iam natus eſſet. D. Hierony. multa adducit, & incertum relinquit. Verum clarum eſt, quod Iſmael, non promittente deo, ſed iubente Sara, naturali uirtute in adoleſcentula Agar conceptus eſt: Iſaac autem de ſterili, uetulaq; matre, ſupernaturali uirtute promittentis conceptus. Nam quod angelus ad Agar dixit: Ecce concepiſti, & paries filium, certe non eſt promittentis concipiendum, ſed prædicentis futura de iam concepto, aut etiam præcipientis eſt: ideo Iſaac filius repromiſſiõis eſt tamen ex carne natus, ſed non uirtute, nec ſecundũ carnem conceptus.

Hæc enim ſunt duo teſtamenta, unum quidem a monte Sina, in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar.

Qui allegoricis doctrinis inſtituendi.

Quia Galatæ fideles erãt, allegoricis doctrinis erudiri potuerunt: Alioquin ut. j. Corin. xiiij. dicit, infidelibus ſunt linguæ in ſignum. Infidelibus uero allegoricis nihil poteſt probari: ut & d. Augu. ad Vincentium docet. Aut certe, ꝙ apoſtolus Galatis, ut infirmioribus, paterna ſolicitudine, & uolens, rem ſimilitudinibus & allegorijs deliniat, ut uerbum eorum captui attemperet.

Rudiores ſimilitudinib⁹.

Nam rudiores ſimilitudinibus, parabolis allegorijs, etiam cum uoluptate capiunt̃: ideo & Chriſtus in euangelio (ſicut Matthæus dicit) parabolis docet, pro captu uniuſcuiuſq;. Videamus ergo quomodo locũ hunc allegoricum tractet aduerſus legis iuſtitiã. Hæc (inquit) duo teſtamenta, hoc eſt, duæ mulieres, Sara & Agar, figura fuere duorũ teſtamentorũ, ſub uno eodẽ Abrahã, qui patrẽ cœleſtẽ repræſentat. Verũ, quod pene tranſierã de myſticis & allegoricis quoq; aliqua uidẽda ſunt, qñ hæc res poſtulat & tempus.

Quatuor ſenſus ſcripturæ in uſu.

Habentur in uſu quatuor ſenſus ſcripturæ, quos literam, tropologiam, allegoriã, anagogen, uocant: ut Hieruſalẽ iuxta literã, ciuitas Iudææ metropolis eſt: Tropologicus, conſciẽtia pura uel fides

Allego

Allegorice, eccleſia Chriſti: Anagogice, cœleſtis patria. Ita Iſaac & Iſmael hoc loco, literaliter, filij duo Abrahæ: Allegorice, duo teſtamenta, ſeu ſynagoga & eccleſia, lex & gratia: Tropologice, caro & ſpiritus, ſeu uirtus & uitium, gratia & peccatum. Anagogice, gloria & pœna, cœlũ & infernus, im mo alijs, angeli & dæmões, beati & dãnati. Permittat̃ ſane is lud⁹ ijs, qui uolũt, modo ne aſ-ſueſiant aliquorum temeritati, ſcripturas pro libidine lacerare, & incertas face-re. Quin potius ad capitalem legitimũq; ſenſum, hæc uelut acceſſoria ornamen-ta adijciunt, quibus uel oratio locupletius ornetur, aut exemplo Pauli rudiores uelut lactea doctrina mollius foueantur: non autem in contentionibus pro ſta-bilienda fidei doctrina proferantur. Nam iſta quadriga (& ſi non reprobem) non ſcripturæ autoritate, nec patrum uſu, nec grammatica ſatis ratione iuuatur.

Capitalis ſenſus ſcripturæ.

Primum, manifeſtum eſt, ꝙ apoſtolus hoc loco allegoriã & anagogen non diſtinguit, immo quod illi anagogen, hoc ipſe allegoriam uocat: Sarã interpre-tatus cœleſtem Hieruſalẽ, quę ſurſum eſt mater noſtra: hoc eſt illorum anagogi-ca Hieruſalem. Deinde ſancti patres allegoriam grammatice, una cũ alijs fi-guris tractant in ſacris literis: ſicut abunde docet b. Auguſt. in li. de doct. Chriſt. Atq; Anagoge nõ tã figurã propriã, ꝙ̃ generalẽ dictorum cõditionẽ ſignificat hoc eſt, Anagoge dicitur, quoties in receſſu & in ſeparato aliud intelligi poteſt, ꝙ̃ ſonat: unde & reductio interpretatur, quod & allegoria ſignificat, id eſt, alie-niloquium: hoc eſt, ut b. Hierony. ait, aliud prætendit in uerbis, aliud ſignificat in ſenſu. Tropologiam ſermonem de moribus eſſe conuenit, quam aliquan-do eſſe allegoriam nihil obſtat: dum ſcilicet aliud dicitur, ſub quo mores boni aut mali ſignificantur.

Anagoge reductio.

Allegoria alieniloquium.

Tropologia ſermo de moribus.

Liber igitur patrũ uſus in his nominibus uidet̃ anxie-tate quadã, in captiuitatẽ huius quadrupli coactus: ſicut & multa alia, temere di-ſtinxerunt multi, quę & re, & uoce idem ſunt. Illud magis monendum, quod 79.
& ſupradictum eſt, apud Origenem & Hierony. ſenſum ſpiritualẽ eum uideri, quẽ hic apoſtolus allegoriam uocat. Literam eñ ipſi figuram & hiſtoriam ac-cipiunt. Myſticũ aũt & allegoricum, ſpiritualem dicunt. Et uirum ſpiritualem qui ſublimiter oĩa intelligit, nihil (ut inquit) Iudaicæ traditionis admittat. Hac regula incedit fere totus Origines & Hiero. &, ut audacter dicã, non raro in diſ-ficultates inextricabiles labuntur. Verũ, expeditius mihi incedit b. Aug. Nã 80
ut omittã illud, quod myſticus ſenſus ſit, uel allegoricus, uel anagogic⁹: aut om-nino, qui aliud habet in receſſu, ꝙ̃ in fronte oſtenditur. Et huic opponatur hi-ſtoricus ſenſus, aut figuralis.

Origenes Hieronymus Auguſtinus.

Hæc tamen duo uocabula Litera & Spiritus, lite-ralis deinde & ſpiritualis intelligentia ſegreganda ſunt, & in ſua propria ſigni-ficatione ſeruanda. Nam litera, ut idem pſal. lxx. pulchre & breuiter dicit, eſt lex ſine gratia. quod ſi uerũ eſt: Omnis lex litera eſt, ſiue allegorica, ſiue tropolo-gica. Deniq;, ut ſupra diximus, quicquid ſcribi, dici, cogitari, citra gratiã poteſt.

Litera Spiritus

Sola gratia autem eſt ipſe ſpiritus. Vnde ſpiritualis intelligẽtia non dicit̃ quæ eſt myſtica uel anagogica, qua & impij præſtant: ſed ipſa proprie uita, & experi-mentalis lex in anima per gratiam digito dei ſcripta: & omnino, totũ illud im-pletum, quod lex præcipit ac requirit. Nam & decalogum Rho. vij. uocat ſpiri-tualẽ legẽ, cũ tñ ſit litera: Nõ cõcupiſces. Quod ſi intelligẽtia ſpũalis dicit̃, qa ſpm̃ ſignificat, quẽ lex reqrit, ut ĩpleat̃: nulla lex eſt, q̃ nõ ſit ſpũalis. Tũc aũt ſo-lũ eſt literalis, qñ grã q̃ ĩpleat, nõ adeſt: tũc nõ ſibi, ſed mihi eſt literal. Maxĩe ue-ro, ſi ſic intelligat̃, ꝙ grã nõ ſit neceſſaria. Cõcludim⁹ ergo: lex in ſe ſemp eſt ſpũalis: id eſt, ſpiritũ ſignificans, qui eſt plenitudo eius. Alijs aũt, non ſibi unq; eſt literalis. Nam quando dico: Non occidas, literam audis ſonantem: ſed quid

Gratia eſt ſpiritus. Spiritualis intelligentia.

Lex in ſe ſemper ſpiritalis.

 ſignificat;

ſignificat: nempe, ne ſis iracundus, hoc eſt, rem ipſam quæ eſt manſuetudo ſuauitaſq; erga proximum. Hæc eſt autē charitas & ſpiritus, quo impletur. Ab hac ſignificatiōe rei uerißimæ & ſolius ſpiritualis, lex quoq; ſpiritualis dicitur: quia ſemper hanc ſignificat: ſed quia nobis hanc non dat, nec dare poteſt: nobis litera dicitur quātumlibet ſpiritualis ipſa ſit. Cum autem nullum opus ſine charitate bene fiat, claret, omnem legem, quæ opus bonum præcipit, bonum opus,

Sp̄ūalis intelligentia legis

id eſt, charitatis ſignificare & requirere, ideoq; ſpiritualem eſſe. Quare ſpiritualem intelligentiam legis, recte appellamus eam, qua ſcitur lex requirere ſpiritū, & nos carnales conuincere.

Literalis.

Literalē autē eā, qua putaꝰ, imo erraꝰ, legē poſſe impleri operibus, & uiribus noſtris, citra ſpiritū gratiæ: ideo litera occidit, quia nunquā recte intelligiꝰ, dū ſine gratia intelligiꝰ: ſicut nūq; recte habeꝰ, dū ſine gratia habetur utrobiq; mors & ira eſt. Hæc ex b. Auguſt. in lib. aduerſus Pelagi. excerpta ſunt.

Ap̄l̄m explicat.

Ad apoſtolum redeundo. Vnum quidem a monte Sina in ſeruitutem generans. Satis dictū eſt, quæ ſit ſeruitus legis in quam tradimur, quando legem ſine gratia accipimus. Aut enim timore mali intentati, aut ſpe mercedis: hoc eſt ſimulate eam ſeruamus, utrinq; ſeruiliter, non liberaliter agētes.

Teſtamentū eiuſq; ſymbolum.

Teſtamentum autem uocat. Ideo, ut intelligatur, uidendū eſt & hic teſtamenti ſymbolum. Primum eſt ipſum teſtamentum, quod erat nuncupatio terræ promißionis: ut Exo. j. ſcribitur. Teſtator fuit angelus in pſona dei. Teſtata hæreditas, ipſa terra Canaan. Hi, quibus fiebat teſtamentum filij Iſrael: ut omnia hęc Exodus deſcribit. Sed hoc teſtamentū confirmabatur morte & ſanguine pecudis, quo aſpergebātur: ut Exo. xxiiij. legitur: quia carnalis hoſtia, carnali promißioni, & carnali teſtamento, carnalibus hæredibus conueniebat. Quæ eſt Agar (inquit) id eſt, hoc teſtamentum ſeruitutis ſeruos generans, eſt allegorica Agar ancilla.

Sina eñ mons eſt in Arabia, qui coniūctus eſt ei, quæ nunc eſt Hieruſalem, & ſeruit cum filijs ſuis,

Primum hoc mouet, quod Sinam montem dicit coniunctum Hieruſalem ciuitati Iudææ, cum illum in Arabia eſſe dicat. D. Hiero. legit, qui conterminatus eſt: & inter interpretandū dicit; q cōfinis eſt. Forte quod mōs Sina ideo confinis recte dicitur Hieruſalem eſſe, nō quod mons ciuitatem attingat, ſed quod Iudæa (in qua eſt Hieruſalem uelut medio) & Arabia deſerta (in qua eſt Sina mons) ſunt confines. Nam Iudæa ab oriente habet Arabiam petream, & iuxta hanc ad meridiem tangit Arabiā deſertam: ut ſic propter totius confinitatem,

Faber Stapu.

pars quoq; parti confinis & coniuncta dicatur. Stapuleñ. uim græci uerbi explorans, dicit intelligendum, quod Sina mons coniunctus eſt, id eſt, incedit, & tractu quodam pertingit: ſeu, ut uerbo coſmographico dicam, pertinet uſq; Hieruſalem: quod utiq; nō poteſt intelligi, niſi quod Sina mons contineñte ſua, iungitur continenti Hieruſalem. Sicut Vuittenberga coniungitur Lipſiæ: illa in Saxonia, huic in Myſia.

Eraſmus.

Item Eraſmus optimus, addit in græco ſic haberi. Nam Agar Sina mons eſt in Arabia &c. Et Agar hic genere neutro dici, ut ad montem referatur, qui græcis eſt neuter, quæ mox iā dicta eſt fœminino genere: ubi ait, Quæ eſt Agar, ut ſit ordo, Quæ eſt Agar. Nam hic Agar Sina mons eſt in

Sina Arabiæ Agar.

Arabia &c. Diciteq; in græcis ſcholijs moneri, Sinam Arabice dici Agar. Et ipſe cōtextus apoſtoli forte hoc uult, quādo dicit, Agar Sina mōs eſt in Arabia hoc eſt, Agar eſt, & diciꝰ in Arabia, q nobis Sina diciꝰ: ſeu Arabes appellāt mōtem Sina, ſua lingua Agar: ut ſic reddat rationē eius q̄d dixerat, Vnum teſtamētū a monte

tũ a monte Sina eſſe, & hanc ideo eſſe Agar: quia alluſione Arabica, Sina mons
Agar dicatur: quare deo ſic ordinante, Agar pręparata fuerit figura montis Sina
per legem generãtis in ſeruitutem. Diximus autem ſupra, quod apoſtolus nõ
abhorreat a peregrinæ linguæ alluſiõib⁹, q̃d Galatas quoq; trãſlatos ſuo nomi
ne, hebraica alluſiõe notarit: ſicut hic Arabica alluſione, Agar ancillam notat.
Sed & Salamon in Canticis ſuis, montem Amanũ uocat Sanir, & Hermon, Salomon
& Libanum, pro uarietate linguarum (ut Deutro. iiij. ſcribitur, uſq; ad montem
Hermon, quem Sydonij Sarion uocant, & Amorrei Sanir) ſumens alluſionem
& allegoriã peregrinã, ad ſuæ ſponſæ laudem. Itaq; cũ p allegoriam ſe locutu-
rum prædiceret, opportunũ fuit, ut Agar ancillæ nomen, cum monte Sina (ubi
cœpit teſtamentum Agarenum) aliqua alluſiõe componeret, & hoc commodi-
tate cõmunis nominis. Nec eſt hic exigenda ab apoſtolo alia ratio, cum allego
riſet infirmorum gratia. Verum quid hoc ad rem, quod Sinam montem con-
iunctum dicit Hieruſalem? An non fuit ſatis, quod unum teſtamentum Sinę &
Agar eſſet ancillæ? Nec ego habeo, quod dicam, q̃n cæteri omnes trãſeunt. Di- Diuinatio Martini.
uinandũ ergo. Videtur id uelle, quod cum inter allegoriſandũ (ut fit) allegoria
allegoriam pariat: Dum de Agar ancilla ad montem Sina, nominis ſimilitudi-
ne peruenit, ſimul de Hieruſalem terreſtri, incidenter ad cœleſtem allegoricos,
eodem nominis argumento prouocatus, peruenerit: ut quę uiſio pacis interpre
tetur, & rectius tñ Sina, id eſt, tentatio appellaretur: Verum antequã nomẽ Hie
ruſalem ad cœleſtẽ transferret, ſola collatione utriuſq; cõtentus, allegorias mul
tas implicat. Alioquin lucide dixiſſet. Nã Hieruſalẽ ciuitas eſt in cœlo, in liber-
tatem generãs: hoc eñ uerbo ſuſtuliſſet anapodoton obſcuriſſimũ. Proinde
inquit, q̃n Hieruſalem cœleſtis rãto interuallo diſtat ab iſta terreſtri: nihil refert
q hæc non Sina, ſed in Iudæa eſt, cõtermina Arabiæ idem eſt, ac ſi eſſet ipſa Si-
na cui contermina eſt: conuenit cum eo monte communi termino terræ: ita
communi legis generatione, quando illi cœleſti nulla ex parte confinis eſt, nec
ad eam pertinet, ſed ad Sina Agar potius, cui confinis eſt.
Multas hic prætermitto allegoriſandi miras rationes, quas apoſtolus hic
indicat, ne obſcuritatibus maiores tenebras addam. Quare illud, Hieruſalem Hieruſalem, quę nunc eſt.
quæ nunc eſt, referri debet ad futuram Hieruſalem: ſicut Agar ad aliam Agar
retulit: ut ſit ſenſus: Hieruſalem, quæ huius uitæ eſt, & confinis, tum re, tum
myſterio, Sinæ monti. Deinde quod addit: Et ſeruit cũ filijs ſuis: ideo Et ſeruit cũ filijs ſuis.
facit, ut excipiat eos, qui fuerunt in Hieruſalem, ad ſupernam Hieruſalem perti
nentes. Eam (inquit) Hieruſalem appello, quæ nunc eſt, & in futuro nõ erit,
nec omnem, ſed eam, quæ ſeruit cum filijs ſuis, id eſt, qui ſunt in ea ſeruien
tes legi, cuius termino terrę confines ſunt. Seruire legi, ſatis & ad tędium uſq;
dictum eſt. Tropũ Hebræũ quoq; obſerua: Filij Hieruſalẽ uocãtur, quia ciui- Tropus hebr.
tas mater, habitantes in ea, filij uocantur: ut Pſal. cxlvij. Lauda Hieruſalẽ domi-
nũ, Benedixit filijs tuis in te. Hæc autem uulgata & triuialia ſunt in prophetis.
Nunc nominum quoq; allegorias iuxta Hiero. Sara princeps dicitur, genere Nominũ allegoriæ. Sara.
fœminino, ſeu domina: ideo filij Saræ, filiæ dominæ, filij principis, filij liberę re
cte dicunt. Cõtra ancillæ filij, filij ſeruæ, & ſeruitutis. Nã & nomẽ Sarę, pene ex
preſſit apl̃us, q̃n eã liberã uocat. Prĩcipes eñ in ſcript. etiã Nedaboth. i. liberi & Agar.
ſpõtanei uocant. Agar uero pegrinatio ſeu aduena, incola, mora, q̃ recte op-
ponit ciuibus & domeſticis dei. Nõ eſtis (inquit) aduenæ & hoſpites, quaſi di.
Agareni, ſed Saraceni: Nõ aduenę, ſed liberę & dñæ filij. Seru⁹ nõ manet in do
mo in æternum, filius aũt manet in æternũ. Legis aũt iuſtitia temporalis eſt, ſed
Chriſti

Chriſti iuſtitia manet in ſeculũ ſeculi, quia illa mercenaria huius uitę, illa hæres
Arabia. gratuita futuræ. Arabia occaſus uel ueſper, qui uergit in noctem. At eccleſia
& euangelium, aurora & matutinum uocatur in multis locis. Ita lex & ſynago
ga occumbũt tandem: ſed gratia regnat & cubat in meridie æternitatis. Quid
ſi Arabiam apoſtolus, deſertum quoq; notet: nam id quoq; ſignificat Arabia:
Arabia trũplex. immo Arabia in ſacris literis fere ſemper pro deſerta Arabia accipitur. Nã Ara-
bia felix, Saba, & alijs nominibus partialibus. Arabia Petrea, Cedar, Amon,
Moab, & multis nominibus appellatur. Ita ut a uaſtitate Arabia ſic uideatur
appellata, ut ſignificet ſterilem & deſertam ſynagogã, ſeu legis iuſtitiam coram
Sina tentatio deo. Contra eccleſia fœcunda corã deo, & ſi deſerta corã hominibus. Sina ten
tatio dicitur, di. Hiero. teſte, id eſt, inquietudo & turbatio pacis, quã ex lege ha-
bemus. per legem enim cognitio peccati: ideoq; & turbatio conſcientiæ.

Hieruſalem Hieruſalem uiſio pacis, quies conſcientiæ. Per euangeliũ enim in eccleſia
Iſmael. uidemus remiſſionem peccatorum, quæ eſt pax cordis. Iſmael auditus dei, ſeu
audiens deum, populus eſt, qui præcedẽs audiuit poſt ſe uenturũ Chriſtum: ſed
non uidens ante faciẽ & manifeſto. Audijt prophetas, legit Moſen: ſed tamen
non cognouit præſentem Chriſtum: ſemper habens eũ in dorſo, ſemper audiẽs
& nunquam uidẽs. Ita eſt omnis qui in lege iuſtificatur, audit iuſtitiam legis
& non uidet eã in Chriſto eſſe: alio reſpicit, & alia audit: reſpicit in ea, quæ ſunt
ante ſe, & in ſuas uires, non in uirtutes Chriſti: ſemper tamen audit ſeſe ad iuſti-
Iſaac. tiã per legem cogi, ad quam nunq̃ peruenit. Iſaac riſus dicitur: hoc enim eſt
gratiæ, quæ exhilarat faciem hominis oleo ſuo. Cui fletus contrarius eſt, hoc eſt
culpæ, quæ eſt ex lege. Quare ſingula nomina ſuis cõtrarijs collata, pulchre
differẽtiam legis & euangelij, peccati & gratiæ, ſynagogæ & eccleſiæ, carnis &
ſpiritus, uetuſtatis & nouitatis oſtendunt.

Illa autem, quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater om
nium noſtrum.

Diceret, alterũ teſtamentũ a Hieruſalem, quæ ſurſum eſt: ſed interim aliam
Hieruſalem intuitus, mutauit diſtributionem, & anapodoton fecit, alijs tamen
uerbis ſatisfaciẽs. Quia reuera alterum teſtamentũ cœpit in Hieruſalem, miſſo
ſpiritu ſancto de cœlo in montem Zion: ut Iſa. ij. de Zion exibit lex, & uerbũ
domini de Hieruſalẽ. Et Pſal. cix. Virgã uirtutis tuæ emittet dominus ex Zion
Verum quia Hieruſalẽ terrena, erat quidem hæreditas, in Sina priori teſtamẽ
to ꝓmiſſa: nobis aũt alia ꝓmiſſa in cœlo: ideo & aliam Hieruſalẽ habemꝰ, quę
nõ ſit cõfinis monti Sina, & ſeruituti legis propinqua ac cognata quædam.

Sed & illa differentia eſt: Lex literæ, eſt a monte Sina data, quibus promiſſa
Lex literæ eſt a monte Sina sunt tẽporalia, ſed Lex ſpiritus non a Hieruſalem, immo de cœlo data eſt in die
Lex ſpiritus de cœlo. Pentecoſtes, cui promiſſa ſunt cœleſtia bona. Ideo ſicut Hieruſalem eſt mater
Hieruſalem omnium & metropolis eorum, qui in lege ſunt Sinaica, filij eius, ciues eius: Ita
inferna. Hieruſalẽ ſupna mater oĩm eorũ q̃ in lege ſunt gratię cœleſtis, filij eiꝰ, ciues eiꝰ
Superna. Hi enim ſapiunt quæ ſurſum ſunt, non quæ ſuper terram: quia ſpiritum habent
pignus & promiſſionis arram, ac primitias futuræ hæreditatis, ciuitatis æternæ,
& nouæ Hieruſalem.

Sicut ſcriptum eſt: Lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama,
quæ non parturis. Quia multi filij deſertæ, quam eius quæ habet uirũ.
Eſa.

Eſa. liiij. hęc ſcripta ſunt, miraq; antitheſi & antilogia ſibi pugnant, ſterilis & uidua gaudet multis filijs: Rurſum, maritata & fœcunda caret filijs. Quis intelliget hæc? allegoricus eſt, & in ſpiritu loquitur, ſumpta ex carnali generatione parabola, in qua filij generantur, ſeminãte uiro, ex muliere. Vir iſte allegoric⁹ qui tum maritatas, tum uiduas, tum ſteriles, tum fœcundas facit, lex eſt: quod in græco, ut b. Augu. ait, aptius dicitur: ubi nomos maſculino genere dicitur: ſicut & Thanatos, quẽ æque apoſtolus genere maſculino, nouiſſimum inimicũ uocat. Lex (inquam) uir ſynagogæ, ſeu populi cuiuſq; extra gratiam dei poſiti, generat quidem, ſed cum ſuo dolore filios multos, omnes autem peccatores: ut qui ſapientia legis, & iuſtitia operum legis freti, in lege gloriẽtur, quod ex lege tales facti ſint: & parenti ſuo, id eſt legi, tota facie uitæ ſimiles: cum intus in ſpiritu ſunt longe diuerſi a legis forma: quandoquidem lege potius augeſcit peccatum (ut dixi) quæ peccatum oſtendit, non aufert. Id quod Rho. vij. latius tractat. Cum eſſemus, inquit, in carne paſſiones peccatorum, quæ per legem erant operabantur in membris noſtris, ut fructificarẽt morti. Seminat itaq; uir ille in mulierem ſuam: id eſt, docet bona ſynagogam: at illa deſerta ſpiritu gratiæ, non parit niſi peccatores, qui ſimulant legem, magis autem contra legem irritanẽ: ſicut Iudæi cõtra Moſen in deſerto, qui fuit figura legis, & uiri huius.

Lex uir allegoricus.

Soluitur ab hoc uiro eccleſia, uel quilibet populus per gratiam: qua ſic moritẽ legi, ut lege iã urgente ac exigẽte non egeat: ſed ſpõte ac libere oĩa faciat q̃ legis ſunt, ac ſi lex nõ eſſet: q̃a iuſto lex nõ eſt poſita. Ita fit, ut q̃ legi ſubiecta erat, uelut uxor fœcunda prole peccatrice, iam ſit uidua & ſine lege ac deſerta ſterilisq; ſed bona & felici, tum uiduitate, tum ſterilitate: per hoc eñi fit alterius uiri, ſcilicet gratię, ſeu Chriſti. Nam legi gratia, Moſi Chriſtus ſuccedit. E quo uiro, alia fœcunditate donata, dicit illud Iſa. xlix. Quis genuit mihi iſtos? ego ſterilis, & non pariens, tranſmigrata & captiua, & iſtos quis enutriuit? ego deſtituta & ſola, & iſti ubi hic erant? Hæc dicit dominus deus: Ecce leuabo manum meã ad gentes, & ad populos exaltabo ſignum meum, & afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas ſuper humerum portabunt. Hæc ideo, quia eccleſiæ filiæ, non docẽte litera, ſed tangente ſpiritu dei, erudiuntur. Sicut Ioan. vj. dicit: Erũt omnes docibiles dei. Vbi enim ſpiritus non tangit, docet quidem lex, & parit multitudo populi: ſed non niſi peccatores, ut dixi, ſolũq; opus hominis ibi agitur: tales faciunt, quales ſunt & ipſi. Neutri uero boni. Boni fiunt ſine lege, ſola gratia ſpiritus. Hunc autẽ Pauli tropum allegoricum oportet habere familiarem, ne peregrina ſenſus raritas, nobis offundat caliginem uerborum Paulinorũ. Nam & b. Auguſt. egregie concubitum filiarum Loth cum patre ſuo, monſtrat, hoc præſens negotium ſignificare. Loth eſt ipſe Nomos, lex ſcilicet, quẽ inebriant filiæ ſuæ, id eſt abutuntur lege, nec recte eam intelligunt ſynagogæ populorum uino ſenſus ſui eam inebriant: cogentes hoc legem eſſe & uideri, quod non eſt Deinde ex lege in hunc modum inebriata, impregnantur, docentur, concipiunt, aſſentiunt, & pariunt, Moabitas & Ammonitas, id eſt, homines ſuperſtitioſos, & ſine gratia ſpiritus de legis opere præſumentes, qui uſq; in æternũ non ingrediunẽ in eccleſiam dei. Vnde recte Moab ex patre Ammon, populus mœroris interpretatur, quod iuſtitiariorum & hypocritarum hæc una ſit iactantia, ſe ex lege eſſe, ſecundum legem uiuere, ſcripturas ſibi ſolis arrogare, tãq; filij legis ſint legitimi. Vnde & Moab apud Hierony, ſuperbus ualde eſſe dicitur.

NOTA.

Legi gratia Moſi Chriſt⁹ ſuccedit.

Boni fiunt ſine lege, ſola gratia ſpirit⁹

B. Augu. de filiabus Loth

NOTA

Moab, populus mœroris

Moab ſuperbus

Interim tñ non aduertunt, q̃ inquies ſit eorum conſcientia, & ſint populus

mœroris;

mœroris: cum ſine gratia cor ſtabiliente in operibus legis, quieti eſſe nequeant

Maior filia. fruſtra portantes pondus diei & æſtus. Maior ſane filia, impudentior gloriaẽ ſe ex patre filium habere. Moab (inquit) ex patre. Hæc eſt ſenſualitas & caro, in qua gloriantur iuſtitiarij, quod ex lege ſint. Nam ad hominem fulgent opera legis & operatores legis.

Minor Conſcientia ex lege caret requie. Senſẽtia apſi Minor uero non gloriatur, ſed infelicem populũ ſuũ filiũ appellat. Hæc eſt conſcientia, quæ ex lege & operibus eius, requiem non habet, ſed magis inquietudinem & turbationem. Hæc ſatis. Dicit ergo apoſtolus, matrem noſtrã habere multos filios, & ſi ſit deſerta, ſterilis, uidua, ſine uiro, lege, ſine filijs, ex lege doctis & factis: ideo hoc ipſo lætandũ ei eſt, & erumpendum, & præ gaudio clamandum, quod hoc modo ſterilis ſit, & nec pariat, nec parturiat, cum interim filij legis minuantur, & filiæ gratiæ multiplicentur. Ad hãc rem pulcherrime ualet figura, j. Reg. j. de Anna & Phenenna: præſertim, cum addito cantico Annę ut uideri poſſit Iſaiam ex eo loco, ſuam prophetiã, quã apoſtolus hic ponit, hauſiſſe: præſente & illuminante eum eodem ſpiritu. Donec ſterilis (inquit) peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata eſt. Quia non in fortitudine ſua roboratur uir. &c.

Nos autem fratres ſecundum Iſaac, promiſſionis filij ſumus.

Applicat allegoriã: nos ſecundũ Iſaac, id eſt, libere & dñę filij ſumus, ſicut Iſaac: & ſicut ille filius nõ carnis, ſed promiſſiõis per carnẽ fuit: ita & nos: quia in ſemine Abrahæ promiſſi ei ſumus, ut ſuperius latius dictum eſt. Iudęi autem ſecundum Iſmael, id eſt, ancillę filij ſunt non promiſſionis, ſed carnis filij: Ita & omnes, qui ex lege operibuſq; eius confidunt iuſtificari.

Sed quo modo tunc is, qui ſecundũ carnẽ natus fuerat, perſequebatur eum, qui ſecundum ſpiritum: ita & nunc.

Non exprimit, Geñ. xxj. quæ fuerit perſecutio, qua Iſmael perſequebaẽ Iſaac Sed ex uerbis Saræ licet eam trahere, quæ cum uidiſſet filium agar Aegyptiacæ ludentem cum filio ſuo Iſaac, dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc, & filiũ eiꝰ nõ enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac, ac ſi di. uideo eum uellę co

Ludus Iſmaelis & Iſaac. niti, ut ſit hæres, contempto meo filio: oblitus, ꝙ ſit filius ancillæ. Apparet autẽ hunc luſum fuiſſe talem, quod Iſmael inflatus primogenitura, exultauerit, irriſerit, & inſultauerit Iſaac, tanq̃ primus filius Abrahæ: quod Sara uidens, contrarium ſtatuit. Non erit, inquam, hæres filius ancillæ, per tapinoſin filium ancillæ appellãs. Et hunc ſenſum textus hæbreus iuuat, ubi habemus: Cũq; uidiſſet Sara filium Agar Aegyptiæ, quem pepererat Abrahæ ridẽtem ſeu ludentẽ (nã cum filio ſuo Iſaac, additum eſt in noſtris) quaſi di. hoc inflabaẽ, hoc ridebat &

Myſterium figuræ apſ̄lus tractat. geſtiebat aduerſerſus Iſaac, quod Agar eum genuiſſet Abrahæ: ideo ſecurus de hæreditate, faſtidiebat Iſaac uerum hæredem. Et in hoc conſonat myſterium figuræ, quod apoſtolus tractat. Sic enim & nunc Iſrael (inquit) quorũ ueſica hæc eſt, ſe ſolos eſſe ſemen Abrahę, ſe ſolos hæredes promiſſionis. Veros autem filios Abrahæ, nemo atrocius pſecutus eſt, ꝙ̃ illi ipſi, ut in actis apoſtolorum legimus. Nam ipſi ſunt Iſmael, qui deum audiunt in prophetis poſt ſe uenturum: &

Filij Iſmael. coram poſitum non agnoſcunt, referentes in hoc & nomen, & ſenſum, & morẽ Iſmael patris ſui.

Deniq; uocabulum Ludentem, eſt idem, de quo nomen Iſaac formatur, qđ riſus uel gaudium interpretatur: ut ſignificet forte Iſmaelem dicaculũ fuiſſe, & nomen Iſaac acuto ſcõmate, in irriſionem illius uertiſſe: quaſi uere ridiculũ hæ

redem

cedem, & nihil hominē duxerit. Nō eñ fruſtra ſic uſurpat ſcriptura uocabulū ludētem, ſeu ridentem: eoq; tam ſanctam mulierem fuiſſe cōmotam recenſet. Apoſtolus autē hoc adducit, ut confortet Galatas, ne propter perſecutionem iſtorum Iſmaelitarum, deſinant eſſe Iſaaceni, quia ſic oportet fieri; futurum autem eſt, ut eijciantur, ut ſequitur.

Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancillam & filium eius: nō enim erit hæres filius ancillę, cum filio meo Iſaac.

Epitatice loquitur, & omnino contraria præſumptioni ancillæ, & filij eius. Ancilla eſt, inquit, & domina eſſe præſumit: filius ille ancillæ, & filium dominæ irridet, & ironijs illudit, ſed abſit, eijciantur potius. Quo iterum intelligit, Agar ancillam conſenſiſſe, aut ſaltē indulſiſſe filio ſuo Iſmael, ut Iſaac irrideret ut quæ idem ſperabat quod filius ſuus, ſe fore ſcilicet dominā. Nec dicit, Eijce filium tuū, ſed filiū eius: contendens Iſmael nec Abrahæ filiū eſſe, ſed ancillæ. *Epitatice loquitur.*
Ita & nunc (inquit) fiet. Non ſunt hæredes filij carnis, ſed filij promiſſionis.
Proinde ſi non uultis eijci cum filio ancillę, filij liberæ perſeuerate: ſcriptura non mentietur, quæ filium ancillæ etiam inuito Abraham, tamen autoritate quoq; dei, eijciendum pronunciat.

Itaq; fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ.

Applicat hiſtoriam & allegoriam, & ſummam abſoluit breui concluſione, quæ iam ex dictis abunde intelligitur. Eſſe enim filium ancillę, eſt ſeruire legi, debere legi, eſſe reum legis faciendæ, peccatorem, filiū iræ, filiū mortis, alienum a Chriſto, exciſum a gratia, exortē hæreditatis futuræ, uacuū benedictiōe promiſſionis, eſſe filium carnis, eſſe hypocritā, eſſe mercenariū, uiuere ſpiritu ſeruitutis in timore: & ſi qua alia receſuit hic & alibi. Sunt enim infinita huius mali nomina. *Eſſe filiū ancillæ.* Et quamuis noſter tranſlator in fine huius capituli adiunxerit qua libertate nos Chriſtus liberauit, tamen nos cum græcis hoc exordio capitulum quintum tractemus. *Noſter tranſlator.*

CAPITVLVM QVINTVM.

QVa igitur libertate nos Chriſtus liberauit, ſtate: & nolite iugo iterum ſeruitutis contineri.

Vſq; ad nauſeam inculco, libertatē & ſeruitutē eſſe eas, de quibus Rho. vj. dicit: Cū eñ ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Liberati autē a peccato, ſerui facti eſtis deo. Cōſtituamus aūt ordine & figura.

Libertas iuſtitiæ	Seruitus peccati.
Seruitus iuſtitiæ	Libertas peccati.

Qui eñ liber eſt a peccato, ſeruus factus eſt iuſtitiæ: Qui uero ſeruus eſt peccati, liber eſt a iuſtitia, & ediuerſo. Hæc oīa repeto, ſciens, quod multitudine locuſtarū & bruchorū, eo puenerint terræ noſtrę fruges, ut ſeruitus & libertas iſta, paſſim nō intelligat; adeo inhæſit, atq; penitus inſedit humanū cōmentū, de libero arbitrio in utrūq; cōtrariorū, aut cōtradictoriorū. Quin & carnaliter quoq; de libertate ſapiunt; qbus & apſus eodem Rho. vj. coactus eſt occurrere, quaſi in Chriſto licitū ſit quodlibet fieri. Cū hæc ſit libertas ea, qua facimus ſponte & hilariter, ſine pœnarū aut mercedū reſpectu, quæ in lege dicta ſunt. *Libertas.*

Seruitus.

Seruitus autē qua timore ſeruili, aut amore pūerili facimus. Non igitur refert, nec differūt, Seruus peccati, & Seruus legis. Quod is qui Seruus lēgis eſt, ſemꝑ peccator ſit, nunq̃ implens legem, niſi in ſpeciē operū, cui detur merces tēporalis, ſicut filijs ancillarum & concubinarū. Hæreditas autē filio liberę.

Chriſtus nos liberos fecit.

Chriſtus (inquit) nos liberos fecit, hac libertate. Spiritualis eſt libertas, in ſpiritu ſeruāda, nō gentilis illa, quā nec gentilis Perſius ſatis eſſe nouit. Libertas eſt a lege, ſed cōtrario modo, quā in hominibus fieri ſoleat. Libertas eñ humana eſt, quādo nō mutatis hominibus, leges mutanť. At chriſtiana libertas eſt, qñ nō mutata lege mutanť homines: ut lex eadē, quę prius liberoarbitrio odioſa fuit, iam diffuſa ꝑ ſpiritūſanctū charitate in cordibus noſtris, iucunda ſiat. Hac libertate fortiter & ꝑtinaciter ſtandū docet, quia Chriſtus pro nobis legē adimplēs, & peccatū exuperans, ſpiritū charitatis, in corda eorū, qui credūt in eum mittit, quo efficiunť iuſti & legis amatores, non ſuis operibus, ſed gratuita Chriſti largitiōe. A qua ſi recedas, & ingratus es Chriſto, & ſuꝑbus in te ipſo, uolens teipſum ſine Chriſto iuſtificare, & a lege liberare.

Libertas humana, & chriſtiana pugnant.

Nota pōdus uerborum.

μὴ ἐνέχεσθε.

Nota pōdus uerborū, nolite iterū, nolite ſeruiture, nolite iugo ſeruitutis, nolite cōtineri, ſeu ut græce ſignificantius diciť, Mi enecheſte, fere quod ſupra dixit, uelut cōcluſi in carcere: hoc eſt, ne ſub grauiſſimo & importabili onere legis, in qua tamen nō niſi ſeruos eſſe liceat & peccatores, cōcludamini, poſſideamini (ut Eraſm⁹) illaqueamini, implicemini. Minus eſt teneri; ſed in ſeruitute teneri durum eſt: duriſſimū, iugo ſeruitutis, præſertim poſt acceptam libertatē. State dicit, pręſumens maiora de eis quā inueniat, ſcilicet, nōdum cecidiſſe eos: alioquin dixiſſet, ſurgite, nunc blandius, ſtate, inquit: ut ſimul erudiat, neminem oportere ſtatim, cum deſperatione reparandi corripere, immo cū magno ſpei bonę argumento, quod nō faciunt fulminatores noſtri ſeculi, quibus ſatis eſt, ſuæ poteſtatis libidinem feciſſe terribilem.

Blande corripere.

Ecce ego Paulus dico uobis: Quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus uobis nihil proderit.

Poſtq̃ apoſtolus multis & fortiſſimis argumētis, legis iuſtitiā conuulſit, rationēq̃ de fide in Chriſtū copioſiſſime reddidit: Nunc nō minore impetu exhortať, deterret, minať, ꝓmittit, rigans quæ iam plantauerat: & oīa plane apoſtolico ardore & zelo tentat & tēperat, ut ſit iucundiſſimū uidere, tantū ſpeculum apoſtolicæ ſolicitudinis. Primū terret Chriſtū nō prodeſſe, ſi circumcidanť, & hoc ego Paulus (inquit) denunciō uobis, repetens nomen ſuū in pondus autoritatis. Iterū hic & ego repeto, Circūcidi nō eſſe malū, ſed iuſtitiam (in hoc eñ circūcidebanť) in circumciſiōe quærere, impietas eſt. Atq̃ in operibus ceremonialibus facilius eſt cognoſcere, falſam iuſtitiæ fiduciā, q̃ in operibus moralibus decalogi. Quia neq̃ in his quærēda eſt iuſtitia, ſed in Chriſti fide: quod dico, ne hinc aliquis exiſtimet apoſtolū, ſolum cōtra ceremonialia legis pugnare, ſed manifeſtiſſimū opus legis aſſumpſit, ſimul oīa opera legis intelligens. Contrariū huic uideť Rho. ij. Circumciſio qdē prodeſt, ſi legē obſerues. Quō (inqt Hiero.) circūciſio prodeſt, ſi legē ſerues, qñ nec Chriſtus ꝓdeſt circūciſis? Multa hic cōgerit idē. s. uir. Verū breuiter impoſſibile eſt legē impleri ſine Chriſto, ut iam ſæpius dictū eſt: hoc eñ ꝓ cōſtanti hypotheſi apoſtolus habet, & ſatis ꝓbauit. Seruātibus autē legē (id eſt, Chriſtū legis cōſummatorē, ꝑ fidem habētibus) liberū eſt circūcidi, & nō circumcidi: oīa eis ꝓſunt omnia cooperanť in bonū; ſed qui circumciduntť ſeruiliter, & timore legis, q̃d

Ceremoniæ nō ſunt malę ſed in eis fidere.

Lex impleri nequit ſine Chriſto.

inde

inde legi ſatiſfacere, & neceſſaria iuſtitia iuſtificari uolũt: utiq; Chriſtũ & gratiam dei abijciunt, alia uia legẽ implere ꝙ̃ p Chriſtũ præſumẽtes, ita Chriſtus eis ꝓpter circumciſionẽ nihil prodeſt, cũ illis circumciſio ꝓpter Chriſtũ nihil noceat. Eadẽ ſtultitia, immo ĩpietate pereũt, qui uel tremore cõſcientiæ, uel periculo inſtantis mortis, cũ uitam ſuam peſſimã tandẽ aliqñ ſenſerint, uidẽtes quãto interuallo a lege dei diſtent, aut deſperãt, aut æquali impietate irruũt, uolentes ſatiſfacere pro peccatis, & deinceps legẽ ſeruare, ꝓ ſerenãda cõſcientia ſua, arbitrãtes ſe bonos futuros, ſi quod lex pſcribit, impleuerint: porro implere nõ intelligũt, credere puriſſimũ in Chriſtũ legis impletorẽ, ſed operibus multiplicatis legi ſatiſfeciſſe. Has impias iuſtitias, ex decretis hominũ, & monſtroſa theologia, cuius caput eſt Ariſtoteles, & pedes Chriſtus, cũ ſola regnẽt, diſcimus. Sic eñ ſatisfaciũculas iactitãt, eaſdẽq; mirũ eſt quãti faciũt p nundinas indulgentiarũ: quaſi parũ ſit in Chriſtũ credere, in qua fide ſola eſt iuſtitia redemptio, ſatiſfactio, uita, & gloria noſtra. Tu ergo, cũ lege duce, in peccatorũ tuorũ ueneris cognitionẽ, caue ne primũ pſumas deinceps legi ſatiſfacere, melius uicturus, ſed deſperãs de uita tua pterita & futura prorſus, in Chriſtum crede fortiter. Credens autẽ, & ſic iuſtificatus ac legem implens, inuoca eundẽ ut & in carne tua, peccatũ deſtruat, & ibi etiam lex impleat; ſicuti iam in corde tuo p fidem impleta eſt. Et tum primũ opera bona iuxta legẽ facias. Proinde placet iſte modus, quod morituris, nõ niſi Chriſtus crucifixus inculcat, & ad fidem ac ſpem hortant. Hic ſaltem (quantũlibet totam noſtrã uitam illuſerint mentiũ deceptores) ruit liberũ arbitriũ, ruunt bona opera, ruit legis iuſtitia, reliqua ſola fide, & inuocatione puriſſimæ dei miſericordiæ: ita ut mihi ſæpe fuerit opinio, in morte, aut plures, aut meliores eſſe chriſtianos, ꝙ̃ in uita. Nam quanto purior ab operibus proprijs fiducia, & abſolutior in ſolũ Chriſtũ, tanto meliorẽ reddit chriſtianũ. Et in hanc fidem, opera bona totius uitæ exerceri debent. At nunc nebulis, & nubibus, & turbinibus traditionũ legumq; humanarũ, deinde indoctorũ ſcripturæ interpretũ & concionatorũ, in merita noſtra trudimur, ex nobis ſatisfacimꝰ peccatis, & nõ ad purgãda uitia carnis, deſtruẽdũq; corpus peccati, opera noſtra dirigimus, ſed uelut iam puri & ſancti, tantũ cumulamus ea, uelut frumentũ in horreũ, quibus deum debitorẽ faciamus, & in cœlo, neſcio quanta altitudine, ſedeamus. Cæci, cæci, cæci, his oñibus Chriſtus nihil prodeſt, alio conſilio iuſtificant ſeipſos. Conſequens autẽ eſt, hoc uerbũ Circumcidamini, nõ tam opus externũ, ꝙ̃ internũ uotum operis exprimere: in ſpiritu eñ loquitur apſus de interiore cõſcientia. Externũ opus indifferens eſt. Tota autẽ differentia, in opinione, mente, cõſcientia, cõſilio, dictamine &c. conſiſtit. Quare ſi opera legis fiant, conſciẽtia neceſſitatis, & fiducia iuſtitiæ adipiſcendæ, abitur in conſilio impiorũ, ſtatur in uia peccatorũ, & qui hoc docet, ſedet in cathedra peſtilentiæ. Si autẽ fiant pietate charitatis, & fiducia, ac libertate: iam per fidẽ adeptæ iuſtitiæ, merita ſunt. Fiunt autẽ pietate charitatis, qñ ad neceſſitatẽ uel uoluntatẽ alterius fiũt. Tunc eñ nõ ſunt opa legis, ſed opa charitatis, nec ꝓpter legẽ imperantẽ, ſed ꝓpter fratrẽ uolentem uel indigentẽ, ſicut apſus ipſe eadem fecit. Hæc tibi ſtet ſententia firmiter, in omnibus opibus, quarũcũq; legũ. Nã ita ſacerdos ac religioſus, ſi opa ſuarum ceremoniarũ, immo caſtitatis & paupertatis fecerit, quod in illis iuſtificari, & bonus fieri uelit, impius eſt, & Chriſtũ negat. Cũ illis, iam iuſtificatus fide, uti debeat ad purgandã carnem, & ueterẽ hominẽ, ut fides in Chriſto creſcat, & ſola in ipſo regnet: & ſic fiat regnum dei. Ideo hilariter ea faciet, nõ ut multa me-

In ſtultos.
NOTA
Deſperandũ docet.
Chriſtũ morituris inculcari.
Chriſtiani in morte.
Merita cumulare uolentes.
Opera legis bene fiunt.
Elegans & uera ſententia

reatur, ſed ut purificet. At hui, quãtus nũc in gregibus iſtis morbus eſt, q̃ &
ſummo tædio, nec niſi pro hac uita, religioſi & ſacerdotes ſunt: ne pilum quidẽ
uidentes, qd ſint, quid faciãt, qd quærãt. Ignoſce lector mihi uerboſiſſimo.
Ad lectorẽ candidum. Madian iſte ſup̃ eccleſiã ſic multiplicatus eſt, ut ſexcẽtis Gedeonibus opus ſit
nedũ trecentis tubis & lagenis q̃bus exturbent. Aquæ Aſſyriorũ fortes, uſq;
ad collũ Iuda p̃uenerũt, impleuitq; extenſio alarum eius, latitudinẽ terræ tuæ
o Emanuel, quia aquas Siloe, quæ uadũt cũ ſilẽtio, p̃iecimus. Itaq; meruimus
ligantibus clauibus, nõ niſi innumerabiles laqueos animarũ.

Teſtificor autem rurſus omni homini circumcidenti ſe, qnoniam
debitor eſt uniuerſæ legis faciendæ.

Primũ malum, quod uos terrere debeat, eſt quod Chriſtus uobis nihil pro-
deſt: hoc eſt, nihil aliud q̃ legem non eſſe a uobis impletam: ideo alterũ malũ
eſt, quod adhuc legis pondus ſup̃ uos eſt, & debitores eſtis totius legis faciẽdę.
Vtrũq; certiſſime maximũ damnũ, carere tanto bono, quod in Chriſto eſt, &
Obiectio. premi tanto malo, quod ex lege eſt. Sed qua quæſo, Paule, dialectica ſtabit,
immo curret iſta cõſequẽtia, Circũcideris, ergo totius legis reus es? Nõne ſal-
Reſponſio. tem circumciſionis legẽ ſeruat circumciſus? Reſpõdet Hiere. ix. Omnes gen-
tes habent pręputium: omnis autẽ domus Iſrael incircũciſi ſunt corde. Itẽ
apoſtolus ex hypotheſi ſua loquitur, quod nullius legis opus ſit uerum, niſi in
fide cor purificante fiat; ideo neq; circumciſio, aut quodcũq; aliud ſatiſfacit le-
gi, niſi foris & ſimulanter. Hoc eñ opus ſolum bonũ eſt, quod ex bono pu-
roq; corde procedit. Bonum autẽ cor, non niſi ex gratia naſcit: gratia non ex
Opus bonũ eſt, quod ex bono puroq; corde p̃cedit. operibus, ſed ex fide Chriſti uenit. Sic circumciſio Abrahæ prorſus nihil fu-
iſſet, niſi prius crediſſet, qua fide iuſtus reputatus, fecit bonum opus circum
cidendo ſe: hoc eſt, quod Rho. ij. dicit. Si pręuaricator legis ſis, circumciſio tua
præputium factum eſt: quid hoc eſt aliud, q̃ circumciſus nõ eſt circumciſus?
& ſeruans legem nõ ſeruat legem? quia non ſeruat eam maiore & meliore ſui
parte, ſcilicet corde, ſed carne duntaxat. Sic Iacobus: Qui offendit in uno, fa-
Fides eſt plenitudo oĩm legum. ctus eſt omniũ reus. Nam qui fide unum implet, omnia implet. Fides enim
plenitudo omniũ legum eſt, propter Chriſtũ impletorẽ. Quod ſi in uno fide
careas, iam in nullo eam habes. Recte ergo dicit: qui ſe circumcidit ſine fide, ſi-
ne interna circumciſione, nõ ſe circumcidit, ſed nec ullum opus ullius legis fa-
cit, uniuerſæ autem legi adhuc debet. D. Hiero. intelligit, ſi circumcidantur,
neceſſe eſſe, ut & reliquã uniuerſam legem ſeruẽt: quaſi Galatæ tantũ circum
ciſionẽ ſeruarint. Quæ ſententia mihi non placet: quia totam legem Moſi im-
poſuerant Galatis pſeudapoſtoli, ut ſupra dixi: dies, menſes, annos, & tem-
pora ſeruatis: ideo potius uult oſtendere, longe contrariũ eis eueniſſe p̃ obſer-
Cõſiliũ apl̃i. uantiã legis, ſcilicet nullã obſeruantiã, immo ueram ac maiorẽ tranſgreſſionẽ.

Euacuati eſtis a Chriſto, q in lege iuſtificamini, a gratia excidiſtis

Ecce quod dixi, non circũciſionis opus, ſed fiducia iuſtitiæ ab apoſtolo dam-
nat. Qui in lege (inqt) iuſtificamini, uitiũ impietatis eſt, quod iuſtificari uul-
Ceremoniæ fiunt a iuſtis ſed non iuſtificant. tis operibus legis: fieri op̃a legis bene poſſunt a iuſtis, ſed iuſtificari in illis nul-
lus impius poteſt. Deinde & iuſtus, ſi illis iuſtificari præſumat, amittit potius
q̃ habẽt iuſtitiã: & excidit a gratia, qua iuſtificatus erat: trãſlatus uidelicet, e bo-
na terra, in ſterilem. Iterũ hic alludere uidetur occulte ad nomẽ Galatarũ, quod
NOTA translationẽ ſignificat, quod e gratia in legem exciderint. Vides ergo q̃ con
ſtanter

ſtanter apoſtolus, ſola fide nos iuſtificari contendat, & opera non eſſe iuſtitiæ parandæ principia, ſed iam parte officia, & augēdæ miniſteria. Taxat d. Hiero. interpretem in uerbo, Euacuati eſtis, quod ſignificet magis, ab opere Chriſti ceſſaſtis. Et mire placet huius uerbi Emphaſis, uult dicere: otioſi, inanes, uacui eſtis opere Chriſti, Et Chriſti opus nō eſt in uobis; ſiquidē (ut ſupra dictum eſt) chriſtianus nō uiuit, non loquiť, nō operatur, nō patitur, ſed Chriſtus in eo. Omnia opa eius, ſunt opera Chriſti: tam inæſtimabilis eſt gratia fidei. Qui ergo in legem transfert, iam ipſe in ſe uiuit ipſo, ſuū opus, ſuam uitā, ſuum uerbū exercet, id eſt, peccat, & legē nō implet, otioſus eſt Chriſto. Chriſtus nō habitat in eo, nec utitur eo: aitq; peſſimū & infelix quoddā ſabbatū ab operibus domini: cum contra, ſabbatiſſare deberet ab operibus ſuis uacare, & otioſus eſſe, ut opera domini in eo fierent, quod per ſabbatū olim figuratū docet b. Augu. Igitur qui credit in Chriſtū, euacuatur a ſeipſo, fit otioſus ab operibus ſuis, ut uiuat & operetur in eo Chriſtus. Qui lege quærit iuſtificari, euacuatur a Chriſto, fit otioſus ab operibus dei, ut uiuat & operetur in ſeipſo: hoc eſt, pereat & perdatur.

Obſerua.

Credere Chriſto.

Iuſtificari a lege.

Nos enim ſpiritu ex fide, ſpem iuſtitiæ expectamus.

Spiritu ex fide, hebraice dici uidetur, pro eo, quod eſt, nos ſpiritu, qui ex fide eſt, ſeu quia credimus; ideo nō carnaliter, ſed ſpiritualiter expectamus ſpem iuſtitiæ. Illi uero qui non credunt, uacui ſpiritu ſunt: ideo ex operibus carnaliter expectant ſpem iuſtitiæ ſuæ. Fides facit ſpūales, opera carnales. Dixi & ante, nō poſſe hominē citra gratiā, legem operari, niſi uel timore pœnæ, uel ſpe promiſſi: utrūq; autē carnaliter & mercenarie agitur, quare nō ſpiritu expectatur ibi ſpes, ſed carne appetitur res, qua fruantur. Non eñ amore iuſtitiæ, ſed commodo præmij, faciūt bene. Quid illud, ſpem iuſtitiæ expectamus? Quis ſpem expectat? Aliqui ſpem pro re ſperata accipiūt: ſicut li. iij. Señ. fidem pro re credita, ſeu uerbis fidei accipi dicitur apud Athanaſiū, Hęc eſt fides catholica &c.

Fides facit ſpirituales, opa carnales

Verū ego nō libenter fidem & ſpem ſic accipi audio. Sicut eñ recte diciť, uiuo uitam; ita nō abſurde, ſpero ſpem, dici poſſe uidetur: tamē interim non contendā. Sequať quiſq; quod poterit aut uolet. Ego ſcio, quod Tropus ſcripturę ferme habet, ut illud fidei & ſpei tribuat, quod fide & ſpe attingitur. Sic eñ dij uocanť, uocanť ueraces iuſti, ſancti, quæ ſolius dei ſunt, cuius participatione & adhæſione tales ſunt: ita ſpes, quia futuris inhæret, eorū adhæſione, ſperatio ſeu res ſperata uocať: nō ut illi putant nudo arbitrio abutēdæ uocis, ſed iuſtiſſima ratione, quomodo ſeorſum quoq; citra adhæſionem diuinæ iuſtitię, iuſtos aliquos ſomniant. Cum fides ideo ſit iuſtitia dei quia diuinæ iuſtitiæ & ueritati adhæret & conſentit: quod gratiæ eſt, non naturæ.

Viuo uitam; Spero ſpem.

Tropus ſcripturæ.

Nam in Chriſto Ieſu, neq; circumciſio aliquid ualet, neq; præputium: ſed fides, quæ per dilectionem operatur.

Hic manifeſtiſſime probatur Circumciſionē eſſe licitam, quod tanto ſtrepitu d. Hiero. cum ſuis impugnat. Quia, ſi non eſt licita, præputium erit neceſſarium. At præputium (inquit) non ualet, ergo non eſt neceſſarium. Rurſum & præputium eſt licitum: quia ſi nō eſt licitum, circumciſio eſt neceſſaria. At circumciſio nihil ualet, ergo non eſt neceſſaria. Quid ergo reſtat, niſi quod b. Augu. recte hic dicit. Nec enim Timotheo non profuit Chriſtus, quia Paulus cum iam chriſtianū circumcidit, fecit enim hoc propter ſcandalum aliorū,

Circūciſio licita, contra d. Hiero.

Præputium licitum.

nihil ſimulans omnino, ſed ex indifferentia illa, circumciſio nihil eſt, & prępu-
tium nihil eſt (.j. Corin. vij.) Nihil obeſt enim circumciſio ei, qui ſalutē in illa
eſſe nō credit. Ad hanc indifferentiā cōmendandam, prudentiſſime Paulus
utrūq; poſuit, quia ſi dixiſſet, Circuncíſio nihil prodeſt; iam uidebatur neceſſa-
rium præputium. Rurſum, ſi dixiſſet, præputium nihil ualet; iam circumciſio
NOTA
uideretur neceſſaria. Nunc uero ſola opinio, fiducia, & conſciētia, inter hæc
Opera legis neutra.
diſcernit, quæ utraq; ſunt licita, indifferētia, neutra, ſicut & omnia alia opera le-
gis. Sic .j. Corin. vij. Circumciſus aliquis uocatus eſt, nō adducat præputium,
in præputio aliquis uocatus eſt, non circumcidatur. Circūciſio nihil eſt, & præ
putium nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum dei. Quid hoc eſt? Non eſt obſer
Obijcit.
uare dei mandatum circumcidi? Nonne per Moſen & Abraham illud præce-
pit? Dixi ſupra, quod circumciſi carne, ſine circumciſiōe cordis, coram deo in-
Diluit.
circumciſi ſint. Quanq; uerum eſt, quod ceremonialia legis uſq; ad Chriſtum
neceſſario fuerūnt iudæis ſeruāda; uſq; ad Chriſtum enim Abrahæ promiſſio,
& Moſi lex durabat; ut Deutro. xviij. Moſes clare dicit, quod prophetā quem
ſuſcitaturus erat deus, audirent, ſicut ipſum Moſen. Nō ergo uoluit Moſes au-
diri, ultra hunc prophetam, qui Chriſtus eſt: ſicut apoſtolus Petrus eundē lo-
cum Act. iij. contra iudæos adducit. Et cum Abrahæ circumciſionem manda-
uit, utiq; uſq; ad benedictionis promiſſæ exhibitionem uoluit eam durare. Ve
niente enim ſemine, cui promiſſio facta fuit, certe ſimul finita eſt promiſſio, &
pactum promiſſionis cum ſignaculo ſuo. Poſt Chriſtum igitur circumciſio
nihil eſt, neutra tamen & licita, ſicut quęcūq; alia, de diebus, cibis, ueſtibus, lo
cis, hoſtijs &c. q̄q̄ nec ante Chriſtum, aliquid erant, quando ſine interiore iu
ſtitia fiebāt, ut Iſa. j. dicit. Quo mihi multitudinē uictimarum ueſtrarum? Et
Micheas. vj. Quid dignū offeram domino? &c. Sic Hebræ. ix. dicit, illa omnia
ad tempus correctionis impoſita. Sed & opera decalogi, extra gratiam, erant
Opera decalogi in ſpū.
& ſunt finienda, ut ſuccedant uera opera illius in ſpiritu. Hæc dixi, ne quis
me putet circumciſionem, etiam ante Chriſtum aſſerere neutram fuiſſe & in-
differentem, aut iudæis prępulium licitum. Iob enim & multi alij orientales
Naaman Syrus Sareptanæ mulieris filius, rex Nabocodonoſor conuerſus, iu-
ſti erant, & tamen incircumciſi, quia lege Moſi non tenebantur, niſi iudęi, qui
Fides uera.
illam acceperant. Illud quod ait, fides, quæ per dilectionem operatur, decla-
ratio eſt ſermonum illuminans, & intellectum dans paruulis, ut intelligamus
de qua fide toties loquatur. Nempe de uera & ſyncera, atq;, ut ad Timoth. j. di
In fictā theologorū fidē, quā acquiſitam uocant.
cit, conſcientia bona, & fide non ficta. Ficta uero eſt, quam Theologi noſtri
acquiſitam uocant, tum quæ, & ſi infuſa eſt, ſine charitate eſt. Neq; hic tracto
friuolas quæſtiones, & rancidas opiniones eorum, quibus ſtatuunt fidei infu-
ſæ, neceſſariam fidem acquiſitam, quaſi ſpirituſſanctus noſtri egeat, & nō po-
tius nos illius, in omnibus. Nam quod ſomniant, ſi puer jacens baptiſatus
inter Turcas & infideles, ſine chriſtiano doctore aleretur, non poſſit ſcire, quę
ſint chriſtiano homini ſcienda, nugæ ſunt, quaſi non cotidię ad ſenſum expe-
riantur; quid proſit chriſtiana doctrina ijs qui non trahuntur intus a deo. Rur-
ſum quanta fiant per eos, qui foris non docentur, tot & tanta, quanta Theolo
NOTA
gi docent & docentur. Viua, immo uita & res eſt, ſi ſpiritus doceat, ſcit, loqui-
tur, operatur, omnia in omnibus, quem deus docuerit. Nō ſecus certe, q̄ dum
creat hominem e nouo. Quis enim rude ſemen uiri docet, uiuere, uidere, ſen-
tire, loqui, operari, & totum mundum in omnibus operibus ſuis uigere? Ridi
cula ſunt illa commenta, & de deo nimis ſtulta cogitantia. Igitur qui uerbū
Chriſti

Christi ſynceriter audit, & fideliter adhæret, mox quoq; ſpiritu charitatis induitur, ut ſupra dixit, Ex auditu fidei, an ex operibus ſpiritū accepiſtis? Neq; enĩ fieri poteſt, ſi Chriſtū ſyncere audias, non etiam mox eum diligas, ut qui tanta pro te fecerit, ac tulerit. Si diligere potes eum, qui te, xx. florenis donat, aut honorat officio quocũq;, quo modo non diliges eum, qui non aurũ, ſed ſeipſum pro te tradit, tot uulnera pro te accipit, ſanguinem ſudat & fundit, moritur, & omnia extrema ſubit? Sin autem non diligis, certum eſt, quod hæc, nec ſyncere audis, nec pure credis, pro te facta eſſe: hoc enim ſpiritus facit, ut facias. Reliqua autem fides quæ miracula facit, donum eſt dei liberale, in ingratos diſperſum, qui in ſuam gloriam operantur, quæ operantur. De quibus. j. Corin. xiij. dicit: Si habuero omnem fidem &c. Elegantiſſime ergo, & ſignificãtiſſime dicit, fides, quæ charitate operatur, id eſt (ut Eraſmus ex græco docet) efficax eſt, non quæ per acquiſitionem ſui ſtertit, nec quæ per miracula potẽs eſt, ſed quæ per charitatẽ efficax eſt, quomodo ſuperius dixit: Qui operatus eſt Petro, operatus eſt & mihi inter gentes: energiam enim ſonat.

Qui uerbum Chriſti ſynceriter audit, fideliter adhæret, ipſũ quoq; charitatis induitur.

Currebatis bene.

Tropus ſcripturæ eſt, ire, ambulare, ingredi, uia, iter, greſſus, ueſtigia, & ſimilia, pro conuerſari, immo & pro credere & diligere, accipi. Nã deo nõ appropinquatur (ut Auguſt. ait) loco, ſed affectu & amore, quod eſt cordis & animi ambulare. Vnde & conuerſationẽ noſtram in cœlis eſſe dicit, dum ſapimus ea quæ ſurſum ſunt, ubi Chriſtus eſt. Hæc quãq; uulgatiſſima & frequentiſſima ſunt in ſcripturis, opus tñ eſt ea cõmemorare: quod nũc paſſim uulgatiſſimus error dominet, quo pro religione cõtra religionẽ curſitãt Rhomã, Hieruſalẽ, ad S. Iacobũ, & mille alia loca, quaſi regnũ dei nõ ſit intra ipſos. Ad quã impietatem non ſegniter patrocinantur magnificæ & immodeſtæ oſtentationes indulgẽtiarum. Quibus uulgus indoctum (quia neſcit diſtinguere) illuſum, has diſcurſitationes longe præfert exercitijs charitatis, qua ſola ad deum curritur, quã & in locis ſuis abũde poſſent exercere. Sed lucrum excæcat paſtores, quo minus huic errori uulgato occurrant. Apoſtolus uero non dicit, ambulabatis, ſed currebatis, quo eximie eos cõmendat, & paterne eis blanditur. Nã curſus perfectorũ eſt, ſicut pſal. xviij. Exultauit ut gygas ad currẽdam uiam. Et ad Corinthios: ſic currite, ut comprehendatis. Rurſum de ijs qui perfecti ſunt, & obſtinati in malo, dicit Prouer. j. Pedes eorum ad malum currũt & feſtinãt, ut effundant ſanguinem. Et idem repetit Iſa. lix. Quare currere in Chriſto, eſt feſtinare, ardere, perfectum eſſe, in fide & charitate Chriſti.

Tropus ſcripturæ.

B. Augu.

In peregrinãdi errorem.

NOTA

Lucrũ cæcat

Quis uos impediuit ueritati non obedire?

Quis impediuit uos in curſu bono, & adeo impediuit, ut ueritati non crederetis? quaſi d. nullius aſtus, nullius autoritas, nullius quantalibet perſona, ſeu ſpecies, uos debuit mouere, ſtertẽtes & uix reptantes in Chriſto (hoc eſt infirmiores) queat aliquis fallere, impedire, ſeducere: at currentes, ardentes, & plane eos, qui me ſicut Chriſtum exceperunt, qui oculos ſuos eruerũt, qui omnia pericula rerum & uitæ, pro me obiuerunt tam cito, non modo impediri, ſed eo etiam transferri, ut ueritati non credant, quis non miretur? Vere Galatæ, & nimium transferibiles eſtis, a tanta perfectionis ſublimitate, in tantam cõtrariæ ſuperſtitiõis ꝓfunditatẽ tam cito deiecti. Simul recordare, quid ſit humana natura, qd liberũ arbitrium, ſi deus manũ ſubtrahat. Deinde quid facturi ſint populi, bonis paſtorũ officijs carentes: qñ Galatę tanti in Chriſto, tam cito, ab

Explanatio apoſtoli.

Rr iiij ſente

In paſtores. ſente Paulo,tam grauiter lapſi ſunt. Erant nunc,qui multorũ locorum paſto/
res,immo multorũ paſtorum paſtores eſſe uolunt,& de poteſtate ſua glorient
paſturam interim,nec ſibijpſis ꝓuidentes. Siquidem,hodie corruptiſſimæ affe
ctiones id quod Chriſtus ad Petrum dixit,Paſce oues meas, ſic interpretãtur:
Eſto ſuper oues prælatus,& dominare earum,& hoc ſolum eſt hodie paſcere
oues Chriſti,etiam ſi euãgelij(quod ſolum paſcua eſt ouium) nec uiderint ſyl/
Tu es petrus labam. Deinde illud,Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo eccleſiã
NOTA meam.idem interpretantur ſic:Supra petram,id eſt,ſuper poteſtatem eccleſię
quando Chriſtus fidei ſoliditatem in ſpiritu ſignificauit, faciẽtes nobis ex fide
Cõtra dominantes paſtores. Chriſti ſpiritualiſſima,potentiam terreniſſimam. Proinde nobis nõ opus eſt
dicere: Quis uos impediuit nõ obedire ueritati? Sed quare uos nemo impedit
obedire mendacijs,in quibus peſſime curritis? Quid eñ aliud faceremus,quan
do paſtores nõ quo curramus,ſed quantũ ipſi dominent̃, ſpectant?

Nemini conſenſeritis.

Hiero.hãc particulam penitus reijciendam arbitratur,quod in græcis libris
non inueniatur:nec in ullis eorum,qui in apoſtolum cõmentati ſunt, quare
& nos eam prætereamus.

Hæc perſuaſio,non eſt ex eo,qui uocat uos.

39. D.Hierony.legit perſuaſio ueſtra,& multa de libero arbitrio diſputat,quæ
prudenter intelligenda ſunt,præſertim cũ aliorum recitet ſentẽtias,id eſt,com
mẽtaria ſcribat. Mihi Eraſmi ſentẽtia placet,qui dicit,nec ueſtra,nec eſt,nec
hæc in græco haberi,& reſponſionẽ eſſe,ad quæſtionẽ præcedentẽ,hoc modo
Quis uos impediuit non obedire ueritati? Certe non niſi perſuaſio,quæ nõ eſt
ex deo,qui uocat uos. Perſuaſio autem,utroq; modo accipi poteſt,actiue &
paſſiue:niſi quod uehementius obiurgat,& magis præcedenti quæſtioni qua/
drat,ſi paſſiue accipiat̃,ut ſit ſenſus:Impediti eſtis,quia nimis cito ꝑſuaſi eſtis:
Galatæ eſtis,cito transferimini ab eo,qui uocat uos,ut ſupra dixi. Debuerant
tam perfecti,nõ tam cito ꝑſuaderi,quantũlibet ſuaſores urgerẽt. Iterũ nota,
Perſuaſio. quod fidem magis perſuaſionẽ uocat:quia res eſt,quã niſi ſuadenti credas,de/
Fides. monſtrari nõ poſſit.Non eñ ſophiſtarũ pugnas,tales patitur.

Modicum fermentum,totam maſſam corrumpit.

40. Male in noſtris codicibus habet̃,Modicũ fermentũ totã maſſam corrumpit
Et ſenſum potius interpres ſuũ q̃ uerba ap̃li trãſtulit: Hæc d. Hieronymus ſic
autẽ transfert,Modicũ fermentũ,totam conſperſionem fermentat.Eandẽ ſen/
tentiam,immo eadem uerba.j.Corin.v.ponit;Neſcitis quod modicũ fermen/
tum totam maſſam corrumpit? Videturq; apoſtoli,familiare quoddã prouer/
bium eſſe,ſane pulcherrimũ,& multæ emphaſis. Apoſtolus autem.j.Corin.
v.manifeſte indicat duplex eſſe fermentũ,quando dicit: Expurgate fermentũ
Fermentũ uetus & nouũ. uetus. Et iterum;Non in fermento ueteri.Eſt ergo & nouum fermentũ. Ve/
41. tus eſt peſtilens doctor,peſtilẽs doctrina,peſtilens exemplũ. De primo & ſe
cundo loquitur hic apoſtolus. De tertio.j.Corin.v.ubi fornicariũ iubet auſer
ri de medio tanq̃ fermentũ uetus,ut ſitis(inquit)noua cõſperſio. Itẽ Matth.
xvj.& Lucæ.xij.Attendite a fermẽto phariſæorum,quod eſt hypocriſis,quod
infra euangeliſtæ ipſi exponunt,de doctrina phariſæorum.Maſſa ſeu conſper
ſio,populus,diſcipulus,uel pia doctrina puræ fidei.Sicut autẽ fermentũ ſimile
eſt cõſꝑſioni:ita ꝑuerſa doctrina ſemꝑ iduit ſpeciẽ ueritatis, nec niſi ſapore,id
eſt,diſcretionẽ

eſt, diſcretione ſpirituum diſcernitur. Fermentum nouum, Chriſtus eſt, uerbum Chriſti, opus Chriſti, ac omnis Chriſtiani, id eſt, doctor doctrina, exemplum. Maſſa autem populus, ſapientia carnis, uetus homo, uita mundi &c.

Nouum. Maſſa.

Vnde Matth. xvij. Simile eſt regnum cœlorũ fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermẽtaretur totum. Mulier, eccleſia uel ſapientia dei fermentũ accipit (id eſt, uerbũ euangelij) & abſcondit (quia uerbum fidei in interiore cõſcientia uiget, nõ in operibus externis legis, ut dictum eſt. In corde meo (inquit) abſcondi eloquia tua. iuſtificat eñ in ſpiritu coram deo in tribus ſatis farinæ, in certo numero & menſura electorum ſuorum

Mulier.

Eſt eñ, teſte Hiero. ſatum hebraice, more paleſtinæ prouinciæ, menſuræ genus, unum & dimidiũ modium capiens. (Et tantũ ferme ſolent mulierculæ, pro fermentãda farina accipere.) Sata ergo tria, quocũq; quis interpretet̃ myſterio, permittẽdum eſt: modo certum numerũ, & modũ populi intelligat, uel ſanctæ trinitatis electione, uel aliter. Donec fermentaret̃ totum: hoc eſt, quod ſupra dixi, fides, qua iuſtificamur in ſpiritu, eſt uelut abſconſio fermẽti, & uerbi dei cum anima noſtra, quædã temperatura id facit, ut carnem caſtiget, peccatum deſtruat, fermentũ uetus expurget, ut ſola ipſa in omnibus mẽbris regnet & totum fermẽtet. Cum igitur in ſcripturis nos uocemur, unus panis, unus potus, & doctrina: ſimiliter panis & potus, oportet allegorijs iſtis aſſueſieri, & temperaturas & mutaturas farinæ ac fermenti, doctrinarũm & populorũ mutationes in animabus intelligere. Quãq; igitur de doctrina mala apoſtolus hoc loco dicat: tamen quia generali utitur ſententia, debet etiã intelligi, de qualibet mala cõcupiſcentia, qua cum cœperimus titillari, mox hoc uerbo retundenda eſt: Fermentum modicum corrumpit totam maſſam, quia niſi in principio reſiſtas, inualeſcet, & totum corpus, & animam polluet, conſenſu, aut delectatione. Si autem fermentum eſt lex illa Moſi, ut apoſtolus ſentit, quæ nihil uitioſum ſapuit: quid noſtræ traditiões erunt, quæ tam graue olent, & craſſe ſpirant carnem & ſanguinem?

Satum. Oportet allegorijs S. ſcripturæ aſſueſieri. NOTA

Ego confido in uobis, in domino, quod nihil aliud ſapietis.

Pulchre temperat uerbum, ne in hominem confidere putaretur. Confido in uos, non autem in uos, ſed in domino. Et quanquam ſenſus idem ſit. Confido de uobis in domino, neſcio tamen, quid latentis mihi magis arrideat energiæ, cum uelut hebraiſſans, Confido in uos in domino, dicit. Videtur enim & hæc eſſe blanda quædã patarnæ curæ adulatio, quod in illos confidat, ſed non niſi in domino. Iam hoc uerbum Sapietis, quod tam frequens eſt in nouo teſtamento, aliquando ſapientia, prudentia, dicitur: ut Rhoma. viij. Prudentia carnis, mors eſt: tandem familiare nobis eſſe debet. Nam res illa, quæ uocatur animi niſus, conatus, intentio, uideri, ſenſus, ſentimentũ, opinio, ſententia, propoſitum, inſtitutum, conſilium, cogitatio, mens &c. hoc uerbo græco exprimitur, Phronema, Phroneſis. Inde pſal. j. Beatus uir, qui non abijt in conſilio impiorum. Quod germanice, gutduncken uocatur: quando dicimus, es dunckt mich ſo recht. Nihil aliud, non poteſt referri ad proxime præcedens, ſed ad totius epiſtolæ argumentum & ſummam, ut ſit ſenſus: Didiciſtis ex me euangelium, ſpero, nihil nouum, nihil aliud ſapietis, non mutabitis. iterum blandiens, & pie præſumens: cum iam aliud ſapere cœpiſſent, ſeu aliud uideri illis cœpiſſet.

Sapietis. Phronema. φρόνημα φρόνησις

Qui autem conturbat uos, portabit iudiciũ, quicũq; eſt ille.

Contur

Conturbat

Cōturbat, id eſt, de uera fide doctrinis ſuis deijcit, ac deturbat a ſtatu, in quo ſtabatis. Sed nūquid excuſabit illū pius zelus & bona (ut dicunt) intentio? aut ignorātia? aut quod apoſtolorū diſcipulus eſt, & magnus? Nō (inquit) quicūq;, quantuſcūq; ſit, nō leue peccatū fecit, iudiciū ſuum portabit. Et iſte tropus eſt ſcripturæ, portare ſuū onus, ſuum iudiciū, ſuam iniquitatē: quo ſignificatur damnatio eorū. Nam iJ qui ſunt in Chriſto, non portant onus ſuum, ſed ut Iſa. liij. dicit: Chriſtus languores noſtros ipſe tulit. Et, Dominus poſuit ſuper eum peccata omniū noſtrum. Vnicuiq; autem ſuum peccatū eſt importabile, & tamē portare cogitur: ut Pſal. xxxvij. Quoniā iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meū, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Horribile eſt ergo, quod Paulus hic dicit: portabit iudiciū ſuū. Item uide, quāta ſuperbia detrahat illi pſonam, quicūq; ſit ille. Nihil moror, ſit apoſtolus, aut diſcipulus apoſtolorū, perſona nihil eſt. Tantam uidemus perſonarū deſpectionē in Paulo & tāta mala ſub pſonis & laruis hominū ppetrata, nec ſic ſatis pōt nobis pſuaderi, quin uidentes & uolentes ſeduci delectemur, titulo ſanctitatis, autoritatis, poteſtatis, præſcriptiōis priuilegiorū, & huiuſmodi uaniſſimarum rerum.

Portare onꝰ ſuum.

Vnicuiq; ſuū peccatū ēimportabile, & tū portandū

Apl's detrahit perſonā.

NOTA

Nam id nūc in eccleſia non pmittit̄ dici, quicūq; ſit ille. Sed ſatis eſt dicere, hic ſic ſentit, ſic uult, ſic iubet, tum hoc totū eccleſia uniuerſalis dixit. Donec quidam Antichriſti præcones eo uenerint, ut fœdiſſime garriant: Non licere, præſertim Rho. Ponti. dicere, Cur ita facis, nō habere eum in terra iudicē. Nec ſatis eccleſiæ ſuæ prouidiſſe Chriſtū, ſi nō tantam poteſtatē homini tribuiſſet, quantā ipſe habet. Has uoces omniū impietatū impietatibus inſaniores, dignum eſt noſtrū ſeculū audire, pro meritis ſuis in Chriſtum.

Ego autem fratres, ſi circumciſionem adhuc prædico, quid adhuc perſecutionem patior?

Quia ut ſupra c. j. dixit: An quæro hominibus placere, ſi adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Quibus uerbis idem quod hic ſignificat, ſe ſcilicet propter uerbum Chriſti, quo circumciſio tollitur, a Iudæis paſſum perſecutiones, ut in Actibus & multis epiſtolis ſcribitur. Dicit ergo, etiam eo argumento, diſcite circumciſionem nihil eſſe: quod ipſe ſicut uobis ſcribo, ita facio, ut etiam perſecutionem propterea patiar, quā non paterer, ſi illis conſentiens, circumciſionē docerem. D. Hiero. putat pſeudapoſtolos illos, nomine Pauli quoq; abuſos fuiſſe ad ſubuertendos Galatas: quod uidelicet & Paulus Timotheū circūciderit, & uotū fecerit in cenchræis, ut dictū eſt ſupra. ſed uide nō dicit, ſi adhuc circūciſionē patior, ſed prædico: prædicanda nō erat ut neceſſaria, & ſi toleranda erat, ut innoxia, modo fides Chriſti dominetur.

D. Hierony.

Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis?

Si circūciſio prædicat̄, iudæi placant̄, ceſſat ergo eorū offendiculū. Nam idē uerbū, quod ſupra, Euacuati eſtis, id eſt, ſine opere, otioſum, inane eſt, ſignificat, quod uidelicet ſcandalū amplius nihil aget in Iudæis. Sed quæ cōſequētia, Circumciſio prædicat̄, ergo crucis ſcandalū ceſſat? Deinde nō eſt optandū, ut nō ſit ullum ſcandalum crucis? An uis Paule, ut quāplurimi offendantur? Quis hoc ferat? Ad primū. Apoſtolus proprie tribuit iudæis ſcandalum in Chriſto, Sic. j. Corint. j. Nos prædicamus Chriſtū crucifixū Iudæis quidē ſcandalū, gentibus autē ſtultitiā, nobis uero qui credimus, dei uirtutē & ſapientiā. Et Lucæ. ij. de iudæis dicit Symeon, Poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem

Duo quæſt.

Reſpondet ad unum.

onem multorum in Iſrael. Et Iſa. viij. Dominum exercituū ipſum ſanctifica
te, & ipſe pauor ueſter, & terror ueſter, & erit uobis in ſanctificationẽ: in lapi/
dem autẽ offenſionis, & petram ſcandali, duabus domibus Iſrael, & in laqueū
& in ruinam habitantibus Hieruſalem. Quare recte dicitur, ſi Iudæis place/
ret, prædicando circumciſionẽ, & eorum iuſtitias impias probaret, non offen/
derentur ipſi, nec eum perſequerenť. Ad ſecundū poteſt dici, non uelle apo Ad alterum.
ſtolū, ut ſit ſcandalū, ſed euidentem experientiam allegat, quod nō ſit euacua/
tum ſcandalum crucis, ut probet circumciſionẽ non prędicari a ſe: ut ſit ſenſus:
hoc ipſo cognoſcite, circumciſionẽ a me non prædicari, quod uideris ſcandalū
crucis nō ceſſare: durat iudæorū furor & offenſio, ſicut & mei perſecutio; utrū/
ꝗ ſine dubio quietū eſſet, ſi circumciſionẽ prædicarẽ: ipſa ergo utrinꝗ experi/
entia, quod ego patior, & illi offenduntur, ſit uobis abunde argumentum de
circūciſione nos diſſentire. Hæc ſatis pro inſenſatis Galatis. Cæterū qui ſub
limiorẽ huius quæſtiōis ſolutionẽ quęrit, illud euangelij tractabit: neceſſe eſt,
ut ſcandala ueniāt. Et Rho. xj. Dedit eis ſpiritū cōpunctiōis &c. Et quomodo
ſic oportuit fieri, ut implerenť ſcripturæ. quod pelagus hic prætterimus. Etſi nō
negem ab apoſtolo tenuiter illud hoc loco tactum eſſe.

Vtinam abſcindantur, qui uos conturbant.

D. Hiero. apoſtolū hic maledicere putat, ſed multum laborat, ut excuſet aut Maledictio.
extenuet ſaltem. Verū cum ex ꝑdictis didicerimus, ſolere ac ſolitos fuiſſe olim
ſanctos maledicere, & Chriſtus ficum quoꝗ maledixit: aut ſi ficū maledici pa/
rum uideť, Heliſeus certe homines, pueros Bethel in nomine domini maledi/
xit. Et Paulus fornicarium. j. Corint. v. Satanæ tradidit, & eiuſdem ultimo di/
cit: Si quis nō amat dominū Ieſum Chriſtum, ſit anathema maranata. Quod Burgeñ. maranata.
Burgeñ. peſſimum maledicendi genus apud hebræos eſſe dicit. Vbi noſtri ma
ranata, dominus uenit, intelligunt: non abſꝗ errore, ut puto. Nihil mirū ſit,
ſi & hic maledicat: externi hominis malum deteſtans, quo bonū ſpiritus impe/
diri cernebat. Abſcindanť, Hiero. ad partes corporis refert uerendas: memi/ Abſcindanť.
nit enim eorum, qui caſtrantur, quæ tāta ſit paſſio, ut ſi inuitis illata fuerit, pu/
blicis legibus uindiceť: ſi ſponte, infamia incurrať. Legimus Deutro. xxiij.
Eunuchus attritis uel amputatis teſticulis, & abſciſſo ueretro, nō intrabit in ec/ Eunuchus
cleſiam domini. Et uiceſimoquinto: amputanda ſine ulla miſericordia manus
mulieri iubetur, quæ rixantibus uiris, ut uirum ſuum eruat, uerenda alterius ap
prehenderit. Nonne ſtulta & ridicula hæc, etiam ſi in gentilibus libris ſcribe
renturᷓ Ita ſane, niſi deus libenter ſtultificaret ſapientiam mundi, qui noſtram Deus libẽter ſtultificat ſapientiā mūdi
ſuperbiam, in rebus tam fœdis (noſtro tamen uitio) tanta ſacramenta non uo/
luit faſtidire. Duo teſticuli certe utrunꝗ teſtamentum ſunt. Scriba enim do/
ctus in regno cœloꝝ, ꝓferet de theſauro ſuo noua & uetera. Vterus fœminæ
nonne uoluntatem & conſcientiā ſignificatᷓ Sed omitto hæc, quia ij qui puri
ſunt, per ſe inuenient: qui impuri, non ſine periculo hæc audiunt. Mulieris Mulieris amputanda manus &c.
autẽ amputanda manus, quod uerenda apprehēderit alieni uiri, ſuſpicareť mi/
hi eſſe eorū temeritas, qui in cōtentiōe ueri & falſi doctoris, poſtpoſitis, immo
tortis ſcripturis, ſuo ſenſu, & humanis opinionibus uincere tentant. Sed qd
iſtaᷓ Nempe, quod Paulus in lege eruditiſſimus, cū de circūciſione circūciſio/
niſꝗ doctoribus agit, uideť eis optare, ut nō modo circūcidanť, immo penitus
abſcindanť: nō tm̄ pręputio, ſed tam teſticulis ꝗ̄ ueretro: manifeſte ad myſteri
um alludens, quod & græcus textus indicat, qui addit copulā, &: ſic, Vtinā &
abſcindanť

abſcindantur, q. d. ſi omnino uolūt circumcidi, opto, ut & abſcindātur, & ſint eunuchi illi amputatis teſticulis & ueretro, id eſt, qui docere & gignere filios ſpirituales nequeunt, extra eccleſiam eijciendi. Epiſcopus enim, immo Chriſtus uir eſt eccleſiæ, quam fœcundat ſemine uerbi dei, per teſticulos ſuos, & ueretrum ſuum, pudicitia & ſanctitate pleniſſima. Impiorum autē abſcindendi ſunt, quod alienum ſemen & adulterinū uerbum ſeminant.

Chriſtus uir eccleſiæ.

Vos enim in libertatem uocati eſtis fratres, tantum, ne libertatem in occaſionem carni: SVBAVDI: detis.

Nam uerbum Detis, per reticentiam, non poſuit.

Sed per charitatem ſeruite inuicem.

Alij, per charitatē ſpiritus ſeruite inuicem, parumq; refert. Ea quæ hic Origenes, referente d. Hiero. de obſcuritate, de carne legis cōminiſcitur, nec intelligo, nec ſequor. Mihi plana uideť apoſtoli ſententia & conſequentia. Quia uos (inquit) uocati eſtis in libertatē: hoc eſt, de ſeruitute legis, in libertatē gratiæ. De qua, quia toties illi titubant, cogor toties & ipſe loqui. Lex (inquam) facit ſeruos, quæ timore minarū, & amore promiſſorū, non gratuito ab illis impletur, & ſic non impletur. Non impleta autē, reos tenet, & ſeruos peccati. Fides autē facit, ut accepta charitate, neq; coacti, neq; allecti temporaliter, ſed libere ac ſtabiliter legem faciamus. Circūcidi ergo, ſeruitutis eſt, ſed diligere ꝓximum, libertatis: quia illud minante lege fit ab inuitis, hoc fluente ac hilareſcente charitate agitur a ſpontaneis. Porro illud, tantū ne libertatē in occaſionem carni, ideo dicit: ne iuxta ſtultam opinionē, eam libertatē intelligamus, qua cuiq;, ut libitū eſt, licitum, & liberū eſſe cupimus. Quo modo & Rho. vj. occurrit, quando eandē libertatē docens, dicit: Nō eſtis ſub lege, ſed ſub gratia hic libertas aſſeritur a lege, ſed mox ſibijpſi opponit. Quid ergo? peccabimus, quia nō ſumus ſub lege? Abſit. hoc eſt quod hic dicit, occaſionem carni fieri, ſi ſic libertas acciperet carnaliter: nō ſumus liberi a lege humano more (ut dixi ſupra) quo lex tollitur & mutať, ſed diuino & theologico, quo nos mutamur, & ex hoſtibus legis efficimur amici legis. In hanc ſententiā & .j. Pe. ij. dicit: quaſi liberi, & nō quaſi uelamen habētes nequitię libertatē, ſed ſicut ſerui dei. Ecce occaſio carnis quid ſit, uelamē nequitiæ, qua quia nulla iam lege tenenť putant ſe nō debere bona operari, & bene uiuere: cum potius id agat libertas, ut iam non coacte, ſed hilariter & gratuito bona operemur. Sed & hoc loco ipſemet apoſtolus hanc libertatē dicit ſeruitutē charitatis eſſe: ſeruite (inquit) ꝑ charitatē inuicem. Hæc eſt enim libertas, quod nō niſi proximū diligere debemus. Dilectio autē omnia facillime docet bene fieri, ſine qua nihil ſatis doceri poteſt. Proinde uide ſtultos, ſi per libertatē, qua a lege & peccato liberamur intelligūt dari licentiam ad peccandū: Cur non rurſus per libertatē, qua a iuſtitia liberi fiunt, etiam intelligunt dari licentiam ad bene operandū? Si eñ recte inferri putāt, ſolutus ſum a peccato, ergo faciā peccatū: etiam inferri debet, ſolutus ſum a iuſtitia, ergo faciam iuſtitiam: Si hoc non ſequiť, neq; illud. Venit hæc ſtulta imaginatio ex humano ſenſu, & uſu propriæ iuſtificatiōis (ut dixi) quia humana iuſtificatio per opera fit: ideo libertas & otium iuſtitiæ, poſt finē acquiſitæ iuſtitiæ intelligiť. At fidei iuſtitia ante opera donatur, & ipſa principiū eſt operum, ideo eſt libertas faciendi, ſicut illa eſt libertas omittendi, longe cōtrario modo ſeſe habentes ambę: ſicut Iſa. lv. dicit: Quo modo exaltanť

Lex facit ſeruos. Fides liberos.

Libertas diuina.

NOTA

Libertas nō eſt licētia peccandi.

cœli

cœli a terra, ſic exaltatæ ſunt uiæ meæ a uijs ueſtris. Iſta ergo carnalis imagina- *Carnalis imaginatio peccat.*
tio, libertatem iuſtitiæ, potius intelligit ſeruitutē odioſam: odit enim legem &
opera eius: ideo non aliam libertatem metitur, ꝗ ut lex mutetur & tollatur,
odio ſuo manēte. Non ergo carni, hoc loco allegorice, ſed proprie accipitur *Occaſio carnis.*
pro uitijs carnis, ſeu carne, in qua ſunt uitia, quibus mouemur ad quærēda ea,
quæ noſtra ſunt, & negligenda ea, quæ proximi ſunt. Hoc eſt autē contra cha
ritatem, & qui ſic libertate utitur, in occaſionē carnis utitur: ut caro, iam liberta
te donata, occaſionē habeat ſuis deſyderijs ſeruiendi, contempto proximo.

Omnis enim lex in uno ſermone hoc impletur: Diliges proximū tuum ſicut teipſum.

Leuiti. ix. Idem Rhom. xiij. dicit: Nulli quicquā debeatis, niſi ut inuicem dili
gatis. Qui em̄ diligit proximū, legem impleuit. Nam non adulterabis, nō occi
des, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non cōcupiſces, & ſi quod
aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur, Diliges proximū tuum ſicut teip-
ſum. Græce pro inſtauratur, capitulatur, ſeu ſummatur, ut Hieron. in uarijs lo
cis transfert, ideo & hoc loco uerbum impletur, intelligi debet, ſummatur, cō-
prehenditurue. Quod ideo dico, ne quis apoſtolum putet docere, per nouam *Impletur.*
legem ſic impleri ueterem, quod illa ſit ſpiritualis intelligētia, & ſpiritualia uer
ba, cum ſola gratia ſit plenitudo legis: & uerba, uerba non implent, ſed res im-
plent uerba, & uirtutes confirmant ſermonē: alioquin hoc præceptū diligen-
di proximi ſpiritualiſſimū, nonne Leui. xix. ſcribitur? Summatur ergo hoc uer
bo om̄is lex, ſed gratia impletur. Igitur in libertatē uocati ſumus, omnē legem
facimus, ſi proximus ea opus habeat, huic uni charitate ſeruimus. Quare recte
ſuperius dictū eſt, Seruitutem ſpiritus, & libertatem peccati ſeu legis eandem
eſſe, ſicut ſeruitutē peccati & legis eſſe eandē cum libertate iuſtitiæ, ſeu a iuſti-
tia & ſpiritu. Itur de ſeruitute in ſeruitutē, de libertate in libertatem: hoc eſt,
de peccato ad gratiam, de timore pœnarū ad amorem iuſtitiæ, de lege ad legis
plenitudinem, de uerbo ad rem, de figura ad ueritatē, de ſigno ad ſubſtantiam,
de Moſe ad Chriſtum, de carne ad ſpiritum, de mundo ad patrem, omnia hæc ſi
mul fiunt. Quādo autem hoc præceptū ab apoſtolo ſumma ſummarū uoca-
tur omnium legum, & in hoc uno capitulo charitatis, omnia concludūtur (ut
Hierony. tranſfert) illi pauliſper immorandum eſt.

Primum, ꝗ multi deſcribunt, quid loquendū, quid agendum, quid ferendū, *De præcepto dilectionis.*
quid cogitandū: nempe multa ſunt, quæ erga homines inuicē fieri poſſunt, tot *NOTA.*
ſenſibus, tot membris, tot obiectis, tot caſibus: ita ut legū & librorum faciendo
rū non ſit finis. quantis em̄ præceptis ſola indiget lingua? quantis oculi? quan
tis aures? quantis manus? quantis guſtus? quantis tactus? Deinde, quantis res
fam iliaris? quantis amici? O reptilia, quorum non eſt numerus. Si non credis,
uide iurium & legum hodie infeliciſſimum ſtudium. At hoc præceptū quan
to compendio, ꝗ cito ꝗ efficaciter omnia abſoluit, ad caput, ad fontem, ad radi-
cem horū omnium mittit manū, ad cor inquā, unde iuxta Sapien. aut uita, aut
mors procedit. Siquidē inter opera hominis, alia magis, uel interiora, uel exte
riora, nullum uero intimius eſt dilectione, ultra quā nihil in humano corde ſe-
cretius inuenitur. Quo affectu in rectitudinē poſito, iam nullis præceptis in *Affectio charitatis*
digent alia membra. Omnia em̄ ex hoc affectu fluunt, qualis hic, talia & om̄ia,
ſine quo alia uniuerſa ſunt labores ſtulti, de quibus Eccle. x. Labor ſtultorum
affliget eos. Cōtra Prouer. xiiij. Doctrina prudentū facilis. Hinc in prophetis

iuſtitiæ hominum labor & dolor appellantur. Pſal. vij. Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Item, Conuertetur dolor in caput eius. Et alio pſal. Labor

Auen hebr.

labiorũ ipſorũ operiet eos. Et. ix. Sub lingua eius labor & dolor. Sic enim Auen hebraicum, nunc dolor, nunc labor transfertur: quod iniquitatem, ſeu rectius iuſtitiam illam impiam legum & operũ ſignificat, quæ nunq̃ cor hominis quietat. Inde eſt uſitatum hoc uocabulum Bethauen, id eſt domus idoli. Sic enim illam propheta appellat, in qua Hieroboam uitulos aureos ſtatuit, & peccare fecit Iſrael. Quia in his iuſtitijs, ſine charitate, multũ eſt operæ & laboris, ſed nul

NOTA

lus fructus. Vnde B. Hierony. hoc loco deplorat eos di. At nunc cũ omnia difficiliora ſunt, uel modica ex parte facimus. Hoc ſolũ non facimus, quod & factu facilius eſt, & abſq; quo caſſa ſunt uniuerſa quæ facimus. Ieiunij corpus ſentit iniuriam, uigiliæ carnẽ macerant, eleemoſynæ labore quæruntur, & ſanguis in martyrio, quãuis ardeat fides, tamen ſine dolore & timore non funditur. Hæc omnia ſunt, qui faciant: ſola charitas ſine labore eſt &c. Quidputas dixiſſet, ſi noſtro ſeculo uidiſſet, multitudine legum & ſuperſtitionum, nedum

Nihil pniciosius charitati & tyranni de humanarũ legum.

ſine labore eſſe charitatẽ, ſed penitus extinctam? Neq; enim, meo iudicio, charitati aliud poteſt pernicioſius oriri, q̃ legum & traditionum copia, quibus homines ſeducuntur in opera, & iuſtitijs hominum occupantur, ut charitatis etiam cogantur obliuiſci. Iam igitur emphaſin & epitaſin uerborum uide

Nobiliſs. uirtus dilectio.

amus. Primo, nobiliſſimam deſcribit uirtutem, puta dilectionem. Non enim (inquit) affabilis eſto proximo tuo, da ei manum, benefac, ſaluta, aut ullum aliud opus externum, ſed diliges. Siquidem ſunt, qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. Deinde nobiliſſimũ depingit obiectum, quia detractis omnibus perſonis, dicit proximum tuum. Non dicit, diliges diuitem, potentem, doctum, ſapientem, probum, iuſtũ, formoſum, iucundum &c. ſed abſolute, proximũ tuum. Per hoc ipſum declarans, nos omnes eſſe quidem diuerſos perſonis ac cõditionibus coram hominibus, uerum unius

Perſonarum differentia.

maſſæ, & æqualis opinionis apud deum. Perſonarum enim differentia obſeruata, penitus extinguit hoc præceptũ: ut qui indoctos, pauperes, infirmos, humiles, ſtultos, peccatores, difficiles faſtidiũt: hi enim non homines, ſed laruas & facies eorum conſyderant, atq; ita fallũtur. Tertio, nobiliſſimum exhibet exemplum utriuſq; huius, ſicut teipſum (inquit). Cæterarum legum exempla

Dilectio proximi.

extra nos petenda ſunt, hoc intra nos nobis monſtratur. Deinde externa exempla, quia non ſentiuntur, neq; uiuunt, non ſatis mouent. Hoc autem exemplum intus ſentitur, uiuit, ac efficaciſſime docet: non literis, nõ uocibus, nõ cogitationibus, ſed ipſo experientiæ ſenſu. Quis enim non ſentit uitaliter, q̃ ſeipſum diligat, q̃ oĩa quærat, cogitet, tentet, quæ ſibi ſalutaria, honeſta, neceſſaria ſunt? At uniuerſus hic ſenſus uiuus eſt iudex, intimum monitorium, præſentiſſimum documẽtum, quid proximo debeas, nempe eadem, eodemq; affectu. Quid eſt ergo, quod multis libris occupamur? Quid multos magiſtros

Ad dilectionis amuſſim oĩa dirigẽda

quærimus? Quid operibus & iuſtitijs laboramus? Ad huius intimi ſenſus & affectus amuſſim, omnes leges, omnes libri, omnia opera exigenda ſunt. In hoc exercitandus Chriſtianus homo, per omnia opera, per totam uitã. Non potuit igitur efficacius tradi exemplum huius doctrinæ diuinæ: quia hoc non uidemus & audimus, ſicut cæterarũ legũ exẽpla, ſed experimur & uiuimus: nec unq̃ nos ab ipſo, & ipſum a nobis abeſſe poteſt. Nec dignius tradi obiectũ, q̃ proximus tuus, id eſt, ſimillimus & cognatiſſimus tuus. Nec pfectius tradi uirtutis genus, q̃ dilectio, quæ eſt fons omniũ bonorum: ſicut radix omniũ malo

rum cu

rũ cupiditas. Et ſunt plane omnia ſumma in iſto breuiſſimo præcepto, ut ue-
riſſime ſit ſumma, caput, perfectio, finis omnium legũ, ſine quo omnes merito Summa legũ
nihil ſunt. Nihil eſt ergo quod queraris te neſcire, quid aut quantũ debeas ꝓ
ximo tuo. Pereãt acutę illæ magiſtrorũ diſtinctiones. Prope eſt uerbũ in corde
tuo, tam craſſis ſcriptum literis, ut palpare queas, ut qui uiuas & ſentias hãc re-
gulam: Sicut teipſum (inquit) diligas, non minus ꝙ̃ te diligas. Quantũ autẽ te
diligas, nemo tibi melius dixerit, ꝙ̃ tu ipſe: qui hoc ipſum ſentias, ꝗd ab alio
non niſi diuinari tibi poteſt: Ideo nec ullus melius dixerit tibi, ꝙ̃ tu ipſe, quid
faciendum, dicendũ, optandũ ſit proximo tuo. Hic eñ locum non habet pro Prouerbium
uerbium, Peſſimum eſſe magiſtrũ ſuiipſius: immo optimus, & minime omniũ
fallax magiſter tuiipſius hic fueris, cæteris omnibus fallacibus, adeo facilis & ꝓ
pe poſita eſt lex dei, ut nullus poſſit excuſari, ſi non bene uixerit.

Et prohdolor, quod hæc res hodie ita negligitur tam prædicantibus, ꝙ̃ au- In quæſtua-
dientibus, cũ interim tot ſcateant erucæ & locuſtæ, immo ſanguiſugæ, qui indul rios noſtræ
gentias, uigilias, oblationes, fabricas eccleſiarũ, inſtitutiones altarium, memo ætatis.
riarum, anniuerſariorum, & reliqua id genus plus quæſtui, ꝙ̃ charitati ſeruien
tia, commẽdent, inclament, ingeminent, & inculcent ſemper, ea prætermiſſa,
quæ ſola operit multitudinem peccatorum charitate fraterna.

Conſequẽs eſt, Theologos iſtos recte quidem dicere, qui nullum opus ſine Charitas nõ
charitate bonum eſſe aſſerunt: Verũ omnium peſſime docent, quando dicunt, ignoratur.
nos neſcire quando ſumus in charitate. Cogunt ſane nos imaginari charita-
tem eſſe uelut quietam, latentemq́ꝫ qualitatẽ in anima. Quo ſomnio quid mo-
liuntur, niſi quod negant nos ſentire præſentiſſimum, & uiuaciſſimum illud
quod in nobis eſt, ipſum uidelicet pulſum uitæ; hoc eſt, affectũ cordis? An quẽ
dam Soſiam Plautinum ex nobis facit iſte Mercurius, ut noſipſos neq; ſentia- Soſias.
mus, neq; agnoſcamus? Non poſſum, obſecro ſentire, an mihi placeat, uel diſ-
pliceat alter? Cur ergo criminor aut laudo, uel faſtiditum, uel amatũ? An etiã
non ſentio me maledicere, malefacere, bene dicere, benefacere? At (inquiũt)
naturalis iſte poteſt affectus eſſe. natura autem gratiæ fallaciſſima æmula eſt.

Reſpondeo, fateor, natura uehementer æmulatur gratiam, ſed non niſi uſq; Natura quo
ad crucem: a cruce uero in totum diuerſa, immo contraria ſentit, & gratiæ hoſti uſq; gratiam
liſſime repugnat. Crucem autem uoco aduerſitatem. Tam diu enim diligit, æmulatur.
laudat, benefacit, benedicit natura, quamdiu non fuerit offenſa. At ubi læſeris,
aut uoluntati eius reſtiteris, iam facit natura opus ſuum, & excedit eius amor,
uertiturq́ꝫ in odium, clamorem, maliciam &c. Hæſit enim in facie, non in ue-
ritate: dilexit perſonam & ſpeciem, non rem ipſam. Amica fuit non proximo,
ſed proximi bonis & rebus. Charitas autem nunq̃ excidit, omnia ſuffert, om
nia credit, omnia ſuſtinet, æque diligit hoſtem ut amicum, nec mutatur muta-
to proximo. Sicut enim proximus manet, proximus quãtumlibet uarietur: Ita
charitas manet charitas, quantũlibet uel lædatᷣ, uel iuuetur. Itaq; crux eſt pro Crux proba
batio, & lydius (quod aiunt) lapis charitatis, in qua non eſt, quod dicas qualita tio charitatis
tem eſſe latentem, neq; te noſſe, neq; ſentire, an diligas proximum tuum. Si
ibi ſentis te dulcem affectum ſeruare, ne dubitas, natura ſuperior es, & charita-
te Chriſtus te donauit: Si amareſcis, naturam agnoſce, & charitatem quære.

Amor naturæ quærit eſſe dulcis & quietus, immo, ut poeta ait, amicitias uti-
litate probat, ſua quærens, & ſolum recipere bonũ intentus. At charitas for
tis amor eſt, in media turbatione perſeuerans, amicitias officiis ſuis probans:
quærens quæ aliorum ſunt: nõ recipere ſed dare prompta: immo uera charitas

bona tribuit, mala recipit. Carnalitas uero bona recipit, mala tribuit, aut ſaltē
fugit. Caue etiam ab ijs, qui orationem, aut quodlibet opus in charitate fieri
ſic cogitant, quod nullo reſpectu ad proximum habito fiat; modo ex qualitate
illa intus præſente & latēte procedat. Rudiſſimus immo pernitioſiſſimus iſte
ſenſus. Tunc potius oras in charitate, quando dulci affectu in fratrē, uel ami
cum, uel inimicum motus, pro eo oras. Tunc bene dicis in charitate, quādo
detractori reſiſtis, nulla alia cauſa, ꝗ quia fratrem, amicum, uel inimicum, ani
In charitate facere. mo complexus, non potes ferre, ut eius fama polluatur. Nulla (inquam) ſpe
uel gloriæ, uel amicitiæ, ſed puræ beniuolentiæ, qua illi bonum optas. Sic cæte
ra omnia in charitate facis, quando in eis non niſi bonum & commodum pro-
ximi tui, prorſus cuiuslibet, amici uel inimici ſpectas. Ecce hæc eruditio doce-
bit te, quantus ſis in Chriſtianiſmo. Hic inuenies quos diligas & non diligas
NOTA quantum proficias aut deficias. Nam ſi unum habes, in quem non es dulcis
affectu, iam nihil es, etiam ſi miracula opereris. Hac deniq; regula diſces tu ip-
Nota chriſtianiſſimā doctrinam. ſe, ſine magiſtro diſcernere, inter opera & opera bona. Clare tunc tu uidebis
melius eſſe proximo bene uelle, bene dicere, bene facere, & totā uitā tuā facere
ut ſit ſeruitus proximi in charitate (ut apl's paulo ſupra dixit) ꝗ ſi oīm oēs eccle
ſias ædificares, oīm monaſteriorū merita haberes, oīm' ꝓrſus ſanctorū miracu
la faceres, abſq; hoc ꝙ ꝓximo in ijs ſeruires. Ecce hęc ē doctrina, quā hodie nō
modo ignorant, ſed ſuis traditionibus uelut copijs infinitis penitus expugnāt.
Quorum inſtitutum hoc eſt, ut proximum nunq;, niſi perſonalem doceant di
ligere: dum inter opera tantum digladiantur, & facies diſtinguūt. Nec minus
caute intelligenda eſt, uulgatiſſima illa diſtinctio, legis naturæ, legis ſcriptæ, le
gis euangelicæ. Cum enim apoſtolus hic dicat, omnes in uno & in ſumma cō
uenire, Certe charitas omnis legis finis eſt, ut .j. Timoth. j. dicit. Sed & Chri
ſtus Matth. vj. illam legem naturæ (ut uocant) Omnia quæ uultis, ut faciāt uo-
bis homines, & uos facite illis, expreſſe eandem facit cum lege & prophetis, di
cēs: Hæc enim lex eſt & prophetæ. Cum autem ipſe euangelium doceat, cla
rum eſt, tres has leges, non tam officio ꝗ falſo ſenſu intelligentium differre.

Proinde hæc lex ſcripta, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, prorſus idē
dicit, quod lex naturæ: Quæ uultis ut faciant uobis homines (hoc enim eſt ſe-
ipſum diligere) eadem facite uos illis (hoc certe eſt, ſicut ſeipſum, ita diligere &
Lex una omnibus omni tpe alios, ut claret) At quid aliud totum euangeliū quoq; docet? Igitur una
eſt lex, quę tranſijt per omnia ſecula, omnibus nota hominibus, ſcripta in om
nium cordibus, nec excuſabilem relinquit ullum ab initio uſq; in finem; licet
iudæis acceſſerint ceremoniæ, tum alijs gentibus ſuæ propriæ leges, quæ non
uniuerſum mundum obligabant; ſed hæc ſola quam ſpiritus dictat in cordibꝰ
omnium ſine intermiſſione. Illud quoq; diligentiſſime obſeruandum, quod
ex huius præcepti uerbis aliquot patres ſumpſerunt hanc opinionem, Quod
ordinata charitas incipit a ſeipſo, quia (inquiunt) dilectio ſui præſcribitur regu
Charitas q̃modo incipit & ubi. la, qua diligere debeas proximum tuum. Hæc exiſtimabam ut intelligerem
ſed labor eſt ante me nulli præiudicabo, ſed meā temeritatem reuelabo. Ego
præceptū hoc ſic intelligo, ut non præcipiatur amor ſui, ſed amor proximi tan
tum. Primo, quod amor ſuiipſius per ſe in omnibus eſt. Deinde, ꝙ ſi hunc
ordinem uoluiſſet, dixiſſet: Diligas te, & proximum tuum ſicut teipſum. At
nunc dicit: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, id eſt, ſicut iam teipſum di
ligis citra præceptum. Sed & Apoſtolus Paulus .j. Corinth. xiij. hoc tribuit
charitati, quod non quærit quæ ſua ſunt, prorſus abnegans amorem ſui. Chri-
ſtus præ

ſtus præcipit abnegari ſeipſum, & odiſſe animam ſuam. Et Philippen. ij. clare
dicit: Non quæ ſua ſunt ſinguli conſyderantes, ſed quæ aliorũ. Deniq;, ſi ho
mo ſuiipſius rectam charitatem haberet, iam gratia dei non egeret, quia eadem
charitas, ſi recta eſt, ſe & proximum diliget. Non enim aliam, ſed eandem eſſe,
præceptum hoc iubet. At (ut dixi) præceptum prærequirit hominem ſeipſum
diligere: Et Chriſtus, quando Matth. vij. dicit, Omnia quæcunq; uultis, ut faci-
ant uobis homines, certe declarat iam ineſſe eis uoluntatẽ & amorem ſui, nec
præcipit ibi eandẽ, ut claret. Quare pro mea temeritate (ut dixi) uidetur præ- **Vide quid**
ceptum loqui, de peruerſo amore, quo quiſq; oblitus proximi, ea tantũ quærit, **dicat.**
quæ ſua ſunt: qui tunc rectus ſit, ſi rurſum ſeipſum oblitus, proximo tantũ ſer-
uiat. Hoc & membra corporis indicant, quorũ quodlibet alteri ſeruit ſuo pe **Corporis**
riculo. Nam manus pro capite pugnat, & læſiones excipit: pedes in lutũ, aquã **membra.**
ruunt, pro corpore redimendo. Sed & periculoſiſſime nutritur affectus proprij
commodi, ſub iſto ordine charitatis, quem tamen Chriſtus hoc præcepto fun-
ditus perdere uoluit. Quod ſi omnino amorem ſui, hic primum ordinari cõ **Nota theo**
cedendũ eſt, certe altius aſcendam, & dicam amorem eiuſmodi ſemper iniquũ **logiam.**
eſſe, dum fuerit in ſeipſo, nec eſſe bonum, niſi extra ſeipſum ſit in deo: hoc eſt,
ut uoluntate mei & amore mei prorſus mortuo, nihil quæram, niſi puriſſimam
uolũtatem in me fieri, promptus ad mortem, ad uitam, & ad omnem formam
figuli mei, quod eſt arduum & difficillimũ, naturæq; impoſſibile. Hic eñi amo
m e non in me, ſed in deo: non in uoluntate mea, ſed in uoluntate dei. Atq; ita
tum diligam & proximum ſicut meipſum, optans & faciẽs ut ſola uolũtas dei
in eo fiat, non autem ipſius ullo modo. Verum ſic non intellexiſſe illos credo,
nec de hoc amore proprie præceptũ loqui uidetur. Quare quęq; monitum uo- **Caue**
lo, caueat ab his gentilibus doctrinis, Proximus eſto tibi, & ſimilibus: peruer-
ſæ enim ſunt, & cõtra uim grammaticæ quoq; tortæ. Nam proximus non niſi
ad alterum dicitur, ideo proximus eſto alteri, dicendũ eſt Chriſtiano, ut & hoc
præceptum indicat. At hic quæritur, Quomodo omnis lex in uno iſto præ- **Quæſtio.**
cepto comprehẽdatur, præſertim Veteris teſtamenti, tot ritus, tot ceremoniæ?
Nunquid enim qui diligit proximum eadem illa facit? Nam decalogi præce-
pta in eo comprehendi, nihil eſt difficultatis, ut ex apoſtolo Rhom. xiij. dedu-
ctum eſt. Verum quis modo mactat pecora, circũciditur ſeruat tempora & an-
nos &c. ſicut ſeruamus honorẽ parentibus, non occidimus, non adulteramus,
non furamur &c. S. Hieron. ſuo more ſpiritualiter impleri leges ceremonia-
les ſentit. Verum quid de legibus gentium aliarum dicemus, quas ſimiliter
apoſtoli, & ipſe adeo Chriſtus ſeruari mandauerunt? Deniq; apoſtolum hoc
modo æquiuocũ faciemus, ut qui alio modo decalogum, & alio ceremonias
impleri doceat, eodem utens uerbo. Ego ſuperioribus meis conſentiens, di- **Libera cha-**
co. Accepto ex fide auditu charitatis ſpiritu, omnia alia facta eſſe licita, quæcũ **ritas.**
q; ceremonialiter & humaniter ſtatuuntur, ſiue apud Iudæos, ſiue gentes, Nec
eſſe ſeruanda, ꝙ ſalus ſit in eis ſeruatis, aut operibus eorum: ſed quod pro chari
tate ſeruanda ſunt, propter eos, cum quibus uiuendum eſt nobis, donec ipſi eaſ
dem ſeruari a nobis exigunt, ne pax ſoluatur in ſchiſmata & ſeditiones, nã cha
ritas omnia ſuffert. Neq; in his adeo timendum, ne contra ipſas leges ueniatur
q̃ ne offendãtur ij, qui ſecundũ eas uiuunt, quorum uotis nos iubet charitas ſer
uire. Ideo ſi deus legis ceremonias uoluiſſet durare, aut ſi pro neceſſitate ali- **Legibus qua**
qua, unum uel plures ex eis ſeruare oporteat, omnino faciẽdum eſt: At poſtq̃ **tenus obſer-**
eas abrogauit, nihil nos ligant. Ita ſeruiendum eſt legibus imperialibus, pon- **uendum.**

tificijs, mũnicipalibus, politicis, ac prouincialibꝰ: ſolũ ne eos (ut Chriſtus ait) ſcandaliſemus, & charitatem & pacem lædamus. Ac ſic clare patet, quod ne cogitari quidem lex poteſt, quæ non ſit complexa in charitate. Nam ſine omni dubio, ſi tu quicquam ſtatuiſſes, uelles tibi obtemperari: quare lege naturæ & charitatis urgeris, & alteri id præſtare, præſertim deo & uicarijs poteſtatibꝰ dei: modo id cures, ne in his hominum præceptis ſalutem conſtituas, ſed ſeruiẽdum tibi intelligas alijs per charitatẽ. Verum contra, ipſi legiſlatores multo magis debitores ſunt charitati, ut quando uiderint leges ſuas eſſe oneroſas ſubditis, aut etiam noxias, curent omnibus modis aliorum cõmodo ſeruire, & eas abrogare. Multo antẽ maxime, hoc ad Eccleſiaſticos pertinet legiſlatores: Nã ipſi abſq; dubio, nollent uel una ſyllaba legis onerari: quod niſi & alijs præſtiterint, non Pontifices ſed tyranni ſunt: imponentes importabilia hominibus, quæ nec digito ipſi nolũt attingere. Hinc intelligis, mi lector, cur leges quaſdam pontificias, ſoleam tyrannides appellare, quod hodie plurimis & iuſtiſſimis cauſis abrogandæ ſunt. Primum, quod oneroſæ & odioſæ ſunt toti orbi terrarum, cui credendum eſt per pontifices. Deinde quod mere laquei ſunt pecuniarum, & per diſpenſationes impudenter uendũtur. Tertio, quod impietati ſeruiunt, interim ueram iuſtitiam, in qua ſalus eſt, & charitatem funditus perdentes. Seruandę tamen ſunt, ubi ſcandalo fuerit earum contemptus propter charitatem. In fine, iterum clarere ſatis puto, apoſtolum non de ceremonialibus tantum legibus loqui, ſed prorſus de omnibus. Charitas enim fide accepta, omnes implet hilariter & libere (quod eſt uere eas implere) & nõ in ipſas, ipſarũq; opera fiduciã ſtatuit ſalutis, quod eſt ſeruiliter, & nullã implere.

Leges abrogandæ.

Quod ſi inuicem mordetis & comeditis, uidete, ne ab inuicem cõſumamini.

Charitatis defectus nocet ubiq;.

In omnibus epiſtolis apoſtolus ſuaſurus charitatẽ, ſimul fere adiungit, ut unum ſapiant: ut de donis differenter eis collatis, nõ inflentur, alter aduerſus alterum. Nam ſic Rho. xij. & j. Corin. xij. proponit imaginem corporis & membrorum, quomodo membra pro inuicem ſolicita ſint, & alterum alteri ſeruiat ac non lædat. Scit apoſtolus, homines eſſe Galatas, & dona, quanto fuerint inſigniora, tanto ſunt nocentiora, ſi deſit charitas. Scientia inflat, inflat poteſtatis adminiſtratio, inflant prorſus omnia, præter charitatẽ, quæ ędificat: Hæc ſola recte omnibꝰ utitur, quia omnibus donis dei, nõ ſibi placet, ſed alijs ſeruit. Vbi hæc nõ adeſt, ibi contẽtio, lis & iurgia, atq;, ut Rho. xij. dicit: Sapere nõ ad ſobrietatẽ, & ſapere pluſq; oportet. Hoc (inquã) malũ, mihi uidetur hoc loco apoſtolus tãgere, quod maxime ſeruituti charitatis repugnat. Dũ enim quiſq; de dono ſibi dato inflatur, nec quõ in hoc alteri ſeruiat, cogitat, ſed quõ ꝑferatur: neceſſe eſt, ut cõtentio & æmulatio inſurgat, mutuuſq; contemptus, detractio, cõdemnatio, temerariũ iudiciũ, ira, inuidia, clamor, malicia &c. Eandẽ ſententiã Ephe. iiij. & Philip. ij. late ꝓſequitur, nã hic breuiter tranſit.

Eſt ergo ſenſus, ſcio uos homines eſſe, tentari poſſe, dum alter altero præſtãtior cupit uideri, nec boni uultis eſſe miniſtratores multiformis gratiæ dei in uobis. Verum curate ne detrahatis, ne mordeatis inuicem, ne cõſenſeritis tentationi huiuſmodi: ſed (ut dixi) per charitatem ſeruite inuicem, unuſquiſq; in dono quo abundat, alius in docendo, alius in tribuendo, ut Rhoma. xij. latius. Non autem ut is, qui docet, infletur cõtra eum, qui tribuere poteſt, quod forte non tribuerit quantum uolet, nec qui tribuere poteſt, contra eum, quod

forte ſibi nō egere uideatur illius doctrina: ſic in cæteris omnibus donis. Nam (ut dixi) inflatio eiuſmodi proxima eſt ijs, qui aliquid poſſunt, ut aliorum ſe nō egere glorientur: ac ſic non inuicem ſeruiant in charitate, ſed conſumētur mutuo contemptu, odio, ſuperbia, detractione &c.

Dico autem, ſpiritu ambulate, & deſyderia carnis non perficietis.

Vult dicere, hoc quod dixi, ne uos morderetis & comederetis, tantum eſt, quod uolo, uos ſpiritu uiuere, tum fiet, ut eiuſmodi non perficietis. Scio in uobis eiuſmodi deſyderia aliquādo cōcitari, uerū ne obtemperetis, ſed ſpiritu ambulate, hoc eſt, proficite & magis ſpirituales efficiamini: ut Rho. viij. eadē ſententia dicit: ſi ſecundū carnem uixeritis, moriemini: ſi autē ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Spiritu facta carnis mortificari dicit, hic ſpiritu ambulare, & reſiſtere tentationi, ac mordeāt & moriantur. Impoſſibile eſt, nō moueri, nos ad mordendū & comedendū; uerū motibus iſtis, ſpiritu reſiſtendū eſt.

Non moueri impoſſibile.

Eſt autem pulchra hæc allegoria, mordere & comedere, in ſacris litteris frequentiſſima. Inde in pſal. Filij hominū dentes eorum arma & ſagittæ. Et. iij. Dentes peccatorū contriuiſti. Et Prouerb. xxx. Generatio, quæ habet pro dentibus gladios, & molaribus ſuis cōmandit, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. Inde uerbum deuorare. Prouerb. j. Deglutiamus eum ſicut infernus uiuentem. Et pſal. lj. Dilexiſti uerba præcipitationis (id eſt, deuorationis, abſorptionis) lingua doloſa. Videtur autē per mordere, criminationem, detractionē, uituperia intelligere: per comedere, uindictam & oppreſſionem, ex altera parte: per conſumari, utriuſq; perditionem. Nota uim uerbi, Non perficietis, inquit. Nam inter facere & perficere deſyderia carnis uel ſpiritus ſenſu Paulino (ut eſt apud b. Aug. lib. iij. contra Iul. c. ult.) hoc intereſt, qd facere concupiſcentias, eſt eas habere, titillari, & moueri ab illis, ſiue ad iram, ſiue libidinem. Sed perficere, eſt eis conſentire, & eas implere, hæc ſunt opera carnis. Sed eas nō habere, aut nō facere, tūc erit ſecūdū b. Aug. li. j. Rhet. xxiiij. quando nec mortalē carnem habebimus. Inde omnes ſanctos dicit eſſe adhuc carnales ex parte, licet ſecundū hominē interiorem ſint ſpirituales, lib. vj. contra Iul. ſic cōcupiſcentia ſpiritus ipſa charitas, concupiſcit ut poſſit nō concupiſcere ſecundū carnē, ſed nō perficit, quia nō poteſt nō habere carnis cōcupiſcentiā. Et, ut interim moneam, concupiſcentiā carnis uocat, non tantum libidinē, ſed omniū operum, quæ ſtatim enumerabit. Igitur uerba Aug. ſunt Non perficiunt carnis deſyderia, ſi non conſentiat eis, q̃uis agantur motibus non tamen perficiuntur operibus: ideo dixit ad Rho. Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Quia facere bonū eſt poſt cōcupiſcentias nō ire, perficere autem bonum eſt, non concupiſcere. Sic cōcupiſcentiæ carnis non perficiuntur, q̃uis fiant: nec noſtra bona opera perficiuntur, q̃uis fiant. Ex quibus omnibus patet, quid ſit uita chriſtiana. Nempe tentatio, militia & agon. Et quomodo inſtituendi ſunt, qui uarijs tentātur impulſibus, ut non deſperēt, ſi ſe nondum ſenſerint liberos a malis motibus cuiuſcūq; peccati. Sic Rho. xiij. Et carnis curā ne feceritis, in deſyderijs eius. Et Rho. vj. Non regnet peccatū in mortali corpore ueſtro, ad obediendū concupiſcentijs eius. Non cōcupiſcere nemo poteſt, ſed non obedire concupiſcentijs poſſumus. Hæc diligentius & latius retuli, propter improprijſtas meos, qui negant omnem actū bonum, adhuc ſimul ex parte malum eſſe, & peccatum concupiſcentiæ, dicunt eſſe peccatum improprie dictum.

Mordere Comedere.

Deſyderia habere & perficere.

Inter facere & pficere deſyderia carnis & ſpūs, ſed'm Auguſ intereſt.

Concupiſcentiā carnis, nō tantū libedinem dicit.

Vita chriſtiana.

Verũ tu apoſtolo & Auguſtino crede, qui dicunt: bonum fieri, ſed nõ ꝑfici. Fieri autẽ bonũ, bonũ eſt: ſed non perfici, malum eſt. Quia lex dei perfici debet, a qua omnes ſancti deficiũt, & ita in omni opere peccãt. Nec eſt peccatũ improprie, ſed uere peccatũ: quia nõ eſt improprie gratia, nec improprie deus, nec improprie Chriſtus, nec improprie ſpiritusſanctus, qui hæc remittit & expurgat. Verũ eſt quidẽ, quod teſte Augu. in baptiſmo reatus tranſijt peccati: ſed actus tamen manſit, hoc eſt, quod deus (iuxta pſalmũ. xxxj.) non imputat, ſed ſanat, qui ſi imputare uellet, ſicut uere & iuſte poſſet, totũ mortale & damnabile eſſet.

Bonũ fieri perfici. — *Impro pꝛijſta*

Caro eñ cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ: ſpiritus aũt aduerſus carnem.

Sicut ſpiritus hoc loco non ſignificat ſolam caſtitatẽ: ita neceſſe eſt, ut caro non ſolam ſignificet libidinem, hoc pro neceſſitate: quia inueterauit uſus fere apud omnes, carnis concupiſcentiã, pro libidine tantũ accipi: quo uſu apoſtolus intelligi non poſſet. Hanc ſententiã Rho. vij. egregie tractans, & copioſius declarans dicit. Condelector enim legi dei ſecundũ interiorẽ hominẽ: uideo autẽ aliam legẽ in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ, captiuantẽ me in legẽ peccati, quæ eſt in mẽbris meis &c. Non enim hæc in ꝑſona aliorum locutus eſt Paulus. Sicut b. Aug. lib. vj. contra Iul. c. xj. dicit, ſe aliquando intellexiſſe, immo non intellexiſſe. Manicheos autem dicit & Pelagianos ſic intellexiſſe. Sic b. Petrus c. ij. epl'a. j. Obſecro uos tanq̃ aduenas & peregrinos abſtinere uos a carnalibus deſyderijs, quæ militãt aduerſus animã. D. Hiero. hoc loco profunde ſe quæſtioni inuoluit, quõ inter ſpiritũ & carnẽ, mediũ inueniat, & media opa. Et ſuũ Origenẽ ſecutus, ſpiritũ, animã, carnẽ diſtinguit: inde ſpiritalẽ, animalẽ, & carnalẽ hominẽ diſtribuit. Et q̃q̃ iſta trinitas uideatur ſtatui ex illo. j. Theſſa. ulti. ut integer ſpiritus ueſter, & anima, & corp⁹ ſeruetᷣ &c. tamen nec accedere, nec recedere audeo, tum quod ſpiritũ & animã manifeſte pro eodem accipit Petrus in dicto loco: appellans animam, contra quã militẽt deſyderia, ubi contra ſpiritum concupiſcere carnem dicit Paulus. Et hominẽ carnalem ac animalẽ mihi pro eodem apoſtolus uidetur accipere.

De triplici hoĩe ſpiritali aĩali, carnali.

Ego mea temeritate, carnem, animã, ſpiritũ prorſus nõ ſeparo. Non enim caro concupiſcit, niſi per animã & ſpiritũ, quo uiuit: ſed ſpiritũ & carnẽ intelligo totũ hominẽ, maxime ipſam animã. Breuiter, ut dem craſſiſſimã ſimilitudinẽ, ſicut carnẽ ſauciã aut morboſam, utrũq; appello, ſanam & morbidã (neq; enim ulla eſt tota morbus) quæ inquantũ incipit ſanari, & ſana eſt, ſanitas uocatur: ubi uero uulnus, aut morbus reliquus eſt, morbus uocatur: atq; ut morbus ſeu uulnus, reliquam ſanam carnem impedit, ne perfecte faciat, quod caro ſana faceret: Ita idem homo, eadem anima, idem ſpiritus hominis, quia affectu carnis mixtus & uitiatus eſt: quatenus ſapit quæ dei ſunt, ſpũs eſt, quaten⁹ carnis mouetᷣ illecebris, caro eſt, quibus ſi conſentit, totus caro eſt. ut Gẽn. viij. dicitur. Rurſum, ſi conſenſerit totus legi, totus ſpiritus eſt, quod fiet, quando corpus erit ſpirituale. Non ergo duo iſti homines, diuerſi imaginandi ſunt, ſed uelut crepuſculum matutinum, quod neq; dies, neq; nox eſt, utrũq; tamẽ dici poteſt, magis autem dies, ad quam de tenebris noctis uergit. Verũ, longe pulcherrime utrũq; oſtẽdit Semiuiuus ille apud Lucã, qui a Samaritano ſuſcept⁹ quidem curari, nondũ tamen plene ſanus factus eſt. Ita & nos in eccleſia ſanamur quidem, ſani autem plene non ſumus; ob hoc caro, ob illud ſpiritus uocamur. Totus homo eſt qui caſtitatem amat, idem totus homo illecebris libidinis

Caro Anima Spiritus — *Craſſiſſima ſimilitudo.* — *Alia ſimilitudo.* — *Exemplũ ſemiuiui apud Lucam.*

bidinis

bidinis titillatur. Sunt duo toti homines, & unus totus homo: ita fit ut homo ſi Sūt duo toti
bijpſi pugnet contrariuſq; ſit, uult & non uult. Atq; hæc eſt gloria gratiæ dei, hoies, & un⁹
quod nos fecit nobiſipſis hoſtes. Sic enim ſuperat peccatum, ſicut Gedeon ſu- totus homo.
perauit Madian, glorioſiſſimo uidelicet triumpho, ut hoſtes ſeipſos trucidēt.
Sic aqua uino infuſa in altari, primū pugnat cum uino, donec abſorbeatur,
& uinum fiat, ita gratia, & ut ſupra dictum eſt, fermentū in ſatis tribus abſcon-
ditur, donec fermentetur totum.

Hæc autē ſibi inuicē aduerſant̃, ut nō quæcūq; uultis, illa faciatis.

Vide audacem Apoſtolum, nihil timet ignem, negat liberum arbitrium, Liberum
quod eſt mirabile in auribus noſtris: dicit non poſſe fieri, quæ uolumus, cum arbitrium.
nos uoluntatē cōſtituerimus (autore uel Ariſtotele) reginā & dominā omniū
uirium & actuum. Atq; hic error & hæreſis maxima erat tolerabilis, ſi hoc di-
xiſſet de ijs, qui ſunt extra gratiā. Nunc, ut nulla ſit ei excuſatio, quin combura-
tur, affirmat id de ijs qui ſpiritu gratiæ uiuunt. Idem Rho. vij. dicit. Ego autē
carnalis ſum uenundatus ſub peccato, quod uolo bonum, nō facio: quod no-
lo malum, hoc facio. Si iuſtus & ſanctus ſic queritur de peccato, ubi peccator
& impius apparebunt, cū operibus ſuis, de genere bonorū, & moraliter bonis?
Gratia dei nondum perfecit liberum arbitriū, & ipſummet ſeipſum liberum
faciet? quid inſanimus? Satis dictum eſt, de diuerſitate ſpiritus & carnis, neu- Spūs & caro
trum extinguit alterum in hac uita: & ſi ſpiritus inuitam carnem domet ſibiq; pugnāt.
ſubijciat, quo fit, ut nemo audeat gloriari ſe mundū habere cor, aut mundum
eſſe a ſordibus. Nō enim caro mea aliquid facit, quod nō ipſe facere dicar, at ſi
cor immundū eſt, iam nec opus mundum eſt. Qualis eīm arbor, talis & fructus.
Quod iterū dico, contra improprijſtas, qui inueniunt in ſeipſis, actus bonos,
ſine omni uitio, aut peccato improprie dicto uitioſos, ſuas opiniones Pauli tā
aperto textui opponētes. Non facitis (inquit) quæ uultis, propter carnis rebel-
lionem, repugnantē legi mentis ueſtræ, & ſpirituali uoluntati ueſtræ. Non
ſeruat apoſtolus hic diſtinctionē ſuperius datam, inter facere & perficere, quia
non faciatis, pro non perficiatis, accipit, ut clarum eſt. Sed & Rho. vij. non ſer-
uat quando dicit: quod uolo bonum, nō facio, id eſt, non perficio. At quando
dicit, quod odi malū, hoc facio, hic ſeruat eam diſtinctionē: quia facit malum,
ſed non perficit. Quod ſi cui hæc diſtinctio Auguſt. non placet, aliter medite- Semp peccā-
tur: modo hunc ſenſum nō omittat, eſſe in nobis pugnā ſpiritus & carnis, qua tores.
impediti, nō implem⁹ pfecte legē, ideoq; peccatores nos eſſe, quādiu in carne
ſum⁹, atq; in omni ope bono, egere ignoſcēte miſericordia dei, & dicere: Non
intres in iudiciū, cū ſeruo tuo dñe, qa nō iuſtificabit̃ in cōſpectu tuo oīs uiuēs.

Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.

Dixi (inquit) ut ſpiritu ambularetis, concupiſcentiā ſpiritus ſequeremini, re-
ſiſtentes concupiſcētiæ carnis, ne morderetis & comederetis inuicē, ſed ſeruire-
tis inuicē in charitate, quæ eſt plenitudo legis. Nam ſi hoc facitis, & ita ſpiritu
ducimini, cōcupiſcentiæq; ſpiritus obeditis. Ecce nō eſtis ſub lege, nihil debe-
tis legi, ſed impletis legem. Quid ergo rurſum ad legē reuerti uoluiſtis? Quid
alia uia legem implere tentatis? Dixi ſatis ſupra, quod eſſe ſub lege, eſt eam nō Eſſe ſub legē
implere, aut ſeruiliter ſine affectu hilari implere. Affectum autē hunc hilarem,
non lex, non natura, ſed fides impetrat in Chriſto Ieſu. Atq; hoc duci ſpiri- De⁹ ignoſcit
tu, hoc obedire concupiſcentiæ ſpiritus, hæc pugna & conatus (qui eſt tota conanti.

uita

uita noſtra)facit,ut deus miſericorditer ignoſcat,quod illa nō facimus,quæ uolumus,Nondū enim ſpiritus ſumus,ſed ſpiritu ducimur. Nam Ioan.iij. Quod natū eſt ex ſpiritu,ſpiritus eſt,oſtendit,quid eſſe debeamus;hic aūt,quid ſum⁹. Debemus eſſe ſpiritus,ſed ſumus adhuc in ductu,& ut ſic dixerim,in formatione ſpiritus. Qui autem ſunt ſub lege,ſunt & in operibus carnis; ut Rho.vij. Cum eſſemus in carne,paſſiones peccatorū,quæ per legem erant, operabātur in membris noſtris,ut fructificarent morti. Ita Rho.viij.quoq;. Qui ſpiritu dei aguntur,hi filij dei ſunt. Nam hoc ducere & agere, idem eſt quod trahere de quo Ioan.vj. Nemo uenit ad me,niſi pater meus traxerit eum.Item.xij.cum exaltatus fuero,omnes traham ad meipſum,id eſt,ſuauiter mouebo,hilares & ſpontaneos faciē,ſpiritu cōcupiſcentiā in eis ſuſcitabo.quos Moſes & lex, terroribus triſtes & inuitos cogebāt,aut uelut pueros temporalibus promiſſis interim fouebant.Sic ſponſa Can.j. Trahe me poſt te,in odorē curremus unguētorū tuorū.q.d.Moſes & prophetæ uerbo legis,trucibus minis,terrēt & urgēt, aridam & inuitā:tu autē uerbo gratiæ,& memoria exhibitæ miſericordiæ dulciter trahe,& unge ſuauiter. Odor enim unguētorū,Euangeliū gratiæ dei eſt in quo olfit,id eſt,fide percipitur,unguentū gratiæ dei. Hinc illud Eccle.xxiiij In plateis ſicut cynnamomū & balſamū aromatiſans odorem dedi,quaſi myrrha electa dedi ſuauitatē odoris. Et pſal.xliiij. Myrrha & gutta & caſia,a ueſtimentis tuis. Sic Paulus,Odor bonus Chriſti ſumus,alijs in uitam &c. Idem trahere etiā ſibilare dicit apud Eſaiam.vij.In die illa ſibilabit dominus muſcæ, quæ eſt in extremis finibus Aegypti &c. id eſt, ſpiritusāncto afflabit,ſpiritum eorū excitabit ut concupiſcant contra carnem &c. Sic.iij.Regū.xix. ſcribitur: Helias neq; in ſpiritu forti,neq; in cōmotione,neq; in igne (quæ omnia ſunt terrores legis) ſed in ſibilo auræ tenuis ſenſiſſe dominum. Quia nō ex triſtitia, aut neceſſitate,ſed hilaritate ac ſuauitate impletur lex domini.

Qui ſpū dei agūtur,ſunt filij dei.

Trahere dei. Hoc ducere & agere,eſt trahere.

Odor unguētorū,euangeliū eſt gratiæ dei.

Manifeſta autem ſunt opera carnis,quæ ſunt fornicatio,immundicia,impudicitia,luxuria,idolorum ſeruitus,ueneficia,inimicitiæ,contentiones,æmulationes,iræ,rixæ,diſſenſiones,ſectæ,inuidiæ,homicidia,ebrietates,comeſſationes,& his ſimilia.

Hic omniū manifeſtiſſime patet,carnem non pro libidinoſis accipi tantum cōcupiſcentijs,ſed pro omni prorſus eo,quod contrariū eſt ſpiritui gratiæ. Nā hæreſes ſeu ſectæ & diſſenſiones ſunt uitia ſubtiliſſimarū mentiū, & ſanctiſſima ſpecie fulgentiū. Quod ideo dico,ut ſtabiliam,quæ ſupra dixi, per carnem totum hominē ſignificari,per ſpiritū æque totum; atq; hominem interiorē & exteriorem,ſeu nouum & ueterem non diſtingui,iuxta differētiam animæ & corporis,ſed iuxta affectus.Nam cum fructus ſeu opera ſpiritus ſint,pax,fides continentia &c. Et hæc in corpore fiant: quis poteſt negare ſpiritum & fructum eius,in corpore membriſq; carnalibus eſſe,ſicut expreſſe.j. Corinth.vj. An neſcitis (inquit) quod membra ueſtra templum ſunt ſpiritusſancti. Ecce non tantum anima,ſed membra quoq; ſunt ſpirituale templum. Et iterum; Glorificate & portate deum in corpore ueſtro:non dicit in anima ueſtra. Contra quādo inuidiæ,inimicitiæ,uitia ſunt animorum; quis negabit carnem eſſe in anima? Igitur ſpiritualis homo,totus homo eſt, quātum ſapit,quæ dei ſunt; carnalis totus,quantum ſapit, quæ ſua ſunt. Apoſtolus ignarus Ariſtotelicæ philoſophiæ non appellat hæc uitia,habitus in anima, ſed opera ipſa: quibus

NOTA

Differt hō iuxta affectus.

Spiritalis hō

Carnalis hō.

bus omnibus, unum habitum tribuit, carnē: hoc eſt, totum hominē ex Adam natum. Nam illi adhuc hodie quærūt ſubiectū uitiorum & uirtutum, necdum

Philoſophica nugamenta

inuenerunt, an in rationali, an irrationali parte locanda ſint. Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris: ut liberetur a ſtultis illis, & uanis cogitationibus: & mitiges ei a diebus iſtis peſſimis, donec fodiatur peccatori ſouea. Igitur cum apoſtolo, contemptis habitibus alijsq; delyrijs moralis philoſophiæ, ſcito, aut carnem, aut ſpiritum te eſſe, & utrūq; ex fructibus ſuis cognoſci, quos hic apoſtolus aperte enumerat. In iſto uitiorū numero, nulli fere conſentiunt. bea. Auguſti. xiij. bea. Ambro. xvj. Noſter. xvij. ponit. bea. Hierony. xv. recitat, omittens impudicitiam & homicidia, dicenſq; in latinis codicibus adulterium quoq; & impudicitia, & homicidia, in hoc catalogo uitiorum referuntur ſcripta, ſed ſciēdum non plus q̄ quindecim carnis opera nominata, de quibus diſſerimus. Hæc ille. Eraſmus & Stapuleñ. fere cū noſtro conſentiūt niſi quod adulterium addunt, & uel luxuriam, uel impudicitiam tollunt.

Variatur in numero uitiorum.

Eraſmus Stapuleñ.

Opponit autem apoſtolus non ſingulos fructus, ſingulis operibus: ſed confuſe unum multis, & multa multis: ut charitatem & gaudium, fornicationi, immunditiæ, luxuriæ, quæ ſunt peruerſæ dilectiones, peruerſaq; gaudia, pacem, patientiam, longanimitatem, benignitatē, bonitatem, inimicitijs, contentionibus, litibus, iræ, rixis &c. fidem hæreſibus, idolatriæ, ueneficijs: continentiam, ebrietatibus, & comeſſationibus. Primū eſt, fornicatio, nota ſatis.

Fornicatio

Secundū immūdicia, qua di. Hierony. comprehēdit omnes extra ordinarias infandasq; uoluptates. Tertiū luxuria, nam impudicitia noſtri textus, uidetur e margine relata in textum, ut quam aliquis gloſandi ſtudio, ſuper immunditiam uel luxuriam ſignarit, aut ita in alijs haberi notarit. Hanc autem, licet d. Hierony. generaliter extenderit, etiam ad exceſſum coniugū, græce tamen aſelgia laſciuia, uel ut Ambro. obſcœnitas dicitur, quod ad mores, geſtus quoq; & uerba pertinere poteſt. Quartū idololatria, etiam ipſa nota ſatis, ſed nunc nulla ſaltem craſſa illa, & quæ in gentibus erat. Cæterū quorū deus uenter eſt, & qui auari ſunt, etiam apoſtolo autore idolatræ ſunt: idolatræ ſunt omnes adulatores & ſuperbi, ac quicūq; gloriantur in homine, uel ſeipſo, uel altero. Ita hodie, non parum multi principes & pontifices, idola ſunt. Quintum ueneficium eſt, quod malum hodie mire increſcit. Dicitur autem, Hiero. teſte, ars malefica. Pharmacū enim græce uenenum uel medicamentū dicitur, inde pharmaceutria, uenefica. Igitur magos, maleficos, carminatrices, & ſi qui alij, qui pactis dæmonum uſi illudunt, nocent, furantur proximis ſuis apoſtolus ſignificat. Claret autem tanti apoſtoli quoq; autoritate, ueneficia illa nō eſſe nihil, ſed poſſe nocere, quod multi non credunt. Sextum, inimicitiæ, ſimultates, & ſilentia inter ſe odia eſſe uidentur. Lites quod noſter textus, contentiones, græcus eris, id eſt lis, opus inimicitiarum, æmulationes ſeu zeli, ſupra dictum eſt. Iræ notum eſt. Rixæ quas d. Hiero. græce eritheias dici aptius putat, quando ſcilicet aliquis ad contradicendum paratus, ſtomacho delectatur alieno, & muliebri iurgio contendit, & prouocat cōtendentē. Hæc omnia experientia & exemplo duorum aduerſariorum melius, q̄ deſcriptione colligere poſſis. Primū enim ſunt inimici atq; diſcordes, tum data quacunq; occaſione, mox litigant: litigantes autē æmulantur, dum quiſq; alteri ſuperior eſſe nititur: æmulantes autem iraſcuntur: irati autem quærunt utrinq; quod dicant aut faciant, aut omittant, quod alterū mordeat ac prouocet, hoc eſt rixantur. Rixantes autem diſſentiunt, & quiſq; ſua defendere promptus eſt, alienaq; infirmare;

Immundicia

Luxuria.

ἀσέλγεια

Idolatria

NOTA

Veneficium

φάρμακον

Inimicitiæ.

Litea.

ἔρις

Iræ.

ἐριθεῖαι

NOTA. ſirmare. Ex quibus tunc ſectæ & hæreſes fiunt, dum quiſq; alios in ſuã partem
trahit, & alteri abſtrahit. Hinc alitur inuidia atrox malũ, tandẽ in cædes & ho-
micidia ruunt. Et hic finis huius mali. Exemplũ ſume inter duos forenſes ad
uerſarios, aut duas reſpublicas inuicem aduerſarias, Aut inter duos ſophiſtas
ac theologiſtas, pro opinionibus ſuis certantes. Nouem ergo gradibus ſeu ca-
pitibus, diſtinxit concupiſcentiam illam carnis, amarulentam atq; colericam,
Hæretici adeo deteſtatur aduerſarios charitatis apoſtolus. Addit hic d. Hierony. hære
apud Hiero. ticum dici omnem, qui ſcripturam aliter intelligit, q̃ ſenſus ſpiritusſancti flagi
tat, etiam ſi de eccleſia non receſſerit: dura ſententia ſuper Ariſtotelicos theolo
Ebrietas. gos. Deinde ſeptimũ, ebrietas, quæ non tantum uino, ſed omni alio genere
potus prohibetur. Vnde Lucæ. j. Vinum & ſiceram, id eſt, inebriatiuũ non bi-
bet. Cõmendatur ſane abſtinẽtia uini & ſobrietas in uarijs ſcripturæ locis. Cõ-
tra quid ebrietas præſtiterit, ſatis eiuſdem probant ſcripturæ, hiſtoriæ in Noe,
Loth, quorum ebrietas ſine propria culpa, non tamen ſine malo aliorum con-
tigit: ſed notæ ſunt hiſtoriæ paſſim. Vnde Chriſtus Lucæ. xxj. Attendite, ne
Ebrietas grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate. Et certe, ebrietatem ſatis apparet,
peſtis eſt. eſſe quandã peſtem, in noſtris regionibus, diuino furore immiſſam: fugimus
paſſim peſtilentiam carnis, & omni ſtudio nos armamus & curamus, ne cor-
ripiamur ab ea. In hanc uero peſtem, inſigni cęcitate, nos ipſi irruimus, nec eſt,
qui ſaltẽ moneat, nedum prohibeat. Deniq; impetuoſius graſſatur, q̃ ut ſpes
Comeſſatio eſſe poſſit, eam expurgandi. Vltimũ comeſſatio, quæ Lucæ. xxj. crapula di-
citur. ſicut ebrietas nimiũ bibendo, ita crapula nimiũ comedendo grauat cor-
da. Et hoc celebre malũ, mire creſcit etiã in ducibꝰ populi, & magnatibꝰ Iſrael,
tãto luxu, tãto apparatu, tãto ferculorũ copia & uarietate, ut priſcorũ inſignes
Origo comeſ crapulas uideant, data opa, uelle irridere. Venit aũt uerbũ comeſſatio, a noĩe
ſationis. Comos, qui græcis deꝰ cõuiuij & crapulæ dictꝰ eſt: ut ſicut a Venere libido, ita
κῶμος. a Como crapula dicitur: utrũq; ſane numen potẽtiſſimũ & uicinũ, huic uẽter,
illi ea, quæ infra uentrem ſunt, ſeruiũt. Et Comos uenerem ſeruat, ac uegetat:
alioquin ſine cerere & baccho friget uenus. In fine addit, & ijs ſimilia: quia qs
omnem lernam carnalis uitæ recenſeat? Nam ſuperbiam & uanam gloriam ia
tis ſub æmulatione & ȥelo comprehendit: detractionem, maledicta, clamorem
blaſphemias, ſub ira, inuidia, diſſenſione &c. dolos, fraudes, inſidias, menda-
cia, ſub eiſdem. partes enim aliquot ſignauit, ne Galatæ cauſarentur ſeſe neſci-
re, quomodo carnis concupiſcentijs reſiſterent.

Quæ prædico uobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnũ
dei non conſequentur.

Sola fides nõ Ecce hoc eſt, ſpiritu ambulare, & non perficere carnis deſyderia, ſpiritu du-
ſufficit, ſola ci, non eſſe ſub lege, atq; omnem legem, in uno charitatis capitulo comple-
eſt iuſtificat. cti, ſcilicet ſi hæc non fiant. Iam uides, ꝙ non ſufficiat ſola fides, & tamen ſo-
NOTA la fides iuſtificat: quia ſi uera eſt, impetrat ſpiritũ charitatis. Spiritus autẽ cha-
ritatis hæc omnia fugit, ac ſic legem implet, & regnũ dei conſequitur. Proin
de totum fidei tribuendũ, fides autem uerbo, uerbũ autẽ diuinæ miſericordiæ
mittẽtis uerbi apoſtolos & prædicatores, ut ſit omnis ſufficiẽtia noſtra ex deo,
Apoſtolica a quo uenit omne donum, & datũ optimũ. Hæc ſunt, quæ in populo tractari
populi docẽ oportuit, & eo ordine tractari, q̃ ab apoſtolo tradunt: ut primũ de ſuis uiribus
di ratio. deſperantes, uerbũ fidei audiãt, audiẽtes credant, credentes inuocẽt, inuocãtes
exaudiant, exauditi ſpiritũ charitatis accipiãt, accepto ſpiritu, ſpiritu ambulẽt

& deſyderia

& deſyderia carnis non perficiant, ſed crucifigant, crucifixi cũ Chriſto reſurgãt,
& regnũ dei poſſideant. Nos autem in operibus a nobis electis & ſtatutis, ani
mas occupamus ſemper docentes, & nunq̃ ueritatis ſcientiam attingentes; im/
mo contra pietatem, liberum arbitriũ, & uirtutes noſtras erigentes, præſumpti/
onem docentes, & merita congrui & condigni uaniſſime iactantes, tandem
noticiam Chriſti penitus tollentes, & miſerrimas conſcientias hominibus mul
tiplicantes. Beatus. Auguſt. ſuper uerbo, Qui talia agunt. Agunt (inquit) B. Auguſt.
talia, qui cupiditatibus carnalibus conſentiẽtes, facienda eſſe decernunt, etiam
ſi adimplendi facultas non datur. & ſubiungit mirã diſtinctionẽ. Aliud (inquit) Non peccare
eſt non peccare, & aliud peccatum non habere. Nã in quo peccatũ non regnat, pctm̃ non ha
nõ peccat: hic eſt, qui nõ obedit deſyderijs eius: in quo autẽ nõ exiſtũt omnino bere.
iſta deſyderia, nõ ſolũ non peccat, ſed etiã non habet peccatũ. Quod & ſi multis
ex partibus in iſta uita poſſit effici; ex omni tamẽ parte, nõ niſi in reſurrectiõe,
atq; commutatione carnis ſperãdũ eſt. Hæc diſtinctio idẽ docet, quod ſupra ſatis
eſt diſtinctũ, quod homo inquantũ ſpiritu ambulat, iuſtus & ſanctus eſt, ac nõ
peccat. At inquãtum deſyderijs adhuc mouetur, peccator eſt & carnalis. Habet
ergo peccatum in carne, & peccat caro eius; ipſe uero non peccat. Mira ſenten/
tia, idem homo ſimul peccat, & non peccat. Hic concordantur duæ illæ Ioannis
apoſtoli ſententię. Prior Ioan. j. Si dixerim⁹, quia peccatũ nõ habemus noſipos
ſeducimus. Poſterior, iij. & v. Omnis qui natus eſt ex deo, nõ peccat. Oẽs ergo
ſancti habent peccatũ, ſuntq; peccatores, & nullus peccat: Iuſti ſunt, iuxta illud
quod gratia in eis ſanauit peccatores, iuxta quod adhuc ſanandi ſunt.

Fructus autem ſpiritus eſt, charitas, gaudiũ, pax, patientia, benigni/
tas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia,
caſtitas.

Non eſt dubium, quin tantum nouẽ fructus numerauit Paulus, ut ex d. Hie/
rony. b. Augu. & græco liquet, ubi ſic cẽſentur: fructus ſpiritus eſt, charitas, gau
diũ, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, cõtinentia. Ap/
paret aũt numerũ duodecimũ iſtũ creuiſſe, imperita aliquorũ diligẽtia. Qui cũ
uel in gloſſa, uel margine, uel in Hiero. inueniſſent, patientiã, in textum retule/
runt in quartũ locũ, in quo longanimitas ponenda fuit, quã in ſeptimũ tranſtu
lerunt. Deinde continentiã, id quod modeſtiã & caſtitatẽ ex d. Hiero. ſignifica/
re uiderunt, adiecerunt has duas textui. Et fidei ac manſuetudinis loca permuta
runt. Perit ergo fundamentũ doctrinæ illorum, de duodecim fructibus, nõ mo Duodecim
do defectu numeri, uerũ & ratione intelligentiæ; illi eñ ex fructibus faciũt ſuos fructus.
habitus in anima ſubiectiue hærentes. Apoſtolus aũt facit eos, opera ſpiritus ui
talia, & per totũ hominẽ diffuſa, opponit eñ eos operibus carnis: Sed & ſpirit⁹
hoc loco (licet refragante Hiero.) non ſpiritũſanctũ ſignificat, ſed ſpiritualẽ ho/
minẽ, ut ſit antitheſis, opa carnis, fructus ſpiritus. Caro arbor mala, pferens ſpi
nas & tribulos; Spiritus arbor bona, proferens uuas & ficus, ut Matth. vij. Nã
& Amb. dicit, quod lex ſpiritus hæc operatur. Et b. Hiero. in uiã rediens, ſpiritũ
arborẽ bonã interpretaẽ. Itẽ carnis opa, nõ fructus; ſpũs fruct⁹, nõ opa uocat. Spiritus fru/
Cur hoc? nẽpe q̃d opera carnis non ſunt utilia, quia ſpinis & tribulis nemo frui ctus.
poteſt; ſed ſunt opera mala, tantũ nocentia. At opera ſpiritus proſunt, & frui
illis poſſumus in æternum; ſunt ficus & uuæ terræ promiſſionis: recte ergo fru/
ctus nomine cõmendantur. Primus eſt charitas, de qua dictũ eſt, nõ eſſe cam Charitas quid ſit.

qualitatem latentem, ſed ſicut de fide b. Auguſt. dicit, quod unuſquiſq; eam cer/
tiſſime uidet, ſi eã habet: ita & ſpem certe ſentit ſe habere, ita & charitatẽ, pręſer/
tim tempore tentationis certiſſime uidet, ſi habet. Eſt ergo hæc dulcis motus
in deum iraſcentem, & proximũ offendentẽ. Tũc eñ probatur charitas dei quã
do percutit & perturbat: ſicut in martyribus mõſtratum eſt & in Chriſto paſſo.
Tunc autem probatur charitas proximi, quando proximus offendit, & odium
mereri uidetur. Alioquin nulla ferme uirtus ſimulationi magis patet: adeo, ut
Rho. vij. apoſtolus id unum curarit, d. Charitas ſine ſimulatione. Habet eñ
deus multos amatores, qui in Pſal. ſcribuntur: Confitebitur tibi cum beneſece/
ris ei. Et pſal. lxxvij. Et dilexerunt eũ in ore ſuo, & lingua mentiti ſunt ei. La/
teat ergo in pace, ſed in bello nihil uiuacius ſentitur, q̃ charitas, ſpes, fides: ni/
ſi diffidentiam, deſperationẽ, odiũ quoq; nõ ſentiãt. Gaudiũ ſecundus fructus
Gaudium. (æque ut charitas) in deo & proximo eſt. In deo, quãdo de diuina miſericordia
læti ſumus, etiam in medijs mundi procellis, laudantes & benedicẽtes dominũ
in camino ignis die ac nocte. In proximo uero, quando illius bonis non inui
demus, ſed congratulamur tãquã noſtris proprijs, laudantes dona dei in illis.

At ſicut carnis ſectatores fingunt charitatẽ tempore ſereno, ita & gaudium:
laudant deum & dona dei in hominibus, ſed donec offendãtur, tum opera car/
nis proruunt, detrahunt donis dei, quæ prius laudarãt: triſtantur, ſi detractioni
Carnis malitia p̃funditaſ. eorum non ſit ſucceſſus, nec minuatur exiſtimatio proximi. Nemo enim credit
q̃ profunda ſit malicia carnis, tam multos ſecure perdit, donec tententur & pro
bentur. Plana uidẽtur & aperta apoſtoli uerba: ſed ſi in uſum ponas, inuenies
q̃ arduum ſit, non operari opera carnis, quę inſenſatis illis uidentur a ſe eſſe lon
Opa carnis zelus factionum. giſſima, cum ſint illis pleniſſimi. Nam etiam ſuper religione, ſuper obſeruãtijs,
ſuper bonis operibus, ſuper regulis, ſtatutis, traditionibus, moribus hominum,
pleno impetu proruunt: ſed hic accipiunt uelamentum zeli, & amorẽ iuſtitiæ.
Et pro ſancta religione ſecure uaſtant charitatem, & pacem, & gaudiũ. Qui fu
ror hodie omnia fere monaſteria, omnes eccleſias: & ut Pſal. ait: Electiores Iſra/
el occupat. Nã in ijs, qui publice mali ſunt, facile dignoſcuntur. At ſub tonſuris
infulis, alijſq; ſacris ritibus, pulchre ſaginatur, ac ſecure regnat Behemoth iſte,
dum credunt ſe obſequium deo præſtare, ſi ſuæ factionis carnem ament.

Pax. Extraneos uero immortali odio perſequantur ac criminentur. Tertius eſt
pax, quæ & ipſa duplex eſt: In deo, hæc eſt bona cõſcientia, in miſericordia Chri
ſti nixa, ſed exuperat quandoq; omnem ſenſum, dum turbatur, abſcondente ſe
deo, & faciem auertente, conſcientia ſibi relicta. In proximo uero, dum ceditur
eius uoluntati: Nã pax hæc cum hominibus ſtare nunq̃ poteſt. Si quilibet ſua
Forũ Rho. litibus ſcatet. iuſtificet, tueatur, quærat, expoſtulet: ſicut hodie forum Rhomanum, & iura ec
cleſiã repleuerũt litibus, iurgijs, cauſis: interim fruſto paruulo pacis cõtẽti, qua
cũ ſuis cõueniũt, faciuntq; ſub ipſis operculũ negtię: ut nihil min⁹ putẽt q̃ ſe in
opibus carnis eſſe ſubmerſos. Nõ eñ cũ quãtis diſcordẽt, ſed cũ quãtis cõcordẽt
attẽdunt: reliquos etiã docere pacem parati. prorſus hi nihil de pace intelligunt
quã apoſtolus Rhoma. xij. commendat, dicens: Quantum in uobis eſt, cũ om/
NOTA. nibus hominibus pacem habentes. Et Matth. v. Beati pacifici, quoniã filij dei
uocabũtur. Verum huius pacis diſſolutionẽ, Iuriſtę ſane doctiſſime excuſant
quando uim ui repellere docent, & iuſtitiam tuendam eſſe iactant: quaſi nõ ſit
ſumma omnium iuſtitia, iuſtitiam ſuam relinquere, & aduerſario tollenti palli
um cedere, etiã tunica adiecta. Breuiter impoſſibile eſt, Euangelium & iura
hominũ ſimul ſeruare: ideo impoſſibile eſt pacẽ ſimul cũ iuribus ſtare, maxime
noſtra

noſtra ætate, ubi Euangelium nihil eſt, iura ſunt omnia in omnibus. Hic eſt an-
gelus in Apocalypſi miſſus in ira dei, ut ſumeret pacẽ de terra. Quartus eſt lõ- **Longanimi-**
ganimitas, græce macrothymia. Nõ eſt hic hypomone. i. patiẽtia; nec anoche. i. **tas.**
tollerantia; quãqꝫ diuus Hieronymus pro eodem accipere uelit patientiã & lon-
ganimitatem: uerum aliud uidetur eſſe malos tolerare, aliud eorum iniurias pa-
ti, & adhuc eorum expectare emendationem, optare ſalutem, non cogitare uin-
dictam, quod propriũ eſt longanimitatis. Rhomanorum. ij. An diuitias bonita-
tis, & patientiæ, & longanimitatis eius contemnis? Bonitas eſt, qua benefacit
eis. Patientia, qua eos patitur abuti beneficijs, ingratos reddẽtes malum pro bo- **Patientia**
no. Longanimitas, qua expectat emendationem eorum.

Quintus eſt benignitas. Sextus bonitas, quæ ſic differunt, autore Hiero- **Benignitas.**
nymo. Benignitas eſt uirtus lenis, blanda, tranquilla, & omnium bonorũ apta **Bonitas.**
conſortio, inuitans ad familiaritatem ſui, dulcis alloquio, moribus temperata.

Vnde beatus Ambroſius habet lenitas. Hæc paſſim & barbare uocatur ami-
cabilitas, uernacula, Freuntlich, holdſelig, leudſelig, græce Chreſtotes: quam. ij
Corint. vj. ſuauitatẽ interpretatur, dicens: In ſuauitate, in ſpiritu ſancto. & hinc
Rho. ult. Chreſtologias, dulces ſermões dixit. Et rectius ſuauitas, q̃ benignitas
mihi diceretur. Quod malignitas contrarium uitium, atrocius eſt, q̃ ut diffici-
les illos & inſuaues ſignificet. Dicitur eñ de inſuauibus, bonus homo eſt, ſed
neſcit hominum ſe moribus attemperare. Er iſt frum, aber gar zu vnfreuntlich,
vnd nit leudſelig. Bonitas ergo poteſt eſſe triſtior, & fronte ſeueris moribus
irrugata, ad benefaciendũ tamen expoſita; nemini nocet, omnibus prodeſt, ſed
humanitatis aliquid ei deeſt.

Septimus, fides, quã di. Hierony. eam intelligit, que ab apoſtolo ſubſtantia **Fides:**
rerum ſperandarũ Heb. xj. ſcribitur. Nam ſubſtantiam exponit pro poſſeſſione **Subſtantia**
dicens: Quia quod fide poſſidemus, ſperamus eſſe uenturũ. In qua ſententia &
ego diu fui, quod obſeruaſſem ſubſtantiam in ſacris literis fere ubiqꝫ pro facul-
tatibus & poſſeſſione uſurpari, maxime cum adhoc Hierony. huius loci tenerẽ
autoritatem. Nam quæ de ſubſtantia Sententionarij comportarunt, quid eſt re-
cenſere? At poſtqꝫ Philippus meus Melanchton, adoleſcẽs corpore, ſenex ue- **Philipp. Mel-**
nerabili mentis canitie, quo in græcis utor præceptore, me ſic ſapere non permi- **lanchton.**
ſit, oſtenditqꝫ ſubſtantiam, q̃n facultatem ſignificat, non hypoſtaſin (quo uerbo
apoſtolus Heb. xj. utitur) ſed uel uſian, uel broton, uel hyparxin græce dici: mu-
taui ſententiam, cedoqꝫ ſenſu meo, hypoſtaſin ſeu ſubſtantiam ſignificare pro-
prie ſubſiſtentiam & ſubſtantiam, qua quodlibet in ſe ſubſiſtit, ut Chryſoſt. ſa-
pit: uel etiam promiſſionem, pactum, de quo non eſt nunc tẽpus latius diſputã-
di; expectationem, quæ uerbi, unde deſcẽdit hypotaſis, uis & proprietas admit-
tit. Poteſt autem fides hoc loco non abſurde accipi pro ueritate, ſeu fidelita-
te, ſeu ſimplicitate, quæ neminem fallit, quæ in negotijs & cõmuni mortalium
uita ſumme eſt neceſſaria, ut etiam duplicem ſic fidem inueniamus: Vnam erga **Duplex fides**
deum, cui fideles ſumus, nõ tantũ quod ſeruamus noſtra promiſſa, quãtũ quod
credimus illius promiſſis. Alteram erga hominẽ, cui ſumus fideles, ſeruãtes &
tenaces pactorum ac promiſſorum.

Octauus manſuetudo, quã Hiero. opponit iræ & rixis: quæ a longanimitate **Manſuetudo**
forte difficulter diſtinguitur. At nota eſt manſuetudo & mititas, quod ſit uirtus
quæ non irritatur ad iram, non uindicat; ultra quã longanimitas eſt, quæ expe-
ctat emendationem malorum, qui etiam non irritarunt.

Nonus, continentia, ſeu rectius temperantia, quam non tantum in caſtitate **Continentia**

debemus accipere, ſed & in potu & cibo: quare eius ſententia caſtitatem & mo-
deſtiam complectitur. Itaq; & coniugum hic frenat licentiã, ut continenter ui
uant, modeſtia temperantes carnis libidinem.

Aduerſus huiuſmodi, non eſt lex.

Non eſſe ſub lege. Memor argumenti ſuſcepti, ſemper inculcat legem, quæ non iuſtificat confi-
dentes in eam. ſic Timoth. j. Lex non eſt iuſto poſita, ſed rebellibus & parrici-
dis &c. Non indigent lege qui tales ſunt. ut quid ergo Galatę ad legem reuertũ
tur, non modo decalogi, ſed etiam ceremoniarum? Vides enĩ apoſtolũ non de
ceremoniali tantum lege, ſed maxime & de morali loqui. Iterum aũt ſuo tro-
po theologiſat apoſtolus, quare cauendũ eſt a ſtulta intelligentia, quaſi iuſtus
non debeat bene uiuere, bonaq; facere. Nã hoc rudes intelligunt, non eſſe ſub
lege: ſed ideo iuſtus non habet legẽ, quia nihil debet legi: ut qui habet charitatẽ
quæ facit & implet legem. Sicut. iij. & . vij. (paradigma eſt Auguſti.) non debẽt
eſſe decẽ, ſed ſunt decem. Nec ad hoc ut decem fiant, quærẽda eſt ulla lex aut re
Eſt, & debet. gula: ſic domus ædificata, non debet ædificari. Eſt enĩ quod ars ædificatoris ue-
lut lex quærebat: Ita iuſtus non debet bene uiuere, ſed bene uiuit: nec indiget le
ge, quæ doceat eum bene uiuere. Sic uirgo non debet eſſe uirgo: quod ſi per ali-
quam legem quæreret fieri uirgo, nonne inſaniret? Iniuſtus autẽ debet bene ui-
uere, quia nõ bene uiuit, quod lex requirit. Hoc totum urget, ne ex lege & ope-
ribus iuſti fieri præſumãt, ſed per fidem accipiant ſpiritum ſine lege & operibus
quo lege ſatisfaciant: ut abunde ſatis dictũ eſt in ſuperioribus.

Qui autem ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum uitijs & concu piſcentijs.

Subiectio. Ad occultam reſpondet quæſtionẽ, qua ex prædictis quiſpiam motus quære-
ret. Si aduerſus huiuſmodi nõ eſt lex, & ſunt iuſti, nec debitores legis, ut quid prę
cipis, ut opera carnis non faciant, ſpiritu ambulent, & alia faciant? Nonne debi
Salutio. tum ab eis exigis? Nõne legẽ præſcribis? Nonne aduerſus eos tua ꝑcepta ſunt?
Quid tibi ipſi contradicis? Quid putas aliud reſponderet, ꝙ quod ſupra didici-
mus, quod ij, qui perfecti in ijs ſunt, ſub lege non ſunt: legẽ implent plene, ideo
lex nihil aduerſus eos; uerum dũ in carne nemo eſt, qui hanc metam perfecte at
tingit, in hoc ſaltem ſeruantur, qui Chriſti ſunt, ꝙ carnem ſuã crucifigunt, & pu
gnant cum deſyderijs eius: & ſic ſpiritu implent legem dei, licet carne (ut Rho.
vij. dicit) ſeruiant legi peccati. Quare fructuũ ſpiritus deſcriptio, cõtra quos lex
non eſt, potius præfixa meta eſt, ad quã nitẽdũ eſt ſpiritualibus, ꝙ quod aliquos
illuc perueniſſe ſentiat. tantũ ergo illis non aduerſatur lex, quantũ ſpiritu uiuũt:
Gñalis canõ quo iuſti & ſancti cõmẽdantur. tantũ aduerſatur, quantũ carnis mouentur deſyderijs. Et hunc canonem eſſe
intelligẽdi oĩa alia, in quibus iuſti & ſancti in terra cõmendantur, pulchre & cõ
pioſe ꝓbat b. Auguſt. de natu. & gratia. Sic Rho. vj. uetus homo noſter ſimul
crucifixus eſt cum Chriſto. & ſupra. ij. Chriſto crucifixus ſum, uiuo iã non ego,
uiuit uero in me Chriſtus. Tranſeo quæ hic d. Hierony. ex Origine recenſet
neq; ſatis placent. Dixerat apoſtolus non eſſe legẽ aduerſus ſpiritũ, qui fructi
ficat fructus lege praeceptos; ita contra, non operantur opera carnis, faciunt bo-
nũ, & declinant a malo. Quare? quia ſunt Chriſti, pertinent ad Chriſtum, nõ ad
Moſen, non ad legẽ. Si autẽ ſunt Chriſti, ſine dubio carnẽ crucifixã habent:
Chriſti non ſunt, qui legis ſunt. nõ per legẽ, quæ carnẽ magis irritabat: ſed per Chriſtũ: quaſi di. Chriſti eſſe nõ
poteſtis, ſi legis eſſe uultis. Si legis eſtis, carnem nõ crucifigetis, eritq; aduerſus
uos lex

uos lex. Ideo ij, qui ſunt Chriſti, ſub lege non ſunt, & ſimul carnē crucifigunt cum uitijs & deſyderijs. Vitia, ſeu græce paſſiones Hiero. putat generalius di/ Vitia.
ctum, ideo additū concupiſcentijs, quia paſſiones etiam ad dolorem referuntur.

Quid aūt ſi per uitia ſeu paſſiones intelligat perturbatiōes iraſcibilis uirtutis, in amarulentia cordis furentes, & per concupiſcentias affectus concupiſcibilis, in titillatione carnis blandiētes (quiſqȝ ſuo ſenſu abundet) Nota eſt forma hu/ Forma cruci/fixionis.
ius crucifixionis; nā claui ſunt uerbum dei, per impulſum gratiæ dei penetrātes, & carnē prohibentes, ne ſequatur ſua deſyderia. Sic Eccleſi. ulti. Verba ſapien/ Verba ſapiē/tium.
tiū ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altū defixi, quæ per magiſtrorum conſiliū data ſunt a paſtore uno; id eſt, per apoſtolos & prophetas a Chriſto.

CAPITVLVM SEXTVM.

SI ſpiritu uiuimus, ſpiritu & ambulemus.

Nō referre multum credo, quod noſtri codices hic capi. vj. ordiuntur, quod Hiero. & græci infra incipiūt: Fratres, & ſi homo p̄occupatus &c. Eundē ſeruat ordinē in hac epiſtola, quē ad Ro. nā & illic primo fidē docet, ꝑ undecim capitula, duodecimo charitatē & fructus ſpiritus tractat; tertiodecimo & reliquis ꝓ ſuſcipiēdis infirmis in fide laborat. Ita & hic, inſtitutis in fide & charitate inter alios mores, id curat quoqȝ, ut infirmos aut lapſos non faſtidiant. Sic em̄ b. Augu. recte, meo iudicio, putat hæc dici in eos, qui de litera reducti in B. Augu. ſen/tentia.
ſpiritū, infirmiores deſpiciunt, de ſeipſis uane gloriantes; ideo moneri, ut ſi ſunt ſpūales, nō ſibi placeant, ſed infirmitates imbecilliū ſuſtineant, ut Rom. xiiij. & xv. dicit. Nā niſi hoc facerēt, ſpiritu quidē incepiſſent, ſed nō ambularēt ſpiritu facti ſupbi fratrū contēptores. Eſt ergo ſenſus, Certus ſum, ꝙ ſiue ex hac, ſiue Senſus ap̄li.
priore mea doctrina, in ſpiritu edocti fueritis, aliquot inter uos relinqui, q ſcru/puloſi ſunt, nōdū fidei ſanā opinionē, ab opibus legis potētes diſcernere; ut qui timore cōſciētiæ nolūt ab operibus legis deſiſtere, nō ſatis fidentes iuſtitiæ ſoliꝰ fidei: hos (inquā) oportet non deſpicere, ſed blande fouere, donec uſu & exēplo fortiū roborent̄ firmēturqȝ. Nā ad hoc illi ſemꝑ relinquunt̄, uelut pauperes in medio populi: ut ſint, in quos charitatis officia poſſitis exercere. Ideoqȝ ſi ſpiritu Spiritu ince/dendum.
uiuimus, ſpiritu incedamus: hoc eſt, ꝑſeueremus & ꝓcedamus: quod fiet, ſi in/firmorū imbecillitate, nō ſinamus nos tētari, ad faſtidiū eorū, & noſtri propriā cōplacentiā: hoc em̄ eſſet de ſpiritu declinare, nobis placere, non per charitatē alijs ſeruire. Sicut hodie quoqȝ abūdat infirmorū uulgus, etiā inter doctiſſimos, qui miſere torquētur conſcientia legū humanarū, nec audent fidere ſoli fidei in Chriſtū. Et pueri ac effœminati, qui regnāt in eccleſia, nihil prorſus cedūt infir/mitatibus noſtris; ſed in turbine & uiolentia, robuſtas offas opinionū ſuarū nobis ꝓponunt; modo tyrannidē ſtabiliant, ſtatim ut nō reſponderis quod uolūt Ergo tu es hæreticus, ethnicus, ſchiſmaticꝰ (inquiunt) ſed hæc alias. Ambule/ Ambulare.
mus, idē uerbum eſt, quod ſupra. iiij. ca. coniunctus eſt ei &c. Et ſit ſenſus; Sina mons eſt in Arabia, qui coniūctus eſt, id eſt, qui ꝑtingit, ambulat, incedit, uſqȝ ad Hieruſalē, ſicut dictū eſt illic. Et infra. Quicunqȝ hanc regulā ſecuti fuerint id eſt, icceſſerit, ambulauerit. Eſt em̄ uis huiꝰ uerbi, & ꝓpria ſignificatio, ordine incedere, recta uia gradi ꝓcedere: ut Eraſmꝰ dedit. Vtit̄ aūt eo uerbo ap̄l'us cō/mode hoc loco, ut nō declinēt, neqȝ ad ſiniſtrā, neqȝ ad dextrā; ſed ordine recte incedāt & ambulēt ſpiritu cepto. Nā in populo, cū ſint firmi & infirmi, duplex orit̄ ſcandalū; unū a ſiniſtris infirmorū, alterū dextris firmorū; quos in medio re/tinere nititur apoſtolus, & ſcandala utraqȝ ꝓhibere. Scandalū infirmorum eſt, Scandalū in/firmorum.

quando ea ſiunt, quæ infirmi non capiunt, & ſpeciem malam diſtinguere non

Exemplum.

poſſunt: de quo Rhomanorum. xiiii. latiſſime. Exempli gratia: quando infirmi uidebãt alios ueſci cibis omnibus, qui in legi prohibiti erant, ceu immundi & urgente conſcientia, non audebant & ipſi manducare, & tamẽ nec exemplũ aliorũ improbare. Hic cũ iudæis iudę⁹ fiebat Paulus, cũ infirmis infirmus, ut ſeruiret eis per charitatẽ, donec firmarẽtur in Chriſto. Vnde Rho. xiiij. Si propter cibum tuum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas. Sic de omnibus alijs ceremonijs dierum, feſtorum, ueſtium &c. ſentiendum.

Superborum

Aliud eſt ſuperborum, qui rurſum offenduntur in infirmis impatientes corũ tarditatis & craſſitudinis: ita nulla habita ratione infirmorum, nimis libere utebantur libertate Chriſti contra legem. Quod cum ſcandalo infirmorũ hæc agebant, cum potius omnem legem debuiſſent ſeruare, antequam unum ſcandaliſarent: ſic enim ambulatur ſpiritu. Quid enim prodeſt ſpiritu libertatis cõtra ſpiritum & charitatẽ uti? Licet inquiunt, Ita ſane. Sed tua licentia debet poſthaberi fraternæ infirmitati: quod tibi non noceat impedita tua licentia: nocet autẽ fratri offenſa ſua, per tuam libertatem infirmitas. Charitatis aũt eſt, ut ea quæ alterius ſunt, conſyderes nõ tam quãtũ liber tibi ſis, q̃ quãtum fratri proſis. Hinc enim ſeruituti te charitas ſubijcit, dum te a ſeruitute legis liberat. At hodie, deus bone quanta monſtra peſſimæ ſpeciei perpetrantur, & relinquuntur poſtea infirmis hæc omnia portanda, & pie interpretanda, quæ uix robuſtiſſimi ferre poſſunt: ſed ſine paſtore hodie paſtores non ſunt, omnia ſunt alia in ſpecie, alia in uirtute & reipſa.

Seruitus charitatis.

NOTA.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

In glorioſos.

Exponit latius quod dixerat. Tunc (inquit) ambulabitis & incedit is recte in ſpiritu, ſi uos, qui firmi eſtis, non inflemini aduerſus infirmos, non uobis placeatis & gloriemini contra illos, quod non ſunt ſicut uos: quemadmodũ phariſæus ille in gloria ſua deũ glorificauit, & publicanum cõfudit. Si eñ hoc feceritis, prouocabitis & irritabitis uaniſſima gloria infirmiores ad inuidiã. Et ita inuicẽ eritis uos prouocantes, & illi inuidentes: neutri in recto ſpirit⁹ ordine incedẽtes uos ad dextram, hos ad ſiniſtram deturbat diabolus: uos ꝑ gloriam, hos per inuidiam. Quin exemplo Chriſti, ueſtra firmitas portet ſuper ſe infirmitatẽ illorũ donec & ipſi firmẽtur. Non eñ nobis, ſed fratribus uiuimus, ſi in ſpiritu & charitate uiuimus: ideo quid illis conueniat, & neceſſarium ſit, faciemus. Nulli (inquit) debeatis, niſi ut inuicẽ diligatis. Si eſca ſcandaliſat fratrem meũ, nõ manducabo carnes in æternum, quare? quia fratrem diligo, cuius ſalus mihi incomparabiliter præferenda eſt meæ libertati, qua mihi licet, quod ille nõdum capit eſſe licitũ. Sic ſi ſcandaliſat fratrem meũ mea iuſtitia, ſapientia, potẽtia, aut quodlibet opus, quod mihi licitiſſimum ſit, omittendum eſt: & ſeruiendum charitati.

Non nobis, ſed fratribus uiuimus.

Cõtra exemptiones, priuilegia, indulta, cõfeſſionalia.

Scandalũ infirmorum.

At nunc uide quid faciant exemptiones, priuilegia, indulta, confeſſionalia. Nonne leges pontificum factæ ſunt non niſi rhetia pecuniarum, & ſcandala cõſcientiarum? Nonne tota Germania repleta eſt queremonia aſſidua, quod butyrum & lacticinia permittuntur in diebus ieiunij ijs, qui emerũt plumbum & ceram Rhomanæ Curiæ, cæteris pro ſua ruditate interim credentibus hæc nõ licere fieri, etiam ſi Pontifex ſummus concederet: adeo leges humanæ illis inſederunt. Nam homicidia, & fornicationes, & ebrietates, & inuidias, & omnia opera carnis, longe minora ducunt, q̃ butyrum iſtud priuilegiatum

atum comedere;nec eſt ullus hic põtificum aut priuilegiatorũ,qui huius turbæ
miſereatur, ſed multiplicat auaritia incredibilis haec priuilegia ſine fine, ſine
modo,quibus non niſi prouocantur infirmi ad detrahendum,maledicendum,
iudicandum. Ad hos rurſum illi firmi,& legum robuſtiſſimi contẽptores,for
titer inflati,contemnũt & appellant,Bon Chriſtian:hoc eſt,ſemifatuos.
Iſte eſt mos & modus implendæ charitatis hodiernus. Quãto rectius facerẽt Conſilium.
ſummi pontifices,ut aut in totum abrogarent leges,quo ſcirent omnes liberta
tem ſuam,quã habẽt in Chriſto:aut nullis cum tanto tot infirmarum conſcien
tiarũ barathro,priuilegia concederent. Quõ reddent rationẽ Chriſto pro tot of
fenſis fratribus ſuis,pro quibus Chriſtus mortuus eſt? Sed furor auaritię hãc Vtinã non tã uera quàm manifeſta
charitatẽ ne a longe quidem audire permittit. Verũ hæc adhuc puerilia & le
uiſſima,ueniamus ad ea,in quibus ſcandaliſantur etiam doctiſſimi & robuſtiſ
ſimi (tanta eſt diaboli uictoria in eccleſia) Obſecro,quantus tumultus quantus Clamat popul. & cler.
rumor,quantus fœtor Rho. Curiæ de pallijs,& annatis,quibus euiſcerant fun
ditus Epiſcopatus & ſacerdotia Germaniæ? Quid de rapina omniũ ſacerdotio
rum comedendis & deuorandis monaſterijs eccleſijſq; ita, ut non ſit altare, uſ
ſub terra,q̃d nõ Rom.mulionũ auaritię totũ ſeruiat: interim doctis,bonis,& po
pulo ſalutaribus uiris,fame & inopia pereuntibus. Verũ metunt Rhomani
carnalia noſtra,& ſeminant nobis ſpiritualia:hoc eſt,uẽtoſa,ut de ſpiritu & uẽ
to uiuamus.ſpiritus eñ uentus eſt;ſicut Ephraim(apud Oſeam)paſcit uentos.
Non mirũ (inquam)ſi robuſtiſſimi hæc ferre nequeant:ſunt eñ ultra modum,
etiã apoſtolicæ perfectioni difficilia ad portandum. At hæc adeo nemo curat
pontificum,ut uideãtur gaudere de prouocatione noſtri, & inuidia ſui,& illud Oderint dum metuant.
Cæſaris prætendere,Oderint dum metuant.Nã nõ deſunt inflatæ eiuſmodi ue
ſicæ,de poteſtate tantũmodo gloriantes. Deinde,quis nõ amariſſime prouo
catur primis omnium ſcandalorum (nam ea, quæ dicta ſunt, temporalia ſunt)
quot compoſitiones rapinarum, uſurarum, hæreditatum,teſtamentorum,pla
ne omniũ reſtitutionum,tam uagarũ q̃ certarũ,ſiue hæc pupillis, ſiue pauperi
bus debeantur.Inundant,& remiſſiones horrendorum peccatorum,etiã obtru
dunt,nedum leuiſſime uendunt,tam inuitis q̃ uolẽtibus,prætextu unius mor
tuę fabricæ ſancti Petri,aut alicuius leuioris cauſæ? Fateor,hæc ferenda ſunt,nõ
licet inuidere,non mordere. At quis dabit nobis tam robuſta oſſa, quæ hæc
portent? An non licet querulari infirmitatem noſtram? Non licet dicere,feren Ferenda ſunt ſed nõ poſſumus.
da ſunt,ſed non poſſumus. Vtiq; non eſt detractio,neq; inuidia, ſi onus im
portabile ferendum imponiĩ,& ego uires mihi deeſſe clamem. Deinde quã NOTA.
do ſacras literas tractamus,hæc & ſimilia,ſi arguãtur,ſi mordeantur,ſi proſcin
dantur,ſancte & pro officio agitur. Aut cur illi proceres tam docti & robuſti,
exigunt a nobis horum tolerantiam,non multo magis etiã ipſi a ſe exigunt,ne
nos prouocent? præſertim cũ prius ducere debeant,non prouocari,q̃ non inui
dere;tũ maiori charitati debitores pro ſtatu ſuo longe diligentius cauere,ne pro
uocent,q̃ nos ne inuideamus;ut ſic nec nos prouocati,nec ipſi inuiſi,ſpiritu in
cederemus,qui ſpiritu uiuere debemus Dices forte mi lector, me ſemper in Authoris pietatem uide.
Rhoma. Curiã graſſari,quod hucuſq; nimis inſolitũ fuit. Reſpondeo,teſtis
mihi dominus eſt,non ſtudio aut libidine mea me hoc facere, qui nihil optem
ardentius, q̃ in angulo latere;ſed quando omnino ſacras literas publice tracta
re debeo,domino Ieſu Chriſto uolo pure ſeruire quantum poſſum.Nã ſi literæ
diuinę ſic tractantur,ut tantũ de præteritis intelligantur, ac nõ noſtris moribus
quoq; accõmodentur quid proderunt? frigidæ,mortuæ,& ne diuinæ quidẽ tũc
ſunt.Vi

ſunt. Vides em̄ ꝙ apte & uiuaciter hic locus, immo ꝙ neceſſario in noſtrum ſe-
culum cedat. quod quia alij uel non ſunt auſi, uel non intellexerunt: quid mirū
Vide conſtā tiam. ſi citra inuidiam fuerunt Theologiæ magiſtri? Mihi certum eſt, uerbum dei nō
poſſe ſine iuidia, & mortis piculo recte tractari: Atq; hoc eſſe unicū ſignū, recte
fuiſſe tractatū, ſi offendat, maxime Principes & optimates populi: Petra eſt ſcan
dali, iuxta quā abſorbētur iudices populorū. Deniq; eccleſia clamat, quod prin
cipes eā perſequantur, & principes Chriſtum crucifixerunt.

Fratres, & ſi præoccupatus homo fuerit in aliquo delicto, uos, qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite, in ſpiritu lenitatis, conſyderans teipſum, ne & tu tenteris.

Eraſmum lege, cur apoſtolus repente numerum mutarit, ac non continenter
dixerit. Conſyderantes uos ipſos, ne & uos tentemini. Maiorem enim uim ha-
Charitas apoſtoli. bet, ſi ad unum uertatur ſingulariter, & quenq; ſeorſum conueniat. Plane &
hæc doctrina digniſſima eſt, & arte mira ab apoſtolo temperata, ad formādam
in illis charitatē. Primū, fratres appellat, magis exhortatione blanda, uelut ab
æqualibus petens, quam authoritate exigens, uelut ab inferioribus.
Si homo. NOTA. Deinde ſi homo, non ait, ſi frater: quaſi di. Si frater pro humana infirmitate,
quia homines ſumus, ceciderit: hoc ipſo uerbo oſtendens, quo oculo uidere de-
beamus, aliorum caſus, nempe commiſerationis: & ut promptiores ſimus exte
nuare ꝙ aggrauare, hoc enim diaboli & detractorum eſt, illud paracleti & ſpiri
Præoccupat⁹ ritualiū. Et præoccupatus, præuentus, improuide lapſus: in quo ſimiliter do-
Extenuare mala fratrū. cet peccatum fratris extenuare: quia niſi manifeſte indurata malicia, & incorri
gibiliter peccarit, noſtrum eſt: illud non maliciæ, ſed improuidentiæ deputare,
ſeu etiam infirmitati: ſicut d. Bernar. ſuos docuit: ut ſi quis peccatū fratris nullo
modo potuerit excuſare, ſaltem dicere debet, magnam fuiſſe eam & inſuperabi
lem tentationem, qua præuentus & pluſq; ferre poſſet, occupatus ſit in aliquo
delicto, in aliquo caſu: nam cadere facillimum eſt. Non ait in aliqua malicia,
iterum uerbo extenuationis uſus: nā peccatum leuius & tenuius nominare nō
poſſumus, ꝙ lapſum ſeu caſum, quod delictum hic uocat. Vos qui ſpiritu-
Vos qui ſpiritales eſtis. ales eſtis: mirum uerbum, quod ſimul moneat officium & doceat officium. Do-
cet officium, quod debent eſſe ſpirituales. Si ſunt ſpirituales, faciāt quod eſt ſpi-
ritualium. Quid eſt autem eſſe ſpiritualem, niſi filiū ſpiritus ſancti, & habere ſpi
Paraclet⁹, & imitatores eius. ritum ſanctum? At ſpiritus ſanctus paracletus eſt, aduocat⁹, cōſolator: qui ac-
cuſante nos conſcientia noſtra, corā deo patrocinatur nobis & conſolatur, red-
dens bonum teſtimonium conſcientiæ & fiduciæ in dei miſericordiā, excuſans
extenuans, omninoq; tegens peccata noſtra: rurſus magnificans fidem & bona
opera noſtra. Hūc imitantes in peccatis hominum, coram hominibus ſunt ſpi-
Satan, & imitatores eius. rituales. Contra, Satan uocatur diabolus, detractor, & calumniator: quia nō
ſolum accuſat nos, & conſcientiam malā auget coram deo, ſed etiā bonis detra-
hit, & merita noſtra fidemq; conſcientiæ calumniatur. Hunc imitantur in pec-
catis, aut etiam bonis operibus hominum coram hominibus, qui aggrauant, in
craſſant, dilatant peccata hominum: rurſus extenuant, accuſant, criminātur bo-
Vir ſpiritalis na opera eorum. Vnde b. Auguſt. hoc loco nihil ita probat ſpiritualem uirū,
ꝙ peccati alieni tractatio: cum liberationem eius potius ꝙ ſubſannationem, po
Hō carnalis. tiusq; auxilia, ꝙ conuitia meditatur. Contra carnalem hominem probabis, qui
alienum peccatum tractat, tantum ut iudicet, atq; uituperet: ſicut phariſæus ille
publicano

publicano inſultauit, nõ autem miſertus eſt. Inſtruite in ſpiritu lenitatis. Vera eſt enim diui Gregorij ſententia; Vera iuſtitia compaſſionem habet, falſa indignationem. Ita & Chriſtus Lu.ix. cum Iohannes & Iacobus exemplo Heliæ, uellent ignem de cœlo ſuper Samaritanos uocare, prohibuit eos, dicens: Neſcitis cuius ſpiritus filij eſtis? Filius hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare &c. Ita & non quomodo perdamus, ſed quomodo ſaluemus fratrẽ peccatorem cogitare debemus. Hunc locũ Rhoma.xv. tractans, dicit: Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere.

Inſtruite in ſpũ lenitatis

Nota uerecundiam & modeſtiã ſpiritus Paulini: Imbecillitates & infirmos uocat, quæ ſupbus aliquis iuſtitiarius, aut hæreticæ prauitatis inquiſitor dixiſſet (ut ſunt prompti damnare & exuere hoĩes) hæreſim aut crimina in ſanctam Rho. eccleſiam; ſic eñ loquũtur, quando de maximis peccatis loquũtur. Paulus aũt quæcũq; illa ſint peccata, infirmitates appellat, & peccatores infirmos, quia nõ diaboli, ſed paracleti lingua loquitur.

In inquiſitores.

Deniq; ſubiungit exemplum. Etenim Chriſtus nõ ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptũ eſt: Improperia improperantium tibi ceciderũt ſuper me; hoc eſt iuxta Iſaiam, peccata noſtra portauit, nedũ nos cum & in illis dereliquit, accuſauit, damnauit, nõ ſecus nobiſcum agens, ꝙ ſi ipſe ea feciſſet, quæ nos feceramus, quæ non rapuit exoluens.

Chriſtus portauit nos & pctã noſtra.

Sic & Philip. ij. idem exẽplũ inducẽs, dicit: Hoc ſentite in uobis, quod & in Chriſto Ieſu qui cũ in forma dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ deo, ſed exinaniuit ſemetipſum, formã ſerui accipiens, in ſimilitudinẽ hominũ factus, & habitu inuẽtus ut homo &c. Ecce ſimilis Chriſtus hominibus, id eſt, peccatoribus & infirmis. Nec alium habitum, nec aliam formam præ ſe fert, ꝙ hominis & ſerui, dũ ĩ nos non deſpicit in forma dei, ſed formam noſtram gerit, portans peccata noſtra in corpore ſuo.

Chriſt⁹ ſimilis hoĩbus & pctõribus.

Sed dignior eſt hæc autoritas, ꝙ ut paucis uerbis tractetur, neq; eñ eius intelligentiã habẽt magiſtri theologiæ, differemus eam interim. Igitur in hac uita, ſic eccleſiam, Chriſtus adminiſtrat, ut ſicut in ueteri teſtamento prædixit, ſemper fore pauperes in populo, ut eis occaſio fieret charitatis fraternæ exercendæ, Ita in nouo ſemꝑ relinquit aliquos peccatores, ſinit aliquos labi, ut habeant firmiores cauſam, qua euãgelicam & chriſtianam fraternitatem exerceant, ne charitas otioſa ſit, ruatq; & ipſa. At hanc diuinæ uoluntatis diſpenſationem nõ intelligentes, hypocritæ peruerſiſſimi omnium hominũ, ad ſuam inuidiam exercendam arripiunt, lapſus fratrum tantũ ad accuſandum, mordendũ, perſequendum cõſyderant, nec aliud agere poſſunt, ꝙ quod Simon leproſus ſuper Mariam Magdalenã, & phariſæus ſuper publicanum.

Semper pauꝑes.

Deniq; addit, Conſyderãs teipſum, ne & tu tenteris, etiã hic modeſte loquitur, non ait, ne & tu cadas, ſicut alibi: Qui ſtat, uideat ne cadat. Sed ne tenteris, tentationem uocans eius caſum: quaſi di. Si cecideris, dicerem fuiſſe tentationẽ magis ꝙ crimẽ tuum, eadem lenitate & tu puta tentationem fuiſſe, quoties lapſum uides, ac non atrocibus nominibus caſum fraternum perſequaris.

Ne & tu tenteris.

Ecce uerba apoſtoli, non ſolũ documento, ſed ſimul exemplo ſunt. Apud Rhetores ſeculi glorioſiſſimũ eſt, uerba ita ponere, ut in eis rem ipſam ſimul obſeruari & geri uideas, quod Paulus, immo ſpirituſſanctus propriũ habet.

Stilus ſanctiſpiritus.

Optime itaq; dicit d. Grego. Quoties peccatores cõſpicimus, neceſſe eſt, ut noſipſos primũ in eis defleamus, quia uel in ſimilia lapſi ſumus, aut labi poſſumus. Neq; enim eſt peccatũ (ait Augu.) quod fecit homo, quod nõ facere poſſit & alter homo, ſi deus deſerat. Non etiã reijcio uerſiculũ, quem ſibi quidã in huius rei memoriam fecit. Aut ſumus, aut fuimus, aut poſſumus eſſe, quod hic eſt. Atq; utinã

NOTA Thomiſtæ, Scotiſtæ, Moderni, huc referrent ſuum uniuerſale reale, & naturã indifferentem. Homo eſt homo, caro caro: nũquam fecit caro, quod ſimilis caro non faceret, ubi deus non diſcerneret.

Alter alterius onera portate, Et ſic implebitis legem Chriſti.

Epiphonemate doctrinã ſuam claudit.

Pulcherrimo & penitus aureo Epiphonemate utrãq; prædictã doctrinã cõcludit. Sunt (inquit) quidã ſcrupuloſi, nõ diſcernẽtes inter legẽ fidei, & legẽ hominũ, ferendi ſunt, & a ſcandalis eorꝫ omnino temperandũ. Sunt alij qui etiam in legẽ dei peccent, nec hi ſtulto zelo dei ſunt cõtemnendi, ſed utriq; Chriſtiana charitate ferendi; illi docendi, hi inſtaurandi: Illi quid ſcire, hi quid facere debeant. & ita eorũ & fidei, & operibus formandis ſeruiendũ. Nã primi indigent fidei doctrina. Secundi, bonæ uitæ inſtitutione, ſic ubiq; inuenit charitas quod ferat, quod faciat.

Diligere.

Charitas aũt eſt lex Chriſti. Diligere autẽ eſt ex animo alteri uelle bonũ, ſeu quærere quæ ſunt alterius. Iam ſi nullus ſit, qui erret, qui ruat, id eſt, qui bono indigeat, quẽ diliges? cui bonũ uoles? cui bonũ quæris? Ne poteſt quidẽ charitas conſiſtere, niſi ſint errantes & peccantes, qui (ut philoſophi dicunt) propriũ & adequatũ obiectũ ſunt charitatis, ſeu materia dilectionis.

Amor ſui.

Carnalitas uero ſeu amor cupiditatis, quærit, ut alij ſibi optent bonũ, ſibi uelint quæ cupit: hoc eſt, ſua quærit, & materia ſua eſt, iuſtus, ſanctus, pius, bonus &c. Hi ſane ꝑuertunt hanc doctrinã, quia uolunt ſua onera portari, & ſolũ cõmodis aliorũ frui & uehi, ut qui indoctos, inutiles, iracũdos, ineptos, difficiles, moroſos, dedignantur habere ſocios uitæ: ſed quærunt humanos, ſuaues, benignos, quietos, & ſanctos homines: hoc eſt, uolunt nõ in terra ſed in paradiſo: nõ inter pctõres, ſed inter angelos: nõ in mũdo, ſed in cœlo uiuere. Quibus q̃q; timendũ eſt, ne & hic recipiãt mercedẽ ſuã. Et in hac uita ſuũ regnũ cœlorũ poſſederint. Nã cũ ſponſa nolunt eſſe liliũ inter ſpinas: nec cũ Hieruſalẽ in medio gentiũ poſita, nec cũ Chriſto dñari in medio inimicorum Euacuãt eñi crucẽ Chriſti in ſeipſis, & otioſam ac ſtertentẽ, alijſq; humeris uectatã charitatẽ habent.

NOTA

Proinde qui fugiũt taliũ ſocietatẽ ut boni fiant, nihil aliud faciunt, q̃ ut peſſimi omniũ fiant: quod tñ non credũt, quia propter charitatẽ fugiunt germanũ officiũ charitatis: ꝑpter ſalutẽ, fugiunt uerũ cõpendiũ ſalutis. Eccleſia eñi tunc ſemꝑ fuit optima, qñ agebat inter peſſimos: horum enim onerũ tolerantia, mire rutilauit eius charitas, ſicut pſal. lxvij. dicit: Poſteriora dorſi in pallore auri: hoc eſt, tollerantia colũbæ chriſtianæ (quæ per dorſi poſteriora ſignificatur) tota eſt rutilantiſſima in aurea charitate. Alioquin cur non Moſes q̃q; reliquit duræ ceruicis populũ? Cur nõ Heliſeus & prophetæ reges Iſrael idolatras?

In Boemorũ a Ro. ecclia diſſidium. Boemorũ cauſa.

Conſequẽs eſt, q̃ Boemorũ diſcidiũ a Romana eccleſia nulla poſſit excuſatione defendi, quin ſit impiũ, & Chriſti oĩbus legibꝰ contrariũ: quia cõtra charitatẽ, in qua oẽs leges ſummantur, perſtat. Nam hoc quod unice allegãt, ſeſe timore dei & cõſcientiæ defeciſſe, ne inter malos ſacerdotes & pontifices uiuerent, hoc eos maxime omniũ accuſat. Si enim ſunt mali pontifices, ſacerdotes, aut quicũq;, & tu uera charitate ferueres, non diffugeres, ſed etiã ſi in extremis maris eſſes, accurreres, fleres, moneres, argueres, prorſus omnia faceres, Et hanc apoſtoli doctrinã ſecutus, nõ cõmoda, ſed onera ferenda tibi eſſe ſcires. Itaq; claret totã Boemicæ iſtius charitatis gloriã, eſſe meram ſpeciẽ & lucẽ, in quã ſe angelus Satanæ trãsfigurat.

Exẽplũ partis tiæ a Germanis ſumendũ

Nunquid & nos, qui ferimus onera, & uere importabilia monſtra Ro. curiæ, ideo fugimus & diſcedimus? Abſit, abſit. Reprehendimus quidẽ, deteſtamur, oramus, monemus,

ſed non

ſed non ſcindimus ob hoc unitatem ſpiritus, non inflamur aduerſus eam: ſcientes, quod charitas ſuper omnia eminet, non tantũ ſuper rerum corporalium dãna, ſed etiam ſuper omnia monſtra peccatorum, ficta charitas eſt, quæ non niſi cõmoda alterius ferre poteſt. Vulgus ſane noſtrum (ſicuti uidemus) ut eſt infimum in ordine, ita ſupremũ in charitate. Nam patientiſſime ſuffert ſeſe à paſtoribus uſq; ad oſſa deglubi & excoriari. Rurſum, qui ſummo ordine inſtantur, prorſus nec obulo ſuo carere poſſunt, nedum uerbum aut factum in ſua priuilegia commiſſum portãt. & iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum. Sic erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi.

NOTA.

Nam ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.

Pulcherrimam & efficaciſſimam reddit rationem utriuſq; doctrinæ, quæ eſt hæc: Omnes nos ęquales eſſe, omneſq; nihil eſſe, ut quid ergo inflatur unus aduerſus alterum, ac non potius mutuum iuuamus: Si autẽ aliquid in nobis eſt, non noſtrum, ſed dei donum eſt. ſi autem dei donum eſt, iam charitati totũ debetur: id eſt, legi Chriſti. ſi charitati debetur, iam nõ mihi, ſed alijs per ipſum ſeruiendum eſt. Ita mea eruditio, non eſt mea, ſed ineruditorũ, quibus eam debeo Mea caſtitas non eſt mea, ſed carne peccantium, quibus per eam ſeruire debeo eam deo offerendo pro illis, eos ſuſcipiẽdo, excuſando, ac ſic mea honeſtate, eorum turpitudinem uelando coram deo & hominibus, ſicut. j. Cor. xij. ſcribit, quod inhoneſta membra, per honeſtiora membra teguntur, ſic ſapientia mea ſtultis, ſic potẽtia oppreſſis, ſic diuitiæ pauperibus, ſic iuſtitia peccatoribus, hæ enim ſunt formæ dei, quas exinaniri oportet, ut formę ſerui in nobis ſint, quia his omnibus coram deo ſtare & mediare debemus, pro ijs, qui ea non habent tanq̃ aliena ueſte induti: Non ſecus ac ſacerdos, in ſacro ornatu ſibi alieno, pro circumſtantibus ſacrificat. Sed & coram hominibus, aduerſus detractores, aut uiolentos eadem charitate illis ſeruire debemus. Sic enim Chriſtus pro nobis fecit. Hic eſt ille caminus domini in Zion, dulcis illa miſericordia patris, qui tã inæſtimabili uirtute nos copulare uoluit. Hac teſſera, hoc ſymbolo, hac nota diſcernimur Chriſtiani ob omnibus populis, ut eſſemus deo in peculium, & genus ſacerdotale, & regale ſacerdotium. Dupliciter b. Hiero. hunc locum ediſſerit. Primũ, qui ſe aliquid eſſe exiſtimat, cum ſit nihil: id eſt, cum omnes nihil ſimus coram deo, ut dictũ eſt. Secundo, qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, & tamẽ nihil eſt, ipſe ſe ſeducit: hoc eſt, ſi quis ſentit ſe eſſe aliquid, & uere altero pręſtãtior eſt, & in hoc ſibi placet, ſe tantũ exiſtimans, ſua tantum conſyderans, non quomodo alijs p hoc ſeruiat, hic uere ſe decipit, quia hoc ipſo ſuo ſuperbiæ ſenſu facit, ut nihil ſit, quia tũc donum dei in eo fruſtra eſt, & ſimilis ipſe ei, qui nõ habet. Sicut auarus etiam habens non habet, quia non in uſu habet, quo habenti diuitiæ natæ ſunt. Vt ergo hic diues, non diues eſt, ſed pauper, ita ille exiſtimans ſe eſſe aliquid, nihil eſt. Hunc ſenſum ſequitur d. Hiero. & hoc ſenſu aliter redditur ratio doctrinarum prædictarum, quia niſi portet onera alterius, inflatus ſuo ſenſu, iam nihil fit: & idem eſt, ac ſi nõ habeat, immo in damnum ſuum habet, utrunq; mihi placet. Addit autẽ & notat proprietatem uerbi Seducit, quod græce mentẽ ſeducit ſignificat, quia alius eſt q̃ opinatur ſe eſſe.

Dei omnia bona.

Si tibi chara ſalus, hæc mẽte repone ſit deli.

Caminus dñi in ƺion

B. Hiero. de hoc loco duplex ſentẽtia.

Seducit.

Opus autem ſuum probet unuſquiſq;, & ſic in ſemetipſo habebit gloriam, & non altero.

Vanæ gloriæ hæc eſt natura, ut conferat cũ ijs, qui impares ſibi ſunt, ex qua

collatione ſequitur faſtidium inferioris, & ueſica iſta inflata de ſuis bonis. Nec
eñ uana gloria tam gaudet, quia aliquid eſt, aut habet, ꝙ ꝗ alīj nihil ſunt, aut
nihil habent. Ita phariſæus ille non tam gloriabatur de ſua ſanctitate, ꝙ, quod
cæteri homines ſibi impares uidebantur, præſertim publicanus. Nollet enim
cæteros fieri meliores, aut ęquales ſibi; ideo ſua gloria eſt gloria in altero, & ex

Maleuolẽtia uanæ gloriæ comes.

tra ſeipſum, ſcilicet in uiliore & minore. Hęc eſt maleuolentia ſemꝑ comes ua
næ gloriæ, gaudere de alienis malis, ac triſtari de alienis bonis. Hoc prohibet
apoſtolus, ut hãc gloriã in altero nemo habeat, q̃ longiſſime a charitate abeſt,
& abeſſe debet. Probet aũt opus ſuũ. i. omittat opus alienum, nõ quærẽs, ꝙ
malus ille ſit, ſed ꝙ bonus ipſe ſit; ſtudeat ipſe bonis operibus ꝓbatus, inueni/
ri, nõ aũt alterius operæ occaſione, ſecurus & ſtertens fiat; quaſi ideo bonus ſit
corã deo habendus, quia melior ſit iſto malo; ut ſic de alterius malitia plus præ
ſumat ꝙ in ſuã opa, ꝙ ſine illius malicia. Non fiunt tua opera meliora illius
malicia. ideo ſic uiue, ſic age, ut opus tuũ ꝓbes, quatenus in teipſo, in tuaq; con
ſcientia gloriari poſſis, ſicut. ij. Co. j. dicit. Nã gloria noſtra hæc eſt, teſtimoniũ

Opus ꝓbat.

cõſcientiæ noſtræ, nõ utiq; ſpectaculũ operis alieni. Opus aũt probat, ſi ui
deat ꝙ diligens ſit in charitate, ad portandum alienas infirmitates. Et certe qui
hoc obſeruaret, facile ſibi a temerarijs iudicijs & detractionibus temperaret, ut
qui inueniret ſe, aut diligere, aut non diligere proximum.

Vnuſquiſq; enim ſuum onus portabit.

Nemo iudi/ candus.

Hoc ad præcedens ita pertinet. Quid in altero gloriaris? quid de alieno pec/
cato uel infirmitate inſiaris? Nunquid tu pro eo reddes rationẽ? aut ſicut Ro.
xiiij. eadem ſententia dicit: Tu qui es qui iudicas alienũ ſeruum? domino ſuo
ſtat, aut cadit. Et ſequit̃: Vnuſquiſq; pro ſe rationẽ reddet, quod hic tropo ſcri/
pturæ, onꝰ portare: & ſupra, iudiciũ ſuũ portare, dixit. Vnde & illud, Probet au
tẽ unuſquiſq; opus ſuũ, acciperẽ paulo aliter, ad eandẽ ſentẽtiã, qua Rho. xiiij.
dicit: Tu fidẽ, quã habes, penes temetipſũ habe corã deo; id eſt, quod ſcis licita
omnia, opus tuũ eſt, ſed in hoc corã deo, & in teipſo gloriare, nõ utere foris hac
libertate, ut glorieris de hac fide tua, in proximi infirmitate, nihil curans ſcãda/

NOTA

lũ eius. Verũ hic ſenſus generalis de omnibus ſcandalis nõ erit, ſed tñ de ijs
quæ in lege hominũ fiũt; ut nũc ſunt, ſicut dixi, Cõfeſſionalia & aliæ facultates
alijs pro pecunijs uenditæ, alijs uero reſeruatæ, ut ſcandaliſentur.

Communicet autẽ is, qui catechiſatur uerbo ei, qui ſe catechiſat in
omnibus bonis.

Aliã doctrinã apoſtolus moralẽ & nouiſſimã præſcribit: hæc eſt, ut præsby
teris uerbũ dei docentibus, ſeminantibus ſpiritualia, præbeant carnalia, & uitę
neceſſaria. Dignus eſt eñ operarius mercede ſua, ait Chriſtus; ut latius hæc. j.
Tim. v. & j. Cor. ix. ꝓſequit̃. Mirũ aũt quid interpretẽ delectarit græcas uoces

κατηχέω
Stoica philoſophia a Paulo cõtemnit̃.

integras miſcere. Catechiſo doceo, inſtruoq; ſignificat: inde catechumeni, qui
inſtruũtur religione Chriſti. Stoicã philoſophiã Paulus hic contẽnit, bona
uocãs ea q̃ corpori neceſſaria ſunt; cũ illi uerborũ tortores, & uiolẽti coactores
nõ niſi ſapientiã & uirtutẽ (hoc eſt, ſuperbiã de uanitate) inter bona numerent

Oĩs creatura dei bona.

Nos ſcimus, ꝙ cũcta quæ fecit deus, erãt ualde bona. Et oĩs creatura dei bo/
na eſt; uſu uero malo mala ſunt, nõ uitio ſuo; quo uſu, maxme omniũ ſapientia
& uirtus (Stoicorum bona) mala ſunt, cum non niſi inflent, ſi charitas deſit.

Vide pondus uerborum, Eruditori in uerbo debetur communio omniũ bo
norum. Qui uero uerbũ nõ tractant, neq; docent, nihil ad eos hæc doctrina.

Primum

Primū ſane & maximū opus in eccleſia eſt, uerbi tractatio, quod dñs Petro Maximū opꝰ
ter impoſuit, & cōtentioſiſſime ab oībus exegit, ꝙ nūc nihil poſtremiꝰ & abie in eccleſia eſt
ctius eſt. Tot ſunt officia iuriſtarū, iudicū, officialiū, Tot cantus & ceremoniæ uerbi dei tra-
ſacerdotū & religioſorū: At uox clamātis in deſerto rara eſt; adeo, ut fere ni- ctatio.
hil eccleſiæ diſſimilius ſit, ꝙ ipſamet eccleſia. Nec ſuperfluo addit uerbo, ſeu NOTA
(ut græcus habet) uerbū Sunt, fuerūt, erunt multi, q multa fabulenẽ, de ſuo ca-
pite, aut hominū opiniones & traditiōes, ſicut hodie cernimus cū dolore. At
ipſum uerbū, ꝙd utiqꝫ euangelium Chriſti ſignificat, ubi quæſo ſonat? aut ſi ſo-
nat contaminatū gloſſis hominū, dicit: raucæ ſunt factæ fauces meæ; ut etiā ſic
ſonans audiri nō poſſit. Ne ergo & hi ſperent ad ſe ꝑtinere cōmunionē omniū
bonorū. Deinde nota, Cōmunicet (inquit) Nunc eñ nō cōtenti ſunt cōmu- Cōmunicet.
nione, etiā ſi uerbū nō doceant, ſed omnimodā ditionē ac poſſeſſione omniū
rerū uendicāt. Etiam inſtructus ab inſtructore pene mendicat. Creuit enim Quouſqꝫ cre-
eccleſia, donec & impia transferre, & principatꝰ mūdi cōferre cœpit. Quid eñ uit eccleſia.
ad uerbū? Fratribus hoc relinquamus. Atqꝫ hoc eſt, ꝙd Syluester meus Papā Syluester.
dicit geminū īpatorē totius mūdi, ac dominū omniū rerū. Nec mirū, quia
ſcilicet Paulus apſus ignarus grāmaticæ, quādo uoluit dicere, tribuant oēs oīa
ſua bona Rhomano pontifici, & faciant īpatorē, parciſſimū uocabulū ei in
buccā uenit, ut diceret: Cōmunicet autem inſtructus inſtructori uerbo oībus
bonis. Credo autē, ſi ſciſſet ꝑ cōmunionē, ditionē: & ꝑ inſtructionē uerbi, po-
teſtatē dominandi: & ꝑ inſtructum totum mundū, intelligenda eſſe aliquādo,
ſine dubio hanc doctrinā obticuiſſet. Iterū mordes? Nō mordeo, ſed neceſſi- Excuſat
tate ſcripturæ elucidādę, noſtri ſeculi mores cōmonſtro: ut uideamus, ꝙ ꝑuene- author.
rit gloria eccleſiæ, & quæ ſit uera aut ficta eccleſia. Et, ut dicā libere, impoſſi-
bile eſt, ſcripturas poſſe elucidari, & alias eccleſias reformari, niſi uniuerſale il-
lud reale Rhomana curia, ꝙ primū reformeť. Hęc eñ uerbū dei audire nō pōt
nec ſuſtinere, ut pure tractetur. Verbo autē dei nō tractato, neqꝫ cæteris eccle-
ſijs ſuccurri poteſt. Om̄ibus bonis (inqt) Magna quęſtio, quid uelit apoſto- Oīa bona.
lus: nā hic Syueſtraſcere uideť, ut qui in oībus bonis cōmunionē ꝓſcribat, niſi
quod hoc (ut dixi) ſolis uerbi tractatoribus tribuit. Quorū cū ſint & fuerint in-
finiti, & unicuiqꝫ om̄es oīa bona debuerint, multos mundos reperiri oportuit
ut quilibet oībus bonis potireť. Sed faceſſant iſta. Omnia bona uocat ea, qui-
bus inſtructor eget: Hoc eſt, ut tēporalia bona, qbus hic uiuitur, cū uerbo intē-
tus, ꝓprio ope acquirere nequeat, oīa ab inſtructo ſuo accipiat. Quo ſimul NOTA
uerbo præſtruit, ne in grauamē fideliū, inſtructor ab alijs, ꝙ ab ijs ꝗs inſtruit,
bona accipiat. Neqꝫ ꝑmittere debet inſtructus, ut hoc ipſum inſtructori ſit ne-
ceſſariū: ſed cōmunicet (inquit) ei in oībus bonis: de ſuis tribuat, quocunqꝫ ille
opus habuerit. Quæ regula, ſi ſeruāda eſt, nō aliud ſummo, non aliud medijs Expēde quæ
pontificibus, non aliud plebanis dabitur, de uno eodemqꝫ populo. Deinde hic dicuntur
mendicatio aliud erit, ꝙ quod hic præſcribiť. Verū alia nūc tempora; tunc eñ omnia.
cū eccleſiaſtici paſtores, non eſſent reditibus & opibus ꝓuiſi, hæc p̃cepta ſunt
Et neſcio, an melior fuerit, hæc ſpiritus doctrina, ꝙ mos qui nunc regnat.
Nunc eñ illud Prouerbij. xxviij. uidemus, propter peccata terræ, multi princi-
pes eius. Et hæc multitudo uocatur hodie Iherarchia, & ordo eccleſiæ, ſecun- Hierarchia
dum ſub & ſupra.

Nolite errare, deus non irridetur.

Auaritiā taxat, quæ uafra eſt ſemꝑ in excuſationibus, quoties dandū aliquid Auaritiam taxat.

eſt. Quas apoſtolus non exprimit, neq; ſane oẽs poſſet: multas cõmemorat d. Hiero. Eadẽ cura in ueteri quoq; teſtamẽto cauit, ne ullo modo leuitarũ obli-
Verbi dei tractator, multorũ inuidiæ obnoxius. uiſcerenť, q aliud nõ habebãt, q̃ q̃d de populo accipiebant. Accedit ab hoc, quod uerbi tractator neceſſe eſt, ut mltos offendat, & inuidiæ pateat, ut ſit ſumme neceſſariũ hoc p̄ceptũ Pauli, tum ꝓpter auaros, inuidos, ſed & ꝓpter negligentes. Sunt eñ & eiuſmodi, q ideo non tribuunt, quod p̄ſumant hoc ab alijs abunde fieri. Verũ friuolas iſtas euaſiones Paulus egregie p̄occupat: & dicit ne errent, deũ nõ irrideri, etiã ſi hominẽ fallere & ludere poſſint.

Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet.

Generalẽ ſententiã particulari cauſæ adoptat, quã & ad Corinthios ponit, uelut ſibi familiarẽ: Eſt eñ ꝓuerbialis, & pulchre allegorica. Seminat auaritiæ opus, q negat cõmunionẽ bonorũ doctori, ideo metet & præmiũ auaritiæ. ſic in omnibus alijs operibus bonis & malis. Nam hac generali ſentẽtia oĩa præcepta moralia, & ipſam epiſtolam concludit.

Quoniã qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem. Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet uitam æternam.

Iterũ hic carnẽ nõ tantũ pro libidine accipi oportet, ſed tropo apoſtolico, ut & textus ipſe cogit, ꝓ omni eo, q̃d nõ eſt ſpiritus, id eſt ꝓ toto homĩe. Nã falſus uerboꝝ intellect⁹,
Tacianus. Taciano hæretico cauſam dedit, ut copulã uiri & mulieris damnaret, ex hoc apl̃i loco, quẽ docte cõfutat d. Hiero. Igiť caro & ſpirit⁹
Opera charitatis. duo agri finguntť ab apl̃o allegoriſante, duo ſemina, duo opa: quoꝝ unum eſt charitatis, q̃d ſupius in nouẽ fructibus ſatis deſcripſit. Alterũ carnis, q̃d in opi-
Carnis. bus carnis uidimus. Meſſes duæ, corruptio & æterna uita. Eraſmus corruptionẽ intelligit corruptibilẽ & perituꝝ fructũ, q idẽ eſt & nullus, poſtq̃ corrupt⁹ fuerit. In ſua carne, additũ uideť dedita opa ab apoſtolo, & nõ in ſpiritu ſuo, ut remoueret cogitationẽ de ſeminatiõe maſculi in carnẽ fœminę, ne de hac loqui putareť; quãq̃ uerũ eſt, etiã corruptibilẽ fructũ, quia mortalẽ hominẽ naſci ex ſemine uiri; nec ideo ſequiť, copulã ſexuũ eſſe malã. Sed quid tandẽ ſeminatur & metiť in uniuerſa terra, quod non ſit corruptibile? quare allegoricum apoſtolum intelligi oportet omnino, per ſeminare, nõ niſi operari accipiendo ut expreſſe ex ſequentibus patet.

Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim ſuo metemus, non deficientes.

Allegoriã ſuã ipſemet aperit: Non ait, in ſpiritu aũt ſeminãtes, ſed bonũ aũt facientes; & tamen addit, tẽpore ſuo metemus, alterã partẽ allegoriæ ſeruans. Adeo curandũ fuit, ne hæreticis occaſio præſtita uidereť calumniãdi matrimonij. Igiť ſeminare in ſpiritu, eſt bonũ opari; ſeminare in carne, malũ operari. Quã doctrinã nunc extendit in longitudinẽ, & ad pſeuerantiã hortatur, ꝑ conſolationẽ futuræ retributiõis. Nõ eñ qui inceperit, ſed qui pſeuerauerit,
Perſeuerãdũ hič ſaluus erit. Facile eſt, uno opere incepiſſe, ſed arduũ & multis impedimẽtis cõtra nitentib⁹ obnoxiũ, pficere & pſeuerare. Quale eſt (inqt Hiero.) ut cũ pctõres cotidie in malis opibus augeanť, nos in bono ope laſſemur.

Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad oẽs, maxime autem ad domeſticos fidei.

Oībus eſt beneficiendū.

Chriſtiana beneuolētia latiſſime patet.

Tendit doctrinā in latitudinē non minus difficilē longitudine: Operemur bonū erga oēs gentes, iudæos, gratos, ingratos, amicos, inimicos, ꝓximos, alienos: omninoꝗ, ſicut de charitate dictū, quod nulla ꝑſona ducitur: Videte quanta latitudo beniuolētiæ chriſtianæ. Rotunda eīn eſſe debet, ſicut & Chriſtus Matth. v. Si diligitis eos, qui uos diligūt, quā mercedē habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Domeſticos fidei tamē præfert, quia ijs arctiori uinculo colligati ſumus, ut qui de eadem domo, eccleſia, de eadem familia Chriſti ſunt, quorū una fides, unū baptiſma, una ſpes, unus dominus, & omnia eadē. Putat autē d. Hiero. ipſos magiſtros etiā intelligi, ꝓpter quos hāc doctrinam cœperat, ut eam in eiſdē cōcluderet, quaſi domeſticos fidei, ſeruos Chriſti in dn̄o eius fidem docētes, uoluerit intelligi. Monet idē quod apl̄us dicit, dum tempus habemus, uitā p̄ſentē, eſſe tēpus ſemētis: ſicut & Chriſtus dicit, Operamini, dum dies eſt, uenit nox, quādo nemo poteſt operari.

Purgatoriū.

Quæ cōtra purgatoriū uident pugnare, licet eīn dicant doctores, in illo nō niſi ſatiſfactionē, ſeu nouo reperto uocabulo, ſatiſpaſſionē eſſe: ego tamē nō uideo, quō ſatiſfactio, uel ſatiſpaſſio, nō ſit oꝑatio bona. Ideo apoſtolū de operibus huius uitæ loqui intelligo, & uerbū eius, nihil de purgatorio loqui, ſicut alias dixi.

Videte qualibus literis ſcripſi uobis mea manu.

D. Hiero. πηλίκοις

D. Hiero. qualibus literis, intelligit de grandibus literis (ita eīn Pilicis græce magnitudinē magis, ꝗ qualitatem ſonat) uolēs, quod epiſtolā ad hūc uſꝗ locum, alius ſe dictante, ſcripſerit, uelut literis minoribus. Et Paulus ab hoc loco, uſꝗ in finē maioribus cōpleuerit; ut manū ſuā manifeſte inter noſcētes intelligerēt, quantā ſolicitudinē, pro eis gereret: ſimul ut ſuperſtitionē falſarum literarū, quas ſub nomine eius ferebāt falſi doctores, tolleret. Nā & in alijs epiſtolis ſolet ſignare: Salutatio mea manu Pauli. Verū ego Eraſmū ſequor, ꝗ totam epiſtolā ſentit ab apoſtolo ꝓpria manu exaratam, in quo cōmendat ſuum æſtum: quaſi d. nūꝗ̄ ſoleo propria manu ſcribere, ſed ueſtræ ſalutis gratia, uidete ꝗ magnā epiſtolā ꝓpria manu ſcripſi. Alias ꝗdē maiores ſcripſi, ſed manu aliena: ut & uos rem tanto ſerio percipiatis, quāto ego perſcripſi.

Vir apoſtolicus.

O apoſtolicum uirum, cui tanta eſt cura animarū.

Quicunꝗ enim uolunt placere in carne, hi cogunt uos circumcidi tantum ut crucis Chriſti perſecutionem non patiantur.

Breuiter replicat, quæ ſcripſit: dixit enim in exordio, ſi hominibus placerem Chriſti ſeruus non eſſem: an quæro hominibus placere? Iudæis enim ſumme diſplicebat iſta libertatis chriſtianæ prædicatio: cum per circumciſionem, ut neceſſariam iuſtificari præſumærent: quorum furorem, ut declinarēt atꝗ mitigarent, docebant, quod illis placebat, neceſſitatem circumciſionis. Nō ergo ex iudaiſmo fuiſſe, certum eſt hos pſeudapoſtolos, ſed ex chriſtianiſmo: quia crucis, quā profeſſi erant, perſecutionem exhorrebāt; magis amātes uitā ſuam & pacem, ꝗ Chriſtum. In carne refertur cōtra ſpiritum. Et uerbum placere abſolute accipitur, ut ſupra: ut ſit ſenſus, uolunt placere in carne, id eſt, uolunt eſſe placentes carnaliter, non ſpiritualiter: quia placentes carnaliter, placent hominibus: placentes in ſpiritu ſeu ſpiritualiter, placent deo.

Cogere ad ceremonias.

Et nota, cogunt uos circumcidi. Circumciſio per ſe nihil nocebat: uerū coactio & neceſſitas, tanꝗ fides non ſufficeret ad iuſtitiam, damnabilis erat, ſic ſupra, Quare tu cogis gentes iudaiſſare?

Quæſtio.

Quæras, an apoſtolus detrahat, & temere iudicet pſeudapoſtolos

poſtolos, quod crucis Chriſti perſecutionē timuerint,& gloriam ſuam in carne Galatarum (ut infra dicit) quæſierint? Quis ei dixit eſſe eos formidoloſos & glorioſos? Nam de abſentibus,& præſertim negantibus,uitia diuinare,nō

Solutio

eſt ſine peccato;negaſſent forte,nec potuiſſent conuinci. Verum apoſtolus

Nota pro authore

in ſpiritu eruditus,ſcit hominem,qui Chriſtum nō recte prædicat aut ſapit,nō poſſe ſine timore crucis,& uana gloria eſſe. Amet uitam ſuam pluſq; Chriſtū neceſſe eſt,qui ſpiritum Chriſti non habet:tum inſletur ſcientia,æque neceſſe eſt:ita in aduerſis ruat,in proſperis eleuetūr oportet:in neutris ſe rectū & æquabilem præſtare potens. Proinde,ſine periculo generalem pronunciare poſſumus ſententiam,ſuper quoſcūq;,ſi eos uiderimus Chriſtum ignorare,eſſe eos formiduloſos in aduerſis,& glorioſos in proſperis,intempeſtiue deiecti & eleuati. Contra,uere Chriſtianus erectus eſt in aduerſis,confidens in deum:deiectus in proſperis,timens deum:non confunditur, dum patitur:nec gloriatur, dum honoratur:ubiq; rectus & æquabilis.

Neq; enim,qui circumciduntur,legem cuſtodiūt,ſed uolunt uos circumcidi,ut in carne ueſtra glorientur.

Idem ſuperius.c.5.dixit. Eſſe debitorem faciendæ uniuerſæ legis eum,qui ſe circumcidit:quia & ſi foris carnem circumcidunt, neq; tamen,uel hanc circūciſionis,uel ullam aliam implent legem. Quia nō hilaritate ſpiritus,ſed timore minantis legis omnia faciunt. Dictum eſt autem iam ſæpius, legem ſine affectu gratuito implere,idem eſt quod non implere, ſed ſimulare opera legis. Quod enim uoluntate non fit,coram deo,& in ueritate,nō fit:ſed apparet coram hominibus fieri. Iterum pronunciat cum fiducia,eſſe eos omnes tranſgreſſores legis,qui circumciduntur,& legem ſuis uiribus quācunq; faciunt. Iterum confutans noſtros theologos,qui opera ſine gratia ſpiritus,facta moraliter bona & legem quo ad ſubſtantiam facti implentia,nō eſſe peccata,nec cōtra

Lex implet̄ ex fide.

legem arbitrantur. Sed ſtat firma ſententia,uoluntatem & hilaritatē ſpiritus,qui legem impleat,non niſi ex fide accipi in Chriſto. Cæteros omnes,legis oſores eſſe,& ideo præuaricationis reos. In carne ueſtra glorientur,id eſt ut carnaliter de uobis glorientur,quod magiſtri ueſtri fuerint,uos bona docu

Doctorum gloriatio.

erint,ſapientes ſint & religioſi. Impoſſibile eſt enim,ut doctor cuiuſcūq; profeſſionis non glorietur,niſi ſit in Chriſto bene inſtitutus,ſciens illud cum affectu,nō eſtis uos,qui loquimini: Et unus eſt magiſter ueſter Chriſtus. adeo uiſcoſa eſt libido laudis & gloriæ, præſertim in rebus ac donis ſpiritualibus,ut ſunt ſcientiæ & uirtutes.

Mihi autem abſit gloriari,niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti per quem mihi mundus crucifixus eſt,& ego mundo.

Senſus eſt,glorienť illi in ſapientia,uirtute,iuſtitia,operibus,doctrina, lege aut etiam in uobis,& quibuſcūq; hominibus: Ego glorior me eſſe ſtultū,peccatorem,infirmū,paſſum,& inuentum ſine lege, ſine operibus, ſine iuſtitia, quæ eſt ex lege. Deniq; ſine omnibus pręter Chriſtū. Volo & gaudeo me eſſe coram mundo inſipientem,malum & omnium criminum reum. ſicut.ij.Cor. xij. Libēter gloriabor in infirmitatibus meis,ut inhabitet in me uirtus Chriſti

Crux Chriſti mūdana damnat.

Nam crux Chriſti omnia damnauit,quæ mundus probat,etiā ſapientiā & iuſtitiā. ſicut.j.Cor.j. Perdam ſapientiā ſapientiū, & prudentiā prudentium reprobabo. Et Chriſtus Matth.v. Beati eſtis,cū maledixerint uobis homines,

& eiecerint

& eiecerint nomen ueſtrum tanq̃ malum, & exprobauerint uobis &c. Ecce hoc eſt, nõ modo cõcrucifigi Chriſto, & cruci, paſſionibusq́ eius cõicare, ſed etiã in ijs gloriari, & cũ Apoſtolis ire gaudẽter, ꝙ digni habeamur, ꝓ nomine eius cõtumeliam pati. Atqui ꝓ nomine Ieſu honores, diuitias, uoluptates, af‑ **NOTA.** fectant & acceptãt, Deinde cõtemptũ, paupertatem, paſſiones fugiunt: nũqd gloriantur in cruce Chriſti? immo gloriãt in mũdo, prætexentes nihilominus nomẽ Chriſti, ludibrium ex eo facientes. Eſſe ergo crucifixũ mundo, eſt (ut **Crucifigi mũdo** ſupra. c. ij. dixit) iam non ipſum, ſed Chriſtum in ipſo uiuere, habere carnem cũ ſuis uitijs crucifixam, & ſpiritui ſubiectam, qui nõ ſapiat ea, quæ ſuꝑ terrã ſũt; & huius mundi, ne iuſtitias quidẽ, aut ſapientias, ſed glorietur ſe ijs omibus carere, & nõ affici, in ſolo Chriſto fiducia ſalutis poſita. Eſſe mũdum crucifixũ **Mũdum crucifixum** ei, eſt non Chriſtum ſed mũdum uiuere in hominibus, habere carnem cũ uitijs florentẽ & regnantẽ in peccatis, non ſapere cũ apoſtolo, quæ ſurſum ſunt, ſed gloriari ſeſe abũdare in hoc ſeculo, obtinere diuitias, & ponere ſpem in homine. Itaq́ nec Paulus facit & ſapit, quæ mũdo placent: nec mũdus facit & ſapit, quæ Paulo placẽt: uterq́ utriq mortuus, crucifixꝰ, cõtemptus & abominatus.

In Chriſto enim Ieſu, neq́ circũciſio aliquid ualet, neq́ præputiũ, ſed noua creatura.

Hoc. c. v. ſatis eſt expoſitũ, eſſe ſcilicet utrunq́ licitũ, ſed neutrũ neceſſariũ **Noua creatura.** ad ſalutem, ideoq́ nihil ad rem, ſeu præpucium, ſeu circumciſio, non magis q̃ diuitiæ & inopia Noua creatura. i. nouus homo, qui (Epheſio. iiij.) ſecundũ deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate ueritatis, iuxta pſal. j. Cor mundũ crea in me deus. Et obſerua, iuſticia ueritatis ad ſpiritũ ꝑtinet, ſanctitas ueritatis ad **Iuſticia ueritatis** carnis mundiciã, ut iuſtus in ſpiritu ꝑ fidem, & mũdus in carne per caſtitatẽ uiuat. Nam ueritatis dicit, contra iuſtitiam & ſanctitatẽ ſpeciei & ſimulationis, quæ ex lege ſunt, nec faciũt nouũ hominem: nec ſecundũ deum, ſed ſecũdum ſiuit & formaẽ, quicũq́ huiuſmodi. ſic Iacobi. j. Volũtarie eñ genuit nos uerbo ueritatis, ut eſſemus initiũ aliquod creaturæ eius.

Et quicunq́ hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos & miſericordia, et ſuper Iſrael dei.

Secuti fuerint, idem uerbum, quod ſupra ambulemus. ſecuti fuerint. i. hac regula inceſſerint, qua regulaẽ nẽpe ut noua ſint creatura in Chriſto, iuſticia & ſanctitate ueritatis fulgeãt (quæ eſt ex fide) nõ iuſticia & ſãctitate (quæ eſt ex lege) ſimulatis ſeſe & alios fallant, ſuꝑ quos ira & tribulatio erit; ſuper illos aũt pax & miſericordia requieſcet. Addit, ſuper Iſrael dei, diſcernẽs ab Iſrael ſecundũ carnem, ut ad Corinthios appellat, qui ſunt Iſrael, carnis, non dei. igiẽ pax ſuꝑ gentes & iudæos, modo inceſſerint regula fidei & ſpiritus.

De cætero, nemo mihi moleſtus ſit. Ego eñ ſtigmata domini Ieſu in corpore meo porto.

Græce, de cætero nemo mihi labores exhibeat, ꝙ d. Hiero. dupliciẽ intelligiẽ primũ, quod Paulus ſolicitus ſit, ne rurſũ ei laborem p̄beant in Galatis denuo reformãdis, Secundo, quod cõtentionẽ uoluit præuenire eorũ, qui cõtradicere uoluerint. q. d. Ego dixi, q̃ recta & uera ſunt: ſiquis autẽ nolens acqeſcere ueri **Contentioſi relinquendi.** tati, quærat quid reſpõdeat, magis cõtẽdere q̃ doceri paratus, ſciat ſeſe reſponſione indignũ; ſicut ad Corinth. ſcribit: Si quis aũt uidetur cõtẽtioſus eſſe, nos

talem

talem cõſuetudinē nõ habemus, neq; eccleſia dei. hic ſenſus mihi placet, ꝙ cõtentioſos relinquēdos eſſe docet etiā b. Aug. qui & ipſe in libris de ciui. dei, denunciat ſeſe nolle denuo reſpondere uaniſſimæ loquacitati. Ita & Apl's abijcit cõtentionis ſtudioſos, ne fruſtra cū illis laboret, quia uere nõ fructū, ſed labores tm̄ exhibent.

Alia ſentētia

Quid ſi & is ſenſus nõ abhorreat: nemo mihi rurſus legē reſuſcitet, in quo ſunt labores ſtulti operū, nec tn̄ niſi peccata: ſicut pſal. ix. ſub lingua eius labor & dolor. Quos Chriſtus uocat ad ſe, di. Venite ad me oēs qui laboratis. Quos labores in Aegypto figurauerūt filij Iſrael: ſed cedo.

Stigmata

Arma chriſti

Stigmata, quod latine notas impreſſas ſignificat, licet poſſit hic ꝓ paſſionibus Pauli accipi, tamē quia libenter allegorijs & metaphoris militaribus utitur omnino pro inſignibus uitæ Chriſtianæ accipit, quæ ſunt carnis crucifixiones & ſubiectiones, tum fructus ſpiritus: ſicut enim ſerui dominorū ſuorū inſignia & arma & colores gerūt: ita Paulus & Chriſtianus quiſq; crucē concupiſcentiarū & uitiorū in corpore ſuo portat. Non ſane eo modo, quo nūc inſignia Chriſti in clypeum collecta, illiniūt parieti, aut tabulis & libellis, ſed in corpore nõ alieno, ſed meo proprio. Quid proderit, ſi etiā in auro & ſmaragdo, nõ tm̄ inſignia, ſed ipſos etiā clauos, immo ipſa uulnera, & ſanguinē Chriſti portaris, & nunq; in corpore tuo imaginē uiuā expreſſeris. Porro ſtigmata Moſi & Pontificū & Cæſarū, ſunt circuncīſio & opera legū humanarū, quæ iam ſola uiſuntur: eaq; infinitis modis uariata, ut uix tot inſigniū genera, Imperator cum omnibus ſuis nobilibus habeat.

Stigmata Moſi, Pontificū, Cæſarū

Gratia dñi noſtri Ieſu Chriſti, cū ſpiritu ueſtro fratres, Amen.

Hic eñ mos eſt Epiſtolæ claudendæ apud apoſtolos, ubi homines Vale dicunt. Gratia (inquit) domini noſtri, non ira legis, non ſeruitus legis, quæ ꝑ ſeruum Moſen data eſt, ſed gratia & ueritas, quæ ꝑ Ieſum Chriſtū facta eſt.

Authoris de ſe precatio.

In fine certus ſum, eos, quibus meū ſapere mors eſt, etiā hanc ſaliuā meā uehementer abominaturos eſſe, quod & liberius omnia, & longe aliter q̃ ipſi ſapiant, hanc epiſtolā tractarim. Et ubi ego legū Pontificiarū onera & ſcandala queſtus ſum, ipſi me rebellē eccleſiæ ſibi fingent: ubi Decretis prætuli Euāgelium, damnata decreta fabulantur, Vbi ſummi Pontificis poteſtatē & dignitatem charitati & neceſſitati fraternæ ſubieci, blaſphemū & bis ſepties hæreticum clamabunt. Quos rogo per cõmunem dominum Ieſum Chriſtum, ut ſi omnino non poſſunt ſibi temperare, quin me ſuperbū, temerarium, arrogantem, irreuerentē, ſcandaloſum, ſeditioſum, ſanguinariū, ſchiſmaticum, & quocunq; libitum hucuſq; fuit nomine, honorent. Age fiat, & ſi nõ hæc beniuolentiſſime eis ignouero, nõ agnoſcat me dominus Ieſus in æternū. Quin ſi doctrinæ a me tractatæ puritas extra periculum eſſe poſſit, libens & gratus hæretici nominis opprobriū ferrem. Deniq; maledictum nomen Martini, maledicta gloria Martini in æternū: ut ſolius patris noſtri nomen ſanctificetur, qui in cœlis, Amen. Timeo eñ ſupbiſſimus cõtēptor, ne ijs noībus peſſimis inflatus, plus de meo lucro gaudeā, q̃ de eorū malo doleā. Id ſaltē unicū mihi, immo ſibi cõcedāt, ut paululū ſepoſita Martini odioſiſſima larua, aplm Paulū libere & ſolū cõſyderēt. Et hūc tum, cū eccleſiæ, quæ hodie eſt miſerrima, facie cõferant. neq; eñ tā craſſicordes eos exiſtimo, ut nõ ſenſerint unq̃, quid legū multitudo hodie fecerit. Nā quot in dies iugulant & pereūt animæ, ꝓpter unā hanc traditionē, quæ citra ullū delectū oībus ſacerdotibus interdicit uxoribus: horror eſt intendere, tam in ſcandala, q̃ pericula huius unius legis.

Vide cādide lector, ſi ipaſ tiētiæ Martinum notare poſſis uel debeas.

Pꝛiſſimū uerbum.

Traditio dura.

Similes

Similes huic ſunt,& aliæ multæ, peccati, mortis, inferni, dũtaxat miniſtræ: ut
interim taceã, iacturã ſynceræ pietatis, quæ ſub harũ tyrãnide, paulatim expira/
uit. Si tantis lachrymis res digna cenſeť, propter unius imperatoris uolunta
tẽ, tot miliũ ſanguinẽ fundi: Quid eſſe putas (oculos aperi) propter unius hoĩs
aut unius Rho. eccleſiæ uoluntatẽ, tot milia perire animarũ in æternũ? Deniq;
ſi uim charitatis expẽdimus, procliue fuerit intelligere, fiduciã illã condendarũ
legũ, eſſe poteſtatẽ, nõ in ædificationẽ, ſed in deſtructionẽ totius eccleſiæ. Res
publica quãto paucioribus legibus adminiſtrať, tanto felicior eſt. At eccleſia/
ſtica noſtra, unica lege charitatis inſtituta, ut eſſet una omniũ feliciſſima, quan
to furore omnipotẽtis dei, pro una illa extincta, nubes, ſyluas, maria legũ ſuſti
net, ut etiã titulos earũ uix ſufficias ediſcere. Deniq;, quaſi hoc parũ ſit, nullo
alio remedio peccati etiã num curãt occurrere, quam nouas leges multiplican/
do, peccata peccatis accumulãdo, & ut propheta ait, denſum lutũ contra ſe ag/
grauãdo. Alius ſuo ſenſu abũdet, Turcas nocẽtiſſimos omniũ, leges has ho/
minũ intelligo: nec debuit hac plaga inſuſtentabilis iræ dei percuti, niſi popu/
lus ipſe peculiaris dei: ut cuius ingratitudo præ omnibus populis terræ grauiſſi
ma, meruerit etiã pœnã, præ omnibus populis terræ longe atrociſſimã. Neq;
ẽm eſt gens in orbe terrarũ, cuius miſeria poſſit in hac plaga nobiſcũ conferri.
O deus q̃ diu continebis in ira tua miſericordias tuas? Sed cũ Eſaia gemebũ
do & plorabũdo cõcludã: Adduxiſti populũ tuũ dñe, ut faceres tibi nomẽ glo
riæ. Attẽde de coelo, & uide de habitaculo ſancto tuo, & ſolio gloriæ tuæ: Vbi
eſt zelus tuus? fortitudo tua? multitudo uiſcerũ tuorũ, & miſerationũ tuarũ? ſu
p me cõtinuerũt ſe? Tu eñi pater nr̃ es, & Abrahã neſciuit nos, & Iſrael ignora
uit nos. Tu dñe pr̃ nr̃ & redẽptor nr̃, a ſeculo nomẽ tuũ: q̃re errare feciſti nos
de uijs tuis dñe: indurasti cor noſtrũ, ne timeremus te? Conuertere, p̄pter ſeruos
tuos, tribus hæreditatis tuæ, quaſi nihilũ poſſiderũt populũ ſanctũ tuũ: hoſtes
noſtri cõculcauerũt ſanctificationẽ tuã: facti ſumus, quaſi in pricipio, cũ nõ do
minareris noſtri, neq; inuocareť nomẽ tuũ ſup̄ nos. Vtinã coelos diruperes, &
deſcenderes: a facie tua mõtes defluerẽt, ſicut exuſtio ignis tabeſcerẽt, aquæ ar
derẽt igni, ut notum fieret nomẽ tuũ inimicis tuis: a facie tua gentes turbareť.
Ecce tu iratus es & peccauimus, in ipſis fuimus ſemp̄, & ſaluabimur. Et facti ſu
mus ut immundi oĩes nos: & iuſticię noſtræ uniuerſæ, q̃ſi pãnus mẽſtruatæ.
Et cecidimus quaſi foliũ: & iniquitates noſtre quaſi uẽtus abſtulerũt nos. Nõ
eſt q inuocet nomẽ tuũ, qui cõſurgat & teneat te. Abſcõdiſti faciẽ tuã a nobis,
& alliſiſti nos in manu iniquitatis noſtræ. Et nũc domine pater noſter es tu,
nos uero lutũ; & fictor noſter tu, & opera manuũ tuarũ oĩes nos. Ne iraſca/
ris domine ſatis, & ne ultra memineris iniquitatis noſtræ. Ecce reſpice, popu
lus tuus oĩes nos, ciuitas ſancti tui facta eſt deſerta. Zion facta eſt deſerta. Hie/
ruſalẽ deſolata eſt, domus ſanctificationis nr̃æ & gloriæ nr̃æ, ubi te laudauerũt
pr̃es nr̃i, facta eſt in exuſtionẽ ignis, & oĩa deſyderabilia nr̃a uerſa ſunt in rui
nas. Nũquid ſup̄ ijs continebis te domine? tacebis? & affliges nos uehemẽter?
Hæc Eſa. lxiij. & lxiiij. Qua oratine eccleſiæ hodiernæ faciẽ ita depinxit, ut
aptius depingi nõ poſſit. Et utinã huius orationis affectũ, deus in cor noſtrũ
infunderet, quo iram eius q̃ primũ mitigaremus.

Leges non ædificant eccleſiam

Ira dei.

Oratio Chriſtiani pectoris, p eccľia ardent offerẽda ſepe donec deus exaudiat Amen.

COMMENTARII F. MAR. LV
therij in Epiſtolam D. PAVLI ad
Galatas, Finis.

PAVLVS COMMODVS BRETANNVS, LECTORI S.

SVſcipe candide lector, in Epiſtolã S. PAVLI ad Galatas, fratris Martini Auguſtiniani, quicquid eſt commentarij, inſtituti potius, ꝙ perfecti; cum propter amicorũ quorundam, plus æquo efflagitantiũ preces, tum propter importunam & iniquam ocioſorum hominum maliciam, cotidie eius Autorem, citra ullam cauſam uexantiũ, ac nugis ſubinde, neſcio quibus, a ſerijs grauibusq; ſtudijs alio rapientium, per quos ſtetit, ut nec commentarium ſatis ipſe cognoſceret, nec pro dignitate elaboraret. In quo tamen, ſi quid fuerit, quod ad Chriſtianam pietatem facit promouendã, ſoli deo uniuerſæ bonitatis autori, gratias age, atq; ad tuam ſpectante commoditatem, pro uoluntate utere: ſin quippiam offenderit, candide, pro Chriſtiana profeſſione ſubmone, qua re, Martino, neq; quicq; fuerit gratius, neq; te, ipſius fratre ac Chriſtiano dignius, præmium a Chriſto centuplum recepturus. Quid enim iniquius, ꝙ pro beneficio, maleficium reponere? contra, quid æquius, ꝙ ſtudio bene merendi cum eo certare, cui unicus ſcopus eſt, quorumcunq;, uel gratia, uel inuidia contẽpta, de te, totoq; Chriſtiano nomine, optime mereri? Porro, id unum Martinus ſemper ſpectauit, ut delirijs quorundam reiectis, ſacras literas pure tractares, atq; ad id, poſt Eraſmũ unus omnium maxime contendit. Iam, ſi forte alicubi, ut homo eſt, a recto itinere deflexit, tuæ eſt humanitatis, deerrantem ad rectam uiam reuocare. Quod ſi pro tuo Chriſtianiſmo, & cõmuni omnium utilitate, & in deum amore feceris, Lutherum tuum, ad hos cõmentarios accuratius retractandos, & in reliquas quoq; d. Pauli epiſtolas diligentius ſcribendum, non mediocriter animabis. Atqui id te in primis uelim ſpectare, orationem ueritatis, tanto eſſe meliorem, quanto ſimpliciorem. Tu in nomine Ieſu Chriſti uale, ac uita potius Chriſtum, a quo nomen habes quam uerbis exprime. Data in Academia Vuittenbergenſi, ubi prudentiſſimi omnium ſtudioſorũ Mœcenatis Friderici Princip.s & Electoris &c. munificentia, recta ſtudia, in tribus linguis, Latina, Græca, & Hebraica, gratis docentur. Iterumq; uale. Anno a natali Chriſtiano, ſupra ſeſquimilleſimum xix.

Gratis audiuntur linguæ

RESOLVTIONES DVODECIM SEQVENTIVM CONCLVSIONVM,

AMICE lector, coaptabis ſi placet poſt.290.paginā huius operis, ubi eædē concluſiones nude ponuntur abſq; probatione, nondum enim earum reſolutiones ad manus noſtras uenerunt, cum illic in Luthero uerſaremur.

CONCLVSIO PRIMA.

QVOTIDIE PECCAT OMNIS HOMO, SED ET QVOTIDIE pœnitet, docēte Chriſto, pœnitentiam agite. Excepto uno nouo quodam iuſto, qui pœnitentia non indiget, cum etiam palmites fructiferos quotidie purget agricola cœleſtis.

Iſta concluſio pendet ex eo fundamēto, quod omnis actus humanus, aut eſt bonus, aut malus, nec datur actus neuter, ſeu ut illi dicunt, moraliter bonus. Ideo primum mihi ſunt amolienda duo, quæ his opponi ſolent.

Omīs actus human' ē bonus uel mal'

Primum, eſt autoritas ſcholæ omnium fere theologorū per orbem, qui contra ſentiunt, his quanq; omnē debeam reuerentiā, ueniam tamē mihi dabunt, quod eis diuinas literas pfero. Quare obſecro, ſi cui diſpliceo, non mihi ſtatim opponat: Tu ſolus ſapis, & eccleſia hucuſq; ſine te errauit: nec tot capita uidere potuerūt, quod tu uides, atq; his ſimilibus ſuaſionibus mecū expoſtulet, ut eni omittā, quod p aſinam quandoq; locutus eſt deus, quod pphetam celauit, & Samueli puero oſtendit, quod ſacerdoti Iſraelis Heli nō reuelauit, ſaltē ſuo exemplo manſueſcāt, & quod ipſi ſibi mutuo & inuicē cōcedunt, mihi quoq; permittant. Surrexit Scotus unus homo, & omnium ſcholārum & doctorum opiniones impugnauit & præualuit. Idem fecit Occam, fecerūt & multi alij, faciant uſq; in præſentē diem, & cū ſingulis eorū liberum omnibus cōtradicere, cur ego unus hac gratia priuor? denicq; cū & ego in alijs multis ſententijs, ſine querela omnibus cōtradixi, cur in hac una, nouam legē patior? itaq; rogo attendat qui uolet, nō quis, aut cōtra quos, ſed quid & contra quæ dicam. Cedat reſpectus pſonarū, quas deus nō accipit. Legimus in euāgelio precipiēte Chriſto, ſcribas & phariſæos in cathedra Moſi ſedentes, audiendos eſſe, nō quia perſonæ eſſent, id eſt, ſcribæ & phariſæi, ſed quia Moſen docerent.

Scotus cōtra oēs ſcholas præualuit.

Alioquin cum ſit iam ſeculum corruptiſſimū, temporaq; periculoſiſſima, in procliui erit, ſi ſuperbia & cōtemptu cœperimus agere, ut incurramus in illud Pſalmi. xiij. periculū: Conſiliū inopis confudiſtis, quoniā dominus ſpes eius, quare memores inuicem quod omnes ſumus homines, q; facile ſit errare, q; raro & difficile contingat uera ſapere, & recte agere. communi ſtudio ueritatem quæramus, potius q; inuicem ſolo gloriæ, aut ſenſus proprij tuendi ſtudio, mordeamus & conſumamus.

Homīs facile eſt errare.

Secundū quod mihi obijcitur, quod hic articulus in Conſtantienſi concilio eſt inter articulos Huſſ. expreſſe damnatus, hic ſi nō mox ſileo & reuoco, continent aures, & impetu facto, ignem mihi minantur, neq; eni dignant hicullam moram uel excuſatiōis: ſed obſecro, eſt ne is modus, ueritatem quærendi, ſtatim obſtruere os quærenti ueritatē? Et ubi eſt quod Petro præcipiēte, ratio reddenda eſt omni poſcenti? Deinde, Nonne concilia ſæpius errauerūt? nōne

Quærenti ueritatē ignis obijcitur.

Cyprianus cũ totius Aphricæ epiſcopis habito cõcilio, errauit etiã in articulo grauiſſimo fidei, de uirtute baptiſmatis? & quid mirũ, ſi hodie quoq; conciliũ nõ omnia attingat, quãdo ſumus in tempore longe frigidiore, ꝙ Cyprianus? Et ut plane & libere dicam quod ſentio, credo me theologũ eſſe, Chriſtianum & in regno ueritatis uiuere; ideo me debitorẽ eſſe, nõ modo affirmandæ ueritatis, ſed etiam aſſerendæ & defendendę, ſeu per ſanguinem, ſeu per mortem.

Veritas libere cõfitẽda ẽ.

Proinde uolo liber eſſe, & nullius, ſeu concilij, ſeu poteſtatis, ſeu uniuerſitatũ, ſeu pontificis autoritate captiuus fieri, quin cõfidenter cõfitear, quicquid uerũ uidero, ſiue hoc ſit a catholico, ſiue hæretico aſſertum, ſiue probatũ, ſiue reprobatũ fuerit a quocũq; concilio. Nec uerebor etiã ipſam inuidiã, quæ me hæreticorũ patronũ forte criminabitur. Quod ſciam ueritati cũ inuidia nihil eſſe cõmercij, ſicut dicit Sapiẽs. vj. Nec cũ inuidia tabeſcẽte iter habebo, quoniã talis homo nõ erit princeps ſapiẽtiæ. Quid ergo ad me, quod mendax inuidia me criminat? laus eſt impijs diſplicuiſſe. Diſplicẽt & mihi hæretici, ſed quando hodie nullo opprobrio ſophiſtæ magis inſaniunt, faciũt ut pene apud hæreticos, ſola reliqua ſit eccleſia catholica Chriſti. Hæreticos inq;, nõ qui ſunt, ſed qui illorum furore appellantur.

Plus credendũ i caſu uni fideli ꝙ toti concilio.

Et ſequar in hoc meo ꝓpoſito, iuriſperitorũ quoq; diffinitionẽ (ne ſolus & temere id facere exiſtimer) dicit enim Panor. de Elect. c. ſignificaſti, plus credẽdum uni priuato fideli, ꝙ toti concilio, aut Papæ, ſi meliorẽ habeat autoritatẽ uel rationẽ. Si hæc uera ſunt, cur nõ liceat uti? cur non audeam tentare, ſi unus meliorem oſtendere poſſim autoritatem ꝙ concilium? Itaq; de concilijs uideamus: Nõne omnibus notum eſt, Cõtraria aliquando fuiſſe damnata ab eccleſia; uelut illa, deus facit malũ, deus non facit malũ? Quanq; ego neſcio an eccleſia fuerit, quæ hæc damnauit. Nam eccleſia nõ habet poteſtatẽ damnandi, expreſſam ſententiam ſacræ ſcripturæ, etiam ad uerbum in textu poſitũ: Nam illa, deus facit malum, expreſſe ponitur Eſa. xlvj. & Amos. iij. & multis alijs locis, Nec quicquã facit, quod dicitur, propter hæreticorum falſam intelligentiam eſſe damnata, Non ſunt damnandæ ſcripturæ uerba propter cuiuſcunq; falſam intelligentiam. Alioquin damnandũ erit propter Arrianos, & illud, pater maior me eſt, immo tota ſcriptura damnanda erit, & ſola, cũ e nulla alia hæreſes ortę ſint. Quid autem inſanius iſto præſumi poteſt? Abſit enim, ut pius & ſimplex Chriſtianus quicq; in ſacris literis recte didicerit, quod ubi in quoſdam inquiſitores impegerit, quorũ pedes ueloces ad effundendũ ſanguinẽ, cogatur, ꝓpter aliorũ falſam intelligentiam damnatã, ipſe quoq; damnare. Nam hac ratione uiam faciemus, ſemel uniuerſam ſacris literis autoritatem conuellendi, & ſurgent omnium blaſphemorũ impijſſimi illi blaſphematores, qui dicunt Bibliam eſſe librum hæreticorũ, Chriſtianos oportere alijs libris ſcilicet doctorũ ſeſe tueri.

Concilia cõtraria dãnauerunt.

In Concilio Cõſtantienſ. reperiuntur duo cõtraria

Ita inuenio & in Cõſtantienſe concilio, duo cõtraria. Primum determinatũ illic eſt, conciliũ eſſe ſupra Papã; quod ego ueriſſimũ iudico. Nam & b. Hiero. ad Euagriũ dicit: Si autoritas quęritur, maior eſt orbis urbe. Ita tota eccleſia maior eſt una Romana eccleſia. Atq; ita Rhomana eccleſia nõ eſt ſuper uniuerſalẽ totam eccleſiam, ſed contra, tota eccleſia (& concilium quod illã repræſentat) ſuper Ro. eccleſiam, ſicut ſuper quãlibet aliam particularẽ, totũ quoq; maius eſt ſua parte, cũ Ro. eccleſia pars ſit totius eccleſiæ uniuerſalis. Quod ſi hæc uera ſunt, apparet conciliũ Cõſtantienſe, male damnaſſe hunc articulũ Ioannis Huſſ. Papa non eſt iure diuino ſuper omnes eccleſias. Nam ſi Ro. eccleſia & Papa eſt iure diuino ſuper omnes eccleſias, & ſup

Concilium

Concilium, contra ius diuinũ determinatũ eſt (quod eſt impijſſimũ hæreticũ) Papam & Ro. eccleſiam eſſe infra Conciliũ & totam eccleſiam, quia nõ eſt in manu eccleſiæ aut Cõcilij ius diuinũ infringere. Ideoq; non potuit Papam uel deponere uel cõſtituere. An credis paſſurũ Epiſcopũ Lugdunẽſem, ſeſe deponi uel conſtitui per Epiſcopũ Moguntinũ, ſi iure diuino ſe ſuperiorẽ Moguntino ſciret, quantũlibet meritꝰ fuerit? immo nõ id pati deberet, niſi mallet impius & hæreticus eſſe. Ita Ro. Epiſcopus nõ poteſt, nec debet pati ſe a Concilio regi & ſtatui, ſi eſt ſuper Conciliũ & eccleſiam iure diuino; eius enim eſt regere, non regi, qui diuino iure ſuperior eſt.

Atq; ita patet Cõſtantienſe Conciliũ, aut articulũ Huſſ. male damnaſſe, aut cõtra ius diuinũ impie determinaſſe & egiſſe. Sed ultra uide ſpiritusſancti p̄ſentiã in eccleſia, id quod in Cõſtantienſi Concilio determinatũ eſt, Papã eſſe infra Conciliũ & eccleſiam, ac per Baſilienſe cõfirmatum, iam nouiſſimo Ro. Concilio eſt reprobatũ, & totum Baſilienſe abrogatum, atq; ſtatutum Papam eſſe ſuperiorẽ Cõcilio. Quid hic dicemus? neceſſe eſt aut Romanũ aut Cõſtantienſe Conciliũ hæreticũ eſſe, ſi nõ licet a decretis Conciliorũ recedere.

Papã eſſe ſupra conciliũ ſtatutũ eſt

Deniq; uia iam nobis facta eſt enarrãdi autoritatẽ conciliorũ, & libere contradicendi eorũ geſtis, ac iudicandi eorũ decreta: Nam, ut dicunt, ſi in uno articulo erraſſe deprehendit̃, iam tota eius uacillat autoritas. Quis eſt igit̃ tam audax, qui me præſumat hæreticũ arguere, etiã ſi uniuerſa decreta Concilij, tam Ro. q; Cõſtantienſis negem, qui habeam hoc munimentũ, & hanc excuſationem, quod Concilio incumbit probare ſua decreta, & oſtẽdere ſe non erraſſe, poſtq; conſtitit, ipſum aliquando erraſſe & errare poſſe.

Cõcilio incũbit ſtatuta ꝓbare.

Quid ergo putas nobis præſtant uicariæ illæ Conciliorũ noſtri ſeculi, determinationes & reprobationes, niſi quod nos reddunt (ſi in illas nixi fuerimus) incertos ubi tandẽ quærendus ſit Chriſtus, Eccleſia, Conciliũ, Spiritusſanctꝰ, omniaq; plane in primum chaos confundantur.

Sed ad Conſtantienſe reuertor, quo magis impetor, cuius damnationem in articulo illo Huſſitico, Papa nõ eſt iure diuino ſuper omnes eccleſias, etiã ideo iniquam aſſero, quod ſit contraria Niceno Concilio & Aphricano, & toti orientali & Aphricanæ eccleſiæ, cũ non niſi ſexta Synodo Calcedoneñ. oblatus ſit primatus (nõ iure diuino) ſed ab eccleſia Ro. pontificib. nec ſic tamẽ ab eis aſſumptus, ut ſcribit S. Gregoriꝰ: Nam ſi iure diuino ſtaret primatus, Nicenũ cũ quatuor ſequẽtibus eſſet hæreticũ, omneſq; in eccleſia orientis hæretici, hæretici Ro. pontifices, qui oblatum reſpuerunt. Quare uolo autoritati Cõſtantieñ. Concilij in hac parte nihil cedere. Non enim patiar ulla ratione maiorem partem eccleſiæ hæreticam fieri propter Conſtantieñ. Conciliũ, quod erraſſe, palam eſt: Nec mirum, cum adminiſtrata hæc ſint potiſſimum machina inquiſitorum & ſociorum ſuorum.

Concil. Cõſtañ. determinauit Papã iure diuino eſſe ſup oĩa eccleſias.

Conciliũ Cõſtañ. errauit.

Sunt & multi alij articuli Huſſ. ueriſſimi ibidem damnati, quos expediam, cũ aduerſarius me excitauerit, nam hoc ex ipſius Cõcilij uerbis euidenter probabo, Ioannis Huſſ. ſententiam nõ fuiſſe. Quod malus pontifex, aut in peccato mortali exiſtens, non ſit pontifex habendus, licet ſanguinarij inquiſitores, multos articulos ei in hanc rem impoſitos damnari curarint. Nec hic curo, quod me Boemorꝫ patronũ uociferant̃, ipſius Cõcilij, quod cõtra me iactant, oſtendo & ſequor uerba, quæ ſi falſa inuenta fuerint, quid ad me? Sin uera, cur non ſequar. Meum eſt (ut dixi) contra omnẽ uocabulorũ titulorum, nominis dignitatis ſtrepitũ, uerum dicere, & falſum negare. Sic eñi Chriſtiano faciendũ

Chriſtiano uerũ dicendũ eſt & falſum negandum.

eſſe credo. Et rogo, ſi non placeo nomine Chriſtiani, ſingant & ſignant me interim uelut Turcam, aut quēuis infidelem eis opponere, meas rationes & autoritates, ut ſaltem ſic uideant & experiant̃, quo ſtudio poſſint fidem ſuam tueri, & ꝗ facile ſit dicere, Concilium ſic determinauit, & ꝗ facile ſit idipſum bene determinatum eſſe tueri. Dico ergo, quod iſte articulus ſit male damnatus Cōſtantię, Omnis actus hominis, aut eſt bonus aut malus, ac reſpondeat quiſ ſe putet determinationem illam defendere.

Probat̃ contra cōciliū cōſtan. ꝙ om̃is actus humanus aut ē bonus aut mal⁹

Primū dicit ap̃ſus Ro. viij. Qui ſpiritu dei agunt̃, ij filij dei ſunt. Itē, Quod ſi quis ſpiritū Chriſti nō habet, hic nō eſt eius. Hic quęro cuius ſit ille, qui nō eſt Chriſti? nōne diaboli & peccati? At q ſeruus eſt peccati, facit nō niſi peccatū.

Secundo, dicit idē Gal. iij. Quicūq; ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Ecce hic opa legis extra gratiam, dicit eſſe maledicta, ergo nō neutra. Et dicit, Quicūq;, neminē excipiēs, nec aliquod mediū inter maledictū & gratiā faciēs. Nec ualet quod apoſtolū hic de lege cerimoniali loqui dicūt, quod ea tūc mortifera fuerit. Nā ex ſequētibus patet, quod de omniū legū operibus loquit̃, cū inducat Moſen, dicentē: Maledictus qui nō ꝑmanet in oībus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Deinde dicit Chriſtū nos redemiſſe de maledicto legis. At Chriſt⁹ uere nos nō redemit de lege ceremoniali poſt mortē eius abrogata, ſed de lege quacūq; dans gratiā, ut poſſit impleri. Si ergo opa legis ſūt maledicta ſine gratia, quāto magis nulla alia opa ſunt neutralia, ſeu in genere morū bona.

Qui nō eum Chriſto ē, eſt cōtra chriſtū

Tertio, Lucæ. xij. Aut facite arborē bonam & fructū eius bonū, aut facite arborem malā & fructum eius malum. hic nihil mediū Chriſtus permittit intelligi, ſicut & ibidem dicit: Qui nō eſt mecum contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit. uides quod aut cum Chriſto colligendum aut diſpergendū uel cum eo uel contra eum eſſe oporteat. At contra eum, non eſt niſi peccatū, nec diſpergit, niſi qui peccat.

Quarto, Ioan. xv. Siquis in me nō manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligēt eum, & in ignem mittent, & ardet. Ecce areſcit & perit quiſquis extra Chriſtū eſt. Et tu dicis, neutrum, quod nec areſcat neq; uireſcat, ſed medium ſe aliquando habet.

Quinto, Ro. xiiij. Omne ꝙd nō eſt ex fide, peccatū eſt, quod b. Aug. ꝓ regula habet. Quod aūt dicūt, ibi fidē pro cōſcientia accipi, & Ap̃lm loqui de ijs, q cōtra cōſcientiā operant̃, quāq; hoc b. Augu. repellit: tamē age, ſit ita. Adhuc ſtat ſentētia, qui nō habet fidē in Chriſto, ꝗ̄ nō habet conſcientiā bonā erga deū ergo uel non credit, uel dubitat ſe placere deo in opibus ſuis. Si dubitat, peccat contra conſcientiā, quia nō credit firmiter ſe deo placere, quare agit quod credit non bonum, & ita ſemper peccat. Sola autē fides firmiter confidit ſe placere deo, & hac fide fit, ut placeamus deo: quia hæc fides uere de deo bene ſentit, ac pro deo uero eum habet, præſumens bona de ipſo, iuxta illud Sap̃. j. Sentite de domino in bonitate. Impoſſibile eſt enim hominē ſaluum eſſe, & bene uiuere, niſi de deo erga ſeipſum bene ſentiat.

Sexto (ut omittā plura, ne prolixior ſim) adduco rationem qua utitur fere S. Augu. ꝑſertim contra Iulia. lib. iiij. & repetit eādē Grego. Ari. lib. ij. q. xxviij. Quæ eſt hæc, Virtutes diſcernunt̃ finibus, non officijs. Iam quælibet uirtus extra gratiā, quęrit quę ſua ſunt, nec poteſt quęrere quæ dei ſunt, quia nō poteſt in opus charitatis, de qua dicit̃ laude propria, j. Corin. xiij. Charitas non quęrit quæ ſua ſunt, quare nulla uirtus habet deum pro fine, nec poteſt deum diligere ſuper omnia & propter deum. Alioquin gratia nō eſſet neceſſaria. Atq;

Virtus diſcernitur fine nō officio.

hac ſola

hac ſola cauſa fit, ut omnia opera bona gentium aut naturalia, ſint mala, quia fine debito carent. Hoc eſt quod Apoſtolus Ro. iij. inuoluens prorſus omnes homines tam iudæos ꝙ gentes, licet illi iuſtitia, hæ ſapientia quantum poterant, præſtabant, dicit: Non eſt iuſtus, non eſt intelligens, nõ eſt requirens deum, omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt. Ecce, Nemo requirit deum & omnes declinant, nullus intelligit deum, nedum pro fine deum habet in opere ſuo: Vnde fidenter concludit d. Concluſit deus oẽs ſub peccatum. Ecce neminem excipit, omnes ſub peccatum, quod & Dauid dicit: Omnis homo mendax, a mendace uero, quid uerum dicetur. Ab immundo quid mundum fiet, ait Sapiens.

Quod uero dicitur: Nonne Caiphas prophetauit uerum, Nonne Matth. vij multi ꝓphetauerunt in nomine Chriſti, & multas uirtutes fecerunt? Reſpondeo, uera, ſed non uere dixerunt, bona, ſed non bene fecerunt. Quis enim non dubitat, quin meretrix, tam bonũ aurum geſtet ꝙ pudica matrona, & tam formoſa quoq; membra habeat? ſed nõ tam bene geſtat & utitur. Eodem modo & bona illa opera ſapientiæ, uirtutum, donorum, cum ſint gratuita dona dei, bona ſunt ualde, ſed quia nõ in finem debitum referuntur, bona faciunt, ſed non bene. Quare e bonis donis dei, mala opa noſtro uitio fiunt. Ideo Chriſtus illis dicturus eſt: Diſcedite a me oẽs oparij iniquitatis. Quomodo ſunt operarij iniquitatis, qui tanta bona fecerunt? niſi quia bonis male uſi ſint, etiam ſi hoc malo uſu, alijs profuerunt.

Caiphas uera prophetauit, ſed non uere.

Septimo, ſi iuſtus in gratia, non poteſt facere bonũ, quin ſimul peccet, quanto magis iniuſtus nõ facit bonum. ac per hoc cõcludo, aut bonum aut malum eſſe actum hominis quemcũq;, nec dari actum medium & neutrum. Antecedens probabitur euidenter concluſione ſequente.

Iuſt9 i bono ope peccat.

Quare ad rem propoſitionis redeundo: Omnis Chriſtianus quotidie pœnitet, quia quotidie peccat, non quidem perpetrando crimina, ſed non perficiendo mandata dei. Et ad hoc probandum, ſufficeret autoritas Ioan. in concluſiõe poſita, quod fructiferos palmites purgat cœleſtis agricola. Si ſunt purgandi, ſunt immundi: ſi immundi, ſunt peccatores: ſi peccatores, pœnitentia indigent. Quare ad eos pertinet uerbum Chriſti, pœnitentiam agite.

Ois chriſtianus quotidie peccat.

Secundo illud eiuſdem Ioan. j. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & ueritas in nobis nõ eſt. quã autoritatem beatus Aug. in multis locis adducens, ponderat in uerbo, habemus, pręſentis tẽporis, quod non dicit habuimus, ſed habemus. Quare quotidie peccamus, & quotidie peccatum purgamus, ita ergo pœnitemus, niſi pœnitentiam dicas non eſſe peccatorum purgationem, contra omniũ ſententiam, qui contritionem culpæ deletricem, pœnitentiæ potiſſimã partem ponunt. Deniq; hoc uerbo Ioan. nixus, B. Augu. lib. de natura & gratia audet dicere: Si omnes ſancti in unum cõgregati quærerent, an peccatum haberent, quid eſſent (inquit) dicturi ꝙ ſi dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nos ipſos ſeducimus, & ueritas in nobis nõ eſt? At nullum peccatum ſine pœnitentia tollitur.

Tertio illud pſal. xxxj. Pro hac orabit ad te oẽs ſanctus in tempore opportuno. Ecce omnis ſanctus orat pro impietate peccati ſui: hoc autem eſt pœnitere utiq;, nec poteſt dici, quod pro præterito, aut pro pœna pręteriti peccati oret ſed pro præſenti: nam ut hoc oſtenderet, adiecit, impietatem peccati mei, pro hac orabit, non ſcilicet pro peccato, quo aliquando pœna ſignificatur, ſed pro impietate peccati, ꝗ eſt culpa, nã ꝓ remittenda orat, ꝓ remiſſa gratias agimus.

Ois ſanctus orat pro peccato ſuo.

Paulus fateť ſe pctōrē nō mō fuiſſe, ſed & eſſe.

Quarto, illud. j. Timo. j. Venit Ieſus Chriſt⁹ peccatores ſaluos facere, quorū
primus ego ſum, non dicit fui, ſed ſum peccator, iuxta illud Ro. vij. Scio quod
nō habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Quod nolo malū hoc facio, &
ego autē carnalis ſum uenundatus ſub peccato. Sic Gal. v. Caro cōcupiſcit ad
uerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnem: At cōcupiſcere contra ſpiritū, pecca
tum eſt, quia prohibitū præcepto dei: Nō cōcupiſces. Quare hoc peccatum eſt
proprie peccatum, & per pœnitentiā diluendū, ſicut Ro. vj. docet, deſtrui cor/
pus peccati, & nō obedire deſyderijs carnis. At deſyderia carnis, peccata & cō
tra legem ſunt diuinā, quare pœnitentia pro eis opus eſt.

Chriſt⁹ oīb⁹ pniam indi/ cit.

Quinto, Lucæ. xiij. putatis, quia ipſi debitores fuerūt præ omnibus homini/
bus habitatoribus Hieruſalē: non, dico uobis, niſi pœnitentiā habueritis, oēs
ſimul peribitis: Ecce omnibus pœnitentiā incidit: Ita Lucæ ult. Oportuit præ/
dicari nomine eius pœnitentiā in remiſſionē peccatorū, in oēs gentes. Ecce
totū euangeliū nihil eſt ꝙ ṕdicatio pœnitentiæ, ergo uita euangelica eſt aliud
nihil ꝙ pœnitentia. Ideo Bern. recte dicit: Qui non aſſidue ad pœnitentiam fe
ſtinat, facto oſtendit ſe pœnitentia non egere, quaſi ſcilicet ſit longe abſurdiſſi
mum, eſſe aliquem, qui pœnitentia nō egeat.

Oēs oram⁹, Dimitte no/ bis debita noſtra.

Sexto, Tota eccleſia teſte Augu. uſq; in finē mundi orat: Dimitte nobis de/
bita noſtra. Hæc autē uox eſt pœnitētiæ, ita ut Chriſtus dicit: Si nō remiſeritis
hominibus peccata eorū, nec pater ueſter remittet uobis peccata ueſtra. loqui/
tur ad apoſtolos ſanctos filios dei, & ubi ſunt eorū peccata? uenialia quidē ſūt,
ſed mortalia erūt, niſi remittanť. Sane ſunt quidā, qui hāc orationē pro pœnis
peccatorū orari garriāt, quos oportet tanꝗ uerbi dei deprauatores cauere. Nā
quid dicent ad illud: Sanctificeť nomen tuū, adueniat regnū tuum, fiat uolun/
tas tua? hoc ſanctiſſimi etiā orant, at orando confitenť ſe nondum ſanctificaſſe
nomen dei, nondū in eis eſſe regnum dei, nec iuſtitiam eius. Sed quærunt hac
oratione regnum dei & iuſtitiam eius, nōdum ſe feciſſe uoluntatē dei. At hæc
omnia ſunt debita culpæ, & peccata contra legem dei, qui uult nomen ſuum
ſanctum eſſe, in nobis regnare, uoluntatem ſuam in nobis fieri: Nec putandū
quod ficte oretur, quare ſequitur, omnes uere orare, & uere ſibi hæc deeſſe con
fiteri. Et ita patet, quod ſola oratio dominica nos docet, Primo eſſe nos quoti/
dianos peccatores, & ſemper peccare, Deinde totam uitam eſſe pœnitentiā &
orationē & contritionē. Ex quo ulterius ſequiť, contra concilij Cōſtantiē.
determinationē, omnē actum hominis eſſe malū extra gratiam, quādo etiam
actus iuſtorū in gratia, nō eſt bonus, nec implet mandatū dei.

Quare paul⁹ tā exorteť ad mortifica tionē carnis.

Vltimo ad hoc urgēt tot apoſtoli Pauli exhortatiōes, ut mortificemus mem
bra quæ ſuper terrā ſunt. Coll. iij. Et facta carnis. Ro. viij. Et renouemur in no
uitate ſenſus, Ro. xiij. Et carnis curā non faciamus in deſyderijs eius. Ibidē, cru
cifigamus carnem cum cōcupiſcentijs. Gal. v. Quæ omnia eo tendūt (ut clarū
eſt) quod aſſidue pœnitendū ſit, quia peccatū fomitis, aſſidue moueť, & noua
deſyderia profert, ceu ſpinas & tribulos terra maledicta, Geñ. iij.

Cætera in reſolutorio Con. j. ij. & iij. & con. Sed nec adhuc uideo huius cō/
cluſionis ſententiā cōfutatam, neq; enim tacta fuit Lipſiæ in una ſyllaba. Eius
etiam ſententiā ſi neges, neceſſe eſt, ut neges omnes ferme libros B. Aug. con/
tra Pelagianos editos, qui totus per omnia in hanc ſententiam procedit.

Eccij ꝓpoſi tio nouus & uetus error.

Sequitur ergo hāc nō eſſe doctrinā nouam, ut Eccius calumniať. Sed Eccij
ꝓpoſitio contraria huic, eſt nouus & uetus error, ad hæreſim ṕtinēs Pelagia/
norū, nec cōciliū qcq; contra ſtatuere habet, niſi uelit errare, ſicut ſæpius fecit.

Concluſio

CONCLVSIO II.

IN BONO PECCARE HOMINEM ET PECCATVM ueniale non natura ſua, ſed dei miſericordia ſolum eſſe tale, aut in puero poſt baptiſmum peccatum remanens, negare, hoc eſt, Paulum & Chriſtum ſemel conculcare.

Tria iſta concluſio compræhēdit, eſſe peccatum in bono opere, Deinde peccatum non natura, ſed miſericordia dei eſſe ueniale, & peccatum poſt baptiſmum remanere.

Iuſtitiæ noſtræ ſunt immundæ.

Primū ita oſtēditur, Eſaias. lxiiij. Et facti ſumus immūdi omnes nos, & quaſi pannus mēſtruatę uniuerſæ iuſtitię noſtræ. Hæc uel ſola autoritas obſtruat omniū contradictorū os & gulam, cum ſit apertiſſima, eſſe nos omnes immundos, & nō modo iniuſtitias, ſed iuſtitias quoq; noſtras apud deum. Sed ſcio quid hic ſoleāt opponere, ſcilicet ꝓphetā loqui de iuſtitia noſtra, q̄ ex lege eſt, q̄ apſus quoq; dānat. In hanc ſententiā & d. Hieron. cedere uidetur. Sed uerba ꝓphetæ ſunt manifeſta: loquitur enim in perſona ſua, & totius fidelis populi, qui nō iuſtitia legis, ſed gratiæ iuſti erāt. Siquidem & ipſi eandem eſcam manducauerūt, & eundē ſpiritū fidei habuerunt, ut apſus dicit: Neq; eīn iuſtitia legis confitetur deo in humilitate, non eſt accuſatrix ſui in principio, ſed inflata excuſat ſe & iuſtificat, quare ſolius gratiæ iuſtificantis eſt dicere & confiteri ſeſe eſſe immundum & iniquum.

Secundo, nō dicit iuſtitiæ noſtræ, aut nos, ſed omnes nos, & uniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, neminē excipit, & nullā iuſtitiā mundā aſſerit: ergo nō poteſt trahi ad aliquos, qui nō fuerint gratia iuſtificati, nec ad ſolam legalē, ſed ad omnes, & ad omnem iuſtitiam eorū. At certum eſt aliquot inter eos fuiſſe, qui pluſq; legali iuſtitia iuſti eſſent, & aliam q̄ iuſtitiā legalē tunc fuiſſe ſimul, & tamē dicit oēs immūdos & uniuerſas iuſtitias pollutas. Quare uincit hæc autoritas, & tam aperta uerba cogūt cuiuſcūq; interpretationē poſthaberi ſuo apertiſſimo ſenſui. Sed & illud malo intelligendi uſu dicitur, quod iuſtitia legalis fuerit immunda ad iuſtitiam euangelicā cōparata: quia lex utcūq; cerimonialis, erat bona, & a deo inſtituta, quare iuſtitia eiuſdē nō erat de ſe immūda ullo modo, cū tūc nō minus cogerentur ea ſeruare, q̄ decalogi præcepta. Ideo qui de iuſtitia legis tanq̄ immunda loquuntur, ſolum reſpiciunt ad tempus euangelij, in quo eſt abrogata, non quia immunda, ſed quia fiduciam præbebat ſtultis contra gratiam dei, ut apſus ad Gala. & Ro. docet. Quare ſicut cerimonialis iuſtitia erat bona & recta, & tamē immunda, ita & decalogi eorum iuſtitia erat immunda, quantūlibet bona. propheta enim pro ſuo tempore loquitur, quo iuſtitia legis nondum erat abrogata: alioquin dicendum, quod deus eis pręcepiſſet immunda ſeruare, quod eſt deteſtabile. Stat ergo uerbum uniuerſæ iuſtitiæ noſtræ immundæ, & omnes nos immundi.

Lex fuit bona, & etiam eius iuſtitia.

Oīs iuſtus in terra peccat.

Secundo illud Eccle. vij. Non eſt iuſtus in terra, qui benefaciat, & non peccet. Solet aūt & hoc uerbū ſic eludi, q̄d iuſtus aliqn̄ benefacit, aliqn̄ peccat, ſed hoc nō ſtabit: ſi eīn hoc uoluiſſet, ſuffecerat dicere: Nō eſt iuſt⁹ q nō peccet: qd eīn ſupflueret uerbis, quaſi aliqs ſit iuſtus, q faciat male? Nō eīn niſi iuſtus facit bene, & a benefaciēdo iuſtus eſt, ideo ut exprimat uitiū, addit. q faciat bene

 & nō

& nõ peccet. Nam dum de operibus extra benefacta loquitur, ſic dicit: Septies in die cadit iuſtus, & toties reſurgit. Hic non addit iuſtus qui bene facit.

Paul⁹ ſimul uult bonũ & non facit bonum.

Tertio illud Ro. vij. Quod nolo malum, hoc facio: quod uolo bonum, hoc non facio. Et infra: Condelector enim legi dei ſecundũ interiorem hominem, uideo autem aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ &c. Hic aduertamus apoſtolũ, cedant huic ratio & autoritas, ſiue eccleſiæ ſiue concilij, quoniam hic docetur, cuius contrarium, ſi angelus de cœlo docuerit non credam. Nemo hunc locum apoſtoli mihi ſuperabit, nec euadet.

Primũ hic idem unus homo Paulus ſanctus apoſtolus, plenus gratia, ſimul delectatur in lege dei, ſimul repugnat legi dei, ſimul uult bonum ſecundum ſpiritum, non tamen agit propter carnem, ſed contrarium, ergo peccat dum bene facit. Nam repugnare legi dei, quis aliud ꝙ peccare audeat intelligere? Nõ agere bonum, nonne contra legem dei eſt? At dum uult hoc bonum, eo ipſo non facit hoc bonum, ſed malum contrariũ, cum ergo nunꝙ ſit ſine repugnãtia, nũꝙ ſine uitio bene facit, nunꝙ ergo plene implet legem dei: quare, ut ſic dixerim, Voluntas illa legis dei in carne ſemper eſt, quando uoluntas eſt legis dei, per hãc bene facit, per illam male facit. Nolle eſt ex carne, uelle ex ſpiritu: ideo oramus, ut fiat uoluntas dei in terra (carne) ſicut in cœlo (id eſt, ſpiritu) ſit, ſic dicit: Velle mihi adiacet, perficere non inuenio. Hoc & ſcholaſtici dicunt, Quod homo ſit difficilis ad bonum, & pronus ad malum, & tamen audent dicere, non eſſe peccatum in opere bono, quaſi difficultas, quæ impedit hilarem & liberam legis dilectionem non officiat, quo minus legi dei ſatiſfiat, quæ nõ niſi puro & libero amore impletur. Pſal. j. In lege domini uoluntas eius. & . j. Timoth. j. Finis legis charitas. Ita de Chriſto pſal. xliiij. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem. Concludit ergo Paulus, igitur mente ſeruio lege dei, carne autem legi peccati. Quid expreſſius dici poteſt, idem ſeruus, eadẽ ſeruitute, legi dei & legi peccati ſeruit? Adhuc negas peccatũ eſſe, ſeruire legi peccati? Eadem fronte neges, bonum eſſe ſeruire legi dei. Eſt ergo omne opus bonum uitioſum cuiuſcũꝙ hominis in hac uita, propter ſeruitutem peccati, qua tenetur captiuus in carne, ut legi dei ſemper debitor & peccator maneat hoc uno ſaluus, quod cum apoſtolo clamat: Infelix homo ego, quis me liberabit de morte corporis huius?

Paul⁹ ſeruit legi peccati.

Quinto eadem eiuſdem ſententia eſt Gal. v. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnem: hæc eñ ſibi inuicem aduerſantur, ut non ea quæ uultis faciatis. An etiam hic nõ ſatis apertus eſt Paulus? Concupiſcere aduerſus ſpiritum, peccatum eſt, & cõtra legem dei. At hęc duo manent, ꝙ diu caro manet, ita non faciunt quod uolunt. Volunt legem dei ſeruare, ne concupiſcant aliquid contra legem dei, ſed non faciunt, nec implent hoc uelle, ideo manent peccatores, & non unum ſaltem opus faciunt, in quo nihil ſit debiti, aut defectus a lege.

Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum.

Hic uero obſtrepunt, d. hic defectus proprie peccatum non eſt, ideo tenendus eſt uſus loquendi, & loquendum ut multi. Reſpondeo: Tuus uſus eſt pernicioſus, qui a loquendi uſu receſſit, qui in ſacris literis eſt, cuius theologos oportet eſſe conſtantiſſimos obſeruatores, Paulus dicit, quod ſeruit legi peccati, & contra legem agat. At peccatum magis proprie dici non poteſt, ꝙ id quod contra legem eſt, & legi peccati ſeruit, ualeat ergo tuus loquẽdi abuſus. Sed de hoc infra in peccato ueniali.

Vſus loquendi ſcholaſticorũ pnicioſus.

Igitur tantũ eſt ibi peccati, quãtũ uoluntatis, difficultatis, repugnãtiæ. Et tñ ibi meriti, quãtũ uolũtatis, libertatis, hilaritatis. Mixta ſunt hæc duo in omi uita & ope noſtro. Non eñ ſine carne ſumus, nec ſine ea opamur. At qualis eſt caro, talia

operatur

operať. Quod ſi ſit tota uoluntas, iam eſt peccatū ibi mortale & auerſio. Tota autem uoluntas in hac uita nō eſt, ideo ſemper peccamus, dum bene facimus licet quandoq; minus, quãdoq; magis, ſecundum quod caro minus fuerit importuna cum ſuis immundis deſyderijs.

Hæc ergo eſt cauſa, quare non ſit iuſtus in terra qui faciat bene, & non peccet: Eſt autem talis iuſtus ſolum in cœlo. Cum autem homo ſine iſta uoluntate non ſit, nec ſine ea opereť, per hoc, nec ſine peccato in opere bono erit. Quo modo eñ ſine ea operari poteſt, qui ſine ea uiuere & eſſe nō poteſt: Quare iuſtus eſt uelut inſtrumentū corroſum rubigine, quod deus ſuſcepit expoliendū quod ubi corroſum eſt, male ſecat, donec perfecte ſit expolitum.

Samaritan⁹ ligať, ſed nō continuo ſanatur.

Sexto, ad hoc ualet illa parabola (Lucæ. x.) Samaritani, qui ſemiuiuū hominem infuſo uulneribus oleo & uino, alligauit quidem uulnera, ſed nunquid mox ſanauit: non, ſed curam eius cōmiſit ſtabulario, donec rediret. Itaq; eccleſia ſtabulum eſt, in quo accepta gratia baptiſmi, quotidie curamur a peccatis, Et opera noſtra talia ſunt, qualia eorum, qui incipiunt ſanari, ſanati autē nondum ſunt: quæ patet, quod ſint partim egra, partim ſana, multum ab his diſtantia, quæ ſani perfecte faciunt. Inde Chriſtus Matth. vij. apoſtolos plane malos appellat, dicens: Vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs ueſtris. Si autē ſunt mali, iam ſtabit eiuſdē domini ſentētia: Arbor mala nō poteſt fructus bonos facere, & tantū faciunt bonos, quantū ſunt arbor bona, & econtra. Quod autem hæc intelligentia, aut uſus loquendi apud theologos perijt, in cauſa eſt, quod relictis ſacris literis, cœperūt de his rebus diuinis humano (id eſt faciliore, ut ipſi putant) modo loqui, & ſic paulatim amiſerūt, & ſenſum ſcripturę, cu ius uerba tanq̃ uaſa reliquerūt ſimul: quod cū in baptiſmo remitti omnia peccata ſcirent, ſtatim intulerunt, nullum ibi relinqui peccatū: Ideo fomitem non peccatum, ſed infirmitatē, cōtra expreſſum textum apoſtoli appellantes, cum peccatū remittatur ibi, nō ut non ſit, ſed ut non imputetur (ut b. Augu. ait) Eſt ergo peccatū ibi ueriſſime, niſi quod nō imputatur, eo quod cœptum eſt expelli: Ideo reatus quidē ſolutus eſt, ipſum autē manet, donec & ipſum expellatur Sumus enim in phaſe, id eſt, trãſitu de peccato ad gratiam. Quod ſi ceſſes illud expellere, ac pro non peccato habeas, iam pactum nō ſeruas baptiſmi, & redit reatus eius. pactus enim es, te peccatū expugnaturū, ac diabolo pompiſq; eius reluctaturum. quod cum de peccatis extra te poſitis intelligis, & tuum peccatum intus nullum eſſe putas, nec recte baptiſmi ſacramētum intelligis, nec acipis. Nihil ergo differt peccatum fomitis a quolibet crimine poſt uel ante baptiſmum, cum ſit æque contra legem dei, ſicut quodlibet aliud, niſi quod non imputatur.

Scholaſtici amiſerūt ſenſū ſcripturæ.

In baptiſmo paciſcimur peccata expugnare.

Quare quid alij in theologia ſcholaſtica didicerint ipſi uiderint: Ego ſcio & confiteor, me aliud nihil didiciſſe, q̃ ignorantiam peccati, iuſtitiæ, baptiſmi, & totius Chriſtianæ uitæ, nec quid uirtus dei, opus dei, gratia dei, iuſtitia dei, fides, ſpes, charitas ſit. Breuiter non ſolum nihil didici (quod ferendum erat) ſed non niſi dediſcenda didici, omnino contraria diuinis literis Miror autem, ſi alij felicius didicerint. Qui ſi aliqui ſint, candide eis gratulor, Ego Chriſtum amiſeram illic, nunc in Paulo reperi.

Quid Lutherus ex ſcholaſ. theolog. didicit.

Septimo, huc parabola Matth. xiij. pertinet: Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentaretur totum. Satum genus menſuræ eſt Hæbraicum, modium & dimidiū continens, autore Hieronymo. Quæ autem ſint tria ſata iſta farinæ, modo non eſt locus dicere. Sat nunc eſt farinam eſſe nos homines, fermen

tum

Nos farina gratia dei fer mentum.

tum abſconditum: Chriſtum, gratiam nobis largitam in ſpiritu fidei. Sed ſicut
fermentum no ſubito fermentat conſperſionem totam, ita gratia infuſa, non
mox diffunditur per totum corpus, ſed paulatim totum hominem fermentat,
ſibiq; ſimilem reddit. Quare peccatum ibi reliquum eſt, ſed quia cœptum ex/
purgari, non imputatur expurgatori: hoc eſt enim in baptiſmo omnia peccata
remitti, nõ imputari ſcilicet, non autem penitus euacuari.

Formale pec cati nõ tolliť

Error ergo eſt, & humana ſunt cõmenta, quod peccatũ, quo ad formale ſuũ
tollitur: formale autem appellant, priuationẽ gratiæ, materiale ipſum fomitem
uel habitum. Reatus tantũ tollitur: formale autẽ tm̃ manet, quantũ materiale:
hoc eſt, priuatio gratiæ tanta ibi eſt, quanta eſt cõcupiſcentia reliqua. Oportet
eñ in locũ concupiſcẽtiæ ſuccedere charitatẽ, quæ nõ eſt, ubi cõcupiſcẽtia eſt:
Cauſa erroris eſt, quod ſubiectum gratiæ dant ſolam animã, eiuſq; nobiliorẽ

Totus hõ eſt ſpũs, & tot⁹ homo caro.

partem. Deinde quod carnẽ & ſpiritum diſtinguũt metaphyſice, tãq; duas ſub
ſtantias, cum totus homo ſit ſpiritus & caro: tantũ ſpũs, quantũ diligit legẽ dei
tantũ caro, quantũ odit legẽ dei: Sic ſanitas & morbus iuxta ſunt in eodem cor
pore, aut eodem loco carnis. Ideo enim iuxta Salomonẽ, Nemo gloriari po/
teſt ſe habere mundum cor, quia caro, id eſt, affectus carnis & concupiſcentia
quæ eſt fermentũ uetus nequitiæ, totum hominẽ corrupit. Iuxta Gen̄. viij. Nõ
permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt, inquit, non carnem habet
quia toto affectu cordis carnem ſapit. Quare fermentum nouum, quę eſt chari
tas, rurſum miſcetur huic fermẽto ueteri, ut ipſum e toto homine eijciat, primũ
de corde, deinde de toto corpore & omnibus membris.

Nõ iuſtificať in conſpectu domini oĩs uiuens.

Octauo, Illud præualidũ in pſal. clxiij, Nõ intres in iudicium cum ſeruo tuo
quia non iuſtificabiť in cõſpectu tuo omnis uiuens. Hic quæro, an ille iuſtus
quẽ fingunt, cũ in ipſo pulcherrimo merito iam actualiter fuerit, etiã ſit nume
randus inter eos qui uiuunt, cũ pſal. omnis uiuens uniuerſaliter dixerit? Si in/
ter eos numerať, nõ iuſtificabiť corã iudicio dei, ut hic dicit. Cur hoc quæſo? ſi
ſine peccato eſt in op̃e bono, nõ poteſt damnari a deo, qui iuſtitia eſt ipſa, nihil
magis amans q̃ iuſtitiam, nec timendũ quod iuſtus iudex, iuſtitiam damnet.
Si autem damnať, iam ſine peccato non eſt, & cõtra legem dei inueniť egiſſe.
Non enim damnatur, niſi qui legi dei non ſatiſfecit.

Quod ſi is nõ iuſtificabiť in iudicio dei, qui ſeruus dei eſt, nec oĩes uiuẽtes
inter quos neceſſe eſt ſanctiſſimos aliq̃t eſſe, ſi eccleſiã ſanctã, ſanctoꝶ cõmu/
nionẽ in terris uiuere credimus, qui tamẽ legẽ implent, qualis putas furor eſt

Lex non põt impleri natu ralibus uiri/ bus.

corũ, qui citra gratiã & extra eccleſiã inſaniũt, legẽ poſſe impleri ex naturalib⁹
uiribus, quo ad totã ſubſtantiã facti, licet non ad intentionẽ p̃cipiẽtis? Ad hoc
ut iterũ ad articulũ Huſſiticũ Conſtantiæ damnatũ redeam, quantus error eſt,
Actum neutrũ & non malum inueniri dicere, quando actus iuſtorũ nõ eſt iu/
ſtificabilis corã deo? Quibus recte illud Hiere. dici poteſt: Ecce quibus iudi
ciũ nõ erat, ut biberent, bibentes bibent. Et tu innocens eris? Nõ eris innocẽs.

Et. j. Pe. iiij. Si iuſtus uix ſaluabitur, peccator & impius ubi parebũt? Et ui
de monſtra quæ hinc ſequuntur.

Impio extra gratiam, in ſuo opere bono tribuunt nec ueniale peccatum, ſed
ſolummodo nõ meritorium, cum hic iuſto in opere bono tribuatur a deo pec/
catũ, ut ſi iudicio dei ſiſtatur, nõ poſſit iuſtificari, (hoc eſt mortale & dãnabile)
quãto ergo magis impij op̃a bona ſunt dãnabilia & mortalia, nequaq̃ neutra/
lia ſeu media. Et adhuc gloriaň theologiã ſcholaſticã, nõ eſſe cõtra theologiã
ſacram, cũ hac rõne melior eſſet cõdicio pctõris q̃ iuſti, ubi ille nõ peccaret, in
quo

quo iuſtus peccaret. Hinc iam uidemus unde fluant ſanctorũ patrũ ſententiæ.
Augu. lib. ix. Confeſſ. Ve hominum uitæ quantumcũqꝫ laudabili ſi remota
miſericordia iudicetur. Quid hic quęſo ſequitur? Nonne omne peccatum eſſe
omnino mortale ex natura ſua, ſola autem miſericordia dei ueniale? Nec mirũ
ſane, quia omne peccatum eſt contra legem dei: At cõtra legẽ dei eſſe iam gra-
uiſſimũ eſt quãtum in ipſo eſt. Neceſſe eſt enim perpetuo ſeparari a deo, qcqd
quomodocũqꝫ cõtra legẽ dei eſt, cũ nihil inqnatũ intraturꝰ ſit in regnũ cœlorꝫ.

Omne pctm̃ ex natura ſua mortale.

Deinde cum nec apex ſit præteriturus a lege, qui non fiat, neceſſe eſt nec ue-
niale quidem peccatũ remanere. Eloquia enim domini caſta, argentum igne
probatum, purgatum ſeptuplum. Ita purum eſſe oportebit & hominẽ, alio-
quin ſaluus non erit, quia apex unus non præteribit.

Quo circa grauis error eſt iterum theologorum, peccatum ueniale penitus
nihil curantium, & garrientiũ, quod ueniale peccatum, deum nõ offendit, aut
ſolũ uenialiter offendit. Si tam leuis offenſio, cur iuſtus uix ſaluus erit? cur non
ſuſtinet iudicium dei, & iuſtificari iuſtus non poteſt? cur tam ſerio & non ue-
nialiter, nec improprie orare cogimur: Dimitte nobis debita noſtra: Et fiat uo-
luntas tua: Adueniat regnum tuum: Sanctificetur nomen? Nõne apparet hos
theologiſtas, primũ extinguere timorem dei in hominibus; deinde puluillos,
& ceruicalia ſub manibus & capitibus eorꝫ ponere, ut Ezechiel dicit, ac oratio
nes eorum remittere & ſpiritũ extinguere? Non eſt res leuis momenti (dicant
quid uelint) legi & uoluntati diuinæ, uel uno pilo diſſentire: nec res eſt leuis,
miſericordia diuina, quæ ueniale ignoſcit, ita illi legem & uoluntatem, ac mi-
ſericordiam diuinam, pene pro ignauia habent, ne ferueat oratio, neue ardeat
gratitudo iuſtorum. Attendamus ergo a fermento iſto phariſaico.

Veniale peccatũ nõ leue cenſendum.

His interim ſatis factum eſt, Eccianam ſecundã ꝓpoſitionem eſſe & errone
am & impiam, quãdo negat iuſtum in omni opere bono peccare. Aut iuſtum
peccare mortaliter (ſi iudiciũ diuinũ ſpectes) Aut peccatũ in baptiſato remane-
re. Hæc eñ humanis ſomnijs cõcepit, qui in ſacris literis, quid peccatum, aut
opus bonũ ſit, nec legit nec intellexit. Iterum Auguſt. lib. j. retract. xxix. ubi
quęſiuiſſet an mãdata dei fuiſſent ab apoſtolis impleta om̃ia: dicit omnia, man
data implenĩ, quando quicquid nõ impletur, ignoſcĩ: quia in eiſdẽ mandatis
eſt & illud, quod tota eccl'ia uſqꝫ ad finẽ mundi orat: Dimitte nobis debita no-
ſtra. Vides quod mãdata nõ ꝑantibus hominibus, ſed ignoſcẽte deo implenĩ.
Quid autẽ ignoſcĩ in operibus mandatorũ, niſi peccatũ? At nõ leuis eſt igno
ſcentia, quã diuina maieſtas donat. Deſinãt ergo ueniale peccatũ leue facere,
ad cuius remiſſionem, non homo, non angelus, ſed miſericordia æternæ maie
ſtatis neceſſaria eſt. Deinde non leue mandatum eſt, quod eadem maieſtas,
iuſſit orare (ut Augu. hic dicit.) Dimitte nobis debita noſtra. Diuina maie-
ſtas ueniale peccatũ tanti facit, ut pro eo delendo, præceptũ ſtatuat orandæ mi
ſericordiæ ſuæ, & homo ſibi ſecuritatem in illo fingit? Ve illi per quem tantũ
ſcandalũ uenit. Iterũ, idem Aug. Epiſt. xxix. ad beatum Hiero. de uirtutibus
diſputans, d. Et ut generaliter breuiterqꝫ complectar quam de uirtute habeam
notionem, quod ad recte uiuendum attinet. Virtus eſt charitas, qua id quod di
ligendum eſt diligitur. Hæc in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla eſt. Ple-
niſſima uero, quę non poſſit augeri, q̃diu hic uiuit homo, eſt in nemine: q̃diu
autem augeri poteſt, profecto id quod minus eſt q̃ debet, ex uitio eſt. Ex quo
uitio, non eſt iuſtus in terra, qui bene faciat & non peccet. Ex quo uitio, nõ iu-
ſtificabiĩ in cõſpectu dei oĩs uiuẽs, ꝓpť q̃d uitiũ, ſi dixerimus, q̃a pctm̃ nõ ha-
bemus

Ecciana ſecũda ꝓpoſitio falſa.

Mãdata dei ignoſcente deo implenĩ.

Virtus quid.

bemus, noſipſos ſeducimus, propter quod etiam quantumlibet profecerimus neceſſarium habemus dicere: Dimitte nobis debita noſtra, cum iam omnia in baptiſmo, dicta, facta, cogitata dimiſſa ſint.

Hæc clariſſimi patris clariſſima ſententia, nonne prædicta omnia cōfirmat, quod defectu charitatis reliquam nimirum concupiſcentiam, cauſam facit peccati in quolibet opere bono? D. Hierony. lib. ij. contra Pelagia. tractans illud pſal. xxxj. Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam, & tu remiſiſti impietatem peccati mei: Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno. Si ſanctus eſt, inquit, quomodo orat pro impietate? ſi iniquitatem habet, qua ratione ſanctus appellaẽ? Tandem plurima ſcripturæ teſtimonia, præſertim Iob adducens, concludit: Ecce Iob noſter immaculatus & ſine querela, & abſtinēs ab omni malo, quaſi ſine iuſtitiæ coronatur, ut miſericordia dei indigeat. Idem lib. j. Tunc iuſti ſumus, quando nos peccatores fatemur: & iuſtitia noſtra non ex proprio, ſed ex dei conſiſtit miſericordia: quare miſerentis eſt & ignoſcentis dei, non uolentis, neq; currentis hominis. Addamus Grego. in moralibus, primo ſuper illud Iob. ix. Non iuſtificabitur homo compoſitus deo, ſanctus inquit uir: quia omne meritū uirtutis noſtræ uitium eſſe conſpicit, ſi ab interno arbitrio diſtricte iudicetur, ideo recte ſubiungit, ſi uoluerit contendere cum eo, non poterit unum reſpondere pro mille.

Sanctus orat pro impietate ſua.

Secundo ibidem ſuper illud: Si repente interroget, quis reſpōdebit ei? quia (inquit) ſi remota pietate diſcutitur, in eo examine etiā iuſtorū uita ſuccumbit

Tertio ibidem ſuper illud: Si habuero quippiam iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor, ut enim (inquit) ſæpe diximus, Omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe conuincitur, ſi diſtricte iudicetur, prece ergo poſt iuſtitiā indiget, ut quæ ſuccūbere diſcuſſa poterat, ex ſola iudicis pietate cōualeſcat

Oīs humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe cōuincitur.

Quarto ibidē, Verebar omnia opera mea, ſciens quia nō parcis delinquēti. Ecce uir ſanctus in operibus omnibus nō malis (quæ non faciebat ſanctus, ut teſtaẽ domin⁹ de eo in principio libri) timet, & deliquiſſe ſe ſentit, ac minus feciſſe. Ibi Grego. dicit, quæ aperte egerim uideo, ſed quid intus latenter pertulerim, ignoro.

Quinto ibidem, ſi fulſerint uelut mundiſſimæ manus meæ, tamen ſordibus tinges me &c. Grego. Quia quouſq; pœna corruptionis aſtringimur, quantumlibet rectis operibus, ueram munditiam nequaq; apprehendimus, ſed imitamur. Et infra quamuis per ſtudia recte operationis exercear, in tua tamē notitia uideo, quia mundus non ſum. Et in fine moralium: Quis inter iſta remanet ſalutis locus, quando & mala noſtra pura mala ſunt, & bona noſtra, quæ nos habere credimus, pura bona eſſe nequaq; poſſunt. Vides ergo, omne opus bonum eſſe partim malum, etiam in tantis uiris, immo quod amplius eſt & mirabile, quomodo poteſt utrunq; uerum eſſe, quod Iob ſeſe confitetur peccatorem per totum librum, quē deus in principio eximie laudat & iuſtum pronunciat? Neq; enim deus mentitur, neq; Iob mentitur, quē non mentiens deus, utiq; de ueritate laudat. Eſt ergo ueriſſime peccator Iob, ſicut uere confiteẽ, eſt etiam ueriſſime iuſtus, ſicut deus eum cōmendat, quomodo hæc cōueniēt? niſi quod reuera peccator fuit, ſed ſola dei ignoſcente miſericordia iuſtus.

Omne opus bonū eſt partim malum.

Dicunt autem hic quidā, uerum quidem eſt. Nullus eſt iuſtus ſi cum dei iudicio comparetur, immo inquiunt, ſic nec angeli iuſti ſunt. Reſpondeo, hoc ultimum blaſphemum eſt, quia deus mirabilis eſt in beatis (ut apoſtolus ait) nec eorum iuſtitia, noſtræ iuſtitiæ modo penſanda eſt. Sunt enim plene & pure iuſti,

re iuſti, etiam dei iudicio: uerum nos, quia in peccato nati, & peccatũ uelut naturam induti, ſine peccato non ſumus, donec ſimiles angelis erimus.

Sancti in cœlo ſunt plene & pure iuſti

Primum autem pro me facit, nam ideo dixi, nullum eſſe peccatũ natura ſua ueniale, ſed omnia damnabilia, ꝙ autem uenialia ſunt, dei gratiæ (quæ magnipendenda eſt) tribuendum eſt, ideo ne paruipendatur diuinæ maieſtatis miſericordia, neceſſe eſt uenialia peccata maximi facere.

Rationem etiam addemus dictorum.

Neceſſe eſt hoc mandatum impleri, Diliges dominum deum tuum ex toto corde, ex tota anima tua, ex totis uiribus, ita ut nec Iota nec apex prætereatur. At cum ex apoſtolo Rom. vij. probauerimus peccatum & concupiſcentiam in membris repugnare legi dei, clarũ eſt, ꝙ nec ex toto corde, nec ex tota anima, nec ex totis uiribus diligere ullus poſſit, ubi enĩ concupiſcentia in corde, in anima, in uiribus eſt, ibi non totum cor, non tota anima, non totæ uires diligunt, ac per hoc tantũ peccant, quantũ ibi reliqua eſt concupiſcentia, ſeu peccatum, atq; ſic deus hoc præcepto oẽs ſub peccato tenet cõcluſos, ut omniũ miſereat.

Nemo poteſt hic deum diligere ex toto corde.

Verum inuenerunt hic gloſſam, qua in mille annis uix data eſt peſtilentior, ſcilicet, ꝙ deus nõ requirit perfectam impletionem huius & ſimilium legum, cum Chriſtus clare dicat, nec Iota nec apicem a lege prætereunda, Ideo timendum eſt iſtos doctores eſſe inter eos, quos deſcribit Chriſtus d. Qui ergo ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, & ſic docuerit homines, minimus uocabitur in regno cœlorum. Non ergo dicendũ eſt, deus non requirit perfectum mãdatum, hoc enim eſt mutare mandatum dei, ſed ignoſcit quod minus facimus. Non autẽ ignoſcit ſtertentibus, ſed operantibus, timẽtibus, & cum Iob dicentibus, Verebar oĩa opera mea, ſciens quoniã non parcis delinquẽti, illi uero docent, ꝙ parcat delinquenti, dum dicunt non requirit. Caue ergo ne putes a te non requiri totum mandatum, ne forte ignores te quantũ debeas deo, ac per hoc ſuperbias ac tepidus fias, gratiam eius faſtidiens, ad quã te ꝗ̃ maxime urgere uoluit mandato tibi impoſſibili.

Gloſſa perniciosa.

Quib^9 deus ignoſcit.

In fine iterum induco orationem dominicam, quę ſola plus & melius erudit animam de lib. arb. gratia, & peccato, ꝗ̃ omnes recentiorum theologorũ libri & argutiæ diſputationum.

Qui ergo orat, Sanctificetur nomen tuum, petit ſine dubio quod nõ habet, non enim fictis uerbis apud deum ludere licet. Si non habet, ergo pollutor nominis dei. At nomen dei nõ ſanctificare, ſed polluere, leue exiſtimamus?

Oĩes polluimus nomen dei.

Ita qui orat regnũ dei aduenire, quod eſt iuſtitia & pax & intra nos (ut Chriſtus & Paulus docent.) Nonne confitetur ſe iniuſtum & iuſtitia indigentem? At hæc orant, non niſi filij dei iuſti & ſancti.

Ita qui dicit, Fiat uoluntas tua. Nõne rebellem ſe deo eſſe confitetur? An nõ eſt peccatum dei uoluntatem non fieri? Vbi nunc liberum arbitrium? An nõ hic de ſe deſperat, ad ſolam gratiam confugit, non niſi peccatum ſibi tribuit, & impoſſibilia mandata dei ſibi eſſe confitetur? Vbi hic eſt facere, quod eſt in ſe, quando iuſti orant, & peccatores ſeſe tot modis cõfitentur? Ita in omni ore hęc oratio uoluitur. Et adhuc theologi liberum arbitrium, peccatum, gratiam, tot ſtudijs & quæſtionibus non inuenerunt, quid faciant aut poſſint. Recte ergo dixi, oportere hominem, de ſuis operibus diffidere, & remiſſis manibus & pedibus, gratiam uelut paraliticũ operum artificem implorare, licet hanc ſententiam Eccius cũ factioſis ſuis in ſingulare ſuæ inſcitiæ argumentũ damnauerit.

Contra liberũ arbitriũ.

Diffidendũ de proprijs operibus.

Faceſſant ergo nugæ & argumenta humana, quæ dicũt, unus & idem actus non poteſt eſſe acceptatus & deacceptatus, quia eſſet bonus & non bonus.

Hoc enim ſubtilitatis Scoticæ induco, ut oſtendam ꝙ longe abſint a ueritate, dum res iſtas diuinas humanis ratiunculis incipiunt metiri. Nam niſi ſcripturæ ueritatem ignorarent, iſta non dicerent. Et ſi recte intelligerent materiam gratiæ, peccati, & lib. arbitrij, non iſtas cauillationes, pro bonis rationibus ducerent.

Idẽ actus acceptatus & nõ deacceptatus.

Dico ergo, Idem actus eſt acceptatus & non deacceptatus, quod autem non deacceptatur (oportet enim eorum uerbis uti) non eſt bonitas actus in cauſa, ſed ignoſcentia diuina, quæ niſi eſſet, nullus eſſet acceptatus. Quare ſatis patet, quod ſunt ignari diuinæ miſericordiæ, ac per hoc & Chriſti, dum opus bonum inueniunt acceptatione dignum, ſine miſericordia ignoſcente.

Qui eſt filius dei ñ peccat.

Dicerent rurſus, Cur ergo .j. Ioan. v dicit: Qui natus eſt ex deo, non peccat Reſpondeo, Impoſſibile eſt, ut peccet filius dei quicunq;. Verum tamen iuxta eſt, quod peccat, ſed quia ignoſcitur ei, ideo uere etiam peccans non peccat, niſi Paulus non fuit natus ex deo. Rhoma. vij. ubi ſeruire ſe dicit legi peccati, aut ipſe Ioannes mentitus eſt contra ſeipſum, ubi dicit: Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, noſipſos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Sequitur expoſitio & concordia quam dedi. Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra. Sic confitentibus remittit & facit, ut peccatores non ſint peccatores. Negantibus autem reſeruat & facit ut iuſti non ſint iuſti.

Diffinitio iuſti.

Proinde diffinitio iuſti in hac uita eſt hæc. Iuſtus primo accuſator eſt ſui. Ideo iuſtitia Chriſtiana eſt accuſatio ſui, ꝙcito perit accuſatio ſui, ſtatim recedit quoq; iuſtitia. hos confeſſores Chriſtus geſtat in triumpho ſuo, Ieſus Naçarenus Rex Iudæorum, id eſt, confeſſorum, hoc eſt uerbum bonum & ſuaue, quod Apoſtolus .j. Timoth. j. iucundiſſime reſonat, fidelis ſermo, & omni acceptione dignus, quia Ieſus Chriſtus uenit in hanc mundũ peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.

Igitur ſtat mea ſecunda propoſito, & claret quomodo peccatum remaneat poſt baptiſmum, & in omni opere bono ſit peccatum (ſi miſericordia non ſuccurrerit) mortale, & nullũ eſſe natura ſua ueniale. Quare iterum ſtabilitur, ꝙ multo magis actus impiorũ, ſunt mere mali, & ſic omnis actus aut bonus aut malus contra determinationem concilij Conſtantieñ. id eſt Thomiſtarũ, quos ibi regnaſſe apparet.

Determinatio concilij Conſtan. ... Thomiſtarum.

Ex his etiam infertur, lib. arbitrium eſſe mere paſſiuum in om̃i actu ſuo, qui uelle uocatur, & fruſtra garriri diſtinctionẽ ſophiſtarum actũ bonũ eſſe totũ a deo, ſed non totaliter. Eſt enim totus & totaliter a deo, quia uoluntas, gratia non niſi rapitur, trahitur, mouetur. qui tractus redundans in membra, & uires ſeu animæ, ſeu corporis, eſt eius actiuitas, & nulla alia, ſicut tractus ſerræ ſecantis lignum, eſt ſerræ mere paſſiuus a ſectore, nec ad tractum ſuum quicquam cooperatur, ſed tamen tracta iam in lignum operatur, impulſa magis ꝙ impellens, quæ ſerratio opus eius cum ſerratore dicitur, cũ tamen mere patiatur, ſed de hoc ſuo tempore latius.

Conclu,

CONCLV. III.

QVI OPVS BONVM AVT POENITENTIAM, A PEC
catorum deteſtatione ante dilectionem iuſtitiæ incipi, nec in eo pecca/
ri aſſerit, hunc inter Pelagianos hæreticos numeramus, ſed & contra ſa
crum ſuum Ariſtotelem deſipere probamus.

Iſta concluſio ex præcedentibus firmiter probatur. Si enim uerum eſt, adeo
nullum opus bonum ante gratiam fieri poſſe, ut nec in gratia pure bonum fiat.
Pœnitentia autem, bonum opus nimirum ſit, neceſſe eſt eam gratiam præueni
ente inchoari. De pœnitentia enim ſalutari loquimur, non de pœnitentia Iudæ
aut damnatorum.
Eſt ergo expreſſe hæreſis Pelagiana dicere, pœnitētiam ante dilectionem iu/ Dilectio iuſti
ſtitiæ incipi. Dilectio autem iuſtitię, gratia dei eſt, non natura. Verum ut Eccia/ tiæ eſt gratia
næ propoſitionis impietatem manifeſtius uideamus, rem paulo altius incipia/ dei.
mus.
Docui ego in reſolutionibus & ſermone de pœnitentia, peccatorum recorda
tionem ante amorem iuſtitiæ nemini eſſe ſalutarem, ſed noxiam, ideo primum
conandum, ut iuſtitia diligatur, tum amore iuſtitiæ peccata deteſtentur. Quam
doctrinam, Ecciana moleſtia, non hæreticam quidem nominauit, ſed euange/
lio & ſanctis patribus contrariam aſſeruit, Ideo magnifico titulo ſuis propoſiti
onibus præfixo, contra nouam doctrinam (eadem modeſtia,) ſe diſputaturum
ebuccinauit.
Age Paulum apoſtolum uideamus, qui Rom. iiij. dicit, lex iram operatur, ubi
enim non eſt lex nec præuaricatio. Et. v. lex ſubintrauit, ut abundaret delictum Per legē pec/
Et Gal. iij. Lex propter tranſgreſſionem poſita eſt. Et. j. Corin. xv. Virtus pecca cata augenſ.
ti lex. Quibus omnibus id uult apoſtolus, ꝙ per legē peccata potius augenſ ꝙ̄
tolluntur, & concupiſcentia magis irritetur, quo magis prohibetur: ſed omniū
manifeſtiſſime Ro. vij. occaſione accepta, peccatum per mandatum, operatum
eſt in me omnem concupiſcentiam. Stat ergo ſententia, Q. ſine gratia, lex occi
dit & auget peccatum, & ſi foris cohibet manum, tamen intus eo magis inuitū
accendit animum. Cum ergo peccator ante gratiam iuſſus peccata ſua diſcutere
neceſſario legis dei memor ſit, contra quam peccauit, neceſſe eſt, ut concupiſcē/
tias refricet, & legem odiat, quam ſola gratia diligere facit. Ita ſit, ut hypocrita ſi
at & peior ꝙ̄ prius, dum ſimulat ſe odiſſe peccata, quæ uere, nec odit nec odiſſe
poteſt, niſi legem prius dilexerit, immo plus iam diligat peccata ꝙ̄ prius, atque
idipſum ſi auderet, ſine dubio fateretur & ipſe. Quare iſtis peſtilentibus & hæ/
reticis doctrinis, repletur eccleſia hypocritis, dū raro de dilectione iuſtitiæ, ſemꝑ
autem de odio peccati docent, nec quomodo ad odium peccati perueniatur, aut
ſciunt, aut docent.
Et quid moror? Cum ipſe Eccius meus concedat, lib. arbi. ante gratiam non ua
lere niſi ad peccandum, qua inſania dicere audet in iſta Pelagiana propoſitione
ꝙ non modo non peccet, ſed ſecundum euangelium, & ſecundum patres agat,
qui pœnitentiam a deteſtatione peccati incipiat, hoc eſt, a peccando pœnitere Contritio fit
incipiat, cum ante gratiam, non niſi peccare detur in homine. Deinde etiam in charitate
ſcholaſticorum ſententia eſt, contritionem fieri oportere in charitate, ergo cha etiā ſecundū
ſcholaſticos.

 ritas

ritas prior contritione. At charitas amor eſt legis, & uoluntatis diuinę. Q. ſi & ipſe ſuam propoſitionem intelligit de peccatorum deteſtatione ex charitate fluente, Quæ eſt ergo impudentia & temeritas, hoc appellare doctrinam nouam, & contrariam euangelio & ſanctis patribus: quare dico: Si propoſitiōem ſuam meæ uult eſſe contrariam, hæreticam, Pelagianam tenet ſententiam: ſi conſonam, temere & ſtulte eam nouam doctrinam, & contra euãgelium eſſe iactitat.

Deinde nec Ariſtotelem ſuum intelligit, qui & ipſe, licet cæcus gentilis, acutius tamen Eccio meo uidit, omnem actum uirtutis ab electione libera & uolũtate ac amore proficiſci, atq; priuationem nec noſci nec odiri poſſe, niſi cognita & amata re poſitiua, peccatum autem priuationem eſſe omnes dicunt, iuſtitiã autem rem poſitiuam.

CONCLV. IIII.

DEVS MVTAT POENAM AETERNAM IN TEMPOralem, ſcilicet crucis portandæ, cuius canones, aut ſacerdotes, nec ſtatuendæ, nec auferendæ habent ullam poteſtatem, quãquã id, ab adulatoribus noxijs ſeducti, præſumere poſſunt.

Eccius habet aliam eccleſiam & aliam ſcripturam.

Huius ꝑpoſitionis nullam adhuc confutationem audiui, niſi ꝙ in contraria Eccij concluſione, dicitur hoc eſſe repugnãs ſcripturę & uſui eccleſiæ, uerum an aliam ille ſcripturam & eccleſiam habeat, ignoro, forte eccleſiam malignantiũ, & eius abuſum intelligit, & ſcripturam, bullas & literas eorum.

Mihi ſufficit, ꝙ eccleſia in his quæ deus uult & facit, prorſus nihil poſſit, præter orationem. claues habet, quibus utitur in terris, Nec uideo quomodo ligare aut ſoluere poſſit, cuius prorſus nullam poteſt habere notitiam, cum uſui clauiũ neceſſaria aſſeratur ſcientia. De ijs abunde in reſolutiõibus meis, quas ubi confutatas uidero, cedam.

CONCLV. V.

QVILIBET SACERDOS DEBET ABSOLVERE POEnitentem a pœna & culpa, aut peccat, æque peccat, ſuperior prælatus ſi occulta ſine cauſa reſeruat rationabiliſſima, quantumlibet uſus eccleſię id eſt, adulatorium reſiſtit.

Non quod fit ſed quod fieri debet aduertendum.

Et hanc uſui ſanctæ matris eccleſiæ aduerſam Ecciana arguit propoſitio. Ego uero, nõ quid fiat, ſed quid fieri debeat, diſputo, quod autem ſacerdotes reſtringuntur per epiſcopos, & epiſcopi per Papã, quo minus id poſſunt, quod debẽt quo iure id fiat, fateor me ignorare: uſum uideo, ius quæro, ius inq̃ diuinum. Nã humanum & uſum pro eodem accipio. Cum enim presbyteri & epiſcopi iure diuino ſint idem, & olim idem fuerint, dum populorum curam haberent, prędicando, & miniſtrando, non uideo, quo iure epiſcopi relicto officio presbyteris, ius tamen presbyterorum ſecum aſcendẽtes ſuſtulerunt.

Iuramẽtũ epiſcopi faciunt pro pallijs.

Multa ſunt & alia in iure & uſu eccleſiæ, quæ non capio, quomodo fieri potuerũt: Quale eſt iuramẽtũ epiſcoporũ, quod pro pallijs præſtare cogunt, & innumerã ſeruitutẽ iniq̃ſſime Romæ capiuntur. Qualis eſt menſis papalis & gratiæ expectatiuæ. Quales reſeruatiões caſuũ, & infinita his ſimilia. Quæ fiunt quidẽ ſed contraria fieri debent.

Conclu

CONCLV. VI.

FORTE SATISFACIVNT ANIMAE IN PVRGATORIO pro peccatis,ſed quod deus a morituro plusquā uoluntariā mortem re quirat,uaniſſima temeritate aſſeritur,quia nulliſmodis poteſt probari.

Et hanc nemo adhuc tetigit, & abūde ſatis de his rebus alibi ſcripſi,nec mul/ tum nocet,ꝙ Ecciana propoſitio,erroneum dicit,quicquid hęc mea propoſitio ſtatuit, quia multi multa loquuntur, ne ergo eadem repetam,illuc remitto ubi dixi.

CONCLV. VII.

NEQVE QVID FIDES, NEQVE QVID CONTRITIO neq; quid liberum arbitrium ſit,oſtendit ſe noſſe. Qui liberum arbitriū actuū ſuorū,ſiue bonorū ſiue malorū,dn̄m eſſe balbutit,aut non ſola fi/ de uerbi quem iuſtificari, aut fidē non tolli,quolibet crimine ſomniat.

Tres errores Eccianos hic ſignaui.

Primus,ꝙ liberum arbitrium ſit dominus actuum ſuorum,quod una ſolius Lib. ar. nō eſt
Apoſtoli autoritas ſatis confutat, Ro. vj. Fuiſtis ſerui peccati, liberati autē a pec dn̄s ſuorum
cato,ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Ita in quocunq; uitæ ſtatu ſumus, ſerui ſumus, ſeu actuū.
concupiſcentiæ, ſeu charitatis, utraq; eīm dominabitur lib. arbitrio, ſic Chriſtus
Ioan. viij. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Ita & Petrus. ij Pe. ij. a quo eīm
quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt.

Si dices, Eſt tamen aliquo uerum ſenſu, li. arb. eſſe dominum, non excludēdo
gratiam. Reſpondeo, ſiue ſit ſenſus ſiue non, theologum decet loqui ad uſum
theologiæ & ſacræ ſcripturæ. Et cum in ſuas repertas loquendi regulas cogant
omnes Chriſtianos, cur tam liberi ſunt comtemptores, regulæ diuinæ? Fateor
liberum arbi. poſſe dici dominum, principem, epiſcopū, regem, & alia quæcūq;
ſed hæc periculo gratiæ dei, & ſcripturæ intelligendæ dicuntur, quæ ſeruitutis
uocabulo nos ſignat, & qui aliter lib. arbi. intelligit, non intelligit.

Alter error, magis noxius, & qui euidenter indicet, Eccium meum neſcire, Eccius neſcit
quid fides ſit, dum negat per eam ſolam iuſtificari hominem, ſed nec quid ſit iu/ quid ſit fides
ſtificari intelligit.

Dicimus ergo cum Paulo. Ro. j. Iuſtitia dei reuelatur in illo ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iuſtus ex fide uiuet. An Apoſtolus ab Eccianis docēdus fuit, ut gloſſam illam mirabilem adderet, ſed non ex ſola fide? Item Ro. x. Corde cre ditur ad iuſtitiam uide, ut hic ſoli fidei tribuāt iuſtitiā, adeo ut ſolum cor nomi/ net, cæteris membris quæ operentur, tacitis. Ore inquit, confeſſio fit ad ſalutē ſed ubi iam iuſtificatus eſt per fidem.

Dicam ergo, ut nugas iſtas inſulſas ſophiſtarum prætercam, Nulla opera Opera nō iu/
iuſtificant, ſeu iuſtum faciunt, ſed ſola fides: iuſtificatus autem facit opera: ſic ſtificant.
enim habet ſenſus ſcripturæ, ut iuſtificatio ſit prior operibus, & opera fiant a iu/
ſtificatis. Non enim, ut errat Ariſtoteles, iuſta faciendo, iuſti efficimur, ſed iuſti
facti, operamur iuſta, ſicut non fit epiſcopus, opera epiſcopi faciendo, ſe epiſco/

pus factus facit opera epiſcopi. Sic non opera fidei, faciunt fidem: ſed fides fa-
cit opera fidei. Sic non opera gratiæ, faciunt gratiam: ſed gratia facit opera gra-
tiæ. Inde eſt, quod deus reſpicit primum ad Abel (in quo ſibi placet) & ſic tandē
ad opera. Hoc eſt quod uult Apoſtolus, ꝙ ſola fide iuſtificamur, nō operibus, li-
cet opera iam iuſtificati nō omittamus. Et inde latius audet dicere, ꝙ lex iuſto
non eſt poſita: quia iam iuſtus ex fide, non eget lege, ſed ſua ſponte facit opera.
Hunc loquendi & intelligendi modum in operibus ſuis ſubmerſi, nunquā in-
telligunt ſophiſtæ huiuſmodi. Nam quod Ro. ij. dicit: Non auditores legis, ſed
factores legis iuſtificabuntur, loquitur quod reputantur iuſti, nō quod per ope-
ra iuſtificentur, atq; facere legem, eſt implere legē, quod eſt credere in Chriſtū.

Fides ſine operib⁹ mortua eſt, quomodo intelligatur.

Quod autem Iacobi apoſtoli epiſtola inducitur, Fides ſine operibus mortua eſt
primum ſtilus epiſtolæ illius longe eſt infra apoſtolicam maieſtatem, nec cum
Paulino ullo modo comparandus. Deinde de fide uiua loquitur Paulus. Nam
fides mortua non eſt fides, ſed opinio. At uide theologos, hanc unam autorita-
tem mordicus tenent, nihil prorſus curātes, ꝙ tota alia ſcriptura fidem ſine ope-
ribus commendet, hic enim mos eorum eſt una abrepta oratiuncula textus, con-
tra totam ſcripturam cornua erigere. Debebant ergo hij, qui titulo theologiæ
inflantur, diſcere primum quid eſſet fides, & opera iuxta ſcripturas, ac nō mox
damnare quicquid contra ſuas opiniones inueteratas offendiſſent. Quod ſi
populus his offenditur, ſuis imputent infelicibus ſtudijs, ꝙ populū non docue-
runt intelligere uerba dei, & tropos ſcripturæ neceſſarios ad ſalutem: Ipſi auto-
res ſunt ſcandalorum huiuſmodi. Multo periculo prædicantur, opera præ fide, fi-
des autem ſine opere nullo periculo prædicatur, propterea ꝙ facilis eſt, & pro-
cliuis populus in fiduciam operum, & opera facile præponderat fidei. ubi autē
pura fides recte docetur, ſponte ſua, & ſine periculo uenient opera, dum didice-
rint, maiorem uim, immo totam in fide poſitam, quæ faciat opera. Horror eſt in-
tendere, ꝗ ignari ſint etiam theologi, nedum populi in cognitiōe fidei, quā pro-
fitentur, adeo eccleſia repleta eſt, iactantia operum externorum, ut Chriſtus de
noſtro tempore dixiſſe uideatur, filius hominis cum uederit, putas inueniet fidē
in terra? Breuiter, Cum fides ſit recta & bona opinio de deo: Opinio autem quę-
libet per ſe ſolam hominem trahit in opera: Non eſt dubitandum, quin omnia
opera faciat, qui fidem habuerit. Si enim opinio & amor mulieris, nō ſinit eſſe
ocioſum, ſed ſine lege & magiſtro facit plura, ꝗ poſtuletur, quomodo non
fides, multo magis idem præſtet? Mundus regitur ſolis opinionibus, & ſola fi-
de nō poſſit regi Chriſtianus? Deniq; quis docet ſophiſtas theologos, tot & tan-
ta facere, pati cogitare, uitare pro opinionibus ſuis? Nonne ſola affectio opinio-
nis ſuæ? Sed alias plura.

Populus procliuis in fiduciam operū.

Quid fides.

Tertius error impijſſimus, ꝙ fidem non tolli quolibet crimine dicit, cūm fi-
des ſit iuſtitia, crimen autē contrariū iniuſtitia. At ſcio quod mihi cōmentū de
fide infuſa, & acquiſita obijciat, ſed nunquid hoc eſt boni uiri nedum theologi
officiū, ſcire alicuiꝰ ꝓpoſitionē eſſe uerā, & tn̄ aliū ſēſum quęrere, ꝗ eādē garrias
eſſe falſam, & ita ad uocē, & uocabuli equiuocationē ueritatē calūnieris? ꝗ exi-
mia uero theologia hæc eſt, ut hanc, Canis eſt aīal latrabile, oppugnes & dicas,

In ſophiſtas.

Contra

Contra, Canis eſt ſydus cœleſte, cum ſcias certiſſime canem ab illo aliter acceptum, quàm abs te.

Iſta ſophiſtica & odibilis duplicitas, ſeu rectius multiplicitas, cui nõ odioſa ſit in Protheo, nedum in theologo? Verum quando Eccius titulo præfixo contra nouam doctrinam diſputare ſe dicit, intelligo eum pro ſimplicitate theologica, non de alia fide loqui, quàm ego locutus ſum, alioquin non contra meam nouam doctrinam loqueretur, & titulus mentiretur. Ideo dico, quod ſua hæc contraria poſitio ſit omnium quas uiderim unquã, hæreticiſſima & impiiſſima, ut quæ fidem ſolam iuſtificatricem, contra Paulũ apoſtolum & euangelium Chriſti neget, & eam nullo crimine tolli affirmet. Deinde liberum arbitrium actuũ dominum contra ſcripturas defendit.

CONCLV. VIII.

VERITATI ET RATIONI CONTRARIVM EST QVIdem, inuite morientes deficere in charitate, ideoque pati horrorem purgatorij, modo ueritas & ratio ſit idem, quod opinio theologiſtarum.

Hæc nullum adhuc habet confutatorẽ, & de eadẽ multa in reſolutorijs dixi, ne ſim tædio, repetere nolo.

CONCLV. IX.

ANIMAS IN PVRGATORIO ESSE CERTAS DE SAlute ſua, nec gratiam in eis augeri ſcimus a theologiſtis aſſeri, ſed miramur doctiſſimos uiros, quod huius fidei ſuæ rationem nec ſtulti uerisimilem reddere poſſunt.

Hanc multis impetijt Eccius, ſed nihil effecit, cum nullus hominũ ſcire poſſit quid cum animabus agatur in purgatorio. Hac ignorãtiæ profeſſione, facile eludo omnium contraria argumenta, quod nullus poſſit docere, quod nec uidit, nec audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Opinari poſſimus de ijs & ſimilibus, quãtum uolumus, ſed ſolis theologiſtis conuenit, ut quæ opiniones ſunt, pro articulis certiſſimis fidei iactent. Ad argumenta uero, quorum caput eſt & una uirtus illud, hic omne meritum comparari, non illic. Reſpondi ſatis in reſolutorio, nec ego eas mereri dixi, ſed gratiã non augeri, & in ſtatu merendi non eſſe eas, dixi, nondum demonſtratum eſſe, poſtquàm fuerit demonſtratum, cedam. De purgatorio nihil homo ſcire poteſt.

CONCLV. X.

MERITVM CHRISTI ESSE THESAVRVM ECCLEſiæ, & ſanctorum meritis nos iuuari, certum eſt: Eſſe autem theſaurum indulgentiarum, nemo niſi fedus adulator, extrauagantes a ueritate, & fictæ quædam eccleſiæ praxes aut uſus ſimulant.

Hic ſorte propter illã declaratoriam Leoninam addenda ſunt quędã ijs, quæ copioſe in reſolutionibus dixi. Primo, quicquid ſit de extrauagãte illa & declaratoria. Certũ eſt in manu eccleſiæ, aut Papæ prorſus nõ eſſe articulos fidei ſtatuere, immo nec leges morum ſeu bonorum operum, quod hęc omnia in ſacris literis ſint tradita. Ideo reliquum eſt, ut articulorum declarandorum tantummodo poteſtatem habeat, deinde ceremonias ordinare ad externam ſpeciem eccleſiæ dei, quas rurſum deſtituat, ſi pietatis ratio poſtulet.

Papa non poteſt articulos fidei condere ſed eos declarare.

Deinde in declarandis fidei articulis, oportet ut non eos adhibeat, qui humanis traditionibus, iuribus & opinionibus ſunt exerciti, ij nihil boni declarabũt, ſed theologos inſigniter eruditos, uitaq; probatos, ut & Ioan. Gerſon cenſet.

Non ſicut hodie errant quidam pontificij adulatores, ꝙ ſine literis, ſine ratione bonæ uitę, pronũciant de capite ſuo, uelut certi, ꝙ ſpiritus ſanctus eos regat. Fatemur eccleſiam non deſeri ſpiritu Chriſti, ſed eccleſia ibi nõ intelligitur Papa & Cardinales, aut etiã concilium. Ideo ponenda eſt iſta ſtulta fiducia præſentis ſpiritus, ſecuritasq; pronũciandi, & cum timore conſultis ſacris literis res gerenda.

Eccleſia non deſerit a ſpiritu Chriſti.

Secundo dico, Q, merita Chriſti ſunt ſpiritus & uita, ſunt gratia & ueritas, ut Ioan. j. Gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. cum autẽ in nullius hominis poteſtate ſit, gratiam & ueritatẽ, ſpiritũ & uitam tribuere. Ideo non poterit Papa uel eccleſi a merita Chriſti diſpenſare, i. gratiam & ueritatem, & hanc ſententiam ita teneo ac tenebo, etiam ſi angelus de cœlo, nedum Papa aliud dixerit, Quandoquidem & uniuerſa eccleſia, omnesq; in unum doctores negent gratiam dei per hominem dari.

Merita Chriſti quid ſint.

Q, ſi dixeris, applicare tamen poteſt merita Chriſti, quo uolet. Reſpõdeo, Merita Chriſti ſunt gratia & ueritas, ſiue dentur, ſiue uendantur, ſiue diſpenſentur, ſiue applicentur. Non enim fiunt aliud, ꝙ̃ merita Chriſti, in quocũq; corũ uſu, ideo ſicut nec dare, ita nec applicare ea poteſt homo, dicas quid uelis.

Merita Chriſti nõ poſſũt applicari.

Rurſum dices miniſterialiter dat meritas Chriſti: Hæc concedo, ſed non pro indulgentijs, quia indulgentiæ ſunt contrariæ meritis Chriſti. Merita Chriſti ſunt gratia & ueritas, quæ faciunt meliorẽ in ſpiritu, & ſanctiorem eum qui cõſequitur. Indulgentię uero nihil boni conferũt in ſpiritu, ſed remittunt bona ſpiritus contra merita Chriſti. Quare ipſi uiderint ſua uerba & uſum ſuum: Ego, ſalua eorum reuerentia dico, ꝙ ut uerba ſonãt: Merita Chriſti nõ eſſe poſſe theſaurum indulgentiarum, ſed contra theſaurum impoſitionum, & pœnarum ferendarum, omnino contraria indulgentijs.

Ideo fateor ea conferri miniſterialiter in abſolutiõe culpę, ibi eñ res ſpũs agiẽ ibi merita Chriſti operanẽ ad uerbũ ſacerdotis, ſi credat peccator, alias nequaꝙ̃.

Quare declaratoriam illam non dãno, ſed ſuo ſenſu eã relinquo. Si autẽ aptata fuerit, ut contra prædicta militet, reſpuo, & poſtulo, ut reddatur ratio dictorũ Deinde oſtendatur poteſtas faciendi articulos fidei, aut proferatur probata reuelatio, nudis uerbis prohibet me Paulus credere.

CONCLV. XI.

DICERE INDVLGENTIAS ESSE BONVM CHRIſtiano, eſt inſanire. Sunt enim ueriſſime operis boni uitium: & improbare indulgentias, debet Chriſtianus ob abuſum, quia dominus dicit Propter me deleo iniquitates tuas, non propter pecunias.

Prophe/

Propheta, Pſal. xliij. appellat inſanias falſas hominum doctrinas, quibus colitur deus, contempto eius mandato: quanto magis inſaniunt ij, qui cum indulgentiæ ſint remiſſiones bonorũ operũ, & ſalubrium pœnarum, audeãt hæc bona profiteri Chriſtiano, cuius bona ſunt, eſſe plenum bonis operibus & pœnis crucis, imagine domini ſui Chriſti.

Deinde ſemper ſunt uitium operis, dum nõ daretur id quod datur, niſi indulgentias ſcirent reddendas, ita propter malum ſuum, ſeu minus bonum, faciunt bonum ſuum, ubi certum eſt, quod non quæritur deus, ſed ipſe homo.

Tenta & uidebis me uerum dicere: Nam in Italia ubi gratis ſunt indulgentiæ paſſim expoſitæ, nemo eas curat: in Germania contra, niſi des, eas nemo tibi dabit. Ita mirũ eſt ingeniũ indulgẽtiarũ, ꝙ aliter ĩ Italia, aliter in Germania regnãt. Indulgentiæ aliter ĩ Italia, aliter in Germania regnant.

Hanc propoſitionem Ioan. Eccius Lipſiæ impugnauit, ſed ita, ut in ſibilũ perierint uniuerſæ indulgentiæ, neq; ipſe eñ uiſus eſt eas magnifacere, atq; utinam iam diu ſic fuiſſent commendatæ, ſicut ab Eccio noſtro ſunt commendatæ minus rapinarum, & ſpoliorum Romana auaritia tuliſſet e Germania, tum nõ ita irriſiſſent Germanorum barbaram ruditatem Romanenſes populorum illuſores. Cætera in reſolutorio.

CONCLV. XII.

PAPAM POSSE REMITTERE OMNEM POENAM pro peccatis debitã huius & futuræ uitæ, & quod indulgentiæ ꝓſunt nõ criminoſis, ſonmniãt ſecure indoctiſſimi ſophiſtæ, & peſtiferi adulatores, non tamen uel nutu poſſunt oſtendere.

Et hanc nemo aggreſſus adhuc, quem uiderim, præter propoſitionis Eccianæ uentum, ad quem non eſt ſecuta pluuia. Verum quia & hæc eſt contra nouiſſimam declaratoriam, quæ dicit, Eccleſiam remittere pœnas pro peccatis ſecundum iuſtitiam diuinã requiſitas. Hic dico. Sæpius dixi, Eccleſiam nihil poſſe contra iuſtitiam diuinam præter orationem, niſi æquiuoce iuſtitiam diuinam accipias. Eccleſia nihil poteſt contra iuſtitiam diuinam prętea orationem.

Nam mihi nullum dubium eſt, pœnas quas eccleſia requirit a peccatore, ſimul requiri a iuſtitia diuina, per pactum quem fecit cum eccleſia dicens, Quodcunq; ligaueris ſuper terrã, ligata erunt, & in cœlis. Vbi clare dicit largiri apud ſe, quod in eccleſia ligatũ eſt, & ita conſonat iuſtitia eccleſiæ & dei ſuper peccatore. Verũ hoc modo non habet uſus loquendi, qui per iuſtitiam diuinam intelligit aliã ſeorſum extra pactum iuſtitiam dei, ſecundum quam eccleſiam nõ impoſuit, aut imponit.

De hoc dico, ſi declaratoria loquatur, non ei credã. Sinam tamen eſſe opinionem, ſicut & ſumpta eſt ex opinionibus. Nam ut dixi, nouos fidei articulos nõ recipio, a quocunq; ſtatuantur, niſi aſſit probata reuelatio. Nec declaratoriam articuli cuiuſcunq;, niſi per diuinas ſcripturas declarauerit. Quarum ne ſyllabam quidem habet iſta declaratoria iuriſtica magis ꝙ̃ theologica.

An hic mihi obſtrepunt, magnam & in fallibilem eſſe autoritatẽ eccleſiæ, quæ ſpirituſancto regatur. Deniq; iuxta Augu. euangelio non crederem, niſi eccleſiæ crederem. Hic ſane nouum pelagus diſputationis nauigandum eſt. An infallibilis ſit eccleſiæ autoritas.

Dico ſicut paulo ante dixi, magnam & infallibilem eſſe eccleſiæ autorita-

tem, ꝙ ſpiritu Chriſti regatur, pleno corde confiteor. Sed iuriſperditis quibuſdam, & aſſentatoribus theologis, debemus hanc intelligentiam, ꝙ eccleſia ibi pro notarijs & pœnitentiarijs, aut magiſtris pallacij papæ accipitur (Nam ipſi Pontifices, raro has res curant) cum de uniuerſali eccleſia tota loquatur, non de Romanæ eccleſiæ qñ parua & nonnunq̃ uiliſſima parte. Et inde habemus etiã bullas & definitiones ex urbe dignas tali eccleſia.

Ad autoritatem Augu. dico primum.

Euãgelio nõ crederem niſi crederẽ eccleſiæ.

Eſſe eius uulgatam quorundam ſententiam hanc: Euangelio non crederem, niſi eccleſię crederem, id eſt, plus credo eccleſiæ ꝗ̃ euangelio. Et ꝙ hęc eorum ſit ſententia, ex eo patet, ꝙ Papæ hinc tribuunt autoritatem interpretandæ ſcripturæ, ſoli etiam. Deinde eam opponunt omnibus, quos audiunt uel dubitare uel reluctari pontificum uel literis uel factis.

Papã alioqui ponũt ſupra deum.

Qua ſententia, nec Lucifer ipſe, nec omnes hæretici ſimul ſumpti, damnationem, immo nec ſimilem impietatem cogitauerunt. Nam hinc ſequitur Papam & notarios pallacij eſſe ſupra euangelium, ac per hoc ſupra deum, cum Lucifer ſolum æqualis deo eſſe conatus fuerit. Qua ſapientia noua, Papam nobis hominem illum ſtatuunt, de quo dicit Paulus: Qui extollitur ſupra omne quod colitur, aut quod dicitur deus. Eccleſia enim creatura eſt euangelij, incomparabiliter minor ipſo, ſicut ait Iacobus: Voluntarie genuit nos uerbo ueritatis ſuæ. Et Paulus, Per euangelium ego uos genui. Vnde idem uerbum, uocatur uterus & uulua dei, Eſa. xlvj. Qui geſtamini in utero meo, & portamini in uulua mea, quia ſcilicet ex deo naſcimur & portamur uerbo uirtutis ſuæ.

Si hoc uoluiſſet beatus Auguſt. ſicut ei innocentiſſimo imponunt. Quis non Auguſtini mallet nunq̃ audiuiſſe nomen? Igitur ad fontem eundum eſt. Scribit enim beatus Auguſt. contra epiſtolam fundamenti Manichæorũ, non Vincentij (ut illi dicunt) capi. v. adeo ſtudioſi ſunt tum librorum tum uerborum, ut nec ad originem, nec ad ſenſum curent pedem mouere. Deniq; uerba Auguſt. quæ ſic habent: Euangelio non crederẽ, niſi me eccleſię cõmoueret autoritas. Illi Thraſones ſic reddunt, Euangelio non crederem, niſi crederem eccleſię. Inde nihil mirum, ſi tantum ſit laboratum in huius dicti intelligentia, & tot ſenſuum riuulos inde ductos. Iuſtus enim labor his eſt, ut multis torqueanť interpretationibus, qui librum & autorem non dignãtur lectione, ſed de ſuis capitibus diuinare conantur, undelibet decerptis deprauatiſq; dictis, intelligentiam.

Origo autoritatũ conſpicienda.

Primũ familiaris tropus eſt b Auguſt. dicere, ſe eſſe cõmotũ huius uľhuꝰ autoritate, ſic enim li. j. Retra. Poſtea cum legiſſem nõnullos diuinorũ eloquiorũ tractatores, quorum me moueret autoritas &c.

Eccleſiã quõ accipit Aug.

Secundo, eccleſiam hoc loco, nec Papam, nec Romam accipit, ſed per totum orbem diffuſam uniuerſalem eccleſiam, ut mox ibidem ſecutus dicit, Euãgelio enim catholicis prædicantibus credidi.

Eſt ergo argumentum, ſcopus, & ſumma Beati Auguſtin. eo loco, eiuſmodi, uobis Manichæis non credo, quare? quia in Euangelio nihil de uobis lego. Cum autem caholici uos per totum mundum deteſtentur, euangelium autẽ commendent mihi, & conſtanter ubiq; prædicent. Euangelio autem non credidiſſem, niſi totus orbis tam concorditer docens, hac autoritate ſua me moueret ad credendum, ſimul eadem autoritate moueor ad uobis non credẽdum, quia nihil de uobis lego in euangelio, cui motus autoritate totius orbis credo.

Quid mouerit Augu. ad credendum euangelio.

Ex quibus clarum eſt Auguſtinũ hoc uelle, poſſe ſcilicet probari tãto omniũ conſenſu, euangelium & eccleſiã, & improbari hæreſes contrarias tantę multitudini,

tudini, præſertim ubi ij, cũ quibus agitur, libros acceptant, ex q̃bus id probatur
Hunc eſſe ſenſum b. Aug. patebit q̃buſlibet, qui præcedẽtia & ſequẽtia cõſerũt
& ſcopũ Aug. obſeruant, fruſtra Gerſon, fruſtra Mayron, fruſtra & alij, hoc de
primitiua eccl'ia, alia de eccl'ia cum Chriſto deo incluſo intelligunt.
Nam & lib. confeſſionum idem dicit, ſe non leuiter motum ad Chriſti fidem, ꝙ
uideret ſacris literis, a deo tantam eſſe datam autoritatem, ꝙ toto orbe haberent
in ſummo autoritatis faſtigio. Sic hic dicit ſe motum, tanto per orbem populo
in euangeliũ cõſentiente, in quo tamen nihil inueniſſet de Manichæis. ideo nõ
poſſe ſe Manichæis credere, quos illi deteſtarẽtur, quos euãgelium uidebat ita
recipere, ut eorum moueret autoritas ad credendũ hoc eſſe euangeliũ. Nec hoc
ergo recte dicitur, ꝙ approbante eccl'ia euangelium noſcatur, cum de approba-
tione Aug. nihil dicat, præſertim ſi Ro. eccleſiam inteligas, ſed de multitudine
totius orbis, quæ res nõ leuis eſt autoritatis, cũ ſine dei maximo miraculo fieri,
tot reſiſtentibus tyranis, tot morientibus Chriſtianis, nõ potuiſſet, ut euangeliũ
ſic manaret, & creſceret. Si enim hoc non uidiſſet fieri, euãgelio non crederet.
Quid hoc? An non crederes etiam ſi totius orbis inſaniat contra euangelium?
Dixi ergo, ꝙ magis loquit̃ de conuincẽdis hæreticis, & probanda fide catholi-
ca, (hoc enim tunc agebat,) quam de ſua propria fide, quæ non ullorũ autorita-
te, ſed ſpiritu ſolo dei oritur in corde, licet per uerbum & exemplum moueatur
homo ad eam, Sed quia hæreticis hoc exẽplo pro fide fortiter reſiſtit. q. d. fides,
quam habeo in euangelium, non poſſem ita tueri contra uos, niſi eccleſiæ iſta
moueret autoritas. Et eſt ſimile, ſicut deo nõ crediſſem, niſi Paulo prædicanti
crediſſem, quia fides non niſi ex auditu. Quomodo enim credent ei, quẽ non
audierunt? Ita probatio fidei nõ niſi ab exemplo totius eccleſiæ per orbem, quõ
enim perſuadebit etiam ſi ſolus fortiſſime credat, niſi ꝓferat & aliorũ exemplum,
& hoc quo poterit potentiſſimum?
Igitur nõ credere, neceſſario intelligit̃, id eſt nõ poſſem ꝑſuaderi & ꝑſuadere
ad credendũ, alioqñ falſiſſime diceret, cũ ſolus ſpũſſanctus faciat credere quẽq;.
Atq; iterum ſimile eſto, Ioan. dicit, Qui non diligit fratrẽ, quem uidet, deum
quõ poteſt diligere, quem non uidet? cum ſit impoſſibile fratrem diligi, niſi in
deo prius dilecto. Eſt ergo ſenſus, non ꝓbatur diligere deum quem non uidet
q̃ non oſtendit ſe diligere fratrem quẽ uidet.
Vides ergo q̃ longe abierint ab Aug. q̃ hunc tropum nõ obſeruauerunt, &
q̃ inepte ad Ro. pontificem & eccleſiam Ro. iſta directa ſint.
Dicis iterum. Chriſtus rogauit ꝓ Petro dicens, ut non deficiat fides tua. Si
deficere accipitur latino tropo, manifeſtum eſt Petri fidem defeciſſe, qñ cecidit
negato Chriſto. Quare Petri fides tum nõ in Petro, ſed in virgine Maria mãſit
& in latrone dextro orta eſt. Eadem enim eſt Petri fides, quæ oim, ſicut Aug.
de trinitate dicit, lib. j. Hæc mea fides eſt, qm̃ hæc catholica fides eſt. Atq; hoc
modo fides Petri nihil ad Ro. eccleſiam, ꝙ ſenſus eſt, Fidẽ Chriſti (quæ totius
eccleſiæ eſt) quæ tunc in Petro fuit, nunquam defecturam.
Si autem Hebræo tropo deficere accipitur, pro finiri ac penitus ceſſare, nec
aliquando reparari, clarum eſt, Petri fidem cecidiſſe quidem, ſed non defeciſſe
quia reuerſa eſt a lapſu, Verum ex hac perſonali fide, nihil pro ullo epiſcopo
infertur, nec aliquid ad ſucceſſorem pertinet de hac fide, quantum uerborum
proprietas facit.

Non credere id eſt nõ poſſem ꝑſuaderi ad credẽdum

Fides Petri cecidit nõ defecit

Concluſio

CONCLV. XIII.

ROMANAM ECCLESIAM ESSE OMNIBVS ALIIS ſuperiorem, probatur ex frigidiſſ. Rho. Pon. decretis, intra. cccc. annos natis, cõtra quæ ſunt hiſtoriæ approbatę M. c annorum textus ſcripturæ diuinæ, & decretum concilij Niceni omnium ſacratiſſimi.

Sacerdotes quondam fuerunt omnes epiſcopi.

Hanc edita reſolutione aliquãto declaraui, plura dicturus futuris aduerſarijs Interim, quia ſcandaloſa eſt propoſitio in auribus pietatis, id eſt inuidiæ & ſuperbiæ, pauca iterum ne nuda prodeat, addam, pro quo primum probo, quamlibet ciuitatem habere debere epiſcopum proprium iure diuino, quod ex Paulo Tit. j. oſtendo dicente, huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut quæ deſunt corrigas & conſtituas preſbyteros per ciuitates, ſicut ego diſpoſui tibi. Hos autem preſbyteros eſſe epiſcopos, teſtatur Hierony. & textus ſequens oſtendit dicẽs, oportet enim epiſcopum eſſe reprehenſibilem &c. Sed & b. Augu. epiſtola. xxix. ad Hieron. Epiſcopum deſcripturus, rationem addit & dicit: Erat enim ciuitas, q. d. non erat ſimplex preſbyter, ſed epiſcopus de quo loquor, quia erat ciuitas cui prę erat.

Secundo ſuppono.

Chriſtum habere, aut aliquando habuiſſe Chriſtianos in omni termino terrę ut in extrema parte Indiæ, & Aethiopiæ, & alijs finibus iuxta Pſal. ij. Poſſeſſionem tuam terminos terræ, &. lxxj. Dominabitur a mari uſq; ad mare, & a flumine uſq; ad terminos orbis terrarum:

Tertio ſuppono.

Fideles Chriſtiani poſſe eſſe perfectos, & pauperes relictis omnibus ſuis rebus, ita ut nihil proprij habeant.

Tunc arguo.

Iure diuino non oportet omnes epiſcopos e Roma accipere.

Dentur hij fideles in extremo aliquo termino terræ, perfecti & pauperes, credis ne Chriſtum, qui legem ſuam uoluit eſſe ſuauem, uoluiſſe ut per tãtum iter, tantis ſumptibus fideles ſui epiſcopum e Roma palliatum & confirmatum acciperent? Nam hinc uere plus impoſuiſſet oneris eccleſię ſuæ, q̃ unq; impoſuit ſynagogæ. Quin coegiſſet eos, paupertati euangelicæ renunciare, & cõtempto præcepto eius, curam habere & ſollicitos eſſe, quomodo diuitias & ſumptus coaceruarent, quo pallia & confirmationes impetrare poſſent. Nam ſi eſt ius diuinum epiſcopos omnes e Roma accipere, Non licet hoc ullo uel loci uel rerum caſu infringere, ac per hoc infringere oportet aliud ius diuinum, ſcilicet ne ſolliciti ſint de craſtino, ut Matth. vj. docet. Impoſſibile eſt enim a tot finibus terræ, tantũ iter conficere ab ijs, qui iuxta euangelium ſolliciti non ſunt de craſtino, non enim habebunt ſumptus.

Si dices, poteſt Ro. Pontifex cõmittere uicinis epiſcopis poteſtatem ſuam. Reſpondeo, tunc nõ erit ius diuinum ex urbe Roma epiſcopos petere, quia ius diuinum non poteſt mutari aut transferri in alium, ab eo cuius eſt, & cur nõ hodie quoq; primatibus non confert hanc poteſtatem? Quid enim hic obſtat, niſi detrimentum lucri & glorię? Sed finge aliquam eccleſiam ab hoſtibus captã, ut non poſſit ad Romam mittere pro epiſcopo. Quid hic faciet? Si eſt ius diuinũ captiuitas non excuſat. Ius enim diuinum eſt nulli rei alligatum, ſed ſuper omnia in ombibuſq; ſeruandum. Si dicis, ſufficit uotum mittendi, dico, Cur non &

Epiſcopi e curia Romana hodie emuni

in alijs

In alijs epiſcopatibus hoc notum ſufficit, qui exhauſti ſunt, & tam longe a Ro-
ma poſiti, ut magno ſuo detrimento (cõtra charitatem) epiſcopũ emere cogant.

Secundo. Sequitur ex uerbo Pauli, quo cuilibet ciuitati epiſcopũ tribuit (qui
nunc plebani dicuntur) Epiſcopns, patriachas, primates, qui hodie ſunt eſſe iu-
ris humani tm̃, quod & decreta indicant, quibus Ro. põtifices ſibi tribuunt om-
nium eccleſiarum & dignitatum conſtitutionem, atq; ita iure diuino, Papa nul-
li eſt ſuperior omnino, aut ſolis plebanis ſuperior eſt. Cæteris medijs ac maiori-
bus ſuo iure & uſu ſupior eſt, q̃ & Cardinalibus. Atq; ut plebanus alteri nõ præ-
fertur iure diuino, ita nec ullus epiſcopus ulli epiſcopo: Omnia em̃ hæc per ec-
cleſiam ordinata ſunt.

Plebani ſunt epiſcopi.

Ex quo alterius ſequitur, ꝙ cum unus Ro. epiſcopus, nõ poſſit omnium par-
rochiarum curam habere (quibus ſolis eſt ſuperior iure diuino, ſi ſuperior eſt, ut
dixi) non eſſe credendum, ꝙ Chriſtus ad impoſſibile eum uoluerit iure diuino
aſtringi, ac per hoc nec iure diuino ſuperiorem eſſe omnibus. Q. ſi nõ omni-
bus, eadem ratione, nulli particulariter, ac ſi omnes omnium ciuitatum epiſco-
pi æquales iure diuino ſunt.

Ro. pon. non põt eſſe plebanꝰ omniũ eccleſiarum.

Iam quod in principio egimus, concilium Conſtantienſe determinauit, con-
cilium eſſe ſupra Papam, ſicut & huius determinationis uſum ibidem ſeruauit,
deponendo & ſtatuendo Papam.

At ſi in iure diuino Papa omnibus ſuperior. cõcilium hæreſim & fecit & de-
finiuit, quia hæreticum eſt, diuinum ius damnare & contrarium ſtatuere.

Q. ſi dixeris, Cõcilium non Papam, ſed hominem dat uel aufert, papatu ſem-
per manente. Reſpondeo, hoc eſt ridiculum & inſulſum commentum. Sequit
em̃, ꝙ nõ Papã ut Papã, ſed hominẽ tãtum deponit, ergo Papa depoſitus Papa
erit, quia manet idem qui prius, cũ in eius papatum nihil ſit actum. Quid mo-
ror? Nõ in hominẽ agit, ſed in papã ut Papã, qa administrationẽ ei aufert tanq;
habens poteſtatem tradendæ adminiſtrationis, non ſecus q̃ Papa ipſe epiſco-
pum ſtatuit, ubi utiq; non hominẽ ut hominem, ſed epiſcopum ut epiſcopum
ſtatuit, cõferẽs ei adminiſtratiõis ius. Alioquin & hic dicet. Nõ epiſcopũ ſtatui
aut ponti. ſed hominem epiſcopatu manente. Has laruas inuenerunt, dum epi-
ſcopatum nõ officij, ſed dignitatis uocabulum (neſcio in quo uniuerſali reali la-
tentis) fecerunt.

Q. ſi Papa eſt iure diuino, non licet eum deponere ullo modo, ſiue ſit malus
ſiue bonus, ſiue hæreticus, ſiue catholicus, ſed eſt tolerandus uſq; ad mortem, ſi-
cut Saulem a deo unctum iure diuino regem, Dauid tolerauit. Quare iterum er-
rant & hæretica erunt decreta, quæ ſtatuunt, Papam pro hæreſi deponendum,
quia contra ius diuinum ſtatuunt, cum non ſit ſuperior qui eum deponat. Si au-
tem eſt ullus ſuperior, ut concilium (quod uerum eſt) iam ipſe non eſt omnium
ſuperior iure diuino, ſed accipit hanc ſuperioritatem humano concilij iure, cui-
eam rurſus debet mutandam eius arbitrio.

Exiſtẽs Papa iure diuinoꝰ nõ poteſt deponi a cõcilio

Plura (ut dixi) prouocatus, nam ſeruanda ſunt, & in præſidio arma aduerſus
pertinaciam æmulorum.

In fine repeto, quæ in principio dixi, me prorſus cõfiteri & tueri primatũ Ro.
Pont. quãtus quãtus eſt, fuit aut futurꝰ eſt, ſolũ, ꝙ nouũ dogma eſſe ſcio, iure di-
uino eũdẽ ſtabiliri, qa nullus antiquorũ patrũ meminit eiꝰ articuli fidei, q tñ oĩa

Lutherus tuetur primatũ Rom. Ponti. ſed non iure diuino.

tam pie

tam pie & ſollicite, quæ noſtræ fidei ſunt exquiſierunt, nec ſecundum eundem egerunt aut uixerũt, quos omnes hæreticos dici nulla ratione patiar. Atq; in dies magis mihi placeo & ſuperbus fio, ꝙ uideo nomen peſſimum mihi creſcere, ueritatem enim.i. Chriſtum oportet creſcere, me aũt minui, plus gaudeo ad uocem ſpõſi & ſponſæ, q̃ ad tumultũ & clamorem luxurioſorum procorũ metuo, Certus, ꝙ homines qui uident̃ mihi aduerſari, ipſi nõ ſunt malorũ autores, nec eos odio habeo, ſed Behemoth ille princeps malorũ, quem ꝑ umbras ſuas uideo, uellet mihi formidabilis fieri, ſi poſſet, & ueritatẽ e regno ſuo mei occaſione exturbare, Sed maior eſt qui in nobis eſt, q̃ qui in mũdo, quo duce, nihil proficiet inimicus iſte,

Amen.

Præſens male iudicat ætas, Iudicium melius poſteritatis erit.

FINIS RESOLVTIONVM LVTHERIANARVM SVPER Eccianas concluſiones Lipſiæ diſputatas menſe Octobri Anni M.D.XIX.

[illegible]

CARTHARVM SERIES.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R
S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk
Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy.

[illegible]

Omnes ſunt terniones, præter Ii Yy quaterniones, & Tt duernionem.

[illegible]

FINIT pars una lucubrationũ uariarũ Doctoris Martini Lutherij Auguſtiniani in annũ Domini. XX. uſq; æditarum, quas paſſim congeſtas conſequi potuimus. Reliqua eius Chriſtianiſſima ſcripta poſthac alio uolumine ſuo tempore exhibebimus, in opus Pſalterij & epiſtolarum Pauli, dum domino uolente, & ſalutem ex inimicis præſtante, fuerint eodem autore feliciter abſoluta.

[illegible]

CONCORDIA SEMINAR
ST. LOUIS, MO.
BIBLIOTHEK.

BASILEAE IN AEDIBVS ADAE PETRI,
ANNO DOMINI M. D. XX.
MENSE IVLIO.

R̶ [illegible] wasser [illegible]
[illegible]

R̶ [illegible]
[illegible]

R̶ [illegible]
wasser [illegible]

R̶ [illegible]
[illegible]

R̶ [illegible]
[illegible] wasser [illegible]

wasser

R̶ Nim [illegible]
[illegible]
[illegible]

R̶ [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Anno 1540 [illegible]
[illegible]

Kayser Friderich [illegible] starb 1493
Ulrich hertzog [illegible] Reutlingen [illegible]
[illegible] Anno 1519 vnd
[illegible] darnach [illegible] dieser
[illegible] hertzog Ulrich [illegible]
[illegible] nach der [illegible] in
1518 am donstag darnach [illegible] von
ist ain gross wasser am 6 Johannes
tag [illegible] 1529 [illegible]
schaden am [illegible]
Lutherisch anfang [illegible] 1522 zu Wittenberg 1518
[illegible] der puren 1524 vnd 25
Die schweitzer wurdend vnder ain ander
vneinig da ward der Zwingli
erschlagen 1529
[illegible] 30 jar
[illegible] von der [illegible] bis [illegible] 2000
[illegible] das gantz romisch reich [illegible]
der Turk [illegible] 1532
Ulrich hertzog zu Wirtemberg kam sin
land wider ain am [illegible] abend 1534
[illegible] wurd gesehen [illegible]
[illegible] bis vff 9 [illegible] vnd
in der selbigen nacht [illegible]
[illegible] am himel [illegible]
[illegible] 1535
Anno im 31 [illegible] 56 [illegible]
[illegible] im [illegible] von
dem [illegible] bis vff [illegible]
[illegible] grosse [illegible] das [illegible]
andern [illegible]
zu [illegible]
Anno im 31 [illegible] zu Haidelberg
[illegible]
[illegible]
Anno im 31 [illegible]
[illegible]
[illegible] 16 [illegible]
[illegible]
[illegible] 1541 ward der [illegible]
zu [illegible]

Anno 41 ward [illegible] zu [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Anno im 42 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Anno im 1541 [illegible]
[illegible]
Anno im 1540 [illegible]
[illegible]
Anno 1541 [illegible]
[illegible] do ward der Kunig [illegible]
[illegible]
Anno 1542 ward der [illegible]
zu [illegible] da ward [illegible]
[illegible]
Anno 1541 [illegible]
[illegible]
1542 [illegible]
1542 ward ain grosser [illegible]
[illegible]
1542 do [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Anno 1542 ward der [illegible]
hertzog Hainrich von Brunschwig [illegible]
sins land [illegible]
[illegible] landgraff zu Hessen
vnd churfurst zu Sachsen [illegible]
[illegible]
[illegible] als ain [illegible]
aller [illegible] christlicher [illegible]
[illegible] auch aller [illegible]
[illegible]
[illegible] vnd andere [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Aba folio 8
Abraham [illegible] [illegible]
[illegible] 11
Abusus [illegible] [illegible]
[illegible] 388
[illegible] 468
[illegible] 351
Adorand [illegible] 44
[illegible] [illegible]
[illegible] 312
[illegible] 685
Afflictionum [illegible] 689
Afflictiones [illegible] 11
Afflictio [illegible]
folio 17
Afflictio [illegible] 21
Afflictiones [illegible] 46
Afflictiones [illegible] 91
[illegible] 621
Afflictio [illegible] 596
folio 689
Afflictionum [illegible]
folio 119
Afflictio [illegible]
folio 167
Angelorum [illegible] 150
Angelorum [illegible]
Angelorum [illegible]
folio 51
Angelorum [illegible] 52
Angeli [illegible]
folio 149
Angelorum [illegible] 144
Apostoli [illegible]
Autoritas 182
Apostolorum [illegible]
[illegible] 194
Arroganti [illegible]
64 51
Aristides 292. 216
Aulus 216

Azehara [illegible] 189: 669
Autoritas [illegible] 38
Audiri [illegible] 86
folio 114
[illegible] 776
Avaritia [illegible]
folio 423
[illegible] 436 309
Aulus [illegible] 691
Arabes [illegible] 154

B

Baptismi [illegible] 50
Baptismi [illegible] 56
Baptismi [illegible] 51
[illegible] 14
Baalitici [illegible] 65
Babtismi [illegible] 25
[illegible] 11
[illegible] 111
Bona opera [illegible] 591

C

Canti [illegible] 28
Calamitates [illegible] 441
Calamitates [illegible] 443
Calamitates [illegible] 514
Christiana [illegible] 102
Calbam [illegible] 15
[illegible] 682
Cena [illegible] 50
[illegible] 52
[illegible] 56
Charitatis [illegible]
folio 32
Christi [illegible] 44
Christi [illegible] 35
Christi [illegible] 44

Christi [illegible] 41
Christi [illegible] 46
Christi [illegible] 49
Christi [illegible] 50
[illegible] 61
Christi [illegible]
Christi [illegible] 154
Christi [illegible] 167
Christi [illegible]

C i

Circumstantiis [illegible] 32
Circumcisio [illegible] 54
Circumcisio [illegible] 55
Circumcisio [illegible] 56
Circumcisio [illegible] 51
[illegible] 65
[illegible] 121

C l

Claris 133

C o

Conspiratio [illegible] 25
Contemptus [illegible] 49
Contempti [illegible]
Contritio [illegible] 157
Confessio [illegible] 183
Compelli [illegible] 463
Conversio [illegible]
folio 555. 661
Consilia [illegible] 669
Consiliorum [illegible] 156
[illegible]

C an̄ z.

Curam non sibi ipi sine
de necessitate susciperet
fo: 351. 281. 200

Cadaveri ora post 363

C an̄ u.

Curiositas hominum
685

D:

D an̄ E.

Dei industria ... 38

Dei ... librum 20

Dei ... 33

Dei ... 31

Dei ... 33

Dei ... 35

Dei ... 445

Dei ... 410

Dei ... 661

Dei ordinaria ... 659

... 595

D an̄ i

... 65

... 110

... 119

... 229

... 333. 353. 585

... 424

... 485

... 488

... 556

... 536

D an̄ o

Dominus ... 466

Dona dei ... 65. 369

... 586

E

E an̄ c.

Ecclesia quid 5

... 6

... 646

... 80

Ecclesiastici ... 114 ... 116. 126. 111. 225. 245. 264. 450 ... 413

... 166

... 224

... 11

E an̄ l.

Elabere ... 20

... 15

... 448

... 512

E an̄ p

Episcopi ... 645. 664

E an̄ u.

Evangelium quid sit 1

Evangelii ... 3

... 4

Evangelium ... 5

Evangelii ... 436

... 638

E an̄ z.

Errores ... 413

F

F an̄ a

Familiam ... 533

F an̄ i

Fides ... 20

Fides ... 188. 364

Fides ... 44

... 45

F an̄ l

Flere ... 223

... 38

... 229

F an̄ u

... 115

G

G an̄ a

... 53

Gallina ... 455

Galli ... 696

G an̄ z

Gratitudo ... 20

Gratitudo ... 53

G an̄ l

Gladius ... 688

h.

h ante e

Here[illegible] [illegible]: 61. 126

Hebdomade [illegible] 66 fo: 89. 133

Herodes [illegible] 453

h ante i

Hispanis [illegible] 18

Hispanis [illegible] 450

h ante o

Homo [illegible] 1

Homo [illegible] 32

Homo [illegible]: 440

Hospitalitatis [illegible] 46

h ante u

Hu[illegible] [illegible] fo: x : 695. 11

I

I ante e

Jes[illegible] [illegible] 21

Jesu [illegible] 58

Jejunia 11

Jejunium [illegible]: 139

Jejunia [illegible] 198

Jejunia [illegible] 199

I ante m

Impii [illegible] 296

Impii [illegible] 424

[illegible] 611

I

Impii [illegible] 566

Imperatoris [illegible] 444

Impii [illegible] fo: 454

Imp[illegible] [illegible] 632

Imp[illegible] [illegible] 101

Impii [illegible] fo: 158

I ante n

Incarnationis [illegible] 26

Infantes [illegible] fo: 26. 188

[illegible] 35

In evangelio [illegible] 67

Infantia [illegible] 17

~~[illegible]~~

In[illegible] [illegible] 444

Infantes [illegible] 521

Infan[illegible] [illegible] 13

Infantes [illegible] 12: 550

Infantes [illegible] 11. 521 fo: 633

In[illegible] [illegible] fo: 688

[illegible] 69

[illegible] 123

[illegible] 124

[illegible] 139

[illegible] 282

I ante o

Johannes Baptista [illegible] 1

Johannis [illegible] 12

Johannis [illegible] B. 33. 34. 36

Johannis [illegible] 565

Johannes [illegible] 38

23

Johannis [illegible] 119

I ante r

Ira [illegible] 1

I ante u

Justitia [illegible] 8

Justitia [illegible]

Justitia [illegible] 162

Justitiam [illegible] fo: 159

Judicibus [illegible] 692

Ju[illegible] [illegible] 514

L.

L ante a

Lazaro [illegible] 129

L ante e

[illegible] 2

Legis [illegible] 58

Legibus [illegible] 13

Legibus [illegible] 67

Lex [illegible] 102 440

Lex [illegible] 555

[illegible] 206

M

M ante a

Maria y Joseph [illegible] 21

Maria [illegible] 22

Maria [illegible] 53

Maria [illegible] 31

Maria [illegible] 21

Maria [illegible] 22

Maria [illegible] 22

Magistratum [illegible] 44

Magistro [illegible] 159. 111

Magistratum [illegible] 550. 344 264. 568

Magistratum [illegible] 51 206

[illegible] arrogancia 105
[illegible] fo: 115
[illegible] 73
mala no facienda [illegible] bona 281
[illegible] 521
[illegible] 693

m an e
[illegible] 24
[illegible] 81
[illegible] no [illegible] 331
[illegible] 595

m an i
[illegible] 29
ministri [illegible] 63
ministri [illegible] 454
[illegible] 116
[illegible] 283 · 111
fo: 211 · 286 · 289 · 455
[illegible] 151 · 571
[illegible] 565

m an o
[illegible] 11
monasterij [illegible] 198
[illegible] 448
[illegible] 445
[illegible] 73
[illegible] 510
[illegible] 499
[illegible] 135
[illegible] 611
[illegible] 613

M

N an a
Nazareni leges 13
[illegible] 32 · 41

N an o y u
[illegible] 66
Nuptias [illegible] 200

O

O an b
obedientia y honestas [illegible] 96
[illegible] 28 · 26
obedientie [illegible] 113
obseruacio [illegible] fo: 264 · 213
obediencia [illegible] fo: 445

O an m
omnia possibilia [illegible] 363

O an p
opa bona [illegible] 8
opa dei [illegible] fo: 43
opa dei [illegible] fo 55
opa [illegible] 59
opa [illegible] fo: 164
[illegible] fo: 231
opa [illegible] 451
[illegible] 518

O an r
oracion [illegible] 11 · 399
oracion [illegible] 112 · 213
de oracion 182
oracion [illegible] fo: 523
Ordinum monasterij [illegible] fo: 198

P.

P an a
[illegible] 50
pastores [illegible] 52
[illegible] 64
[illegible] 315 · 65
[illegible] 65
[illegible] 86 · 529
[illegible] 252: 101
[illegible] 159
[illegible] 170
[illegible] 448
[illegible] 659
86

P an e
[illegible] 16
[illegible] 34
[illegible] 445
[illegible] 534 · 451
[illegible] 454
100
[illegible] 695
[illegible] 111
[illegible] 129
[illegible] 111
[illegible] 303
[illegible] 95 · 420 · 125
95

P an i
[illegible] 33
[illegible] 33
[illegible] 521

P an o
[illegible] 101
[illegible] 448

P an r
[illegible] 16
[illegible] 34
[illegible] 613 · 68
[illegible] 163
[illegible] 125
[illegible] 452
[illegible] 484
[illegible] 555

P an b
psalmorum ... 2
... 28

P an ...
... 59.61
... 59
... 368
... 545

R

R an e
Religio vera 14
... 15.16
... 106.24
... 450
... 106
... 111
... 34
... 150
... 110
... 569

S

S an a
... 616 11
... 130
... 132
... 134
... 148
... 565

Salutatio angelica ad mariam 21
Salutatio ... 26
... 51
... 140
... 146
149.198.322.362
... 66
... 610
... 59
... 310
... 451
... 122

S an e
... 283
... 334
414
... 436
... 68
... 566

S an i
... 61
... 46
... 446
... 580

S an p
... 26
... 166
... 169

S an u
... 440

... 163
... 164.186
... 28

S an r u
... 55
... 229

T

T an e
... 685
... 691

V

V an e
... 12
... 31
... 106

V an i
... 18.521
... 346.426.143
... 161.250

V an u
... 158

V an o y V
... 306
... 315.362.365
... 261

Z

Z an a e o
... 11
... 540
... 689
... 585

[illegible] 1437 [illegible]
[illegible]
[illegible] 1439 [illegible]

PRITZLAFF MEMORIAL LIBRARY
ST. LOUIS, MO.

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible] in Europa [illegible]

hibernia	insula jslandie
[illegible]	~~[illegible]~~ [illegible] land
[illegible]	[illegible]
Compostell	Compostell
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible] in österich

[illegible] 1423
[illegible] 1415
[illegible] zu esslingen 1425
Kaiser friderich geboren 1415
[illegible] 1436
[illegible] zu Basel 1438
Kaiser friderich [illegible] zum [illegible]
[illegible] 1445
[illegible] 1444
[illegible] 1448
Krönung [illegible] 1452
[illegible] 1456
[illegible] 1451
[illegible] 1451
[illegible] 1460
Graf Ulrich von Wirtemberg, marggraf von [illegible]
und [illegible]
1452
[illegible] 1462
1468
[illegible] 1415
[illegible] 1471
[illegible] 1480
[illegible] 1484

[illegible] zu österich
[illegible] 1486
[illegible]
[illegible] 1488
[illegible] 1488
[illegible]
[illegible] 147[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 149[illegible]
[illegible]

[illegible]